LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 1 ՄԱՅԻՍ
SAMEDI 1 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3410

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՕՐԸ

«Զհաց մեր…» կ'աղաղակէին անհամար բազմութիւններ։ Ու վարժուեր էին զայն ճարել աղօթելով, խոնարհելով, ամէն բեռ ու նախատինք տանելով իբրեւ անբան հօտ։

Երկիրէ երկիր, վարչաձեւէ վարչաձեւ, աշխատաւոր դասակարգը յաճախ աւելի տանելի վիճակ ունէին քան գրաստները։ կամ հնաւոր դարերու ճորտերը։

Միայն գործատէրը չէր որ կը ճնշէր, կը կեղեքէր, այլ եւ պետութիւնը ինք։ Բնական դաշնակիցներ դարձեր էին դրամատէրն ու իշխանաւորը, գործարանատէրն ու ոստիկանութիւնը, լռութեան դատապարտելու համար ամէնէն արդար տրտունջները։ Եւ եթէ խարազանն ու բիրը չբաւէին, հրացանն ու գնդացիրը օգնութեան կը հասնէին, խափանելու համար գործադուլներն ու բողոքի ցոյցերը։

Տիրապետողները, անհատ կամ կազմակերպութիւն, վճռեր էին տեղի չտալ, ամուր պահել իրենց դիրքերը։ Անոնք ոսկի հորթերու, պալատական շքեղութիւններու կը վերածէին բազմութեանց քրտինքը, մինչեւ որ համր զանգուածը ինք դարձաւ կազմակերպուած ուժ, միլիոնաւոր բռունցքներով։ Եւ հրապարակ իջաւ արժեցնելու իր տարրական իրաւունքները՝ մարդավարի կեանքի մը համար։

Ի՜նչ հսկայական փոփոխութիւններ՝ 1791 մարտ 17էն ի վեր, երբ առաջին անգամ կը հռչակուէր աշխատանքի ազատութիւնը՝ այս երկրին մէջ։

Եւ ի՜նչքան բազմակողմանի, շօշափելի նուաճումներ կատարուեցան 1889 յուլիսէն ի վեր, երբ միջազգային առաջին ժողովը կը գումարուէր Փարիզի մէջ, աշխատանքի դատը կազմակերպելու եւ վարելու համար։

Իբրեւ վառարանը դասական յեղափոխութեանց, այս երկիրը միշտ ալ դղրդագին ցնցումներու սպասած չէ, ընկերային բարօրութեան օրէնքներ քուէարկելու համար։

Դեռ 1898 ապրիլին օրէնք մը կը հաստատուէր, աշխատանքի արկածներու մասին։ Աստիճանաբար կը մշակուէին ուրիշ ծրագիրներ, երբեմն օրէնքի վերածուելով առանց մեծ դժուարութեան, երբեմն ալ ահագին ճիգ սպառելով, եթէ ոչ ցնցումներ պատճառելով։

Այսպէս, հազիւ 1928 ապրիլին օրինական հանգամանք ստացան ընկերային ապահովագրութիւնները, իսկ բուն գործադրութիւնը սկսաւ 1930 ապրիլ 30ին, հետզհետէ բարեփոխումներ կրելով։

Իսկ շաբաթական 48 ժամուան աշխատանքը, որ վաւերացուած էր միջազգային պայմանագրութեամբ, դեռ երկու երեք տարի առաջ ենթակայ էր բազմաթիւ կամայականութեանց։ Եկող գացող դահլիճները չէին կրնար շատ բան աւելցնել եղած բարենորոգումներուն վրայ, կախում ունենալով տիրապետող դասակարգերէն։

Եւ եկաւ Ժողովրդական Ճակատի կառավարութիւնը, շնորհիւ ընտրական յաղթանակի մը, որ իրեն ապահովեց տեւական մեծամասնութիւն մը՝ Երեսփ. Ժողովին մէջ։

Կազմուած երեք տիրական հոսանքներէ – ընկերվարական, արմատական եւ համայնավար — Ժողովրդական Ճակատը ընտրութիւններէն շատ առաջ մշակած էր նուազագոյն ծրագիր մը, որ ամէն բանէ առաջ կը ձգտէր բարելաւել աշխատաւոր բազմութեանց վիճակը, բարձրացնելով անոնց կեանքի մակարդակը։

Գործի ձեռնարկած՝ 1936 յունիս 4ին, Լէօն Պլումի դահլիճը յունիս 7ին կ'առնէր բարենորոգչական առաջին քայլը,— «Մաթինեօնի համաձայնութիւնը», որ կը հաստատէր երկու հիմնական սկզբունքներ,— 1. Հաւաքական պայմանագիր (արհեստակցական իրաւունք). — 2. Հաստատում բանուորական պատուիրակութեանց։ Միեւնոյն ատեն 7 - 15 առ հարիւր կ'աւելնային աշխատավարձերը։

Հինգ օր վերջը, յունիս 11 – 12ին, իրարու ետեւէ կը հաստատուէին շաբաթական 40 ժամ, տարեկան 15 օր վճարեալ արձակուրդ եւ ուրիշ նորութիւններ, որոնք սահմանուած են թարմացնելու Ֆրանսայի ընկերային կեանքը, միեւնոյն ատեն կենդանի ազդանշան մը դառնալով ուրիշ երկիրներու համար։

Արդարեւ, եթէ այսօր աշխատաւորական խլրտումները սուր եւ ծաւալուն հանգամանք ստացած են մասնաւորապէս Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն մէջ, գլխաւոր մէկ պատճառն ալ Ֆրանսայի մէջ շահուած յաղթանակն է։

Զանազան յոռետեսութիւններ կամ յուսախաբութիւններ չեն կրնար նսեմացնել այդ յաղթանակը, որ արդարօրէն կրնայ համարուիլ աննախընթաց։ Ամբողջովին արդիւնք՝ զանգուածներու գիտակցութեան, կազմակերպութեան եւ յարատեւ պայքարին։

Դարձեալ այս իրականութեան շնորհիւ է որ, Ֆրանսայի արհեստակցական մեծագոյն կազմակերպութիւնը՝ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը այսօր կը համրէ աւելի քան 5,000,000 անդամ, երբ տարիներով չէր կրցած անցնիլ երկու միլիոնը։

Իբրեւ նուիրագործումը արդէն կատարուած կամ ծրագրուած ընկերային բարենորոգումներու, նորութիւն մը եւս,— Մայիս 1ը, Աշխատանքի Օրը ազգային տօն՝ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ։

Ամբողջ ժողովուրդը փողոց թափած, տօնելու համար Աշխատանքի դատին յաղթանակը։

Մինչդեռ, տակաւին անցեալ տարի, օրուան իշխանաւորները հարկադրուած էին զգուշական միջոցներ ձեռք առնել, ցոյցերը արգիլելու եւ բարեկարգութիւնը պահպանելու համար։

Ուրախացիր դուն ալ, անտէ՛ր ժողովուրդ …

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՅԻՍ 1Ը ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՕՆ՝ ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ

Ընդհ. դադար բացի անհրաժեշտ պարագաներէ

Այսօր, շաբաթ, 1 Մայիս, Աշխատանքի Օրը պիտի տօնուի իբրեւ ազգային տօն, համաձայն Ժողովրդական Ճակատի դահլիճին որոշման։ Այս առթիւ պիտի կազմուին թափօրներ, որոնց մանրամասնութիւնները հրատարակած էինք երէկ։ Աշխատանքի դադարը կարգադրուած է այսպէս.—

Երկաթուղիները եւ օդանաւերը պիտի բանին սովորականին պէս. հանրակառքերը եւ փապուղին (մեթրօ) պիտի բանին մինչեւ իրիկուան ժամը 8ը։ Ցերեկը որոշ թիւով սակաչարժներ (թաքսի) պիտի բանին, բայց իրիկուան ժամը 8էն վերջ անոնք ալ պիտի դադրին։ Կազի եւ ելեկտրականութեան սպասարկութիւնները պիտի շարունակուին։

Մայրաքաղաքի նամակատուները պիտի բանին այնքան որքան կիրակի օրերը։ (120 նամակատուներէն պիտի բանին միայն 28ը)։ Ոչ եւ է թերթ պիտի չհրատարակուի կամ պիտի չծախուի, քանի որ բաշխման եւ վաճառման բոլոր գրասենեակներն ու կրպակները գոց պիտի մնան։ Պանդոկները եւ սրճարանները բաց պիտի ըլլան սովորականին պէս։

Փոքրաքանակ նպարավաճառները եւ ուտելիքի վերաբերեալ այն խանութները որոնք շաբաթը 40 ժամ կը բանին, պիտի կրնան բաց մնալ. կեդրոնական շուկաները մասամբ պիտի փակուին։ Կաթը պիտի ծախուի ժամը 7էն 9.30։ Մեծ վաճառատուները պիտի փակուին շաբաթ, կիրակի եւ երկուշաբթի։ Պիտի փակուին նաեւ դրամատուները, ապահովագրական եւ ելեմտական բոլոր հաստատութիւնները, ինչպէս եւ գործարանները։

Թատրոններէն անոնք որ պետական նպաստ կը ստանան, պիտի փակուին, իսկ այն թատրոններն ու սինէմաները ուր շարունակ ներկայացումներ տեղի կ'ունենան, պիտի բացուին ժամը 4ին, պայմանաւ որ սովորականէն 15 վայրկեան աւելի միջնարար հաստատեն։ Ձիարշաւները պիտի շարունակուին, դպրոցները պիտի փակուին։ Ցուցահանդէսի շինութիւններն ալ պիտի դադրին։

Աշխատաւորական յայտարարութիւններ օրուան տօնին առթիւ

Օրուան տօնին առթիւ բազմաթիւ միթինկներ պիտի գումարուին Փարիզի եւ գաւառի մէջ։ Թռուցիկներ կը տեղան ամէն կողմէ։ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը իր աւանդական յայտարարութեան մէջ պարզելով մէկ տարուան ընթացքին ձեռք բերուած առաւելութիւնները, կը յանձնարարէ պաշտպանել զանոնք։ Ետևոյ պահանջել ազդու միջոցներ՝ ապրուստի սղութեան դէմ, հանրօգուտ շինութիւններ՝ գործազրկութեան դէմ, հանգստեան թոշակ՝ ծերացած բանուորներու համար, օրէնքէ դուրս հռչակել «ժողովուրդի թշնամիները, բոլոր ֆաշականները, քօղարկուած ըլլան թէ ոչ, քաղաքացիական պատերազմի նուիրուած բոլոր խմբակցութիւնները», գործօն եւ եղբայրական համերաշխութիւն ցուցնել սպանիացի ժողովուրդին, «օգնել անոր անկախութեան հերոսական պայքարին մէջ որուն կը սպառնայ միջազգային ֆաշականութիւնը»։

Արհեստակցական Միութեանց միջազգային Դաշնակցութիւնը իր կոչին մէջ ձաղկելէ յետոյ միջազգային ֆաշականութեան դաւերը, կը յանձնարարէ բովանդակ աշխարհի աշխատաւորներուն՝ պահանջել հիմնական կերպարանափոխում ընկերային կեանքի, 40 ժամ աշխատանք եւ ուրիշ առաւելութիւններ։

Ֆրանսայի ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւնները, իրենց կոչերուն մէջ փառաբանելով Ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան կատարած բարենորոգումները, կը յանձնարարեն շարունակել պայքարը յանուն աշխատաւոր զանգուածներու բարօրութեան, խաղաղութեան եւ ազատութեան։ Երկուքն ալ չանթեր կ'արձակեն ֆաշականութեան դէմ, Սպանիոյ քաղաքացիական կռիւներուն առթիւ։

10 առ հարիւր յաւելում տուներու վարձքերուն վրայ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ շինութեանց բանուորներու արհեստակցական միութիւնը պիտի առաջարկէ 10 առ հարիւր աւելցնել տուներու վարձքը, որպէսզի կարելի ըլլայ գործ ճարել բանուորներուն։ Ցուցահանդէսին առթիւ քանի մը հազար որմնադիրներ, առաղձագործներ եւն. գործ գտան, բայց ի՞նչ պիտի ընեն, երբ շինութիւնները աւարտին։ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը 10 միլիառ ֆրանքի փոխ մը կը պահանջէ, հանրօգուտ շինութեանց համար, բայց կառավարութիւնը բոլորովին հակառակ է ծախսային ծրագիրներու, գործադրութեանց։ Հետեւաբար կ'առաջարկուի ոչ թէ աւելցնել տուներու վարձքերը, այլ վերահաստատել 10 առ հարիւր կրճատումը որ եղած էր Լաւալի կառավարութեան կողմէ եւ արդիւնքը յատկացնել բնակարաններու նորոգութեան եւ բարեզարդութեան։ Խնդիր է թէ վարձակալները պիտի ընդունի՞ն այս յաւելումը։

Կարելի պիտի ըլլա՞յ պաշտպանել Պիլպաօն

Սպանիոյ ապստամբները կը շարունակեն յառաջ խաղալ դէպի Պիլպաօ, անխնայ աւերելով իրենց ճամբուն վրայ ինկած գիւղերն ու աւանները։ Ամէն կողմ զայրոյթ կը յայտնուի այս աւերումներուն, մանաւանդ Կուէրնիքա քաղաքին կործանման առթիւ, որուն պատասխանատուութիւնը իրարու վրայ կը ձգեն ապստամբներն ու Պասքերը։ Արդէն իսկ միջոցներ ձեռք առնուած են, պարպելու համար ոչ - պատերազմիկները, առաջին առթիւ՝ մանուկները։ Անգլիական կառավարութիւնը յանձնարարեց ամէն դիւրութիւն ընծայել, մանուկներու պատսպարման համար։ Ֆրանսա նոյնպէս։ Պիլպաօյի քաղաքացիները առեւտրական նաւերու մէջ գրուելով, պիտի տեղափոխուին, օտար մարտանաւերու պաշտպանութեան տակ։

Ամբողջ աշխարհի աշխատաւորական կազմակերպութիւնները եւ ձախակողմեան հոսանքները կը պահանջեն փրկել Պիլպաօյի բնակչութիւնը։ Պասքերը կը շարունակեն ուժգնօրէն դիմադրել ապստամբներու յառաջխաղացութեան։

ՆՈՐ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵՆԷՆ ՏԵՍԻԼՔԸ

ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐԴԻԿ Կ'ԱՂԱՂԱԿԵՆ

Անծայրածիր քաղաք մ'է սեւ պատերով.
Տեսա՞ծ էի … չեմ յիշեր. այլ լոկ գիտեմ
Թէ հոն տառուած մ'ի սկզբանէ անգորով,
Իր փոխարէն զաւ գըրաւ մահը դըժխեմ։

Բընակիչներն, արեւախանձ զազաններ,
Ա'յնքան շատ են, որ կը թըւի փուլ եկած
Երկինքն՝ իր բիւր աշխարհներով բոցահեր.
Եւ աստղերու կայծ ուրիշ թիւ մ'անկանկած։

Աշխարհամուտ քաղաք, միլիոն դուռներով,
Դուռներն ամբողջ փակ՝ շըղթայով լայնօղակ,
Գըլուխներու ծով, մազերու փըրփուրով,
Ու ներսն, Աստուա՛ծ իմ, աղաղակ, աղաղա՜կ։

Կիներն ո՛չ ոք կրնայ զատել մարդերէն.
Դեղնասարսուռ տերեւներու հանգունակ՝
Զարս հիւսիսի հովերն անկուշտ կը գերեն,—
Կիներն անդունդ մը կը թափին շարունակ։

Առտուն ծընած մանուկն իրկունն է արդէն՝
Կայծակնացայտ աչքով գաղտնիք մը անհուն.
Դանակի պէս կը խըլէ շո՛ւրթը կաթէն,
Եւ կուտայ սուրբ անուն մը … Ո՜, ի՜նչ անուն։

— Անօթի՛ ենք. ա՛ռ սէրըդ, Տէ՜ր, հա՛ց տուր մեզ։
Եւ մուրներով բեռնաւոր գոռ բազուկներ,
Կը ջախջախեն աշտարակներն ամպադէզ՝
Քրիստոնեայ տաճարներուն մարդակեր։

— Ծարաւի՛ ենք. ա՛ռ Գիրքըդ, Տէ՜ր, ջո՛ւր տուր մեզ։
Եւ ակռաներ փուշերու պէս սայրասուր՝
Կը բըզըկտեն խաչուած Տիրոջ ոտքերն հեզ.
Ու կը գոռան.— Ջուրի փոխան, արի՛ւնդ տուր։

— Մերկ ենք, մե՜րկ ենք, շուրջառդ ա՛ռ, Տէ՜ր, ձո՛րձ տուր մեզ։
Եւ մերկ ոտքեր, նոխազներու պար մ'իբրեւ,
Ու մերկ միսեր հըրդեհի պէս յարալէզ՝
Կը մըրըրկին քաղաքին վրայ անարեւ։

… Կը զահանդիմ, թող անէծքն ա՛լ վերջ գըտնէ,
Թո՛ղ հանդարտի սատանան, Տէր իմ Աստուած.
Աչքերուս դէմ երկինքդ ամբողջ կը մըթնէ,
Առագաստին նըման Տաճարին ցայգպատռած։

Բայց ամբոխին մէջ դիւահար աչքերով,
Մարդ մը ոտքի, իր կարկինով իմաստուն
Կը գըծէ նոր աշխարհ մը, նոր եթերով.
Ու կը պոռայ.— Ճանչցա՛յ, հա՛յր իմ, հա՜յրս ես դուն։

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԱՋՈՐԴ ՀԱՄԱՐԸ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ, ՈՐ ԱԶԳ. ՏՕՆ ՀՌՉԱԿՈՒԱԾ Է, ԲՈԼՈՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ԱՅՍՕՐ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ ՍՏԱՑԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ, «ՅԱՌԱՋ» ԼՈՅՍ ՉԻ ՏԵՍՆԵՐ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ։

ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹ-ԱՆՏԻՈՔԻ ՄԷՋ

Թուրքերը զաղցնի հրահանգներ ստացած են

Պէյրութի Ազդակը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Սանճաքի կացութեան մասին.—

Այս շրջանի բոլոր կողմերը, յարաբերութիւնները ծայր աստիճանի սրուած են Թուրքերու եւ տեղական ժողովուրդներու միջեւ։ Իրարու հետ առեւտրական գործառնութիւնը դադրած է գրեթէ, ոչ մէկ Թուրք կը համաձայնի հայ կամ արաբ խանութպանէ առեւտուր ընել։ Նոյն իսկ փոքրիկ աւաններու մէջ իրարու բարեւ տալն անգամ արգիլուած է ու իրարու կը նային իբրեւ ոխերիմ թշնամիներ։ Թուրքերը պարզ է որ ներքնապէս կը կազմակերպուին եւ ուժ կը ստանան Էնկիւրիէն։ Վերջերս յամառ զրոյց կը շրջի թէ Թուրքիայէն բազմամարդ հրոսախումբ մը անցած է սահմանը եւ Թուրք գիւղերու մէջ ապաստանած։ Ալեքսանտրէթ - Անտիոք - Հալէպ խճուղիին վրայ ոստիկանական հսկողութիւնը անհամեմատօրէն աւելցած է, ինչ որ կը մատնէ անբնական կացութեան գոյութիւնը։

Երկու օր առաջ Գրըգ Խանի գայմագամը Սուէյտա պէյ, որ Անտիոքցի Թուրք մըն էր, սուրիական կառավարութեան կողմէ պաշտօնանկ եղաւ ու առժամեայ գայմագամի իրաւասութիւն տրուեցաւ ոստիկան զօրքի հարիւրապետին, որ ազնիւ եւ հայրենասէր Արաբ մըն է։ Ստուգուած է որ Թուրք գայմագամը սերտ կապեր ունէր Թուրք խռովարարներուն հետ եւ մասնակից էր անոնց հակապետական քայլերուն։

Վերջերս, Դամասկոսէն տրուած հրահանգի մը համաձայն, կառավարութիւնը խստիւ պիտի հետապնդէ զինահաւաքման գործը։ Կ'ըսուի թէ՝ նոյն իսկ տուներու մէջ խուզարկութիւններ պիտի կատարուին։Ո՞վ չի գիտեր թէ Սան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

Գրեթէ ընդհանրական է այն կարծիքը թէ Թուրքիա զինուորական տեսակէտէ չափազանց զօրաւոր եւ դժուար ընկճելի ուժ մըն է:

Ճշմարտութիւնը քիչ տեղ չունի այս համոզումին մէջ: Անհրաժեշտ է ճշդել, սակայն, թէ այդ «զօրաւորութիւնը» ինչ համեմատութեամբ գնահատուած է, քանի որ շատ յարաբերական է ուժեղ ըլլալը, ինչպէս տկար ըլլալը:

Այսպէս կամ այնպէս, իրողութիւն է, որ Թուրքիա զինուորականապէս այն չէ այժմ, ինչ որ էր ընդհ. պատերազմէն առաջ:

Ունի պրկուած բանակ մը, մեծ վարկեր է յատկացուցած անոր, հետեւողականօրէն կը սպառազինէ զայն եւ կը ջանայ իւրացնել նոր արհեստագիտութիւնը:

Ծանօթ է, որ Թուրքիա պատերազմէն դուրս ելաւ զինուորապէս քայքայուած: Երեք գլխաւոր ճակատներու վրայ ունեցաւ մեծ կորուստներ: Տարտանէլի մէջ թնդանօթը հնձեց, Գաղտատի ճակատին վրայ՝ Սուէզի ցնորքը, իսկ կովկասեան ճակատին վրայ՝ Էնվէրի յիմարական խոյանքը:

Հակառակ այդ իրողութեան, սակայն, Թուրքիա 1919էն վերջ սկսաւ կրկին կազմակերպել իր «բանակ»ը: Ցակերտեցինք բառը, որովհետեւ ինչ որ սկսաւ ու շարունակեց «Միլլի» ուժեր անունին տակ, բանակի հանգամանք չունէր: Հայաստանի արշաւանքէն վերջ, արտաքին օժանդակութիւններու շնորհիւ, Աֆիոն Գարահիսարէն մինչեւ Իզմիր բանակ մըն էր այլեւս որ թշնամին կը հարուածէր: Ինչ ալ եղած ըլլայ արտաքին օժանդակութիւնը, Թուրքիա, քամալական շարժումով, կարճ ժամանակաշրջանի մը մէջ կրցաւ մէջտեղ դնել զինեալ ուժ մը, որ ընդունակ եղաւ երկիրը ազատելու օտար դրաւումներէ:

Ասիկա յաջողութիւն մը աւելի ազգային ժողովուրդի արժանիքն է Թուրքին, որ դարերու յարատեւ պատերազմիկն է եղած:

Ուրեմն, Թուրքիա, մեծ պատերազմին պարտեալներէն ըլլալով հանդերձ, յաղթական դուրս կուգար՝ յունական բանակին վրայ կատարած իր գրոհին պատճառաւ, եւ, Լօզանի դաշնագրով ձեռք կը ձգէր կանոնաւոր բանակ ունենալու իրաւունքը, որ գլացուած էր միւս պարտեալներուն:

Ասիկա առաջին առաւելութիւնն էր իրեն համար, որուն շնորհիւ կրցաւ հիմ դնել թրքական նոր բանակին 1924 յունիս 14ի օրէնքով: Անկէ վերջ, Թուրքիա անվերջ շարունակեց զօրացնել իր բանակը: Հակառակ անոր որ արտաքին վտանգ մը չկար, Թուրքիա, սակայն, ունեցաւ պատճառներ իր ուշադրութիւնը առաւել չափով կեդրոնացնելու իր բանակին վրայ:

Այդ պատճառներէն առաջինը՝ իր զինակցական կապն եղաւ Խ. Ռուսիոյ հետ: Աւելի քան տասնամեակ մը առաջ, Խ. Ռուսիա համաշխարհային յեղափոխութեան ցնորքին ետեւէն էր: Իրեն դէմ էին Արեւմուտքի յաղթականները, ու ինք, լքած ըլլալով ցարերու «դէպի հարաւ» իջնելու քաղաքականութիւնը, «եղբայրական ձեռք» երկարած էր Թուրքիոյ՝ իր մենաւորութեան մէջ զայն իր հետ ունենալու համար: Ու շատ հաւանաբար զինեց զայն, քանի որ Թուրքիա եւս շատ բարեկամական աչքով չէր դիտուէր այն օրերուն:

Երկրորդ պատճառը այն փորձառութիւնն էր, զոր ընդհ. պատերազմը տուած էր նոր Թուրքիոյ վարիչներուն: Քեմալ ու իր գործակիցները օսմ. կայսրութեան պարտութեան պատճառները վերլուծելով, գտած էին շատ մը թերիներ, ռազմագիտօրէն: Եւ անոնք գիտէին որ Միլլի շարժումի միջոցաւ ձեռք ձգուած յաղթանակը տեւական չի կրնար դառնալ, եթէ «ազգային սահմանները» պահպանելու ընդունակ բանակ մը չունենային երկիրը:

Երրորդ պատճառը այն էր, որ նոր Թուրքիոյ գրեթէ բոլոր վարիչները զինուորականներ էին, եւ շատ հաւանաբար, երկրին կը նայէին զինուորական անհրաժեշտութիւններու անկիւնէն:

Չորրորդը երկրին անհանդարտ վիճակն էր: Քրտական շարժում եւ յետադիմական - հակաքէմալական խլրտումներ: Ծանօթ է, որ Քեմալ զանոնք զսպեց ոչ թէ ոստիկանական ուժերով, այլ զօրագունդերով կամ բանակներով:

Այս բազմաթիւ պատճառները, ուրեմն, Թուրքիան մղեցին ունենալու համար պրկուած, մարզուած եւ սպառազէն բանակ մը:

Այդ բանակի կողքին, ան սկսաւ իրագործել «երկաթէ ցանցի» ծրագիրը՝ երկիրը օժտելու համար շոգեկառքի գիծերով, ժամանակաւորապէս թեթեւցուած անցեալի դառն փորձառութենէն: Ճիշդ է, որ այդ ծրագիրը բաւական լուրջ ընդդիմութեան բախեցաւ: Երկրին մէջ հոսանք մը ծայր տուաւ անոր դէմ, այն առարկութեամբ թէ պատերազմէն արդէն իսկ քայքայուած, Թուրքիան անզօր է, այդքան կարճ ժամանակի մէջ այդքան մեծ վարկ մը յատկացնելու երկաթուղիներուն եւս, ու, այդ կերպով, միայն մէկ ահռելի կոնակին բեռցնելու այդ ծանր հողը:

Այսուհանդերձ, Ըսմէթ — որ այդ ծրագրին ամէնէն անդիջող պաշտպանը եղաւ — ինչպէս եւ իր գործակիցները, յամառօրէն պնդեց հանեցին զայն, երկրին չորս ծայրերը իրարու միացնելով: Հոս անոր չէ քննել, անշուշտ, թէ այդ երկաթուղիները որքան կը բաւարարեն պատերազմի շրջանին արագ ու մեծածաւալ փոխադրութեանց պահանջը, եւ թէ, արդի արհեստագիտութեան քով, որքան նպաստաւոր դեր կրնայ կատարել շոգեկառք մը, որ ժամական 30—40 քիլոմեթր կտրելու գերագոյն արագութիւնը ունի: Փաստը այն է, որ այսօր Թուրքիա այդ տեսակէտէն եւս բան մը աւելի ունի, քան օսմ. կայսրութիւնը որ միայն եզան կառքերու կը յենուր ...

Համաձայն թուրք աղբիւրներու, պատերազմի շրջանին Թուրքիա ի վիճակի պիտի ըլլայ զէնքի տակ առնելու 1.300.000 անձ: Անկարելի է ըսել որ այս թիւը իրականութեան չի համապատասխաներ: Եթէ ընդունինք, սակայն, որ ճիշդ է ան, հարկ է նկատի ունենալ թէ մարդկային թիւը բաւարար չէ նոյն այդ թիւով բանակ մը ունենալու համար, քանի որ անիկա կը կարօտի համապատասխան սպառազինումի, տեւական պարենաւորման, կազմածներու եւն.:

Խաղաղութեան շրջանին Թուրքիա ունի 140.000նոց բանակ մը, հակառակ անոր որ, ըստ օրէնի, պէտք է ունենայ 178.000նոց բանակ մը: 38.000ի այս նուազութիւնը արդիւնք է նիւթական պատճառներու: Այդ թիւէն զատ, կայ 40.000նոց ոստիկանական ուժը:

Դարձեալ թրքական աղբիւրներու համաձայն, ունի 150—200 հրասայլեր (թանք) եւ 450 (?) ռազմական օդանաւեր: Կը յիշուի որ անցեալ յուլիսին Ազգ. Մեծ Ժողովը քուէարկեց նոր յատկացում մը (4 միլիոն ոսկի) օդային սպառազինութեան համար: Անկէ զատ զանազան ձեւերու տակ դրամահաւաքումներ կը կատարուին: Այդ օդանաւերէն անջատ, որոնք մեծ մասով ֆրանսական են, Թուրքիա շինեց օդանաւային գործարաններ, իսկ 15000նոց (?) օդանաւային առանձին ուժ մը կազմեց:

Երբ Թուրքիոյ զինուորական ուժի մասին կը խօսինք, հարկ է որ նկատի ունենանք նաեւ ճարտարարուեստական գետնի վրայ կատարած ձեռնարկները, որոնք գրեթէ բոլորն ալ, նախաձեռնուած են պատերազմական առաջադրութիւններով՝ Թուրքիոյ ապահովելու համար, պատերազմի ընթացքին, իր պահանջները բաւարարելու կարելիութիւնը: Միշտ այդ նպատակով էր որ ապրիլի սկիզբը հիմը դրուեցաւ երկաթի ու պողպատի մեծ գործարաններուն, որոնց մասին պիտի խօսինք առանձին:

Նախ քան այդ, սակայն, անհրաժեշտ է պարզել քանի մը կէտեր եւս:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՆՈՒՑ ՀՈԳԻՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Տարի մը եւս գլորեցաւ հայաշխարհ սարսափներուն վրայ:

Կը խօցուին մեր սրտերը այսօր, սահմռկեցուցիչ այդ օրերու վերյիշումով: Կ'ընդվզին մեր հոգիները այսօր: Սա տխուր իրականութեան առջեւ, որ հարկադրուած ենք դարձեալ օտար ափերու վրայ տօնել անոնց յիշատակը հեռո՜ւ, հեռու այն հայրենի լեռներէն, սարերէն եւ ձորերէն որ մեր հերոսներու սուրբ արիւնով ներկուեցան:

Մէկ միլիոն անմեղներ նահատակուած: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ Հայ էին: Երեք միլիոն վերապրող արենակիցներ, լքուած կամ չվարձատրուած, երբ անդին բոլոր ժողովուրդները զօրաւորէն տկարը, ստացան իրենց իրաւունքը: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ զաւակներն էինք երկրի մը որ չունէր ոչ հանք, ոչ ոսկի, ոչ թնդանօթ կամ օդանաւ:

Հակառակ սակայն Թուրքին գժոխային խժդժութիւններուն եւ հակառակ օտարներուն քար անտարբերութեան, Հայը ապրեցաւ, կ'ապրի եւ պիտի ապրի:

Կարելի է քանդել Հայուն տունը, բայց կարելի չէ քանդել անոր հոգին:

Կարելի է խմել Հայուն արիւնը, բայց կարելի չէ ցամքեցնել անոր երակները:

Մէկ միլիոն նահատակներ: Քանի՜ներ անոնցմէ, իրենց վիզերը կախաղանի չուանին յանձնած պահուն իսկ, չվարանեցան գովքն ու փառքն հիւսելու Հայոց աշխարհին: Եւ իրենց այդ անգերազանց յանդգնութեան համար, անոնք սարսափ եւ նախանձ պատճառեցին վատ թշնամիներուն: Եւ ինչ կրնային ընել, վերջապէս, անզէն բազմութիւնները, ծերերու, կիներու եւ մանուկներու արիւնարբու թշնամիին արիւնարբու դահիճներուն առջեւ: Ուրիշ ո եւ է ազգ, եթէ գտնուէր բոլորովին նոյն վիճակին մէջ, պիտի կրնա՞ր ընել բան մը աւելի, բացարձակապէս ոչ:

Ողբերգական օրերուն հետ, կարելի չէ չյիշել կարծես մեր պայքարի օրերը, մղուած յանուն ինքնապաշտպանութեան, յանուն ազատագրութեան եւ արդար վրէժի:

Հայը չվարանեցաւ կռուել մէկով տասնի դէմ, ան աւելորդ չնկատեց իր մէկ փամփուշտն իսկ արձակել թշնամիին հարիւրներուն դէմ, եւ քանի՛ անգամներ ան եղեց յաղթանակներու էն հսկաները, բայց եւ ամէնէն պանծալին:

Կարճատեւ արշալոյսէ մը վերջ, եկան պանդխտութեան դառն օրերը: Գոնէ այս անորոշ օրերուն, ինչո՞ւ չունենանք միշտ վառ այն յոյսը թէ պիտի ծագի դարձեալ Հայուն արեւը: Ինչո՞ւ ձգտիլ, պատրանքի եւ հրաշքի գաղափար մը ըլլալէ զատ, այդ յոյսը սփոփանք մըն է մեր տառապած հոգիներու համար:

Եւ այդ երանելի օրերուն լինելով մենք ալ մեր մարդավայել, արժանավայել հայրենիքին մէջ, կանգնեցնէինք հսկայ արձանը իբր յիշատակ մէկ միլիոն զոհերուն: Տարին անգամ մը կատարէինք մեր պարտականութիւնը գործնապէս, խնկարկելով նոյն արձանին առջեւ: Ինչպէս կ'ընեն այս երկիրներուն մէջ, Հանրապետութեան նախագահներէն մինչեւ հասարակ քաղաքացին:

Մինչ այդ, թող մեր սրտերն ու հոգիները մնան դարձեալ, անոնց յիշատակին նուիրական Պանթէոնը:

ԳԵՂԱՄ ԱՂԱՒՆՈՒՐ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ, 27 Ապրիլ (Յառաջ). — Ինչպէս ամէն տարի կանոնաւորաբար, Պերլինի Հայ Գաղթ. Միութեան նախաձեռնութեամբ այս տարի եւս, ապրիլ 25ին, Լանտվէրքազինոյի արուարձաններէն մէկուն մէջ կատարուեցաւ Ապրիլեան սգատօնը, որուն վայել շուքով եւ հանդիսաւորութեամբ: Ներկայ էին բազմաթիւ հայրենակիցներ, ինչպէս եւ քանի մը գերման հիւրեր ու բարեկամներ: Մեծ սեղանի մը վրայ շարուած էին մեր մեծ նահատակներէն երեքին՝ Գրիգոր Զօհրապի, Ռուբէն Զարդարեանի եւ Ակնունիի մեծադիր նկարները՝ թարմ վարդերու եւ գոյնզգոյն ծաղիկներու մէջ: Ամբիոնը զարդարուած էր հայկական եռագոյնով՝ սեւ եզերուած շղարշով:

Որոշուած ժամուն բացուեցաւ սգահանդէսը: Գաղթ. Միութեան նախագահ Տոքթ. Ա. Աբեղեան փոխան բացման խօսքի կարդաց երկու տուն Յովհ. Թումանեանի «Հոգեհանգիստ» ոտանաւորէն, բնորոշելով վերջինը իբրեւ նոր շարական մը՝ գրուած Հայկական Եղեռնի անմիջական տպաւորութեան տակ: Նախագահին առաջարկով ներկաները յոտնկայս յարգեցին աւելի քան մէկ միլիոն հայ նահատակներուն անմոռաց յիշատակը: Յետոյ ծանօթ արուեստագիտուհի Հ. Հայրապետեան դաշնակի վրայ նուագեց Մէնտէլսոնի ողբերգը:

Օրուան առթիւ ապա խօսեցաւ Տքթ. Աբեղեան, բնաբան ունենալով Սիամանթոյի «Թաղում» ոտանաւորին մէկ հատուածը: Ապրիլեան եղեռնի 22րդ տարեդարձին առթիւ հայութեան ընդհանրական այս սուգին, մեր հասարակաց «մեռելոց»ին նշանակութիւնը պարզելէ վերջ՝ բանախօսը յիշատակեց երկու փաստաթուղթեր, որոնք որ եւ է կասկած չեն թողուր թէ երիտասարդ թուրք կառավարութիւնը նախապէս ու շատ որոշ ծրագրով մը պետականօրէն կազմակերպած էր հայկական ջարդը: Ապա համառօտակի ներկայացուց նահատակ հայ մտաւորականութեան փայլուն ներկայացուցիչներէն երեքին, Զօհրապի, Ռ. Զարդարեանի եւ Ակնունիի ազգային - հանրային դիմագիծը: Յետոյ յիշեցուց չմոռնալ նոյն դէմքերուն, այլ եւ իրենց բախտակիցներուն արդարացի կտակը՝ անվհատ բարձր պահել անոնց պարզած դրօշը, ծառայել Հայաստանի եւ հայութեան վերածնունդեան մեծ գործին:

Տոքթ. Աբեղեանի բանախօսութենէն վերջ, Օր. Թ. Հայրապետեան իր դաշնակահարուհի յարգելի մօր՝ տիկ. Հայրապետեանի նուագակցութեամբ գեղեցկօրէն երգեց «Օրօր» ժողովրդական երգը, զոր եւ կրկնեց վերջը, գոհացում տալով արտայայտուած բաղձանքին:

«Հայ Երիտասարդ» Միութեան կողմէ խօսեցաւ վարիչ Գ. Տ. Ֆրունձեան, որ անձամբ եւս ապրած է բանագէթին բոլոր սարսափները: Զոհաբերութեան պատրաստակամութիւն, գիտակից վերարթնումը դէպի ազգային արժէքները, հայապահպանման մեծ գործը մեր գաղութներուն մէջ, հայ երկրին ու ժողովուրդին վերածնութիւնը — ահա թէ ինչ աւանդ կը մնայ մեզի ապրիլեան եղեռնի նահատակներէն, իսկ աւանդը ի կատար ածելու պարտականութիւն ունի վերապրող հայութիւնը:

Երիտասարդ Շաւարշ Յարութիւնեան եւս խօսելով օրուան առթիւ, գեղեցկօրէն ներկայացուց հայութեան վճռական կամքը՝ չընկճուիլ տեղի ունեցած մեծ աղէտին հանդէպ, այլ ընդհակառակն զօրանալ հաւատքով դէպի հայութեան եւ Հայաստանի ապագան, պատրաստ ըլլալ դիմագրաւելու թշնամիներու կողմէ հնարաւոր ամէն մէկ դաւի: Պատանիներ Յովսէփ Տէր Յարութիւնեան եւ Արայ Մովսէսեան արտայայտիչ կերպով արտասանեցին օրուան պատշաճ երկու կտորներ, առաջինը՝ «Ծիծառնակի օրը», առնուած «Յառաջ»էն, իսկ երկրորդը «Ու Հայաստան», առնուած «Յուսաբեր»էն:

Վերջէն Տոքթ. Աբեղեան գերմաներէն լեզուով քանի մը խօսք ուղղեց ներկայ օտար հիւրերուն, բացատրելով օրուան նշանակութիւնը եւ վեր հանելով մեր գերման բարեկամներուն եւ մանաւանդ Հանգ. Լէփսիուսի հիմնած առաքելութեան, այլ եւ Գերմանեւհայ Ընկերութեան շուրջ բոլորուած անձերուն հայանպաստ գործունէութիւնը: Տոքթ. Շթիւ փոխ - նախագահ Հայեւգերման ընկերութեան, պատասխանեց քանի մը խօսքով ու ծանրացաւ հայեւգերման յարաբերութեանց վրայ, վեր հանելով հայութեան դերը քրիստոնեայ աշխարհին մէջ:

Սգահանդէսը փակուեցաւ Մեր հայրենիքով զոր երգեցին բոլոր ներկաները միաձայնօրէն եւ յոտնկայս: Նոր եւ յուզիչ տպաւորութեան տակ ներկաները յամրօրէն քաշուեցան սգահանդէսին սրահէն:

ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ ՊԱՏԱՆԻՆ ԵՒ ԷՑՈՒԱՌ ԷԹՈՅԻ ՑՈՒՑՈՒՄԸ

Ճիշդ է որ սովորական ոճիրի մը շրջանակէն մեծապէս եւ ... դուրս կը վազէ քանի մը օր առաջ ... մէջ կատարուած ամենավայրենի եղեռնագործութիւնը, որուն զոհ ... կաւ շատ աղուոր պատանի մը, 8—9 տարեկան, դէմքը սեւ մազերու ... ձըր փունջով շրջանակուած, փոքրիկն Փօլ Ժիննէւ, քաղաքին շատ պատուաւոր եւ հարուստ ընտանիքի մը զաւակը որ իրենց թաղին ... մօտակայ տուները կ'երթար երկանելով, բարեգործական նպատակի մը համար «Թամպօլա»ի տոմս ծախելու: Կ'անցնէր գործաւորական թաղի մը գիծէն: Ահա յանկարծ, իրեն հասակակից, աւելի կամ նուազ տարիքով տղաք միասին կը պռան ի ... պատանիին, «հօ՜ւ, հօ՜ւ ... » ջիկը նայիցէք» ... Արհամարհական այս աղաղակը որուն կը յաջորդէ ... միջապէս քարերու կարկուտը ... կանարար շուարումի կը մատնէ ... մեզ փոքրիկը, որ շուարած, ... լորովին բարբարոսական եւ անհասկ ... յարձակումէն, կը սկսի ինք ալ ... քով փոխադարձել յարձակումը, ... կանիւէն վար իյնելով: Բայց ... րին, որ հեռուէն կ'անցէր, ... յանկութիւնը քիչ առնենէն ... հէք պատանին գործը ... Կարելի բան էր տարբեր արդիւնքի յանգիլ ... կատաղածներուն «անշարժացած» ... գիտութեան հետեւանքով: Երկու ... բեր օրէ ի վեր գործը կը ... ոստիկանութիւնը, պզտիկներ ... չարած կը հարցաքննուին, որոնց ... ձախ կ'ընկերանան իրենց ծնողքը ... նոնց թեւերէն բռնած:

Բայց այս ճշմարտապէս ... ուամին յարուցած յուզումը չէ ... բած քաղաքին մէջ: Վայրկեան ... փոքրիկն Փօլ պոռացեր է «...», եւ ասոնք կատաղաբար փոխադարձ ... են «Փաշիստ, Քռուա տը ֆեօ»:

Քաղաքագիտական Բզ. ... ժողովին մէջ խօսք իր կարծիքը ... տապարտութիւնը յայտնած ... ներէն Գոխա ըսաւ.

— Այս վայրենի տեսարանը ... րոյթ պատճառած է ամէնուն ... բողջ Լիոնցիները յուզուած են ... նաւանդ խորհելով որ կրնան ... եղեր մարդիկ՝ որոնք կարող ... անտարբեր ու պաղ կերպով ... ըլլալ առանց տառի մը: (Այս ... հուն անդամներէն մին՝ Մէյրի ... կ'ընդմիջէ «վատերը» ... Գոխա կը շարունակէ. — Շատ ... ցաւալի է որ այսքան փոքր ... ներ այսքան լիրբ կերպով ... ըլլան արժապանդները ... զգացումներուն, որոնք ընկերային ... ձերուն ծանրութիւնը ցոյց կուտան ... Անկարելի բան է որ կերպով մը ... փոխհատուցուած այս վէճը ...

... ծանրացաւ հայեւգերման յարաբերութեան վրայ, վեր հանելով հայութեան դերը քրիստոնեայ աշխարհին մէջ:

Սգահանդէսը փակուեցաւ Մեր հայրենիքով զոր երգեցին բոլոր ներկաները միաձայնօրէն եւ յոտնկայս: Նոր եւ յուզիչ տպաւորութեան տակ ներկաները յամրօրէն քաշուեցան սգահանդէսին սրահէն:

«ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆՈՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ»

Հէլմուտ Քլոց հրատարակութեան տուաւ նոր գիրք մը, այս խորագրով, ուր ցոյց կը տրուի թէ Գերմանիա ինչ հսկայական զոհողութիւններ կը կատարէ ապագայ պատերազմի մը համար:

1934 տարուան սկիզբը, գերման կառավարութիւնը արգիլեց որ եւ է տեղեկութիւն հրատարակել պետական ելմտացոյցին մասին եւ մասնաւորաբար որ եւ է քննադատութիւն կատարել պատերազմական վարկերու մասին: Այս արգելքով հանգուցեալ Ռայխսթագը կը զրկուէր իր մէկ իրաւունքէն,— քննել կամ սահմանել ծովային ու ցամաքային բանակներու վարկերը: Այդ իրաւունքը իրեն կը վերապահէր կառավարութիւնը:

Հետեւաբար որ եւ է աղբիւր չկայ, տեղեկութիւն քաղելու համար Գերմանիոյ զինուորական վարկերուն ու ծախքերուն մասին: Ամէն վիճակագրութիւն, ամէն տեղեկութիւն խնամքով ջնջուած են տարեգիրքերու եւ պարբերաթերթերու էջերէն:

Եւ սակայն իրողութիւններ կան, որոնցմէ կարելի է հետեւցնել թէ Գերմանիա ի՛նչ չափով կը ծախսէ պատերազմի պատրաստութեան համար: Գաղտնական եւ կիսապաշտօնական լուրի պատառիկներէ առնելով, զանազան արձանագրութիւններէ եւ իրողութիւններէ դատելով, խղճամիտ հաշիւներ կատարելով՝ այսօր կը հաստատուի որ Գերմանիա, վերջին 4 տարիներու ընթացքին ծախսած է զինուորական նպատակով.

1933 — 1934ին 2 միլիար:
1934 — 1935ին 6 միլիար:
1935 — 1936ին 9 միլիար:
1936 — 1937ին 11 միլիար:

Ուրեմն 4 տարուան ընթացքին 28 միլիար մարք, (այսինքն 245 միլիար ֆրանք):

Գրեթէ այս գնահատութեան կը յանգին նաեւ Financial Newsի եւ Société d'Etudes et d'Informations économiquesի կատարած քննութիւնները,— առաջինը կը կարծէ թէ Գերմանիա, 1933 — 1935, ծախսած է 15 միլիար մարք, իսկ ըստ երկրորդ աղբիւրին՝ 17 միլիար: Զբրիլ եւս իր կարգին քննութիւն կատարած եւ յանգած է նոյն արդիւնքին:

Թէ ինչ հսկայական զոհողութիւն է որ կը կատարէ Գերմանիա, թէ ի՛նչ նշանակութիւն ունին զինուորական ծախքերը, զորս կը կատարէ Գերմանիա, հասկնալի կը դառնայ՝ երբ բաղդատութեան դնենք 1913ի (նախապատերազմեան Գերմանիոյ) եւ 1930ի (Վայմարեան հանրապետութեան) զինուորական ծախքերը.

1913ին 2.2 միլիար
1930ին 0,7 միլիար

Ուրիշ հաշիւ մը: Զոհողութեան չափը դիւրահասկնալի կը դառնայ, երբ այդ ծախքերը բաշխենք բնակչութեան վրայ:

1913ին ամէն մէկ բնակիչի կ'իյնար տարեկան 32,34 մարք:

1930ին 10.80 մարք
1933ին 30,30 մարք
1934ին 90,90 մարք
1935ին 136,30 մարք
1936ին 166,70 մարք

Դժուար է ենթադրել, որ ժողովուրդը կարենայ վճարել այսքան տուրք, եթէ կառավարութիւնը չդիմէ «բոլշեւիկեան նիւթական մեթոտներուն»:

Անգլիական աղբիւրները նուազ մտահոգ չեն թուիր, արձանագրելով Գերմանիոյ զինուորական վարկերուն աճումը, զոր կ'անուանեն «վիթխարի» եւ միանգամայն «ահռելի»:

Անցեալ տարուան վերջերը, կը գրէ Լոնտոնեան նիւթական թերթ մը, Պերլինի կառավարութիւնը փորձեց փոխառութիւն մը կնքել անգլիական կառավարութեան հետ: «Թայմզ»ի ափերուն վրայ բնակող դրամատէրները, գերման բանակցողներուն հետ խօսակցութեան մտնելով, ուզեցին որ իրենց ցոյց տրուի Գերմանիոյ տարեկան պիւտճէն, 1934էն սկսեալ, երբ արգելք դրուեցաւ գերմանական պիւտճէի հրատարակութեան վրայ: Բանակցողները, նկատի առնելով որ Գերմանիա կը գտնուի նիւթական աղէտի մը առջեւ, եւ յուսալով ստանալ անհրաժեշտ միլիարները՝ կանխարգելու համար այդ աղէտը, արտօնութիւն առին իրենց կառավարութենէն՝ անգլիացի դրամատէրներուն ներկայացնելու պահանջուած թիւերը: Ահա այն թիւերը, զորս ներկայացուցին Գերմանացիները, իբրեւ տարեկան ամբողջական պիւտճէ.—

1934 — 1935	12,2 միլիար
1935 — 1936	16,7 միլիար
1936 — 1937	18,8 միլիար

Իսկ իբրեւ զինուորական պիւտճէ.

	միլիառ
1933—1934	3.0
1934—1935	5.5
1935—1936	10.0
1936—1937	12.6

Որով վերջին 4 տարիներու ընթացքին, Գերմանիոյ կատարած զինուորական ծախքերը կը հասնին 31.3 միլիարի, 3.1 միլիառ աւելի քան քիչ վերը գնահատուած գումարը, (31.1 միլիառ մարքը կ'արժէ 274 միլիառ ֆրանք):

Համեմատութեան դնելով, կը տեսնենք որ զինուորական ծախքերու յատկացուած է ընդհ. պիւտճէին մեծագոյն մասը.

	Ընդհ. պիւտճէին %
1930ին	5.6
1933ին	31.0
1934ին	45.[illegible]
1935ին	59.[illegible]
1936ին	67.[illegible]

Այլ խօսքով, 1930ին, Վայմարեան հանրապետութեան վերջին տարին Գերմանիա զինուորական ծախքերու կը յատկացնէր իր տարեկան ընդհ. պիւտճէին մէկ քսաներորդը, իսկ 1933ին, այսինքն Հիթլէրեան իշխանութեան առաջին տարին, պետութեան տարեկան ընդհ. պիւտճէին մէկ երրորդը, 1936ին՝ աւելի քան երկու երրորդը:

Եւ այս թիւերը այնքան խօսուն են, որ պատերազմի ահազանգ կը հնչեցնեն արդէն:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

զաքներուն ալ կը տարածուի: Միւս կողմէ գործաւորական ընտանիքներու զաւակները, որոնք, հայր ու մայր, երկուքն ալ բանիլ կերթան, ինչպէս կրնան հսկողութիւն կատարել իրենց զաւակներուն վրայ:

Յոսիլու կարգը եկաւ Գ. քաղաքապետին, որ ըսաւ.

— Եղածը զարհուրելի բան է: Անկարելի է մեր խորունկ կարեկցութիւնը չյայտնել հանդէպ ընտանիքի մը, որ վշտահար կ'ըլլայ այսքան դաժանօրէն եւ անակնկալ կերպով: Այս պահուս մեր ամէնուս մտածումները կ'երթան այն փոքրիկներուն՝ որոնք զոհ եղած են մեղի եւ ենթարկուած միջնորդ դժբախտութեան: Բայց զուտ կարեկցութիւնը չի բաւեր: Այս իրողութիւնը մտահոգութիւն պատճառող բան մը ունի: Գրեթէ խորհրդանշական յատկանիշ մը ունի: Վրդովում կը պատճառէ տեսնելը որ ինչ ինչմական խումբերու մէջ միտքի ասանկ վիճակ մը կը տիրէ: Սպասենք քննութեան արդիւնքին: Ամէնքս ալ համաձայն ենք դատապարտելու ամէն անոնք, մեծ կամ պզտիկ, տղայ եւ ծնողք, որոնք մասնակցած են սպանութեան: Իմ կարծիքով ոստիկանութիւնը եւ արդարութիւնը պարտաւոր են խիստ շարժիլ եւ վերջ տալ սովորական հաճոյակատարութիւններու: Անոնք որ տասմին ներկայ եղած են առանց միջամտելու, մեղսակիցներ են: Պէտք է ձերբակալել եւ դատել զանոնք: Ինչ որ աւելի ծանրակշիռ է, այն է թէ պզտիկ տղաքներ այսքան պղտոր ու վրդովիչ մթնոլորտի մը մէջ պարուրուած են: Եւ այս մթնոլորտին կը նպաստէ ամէն ինչ — վէպերը, գիրքերը, սինէման: Մեր ամէնօրեայ տեղեկութիւններուն մէջոտւն սնունդն են կարծես բռնի իրողութիւններու ըմբռնումներն ու սարսափները: Ալ ամէն մարդ բռնութիւնը սովորական վարժութիւն կը նկատէ եւ սակայն զսպումը համապատասխան խստութեամբ չըլլար: Կրնան վեցհարուածներ սպառել, վաւերաթուղթեր գողնալ: Եւ անպատիժ ալ կ'արձակուին: Կ'ըսեմ ահա ձեզի, թէ իմ կարծիքով հասարակաւորութիւն չունեցող երկիր մը անկումի դացող երկիր մըն է: Անողոք զսպումը նախնական պայմանն է պատուաւոր մարդոց պաշտպանութեան,— ըսաւ վերջացնելով Լիոնի քաղաքապետը, որ միեւնոյն ատեն նոր Երեսփ. Փողովին ալ նախագահն է:

ՑԱՆԿ ՊՈԼՍՈՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ անցեալ տարուան ցանկին համաձայն, այս տարի եւս կրթական տեսչութեան կողմէ վարժարաններուն եղած յառաջացումները վճարուելու համար հարկ եղած հրահանգը տրուած է: Յառաջացած պիտի սատանան Մայր վարժարան, Գումգափուի Դուրսի, Եէնիգափուի, Սամաթիոյ, Գաքըքէօյի Տատեան, Խասգիւղի, Թօփգափուի, Գալաթի, Օրթագէօյի, Գուրուչէշմէի, Սկիւտարի վարժարանները, Գարակէօզեան եւ Գալֆաեան որբանոցները, եւ այն կրթ. հաստատութիւնները, որոնք անցեալ տարուան ցանկին մէջ կը գտնուէին:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ

Զօր. Անդրանիկի յուշարձանին շինութեան կեդրոնական յանձնախումբը, իր ստանձնած գործին առաջին մասը կատարած ըլլալով, պարտք կը զգայ ժամուլի միջոցաւ հանրութեան ներկայացնել համառօտ տեղեկագիր մը:

Անդրանիկի յուշարձանին գործը՝ ըլլալով համազգային գործ մը, յանձնախումբս իր աշխատանքի առաջին քայլերուն մէջ իսկ ինքզինքը զգաց մեծ պատասխանատուութեան մը առջեւ: Ահա թէ ինչո՞ւ խուսափելով կողմնակի աշխատանքներէ, ուղեց առնոր շինութեան գործին շուրջ հրաւիրել Փարիզի հայ արուեստագէտները, որպէսզի ապագայ յուշարձանը Անդրանիկը իր ռազմիկի իսկական յատկանիշովը ներկայացնելով հանդերձ, զուրկ չըլլար գեղարուեստական դրոշմէ:

Այս սկզբունքով եւ նախանձախնդրութեամբ առաջնորդուելով է որ յուշարձանի նախաձեւին (maquette) ընտրութիւնը ուղեցինք կատարել մրցումով մը: Մամուլին մէջ հրատարակուած մեր կոչին պատասխանելով, շարք մը արուեստագէտներ՝ արձանագործ, նկարիչ եւ ճարտարապետ, իրենց յղացած նախաձեւերն ու նախագիծերը յանձնախումբիս յանձնեցին որոշուած պայմանաժամին, ուրկէ վերջ բոլո՛ր մրցման պայմաններէն մէկուն տրամադրութեան, անոնք ցուցադրուեցան հանրութեան առջեւ, Փարիզի Հայ Երիտասարդաց ակումբին մէջ:

Որպէսզի լաւագոյնին ընտրութիւնը կատարուէր արուեստագիտական կերպով, անցեալ տարուան Նոյեմբեր 29ին Փարիզի յայտնի հայ արուեստագէտներէն եւ յանձնախումբիս ներկայացուցիչներէն կազմուած մարմին մը գնահատութեան ենթարկուեցան անոնք: Գնահատիչ մարմինը, երկար խորհրդակցութենէ եւ կարծիքի փոխանակութիւնէ յետոյ, որոշեց առաջին ընտրութեամբ մը երկու լաւագոյնները զատել, առանց առաջնութիւն տալու մէկուն կամ միւսին:

Գաղտնի քուէարկութեամբ մը ընտրուեցան՝ արձանագործ Լեւոն Մուրատեանի եւ ճարտարապետ Արմէն Յակոբեանի նախաձեւերը:

Գնահատիչ մարմինը, նկատելով որ այդ ընտրուած գործերէն երկուքն ալ կը ներկայացնեն կազմախօսական եւ գեղեցկագիտական թերիներ, միաձայնութեամբ որոշեց հեղինակներուն տալ որոշ պայմանաժամ մը, որպէսզի իրենց գործերուն սրբագրութիւնը՝ գնահատիչ մարմինէն բխած մասնախումբի մը թելադրանքներուն համաձայն կատարելով, կրկին ներկայացնեն, լաւագոյնին վերջնական ընտրութեան համար:

Ապրիլ 11ի կիրակի օրը, գնահատիչ մարմինը՝ վերագնահատութեան ենթարկեց սրբագրուած նախաձեւերը եւ կարծիքներու փոխանակութենէ վերջ, գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրեց՝ արձանագործ Լեւոն Մուրատեանի նախաձեւը, որ կը ներկայացնէ՝ Անդրանիկը իր անմահ Ասլանին վրայ, ժայռէ մը վեր խոյանքով: Ժայռին շուրջը կան հայ զինուորներու բարձրաքանդակները, իսկ յառաջամասին վրայ կնոջ մը սլացիկ արձանը, որ կը խորհրդանշէ վերածնած Հայաստանը:

Յուշարձանը պիտի ըլլայ միակտոր, կարծր քարէ, եւ պատուանդանով միասին պիտի ունենայ մօտաւորապէս 3 մէթր 75 սանթիմ բարձրութիւն:

Յանձնախումբս, ընտրութեան մէջ իր անաչառութեան ապացոյցը անգամ մը եւս տուած ըլլալու համար, քուէարկութեան մասնակցեցաւ՝ մէկ ձայնով միայն, այդ խիստ փափուկ աշխատանքը ձգելով արուեստագէտներու: Կարեւոր կը նկատենք գնահատիչ մարմնի կազմը ներկայացնել նոյնութեամբ.—

Նկարիչներ՝ Գ. Գ. Խոկար Շահին, Շառլ Ազատեան, Թափայճլ Տիրամեան, Լ. Գաւեսաթեան, Յ. Անէժեան, արձանագործ Գէնճէրեան, լուսանկարիչ Յոցեան, ճարտարապետներ՝ Ա. Թաշճեան, Հ. Գօչնակեան, Գ. Գօղոսեան, ճարտարապետ Վ. Անդրէասեան, գծագրիչ Տ. Գաղտասարեան՝ նախագահ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան, Մ. Քրպարեան՝ անդամ յուշարձանի կեդրոնական յանձնախումբին:

Յանձնախումբս մօտ ժամանակէն կը ձեռնարկէ յուշարձանի շինութեան, անոր բացումը՝ աչնան հերոսին մահուան տարեդարձին կատարելու հաշուառքով: Այս հաւաքին իրականացումը սակայն, առաւելապէս կախում ունի հանգանակութեան արդիւնքէն որ չէ պսակուած դեռ մեր ակնկալած չափով: Ֆրանսահայ աշխատաւորութեան մէկ մասը՝ հակառակ ներկայ տնտեսական տագնապներուն, կրնանք ըսել թէ կատարեց իր պարտականութիւնը, հեռաւոր գաւառներէն իսկ իր լուման հասցնելով յանձնախումբիս: Ուրիշներ դժբախտաբար՝ վերապահ դիրք մը բռնեցին, քիչ բացատրութիւններով: Այս վերապահութիւնը՝ մենք վերագրեցինք գործին յաջողութեան հանդէպ տածուած թերահաւատութեան մը:

Մեր այս զեկուցումին եւ յուշարձանին նախաձեւին լուսանկարին հրատարակութենէն վերջ, մենք այն համոզումն ունինք թէ այդ թերահաւատութիւնը փարատելով, մեր հարուստ դասն ալ իր դիրքին համեմատութեամբ պիտի փութայ յանձնախումբիս հասցնել իր բաժինը, որպէսզի յուշարձանին կանգնումէն վերջ, ազգովին մեր անմահ հերոսին նուիրական յիշատակը յարգած ըլլալու հոգեկան գոհունակութիւնը ունենանք:

(Կնիք)

Յ. Գ.— Նուէրները ղրկել յանձնախումբիս գանձապահին, Mr. Sarkis Deuvlétian, c/o Union Générale Arménienne de Bienfaisance, 11, Square Alboni, Paris (16):

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

« Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ »

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Երկու շաբաթէ ի վեր գործի լծուած էին քաղաքի եւ արուարձաններու խաչուհիները: Մէկ մասը զբաղած էր գեղարուեստական բաժինին պատրաստութեամբ, միւսը՝ տոմսակներու սպառումով: Յետոյ հարկ էր չյաւեղանը օժտել նոր ըմպելիներով եւ կարկանդակներով: Այս ծանր աշխատանքն ալ յանձն առած էր առենապետուհին, տիկին Զ. Գեւորգեան:

Ձեռնարկութիւնը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 25ին, կէս օրուան ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր: Հինգ վեց տարի առաջ, առաջին կարգէ սեթռաներուն վրայ կ'երեւային ծանօթներ, ճերմակ մազերով: Իսկ այսօր հազիւ քանի հոգի աչքի կը զարնեն: Բազմութիւնը՝ մօտ 900 հոգի: Գ. Թիւթիւնճեանի գեղեցիկ նուագածութենէն վերջ, յաջող արտասանութիւն մը ըրաւ Նոթր Տամի սանուհիներէն Օր. Մաննիկ Միքայէլեան «Կարօտ Հայրենի»: Գ. Վաղինակ Մինասեան արտասանեց ֆանթէզի մը, նմանողութեամբ Եղիշէ Չարենցի: Իսկական անակնկալ մը եղաւ պզտիկ օրիորդներ Իլտա Վառնաճեանի, Ադիլե Զորպաճեանի, Լուիզ Թէքնէճեանի եւ Կարպիս Դաւիթեանի «Մտա է մտա է» հեղինակ խումբերգը, որ ջերմապէս ծափահարուեցաւ:

Հայ արիները որ սիրայօժար կը մասնակցէին, ներկայացուցին երկու քրքջալից զաւեշտներ՝ «Շարաթը 40 ժամ» եւ «Ոստիկանապետը», արդիական ու ինքնատիպ:

Տիկին Ն. Քիթպրիթճեան բացատրեց Կապոյտ Խաչերու գործունէութիւնը գաղութներու մէջ ու մասնաւորապէս Մարսէյլիոյ գաղութին ծանր հոգերը: Պարզեց Խաչուհիներու անօրինակ ճիգը, մանուկներու պաշտպանութեան, նոր սերունդի կրթական գործին, եւ չքաւոր հիւանդներու խընամքին համար: Կ. Խաչը աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր կը պահէ իր զարմանատունը շնորհիւ իր ժողովրդականութեան: «Ուրեմն, հայրենակիցներ, օգնեցէք Կ. Խաչին, օժանդակեցէք անոր բարոյապէս եւ նիւթապէս, որովհետեւ Կ. Խաչի նպատակը վսեմ է եւ անվիճելի»:

Գ. Մասիս Չիչէքեան արտասանեց Միքայէլ Նալպանտեանի «Երգը»: Եւ ահա կենդանի պատկեր մը «Կապոյտ Խաչի գործունէութիւնը», պատրաստուած Տիկին Ռեբեկա Միլոնեանի կողմէ: Բեմին խորը կ'երեւան Տիկիններ Ն. Քիպրիթճեան, Էլլէն Բիւզանդ եւ Շ. Միսաքեան, Կապոյտ Խաչի վարիչներէն, յետոյ նոր սերունդի երկու երիտասարդ ներկայացուցիչներ՝ Շաւարշ Նարդունին եւ Համաստեղը, որոնք իբրեւ խորհրդանշան՝ Սահակ Մեսրոպի նկարները բռնած, այբենարաններ կը բաժնէին այլասերման ենթակայ մանուկներու: Քիչ անդին կ'երեւար Կ. Խաչի դանձանակը, որուն մէջ իր լուման կը ձգէ հայրենասէր մը, ճիշդ անոր դէմը խաչուհին զարդանիշ կը գծանշէ հայ երիտասարդի կուրծքին, իսկ բեմին մէկ ծայրը խաչուհին հիւանդ մը կը խնամէ: Վերջապէս ուրիշ անկիւն մը աղքատ մայր մը երկու պզտիկներով խաչուհիէն պատեղ կը ստանար: Բեմը ճերմակ եւ կապոյտ գոյներու տակ կը պատկերացնէր տեսակ մը համբուրութիւն որուն դերակատարներ էին Նոթր Տամ տը Բօնսօլասիոնի սաներն ու սանուհիները:

Այս չատ տպաւորիչ տեսարանէն վերջ, Սէն-Լուի սանուհիները երգեցին խմբերգ մը որ մասնաւորապէս պատրաստուած էր Կապոյտ Խաչի համար: Ունկնդրաւ էր նաեւ պզտիկ Լուիզ Թէքնէճեանի մեներգը, «Կարմիր վարդ»ը:

Այսպէս մինչեւ ժամը ութ տեւեց գեղարուեստական բաժինը: Յետոյ սկսան եւրոպական պարերը, տեւելով մինչեւ կէս գիշեր: Մէջ ընդ մէջ տեղի կ'ունենային հաճելի անակնկալներ: Գ. Գ. Հ. Համբարձումեան եւ Ն. Մանուկեանը երկուքը կը համեմէին մեներգներով եւ արտասանութիւններով:

Մ. Նուրիան

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Տիգրանակերտի եւ շրջանի հայրենակցական միութեան (Փարիզ) խնճոյք-պարահանդէսը: Սրահը լեցուն էր հոծ բազմութեամբ մը:

Տեղական վարչութեան կողմէ՝ հայրենակից ձէյմս Խաչուզեան՝ հանդէսը բացուած յայտարարեց: Փոքրիկն Լուսի Յակոբեան դաշնակի վրայ յաջողութեամբ նուագեց «Բամ Փորոտան»ը եւ Գէթհօվէնէն կտոր մը: Հայրենակից Դաւիթճեան երկու խօսքով պատմականն ըրաւ միութեան քսան տարուան գործունէութեան: 1917ին այս ամսուններուն խումբ մը հայրենակիցներ՝ Ամերիկայի մէջ կը մտածեն միութիւն մը հիմնել ազատահար հայրենակիցներու օգնութեան փութալու համար: Նախաձեռնողներն էին տաւելապէս Տիգրանակերտ քաղաքի Յառաջդիմական վարժարանի (սահմանադրութեան շրջանին Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնած երկսեռ ազգական վարժարանը) սաներէն մէկ քանին: Մինչեւ այսօր՝ հարիւր հազար տոլարներով օգնած են Սուրիոյ, Յունաստանի, Եգիպտոսի, կարօտ հայրենակիցներու:

Յետոյ ժողովուրդը մէկ վայրկեան ոտքի՝ յարգեց մեր մէկ միլիոն նահատակներու յիշատակը: Այս տպաւորութեան տակ՝ միութեան նուիրուած անդամներէն Յովհ. Զորղճեան, խոր զգացումով արտասանեց Սիամանթոյի «Պարը»: Գեղեցիկ յաջողութեամբ արտասանեցին Օր. Վերժին Սամօյեան, Օր. Նուարդ Մուրատեան եւ փոքրիկն Սիրվարդ Չիլինկիրեան: Երգեցին յաջող կերպով Օր. Մարի Փօլատեան եւ Օր. Ն. Մուրատեան: Ժամը 7ին սկսան հայկական եւ եւրոպական պարերը: Եփրատ Նուագախումբը սրահը կը թնդացնէր ազգային եւ յեղափոխական երգերով: Դադարին առեն Մեծն Տիգրանի նկարը աճուրդի դրուելով շահեցաւ հայրենակից Յ. Չրրգճեան: Փոքրիկն Զեփիւռ Դաւիթճեանի «Շամիլի աղօթքը» եւ «Թամարան», կրկնակի ծափերու խլեց ներկաներէն: Իսկ յէ Մուլէնոյի երիտասարդաց միութեան անդամներէն մէկը ֆանթէզիներով ներկաները զուարճացուց: Արդէն կէս գիշեր էր ներկաները լաւ տպաւորութեամբ հեռացան սրահէն: Կ'իմանամ թէ բարոյականին հետ նիւթականն ալ գոհացուցիչ եղած է:

Թ. Նալպանտեան

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՇԱՎԻԼ, 26 ապրիլ.— Մատուռի վարչութեան նախաձեռնութեամբ եւ Հ. Յ. Դ., Կ. Խաչի ու Համազգայինի մասնաճիւղերու մասնակցութեամբ՝ Շաբաթ երեկոյ կատարուեցաւ ապրիլեան սգատօնը: Ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը: Եւ սրահը պզտիկ եկաւ եւ շատեր ոտքի մնացին:

Հանդէսը բացուեցաւ նորակազմ Րաֆֆի երգչախումբին «Իմ մահը» խմբերգով: Օրուան նախագահը, Հմայեակ վրդ. բանախօսութեամբ մը ներկայացուց մէկ միլիոն զոհերու անմահացրելի նահատակումը:

Օրուան տօնին պատշաճ երգեր երգեցին Տիկին Ս. Սարգիսեան, Տիկին Գ. Խոկիճեան, Օր. Զ. Տէմիրճեան եւ Գ. Գ. Կոչկարեան: Արտասանեցին Գ. Ս. Միսաքեան, Տ. Օհանէսեան եւ Խ. Գուչեան: Իսկ Օր. Ֆչճեան գեղեցիկ ուղերձ մը կարդաց: Օրուան բանախօսն էր Գ. Հ. Զարդարեան, որ համառօտակի նկարագրեց 1915ի սարսափները: Եւ օտար հեղինակաւոր դէմքերու վկայութեամբ հաստատեց հայ ժողովուրդին անեղծագործող բնազդը: Ամբողջ սրահը կ'ունկնդրէր խոր յուզումով: Բանախօսութենէն վերջ վերսկսան խմբերգ-մեներգ եւ արտասանութիւնները, որոնց մասնակցեցան Օր. Ս. Գասպարեան, Օր. Ա. Շարապխանեան, Գ. Գ. Թօրիկեան, Գ. Գ. Փափազեան եւ Գ. Յ. Փափազեան: Յետոյ ընծայուեցաւ «Ոգին Հայաստանին» եւ հանդէսը վերջացաւ «Տէր կեցո զՀայս» եւ ուրիշ երգերով: Զգալի էր բոլոր անչափահասներուն մայրենի լեզուի մէջ ունեցած յառաջդիմութիւնը:

Ժամը 12ին մօտ էր երբ ցրուեցաւ հասարակութիւնը՝ խոր տպաւորութեամբ:

Հրանդ

ԹՈՒԱԿԱՀԱՏՆԵՐՈՒ

ԱԿԱՆՋՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՆԵՐԿՈՒԻՆ

Վերջերս, գողեր եւ մանուանդ քսակահատները այնքան շատցած են Թումանիոյ մէջ, որ ոստիկանական իշխանութիւնները որոշած են արմատական միջոցներ ձեռք առնել անոնց դէմ:

Այսպէս, երբեւ քսակահատ դատապարտուած գողերը, բանտէն արձակուելէ վերջ պիտի յանձնուին ոստիկանութեան, որ զանոնք պիտի առաջնորդէ ուղղակի պետական քիմիարանը: Եւ հոն անոնց երկու ականջները պիտի ներկուին կանանչ գոյնով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (164)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Սարսափելի է:

Գիծան լռելեայն գլուխը շարժեց, բոլորովին խորտակուած աչէտի ծանրութեան տակ: Իսկապէս որ սարսափելի էր պատահածը, բայց ամէնէն աւելի Գիծայի համար զգալի էր այդ հարուածի խորտակիչ թափը: Գիծան, Վասպուրականի ամենահին յեղափոխական զեկավարներէն մէկը կը համարուէր: Տասնեակ տարիներ ամենանծանր նեղութիւններու մէջ ապրած, մօր գուրգուրոտ անձնուիրութեամբ, մոլեռանդ հաւատքով աշխատած էր մանուկ յեղափոխութեան համար, որ իրեն համար ամէն ինչ էր, երջանկութիւն, ընտանեկան օճախ, ապագայ, կեանքի նպատակ:

Գիծան, երբ էութեամբ յեղափոխական առաջեալ մըն էր, այն բացառիկ տիպերէն, որոնք ֆանաթիկ կատարութեամբ կը փարին գաղափարի մը, այլեւս երբեք չընկրկելով մինչեւ որ գծած վերջ գնէ կեանքերնուն, եւ կամ քանի մը արշին երկարութեամբ չուանէ մը ճօճի իրենց մարմինը: Գիծան ամբողջ կեանք մը զոհեր էր իր ազգին, բարձրացնելու համար յեղափոխութեան շէնքը, մօտիկ ընկերներու արիւնով եւ ոսկորներով շաղախուած, ու ահա, յանկարծ այդ հսկայ շէնքը կը փլէր՝ իր ծանրութեան տակ խորտակելով ծրագիրներ, սպասումներ, ազգային զարթօնք եւ որ ամէնէն աւելի սարսափելին էր, հաւատքը՝ ապագայի նկատմամբ: Գիծան ինքն ալ խորտակուած էր:

— Ուրեմն Դաւաչի գիւղերուն մէջ ալ ձերբակալութիւններ սկսած են,— հազիւ լսելի ձայնով հարցուց Գիծան, վարդապետին նայելով:

— Ձերբակալութիւններէն լուր չունիմ: Հազիւ քանի մը բոպէ Դրօի տան հօտաղին հետ խօսելու հնարաւորութիւն ունեցայ: Ան պատմեց թէ զօքը եւ ոստիկանները գիւղերը լեցուած են, բայց թէ ի՞նչ կը կատարուի այս պահուս գիւղերու մէջ, Աստուած միայն գիտէ:

Գիծան գլուխը ձեռքերուն մէջ առած տանն մը մտածելէ վերջ, ինքզինքը թօթվեց, կարծես դէշ երազի մը ազդեցութենէն ազատուելու համար, երիտասարդական կորովով ոտքի ցատկեց, մօտեցաւ պահարանին, ու զէնքերը սկսաւ դուրս բերել:

— Հը՞, ի՞նչ կ'ընես Գիծա, ի սէր Աստուծու միտքդ ի՞նչ է:

— Պէտք է դուրս գամ կղզիէն,— վճռական շեշտով յայտնեց Գիծան,— լուր տուր տղոցը թող վեր գան:

— Բայց ինչո՞ւ դուրս գալ կղզիէն,— շփոթած հարցուց վարդապետը,— մէկ սպասէ տեսնենք, անշուշտ դրսէն լուր կուտան կացութեան մասին:

— Հա, եթէ իրենք ալ հաստատ բան մը գիտնան: Ջէ, վարդապետ, պէտք է դուրս գալ Լեւոնը գտնելու համար... մեր ումերը համախմբենք, թերեւս դեռ բան մը կարելի լինի փրկել:

— Բայց Լեւոնը, ո՞վ գիտէ թէ ուր է հիմա, թերեւս զօրքի անակնկալ խուժումի պատճառով կորուստ անցած լինի...

— Լեւոնը առանց մեզ լուր տալու չի հեռանար,— ինքնավստահ կերպով պատասխանեց Գիծան:

— Իսկ եթէ հեռացա՞ծ է:

— Եթէ հեռացած է, Գաւաշ թէ կորուստ միեւնոյն է, պէտք է Լեւոնին հասնիլ:

— Ուրեմն հաստատ որոշած ես...

Գիծա, երեք հոգիով դուրս գալ, այդ կը նշանակէ... բայց այդ խենթութիւն է, կատարեալ խենթութիւն: Գիծան չպատասխանեց: Փամփշտակալները մէջքին կապելով զբաղած էր: Վարդապետը գլուխը տարուբերելով սենեակէն դուրս ելաւ ու քանի մը բոպէ վերջ երկու զինուորներով վերադարձաւ: Գիծան զէնքերը կապած, պատրաստ վիճակի մէջ կը սպասէր: Երբ զինուորները ներս մտան, հանգարտօրէն խօսքը ուղղեց անոնց.

— Տղաք, պատրաստուեցէք, կըղզիէն դուրս պիտի գանք:

Զինուորները սովորական պաղարիւնութիւնով մօտեցան պահարանին ու իրենց զէնքերը դուրս բերին, մինչ վարդապետը, ձեռքերը ետին կապած ջղային չարժումներ ընելով կը քալէր սենեակին մէջ, դատապեղին մէջ արգելափակուած գազանի նման:

— Գիծա, ուրեմն անպատճառ պիտի երթա՞ս,— Գիծայի առջեւ կանգնելով հարցուց տաստիկ յուզուած վարդապետը:

— Այո: Կէս ժամէն, երբ քիչ մը աւելի մթնէ:

— Բայց մարդ Աստուծոյ, այսպայմաններու մէջ դուրս գալը կը նշանակէ ուղիղ մահուան գիրկը նետուիլ... միայն երկու ընկերով... կեանքդ ձե՞ռք քաշեցիր...

Գիծայի դէմքին յուսահատ ժպիտ մը խաղաց: Նոր չէր որ մահուան գաղափարին հետ հաշտուած էր ինք, իսկ տեղի ունեցած աղէտէն վերջ, կեանքը անտանելի բեռ մը դարձած էր արդէն:

— Գիծա,— աղաչաւոր ձայնով մը խնդրեց վարդապետը, որ կը յուսար թէ՝ վերջին վայրկեանին, Գիծան կացութիւնը կշռելով այդ խելագար քայլը չառնէր:

Գիծան պարզապէս գլխի հաստատական նշան մը ընելով բաւականացաւ:

— Լաւ,— բարկացած պոռաց վարդապետը,— որ կը յամառիս, թող իմ արիւնս ալ քու վզի մեղքը լինի:

Վարդապետը նոյնպէս մօտեցաւ պահարանին, ու կցկտուր բառեր արտասանելով, իր սեփական զէնքերը սկսաւ դուրս բերել:

— Հը՞, էդ ի՞նչ խաղար է... վարդապետ խելքի եկուր... հրաշք մը միայն կրնայ մեզ փրկել...

— Հա՞, իրա՞ւ կ'ըսես,— առանց Գիծայի կողմը նայելու հեգնեց վարդապետը փամփշտակալները ամրացնելով,— լաւ որ այդքանը վերջապէս հասկցար, կէս ժամ է որ այդ կ'ուզեմ հասկցնել քեզի... փառք Աստուծոյ դուն ալ «պիտի երթամ, հա պիտի երթամ»... էս պատին խօսք հասկցնելը աւելի ճիշդ է քան թէ քեզի... չատ լաւ ուրեմն, որ դու կ'երթաս մեռնելու ես ալ քեզի հետ... մէկ անգամ պիտի մեռնինք... արդէն վանքի չորս պատերուն մէջ հոգիս նեղուեցաւ, քիչ մը դուրս ելլենք, տեսնենք ի՞նչ կայ չկայ, հրացանն ալ ժանգ կապեր է:

— Դանիէլ:

Մեր ծուէ վարդապետը խոժոռած դէմքով դարձաւ դէպի Գիծան, որ արցունքոտ աչքերով, թեւերը լայն բացած կը մօտենար: Երկու ընկերները իրարու գիրկ ինկան:

X

— Ծօ, Մակար, քիչ մը ձախ դարձիր...

— Հը՞...

— Ծօ ձախ դարձիր կ'ըսեմ. նաւակը ժայռին պիտի զարնուի:

Ղեկի մօտ նստող վանքի նաւավարը, ճիշդ ժամանակին ղեկը դարձուց: Նաւակը քսուելով անցաւ Առ Տէր կղզիի մօտ ծովէն դուրս ցցուած ժայռի մը քովէն, բարեբախտաբար առանց մեծ վնասի:

— Տէ հիմակ չխաւր հիւսիս արեւմուտք դարձուր նաւակի քիթը... քիչ մըն ալ հիւսիս... հա այդպէս, տէ այդ ուղղութիւնը բռնէ ու գնա:

Այնքան խաւար գիշեր մըն էր, որ հազիւ թէ քանի մը տասնեակ քայլի վրայ երեւցող Առ Տէր կղզին, անորոշ զանգուածի մը նման կ'երեւէր:

Գիծան ու վարդապետը կը թիավարէին, երկու զինուորները, նաւակի մէջ նստած, իրարու սեղմուած կ'աշխատէին կերպով մը տաքնալ, իսկ Մակարը որ փորձ նաւավար մըն էր, ղեկը ձեռքէն բաց չէր ձգեր:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ճաքի բոլոր Թուրքերն ալ զինուած են պատերազմական զէնքերով՝ հայթայթուած Թուրք կառավարութեան կողմէ։

Շրջան ընող ուրիշ գրոյցի մը համաձայն, Սանճաքի Թուրքերուն ղրկուած են գաղ պահարանովնամակներ, որոնց բովանդակութիւնըմարդ չի գիտեր։Այդ նամակները երբ թէ, պիտի բացուին երկրորդ հրահանգի մը վրայ։

Դեռ ասոր նման բազմաթիւ ըսի բսաններ ու տարաձայնութիւններ, որոնց ստուգումը անհնար է։

Հակակրօնական պայքարը Խ. Միութեան մէջ

Տիկին Քրուփսքայա, Լէնինի այրին, ուշագրաւ դիտողութիւններ կը հրատարակէ «Իզվեստիա»յի մէջ, հակակրօնական քարոզութեան մասին։ Իր կարծիքով, այդ քարոզութիւնը բաւական ուժեղ չէ, ոչ ալ բանիմաց եւ եկեղեցին միշտ մեծ ազդեցութիւն ունի Խ. Միութեան մէջ։ «Վերջին մարդահամարը հաստատեց թէ գանգուածները, եւ մանաւանդ կիները չփոթութեան մատնուած են հարցարանին կրօնի վերաբերեալ հատուածին առթիւ։ Շատեր որոնք երկար ատենէ ի վեր ղադրեցուցած են կրօնական պաշտամունքը, կը նեղուէին պատասխանելու համար, կը վարանէին գրել «անհաւատ» եւ ի վերջոյ կը գրէին «հաւատացեալ»։

Ցօղուածագիրը այս երեւոյթին պատճառ կը նկատէ այն ուշադրութիւնը զոր եկեղեցին կ'ընծայէ ընթացիկ բարոյականի եւ գործնական լուծումներու։ Փոփերը գիտել կուտան թէ այն ծնողները որ կրօնական կրթութիւն մը կը ստանան աւելի լաւ կրթուած են քան անոնք որ եկեղեցի չեն երթար։ Այս կարգի դիտողութիւնները կ'ազդեն ծնողներուն վրայ։ Տիկին Քրուփսքայա կ'ըսէ նաեւ թէ կրօնը մեծ ազդեցութիւն կը գործէ իր գեղարուեստական մանրամասնութիւններով։ «Եկեղեցին տեսակ մը ակումբ է ուր մարդիկ իրարու կը հանդիպին եւ ուր արարողութիւնները կը նմանին թատերական ներկայացումներու։ Ահա թէ ինչու մեր բանուորուհիները յաճախ կ'ըսեն.— «Եկեղեցի կ'երթամ, որովհետեւ դժուար է թատրոնի տոմսակ ճարել»։

Այս երեւոյթները պարզելէ վերջ, Լէնինի այրին կ'առաջարկէ եկեղեցիին դէմ պայքարիլ այս գետնին վրայ, կազմակերպելով ժողովուրդին պարապուրդները, բազմապատկելով ակումբները, մշակոյթի տուները, ընթերցարանները, թանգարանները եւ կանոնաւորելով ընկերային աշխատանքը։ Անկէ զատ, դպրոցը պէտք չէ միայն կրթութիւն տալու համար ստեղծ, այլեւ դաստիարակ՝ աշխարհի եւ իրերու մասին։

Այս յօդուածը եւ ուրիշներ ցոյց կուտան թէ հակակրօնական պայքարը սեղանի վրայ է նորէն։ Հաւանական է որ վերազննահատման ենթարկուին քարոզութեան մեթոտները, քանի որ մինչեւ հիմա եղածները ցանկալի արդիւնքը չեն տուած։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ՀԱԶԱՐ կաթոլիկ ուխտաւորներ պիտի դատուին Գերմանիոյ մէջ, անբարոյականութեան մեղադրանքներով։ Մամուլը բուռն պայքարի մը ձեռնարկած է արդէն։ Այս առթիւ կը սպառնան ամէն բան մէջտեղ հանել եւ ձայնասփիւռներով հաղորդել դատավարութեան բոլոր մանրամասնութիւնները, «եթէ կաթոլիկ կղերը փորձէ այս ամբաստան քահանաները ներկայացնել իբրեւ նացիներու նահատակները»։

ԼՈՆՏՈՆԻ 145.000 հանրակառքի վարիչները որոշեցին գործադուլ հռչակել։ Մինչեւ վերջին պահուն ձեռնարկներ կը կատարուէին, դէթ ելք մը գտնելու համար։

ՕՏԱՆԱՒՈՐԴ ՏԷՅՄՈԹ առջի օր ձեռնարկած էր յանդուգն թռիչքի մը, արագութեան համաշխարհային մրցանիշը կոտրելու համար։ Դժբախտաբար օդանաւը գետին իյնալով ջախջախուեցաւ եւ վառեցաւ, իսկ օդաչուն կրցաւ ազատիլ իր անկարգելին շնորհիւ։

ՊԵՐԼԻՆԻ ժողովրդային դատարանը 11 տարի բանտարկութեան դատապարտեց կաթոլիկ ուխտաւոր մը, իբրեւ դաւաճան եւ մեղսակից համայնավարներու։ Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ ձեռնարկած էր կարմիրներու եւ սեւերու միացեալ ճակատ մը կազմելու։

ՍՈՒՐԻՈՅ կառավարութեան ներկայացուցիչները հացկերոյթ մը սարքեցին ի պատիւ Ֆրանսական բանակի հրամանատարին՝ Զօր. Հէօնցինկէրի։ Հացկերոյթի պահուն, որուն ներկայ էին չորս զօրավարներ եւ ուրիշ ատենաւորներ, Հալէպի կառավարիչը ջերմօրէն ողջունեց ընդհ. ապայակոյտին գործունէութիւնը։ Հրամանատարը շնորհակալութիւն յայտնելով, աւելցուց.— «Շնորհիւ զինուորական կրթութեան, մենք պիտի պատրաստենք Սուրիոյ անհրաժեշտ բանակը, պաշտպանելու համար իր անկախութիւնը։ Մենք վստահ ենք ձեր վրայ ինչպէս դուք մեր վրայ»։

ՕԴԱՆԱՒԱՑԻՆ նախարարը Լոնտոն գնաց, խորհրդակցելու համար Պել-ժիոյ մասին, ինչպէս ըրած էր արդ. պաշտպանութեան նախարարը, Պ. Տալատիէ։ Այս առթիւ նախարարը յայտարարեց թէ Ֆրանսա ծրագրած է շինել 1500 առաջին կարգի ռազմական օդանաւեր։ Այժմ ունի միայն 1000։

ՄԵԹՐՈՅԻ ԹԻՒ 1 գիծը երկարեցաւ մինչեւ Նէօյիի կամուրջը։

ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղին կողմէ

6 Մայիս Թինգշաբթի ժամը 4էն 8, 29 rue Carnot, Շավիլ
a l'Ecusson Bleuի պարտէզին մէջ։

Համբարձման տօնին առթիւ աւանդական «Վիճակ» կը քաշուի։

Հաճելի ժամանց։ Ձոխ պիւֆէ։ Մուտքը ազատ է։

ՃԱՆ. ՄԻՋ.— Առնել Թիւ 1 օթօպիւսը եւ իջնել Puits sans vin, կամ շոգեկառք Սէն Լազարի կայարանէն եւ իջնել Շավիլ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն իր բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու կողմէ խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Սիմոն Գալուստեանին, իր տիկնոջ եւ պարագաներուն, իրենց զաւակին ՍՐԲՈՒՀԻի անժամանակ եւ ցաւալի մահուան առթիւ։

×

Ֆ. Կ. Խաչի «Լա Վիսթի» (Մարսէյլ) Մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկ. Ս. Գալուստեաններուն եւ պարագաներուն, իրենց սիրասուն աղջկան ՍՐԲՈՒՀԻի անժամանակ ու կսկծալի մահուան առթիւ։

×

Տէր եւ Տիկ. Լեւոն Ճնտոյեան իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Տէր եւ Տիկ. Ղազար Տէր Գրիգորեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Տէր Գրիգորեանի եւ զաւակներուն, իրենց կնոջ, հօրն եւ ազգականին՝ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆի ցաւալի մահուան առթիւ։

Մարսէյլ, 28 Ապրիլ 937

×

Սէնթ Անթուանի (Մարսէյլ) Ընկեր Կարօ ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Սիմոն Գալուստեանի եւ իր պարագաներուն իրենց փոքրիկին ՍԻՐՎԱՐԴի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. Կ. Խաչի Ս. Շամոնի մասնաճիւղը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ տիկիններ Միածան Փափազեանի, Նուարդ Տէմիրճեանի, Մարիամ Սարգիսեանի եւ Օր. Վերժին Ժամկոչեանի, որոնք իրենց աշխատանքը մասնակցութիւնը բերին մասնաճիւղիս կազմակերպած ներկայացման։

Հ. Յ. Դ. Քեռի խումբի (Մարսէյլ) ընկերները փոխան ծաղկեպսակի 50 ֆրանք կը նուիրեն Վէթերաններու Ֆոնտին, ընկ. Հ. Սէքէնկիւլեանի զաւակին մահուան առթիւ։

«Մարսէյլի Հայ Մշակութային Միութեան նպատակն է համախմբել հայ գրասէր երիտասարդութիւնը, սատարելու համար անոր գրական, պատմական եւ գեղարուեստական զարգացման»։

Այս նպատակին համար կ'առաջադրէ կազմակերպել դասախօսական-վիճաբանական ժողովներ, գրական դատավարութիւններ, ասուլիսներ, գեղարուեստական հաւաքոյթներ եւ այլն։ Տեղեկութեան համար դիմել՝ M. A. Keussayan, Photo Rex, 11, Place Jules Guesde, Marseille.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Գրեց՝ Գ. Գիւզալեան

Հրատ. «Արագ» Հրատարակչական ընկերութեան Թիւ 1։ Պէյրութ, 1937։ Գին 10 ֆրանք։ Ստանալու համար դիմել.— Sarkis Pakhdikian, B. P. 589 Beyrouth (Liban).

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ԳՈԼԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Արամ ենթակոմիտէին ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ կարեւոր օրակարգ։ կը խօսի ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ։

ԳԱՆԵԼԻ-ՔԱՇԱՆԻ Աւթիւ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 1 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ակումբին մէջ։

ՇԱՎԻԼԻ Արղութեան խումբի ժողովը, այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Արմենակ Գետեանի բնակարանը, 58bis route Nationale, Վիրոֆլէ։ կարեւոր օրակարգ։

Դուրս ոեւ

ՄԱՐՍԷՅԼ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի եւ «Վարանդեան» խումբի դասախօսական ժողովը այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Վարանդեան սրահին մէջ։

Կը խօսի ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԱՊՐԻԼ 11Ը ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ո. Միութեան

եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտական խումբին

2 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,

Վիէնի Սէրքլը կաթոլիկ սրահին մէջ։

Կը խօսի Պ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին։ Ծախսերու մասնակցութեան համար 1 ֆր.։

"ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՕՐԸ"

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

8 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

PALAIS DU CONGRÈSի շքեղ սրահներուն մէջ։

Parc des Expositions, Porte de Versailles։

Կը նախագահէ Պ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը խօսին Պ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ եւ Գնդ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

(Հայ կամ. եւ մարտիկներու միութեան կողմէ)։

Պ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ (Հայ Սպայից Միութեան կողմէ)։

Գեղարուեստական բաժին՝ մասնակցութեամբ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին։

Կ'երգեն՝ երգչուհիներ Տիկ. ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ եւ Ի. ՊԻԼՊԻԼԵԱՆ

Կէսգիշերին կը սկսի եւրոպական պարերը, մասնակցութեամբ ԹԱՌԻՍՏ ԺՕՐԺԻ ԵՒ ԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐԻՆ։

Թէյասեղան Կ. Խաչի Օրուան համար

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի Մասնաճիւղին կողմէ

Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Բանիկեանի սրճարանը,

6bis Bld. Rodin, Իսի լէ Մուլինօ։

Կը խօսի Պ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Գեղարուեստական բաժին։ Ծախսերու համար 2 ֆր.։

Տարեկան պարահանդէս

կազմակերպուած Առաքազարի Հայր. Միութեան կողմէ

2 Մայիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15,30էն մինչեւ կէս գիշեր։

Victor Hugoի շքեղ սրահներուն մէջ, 46ter rue St. Didier

մէթրօ Victor-Hugo եւ Trocadero

Ընտիր օրքէսթր, ճաշ եւ անակնկալներ։

Gario Cantiի 8 նուագածուներու ընտիր երաժշտախումբը,

Jazz եւ Tango

Կատակերգակ ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՋԷՐԵԱՆ իր ինքնատիպ ստեղծագործութիւններուն մէջ։ Տարը հեռաքրքրական պատկերներ Առաքազարէն։

Դաշնակ փոքրիկն ԱՆԺԷԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆի կողմէ։

Արտասանութիւն եւ հաճելի անակնկալներ։

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։ Ճաշ չկայ։

Մուտք՝ 7.50 եւ 10 ֆր.։

ՀԱՆԴԷՍ_ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ

23 Մայիս կիրակի օր, Գար Պէլվիտէրի օդասուն պարտէզին մէջ։

Նկատի ունենալ այդ թուականը։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՄԱՅԻՍ
MARDI 4 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3411

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՇՏ ՀԱՇՏՈՒԵԼՈՎ ԿԱՐԵԼԻՆ ԵՒ ՅԱՆԿԱԼԻՆ

Եթէ ուշադրութեամբ հետեւէինք Ֆրանսայի Ժողովրդական ճակատին գործունէութեան, ո՛րքան իրագիտական դասեր կարելի էր հանել, նոյն իսկ մեզի համար։

Շուտով կը վերջանայ մէկ տարին, եւ արդէն կտրուած է ճամբայ մը որուն լայնութիւնը եւ խորութիւնը շատ քիչերու միտքէն կ'անցնէր։

Տարբեր պարագաներու մէջ, կարելի չէր այդքան ակօս փորել տասը տարիէն։ Եւ թերեւս անհրաժեշտ էր արիւն ալ թափել, ինչպէս եղած է ուրիշ ատեն, կամ ուրիշ երկիրներու մէջ։

Բաղդատեցէք այս անարիւն յեղափոխութիւնը բոլշեւիկեան արշաւին հետ, որ իր ճամբան բացաւ գդրդագին ցնցումներով։ Ընդ հուր եւ ընդ սուր։ Քար քարի չձգելով։ Քանդուած քաղաքներու փլատակներուն չափ դիակներ փռելով։ Այն ալ ամբողջ քսան տարի։ Միշտ պատրաստ՝ նոյն ճամբով շարունակելու, մուրճն ու մանգաղը անխնայ իջեցնելու ըմբոստ բազմութեանց գլխուն …

Այստեղ ալ կան մոլեռանդներ եւ անհամբերներ, տրամաբանական ծայրայեղութեանց եւ բռնութեանց։ Եւ սակայն, ղեկավարութիւնը միշտ կը հսկէ։ Ամէն պարագայի մէջ, կը ջանայ զանազանել ցանկալին եւ կարելին, պարբերաբար պրկելով սանձերը։

Այս ճամբուն վրայ, առաջին քայլը առաւ վարչապետը ինք, առժամեայ դադար մը պարտադրելով մէկ հանգրուանէն միւսը։ Շրջան մը՝ շունչ առնելու։

Ընդդիմադիրները տարբեր միտքեր վերագրեցին այս բացատրութեան։ Շատեր բուն թէ դահլիճը կը նահանջէ, իսկ ուրիշներ՝ թէ ռազմախաղ մը կը փորձէ, նոր եւ աւելի յանդուգն ոստում մը կատարելու համար։

Եւ իրարու յաջորդեցին լուսաբանութիւնները, «ի բուժումն գայթակղեալ մտաց»։

Վերջին լուսաբանութիւնը կուտար ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, Փօլ Ֆօռ, որ անպաշտօն նախարար է դահլիճին մէջ։

Կուսակցական տօնակատարութեան մը առթիւ, որուն կը մասնակցէին 30,000 հոգի, Փօլ Ֆօռ պարզելով Ժողովրդական ճակատին առաջադրութիւնները, մանաւանդ շօշափեց նաեւ առժամեայ դադարի կամ հանգիստի խնդիրը (փօզ).

— «Ըսին թէ առժամեայ դադարը կը նշանակէ յոգնութիւն եւ վհատութիւն, թէ Լէօն Պլում յոգնած ըլլալով, կ'ուզէ ձգել երթալ եւ արդէն նշանակած է իր յաջորդը։ Որովհետեւ չկրցան տապալել մեզ, կ'երեւակայեն թէ մենք մեզի որոշում պիտի տանք ձգել երթալու կամ անձնատուր ըլլալու։ Այս բոլորը սխալ է եւ անհեթեթ։ Իշխանութեան գլուխ հասած ըլլալով համաձայն ժողովրդական կամքին, կռթնած՝ խորհրդարանական հաւատարիմ մեծամասնութեան մը վրայ, մեր կառավարութիւնը պիտի շարունակէ իր գործը եակառակ բոլոր սադրանքներուն, անհամբերութեան, չարամտութեան, որոնց ժամանակը շատոնց անցած է։ Ինչ՞ի չըսին մանաւանդ առժամեայ դադարի մասին։ Ճշմարտութիւնը կը պահանջէ դադարին տալ այն իմաստը զոր Լէօն Պլում ինք տուաւ։ Դադարը նոր հանգրուան մըն է։ Օրէնքներ քուէարկելէ վերջ, այժմ անհրաժեշտ է զանոնք պատշաճեցնել կեանքին, հսկել անոնց գործադրութեան, սրբագրել սխալները, եթէ կան։ Հարկ է ճամբու ընթացքին յաղթել ոմանց դիմադրութեանց, ուրիշներու անհամբերութեանց, թէ մէկուն եւ թէ միւսին կարգ մը անհասկացողութեանց»։

Հասանք վարելու, անմիտ եւ ամուլ պահպանողականութեան հետ, սանձակոտոր անիշխանութեան մը դէմ ճակատելու քաղաքականութիւն մը կը պաշտպանէր, նոյն օրը, նախկին վարչապետ մը, Քամիյ Շօթան, որ նոյնպէս անպաշտօն նախարար է դահլիճին մէջ (արմատական)։

— «Մեր ընկերային կերպարանափոխութիւնը արդար, արդիւնաւոր եւ տեւական ըլլալու համար, պէտք է կատարուի յարգելով բոլոր դասակարգերուն իրաւունքները, գործելով ազատ կարգապահութեամբ, մէկդի դնելով ամէն անկարգութիւն, ծայրայեղութիւն, բռնութիւն, եւ ատելութիւնը՝ միեւնոյն երկրի քաղաքացիներուն միջեւ։ Կուսակցութիւններէն վեր, ըլլան նոյն իսկ ամէնէն զօրաւորները եւ ամէնէն մարդկային վարդապետութիւններէն վեր կան տեւական անհրաժեշտութիւններ որ կը վարեն պետութեանց կեանքը։ Բոլոր ժողովուրդներու եւ բոլոր ժամանակներու պատմութիւնը կը ցուցնէ թէ անկարգութիւնը անիշխանութեան կ'առաջնորդէ, իսկ այս վերջինը՝ դիկտատուրայի»։

Շաբաթ օր, Աշխատանքի տօնին առթիւ, նոյն յորդորը կը կարդար Լէօն Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, որ ներկայացուցիչն է հինգ միլիոն կազմակերպուած բանուորներու.

— «Անշուշտ պէտք է դադարի շրջան մը բոլորենք, մեր նուաճումները ամրապնդելու եւ խղճմտօրէն ուսումնասիրելու համար նոր իրագործումներ»։

Եւ նորէն եղբայրական խրատներ՝ կարգապահութեամբ շարժելու։ Գործելու փոխադարձ վստահութեամբ եւ մեծամասնութեան կամքով։

Նոյնիսկ Ժողովրդական ճակատի ծայրագոյն թեւը, համայնավար կուսակցութիւնը կը խրտչի չափազանցութիւններէ, գոնէ առ այժմ։

Իր օգնական քարտուղարը, Ժաք Տիւքլօ, դեր-նախագահ երեսփ. ժողովին, ապրիլ 30ին միութիւն կ'առաջարկէր միջին դասերուն եւ… կաթոլիկներուն։

Եթէ դժուար է սերտել եւ իւրացնել, գոնէ փորձէինք ըմբռնել ժողովուրդ վարելու եւ տեսակէտ արժեցնելու արուեստը, բանի անգործութեան այս օրերուն …

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 500.000 ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԹԱՓՈՐԸ

Մայիս 1ի ազգային տօնին առթիւ

Ամէն ինչ անցաւ խաղաղութեամբ

Շաբաթ օր, 1 Մայիս, աշխատանքի տօնին առթիւ, աւելի քան 500.000 բանուորներ մասնակցեցան աւանդական թափօրին, որ կազմուելով մայրաքաղաքին մէջ, երկու թեւերով յառաջացաւ դէպի արեւելք, Փլաս տը լա Նասիօն եւ Վէնսէն։ Այս տարի առաջին անգամ ըլլալով Աշխատանքի օրը կը տօնուէր իբրեւ ազգային տօն, եւ ամէն ինչ անցաւ խաղաղութեամբ, եթէ չհաշուենք մէկ-երկու թեթեւ ընդհարումներ եւ ձերբակալութիւններ։ Առաջին դէպքը պատահեցաւ սրճարանի մը առջեւ, ուր քանի մը աթոռներ օդին մէջ նետուեցան եւ սեղաններ գետին տապալեցան։ Ուրիշ թեթեւ խռովութիւն մըն ալ պատահեցաւ Շանզ՝ Էլիզէի կողմը, իրիկուան դէմ, երբ 1500 ցուցարարներ ցրուեցան ոստիկանութեան կողմէ։ Կալանաւորները անմիջապէս ազատ արձակուեցան։

Երկու գլխաւոր թափօրները կը ներկայացնէին անհամար խմբակցութիւններ՝ աշխատաւորական կազմակերպութեանց, իրենց յատուկ դրօշներով եւ նշանախօսքերով։ Ի պատուի էր աւանդական բոխարբեր ծաղիկն ալ, «շուշան հովտաց» (մուկէ)։ Մինչ «Ինթէրնասիոնալը» կը թնդար եւ թափօրները կը յառաջանային Փլաս Վոլթէրէն, Փլաս տը լա Րէփիւպլիքէն եւ Պասթիյէն, մասնաւոր խումբեր դրամ կը հաւաքէին Սպանիոյ մանուկներուն եւ հիւանդներուն համար։ Եւ դրամները կը հոսէին լայն սաւաններու մէջ։ Խոշոր նշանատախտակի մը վրայ կ'երեւար մտաւորականներու, երաժիշտներու եւն. կոչը՝ այս հանգանակութեան համար։ Ուրիշ նշանատախտակներու վրայ կ'երեւային հետեւեալ արձանագրութիւնները — «Կը պահանջենք լուծել խռովարար կազմակերպութիւնները», «Հերիք է որքան մեռելներ ունեցանք», «Կը պահանջենք աշխատանք, հանրօգուտ շինութիւններ», «Կը պահանջենք հաց, խաղաղութիւն եւ ազատութիւն», «Հանգստեան թոշակ ծեր բանուորներու համար»։ Բնականաբար կը պահանջէին նաեւ բանտարկել Լա Րօքը, Տօրիօն եւ ուրիշներ։

Թափօրները ճամբայ ելած էին ժամը 2ին, եւ ցրուիլ սկսան ժամը 5էն վերջ, երբ ճառերը վերջացան։ Թափօրի մը գլուխը կը գտնուէին Մարսէլ Քաշէն, Թորէզ եւ ուրիշներ։ Լէօն Պլում, որ ներկայ էր Յուլիս 14ի թափօրին, այս անգամ կը բացակայէր։

Շատ մը կարմիր դրօշներու վրայ կ'երեւային Ժողովրդական ճակատի երեք թեւերուն՝ ընկերվարական, արմատական եւ համայնավար կուսակցութեանց գինանշանները։

Օրուան գլխաւոր ճառախօսն էր Լէօն Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, որ ողջունելով բանուոր դասակարգին շահած յաղթանակները, յայտարարեց.

— «Աշխատանքի իրաւունքներուն կատարեալ ճանաչման համար պայքարը պէտք է շարունակուի բարեկարգութեամբ, կարգապահութեամբ, հանդարտութեամբ, բայց ընկերային ժողովրդապետութիւնը ստեղծելու անխախտ կամքով։ Անշուշտ, պէտք է դադարի շրջան մը բոլորենք, մեր նուաճումները ամրապնդելու եւ խղճմտօրէն ուսումնասիրելու համար նոր իրագործումներ, որոնց կը ձգտինք ոչ թէ ճգնիմ հասաքրութեամբ, այլ բոլորին բարօրութեան համար։ Մենք հզօր ենք հիմա, աւելի հզօր քան որ եւ է ատեն։ Հպարտանանք այդ զօրութեամբ որ այսօր ամէնուն աչքին առջեւ կը պարզուի ամէնէն ներդաշնակ բարեկարգութեամբ։ Սակայն չմոռնանք թէ այդ ուժը արժէք ունի կարգապահութեամբ, ոչ թէ վերէն եկած կարգապահութեամբ, այլ այն կարգապահութեամբ որ կը ծնի բոլորին հաւանութենէն եւ կատարեալ վստահութենէն եւ կը տրամադրէ հասարակաց նպատակ մը՝ մեծամասնութեամբ որոշուած միջոցներով»։

Յանուն Սպանիոյ Աշխատանքի Դաշնակցութեան խօսք առաւ Փասքալ Թոմաս, նկարագրելով իր երկրին եղերական վիճակը, մայիս 1ի այս օրով։ Այս առթիւ յուղիչ կոչ մը ուղղեց Ֆրանսայի բոլոր հանրապետականներուն։ Ապա խօսեցաւ Արհեստակցական Միութեանց Միջազգային Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը, Շվէնէլ, որ բոլոր երկիրներու բանուորներուն եւ հողագործներուն հիացումն ու երախտագիտութիւնը յայտնեց Ֆրանսայի չանեւորներուն որոնք ազատագրութեան ճամբան ցոյց տուին աշխարհի աշխատաւորներուն։

Փարիզեան շրջանի արհեստակցական կազմակերպութեանց կողմէ խօսեցան երկու ներկայացուցիչներ։

*** Բուն քաղաքին ընդհ. կերպարանքը շատ չէր փոխուած եւ կիրակի օրուան մը պատկերը կը ներկայացնէր։ Սրճարաններուն, ճաշարաններուն եւ պանդոկներուն հետ, բաց էին նաեւ շատ մը խանութներ։ Երկաթուղիները կը բանէին, հանրակառքերը՝ նոյնպէս։ Թատրոններն ու սինէմաներն ալ մեծ մասով բաց էին։ Ինչպէս կարգադրուած էր, որ եւ է թերթ չհրատարակուեցաւ, բացի արքայական «Աքսիօն Ֆրանսէզ»էն, որ այս առթիւ ալ ըմբոստացած էր։

** Աջակողմեան թերթերը 100—150.000 կը հաշուեն երկու թափօրներուն մասնակցողները, ձախերը՝ մէկ միլիոն։ Մենք նշանակեցինք միջինը, 500.000։ Նոյն աղբիւրներուն համաձայն Մարսէյլի մէջ աշխատանքի տօնին մասնակցած են 150.000 հոգի, Լիոն՝ 100.000, Լիլ՝ 60.000, Նիս՝ 50.000 եւն.։

Մայիս 1ը Մոսկուայի մէջ

Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ ալ Խորհ. Միութեան մէջ Մայիս 1ը տօնուեցաւ զինուորական ուժերու ցուցադրութեամբ եւ շռնդալից թափօրներով։ Սթալին եւ կառավարութեան անդամները Լէնինի դամբարանէն դիտեցին թափօրը։ Մոսկուայի կարմիր հրապարակին շուրջը խռնուած էին աւելի քան մէկ միլիոն ցուցարարներ՝ կարմիր դրօշներով։ Մարաջախտ Վորոշիլով ճառ մը խօսելով, յայտարարեց.

— «Մեր պարտականութիւնն է անողոք ըլլալ ո եւ է թշնամիի հանդէպ։ Ընկերվարութեան կառուցման մէջ տեղ չկայ խափանարարներու եւ լրտեսներու համար։ Ֆաշականութիւնը ոչ միայն մահացու թշնամին է Խ. Միութեան, այլ եւ խաղաղութեան թշնամին՝ ազգերու մէջ։ Միայն կարմիր բանակն է որ թոյլ չի տար անոր յարձակիլ Խ. Միութեան վրայ եւ համաշխարհային նոր ջարդ մը սարքել»։

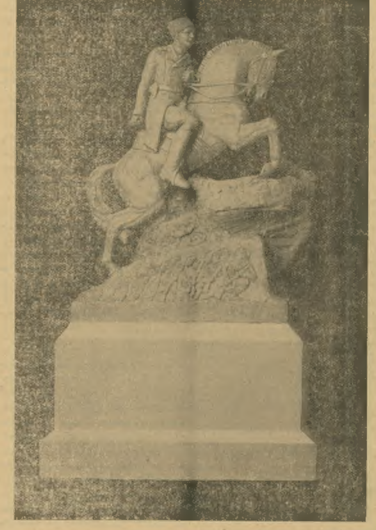

Անդրանիկի յուշարձանին առաջին փորձը

(Գործ արձանագործ Հր. Մուրատեանի)

Շնորհաւորելով գնահատիչ յանձնախումբին ընտրութիւնը, պիտի թելադրէինք արձանին վրայ յարմար տեղ մը քանդակել հերոսին կտակը —«ԳՈՐԾԸ ԿԸ ՄՆԱՅ»։ Անշուշտ վերջնական շինութեան ատեն պիտի շտկուին դէմքի նմանութեան եւ ձիուն վզին եւ բաշերուն թերութիւնները։

Հայ զինուորցուներու քննութիւնը Աթէնքի մէջ

ԱԹԷՆՔ 1 Մայիս (Յառաջ) — Այսօր, շաբաթ, հայ զինուորցուներուն ուղղուած աղդ մը կը հրաւիրէ բժշկական քննութեան ներկայանալ չորեքշաբթի առտու ժամը 9ին։ Անշուշտ բոլորն ալ պիտի ներկայանան լսկանք մը վերջ։

Հայ մը թիանշան կը սպանայ Սպանիոյ մէջ

Ամերիկայի «Բանուոր»ը վերջերս կը գրէր թէ Սպանիոյ քաղաքացիական կռիւներուն մէջ սպաննուած է հայ կամաւոր մը, Միսաք Զէլէպեան։

Նոյն թերթի ապրիլ 14ի թիւին մէջ կը կարդանք.

— «Հպարտութեամբ կը յայտարարենք որ սպանական կառավարութիւնը հերոսութեան շքանշանով պատուած է ընկեր Վահրամ Գէորգեանը, որ ներկայիս Սպանիոյ մէջ կը կռուի Աբրահամ Լինքըն գօրագունդին մէջ։ Ընկեր Գէորգեան նոյն ատեն զինուորական խմբակի մը քաղաքական ղեկավար նշանակուած է, ի վարձատրութիւն արտակարգ քաջագործութեան եւ հերոսութեան»։

Թերթը թղթակից մըն ալ ունի Սպանիոյ մէջ, Գարրիէլ Յովհաննէսեան, որուն մէկ մասնաւոր նամակէն քաղելով կը գրէ թէ Վահրամ Գէորգեան խումբ մը զինուորներու հետ «գիշերը մութին մէջ դաշտնապէս կը մօտենայ թշնամի դիրքերուն եւ լուրջ կռիւներէ յետոյ կը յաջողի 105 ֆաշիստ գերիներ բռնել»։

Անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէն լուծուած

Խորհրդային նոր սահմանադրութեամբ Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնը լուծուած ըլլալով, իւրաքանչիւր հանրապետութիւն անկախ կը համարուի։ Ուստի լուծուած է նաեւ Անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէն։ Հայաստանի, Վրաստանի, եւ Ազրբէջանի Կեդր. Կոմիտէները այսուհետեւ ենթակայ են ուղղակի Համամիութենական Կեդր. Կոմիտէին (Մոսկուա)։

ՍՊԱՆԻՈՅ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՃԻԳԸ

Պիլպաօն փրկելու համար

Ապստամբները կը շարունակեն իրենց յառաջխաղացութիւնը, գրաւելու համար Պիլպաօն։ Վերջին լուրերու համաձայն, միայն 15 քիլոմեթր հեռու են պասքեան մայրաքաղաքէն, իսկ հանրապետական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ թշնամին եա մղուած է ուրիշ կարեւոր դիրքէ մը։ Նոյն աղբիւրին համաձայն վախ չկայ ուտելիքի նեղութենէ։

Անգլիա եւ Ֆրանսա լրջօրէն կ'աջակցին, Պիլպաոյի քաղաքային բնակչութիւնը պարպելու համար։ Երէկ 11 նաւերով փոխադրուած պիտի ըլլային 5000 հոգի։ Այս նաւերէն 9ը անգլիական են։

Հանրապետական հրամանատարութիւնը 20 վաշտ զօրք ղրկեց, օգնելու համար Պիլպաոյի պահակազօրքին։

Հաւանական է որ Մատրիտի կառավարութիւնը Ազգաժողովին դէմէ, որպէսզի Ա. Գ. Խորհուրդի մայիս 22ի նստաշրջանի օրակարգը անցընէ սպանիական խնդիրը։ Արտաքին նախարարը ահագին թղթածրար մը կազմած է, ազգայնականներու վայրագութեանց, ինչպէս եւ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ զօրծոն միջամտութեան մասին։

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱՏԱՂԻ 5րդ շարքին վիճակահանութիւնը կը կատարուի հինգշաբթի, 6 մայիս, իրիկուան ժամը 9ին, Սալ Փէյէլի մէջ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՅԵՂԱՇՐՋՈՒՄ «ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻ» ՎՐԱՅ

Մեր ընթերցողներուն ծանօթ են այն բազմաթիւ փոփոխութիւնները որ կատարուեցան Խորհ. Միութեան մէջ,— ռուս ազգայնականութեան զարգացումը, փառաբանութիւն հայրենասիրութեան, վերադարձ դէպի ռուսական պատմութիւն եւ նախկին, դասական գրականութիւնը, վերահաստատում ընտանիքի, արգելք վիժման, կերպարանափոխութիւն բանակի եւն.:

Սակայն կար ասպարէզ մը որ գրեթէ չէր ենթարկուեր փոփոխութեան, ուր դեռ կարծես կենդանի էր մարքսեան շունչը, դեռ կանգուն էին «դիալեկտիկական մատերիալիզմի» սկզբունքները եւ «լէնինեան պատգամները»:

Խորհ. դատարանը բացարձակապէս ենթակայ էր կուսակցական մարմիններու որոշումներուն եւ կարգադրութիւններուն: Սակայն առաջին ճեղքը բացաւ «սահմանադրութիւնը», որ գոնէ երեւութապէս Խ. Միութեան ժողովուրդներուն կը շնորհէ անկախ դատարան: Դատարանները տեսակ մը երաշխիք ստացան կուսակցական եւ խորհրդային միւս օրկաններու քմահաճոյքներու դէմ: Սակայն միայն այդքան: Իր հիմքին մէջ խորհրդային դատարանը եւ խորհրդային իրաւագիտական տեսութիւնները մնացին գրեթէ անփոփոխ:

Տրոցկիստներու յայտնի դատավարութիւններէն յետոյ ամբողջ Խորհ. Միութեան վրայ, բոլոր դաշնակից «անկախ» հանրապետութիւններու մէջ, (մանաւանդ Հայաստան) սկսաւ կուսակցական «կարճի» անխնայ մաքրագործում: Խորհրդային եւ կուսակցական բազմաթիւ կազմակերպութիւններ, որոնք կը մշակէին համայնավար գաղափարաբանութիւններ, յայտարարուեցան «տրոցկիստական որջեր» եւ ենթարկուեցան կատարեալ ջարդի:

Այս կարգը եկաւ խորհրդային իրաւագիտութեան: Դուրս եկաւ որ շուրջ քսան տարի խորհրդային իրաւագիտութեան նուիրուած բազմաթիւ գիտական աշխատանքները եւ դասագիրքերը լեցուած են ... «հակամարքսական իրաւագիտական տեսութիւններով»:

Այդ մասին ընդարձակ յօդուած ունի «Պրաւտա»յի մէջ (9 ապրիլ) Խ. Միութեան գլխաւոր դատախազը, Վիշինսկին: Կը պարզուի որ «խորհրդային իրաւագիտական կաճառի» գլխաւոր Պ. Փաշուկանիսը եղած է «շպիոն եւ լիրբ տրոցկիստ» (այժմ բանտարկուած իր օգնականներու հետ միասին, որոնց մէկը հայազգի Աշրաֆեան):

Ի՞նչ է անոր մեղքը:

1. Բոլշեւիկեան փրոֆ. Գոյխբարգ իր գրքերուն մէջ գրեր է թէ քաղքենի պետութեան յատկանիշն է օրէնդրութիւն եւ [illegible], իսկ ընկերվարական պետութեան՝ կառավարում եւ աշխատանք: Փրոֆ. Գոյխբարգ ըսած է այն ինչ որ ժամանակին աւելի պարզ եւ որոշ ըսած է Էնգէլսը, — թէ օրէնքը, իրաւունքը, պետութիւնը պիտի անհետանան ընկերվարական իրաւակարգի մէջ, «պիտի յանձնուին թանգարան»: Էնգէլսի այս յայտնի տեսութիւնը այսօր դարձեր է ... հակամարքսականութիւն:

2. Փրոֆ. Ռէյսները մինչեւ այսօր կը նկատուէր Խորհ. Միութեան լաւագոյն տեսաբաններէն մէկը իրաւագիտութեան մէջ: Դեռ 1925ին ան կը գրէր.— «Մենք չենք գիտեր, արդեօք մեզի համար անհրաժե՞շտ է իրաւունքը, պէ՞տք է հաշտուիլ այն իրողութեան հետ, որ մենք, պրոլետարական դիկտատուրային եւ դասակարգային շահին կու տանք իրաւական ձեւեր»:

Բոլորովին հասկնալի հարցումներ մարքսեան գործիչի մը բերնին մէջ, սակայն այսօր դարձած են «տրոցկիստական» եւ «մենշեւիկօ - բուրժուական» (?), ինչպէս կը յայտարարէ Վիշինսկի:

3. Խորհրդային իրաւագիտութեան իրական ստեղծագործողը Ստուչկան նոյնպէս առնուած է «կրակի տակ» Վիշինսկիի կողմէ: Անոր գլխաւոր մեղքն ալ այն է, որ իր գրքերուն մէջ յայտնած է սա միտքը, (միանգամայն մարքսեան), թէ «պրոլետարիատի դիկտատուրայի օրով սոցիալական փոխյարաբերութիւնները կը կարգաւորուին ոչ թէ իրաւունքի միջոցով, այլ աշխատաւորական գիտակցութեամբ անոր բարի տրամադրութիւնով»: Ստուչկան նոր բան չէ ըսած, միայն կրկնած է Մարքսը եւ Էնգէլսը, իսկ հազարաւոր խորհր. ուսանողներ տարիներու ընթացքին հետեւած են այդ տեսութեան: Այսօր այս բոլորը չեղեալ կը համարուին, իսկ մարքսեան յայտնի սկզբունքները ... հակամարքսեան:

4. Վերը յիշուած «տրոցկիստական սրբիկայ» Փաշուկանիսը 1924ին հրատարակեր է իր յայտնի աշխատութիւնը՝ «Իրաւունքի ընդհանուր տեսութիւնը եւ մարքսականութիւնը», որ ջերմապէս գնահատուած է Ստուչկայի կողմէ: Իսկ 1930ին, «համամիութենական մարքսիստ - պետականագէտներու առաջին համագումարը Պ. Փաշուկանիսը անուաներ է «լաւագոյն ներկայացուցիչ մարքս - լէնինեան իրաւագիտական տեսութեան»: Այս գրքին մէջ Պ. Փաշուկանիս յայտներ էր ընթերցողներուն թէ «իրաւունքը միայն բուրժուական պետութեան ձեւն է», որովհետեւ իրաւունքը պէտք է միայն հոն, ուր կան մասնաւոր սեփականութեան վրայ հիմնուած յարաբերութիւններ, մինչդեռ ընկերվարական իրաւակարգի մէջ ան բոլորովին աւելորդ «կատեգորի» է: Քաղաքացիական իրաւունքը իբրեւ իրաւական շրջան տեղի պիտի տայ «տնտեսական» իրաւունքի առջեւ:

Այս «տնտեսական» իրաւունքը մինչեւ վերջերս նկատուած է իբրեւ միակ եւ իրական իրաւունքը ընկերվարական կարգերու մէջ եւ բոլորովին համաձայն է մարքսեան վարդապետութեան հիմնական սկզբունքներուն:

Վիշինսկին հիմնայատակ ընելով «հակամարքսական» մարքսիզմը, իր յօդուածի վերջը կը յարձակի անոնց դէմ, որոնք «կոմունիզմը կը ներկայացնեն այնպէս, որ իբր թէ կը ճնշէ անհատը, եւ չի ճանչնար ուրիշ ոչ եւ է [illegible], բայց հասարակութենէն, անհատութենէն եւ արտադրութենէն»:

1937ին ստալինեան դատախազ Վիշինսկին կուգայ տապալելու մարքսիզմի հիմնական դրութիւնը, ըստ որու անհատը իր գաղափարաբանութեամբ բացարձակապէս կախուած է հասարակութենէն եւ արտադրական ձեւերէն, որոնք միակ իրական կատեգորիներն են: Իսկ հիմա մարքսիզմը «իբր թէ այդպէս է մտածեր»:

Վիշինսկիի այս ուշագրաւ յօդուածը վերջնական հաշուեյարդարի կ'ենթարկէ մարքսեան տեսութիւնը իրաւունքի մասին Խ. Միութեան մէջ, նայած իր քանի մը անյաջող փորձերուն՝ հիմնուելով Լէնինի այս կամ այն կապակցութեամբ յայտնուած միտքերու վրայ:

Թուա վերակազմուող պետութեան համար այլ եւս աւելորդ կը թուին զանազան մարքսեան սկզբունքներ: Ըստ Էնգէլսի պետութիւնը եւ իրաւունքը պիտի յանձնուէին թանգարան: Ստալին կը կազմակերպէ ուժեղ պետութիւն թանգարանին յանձնելով ... մարքսիզմը: Ի զուր չէ որ երթալով խորհրդային մամուլը մարքսիզմի տեղ ալ աւելի շատ կը գործածէ լէնինիզմ եւ ստալինիզմ ...

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹՆԵՐ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ (Յառաջ) — Պերլինի Հայ Գաղթ. Միութեան վարչութիւնը ձեռնարկած է պարբերական դասախօսութեանց շարք մը՝ նուիրուած առաւելապէս հայ գրականութեան եւ պատմութեան զանազան խնդիրներու: Յարդ տեղի ունեցած են չորս դասախօսութիւններ՝ կարդացուած Տոքթ. Ա. Աբեղեանի կողմէ: Ամէն անգամ ալ կատարուած են մտքերու փոխանակութիւններ դասախօսուած նիւթերու շուրջ եւ տրուած են պատասխաններ եղած հարցումներուն:

Դասախօսական առաջին եւ երկրորդ հաւաքոյթները նուիրուած էին «Սասնայ Ծռեր»ուն: Մանրամասն վերլուծման ենթարկուեցաւ այդ ժողովրդական - դիւցազնական վէպը՝ պատմական, գրական եւ ժողովրդային կենցաղի տեսակէտներէ: Այլ եւ բնորոշուեցաւ վէպին գլխաւոր հերոսներուն՝ Սասունցի Դաւթի եւ միւսներուն նկարագիրը, գլխաւոր գիծերով: Աւելի պարզ գաղափար մը տալու համար դասախօսութեան նիւթի մասին, «Սասնայ Ծռեր» հատորէն ներկայացուեցան մէկ երկու հատուածներ, իսկ Գ. Շաւարշ Յարութիւնեան կարդաց Յովհ. Թումանեանի կողմէ գեղարուեստօրէն մշակուած «Սասունցի Դաւիթ» գրուածքը, ամբողջապէս:

Այսպէսով, ունկնդիրներուն հնարաւորութիւն տրուեցաւ ամփոփ եւ որոշ գաղափար մը կազմելու հայ ժողովրդական բանահիւսութեան այդ ամէնէն արժէքաւոր ստեղծագործութեան մասին:

Երրորդ հաւաքոյթ - դասախօսութիւնը նուիրուած էր «Մեր հին ու նոր գաղութները եւ անոնց մշակութային ազգային դերը» նիւթին: Պարզելով առհասարակ Հայոց հին գաղթականութեան պատմական, քաղաքական, տնտեսական եւ հոգեբանական պատճառները, դասախօսը մի առ մի թուեց Արեւմուտքի եւ Արեւելքի մեր հին գաղութները եւ ներկայացուց անոնց վիճակուած ճակատագիրը: Հայ երկրի եւ հայ ժողովուրդի պատմական դժբախտ պայմաններէն ծագած չարիք մը համարելով հանդերձ գաղթականութիւնը՝ այս վերջինը դրական կողմեր եւս երեւան բերած է հայ ժողովուրդի ազգային - մշակութային կեանքին մէջ, մինչեւ իսկ քաղաքական տեսակէտէ նպաստելով հայութեան գոյատեւման: Անփոխարինելի եղած է հայ գաղթականութեան դերը մանաւանդ հայ մշակոյթի եւ մասնաւորապէս հայ տպագրութեան պատմութեան մէջ: Վենետիկ, Ամսթերտամ եւ այլուր հիմնուած մեր հին գաղթականութիւնները մէկ մէկ մշակութային կեդրոն եղած են իր ժամանակին: Այդ հեռաւոր, օտար վայրերու մէջ են լոյս տեսած հայերէն առաջին տպագիր գիրքերը, որ յաղթահարելով բազմաթիւ դժուարութեանց՝ իրենց առջեւ ճամբայ հարթած են դէպի մայր հայրենիք, դէպի հայկական գաղութները:

Դասախօսութեան երկրորդ մասը նուիրուած էր մեր արդի գաղութներուն, անցեալ դարու ութսունական թուականներէն սկսեալ մինչեւ այսօր: Թուական - փաստական տեղեկութիւններէն յետոյ, մի առ մի ներկայացուեցան այն գլխաւոր խնդիրները որ դրուած են ներկայիս մեր գաղութներու եւ անոնց գլխաւոր կազմակերպութեանց առջեւ՝ հայապահպանութիւնը տանելի պայմաններու մէջ գտնելու համար: Ատոր համար անհրաժեշտ է ամէնէն առաջ, որ հայ ընտանիքներու մէջ պահպանուի եւ մշակուի մայրենի լեզուն, այլեւ հայեցի դաստիարակութիւն տրուի մեր աճող սերունդին:

Չորրորդ դասախօսութեան նիւթն էր՝ «Մխիթարեանները եւ անոնց գրական - հայագիտական գործունէութիւնը»: Ընդհանուր ակնարկ մը նետելէ վերջ 17րդ դարու հայ կեանքին վրայ, երբ հանդէս եկաւ Մխիթար Սեբաստացին, դասախօսը նախ եւ առաջ ներկայացուց այդ նշանաւոր Հայուն կեանքը իր գլխաւոր գիծերով: Ապա յիշուեցան Մխիթարեան միաբանութեան հիմնադրութեան եւ վերջին երկու ճիւղի բաժնուելու պարագաները: Մասնաւոր գնահատանքի արժանացաւ հայ լեզուի դաշտին եւ զարգացման գործին մէջ Մխիթարի բերած մեծ նպաստը, որուն գլխաւոր կոթողը եղաւ նշանաւոր «Հայկազեան բառարանը»:

Այնուհետեւ, դասախօսը հանգամանօրէն ներկայացուց Վենետիկի եւ Վիէննայի Մխիթարեանց կատարած բարերար դերը՝ հայ լեզուի եւ մատենագրութեան, Հայոց պատմութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան, այլ եւ գեղեցիկ գրականութեան թարգմանական եւ ինքնագիր մարզերու մէջ անոնց ցոյց տուած մեծ ծառայութիւնը: Այդ կապակցութեամբ, բնականաբար յիշուեցան Մխիթարեան նշանաւոր գործիչները՝ իրենց գլխաւոր գործերով մէկտեղ: [illegible] համբաւաւոր «Նոր Հայկազեան բառարանէն» — որուն հարիւրամեակն է այս տարի — եւ վերջացուցած Մխիթարեանց արդի կարկառուն դէմքերով: Ջամչեան, Ինճիճեան, Բագրատունի, Ալիշան եւ շատ ուրիշներ եղած են մէկ - մէկ ջահակիրներ հայ լեզուի եւ հայ մշակոյթի անդաստանին մէջ:

Հ. Սահակ Տէր - Մովսէսեան, որ հիւրաբար Պերլին կը գտնուէր եւ ներկայ էր բանախօսութեան, իր կողմէ ըրաւ մէկ - երկու լրացում եւ մասնաւորապէս նկարագրեց բանաստեղծական Ս. Ղազարը, հեռաւոր Ադրիատականի մէջ ինկած այդ «Հայոց կղզին»: Վերջէն Տոքթ. Աբեղեան յայտարարեց թէ ներկայ տարուան «Մշակոյթի Օր»ը Պերլինի մէջ նուիրուած պիտի ըլլայ անմահ Րաֆֆիի: Մինչ այն՝ դասախօսական յաջորդ հաւաքոյթին պիտի ներկայացուին հայ մեծ վիպագրին կեանքն ու գործը, իրենց գլխաւոր գիծերով: Այդ յայտարարութիւնը ընդունուեցաւ մեծ գոհունակութեամբ: Առհասարակ, դասախօսական հաւաքոյթները արթնցուցած են հետաքրքրութիւն Պերլինի հայ գաղութին մէջ: Տեղի կ'ունենան երկու շաբաթը մէկ անգամ, պարբերաբար:

Աւելցնեմ նաեւ որ ատկէ զատ, կազմակերպուած է յատուկ դասաշարք մը «Հայաստանի աշխարհագրութեան եւ Հայոց պատմութեան» աւելի նեղ շրջանակի, մասնաւորապէս դպրոցականներու եւ նորահաս սերունդին համար:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Հազիւ սկսաւ շունչ առնել Ամերիկան, հազիւ սկսաւ բաբախել աշխատանքի բազկերակը, ահա նոր տագնապ մը.—

1. Պայքար աշխատանքին եւ դրամագլուխին միջեւ:

2. Պայքար աշխատանքի ներկայացուցիչներուն միջեւ:

3. Մոսկուայի սադրանքները՝ արծարծելու համար բանուորներու թշնամութիւնը ընդդէմ գործատէրերուն:

Մինչեւ մէկ տարի առաջ, Միացեալ Նահանգներու բանուորական կազմակերպութիւնները ձուլուած էին մէկ եւ զօրաւոր դաշնակցութեան մը մէջ,— American Federation of Labor որուն վարիչն էր Ուիլիըմ Կրին, յարգուած եւ հեղինակաւոր դէմք մը, որ յանուն բանուորներու՝ կը բանակցէր գործատէրերուն հետ, գործադուլ կը յայտարարէր, կառավարութեան հետ յարաբերութեան կը մտնէր, վերջապէս իրմէ կախում ունէր աշխատանքի շուկային խաղաղութիւնը:

Յանկարծ հրապարակ իջաւ նոր կազմակերպութիւն մը,—C.I.O. (Ճարտարարուեստական Կազմակերպութեան Կոմիտէ), որուն գլուխը կը գտնուի նոր դէմք մը, Ճոն Լիւիս:

Գաղափարական տեսակէտով, մեծ տարբերութիւն մը չկայ երկու կազմակերպութիւններուն միջեւ: Միակ տարբերութիւնը կը կայանայ անոնց գործելու եղանակին մէջ: Նոր կազմակերպութեան գլխաւոր առաջադրութիւնն է հաւաքական պայմանագիր կնքել գործաւորին ու գործատիրոջ միջեւ, ճարտարարուեստի բոլոր ճիւղերուն մէջ, սկսելով մեծերէն: Յաջողութեան համար կամ իբրեւ զէնք՝ այս կազմակերպութիւնը կը գործածէ ֆրանսական մեթոտը, — գործադուլը յայտարարել գործարանին մէջ, գրաւած պահելով գործատեղին:

Ինչպէս Ժուհօն կը մարգարէանար անցեալ ամառ, թէ ամբողջ աշխարհ պիտի հետեւի շուտով ֆրանսական այս անարիւն յեղափոխութեան, ինչպէս երբեմն հետեւեցաւ արիւնոտ յեղափոխութեան, ահա ձայն կուտայ արդէն Ամերիկան:

Ամերիկեան բանուորական [illegible] կազմակերպութեան վարիչը, Լիւիս, երիտասարդ եւ աշխոյժ, ճարտասան եւ հրամայող, արդէն յաղթանակ կը թուի՝ շուքի մէջ ձգելով Ուիլիըմ Կրինը, հին կազմակերպութեան վարիչը, ծերացած եւ յոգնած, որ ուրիշ բան չունի ընելիք եթէ ոչ նախանձիլ եւ միջ - բանուորային թշնամութիւն արծարծել:

Լիւիսի կազմակերպութիւնը իր առաջին յաղթանակը տարաւ պարտութեան մատնելով General Motors-ը: Անսպասելի էր այդ յաղթանակը, բայց այդ յաղթանակին արժէքը բարձրացաւ մանաւանդ այն ատեն՝ երբ նոյն կազմակերպութիւնը գրոհ տուաւ եւ գրաւեց Steel Trust-ը, որ անառիկ կը կարծուէր: Այնուհետեւ Լիւիս իր գրոհը շարունակեց Քրայզլէրի դէմ, Տիթրոյիթի մէջ, որ ունի մօտ 60.000 բանուոր: Վախ կայ որ Լիւիս կարէ սկսի նաեւ ածխահանքերուն մէջ, ուր կ'աշխատին 400.000 բանուորներ: Այս յաղթական արշաւին դէմ, հարիւր հազարաւոր բանուորներու միահամուռ պահանջին առջեւ, գործատէրերուն կը մնայ միայն ընդունիլ բանուորներուն պայմանները: Արդէն անոնք հիմակուընէ, վերջնագրի ձեւով, կը յայտարարեն.

— Հէնրի, կարգը քուկդ է:

Արդարեւ, շուտով կարգը պիտի գայ Հէնրի Ֆորտին, որ անպայման գլուխ պիտի ծռէ եւ պիտի ստորագրէ բանուորական պահանջները:

Դիւրին յաղթանակներ չեն անոնք: Գործատէրերը, իրենց կարգին, ամէն ճիգ կը թափեն խորտակելու համար բանուորական գրոհը: Սեփականութեան անձեռնմխելիութիւնը յարգել տալու, երկիրին աւանդական օրէնքները պարտադրելու համար, կը դիմեն դատարան: Սակայն ի՞նչ կրնայ ընել դատարանը, — կը յայտարարէ թէ ապօրինութիւն է գրաւել գործարանները, օտարին սեփականութիւնը եւ այլն: Այդ ապօրինութիւնները արգիլելու համար, ուրեմն գործարանները պարպելու համար՝ անհրաժեշտ է ոստիկանական կամ զօրական ուժ գործածել: Այդ իրաւասութիւնը ունի միայն նահանգապետը որ նախամեծար կը համարի բանակցութեան մտնել, հաշտարարի դեր ստանձնելով բանուորներուն եւ գործատէրերուն միջեւ:

Միւս կողմէ, Ուիլիըմ Կրին, իր նախանձէն դրդուած ու թերեւս գործատէրերէն կաշառուած, պայքարի ելած է Լիւիսի դէմ: Եւ ահա լայն խրամատ մը բացուած է Աշխատանքի Ամերիկեան Դաշնակցութ. եւ Ճարտարարուեստական Կազմակերպութեան Կոմիտէին միջեւ: Ուիլիըմ Կրին կռիւ կը մղէ Լիւիսի դէմ, զոր բանադրած եւ արտաքսած է բանուորական կազմակերպութեանց շարքերէն: Ու կը սպառնայ բանադրել նաեւ բոլոր այն բանուորները, որոնք անոր կը հետեւին: Եւ կոչ մը ուղղելով համայն Ամերիկայի բանուորութեան, կ'ըսէ թէ գործարաններու գրաւումը ապօրինի է, հետեւաբար դատապարտելի:

Մինչ այսպէս խառնակած է աշխատանքի հրապարակը Ամերիկայի մէջ, Մոսկուա տենդագին կը գործէ աւելի եւս սաստկացնելու համար [illegible] պայքարը:

Կրեմլը կը թուի թէ նոր հրահանգներ է տուած, որպէսզի կարմիր [illegible] մտնէ ամերիկեան բանուորական կազմակերպութիւններէն ներս, Տրովադայի ձիուն օրինակով՝ ներսէն գրաւելու համար բանուորական միջնաբերդը:

Ամսթէրտամի Յարաբերութեանց կեդրոնը իրաւասութիւն ստացաւ կոմինթերնի եւ Կարմիր Սէնտիքաներու Միջազգայինի Հիւս. Ամերիկայի կոմիտէէն՝ վարել բանուորական կռիւը Մ. Նահանգներուն մէջ, — այդ նպատակով Մ. Նահանգներ դրկուեցան Վիլհէլմ Քոլլայն, Շվարցման [illegible] վան Կրուա, որոնք պիտի գործեն Քիրչի եւ Քոհէնի ընկավարութեան տակ: Շուտով պիտի դրկուի նաեւ Լոզովսկի, որ հիմնադիրն է Կարմիր Սէնտիքաներու Միջազգայինին, կապեր ունի ամերիկեան սէնտիքաներուն մէջ: Լոզովսկի ներկայիս կը գտնուի Զուիցերիա, բայց շուտով պիտի անցնի Ամսթէրտամ, անկէ նաւ առնելու համար դէպի Հիւս. Ամերիկա: Սակայն դիւանագիտական բարդութեանց տեղի չտալու համար, պիտի հաստատուի Մեքսիկայի մէջ, Մ. Նահանգներու սահմանագլուխին մօտիկ, անկէ վարելու համար բանուորական շարժումը: Իր տրամադրութեան տակ պիտի դրուին երկու վստահելի սուրհան-

ՓԱՐԻԶԻ ՆՈՐԱՀԱՍՆԵՐՈՒՆ «ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ»

Փարիզի «Հայ Երիտ. Ակումբ»ը անցեալ կիրակի կազմակերպած էր գրական հաւաքոյթ մը, նուիրուած՝ Ա. Խաչակեանի ծննդեան 60ամեակին եւ գրական գործունէութեան քառասնամեայ յոբելեանին: Հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ Սօսիէթէ Սավանթի սրահներէն մէկուն մէջ, ուր աչքի կը զարնէին նաեւ փարիզեան տարէց եւ երիտասարդ մտաւորականութեան ներկայացուցիչները:

Ասիկա Երիտ. Ակումբին երկրորդ հրապարակային արտայայտութիւնն էր.— Առաջինը, նուիրուած Պետրոս Դուրեանի մահուան 64րդ տարեդարձին, տեղի էր ունեցած մէկուկէս տարի առաջ, ուր խօսք առնող երիտասարդ բանախօսներուն յայտնած միտքերը յօդուածով մը ներկայացուցած էինք «ՅԱՌԱՋ»ի ընթերցողներուն:

Այս երկրորդին առթիւ, երբ խրախուսիչ եւ սփոփարար երեւոյթը զիս անգամ մը եւս կը մղէ իրենց մասին արտայայտուելու, անշուշտ ամէն մանրամասնութիւններէ նախընտրաբար, պէտք էր բաղդատութեան եզրեր փընտռէի իրենց նախկին եւ ներկայ հաւաքոյթներուն միջեւ: Եզրակացութիւնս, — ինչպէս ասիկա ներկաներէն շատերուն էր եղած — անհամեմատ բարձր է եւ ոգեւորիչ: Անոնք այս անգամ իրենց ստանձնած նիւթին շատ աւելի տիրապետած, խորացած կը ներկայանային, հեռու մակերեսային թափառումներէ: Ու այս է արդէն էականը:

Ակումբին ամբողջութիւնը շատ պզտիկ տարիքէն ինկած այս կլանող միջավայրին մէջ, ստացած է իր նախնական եւ միջնակարգ կրթութիւնը Փրանսական վարժարաններուն մէջ, — իրենցմէ զգալի թիւ մը նոյնիսկ համալսարանական կրթութեամբ օժտուած — ու հակառակ ասոր, ամէն ճիգ կը թափէ ոչ միայն տիրանալու հայերէն լեզուին կատարելութեան, այլ միեւնոյն ատեն հետամուտ է խորապէս ճանչնալու Հայոց հին թէ նոր պատմութիւնը, մատենագրութիւնը եւ նոյնանալու բուն հայկական ոգւոյ-նութեան հետ:

Հաւաքոյթին նախագահ Գ. Ա. Խոնդկարեանի բացման քանի մը խօսքերէն ինչպէս տեղեկացանք, Ակումբը իր անդամներուն համար հաստատած է կանոնաւոր դասընթացքներ ուր մասնաւոր եւ խնամուած յատակագիծով մը կը դասաւանդեն, Հայոց մշակոյթին շուրջ, Ա. Զօպանեան, Ս. Վրացեան, Ա. Խոնդկարեան, Շահխաթունի եւայլն:

Ա. Խաչակեանի գրականութեան նուիրուած այս հաւաքոյթը կազմակերպած էին Ակումբին անդամները իրենք իրենց, առանց ուսուցիչներու օժանդակութեանը: Թերեւս այս էր պատճառներէն մին Ա. Խաչակեանի գրականութեան հանդէպ առնուած զգալի դանցառութիւններուն: Բայց խնդիր չէ, երիտասարդութիւնը թող քալէ առանց անթացուպերու. պակասը հետզհետէ ինքնաբերաբար կը լեցուի:

Ա. Խաչակեանի գրականութիւնը երեք մասի էին բաժնած: Գ. Ռուբիկ Տէր Դաւթեան ներկայացուց յոբելեարին կեանքն ու հանրային գործունէութիւնը: Օր. Հրանուշ Գազազեան՝ Խաչակեան իբրեւ սիրոյ երգիչ, իսկ Գ. Վ. Թահմազեանն ալ արտայայտուեցաւ գրագէտին [illegible] դրամագրութիւններուն, ձեւով մը [illegible] փիլիսոփայութեանը մասին:

Ուրեմն [illegible] անցաւ Խաչակեանը իբրեւ արձակագիր:

Իմ համեստ կարծիքով, Ա. Խաչակեանի ամէնէն մնայուն, գեղագէտ գրողի արժանիքներն ու արուեստագէտ ոճի արտադրութիւնները կը կազմեն իր Լիլիթն ու Ռոստոմ Կարօ վէրնագրով արձակ, լայնաշունչ ստեղծագործութիւնները: Յոբելեարը «Ռոստոմ Կարոյին վրայ աշխատեցաւ քառորդ դարէ մը աւելի եւ անոր [illegible] էջերէն բաւական մաս մը լոյս տեսան արդէն «Հայրենիք» ամսագրի եւ այլ հանդէսներու մէջ: Կ'արժէր, եւ տեղին պիտի ըլլար, եթէ երիտասարդ անդամներէն մէկն ալ ներկայացնէր Խաչակեանը իբրեւ արձակագիր:

Դասախօսութեանց մէջ ընդ մէջ, կ'արտասանէին սիրուն, ազդող բանաստեղծութիւններ Խաչակեանի երկերէն՝ Օրիորդներ Սոնա Էլմասեան, Սոնա Դերձակեան, Իրէն Յակոբեան, Հերմինէ Տէր Բարսեղեան, իսկ պարոններէն՝ Նուպար Նիկողոսեան եւ Յոլիկ Ծղխաղարեան: Այս վերջին երկուքը, իրենց շնչող, յուզականութեան եւ արտայայտութեանց զուսպ, անկեղծ յափշտակութեամբ, թափանցող շունչով կրնան երեւնալ մեր մեծագոյն հանդէսներու բեմերուն վրայ:

Խաչակեանի յոբելեանին առթիւ առհասարակ մեր արտասահմանեան մամուլը լուռ մնաց:

Այժմ որ առիթը ինքնին կը ներկայանայ, նպատակայարմար կը գտնեմ երեք դասախօսութիւններն ալ արտագրել հոս, իրենց էական դատումներով: Մանաւանդ չեն պակսիր շահեկան նորութիւններ լայն զանգուածին համար ալ: Ուրեմն յաջորդով դասախօսութիւններուն ամփոփումն ու եզրակացութիւնները:

ՀՐ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

գակներ,— Հիմմէլֆարբէ եւ Ցրափ-գին: Իր առաջնութեան նպատակն է արագ գործել, բանուորական լարուած շարժումը շնել այնպիսի վիճակի մը մէջ, որ անգամ մըն ալ նահանջ չունենայ: Թափանցելով սէնտիքաներէն ներս, կարեւոր դիրքերու վրայ տեղաւորել Մոսկուայի վստահութիւնը վայելող դէմքեր: Արագ շարժելու հրահանգին իմաստն այն է որ Մոսկուա կը վախնայ որ ամերիկեան բանուորութիւնը, իր յաղթանակէն գինովցած, յանկարծ կը մերժէ այլ եւս արտաքին օժանդակութիւնը, իր յաղթանակին փառքը չտալու համար ուրիշին: Որով Մոսկուա կ'ուզէ դիրքերուն վրայ երեւնալ՝ ճակատամարտը չաւարտած:

Այս ամէնը այնպէս ցոյց կուտան, որ Մ. Նահանգները եւս շուտով պիտի դառնան այնքան խառնակ, որքան Եւրոպա:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԽՐԱՏ ԿՈՒՏԱՆ ՊԱԼԿԱՐՆԵՐՈՒՆ...

Անմէտ Էմին Եըլման, թուրքերէն Թանի խմբագրապետը, որ Զօր. Ըսմէթի ընկերացած էր Եուկոսլավիա այցելած ատեն, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ, կոնակը տաք, փորը կուշտ մարդու մը [illegible]խութեամբ.—

Գեղեցկատեսք դարձին երբ Սոֆիա հասանք, տեսնուեցանք պուլկար պաշտօնակիցի մը հետ որ ըսաւ.

— Մեզի համար անհասկնալի կէտ մը կայ ձեր վարչապետին Եուկոսլավիա կատարած ուղեւորութեան մէջ: Ինչպէս կ'ըլլայ որ Եուկոսլաւները ձեր վարչապետը Փօնսա - Հէրսէք հրաւիրեցին: Այնտեղ, հարիւր հազարաւոր Փօշնակներ համակրական ցոյցեր կատարեցին հանդէպ Թուրքիոյ: Ինչպէս աչք գոցեցին ասոր: Եթէ պատահի որ պուլկար վարչապետ մը Եուկոսլավիա այցելէ, ոչ ոքի մտքէն կ'անցնի զայն պտտցնել հարաւային Եուկոսլավիա ուր Պուլկարներ կը բնակին: Ուրեմն, հակառակ անոր որ այնքան վաղեմի սլաւական եղբայրակցութիւն մը ունինք, Եուկոսլաւները մեզի աւելի ձեզի մտերմութիւն եւ վստահութիւն ցոյց կուտան:

Պուլկար լրագրողին այս չափազանց անկեղծ խօսքերուն մէջ գոյութիւն ունի բանալին այսօրուան պալքանեան յարաբերութեանց:

Անիրաւ չէ պուլկար լրագրողը: Իսկապէս մեր վարչապետին ուղեւորութեան ծրագրին ամենակարեւոր մէկ մասը կազմած է Փօնսա - Հէրսէք այցելութիւնը: Եւ այս պարագան լաւագոյն ապացոյցն է երկու ազգերու փոխադարձ անկեղծութեան եւ ուղղամտութեան:

Եուկոսլաւ ազգը եւ մամուլը այս այցելութիւնը նկատած է երկու ազգերու յարաբերութեան ամրապնդումը եւ ուրախութիւն զգացած է: Չէ՞ որ Եուկոսլավիոյ ամէն կողմը Փօնսա Հէրսէքի ժողովուրդէն նուազ համակրութիւն ցոյց չտուին Ըսմէթ Ինէօնիի եւ Տօքթ. Արասի հանդէպ: Եւ այս վերջին ճամբորդութիւնը անգամ մը եւս եկաւ հաստատել թէ՝ երկու ազգերու ճակատագիրը միացած է կատարելապէս: Այս ազգերէն ոչ մէկը իր սահմաններէն դուրս ցանկութիւններ ունի: Անոնց նպատակն է միայն խաղաղօրէն աշխատիլ իրենց երկրին մէջ ու հայրենակիցներու ապահովել տնտեսական բարօրութիւն, զարգացում եւ ռամկավարական ոգի: Թուրքիա եւ Եուկոսլավիա շատ լաւ կը գնահատեն մեծ պետութեանց առջեւ ըլլալու փաստին մեծութիւնը: Այս մտահոգութիւնն էր որ ծնունդ տուաւ միւս երկու պալքանեան պետութեանց հետ կնքուած Պալքանեան Ուխտին՝ այդ անխախտ բերդին: Ուշագրաւ կէտ մըն ալ սա է որ, Թուրքիոյ եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ գոյութիւն ունեցող բարեկամութիւնը երկու պետութեանց համաձայնութեան հանգամանքը չունի, այլ՝ ազգային ոգի մըն է ան:

Գալով Եուկոսլաւ եւ պուլկար յարաբերութեանց, անոնք թէեւ իբրեւ սլաւ կրօնակիցներ իրարու հանդէպ մերձեցման զգացումներով տոգորուած են, բայց երկու կողմերու նպատակները հեռու են իրարմէ: Պուլկարները համոզուած են որ անիրաւուած են պատերազմէն յետոյ, եւ այս պատճառաւ հեռուները կամ մօտերը յենակէտներ, առիթներ եւ կարելիութիւններ կ'որոնեն:

Շատ ճիշդ է թէ անիրաւուած են Պուլկարները, նկատելով որ ընդհ. պատերազմէն յետոյ կէս առ կէս զեղչուեցաւ Պուլկարիան: Սակայն սխալ է ազգին զարգացումը անտեսելով դուրսը յոյսեր անուցանել: Այդ պարագային պարտաւոր պիտի ըլլայ սա կամ նա մեծ պետութեան հետեւակ ըլլալ:

Աթաթիւրքի եւ ընկերներուն Թուրք հայրենիքին մատուցած մեծագոյն ծառայութիւններէն մէկն ալ՝ հին հաշիւները փակելով, ջնջելով առաջքը առնելն է այսպիսի քաղաքական մը-տանգաւոր հիւանդութեան մը: Շնորհիւ ասոր՝ երկիրը մեծապէս զարգացած է եւ օտարներու վարկն ու վստահութիւնը կը վայելէ:

Որոշ է որ Պուլկարիա տակաւին չէ ձերբազատուած հին հիւանդութենէն, այն պահուն որ փրկուի, զինքը պիտի տեսնենք Պալքանեան Համաձայնութեան մէջ, իր բնական տեղը: Այն ատեն է միայն որ, չափազանց աշխատասէր եւ շատ ուժով պուլկար ազգը պիտի փրկուի ժխտական կերպով ուժեր վատնելէ, տնտեսապէս պիտի բարձրանայ միւս բոլոր պալքանեան պետութիւններուն պէս եւ պիտի ըլլայ աշխարհի խաղաղութեան ազդակներէն մէկը:

Պուլկարիոյ վեհապետը՝ Պօրիս, հեռատես եւ շրջահայեաց թագաւոր մըն է, իսկ աւագանին՝ որուն գլուխը կը գտնուի Տօքթ. Քէօսէիվանօֆ, չափազանցութիւններէ զգուշացող, յստակատես եւ գիտակից անձնաւորութիւններ են: Պէտք չէ մոռնալ նաեւ որ, Պուլկարիա նոր սերունդ մը կը հասցնէ՝ հեռու մակեդոնական ծայրայեղութիւններէ: Ու ասոնք ցոյց կուտան թէ՝ Պուլկարիա բարւոքման շրջանի մը մէջ մտած է եւ մօտ է այն ժամը ուր բոլորովին պիտի փրկուի հին մտայնութեան ախտէն:

Արդէն մեր վարչապետին եւ Տօքթ. Արասի հանդէպ Սոֆիայի մէջ ցոյց տրուած մեծ պատիւներն ու համակրանքն ալ ասոր ապացոյցն են:

Մենք, մեր կարգին, անկեղծ բարեկամութիւն ցոյց կուտանք պուլկար ազգին հանդէպ եւ երբեք կասկած չունինք թէ անոնք ալ պիտի փոխադարձեն եւ մօտաւոր ապագայի մը մէջ պիտի գրաւեն իրենց պարապ մնացած տեղը՝ Պալքանեան Համաձայնութեան մէջ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ՏԷՍԻՆ, 27 ապրիլ (Ցառաջ).— Ապրիլ 24ին շաբաթ երեկոյեան Հ. Յ. Դ. Ժողովրդական Տան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Տր. Կ. Խաչի օրուան տօնակատարութեան հանդէսը: Խումբ մը աշակերտուհիներու «Մեր Հայրենիք» խմբերգէն յետոյ, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս, օրուան նախագահը, ընկ. Ա. Հաբէշեան քանի մը խօսքով բացատրեց տօնին նշանակութիւնը: Ապա կարգով արտասանեցին դպրոցի աշակերտ - աշակերտուհիները, երգեցիկ խումբը երգեց «Բարի լոյսի զանգեր զարկէն, Կուրօրիկ մը ունիմ, Ահա եկաւ եկաւ լուսին ար-ծաթէ» խմբերգները: Մեներգեց Օր. Տ. Թաթուլեանեան եւ արտասանեց Գ. Ն. Գազազ: Առաջին բանախօսը ընկ. Թ. Հերոյեան, մանկավարժէգի ուսուցիչ — խօսեցաւ Կ. Խաչի օգտակարութեան եւ մանկավարժէգի մասին: Ցետոյ բեմ եկաւ երկրորդ բանախօսը՝ Տիկին Էլլէն Բիւզանդ, որ իր կուռ բանախօսութեամբ լարուած պահեց ներկաները: Խօսեցաւ միջազգային Կարմիր Խաչի կազմակերպման մասին (1864): Ցետոյ անդրադարձաւ Հայ Կարմիր Խաչի ծագման եւ զարգացման, որ այս տարի կը բոլորէ իր 28րդ տարին: Բացատրեց անոր դերը գաղթաշխարհին մէջ: Ի վերջոյ ձաղկեց այն բոլոր հոսանքներն եւ անհատները, որոնք դէմ են Հայ Կ. Խաչին, իբրեւ հետեւանք զանազան թիւրիմացութեանց: «Մենք Դաշնակցութեան հետ համերաշխ ենք, որովհետեւ ան մեր բոլոր ազգօգուտ եւ շինարար ձեռնարկներուն կ'օգնէ: Մենք կը լինինք եւ այն բոլոր միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու կողքին, որոնք մեզ հետ կը լինեն մեր գործունէութեան ընթացքին: Այն օրը, երբ «Հօկ»ը խելքի կուգայ եւ իր ներկայի շալիկը կը հանէ եւ կը նետէ վրայէն ու կը դառնայ իսկապէս Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէ, ինչպէս նաեւ բոլոր «Վերաշինաց»ները կը դառնան իսկապէս վերաշինող միութիւններ, մենք անվերապահօրէն կը նստինք նաեւ իրենց կողքին եւ կ'աշխատինք միասին»: Վերջացնելով իր խօսքը կոչ ըրաւ Տէսինի հայ իգական սեռին, որ բոլորուին Կ. Խաչի շուրջ եւ զարկ տան անոր զարգացման եւ շինարար գործունէութեան: Բանախօսութիւնը վերջացաւ ջերմ ծափերու տակ եւ նախագահի փակման խօսքէն յետոյ ներկաները մեկնեցան սրահէն գոհ տպաւորութեամբ:

*** Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի նախաձեռնութեամբ մայիս 9ին, կիրակի ցերեկ կը ներկայացուի յայտնի վիպասան Արմէն Շիտանեանի «Վանական կամ Թիատրոնը» տեղական ոյժերով: Հազիւ թէ տոմսեր եւ յայտագրութիւնները հրապարակ ելած էին, խոր հետաքրքրութիւն մը առթ-ծուեցաւ ժողովուրդին մէջ:

Ցաջողութիւն եւ կորով կը մաղթեմ:

Վեհունի

ԱՊՐԻԼ 11Ը ՓՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ,— Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Փօմոնի մէջ տօնուեցաւ Ապրիլ 11 - 24ը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Ջաւարեան ենթակոմիտէին, ապրիլ 25ին, Վարանդեան սրահին մէջ:

Բեմին երկու կողմերը կը ծածանէին ֆրանսական եռագոյնը եւ մեր տարագիր եռագոյնը, իսկ բեմին մէջտեղը գրուած էր մահարձան՝ հետեւեալ արձանագրութեամբ.— «Ցարգանք մէկ միլիոն նահատակներու ոգիներն»: Հանդէսը բացուեցաւ Շոփէնի մահերգով զոր ջութակի վրայ նուագեց Գ. Սիմոն Շիշմանեան: Ապա օրուան նախագահ ընկ. Գասմաճեան բացումը կատարելով ըսաւ թէ մենք ամէն տարի կը տօնենք ապրիլ 11 - 24ը եւ պիտի տօնենք քանի դեռ չէ իրականացած մեր եւ մէկ միլիոն նահատակներուն իղձը՝ այսինքն միացեալ եւ անկախ Հայաստանը: Արտասանեցին Գ. Գ. Տէր Վարդանեան եւ Վարդգէս Տէրտէրեան, իսկ Գ. Ս. Շիշմանեան մէջ ընդ մէջ կը նուագէր հայկական եւ ֆրանսական կտորներ:

Ցետոյ բեմ բարձրացաւ օրուան բանախօսը, ընկ. Գօզոս Հիւսեան, որ իր իմաստալից բանախօսութեամբ վեր հանեց ապրիլեան ոգահանդէսին արժէքը արտասահմանի մէջ: «Կան մարդիկ եւ հոսանքներ որ դեռ մինչեւ հիմա ալ կը կարծեն թէ յեղափոխութիւններն են ջարդերու պատճառները: Բայց չէ՞ որ պատմութիւնը ցոյց կուտայ թէ անկէց առաջ ալ մենք ջարդուած ենք: Եւ այս անոր համար որ մենք եղած ենք խաղաղ եւ շինական ժողովուրդ, եթէ զէնքի ժողովուրդ եղած ըլլայինք, խնդիրը տարբեր պիտի ըլլար: Այս ջարդերը կազմակերպող արիւնածին եւ արիւնկզակ հրէշները եւ անոնց յաջորդները թող լաւ գիտնան թէ այն ազգը որ ապրիլ կ'ուզէ, չի մեռնիր: Մենք ապրած ենք աւելի վատթար շրջաններ, որովհետեւ ապրիլ կ'ուզենք եւ պիտի ապրինք»:

Կ. Կարապետեան

ՄԱՀ Գ. ՖԸՆՏԻԿԵԱՆԻ

Ցաւահաբար կ'իմանանք մահը հեղինակաւոր դէմքի մը, Գառնիկ Ֆընտըգլեանի (Գ. Փառնակ), որ 50 տարիներէ ի վեր հաստատուած էր Մանչէսթըրի մէջ

Հանգուցեալը 75 տարեկան էր եւ կը պատկանէր Պոլսոյ 1880 — 1890 թըւականներու մտաւորական սերունդին: Շրջանաւարտ՝ Ռոպըրթ Գոլէճին, անմիջապէս նետուեցաւ առեւտրական ասպարէզը, եւ շատ չանցած փոխադրուեցաւ Անգլիա: Սկիզբէն իսկ նուիրուած էր բանասիրութեան եւ պատմութեան, ինչպէս եւ գրական ուսումնասիրութեանց: Կարեւոր աշխատանքներ կատարած է, անգլիացի ժողովուրդին ծանօթացնելու համար հայկական պատմութիւնը եւ մասն-նայրութիւնը: Պատերազմէն առաջ, կ'աշխատակցէր Զօպանեանի «Անահիտ»ին, ուր եւ թարգմանած է Օմար Խայեամի քառեակները:

Կ'արժէ առանձին ուսումնասիրութիւն մը նուիրել այս արժէքաւոր դէմքին, որ անշուշտ բազմաթիւ անտիպ գործեր ալ ունի:

ՆՈՐԷՆ ՑԻՆՑԹ ՀԱՅԵՐԸ ...

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Թուրք բանաստեղծ Մէհմէտ Էմին (Կարնոյ երբեմնի կուսակալը) Պոլսոյ «Մշակոյթ» գրատունը այցելելով, հետաքրքրուած է հայ բանաստեղծներու գործերուն թուրքերէն եւ ֆրանսերէն թարգմանութիւններով:

Գ. Թ. Ազատեան սիրալիր ընդունելութեամբ մը տրամադրած է Ա. Չօպանեանի, Ա. Նուպարեանի եւ ուրիշ հեղինակներու կողմէ լոյս ընծայուած ֆրանսերէն հաւաքածոներ եւ հայ գրականութեան մասին այլեւայլ հրատարակութիւններ, որոնցմէ վերջին տարիներս գոհ մնացած է Պայ Մէհմէտ Էմին եւ բաղձանք յայտնած որ թուրքերէնի թարգմանուին հայ բանաստեղծներու լաւագոյն քերթուածները: Իր ժամանակ հիացումը յայտնած է Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի, որուն քերթուածներուն թարգմանութիւնը փափաքած է ունենալ: Պայ Մէհմէտ Էմին յայտարարած է որ մօտէն ճանչցած է քանի մը արժէքաւոր հայ մտաւորականներ եւ իր գրադարանին մէջ ունի հայ գրականութիւնը ծանօթացնող բաւական թիւով երգեր: Ըսած է որ մտերիմ բարեկամը եղած է հայ երաժշտութեան անզուգական վարպետ Կոմիտաս վրդ.ի, որ իր քերթուածներէն մէկ քանին եղանակաւորած է: Գոհ մնացած է, տեղեկանալով որ «Մշակոյթ» մատենաշարը արդէն իսկ ձեռնարկած է հրատարակելու հայ աշուղներու եւ ժողովրդական երգիչներու թուրքերէն երգերը:

ՄԱՄՈՒԼ

ԻԹԹԻՀԱՏԻ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

— . —

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (21 ապրիլ).

— «Դժբախտ Ազատ Խանջեանի խորհրդաւոր սպանութենէն ի վեր Հայաստան դարձած է դժոխք մը նոյն իսկ իր երէկուան վարիչներուն համար:

«Դաւաճան», «սրիկայ», «ոխերիմ թշնամի» կը հռչակուին ու կը պատժուին Արամայիս Երզնկեանները, որ երէկ գործավարներ էին, Դանուշ Շահվերդեանները, որ իբրեւ «ներդաշնակ առաջնորդ» մաղէ կ'անցընէին հայ դաշնակցականները, Արշակ Եսայեանները, որ իբրեւ Հօկի նախագահներ հակադաշնակցային կատաղի պայքարներ կը շղթայազերծէին հայ գաղթաշխարհի մէջ: Ու տակաւին «դաւաճան», «սրիկայ», «Դաշնակ», «ոխերիմ թշնամի» կը հռչակուէին Ս. Տէր Գաբրիէլեանները, որոնք վաղուց մեկնուած էին, Ս. Փիրումեանները, որոնք ժամանակ «անելիք» մը չունէին այլեւս, Կարէն Միքայէլեանները, որոնք «ուղեկից» մը ըլլալէ աւելի չէին, ու Բակունցէն մինչեւ Ալազան ու Մահարի գրողներ, որոնց ամբողջ յանցանքը հայ գրող ըլլալն է, այնքան հեռու քաղաքական ո եւ է գործօն դեր ստանձնելէ Հայաստանի մէջ...

Մանրամասնութիւններ չենք գիտեր պատուհասուածներու թիւի եւ անոնց ճակատագրի մասին: Բայց Բերիաներու նկարագիրը, Աշատունիներու խուժդուժային ճամբը, Կեդր. Կոմիտէի սարսափելի մեղայագիրը եւ ամէն օր հասնող զարհուրանքի լուրերը կասկած չեն ձգեր այլեւս թէ Հայաստանը՝ իր իշխանութեամբ, իր հասարակութեամբ եւ իր ժողովուրդով՝ անկամ ու անզօր ճորտը դարձած է Բերիայի:

Կամօքն Ստալինի, Բերիան կը կատարէ կը թափէ Հայաստանի մէջ ու կը բագործէ վրացական թթու ազգայնամոլութեան հին անբրային ձգտումը՝ Հայաստանը զրկել ինքզինք արտայայտելու, պաշտպանելու եւ պարտադրելու հնարաւորութենէն: Հայաստանը դարձնել ամէն ուղղութեամբ արհամարհելի ուժ. Հայաստանը պահել Վրաստանէն մշտապէս կախեալ վիճակի մէջ. Հայաստանը ենթարկել վրացական դերիշխանութեան:

Հասնելու համար այդ անբրային նպատակին՝ պէտք էր, նախ՝ Հայաստանը զրկել նոյնիսկ իր ներկայ հողային սահմաններէն: Ու գիտենք որ Ստալին — Բերիան գրչի մէկ հարուածով տապանաքար դրին հայկական սահմաններու արդար պահանջին վրայ, «նոր սահմանագրութեամբ» օրինականացնելով Նախիջեւանի, Ախալքալաքի, Գանձակի ու Ղարաբաղի կցումը Ազրբէյջանին ու Վրաստանին:

Երկրորդ՝ Հայը զրկել իր հայրենիքին մէջ հաստատուելու իրաւունքէն: Ու ահա նոյնիսկ հազար հոգիներու ներգաղթի կարաւանի մասին խօսք չկայ այլեւս, իսկ «ներգաղթի առաջեալներն» ու ներգաղթ կազմակերպող Հօկի նախագահներն անգամ հռչակուած են «սրիկաներ» ու «ոխերիմ թշնամիներ»:

Երրորդ՝ Հայաստանը զրկել սեփական տնտեսական նախաձեռնութենէ ու զարգացումէ: Ու վաղուց գիտենք որ առանց Բերիաներու «Ծրագրին» ու հաւանութեան կամուրջ մը անգամ կարելի չէ շինել մեր հայրենիքին մէջ:

Չորրորդ՝ զրկել Հայաստանը քիչ շատ մտածող ուղեղներէ ու մտաւորականներէ: Ու ամէնքը ահա կը տեսնեն որ Բերիաներու չաւաւուն մտրակին տակ մտածելէ ու գործելէ կը դադրին նոյնիսկ հայ համայնավար գործիչներն ու գործավարները, Արամայիս Երզնկեանէն սկսեալ մինչեւ Սիմոնիկ Փիրումեանները:

Հինգերորդ՝ զրկել Հայաստանը նոյնիսկ իր մշակութային խաղաղ բարեգործութիւններէն եւ գործիչներէն: Ու ահա այսօր ոչ ոքի համար գաղտնիք չէ որ Հայաստանի ամէնէն անմեղ գրողներէն Մահարիներու եւ Ալազաններու գրիչներն անգամ փշրուած են...»:

«ՀԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (765)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Փոքր նաւակի նոյնքան փոքր առագաստը, որ չորի նման կախուած էր երեկէն միայն անցողակի քամիի թեթեւ ալիքէ մը կենդանացած, կը փըսէր, առաջ նետելով նաւակի իրանը: Երկու ժամէ աւելի էր, ինչ ճամբայ ելած էին Աղթամարէն, ու դեռ հազիւ Առ Տէր կղզիի բացերը կը գտնուէին, եթէ այդ ընթացքով երթային հազիւ թէ լոյսը բացուելուն տեղ հասնէին:

Դեռ ճամբայ չելած, Գիծան ու վարդապետը խորհրդակցելով որոշեցին նաւակով Վառենց գիւղը երթալ, որ Գաւաշի հիւսիսային ծայրը կը գտնուէր կապուտակող սարի ստորոտը: Այդ գիւղը երթալ վճռեցին, որովհետեւ Վառենցը զուտ հայաբնակ գիւղ մըն էր գաւառի գլխաւոր ճանապարհէն շատ հեռու ինկած, եւ ծովեզերքէն ալ հազիւ թէ քանի մը րոպէի հեռաւորութեան վրայ: Գիծան եւ վարդապետը, միեւնոյն խորհուրդը ունեցած էին այդ որոշման ժամանակ: Ո՞վ գիտէր, թերեւս Լեւոնն ալ կառավարութեան հետապնդումներէն խուսափելու համար, անցած լինէր համեմատաբար խաղաղ այդ շրջանը:

Իրենց բախտը յանձնած վանքի փոքր նաւակին, իրիկուան [illegible] ճամբայ ելած էին Աղթամարէն կէս գիշեր չեղած Վառենց հասնելու յոյսով: Բայց արդէն կէս գիշերուան մօտ էր, մինչ նաւակը կ'օրօրուէր Առ Տէր կղզիի բացերը, հազիւ դանդաղօրէն առաջ շարժելով:

— Մակար, ի՞նչ կ'ըսես, զարնենք դէպի Կարմրուկի վանքը, առաջարկեց վարդապետը — վայ թէ մինչեւ լուսնալը չկրնանք տեղ հասնիլ:

— Այսպէս երթալով գիշերն ալ, ցերեկն ալ ծովու վրայ պիտի մնանք, ճակտի քրտինքը սրբելով ըսաւ Գիծան, — ինչ լաւ որ սկսայ թիավարել, հնոցի նման տաքցեր եմ...

— Դու մէկ աղօթը հայր հարցուր, խեղճերը սառեցան:

Իրօք, երկու զինուորները, որոնք թիավարել չէին գիտեր, իրարու կպած, ցրտէն կը դողային:

— Մակար, ի՞նչ կ'ըսես, կրկին հարցուց վարդապետը, որու առաջարկութիւնը անպատասխանի մնացեր էր:

— Հայր սուրբ, կ'ուզես Կարմրուկի վա՞նքը երթալ...

— Հա, մէկ երկու ժամէն կը հասնինք, այսպէս երթալով մենք Վառենց չենք հասնելու:

— Ջըկ, — բացասաբար գլուխը շարժեց Մակարը:

— Ըս ինչո՞ւ ձըկ:

— Հոմա, տեսէք,— ու Մակարը ձեռքը երկինքի արեւելքի կողմը, ուր ամպերու պատառուածքի մէջէն կ'երեւէին երկինքի աստղերը:

— Է, ի՞նչ է որ...

— Քամի ելաւ,— բացատրեց Մակարը, — հիմա ուր որ է մեզի կը հասնի:

Ամպի պատառուածքը հետզհետէ կը մեծնար այնքան արագութեամբ, որ Մակարը մտահոգուած մէկ բռնած ուղղութեանը կը նայէր, մէկ ալ երկինքին, որ հետզհետէ կը պարզուէր: Մակարի ենթադրութիւնը ուղիղ էր, քամին ելած էր, բայց այդ քամին կը սպառնար վտանգաւոր փոթորիկ մը դառնալ: Այլեւս իմաստ չունէր փոխել նաւակի ուղղութիւնը, եղածը եղած էր. Մակարը կը մտածէր օգտուելով քամիէն, ժամ առաջ հասնիլ Վառենց:

— Թուրթուշս պիտի էնի, — ինքնիրեն խօսեցաւ Մակարը:

— Չէ հա, — վախեցած խօսեցաւ վարդապետը, — խեւ խեւ մի խօսիր:

— Թուրթուշս պիտի էնի, — կրկնեց անզգամ Մակարը, — հա ձեզ մատաղ, զօր տուէք թիերէններուն:

Գիծան ու վարդապետը առանց շունչ քաշելու ջլապինդ բազուկներու ամբողջ թափով, նաւակի երկար եւ ծանր թիերը կը մխրճէին ջրի մէջ, ու ետ կը քաշէին, յուսահատ դանդաղութեամբ մը նաւակը առաջէն շարժելով: Մէկ ալ յանկարծ քամիի ուժեղ հոսանք մը վրայ հասնելով լեցուց առագաստը: Նաւակը վայրկեան մը երկու տատանեցաւ ու սանձը կտրած նժոյգի նման անզուսպ, առաջ նետուեցաւ:

— Եաման թիակները ձգեցէք,— գոռաց Մակարը, ղեկը երկու ձեռքով բռնած, — Հայր սուրբ շուտ առագաստի չուանը թուլցուր:

— Ես տարտախ, քամին անցաւ, ալ ինչո՞ւ թուլցնեմ...

— Ապար, թուլցուր կ'ըսեմ, կէմին պիտի շրջի, քամին կուգայ... հրես եկաւ...

Եւ իրօք, հազիւ թէ վարդապետը առագաստի պարանը թուլցուցած, քամիի նոր եւ աւելի ուժեղ հոսանք հասաւ նաւակին: Մինչ այդ խաղաղ ծովակը քանի մը րոպէի մէջ ծածկուեցաւ փրփրադէզ ալիքներով, որոնք երթալով սկսան մեծնալ, ու շառաչելով ծեծել նաւակի կողերը զայն օրօրելով մանուկի օրօրոցի նման: Թեթեւ տաշեղի նման կը տարուբերէր, կայմը ողբալին կը հեծծէր, ու նաւակը երբեմն այնպիսի վտանգաւոր կերպով կը ցնցուէր, որ կարծես հազար ու մէկ կտոր եղած, պիտի տարտղնուէր:

— Հը՞, Մակար:

Մակարը անհանգիստ, մտահոգ ալիքներուն կը նայէր, որոնք անճկուն կատաղութեամբ ամէն կողմէ վրայ կուտային սպառնալով կուլ տալ ողորմելի նաւակը:

— Հը՞ Մակար, ի՞նչ հալի ենք:

— Հայր սուրբ աղօթք ունիս, աղօթքդ ըսէ, մեր հալը պոշ է:

Անսահման կատաղութեամբ կը փչէր քամին: Առագաստի պարանը այնքան թուլցուցած էին, որ հազիւ սովորական տարողութեան մէկ տասներորդ ուժը ունէր, բայց այդքանն ալ այնքան մեծ ուժ մըն էր, որ կայմը առաջ ծռած նաւակի քիթը կը խրէր ալիքներու մէջ:

— Եա Փութիկի Սուրբ Գէորգ, քու պախտդ ենք ինկեր,— երեսը խաչակնքելով գոռաց Մակարը:

Այդ աղաղակը, Վանայ ծովու նաւավարի մը վերջին յուսահատ միջոցն է, երբ անզսպելի ծովու տարերքի դէմ կռուելու անկարող է մարդկային ուժն ու միտքը: «Եա Փութիկին այդ նաւավարներու պաշտպան Մոկաց աշխարհի Սուրբ Գէորգին ուղղուած աղերս մըն է, պաղատանք մըն է, օգնութեան հասնելու, միաժամանակ եւ խոստում մը, Սուրբին առջեւ ուխտի երթալու, նուէր տանելու: Թուրք, քիւրտ, հայ նաւավարներու համար, Փութկի Սուրբ Գէորգը համարժէք նշանակութիւն մը ունի, ան մեծազօր սուրբն է ծովուն, պաշտպանը նաւավարին եւ ճամբորդին, եթէ ուղիղ սրտով դիմեն անոր պաշտպանութեանը, տարբերութիւն չըներ թէ որքան կատաղած է ծովը, թէ ինչ ազգէ են, ան իր ամենակարող ձեռքը կ'երկարէ մօտահաս վտանգէն ազատելու իրեն դիմողը:

«Եա Փութիկի, մէկ կով, եա Փութկի մէկ մաքի, կամ երկու չափ ցորեն», ասոնք նաւավարի խոստումներն են Մեծազօր Սուրբին, ու պէտք է որ ամենայն սրբութեամբ պահուին այդ խոստումները: Վայ այն մարդուն, որ խոստումը չի յարգեր: Սուրբ Գէորգը որքան պատրաստակամ՝ նեղութեան մէջ գտնուողի մը օգնելու, այնքան ալ խիստ էր պատժելու պարտազանցները, խոստմնադրուժները:

Մակարը, «եա փութիկի» գոչելով մարդկայնօրէն պարտքը կատարած կը զգար. այլեւս սուրբին կը մնար իր զօրութիւնը ցուցնել, իրեն ապաւինողներուն օգնութեան ձեռք կարկառել:

Ալիքները հետզհետէ բարձրացան, իրենց ճերմակ բաշերով ծածկեցին ծովակի փոթփոթած մակերեսը:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Մայիս 1ը Հիթլէրական Գերմանիոյ մէջ

Գերմանիոյ մէջ ալ Մայիս 1ը տօնուեցաւ համաձայն Հիթլէրական դասաւանդին: Առտուան ժամը 8.30ին Առաջնորդը անցք անցուց 120.000 երիտասարդներ, մանչ եւ աղջիկ, որոնք համախմբուած էին Պերլինի մարզարանին մէջ: Գերմանական թերթերը կը գրեն թէ 1.700.000 հոգի, այսինքն Պերլինի բնակչութեան իբր երկու հինգերորդը համախմբուած էր Լուսթկարթէն եւ շրջակաները, օրուան տօնակատարութեան առթիւ: Ճիշդ ինչպէս որ Մոսկուայի Կարմիր Հրապարակին վրայ կրակ կը տեղար փաշականներուն եւ նացիներուն դէմ, Պերլինի մէջ ալ Հիթլէր եւ փոխանորդները չանթեր կ'արձակէին պոլշեւիկներուն դէմ:

Իր ճառին մէջ, Հիթլէր բուն աշխատանքի տօնէն վերջը, յիշեց հում նիւթերու խնդիրը, ակնարկելով գաղթավայրերու հարցին, եւ բացատրեց թէ լնութիւնը «խորթ մայր» եղած է Գերմանիոյ համար: «Կարգ մը երկիրներ խուժիչ անտառութեան մէջ կ'ապրին այս օրը: Մեզի համար այս օրը այլ եւս խորհրդանիշը չէ դասակարգային պայքարի, այլ ճշմարիտ ազգային տօն մը, որ կը միացնէ բոլոր Գերմանացիները: Կարգ մը երկիրներ արգաւանդ, հարուստ հող ունին: Մեզի համար բնութիւնը խորթ մայր մը եղած է, մենք կ'ապրինք մեզի համար շատ սահմանափակ տարածութեան մը վրայ եւ չունինք պէտք եղած նախանիւթերը: Մեր պարտականութիւնն է զանոնք ճարել բոլոր կարելի միջոցներով»:

Կը կարծուէր թէ Առաջնորդը Թոշակներու յաւելում պիտի խոստանայ, բայց ան յայտարարեց թէ վճարումները աւելցնելով եւ աշխատանքի ժամերը կրճատելով մարդիկ դէպի փլուզում կ'երթան: Ցետոյ ուժգնօրէն յարձակեցաւ Վատիկանի եւ կաթոլիկներուն վրայ, Պապին վերջին կոնդակին առթիւ: Այս առթիւ աղդարարեց թէ ի հարկին միջոցներ ձեռք պիտի առնէ որպէսզի կղերը միայն իր հոգեւոր գործերով զբաղի: «Ես թայլ պիտի չտամ որ գերման ժողովուրդին հեղինակութիւնը որ եւ է յարձակում կրէ որ եւ է ճամբով կամ որ եւ է կողմէ: Այս խօսքը կը վերաբերի նաեւ եկեղեցիներուն: Ցորչափ անոնք կը զբաղին միայն իրենց կրօնական խնդիրներով, պետութիւնը չզբաղիր իրենցմով: Բայց եթէ անոնք որ եւ է միջոցով, ինչպէս օրինակ հովուական թուղթերով, շրջաբերականներով փորձեն յափշտակել այն իրաւունքները որ պետութեան կը պատկանին, այն ատեն մենք պիտի հարկադրուինք զիրենք սահմանափակել իրենց հոգեւոր մխիթարութեան գործին մէջ»:

6300 ձանրակառքերու գործադուլը Լոնտոնի մէջ

Ամբողջ Լոնտոնի կեանքը տակնուվրայ եղած է շաբաթ կէս գիշերէն ի վեր, երբ գործադուլ հռչակեցին 6300 հանրակառքերու (պըս) 26000 մեքենավարներն ու տոմսակավաճառները: Շաբաթ օր, 1 մայիս, Ֆութպոլի մեծ մրցում մը տեղի կ'ունենար Ուէմպլիի մէջ եւ 93.000 հոգի տոմսակ ունէին: Հարկ եղաւ ամէն միջոց փորձել, մարզադաշտ երթալու համար: Երթեւեկը մասամբ ապահովուեցաւ մասնաւոր կառախումբերով: Գաւառական 120.000 մեքենավարներու եւ տոմսակավաճառներու պատուիրակներն ալ յայտարարեցին թէ գործադուլ պիտի հռչակեն: Կը վախցուի որ գործադուլը տեւէ մէկ շաբաթ եւս, մինչեւ որ բանակցութիւնները ելքի մը յանգին: Հինգ միլիոն Լոնտոնցիներ որոնք հանրակառքով կ'երթեւեկէին, ստիպուած ենթրամուէյներու վրայ թափիլ կամ ... գետնէն անցնիլ (փապուղի, մեթրօ):

Գործադուլի կազմակերպիչ մարմինը շաբաթական մէկ ոսկի վճարում սահմանած է բանուորներուն: Փոխադրութեանց բանուորներու ընկերութիւնը, որ ուժ կուտայ այս շարժումին, մէկ միլիոն ոսկի պահեստի դրամ ունի:

Անգլիոյ հանքագործներն ալ որոշեցին ընդհ. գործադուլ հռչակել մայիս 22ին:

Գործադուլ Հօլիւուտի մէջ

Գործադուլ մըն ալ շարժանկարի մայրաքաղաքին մէջ, Հօլիւուտ ... Տասը հազար մասնագէտներ դադրեցուցին իրենց աշխատանքը: Առաջին անգամ է որ գործադուլ կը պատահի այնտեղ, ջլատելով շարժանկարի ճարտարարուեստը: Տասնըչորս միութեանց ներկայացուցիչները ժողով գումարելով, որոշեցին հետեւիլ շարժման: Շարժանկարի դերասաններու Միութիւնը, որ 5600 անդամ ունի, մեծ մասը նշանաւոր արուեստագէտներ, եւ որոնց գլուխը կը գտնուի Ռօն Քրաուֆըրտ, Ռոպըրթ Մոնկոմէրի, Պորիս Քարլով եւն. նոյնպէս ժողով գումարեց, շարժումին միանալու համար: 50 մեծ ժապաւէններու պատրաստութիւնը կանգ առած է: Մասնագէտներ 10 միլիոն տոլար կը հաշուեն վնասը:

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ «Էսփանիա» մարտանաւը, որ 14.000 թոն տարողութիւն ունի եւ ապստամբներուն ձեռքը կը գտնուէր, ընկղմեցաւ շաբաթ օր, կառավարական օդանաւերու ռմբակոծութեամբ: Առաջին անգամ է որ օդանաւեր կը յաջողին ընկղմել մեծ մարտանաւ մը:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ «քափիթիւլասիոն»ներու յանձնաժողովը համաձայնութիւն յայտնեց որ 12 տարուան փոխանցման շրջան մը հաստատուի, մինչեւ օտար առանձնաշնորհներու վերջնական ջնջումը: Այդ փոխանցման շրջանին մէջ միքտանիկ խառն ատեաններ պիտի շարունակեն գործել, մեծամասնաբար օտար դատաւորներով:

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ նոր սահմանադրութեամբ, որ հրատարակուեցաւ Մայիս 1ին, երկիրը պիտի կոչուի կեղտական հին անունով, «Այրէ», դրօշը պիտի ըլլայ կանանչ, ճերմակ, նարնջագոյն. լեզուն՝ իրլանտերէն. անգլերէնը մնալով երկրորդ պաշտօնական լեզու: Որ եւ է տրամադրութիւն չկայ Անգլիոյ թագաւորին հպատակութեան մասին:

ՎՕԼԿԱ - ՄՈՍԿՈՒԱ ջրանցքը բացուեցաւ մայիս 1ին: Առաջին նաւը, որ կէս օրին մեկնած էր վերին Վոլկայի ափերէն, իրիկուան դէմ հասաւ Մոսկուա, եւ այս ժամանումը հռչակուեցաւ պաշտօնական բացում:

ԵՐՐՈՐԴ ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐ մը կազմելու ձեռնարկած է խորհրդային իշխանութիւնը: Ցանձնարարուեցաւ մինչեւ յուլիս 1 վերջացնել ծրագրին մշակումը, քանի որ երկրորդ հնգամեակը լրացաւ ապրիլ 1ին:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ երրեակ յանձնաժողովին գործատիրական պատուիրակները խմբովին հրաժարեցան, առարկելով թէ բանուորներու ներկայացուցիչները շարունակ կը միջամտեն իրենց գործերուն եւ նոյն իսկ բանուորական ատեաններու առջեւ կը հանեն զանոնք:

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԳԱՀԸ Նէկիւսի տղուն յանձնելու մասին լուր մը հաղորդուած էր անթելով: Իտալական գործակալութիւնը անմիջապէս հերքեց այս տեղեկութիւնը:

ԵՐԵՔ ՏՈՒՆԵՐ ՓԼԱՆ Աղեքսանդրիոյ մէջ: Փլատակներուն տակէն հանուեցան 15 մեռեալ եւ 20 վիրաւոր:

ՃԱՓՈՆԻ երեսփ. ընտրութեանց մէջ ձախակողմեան տարրերը պզտիկ յաջողութիւններ շահեցան: Պահպանողականները շահեցան 179 քուէ, ազատականները՝ 175, աշխատաւորականները 37 եւն.:

Պ. Դանիէլ եւ աղջիկը Ռօզա Եղիշեան, Այրի տիկին Մարգրիտ Պետրոսեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Փանոսեան (Կարտան), Տէր եւ Տիկին Գ. Փանոսեան, Օր. Ժընըվիէվ Եղիշեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Տանկովեան (Ամերիկա), Մ. եւ Ս. Մուրատեան եղբայրներ եւ պարագաները (Մոնթէվիտէօ), իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով, ժամուլով եւ հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ, մօր, զաւկին, սանուհիին, հօրեղբօրկնոջ, նիրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԼՈՒՍԻԿ ԵՂԻՇԵԱՆԻ

(Ծնեալ Պետրոս Սէտոյեան)

դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 13 ապրիլ 1937ին իր բնակարանին մէջ, Լէ գ'Օլիվ, Մարսէյլ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ – ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Գ. տարի, Թիւ 31 (Ապրիլ)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—Ինչ որ պէտք է գիտնալ հիւծախտի մասին (Տոքթ. Թ. Նազարեան).— Հիւանդութեանց ազդեցութիւնը աչքերուն վրայ (Տոքթ. Ց. Տէր Դաւթեան).— Տղրուկ փակցնել (Տոքթ. Շ. Այվազեան).— Վիրաբուժութեան հրաշքները (Տոքթ. Գ. Ալբունեան).— Խորհուրդներ յղի կիներուն (Ֆրանս. Մանկապաշտպան Ընկերութիւն).— Առողջապահական գիտելիքներ.

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— Ֆրանսա 25 Ֆրանք, արտասահման՝ 30 եւ 35 Ֆրանք: Դիմել Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, Paris.

ԵՍ ԳԻՏԵՄ ԹԷ ՄՈՍԿՈՒԱ Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆՑՆԷ

«Բայց ձեր եւ առհասարակ յեղափոխականներու վերաբերմամբ մենք երբեք նման մեթոտներ չենք գործածեր: Այդ մեթոտները անհրաժեշտ են փոքր - բուրժուաներու պարագային: Պէտք չէ մոռնանք որ երկիրը այժմ կը գտնուի սուր դասակարգային պայքարի մը մէջ»:

Հոգ չէ թէ որքան սուր էր դասակարգային պայքարը, ես չէի կրնար ըմբռնել թէ պրոլետարական եւ ընկերվարական իշխանութիւնը կրնար այնքան ցածնալ, ստորնանալ որ դիմէր պայքարի այդպիսի ստոր ու խաբեբայական մեթոտներու:

Մոսկուայի վերջին դատավարութիւնը ցոյց կուտայ թէ այն անպատիւ մեթոտները, որոնք նախապէս կը անէրու, այժմ կը գործածուին նաեւ ընդդէմ կոմունիստ կուսակցութեան անդամներուն:

Աւելին. ես կրնամ ըսել թէ նոյն իսկ առաջին շրջանին, զոր նկարագրեցի, կը կիրարկուէր ոչ միայն ոչ - պրոլետարական տարրերու, այլ եւ բանուորներու վրայ:

Օր մը մեր խուցը բերուեցաւ նաւաստի մը, որ դեռ նոր հասած էր «Ատանձնարանէ» մը (ռազմական ապարանոյը): Երիտասարդ, կորովի մէկն էր: Իր արգելանքի ժամանակ առանձին խուցի մը մէջ, Չեկան աշխատած էր անկէ փրցնել խոստովանութիւն մը ի մասին իր չինծու մասնակցութեան՝ ընդդէմ Ստալինի ծրագրուած չինծու դաւադրութեան մը:

Չեկան փորձած էր ստանալ այս «խոստովանութիւնը» անկէ՝ գործածելով սովորական հաւատաքննութեան մեթոտները: Նաւաստին քանի մը անգամներ գիշերները կանչուած էր խուցէն: Ըսուած էր իրեն թէ պիտի գնդակահարուէր իր ոճրային յամառութեան համար: Տարուած էր բանտին գաւիթը, կանգնեցուած էր պատին առջեւ եւ — կրկին յետ բերուած խուցը:

«Դուն բանուոր մըն ես: Ձենք ուզեր որ գնդակահարուիս ո եւ է ստահակ պահակայինի մը նման: Իբրեւ լաւ բանուոր մը դու պէտք է խոստովանիս»:

Նաւաստին չխոստովանեցաւ: Բայց կիսով խելագարեցաւ: Անկէ յետոյ Չեկան ալ ձեռք չտուաւ անոր: Այս դէպքի ամէնէն կարեւոր մանրամասնութիւնը այն իրողութիւնն է, որ այս բանը տեղի չունեցաւ 1934ին, Կիրովի սպանութենէն յետոյ, այլ շատ առաջ, 1930ին: Նաւաստիին պատմութեան մէջ կայ այլ պարագայ մը, որուն այն ատեն ես կարեւորութիւն չընծայեցի, բայց այժմ, ան, վերջին դատավարութիւններէ յետոյ, կը ստանայ յատկանշական հանգամանք մը:

Չեկան ջանաց — առանց յաջողութեան — նաւաստիէն կորզել սուտ խոստովանութիւն մը՝ թէ ինք կը պատկանէր տրոցկիական ընդդիմադիրներուն: Իրականութիւնն այն է, որ ան քաղաքականութեամբ չհետաքրքրուող բանուոր մըն էր: Արտասահման դացող ռազմական շոգենաւի մը վրայ կը գործէր, արգիլեալ բան մը կրած ըլլալու յանցանքը գործած էր — միակ ոճիրը, որով ան արդարացիօրէն կրնար ամբաստանուիլ:

Երբ ամբաստանեալ մը դուրս կը կանչուի իր խուցէն, անոր բնաւ չըսուիր թէ ուր կը տարուի ինք: Չեկան այսպէսով կը գործածէ ազդու միջոց մը՝ անհարթելու իր ենթակաները: Երբեմն այնպէս կը հաւատացնեն թէ ամբաստանեալը ուղղակի պիտի տարուի գնդակահարութեան վայրը: Ամբաստանեալը դուրս կը հանուի խուցէն: Ու մինչ ան կ'անցնի ընդյատակեայ միջանցքներէն պահակները կը սկսին խօսիլ իրարու հետ՝ այն կասկածը յարուցանելու համար ամբաստանեալին մէջ թէ իր վախճանը մօտեցած է:

(8)

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Էրզրումցի (Թորթումի շրջան) Տիկ. Կիւլինիս Մարգրեան եւ Փեհրոն Մանուկեան Մանուկեան կը փնտռեն իրենց եղբօր՝ Հաճի Մանուկի զաւակները՝ Արմենակ եւ Սիրանոյշ Հաճի Մանուկեան, որոնք 15 տարի առաջ (17 եւ 15 տարեկան) տեսնուած են Մալաթիոյ Քիւրտերուն քով եւ Հալէպ փախչելու մտադրութիւն ունեցած են: Իրենց մօր անունն է՝ Վարդուհի, մեծհօր անուն՝ Հաճի Գէորգ:

Կը փնտռուի նաեւ իրենց քոյրը Եղսօն՝ եւ անոր զաւակները Փերուզիկ, Միհրան եւ Գրիգորիկ Քէշիշեան, որոնք 1922ին, 10, 6 եւ 3 տարեկան էին: Իրենց հօր անունը՝ Յովհաննէս Քէշիշեան:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Madame Gulina Messerian, 11, Rue Quatorze Cantons, Valence (Drôme), France:

×

Կը փնտռուի Տիվրիկի Արմուտաղ գիւղացի Վահան Ցակոբեան (կամ Խուտիկեան), հօր անուն՝ Գէորգ, մօր անուն Ռսկի:

Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Եղիա Ցակոբեանի, 50, Rue Mirabeau, Romainville, Seine, France.

Ճշգրիտ լուր տուողին մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ՄԱՅԻՍ
MERCREDI 5 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3412 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՇՈՒՔԻՆ ԱՆԳԱՄ ՉԵՆ ՀԱՆԴՈՒՐԺԵՐ...

Շաբաթ չանցնիր որ Պոլսոյ թերթերը չարձանագրեն սեւ լուր մը, իբրեւ «պետական տնօրինութիւն»։

Կը յիշէք ամենավերջինը.— Ոչ - Թուրք դպրոցներու Թուրքերէնի ուսուցիչներէն մէկը նշանակել դեր - տնօրէն, «որպէսզի միշտ շփման մէջ գտնուին կրթական տեսչութեան հետ եւ զբաղին վարժոյթի դասերու վերաբերեալ խնդիրներով»։

Այս առթիւ թերթերը կ'աւելցնէին թէ 48 ժամ միջոց տրուած է, որպէսզի գործադրեն այս որոշումը։

Ցետոյ գրուեցաւ թէ արդէն իսկ որոշուած է Բերայի Էսաեան վարժարանին Թուրք տնօրէնը, որ իբրեւ ուսուցիչ ստացած թոշակէն զատ, տարեկան հազար ոսկի ալ պիտի ստանայ նոր պաշտօնին համար ...

Այդ օրէն ի վեր, լռութիւն կը տիրէ, ինչ որ աւելի չարաշուք տպաւորութիւն մը կը ձգէ։

Եւ անհաւատալի լախտի հարուած մը եւս,— Էվգաֆի Տնօրէնութիւնը հրահանգ մը ուղղեր է Թաղ. Խորհուրդներուն, որպէսզի եռապատիկ ցանկ մը ներկայացնեն, «մութէվէլլի» մը նշանակելու համար։ Այսքանը արդէն իրարանցումի մատնած է Պոլսոյ ազգ. վարչութիւնը, որ բացառիկ ժողովի մը հրաւիրած է եղած - չեղած երեւելիները, ելք մը գտնելու համար։

Իրականին մէջ, այս հրահանգը պիտի յանգի Թաղ. Խորհուրդներու լուծման։ Անոնք այլ եւս իրաւասութիւն պիտի չունենան ոչ կալուածներու, ոչ ալ սովորական եկամուտներու մատակարարութեան մէջ։ Այդ բոլոր իրաւունքները պիտի ստանձնէ Էվգաֆի նշանակած մութէվէլլին։ Ուրիշ խօսքով, Էվգաֆը պիտի վարէ եկեղեցիները, ինչպէս Մէարիֆը կը վարէ դպրոցները։ Մնացեալը, ինչ որ ներքին՝ հայկական է, կա՛մ պիտի անհետանայ իբրու բնական բերումով, եւ կամ պիտի մնայ իբրեւ շուք, ինչպէս ամբողջ Պատրիարքարանը։

Բուն Էվգաֆի օրէնքը այսպէս չի տրամադրեր, եւ այդ չէուզին պաշտպանած է Պոլսոյ Ազգ. Վարչութիւնը իբրեւ փրկութեան գօտի։

Բայց, Թուրքիոյ մէջ ե՞րբ չարափոխուած կամ առաձգական հանգամանք չէ ստացած որեւէ օրէնք, սուլթանական օրերէն մինչեւ այսօր։ Մանաւանդ երբ ենթական ոչ - Թուրքն է։

Տեսականօրէն Շէրիաթը ջնջուած է, եւ սակայն Էվգաֆը ինք Շէրիաթի օրերէն մնացած կամ անոր հոգեբանութեամբ խմորուած հաստատութիւն մըն է։ Իսկ հիմա որ իսլամական գերիշխանութեան փոխարէն Թրքացման գլանը կը բանի, այլ եւս ի՞նչ օրէնքի մասին կը խօսին։ Առաւօտ կանուխ հրահանգ մը՝ ոստիկանի մը ձեռքով։ Չե՞ս համակերպիր,— յաջորդ օրը խմբովին դատի կը քաշեն, Պատրիարքն ալ գլուխը։

Պարագաներն ալ նպաստաւոր են Թուրքիոյ, այս ծրագրին գործադրութեան համար։

Ան կռնակն ունի դիւանագիտութիւն մը՝ աւելի հաճոյակատար քան փողոցի յետին ցնծուհին։ Իսկ դիմացը՝ Ազգաժողով մը անդամալոյծ, ժամանակէն առաջ ծերացած, որ իր ստորագրած թուղթերուն ոչ պարունակութիւնը կը յիշէ, ոչ ալ թիւը։

Եւ, հէ՜յ աշխարհ, երկուքն ալ աւելի անփոյթ եւ աւելի ապիկար կ'երեւան Թուրքիոյ, քան ուրիշ որ եւ է պետութեան հանդէպ։ Երբեմն պարտականութիւն կը սեպեն զբաղիլ գերման, լեհ, չեխ փոքրամասնութեանց հարցով, այդ առթիւ կնքուած պայմանագրութիւններով։ Բայց երբեք չպատահեցաւ որ տասը տարուան մէջ գոնէ մէկ անգամ յիշէին Թուրքիոյ փոքրամասնութիւնները, յիշեցնէին Լօզանի դաշնագրին այս կամ այն կէտը։

Տարիներ առաջ մշակուած էր այս ծրագիրը,— Էվգաֆին յանձնել ոչ - Թուրք փոքրամասնութեանց բոլոր ազգ. հաստատութիւններուն մատակարարութիւնը։

Շատեր չհաւատացին, երբ հրատարակուեցաւ օրէնքը։ Անոնց կարծիքով, Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ հաստատուած զինակցութիւնը պիտի նպաստէր գոնէ յետաձգելու օրէնքին գործադրութիւնը։

Մինչդեռ, Էվգաֆը առիթէն օգտուեցաւ, նոյն իսկ օրէնքով չնախատեսուած ճնշումներ կատարելու համար։ Օրինակ՝ հաշիւ պահանջեց մինչեւ անգամ պնակներու եւ ժամերու հասոյթին համար, եւ դատ բացաւ այն թաղականներուն կամ տէրտէրներուն դէմ որ համարձակեր էին պնակ պտտցնել կամ խնկագին հաւաքել։

Ընկերի մշակած է մեթոտիկ ծրագիր մը, ժամանակէն առաջ լուծելու, Թրքական խառնարանին մէջ հալեցնելու համար փոքրամասնութեանց մնացորդները։

Այդ ծրագրին գործադրութիւնը դանդաղ կ'ընթանար երբեմն, իսկ այսօր ստացած է «հարուածային» հանգամանք։ Ամէն օր օղակ մը կը բարդուի փոքրամասնութեանց գլխուն։ Անոնց ազգային - վարչական մեքենան կը ներկայացնէ կատարեալ ծաղրանկար մը, անկարող՝ նոյնիսկ անթացուպով քալելու։

Թուրքիա նոր չէ որ կը սերտէ «քաղաքակիրթ» Եւրոպայի բարքերն ու սովորութիւնները։

Բայց, ապահովաբար ինքն ալ զարմացաւ, իր դիմացը տեսնելով «քաղաքակիրթ» մը աւելի գետնաքարշ, քան այն միւսը որ նախապատերազմեան եւ յետպատերազմեան կը կոչուէր։

Այդ գիտակցութեամբ ալ, փոքրամասնութեանց ներքին կազմակերպութեան վերջին մնացորդին, շուքին անգամ չի հանդուրժեր։

Դպրոցները՝ իր թաթին տակ, միշտ ենթակայ՝ մէկ օրէն միւսը խեղդամահ ըլլալու. բոլոր ազգային եկամուտներն ու կալուածները իր ափին մէջ, միշտ պատրաստ՝ աւարի տրուելու,— ի՞նչով կրնան դիմանալ, այսուհետեւ ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՃԱԽԱՐԱԿԸ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ԲԱՆԻ

Գերմանիոյ արտաքին նախարարը Հռոմի մէջ

Ֆոն Նէօրաթ, Գերմանիոյ արտաքին նախարարը, որ Հռոմ կը գտնուի, երկուշաբթի օր երկու ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մուսոլինիի հետ, միջազգային կացութեան մասին։ Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, սակայն բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ խօսակցութեան գլխաւոր նիւթերն եղած են աւստրիական եւ սպանիական խնդիրները։ Աւստրիոյ մասին երկու պետութիւնները կը ջանան հաշտեցնել իրենց տեսակէտները։ Մուսոլինի կ'ուզէ իմանալ Գերմանիոյ վերջնական նպատակները՝ թէ Աւստրիոյ եւ թէ Չեխոսլովաքիոյ մասին։ Ինչ կը վերաբերի Սպանիոյ, կը հաւաստեն թէ Իտալիա եւ Գերմանիա չեն ուզեր որ եւ է քաղաքական կամ տնտեսական շահ ապահովել քաղաքացիական կռիւներէն, սակայն երկուքն ալ վճռած են ընդդիմանալ համայնավարական յեղափոխութեան մը։ Երկու պետութիւնները այս մասին համաձայն ըլլալով հանդերձ, տակաւին չեն որոշած այդ նպատակին հասնելու գործնական միջոցները։

Այս այցելութեան առթիւ, գերմանական մամուլը վերսկսած է պայքարը՝ այս անգամ Անգլիոյ դէմ։ Կարեւոր լրագիր մը կը մեղադրէ անգլիական թերթերը թէ սուտ լուրեր կը տարածեն Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ մասին։ Ցետոյ կը յայտարարէ.— «Մենք որ եւ է շահ չունինք տկար Սպանիայի մը մէջ։ Մենք կ'ուզենք զօրաւոր Սպանիա մը՝ կարմիր վտանգին դէմ։ Սպանիոյ շուրջը սարքուած այս խաղերը աւելի մեծ արժէքութիւն մը կուտան արտաքին նախարարին այցելութեան, որ պատեհութիւն պիտի ընծայէ համախորհուրդ ուսումնասիրելու կացութիւնը եւ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնելու»։

Փարիզի մէջ կարծողներ կան թէ Իտալիա եւ Գերմանիա կը պատրաստուին ճշմարիտ զինակցութեան մը վերածելու «Պերլին - Հռոմ առանցքը», որուն առաջին նպատակը պիտի ըլլայ իրենց ուզած եղանակով վերջացնել սպանիական պատերազմը։

Աւստրիոյ նախագահը Փէշթայի մէջ

Պ. Վիլհէլմ Միքլաս, Աւստրիոյ Հանրապետութեան նախագահը, Փէշթա գնաց երկուշաբթի օր եւ ողջունուեցաւ թնդանօթի 24 հարուածներով։ Իրեն կ'ընկերանայ վարչապետը, ֆոն Շուշնիկ եւ արտաքին նախարարը։ Առաջին անգամ է որ Հունգարիա վեհապետի մը այցելութիւնը կ'ընդունի, իր անկախութեան յայտարարութենէն ի վեր։ Դարձեալ առաջին անգամ է որ նախագահ Միքլաս արտասահման կ'երթայ։ Թէեւ փոխադարձ այցելութիւն մըն է եղածը, քանի որ Հունգարիոյ խնամակալը Վիէննա գնաց անցեալ նոյեմբերին, բայց եւ այնպէս քաղաքական արժէք ունի այս պտոյտը։ Աւստրիոյ նախագահը եւ վարչապետը պիտի զբաղին քաղաքական հարցերով, ուսումնասիրելու համար Եւրոպայի կացութիւնը եւ իրենց դիրքը։ Առաջին խօսակցութիւնը տեղի ունեցաւ նոյն իրիկունը, եւ այս առթիւ Տոքթ. Շուշնիկ տեղեկութիւններ հաղորդեց Մուսոլինիի հետ եղած խօսակցութեանց մասին։

Հունգարական կառավարութիւնը արտակարգ պատրաստութիւններ տեսած էր, հարեւան երկրի հիւրերուն ընդունելութեան համար։

Թուրքիա եւ արաբական աշխարհը

Թուրքիոյ, Իրանի, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի միջեւ ծրագրուած դաշնագրին վերջնական ստորագրութեան առթիւ, որ տեղի պիտի ունենայ մօտերս, արաբական թերթերը մասնաւոր ուշադրութեամբ կը հետեւին Ընկերի նոր քաղաքականութեան։ Ծրագրուած դաշնագիրը մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ արաբական Արեւելքի համար։ Դաշնագրին ստորագրութիւնը ամէնէն աւելի ազդեցութիւն պիտի գործէ Պաղտատի մէջ, ուր այժմ իրարու կ'ընդհարին Թրքական գործունէութիւնը եւ արաբական քարոզութիւնը։ Արդարեւ, երկու հակամարտ ձգտումներ կը տիրապետեն Իրաքի մէջ. մէկ կողմէ՝ անգլիական ազդեցութիւնը, որ նպաստեց հաշտեցնելու Հաշիմեան Հարստութիւնները, միւս կողմէ՝ Թրքական ազդեցութիւնը, որ Պաղտատի մէջ իսկ յաջողութիւն գտաւ անցեալ աշնան պետական հարուածով եւ Հիւսէյին փաշա էլ Հաշիմի իշխանութեան տեղ հաստատեց ուրիշ կառավարութիւն մը՝ յայտնապէս կուսակից՝ Թուրքեւիրաքեան բարեկամութեան ամրապնդումին եւ երկու երկիրներուն գործօն աշխատակցութեան։

Մինչ այն պահուն երբ յարաբերութիւնները լարուած են Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ, զարմանալի չէ որ Պաղտատի նոր կառավարութեան քաղաքականութիւնը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ միւս արաբական երկիրներուն եւ մանաւանդ Պաղեստինի մէջ, ուր արաբական կայսրութեան եւ իսլամական համերաշխութեան կուսակիցները Իրաքի բարոյական եւ յաճախ նիւթական աջակցութեան կը սպասեն, աջակցութիւն մը զոր երբեմն լայնօրէն կ'ընծայէր հանգուցեալ Ֆէյսալ թագաւորը։

Ալպանիոյ խնդիրը եւ Իտալիա

Իտալիոյ արտաքին նախարարին այցելութեան առթիւ, զեկոյց մը հրատարակուեցաւ որ կ'ըսէ թէ երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները քաղաքական տեսակէտով պիտի առաջնորդուին 1927ի պաշտպանողական զինակցութեամբ, իսկ տնտեսապէս՝ 1936ի համաձայնութիւններով։ Իբրեւ նորութիւն, որոշուած է որ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները հաշտ երթան իտալեւեւկոսլաւ համաձայնութեան հետ։ Իտալական թերթերը այս առթիւ կը գրեն թէ կոմս Չիանոյի այցելութիւնը փարատելով Ալպանիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ միջեւ եղած թիւրիմացութիւնները, կ'ապացուցանէ թէ իտալական քաղաքականութիւնը գործօն դեր կը կատարէ ոչ միայն Դանուբեան Եւրոպայի, այլ եւ հարաւային Եւրոպայի մէջ։ Այսուհետեւ Ադրիականի խնդիրը ամբողջովին լուծուած կը համարուի եւ Ալպանիա պիտի կրնայ հանգստօրէն նուիրուիլ երկրին յառաջդիմութեան։

ՕՐԹՈՏՈՔՍ ԶԱՏԿԻ առթիւ, ներքին շնորհուեցաւ Յունաստանի այն քրէական դատապարտեալներուն որոնց պատիժը վեց ամիսէն պակաս է։ Ներումէն զրկուեցան անոնք որ դատապարտուած են համայնավարական յանցանքներով, մաքսանենգութեամբ, թմրեցուցիչներու տնտեսութով, օտար դրամներու գործածութեամբ եւն.։

** Ի. Միութեան մէջ մեծ ուխտութեամբ տօնուեցաւ օրթոտոքսներու Զատիկը, որ այս տարի մէկ ամիս ուշացած ըլլալով, կը զուգադիպէր Մայիս 1ի տօնին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԳՈՐՇ ՀԱՅԵՐ»

Վերջերս Փարիզի իսլամ գաղութը տօնեց Ըյտ - էլ - Ֆէտիրը, մզկիթին մէջ հաւաքելով Մուհամմէտին ինը - ծինը,— Ռալեկին սուլթաններ, շէյխեր, խաներ, իմամներ, որոնց կարգին՝ բազմութիւն մը հաւատացեալ իսլամներու, Ալճերիացիները՝ նռնագոյն կանաւրաններով եւ հողի գոյն պուրնուսներով, Կովկասցիները՝ գալփաքներով եւ խանչէրներով, Արաբները՝ շուշանի գոյն շղարշներով եւ գլխանոցներով, Եգիպտացիները՝ կղմինտրի գոյն ֆէսերով։

Իմամը կարդաց իր աղօթքը եւ մեծամեծ հիւրերուն հրամցուեցան բաժակ - լոխում, աքխաէ չէքէրի եւ մեղրով ծեփած լէպլէպի։

Դատն ալ մոռցուեցաւ թէ ոչ, չեմ գիտեր։ Փարիզեան թերթ մը, մասնաւոր հաճոյքով կը պատմէ այդ ամէնը, ու չի մոռնար ըսել որ ներկայ էին նաեւ ... գորշ Հայեր։

Ի՞նչ, այս ի՞նչ աղքատ է «գորշ Հայը»։ Կը թուի թէ նոր ցեղ մըն ալ ստեղծուեր է,— ի՛նչ արգասաբեր ժողովուրդ է այս։ Մեր պատմութեան ծանօթ են լոլանթէններ, զորս մի - ջերկրականեան հայ գաղութը նուի - րեց Եւրոպացիներուն, մըսքըը պառունլիները, զորս հայկական գաւառը նուիրեց Ամերիկացիներուն, պաշը - կոտրածները կամ աղա - փաշաները, զորս Պոլսոյ հայ բնակչութիւնը նուիրեց Հասունին ու Պայր - Ալիին։ Ցիշենք նաեւ խօս - խօսները եւ հէնգ - ումէնցները, բայց ո՞վ են սա «գորշ Հայերը»։

Paris - Soir երբեք չի ենթաքրքրուիր իր տուած լուրին կարեւորութեամբ, — **des Arméniens gris**, նոր գաղութ մը եւս, ահա, Փարիզի մէջ։

Կ'ուզեմ անպայման գիտնալ այս «գորշ Հայերուն» ինքնութիւնը, — ու կը մտածեմ.— Արդեօք կ'ակնարկէ այն Հայերո՞ւն, որոնք Փարիզի պուլվարներուն վրայ կը պտտին՝ իրենց շրթներուն մէջ թուրքերէնը։ Թուրքերէն շարքիները գինովցող, թրքական կէօպէք - հավասֆներով զուարճացող Հայերը, որոնք հայկական հանդէսի չեն երթար, բայց կը վազեն գուրպան պայրամի։

Ֆրանսերէն թերթն անգամ, եթէ, անարգանք կը համարի Հայ անուանել, զարմէն Հայկազանց, անոնք որ հոգեպէս զուանրափոխուած են, զուանգրկուած, ժանգոտած, գեխոտած, դարձած պարզապէս «գորշ Հայեր»։

ԱՐԱՋ

Պոլսոյ ոչ-թուրք փոքրամասնութեանց Թաղ Խորհուրդներն ալ կը փոշիանան

Պոլսոյ թերթերուն մէջ հրատարակուած մանուածապատ լուրեր կը հաստատեն թէ Էվգաֆի վարչութիւնը ձեռնարկած է փոշիացնելու նաեւ Թաղ. Խորհուրդները (մատակարար մարմիններ), անոնց գլխուն վրայ տեղաւորելով «մութէվէլլիներ»՝ կալուածներու մատակարարութեան համար։

Ապրիլ 28ին Պոլսոյ ազգ. վարչութիւնը բացառիկ նիստ մը գումարեց, մասնակցութեամբ ձեռնհաս անձերու, Էվգաֆի նոր հրահանգին առթիւ։ Թերթերը կը գրեն թէ ժողովը ուսումնասիրելէ վերջ Էվգաֆի օրէնքը եւ նոր հրահանգը, համաժիտ գտնուեցաւ մատակարար մարմիններուն ուղղելու հրահանգ մը, որուն պատրաստութիւնը յանձնուեցաւ Պ. Միսաք Նաալեանի։ Այս հրահանգով պիտի ճշդուին՝ համաձայն Էվգաֆի օրէնքին՝ այն փաստերը, որոնց վրայ հիմնուելով մատակարար մարմինները իրենց օրինական առարկութիւնը պիտի ընեն, նոր հրահանգը գործադրել պահանջուած ժամանակ, ընթացք տալով հանդերձ այդ պահանջումին։

Էվգաֆի կողմէ եթէ մատակարար մարմիններէն պահանջուի մութէվէլլիի մը ընտրութեան համար եռապատիկ ցանկ ներկայացնել, որոնց մէջէն ինք Էվգաֆը պիտի ընտրէ մութէվէլլին, կամ եթէ անհատ մութէվէլլիի մը ընտրութեան ձեռնարկուի որ եւ է ձեւով, մատակարար մարմինը վերեւ յիշատակուած օրինական առարկութիւնը գրաւոր ու բերանացի պիտի ներկայացնէ։ Դիտել պիտի տրուի որ, Էվգաֆի օրէնքին որոշ տրամադրութեանց կը հակասէ այս հրահանգը։ Օրինակ, օրէնքը կ'ընդունի ընկալեալ սովորութիւնը (թէամիւլ) եւ ընտրութեամբ պաշտօնի կոչուած մարմինի մը կը յանձնէ մութէվէլլիութիւնը, իսկ նոր հրահանգը՝ անհատի մը գերիշխանութիւնը կը հաստատէ, բազմանդամ ընդարձակ մատակարարութեան մը վարչութիւնը անոր կը թողու, ինչ որ համաձայն չէ սամկավար, ժողովրդավար դրութեան, որ հիմն է հանրապետական գերագոյն վարչաձեւին։ Այս հիմնական դիտողութիւնները պիտի ըլլան, եթէ Էվգաֆի նոր հրահանգը գործադրելու նոր զեկուցում ըլլայ մատակարար մարմիններուն։

** Գատըգիւղի եւ Սկիւտարի Ս. Կարապետ եկեղեցիին Թաղ. Խորհուրդներուն ատենապետները Գատըգիւղի տեսչութեան պաշտօնատունը հրաւիրուելով, զեկուցում եղեր է որ՝ ընտրելիներու ցանկ ներկայացնեն մութէվէլլիի մը ընտրութեան համար։

Վարչութեան ատենապետ Պ. Պետրոս Խորասանճեան հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.— «Անսահման վստահութիւն ունինք հանրապետական արդարամտութեան վրայ։ Օրէնքի հակառակ ոչինչ կրնայ գոյութիւն ունենալ։ Հանրապետական դատարանը կայ, Պետական Խորհուրդը կայ»։

Պ. Միսաք Նաալեան եւս յայտարարեց որ, Էվգաֆի օրէնքը նուիրագործելով ընկալեալ սովորութեան դրութիւնը (թէամիւլ), ամէն թիւրիմացութիւն կրնայ հարթուիլ։ Օրէնքի մը գործադրութեան համար անոր հետեւող հրահանգը պէտք չէ հակասէ այդ օրէնքին։

Քայէօ սեւ կը տեսնէ տնտեսական կացութիւնը

Նախկին վարչապետ Ժոզէֆ Քայէօ, Ծերակոյտի ելմտական յանձնախումբին նախագահը, երկուշաբթի օր ճառ մը խօսելով Սարթի նահանգային ժողովին առջեւ, հետեւեալ ուշագրաւ դիտողութիւններն ըրաւ.

— «Տնտեսական արուեստակեալ դրութիւն մը կը ստեղծուի այն բարենորոգումներով որ երկրին գլխուն կը փաթթուին առանց հետեւանքները մտածելու։ Թէեւ Ֆրանսա մեծապէս աղքատացած է, ամէն տեսակ նպաստներ կը խոստացուին, յաւելուածական ծախքեր կը դրուին գործատէրերուն վրայ՝ իրաւաբարներու կողմէ, իսկ աշխատանքի արտադրութիւնը կը նուազի։ Անտեղեակ հանրութեան մը ճնշումին տակ, ազատօրէն կնքուած պայմանագրութիւններ չեղեալ կը համարուին, առժամեայ դժուարութիւններ հարթելու համար։ Իբրեւ հետեւանք, ապրուստի գինը կը աճէ, աշխատաւորները կը կորսնցնեն իրենց աշխատավարձի յաւելման առաւելութիւնները, գործարանատէրերը չեն կրնար դիմանալ օտար մրցումին, իսկ միջին դասերը, որոնք Ֆրանսայի ողնայարը կը կազմեն, հետզհետէ կը ջախջախուին։ Ֆրանքին արժեզրկումէն վեց ամիս վերջը մեր առեւտրական անկայուն կշիռը աւելի վատթար վիճակ մը ստացած է»։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿԸ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

=○•○=

Հին ատեն Մայիս 1ը «գարնան գուռ» չէր, ինչպէս հիմա։ Իբրեւ տարուան երրորդ ամիսը՝ կ՚իյնար ձմրան վերջերը։ Ցուլիոս Կեսարի բարեփոխութենէն ետքը՝ դարձաւ հինգերորդ ամիս եւ «գարնան դուռ»։

Թերեւս աւելի վերջ է, որ Հռովմայեցիները Մայիս 1ը նուիրեցին ծաղկանց աստուածուհիին պաշտամունքին։ Այդ աւանդութիւնը տեւեց մինչեւ Միջին Դար, երբ Մայիս 1ին՝ հաւաքումէկի խաղեր ու ժողովրդական զուարճութիւններ տեղի կ՚ունենային, տօնելու համար ձմրան վերջաւորութիւնը եւ բնութեան զարթօնքը։

Զանազան երկիրներու մէջ՝ այդ տօները կը կատարուէին ինքնատիպ ձեւերով ու սովորութիւններով։ Գերմանիոյ մէջ, Մայիս 1ին խարոյկի վրայ կ՚այրէին մարդակերպ մը, որ կը խորհրդանշէր ձմեռը։ Այլ երկիրներու մէջ, սովորութիւն էր թափօրով պըտըտցնել կանանչ ծառ մը, զոր յետոյ կը տնկէին հողին մէջ ու բոլորտիքը կը պարէին երգելով։ Մայիսեան օրերու այս ծառատնկութիւնը այսպէս դարձաւ նաեւ պատւոյ ցոյց մը, — կանանչ քաւթառ մը տնկել դրանը առջեւ այն անձնաւորութեան, որ արժանի կը դառնայ ընդհանուր գնահատութեան։

Ֆրանսայի մէջ արհեստակցական կազմակերպութիւնները իւրացուցին այդ աւանդութիւնը, — այսպէս նըշանաւոր է Լիոնի տպագրիչներուն Մայիս 1ի ծառատնկութիւնը։ Փարիզի մէջ, ոսկերիչները, իրենց թափօրին, փոխանակ ծառի, կը պըտըտցնէին նկարի պատառ մը աստուածաշնչական տեսարաններով։

Սովորութիւն էր, Մայիսի այս ծառաթափօրին, որ եկեղեցականներն ալ մասնակցէին։ Անոնց ներշնչումով՝ թափօրը ձեւափոխուեցաւ, — տօնակատարներու բազմութիւնը, առաջնորդութեամբ եկեղեցականներու, Մայիս 1ին դուրս կ՚ելլէր գիւղերէն ու քաղաքներէն, կանանչ ճիւղ հաւաքելու եւ Մայիսեան ստուերով զարդարելու եկեղեցիները։ Շուտով «կանանչ թափօրը» նուիրուեցաւ Ս. Կոյսին, դարձաւ տօն մը աստուածամայրը կանանչազարդելու։ Եկեղեցին նուիրագործեց զայն (1758)։

Ժողովրդական աշխարհիկ պրասնքը կրօնական ձեւ մը առացաւ այսպէս, դարերու ընթացքին։

Սակայն չուշով թափեցաւ այդ ձեւը։ Աշխատաւոր դանդուածը առաւ իր տօնը եկեղեցականներուն ձեռքէն, տալու առաւ աւելի լայն բովանդակութիւն մը, նուիրագործեց իբրեւ իր օրը, — Աշխատանքի Տօն, սակայն ի՛նչ արիւնոտ յաղթանակութիւններէ վերջ։

1 Մայիս 1886ին, Միացեալ Նահանգներու մէջ, Արհեստակցական Միութեանց յարող բանուորները ցոյց մը կազմակերպեցին օրական աշխատանքի տեւողութիւնը սահմանափակելու եւ այսպէս կրճատելու համար մինչեւ 8 ժամ։ Ոստիկանութիւնը բարբարոսային ընդդիմութիւն մը ցոյց տուաւ։ Բանուորները, ծեծի եւ բռնութեան տակ՝ պարտուած, ցրուեցան։ Սակայն ոստիկանութեան ցոյց տուած այդ խստութիւնը նուիրագործեց այլեւս աշխատաւորական պահանջները, վրէժխնդրական ուժ մը տուաւ բանուորներուն, որոնք երդում ըրին չմոռնալ Մայիս 1ի կռիւէն յիշատակը։

Երեք տարի վերջ, 1889ին, Ֆրանսա կը տօնէր Յեղափոխութեան հարիւրամեակը եւ միաժամանակ կը կատարէր Համաշխարհային Ցուցահանդէսին բացումը Փարիզի մէջ։ 5 Մայիսին, Գարնօ ճառ մը կը խօսէր Վերսայլի մէջ, փառաբանելով նոր իրաւակարգը՝ մինչ կը գետեղուէր Յեղափոխութեան նշանաւոր խաղաղ Վերսայլի պալատին մէջ, ուր տեղի ունեցեր էին ժողովուրդին ներկայացուցիչներուն վճռաբանութիւնները, Յեղափոխութեան նախօրեակին։ Յաջորդ օրը կը բացուէր նաեւ Համաշխարհային Ցուցահանդէսը, որուն հրաւիրուած վեհապետներէն շատեր պատշաճ չհամարեցան ներկայ ըլլալ, — ներկայ էին միայն Շահը, Թունուզի պէյը եւ խաւիշիկ թագաւոր մը։ Եւրոպական երկիրներու վեհապետները կը մերժէին Ֆրանսա այցելել՝ յեղափոխական ճառերու մթնոլորտէն վրդովուած։ Արդարեւ Ֆրանսա այդ տարին ազատութեան տենդն ունէր կարծես։ 4 Յուլիսին կը կանգնէր Գարթըլտիի մէկ արձանը, Կրընէլի կամուրջին վրայ, — Ազատութիւնը որ կը լուսաւորէ աշխարհ։ 4 Օգոստոսին Պանթէոն կը փոխադրէր Գարնոյի եւ Մարսոյի աճիւնները։ 22 Սեպտեմբերին կը կանգնէր Տալուի մէկ արձանը, Նասիոնի հրապարակին վրայ, — Հանրապետութեան յաղթանակը։ Այս յիշատակարաններուն բացումին առթիւ՝ ճառեր մարդկային կեանքի պայմանները առեղծելու, բռնութիւնը խորտակելու, ազատագրելու մարդկութիւնը։ Ահա թէ ինչու Աշխատանքի Միջազգային Համաժողովը տեղի կ՚ունենար իր լուսաւոր կլիմային տակ, Փարիզի մէջ։

Այս Համաժողովը աշխատաւոր դանդուածին կուտար մեծ երազներ, մինչ խիստ մտահոգ կը թուէին «մարձու մարդը» չահագործողները։ Ճիշդ է որ պայծառ չէր Աշխատանքի Միջազգային Համաժողովին մթնոլորտը, — ընկերվարականը, սէնտիքալիսթը եւ անիշխանականը տակաւին չէին հասկնար իրար, թէեւ մէկ ժամադրում կ՚ոգեւորէր բոլորը։ Շփոթ են դեռ պահանջները, բանաձեւուած չեն տակաւին իրաւունքները, բայց եւ այնպէս բոլորին ցանկութիւնն է որ աշխատանքը դադրի չահագործումներէն դառնալէ, — «վարձու մարդն ալ իրաւունք ունենայ ապրելու իր քըրտինքով եւ վաստկած մասին ապահովուած, յարգուի մարդու իր արժանապատուութիւնը եւ վայելէ կեանքը մարդկային պայմաններու մէջ, շնորհուի պարապուրդի ժամանակ՝ որպէսզի չընկճուի ֆիզիքական աշխատանքի ճնշումին տակ եւ նուիրուի հոգեկան մշակոյթի եւ վայելքներուն»։

Եւ ահա ձայն կ՚առնեն Ամերիկայի ընկերվարականները եւ կը պահանջեն, որ ի յիշատակ 1 Մայիս 1886ի արիւնոտ ցոյցերուն՝ որոնք տեղի ունեցան Միացեալ-Նահանգներուն մէջ օրական 8 ժամ աշխատանքի պահանջով, որոշուի ամէն տարի Մայիս 1ին պրոլետարական համախմբումներ կատարել բոլոր երկիրներու մէջ։ Պրոլետարներու միաձայն դանդուածը քաղաքներուն առջեւ ցուցադրելու այս կոչին՝ Գոլտացի Ռաման Լավիներ կը միացնէ հետեւեալ բանաձեւը — «Ամէն տարի նոյն օրը պիտի կազմակերպուի միջազգային հսկայ ցոյց մը։ Բոլոր երկիրներու եւ բոլոր քաղաքներու մէջ, միաժամանակ եւ նոյն օրը, աշխատաւորները իրենց կառավարութիւններուն պիտի պարտադրեն որ ընդունին օրական աշխատանքը 8 ժամու վերածելու սկզբունքը եւ գործադրեն Աշխատանքի Փարիզի Միջազգային Համաժողովի միւս որոշումները»։

Այս բանաձեւը տեսակ մը մարտահրաւէր էր արդէն։ Ամէն տարի 1 Մայիս 1886ի դէպքը յիշեցնել բանուորներուն, կրկնել աւաջին ցուցարարներուն պահանջը եւ այս անգամ աւելի ուժով։ Երկու տարի վերջ, Մայիս 1ի օրով թափուած արիւնը կը դառնայ մկրտութիւն մը եւ անգամ մը արիւնով նուիրագործուելէ վերջ՝ բանուորական պահանջները կը ստանան նոր ուժգնութիւն, նոր թափ։

1 Մայիս 1890ին, աշխատանքի ցոյցը խաղաղ անցաւ Փարիզի մէջ, ապահովարար ոստիկանութեան արթնութեան պատճառով։ Կառավարութիւնը, վախնալով մասնաւորաբար անիշխանականներու գործունէութենէն, նախապէս բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարեց, առանց կարգին՝ Մերլինոն եւ Ստոյանովը։ Մայիս 1ի օրը քանի մը փոքրիկ թափօրներ կազմուեցան, ոստիկանական ամուր շըրթայի մը մէջ առնուած, — այսպէս խեղդուեցաւ աշխատանքի ձայնը։

Սակայն տարբեր էր պատկերը 1 Մայիս 1891ին։ Ֆուրմիի մէջ բանուորները կազմակերպած էին խաղաղ ցոյց մը, թափօրին կը մասնակցէին նաեւ կիներ եւ երեխաներ։

Բոլոր ցուցարարները իրենց կուրծքը զարդարած էին ծաղիկներով, եւ ինչպէս հին օրերուն, Մայիս 1ի հին աւանդութիւններուն հետեւելով, կանանչ ոստեր ունէին իրենց ձեռքերուն մէջ։ Կանանչ թափօր մը նորէն։ Սակայն թափօրը կ՚ուղղուէր դէպի կառավարչատուն, պահանջելու որ աղատ արձակուին իրենց աշխատաւոր ընկերները ձերբակալուած՝ նախընթաց օրը։

Ոստիկանութիւնը կը դիմաւորէ զանոնք, կը սկսի ընդհարումը։ Հրաման կը տրուի զօրքին որ կը հասնի անմիջապէս՝ կրակել անխնայ, եւ ցուցարարները կը ցրուին՝ թողլով բազմաթիւ մեռեալներ եւ վիրաւորներ։

Դէպքը խռովանցում կը ստեղծէ երկրին մէջ։ Մամուլը ձայն կը բարձրացնէ, քննութիւններ կը կատարուին, — ճիշդ է որ բանուորները ծաղիկով ու կանանչ ոստերով չպատառախանեցին կրակին, որ պահ մը խնայուեցաւ՝ երբ հարիւրապետ Ներսի աւելի նախաձեռնար համարեց պաշտօնանկ ըլլալ քան կրակել իր աղգակիցներուն վրայ։ Այսուհանդերձ կատարուած ջարդը, ի՛նչ հարկ որոշելու թէ ո՛վ էր նախայարձակը, վրդովեց էր բոլորին հոգին, — թափուած արիւնը կը խօսէր ամէնէն անտարբերին անգամ հոգւոյն։ Մայիս 1ը, այս անգամ արիւնով մկրտուելէ վերջ աշխատաւորին ազատագրութեան պայքարի օրը, կը դառնար աշխատանքի փառաբանութեան տօն։

Եւ այսպէս Մայիս 1ը, զոր դիցաբանական քաղաքակրթութիւնը կը խորհրդանշէր Ապողոնեան աստուածութեամբ մը, որ իր գլխուն վրայ կը կրէ ծաղկալից կողով մը, ստացաւ բոլորովին նոր իմաստ, զոր արդի քաղաքակրթութիւնը կը ներկայացնէ աւելի իրապաշտ տարազով մը, — տըքող եւ աշխատող մարդը։ Ճարտարարուեստն էր, որ կ՚ազատագրէր զայն։ Արդարեւ աշխատանքի պատմութեան մէջ, մարդը վարձու էր մինչեւ զարգացումը ճարտարարուեստին, որ ակիզբները կուգար հողագործութեան օժանդակելու միայն։ Հետզհետէ, սակայն, ճարտարարուեստը այնքան թռիչք առաւ, որ աշխատանքի նոր առպարէզներ բացաւ եւ բանուորութիւնը ծաւալեցաւ, աճեցաւ, յորդեցաւ։ Կը մնար կազմակերպել այդ ուժը, անով պահանջներ դնելու համար յանուն մարդկութեան երեք քառորդին բարօրութեան։ Թէեւ Տեկին Ճինա Լոմպրոզօ կը փախնայ որ մեքենական ճարտարարուեստը, վաղն ալ իր կարգին ինք նեղութեան մատնէ աշխատաւորութիւնը, ինչպէս նըման տագնապի մը նշաններ ցոյց կուտայ արդէն։

Ինչ որ ալ ըլլայ, դուռ ընկերային պայքարներու այս պատմութիւնը ոմանք կ՚ուզեն ծառայեցնել իբրեւ զէնք քաղաքական նպատակներու համար։ Ֆրանսայի ընկերվարականները, հոգիով քաղաքագէտ, կը մտածեն թէ աշխատաւորական այս յաղթանակները որքան գիւղական եւ ծաւալին, այնքան վարակիչ կրնան դառնալ նաեւ Հռենոսէն անդին, — եւ երբ աշխատաւորութիւնը Գերմանիոյ մէջ եւս կրկնէ իր փորձերը ինչպէս հոս, Ֆրանսա կրնայ ապահով ըլլալ որ խորտակուած են հարեւանին զինապաշտիկ երազները։

ՇԱՀԷՆ

ԳԱՐՆԱՆ ԱՅՍ ԵՂԱՆԱԿԻՆ

—•—

Գարուն է այսօր, տարուան ամէնէն գեղեցիկ եղանակը ուր բնութիւնը ցոյց կուտայ իր հրաշալիքները։ Սարերը եւ դաշտերը բնանաւորուած են անհամար գոյնզգոյն ծաղիկներով։

Երբ շուրջս կը դիտեմ, սրտէս արիւն կը քամուի եւ պահ մը կը թաղուիմ խոր մտածումներու մէջ։ Չէ՞ որ մենք ալ ունէինք անհամար դաշտեր ու ծառեր, որոնք նոյնպէս կը ծաղկէին տարուան այս եղանակին եւ իրենց բուրումնաւէտ անուշ հոտերով կը ծփային բաց օդին մէջ ժպտագէմ։ Թէեւ տակաւին մանուկ այդ օրերուն, բայց անդարձ կարօտով կը յիշեմ։ Գարնան այս եղանակին բոլոր դիւղացիները դաշտ կը թափուէին։ Հօտաղը իր հօտերով, մշակը իր եզներով, խոտաքաղ հարսները եւ աղջիկները իրենց խոտի սայլերով, ջրուորը իր բահով, բոլոր դաշտային աշխատաւորները մեծով ու պզտիկով։

Իւրաքանչիւր արտէ ձայն մը կը լսուէր, — երգ, ծիծաղ, իրար կը խառնըւէին, սիրուն թռչուններ կը թռչէին թռւիֆթռւփ, ծաղկէ ծաղիկ, իրենց երգերը խառնելով դաշտային աշխատաւորներու երգերուն, որոնք տեսակ մը երաժշտութեան կը վերածուէին բնութեան գեղեցկութեան մէջ։

Նահապետական կեանք էր, գարնով ապրած եւ մեծցած էին այդ կեանքին մէջ։ Լիքն էր ամէն ինչ, բընութիւնը շնորհած էր այդ բոլորը, ամէն ոք կ՚աշխատէր իր ուժերուն ներած չափով։ Տեսակ մը բարոյական նախանձ ունէին իրարու հանդէպ, մէկը միւսէն չուշ լրացնելու համար իր աշխատանքը։ Ոչ ոքի մաքէն կ՚անցնէին դալիք սեւ օրերը։ Այդ բարեպաշտ եւ աշխատասէր գիւղացիները, որ միշտ բարիք ընելու վարժուած էին, չարիքի մասին բնաւ գաղափար չունէին։ Անցած էին ձմրան հանդստի երկար ամիսները։ Կ՚անհամբերէին օր առաջ լրացնել իրենց գարնանային աշխատանքները։ Երբ երեկոները դաշտերէն տուն կը վերադառնային, կը հաւաքուէին իրարու քով եւ կը սկսէին պատմել օրուան աշխատանքը։ Ծրագիրներ կը մշակէին յաջորդ օրուան համար, ո՞ր արտը պիտի երթային, ի՞նչ պիտի ցանէին, քանի՞ անգամ պէտք էր վարէին այս կամ այն արտը։ Այս բոլորը օր առաջ կը մտածէին եւ կը պատրաստէին։ Մեծ գուրգուրանքով կը մշակէին իրենց հողերը, վերին աստիճանի մաքուր պէտք էր որ ըլլային արտերը։ Ժամանակին պէտք էր քաղել վայրի խոտերը, որպէսզի արդիւնք չհանդիսանային ցանքերուն։ Եթէ արտը քարոտ էր, կը հաւաքէին քարերը, որպէսզի մաճկալ ծիլերը գիւրութեամբ դուրս ցցուէին հողի տակէն։ Եւ այսպէս բազմաթիւ աշխատանքներ։

Վա՜յ անոր որ այս աշխատանքները ժամանակին չէր կատարեր։ Անոր հագզործ ըլլալը կը ժխտէին։ Երբ չեղած մայիսը կուգար, չատերը այլ եւս դաշտերէն դուրս չէին վերադառնար, իրենցմէ անբաժան եզներուն վրայ, առտուն աւելի կանուխ գործի սկսելու համար։ Աննկարագրելի ուրախութիւն կար այդ դաշտային գիշերներուն մէջ։ Գիշերուան զով օդին մէջէն կը լսուէին հովիւներու ձայներ, երգի, պարի եւ սրինգի ձայները իրարու կը խառնուէին, մասնակցութեամբ մինչեւ 60 տարեկան ծերունիներու։ Պայծառ եւ ջինջ էր երկինքը, անհամար աստղեր կը պլպլային ու իրենց փայլուն լոյսերով կը լուսաւորէին գիշերուան մթութիւնը։ Գիւղացիները անոնց լոյսին տակ էր որ կը կատարէին իրենց գիշերային աշխատանքները։ Ոչ ոք իր վրայ հրամայող ունէր, ամէնքն ալ ունէին իրենց սեփական կալուածները, պապենական ժառանգութիւններ որոնք ձեռք բերած էին իրենց ճակտի արդար քրտինքով։ Առաւօտները երբ գործի կը սկսէին՝ աշխատելու անսպառ եռանդ մը կար իրենց մէջ։ Տերեր եւ երիտասարդներ մրցումի կ՚ելլէին իրարու հետ, մէկը միւսէն պակաս չմնալու համար։

Ահա այսպէս էր կեանքը դաշտերու մէջ. բոլոր գիւղացիներուն նահապետական աւանդութիւններն էին որ փոխանցուած էին սերունդէ սերունդ։ Բայց ո՞ւր են այսօր այդ բոլորը գարնան այս եղանակին, երբ դրի կ՚առնեմ այս քանի մը տողերը, սիրտս կը ճմլուի, աչքերս կը լեցուին արցունքի դառն կաթիլներով։ Արիւնոտուշ դաշտեր հազար ու մէկ զիւային ոճիրներով փճացուցին դարերով իր հողերուն կապուած ժողովուրդը։ Քար ու քանդ ըրին հազարաւոր գիւղեր եւ քաղաքներ, ամայութեան վերածեցին երբեմնի ծաղկաշատ եւ չէն դաշտերը։ Այսօր ամայի են անոնց բուրումնաւէտ ծաղիկները, հոն այլ եւս չեն երգեր գարնանային թռչունները, որոնք գարնան առաջին արեւին կուգային իրենց բոյները շինելու։ Իսկ մենք անոնց միակ ժառանգորդները, հրաշքով ազատուած այն ահաւոր ոճիրներէն, այսօր նետուած ենք անծայր բոլոր աշխարհի զանազան անկիւնները, կ՚ապրինք բոլորովին մեզի խորթ միջավայրերու մէջ։ Հազարաւոր մըղոններով հեռու ենք իրարմէ, կլանուած բազմաթիւ հոգերով, որոնք որդի մը պէս օրէ օր կը կրծեն մեր սըրտերը։

Բայց այս բոլորին հետ միասին անշէջ կրակ մը կայ մեր չառաչող հոգիներէն ներս որ չարունակ կը մըխայ եւ օր մը պիտի լանի։ Ես կը հաւատամ որ հայ ժողովուրդը կրկին պիտի դիմաւորէ իր նոր օրերու գարունը, ինչպէս որ դիմաւորեց 1918 Մայիս 28ը։

Եւ այն ժամանակ գարնան առաջին արեւին դարձեալ դաշտ պիտի իջնենք մեծով ու պզտիկով։

Գ. ՎՐԷԺ

ԿՈՒՏԻ ՀԱՑՈՒ ՄԸ ՄԱՀԸ

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն, թէ Միչիկընեան Նահանգին Ֆօլ Ռիվըր քաղաքի իր բնակարանին մէջ, ապրիլ 7ին մեռած է Եդիա Ճաֆէրեան անունով կոչիկի հնակարկատ մը, որ կ՚ապրէր ծայրայեղ թշուառութեան մէջ։ Մինչդեռ, անոր մահէն վերջ կատարուած փնտռտուքը երեւան բերած է, որ կծծի հնակարկատը զանազան դրամատուներու մէջ ունէր 14 հազար տոլար։

Ճամփրեան, քանի մը օր երեւան չելած ըլլալով, դրացիները փնտռտուք կատարած եւ դիակը գտած էին։ Բժշկական քննիչը հաստատած է որ 70 տարեկան ծերուկը երեք օր առաջ մեռած է բնական մահով։ Իրեն իբրեւ բնակարան ծառայող խուցին մէջ կային 4 հատ նարինջի պարապ անօթներ իբրեւ... աթոռ, իր հագած բըզըքտուները եւ ծօթը հատ դրամատան խնայողական տետրակներ։

ՁԱՅՆԵՐ

ՀԵՌԱՒՈՐ ԳԱՂՈՒԹԷ ՄԸ

—•—

ԴՊՐՈՑԻՆ ՑԱՌԱՋԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ. — ԵԿԵՂԵՑԻԻ ՄԸ ՀԻՄՆԱՐԿԷՔԸ. — ՀՕԿԻ ՄԷԿ ԱՆԴԱՄԸ ԿԸ ՍՊԱՆՆԷ ԻՐ ԸՆԿԵՐԸ

ՍԱՆ ՓԱՈՒԼՕ, Պրազիլիա (Ցառաջ). — Այս տարի մեր գաղութի կեանքին մէջ արձանագրելիք երկու կարեւոր երեւոյթներ կան. մէկը՝ դպրոցական գործը, միւսը՝ եկեղեցական հիմնադրութիւնը։

Մեր կրթական գործը այս տարի աւելի լաւ վիճակի մը մէջ դրուեցաւ շնորհիւ կարգ մը գործնական կարգադրութիւններու, ինչպէս նաեւ հոգաբարձութեան ու անօրէն Սաքօ Ցաքոբեանի անխոնջ աշխատանքին։ Բացուեցաւ հինգերորդ դասարան մը, ուր մտան անցեալ տարուան բարձր կարգի աշակերտ-ուհիները։ Հրաւիրուեցան նոր ուսուցիչներ, Մարսէյլի վաստակաւոր մանկավարժ Յ. Գալէմքէրեան, Գ. Գ. Գարեգին Թիւֆէնքճեան եւ Գիւտ Մխիթարեան, ընդհ. աշխարհագրութեան, մաթեմաթիքի, բնական պատմութեան եւ եկեղեցական պատմութեան համար։ Ասկէ զատ, ամէն դասարանի համար կան տեղացի վարժուհիներ։ Համեմատաբար կանոնաւոր հիմերու վրայ դրուեցաւ թոշակներու եւ վճարումներու խնդիրը։

Դպրոցը կը պահուի բացառապէս ծնողներու վճարումներով եւ զանազան հասութաբեր ձեռնարկներով։

Գաղութը ուրախութեամբ կը հոգայ իր կրթական հաստատութիւնը, որ օտարացման չարիքին դէմ պայքարելու գլխաւոր միջոցն է։

Երկրորդ արձանագրելիք դէպքը ինչպէս բսինք, եկեղեցիի հիմնադրութիւնն է։ Տարիներէ ի վեր կը զգացուէր այդ հաստատութեան պէտքը քաղաքի 5000նոց հայութեան համար եւ փորձեր ալ եղած էր գլուխ բերելու, սակայն ինչ ինչ պատճառներով յաջողած չէր։ Ընկեր Ս. Վրացեանի այցելութիւնը, ազգային ուրիշ կարեւոր ձեռնարկներու կարգին, այս գործին ալ վճռական ընթացք մը տուաւ։ Անոր նախաձեռնութեամբ հայ գաղութի ներկայացուցիչները դիմեցին մեծահարուստ հայ Ժորժ Թըզզաւլա Թահանին, որ ընդառաջ երթալով ազգին նուիրեց քաղաքի կեդրոնին մէջ հազար մեթր հողամաս մը եւ յանձն առաւ սեփական ծախքով կառուցանել եկեղեցի մը։ Գաղութն ալ իր կարգին խոստացաւ եկեղեցիի կից հաստատել չէնք մը՝ իբրեւ դպրոց եւ ակումբ-դահլիճ։

Եկեղեցիի յատակագիծը պատրաստուեցաւ անմիջապէս ձեռնհաս ճարտարապետի մը միջոցաւ եւ անմիջապէս գործի ձեռնարկուեցաւ։

Հիմնադրութիւնը տեղի ունեցաւ այս ծաղկազարդի կիրակի օրը։ Հակառակ տեղատարափ անձրեւին, հանդէսը անցաւ շատ յաջող։

Գաղութը ուրախութեան մէջ էր, որ վերջապէս ունեցաւ ցիրուցան հատուածները միացնող կեդրոն մը, այն ալ այնքան վայելուչ տեղ եւ ներկայանալի չէնքով մը, որ պատիւ կը բերէ նուիրատու Գ. Ժ. Թըզզալայիին։ Տարակոյս չկայ թէ գաղութն ալ պիտի փութացնէ կառուցանել դպրոցական վայելուչ չէնք մը, որով Սան Փաուլօյի ժողովուրդը տէր կը դառնայ ազգային փառաւոր վասարանի մը, որ մեր պայմաններու մէջ անդնահատելի դեր պիտի կատարէ։

Եկեղեցիի հիմնարկէքի օրը, Հօկի մասնաճիւղի քարոզիչ «ընկեր» Թագւորը մութ պատճառներով, տարօրինակի հարուածով մը ծանրապէս վիրաւորեց Հօկի աղդեցիկ անդամներէն Արմենակ Օտապաշեանը, որ քանի մը օր ետքը մեռաւ։ Թագւորը 5 քոնթի դրաւականով ազատ արձակուեցաւ, ինչպէս կ՚ըսեն՝ աշտեղիեթարեւգործական ներկայացուցիչ Մոսոխեանի երաշխաւորութեամբ։

Կեանքը Պրազիլիոյ մէջ կ՚ընթանայ ընդհանրապէս խաղաղ։

Հայութիւնն ալ բարեկեցիկ վիճակ մը ունի։ Այս անծայրածիր տարածութեան մէջ մեր մեծագոյն հոգը Հայը Հայ պահելն է։

ԱՄԱԶՈՆ

ԵՂԵՐԵՐԳ

—○—

... Բայց ի՞նչու այսօր այսպէս սեւ գոյն ու ջղագրգիռ վիճակի մը եմ... թարկուած եմ. չեմ գիտեր։ Կ՚ուզեմ երկու տող գրել. սակայն ինչ... սկսիմ եւ ի՛նչպէս վերջացնեմ այս... գիրերս որ ամբողջ էութիւնս կը... ել։

Այո, այդպէս է սիրելի ընթերցող... դուն որ ինծի նման ճաշակած ես դառնութեան բաժակը, երբ վայրկեան առ... ամփոփուիս այն ահաւոր վայրկեան... ները որ ապրեցար, կը հաւատամ թէ... քու հոգիդ ալ պիտի փրփրի ու դուն պիտի հեծկլաս աղի արցունք քամե... լով։

Ոճրագործ թշնամին մեզ տառա... պատմութիւն մը կարմիր մելանով գր... ուած, աշխարհի մէջ գործուած ոճ... րիքներուն գլխաւորն ու եզակին... մեզի կամեցաւ բարբարոս ... լէնկթիմուրեան։

Այսօր լուռ է կարծես տիեզերական... արդարութիւնը, խարխափում խոր... խափում կ՚իյնայ լիբբերու ոտքերուն... տակ, ու ես եւ դուն, որբ ընկեր... տառապինք, կը թափառինք մեր... նարեկ սրտերուն խաղաղութիւն... պուտ մը արդարութիւն հայցելով։

Կը մտածեմ այսպէս ու կ՚ակնածիմ ո՛հ, որքան դժուար է ու սարսափելի... ցիկ, յիշել, ապրիլ այն օրերը... Թուրքը, վատահամբաւ դագան,... զորմարար կը մորթոտէր հայ երեխան, հայ մայրը կամ գետին... յանձնէր։

Չէ, չէ, սիրելի պարմանի, չեմ... գեր երկարել այս հրէշային պատմութիւնը։ Բոլորն ալ գիտեն, կը... ցեմ այդ մահաբոյր գիրքը ու կը... նեմ։

Այս սուգի օրերուն, ցեղին ձայնը աւելի հուժկու եւ աւելի նուիրական... շեշտով պատգամ մը ունի բոլոր... նոնց որ ապրեցան հայրենի... խուժդուժ պայմաններու տակ. — Այսման չարիք թէ մոռնամ մեր որդի... Թող աղէ աշխարհի Հայուն... Ցախսառնեն։

Աչքիս առջեւ են նահատակներու... կարները։ Կը նայիմ ուշի ուշով... թերթիկ մը կը բռնէի նիրսիկս... կարդամ Դանիէլ Վարուժանի նահ... տակութիւնը, ու հոգիս կ՚ասպնա... մարմինս տանջանքներու չարժ... մէջ դրած յուշիկ յուշիկ կը մաղի... Բայց յանկարծ աչք մը կը... դուրսը, մեռելայոյն է միջոցը... ու մռայլ խաւար մը կայ ... կարծես բնութիւնը քննուած է... րեն արցունք կը դրէ ... Կապտածոր երկինք, ... գոն, կուսական լուսին ու ... սարճ տեսարան ոչինչ են ինծ... այսօր։ Իմ չարաբաստ մահասուն... թուած մըն է, պէտք է լսեմ... ձայնը, պէտք է լամ, լամ ու ... մինչեւ որ կարենամ գտնել արդար... թիւնը։

Մտածեցի այսպէս, չարան... բան արագավազ թուիչքով մը... մեր սիրելի նահատակները։ Անոնք... լորն ալ սփիտակահեր մաղերով... զաղութեան ստասուածներ փնտռելու... կ՚երթային։

Ու ես գլուխս ափիս մէջ առած... հեծկլամ երկար, տաք ջուր մը կը... սի դէմքիս վար եւ ալ չեմ կրնար... րունակել եղերերգս։

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԷՆԷՆ ՀԱՐՈՒՍՏ ՄԱՐԴԸ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԷՋ

Վերջին խալիֆա Աբտիւլ Մէջիտի փեսան, Հայտէրապատի Նիզամը,... իր բնտանիքին հետ Նիս կը ... ընդհանրապէս, անցեալ շաբթու Վ... էննա գացեր է, ուր աւելց... գտնուէր իր հիւանդութիւնը դարմ... նելու համար։ Նիզամը անոր... մանաւանդ նշանաւոր է ... ամբողջ աշխարհի ամէնէն հարուստ... մարդը կը նկատուի։ Ամերիկեան... լարի ջոջերը անգամ իրար բերելով... հազիւ կարելի է հակակշռել Աբտիւլ Մէճիտի փեսան։

ԵՐԵՔ ՆԱՒ ՎԱՆԻ ԼԻՃԻՆ ՀԱՄԱՐ

Թուրք թերթերը կը գրեն... Վանի լիճին համար Քասըմ Փաշ... յի նաւաշինարանին մէջ ... տուող երեք նաւերու շինութիւնը... ւարտած է։

Ասոնց իւրաքանչիւրը 150 թոն... րողութիւն պիտի ունենայ։ Նաւերը... անջատեալ մասերը Կարս պիտի... կուին եւ ապա Վանի լիճին... կառուցուելիք նաւաշինարանին մէջ... մէ պիտի վերակառուցուին։

Լիճի ափերուն վրայ երեւած... ուած քարիւղի հանքին շահագործ... մը սկսած է։ Քարիւղը նաւերուն... տի տրամադրուի իբր վառելանիւթ։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

(ԳԱՐԱԽԱՆԻ ՄԵԿՆՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ)

— o —

Գրած էինք թէ Մոսկուա խոլ կանչած է Էնգիւրիի դեսպանը, հայազգի Գարախանը. Այս առթիւ թուրքերէն Թանի խմբագրապետը, Ահմէտ Էմին Եըլմանը երկար խմբագրական մը գրած է, միեւնոյն առնեն շօշափելով երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները որոնք պաղած են վերջերս.—

«Իզվեստիա»ի 12 ապրիլի թիւը թէ զարմացուց եւ թէ ցաւ առաջ բերաւ մեր երկրին մէջ: Այս թիւին մէջ մեր մասին երբեք չսպասուած գրութիւն մը կայ «Իզվեստիա» մեր քաղաքականութեան մասին կարգ մը երեւակայութիւններով եւ կասկածամտութիւններով կը տարուի եւ կը գործածէ այնպիսի լեզու մը որ կասկածելի ցոյց կուտայ Թուրք բարեկամութիւնը.

Խորհրդային թերթերու մէջ մեր մասին այսպիսի գրութիւն մը հազուադէպ է: Բայց մենք շատ զգայուն ենք մեր բարեկամութեան մասին: Այս կարգի գրութիւններ, հազուադէպ իսկ ըլլան, մեծապէս կ'ազդեն մեր վրայ: Երբեք կասկած չկայ թէ, անոնք գրի առնուած են այնպիսի գրիչներու կողմէ որ չեն ճանչնար Թուրքիան: Դէպք մը որ հեռուէն կը դիտուի եւ լաւ չըմբռնուիր, կրնայ եւ է գրող սխալ խորհրդածութիւններու մղել երկրի մը մասին զոր մօտէն չի ճանչնար:

Կ'ուզենք որ մեր խորհրդային պաշտօնակիցը սա կէտը բացայայտօրէն ըմբռնէ թէ, Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ տեղ չունին եւ չեն կրնար ունենալ անցողակի առիթները, հանդիպումները եւ արկածախնդրութիւնները: Այս քաղաքականութիւնը առաջին օրէն առողջ սկզբունքներէ ծնած, եւ անոնցմէ երբեք չէ շեղած:

Խորհրդային բարեկամութիւնը մեր մայր սկզբունքներէն մէկն է: Այս բարեկամութիւնը մեր յեղաշրջումին հետ ծնած, մեծցած է: Անոր խոտոր ընթացող ոչ մէկ շարժում կարելի է սպասել մեզմէ:

Սովետներու հետ ամէն երկրէ առաջ յարաբերութեան սկսանք: Ժամանակաշրջան մը առանձին քալեցինք այն ճամբուն մէջ, ուր կայսերապաշտութեան կատարեալ հաշուեյարդարը կը փնտռէինք եւ խաղաղութիւն կը պահանջէինք: Այն պահուն երբ արտաքին աշխարհը մթութեանց մէջ կը տեսնէր սովետ աշխարհը, միայն մենք յստակութեամբ, բարեկամութեամբ եւ վստահութեամբ հետեւեցանք հսկայ տեսակ դժուարութեանց մէջ հիմնուող նոր գոյութեան մը բաց օրէ բարգաւաճումին: Ցարական Ռուսիոյ դէմ տարիներէ ի վեր միշտ ձգտեալ վիճակի մէջ գտնուող անվստահութիւնը ամբողջովին հանդարտեցաւ մեր երակներուն մէջ: Երկ վայրկեան մը իսկ մեր միտքէն չանցաւ թէ սովետները բարեկամէ տարբեր բան մը կրնան ըլլալ մեզի հանդէպ:

Այս մասին տարակոյս չունինք եւ թէ խորհրդային աշխարհի իրաւատու ղեկավարներն ալ Թուրքիոյ կը նային որպէս դրացի բարեկամի մը, որուն կարելի է վստահիլ ամէն կացութեան մէջ ալ:

Բարեկամներու միջեւ մերթ ընդ մերթ անհասկացողութիւններ կրնան առաջ գալ: Հեռաւորութիւնը շատ անգամ արգելք կը հանդիսանայ դէպքերուն օրը օրին հետեւելու եւ անոնց ճշգրտօրէն ըմբռնուելուն: Թերթերը տաքը տաքին գրելնուն համար, երբեմն սխալ զգացումներու եւ մեկնաբանութիւններու կրնան մղուիլ:

Ամբողջ հարցը կը կայանայ որ եւ է կերպով կատարուած սխալի մասին չյամառելուն մէջ: Այնպէս կ'ենթադրենք թէ «Իզվեստիա» պիտի չպնդէ իր այն սխալին վրայ, որ որ եւ է կերպով կատարած է: Եթէ չարունակէ այս կարգի գրութիւններ հրատարակել, լրջօրէն կը վիրաւորուինք: Եթէ այս պատճառաւ երկու երկիրներու մամուլին միջեւ վիճաբանութիւն մը ծայր տայ, անոր ամբողջ պատասխանատուութիւնը, անտեղիօրէն վիճաբանութեան պատճառ եղող սովետ թերթերուն պիտի պատկանի:

Այսպիսի ճամբու մը մէջ իյնալ ոչ Թուրքիոյ, ոչ ալ Խ. Ռուսիոյ տեսակէտէն փափաքելի կրնայ ըլլալ: Այն զօրաւոր յոյսը ունինք թէ, անհասկացողութիւնը այսքանով պիտի մնայ եւ պիտի չշարունակուի սխալ ճամբու մէջ ընթանալ:

Խորհրդային պետութեան Անգարայի մեծ դեսպան Գարախան երէկ երեկոյ բաժնուեցաւ մեզմէ: Ան իր երկիրը կը վերադառնայ կարեւոր պաշտօն մը ստանձնելու համար:

Մեր երկրին մէջ լրջօրէն ցաւ պատճառած է դրացի եւ բարեկամ երկրին արժէքաւոր պետական մարդուն մեզմէ բաժնուիլը: Գարախան չէր այն դեսպաններէն որոնք միայն ձեւականօրէն տեղ կը գրաւեն դիւանագիտական կեանքի մէջ:

Ան Թուրքիոյ մէջ կատարելապէս ներկայացուց իր երկիրը: Մեր կեանքին մօտիկ բարեկամի մը նման խառնուած եւ շատ մը անձնական բարեկամութիւններ ձեռք բերած էր: Ոչ թէ միայն պետական դէմքերու միջեւ, այլ աւելի լայն շրջանակի մը մէջ սիրուած էր եւ իր արժանիքները գնահատուած էին: Մեծ ծառայութիւններ մատուցած է Թուրքիոյ եւ սովետ Ռուսիոյ փոխյարաբերութեանց զարգացումին եւ կարեւոր դեր մը խաղացած է այս մարզին մէջ:

Տարակոյս չունինք թէ ան պիտի յաջողի իր երկրին մէջ կոչուելիք ամէն պաշտօնի մէջ: Իր հետ պիտի ըլլան Թուրքիա թողուցած իր բարեկամներուն ամենաջերմ մաղթանքները իր յաջողութեան համար:

Նոյնպէս կասկած չունինք թէ, Գարախան հոսկէ հեռանալով, վերջ պիտի չգտնեն Թուրքեւխորհրդային բարեկամութեան համար մատուցած իր ծառայութիւնները: Աղբերու միջեւ գոյութիւն ունեցող բարեկամութիւնները տեւական խնամքի կը կարօտին: Այսօր թունդ փոփոխականի մը շրջանի մէջ կ'ապրինք: Ոչ մէկ ատեն պիտի պակսին աշխատողներ որոնք պիտի ջանան պղտորել երկու երկիրներու միջեւ գոյութիւն ունեցող բարեկամութիւնը: Գարայը գտնելով պէտք չէ առանց թելադրանքներէն տարուիլ եւ եթէ տարուողներ գտնուին, այս սխալներու հանդէպ պէտք է լուսաւորել իրական կացութիւնը:

Անոնք որ պատասխանատու են երկու երկիրներու բարեկամութեան, այսպիսիներուն կատարելիք առաջին գործը պիտի ըլլայ ցնցումէ պաշտպանել երկուստեք գոյութիւն ունեցող վստահութեան զգացումը: Որքան ատեն որ գոյութիւն ունենայ այս զգացումը, դիւրին դիւրին չեն կրնար ազդեցութիւն գործել արտաքին թելադրանքները: Եթէ որ եւ է դէպք յանկարծակի անհաճոյ իսկ երեւայ, անմիջապէս վերջին վճիռը չի տրուիր: Կը սպասուի որ պարզուի կացութիւնը եւ յայտնուի խնդրին ներքին ծալքը:

«Իզվէստիա»ի հրատարակութիւնը, որ փրոֆ. Ժ. Մ. Ստարօպինսքիի ստորագրութիւնը կը կրէ, Ֆաշիստ «փոլիթիքաճի»ներու եւ գործի մարդոց Թուրքիոյ մէջ կարգ մը գաղտնի ճամբորդութիւններէն, Թուրքիոյ մէջ բաներ մը կատարուելէն կը խօսի:

Առանց հարցնելու, առանց հասկնալու այս կարգի գրութիւններ հրատարակել, կը նշանակէ պարզապէս ջուր թափել ջաղացին մարդոց որոնք կ'ուզեն անհամաձայնութիւններ ստեղծել մեր միջեւ եւ յաջողութեան ծառայել անոնց թելադրանքներուն:

Տարակոյս չունինք թէ, երբ Գարախան իր երկիրը հասնի, իր հայրենակիցներուն անգամ մը եւս պիտի հասկցնէ սա ճշմարտութիւնը.

«Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ ոչ մէկ գաղտնի բան գոյութիւն ունի եւ չի կրնար ունենալ».

Այս քաղաքականութիւնը առողջ սկզբունքներու եւ կազմուած բարեկամութեան կատարեալ հաւատարմութեան կը յենու: Կարելի չէ ենթադրել որ եւ է պատճառ մը որ կարենայ ցնցել եւ խանգարել այն բարեկամութիւնն ու փոխադարձ վստահութիւնը, որ տասնըհօթը տարիէ ի վեր առանց ընդհատումի կը շարունակէ մեր միջեւ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

— . —

Երբ անցեալները կարդացի «Յառաջ»ի մէջ Ֆր. Կապոյտ Խաչի Տրք. վարչութեան սրտառուչ եւ բանաւոր կոչը,— «չի բաւեր միայն կարդալ սորվեցնել», խորհեցայ թէ որքան մխիթարական երեւոյթ մըն է, ներկայ պարագաներուն մէջ, տեսնել այլազան եւ բազմաթիւ միութեանց մէջ, կազմակերպութիւն մը՝ կենսունակ եւ մնձական որ, ողի ամփոփում կը պայքարի այլասերման դէմ: Երբ անդին շատեր կը կարծեն թէ կատարած են իրենց պարտականութիւնը, աղդին Ֆր. Կ. Խաչը հնարքներ եւ հնարաւորութիւններ կը ստեղծէ նոր գործունէութեան:

Այո, չի բաւեր կարդալ սորվեցնել մանուկին, չի բաւեր պարագայի բերումով՝ երկտող մը սորվեցնել անոր եւ կամ երգ մը... այլ թերթ մը, գրքոյկ մը պէտք է անոր դպրոցէն դուրս, տան մէջ:

Բայց, բայց, կայ կէտ մը, կարեւոր եւ ցաւալի կէտ մը: Մայրերը — իմա չափահասները, տան մէջ, եթէ որ եւ է խնամքի առարկայ չդարձնեն ընթերցումը, եթէ հայ թերթ մը եւ կամ գիրքը մուտք չգործէ այդ տան մէջ, յուսալի՞ է որ մանուկը՝ դպրոցէն դարձած եւ ազատ պահերուն, նստի եւ կարդայ...: Երբ ընթերցումի սէրը չտիրէ յարկին տակ, երբ միջավայրը՝ որուն մէջ կը գտնուի մանուկը, սառն անտարբերութիւն մը կը ցուցադրէ հայ մշակոյթի հանդէպ — արդեօք, կարելի՞ է մտածել, նորահաս սերունդէն սպասել կարդալ այդ ծրագրուած 16էջնոց մանկական պատմուածքները, հէքեաթները եւ ոտանաւորները:

Ահա դժուարին կէտը, զոր կ'ուզէի մատնանշել եւ որուն դարմանը — թելադրութիւն մը, պիտի ըլլար նախ եւ առաջ պատրաստել այնպիսի ընթերցանութեան դասագրքեր, որոնք պարունակելով հանդերձ այդ հէքեաթները, կրթիչ պատմուածքները եւ ոտանաւորները, ունենային բաժին մը հայ պատմութեան, եւ քերականական ծանօթութիւններու — եւ աւելի կարեւորը՝ աստիճանական բարձրացում, միօրինակ լեզու եւ ուղղագրութիւն: Ասիկա ընել՝ վերջ՝ հրատարակել այդ ամսական փոքրիկ գրքոյկները:

Այս տեղ հարկ կը տեսնեմ յիշեցնել որ Ամերիկա տպուած «Հրազդան»ները (Ա. եւ Բ. տարիները — Պոսթըն) շատ բաւականի լաւ պատրաստուած են, քանի որ անոնց նիւթերու ճոխութիւնը — յատկապէս գրուած եւ մշակուած տարազիր հայ մանուկին համար — անոնց միօրինակ եւ միաձեւ լեզուն եւ ուղղագրութիւնը, տպագրութեան յստակութիւնը եւ հմայիչ արտաքին երեւոյթը, կը համապատասխանեն մեր ներկայ պահանջներուն: Կան անշուշտ ուրիշ ձեռնարկներ ալ:

Հաւօ Մարտոյեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ֆը թպօլ

— —

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ), 30 ապրիլ (Յառաջ) — Հայ Երիտ. «Մասիս» մարզական Միութեան մարզադաշտին պաշտօնական բացման առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 25 ապրիլի կիրակի օրը, ներկայ էր մեծ բազմութիւն մը, ինչպէս եւ բազմաթիւ տեղացիներ:

Այդ օրը Սէն Թրօնքի մարզադաշտին վրայ կը տիրէր հաճելի ոգեւորութիւն մը: Տարէց հայրենակիցներ երիտասարդներ եւ օրիորդներ շրջապատած էին մեր մարզիկները եւ կը խրախուսէին յաղթանակը տանելու համար:

Ժամը 2ին սուլիչի ազդանշանով մը մեր եւ հակառակորդ խումբերը հանդիսականներու ծափերուն տակ հանդիսաւոր կերպով ներկայացան դաշտին վրայ, շարուելով դէմ դիմաց:

Միութեան պատուոյ Նախագահ Գ. Վ. Փիլոյեան մարզադաշտը կնքեց «Սթատ-Մասիս» անունով: Այս առթիւ սեղմեց երկու հակառակորդ խումբերու բոլոր մարզիկներուն ձեռքերը, եւ միութեան նուիրեց 100 Ֆր.: Ցետոյ ոտքի փոքրիկ հարուած մը տալով գնդակին, խաղարկութիւնը սկսաւ դատաւորութեամբ այս տողերը գրողին:

Զուգելով չարաչար գործածել «Յառաջ»ի սիւնակները, այս անգամ զանց կ'առնեմ խաղի մանրամասնութիւնները: Միայն ըսեմ թէ այդ օրը մրցումները կատարուեցան «Մասիս Ժինոր»
— «Ֆավրիքէթ Ժինոր» «Մասիս» Ա.
— «Սէն-Մորոն» Ա. խումբերուն միջեւ: Մեր խումբերը պարտուեցան, «Ժինոր»ները 3—1, իսկ Ա.ը 2—0ով:

Երբ նկատի ունենանք հակառակորդ խումբերու պատկանած դասակարգի (3րդ) եւ մեր խումբերու դասակարգի (5րդ) տարբերութիւնը, այս պարտութիւնը կարելի է պատուաբեր համարել: Այդ օրը մեր դասակարգի պատկանող բոլոր խումբերը տարբեր խաղերով պարտուած ըլլալով, գնդակախաղի յանձնախումբը ստիպուեցաւ ընդառաջ երթալ այս կարգադրութեան:

Մեր տղաքը բաւական լաւ խաղցողներ են, բայց խաղի ժամանակ իրենց միջեւ կը պակսի յարձակումի եւ պաշտպանութեան համար անհրաժեշտ համաձայնութիւնը, այդ պէտք է վերագրել մինչեւ հիմա մարզադաշտի չգոյութեան, որու հետեւանքով հնարաւորութիւն չունեցան փորձեր կատարել: Անկէ յետոյ պիտի կատարուի հարկ եղած աշխատանքը:

Գալով ձեր ակնարկին, սիրելի «Յառաջ» թէ — «կարելի չէ՞ր միեւնոյն գործը կատարել Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշին տակ», մենք սկզբունքով որ եւ է տարակարծութիւն չունինք Հ. Մ. Ը. Մ.ի հետ:

Մեր տարբեր անուան եւ դրօշի տակ գործելու նպատակն է օգտագործել Թաղեցի երիտասարդութեան ինքնասիրութիւնը, աւելի դիւրութեամբ կապելու համար մեր շարժումին, մինչդեռ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անունով Ֆէտէրասիոնի մօտ պիտի բախէինք զանազան դժուարութեանց:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը իբրեւ Հայ Ընդհ. Մարզական Միութեան մենք կը սիրենք եւ իր փառաւոր անցեալին հանդէպ յարգանք ունինք, եւ հպարտ ենք իրմով: Եթէ իր վարչութիւնը գիտէ միջոցներ, դարձեալ պատրաստ ենք համաձայնելու, ձեռք ձեռքի գործելու համար:

Ասատիկ

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԲ ԽՂՃՄՏԱՆՔԸ Կ'ԱՐԹՆՆԱՅ

Պուքրէշի Արագը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 ապրիլ).

— «Շանթերը որ հետզհետէ կը տեղան Մոսկուայէն Խորհ. Հայաստանի հայ ղեկավարներուն գլխուն՝ իրարու ետեւէ պաշտօնազրկելով ամէնէն ականաւոր դէմքերը հայ մեծամասնական ընտրանիին, չէր կրնար չվրդովել գաղութներու հայութիւնը:

Մեր խօսքը այն գաղթելի լաքէներուն համար չէ՝ որոնք երբեմն ծունկ կը չոքէին Աղասի Խանջեաններու կամ Արսէն Եսայեաններու անուանը արտասանած ատեն, կամ կը պաղէին Դանուշ Շահվերդեաններու քղանցքն ու ձեռքը, եւ որոնք հիմա ոչ միայն զայրոյթի կամ դժգոհութեան բառ մը չունին, այլ եւ կը ծափահարեն Մոսկուան՝ խորտակած ըլլալուն համար իրենց իսկ երեկուան կուռքերը:

Վրդովումը՝ որուն ակնարկեցինք՝ հայ ժողովուրդի այն առողջ զանգուածներունն է, որոնք հայրենիքը չեն շփոթեր երբեք վաղանցուկ ռեժիմներուն հետ, եւ որոնց համար հայրենասիրութիւնը աճուրդի հանուած ապրանք մը չեղաւ ու պիտի չըլլայ: Բաւական է մտածել որ եւ է սրտցաւ Հայու, զգալու համար խոցը զոր անոր սրտին մէջ բացած են Հայաստանէն հասած վերջին լուրերը:

Արտասահմանի մէջ վարկ եւ հմայք չունէին անշուշտ շատ շատերը այն դէմքերէն՝ զորս Մոսկուա կը գլխատէ ատենէ մը ի վեր, ամէն մէկուն վրայ բիծ մը գտնելով, կամ ամէն մէկուն հասցէին մեղադրանք մը նետելով,— «տրոցկիստ», «դաշնակ», «նացիոնալիստ», «հակայեղափոխական», եւայլն: Այո, արտասահմանը խէթով կը նայէր անոնցմէ ոմանց վրայ՝ թոյլ գտնելով անոնց հոգեկան կապը իրենց ծնող ժողովուրդին հետ, եւ թերեւս գտնելով Հայու տօղը անոնց մէջ: Բայց երբ այդ միեւնոյն մարդիկը կը ստանան լախտի հարուածը՝ միմիայն անոր համար որ Մոսկուան անոնց մէջ հայ զգացումը չէջտուած կը գտնէ, եւ երբ այդ միեւնոյն Մոսկուան ասպարէզ կը բանայ այնպիսի թիփերու որոնք լիաթոք կը պարսաւեն այդ զգացումը, հայ սփիւռքը չէր կրնար խորապէս չյուզուիլ, ինչ ալ ըլլային լախտի ենթարկուողներուն իբր Հայ ունեցած մեղքերը:

Ինչ որ ուշագրաւ է սակայն արտասահմանի վրդովումին մէջ՝ ընդվզումն է նաեւ այնպիսիներու որոնք ցարդ գլուխ կը ծռէին Մոսկուայէն ու Երեւանէն հասնող բոլոր պատգամներուն ու չտեսնելու կը զարնէին օղակը որ հետզհետէ կը սեղմուէր մեր հայրենիքին շուրջ: Ու այս պարագային՝ կ'ակնարկենք ռամկավարներուն: Ճիշդ է, շատ յապաղած է անոնց վրդովման ցոյցը. բայց աւելի լաւ ուշ՝ քան երբեք. Եթէ Աղասի Խանջեանի մահը չցնցեց ատենին զանոնք, ու եթէ Հայաստանի հանդէպ եղած հողային զրկանքները որոնք խորհրդային նոր սահմանադրութեամբ ալ նուիրագործուեցան՝ չյուզեցին զիրենք,— չհաշուելով բողոքի անհատական արտայայտութիւններ՝ որոնք խեղդուեցան իրենց առաջին ճիչին մէջ իսկ, լախտի հարուածները՝ որոնք անընդհատ կը տեղան Մոսկուայէն Հայաստանի վարիչներուն գլխուն, արթնցուցած կը թուին ըլլալ իրենց խղճմտանքը:

Անցեալ շաբթու արձանագրեցինք վրդովման առաջին արտայայտութիւնը՝ զոր ունեցեր էր Եգիպտոսի ռամկավար օրգանը, «Արեւ»: Այս անգամ ալ նման անակնկալի մը առջեւ կը դնէ մեզ Պոսթընի «Պայքար»ը: Ինչ որ կ'ուզէինք մատնանշել հոս՝ բարեդէպ նշանն է հետզհետէ արթննալ սկսող խղճմտանքներուն: Կ'երեւայ թէ հասած է ալ վայրկեանը որ արտասահմանը այլ եւս առանց աջ-ձախի խտրութեան, կացութիւնը տեսնէ այնպէս ինչպէս որ է: Դէպքերը որոնք շղթայի մը օղակներուն պէս իրարու կը յաջորդեն Հայաստանի շուրջ՝ չեն կրնար այլ եւս ուրիշ եզրակացութեան բերել հայկական սփիւռքը քան այն, որ պլան մը կը քալէ տակաւ հայ ժողովուրդին վրայէն: «Անձնատուութիւնը» որուն զոհ գացին Աղասի Խանջեանը, Հայաստանի եղած հողային զրկանքը՝ զոր նուիրագործեցին խորհրդային նոր սահմանադրութեամբ, եւ լախտի հարուածները՝ որոնք իրարու ետեւէ կը տեղան Մոսկուայէն, պատուհասելով Արամայիս Երզնկեանները ու Դրաստամատ Սիմոնեանները, Դանուշ Շահվերդեանները ու Սիմոն Փիրումեանները, բոլոր այս դէպքերը ներքին աղերսով մը կապուած են սերտիւ իրարու հետ, ու նպատակ ունին Հայաստանը վերածելու քուրջի կտորի մը, ի հրճուանս դարաւոր թշնամիին»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (166)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Երկինք գետին իրարու խառնուեցան, ոչ կապտաւուն երկինք եւ ոչ ալ շողացող աստղեր: Ահաւոր բայց սքանչելի տեսարան մը պարզուեցաւ նաւակի մէջ գտնուողներու աչքին: Ոչ մէկ ծովու, ոչ մէկ լճի վրայ մարդ կրնայ հանդիպիլ այդքան համայնապարփակ պատկերի մը, որ ազդեցիկ է որքան տեսարան եւ այնքան սարսափեցուցիչ, ձգած տպաւորութեամբ: Կարծես մէկէն բացուած էին սանդարամետի դուռը, ու յաւիտենական հուրը դուրս ժայթքած անոր մէջէն, ողողելով Վանայ ծովակը:

Քամին անճոր կատաղութեամբ կը փչէր: Լիզելով փրփրոտ ալիքները, ծանրացած ջրի միլիոնաւոր հիւլէներով, քամին համատարած հրդեհի բոցի նման կ'արշաւէր ծովի մակերեսի վրայէն խելագար ոստումներ կատարելով: Կը թուէր թէ նաւակը շրջապատուած է անհուն հրդեհով մը, որու կրակի լեզուները ալիք ալիք վրայ կուտային, նաւակը թաւալեցնելով լուսեղէն ծովու մը մէջէն:

Այդ սքանչելի, միաժամանակ ահաւոր երեւոյթի պատճառը ծովակի ջրի բացառիկ յատկութիւնն էր: Ծովակի ջուրը իր մէջ պարունակելով մեծ քանակութեամբ պորաքս եւ ֆոսֆոր, երբ քամիի հետ օդը կը բարձրանային ջրային հիւլէները, անոնք բոսորային լոյսով ալիքներ, որոնք քամիի ուղղութեամբ վազող բոցեղէն ալիքներու տպաւորութիւնը կը ձգէին տեսնողին վրայ:

Մակարը նաւակի յետսակողմը նստած, ղեկը բաց չէր ձգած ձեռքէն, թէեւ ինքն ալ հաստատ չէր գիտեր թէ՝ դէպի ո՞ւր կ'երթար: Ջինուորները սարսափահար պլլուած էին նաւակի կողին, որ կարծես պիտի խորտակուէր անդունդին մէջ: Գիծան ու վարդապետը կայմին պլլուած ապշած կը դիտէին իրենց շուրջը պարզուող տեսարանը: Համատարած բոցը, որու մէջ կը լողար նաւակը, անկարելի դարձուցած էր թէկուզ մօտաւոր ստուգութիւն մը տեսնել: Այնպէս որ Մակարը մօտաւոր ուղղութիւն մը բռնած՝ կը ղեկավարէր նաւակի ընթացքը, ինքն ալ անգիտակ թէ այդ բռնած ուղղութեամբը, ո՞ւր տեղ դուրս պիտի գային, եթէ երբեք պիտի կրնային ցամաք հանել, կատղած ծովու հետզհետէ բարձրացող ալիքներու մէջէն: Անհուն լուսաւորութեան մէջէն, նաւակը կոյրի նման կ'առաջանար, ծեծուած հսկայ ալիքներու բախումէն:

— Եա Փութկի,— յուսահատ գոռաց Մակարը, երբ մեծ ալիք մը շառաչելով փշրուեցաւ նաւակի կողին վրայ.

Պատռուած ալիքի մէկ մասը շատրուանի նման լեցուեցաւ նաւակի մէջ: Նման երեք-չորս ալիքներ եւս, ու անկասկած նաւակը ջրով լեցուած, կ'իջնար Վանայ ծովու յատակը:

— Եա Փութկի,— նորէն լսուեցաւ Մակարի աղերսող կանչը:

— Մակար, ո՞ւր կ'երթանք,— պոռաց վարդապետը:

— Հէ՞...

— Ո՞ւր կ'երթանք,— աւելի ուժով պոռաց վարդապետը, որու ձայնը հազիւ կը լսուէր գոռացող քամիի վայնի մէջէն:

— Սատանայի գոգը: Առագաստի չուանը քիչ մը քաշէ... կամ ցամաք կ'ելլենք, կամ ծովու տակը կը հասնինք:

Այդ պայմաններու մէջ, յուսահատ փորձ մըն էր Մակարի ըրածը: Փոթորիկի ժամանակ երբ հովը բաւական խոշոր է եւ չի փոխեր ալիքներէն, լաւագոյն միջոցը առագաստը ամփոփել, եւ համբերութեամբ սպասելն է, մինչեւ որ փոթորիկի կատաղութիւնը կոտրուի: Բայց փոքր նաւակի մը համար, որ ալիքներու դէմ պաշտպանուելու հնարաւորութիւն չունի, եւ կործանումը վայրկեաններու հարց է միայն, միակ միջոցը ազատուելու, յուսահատ փորձն է, առագաստը պարզած, որ եւ է տեղ ցամաք դուրս գալ:

Ամէն նաւավար ալ գիտէ, որ այդ վտանգաւոր փորձ մըն է, այնքան վտանգաւոր, որքան առագաստը ամփոփած ծովու ալիքներուն խաղալիկ դառնալը: Մակարը, բոլորովին յուսահատած, այդ վերջին միջոցին կը դիմէր: Գիծան ու վարդապետը դժուարութեամբ առագաստի պարանը քաշեցին:

— Բոլորդ նաւակի ձախ կողմէն կախուեցէք,— լսուեցաւ Մակարի հրամանը:

Նաւակի փոքր առագաստը, պայթելու աստիճան լեցուած, այնպիսի թափով մը առաջ նետուեցաւ, աջ կողին վրայ պառկած, որ անոր իրանը, ցռուկէն մինչեւ մէջտեղը ուժգնօրէն սկսաւ ցնցուիլ:

Հազիւ թէ քանի վայրկեան տեւեց այդ խոլական արշաւը: Նաւակը կիսովին լեցուած էր ջրով: Մեր չորս բարեկամները կախուած կը մնային նաւակի ձախ կողէն ամէն վայրկեան սպասելով նաւակի խորտակումին, որ կարծես հրաշքով մը կը ճեղքէր ալիքները, աջ կողը հազիւ ջրէն վեր պահած:

— Եաման, չուտ, առագաստը իջեցուցէք, առագաստը իջեցուցէք,— գոռաց Մակարը, որ ղեկէն չէր բաժնուած,— Հոնա, ցամաքը երեւցաւ, եաման, չուտ ...

Իրօք, հազիւ հարիւր քայլ հեռաւորութեան վրայ, լուսեղէն նոսր ամպի մէջէն կ'երեւէին ցամաքի մռայլ ժայռերը:

Վարդապետը, Մակարի հրամանը լսելով նետուեցաւ դէպի պարանը, բայց հազիւ հանգոյցը քանդած, պարանը առագաստի անդիմադրելի ուժէն տարուած, ձեռքէն փախաւ: Առագաստը ահագին դրօշակի նման, շառաչելով սկսաւ օդը ծեծել, կայմի հաստ սիւնը եղէգի նման ծռելով:

Այդ պայմաններու մէջ ուրիշ ելք չէր մնար, բացի, ամէն վտանգ աչք առնելով, ձգել որ նաւակը ցամաք նետուի: Միակ բանը որ կրնար փորձել Մակարը, այն էր, որ վարպետօրէն ղեկավարելով՝ նաւակը փոխանակ ժայռերուն զարնելու, աւազուտի վրայ նետէր:

— Տեղերնիդ պինդ կեցէք:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Երկու կողմերն ալ գործադուլ կը սպառնան

Պանդոկներու, ճաշարաններու եւ սրճարաններու ծառայողները երկու ժողովներ գումարելով, այն եզրակացութեան յանգեցան թէ այլեւս չեն կրնար սպասել եւ պէտք է գոհացում տրուի ցուցահանդէսին բացումէն առաջ: Եթէ մինչեւ մայիս 23 պատասխան չստանան, գործադուլ պիտի հռչակեն. կը պահանջեն 40 ժամուան օրէնքին գործադրութիւնը, յաւելում, տեղաւորման մասնաւոր գրասենեակներու եւ պարգեւներու ջնջում:

Սրճարանատէրները, պանդոկապետները եւ ճաշարանատէրներն ալ իրենց կարգին ժողով գումարելով, որոշեցին բողոքել գործատուութեանց տուրքին, 40 ժամուան օրէնքին գործադրութեան եւն. դէմ: Եթէ գոհացում չտրուի, կը սպառնան փակել խանութները... Գինեվաճառներն ալ բողոքագիր մը ներկայացուցին:

Պիլպաօ թէ կը կռուի եւ թէ կը պարպուի

Վերջին լուրերու համաձայն, ապստամբները ուժգին դիմադրութեան մը հանդիպած են Պիլպաոյի հովիտին մէջ, օդնական ուժ ստացած ըլլալով: Հանրապետական զօրքը թուլցնելով Օվիէտոյի պաշարումը, որ կը շարունակուի 42 շաբաթէ ի վեր, կարեւոր ուժեր ղրկեց դէպի Պիլպաօ: Հիմա գերագոյն պայքարի մը ձեռնարկած են երկու կողմերը եւ հակառակ զօր. Մոլայի յաղթախաղացութեան, Պիլպաոյի պաշտպանները չէ յուսահատած:

Միւս կողմէ քաղաքային բնակչութեան պարպումը կը շարունակուի: Կ'ըսուի թէ պիտի տեղափոխուին 10.000 ոչ-պատերազմիկներ, մեծ մասով կիներ եւ մանուկներ. Զօր. Ֆրանքօ այս առթիւ դիտողութիւններ ուղղած էր անգլիական կառավարութեան, բայց նկատի չառին:

Կին մը կ'առաջնորդէ Եաևոտայի գլուխը

«Ժուռնալ տը Ժընեւ» հետեւեալ պատմութիւնը կը հրատարակէ Եակոտայի մասին.—

Ձեկայի վարիչը ամուսնալուծուած էր կնոջ մը հետ որ դահիճի դեր կը կատարէր գաղտնի գնդակահարութեանց համար եւ անհետացած էր առանց հետք ձգելու: Ձեկային մէջ կը կարծուէր թէ «մաքրուած էր», ինչպէս կը պատահի յաճախ, երբ անտանելի կը դառնայ այս կամ այն գործիչը: Մինչդեռ, ճարպիկ տիկինը գաղտնի ոստիկանութեան ցանցէն ազատած եւ անհետացած էր, այն տպաւորութիւնը ձգելով թէ մեռած է: Իբրեւ հակիչ մտնելով գաւառական գործարանի մը մէջ, պատեհ ժամուն կը սպասէր: Երբ Եակոտա պաշտօնէն արձակուեցաւ, կինը Մոսկուա վերադարձաւ: Կ'ըսուի թէ իր շնորհիւ էր որ Ձեկայի նախորդ վարիչին բոլոր անձեռնմխելի թաքստոցները երեւան հանուեցան եւ ամէն բան գրաւուեցաւ: Կը հաւատան թէ այս կինը, որ երբեմն կարգ մը ճամբորդութիւններ կատարած է Ս. Միութենէն դուրս, գաղտնի պաշտօններով, տեղեակ է Եակոտայի հաշիւներուն (օտար դրամատուներուն մէջ): Եւ վերջապէս կ'ըսեն թէ Եակոտա ձերբակալուած ատեն չատ ամբաստանող գիրք մը բռնած էր եւ կը սպառնար հրատարակութեան տալ գաղտնի փաստաթուղթեր, արտասահման դանուող մտերիմներու միջոցաւ, բայց երբ իր դիմացը հանեցին նախորդ կինը, բոլորովին ընկճուեցաւ: Նկատի առնելով որ կարեւոր գումարներ եւ վտանգաւոր թուղթեր պահուած են արտասահմանի մէջ, կարծողներ կան թէ Եակոտա պիտի կրնայ փրկել գլուխը:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՆԱԽՈՐԴ ԹԱԳԱՒՈՐԸ Ֆրանսա եկաւ երէկ, ամուսնանալու համար Տիկին Սիմփսընի հետ, որուն երկրորդ ամուսնալուծումը վերջնական հռչակուեցաւ դատարանին կողմէ:

ԹԵՐԹԵՐՈՒՆ ԳԻՆԸ 40 սանթիմի բարձրացնելու համար, լրագրողներու ազգ. սէնտիքային նախագահը թախանձագին կոչ մը ուղղեց բոլորին, դիտել տալով թէ հակառակ պարագային շատ մը թերթերու պաշտօնակիցներ անգործութեան պիտի դատապարտուին:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ առանձնաշնորհներու մասին Ֆրանսական պատուիրակութեան հետ ծագած վէճը հարթուած ըլլալով, Մոնթրէօյի խորհրդաժողովը վերսկսաւ իր աշխատանքները: Ծչգուած կէտերէն մէկն այն է որ «օտարական» ըսելով պիտի հասկնան օտար պետութեան մը պաշտպանեալը կամ հպատակը:

Այրի տիկին Աղաւնի Գավալճեան, Պ. Արփիար Գավալճեան, Այրի Տիկին Սաթենիկ Խաչմանեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Խաչիկեան եւ իրենց աղջիկը, Պ. Նուպար Գավալճեան, Օր. Նաթալի Գավալճեան, Տէր եւ Տիկին Քէօշկէրեան, Տէր եւ Տիկին Կէնճեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Մալաճեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Ազարեան, Տէր եւ Տիկին Տէրմէնճեան, Սէմէրճեան ընտանիք եւ ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն, իրենց սիրելի հօր, եղբօր ու ազգականին

ԽԱՉԻԿ ԳԱՎԱԼՃԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ ապրիլ 28ին, 55 տարեկան հասակին: Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ 5 մայիս, չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին, Առնուվիլ Լէ Կոնէսի Հայոց եկեղեցիին Rue du Parc: Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Առնուվիլի գերեզմանատունը: Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել

Հաղորդ.— Կառ տիւ Նոռէն առնել շոգեկառք ժամը 14 կամ 15.17ին եւ իջնել Villiers - Le - Bel - Gonesse.

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ — Թիւ 1

(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

«ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ» եւ «Հ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ», գրեցին տեղակալ Յ. Սահակեան եւ ընդ. Տ. Բաղտասարեան

Հայրենակիցներ, յիշեցէք թէ ինչ հետաքրքրութեամբ եւ հեւիհեւ կարդացիք մեր մօտիկ ու փոթորկալից անցեալի այս յուզիչ եւ անոյշ յուշերը «Յառաջ»ի մէջ:

Արդ այդ բոլորը ամփոփուած, վերամշակուած ձեւի կը ներկայացուի ոսկեան հատորի մը մէջ, տպագրուած մաքուր թուղթի վրայ եւ զարդարուած բազմաթիւ նկարներով եւ քարտէսներով:

Այժմէն իսկ բաժանորդագրուելու եւ ստանալու համար դիմել —

ՖՐԱՆՍԱ, Միութեանս կեդրոնատեղին 163, Av. Jean Jaurès, Paris.

Գրատուն Հրանտ - Սամուէլ, 51, Rue Monsieur Le Prince, Paris, որուն կրնան դիմել բոլոր այն վայրերէն, որոնց առանձին հասցէ չենք տուած:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի ժողովները եւ հրապարակային բանախօսութիւնները

Հ. Յ. Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը հինգշաբթի (մայիս 6) առաւօտեան ժամը 10ին:

Նոյն ենթակոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւնը, նոյն օրը, կէսօրէ ետք, ժամը 3ին: Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ: Մանրամասնութիւնները՝ տեղւոյն վրայ:

Հ.Յ.Դ. «Համազասպ» խումբի ժողովը ուրբաթ (մայիս 7) երեկոյեան ժամը 8ին: Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

Հ. Յ. Դ. «Ակնունի» ենթակոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ շաբաթ (մայիս 8) երեկոյեան ժամը 8ին: Կը բանախօսէ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 29ԻՆ, ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Նկատի ունենալ այդ թուականը

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՅԻՍ 22ԻՆ ԳԻՇԵՐԸ, ԱՆԻԷՌԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Արամ ենթակոմիտէին.

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը

Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Համազգայինի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

7 Մայիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 1 Place de l'Odéon, մեթրօ Օտէօն

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը խօսին՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ. ՏՕՔԹ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ եւ Բ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ,

Նիւթ ունենալով՝ ցեղային եւ ենթակայական յարը արուեստագէտ ժամանակակից բանաստեղծութեան մէջ:

Կ'արտասանեն՝ Օրիորդներ Գ. ԱՅՏԸՆԵԱՆ եւ Ա. ՖԸՃԸՃԵԱՆ.

Մուտք՝ 2 ֆր.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Ռոստոմ, Քրիստափոր, Իշխան, Վահագն ենթակոմիտէներու եւ խումբերու կողմէ

9 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

«Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 Րիւ տը լ'Էգլիզ, Մարսէյլ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայաստան եւ գաղութները

Կը հրաւիրուի Հայ հասարակութիւնը.

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է.

ՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Հ. Կ. Խաչի Կրընոպլի Մասնաճիւղին կողմէ

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

6 մայիս հինգշաբթի երեկոյ դպրոցին սրահը, իսկ 9 մայիս կիրակի տեղի կ'ունենայ հանդէս միեւնոյն տեղը:

Երգ, արտասանութիւն եւ զաւեշտ.

12րդ Տարեկան Ցերեկոյթ Հայ Արիներու Միութեան

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒՆ

Նախագահութեամբ ԶՕՐ. Կ. ԿՈՐԿԱՆԵԱՆԻ

եւ մասնակցութեամբ Ֆրանսացի, անգլիացի, յոյն, լեհ եւ ռուս սկաուտներու.

Կը խօսի՝ ՏՕՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

9 մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,

Salle des Centraux, 8 rue Jean-Goujon

մեթրօ Champs-Elysées-Clémenceau

Աննախընթաց սկաուտական յայտագիր.

Պ. ՕՆՈՍԵԱՆ եւ իր նուագախումբը. Մուտք՝ 10 եւ 5 ֆր.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՌ — ԲԺՇԿ

ԺՈՂՈՎՐԴ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Գ. տարի, թիւ 31 (Ապրիլ)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Ինչ որ պէտք է գիտնալ հիւծախտի մասին (Տօքթ. Բ. Նազարեան) — Հիւանդութեանց ազդեցութիւնը աչքերուն վրայ (Տօքթ. Յ. Տէր Դաւթեան) — Տղոց փակցնել (Տօքթ. Շ. Այվազեան) — Վիրաբուժութեան հրաշքները (Տօքթ. Գ. Ալթունեան) — Խորհուրդներ յղի կիներուն (Ֆրանս. Մանկապաշտպան Ընկերութիւն) — Առողջապահական գիտելիքներ.

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — Ֆրանսա 25 ֆրանք, արտասահման՝ 30 եւ 35 ֆրանք: Դիմել Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, Paris.

ԼԱՒ ԹԵԼԵԶՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐՈՒՆ

Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ կան քանի մը հարիւր հայ ընտանիքներ, որոնց շատերը ունին իրենց տներում վերտրոլ ելեկտրոլեր: Բայց հեռու ըլլալով հայ գաղութներու կեդրոնից զրկուած են հայ փլաքներու միջոցով լսել հայերէն երգը:

Ուստի ով որ կ'ուզէ քանի մը հարիւր հայերէն փլաքներ ծախել, թող գրէ ինծի հայերէն նորագոյն պլաթինքաներու ճոխ քաթալոկը:

Կարելի է հինգ պլաստինքա լաւերից որպէս նմոյշ Ծանխայ Հոնկքոնգ պանքի վրայ ուղարկել (5 հատ իհամար մաքս չեն վերցներ) փոխարժէքը վճարելով նմոյշը կը ստանամ:

Իսկ ձեռնտու ըլլալուն մեծ ապսպրանքը կը ստանաք Տայրէն որ ազատ մաքսի քաղաք է, ուրկէց կը ղրկենք զանազան քաղաքներ: Իմ հասցէն է M. Tatzian, 23, Naniwadori, confectionery Ararat, Mukden (Manchudiko).

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Պ. Բանիկեանի սրահին մէջ, 6bis Bld. Rodin:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ եւ անդամուհիները 6 Մայիս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ.Յ.Դ. Սիամանթօ ակումբը, 6 Րիւ տը Գալէ. կարեւոր օրակարգ.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 6 ՄԱՅԻՍ
6 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3413

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՎԱՐԷ, ՑԱՆԷ ԵՒ ՓԱՌՔ ՏՈՒՐ...

Գարնանացանի յապաղման առթիւ, Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթը, «Փրավտա», վերջերս լուրջ ազդարարութիւններ ուղղեց շարք մը ցորենաշատ շրջաններու, եւ բնականաբար կովկասի։ Անուններով յիշուեցան երկիրները, իրենց ղեկավարներով. Հայաստանն ալ՝ իր Ամատունիով եւ Գուլոյեանով, մէկը՝ իբրեւ քարտուղար Կեդր. Կոմիտէի, միւսը իբրեւ Նախագահ գործավարներու խորհուրդի (վարչապետ)։

«Ձայն մը հնչեց Մոսկուէն» ... Այլ եւս կարելի՞ էր հանգիստ քնանալ։ Այն ալ այս օրերուն, երբ իշխանաւորներ եւ կուսակցական գետին կը թափին սեւ թուղթի պէս, իբրեւ «երկերեսանի սրիկայ, դաւաճան» կամ «ոխերիմ թշնամի»։

Եւ իւրաքանչիւր շրջանի կառավարութիւն գործի ձեռնարկեց շտապով, թէ վրիպումները դարմանելու եւ թէ յանցաւորները պատժելու համար։

Առաջին առթիւ, մամուլը սկսաւ մատնանշումներ կատարել, բնաբան առնելով կեդրոնի հրահանգը,— «Տէրն մեր ասաց»։ Մէկ մէկ, տեղերով, անուններով եւ յանցանքներով յիշուեցան ամբաստանեալները։

Ետքը, իւրաքանչիւր իշխանութիւն հրատարակեց իր որոշումները, որոնք ոչ միայն ամբաստանագիրներ, այլ եւ վճռագիրներ են։

Այսպէս, Հայաստանի կառավարութիւնը հրատարակեց գեկոյց մը, որ երեւան կը հանէ հետեւեալ վրիպումները, միեւնոյն առեն, պատիժներ անօրինելով.—

1. Հակառակ նպաստաւոր պայմաններուն, «գարնանավարի եւ գարնանացանի աշխատանքների ընթացքը միանգամայն անբաւարար է։ Մինչեւ ապրիլի 1ը գարնանավար կատարուած է 37,942 հեկտար, վարը կազմում է պլանի 25 տոկոսը, գարնանացան կատարուած է 36,475 հեկտար, կամ պլանի 11.6 տոկոսը»։ (Խ. Հայաստան, 4 ապրիլ)։

2. «Մի շարք շրջաններ (Ամասիայի, Ախտայի, Ապարանի, Խասարգեչարի, Բայազիտի, Դիլիջանի) մինչեւ այժմ դեռ բնկում չեն ապահովել մասսայական ցանքի ծաւալման գործում»։ (Հանկցողը թող բացատրէ չհասկցողին...)։

3. Սերմացուի զտումը տակաւին չէ աւարտած հանրապետութեան մէջ։

4. Կարգ մը շրջաններու մէջ ցանքը կը կատարուի «չզտուած եւ չախտահանուած սերմացուով»։

5. Ոչ կոնդիցիոն սերմացուն կոնդիցիոն սերմացուով փոխանակելու պլանը Հողժողկոմատի եւ Զագոտզեռնոյի յանցանքով կատարուած չէ. մինչեւ մարտի 25ը հազար տոննի դիմաց փոխանակուած է ընդամէնը 140 տոնն, կամ պլանի 14 տոկոսը»։

Ուրիշ կարգ մը զանցառութիւններ ալ արձանագրելէ վերջ, կառավարութիւնը կը յիշէ նաեւ «վնասարարութեան փաստեր», (սապոթաժ)։ Այսպէս, տեղ մը «տրակտորի մխոցի մէջ դրուել են ջարդուած օղակներ, տրակտորների պոմպերի մէջ խցկուել է փայտի կտորտանք եւայլն»։

Այնուհետեւ կուգան հրահանգներն ու պատժական տնօրինութիւնները, նոյնքան պայծա՜ռ հայերէնով։

Անշուշտ չէք սպասեր որ այդ մանրամասնութիւններն ալ շարենք։

Այս ամբողջ գեկոյցին մէջ, բուն հարցը այն է որ, գարնանացանը ուշացած է ինչպէս ամբողջ Խ. Միութեան, նոյնպէս Հայաստանի մէջ։ Իսկ այս պարագան բուն դժգոհութիւն պատճառած ըլլալով կեդրոնին, ծայրագաւառները իրար անցած են, եւ քաւութեան նոխազներ կը փնտռեն։

Ինչպէս միշտ, այս առթիւ ալ չարիքին աղբիւրը հաստատուած կարգուսարքը չէ, բանի պարտադրուած, արուեստական «պլան»ները չեն, այլ խեղճ ու կրակ մարդիկ, որոնց անունները կ'երեւան ե՛ւ կառավարութեան որոշումներուն ե՛ւ «Խ. Հայաստան»ի խմբագրականներուն մէջ։

Օրինակ, «Խ. Հայաստան»ի նոյն թուին խմբագրականէն կ'իմանանք թէ Կիրովականի շրջանին մէջ (Ղարաքիլիսէ) «չնայած կլիմայական նպաստաւոր պայմաններին, դեռ անհանդուրժելի դանդաղկոտութեամբ են յառաջ գնում վար ու ցանքը»։ Ինչո՞ւ այսպէս,— մեղաւոր են երկու պաշտօնեաներ որոնք պէտք եղած միջոցները ձեռք չեն առած, հակառակ «բազմաթիւ նախազգուշացումների»։

Նոյն դիտողութիւնը Իջեւանի մասին, դարձեալ երկու պաշտօնեաներու մատնանշումով, մէկը՝ կուսակցական, միւսը՝ վարչական։

«Անտէրութիւն եւ անպատասխանատուութիւն» նաեւ Ախտայի մէջ, ուր մեքենական արօրներու ղեկավարները բացակայ են եղեր։

Աւելի փայլուն վիճակ մը չի ներկայացներ Լէնինականը, միշտ միեւնոյն պատճառներով։ Իսկ Զանգեզուրի շրջանին մէջ, երեւան հանուած է ուրիշ թշուառութիւն մը.— «Սիսիանի մեքենատրակտորային կայանի տրակտորները կանգ են առել՝ նաւթամթերք չհասցնելու պատճառով»։

Ինչպէս կը տեսնէք, այս անտէրութիւնը նոր չէ որ սկսեր է. բայց մարդիկ նոր խելքի եկեր են, ահարեկ՝ Մոսկուայի ազդարարութիւններէն։ Եւ պարապ տեղը չէ որ «Խ. Հայաստան» իր խմբագրականը կը խորագրէ,— «Անել համապատասխան եզրակացութիւնները»։ Այսինքն զաս առնել «մեր կուսակցութեան առաջնորդի եւ «Պրավտա»յի լուրջ նախազգուշացումներից»։

Վարէ եւ ցանէ համաձայն «պլան»ի,— ահա ինչ որ կը կոչուի հայկական անկախութիւն։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ Կ'ՈՒԶԵՆ ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Գործակցութիւն բոլորին հետ, պայմանաւ որ...

Գերմանիոյ արտաքին նախարարին եւ Մուսոլինիի տեսակցութեան առթիւ, գաղափարական տեղեկութիւններ կ'երեւան միջազգային մամուլին մէջ։ Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է թէ շատ կարեւոր ծրագիրներ կը մշակուին Հռոմի մէջ։ Դատելով իտալական թերթերու հրատարակութիւններէն, Իտալիա եւ Գերմանիա այլ եւս չեն ուզեր վերակենդանացնել Մուսոլինիի քառանդամ դաշինքը, միշտ խուսափելով բազմակողմանի կապակցութիւններէ։ Բայց կ'ուզեն հասկցնել Փարիզի եւ Լոնտոնի թէ «Հռոմ - Պերլին առանցքը» պատուար մը, գոց դուռ մը չէ միւս պետութեանց համար եւ թէ իրենք պատրաստ են գործակցելու, ի խնդիր խաղաղութեան։ Միայն թէ՝ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ տեսակէտով, Եւրոպայի մասին որ եւ է կարգադրութիւն պէտք է ինքնին կազմէ ահարկու եւ անսասան պատուար մը համայնավարութեան դէմ։ Կ'ըսուի թէ երկու պետութիւնները այնքան վճռական են այս մասին որ, բացարձակ պայման պիտի դնեն, եւրոպական խորհրդակցութեան մը համար, երբ հրաւէր ուղղեն։

** Երեքշաբթի օր Իտալիոյ արտաքին նախարարը հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ իր գերման պաշտօնակցին։ Այս առթիւ խօսած բաժակաճառին մէջ, կոմս Չիանօ շեշտեց թէ «Գերմանիա եւ Իտալիա կ'ուզեն գործակցիլ բոլոր պետութեանց հետ»։ Իսկ ֆոն Նէօրաթ յայտարարեց.— «Գերմանական կառավարութիւնը համոզուած է թէ այն դժուարութիւնները որ տակաւին կը ցցուին բոլոր ժողովուրդներու վստահալից գործակցութեան դէմ, կրնան փարատիլ եւ պէտք է որ փարատին»։

ԱՆԻՇԽԱՆԱԿԱՆ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆ ՊԱՐՍԵԼՈՆԱՅԻ ՄԷՋ

100—150 մեռեալ եւ հարիւրաւոր վիրաւորներ

Երեքշաբթի օր արիւնալի խռովութիւններ ծագեցան Պարսելոնայի անիշխանականներուն եւ կառավարութեան կուսակիցներուն միջեւ։ Անիշխանականները, ոստիկանները եւ պահակները կատաղի ճակատամարտի մը բռնուեցան քաղաքին փողոցներուն, ինչպէս եւ ուրիշ քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ։ Վերջին լուրերու համաձայն, առաջին առթիւ սպաննուած են 100—150 հոգի, իսկ վիրաւորներու թիւը կարելի չէ հաշուել։ Ֆրանսական հիւպատոսը ստիպուեցաւ օգնութիւն խնդրել ֆրանսական մարտանաւէ մը, որ նաւաստիներ ցամաք հանեց, հիւպատոսարանը պաշտպանելու համար։ Քաթալոնիոյ նախագահը եւ կառավարութեան անդամները թախանձագին կոչեր ուղղեցին ձայնասփիւռով, որպէսզի կռիւները դադրեցնեն եւ բոլորը միանան ֆաշականութեան դէմ։ Զայնասփիւռ ճառերէն մէկուն մէջ բանախօսը կը խնդրէ «դադրեցնել փողոցներէն մազող արեան հեղեղները»։

Սահմանագլուխ հասած լուրերու համաձայն, կառավարութիւնը յաջողած է զսպել խռովութիւնները, սակայն ուրիշ լուրեր կ'ըսեն թէ անիշխանականները յաջողած են գրաւել ընել Պարսելոնայի ոստիկանութիւնը։

Անիշխանականներու եւ կառավարութեան միջեւ պայքարը կը շարունակուի Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմին սկիզբէն ի վեր։ Երբ Սպանիոյ կառավարութիւնը Վալենցիա փոխադրուեցաւ, հարաւային Քաթալոնիոյ անիշխանական կոմիտէները մաքրուեցան, բայց հիւսիսային Պարսելոնայի շրջանը մնաց անոնց իշխանութեան տակ։

** Կռիւները կը շարունակուին մանաւանդ Պիլպաոյի ճակատին վրայ։ Ապստամբները երկու նոր յաջողութիւններ կը ծանուցանեն, իսկ հանրապետականները կ'ըսեն թէ ապստամբներուն յառաջխաղացութիւնը կասած է։

Թոռնիկներու պատրիարքը Հռոմի մէջ

Գերապայծառ Արիտա, 375.000 Մարոնիներու պատրիարքը, Հռոմ հասաւ մայիս 4ին, ընկերակցութեամբ Անտիոքի եւ Դամասկոսի արքեպիսկոպոսներուն, ինչպէս եւ աշխարհական եւ եկեղեցական հետեւորդներու։ Մինչեւ կայարան դիմաւորելու գացած էին նաեւ Վատիկանի ֆրանսական դեսպանը եւ բազմաթիւ հայ, յոյն եւ ուրիշ արեւելքցի կղերականներ։ Իտալական կառավարութեան կողմէ ներկայ էր Պէյրութի հիւպատոսը։ Զօրախումբ մը զինուորական պատիւներ ընծայեց, մինչ նուագախումբը արքայական եւ ֆաշական քայլերգները կը հնչեցնէր։ Այս կարգի պատիւները մինչեւ հիմա վերապահուած էին միայն կարդինալ - նուիրակներուն։ Երբ Սուրիոյ պատրիարքը, Տապունի, Հռոմ եկաւ 1936ին, այսպիսի պատիւներ չեղան։ Այնպէս որ, շատեր կը կարծեն թէ իտալական կառավարութիւնը ուզած է քաղաքական ցոյց մը կատարել ֆրանսական հոգատարութեան շուրջ։

Մարոնիներու պատրիարքը երէկ ընդունուեցաւ Պապին կողմէ։

Մեթրոյի գիները կ'աւելնան

Քաղաքապետական խորհուրդը երեքշաբթի ամբողջ օրը վիճաբանելէ վերջ, երկու տարբեր որոշումներ տուաւ մեթրոյի գիներու յաւելման մասին։ Առաջին որոշումը կը սահմանէ.— Բ. կարգի տոմսակներու գինը բարձրացնել 80 սանթիմի, եւ Ա. կարգը՝ 1.30, երթեւեկ Ա. կարգ՝ 1.90, Բ. կարգ՝ 1.5 հաւաքական տոմսերու համար՝ 10 սանթիմ.

Երկրորդ որոշումին համաձայն, եթէ հանրակառքերու գիները աւելնան, մեթրոյի սակերը պիտի ըլլան,— Բ. կարգ 90 սանթիմ, Ա. կարգ 1.40, երթեւեկ Ա. կարգ 2 ֆր., Բ. կարգ 1.15. հաւաքական տոմսակներու համար 25 ս.։ Այն ուղեւորը որ Ա. կարգի վակոն մը կը մտնէ Բ. կարգի տոմսակով, պիտի վճարէ 10 սանթիմ աւելի։ Իբրեւ փոխարինութիւն բազմանդամ ընտանիքներու, որոշուեցաւ 250 ֆր. նպաստ յատկացնել 3 զաւակի տէր հայրերու, եւ 50 ֆր., անկէ աւելի եղած իւրաքանչիւր զաւակի համար։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՆՉԵ՞Ր, ԻՆՉԵ՞Ր ԳԻՏԵՆ

Առեւտ մը ի վեր ռամկավար մամուլը առեղծուածայի՞ն պայքարի մը ձեռնարկած է խորհրդային - բոլշեւիկեան ճակատին դէմ, անշուշտ ազդուելով Մոսկուայէն մինչեւ Երեւան կատարուած «մաքրագործումներէն»։

Ազդանշանը Ամերիկայի Պայքարը տուաւ, եւ Եգիպտոսի Արեւն ալ բաւական ծամծմելէ վերջ, իր կարգին քարը հանեց յեզուին տակէն։

Առաջինը այնքան ալ զարմանալի չէր։ Նախկին վերակազմեալներ, քիչ մըն ալ պատուելիներ են որ կը վարեն Պայքարը։

Իսկ միւսը ուրի՞շ բան է։

Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ Արեւի խմբագիրն էր, որ դեռ 1924—25ին, ձեռնարկեց «Հոմ»ը «Հօկ»ի վերածելու, թէ ան էր որ տարիներով սիլի - պիլի խաղաց կարմրուկներու հետ եւ Երեւանի թմբուկը զարկաւ ներբեղնելու ատեն, թէ ան էր որ երկու ամիս Հայաստան մնաց եւ գիրք մըն ալ գրեց, իբրեւ բացառական երեւոյթ գտնելով միայն ... արտաքնոցները, թէ ..

Արդ, այս «վստահելի»ն խմբագրականներու շարք մը սկսած է, «Արդարութիւնը ամէն բանէ վեր», ապացուցանելու համար հետեւեալ «ճշմարտութիւնները».—

1. Խ. Հայաստանի միակ անկեղծ բարեկամը ռամկավար կուսակցութիւնն է։

2. Արտասահմանի եւ Հայաստանի կապերը կը խզուին, եթէ ռամկավարները չըլլան։

3. Երեւանի Ամատունիները ի զո՛ւր «իմպերիալիստական եւ ֆաշիստ պետութիւնների գործակալ» կը նըկատեն ռամկավարները, շփոթելո՛վ Դաշնակներուն հետ։

Այս ոչինչ։ Երրորդ խմբագրականին մէջ, պարզելով «արտասահմանի հայ համայնավարներուն կատարած տխուր դերը», թերթը ձեռնհասօրէն կը յուսաբանէ Շահվերդեաններու, Արսէն Եսայեաններու, Երզնկեաններու, Ալազաններու եւ միւսներու դէմ սարքուած հալածանքներուն բուն զաղտնիքը։

Ահա կարդացէք (Արեւ, 28 ապրիլ).

— «Արտասահմանի հայ համայնավարները առօք չեն բաւականանար։ Անոնցմէ շատեր (եթէ ոչ բոլորը) թաքթփուկները ըլլալով զանազան հայ կազմակերպութեանց եւ ոմանք՝ իրենց կեանքին մէջ հազար գոյն փոխած, ինքզինքնին հաւատարիմ եւ վստահելի ներկայացնելու համար ցոյց կուտան արտակարգ եռանդ եւ Հայաստանէն արտասահման եկած ո եւ է անձի շուրջը կը լարեն լրտեսական ցանց մը, զայն «հսկողութեան տակ» առնելով եւ անոր ամէն մէկ արարքը, այս ու այն անձին հետ տեսակցութիւնը նօթագրելով եւ «ժուռնալ» հասցնելով հոն ուր պէտք է։ Գիտենք մօտէն, թէ Փարիզ եկած զացած Հայաստանի ներկայացուցիչները ինչպիսի նեղ դրութեան մէջ դրուած են երբեմն։ Գիտենք նաեւ թէ մանաւանդ Գ. Դ. Շահվերդեանի մասին ինչպիսի «տօսիէ» մը կազմուած է Փարիզի մէջ, «տօսիէ» որ ապահովաբար սահմանուած էր ֆրանս. կոմունիստական կուսակցութեան խողովակով փոխանցուելու Մոսկուայի Գ. Միջազգայինին լրտեսական ճիւղին։ Արտասահմանէն Մոսկուայի վրայ թափուող ղանգատներն ու բողոքները կրնան երբեմն նկատի չառնուիլ, բայց երբ կասկածանքի մթնոլորտ մը կը ստեղծուի եւ իրարու ետեւէ կ'իյնան թատէքներէն մինչեւ Րիզովները, այն ատեն, այդ «քնացած» «տօսիէ»ները կ'արթննան եւ առումի մը նման կը պայթին Հայաստանի կուսակցական ղեկավարութեան գլխուն»։

Այս ծանրակշիռ գաղտնիքը գիտնալէ յետոյ, չա՞րժեր ռամկավար վերթբաններու պատուիրակութիւն մը ղրկել Մոսկուա, որպէսզի ուրիշ «քնացած» տօսիէներ չարթննան եւ նոր ռումբեր չպայթին Երեւանցիներու գլխուն։

ՎԱՀԷ

Զինուորագրութեան խնդիրը Սէնթ Էթիէնի մէջ

Երէկ հետեւեալ նամակը ստացանք Սէնթ Էթիէնի Ազգ. Միութենէն, մայիս 4 թուականով.— Գաղութիս հայ զինուորցուներուն համար քանի մը օրէ ի վեր կոչ կը դրկուի զինուորագրութեան դրասենեակէն, հետեւեալ բովանդակութեամբ.— «Այո կամ ոչ, պատասխանի կը սպասենք։ Եթէ պիտի ընդունիք զինուորութիւնը առաջին օրէն իսկ նաեւ պիտի ընդունուի ձեր հպատակութիւնը»։ Կ'աւելցնեն նաեւ որ «կրնաք ձեր կեդրոններէն, միութիւններէն խորհուրդ առնել եւ ըստ այնմ շարժիլ»։

Ուստի կը խնդրուի ձեզմէ բացատրել թէ օրէնքը ի՞նչպէս կ՚ըտրամադրէ, կամ ի՞նչ դիրք պիտի բռնեն զինուորցուները։

ԽՄԲ.— Օրէնքին բոլոր տրամադրութիւնները օրը օրին եւ լայնօրէն հրատարակած ըլլալով, շատ կարճ պիտի ըլլայ մեր պատասխանը.— ՊԷՏՔ Է ԸՆԴՈՒՆԻԼ ՀՐԱՒԷՐԸ ԵՒ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻԼ։ Մեզի համար նորութիւն է գորակոչի այդ ձեւը։ Կը խնդրենք խմբագրութեան ղրկել օրինակ մը՝ գրաւոր կոչէն։

Սանճաքի խնդիրը, Հայերը եւ Արաբները

«Ազդակ»ի տնօրէնը անցեալ շաբթու տեսակցութիւն մը ունեցած է Սուրիոյ կրթական եւ դատական նախարարին՝ Տօքթ. Ապտիւլրահման Քէեալիի հետ։ Նախարարը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է Սանճաքի հարցին եւ Հայերու բռնած դիրքին առթիւ.

— «Այժմ Ֆրանսա քաղաքական պայմաններու բերումով աւելի կորովի կերպով կը պաշտպանէ մեր իրաւունքները։ Ինչպէս յայտնի է, մենք չէինք ընդունած Ժընեւի մէջ գոյացած համաձայնութիւնը։ Հետեւաբար յոյս ունինք որ ի նպաստ Սուրիոյ վերջանան Ժընեւի բանակցութիւնները։ Մենք շատ գոհ ենք Հայերէն, որովհետեւ անոնք Սանճաքի խնդրին առթիւ արի (մէրտ) կեցուածք մը ունեցան եւ լայնօրէն գործակցեցան մեզի, կատարեալ անկեղծութեամբ նուիրուելով սուրիական տեսակէտին։ Սանճաքի մէջ Հայերու եւ Արաբներու գործակցութիւնն ու եղբայրակցութիւնը վերջին ծայր գոհ ձգած է մեզ եւ նոյն իսկ ֆրանսական ու Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն վրայ շատ լաւ տպաւորութիւն թողած է։ Թուրք թերթերը իրենց ուզածին պէս կրնան գրել Հայերու մասին, վստահ եղէք հաւատացող չըլլար, որովհետեւ Արաբները շատ լաւ ճանչցած են Հայերու անկեղծութիւնն ու հայրենասիրութիւնը եւ այլ եւս չեն կրնար հաւատալ նման յերիւրանքներու։ Հիմա կը մնայ օտար շրջանակներու հասկցնել թէ Հայերն ու Արաբները իրարու հետ շատ լաւ են եւ թէ անհիմն են թրքական թերթերու չարամիտ հրատարակութիւնները»։

*** Նոյն աղբիւրին համաձայն, բազմաթիւ թրքական գործակալներ ձերբակալուած են Սուրիոյ մէջ, գլխաւորաբար սահմանագլուխին վրայ։ Սուրիական կառավարութիւնը մասնաւոր հրահանգներ ուղղած է բոլոր նահանգապետներուն, որպէսզի խիստ միջոցներ ձեռք առնեն թրքական քարոզութեանց դէմ։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ԶՕՐԱՇԱՐԺ ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒԺԵՐՈՒ»

Թուրքիան, իր բանակի զօրացման համար վերջերս քուէարկեց նաեւ օրէնք մը՝ «ազգային ուժերու զօրաշարժի մասին»:

Համաձայն այդ օրէնքին, Թուրքիա իր խաղաղութեան շրջանի գործօն բանակը պէտք է օժտէ մարզուած ու պատրաստուած նոր ուժերով: Էրացընէ հրամանատարական կազմը, բայց մանաւանդ ընդհ. սպայակոյտը: Հաղորդակցութեան համար պէտք է ստեղծէ մարմիններ, ներքին պարենաւորման համար միջոցներ ձեռք առնէ, ազգային ոգին բարձրացոյն աստիճանին վրայ պահէ, ճարտարարուեստին թերին՝ պատերազմական առաջադրութեամբ՝ լրացնէ, արտաքին ու ներքին առեւտուրի չահագիտութիւնը վերցնէ՝ բանակին ու ժողովուրդին պէտքերը կարենալ գոհացնելու համար: Դրամը ամուր պահելու աշխատի, կազմակերպէ երկրագործական արտադրութիւնը եւ սպառումը՝ առ հասարակ:

Ուրեմն, ազգային բոլոր ուժերու զօրաշարժ ըսելով, պէտք է հասկնալ երկու գործունէութիւններ: Առաջինը անոնց համար, որոնք ճակատ պիտի երթան եւ պիտի գործեն զինուորական արուեստի սկզբունքներու համաձայն, իսկ երկրորդը անոնց համար, որոնք պիտի մնան ներսը ու պիտի ջանան ապահովել յաղթանակը՝ բարոյական ու նիւթական տեսակէտէ, չարժման մէջ դնելով պետութեան բոլոր ուժերը:

Պարզ է, որ այս ծրագրեալ պայքարին համար օրէնքի մը քուէարկումը բաւական չէ: Տարիներ հարկ են, այդ գործը կազմակերպելու, ձեւի դնելու, երկիրը ամբողջական զօրաշարժի մը պատրաստ եւ ընդունակ դարձնելու համար:

Թուրքիա սպառազինումի գետնին վրայ ունի անպատեհութիւն մը:

Կարելի չէ ժխտել թէ ան զինուած է: Ու կը զինուի, շարունակ: Բայց, ինչ իր է թէ, սպառազինումի այս յարատեւութիւնը ուժերու ինչ աստիճանի վատնում կը պատճառէ Թուրքիոյ, եւ թէ այս խելայեղ արշաւին որքան առեն կրնայ տոկալ: Վստահ ըլլալ, կասկած չի կրնար ըլլալ այն մասին թէ՝ պետութիւններու այս սպառազինումի անօրինակ թափը զգալապէս պիտի տկարացնէ զիրենք ու, ամէնէն երկար պիտի կարենայ շարունակել այն որ ամէնէն աւելի կրնայ կրճատել տոկալ:

Թուրքիա այդ մրցումին դժուար թէ կարենայ մինչեւ վերջ մասնակցիլ: Անիկա պիտի նմանի այն վազողին, որ սրտոտ տեղ մը ուժգին թափով կը վազէ ուրիշներու կողքին, բայց առեն մը յետոյ կը ստիպուի քայլերը նուազեցնել, որովհետեւ շունչը կը բռնուի:

Երկրորդ դժուարութիւնը այն է իրեն համար, որ զինական արհեստագիտութիւնը օրէ օր զգալապէս կը փոխուի: Մեքենան յարատեւօրէն կը կատարելագործուի, ու մարդկային միտքը ամէն օր կը հնարէ նորը, որ անարժէք կը դարձնէ կամ երկրորդական գծի վրայ կը դնէ այն, որ դեռ երէկ, նկատուած էր լաւագոյնը: Անիկա մեծ մտահոգութիւն մըն է անոնց համար որ կը ձգտին օրուան ամենակատարեալ մեքենան ու միջոցը ունենալու, իսկ անիկա կը պահանջէ ամէն օր ձեռք զարնել նորին, ունենալ զայն, նոր պիւտճէ յատկացնել անոր:

Երբ բանակի կամ զինուորական ուժի մասին կը խօսինք, անհրաժեշտ է որ նկատի ունենանք քանի մը պարագաներ եւս:

Կ'ակնարկենք այն քաղաքական յաջողութիւններուն ու կապերուն, զորս Թուրքիա ձեռք է ձգած եւ որոնք կը նպաստեն իր զօրութեան:

Անոնց առաջինը այն բարեկամական շրջապատն է, զոր ստեղծած է Թուրքիան իր սահմաններուն վրայ, — Ռուսիա, Իրան, Իրաք, Սուրիա (չհաշուելով Սանճաքի վէճը): Կը մնան երկու ճակատներ, Միջերկրական եւ Պալքանեան, որոնք երկուքն ալ վրդովիչ են իրեն համար՝ նոյնիսկ հակառակ սրուած հաւասարակշռութեան:

Երեւակայեցէք պահ մը որ Թուրքիա, իր այդ ընդարձակ սահմաններով, շրջապատուած ըլլար հակառակ պետութիւններէ: Հասկնալի է թէ որքան դժուար ու գրեթէ անկարելի պիտի ըլլար, իր սահմաններուն հետ համեմատած արդիւնք իր ուժերով՝ իր շրջապատին դէմ կենալ: Թուրքիա ընդարձակ սահմաններ ունենալով հանդերձ, անոնց ամբողջութիւնը պահպանելու մտահոգութիւնը չունի: Նոյնիսկ բարեկամներ ու զինակիցներ ունի հոն: Անիկա իրեն համար առաւելութիւն մըն է, որուն շատ կարօտ է ինք:

Պաշտպանութեան տեսակէտով այդ ուրիշ առաւելութիւն մը չէ՝ իրեն համար՝ Մոնթրէօյի մէջ Նեղուցներու ամրացումի մասին իր ձեռք ձգած արտօնութիւնը: Նախ՝ ռազմական տեսակէտով: Եւ, երկրորդ, քաղաքական:

Վստահ ըլլալ, չմոռնանք որ Թուրքիա այժմ ունի քաղաքական շատ նպաստաւոր դիրք մը, որ արդիւնք է իր աշխարհագրական դիրքին: Այս վերջին պարագան եւս հարկ է դասել իր ռազմական արժէքներու կարգին, այն մտքով, որ, նոյն դիրքի բերումով, իր բարեկամութիւնը կամ զինակցութիւնը կը փնտռուի, թէեւ, միանգամայն, նշանակ կ'ըլլայ ցանկութիւններու եւ հակամարտութեանց:

Ուրեմն, — զօրաւո՞ր է Թուրքիան:

Այո եւ ոչ:

Այո, որովհետեւ այժմու Թուրքիան աւելի ուժեղ, աւելի պիրկուած, աւելի ուշադիր, աւելի փնտռուած ու կարգապահ է, քան նախկին Թուրքիան:

Ան զօրաւոր է, օրինակ, Ցունաստանէն, Իրաքէն, Իրանէն, Սուրիայէն եւայլն: Ուրեմն, իր անմիջական շրջապատին հետ բաղդատելով, զօրաւոր է, առաւել՝ քաղաքական այդ եզրութիւններ ունենալու, նոյնիսկ դառնալու առանցք՝ խմբաւորումներու, — ինչ որ կը ձգտի ըլլալ, օրինակ, Իրաք, Աֆղանիստան, Իրան եւ Թուրքիա խմբաւորումին մէջ:

Բայց, չմոռնանք, որ Թուրքիա առկախ հարցեր ունի եւ հետեւաբար բախումի հաւանականութիւն չունի բոլոր այդ պետութիւններուն հետ՝ ո-րոնցմէ, անջատ անջատ, զօրաւոր է ինք: Ապա ուրեմն, իր այդ ուժը, — որ մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ, կը տպաւորէ մեր վրայ, իր ամբողջական դիրքը թեան տեսականացումին երաշխիք մը ըլլալու մասնաւորապէս կամ նոյնիսկ համոզումին կը մղէ մեզ, — հընարաւորութիւն պիտի չունենայ ինքզինքը արժեցնելու, տրուած ըլլալով որ, ինչպէս ըսինք, պատճառներ չունի անոնց հետ չափուելու:

Եւ սակայն, Թուրքիա, աշխարհագրական սահմաններէն զատ, ունի նաեւ քաղաքական սահմաններ: Անգամ մը խօսեցանք այդ սահմաններու մասին: Ըսինք թէ, հակառակ իր խաղաղասիրութեան, ան հարկադրուեցաւ իր քաղաքական շրջագիծը աւելի լայնցնել, քան արդէն իսկ շատ լայն աշխարհագրական սահմանները: Թուրքիա ջանաց քաղաքական սահմաններու ընդլայնումով (ուխտ, զինակցութիւն եւայլն), իր աշխարհագրական սահմանները պահպանել:

Բայց, առկէ իսկ ծնաւ իր զօրաւորութեան չափանիշին նուազումը:

Նախ, որովհետեւ, իբրեւ հետեւանք առոր, Թուրքիա, կարելի է վստահաբար ըսել, անկարող պիտի ըլլայ ապագայ մեծ բախումէն անմասն մնալ: Այդ ուղղութեամբ քեմալական Թուրքիան, երեւան գալէ ի վեր բնաւ առջեւ, բնաւ տարբերութիւն պիտի չունենայ Օսմանեան կայսրութենէն:

Երկրորդ, Թուրքիա իր նոյնիսկ մասնակի բախումին առեն իր դէմ կը նախատեսէ իրմէ աւելի զօրաւոր ուժ:

Զմառնանցնենք մէկը կամ միւսը: Քաղաքական կեանքը տարօրինակ խաղեր ու չնզումներ ունի: Դէպքերը այնպէս մը կը դասաւորուին, երբեմն, որ ամէնէն մեծ քայլ մը կրնա՞յ յանկարծ կասիլ կամ ետ նետուիլ: Այսուհանդերձ, Թուրքիոյ այդ առաւելութեան ապառազինումին ու այնքան արագ թափով պատրաստուիլը կը մատնէ որ ինք հաւանական կը գտնէ իր այդ ուժին ապաւինելու հաւանականութիւնը:

Արեւելքէ՞ն կուգայ, Հարաւէ՞ն, Միջերկրականէ՞ն, թէ Պալքաններէն, — քեմալական Թուրքիան ապահով չի զգար ինքզինքը: Իր սպառազինութեամբ ան յաւելեալ կը խոստովանի թէ սպառնուած է դիմադրելու ուժ մը:

Ուժ մը, սակայն, որ իրմէ աւելի զօրաւոր պիտի ըլլայ:

Ահա այդ մտահոգութիւնը ունի Թուրքիան:

Ու ինք ինչքան ալ կը ստացուին-ուի, կը թուի թէ դարձեալ ինքզինքը աւելի տկար կը զգայ, քան այն, որուն հետ, յանուն իր հողերուն, չափուելու կը հարկադրուի — մասնակի թէ ընդհանրական կռուի մը առեն:

Այդ է պատճառը, որ Թուրքիա տկար է ու տկար կը զգայ ինքզինքը՝ հակառակ իր պիրկ ու զինեալ բանակին...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ
ԱՌԱՋԻՆ ՄԻՄԵՕՆԱԿԻՆ ՀԵՏ

—.—

Առանց ձեւակերպութեան, յոյժ պարզօրէն, ի վիճակի եղայ այս տեսակցութիւնը սարքելու: Երբ խնդիրը մայրաքաղաք հասնող ականաւոր եւ հռչակաւոր անձնաւորութիւններու վրայ ըլլայ, գործը աւելի դժուար է: Առաջուց պիտի ճշդես հասկնաս, թէ ուր պիտի իջնեն, քաղաքին կեդրոնի մեծ հիւրանոցներէն մի՞ն, թէ պարոնները մտադիր են արուարձան անցնել: Ցետոյ, երբ ժամը հնչէ եւ կռահուելէ վերջ յաջողիս ներկայանալ, պիտի հարցնես իրենց տպաւորութիւնները քաղաքին մասին, իրենց ծրագիրներուն մասին: Անոնք ալ կը պատասխանեն դիւանագիտական վերապահութեամբ, երբեմն ալ իրաւ է թէ շատ բաց սիրտով, մանաւանդ երբ գտնուին միամիտ վիճակին մէջ, որ պատահաբար դիւանագէտներուն է եթէ ակնարկուած նշանաւոր անձնաւորութիւնները թատրոնի կամ սինէմայի աստղեր ըլլան, կրնաս կանխաւ, առանց տեսակցելու, գրի առնել անոնց տպաւորութիւնները մայրաքաղաքին վրայ, որոնք ապահովաբար հետեւեալ կերպով կ'ըլլան.— «Շատ ուրախ եմ, կրկին ինքզինքս գտնելով այս քաղաքին մէջ, որ տիեզերքի ամէնէն գեղարուեստագէտ եւ ամէնէն համակրելի հանրութիւնը կը պարունակէ»...

Բայց ծծծեռնակները այս տեսակէն մարդիկ չեն: Ընդհակառակն, քիչ մը մարդատեաց, մարդէ խրտչող են: Անկէց զատ, անկարելի է որ կանխաւ գիտնաս թէ ուր կ'իջնեն, երբ քաղաք մտնեն: Մասնաւորապէս, այս պարագան ճիշդ է առաջին ծծծեռնակին համար: Ան այնպէս է ինչպէս սէրը, բանաստեղծ Ֆրեդերիկ Հալմի հրնազոյն սահմանումին համաձայն. — Սէրը կուգայ, հո՞ն է, անհետանի: Բայց ինչո՞ւ արդեօք, բէնէ երկար անէծէ ի վեր եկած պէտք է ըլլայ:

Սակայն այս չարքնուան մէջ առաւօտ ու հոգմախաղաղ օր մը, ձեր աշխատակիցը քաղաքին հարաւային շրջապատին կողմը յամառ թափառումի մը շնորհիւ, վերջապէս պատեհութիւնը ունեցաւ առաջին ծծծեռնակը գիմաւորելու: Ամայի ամարանոցի մը կարկառուն կտուրին տակ նստած էր, յծկոտած ու սարսափահար: Կ'աշխատէր անծրեւէն ճմռթկուած իր արդուզարդը կտուցին շարժուձեւերով կարգի կանոնի բերել դարձեալ: Մարդ պէտք չէ բնաւ խանգարէ տիկին մը այդ վիճակին մէջ — բնականաբար, առաջին ծծծեռնակը եւ ամէնքէն հետաքրքիր անպայման էգ մը կ'ըլլայ — բայց, միւս կողմէ, վայրկեանը եւ երկնաստեղծ մօտալուտ փոթորիկը պէտք էր նկատի առնել եւ գործի սկսիլ: Ուստի խօսակցութիւնը ընթացք առաւ խակոն.

— Արդէն երեք շաբաթ առաջ պէտք չէ՞ր որ եկած ըլլայիք:

— Այո, Թոփչքի հնագոյն յատակագիծի համեմատ այդպէս պէտք էր ըլլար: Ի՞նչ բարի էին այն ժամանակները երբ տակաւին գարուն գոյութիւն ունէր: Բայց դուք ալ թերեւս գիտէք որ շատո՞նց անցած է այդ շրջանը: Երբ բնութիւնը այնքան կը յապաղի, չարժեր որ մենք ճշդապահ ըլլանք: Հաճելի բան չէ անյուսալի պարզապէս եւ հարբուխոտ Միջին Եւրոպայի մէջ կանուխէն գալ բոյն դնել:

— Գոնէ հաճելի անցուցի՞ք ձմեռը:

— Շնորհակալութիւն ձեր հոգածութեան համար: Քիչ մնաց կը սառէինք վերին Իտալիոյ եւ Թիվիերայի մէջ: Անկէց առաջ Եգիպտոս էինք: Նախ ըսեմ որ հարուստ ու առատ նախաճաշի երկիրն է Եգիպտոս, ամէն կողմ փչրանք եւ մնացորդ լեցուն է: Շատ բարի եւ սքանչելի ալ ժողովուրդ մը:

— Հոս մեր քաղաքին մէջ ի՞նչ տեսաք եւ կամ ի՞նչ մտադիր էք ընել:

— Բնականաբար ընտանեկան օճախ կը փնտռեմ, հովանաւոր պարտէզներ, բարեացակամ խոհարարուհի, բարեխիղճ մանուկներ եւ գիրուկ որդեր:

— Թերեւս բախտաւոր ըլլաք որդերու մասին, բայց մարդիկը անոնց չափ գիրուկ չեն: Ուստի, այժմէն ամենանկ խոշոր յոյսեր մի ունենաք հաբուստ առատ կերակուրներու փշրանքը եւ մնացորդի համար: Հիմա այլեւս մեր քաղաքին մէջ առաջուան պէս ոչ նախաճաշ կ'ընեն ոչ ճաշ: Իմանք խիստ պահեցողութեամբ կ'ապրին, ոմանց վիրաւորանքներով թոքիքէն, ուրիշներ ալ որովհետեւ պիւտճէին բացը շատ չգիրնայ... Բայց ձեր պատուական բնութիւնքին ողջախութիւնը չըհարցուցինք: Ի՞նչպէս է: Պիտի գա՞յ ան ալ քիչ առնէն:

— Այս պահուս բնաւ չփուտ չունիմ մարդուս հետ: Կ'երեւի կէս ճամբան պարտաւորուեցաւ մնալ իր զաւակներով: Երանի թէ նա ալ մայրիկիս խօսքը մտիկ ըրած ըլլայի: Նիցն կինը հազար անգամ աղաչարկեց որ անանկ թեթեւսոլիկութիւն չընեմ եւ կանուխէն մինակս չթռիմ, եւ ձգեմ հասնողներէն առաջինը ըլլալու յաւակնութիւնս:

— Բայց խորհեցէք թէ քանի քանի մարդիկ անհամբեր ձեզի կը սպասէին: Առաջին ծծծեռնակը, որ տակաւին միշտ նշան է, թէ օդերը պիտի աղուորնան: Որքան որ հիմա ոչ գարուն ունինք, ոչ ամառ, բայց ձեր տեսքը աւելի ուրախ, աւելի լաւատես կ'ընէ մեզ, գոնէ կը սիրենք — ձեզ տեսնելով — ամառնային ծրագիրներ պատրաստել: Հիմա չէ՞ք հաւատար որ վերջապէս լաւագոյն օրեր պիտի գան:

Ցնցուող ծծծեռնակը կտուրին տակ կանգնած աչերը չորս կողմը նայիլ:

— Կարծեմ թէ հիմա կրկին պիտի անձրեւէ ... եւ սաստիկ:

— Ներողութիւն, սիրելի ծծծեռնակ, եթէ օդերը շարունակ լաւ երթան, քաղաքական երկինքն ալ նոյնքան պիտի պայծառանա՞յ արդեօք..

Ֆար լռութիւն սովորական շաղակրատ ծծծեռնակէն, որ սկսաւ թափ տալ, թօթափել իր փետրախուրձը:

— Ըսէք, Տիկին Ծիծեռնակ, ծծծեռնակեան շրջանակներուն մէջ հաւատք կայ, վստահութիւն կա՞յ արդեօք անվրդով խաղաղ եւ գեղեցիկ ամառուան մը համար, որուն այնքան ստիպողաբար կը կարօտի բովանդակ մարդկութիւնը, կազդուրուելու համար:

Ծիծեռնակը կտուրին նեղ միջոցինանկիւնները ծածկեց լայն բանալով իր թեւերը, կանգնած աչքը միշտ քօղածածուկ փետուրներուն տակ: Փոխանակ իմ այս հարցումիս պատասխանելու եւ ուղղակի, ծծծեռնակը կը սրծքէն փրցուց իր տաբերային բընազդը եւ ճռուողեց Ֆիվիթ, Ֆիվիթ, եւ մէկ ճիգով կծիկը դրաւ, կտուրին տակ ապշահար թողլով զիս:

ՀԱ՞Յ Է ԹԷ ՊԱՐՍԻԿ

—.—

(Բաց նամակ · օրինակը՝ Փրանս. բէն բերթին ուղղուած)

Ցարգելի ամբրէնութիւն «Փրակէ», օրաթերթի, Լիոն— Իբրեւ յարատեւ ընթերցող մը ձեր թերթին եւ խմբագրի արուեստիս հին սիրէն հարժած, կը համարձակիմ ըսել ձեզի անկեղծօրէն եւ առանց ո եւ է քինախնդրութեան, թէ ապշեցուցիչ է արդարեւ որ սեւ յիշատակութիւն ըրիք երկու օրէ ի վեր, թէ ո՞ր ազգութեան կը պատկանի նշանաւոր ՀԱՅ նկարիչ Սարգիս Խաչատուրեան, որուն նկարները երէկուընէ (Մայիս 2, ի վեր կը ցուցադրեն Միւզէ Կիմէի սրահները. Այս ոչ-յանձնարարելի զանցառութիւնը կը բարդուի, դժբախտաբար, այնքան ուրիշներու վրայ ձեր թերթին մէջ: Տակաւին վերջերս, Փրայրերնէն չհանեց ամենադոյզն բան մը, իսկ ուրիշ հայ մեծանուն անձնաւորութեան մը, անհամեմատ արուեստագէտ Վարդան Մախոխեանի կեանքին, ոչ մահուան վրայ: Ան մեռաւ Նիս, ուր կը բնակէր երկար տարիներէ ի վեր, շրջապատուած ամէնուն պատիւովն ու յարգանքով մը նաց որ, Փարիզի, Նիսի եւ Մարսէյլի թերթերը յետ մահու դրուատներ հիւսեցին, ուսումնասիրութիւններ հրատարակելով անոր գեղարուեստին եւ ծովանկարչական հանճարին վրայ:

Ձեր զանցառութիւնը անով աւելի ցաւալի եւ անպատեհ է, որովհետեւ ձեր սովորական մեթոտը չէ կամ ձեր կողմէ ամէնուն համար կիրարկուած չափը չէ այն: Դուք ընդհանրապէս Ֆլամանին Ֆլաման, Հօթէնթոյին Հօթէնթօ, Հրեային Հրեայ, Քրիստոնէին Քրիստոնեայ կ'ըսէք: Եւ արդարեւ, յոյժ ճշմարիտ, եթէ նոյն այն մեթոտը գործադրուէր առանց որ եւ է կողմնակալութեան: Մասնաւոր հայ պատանի մը, պիտի բաէի՝ տղեկ մը, անցեալները Լիոնի մէջ Ջուրերէն փրկեց իրմէ աւելի մեծ երեք մարդիկ, յին չակներ: Դուք այս խիզախութիւնը պատմեցիք առանց «պարծիչ»ին իր բուն անունով անուանելու, հակառակ անոր որ ձեր ձեռքն ալ ունէիք անոր ինքնութեան թուղթը: Անիկա չէնէ կրնար բնաւ վերապրել ձեր կողմէ գեղարուեստագէտ Խաչատուրեանի ազգութեան անփիտութեան: Խաչատուրեան Փարիզ է այս միջոցիս: Կը խորհիմ որ լիուլի տեղեակ էք այս մասին քանի որ անոր բեղմնաբերներուն ժամանաւորութիւնները կուտաք եւ դանդ կ'ընէք, նոյն իսկ, յիշատակութիւնը սա արձանագրութեան — Ջուլֆա — Հայկական դպրոց, զոր կարդաց անշուշտ հիացումով թանգարանին բացումը կատարող մեծանուն մարդը է խոհօ:

Ներեցէք ինծի որ եզրակացնեմ, թէ այսպիսի իրերու պատշաճագոյն ձեր չափը չունի միշտ միեւնոյն դիրքաւորումը եւ անպատեհ փութկոտութիւնը ի մասին հայկական իրերու: Անկէց, թէ Խաչատուրեան պարսկական տեսարաններ վերարտադրած է, իրա...

Ձեր աշխատակիցը, իմաստունի ձեւեր առնելով, պահ մըն ալ կեցաւ հոն ինքնամփոփ, այն սպասորութեան տակ, թէ տեսակցած է բարձրաստիճան դիւանագէտի մը հետ ...

Գեբմ. բարգմ.

ԵԶԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԱԻԵՏԻՍ ՊԻՁԵԱՆ (Կիւմիւշխանէյի Աւօ)

— o —

Աւետիս Պիջեանը ծնած է 1867 կամ 68 թուականին Կիւմիւշխանէ քաղաքի մէջ, որ կը գտնուի Տրապիզոնի եւ Բաբերդի ճանապարհին վրայ, վերջինէն դէպի հիւսիս:

Դոգաւոր լեռներու մէջ նստած Կիւմիւշխանէի դիրքը անառիկ է: Եթէ ան 20 — 30 լաւ կռուողներ ունենար, զրուէն հազարաւոր թշնամիներ չէին համարձակեր մօտենալու:

Պատմութիւնը կ'ըսէ, թէ լայերու արշաւանքներու պատճառով Հայերը ապաստանած են այդ վայրերը եւ հիմը դրած այդ նոր քաղաքին, որ նախապէս եղած է Սամոնտու գետի եզերքին, ձորի մէջ:

Քաղաքը ժամանակին բաւական մեծ թուով Հայեր ունեցած է, բայց Թուրքերու եւ Լազերու կեղեքումին չդիմանալով կը գաղթեն Տրապիզոն եւ Բաբերդ: Եւ Կիւմիւշխանէի մէջ կը մնան շատ քիչ Հայեր:

Աւօն՝ մեր ազատագրութեան այդ հերոսը՝ ծնած է այս լեռներուն մէջ: Իր ծնողաց միակ արու զաւակը լինելով, չափազանց սիրուած է եւ թողուած, որ ազատ մեծնայ:

Մանկութենէն արագաշարժ, եռանդուն, անխոյժ լինելուն պատճառով՝ թաղի տղաները, Հայ թէ Ցոյն, կը վախնային անկէ եւ առանց ընդդիմանալու, կը կատարէին անոր հրամանները: Դեռ եօթը տարեկան, ան 10 — 12 տարեկանի ուժ կ'ունենայ:

Օր մըն ալ ծնողները Աւօի ձեռքէն կը բռնեն, կը տանին քահանայի մօտ, որ այբ բեն սորվեցնէ: Աւօն չի հնազանդիր, քերականը կը պատռէ եւ կը փախչի լեռները:

Օրերով ու շաբաթներով կը մնայ քաղաքի մօտի քարայրներու մէջ եւ միայն երեկոները կուգայ տուն՝ քիչ մը հաց առնելու եւ իսկոյն հեռանալու համար: Ձեռք կը ձգէ Գարապինա հրացան մը եւ ատով կը սկսի սպաննել թռչուններ ու նապաստակներ: Օր մըն ալ հրացանի կապսիւլը յանկարծ կը պայթի եւ կը տանի Աւոյի ձախ ձեռքի բթամատի կէսը:

Երեկոյեան ձեռքը կապած, Աւօն տուն կը վերադառնայ. Երբ հայրն ու մայրը կը հարցնեն, թէ ի՞նչ է եղած, Սէօ, բաց տեսնենք: «Ոչինչ — կը պատասխանէ — կապսիւլը մատիս կէսը տարաւ, պայթելէն յետոյ»:

Անմիջապէս կը կանչեն տեղական բժիշկը, որ գեղեր դնէ եւ կապէ Աւոյի մատի վէրքը: Բայց մինչեւ որ բժիշկը կուգայ, Աւօն արդէն հեռացած կ'ըլլայ տնէն դէպի իր քարայրը:

Դեռ պատանի հասակին Աւօն կը սկսի օգնել իր հօրը, որ արհեստով պղնձագործ էր: Շուտով կը տիրանայ արհեստին: Այդ արհեստի հետ ան կը զարգացնէ իր որսորդական գործը՝ գնելով հին ձեւի (կայծ քարով) հրացան մը:

Թուրք, Ցոյն եւ Հայ կը ճանչնան զայն Աւճի Աւետիս (Որսորդ Աւետիս) անունով: Լեռներու մէջ ան կը սպաննէ վարազ, արջաէս, գայլ եւ ուրիշ կենդանիներ ու կը դառնայ ամէնէն առաջին նշան խփողը ամբողջ շրջանին մէջ: Ցոյն եւ Թուրք կը նախանձին անոր, հակառակ անոր որ հազիւ 17 — 18 տարեկան էր: Արագաշարժ Աւօն մեծ համբաւ կը հանէ, եւ ամէն մարդ կ'ուզէ ընկերանալ անոր:

Ամէն բանով բնութիւնը օժտած էր Աւօն, բայց մէկ բանէ զրկած էր, այն է՝ լեզուէն: Երկու նախադասութիւն չէր կարող իրարու մօտ բերել եւ արտայայտել: Իր խելքն ու միտքը լեռներն էին: Զմեռը երբեք հօրը չէր օգներ, այլ կը զբաղէր միայն որսորդութեամբ:

Ծնողները, երբ կը տեսնեն որ Աւօն կամաց կամաց տնէն կ'ուծանայ եւ լեռներու մէջ կ'ապրի, կ'որոշեն ամուսնացնել: Անոնց կամքին Աւօն հընդդիմանար եւ քանի մը ամիս յետոյ, կ'ամուսնանայ իր ուզած աղջկան հետ:

Աւօն շուտով կը դառնայ հայր երկու զաւակներու, մէկը աղջիկ, միւսը մանչ: Տղան՝ Նշանը գոհուեցաւ մեծ եղեռնին, իսկ աղջիկը՝ Աստղիկը հարս է այժմ Հայաստանի մէջ:

Իր ամուսնութենէն յետոյ սակայն, նստակեաց կեանք չունեցաւ Աւօն: Ընդհակառակն, ան դիշեր ցերեկ կը թափառէր լեռները, շատ անգամ կը հանդիպէր մաքսանենգ Լազերու եւ անոնց հետ կռուի կը բռնուէր:

X

Լուրերը կը հասնէին օսմանեան կառավարութեան ականջը թուրք աղայի մը մատնութեան պատճառով: Այդ օրերուն Աւօն նորէն կռուի կը բռնուի, եւ կռուի միջոցին կը վիրաւորէ Լազերէն մէկը: Բայց Աւօն կ'անհետանայ, եւ ոչ ոք չի հասկնար թէ իրենց դէմը կռուողը պատանի մը եղած է՝ Աւետիսը, հագած Լազի հագուստներ, պաշլըղը գլխին:

Աւօն կռուի վայրէն ապահով կը հեռանայ, բայց մատնիչը իր եռեւն է: Աւօն կը ձերբակալուի, որպէս մարդասպան: 10 ամիս բանտը մնալէն յետոյ, կը հանուի դատարան: Երկար դատավարութիւն տեղի կ'ունենայ: Հայրը իր ունեցած կարողութիւնը կը ծախէ եւ կը յաջողի թեթեւ վճիռ արձակել տալ: Դատավճիռը կ'ըլլայ՝ 18 ամիս բանտարկութիւն եւ անկէ յետոյ ամէն շաբաթ ներկայանալ կառավարութեան:

Այս բանտարկութիւնը կը զուգադիպի Կարնոյ ապստամբութեան: Աւօն այդ ժամանակ կը լսէ Փետայի անունը եւ կը զարմանայ, որ այդպիսի Հայեր կան լեռներու մէջ: Եւ այդ բանտին մէջ կ'ուխտէ, որ ազատելէն պէս պիտի երթայ գտնել այդ ֆետայիները, որոնք կը կռուէին բանակի ու զաղան կառավարութեան դէմ:

Բայց Աւօն ուրիշ ուխտ մըն ալ կ'ընէ, այն է՝ գտնել զինքը մատնող աղան եւ սպաննել զայն:

Բանտը եղած առեն կը մեռնի հայրը: Աւօն կ'ուզէ ներկայ ըլլալ թաղումին, բայց չեն թողուր: Աւօն կը գըրանայ, կը մռնչէ, բայց անօգուտ:

Կը լրանայ, վերջապէս, բանտարկութեան ժամանակը, եւ Աւօն կ'ազատուի: Իր խնամքին կը սպասէին իր երկու զաւակները, մայրը եւ կինը:

Տղաները փոքր էին: Ջէք կարող էր եւ է գործ ընել, առանց իր ուխտը կատարելու: Ամէն օր արեւը կը ծագէր եւ կարծես անոր ականջին կը փսփսար. «Դաւաճան, ուխտադրուժ, ի՞նչ բանի կը սպասես, ինչո՞ւ խոստումդ չես կատարեր»:

(Շար.)

(1)

ՍԵՊՈՒՀ

...ւանք չունինք եզրակացնելու թէ ան ... — նովին իսկ գործով — Գարսիկ ... Անշուշտ որ անտրամաբանելի պիտի գտնէք եզրակացութիւնը, այսինքն կամ այն ... զտարիւն Ֆրանսացի կամ եւրոպացի նկարիչը կարելի է Թուրք կամ Աֆղան անուանել, որովհետեւ .. ... առեն Թուրքիա կամ Աֆղանստան բնակած է: Հայերը կը վխտան Ֆրանսայի մէջ եւ անոնցմէ շատեր կը գտնուին Լիոն, ձեր մօտը, ձեր շուրջը, թերեւս նոյն իսկ, ով գիտէ, ձեր թերթին գործատուներուն մէջ, որոնք ... կը զարնեն իրենց անունին «եան» վերջաւորութեան կիսատուեալով: Բնականաբար, այդ վերջաւորութիւնը — համաձայնեցէք, խնդրեմ — ցուցմունք ծառայած է ձեզի, քանի որ ա... անգամ բնաւ չէք թերացած «Հայ» ... ը եւ է անհատ, որուն անունը կը կայուի ... գործի մը կամ դատապարտելի, այպանելի արարքի մը: Այս պարագաներուն մէջ, իրենք իրենց ծագումի անունով կոչելու ձեր ... թոյր իրաւ որ հիանալի է եւ հետեւողութեան արժանի:

Բառ մըն ալ, եթէ կը հաճիք, Պ. ...ոպէն — Ձեր թերթին շարժանկարչական մասին մէջ, բնաւ երբեք չէք յիշատակեր ազգութիւնը Մադսուտեանի եւ Մամուլեանի, որոնք թերթ ընթերցողներու անհամար թիւ մը կը հրապուրեն, կը յանկուցանեն, այն անզուգական արուեստագէտներուն՝ որոնք յաճախ ձեր ժամանցը էջը կը զարդարեն: Երկուքն ալ շատ բան կրնան կորսնցուցած ըլլալ միջավայրէն ու տարիքէն, բայց Հայ են հոգիով մարմինով, երբեք չեն լքած իրենց նախնական «եան»ը: Հայերը շատ կարծր են իրենց փայլով, եւ այս է պատճառը որ անոնք միշտ բարի եւ հաւատարիմ քաղաքացիներ կ'ըլլան որ երկրի մէջ ալ որ գտնուին: Մի դպչիք իրենց ցեղին, որ աստուածաշնչական հնութիւն ունի հրէականին նման, մի դպչիք անոր անկախութեան անցամաքելի իտէալին՝ զոր կ'ոռոգէ յաւէտ Ֆրանսական գրականութեան խորունկ ջուրերէն, անոնցմէ դուրս, Հայերը կատարի անհատներ են Ֆրանսական հայրենիքին՝ որ այնքան վեհանձնօրէն որդեգրեց զիրենք, թէեւ անուրանալի է որ իրենց դժբախտութիւններուն ամենամեծ մասը վերագրելի է անոր Դիւանագիտութեան:

Խորին յարգանօք

ԵՏԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ, ԻՐԱՔ ԵՒ ՍՈՒՐԻԱ

—.—

Անցեալ շաբթու Ճենկիւրի այցելեց Իրաքի արտաքին նախարարը, Տօքթ. Նաճի եւ այս առթիւ վերանորոգուեցաւ երկու երկիրներուն միջեւ կնքուած դաշնագիրը: Թուրքերէն Թան (Կիւնեմնի Միլլիյէթ) հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս այցելութեան առթիւ —

Տօքթ. Նաճի էլասիլ մեր աչքին ոչ միայն բարեկամ եւ դրացի երկիրը կը ներկայացնէ, այլ միաժամանակ ան ներկայացուցիչն է մեր ազգային քաղաքականութեան շատ նմանող խաղաղասէր եւ վերականգնումի ուղղութեան:

Երկու ազգերու արտաքին խնդիրներու մասին տեսակէտները նոյնն են: Երկուքն ալ կը բաղձան որ իրենց դրացի վայրերուն մէջ եւ աշխարհի ամէն կողմը անդորրութիւն եւ ապահովութիւն տիրէ: Նոյնպէս երկու ազգերուն ալ փափաքն ու ջանքը բացարձակ է ի մասին բռնելու կատարեալ զարգացումի արգելիչ ամէն խոչընդոտ եւ ընթանալու այնպիսի ուղղութեամբ մը որ ամէնէն արդիւնաւորն ըլլայ աշխարհի համար:

Միջազգային սահմանը մեզի համար բաժանող գիծ մը չէ, այլ դուռ մըն է որ շատ մօտիկ բարեկամ դրացիի մը տունը կը տանի: Այս դրան մեզի վերաբերող կողմը կեցող Թուրք պահապանները իրենց հայրենիքը չէ որ կը պահեն, որովհետեւ երկուստեք գոյութիւն ունեցող անսասան վստահութիւնը առոր պէտք չի թողուր: Անոնք կը հսկեն միայն որ սահմանին վրայ պաշտպանուին Իրաքի շահերը եւ այս շահերուն խոստր ո եւ է բան տեղի չունենայ: Նմանապէս, սահմանի Թուրք շահերուն պահապաններն ալ դիմացը գտնուող Իրաքցիներն են:

Երկու երկիրներու միջեւ գոյութիւն ունեցող սերտ բարեկամութիւնը խանգարել ջանացողներ չեն պակսիր: Մասնաւորաբար Սուրիոյ մէջ կարգ մը ծայրայեղներ կ'աշխատին արաբական խնդիր մը մէջտեղ հանել:

Թրքութիւնն ու արաբութիւնը իրարու հակընդդէմ երկու աշխարհ նկատել՝ մտածումը կրնայ ըլլալ միայն անոնց որոնք կ'ուզեն ճզմել երկու կողմերն ալ: Թրքութիւնն ու Արաբութիւնը նոյն ճամբէն անցեր, նոյն ցաւերը կրեր են: Անոնք երկուքն ալ դէմ յանդիման կը գտնուին այն պահանջին որ զիրենք կը մղէ զարմանել ժամանակին պատճառած անիրաւութիւնները եւ ժամ առաջ հասնիլ քաղաքակրթութեան բարիքներուն: Թրքական աշխարհը այս կէտին վրայ միշտ հետեւողական եղած է եւ իր ազատագրումի վաղորդայնին, նոյն իսկ իր գոյութեան սպառնացող մեծ վտանգներու հետ դէմ յանդիման գտնուած ատեն, պատալով պաշտպանած է Արաբական աշխարհի իրաւունքները:

Մէջտեղը կայ միայն Սուրիոյ հետ անհասկացողութիւն մը, որուն հարթուելուն ... կրնայ ուղղակի դերմը կատարել՝ երկու կողմին սերտ բարեկամ մը ըլլալու իր հանգամանքովը:

Սուրիոյ համար օրինակ պէտք է ըլլայ Իրաքի եւ մեր միջեւ գոյութիւն ունեցող ներդաշնակ բարեկամութիւնը: Սուրիացիները սա կէտը պէտք է ըմբռնեն, որ մենք Հաթայը ոչ մէկ ատեն Ֆրանսացիներուն թողուցինք: Կարգ մը պայմաններով առանց ձգեցինք: Նոր սահմանադրութիւնը որ ներքին անկախութիւն կ'ապահովէ այս հողամասին, կը մարմնաւորէ մեր մեծագոյն զոհողութիւնը զոր կրնայինք ընել Հաթայի խնդրին մէջ: Ընդունելով սակայն, այն համոզումը ունինք թէ Սուրիացիներու զգացումներուն հանդէպ ալ առաւելագոյն չափով յարգանք ցոյց տուած ենք: Այն սկզբունքները որոնց յանդգան Ժընեւի մէջ, ամենափոքր վիճարանութեան մը չեն կրնար տոկալ:

Այսօրուան դատը, տառացիապէս Սուրիացիներուն իրենց տեսողութեան անկիւնը դարձնել իրենց շահերուն համաձայն փոխելէն կը բաղկանայ: Հաթայի (Սանճաք) խնդիրը ոչ միայն պէտք է դադրի Թուրք եւ Սուրիացի աղբերը իրարմէ բաժնող հարց մը ըլլալէ, այլ ընդհակառակն, միացնող բնոյթ մը պէտք է ստանայ: Նոր անկախ Սուրիան, փոխանակ իր ներքին գործերը որոշ սկզբունքներու համաձայն կանոնաւորելու, եթէ քաջալերէ Թուրքիոյ դէմ ծայրայեղ հոսանքները եւ այս կերպով ջանայ ծածկել իր ներքին գործերուն պարապութիւնները, դէպի ինքնասպանութիւն դիմած կ'ըլլայ: Բայց երբ ընդհակառակն, ինչպէս մեր եւ Իրաքի միջեւ գոյութիւն ունի, մեր միջեւ ալ ճշմարիտ բարեկամութիւն մը եւ գործակցութիւն մը հիմնուի, Սուրիոյ զարգացման համար ամէնէն գեղեցիկ եւ արդիւնաւոր գետինը պատրաստուած կ'ըլլայ.

Մեր եւ Սուրիոյ միջեւ յարաբերութեանց բարւոքումը եւ անհասկացողութեանց անհետացումը՝ Իրաքը միայն իբր հասարակաց բարեկամի հանգամանքով չէ որ կը շահագրգռէ. Իրաքի վերաբերեալ բարձր շահերն ալ կը պահանջեն որ ամբողջ այս հողամասերուն վրայ անդորրութիւն եւ ապահովութիւն տիրեն.

Ահա թէ ինչու մենք, բոլոր շահագրգռուողներս մեծ յոյսեր կը սնուցանենք այն շփումէն զոր մեր արժէքաւոր հիւրը պիտի ունենայ Սուրիացիներուն հետ՝ Սուրիոյ ճամբով իր երկիրը վերադարձին եւ անոնց պիտի տեղեկացնէ մեր սնուցած իրական զգացումները իրենց հանդէպ: Տօքթ. Նաճի էլասիլ այս խնդրին մէջ պիտի շարժի ոչ միայն իբր երկու կողմերու սրտագին բարեկամը ըլլալու, այլ այն պետական մարդու հանգամանքովը որ իր երկրին համար գործնական փորձերով ըմբռնած է Թուրք բարեկամութեան իմաստն ու օգտակարութիւնը:

ՊՈԼՍՈՅ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ

—•—

Պոլսոյ փոքրամասնութեանց վարժարաններու տարուան սկիզբը պիւտճէ մը պիտի ներկայացնեն կրթական տեսչութեան, եւ վաւերացուելէ վերջ ո եւ է փոփոխութիւն չպիտի կատարուի անոր մէջ: Նախօրօք պիտի փակուին այն դպրոցները որ իրենց պիւտճէներէն դուրս հասոյթ կը ստանան կամ ծախք կ'ընեն:

Ճիւմհուրիէթ կը գրէ թէ Վագֆի նոր օրէնքով փոքրամասնութեանց եկեղեցիներու յատուկ բոլոր կալուածները Էվգաֆի վարչութեան կողմէ պիտի մատակարարուին ու կ'աւելցնէ որ անոնցմէ մէկ մասն ալ դպրոցներու յատուկ ըլլալով, անոնց վերաբերեալ պիւտճէն կուսակալին վաւերացման պիտի ենթարկուի:

Այս տեղեկութիւնը չէ հաստատուած տակաւին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

—.—

ՎԱԼԱՆՍ (Ցապաղած) — Ապրիլեան եղեռնական օրերու ոգեկոչումը կատարուեցաւ, ինչպէս ամէն տարի, Ջամի նախաձեռնութեամբ Վալանսի մէջ, պետական թատրոնին վերնայարկը: Թատրոնի բեմին վրայ կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական զոյգ դրօշակները, որոնք կը հովանաւորէին կարծես միլիոն մը նահատակաց որբանուէր շիրիմը:

Օրուան նախագահը ընկ. Յակոբ Կօշկակարեան հանդէսը բացած յայտարարեց «Մեր հայրենիք»ով: «Ապրիլ 11—24ի ազատօնին կուգանք ոչ թէ միայն սգալու եւ ողբալու համար, մէկ միլիոն նահատակներուն կորուստը, այլ եւ հաղորդուելու վերջին շունչով անոնց որ ինկան ազատութեան ճամբուն վրայ, չարչարանքներու տակ: Յաղթական տօն կարելի է կոչել նաեւ այս ազատօնը, որովհետեւ վայրագ թշնամիին հարուածը ոչ թէ կրցաւ զգայազիրծ դարձնել մեզ, այլ ընդհակառակն զարթեց կարծես մեր միտքերն ու սրտերը որ աւելի ամուր կառչած մնանք մեր գաղափարին, աւելի խոր հաւատքով ներշնչուինք անկախ հայրենիքի համար»: Ցետոյ հրաւիրեց մէկ վայրկեան ոտքի կենալ յարգելու համար մեր նահատակներուն յիշատակը:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին Տիկ. Լուսիկ Գարտաշեանեան (Փօն տ'Օպնայէն), Մ. Գլըզեան, Ա. Մարգարեան, Մ. Սէմէրճեան, Բիւզանդ Գալեան (Ռոմանէն):

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վալանսի կոմիտէի յարգանքի խօսքէն վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը՝ Պ. Պօղոս Հիւսեան, որ գեղեցիկ եւ երկար ճառով մը նախ պատկերացուց նախապատերազմեան շրջանի հայ ժողովուրդին վիճակը, յետոյ Թուրք խուժանին կատարած նենգ ըսպանդը, հայ ժողովուրդի մարտական կորովը, յիշելով Վասպուրականի, Շապին Գարահիսարի, Ուրֆայի, Զէյթունի հերոսամարտները, որոնք յանգեցան 1918 մայիս 28ի Հայաստանի հանրապետութեան: Հանդէսը փակուեցաւ «Յառաջ Նահատակ»ով: Ժողովուրդը մեկնեցաւ խոր տպաւորութեամբ.

Հակառակ մեր բոլոր ջիջումներուն, դարձեալ կարելի չեղաւ սգահանդէսը տօնել միասնական ուժերով: Իր բարի նկարագրին համաձայն՝ այս անգամ ալ ... խանդավառ ... ուզած էր բան մը կազմակերպել նոյն օրը նոյն ժամուն, իր պոչին կապելով ստ ձեր գիտցած «չէզոք» կազմակերպութիւնը, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը (իրար կ'արժեն), յետոյ անկիւնէ մը հաչելով մեզի դէմ: Բայց ի՞նչպէս պատասխանի կը սպասեն մեզմէ, երբ իրենց այդ լեզուն չենք հասկնար,— գգուեցէք իրար եւ մեզմով մի՛ զբաղիք:

Վուրանդակ

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԵՒԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ ԵՒ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՀԱՅԵՐԸ

—•—

«Արեւ», Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը, խօսելով Թուրքիոյ եւ Եգիպտոսի միջեւ կնքուած դաշնագրի մասին, դիտել կուտայ. (22 ապրիլ).

— «Դաշնագրին հպատակութեան վերաբերեալ «փրոթօքոլ»ը, կ'ըսէ.

«Այն անձերը, որոնք ներկայ հպատակութեան դաշնագրին համաձայն իրենց նախընտրութիւնը ըրած են, այդ պատճառով պիտի չհարկադրուին թողուլ այն երկիրը, որուն հպատակութեանը մէջ մնալէ հրաժարած են եւ պիտի շարունակեն վայելել այն իրաւունքները որոնցմէ կ'օգտուին իրենց միւս հայրենակիցները:

«Բրօթօքոլը կ'աւելցնէ.

«Ներկայ դաշնագրին գործադրութեան դրուելէն առաջ Թուրքիոյ կողմէ իրեն հպատակ նկատուած եւ այս դաշնագրով հպատակութիւնը ճշդըուած անձերուն եւ անոնց ինչքերուն մասին Թուրքիոյ մէջ գործադրուած միջոցները, օրինական, վարչական եւ դատական տրամադրութիւնները եւ որոշումները ի զօրու կը մնան եւ այս անձերուն տուացած հպատակութիւնը ո եւ է կերպով պիտի չփոխէ այդ միջոցներուն եւ որոշումներուն արդիւնքը»:

Այս «փրոթօքոլ»ը շատ որոշ է եւ ուղղակի կը վերաբերի այն Եգիպտահայոց, որոնք թէեւ եգիպտահպատակութիւնը ընդունած էին, բայց Թուրք կառավարութիւնը կրնար զանոնք իր հպատակութենէն դուրս եղած չնկատել, քանի որ ըստ թրքական օրէնքի, անոնց հպատակութեան փոփոխութիւնը չէր եղած Թուրք կառավարութեան արտօնութեամբը: Այսպիսիներուն Թուրքիոյ մէջ թողուցած կալուածներն եւ ինչքերը եթէ գրաւուած էին, գրաւուած կը մնան եւ չեն վերադարձուիր:

Ինչ որ թուրքեւեգիպտական դաշնագիրը կուտայ իբրեւ շահ Եգիպտահայոց, այն է որ, ցարդ եգիպտահպատակութիւնը ընդունածներուն մասին ո եւ է խնդիր չկայ եւ Թուրք կառավարութիւնը ո եւ է առարկութիւն չունի անոնց մասին: Նոյն իսկ, եգիպտահպատակ Հայերը Եգիպտացիներու նման իրաւունք պիտի ունենան — կամ պէտք է ունենան — օգտուելու դաշնագրին բնակութեան վերաբերող մասէն, որ կը ճշդէ Եգիպտացիներուն Թուրքիա երթեւեկի եւ հոն հաստատուելու, գործի ու կալուածի տէր ըլլալու պայմանները, պայմաններ՝ որոնք ճանչցուած են ամէնէն աւելի նպաստաւորուած ազգերուն համար, յարգելով միանգամայն Թուրք կառավարութեան կողմէ բոլոր օտարականներու մասին դրուած օրէնքներն ու սնդումները:

Եգիպտահայոց համար էականը սակայն, ուրիշ խնդիր մըն է եւ այս խնդիրն է որ անգամ մըն ալ — վերջին անգամը ըլլալով — եւ հրատապ կերպով կը դրուի դաշնագրին կնքումէն յետոյ եւ անոր Եգիպտական Խորհրդարանէն ընդունուելէն եւ գործադրութեան դրուելէն առաջ:

Բազմաթիւ նախկին Օսմ. հպատակ եւ ծագումով ոչ Թուրք անհատներու մէջ, մեծ թիւ մը — մեծագոյն թիւը — կը կազմեն Եգիպտարնակ Հայերը, հաստատուած 5 Նոյեմբեր 1914էն առաջ եւ վերջ, մինչեւ այսօր, որոնք խնդրագիրներ տուած են եգիպտահպատակութեան համար եւ ցարդ իրենց թուղթը չեն ստացած: Այսպիսիները թերեւս հազարներ են: Դժբախտաբար որոշ թիւ մը չունինք, քանի որ ցարդ Գահիրէի Հայոց Առաջնորդարանը չկրցաւ զբաղիլ հպատակութեան հարցով եւ - ինչպէս այս սիւնակին մէջ առաջարկած ենք քանիցս — հպատակութեան դիւան մը հաստատելով չձեռնարկեց հպատակութեան դիմումներ կատարողներուն մէկ ցանկը շինելու, որպէսզի այսօր հնարաւոր ըլլար անոնց անունով եւ անմիջապէս դիմում մը ընել Եգիպտական կառավարութեան մօտ, խնդրելով որ այդ խնդրագիրները օր առաջ քննուին եւ հպատակութեան թուղթերը յանձնուին անոնց տէրերուն, ի հարկին բացառիկ կարգադրութեամբ մը, քանի որ Հայոց կացութիւնը բացառիկ է: Դաշնագիրը գործադրութեան դրուելէ յետոյ բազմապիսի դժուարութիւններ կան, որոնք կրնան ստեղծուիլ եգիպտահպատակութիւնը չընդունած Հայոց համար, որոնք թէ եգիպտական եւ թէ Թուրք կառավարութեան կողմէ իրաւամբ պիտի նկատուին թրքահպատակներ եւ անոնց մասին պիտի գործադրուին այն բոլոր կարգադրութիւնները, որոնք կը կիրարկուին արտասահման բնակող բոլոր Թուրք հպատակներու համար: Այդ կարգադրութիւններէն ամէնէն կարեւորը այն օրինական տրամադրութիւնն է, որուն համաձայն նախկին թրքահպատակ մը օտար հպատակութիւն մը — այսինքն եգիպտահպատակութիւն ալ — չի կրնար ընդունիլ, առանց Թուրք կառավարութեան արտօնութեան:

Գահիրէի Հայոց Առաջնորդարանը, կը կարծենք, միւս բոլոր հարցերէն առաջ պէտք է զբաղի Եգիպտահայոց հպատակութեան խնդրով եւ — որքան ալ ուշ ըլլայ — գէթ դաշնագիրը վերջնական ձեւ մը չառած, փորձէ ձեռք բերել բոլոր հնարաւոր կարգադրութիւնները: Այս նպատակով ոչ ջանք եւ ոչ ալ ծախք պէտք է խնայուի»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԻՒԱՆԴՏԵՍ, կատակերգութիւն մէկ արար: Գրեց՝ Նշան Պէշիկթաշլեան: Գեղեցիկ տպագրութեամբ: 1937: Գին 5 ֆրանք: Դիմել հեղինակին, 17, Rue Damesme, Paris:

×

ԱՐԻՒՆԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ. գրեց՝ Կիւրեղ Խրայեան, հեղինակ «Մոմք. Կէօլճիւք»ի: Գաւակերազարդ: Տպ. Մասիս, Սոֆիա: Գին 12 ֆրանք:

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (267)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—•—

Հազիւ այս բառերը Մակարի բերնէն ելած, նաւակը երկու ժայռերու միջէն սահելով, ցամաքի աւազուտին հասաւ ու վիրաւոր թռչունի նման ... ամբողջ թափով խրեցաւ աւազուտի մէջ:

Նաւակի աջակողմը ծանր կերպով փշրուած էր: Մեր բարեկամները դժուարութեամբ ամփոփեցին առագաստը եւ պարաններով նաւակը կապեցին ցամաքի հետ.

— Է, Մակար, էս ո՞ր տեղ ենք ..

— Հայ սուրբ, ինքս ալ չեմ գիտեր. Հիլէ քիչ մը ծովեզերքով քալինք ... համ կը տաքնանք, զգեստներս վրաս սառեցան:

Մակարը՝ Գաւաշի լըջանը ձեռքի հինգ մատներուն նման գիտէր. Ընկերներով ծովեզերքէն քիչ առաջանալէ վերջ, յանկարծ կանգ առաւ: Հեռուէն կ'երեւէին ծովի մէջէն դուրս ցցուած երկու ժայռեր, Մակարը անմիջապէս ճանչցաւ, թէ փոթորիկը ո՞ւր քշած էր զիրենք:

— Վառանցէն շատ վար մնացեր ենք, — ըսաւ ընկերներուն Մակարը, Գանձակ գիւղի արտերուն քով դուրս ինկանք. Գիւղը հեռուն չէ:

Ռոցի վրայ քանի մը րոպէ խորհրդակցեցան Գիծան ու վարդապետը: Ուրիշ ճար չկար. կէս սառած վիճակի մէջ ձեռք պէտք է քաշէին Վառանց հասնելու գաղափարէն եւ պէտք է երթային Գանձակ, որ հազիւ մէկ քառորդ ժամ հեռաւորութեան վրայ կը գտնուէր ծովափէն: Գանձակն ալ, Վառանցի նման Գաւաշի հիւսիսային անկիւնը մեկուսի նետուած գիւղ մըն էր հազիւ մէկ ժամ իրարմէ հեռու, երկուքն ալ զուտ հայաբնակ:

Մակարը որպէս ծանօթ այդ շրջանին, առաջ ինկաւ, ու ընկերները հետեւեցան անոր: Ձիւներու մէջէն դժուարութեամբ կ'առաջանային: Երբ բաւական մը քալեցին, մէկ ալ մօտաւոր տեղէ մը շան մը հաջոցը լսուեցաւ: Անշուշտ գիւղին մօտեցեր էին: Բայց, ինչպէս Հայաստանի բոլոր գիւղերը, Գանձակն ալ լեռան կողին փակած եւ ամբողջովին ծածկուած ձիւնի հաստ վերմակով մը՝ հազիւ թէ աչքի կը զարնէր: Մինչեւ որ մեր բարեկամները գիւղի մօտ գտնուող մարագները չհասան, չգիտցան, թէ մօտեցեր էին գիւղին: Շատ անգամ պատահած է, որ ցուրտ ձմրան ամբողջ կարուան մը անցեր է գիւղի տանիքներու վրայէն՝ առանց կասկծելու, որ իրենց ոտքերուն տակ բազմամարդ գիւղ մը կը քնանայ:

— Մենք հոս մարագ մը մտնենք, համ կը տաքնանք, համ ալ կը սպասենք, մինչեւ որ Մակարը գիւղ երթալով լուր տայ մեր մասին,— կարգադրեց Գիծան, — չենք գիտեր, թէ գիւղի մէջ դրսէն քրտեր կամ զօրք կա՞ն. յանկարծ չըլլենք, մենք մեր ոտքով թակարդը իյնանք:

Մինչ չորս ընկերները մարագ մը բանալով ներս մտան ու յարդի դէզի վրայ երկնցան, Մակարը գիւղ մտաւ ու սկսաւ ծեծել նախապէս իրեն ծանօթ գզիրին դուռը:

Էն ո՞վ ի, - լսուեցաւ ներսէն գզիրի խռպոտ ձայնը:

Պօղոս, դուռը բաց, տնաչէն, ցուրտէն մեռայ, Մակարն եմ, Աղթամարի կեղիճին ...

— Ծօ, ինչպէ՞ս թէ Մակարն ես, կէս գիշերով ...

Գզիրը, չոր ու ցամաք, բարձրահասակ մարդ մը, զօր տալով լեղուէն վերջապէս դուռը բացաւ ու ներս առաւ Մակարը:

- Կէս գիշերէն վերջ, Աստուած քու տունը չաւրի, ի՞նչ խապար է... Ես ալ դեռ շատ չկայ, երկնցայ քնելու... Աստուած բարին կատարէ, աճապից երազ մը տեսայ. հա, տեսայ, որ իմ եղխ կոտոշները երկնցան հա երկնցան, ծառի նման բարձրացան ...

— Ըը քեզի ամենաբարձր ճիւղէն կախեն,— հեգնեց Մակարը,— տնաչէն, զիս դրան առին պահած, երազ կը պատմես. մէկ վրաս գլուխս նայէ, կէս մը սառած եմ...

— Հա ծօ, չհարցուցի, էս ո՞րտեղէն կուգաս, Մակար:

— Տնաքանդ, մէկ թոնրատունը մտնանք ու ներսէն ուզածդ հարցուր,—ու Մակարը այլեւս մօտիկ չընելով չատախօս գզիրի խօսքերուն՝ նեղ միջանցքով առաջ անցաւ ու թոնրատունը մտնելով՝ թոնիրի պռունկի վրայ նստաւ եւ ոտքերը մէջը կախեց:

Գզիրը Մակարի քովը պպզեցաւ: Գզիրը, ինչպէս բոլոր գզիրները կը լինին, գիւղի ամենաղքատ մարդն էր: Թոնիրէն քիչ անդին, թաղիքի կտորի մը վրայ երկնցած էին կինը եւ երկու զաւակները, հազիւ ծածկուած կարկատններով նաչխուն վերմակով մը: Փոքր թոնրատան մէջ բացի կաթսայէ մը եւ երկու կճուճներէ, ուրիշ բան չէր երեւնար:

— Խէր լինի, Մակար, գիշերուան էս վախտը...

— Խէր է խէր, դուն ան ըսէ, Պօղոս, գեղին մէջ դրսէն մարդ կա՞յ... քիւրտ, ասկեր..

— Ախպօրս որ ըսեմ, շարաթ մը առաջ,— փոխառացներու նման միտլար ձայնով սկսաւ խօսիլ գզիրը,— շարաթ մը չէ, տասնեւհինգ օր կը լինի... Գանձակի կողմէն երկու սուվարի եկան ...

— Ծօ, մարդ Աստուծոյ, ես հիմա կը հարցնեմ, գեղին մէջ դրսէն մարդ կա՞յ:

— Հա, էդ որ կը հարցնես ...

— Ծօ, կա՞յ թէ չկայ,— բարկացած պոռաց Մակարը:

— Ձիւնը այնքան շատ է, այս քանի օրս ալ փորթունայ ... չէ գեղին մէջ մարդ չկայ:

— Որ այդպէս է, գնա բէսին ձէն տուր՝ թող հոս գայ:

— Բէ՞սը, գիշերուան էս վա՞խթը. ախպօրս ըսեմ՝ դուն մէկ երկնցիր էդ թաղիքի վրայ, առտու կանուխ ...

— Չէ, Պօղոս, հիմա գնա կանչէ, ազգի հրաման է:

— Որ էդէնց է... մէկ ըսէ, Մակար, ի՞նչ թազէ խապար կայ. գիտես որ ես ալ ազգի մարդ եմ... հինգ տարի եղաւ անունս ազգի տաֆդարի մէջ գրուկ է:

— Դուն տեղէդ ել ու գնա բէսը կանչէ, դեռ նստա՞ծ ես:

— Ծօ, կ'երթամ, ահա կ'երթամ, ժամանակ չես տար, որ մարդ երկու խօսք խօսի: Որ ազգի հրաման է, ձեռաց կ'երթամ... դուն ինծի մէկ աչքով մի նայիր... ես որ կամ ..

Մեր պատուական գզիրը, դեռ պիտի շարունակէր խօսիլ, եթէ Մակարը ուժով մը անոր կողը չբօթէր:

— Վայ մէջքս. ծօ քեզ պէս էլ կատպաշտ... չէ, չէ, հիմա գնացի, — ու գզիրը Մակարի քովէն հեռու փախչելով՝ սղղուեցաւ դէպի դուռը:

Թոնիրի հաճելի ջերմութիւնը անուշ թմրութիւն մը բերաւ Մակարի վրայ. նստած տեղը երկնցաւ ու աչքերը գոցեց:

Երբ գզիրն ու բէսը եկան, Մակարը անուշ անուշ կը քնանար: Դժուարութեամբ արթնցուցին:

— Խէր լինի, Մակար, ի՞նչ կայ, — քնաթաթախ աչքերը տրորելով հարցուց բէսը:

— Խէրն ու բարին վրադ գա, սաղութիւնդ,— Մակարը բէսի թեւէն բռնած՝ տարաւ թոնրատան անկիւնը ու անոր ականջին բաներ մը փսփսաց:

— Հա՞, ուրտե՞ղ մնացին:

— Գիւղամօտ մարագ մը մտան:

— Լաւ, ես հիմա անոնց մօտ կ'երթամ: Դուն հո՞ս կը մնաս:

— Աչքերս չեմ կրնար բանալ, թոնիրի կուշտը քիչ մը երկննամ ...

Մինչ բէսը հապճեպով տնէն դուրս կուգար, Մակարը թոնիրի կուշտին երկնցաւ ու հակառակ գզիրի կէլճէճ ընելու բուռն փափաքին, աչքերը գոցելն ու քնանալը մէկ ըրաւ:

×

— Վարդապետ,— Գիծան խօսքը ուղղեց ընկերոջը, — մէկ սա պատուհանները բաց, էստեղ անկարելի է շնչել... Տօ, էս վերմակներն ալ... վանքին մէջ ալ շուլ ու փալաս չկա՞ր, որ վրան լեցնէիք: Ու Գիծան վերմակ մը ձգելով հիւանդին վրայ, միւսները սենեակէն դուրս նետեց:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Սուրիոյ եւ Լիբանանի յարաբերութիւնները

Լիբանանի եւ Սուրիոյ կառավարութիւնները սկսան բանակցիլ մայիս 4ին, ճշդելու համար իրենց յարաբերութիւնները, իբրեւ հետեւանք Ֆրանսայի հետ կնքուած դաշնագիրներու: Բանակցութիւնները կը կատարուին Դամասկոսի մէջ: Սուրիոյ վարչապետը հացկերոյթ մը սարքեց ի պատիւ Լիբանանի պատուիրակութեան: Ներկայ էր նաեւ մարզպանը: Բանակցութիւնները կը կատարուին սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ.

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ քարոզութեանց նախարարը, Կէօպէլս, որոշեց որ իր նախարարութեան, ինչպէս եւ անթէլի, չարժանկարի եւ մշակոյթի ուրիշ ճիւղերու բարձր պաշտօնատարները երկու ամիս ծառայեն իբրեւ հասարակ բանուորներ, ուղղակի յարաբերութեան մէջ մտնելու համար ժողովուրդին հետ: Այս պաշտօնատարներէն 14 հոգի, որոնց երկուքը նախարարական խորհրդականներ են, արդէն սկսան իրենց բանուորութիւնը թերթի մը առաջման ճիւղին, ժանարանի մը, տպարանի մը, գորգի գործարանի մը եւ ելեկտրական հաստատութեան մը մէջ: Բոլորն ալ երկու ամսուան ընթացքին պիտի ստանան միայն բանուորի մը աշխատավարձքը եւ որ եւ է առանձնաշնորհ պիտի չվայելեն:

ՖԵՐԱՑԱԾ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ հանգստեան թոշակի օրինագծին առթիւ, Խորհրդարան մը ծրագիր մը ներկայացուց, որ կը տրամադրէ գործազրկութեան նպաստի գումարները յատկացնել այդ նպատակին: Այս ծրագրին համաձայն, գործատէրերը պէտք է իրաւասու յանձնաժողովի մը հաղորդեն 60 տարին լրացուցած բանուորներու անունները: Յանձնաժողովը պիտի ճշդէ հանգստեան կոչուելիքները, եւ գործատէրերը պարտաւոր պիտի ըլլան անոնց տեղ առնել երիտասարդներ, որով գործազրկութեան նպաստն ալ պիտի յատկացուի ծերունիներուն, առանց նոր բեռ մը աւելցնելու պետական նիւթացոյցին վրայ:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ կառավարութիւնը 388.700 ոսկիի նոր վարկ մը քուէարկեց, ռազմագիտական ճամբաներու շինութեան համար, համաձայն անգլեւեգիպտական դաշնագրին:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ չորս անգամ թագադրութեան արարողութիւն կատարեց երեքշաբթի օր, Ուէսթմինսթըրի աբբայարանին մէջ, իբրեւ փորձ: Նախկին թագաւորը, այժմ Ուինտըրի դուքս, Աւստրիայէն Ֆրանսա հասնելով, իջաւ անծանօթ կայարան մը եւ ինքնաշարժով սուրաց դէպի Քանտէի դղեակը (Թուռ), ուր պիտի կատարուի ամուսնութիւնը. Թղթակիցները ի զուր փորձեցին խօսք մը կորզել բերնէն:

ՁԻՆՈՒՈՐՆԵՐԸ չորս օր բացառիկ արձակուրդ պիտի ստանան, ցուցահանդէսը այցելելու համար:

Ի ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

Արդէն երէկ իբրեւ զուարճալիք առած էր «Փոքր Հայեր» — «Տէզ' Արմէնիէն Նիւր», գիտնալով հանդերձ որ կը նշանակէ մանկահասակ, ակնոր Հայեր:

ՑՈՒՆՔԵՐ ՏԵՍԵՔ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ կամ եւ Մարտիկներու Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Գ. Բանիկեանի սրահին մէջ, Gbis Bld. Rodin:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Վ.ալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ եւ անդամուհիները 6 Մայիս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ.Յ.Դ. Սիամանթօ ակումբը, 6 Րիւ սէն Պալէ, կարեւոր օրակարգ:

Մարսէյլի Բզիի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը 9 մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին Շահրիկեան սրահին մէջ, 5, ռիւ տը լ'Էբլիզ: Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցներէն ներկայ ըլլալ այս կարեւոր ժողովին:

ԿՈԶ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՑԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Տարօն - Տուրուբերանի Նահանգ. Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղը, որ Կեդր. Վարչութեան հրահանգով սուգ հռչակած էր իր անզուգական հայրենակից Մ. Սասունիի եղերական մահուան պատճառաւ, կը յայտարարէ իր բոլոր հայրենակիցներուն թէ սուգի այդ շրջանը լրացած ըլլալով կը պատրաստուինք այս տարի եւս տօնել Վարդավառի աւանդական տօնը, որ հռչակուած է մեր պատմ. ժողովին կողմէ, յարգելու համար յիշատակը մեր անթիւ նահատակներուն: Այս առթիւ պիտի յարգուի նաեւ Մ. Սասունիի յիշատակը:

Վարչութիւն

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17 Rue Deveroux ...

"ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՕՐԸ,,

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ 8 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

PALAIS DU CONGRESի շքեղ սրահներուն մէջ, Parc des Expositions, Porte de Versailles

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Գ. ԵՂ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը խօսին՝ Պ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ եւ Գնդ. ԳԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ)

Հայ Սպայից Միութեան կողմէ կը խօսի Պ. ԲԷՆՕ

Գեղարուեստական բաժին՝ մասնակցութեամբ ՍԻՓԱՆ-ՔԱՄԻՏԱՍ երգչախումբին,

Կ'երգեն՝ երգչուհիներ Տիկ. ԱՐՓԻԿ ԱՐԴՈՒԹԵԱՆ եւ Ի. ՊԻԻԼՊԻԻԼԵԱՆ

Կէսգիշերին կը սկսին եւրոպական պարերը, մասնակցութեամբ ԹԱՌԻՍՏ ԺՕՐԺԻ ԵՒ ԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐԻՆ,

Կ'արտասանեն՝ Պ. ՌԻԶՈՒՆԵԱՆ եւ Տիկ. ՎԱՐԴԵՏԵԱՆ

ՕՐ. ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱԶԵԱՆ կը պարէ կովկասեան պարեր,

Կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արիները:

ՄԱՆՕԹ.— կը խնդրուի 8 տարեկանէն վար փոքրիկները չի բերել:

Մուտք՝ 10 ֆրանք:

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Գրօպականսի ցանցնախումբի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ 11 մայիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ ճաշարանին:

Լիոն

ԼԻՈՆԻ վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները վաղը, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8 30ին, Զարդարեան գրադարանը, 181 Cours Lafayette, ներկայանալ անդամատոմսով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 8 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eglise Marseille, կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի ժողովները եւ հրապարակային բանախօսութիւնները

Հ. Յ. Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը հինգշաբթի (մայիս 6) առաւօտեան ժամը 10ին:

Նոյն ենթակոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւնը, նոյն օրը, կէսօրէ ետք, ժամը 3ին: Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Հ.Յ.Դ. «Համազասպ» խումբի ժողովը ուրբաթ (մայիս 7) երեկոյեան ժամը 8ին: Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

Հ. Յ. Դ. «Ակնունի» ենթակոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ շաբաթ (մայիս 8) երեկոյեան ժամը 8ին: Կը բանախօսէ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Համազգայինի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

7 Մայիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 1 Place de l'Odéon, մէթրօ Օտէոն

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ռ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը խօսին՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ, ՅՈՎԲ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ եւ Բ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝ ցեղային եւ ենթակայական յարը արեւմտահայ ժամանակակից բանաստեղծութեան մէջ:

Կ'արտասանեն՝ Օրիորդներ Գ. ԱՅՏԸՆԵԱՆ, Ա. ՖԸՔՔՃԵԱՆ եւ ԳՄՐԷԹԵԱՆ, Ժ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ (երգ), ԿԻՒՐԻՆԼԵԱՆ (ջութակ), Վ. ԶԱՄԻՐ (դաշնակ)

Մուտք՝ 2 ֆր.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Ռոստոմ, Քրիստափոր, Իշխան, Վահագն ենթակոմիտէներու եւ խումբերու կողմէ

9 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

«Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 Րիւ տը լ'Էգլիզ, Մարսէյլ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայաստան եւ գաղութները:

Կը հրաւիրուի Հայ հասարակութիւնը:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է:

ՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հ. Կ. Խաչի Կրընոպլի Մասնաճիւղին կողմէ

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

6 Մայիս հինգշաբթի երեկոյ դպրոցին սրահը, իսկ 9 Մայիս կիրակի տօնը կ'ունենայ հանդէս ծանօթ տեղը:

Երգ, արտասանութիւն եւ զաւեշտ:

ՀԱՅ ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

9 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր.

Victor Hugoի շքեղ սրահներուն մէջ.

46bis Rue Saint Didier, մէթրօ Boissière.

Ընտանեկան խիստ հաճելի մթնոլորտ: Գեղարուեստական անակնկալ ժամանցներ, քոթիյոն եւ ժանուանք (Հայկական Գեղեցկութեան Մրցանակ)ի մը սարքումը:

ԵՍ ԳԻՏԵՄ ԹԷ ՄՈՍԿՈՒԱ Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆՑՆԷ

— 3 —

1931ի սկիզբին, Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցաւ մենշեւիկներու դատավարութիւնը, որուն նպատակն էր ցոյց տալ Ռուսիոյ բանուորներուն թէ, Սոց. Դեմոկրատները, ինչպէս նաեւ ոչ - կոմունիստական մտաւորականները կը գլխաւորէին ներքին լքումն ու մատնութիւնը ի վնաս երկրին: Խումբ մը ականաւոր նախկին մենշեւիկներ եւ կոմունիստութեան մէկ անդամը խոստովանեցան դատավարութեան ընթացքին թէ իրենք սրդեցուած էին միջնադարութեան եւ արտաքին զինուորական միջամտութեան մը ծրագիրը ընդդէմ սովետ Միութեան: Անոնք յայտարարեցին թէ այս ծրագիրը ոչ միայն ռուս մենշեւիկներունն է, այլ նաեւ Բ. Միջազգայնականի պատկանող միւս կուսակցութեանցը: Արտասացութիւնը բացայայտ էր: Բայց այս արտասացութեան նշանին ներքեւ էր, որ դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ: Եթէ մանրամասնութեանց մեծ մասը սուտեր էին, մենշեւիկներու դատավարութեան մէջ՝ ամբաստանութիւնները հարիւր առ հարիւր սուտ ու կեղծ էին: Այս տեսակէտէն մենշեւիկ դատավարութիւնը կը ներկայանայ իբրեւ վսեմ նախափորձ մը՝ Զինովիեւի եւ այլ բոլշեւիկներու ապագայ դատավարութեանց համար:

Նախ քան որ եւ է տեղեկութիւն այն մասին թէ ինչ լսեցի ես 1931ի դատավարութեան անմիջական մասնակցողներէն, կ'ուզեմ այստեղ մէջ բերել քանի մը տողերը Գլումի (Ֆրանսայի ներկայ վարչապետ) յօդուածէն, որ երեւցաւ «Փոփիւլէռ»ի 1931 մարտ 17ի թիւին մէջ.—

«Մոսկուայի ամբաստանեալները խոստովանած են իրենց վերագրուած յանցանքները, զորս իրենք չեն գործած: Անոնք պաշտօնապէս իբրեւ ճշմարտութիւն ընդունած են արարքներ, որոնց սուտ ու կեղծ հանգամանքը տարակոյս հետու է»: Ցոյց տալէ ետք թէ այս մեթոտը համազօր է հաւատաքննական արդարութեան կիրարկումին, Գլում կ'եզրակացնէր.— «Խոստովանութեանց արժէքը ինքզինք կը ջնջէ: Անոնք չեն ապացուցաներ ու չեն կրնար ապացուցանել արարքներ, որոնք սուտ են: Անոնք կ'ապացուցանեն սակայն, թէ բարոյական վասնուածին եւ ստալինեան սարսափին վրայ աւելցած է տեսակ մը մտային քայքայում»:

Ասիկա նոյնքան ճշմարիտ է 1936ի դատավարութեանց համար, որքան էր 1931ի դատավարութեան:

Մենշեւիկներու դատավարութեան ամբաստանեալները չգնդակահարուեցան, բայց բանտարկութեան դատապարտուեցան զանազան շրջաններով: Անոնք փոխադրուեցան Վերխնի — Ուրալսք, ուր կը գտնուի քաղաքական յանցաւորներու կեդրոնական բանտը: Այդ ժամանակ այնտեղ կային 150 ընդդիմադիր կոմունիստներ, որոնց մէջ կը գտնուէինք ես ու իմ հոսկոյալ ընկերները, եւ աւելի քան 50 ընկերվարականներ ու անիշխանականներ: Նոր բանտարկեալները ցրուեցան բանտին մէջ այնպիսի կերպով մը, որ անոնք չէին կրնար յարաբերիլ հին բանտարկեալներուն կամ իրարու հետ: Բացայայտօրէն Չեկան կը վախնար բանէ մը: Հակառակ այդ բանին, կրցայ անոնց հետ յարաբերութիւն հաստատելու կերպ մը գտնել: Նամակով մը հետեւեալ հարցումը տուի անոնց. «Ի՞նչպէս կրցաք այդպիսի հրէշային խոստովանութիւններ ընել»: Պատասխանեցին. «Մենք ինքներս ալ չենք կրնար հասկնալ թէ ինչպէս այդպիսի մղձաւանջ մը կրնար տեղի ունենալ»:

Վիքթոր Սերժէ (ռուս ականաւոր կոմունիստ մը) Ռուսիայէն իրեն հետ բերած է աւելի կատարեալ տեղեկութիւններ մենշեւիկեան խմբին մասին: Թոյլ տուէք կրկնեմ այստեղ անոր նկատողութիւններէն մին.—

«Գլխաւոր ամբաստանեալներէն մին հռչակաւոր պատմաբան եւ հրապարակագիր Սուխանով, առանձնարանին մէջ տարածեց օրինակ մը այն բողոքին, զոր ան ուղղած էր սովետ կառավարութեան: Այս բողոքով Սուխանով կը պահանջէր սովետ կառավարութենէն որ գործադրէ իր խոստումը թէ ազատ պիտի արձակէր զինք իր սուտ խոստովանութենէն յետոյ»:

1929 — 1931ի քաղաքական դատավարութիւնները կը սարքուէին ստալինեան կառավարութեան կողմէ, որովհետեւ տնտեսական լուրջ տագնապ մը կը ցնցէր ամբողջ երկիրը այդ օրերուն՝ երբ արդիւնք տային Հնգամեայ ծրագրի դժուարութեանց:

Ի՞նչ է նպատակը 1936ի դատավարութեանց: Ի՞նչ տագնապ կը սպառնայ երկրին այսօր: Տագնապ մը կ'ընծայուի Հնգամեայ ծրագրի քաղաքական ու ընկերային արդիւնքներէն: Բանուորական խաւերը կը զգան թէ խաբուած են յեղափոխութենէն: Զանգուածները պրկած են իրենց բոլոր ուժը: Անոնք զոհած են: Իրենց ճիգերուն եւ զոհողութեանց պտուղները այժմ կը բաշխուին — զանգուածները կ'ըմբռնեն այս — պաշտօնականներու, դանազան «պոռն»երու կողմէ: Որպէսզի բթացնեն, մեղմեն զանգուածներու հասկացողութիւնը, որպէսզի խեղդեն անոնց դժգոհութիւնը, նոր դատավարութիւններ հարկաւոր են:

ՄԻԼԻԿԱ

(Վերջ)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մարզուանցի Հաւուտողեան Յակոբին աղջիկը Ազատի (բուն մականունը Թորոսեան) կը փնտռէ իր եղբայրները Օհանէս, Նշան, Տիգրան եւ Միսաք, ինչպէս նաեւ իր հօրեղբօր որդիները՝ Արմենակ, Մեսրոպ, Միհրան, Սամուէլ եւ Ռուբէն: Հօրեղբօր որդիները մեծ պատերազմէն առաջ Ամերիկա գացած էին եւ այժմ հոն կը գտնուին: Կը խնդրուի իրենց հասցէն իմացնել Ազատի Շիրվանեանի, 23 Rue Danton, Issy les Moulinaux, (Seine) France:

Կը խնդրուի Ամերիկայի հայ թերթերէն արտատպել:

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵԼԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 7 ՄԱՅԻՍ
VENDREDI 7 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3414

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԱՆՆ ԱԼ ԴԱՏԻ ՏԱԿ...

Երէկ բացատրեցինք թէ շարք մը ազդարարութիւններ ուղղուած, նոյն իսկ պատժական տնօրինութիւններ եղած են խորհրդային հանրապետութեանց մէջ, գարնանավարի եւ գարնանացանի յապաղման եւ ուրիշ զանցառութեանց առթիւ։

Հայաստանին ալ յանդիմանութեան բաժին մը հանուած էր ուղղակի Մոսկուայէն, որուն բանաւոր եւ գրաւոր սաստերուն վրայ, Երեւանցիները իրար անցած են այժմ, թերութիւնները դարմանելու եւ «պլան»ները լրացնելու համար։

Մոսկուայի եւ Երեւանի վերջին թղթարերէն կ'իմանանք թէ՝ հողագործականին չափ տխուր վիճակ մը կը պարզէ գրական վարուցանը։

Այսօր երկրորդ էջին մէջ, աշխատակից մը կը ներկայացնէ «Փրավտա»յի թղթակցին տեսութիւնները Հայաստանի գրականութեան, այլ մանաւանդ գրողներու մասին։

Ինչպէս կ'երեւայ, Մոսկուա իր աչքերն ու ականջները սուր կը պահէ այս ճակատին վրայ եւս, որպէսզի զանցառութիւններ, շեղումներ կամ «թերակատարումներ» չգործուին։

Խ. Միութեան մէջ գործունէութեան ամէն ճիւղ «լոզունգ»ի եւ «պլան»ի ենթակայ ըլլալով, գրականութիւնն ու արուեստն ալ չէին կրնար բացառութիւն կազմել։ Նոյն լոզքարը նաեւ այս ասպարէզին մէջ, անխնայ տրորելու, հարթելու համար բոլոր բարձունքները,— բոլոր անոնք որ ճամբէն կը շեղին։

Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթին թղթակիցը նորնութեամբ կը կրկնէ ինչ որ խօսուեցաւ ու գրուեցաւ մինչեւ հիմա, Հայաստանի գրողներու մասին, Երեւանի եւ Մոսկուայի մէջ։ Եւ յայտնութիւն մըն ալ կ'ընէ.— Հայաստանի մէջ, բոլոր գրողները մասնակցած են ինքնաքննադատութեան, բացի Եղիշէ Չարենցէն.

—«Միայն գրագէտ Չարենցը չքննադատեց իր ազգայնական սխալները, որոնք ենթարկուեցան խիստ քննադատութեան, գրողների ժողովին մէջ։ Հայաստանի խորհրդային հասարակութիւնը չափազանց համբերող ու վեհանձն է եղած Չարենցի հանդէպ։ Այժմ իրմէ կախում ունի գտնել շիտակ ճամբան»։

Մարգարէ ըլլալու պէտք չկայ, նախատեսնելու համար այս ազդարարութեան էլքը։ (Երկու օրէ ի վեր զրոյց կը շրջի թէ Չարենցն ալ ձերբակալուած է. բայց մենք լուրը ստուգելու հնարաւորութիւն չունինք, առայժմ)։

Այս տողերը գրած ատեն, սեղանի վրայ ունինք Երեւանի «Գրական Թերթ»ին վերջին թիւը, 23 ապրիլ, ուր իրար խառնուած են ողբերգութիւնն ու խեղկատակութիւնը։

Նոր «դէպքեր» չի հաղորդեր թերթը։ Բայց, խմբագրականէն մինչեւ Գրողներու Միութեան ընդհ. ժողովը՝ կը ներկայացնէ պատկեր մը որ ոչինչ ունի թարմութեան։ Անոնց ընթերցումը մռայլ խորհրդածութեանց կը մատնէ ամէնէն բարեմիտն ալ, մանաւանդ երբ աչքի առջեւ բերէ Ծանչեանի «անձնասպանութենէն» ի վեր պատահած դէպքերը։

Այսպէս, խմբագրականը պարզելով Հայաստանի գրականութեան «հիմնական խնդիրները», մասնաւոր գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ շարք մը գրողներ որոնք փայլած են վերջին հնգամեակին մէջ։ Այս երեւելիներուն գլուխը կը գտնուի հռչակաւոր Ն. Զարեանը, բայց ոչ մէկ խօսք՝ այն միւսներու մասին որ տապալեցան մէկ հարուածով։ Ընդհակառակն, կարդացէք իրենց բառերով.

—«Հակայեղափոխական - նացիոնալիստական տրոցկիստական գրականութեան պրակտիկան էին ծաւալում մեզ մօտ լրտես Արմենեանի հետ միասին Հայաստանի գրական կազմակերպութեան մէջ բոյն դրած հակայեղափոխական - նացիոնալիստա - տրոցկիստ Բակունցը, Ալազանը, Թոթովենցն ու նրանց շայկան։

Օգտուելով երկերեսանի տրոցկիստ - նացիոնալիստ խանչեանի հովանաւորութիւնից, վնասարարների այդ խմբակը ազգային առանձնայատկութիւնների խտացման լոզունգն իր համար դրօշակ դարձնելով, աշխատում էր ամենազզուելի նացիոնալիստական թոյնը տարածել իր գրուածքների միջոցով»։

Թերեւս կարծողներ ըլլան թէ փոթորիկ մըն էր որ անցաւ, եւ այժմ հանդարտած են ջուրերը։

Կարդացէք խմբագրականին եզրակացութիւնն ալ.

—«Հայաստանի խորհրդային Գրողների Միութեան վարչութիւնը, նրա կուսկազմակերպութիւնը եւ մեր մամուլը դեռ եւս անհրաժեշտ աշխատանք չեն տարել նացիոնալիստ - տրոցկիստներր գրական արտադրանքի հակայեղափոխական էութիւնը մասսային մերկացնելու համար։ Դեռ եւս անբաւարար է խորհրդային գրականութեան լաւագոյն երկերի վերլուծութիւնն ու քննադատութիւնը, դեռ եւս մեր գրողների կազմակերպութիւնն ու մամուլը ետ են մնում մեր անցեալի կուլտուրական գրական արժէքները լուսաբանելու եւ մասսայականացնելու խնդրում։ Անբաւարար է նաեւ եղբայրական հանրապետութիւնների գրական արժէքների մասսայականացումը մեր մամուլի մէջ։ Գրողների Միութեան մէջ դեռ կան դեմոկրատիզմի խախտման դէպքեր, դեռ միանգամայն թոյլ են աշխատում ստեղծագործական սեկցիաները»։

Աւելի խօսուն պատկեր մը կը ներկայացնէ Գրողներու Միութեան ժողովը, ուր սեւ նիշ մըն ալ... Զապէլ Եսայեանը ստացեր է։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ ՊԻՏԻ ՁԻՆԱԿՑԻ՞Ն

Մարաջախտ Պլոմպէրկ ալ Հռոմ պիտի այցելէ

Միջազգային մամուլը կը շարունակէ քրքրել Գերմանիոյ արտաքին նախարարին եւ Մուսոլինիի տեսակցութեան գաղտնիքները։ Իտալական կառավարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որ կ'ըսէ թէ ֆոն Նէօրաթ շարք մը սիրալիր տեսակցութիւններ ունեցաւ Առաջնորդին եւ կոմս Չիանոյի հետ, եւ այդ առթիւ քննուեցան այն քաղաքական եւ տնտեսական խնդիրները որ կը շահագրգռեն Իտալիան եւ Գերմանիան։ «Այս առթիւ անգամ մը եւս հաստատուեցաւ սերտ գործակցութիւնը երկու երկիրներու շահերուն եւ տեսակէտներուն։ Երկու կառավարութիւններն ալ վճռած են ներդաշնակ քաղաքականութիւն մը վարել բոլոր հիմնական հարցերու մասին, համաձայն անցեալ հոկտեմբերին Պերլինի մէջ ստորագրուած իտալեւգերման առեւտրութեանց, որոնց գործադրութիւնը ամէն գոհունակութիւն պատճառեց Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ, միեւնոյն ատեն շօշափելի նպաստ մը բերելով խաղաղութեան դատին։ Այս խօսակցութիւնները պատեհութիւն ընծայեցին նաեւ հաստատելու թէ երկու կառավարութիւնները կ'ուզեն շարունակել այն բոլոր ջանքերը որ կրնան աւելի լայն գործակցութեան մը առաջնորդել ոչ միայն Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ, այլ եւ միւս պետութեանց հետ»։

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ, ինչպէս այս պաշտօնական զեկոյցն ալ կը հաստատէ, Իտալիա եւ Գերմանիա աւելի հաշտարար դիրք մը բռնած են միջազգային գործակցութեան մասին։ Դիտելի է որ զեկոյցը չի խօսիր այն գլխաւոր հարցերու մասին որոնք նիւթ կազմած են Հռոմի խօսակցութեանց։ Ոչ մէկ խօսք Սպանիոյ, Աւստրիոյ եւ զինուորական գործակցութեան մասին, որոնք ամէնէն հրատապ խնդիրներն են երկու երկիրներուն համար։ Կարգ մը տեղեկութեանց համաձայն, բուն զինուորական խնդիրները պիտի քննուին յառաջիկային, երբ Հռոմ այցելէ մարաջախտ Պլոմպէրկ, Գերմանիոյ պատերազմական նախարարը։ Հաւանական չէ որ բառին բուն իմաստով զինակցութիւն մը կնքուի, բայց կրնայ աւելի սերտ մերձեցում հաստատուիլ երկու երկիրներու սպայակոյտներուն միջեւ։

6,000,000 անգլ. ոսկի թուրք բանակին համար

Թրքական կառավարութիւնը 6 միլիոն անգլ. ոսկիի վարկ մը պահանջեց Անգլ. ժողովէն, բանակը մեքենաշարժ ուժերով օժտելու համար։ Ուրիշ բարեփոխումներ ալ պիտի կատարուին։

** Թուրքիոյ արտաքին գործավարը եւ Էնկիւրիի Ֆրանսական դեսպանը երկար տեսակցութիւն մը ունեցան երեքշաբթի օր, Թուրքիոյ, Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ միջեւ կնքուելիք համաձայնութեան մասին, որ պիտի ապահովէ Սուրիոյ սահմանները։ Դիւանագիտական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ բանակցութիւնները լաւ ճամբու մէջ են եւ թէ համաձայնութիւնը պիտի կնքուի մայիսի վերջը, հաւանաբար Ժընեւի մէջ.

Ռումբի պայթում մը վառօդի Էնկիւրիի մէջ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն մայիս 6 թուակաւ.—

Ծանր հրդեհ մը ծագեցաւ երէկ երեկոյ, ռազմանիւթի գործարանի մը մէջ, Էնկիւրիի անմիջական արուարձանին մօտ։ Ռումբի քանի մը մթերանոցներ պայթեցան, մեծ վնասներ պատճառելով։ Ստոյգ լուրեր կը պակսին, բայց կը կարծուի թէ մօտ 30 հոգի մեռած են եւ անհուազն նոյնքան ալ վիրաւորուած։ Առաջին տեղեկութեանց համաձայն, արկածը հետեւանք է ելեկտրական հոսանքի խանգարման։

Սուրիոյ եւ Լիբանանի բանակցութիւնները

Սուրիոյ եւ Լիբանանի պատուիրակութիւնները, որոնք բանակցութիւններ կը կատարեն Դամասկոսի մէջ, խառն յանձնաժողով մը նշանակեցին, հաւանելու համար իւրաքանչիւր երկրի բաժինը՝ մաքսային հասոյթներէն։ Բանակցութիւնները պիտի շարունակուին Պէյրութի մէջ։

** Ներում ստանալով Հալէպ վերադարձաւ Հաճ Ֆաթէհ Մարաշլի, Սուրիոյ ապստամբութեան ղեկավարը։ Այս առթիւ ինքնաշարժներու թափօր մը կազմուած էր Ազէզէն մինչեւ Հալէպ, ուր խանդավառ ցոյցեր կատարուեցան։

Իտալիոյ պաշտպանութիւնը

Իտալիոյ Երեսփ. Ժողովը վաւերացուց ազգ. պաշտպանութեան վարկերը։ Պատերազմական Նախարարութեան խորհրդականը ճառ մը խօսելով, յայտարարեց.

— «Արագ վերջացող պատերազմ մը աւելի լաւ կը յարմարի մեր խառնուածքին, մեր աշխարհագրական եւ տնտեսական կացութեան, ինչպէս եւ այն վճռականութեան զոր Ֆաշականութիւնը պարգեւեց ազգին»։

Խորհրդականը հաւաստեց թէ ազգ. պաշտպանութեան պատրաստութիւնները արագօրէն յառաջ կ'երթան։ Գործօն բանակի սպաներուն թիւն է 16.000, իսկ պահեստի բանակին մէջ՝ 160.000։

Օդանաւային Նախարարութեան խորհրդականը ներկայացնելով իր պաշտօնատան նկատացոյցը, ըսաւ թէ Իտալիա այժմ ի վիճակի է սաւառնակներ շինելու 23 առ հարիւրի փոխարէն միայն 8 առ հարիւր օտար նիւթ գործածելով։ Շատ չանցած Իտալիա բոլորովին պէտք պիտի չունենայ օտար շինուածներու։ Իսկ ծովային խորհրդականը շեշտեց թէ Իտալիա պէտք ունի զօրաւոր նաւատորմի մը։ Այս առթիւ մեղադրեց Անգլիան՝ զինարշաւին համար եւ յայտնեց թէ զրահաւորներու թիւը պիտի աւելնայ։ Եզրակացնելով, հաւաստեց թէ այսուհետեւ իտալական տորմիղը պիտի ըլլայ բաց ծովերու տորմիղ մը։

Կացութիւնը Սպանիոյ եւ Պարսելոնայի մէջ

Վերջին լուրերու համաձայն, Պարսելոնայի կառավարական զօրքը յաջողած է զսպել անիշխանական ըմբոստութիւնը։ Կը հաստատուի թէ առաջին օրը սպաննուած են 100 հոգի, վիրաւորուած՝ 250։ Ապստամբութենէն անմիջապէս վերջը, չորս հոգինոց դիկտատուրա մը հաստատուեցաւ, որ վճռական միջոցներ ձեռք առաւ, բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար։ Թէեւ կառավարութեան նախագահ կը մնայ Քոմփանիս, եւ ընկերվարականներն ու անիշխանականները հաւասարապէս ներկայացուցիչներ ունին կառավարու

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐԻՆ ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄԱՄՈՆԱՆ

Հեռաւոր Արեւելքէն պզտիկ գումար մը ղրկեր էին ինծի, — զանձելու գացի, երէկ, Փարիզի ամենամեծ դրամատուներէն մէկուն կեդրոնէն։

Երբ Օփերայի կռնակը անցնիք, կը տեսնէք որ հսկայ շէնք մը կը նստի եւ կղզի մը կը ձեւացնէ փողոցներուն աղմկոտ հոսանքին մէջ։ Պատկառելի զանգուած մը, որ անսասան կը կանգնի՝ հակառակ շուրջանակի դարձող փողոցներու մարդկային ծանրախոս ալիքներուն եւ ինքնաշարժներու փոթորկարշաւ վազքին։

Պահ մը կանգնեցայ մայթին եզերքը, դիտեցի Մամոնային Տաճարը։ Մտէս բսի՝ ճառախօսի մը ձեւով.— Առնելիք ունիմ քեզմէ, գոռո՛զ։

Բաժնուեցայ անուշահոտ կիներու թափօրէն, հեռացայ արեւաշող ցուցափեղկերու քովէն, մտայ դրամատունէն ներս։

Գմբէթաւոր եւ բոլորակ դարպաս մը,— կեդրոնը մեքենագրուհիներու բաժինը ծաղկաթումփի պէս։ Ելեկտրական լոյսը կը ցոլայ պատուհաններուն վրայ, յուսամփոփներուն տակէն կը թափի աղջիկներուն մազերուն մէջ, ու գրամեքենաներուն զըւարթ չէլ - չէլ - չէլը կը նետուի վեր, կը լեցնէ միջոցը, բոչունններու զեղզեղանքին պատրանքը տալով։

Վեր ելայ։

Առաջին յարկէն նայեցայ վար, դարպասին վրայ,— շատրուանի մը նման լոյսերը կը ժայթքէին վեր, մինչ աւազանին մէջ՝ աղջիկները, գլուխները կախ, թեւ կը շարժէին շարունակ։

Կրակի գոյն գորգերու վրայէն քալելով, տաճարային այս հրաշակերտ ապարանքին մէջ պահ մը կորսուած, դուրս կ'նյլեմ շէնքէն ի վերջոյ, դահար, ջղայնիկ եւ մտածկոտ։

Աստուածները իրենց զօրութեան լոզանքին մէջ նստած էին կարծես զիս,— եւ հիմա դուրսը կանգներ եմ զարհուրած, հալած, հիւլէացած, խեղճացած։

Նորին Վեհափառութիւն Մամոնան, որ կը նստի այս տաճարակերպ ապարանքներուն մէջ ու կը հրամայէ աշխարհի բոլո՛ր, բոլո՛ր կազմակերպութիւններուն, այս դժխեմ աստուածութիւնը որ կ'անբարոյացնէ, կը տանջէ, կը խեղճացնէ, կը քարձրացնէ, կը սրբացնէ, այս ամենակալ ոյժը, որ պետութիւն կը կործանէ, երկիրներ կը գրաւէ, պատերազմներ կը վարէ, յեղափոխութիւններ կը ստեղծէ, այս եօթնիցս պիղծ Դրամատիրութի՛ւնն էր, ուրեմն, որ կործանեց նաեւ իմ հայրենիքս, հրդեհել տուաւ մեր տուները, ջարդել տուաւ մեր ժողովուրդը, ա՛խ, այս սրբապղծ իշխանուհին, Մամոնա՛ն էր որ լարեց ու զինեց պզտիկ ժողովուրդները, իրարու բարբարոսութիւններ, եւ հիմա տուն չունինք մենք։

Եւրոպա գալէ վերջն էր, որ հասկցանք թէ ո՞ւր կը նստի հրէշը։

Կանգնեցայ, դարձեալ, մայթին վրայ եւ մտքովս բսի՝ ճառախօսի մը պէս.

— Դրամատիրութի՛ւն, քանդուի՛ տունդ եւ մեզմէ աւելի գէշ օրեր տեսնես։

ԱՐԱԶ

Ց. Գ.— Այնպէս է կարծուեր թէ միայն երգիծանքի պահանջով «Գորշ Հայեր» թարգմանած եմ ֆրանսացի թղթակցի մը բացատրութիւնը, des Arméniens gris.— Հարկ կը տեսնեմ ըսելու որ երգիծանքի պահանջով չէր, այլ որովհետեւ այդ յօդուածին մէջ եւ այդտեղ՝ բացատրութիւնը ունէր իմաստ, որուն արհամարհանքով մը խառն, զոր տուեր էի։ Ա.

Զինուորցուներու խնդիրը Սէնթ Էթիէնի մէջ

Երէկ հրատարակեր էինք Սէնթ Էթիէնի Ազգ. Միութեան մէկ նամակը, յարակից բացատրութիւններով։

Ինչպէս կ'երեւայ, լաւ չեն հասկցած զինուորագրութեան դրամանեակին կոչը։ Մեր թղթակիցը երէկ ղրկած էր պատճէնը զինուորցուներու ստացած հարցարանին, որ շատ բացորոշ է։ Զինուորագրութեան ճիւղին վարիչը հետեւեալ հարցումները կ'ուղղէ զինուորցուներուն եւ պատասխանի կը սպասէ (թուղթին վրայ նշանակուած է — ՀԱՐՑՈՒՄ.— ՊԱՏԱՍԽԱՆ).—

— «Կը տեղեկացնեմ ձեզի թէ համաձայն ի զօրու եղած Նախարարական հրահանգներու, դուք ազատ կը մնաք զինուորական գործօն ծառայութենէ։

Բայց եւ այնպէս, կրնաք խնդրել զինուորական ծառայութեան կատարումը. այն ատեն պիտի ենթարկուիք ձեր տարեկից դասու զինուորութեան պարտաւորութեանց, ինչ որ յետագային, եթէ հպատակութիւն խնդրէք, պիտի օգնէ փութացնելու հպատակութեան ձեւակերպութիւնները։

Խնդրեմ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱՆԻՆ ՉԱՓ ՇՈՒՏՈՎ հաղորդել ինծի, այս թուղթին վրայ, թէ կ'ուզէ՞ք դրօշի տակ առնուիլ 1937 հոկտեմբերին։

Թուականը դրէք եւ ստորագրեցէք ձեր պատասխանը։

Սէնթ Էթիէն, 29 ապրիլ

×

Մինչեւ հիմա հրատարակուած հրահանգներն ու լուսաբանութիւնները միշտ կը յիշեցնէին թէ գործօն ծառայութեան ենթակայ չեն այն զինուորցուները որոնք ժամանակին չեն կանչուած եւ հիմա անցուցած են բուն զինուորութեան տարիքը (20—21)։ Ուրեմն, այս հարցարանը կը վերաբերի այսպիսի զինուորցուներու։ Կառավարութիւնը կ'ուզէ իմանալ թէ գործօն ծառայութեան ենթակայ չըլլալով հանդերձ, այս կարգի զինուորցուները կ'ուզե՞ն գործօն ծառայութիւն կատարել, ինչ որ պիտի դիւրացնէ հպատակութեան ստացումը։

Իբրեւ լրացուցիչ լուսաբանութիւն, այստեղ կ'արտատպենք հատուած մը պատերազմական նախարարութեան կողմէ Վիէնի երեսփոխան Գ. Հիւպէլի տրուած պատասխանէն որ կը կրէ ապրիլ 9 թուականը եւ որ «Յառաջ»ի մէջ հրատարակուեցաւ ապրիլ 21ին.—

«Զինուորական գործօն ծառայութենէ ազատ են.— 1924—1935 A. դասերու զանց առնուած երիտասարդները, դասեր որոնք ցուցակագրուեցան 1935 B. դասին հետ կամ պիտի ըլլան յառաջիկային. բայց այս երիտասարդներէն անոնք որ ֆրանսական հպատակ ըլլալու բաղձանքով կ'ուզեն զինուորական ծառայութիւն կատարել, հպատակութեան ձեւակերպութիւնները փութացնելու համար, պիտի կրնան բանակին մէջ առնուիլ, այդ ծառայութիւնը կատարելու համար իրենց տարեկից Ֆրանսացիներու հետ։

Գործօն ծառայութեան ենթակայ են, իրենց տարեկից դասին հետ հաւասար տեւողութեամբ, 1935 B. կամ յետագայ դասերու երիտասարդները, որ ցուցակագրուած են իրենց տարեկից դասին հետ կամ պիտի ըլլան, իբրեւ զանց առնուած։

Սակայն, այն երիտասարդները, որոնք իրենց տարիքով կը պատկանին 1936 սեպտեմբերին եւ հոկտեմբերին բանակին մէջ առնուած դասուն եւ ցուցակագրուած են այդ դասուն հետ, եւ դրօշի տակ չեն կանչուած այդ շրջանին, պիտի կանչուին 1937ին եւ պիտի ծառայեն միայն մէկ տարի։

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐԸ՝ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԱԶՔՈՎ

«Պրաւդա»յի Երեւանի Թղթակիցը, Կիրպոտին, հարկ համարած է հեռագրով յղուած մը ուղարկել կուսակցութեան կեդր. օրկանին Հայաստանի վերջին դէպքերու մասին։ Անոր շնորհիւ ռուս հասարակութիւնը լայնօրէն «կը լուսաբանուի» եւ կրնայ «կարծիք կազմել» հայ գրականութեան վերջին կոտորածի մասին։

Թղթակիցը (ինչպէս կ'ընեն միշտ խորհրդային ղեկավարները) կը սկսի փոքրիկ «քոմփլիմանով»,—«Հայկական խորհրդային գրականութիւնը կարեւորագոյն մասն է համամիութենական խորհրդային գրականութեան»։ Եւ անմիջապէս, առանց շունչ առնելու կը շարունակէ.— «Տրոցկիստական վնասարարները, ֆաշականութեան գործակալները եւ Դաշնակցութեան գործակալները Գրողներու Միութիւնը կ'ուզէին դարձնել իրենց ոճրագործ աշխատանքներու դաշտը»։

Ինչի՞ մէջ կը կայանայ այդ ոճրագործական աշխատանքները, «դաւաճան Խանջեանի հովանաւորութեամբ»։ Միշտ միեւնոյն երգը — Բակունց, Դ. Սիմոնեան եւն. ուզեր են «գրականութեան ազգային ձեւի մէջ տեղաւորել հակայեղափոխական, ազգայնական բովանդակութիւն»։ Եւ, տարիներով այդ նոյն ազգայնական գրողները, Խանջեանը եւ իր մեղսակիցները վարած են գրգռիչ քաղաքականութիւն մը։ «Արգիլած են հայ դասական գրողներու գործերուն հրատարակումը», յայտարարելով թէ այդ գործերը «ազգայնական են» «եւ չունեն դեմոկրատիկ տարրեր»։

Քիչ յետոյ Թղթակիցը կը պարզէ աւելի զարմանազան բաներ։ Այդ նոյն «դաւաճանները» այստեղ այնտեղ խօսած են, թէ «իրենք դէմ են գրուած արգելքին, բայց ստիպուած են այդ քաղաքականութիւնը վարել Մոսկուայի ճնշման տակ»։

Թղթակիցը «հետաքրքրական» տեղեկութիւններ կու տայ ռուս հանրութեան նաեւ հայ լեզուի մասին, — «լեզուական տեսակէտէն, ազգայնականները ոչ թէ կապուած են ռուսական կենդանի ժողովրդական ստեղծագործութեան հետ, այլ հակած են դէպի գրաբար, եկեղեցական գրքերու հին լեզուն։ Դարերու պատմութիւն ունեցող հայ լեզուն վերածելով «եկեղեցական գրքերու» լեզուի, առով իսկ թաղելով մեր ամբողջ դասական գրականութիւնը, «Պրաւդա»յի Թղթակիցը կ'ուզէ անջրպետ բանալ արեւելահայ եւ արեւմտահայ գրականութեան միջեւ։ «Աղայեան եւ Նորենց, այդ երկու ամէնէն անտաղանդ եւ ոչինչ գրպէտները, կ'ըսէ Կիրպոտին, կը փորձէին հայ բանաստեղծութեան «օրիէնտացիան» դարձնել դէպի քանի մը արեւմտահայ գրագէտներու ստեղծագործութիւնը», որոնք «ազգայնական են», «ձեւապաշտ» (Ֆորմալիստ) են »։ Իսկ «վնասարար» Սիմոնեանը սարսափելի եւ մահացու մեղք գործած է ,— «ջանալով քանդել կամուրջը հայ եւ ռուս գրողներու միջեւ»։ Իսկապէս սարսափ են պոլշեւիկները։ Չէ՞ որ այդ նոյն Դրաստամատ Սիմոնեանը ժամանակին Մոսկուայի մէջ ճառ մը խօսելով կը փառաբանէր ռուս գրականութիւնը, ըսելով թէ հայ գրականութիւնը տոգորուած է նոյն խոյանքով, ինչ որ եւ ռուս գրականութիւնը․․

Եւ վերջապէս նոյն այդ «վնասարար» Սիմոնեանը ամէն կերպով իբր թէ խանգարած է հայ բանաստեղծութեան հատընտիր հաւաքածոյի հրատարակումը ռուսերէն լեզուով։ Իսկ երիտասարդ գրողները մինչեւ անգամ չեն սորված ռուսերէն լեզուն

Հիմա բոլոր այս ցաւերը կը բուժուին, կուսակցութիւնը գործի անցած է, «ինքնաքննադատութիւնը մաքրած է Հայաստանի գրական կեանքը»։ «Վնասարարները չկրցան հասնիլ իրենց նպատակին եւ «այսօր կը կատարուի հայ գրական ուժերու առողջ համախմբում»։ Մանաւանդ որ, կ'աւելցնէ յօդուածագիրը, «Երեւան հասած է ԺԹ. դարավերջի եւ 20րդ դարասկիզբի ամենամեծ հայ քնարերգու՝ Աւետիք Իսահակեան, որու գործերը հրաշալի կերպով թարգմանած են ռուսերէնի Բլոկը եւ Բրիւսովը»։

Թէ ինչ կրնայ ընել մեր քնարերգուն Երեւանեան դժոխքին մէջ, չենք գիտեր, բայց Կոմկուսը երբեք անկէ կը սպասէ գրական եւ «էջալիստական» աշխատանք, օրինակ, ոտանաւոր մը Կոլխոզներու, Ստալինի եւ Լէնինի մասին, ընկերվարական շինարարութեան մասին եւն., « Թեմաներ, որոնցմով կը զբաղին այսօր Նայիրի Զարեանի նման մարդիկ ։

Յօդուածագիրը գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ այն որոշումները, որոնք կը վերաբերին հայ «դրական ժառանգութեան»։ Կառավարութիւնը պիտի տպէ Սունդուկեանի, Պռօշեանի, Նալբանդեանի յօրինումները (Րաֆֆիի մասին ոչ մէկ խօսք)։

Կիրպոտին շատ գոհ մնացած է հասարակ հայ գրագէտներու «ինքնաքննադատութիւններէն», որուն մասնակցած են բոլորը բացի ․․․ Զարենցէն «Միայն գրագէտ Զարենցը չընդունեց իր ազգայնական սխալները, որոնք ենթարկուեցան խիստ քննադատութեան գրողներու ժողովին մէջ» Հայաստանի խորհրդային Հանրութիւնը չափազանց համբերող եւ մեծահոգի է եղեր Զարենցի հանդէպ։ Այժմ միայն իրմէ կախուած ունի շիտակ ճամբան գտնելը»։

Այսպէս, ուրեմն, հայ խորհրդային գրականութեան «սիւնն» ալ առնուած է կրակի տակ։ Զարենցէն կը սպասեն «մեղքերու քաւութիւն»։ Ով գիտէ, թերեւս եւ զարմանալի «խոստովանութիւններ»։ Տեսակ մը բաց դուռ ձգած են իր առջեւ։ Գիտէ օգտուի՞ արդեօք տրամադրուած պատեհութենէն, թէ պիտի յամառի ,— կ'իմանանք մօտաւոր ապագային։

Ցօդուածը ունի բացառիկ առաւելութիւն մը,— ոչ մէկ խօսք «ժողովուրդներու հայր» «հանճարեղ Ստալին»ի մասին։ Նմանապէս «Անդրկովկասեան պոլշեւիկներու մարտական ղեկավար եւ Հայաստանի «բարեկամ» Բերիայի մասին ․

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ԱՊՐԻԼ 24 ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

ՇԱՐՔ ՄԸ ՀԱՆԴԻՍՆԵՐ ԵՒ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 10,000 ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ

«Ապրիլ 24ը Լիբանանի մէջ» որակեցի սոյն թղթակցութեան խորագիրը որովհետեւ Ապրիլ 24—25ի յաջորդական օրերուն, Լիբանանի զանազան քաղաքներուն, մասնաւորաբար Պէյրութի եւ իր անմիջական արուարձաններուն մէջ, աւելի քան 10.000 Հայեր խուռներամ, աւազախիտ բազմութիւններով եկան լսելու պատգամը ապրիլեան եղեռնին, հոգեպէս լեցուելու վրէժի զգացումով անագորոյն ոճիրին որ քսաներկու տարիներ առաջ մահ ու աւեր փռեց Հայոց երբեմնի շէնշող աշխարհին վրայ։

Ապրիլ 24ի երեկոյեան, Պէյրութ քաղաքին երկու տարբեր վայրերուն մէջ, կազմակերպուած էին համաժողովրդական ազատ մուտքով սգահանդէսներ։ Երկու վայրերուն մէջ ալ, քաղաքին կեդրոնը, բողոքականներու ժողովարանի եւ էշրէֆիէի թաղամասը, ժամանակէն իսկ առաջ հոծ բազմութիւն մը գրաւած էր աթոռները։

Հակառակ շաբաթ երեկոյ ըլլալուն, որ շատ մը անյարմարութիւններ ունի մասնաւորաբար մեր բանուորներուն համար, խումբ խումբ լեցուեցան սրահները մինչեւ վերնատուններուն խոր անկիւնները, պատուհանները, դրան միջանցքները ու հակառակ օրուան յոգնութեան, մեր աշխատաւորները՝ վկաները մեծ եղեռնին, անտրտունջ ոտքի վրայ հետեւեցան բանախօսներուն

Քաղաքին շրջանը հազարէ աւելի բազմութիւն մը ժամանակէն առաջ լեցուած էր ժողովարանին միջին մուտքը։ Օրուան նախագահ ընկ. թժ. Գուլպեան, «Ծնար» Նուագախումբի «Մեր Հայրենիք»էն վերջ ոգեկոչեց ապրիլեան եղեռնի նահատակները եւ մարտիրոսականներու փաղանգը։ Մէկ ընդ մէջ արտասանութիւն, մեներգ, նուագներ եւ հետզհետէ բեմ եկան ընկ. Գասպար Իփէկեան, Նալչեան գերապայծառ եւ ընկ. Կարօ Սասունի։ Ինծի համար դժուար է անոնց խօսած ճառերուն ամփոփումը կատարել։ Երեքն ալ հարցին մօտեցան տարբեր տեսակէտներէ, բայց յանգեցան նոյն եզրակացութեան,— «Թափինք կրթենք մեր հոգիները եւ գիտակցինք թէ Հայը այլ եւս ջարդուելիք ժողովուրդ չէ։ Նալչեան գերապայծառի ճառը խոր տպաւորութիւն թողուց հայ հասարակութեան վրայ, մանաւանդ որ պէտք է նկատի առնել իր հանգամանքը։ Նոյնքան տպաւորիչ էին միւս երկու ճառերը։

Նոյն ժամերուն, ինչպէս ըսի, քաղաքին էշրէֆիէ թաղամասին մէջ, հոծ բազմութիւն մը, կը լսէր ընկ. Վալանդ Վալանդեանը եւ ուրիշ բանախօսներ ։

Ուրեմն, այդ օր, հայ ժողովուրդին շուրջ 2000 է աւելին լսեց երկու տարբեր վայրերու մէջ, հայ ցեղին ձայնը եւ հայ յեղափոխութեան մարտական կոչը.

Բ.

Կիրակի առաւօտ, 25 ապրիլ, քիչ մը աւելի տաք արեւը բարձրացաւ Լիբանանի լեռներէն ու տարածուեցաւ քաղաքին վրայ։ Արեւուն ջերմ ճառագայթները իրենց վառ աչքերուն մէջ, վճռական ու հաստատ քայլերով, Պէյրութի արուարձաններէն, քաղաքին ամէն անկիւններէն խումբ խումբ երիտասարդութիւն մը, կը լեցուի քաղաքին Ս. Նշան եկեղեցին։ Հետզհետէ կը խառնուին եւ կիներ, հարսեր, աղջիկներ։ Եկեղեցւոյ բակը արդէն նեղ կուգար ժամը 10ին, երբ եկեղեցական արարողութիւնը լրացեր էր։ Մեր պատերազմեան եւ նախապատերազմեան սերունդին հետ իրենց դպրոցականի կարգապահ շարքերով եկեր էին նաեւ 7—14 տարեկան հայկակներն ու հայկուհիները։ Հոն էին պատանեկան Միութիւնները իրենց վարիչներով, նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուրճ Համմուտի եւ քաղաքի արիները իրենց խմբապետներով, կարգ ու սարքով։ Ազգային իշխանութիւններ, ազգային մարմիններ, քահանայական դասը եւ հայ ժողովուրդը կազմ ու պատրաստ էր հետեւելու կարգադիր յանձնախումբի հրահանգներուն։

Հետզհետէ կը կազմուի թափօրը դէպի ազգային գերեզմանատուն, տանելու յարգանքի իր տուրքը, անծանօթ զինուորի շիրիմին։

Մեր չարժուն հայրենիքը, եռագոյնը, տապանակ ուխտին, գլուխը քիչ մը թեքած, սեւ շղարշով, աջին եւ ձախին ֆրանսական եւ լիբանանեան դրօշներով կը քալէ ծանր ու դանդաղ թափօրին առջեւէն, որուն կը հետեւին սեւազգեստ երիտասարդներ, ու նուագախումբը զոյգ մը ծաղկեպսակներով, Հայ արիները, աշակերտները, պատանիները, կիները եւ այս երիտասարդները աւելի քան 4—5000 հոգի։ Թափօրը ծանրաքայլ կը յառաջանայ դէպի քաղաքին կեդրոնը — Պուրճ, ուր քանի մը տարիէ ի վեր կը կանգնի Լիբանանի զոհերուն մարմնացումը — միւսիւլման եւ քրիստոնեայ երկու սգացող մայրերու դիրկընդխառն արձանը։ Հոն, ուրեմն, Պուրճի հրապարակին վրայ, տեղացի ժողովուրդին աչքերուն առջեւ, որ հիացումով կը հետեւի մեր թափօրին, խումբ մը հայ արիներ իրենց դրօշներով վայրկեան մը կանգ առած թափօրէն կ'անջատուին, կը մօտենան յուշարձանին, հոն կը զետեղեն ծաղկեպսակ մը, հետեւեալ արձանագրութեամբ.— «Լիբանանի մարտիրոսներուն՝ Հայ ժողովուրդին կողմէ»։

Թափօրը կը շարժի, նուագախումբը կը հնչեցնէ ֆրանսական կտոր մը՝ Ամահիթեր։

Տաք արեւ։ Հեղձուցիչ օդ։ Ճամբան բաւական երկար։ Ճամբու երկայնքին ամէն շարժում տեղի տուած է թափօրին որ խոր լռութեամբ 4000ի հասնող դանդաղածով կը յառաջանայ։ Ոստիկանութիւնը որ սաղաւարտ զինուորներով պարապած է ժողովուրդը շատ գոհ կը թուի ըլլալ։ Այսպէս թափօրը հասաւ գերեզմանատուն, ուր պատուոր մը քաշեցին անծանօթ զոհին շիրմին վրայ ու քահանայական դասը սկսաւ եկեղեցական արարողութեանց։ Ցետոյ սեղանի մը վրայ բարձրացաւ ընկ. Խոսրով Թիւթիւնճեան։ Ամբողջ գերեզմանատան տարածութեան վրայ փռուած, հայ տարագիր ժողովուրդին ուղղելով իր խօսքը, բանախօսը մօտ կէս ժամ, կէզօրուած արեւուն կիզիչ ճառագայթներուն տակ, ոգեկոչեց Ապրիլ 24ի զանազան հանգրուանները, ջարդերու, կոտորածներու պատկերներուն հետ, պարզեց դրուագներ հասարակական եւ անհատական ընդվզումներու եւ հասաւ 1918 Մայիս 28։ Ընկերը իր ճառին վերջաւորութեան նախ հայերէն եւ ապա ֆրանսերէն շնորհակալութիւն յայտնեց եւ երախտագիտութեան խօսք ուղղեց ֆրանսական եւ լիբանանեան կառավարութիւններուն եւ խնդրեց ոստիկանապետէն, է հայ ժողովուրդին երախտագիտութեան թարգմանը հանդիսանալ Լիբանանի կառավարութեան առջեւ։

Այս ճառէն ետք, նուագախումբը հնչեցուց «Յառաջ նահատակք» ու բազմութիւնը նոյնքան կարգապահ եւ անաղմուկ ցրուեցաւ իր տունը։

Գ.

Նոյն օրը, կէս օրէ ետք ժամը 4էն սկսեալ քաղաքին արուարձաններուն մէջ՝ Հայաշէն, Քարանթինա, Անդր-Նահր տեղի ունեցան Ապրիլեան սգատօնի հանդէսներ։ Ինծի վիճակուեցաւ երթալ Հայաշէն։

Հայաշէնը խոր ձորէն բարձրացող բլուրի մը վրայ փռուած հինգ հարիւրէ աւելի տնակներու ողկոյզ մըն է ուր թառած են Հայաստան աշխարհի ամէն մասերէ բաղկացած տարագիր Հայորդիներ։ Բոլորն ալ ունին իրենց անձնական տուները, եկեղեցին, դպրոցը, ազգային մարմինները։ Ահա, քաղաքին այս մասին մէջ իրենց խօսքը պիտի ըսէին ընկ. Գասպար Իփէկեան եւ ընկ. թժ. Բենեամին Գուլպեան։

Ճիշդ ժամուն, եկեղեցին արդէն լեցուեր էր ծայրէ ծայր, փոքրիկ աղջիկներէ բաղկացած երգչախումբը, ղեկավարութեամբ տեղւոյն աչազուրկ Ֆութաշեան ընկ. Առաքել Փէշէկմաննեան, նախագահ Տէր Յորէնի հրաւէրով երգեցին դէլ ու հնչուն ձայնով «Մեր Հայրենիք»ը։ Նախագահ Տէր քանի մը խօսքերէն ետք բեմ եկաւ ընկ. Գուլպեան որ խօսքը հասարակութեան ուղղելով, ըսաւ

Այսաֆն չարիք բէ Աերէն ձեզ ձեր որդիք.

Թող ողջ աշխարհ Հայուն կալդայ նախատինք։

Ուրեմն հայ տառապանքի աշուղին այս խօսքերը բնաբան առնելով պատկերացուց Ապրիլեան եղեռնը իր ամէն կողմերով, տուաւ թուրք մտաւորականութեան հոգեբանութիւնը տակաւին պատմութեամբ ընկած։ Մեր ցեղը, ըսաւ, չկործանուեցաւ անոր համար որ քրիստոնեայ էր, այլ որովհետեւ Հայ էր։ Եթէ մենք հայ միւսիւլմաններ ըլլայինք, դարձեալ պիտի ջարդուէինք։ Ընկ. թժ. Գուլպեան, հոգեղանօրէն անդրադարձաւ եւ բոլորին հասկնալի կերպով բացատրեց թէ ինչո՞ւ ջարդուեցանք։

Երկրորդ բանախօսը, ընկ. Գասպար Իփէկեան վեր հանեց նախ քան պատերազմը Պոլսոյ եւ իր շրջակայքի հայաբնակ մտաւորականութեան մէջ տիրող մթնոլորտը եւ մտայնութիւնը։ Անդրադարձաւ ընդհանուր տեղահանութեան, տուաւ պատկերներ մեծական բարբարոսութիւններէն եւ ինչպէս իր ամէն դասախօսութեան կամ բանախօսութեան առեն այս անգամ ալ կրկնեց.— «Փամփուշտն պահեցէք ամէնայն փորձանքէն»։

Միեւնոյն ժամերուն, Անդր-Նահր, Թրասնէրուն հողին վրայ, Կ. Խօլին ակումբին մէջ հոծ բազմութիւն մը մտիկ կ'ընէր ընկ. Խոսրով Թիւթիւնճեանը եւ Մուշեղ Ճէնազէրճեանը

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 8ին, տեղի ունեցաւ նաեւ Քարանթինայի մէջ ապրիլեան ոգեկոչութիւնը, ուր խօսեցան աւելի քան հազար հոգիներու ընկ. Կարօ Սասունի եւ ընկ. Նիկոլ Նիկողոսեան։

Ուրեմն երկու օրուան ընթացքին ամբողջ Լիբանանի մէջ 10.000 հոգի եկան լսելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան խօսքը ապրիլ 24ի առթիւ։

ՇԱՀՐՈՅ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՊԱԳԱՅ ՀԵՌԱՆԿԱՐԸ

«ԱՆԳԼԻԱ, ԱՅՍՕՐ ԵՒ ՎԱՂԸ»

Այս է վերնագիրը նոր հրատարակուած կարեւոր գիրքի մը, որ փորձ կ'ընէ Մեծն Բրիտանիոյ հին ու նոր քաղաքականութիւնը, եւ հանգոյց հանգոյց իր քննութիւնները տարածելով եւ ներկային անստուգութիւններուն մէջ այդ երկրին արդէն իսկ մթնատուեր քաղաքական ոլորտը աչքի տակ առնելով կ'եզրակացնէ — Նախ հարցում մը. Ո՞ւր կ'երթայ Բրիտանիա։ — Ոչ պայծառ, ոչ ալ կեղծ, ոչ իսկ յանդուգն պատասխան մը տալ դժուար է, այս հարցումը սակայն պէս կը մնայ պինդ։ Եթէ զօրաւոր կուրծք մը ընել ներելի ըլլայ, կը շարունակէ հեղինակը, կը տեսնուի որ Մեծն Բրիտանիա հետզհետէ աւելի դէպի Գանատա կ'ուզէ երկարել, իրեն համար ապագան այնպէս կը տեսնէ միանալ Մ. Նահանգներուն հետ եւ կազմել անգլօսաքսոն միաւոր ձայն մը։

Գերման հեղինակին այս տեսութեան վրայ եթէ կարելի ըլլայ հաստատուած մը աւելցնել, այս տեսութեան աւելի կամ նուազ հաւանականութիւնը խնդրական չըլլար.— Այն թէ դարերու ընթացքին Տարատնէլի եւ Վոսփորի նեղուցներուն բաց ու ազատ ըլլալուն այնքան նախանձախնդիր Անգլիան, յանկարծ, իր հին պետական մարդիկը անգամ իրենց գերեզմանին մէջ զոհ հանող անխորհուրդ համարձակութեամբ եւ իր նկարագրին անվայել թեթեւամտութեամբ, հրաժարեցաւ այնքան դժուարութիւններով ձեռք ձգած այդ իրաւունքէն, եւ առտոնց Թուրքերը որ իրենց ուզածին պէս շարժին այդ մարզին մէջ ալ։ Ասով, բնականաբար, կ'ուզէ հասկցնել թէ այդ նեղուցներուն ճամբով դէպի Փոքր ու Կեդր. Ասիաներ տանող առեւտրական ուղիները բանալու հին քաղաքականութենէն կը հրաժարի — չեմ ուզեր այլ եւս զօրութիւն այդ ճամբաներէն բանալով, կ'ուզէ հասկցնել թէ Ռուսիոյ դէմ, Ռուսիոյ թերռ ու եւ է ․․․ կը քալէ Առ մէկ։

Բայց երկրորդ մըն ալ իբրեւ իրողութիւն, որ ուժ կու տայ գերման լոնտոնական հեղինակին այն տեսութեան, թէ Անգլիա եւրոպական գործերուն խորունկ թափանցումէն հետ չի կապեր այլ եւս իր քաղաքականութիւնը։ Այդ երկրորդ իրողութիւնն է բրիտանական թոյլ, մինչեւ իսկ նպաստաւոր կերպով թոյլ կարծուած վարմունքը Հանդէպ Իտալիոյ, որուն դէպի Հապէշաստան արշաւանքին արկածալից ընթացքին ․․․

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԱՒԵՏԻՍ ՊԻՉԵԱՆ (Կիւմիշխանեցի Աւօ)

Այսպէս կը տառապի մինչեւ 1893 թուականը։ «Իմ չար բախտէն — կը պատմէր ան — դաւաճան Թուրքը սատկեցաւ, եւ իմ սրտին մի մեծ խայթ եղաւ որ իմ գնդակով չգնաց ։ Բայց ուխտս ուխտ էր։ Թող ինքը չէր, իր տղան ըլլար։ Ուստի, օր մը կանչեցի կինս, իր եղբայրը եւ ըսի. « Ես այլեւս չեմ կրնար այս երկիրը մնալ ։ Ահա քո խնամքին կը յանձնեմ քոյրդ, մայրս եւ զաւակներս, իսկ ես կը գնամ »։ « Ո՞ւր կը գնաս»։ « Այդ ես ալ չգիտեմ։ Երբ օր մը տեղ մը հաստատուիմ, քեզ կը տեղեկացնեմ, իսկ մինչ այդ հոգ կը տանիս քրոջդ, մօրս ու զաւակներուս » ։

« Մնաս բարով ըսի կնոջս ու զաւակներուս, համբուրեցի եւ գիշեր մը աներեւութացայ քաղաքէն։ Ամբողջ ամիս մը թափառեցայ, մինչեւ որ դաւաճան ու մատնիչ Ալի աղային լակոտը ձեռք ձգեցի։ Քանի մը դաշոյնի հարուածներով վերջ տուաւ անոր կեանքին

«Ուխտս մէկը կատարեցի, եւ ես ինձ երջանիկ կը զգայի։ Այդտեղէն գիւղերով անցայ Քեալքիթ, ուր ինծ ծանօթ քանի մը հայ տներ կային։ Անոնց մօտ մնացի շաբաթ մը։ Այս մէկ շաբաթուան մէջ տեղեկացայ քաղաքի վիճակի մասին։ Խիստ խուզարկութիւններ եղան մեր թաղի տներու մէջ. զիս կը փնտռէին՝ ինծ վերագրելով սպանութիւնը։ Լսած էի, որ Երզնկայի շրջանին մէջ խումբ մը կայ, Ռուբէն Շիշմանեանի (Քեռի) ղեկավարութեան տակ։ Ուստի որոշեցի դնալ, գտնել եւ խօսիլ անոր հետ։ Եթէ կ'ուզէ՝ կը մնամ իրեն հետ»։

Այսպէս կ'որոշէ եւ կը ճանապարհուի Քեռիի մօտ, Սեպուհ լեռը ։ Աւօն ճիշդ այն օրը այդ լեռը կը հասնի ։

Երկրորդ օրը Քարերդէն ուրիշ փախստական մը կը հասնի՝ Կայծակ Առաքելը։ Այս երկուքը, դեռ Քեռին չգտած, լեռներու մէջ երկար կը ծանօթանան ու կը պատմեն իրենց կեանքը։ Երկուքին ալ գրեթէ միեւնոյն բաները պատահած էին։ Եւ այստեղ անոնք կ'ուխտեն, որ ինչ ալ ըլլայ, այսուհետեւ իրարմէ չբաժնուին, նոյնիսկ եթէ Քեռին ուզէ մէկը, մերժէ միւսը։ Այդ պարագային երկուքն ալ պիտի հեռանան։

Կը թափառին լեռներուն մէջ, չեն գտներ Քեռին ։ Վերջը կ'երթան Ս. Լուսաւորիչ վանքը։ Քեռին հոն կ'ըլլայ եւ երկուքն ալ զինուոր կ'արձանագրէ, անոնց պատմութիւնը լսելէ յետոյ ։

Ահա այսպէս Աւօն ու Կայծակը կը զինուորագրուին եւ կը դառնան անբաժան ընկերներ մինչեւ օսմանեան Սահմանադրութիւնը

Լեռներու մէջ կը թափառին, քանի մը ընդհարումներ կ'ունենան Թուրք զինուորներու հետ։ Եւ միշտ Աւօն ու Կայծակը կռուի ամենաառաջ ճակատի վրայ են։ Խիզախ ու անվախ՝ անոնք կը դառնան Քեռիի ամենասիրելի մարտիկները ,

Օր մը Գաթուսի մէջ երբ հանդիպեցայ Քեռիին, հարցուցի Աւոյի ու Կայծակի մասին ։ Ան պատասխանեց . « Աւօն աջ թեւս է, Կայծակը՝ ձախ ։ Անոնք որ իմ մօտս ըլլան, միշտ յաղթութիւնը իմս է »։

Երզնկա քաղաքէն լուր կու տան Քեռիին, որ այս ինչ կարաւանի հետ դալմադամը կուգայ եւ ահագին հարստութիւն կը տանի Պոլիս ։

Քեռին ճիշդ ժամանակին խմբով կ'երթայ Քեամախի կիրճը եւ կը թալանէ կարաւանը, քանի մը ոստիկաններ սպաննելէ յետոյ ։

Այս կարաւանին հետ կ'ըլլայ նաեւ Օտեան անունով հայ երկրաչափ մը, որուն ձեռքերը Աւօն կը կապէ ու կը տանի մօտակայ ձորը պահելու։ Օտեանը կ'ըսէ.

« Պարոն, գիտեմ որ դուք հայ էք ։ Ես ալ երրորդութիւնը դաւանողներէն եմ, զիս չսպաննէք »։

Խումբը այդ կողմերը որպէս լազ կը գործէր։ Երբ Աւօն կը լսէ Օտեանի այդ խօսքը, կը պատասխանէ .

«Կեավուր, ձայնդ կտրէ . ես քու լեզուն չեմ հասկնար »։

Ընթերցողը թող չզարմանայ այս պատասխանէն։ Աւօն երրորդութիւն բառը մինչեւ այդ չէր լսած եւ չգիտէր, թէ ինչ է։ Յարմար պահին Կայծակին կը հարցնէ . «Աղա, այս երրորդութիւնը ի՞նչ է»։ Աղան կը ծիծաղի։ Տօ, կ'ըսէ, հագուստդ լազի է, խօմ գլուխդ ալ լազի չէ։ Երրորդութիւն կը նշանակէ Հայր Աստուած, Որդին Աստուած եւ Հոգին Սուրբ Աստուած »։

Աւօն կը խնդայ եւ կ'ըսէ . «Վալլահ, ատոնք ալ չհասկցայ։ Այս, առաջին անգամն է որ կը լսեմ»։ Անկէ յետոյ սովորութիւն ըրած էինք, Աւօն նեղացնելու համար այդ բանը յիշել ։

Աւօն, որպէս ռազմագէտ, մեր մէջ առաջինն էր ։ Եթէ խօսել գիտնար եւ քիչ մըն ալ գրոց բրոց ըլլար , առանց չափազանցութեան պիտի գերազանցէր մեր ամէնէն նշանաւոր խմբապետները ։

Չորրորդ բանակի հրամանատար Զէքի փաշան 1894ի գարնան կը պաշարէ Քեռիի 16 հոգինոց խումբը Սեպուհ լերան վրայ։

Կռիւը կը սկսի։ 16 քաջերը վագրի ճարպիկութեամբ այս դիրքէն այն դիրքը կը թռչին ։

Կռուի տաք ժամանակ Քեռին իր չուրջը կը նայի ու կը տեսնէ, որ հանդիպակաց բլուրը հայդուկներու կողմէն բռնուած չէ։ Կը խորհի, որ եթէ թշնամին այդ դիրքը բռնէ իրենցմէ առաջ, կրնայ զիրենք բոլորն ալ կոտորել։ Եւ կը կանչէ Առաքելը իր մօտ ու հրահանգէ այդ բլուրը բռնելու։ Բառերը բերանը կը մնան։ Բլուրէն կը լսուի հրացանի պայթում մը։ Քեռին կ'ըսէ. « Բոլորս կոտորուեցանք »։ « Ինչո՞ւ, Քեռի»։ «Բլուրը [...] մեզմէ»։ « Ոչ, Քեռի, այդ մասին մի մտածեր։ Այդ հրացանի պայթիւնը Աւոյի հրացանի ձայնն է։ Նախ քան քու կանչելը Աւօն այդ բանը նկատեց ու անմիջապէս հոն»։ « Ապա, Աւօն [...] Տէ, կոտոր հոն է, մեզ մահ չկայ ։ [...] եւ հաւատա որ յաղթութիւնը մերն է »։

Այդ կռուէն յետոյ, կը բարձրանան Տէրսիմ եւ կը մնան Սէյիդ Իպրահիմի ցեղին մէջ ութ ամիս։ Այստեղ Սէյիդ Իպրահիմը Աւոյի անունը Քեալքէ կը դնէ, իսկ Աղայի անունը Ըլլամ [...] ծակ)։ Սէյիտ Իպրահիմը կ'ուզէ մէկ աղջիկը Քեռիին տալ եւ միւսը [...]ւոյին ․

ՍԵՓՈՒՀ

(2)

(Շար

...ճողութիւնը ուղղակի աշխարհ կը ... Անգլիոյ Թուլութեան, հաւա- ... նութեան, ընենք արդեօք։ Սուէզի ... ն եւ մէջէն Իտալիոյ ամբարտա- ... ն գնացքը, առանց նոյն իսկ հին ... պահակին առջեւ խոնարհե- ... պայծառ ապացոյց մը չէ՞ միթէ, ... Անգլիա հրաժարած է իր «միջեր- ... կրականեանս» հին ոճով քաղաքակա- ... նութենէն, մինչեւ իսկ ի վնաս իր ... կառավարանքին, որ դժուարին ատիթ- ... ներուն այնքան նպաստաւոր կ'ըլլար ... իրեն համար որքան իր նաւային ան- ... հրաժեշտ տասնակութիւնը։ Չէ՞ որ ... անգլիական առիւծին բաշին ու պոչին ... ատապէլը միշտ վախ կ'ազդէր։ Հի- ... մա, կ'երեւի, առիւծը այնքան թմրե- ... լուցին որ կարելի կ'ըլլայ բաշին թե- ... լերը համրել եւ պոչին հետ խաղալ ... իբրեւ անվնաս խաղաղանի մը հետ։ ... Թուրքն ալ կոնակն ըլլալով։

**

«ՉՈՐՍ ՏԱՐԻ ՏՈՒԷՔ ԻՆԾԻ»

—.—

Երբ Հիթլէր իշխանութեան գլուխ եկաւ, յանդգնալից ճառ մը խօսեցաւ իր անմիջականներուն մասին։ Այդ ճառը կը վերջէր հետեւեալ խօսքով.

— «Չորս տարի տուէք ինծի ...»։ Մնացեալը հասկնալի է, այսինքն թէ չորս տարի վերջ՝ ես ձեզի ցոյց կու տամ թէ ինչ բանի ընդունակ եմ։

Անցած են խնդրուած չորս տարիները եւ ահա կը բացուի ցուցահանդէս մը, որ ամփոփական ցուցահանդէսներէն կը տարբերի իր անունով. «Չորս տարի տուէք ինծի»։ Ուրեմն, 4 տարիներու արտադրութիւնն է, Գերմանիոյ քառամեայ յառաջխաղացու- թեան պատկերն է որ ցոյց կը տրուի այնտեղ։

Ցուցահանդէսին մէջ աչքի կը զարնեն տպագրական սքանչելի մեքենաներ իրենց նորութեամբ եւ կատարելագործութեամբ, ինչպէս եւ բազմաթիւ նիւթական փաստեր առողջապահական ճակատին վրայ կատարուած, երիտասարդութեան զարգացումին եւ անոր համար սահմանուած նորութիւններով։ Հիացման արժանի են նաեւ այն աշխատանքները որ կատարուած են Հիւս. Ծովուն մէջ՝ հող շահելու համար, Հիւս. Գերմանիոյ մէջ՝ ճահիճները ցամքեցնելու համար։ Պարիսի չէ գերազանցել Բերլին հանդիսարանները, որոնք խոր տպաւորութիւն մը կը թողուն իրենց վիթխարի տարածութեամբ։ Պատուոյ բեմին վրայ կը ճախրէ արծիւ մը 17 մեթր ընդարձակութեամբ,— այս արծիւին ծանրութիւնն է աւելի քան 17 թոն։ Ցուցադրուած են վիթխարի նկարապաստառներ (50 քառ. մեթր), որոնց վրայ ազգային - ընկերվարութեան պայքարները, տօները եւ երկրին մէջ կատարուած շինութիւնները։ Կարծես այս պաստառները էջերն ըլլային վիթխարի գրքի մը, զոր անծանօթ ձեռք մը կէս ժամը անգամ մը կը բանայ, կը դարձնէ, թղթատելու ձեւով։

Ուրիշ հանդիսարանի մը մէջ ետ անշարժ եւ բաց կը մնան հսկայ նկարապաստառներ, որոնց բարձրութիւնն է 20 մեթր։ Այդ նկարներուն մէջ կը տիրապետէ սակայն Առաջնորդին պատկերը։ Անոր չուրջը հաւաքուած է աշխատաւորներու դանդուածը։ Նկարներուն տակը ցուցադրուած են զարմանազան մեքենաներ, ինքնաշարժներ, թնդանօթներ, հրասայլեր։ Առաստաղէն կախուած են օդանաւեր։ Անկիւն մը 150 տեսակ նաւեր, ինչպէս եւ սուզանաւ մը, որուն այցելուներուն թիւը այնքան շատ է, որ կէս ժամ պէտք է պոչ կայնել։ Ո- րոշ կը տեսնուի որ երկրին 4 տարիներու մտահոգութիւնը կազմած է պատերազմական ճարտարարուեստը։

Քոլնոսի սրահներու մէջ հարիւրաւոր պատկերներ կը ներկայացնեն Առաջնորդը, սեւեռաբիր, խստադէմ, ժպտուն, խնդալու պահուն, ազնիւ մը համբուրած ժամանակ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

—.—

ՎԻԷՆ, 3 մայիս (Ցառաջ).— Այս տարի եւս ապրիլ 11—24 համազգային սգատօնը տօնուեցաւ նախաձեռնութեամբ Զափահաս Որբերու եւ բարեկամներու, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Սէրքըլ կաթոլիք սրահին մէջ։ Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը, մեծ մասով երիտասարդներ, Թարմ ծաղիկներով մահարձան մը պատրաստուած էր բեմին վրայ՝ ծածկուած սեւ ծածկոցով մը, գլխուն վերեւ զետեղուած էին ապրիլեան զոհերէն 40 կարկառուն դէմքերու լուսանկարները, սեւ շրջանակի մէջ, իսկ երկու կողմերը պահակ կեցած էին երկու սկաուտներ մինչեւ վերջը։ Բեմին աջ եւ ձախ կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական դրօշները, հայկականը շղարշուած սեւ ժապաւէնով։ Ներկաները «Մեր Հայրենիք» խմբերգը յոտնկայս ունկնդրելէն վերջ, օրուան նախագահ ընկ. Ս. Գալուստեան մէկ վայրկեան սուքի հրաւիրեց ներկաները, ի յարգանս մեռելներուն.

Օրուան պատշաճ գեղեցիկ ուղերձ մը կարդաց ընկ. Մովսէս Կարապետեան։ Փոքրիկն Սիրվարդ Մաթոսեան յաջողապէս արտասանեց Ց. Թումանեանի «Հոգեհանգիստը», Օր. Վարսենիկ Նալպանտեան «Մանկութիւնը»։ Ամէնէն վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօս ընկ. Գօգոս Հիւսեան (Մարսէյլէն), որ հայահալած սարսափները, Պերլինի վեհաժողովէն մինչեւ 1895—96ի Համիտեան ջարդերը, 1909ի Ատանայի ջարդը եւ 1915ի համատարած ջարդերը դէպքերը ներկայացնելէ վերջ, ըսաւ թէ բոլոր այս փաստերը կապացուցանեն որ Թուրքերը չատոնց ծրագրած էին բնաջնջել ամբողջ հայութիւնը եւ յարմար առիթի մը կը սպասէին։

Ցեչեց մանաւորապէս Թալէաթի եւ գերման միսիոնարի խօսակցութիւնները։ Երբ գերման միսիոնարը կը պաղատէր Թալէաթի որ վերջ տայ հայկական տեղահանութիւններուն եւ դադրեցնէ ջարդերն ու թալանը, Թալէաթ պատասխանած է,— Ես հայկական հարցը կը լուծեմ ... Ցեռոյ խօսիւ պախարակեց անոնք որ զանազան նկատումներով կը բացակայէին այս համազգային սգատօնէն. Սաղմոսը կ'ըսէ. «Երու(?)- սաղէմ, եթէ քեզ մոռնամ, թող չորնայ լեզուս»։ Մենք ալ կ'ըսենք. «Բացականներ, եթէ մոռնաք մեր այս մէկ միլիոն զոհերուն յիշատակը, թող չորնան ձեր լեզուները»։ Ընկերոջ բանախօսութիւնը վերջացաւ երկիւղած լռութեամբ մը եւ հանդէսը փակուեցաւ «Ցառաջ նահատակ» խմբերգով։

Ինչպէս ամէն տեղ, Վիէնի մէջ ալ, այս տօնը կռուախնձոր մը դարձած էր կարգ մը անարժան մարդոց կողմէ որոնք այսօր իրենց իսկ մեռելներն իսկ մոռցած են, ապացոյց՝ որ իրենցմէ ոչ մէկը ներկայ էր այդ օրը.

Գարունի

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԽՆՋՈՅՔԸ

Լիոն, 2 մայիս.— Ապրիլ 30ին «Զարդարեան» գրադարանի եւ յաբակից սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Ֆր. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կազմակերպած խնջոյքը։ Սեղաններուն վրայ շարուած էին նարինջ, գինի եւ գարեջուր։ Օրուան մթնոլորտը իրապէս հաճելի էր։

«Թամատան», ընկ. Կ. Մանուկեան, քանի մը պատշաճ խօսքերով բացաւ երեկոյթը, յետոյ բերաքանչիւրը իր բաժինը բերաւ։ Լիոնի ծանօթ «Ժողովրդական» խումբը, ղեկավարութեամբ մեր Ենկիկին, կը թնդացնէր սրահը մերթ յեղափոխական, մերթ սիրային, մերթ այլազան երգերով։

Ցիշատակենք մեր հանդէսներուն զարդը՝ Օր. Սով. Տէր Պետրոսեանի զոյգ մը այնքան խոր եւ զգայուն երգերը։ Գ. Գ. Գաճատուրեան եւ Փափազեան եղբայրները սրտագին բարեմաղթութիւններ ըրին Կ. Խաչին, յաջողութիւն մաղթելով անոր բոլոր ձեռնարկներուն։ Գ. Գաճատուրեան, որ ծանօթ է իր այնքան առատաձեռնութեամբ, մանաւանդ երբ դիմողը Կարմիր Խաչն է, այս առթիւ 50 ֆրանք նուիրեց տեղական մասնաճիւղին։

Սոյն խնջոյքին ներկայ էր նաեւ ընկերուհի էլլէն Բիւզանդ, որ գեղեցիկ ճառ մը խօսեցաւ, յառակապէս ծանրանալով Կ. Խաչի կատարած եւ կատարելիք գործերուն վրայ։ Ցիշեց եւ Թուէց գործը եւ պարտականութիւնները, որ կ'իյնան իւրաքանչիւր խաչուհիի վրայ եւ գեղեցիկ ոգեւորումով մը յուսադրեց զանոնք։

Խնջոյքին ընթացքին, խարոված հաւ մը աճուրդի դրուեցաւ, որ ապահովեց կոկիկ գումար մը։

Մ. Մ.

Կ. ԽԱՉԻ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Շաբաթ երեկոյ «Կ. Խաչի Օրը»ուան առթիւ սարքուած էր թէյասեղան մը Գ. Բանիկեանի սրահին մէջ, զոր ձրի տրամադրած էր խաչուհի Բանիկեան։ Ժամը 9ին սրահը գրեթէ լեցուած էր։ Խաչուհի Ա. Կարմիր Մօրուքեան բացուած յայտարարեց հանդէսը եւ ցաւ յայտնեց ընդհանուր անտարբերութեան համար.— Եթէ միայն Կ.Խ.Դպրոցի պզտիկներու ծնողները գային դարձեալ այս սրահը պզտիկ պիտի գար, բայց մենք պիտի շարունակենք մեր զոհողութիւնները։

Ցեռոյ Խաչուհի Մ. Գայանեան դըպրոցէ ներկայացուց մասնաճիւղին 10 ամսուան տեղեկագիրը, որուն մէջ ուշադրութիւնը գրաւեց պարագայ մը,— դպրոցին համար 10 ամսուան ընթացքին ունեցեր են 2864 Ֆր. ելք, իսկ դպրոցի աշակերտներու ամսավճարէն գանձուած է 10 ամսուան ընթացքին 288 ֆրանք, դպրոցի բացն է 2576 ֆրանք, զոր վարչութիւնը կը հոգայ զանազան ձեռնարկներով։ Ե- թէ այսպէս թէյասեղանի հանդէսին նման այլ ձեռնարկներու հանդէպ ծնողները անտարբեր գտնուին, ի՞նչ պիտի ըլլայ Կ. Խաչի վիճակը։ Ծնողներու պարտականութիւնն է քաջալերել Կ. Խաչի ամէն մէկ ձեռնարկը, եթէ կ'ուզեն որ իրենց զաւակները այլասերումէն փրկուին։ Կ.Խաչըպէտք է դառնայ գուրգուրանքի առարկայ։ Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին խաչուհիներ, դպրոցական փոքրիկներ եւ երիտասարդներ, որոնց անունները զանցկ'առնեմ։ Օրուան բանախօսն էր ընկ. Հ. Սամուէլ, որ շատ գեղեցիկ ճառով մը վեր հանեց Կ. Խաչի դերը հայ գաղութներուն մէջ, Թուեց անոնց կատարած աշխատանքները կրթական, առողջապահական եւ պատսպարական ուղղութեամբ, հետաւոր Հարաւ. Ամերիկայէն մինչեւ Սուրիա, Միջագետք եւ կոչ ըրաւ հայ մայրերուն, որ իրենց զաւակներուն հետ հայերէն խօսին, մանուկը մօրը բերնէն է որ կը սորվի լեզուն։

Վիճակահանութեան դրուած էին 4 կտոր առարկաներ, որոնք նուիրուած էին խաչուհիներու կողմէ։ Շահեցաւ խաչուհի Վ. Գինեան, Մ. Գայանեան ու ընկ. Ց. Թումայեան, այս առթիւ առաջինը Կ. Խաչին նուիրեց 15 ֆրանք, իսկ վերջի երկուքը 5ական ֆրանք։ Կէս գիշերը անց էր, երբ ընկ. Եղիա Սերոբեանի «Ցարդանք քեզ» արտասանութենէն յետոյ հանդէսը փակուեցաւ։

Լրատու

«ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՕՐԸ»

—•—

Իսի լէ Մուլինոյի Երիտասարդաց Միութիւնը կը պատրաստուի տօնելու «Հայ Երիտասարդի Օր»ը։ Հայ երիտասարդն ալ պէտք է ունենայ իր Օրը եւ այդ օրը պէտք է ըլլայ բոլոր հայ երիտասարդները քով քովի հաւաքելու եւ կազմակերպուելու, իրար ճանչնալու, լիժման մէջ մտնելու եւ վերջապէս համերիտասարդական կազմակերպութեան մը մասին մտածելու առիթ մը։ Երիտասարդական կազմակերպութեան մասին շատ է գրուած «Ցառաջ»ի էջերուն մէջ։ Արդեօք յարմար առիթը չէ՞ այս շարաթ կըրկին մէջտեղ դնելու, հարցին լուծման ձեւ մը գտնելու համար։ Ասոր համար ալ, պէտք է որ Փարիզի եւ շրջականներու բոլոր երիտասարդները ներկայ ըլլան։ Արդէն բոլոր բանախօսները այդ ուղղութեամբ պիտի արտայայտուին։

Ց. Ալէքսանեան

ՄԱՄՈՒԼ

100,000 ԿԱՆԳՈՒՆ ՀՈՂ ԱԹԷՆՔԻ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

—o—

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը գրէ խըմբագրականի մը մէջ (30 ապրիլ).

— «Հայ գաղթականներու զետեղման գործը աստիճանաբար կը մտնէ ճամբու մէջ։ Կառավարութիւնը՝ որ եղած դիմումներուն ընդ առաջ երթալով, նախապէս խոստացած էր երեսուն հազար կանգուն ձրի հող տրամադրել, հիմակ հարիւր հազար կանգունի յօժար եղած է, պայմանաւ որ Ազգերու Դաշնակցութեան Գաղթականական Օֆիսը չահագրգռուի զետեղման աշխատանքներով եւ հայ պատկան մարմինները հաւաստիք տան թէ դրամական միջոցներ պիտի կրնան ճարել, այդ հողերուն վրայ տուներ կառուցանելու համար։

Ասկէ կը հետեւցուի թէ կառավարութիւնը հաշտուած է մեր ժողովուրդի մէկ մասին Հելլադայի մէջ տեւապէս մնալու գաղափարին հետ։ Գետութիւնը երբ ձրի հող կը տրամադրէ, չի կրնար քաղաքացիի աչքով չնայիլ այդ հողին վրայ զետեղուելիքներուն վրայ եւ չճանչնալ անոնց քաղաքացիական ու ազգային — եկեղեցական կազմակերպութեան իրաւունքը։

Զետեղման գործին կառավարութեան բերած Թանկագին օժանդակութիւնը ենթադրել կու տայ թէ չպիտի ուշանայ Հայերու քաղաքացիական այժմու անորոշ վիճակին վախճանը, անոնց տալով այս երկրին քաղաքացիներ դառնալու իրաւունք, օրէնքի նախատեսած սահմանին մէջ։

Կառավարութեան այս ժէսթը որքան խրախուսիչ, ազգային իշխանութեան դանդաղաշարժութիւնը նոյնքան ընդվզեցուցիչ է։

Մեզ կը տեղեկացնեն թէ Ազգերու Դաշնակցութեան Նանսէնեան գրասենեակի Աթէնքի վարիչ Գ. Գոթէլնիկով — որ կարեւոր դեր մը կատարած է 100,000 կանգուն հողի տրամադրութեան մէջ —, ապրիլ 17ին, կառավարութեան տրամադրութիւններէն տեղեակ պահած է թէ առաջնորդը եւ թէ վարչութեան ատենապետ Գ. Ա. Գալփաքեան, խնդրելով որ օր առաջ գաղթականներու զետեղման կարելիութիւններ պարունակող յուշագիր մը ներկայացուի, որուն մէջ ճշդուած ըլլան զետեղուելիք գաղթական ընտանիքներու թիւը, շինուելիք տուներուն յատակագիծը, հողերուն բաժանումը եւ այն դրամական միջոցները, որոնցմով կարելի պիտի ըլլայ գլուխ հանել ձեռնարկը։

Այսօր ապրիլ 29 է ու տակաւին պատասխան տրուած չէ, հակառակ հեռաձայնով եղած յիշեցումներուն։

Առաջնորդին ու վարչութեան ատենապետին մեզի համար անհասկնալի այս դանդաղաշարժութիւնը քիչ մը ցաւ պատճառած է զետեղման գործով հետաքրքրուող ոչ — Հայերուն, որոնք ցաւով դիտել կուտան թէ առիթներ կը կորսուին պարզապէս անփութութեան պատճառաւ։

Հետաքրքրուեցանք եւ ուզեցինք գիտնալ թէ առաջնորդ կամ Վարչութեան ատենապետ ինչո՞ւ ցարդ պատասխան տուած չեն եւ ի՞նչ չարժառիթներ կային պատասխանը ձգձգելու։ Մեզի բացուեցաւ թէ վարչութիւնը լրջօրէն զբաղած է կառավարութեան կողմէ տրամադրուելիք հարիւր հազար կանգուն հողին վրայ գաղթականութիւնը զետեղելու խնդրով, բայց չէ կրցած եզրակացութեան յանգիլ։

Ու պատճառն ալ եղած է այն՝ որ տրամադրուած հողը կը գտնուի երկու շրջանի մէջ եւ այդ հողերուն կից կամ մօտերը ուրիշ ծախու հողեր չկան, որոնց վրայ կարելի ըլլայ տեղաւորել մնացեալ ժողովուրդը։

Ազգ. Կեդր. վարչութիւնը կառաջնորդուի մէկ տեսակէտէ,— համախումբ կենցաղ ապահովել ժողովուրդին, զայն ապրեցնել մէկ շրջանի մէջ։ Այս պատճառաւ, վարչութիւնը մինչեւ այսօր չէ կրցած պատասխան տալ»։

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՖՈՒԹՊՈԼ

Անցեալ կիրակի մայիսի երկրորդ օրուան պայծառ օդին «Ս. Օ. Շամպլէն»ի սիրուն մարզադաշտին վրայ տեղի ունեցաւ մեր Ա. խումբի մըրցումը ընդդէմ տեղւոյն Ա. խումբին։ Տեղական կորովի խումբը թէեւ առջէն ճիգ թափեց մեզի յաղթելու, բայց անօգուտ, մեր մարզիկները իրենց նախորդ եւ յաջորդական յաղթանակներէն խրախուսուած, այս անգամ եւս ցոյց տուին իրենց գիտական խաղարկութիւնը, որով ջախջախիչ պարտութեան մատնեցին տեղական խումբը 4 — 0ով։

Իսկ պահեստին պարտուեցաւ «Ս. Ա. Մանթէի պահեստի խումբէն 4 — 0ով։

Ցառաջիկայ կիրակի օրուան մրցումներուն համար մինչեւ ցարդ յանձնախումբս վերջնական պատասխան մը չէ առած որ եւ է տեղէ մը։

Մ. Նրանեան

ՏԻՍԱՂ

ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

— Ասկէց առաջ երկու անգամ դատապարտուած էի գողութեան համար, այս երրորդը պիտի ըլլայ։

— Պարոն նախագահ, եթէ յանցանքս ներէք, այս անգամ կը յուսամ վերջինը ըլլայ։ Եթէ բանտարկուիմ, նորէն գէշ բաներ պիտի սորվիմ։

ՃԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—•—

— Նաման, Գիծա ջան, կը մրմռի,— հեղինակաւոր ձեւով ըսաւ Առիւծ Գեւօն,— որ ամէն հիւանդութիւն բժշկելու համար միակ միջոց մը ունէր՝ հիւանդը քրտնցնել։

— Մոսօ, ե՞րբ անկողին ինկաւ,— հարցուց Գիծան։

— Երէկ գիշեր։ Գանձակէն Մոխրաբերդ կ'երթայինք։ Ես քովէն կը քալէի։ Տեսնեմ՝ քալած ժամանակ կը դողայ։ «Ի՞նչ ունիս», կը հարցնեմ. «Բան չկայ», կը պատասխանէ, բայց ոչ, փառք Աստուծոյ, ես ալ աչք ունիմ տեսնելու։ Երբ վանքին մօտեցանք, հալ չէր մնացեր վրան։ Իրեն ըսի, որ գիշերը վանքը անցընենք։ «Չէ, Մոսօ, ըսաւ, գիշերը չէ, բայց մէկ երկու ժամ հանգստանանք լաւ կը լինի, վրաս քալելու կարողութիւն չէ մնացեր»։

— Ես տեղ երկննալը դիտցաւ, աչքերը խփեց ու մէկ դլուխ մինչեւ առտու աչքերը չբացաւ։

— Է, լաւ բան մը ըրի՞ք։ Լեւոնի քով դեղատուփ մը կայ։

— Ես այդ դեղերէն բան մը չեմ հասկնար, որ... բայց, շատ, շատ տաքութիւն ունի, թերեւս քառասուն աստիճան ...

— Հայ հուլ, քառասունն ալ խօ՞սք է, սարսափ,— ընկերոջ խօսքը ընդմիջեց Առիւծ Գեւօն,— հարիւր ըսէ, հազար ըսէ. ձեռքս ճակտին կը դնէի ոնց որ տաք երկաթի մը վրայ դրած։ Թէյ առաջ, Գիծա ափսոս ըսեմ, սիտորը լաւ մը ծեծեցի, քացախով չաղեցի ու ոտքերուն քսելով փաթթեցի։ Մէկ երկու ժամէն աչքերը կը բացուին։ Տաքութիւնը սատանայ ալ լինի՝ սիտորը անոր կոտոշներէն բռնած դուրս կը քաշէ ... Սիտորի բանը ուրիշ է ...

Քանի Լեւոնը հիւանդ պառկած էր, Մոսոն վայրկեան մը իսկ չհեռացաւ նոր անկողնի քովէն։ Առիւծ Գեւոյին արդարութիւն ըրած լինելու համար՝ ըսենք, որ ան ալ Մոսոյի հետ հոգած էր, գուրգուրոտ մօր մը հոգածութեամբ, ընելով այն բոլորը, ինչ որ ինք անհրաժեշտ կը գտնէր։ Բացի սիտոր ու քացախի համայնաբույժ դեղէն, Առիւծ Գեւօն անմիջապէս կանչեր էր վանքի խաթունը, որ հիւանդի վրայ կարդայ։

Պառաւ խաթունը, քառասուն տարէ ի վեր վանքին մէջ կը ծառայէր, վանքի հացթուխ էր եւ, կ'ըսէին թէ, այնքան լաւ կարդացող, որ կրնար կարդալով չար աչքը քոցնել, հիւանդ մը երկու օրէն ոտքի հանել։ Բուրին մէջ քիչ մը աղ սեղմած՝ խաթունը հիւանդի վրայ խորհրդաւոր ձեռքի շարժումներ կը կատարէր, կը սկսէր ամենազօր աղօթքը, երբեմն պատուելու աստիճան բերանը բացած յօրանջելով, մինչեւ որ աչքերէն արցունքը սկսէր կաթիլ կաթիլ իջնալ ճմրթկըռած երեսէն։

— «Ղուրպան, չար աչք էր,— ըսած էր պառաւը կարդալը վերջացնելէ ետք,— աչք տուողին սիրտը ճաթիլու. հանէն եկայ, աչքը քոռացաւ, Աստուծով մէկ օրէն պարոն Լեւոնը ոտքի կ'ելլէ»։

Թէեւ խաթունը ապահովցուցեր էր, որ հիւանդը չուտով ոտքի պիտի ելլէ, բայց նորէն Գեւօն ու Մոսօն շատ մտահոգուած էին ու կարելի է երեւակայել, թէ ինչ ուրախութեամբ դիմաւորեցին նոր եկողները։

Մոսօ, տղաքը ո՞րտեղ են,— հարցուց Գիծան։

— Ախոռի տաքուն մնացին։

— Լաւ, դուք ալ գնացէք հանգստացէք. Մոկացի Ցակոբը թող գայ մեր քովը. անշուշտ տղաքը կանոնաւոր պահակութիւն կ'ընեն։

Լեւոնի անսպասելի հիւանդութիւնը ծանր կացութիւն մը ստեղծեց։ Պարզ էր, որ այդ վանքին մէջ չէին կրնար մնալ, իսկ եթէ Լեւոնը չուտով ոտքի չելլէր, զայն փոխադրելը գրեթէ անկարելի պիտի լինէր։ Եւ, վերջապէս, ո՞ւր կրնային փոխադրել, ո՞ր գիւղին մէջ կրնային մէկ կամ երկու օրէ աւելի պահել, իսկ Աղթամար կղզին վերադառնալու մասին մտածելը բոլորովին աւելորդ էր, եթէ կառավարութիւնը արդէն հսկողութեան տակ առած չէր կղզին, անշուշտ չուտով կ'առնէր։

Լեւոնի ջերմութիւնը զգալապէս իջած էր։ Հիւանդոտ կարմրութեամբ շառագունած դէմքը հետզհետէ բնական գոյն մը կը ստանար։ Լոյսը բոլորովին բացուած էր, երբ Լեւոնը վրնկալով դարձաւ անկողնի մէջ, աչքերը բացաւ ու անգիտակից հայեացքը չորս բոլորը պտտցուց, որպէս թէ ուզէր իմանալ, թէ ինք ո՞ւր կը գտնուէր։

— Լեւոն, աղիզ ջան, ես եմ, Գիծան։

Լեւոնը երկարատեւ թմրութենէն արթնցած՝ ճիգ կը թափէր ինքզինք գտնելու, յիշողութիւնը սրելու համար։

— Ես ո՞րտեղ եմ, ի՞նչ պատահեցաւ,— ու զարմանքով նայեցաւ անկողնին։

Լեւոնը չորս տարուան ընթացքին երբեք հանուած վիճակի մէջ անկողին չէր մտած։ Ուրեմն լուրջ բան մը պատահած էր, որ զինք անկողնի մէջ պառկեցուցած էին, Գիծան ու վարդապետն ալ այնքան մտահոգուած դէմքով իրեն կը նայէին։

— Ես ո՞րտեղ եմ,— կրկնեց Լեւոնը՝ ձայնը աւելի բարձրացուցած։

— Սուրբ Թովմայի վանքը, հիմա ի՞նչպէս կը զգաս,— հարցուց վարդապետը՝ ձեռքը հիւանդի ճակտին դնելով,— տաքութիւնդ իջած է։

— Այո, հիմա աւելի լաւ կը զգամ,— ու Լեւոնը անկողնին մէջ նստելով, դարձաւ ընկերներուն,— դուք ե՞րբ եկաք։

— Հազիւ մէկ երկու ժամ եղաւ։

— Իսկ ինչո՞ւ կզզիէն դուրս եկաք։

— Լեւոն, յետոյ կը խօսինք այդ մասին,— հիւանդը հանգստացնել աշխատելով ըսաւ Գիծան,— առայժմ հանգստացիր, խօսելու շատ ժամանակ կ'ունենանք։

Մէկ երկու բառէ առանց բառ մը արտասանելու, Լեւոնը նոյն դիրքի մէջ արձանացած մնաց։ Հիմա արդէն յստակօրէն յիշեց այդ երկու օրուան դէպքերը, ուրիշհանդակի գալը, Մոխրաբերդէն եկած նամակը, Գանձակէն մեկնիլը ու ճանապարհին զգացած անհանդուրժելի գլխու ցաւը, մինչեւ որ գլուխը արճիճի նման ծանրացեր էր, ծունկերը դողալ սկսած էին։ Անկէ անդին ալ բան չէր յիշեր։

Դէպքերու վերյիշումը սուր զամի նման մխուեցաւ ուղեղին մէջ։ Նեղված դէմքը հետզհետէ մռայլեցաւ ու յանկարծ վերմակը վրայէն նետեց։ Ինչ ալ ժամանակ գտած էր հիւանդանալու, ծանր ու մեծ անկողնի մէջ երկննալու, երբ ամէն ժամանակէ աւելի հիմա էր որ պէտք ունէր ֆիզիքական ուժին, հոգեկան կարողութիւններուն։

Հակառակ Գիծայի եւ վարդապետի խնդրանքին, Լեւոնը սաստիկ դրդուած վիճակի մէջ հագուստները հագաւ, նոյնիսկ ծանր փամփշտակալները կապեց, ինքնիրմէ դժգոհ, եթէ նոյնիսկ այդ եղած էր առանց իր գիտակցութեան։ Հազիւ վերջնելով Գիծայի խնդրանքին, համաձայնեցաւ ջրով կլլել քինինի երկու գնդիկները։ Գրպանէն Մոխրաբերդէն ստացած նամակը հանելով՝ երկարեց Գիծային։

— Առ, կարդա, տես թէ ինչպէս լաւ կ'երթան մեր գործերը,— չըրթունքը արիւնելու աստիճան կծելով ըսաւ Լեւոնը,— մարդու արիւնը կը սառի կարդալով ...

Գիծան հարեւանցի ակնարկ մը նետեց նամակին վրայ։ Պարզ էր թէ ինչ կրնար լինել բովանդակութիւնը։ Ներճ Լեւոն, դեռ ավետի մեծութեան մասին գաղափար չունէր։ Եթէ միայն կարդար իր անունով քաղաքէն եկած նամակը, որ Գիծայի գրպանն էր ...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

թեան մէջ, բայց ազգ. պաշտպանութիւնը յանձնուած է ընկերվարականի մը, ինչ որ քաղաքական պարտութիւն մը կը կազմէ անիշխանականներուն համար:

Ազգ. պաշտպանութեան նախարարին հրամանով, անիշխանականներու Արհեստակցական Միութեան վարիչներէն մէկը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ, որպէսզի փողոցներէն քաշուին պլնեալ բանուորները, այլապէս միութիւնը պիտի լուծուէր: Սահմանագլուխը փակուած է եւ թերթ չի հասնիր Պարսելոնայէն, բայց քանի մը ճամբորդներ յաջողեցան Ֆրանսա հասնիլ: Ականատեսի մը համաձայն, բարեկարգութիւնը չէ վերահաստատուած տակաւին: Վալենսիայի կառավարութիւնը մեքենաշարժ զօրագունդ մը ղրկեց: Կ'ըսուի թէ Գաթալոնիոյ կառավարութիւնը ետ կանչած է 12.000 զինուորներ՝ Արակոնի ռազմաճակատէն

** Կռիւները կը շարունակուին Պիլպաոյի շուրջը: Կացութիւնը անորոշ է տակաւին: Անգլիական եւ ֆրանսական նաւեր կ'աշխատին պարպել ոչ - պատերազմիկ բնակիչները:

Ս. Սասունիի սպանութեան խնդիրը

Տեղական թերթերը կը գրեն.— Տիկին Բրաբիոն Սարաֆեան, որ անցեալ գտնուեցաւ, դէմ ըլլալ ... Յին սպաննեց Ս. Սասունին, վերջին անգամ քննութեան ենթարկուեցաւ հարցաքննիչ դատաւոր Պ. Պրիւի կողմէ: Հակառակ քննութեանց արդիւնքին, տիկինը պնդեց թէ ուզած էր լուծել իր աղջկան վրէժը, թէ ատամնաբոյժը հնդուկով մը թմրեցուցած էր զայն եւն.: Արդ, որ եւ է թմրեցուցիչ գտնուած չէ ատամնաբոյժին աշխատանոցին մէջ, եւ, միւս կողմէ, մասնագէտներ կը յայտարարեն թէ չկայ որ եւ է բաղադրութիւն որ կարենայ թմրեցնել մէկը՝ կոկորդը ցօղուելով: Ամբաստանեալը պատասխանեց թէ իր աղջիկը տկար էր եւ թէ ապահովաբար ատամնաբոյժը, թերեւս առանց թմրեցուցած ըլլալու, զայն իր տիրապետութեան տակ առած էր այնպիսի պայմաններու մէջ որ Անահիտ Փասարմաճեան չէր կրցած դիմադրել, այսպէս խորտակելով իր կեանքը եւ ամբողջ ընտանիքին երջանկութիւնը.

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ կը շարունակուի Լոնտոնի մէջ: Թրամուէյի պաշտօնեաներն ալ որոշեցին գործադուլ հռչակել: Մինչ վարչապետը ճրատաւուլ կոչ մը կ'ուղղէր Երեսփ. Ժողովին մէջ, յիշեցնելով Թագադրութեան խնդիրը, հանքագործներու դաշնակցութիւնն ալ բոցավառ յայտարարութիւն մը հրատարակեց, ի նպաստ ընդհանուր գործադուլի: Կը կարծուի թէ միեւնոյն զօրանակն է որ կը լարէ այս բոլոր գործադուլները:

ՀՕԼԻՒՈՒՏԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆ ալ կը շարունակուի, հետզհետէ ծաւալելով: Չորեքշաբթի օր ծանր խռովութիւններ ծագեցան բանուորներուն եւ չէզոքներուն միջեւ, Մէթրօ - Կօլտուին-Մէյըր ընկերութեան աշխատանոցներուն մէջ: Ոստիկանութիւնը հարկադրուեցաւ միջամտել: Գործադուլի կուսակիցները զայրանալէս կը լուսանկարեն արուեստագէտներն ու արուեստագիտուհիները, յետոյ խայտառակելու համար, իբրեւ դաւաճաններ:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ «քափիթիւլասիոններու խորհրդաժողովը» այսօր վաղը կը վերջացնէ իր աշխատանքները: Պայմանագիրները պիտի ստորագրուին շաբաթ օր:

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՄԵՔԵՆԱՅ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ Պոտօ - Մարսէյլ ճեպընթացին մէջ, չորեքշաբթի առտու: Անմիջապէս հրդեհ ծագեցաւ երկու վակոններու մէջ, ուր գտան մեքենամարի մը դիակը՝ բոլորովին ածխացած: Զօրս վիրաւորներ ալ անմիջապէս Մարսէյլ փոխադրուեցան: Քննութիւններէն կ'երեւայ թէ ուժի ծանր ղէքեր պատահած պիտի ըլլային, եթէ կառախումբը ուշացած չըլլար: Զոհերը չէ պարզուած տակաւին:

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ կը վերաբացուի այսօր: Ինը հոգի հարցապնդումներ պիտի ուղղեն ընդհանուր քաղաքականութեան մասին. ուրիշ 12 հոգի ալ ճառեր պիտի խօսին: Ցանուեն կառավարութեան պիտի պատասխանէ Պ. Լէօն Պլում:

ԱՆԳԼԻՈՅ արքայական ընտանիքը որոշեց 100.000 ոսկի վճարել Ուինտզրի դուքսին, իբրեւ ամուսնական նուէր: Այս գումարին տոկոսը եւ ուրիշ հասոյթներ ալ հաշուելով, հրաժարեալ արքան տարեկան պիտի ունենայ 28 հազար ոսկի եկամուտ: Եթէ մեռնի, եկամուտը ցկեանս պիտի ստանայ իր այրին: Երկու սիրահարները արդէն իսկ հաստատուած են Քանտէի դղեակը (Թուռ):

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ մասին հրատարակուած վիճակագրութեան մը համաձայն, ամուսնութեանց թիւը 39.000 պակսած է 1936ին, 650.000էն իջնելով 611.000: Իսկ ծնունդներու թիւը բարձրացած է 1.279.000ի, ինչ որ 17.000ի յաւելում կը ցուցնէ 1935ի վրայ, իսկ 307.000ի՝ բաղդատելով 1933ի հետ: Ծնունդներու թիւը մահերէն աւելի եղած է 482.000: Ամուսնութեանց եւ ծնունդներու թիւը 1936ին եղած է Ֆրանսականին աւելի քան կրկինը.

Թատերական ներկայացում Տեսինի մէջ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Տեսինի կոմիտէի կողմէ
9 Մայիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին. Հ. Յ. Դ. Տան մէջ
կը ներկայացուի Ա. Շիրվանզադէի ՎԱՆԱՀԱՆԸ կամ ԹԻՒՔՍՈՒԶԸ
Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝
Օրիորդներ ԼՈՒՍԻ ՊՈՂՈՍԵԱՆ, ՓԵՂԱՆՈՒՇ ՊԱՍՊԱՐԵԱՆ եւ ուրիշներ
Գիները՝ 4 եւ 3 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ,
13 Մայիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին
8 Rue Bossuet, Paris (10)
կը դասախօսէ՝ Փրոֆէսէօր Կ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ
նիւթ ունենալով՝ Զգայախաբութիւններ (hallucination) եւ ցնորական ...

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի տիկին Նուրիցա Թէքեան եւ այրի տիկին Արմաւենի Յարութիւնեան խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն ազգականներու եւ բարեկամներու, որոնք անձամբ, հեռագրով եւ նամակով իրենց շնորհաւորութիւնները յայտնեցին Օր. Վերժին Թէքեանի եւ Պ. Աբրահամ Յարութիւնեանի ամուսնութեան առթիւ:

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան 100 Ֆր. կ նուիրէ Վեթերաններու ֆոնտին, փոխան ծաղկեպսակի, ընկ. Խ. Դաւիթեանի մահուան առթիւ եւ իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ հանգուցեալին ընտանիքին եւ պարագաներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Մարսիլիոյ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկ. Գալուստեանի իրենց սիրելի աղջկան զառն կորուստին առթիւ:

×

Մարսէյլի Բաբերդի Հայր. Միութիւնը խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ Մարսէյլի Տարօն - Տուրուբերանի Նահանգ. Հայր. Միութեան իր ժրաջան եւ պաղութէս սիրուած անդամին՝ Խաչիկ Դաւիթեանի (Քեռի) զառնաղէտ մահուան առթիւ: Նաեւ իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընտանեկան պարագաներուն:

«ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՕՐԸ»

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ 8 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս
PALAIS DU CONGRÈSի շքեղ սրահներուն մէջ, Parc des Exp sitions, Porte de Versailles

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ԱՂ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

կը խօսին՝ Պ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ եւ Գնդ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ)
Հայ Սպայից Միութեան կողմէ կը խօսի Պ. ԲԷՆՕ
Գեղարուեստական բաժին՝ մասնակցութեամբ ՍԻՓԱՆ-ԿԱՄԻՏԱՍ երգչախումբին,
Կ'երգեն՝ երգչուհիներ Տիկ. ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԵՒ Ի. ՊԻԼՊԻԼԵԱՆ
Կէսգիշերին կը սկսի եւրոպական պարերը, մասնակցութեամբ ԹԱՌԻՍՏ ԺՕՐԺ ԵՒ ԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐԻՆ:
Կ'արտասանեն՝ Պ. ՈՒՋՈՒՆԵԱՆ եւ Տիկ. ՎԱՐԴԵՏԵԱՆ
ՕՐ. ՀՐԱՆՈՅՇ ՓԱՋԱՋԵԱՆ կը պարէ կովկասեան պարեր:
Պարգեւաբաշխութեան կը հսկեն Հայ Արծիւները:
ԾԱՆՕԹ.— կը խնդրուի 8 տարեկանէն վար փոքրիկները չի բերել: Մուտք՝ 10 Ֆրանք:

Փափաք

ՓԱՐԻԶԻ Գրօպականտի ցանձնախումբի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ 11 Մայիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Վ ... Ո

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները այսօր, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Զարդարեան գրադարանը, 181 Cours Lafayette, ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստամ ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 8 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse Մարսէյլ՝ կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, վաղը, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Յառաջ» Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի ժողովներ եւ հրապարակային բանախօսութիւններ

Հ.Յ.Դ. «Համազասպ» խումբի ժողովը ուրբաթ (Մայիս 7) երեկոյեան ժամը 9ին: Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ.

Հ. Յ. Դ. «Ակնունի» ենթակոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ շաբաթ (Մայիս 8) երեկոյեան ժամը 9ին: Կը բանախօսէ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Համազգայինի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ
Այսօր, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 1 Place de l'Odéon, մէթրօ Օտէօն
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ռ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Կը խօսին՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ. ՏՕՔԹ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ եւ Բ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ,
Նիւթ ունենալով՝ ցեղային եւ ենթակայական յարը արեւմտահայ ժամանակակից բանաստեղծութեան մէջ.
Կ'արտասանեն՝ Օրիորդներ Գ. ԱՍՏՂԵԱՆ, Ա. ՏԸՉԸՃԵԱՆ եւ Պ. ԴՄԲԼԹԵԱՆ
Ժ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ (երգ), ԿԻՒՐԻՆԼԵԱՆ Ջութակ), Վ. ԶԱՄԻՐ (դաշնակ)
Մուտք՝ 3 Ֆր.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Ռոստոմ, Քրիստափոր, Իշխան, Վահագն ենթակոմիտէներու եւ խումբերու կողմէ
9 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9ԻՆ
«Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 Րիւ տը լ'Էքլիփս, Մարսէյլ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Նիւթ՝ Հայաստան եւ գաղութները
Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

12րդ Տարեկան Տօնակոյթ Հայ Արիներու Միութեան

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒՆ
Նախագահութեամբ ԶՕՐ. Կ. ԿՈՐԿԱՆԵԱՆի
եւ մասնակցութեամբ ֆրանսացի, անգլիացի, յոյն, լեհ եւ ռուս սկաուտներու:
Կը խօսի՝ ՏՕՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ
9 մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին.
Salle des Centraux. 8 rue Jean-Goujon
մէթրօ Champs-Élysées-Clémenceau
Աննախընթաց սկաուտական յայտագիր:
Պ. ՕՆՈՒՍԵԱՆ եւ իր նուագախումբը: Մուտք՝ 10 եւ 5 Ֆր.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպօլի մրցումը Ցունական խումբին հետ, գէշ օդին հետեւանքով յետաձգուած է 9 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին:

ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ. Կ. Խաչի Կրընոպլի Մասնաճիւղին կողմէ
9 Մայիս կիրակի ծանօթ տեղը:
Երգ, արտասանութիւն եւ զուարճութիւն

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

«Հայ Արծիւ» Ակումբի անդրանիկ պարահանդէսը,
որ կը խոստանայ ըլլալ եղանակին ամէնէն զուարթը,
տեղի պիտի ունենայ Cercle des Chambres Syndicales de Franceի ընդարձակ
եւ շքեղ սրահներուն մէջ, Elysées Palace Hôtel,
12 Rue de Marignan, Paris (8), մէթրօ Rond-Point-des Champs-Elysées
23 Մայիս, կիրակի ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր:
Ընտիր նուագախումբ (ժազ եւ թանկօ Արժանթին):
Ճոխ պիւֆէ՝ գիւրամատչելի գիներով:
ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐ., (որ իրաւունք կու տայ մէկ զովացուցիչի):
ԾԱՆՕԹ.— Տարիքը կը յարգուն անընդհատ: Զպարողներուն համար պիտի տրամադրուի ժամանցի եւ թէյի մասնաւոր սրահներ:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆի Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ եւ անդամուհիները 6 Մայիս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ.Յ.Դ. Ռոստոմ Ակումբը, 6 րիւ տը Գալէ, կարեւոր օրակարգ:

Մարսէյլի Քղիի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը 9 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին Շահրիկեան սրահին մէջ, 5, րիւ տը լ'Էքլիփս: Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցներէն ներկայ ըլլալ այս կարեւոր ժողովին:

Փարիզաբնակ Պ. Պ. Լեւոն եւ Գրիգոր Գարանեան եղբայրներէն կը խնդրուի իրենց հասցէն իմացնել տիկին Լուսի Թեքգեանի, 14, Rue de la Téboudeire, Lyon, Rhône:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 8 ՄԱՅԻՍ
SAMEDI 8 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3415

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ՝ ԿԱՊԱՐԷ ՇԱՊԻԿՈՎ

Համբերութիւնն ունեցանք ամբողջութեամբ կարդալու Երեւանի «Գրական Թերթ»ին վերջին թիւը, 23 ապրիլ, եւ մեր եզրակացութիւնն եղաւ շատ աւելի մռայլ, քան կը սպասէինք։

Նախ քանի մը տեղեկութիւններ ։

Հայաստանի խորհրդային գրողները ընդհ. ժողով գումարեր են ապրիլ 17էն մինչեւ 21։ Թերթը մասնաւոր գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ թէ «այսպիսի նիստ առաջին անգամ է տեղի ունենում Երեւանում»։

Իր կարգին կ'իմանաք թէ ինչու «աննախընթաց» կը համարուի այս ժողովը։ Ցայտնենք միայն մէկ նորութիւն.

— «Տրադիցիոն եւ տրաֆարէտ ցուցակ ներկայացնելու ժամանակն անցել է։ Եւ ահա նախագահութիւնն ընտրւում է ժողովականների կողմից առաջադրուած թեկնածուներից, քուէարկելով իւրաքանչիւր թեկնածութիւն առանձին եւ ըստ առաջադրման կարգի. Կային մարդիկ որոնց ընտրութիւնն ապահովուած կը լինէր ցուցակային քուէարկութեան պայմաններում, սակայն նրանք չանցան անձնական քուէարկութեան ժամանակ»։

Ուրեմն, լուրջ փոփոխութիւն մը կատարուեր է։ Առաջ՝ հաւաքական ցուցակներով կը ներկայացնէին եւ քուէարկել կուտային, իսկ հիմա՝ կը հետեւին ժողովրդավար՝ այսինքն քաղքենի մեթոտներու,— թեկնածուներ առաջարկել եւ քուէարկել։

Ժողովներու ընթացքին, խօսք առեր են աւելի քան 40 ժողովականներ,— գրագէտ, բանաստեղծ, քննադատ, արուեստի աշխատաւոր եւայլն, իւրաքանչիւրը երեւան հանելով ուրիշին կամ իր սեփական մեղքերը։

Եթէ մէկը իր բոլոր «յանցանքները» չէ խոստովանած, գտեր են ձեւեր՝ խոստովանցնելու համար։ Կամ եթէ ուրիշին վրայ յարձակած առեն քիչ մը փափկութեամբ շարժած է, ասոտեր են։ Իսկ եթէ գիտողութիւն մը հաճելի չէ եկած ընկալեալ սովորութեանց, փութացեր են «չակել»։

Այսպէս, Տիկին Զապէլ Եսայեան բաւած կ'ըլլայ թէ Դ. Դեմիրճեանի եւ Ստ. Զօրեանի նախայեղափոխական շրջանի արտադրութիւնները գեղարուեստական տեսակէտով աւելի կատարեալ էին,— եւ անմիջապէս տեղը կը նստեցնեն ...

Ցաւալին սակայն կ'ունենանք ամբողջութեամբ ներկայացնելու ժողովին բոլոր մանրամասնութիւնները։

Այսօր կ'ուզէինք պարզել պարագայ մը, որ ինքնին բաւական է լուսաբանելու ոչ միայն Եսայեանի «անձնասպանութենէն» ի վեր պատահած դէպքերը, չարք մը երիտասարդ գրագէտներու սեւացումն ու ձերբակալութիւնը, այլ եւ վաղուան հեռանկարը։

Մարդիկ պարզապէս կապարէ շապիկ մը հագցուցած են գրագէտներուն, եւ կը պահանջեն որ գրիչ շարժէ անոր կապանքներուն տակ։ Գրիչն ալ պիտի ունենայ կապարի ծանրութիւն, ծուլածոյ «լոզունգ»ներով։

Արդ, Գրողներու Միութեան ընդհ. ժողովին մէջ, առաջին առթիւ ճառ մը կը խօսի Վ. Կիրպոտին, «վարդապետ գրականութեան»,— այն որ թղթակցութիւն մը գրած էր Մոսկուայի «Փրավտա»յին։

Ընդհանուր ակնարկ մը նետելով հայ գրականութեան մասին, «որ գոյութիւն ունի հաւանօրէն աւելի քան 2000 տարի», Մոսկուայի աչքը կուզայ կը թառի երկու գրագէտներու վրայ,— Աւետիք Իսահակեան եւ Եղիշէ Չարենց։ Իբրեւ թէ վերլուծում կը կատարէ անոնց գրական - գեղարուեստական արտադրութեանց մասին, իսկ իրականին մէջ վարպետ հաւատաքննութեան մը կ'ենթարկէ երկուքն ալ։

Ժողովի նկարագրութենէն դատելով, Եղիշէ Չարենց ներկայ չէ եղած, իսկ Աւ. Իսահակեան առաջին օրը մասնակցելէ եւ Կիրպոտինի ճառը լսելէ վերջ, յաջորդ օրը «կը հիւանդանայ» եւ գրաւոր ճառ մը կը ղրկէ ժողովին.

Կ'արժէ ամբողջութեամբ արտատպել այդ ճառը։ Մենք այսօր կը ներկայացնենք հատուած մը միայն, ապացուցանելու համար թէ ինչպէս մեզայի կը բերեն երիտասարդն ու ծերը, կապարէ թաս մը տեղաւորելով բոլորին գլխուն վրայ.

— «Ընկերներ, վերջին 7 տարիներին, սկսած 1930 թուից, ես հեռու եմ եղել ե. Հայաստանից եւ նրա իրականութիւնից։ Արտասահմանում ես կանգնած եմ եղել միշտ խորհ. Հայաստանի պաշտպանութեան դիրքերի վրայ, իմ ուժերի չափով պայքարել եմ նրա թշնամիների դէմ՝ կրելով անվերջ լուտանքներ ու հայհոյանքներ դաշնակցականներից անձիս ուղղուած։ Իմ անվերապահ նուիրուածութիւնը Հայաստանի հանդէպ բազմիցս փորձուած է, սակայն, ես, անշուշտ, շատ սխալներ գործած կարող եմ լինել, որոնք վերագրելի են այն հանգամանքին, որ ես հազար կիլոմետրներով հեռու եմ եղել մեր իրականութիւնից։ Եւ, հետեւապէս, չէի կարող իրազեկ լինել։

Ինձ շատ մեծ վիշտ պատճառեց նաեւ մի քանի գրողների ձերբակալութիւնը, որոնց մէջ ունէի անձնական ընկերներ, բայց երբ վերադարձայ Երեւան եւ հնար եղածի չափ ծանօթացայ իրերի եւ իրադարձութիւնների հետ, տեսայ որ մեր կառավարութիւնը (որին անսպայման վստահում ենք) եւ ժողովուրդը ուրիշ կերպ չէին կարող վարուել նրանց հետ։

Որովհետեւ նրանք շեղուել են ուղիղ, տրամաբանական ճանապարհից եւ ընթացել են մի դատապարտելի ճանապարհով, որ միայն վնաս է բերում մեր բազմաչարչար ժողովրդին »։

Ուրեմն, Աւօն փրկուեցաւ, «խոստովանելով», իսկ Չարենցը...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀՅՈՒԱՔԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐԸ Կ'ԵՐԿԱՐԱՁԳՈՒԻՆ ՎԵՑ ԱՄՍՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ (Ցուցանանդէս)

Վարչապետը երեքշաբթի օր իր մօտ հրաւիրեց Ֆրանսացի գործատէրերու Ազգ. Դաշնակցութեան վարչութիւնը, իսկ չորեքշաբթի օր՝ Աշխատանքի Դաշնակցութեան վարչութիւնը եւ առաջարկեց վեց ամիս եւս շարունակել՝ հաւաքական պայմանագրութիւնները։ Երկու կազմակերպութիւններն ալ յաջորդ օրը հաւանութիւն յայտնեցին սկզբունքով։ Բոլց վերջը, երկուքն ալ առանձին յայտարարութիւններ հրատարակեցին, հաստատելով թէ հաւանութիւն յայտնած են որոշ վերապահումներով։

Այսպէս, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը կը պահանջէ որ օրէնք մը քուէարկուի, բանուորներու արձանագրութեան եւ արձակման պայմաններու մասին։ Իսկ գործատէրերու Դաշնակցութիւնը՝ նոր երաշխաւորութիւններ կը պահանջէ, աշխատանքի ազատութեան համար, կը խնդրէ որ կառավարութիւնը վերջ տայ անհատական սեփականութեան դէմ եղած յարձակումներուն եւ բռնագրաւումներուն եւն.։

ՊԱՐՍԵԼՈՆԱ ՉԷ՞ ԽԱՂԱՂԱԾ

400 սպանեալ, 1000 վիրաւոր

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ կռիւները կը շարունակուին Պարսելոնայի մէջ, կառավարութեան կուսակիցներուն եւ անիշխանականներուն միջեւ։ Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, սպանեալներու թիւն է 400, վիրաւորներու թիւը՝ հազար։ Կ'ըսուի թէ սպաննուած են առժամեայ կառավարութեան անդամներէն մէկը եւ Արակոնի անիշխանականներուն պետը։ Ուրիշ գրոյցի մը համաձայն, անիշխանականները վերագրաւելով իշխանութիւնը, 24 ժամ միջոց տուած են նահանգապետութեան, յանձնելու համար պահակախումբերը։ Մէկ խօսքով, կացութիւնը շատ ծանր է եւ ստոյգ տեղեկութիւններ կը պակսին։ Վալենցիայի կառավարութիւնը զօրք ղրկած է մարտանաւերով ։ Օտար մարտանաւեր ալ կացած են, իրենց հպատակները պաշտպանելու համար։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Հիմա որ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը Պերլին վերադարձաւ, թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն Հռոմի տեսակցութեանց մասին. —

Մուսոլինի եւ Հիթլէրի ներկայացուցիչը համաձայնած են միացեալ ճակատով գործել կարգ մը հարցերու մէջ, որոնց գլխաւորներն են.— Տնտեսական դժուարութիւններ, Սպանիա եւ Աւստրիա, նոր Լոքառնօ։ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ճարտարագործական վարիչները պիտի քննեն գործակցութեան միջոցները։ Կը յուսացուի թէ Եթովպիա պիտի կրնայ հում նիւթ ճարել երկու երկիրներուն ալ։ Աւստրիոյ մասին ցնցող դէպքեր չեն սպասուիր մօտաւոր ապագայի մը մէջ։ Գերմանիոյ խաղաղ թափանցումը իրականութիւն է արդէն։

Գերմանիոյ արտաքին նախարարը Հռոմէն մեկնելէ առաջ առանձին տեսնուեցաւ աւստրիական եւ հունգարական դեսպաններուն հետ։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն այս տեսակցութեան։ Կ'ըսուի թէ ֆոն Նէօրաթ հաւաստիքներ տուած է երկուքին ալ, պնդելով թէ խաղեցման քաղաքականութիւնը երբեք վտանգաւոր չէ Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ շահերուն համար, այլ ընդհակառակն կը զօրացնէ Հռոմի համաձայնագիրը, որ կ'երաշխաւորէ Աւստրիոյ անկախութիւնը։

** Գերմանական թերթերը խօսելով Հռոմի այցելութեան մասին, կ'ըսեն թէ Գերմանիա - Իտալիա ճակատը իրականութիւն մըն է զոր պէտք է հաշուի առնել Եւրոպայի քաղաքականութեան մէջ։ Այս առթիւ կը հերքեն այն կարծիքները թէ երկու երկիրներուն գործակցութիւնը ուղղուած է այս կամ այն պետութեան դէմ։ Ընդհակառակն, կոմս Չիանօ եւ ֆոն Նէօրաթ տրամադիր են նկատի առնելու նաեւ միւս ազգերու շահերը, իրենց գործակցութիւնը ծրագրած ատեն։

5000 սպանիացի մանուկներ Ֆրանսայի մէջ

Անգլիա եւ Ֆրանսա ձեռնարկած ըլլալով պարպելու Պիլպաոյի ոչ - պատերազմիկները, առջի օր 2300 մանուկներ փոխադրուեցան Պոռտօ։ Հինգ մասնաւոր կառախումբեր պատրաստուած էին։ Մանուկները ճամբայ ելած տաեն կարկանդակ եւ անուշեղէն ստացան, ինչպէս եւ կաթ, սուրճ եւ հաւկիթ։ Բոլորն ալ պատուաստուած են։ Կարաւանին կը հետեւէին չորս բժիշկներ, վեց հիւանդապահուհիներ եւ 20ի չափ ուսուցիչներ։ Իւրաքանչիւր մանուկ թուագրուած եւ տոմսակ մը ստացած էր։ 800 մանուկներ պիտի տեղաւորուին Օլէրոնի մէջ, մնացեալները՝ Պիարից եւ ուրիշ վայրեր, սպանիական գաղութներու մէջ։ Մանուկները զատուած են առանց նկատի առնելու ծնողքներուն քաղաքական դաւանանքը։

Մինչ այս մինչ այն, երկու ազգայնական մարտանաւեր գացած են Պիլպաօ, խստացնելու համար քաղաքին պաշարումը։ Ծովուն բացերը կ'երեւան, նաեւ, անգլիական, իտալական եւ ֆրանսական մարտանաւեր։

** Վերջին տեղեկութիւնները կը հաղորդեն թէ Ֆրանսա փոխադրուած մանուկներու թիւն է 5000։ Երեք ֆրանսական նաւեր ճամբայ ելան Պոռտոյէն, շարունակելու համար կիներու եւ մանուկներու փոխադրութիւնը։ Ֆրանսական կառավարութիւնը կը յուսայ առժամեայ պատսպարաններ ճարել այս նոր տարագիրներուն համար։ Պարպումը անընդհատ պիտի շարունակուի օրական 3—4000ի հաշուով, մինչեւ որ ամբողջն 20.000 հոգի տեղափոխուին, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ աջակցութեամբ։

ՖՐԱՆՔԵՒԻՒՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԱՇԻՆՔԻ մասին խմբագրական մը գրելով, «Իզվեստիա», Մոսկուայի պաշտօնաթերթը, գոհունակութեամբ կը գանգատի թէ «խաղաղութեան կազմակերպումը ոչ միայն յառաջ չգնաց, այլ եւ յայտնապէս քանի մը քայլ ալ ետ գնաց»։ Խմբագրականը կը մեղադրէ Ֆրանսան որ դաշինքը չի նկատեր «հիմը խաղաղութեան արդիւնաւոր կազմակերպումի մը»։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՒՐԵՄՆ ԿԱՐՄԻՐ՝Լ ԱԼ ԳԻՏԵՆ ..

Թուրքերէն թերթ մը, «Սօն Փօստա», առտու մը քունէն արթննալով կ'իմանայ թէ «հայ հայրենակիցներէն մէկը» երեք հատոր ուսումնասիրութիւն գրած է թուրք բանաստեղծ Ֆիւզուլիի մասին։

Լուրը իմանալու եւ տալու ձեւն ալ բոլորովին համաձայն է Շէրիաթին.

— «Անցեալները, մեր մէկ ծանօթը մեզի շատ զարմանալի եւ շատ գեղեցիկ լուր մը տուաւ։ Մեր հայ հայրենակիցներէն գիտնական մը, որուն անունը չի յիշեր, մեր երեւելի բանաստեղծ Ֆիւզուլիի մասին երեք հատոր բազկացած ուսումնասիրութիւն մը գրած եւ տպագրել տուած է»։

Տակաւին մոռցայ զոյգ խորագիրները.

— «ԲՈԼՈՐԻՍ ԵՐԵՍԸ ԿԱՐՄՐՑՆՈՂ ԴԷՊՔ ՄԸ»։

— «ՄԵՐ ՖԻՒԶՈՒԼԻՆ ՀԱՅ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑԷ՞ ՄԸ ՊԻՏԻ ՍՈՐՎԷԻՆՔ» ..

Ցօդուածագիրը, Սիւլէյման Սըռրը, երեք հատորներուն բովանդակութիւնը պարզելէ վերջ, կը բացագանչէ, միշտ քնարաբար.

— «Այս պատմութիւնը մեզի բոլոր մեր ծանօթին խօսքերը երբ մտիկ կ'ընէինք, չափ ու սահման չունէր մեր զարմանքը։ Եւ ի՞նչպէս զարմանահար չմնայինք, քանի որ Ֆիւզուլի մեր ամէնէն մեծ բանաստեղծներէն ըլլալով հանդերձ, անոր մասին ցարդ Թուրքերէն ոչ թէ երեք, այլ երկու հատոր իսկ չէ հրատարակուած ... Մենք Ֆիւզուլին կ'որակենք իբրեւ ամենամեծ վարպետը։ Բայց ունինք միայն Ֆուատ Քէօփրիւլիի մէկ յառաջաբանը անոր բանաստեղծութեան մասին, եւ Սիւլէյման Նազիֆի մէկ գրքոյկը»։

Խեղճը հայերէն երեք հատորին երեսն ալ չէ տեսեր, միայն գովասանք լսեր է, եւ տեղեկութիւն կը խնդրէ իր ընթերցողներէն։

Ցաջորդ օրը, 1 մայիս, «Ճումհուրիէթ», աւելի իրազեկ ձեւանալով, կը յայտնէ թէ երեք հատորին հեղինակն է հանգուցեալ Գէորգ Ծ. վրդ. Թէրզիպաշեանը, որ 30 տարի աշխատած է այս գործին վրայ»։

Եւ իր կարգին կ'աւաղէ.

— «Եթէ, ոչ - թուրք գրական դէմքերու եւ օտար մտաւորականներու՝ մեր մասին, տակաւին մեր մէջ չհրատարակուած գործեր հրատարակած ըլլալնուն համար պէտք ըլլայ մեր երեսը կարմրելու, շատոնց պէտք պիտի ըլլար կասկարմիր, նոյն իսկ կապտակոյտ ըլլալու.

Մեր մասին որքան օտար լեզուական հրատարակութիւններ կան որոնց ոչ թէ հաւասար, այլ նոյն իսկ թարգմանութիւնն ալ չենք ըրած, որովհետեւ տակաւին նոր կը մտնենք իրական մշակոյթի կեանքի մէջ։ Մեզի համար Ֆիզուլիի հայերէն երեք հատոր ուսումնասիրութեան սպասած ըլլալը աւելի ուշագրաւ է։ Եթէ Ֆուատ Քէօփրիւլի այսպիսի գործ մը տպագրած ըլլար, արդեօք քանի՞ հատ կը ծախուէր։ Այսպիսի գիրքի մը մեր մէջ չհրատարակուելուն համար պէտք է կարմրին անոնց երեսները, որ զրկեցին այս ազգը իր մշակութային զարգացումէն»։

Ինչպէս կը տեսնէք, յանցաւորը նորէն ուրիշն է։ Այս պարագային՝ սուլթանական իշխանութիւնը, որ լայնօրէն կը քաջալերէ՞ր ոչ - Թուրքերու մշակոյթին զարգացումը, զրկելով իր ցեղակիցները ..

Ոչինչ. ուրեմն կարմրելիք բանե՞ր կան եղեր Թուրքիոյ մէջ։

Արդեօք այդ «երեսը կարմրցնող», «կասկարմիր, նոյն իսկ կապտակոյտ» դարձնող դէպքերուն մաս կը կազմե՞ն հայկական ջարդերն ալ։

Այս «միւզիք» հարցումը անոր համար որ, Թուրքերը այդ մասին ալ որեւէ հրատարակութիւն չունին։ Ոչ իսկ յառաջաբան մը ...

ՎԱՀԷ

ԸՆԿ. ԽԱՉԻԿ ԴՈՒԼԻԹԵԱՆ

Մարսէյլէն գրուած նամակէ մը ցաւով կ'իմանանք մահը ընկեր Խաչիկ Դուլիթեանի (Քեռի)։ Տարաբախտ ընկերը, որ Քղեցի էր եւ եռանդուն գործունէութիւն ունեցած է, երկար ատենէ ի վեր կը տառապէր հիւծախտէ ։ Շուտով կը ներկայացնենք իր կենսագրական գիծերը, ինչպէս եւ թաղման մանրամասնութիւնները, ցաւակցութիւն յայտնելով իր պարագաներուն։

ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ, ԿԱՐԵՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

«ՍՏԱՄՊՈՒԼԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ» ԿԱՄ «ՆԵՐՔԻՆԻՆ»

(շարունակ)

ՈՒՐ ԱՄԷՆԷՆ ՀՐԷՇԱՅԻՆ ԴԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԳՐՈՒԻ ՀԱՅՈՒ ՄԸ ..

ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄ ՍԱՆՃԱՔԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հայկական գիւղ մը պարպուած

Դըրգ Խանէն կը գրեն Հալէպի «Եփրատ»ին (ռամկավար), ապրիլ 25 թուականով.— Առաւ անձրեւներու շնորհիւ տնտեսական տագնապը մասամբ մեղմացած կարելի է նկատել, սակայն Սանճաքի ճակատագրին շուրջ տիրող անստուգութիւնը եւ թրքական շրջանակներէ բխած ցսի լուրերը սկսած են մտահոգել Գըրըխանի եւ շրջականերու Հայերը։ Տեղացի Թուրքեր իրենց ընտանեկան պարագաները սկսած են ղրկել սահմանամերձ թրքական գիւղերը։

Տեղական միլլիներէն Տէտէ անուն Թուրքը իր ձիով եւ զէնքով խոյս տուած է Թուրքիա։ Գանլը - Տէրէի եւ շրջակայ գիւղերու Հայերը ապաստանած են Պէյլան, իսկ Պէյլանի քահանան Թուրք լաճերու կողմէ քարկոծուած ըլլալով, բողոք ներկայացուցած է կառավարութեան, եւ «քարկոծողները հեթէ բռնուին պիտի պատժուին» պատասխանով գոհացում գտած։ Արտաւազդ արք.ի թելադրութեան համաձայն, ինչպէս ցարդ, Գըրըխանի Հայերը կը ջանան սիրով ապրիլ իրենց դրացիներուն հետ, հաւատարիմ ըլլալ Ֆրանսական եւ սուրիական կառավարութեանց։

Գըրըխանի պայմաններին պաշտօնազրկումը մեծապէս յուզած է Թուրք շրջանակները։ Կ'ըսուի թէ հանրագրութիւն մը կը պատրաստեն բողոքելու համար։

Դէպի արեւմուտք չորս ժամ հեռու, Քէօմիւր - Զուղուր գիւղը խմբավարը եղած է կ'ըսուի Թուրք հրոսակներու։ Հրոսակային տենդոտ գործունէութիւն կայ։ Պէյլան ապաստանած են շրջակայ հայ ընտանիքներ, իսկ Գըրըխանի Թուրքերը իրենց ընտանիքները ինքնաշարժներով կը փոխադրեն Անտիոք։

Հնտքաղի եղանակն է։ Հնտքաղի մէջ աշխատող Հայեր պարտաւորուած են խումբ խումբ հեռանալ ի խնդիր հացի։ Ցիտունէ աւելի հայ խոտքաղներ հաւաքաբար դիմեցին խորհ հայ հայթայթիչներուն, ոչպէսզի իրենց եւ իրենց Գըրըխան մնացող անպաշտպան պարագաներուն համար զինուորական օգնութիւն ապահովուի. Աշխատող բազուկներու դէպի սահմանամերձ վայրեր ստիպողաբար հեռացումը մեծապէս մտահոգած է հացակարօտ Գըրըխանի հայութիւնը եւ սրած հրոսակային արարքներով ժանիք սրող բռնեկներու ախորժակները։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԿՐԿՆՈՒԻ...

Մոնթրէօյի խորհրդաժողովէն քիչ յետոյ, խօսելով Անգլիոյ ընթացքի մասին, մենք մեզի թոյլ տուեր էինք կանխատեսութիւն մը ընել,— Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ կը նկատուի անկիւնադարձ մը։

Աւելի յետոյ, Բ. Արասի Հռոմ, եւ Ըամէթի Պելկրատ այցելութեանց առիթով, շեշտեր էինք մեր այդ համոզումը, ու գտեր որ Թուրքիան կը գտնուի մուրճին ու սալին միջեւ։

Մեր այս նախատեսութիւնը կ'իրականանայ արդէն։ Ու ատոր հասկնալի հետեւանքն է որ ռուսական եւ թրքական թերթերը սկսած են պաղ փչել իրարու։ Նախայարձակը եղաւ «Բոլշեւիկ» պաշտօնաթերթը, շատ բնորոշ վերտառութեամբ մը,— «Ո՞ւր կ'երթայ Թուրքիան»։ Այդ յօդուածը այն տպաւորութիւնը կը ձգէր թէ Գամալի երկիրը իր երեսը դարձուցած է նոր ճամբու մը։ Իզվեստիա կը յիշեցնէր հին կապը, Ռուսիոյ օժանդակութիւնները, եւ ցանկութիւն կը յայտնէր որ Թուրքիա աւելի յստակ ըլլայ իր քաղաքականութեան մէջ։

Գրեթէ նոյն մտքով արտայայտուեցաւ Փրավտան։ Ու ատիկա պատճառ եղաւ, որ պատասխանեն նաեւ Թուրք թերթերը։ Ճումհուրիէթ, որ այսպիսի պարագաներու միշտ նախայարձակ կ'ըլլայ, անպատասխանի չթողուց։ Իբրեւ «անպաշտօն» բերան, յայտնեց թէ ինք լուր չունի Թուրքիոյ առած քայլերու մասին, բայց գիտէ մէկ բան,— Թուրքիա ազատ է իր ուզած քայլն առնելու։ Թուրքերէն «Թան» աւելի վերապահ եղաւ։ Հին անկեալ «Իզվեստիա»յի 12 ապրիլի խմբագրականը, կը յայտնէր թէ ան «Թուրքիոյ մէջ թէ զարմանք եւ թէ յուզում արթնցուց»։ Ետոյ, աւելցնելով որ «բոլորովին անպատեհ» էր այդ յօդուածը կը շարունակէր. «Իզվեստիա» մեր քաղաքականութեան մասին կարգ մը երեւակայութեանց եւ վախերու կ'անդրադառնայ եւ Թուրք բարեկամութեան հանդէպ կասկածոտ յեղում մը կը գործածէ։ Խորհրդային թերթերուն մէջ մեր մասին այս ձեւի գրութեանց շատ քիչ կը հանդիպինք։ Բայց, մենք շատ զգայուն ենք մեր բարեկամութեան մասին։ Եթէ այդ [illegible] գրութիւններ հրատարակուին ալ, մեր վրայ շատ կ'ազդեն։ Կասկած չունինք, որ ատոնք կը գրուին գրիչներու կողմէ, որոնք Թուրքիան չեն ճանչնար։ Դէպք մը որ հեռուէն կը դիտեն եւ որուն լաւ չեն ծանօթանար, շատ դիւրաւ սխալ մտածումներու կը մղէ գրող մը որ մեր երկիրը չի ճանչնար։ Մեր խորհրդային բարեկամները կ'ուզենք որ սա կէտը բացորոշապէս հասկնան,— Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ տեղ չունին եւ չեն կրնար ունենալ անցողակի առիթները, դիպուածները, դէպքերը։ Այս քաղաքականութիւնը, դեռ առաջին օրէն, կոթնած է ապրող սկզբունքներու եւ անոնցմէ երբեք շեղած չէ։ Խորհրդային բարեկամութիւնը ծնած ու մեծցած է մեր յեղափոխութեան հետ։ Ատոր հակառակ ոչ մէկ շարժում չի սպասուիր մեզմէ»։

Կը տեսնուի որ «Թան» քաշուելով սահելով կը շօշափէ խնդիրը։ Չի կրնար փաստերու եւ դէպքերու վրայ կենալ։ Չանդրադառնար այն այցելութիւններուն, որոնց ակնարկած էին Իզվեստիան եւ Փրավտան, չի տար անոնց խուլութեան մասին ծանօթութիւններ կամ բացատրութիւններ։ Ու կ'ընէ խօսքեր, որոնք առաձգական են, ընդհանուր ու անըմբռնելի.

«Բարեկամութիւն», «յեղափոխութիւն», «անցողակի դէպք» եւն.։

Մինչդեռ խնդիրը դրուած է շատ բացորոշ,— Թուրքիա, կ'ըսէ Մոսկուա, ուխտեր կը կնքէ, բանակցութիւններ կը կատարէ եւ համաձայնագիրներ կը ստորագրէ, որոնք հակառակ են սովետական դաշինքին ու դէմ են Ռուսիոյ շահերուն։

Ճումհուրիէթ, որ բակլան բերանը պահելու ընդունակութիւն չունի, կը բացագանչէ թէ Թուրքիա ազատ է ընելու ինչ որ յարմար կը դատէ։

Ասիկա, ինքնին, ժխտումն է այն փոխադարձ յանձնառութեան, զոր ունին Ռուսիա եւ Թուրքիա իրարու հանդէպ։ Ուրեմն, Էնկիւրիի հայեցողութեամբ, իրենց դինակցութիւնը պարտադրանք մը չէ փոխադարձօրէն տեղեակ պահելու իրար, քաղաքական ձեռնարկներէ։

Ճումհուրիէթի այդ մէկ խօսքն է, անշուշտ, որ կը մատնէ թէ Մոսկուայի եւ Էնկիւրիի միջեւ սկսած է մեկնաբանութեան տարբերութիւն մը՝ իրենց դինակցութեան եւ անկէ բխող պարտաւորութեանց մասին։ Իսկ ատիկա նախանշան է, քաղաքական կեանքի մէջ, յանձնառութեանց ու կապի վերացումին։

Սակայն կ'երեւի, միւս կողմէ, որ Էնկիւրի սկսած է Մոսկուայէն զգուշանալ, իր նոր շփումներ։ Մինչեւ ցարդ Էնկիւրի քայլ չէր առներ՝ առանց Մոսկուայի գիտութեան։

Կը թուի թէ քաղաքական պայմաններուն հետ փոխուեցան նաեւ քաղաքական դիրքերը։

Ու Էնկիւրի սկսաւ իր ապահովութիւնը փնտռել հոն ուրկէ ... վտանգի մը կը սպասէ։ Իտալիան թէեւ յետաձգած կամ թերեւս յղած է արշաւանքի մը ծրագիրը, բայց արշաւած է քաղաքականութեան [illegible] կ'երկարի նոյն իսկ մինչեւ Կովկաս ու Սեւ ծովու ափերը։ Ու Թուրքիա բռնադատուած է յարմարիլ։ Պելկրատի այցելութիւնը, ինչպէս կ'երեւի, զինք հակած է դէպի Իտալիան, մինչ պարզ է, որ այդ կերպով Իտալիա ուղղակի Ռուսիոյ դէմ է որ կը շարժի եւ որոշ հետեւ առաջարկը կամ ձեռնարկը իրմէ կուգայ, մինչ ինք հող Ռուսիոյ հետ գործ ունի (Տարտանէլէն անցնելու ազատութիւնը)։

Միւս կողմէ, Թուրքիա զգալապէս մօտեցած է Անգլիոյ։ «Ռուսական քաղաքականութեան» գրօշակակիրը, Ըամէթ, ճկուն մարդ, ինքն է որ դարձեալ Անգլիոյ քաղաքականութեան կը հակի եւ Իտալիոյ հետ լեզու կը գտնէ։ Այն Ըամէթը, որ տարիներ առաջ Մոսկուա գնաց եւ ութ միլիոն տոլարի օժանդակութիւն ապահովեց՝ գանգատելով թէ ինք բուռն քննադատութեան կ'ենթարկուի իր ռուսասէր քաղաքականութեան համար, որ սակայն լաւագոյն կերպով չի վարձատրուիր Մոսկուայի կողմէ...

Թուրքիա մտած կ'ըսայ նաեւ ուրիշ խմբաւորումի մը— Իրան, Աֆղանիստան, Իրաք եւ Թուրքիա օղակին։ Կասկած չկայ, որ Ասիոյ մէջ կը ձգտի ստեղծել իսլամ պետութիւններու խմբաւորում մը, որուն հիմնական հանգամանքը Քաղաքականն է։ Միայն Իրաքի մասնակցութիւնը անոր՝ ապացոյց է թէ այդ ձեռնարկին ետեւ նուազն համամիտ է Անգլիան։ Իսկ Ասիոյ այդ մասին մէջ, Ռուսիոյ ճամբուն վրայ, Անգլիոյ լուռ հաւանութեամբ եղած այդ շարժումը շատ բնականօրէն հաճելի չէ Ռուսիոյ։

Կը տեսնուի, որ Թուրքիոյ ընդհանուր քաղաքականութեան մէջ կայ փոփոխութիւն մը, որ կրկնենք, իր ընթացքը կը ստանայ Մոսկուայի ծանօթութենէն դուրս, եւ անոր շահերուն հակադիր հանգամանք ունի։

Մինչեւ երէկ, Թուրքիոյ ճարտարարուեստը ռուսական կաղապար, ռուսական ծրագիր, ռուսական նիւթ ու ռուսական ղեկավարութիւն ունէր։ Այսօր, կաղապարով, ծրագրով, նիւթով ու ղեկավարով՝ Անգլիան է որ երկաթի-պողպատի հսկայ գործարանը սկսած է կառուցանել։ Անշուշտ, Թուրքիա պիտի ջանայ «պարզաբանել»։ Ան պիտի ճգնի կռնակը չփոխել, դէմքը ապահոված առնել։ Ու շատ հաւանաբար Բ. Արաս, որ ծրագրած է Մոսկուա այցելել յառաջիկայ յունիսին, բաւական պիտի քրտնի՝ հասկցնելու համար թէ ոչինչ կայ փոխուած, բայց փաստը պիտի չզգալի փաստ մնալ։ Խնդիր է, սակայն, թէ Բ. Արաս պիտի յաջողի՞ Մոսկուա երթալ, քանի որ ատիկա կախում պիտի ունենայ Ռուսիայէն։ Թուրք թերթերը կ'երեւի մտահոգուած են նաեւ այդ այցելութեամբ, ու կը ջանան թելը չփրցնել, խորհելով որ առնուազն մեղմ մթնոլորտ մը հարկ է՝ արտաքին գործավարին ծրագրեալ այցելութիւնը յաջողցնելու համար։

Ինչ որ ալ ըլլայ, սակայն, դէպքերը, շահերը եւ ձգտումները այնպէս մը դասաւորուած են, որ Թուրքիա առերեւոյթ է ընտրութիւն մը կատարել Անգլիա-Իտալիա այդ երկընտրանքէն։ Արդէն, այն ռամիկը որոնք իր երկու կողմերը իրարու հակառակ դիրք են բռնած, օրէ օր աւելի շեշտուած կերպով կը նեղեն իրենց հակադիր քայլերը։ Ի զուր թուրքերէն «Թան» կը ցանկայ որ «Իզվեստիա» չմղէ իր գործած սխալին վրայ, այլպէս, կ'աւելցնէ, «Եթէ երկու երկիրներու մամուլին մէջ վէճի դուռ բացուի, պատասխանատուութիւնը [illegible] պիտի ըլլայ»։

Կը կարծենք թէ, Գարախանի մէկնումէն վերջ, ժամանակ, երկու երկիրներու յարաբերութեան տեսակէտէն, այդ շրջապել ու անխռով խօսքերուն շրջանը անցած է, իսկ Զֆաոնայի այցելութիւնը՝ Էնկիւրիի պիտի բանայ նոր շրջան մը, որ թերեւս շատ տարբերութիւն պիտի չունենայ Թուրքերու նախապատերազմեան յարաբերութիւններէն...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՄԱՅՐԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

—·—

Տարագիր եւ աստանդական, սկսած ենք ամէն օր ցաւալի իրողութեանց։ Կ'ապրինք տեսակ մը տխուր մտատանջութեան մէջ, եւ չենք գիտեր ինչպէս ելլել անկէ դուրս։

Մինչ մեր շուրջը, մեծ ու փոքր ազգերու երիտասարդութիւնը, նոր եւ կայտառ, դէպի ապագայ վերածնունդ մը կը դիմէ,— երիտասարդութիւն՝ քաղաքական մարզին մէջ, երիտասարդութիւն՝ գրական եւ գեղարուեստական դաշտի վրայ, վերջապէս երիտասարդութիւն՝ իբրեւ դրօշակիր գիտի յաղթանակ — ընդհանրական, տխուր պատկեր մը կը ներկայացնէ հայ երիտասարդութիւնը։

Մեր երիտասարդութիւնը —Նոր սերունդը—ազատուած մահուան ճիրաններէն, կիզիչ անապատներէն եւ անտանելի պայմաններէն հազար ու մէկ դժուարութիւններով եւ ի գին անպատմելի զոհողութեանց, կը գտնուի այսօր «ինքնապաշտպանական բաներու» կացութեան մէջ, դաշտական է այլասերման խոր վիհը։ Սրտցաւ եւ գիտակից իր պաշտօնին՝ հայ մամուլը, կ'արձանագրէ օրը օրին դէպքեր, որոնք սարսուռ կ'ազդեն... Դեռ երէկ «Նոր Օրը» կը գրէր. «Անբարոյութեան, ստոր, քմահաճոյ, այլոյի եւ զանազան հիւանդութեանց սահմանը սկսած է անցնիլ նոր սերունդէն ներս»։ Հայ ընտանիք եւ մանաւանդ հայ մայր, ցաւալի է այս ... ինչ ըսենք անոնց, որ 1900ին երիտասարդ կին եւ չհասկցան արդի մեր հայ երիտասարդութեան ոգին.— Այսպէս այսօր կը կրեն անոնք ծուռ ու սխալ լծբանումի մը հետեւանքները։ Եթէ նորահաս սերունդը կ'ընծայէ խենթ ու խելառ պատկեր մը, սակայն այդ չի նշանակեր թէ բարբարոս եւ կամ վայրենի է ան։ Ոչ, երիտասարդութիւնը կը հասկնայ, կ'ըմբռնէ եւ կը գործէ սիրով։

Միայն թէ մայրը, ընտանեկան յարկին մէջ, [illegible] ջամբած ըլլայ երախային այդ համակրութեան եւ զոհողութեան ոգին, կրթէ զայն այդ ճամբով, լեցնէ անոր կուրծքը ուղեղը եւ աներեր սիրտը հայրենի զգացումներով եւ հայրենի յուշերով։ Զանոյ պատրաստել իր արժանաւոր ժառանգը եւ յաւիտենական հայու անքակտելի շղթան։

Ձե՞ր որ նորեր ըրած են մեր մամիկները անցեալին։ Լսենք Ահարոնեանը.— «Վասպուրականի, Մուշի ու Սասունի, Բարձր-Հայքի Մարէնները, Ղարաբաղի Այանները, Արարատեան դաշտի մամիկները ու ծաղիկ հարսները, Հայոց աշխարհի յարակից ոգիները եղան մեր զուլումի օրերին, ցեղի վէրքերը լիզեցին եւ ազգի վէրքերը պահպանեցին»։ (Իմ Գիրքը, Բ. հատոր)։

Անցեալի սխալներէն օգտուելով վերականգնեցնենք հայ յարկին հայրենի խառուկը՝ Թող հայ ընտանիքը ըլլայ պատուար մը, պատնէշ մը այլասերման դէմ։ Հայ մայրը, մօր իր պաշտօնին գիտակից, գիտնայ, իմանայ որ իրմէ կախում ունի նոր սերունդի, հայ երիտասարդութեան լաւագոյն ապագան։ Քանի որ հայ մայրը պիտի վերակենդանացնէ եւ պահպանէ ազգը, քանի որ ան պիտի ներշնչէ հայ ոգին մանուկին, այս պատճառաւ, հարկ է որ ունենայ մտքի եւ սրտի ճոխ պաշար մը։ Այդ երկու յատկութիւնները պիտի փոխանցուին ապագայ հայ երիտասարդին։

Վկայ է պատմութիւնը, իր լայնածաւալ էջերով, թէ մայրը, իր ամենէ եւ քնքոյշ զգացումներուն հետ կուտայ մանուկին իր մտային կարողութիւնը — մանուկը — գալիք երիտասարդը, հասուն մարդ-արարածը, մօրմէն կը ժառանգէ հանճարը, տաղանդը եւ մտային արամտութիւնը։ Շոփենհաուէր ապացոյցներով կ'ուզէ հաստատել թէ «Մարդը իր բարոյականութիւնը, իր նկարագիրը, իր միտումները հօրմէն կը ժառանգէ, մինչ մօրմէն են մտային կարողութեան աստիճանը, ուղղութիւնը եւ երեւակայութիւնը»։ Թէ իրապէս, հօր մտային յատկութիւնները զաւակին չեն փոխանցուիր, յայտնի է անկից, որ խելացի եւ տաղանդաւոր «հայրեր» ծնունդ տուած են ոչ խելացի զաւակներու եւ կամ թէ հասարակ կարողութիւններով օժտուած գլուխներու։ Շատ մը պարագաներու մէջ եւ լաւ ընտանիքի զաւակներու վրայ կը ցոլան գրեթէ նոյն չափով եւ կշիռով հայրական կամքի ժխտական, բացասական յատկութիւնները (բարկութիւն, ագահութիւն, հպարտութիւն եւն.)։

Հոս, պահենք մեր են պատմական օրինակները, համոզուելու համար անոնց ընդհանրականութեան մասին։

Նշանաւոր փիլիսոփայ եւ ուսողագէտ Կարտանօս (մեռ. 1576ին) կ'ըսէ իր ինքնակենսագրութեան մէջ. «Մայրս շատ նշանաւոր էր մտքով եւ յիշողութեամբ»։ Անգլիացի Հիւմ պատմագէտ եւ փիլիսոփայ (մեռ. 1776ին) կը գրէ.— «Մեր մայրը մտային շատ մեծ արժանիքներով կին մըն էր»։— Քանթի մօր մասին նոյնպէս ունինք ժամանակակից վկայութիւն մը,— «Զաւակին վկայութեան համաձայն, ան (մայրը) ունէր բնական հասկացողութեան արտակարգ կարողութիւն եւ լաւ ուսում, թէեւ այդ ժամանակները անգլեր նկատուած էր ուսումը իգական սեռին համար»։ Մեծ բանաստեղծ Կէօթէի տողերը ծանօթ են.— «Հօրմէս ունիմ հասակս եւ կեանքիս լուրջ ուղղութիւնը, իսկ մօրմէս՝ զուարթ բնութիւնս եւ հաճոյքը պատմելու»։

Գիւրկէր գրած է հետեւեալ երկու տողերը.— «Դուք գիտուններ, ինչ որ չէք կրնար ստանալ դպրոց, ես ժառանգած եմ զայն մօրմէս»։ Շէֆֆէլի մայրը լաւ [illegible] էր. այս պատճառաւ կ'ըսէ ինքը. «Բանաստեղծական ինչ որ կայ մէջս, ան ալ մօրմէս է»։ Շիլլէրի մայրը սիրահար էր բանաստեղծութեան եւ երաժշտութեան։ Ու Շիլլէր, իր փոքր հասակին նուիրուած Աւետարանի [illegible] մօր [illegible]։

Առնենք մեր Դ. Վարուժան, ան որ «Հացին ճակատագիրը» երգելով մեռաւ։ «Դեռ հազիւ ես թեթեւերկ նոր որսալու հասակին մէջ հայրս պանդխտած է Պոլիս, եւ մայրս ձմեռնային երկար երեկոները Թոնրատունը նստած՝ երեւակայութիւնս օրօրած է հեքիաթներու եւ գայլերու պատմութիւններով, երբ Մէյրէգուսի հովը կուգար բուխերիկին մէջ մերթ ոռնալ եւ մերթ զնել ձայն մը նման լալու»։

Ու անմահ Ահարոնեանը,— ունէր մայր մը ինչպէս ունին ամէնքը, միայն թէ «ան կը վայելէր բացառիկ դիրք մը, ան ամբողջ գաւառին մէջ կարդալ-գրել գիտցող միակ կինն էր» — եւ կը կարդանք «Իմ Գիրքէն» մէջ փոքրիկ Աւետիսի մօր խօսքերը — «Այ հիմա [illegible] կը կարդաս, բալաս... ես քեզ դաս կը տամ, յետոյ այն մեծ գիրքը (Յայսմաւուրք) կը կարդաս»։ Ուրիշ տեղ մը, ինքը՝ Ահարոնեանը կը գրէ իր մօրը մասին — «Անոյշ ձայն ունէր մայրս եւ իր երգը հաւակ թախիծ եւ արտմութիւն»։ Ու կը շարունակէ — «հոն (մայրս) մեր աշխարհի զուլումը եւ գեղ ինծ, եւ չենող ու կախարդական հրաշալիքներ նոր բացեց իմ առջեւ... Հէքեաթներ դեւերը, քաջերը, [illegible], ամբողջանները, հովանի [illegible]»։

Ի՞նչ կ'ըսէ գիտութիւնը այս հարցի մասին... Մարմնական յատկութեանց ժառանգականութիւնը տարակոյս չկայ, ինչպէս բուսական աշխարհի, կը տիրէ նմանապէս բանաւոր էակներու մօտ։ Իսկ հոգեկան եւ մտային ժառանգականութեան խնդիրը կը յուզէ գիտունները եւ դեռ պիտի յուզէ ժամանակ մը վերջնական լուծում մը ստանալու համար։

ՀԱՅԿ ՄԱՐՏՈՅԵԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

—·—

Սիրելի Արագ.— Բրիթանացի բարեկամներէս մին (բնիկ Կեմբ-Օրթագիւղէն) բաւ օր մը.— Շէտ է չէ. Անմիջապէս չհասկցայ, բայց բացատրեց իմաստը, թէ շէտ իրենց լեզուով (գաւառաբարբառով) կը նշանակէ ագռաւ, շիտակ։ Ահա բառ, նախնական-սամիզորէն հին հայերէնէն գրուած բառ մըն ալ.— Շէտ չէ գործածուած գիրքերու մէջ, եւ անկից առանցուած շատ սովորական շիտակ ձեւն ալ ամօրէն մէջ միայն գործածուելով, հին գրականին մէջ մանկաւ շնորհէն ալ զուրկ մնացած է։ Թէ. բնուս չէութն եղած են նաեւ չորս եւ շատ։ Աւելորդ է հոս զանազան զուգադրական օրինակներ բերել, որոնք յայտնի ապացոյց են, թէ ո եւ է ժամանակի մէջ գրական բարբառ չի կրնար ժողովրդայինին կամ ռամկօրէնին հետ նոյնացուիլ։ Որոշ սահմաններ կան։ Այսպէս՝ որոշ, ուրիշ ձեւեր գրականին մէջ սովորաբար կը գործածուին, բայց ոչ՝ ուրիշ ձեւեր որ ժողովրդային գործածութեան մէջ մնացած է լոկ հին գրական շրջանէն. իրեն համանիշ ունենալով այլ։ Տեղական քանի մը բարբառներ միայն գրական բարձրութեան հասած են, իրենք իրենց մէջ կատարած զանազան փոփոխութիւններով, այնպէս սեաւ մը մտերմութիւն կամ առնչութիւն հաստատելով իրարու հետ։ Այս տեղերական բարբառներուն գլխաւորներն են կը համարուին Սանսքրիտ, Արիական, Հելլենական, Լատինական, Զենտ-պարսկական, Հայկական, Գերման-սաքսոնական բաժանումները, հնդեւրոպական կոչուած արիական սեմական մայր բուներէն, երբեւ կոչուն։ Ատոնցմէ ապա անցած կամ ճախագուած եւրոպամերիկեան արդի բարբառները, որոնք իրենց հունր ունին վերայիշեալ արմատներուն մէջ։ Այսօր, այսպէս, Փրանսական, իտալեան, սպանիական, ռումանական եւ այլ կարգի լեզուներ իրենց ամբողջութիւնը ձեւացած կը գտնեն լատինական եւ հելլենական տարրերով...

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԱՒԵՏԻՍ ՊԻՋԵԱՆ (Կի. Միշխանեցի Աւօ)

—o—

Աւօն կ'ըսէ. «Սէյիտ, ես քեզ չեմ կարող խաբել։ Ես ամուսնացած եմ, եւ իմ կնոջ վրայ այլեւս կին չեմ առներ»։ Սէյիտ Իպրահիմը կը համբուրէ զայն եւ կ'ըսէ. «Իսկապէս ալ չեմ սխալեր քեզ Քեռոյիդ անուանելով»։

Վրայ կը հասնին 1895ի ջարդերը, եւ Քեռին իր խմբով կ'իջնայ Երզնկայի դաշտը եւ ժողովուրդի հետ կը զբաղի ինքնապաշտպանութեան գործով։

Անկէ ժամանակ մը յետոյ, Աւօն եւ Կայծակը կ'անցնին Կովկաս, ուր կ'երթայ նաեւ Քեռին։

1899ին Խանասորի խումբը կը պատրաստուի երկիր մտնել։ Քեռին կ'առաջարկէ, որ իր երկու կորիւններով առանձնէ այդ խմբի խմբապետութիւնը։ Ան կը մերժէ ըսելով, թէ երկու գլուխ մէկ պղինձի մէջ չեփիր։

Խումբը գնաց, կռուեցաւ եւ վերադարձաւ։ Ահա այդ վերադարձին էր որ ծանօթացայ Աւոյի եւ Կայծակի հետ։ Այնուհետեւ մենք չորս ընկեր եղանք ու մնացինք անբաժան մինչեւ Օսմանեան սահմանադրութիւնը։ Երբ սկսաւ համաշխարհային պատերազմը, նորէն չորս ընկերներս միացանք։

1909էն յետոյ Աւօն մասնակցեցաւ Կարսի շրջանի զինական բոլոր փոխադրութիւններուն եւ այնտեղ կատարուած տեռորներուն։ Թումանի մրրիկ ձիաւոր խմբին հետ ան անցաւ Սասուն, ուր մարեց շատ մը կռիւներ։ Սասունի կռիւներէն յետոյ անցաւ Վան, Պարսկաստան եւ ապա կրկին Կովկաս։

Երբ 1906ին Հայ-Թաթարական կռիւները սկսան, Աւօն անմահ Մուրատի եւ Կայծակի հետ գնաց Ագուլիս, ուրկէ ալ Ղափան, Զանգեզուր։ Ամբողջ կռիւներու ընթացքին Աւօն եղաւ առաջին դիրքերու մէջ։

Երբ Թաթարական կռիւները վերջացան, վերադարձանք Թիֆլիս։

Այստեղ ես հիւանդացայ։ Մուրատը եւ Աւօն մօտս էին։ Ահա թէ այդ առթիւ ինչ կը գրէ Աւոյի մասին մեր անմոռանալի Մ. Վարանդեանը, սաղմիկի մասին գրած գրքին մէջ.

«Աչքիս առջեւն է — եւ միշտ ալ կը մնայ — Տրապիզոնցի Աւօն։ 1906ի ամառնային մի օր, Ա. Ահարոնեանի հետ Թիֆլիսի մէջ այցի կ'երթայինք հիւանդ Սեպուհին եւ Սասնոյ այլ սամիթներուն, որոնք առժամեայ բնակութիւն հաստատեր էին Մանթաշեանի քարվանսարային մէջ։ Հիւանդի անկողնին շուրջ համախմբուած կը զրուցէինք։ Ու մինչ Մուրատը, ըստ իր սովորութեան, ուրախ, զուարթ կը կատակաբանէր՝ խնդացնելով ընկերները, մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէր մէկ ուրիշը, նոյն Սասնոյ կռիւներէն, տարօրինակ երիտասարդ մը, որ երբեք չէր խնդար, այլ լուռ ու մունջ կ'երթեւեկէր սենեակին մէջ, ձեռքին բռնած մերկ, շողշողուն դաշոյն մը, զոր կը սրէր անդադար եւ արտակարգ եռանդով։ Ան բնաւ չէր մասնակցեր մեր զրոյցին, պատասխան անգամ չտուաւ մեր բարեւին, երբ ներս մտանք, չնայեց անգամ մեր վրայ, այլ գլուխը կախ, աչքերը յառած իր գործիքին, վագրանման շարժումներով յետ ու առաջ կը քալէր եւ կը սրէր դաշոյնը, կը զննէր, կարծես թէ կը փայփայէր զարհուրելի գործիքը, որպէս ծնող մը կը փայփայէ իր սիրուն զաւակը։ Ու մեր երկարատեւ այցի ընթացքին խօսք մը չլսեցինք անոր բերնէն, ժպիտ մը չտեսանք, հետաքրքրութեան նշոյլ մը անգամ չնշմարեցինք դէմքին վրայ հիւրերու զրոյցներու հանդէպ,— այնպէս հրապուրուած ու կլանուած էր իր աշխատանքով եւ գուցէ նաեւ գալոց կռիւներու տեսիլքներով։ Տրապիզոնցի Աւետիսն էր, ոսկեւախոս եւ ամօթխած, արագավազ եւ խիզախ, որ կը մրցէր Մուրատի հետ Աքիլլէսեան մարզանքներու մէջ, կարծեմ անբաժան երրորդութիւն մը կը կազմէր Մուրատի եւ Սեպուհի հետ։ «Բարմախարդ» Աւօն էր պարտքի եւ անձնազոհութեան մեր աջանշելի զինուորներէն, որ առկէ ուշիկ տասը տարի յետոյ 1916ի ամառը, հողը յանձնեցինք նոյն Թիֆլիսում, Խոջիվանքի գերեզմանատան մէջ, ուր կը հանգչին Դումանը, Ռոստոմը, Քեռին, Զաւարեանը»։ (Տես հեղինակի գիրքը Մուրատի մասին, էջ 59)։

×

Անկէ յետոյ, օսմանեան սահմանադրութիւնն եկաւ, եւ մենք անցանք Պարսկաստան, ուր Աւօն պարապ չնստեց։

Քիւրտերը գրեթէ ամէն օր կը յարձակէին եւ կը կողոպտէին թշուառ գիւղացիները։ Ու մէկ օր ալ, 1908ին, անոնք յարձակեցան Սալմաստի գիւղերու վրայ եւ Քէօչէմիշ կոչուած պարսիկ գիւղի եզները քշեցին տարին։

Աւօն առիւծի նման իր կորիւններով վրայ հասաւ եւ, վեց ժամ կռուելէ յետոյ, ամբողջ թալանը վերադարձուց տէրերուն։ Քիւրտերը 4—5 սպաննուած ձգեցին կռուի դաշտը եւ փախան։

Օսմանեան Սահմանադրութեան ռուսական օրերուն Մուրատը, Մարգսետը եւ Նաճի ալէյ երիտասարդ Թուրքը անցան Վան։ Անոնց ետեւէն անցանք նաեւ մենք՝ Աւօն, Կայծակը, Կծմակցի Ամրոն, որ մեր լաւ հայդուկներէն էր, եւ ես։

Այն ճանապարհը, որ մենք գիշերները կ'երթայինք, այժմ կ'անցնէինք ցերեկով։ Այն Քիւրտերը, որոնք առաջ կը հալածէին, հիմա կը հիւրասիրէին մեզ։ Հրաշքի նման բան կը թուէր այդ, աւելի ճիշդը՝ երազ։ Երէկուան մեր ոխերիմ թշնամիները կը դիմաւորէին մեզ։ Գահակալներէն ոսկեկաններ կուգային եւ մեզ թէյի ու սուրճի կը հրաւիրէին։

Անցանք այն ռազմավայրը, ուր որ Վարդանն ու Իշխանը իրենց 300 կորիւններով յարձակեր էին Շէրիֆ պէյի վրայ եւ կոտորեր Մազրիկ ցեղը։ Տեսանք այն սրբավայրը, Արառը, ուր ինկեր էին Կարօն ու Կրեանցին։ Վերջապէս, անցանք Գալէպաշ եւ հասանք Զուխ Գեադուկ։

Այստեղ, հնօրեայ քարվանսարայ մը կայ եւ պահականոց մը, ուր կը կենար Սալիհ փաշան 30 զինուորներով։

Ձիերէն վար իջանք, բարեւեցին զինուորները եւ անցանք։ Երբ անցայ, որեւէ բան ըսող չեղաւ։ Սաքօն անցաւ, դարձեալ բան չըսին։ Իսկ երբ Աւօն անցաւ, փաշան հարցուց. «Ո՞վ ես դու»։

ՍԵՊՈՒՀ
(Շար.)

(3)

...մէջ եղած փոփոխութիւնները ... կը մասնեն իրենց արմա... ...ին, կերպով որ վերը բացատրե... ...մէկ օրինակ միայն կը բաւէ ...մանալը. Հասկնալու հա... ...Eau ֆրանսերէն բառը պարզա... ...ակերպեալ aquaն է, eau եղած, ...ու որ ֆրանսերէնի մէջ «Ջրա... ...բառը կը կոչուի aquatique: Վե... ...մայր - բուն յիշուած բառ... ...երէն ալ, ինչպէս հայկականը, ի... ...մաստութիւնները, ազգախառ... ...ները ունին, բայց իրարմէ այն... ...նկախ որ չեն կրնար ձուլել զի... ...կամ ձուլուիլ, ինչպէս իտալերէ... ...ֆրանսերէնը կրնան ձուլուիլ լա... ...ինչ ատաղձին մէջ զիխաւոր ...սահմանակցական ուրիշ ատե... ...ինները թօթափելով

...լեռնափ մը բառ, սիրելի Արազ, ...ժամանց մը ընել տալու հա... ...մեր հետեւողներուն, որոնց հե... ...րքրութիւնը ամէն ատեն նորա... ...նախանք մը կը փնտռէ: Մեր հե... ...ները մեղուներու պէս են — ծա... ...ծաղիկ մտն կուզան իրենց նեկ... ...հասնելու համար: Այլապէս՝ ...մեծերեմն: Պէտք է նկատի առ... ...ժամանակագրական եւ պատմա... ...տրամադրութիւնները մեր աչժմ ...ցեղին, որուն զաւակները ...պատասխրութին ամէն ճամբաներէ ...թագաւորութեան կոչէր զանել... ...համար Ջե՞ս գիտեր միթէ, սի... ...Արազ, գրեթէ այդ զաւակներուն ...մայր երգում բրած է պաշ... ...ցեղային ոչ միայն ռազմունակ ...ութիւնները, այլ եւ գրական սառ... ...ները՝ որոնք Հայուն ճակատին ...կը կազմեն, նկարէն զօրչա... ...ները պէս:

Բայց վերջացա՞ւ, ներողութիւն:

Բողոնք, ուրեմն, պահ մը դեբրու... ...ւ ընթանանք զալարուածին վրայ. ...մանա մը անցնենք — աե. արդեօք ...մ մինեոյն արմա՞տը պէտք է փն... ...մաճ, փաճ, գաճ, սաճ (սաճիլ) ...երուն մէջ ։ — Արդեօք ցանց բա... ...ցանցնիլը բային հետ որ եւ է կապ ...կամ ձուկը ձգել (քաշել) բային ...գերմաներէն zug (ziehen) (ձգել, ...բային հետ: — Այն որոշ եւ ...մասնիկ մըն է, որով հա... ...բնդունելային, ամենային, լռել... ...գիչերային, առկային, միանգա... ...ժամանակամային: — Իմ մասնի... ...հատաստրիմ, ուշիմ, ճղճիմ, ո... ...կոճիմ: — Անընչութիւն մը չէ՞ք ...արդեօք վարագոյր եւ շարա... ...բառերուն մէջ, առաջինը պա... ...կամ դրան ծածկոյթ, երկ... ...կողքի ձեւով վերքի ծածկոյթ: — Նոյն արմատէն են անչուչտ ծեր, ...երէց, ինչպէս՝ երկ. երկն, ...— Գիրերու փոփոխութեան օ... ...մըն ալ աւելցնել հին զաւառուն ...— ձերմակ, Գերմակ, Ծուռ, ...մուղտ, մուբ: — Իճ մասնիկով ...— կարիճ, կաւիճ, կողիճ, ...կորիճ, հակիրճ, մխիճ. ...կչիռքի վերաբերեալ կարգ մը ...ակ մասնիկով — կարուակ, ծո... ...գերձակ, դորակ (փարչ), դա... ...կամփաակ (իւղի աման), սկա... ...սինակ, որակ, քանակ, բա... ...քսակ, մրցանակ, մակարդակ, ...օժանդակ (համեմատեցէք օ... ...օգնել բային օգին հետ), երակ,

մղլակ, (մանուող), լաչակ, վիճակ (ծածկոց), ամանակ, մանեակ, ժան - եակ (ժանիք - ակռայ — բառէն, ինչպէս ֆրանսերէն տանքել): — Գ եւժ գիրերուն նմանութեան ցուցարար սա երկու բառերն ալ — բազորդ, բաժանորդ — յիշեցէք: — Եղ (առատութիւն ցուցնող) մասնիկը միացած համանման մասնիկի մը — ուտ — կ'ըլլայ եղուտ, որով կենեղուտ, յոյժ կենդանի, հոգեղուտ, յոյժ հոգեւոր: — Հարցումի մը իբրեւ պարզուկ պատասխան կրկնենք: — Մեր (հայկական) արգի իրականութեան մէջ գաղութային բառին գործածութիւնը տրամաբանական համարելի է բացատաբար, հայկական բացառիկ հացուցէնէն արդաբացուած: Ուստի կ'ըսենք — Հայուն ներկայ գաղութային կեանքը (ոչ թէ գաղթային): Այս վերջինը չափուած ձեւուած նշանակութիւն մը ունի — գաղթային (այսինքն բնիկներու մայր երկրէն դուրս ունեցած երկրային կալուածները, հողային ստացուածները): Ըստ այսմ, սխալ է նոյն իսկ ըսել՝ Գաղթահայ, այլ պէտք է ըսել՝ Գաղութահայ, գաղութահայութիւնը, ճշդուած նոր կացութիւն մը բնորոշելու համար: Կ'ըսենք մուշտակավաճառ, ոչ թէ մշտակավաճառ, կ'ըսենք հինաւուրց, ոչ թէ հնաւուրց: Խիստ չափով բացառութիւնները ամէն լեզուներու մէջ կանոններու չափ ծանրակշիռ եւ պատկառելի են, անհրաժեշտութեան մը վրայ հիմնուած: Այդ անհրաժեշտութիւնը մինչեւ իսկ իրենց սովորականութենէ առաջ եկած ըլլալ, բաւական է որ ընդհանրանայ: Ներելի չեն անչուչտ լեզուին մէջ արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող բառերուն տեղ անհեթեթ նորութիւններ ներմուծել կամ գործածել: Այսպէս՝ նոյն գաղափարին վրայ կառչած, չենք կրնար ըսել ... գաղութական փոխանակ գաղթականի, որ կրնայ ընդհանուր վիճակ մը դառնալ ո եւ է երկրի բնիկի մը համար, եւ այսպէս կ'ըսենք գաղթական Հայեր (սարբեր, կարծեմ, գաղութահայ բառէն (*), որ արդի քաղաքական վիճակը կ'որոշէ: Ձենք ըսեր, ի հարկէ, անդութօրէն փոխանակ անդթօրէնի: Այս ու այսպիսի ձեւեր հիմնական օրէնքներու կը հակասեն, եւ որոնցմէ մեր ընթերցողները կը զգուշացնենք փափկօրէն (ոչ թէ ... փափուկօրէն): — Պէտք է յաւէտ խորշիլ խորշիլ անճաշակ նորոյթներէ: Թղթակից մը անցեալներս գրած էր — կաթոլիկեան հաստատութիւններ ... Ի՞նչ է այս անպէտ ու հաշմ եան մասնիկը կաթոլիկին ծայրը, որպէս թէ ուրիշ մըն ալ իբաւունք ունենար ըսելու — բողոքականեան հաստատութիւններ ... Ահա թէ որոնցմէ՞ պէտք է զգուշանալ: — Ճապիկաւոր կ'ըսեն կ'երթան փոխանակ չապկաւոր ըսելու: Կ'ըսե՞նք միթէ որոնցմէ՞ պէտք է զգուշանալ — սե՞նք միթէ կապիկաղէմ եւ ոչ կապկաղէմ:

Այլ չարն ընդհուպ:

ՏԱՐԱԶ

(*) ԽՄԲ. — Շատ ջուր կը վերցնէ այս «գաղութահայ» տեսութիւնը ·

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ
ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

— . —

« Թան »ի թղթակիցը կը գրէ Լոնտոնէն, այս նիւթին շուրջ (3 մայիս).

— Այսօր Տըպլինի մէջ հրատարակուեցաւ Իրլանտայի նոր սահմանադրութեան բնագիրը, զոր տէ Վալէրա, նախագահ Իրլանտայի ազատ պետութեան, իր իսկ ձեռքով պատրաստած է: Այս նախագիծը կոչուած է փոխարինելու 1922ի իրլանտական սահմանադրութիւնը, զոր Ապրիլ 30ին տէ Վալէրա, ձայնասփիւռ ճառի մը մէջ, ուղղեալ Ամերիկացիներուն եւ Իրլանտացիներուն, չեղեալ կը համարէր այլեւս, անոր համար որ «Իրլանտացիներու ձեռքով խմբագրուած չէր, այլ պարտադրուած՝ բանի ուժով»: Սահմանադրութիւնը Դ. և Ե. յօդուածներով կը յայտարարէ թէ Այրէի (Իրլանտա) նոր պետութիւնը «պետութիւն մըն է ինքնիշխան, անկախ եւ ժողովրդավար», — հին անունը, Սօրաթաթ Այրէան (Իրլանտայի ազատ պետութիւն), որ ընդօրինակուած էր 1921 դեկտեմբերին Հարաւ. Ափրիկէի Օրանժի ազատ պետութեան վրայէն, ջնջուած է այլեւս: Նոր սահմանադրութեան մէջ չի յիշատակուիր Թագաւորին անունը: Օրէնսդիր իշխանութիւնը յանձնուած մէկ խորհրդարանի, — Երեսփ. Ժողովին: Նոր ծերակոյտ մը, փոխարինելու համար այն որ լուծուեցաւ անցեալ տարի, պիտի կազմուի այնպիսի ձեւով մը, որ ներկայացնէ երկրին զանազան դասակարգերն ու արհեստները: Գործադիր իշխանութիւնը պիտի յանձնուի Նախագահի մը, որ պիտի կրէ Աճ Թուաչթարաճ անունը եւ պիտի փոխարինէ ընդհ. կառավարիչը, անցեալ դեկտեմբերին Երեսփ. Ժողովին կողմէ ջնջուած: Նախագահին կը տրուին գերագոյն իրաւասութիւններ, ինչպէս վէթոյի իրաւունք Երեսփ. Ժողովին քուէարկած օրէնքներուն վրայ: Նախագահին պիտի օժանդակէ պետական խորհուրդ մը:

Սահմանադրութեան նախաբանը կը սկսի այսպէս. — Յանուն սրբազնագոյն Երրորդութեան, որմէ կախում ունի ամէն իշխանութիւն եւ որուն, ինչպէս մեր գերագոյն նպատակին, պէտք է վերընծայուին մարդոց եւ պետութեանց բոլոր գործերը »: Ցետոյ «Այրէի ժողովուրդը երախտաւոր կը զգայ ինքզինք այն օրհնութեանց համար, զորս շնորհած է Տէրն Մեր Յիսուս Քրիստոս, որ ապաւէն կանգնած է նախահարց՝ իրենց պատմական կռիւներուն մէջ յանուն անկախութեան, և մեկնելով խոհեմութեան, արդարութեան, գթութեան ոգիէն, որոնելով հանրութեան բարիքը, երկրին միութիւնը, օտար ժողովուրդներու հետ հաշտութիւնը, ինքն իրեն կը շնորհէ սահմանադրութիւնը, որուն,

Ա. Յօդուածը անքննարկելի, անկոծանելի, եւ գերիշխան իրաւունք մը կուտայ Իրլանտացի ժողովուրդին, ազատութիւն՝ ընտրելու իր ուզած կառավարութիւնը, զարգացնելու իր քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային քաղաքականութիւնը:

Բ. Յօդուածը կը յայտարարէ թէ «Հայրենի հողամասը կը բաղկանայ ամբողջ Իրլանտայէն, իր կղզիներով եւ ծովեզերքներով»:

Գ. Յօդուածին համաձայն, ամէն իշխանութիւն կը ստացուի ժողովուրդէն, հովանաւորութեամբ Աստուծոյ:

Է. Յօդուածին համաձայն, իրլանտական գրօշը պիտի ունենայ կանանչ, ճերմակ եւ նարնջագոյն գոյները, եւ երս լեզուն կը յայտարարուի պետական լեզու, իսկ անգլիերէնը կը դառնայ երկրորդական լեզու:

ԺԲ. Յօդուածին համաձայն, Այրէի (Իրլանտայի) նախագահը պիտի ընտրուի ուղղակի ժողովուրդին կողմէ, 7 տարուան համար: Երեսփ. Ժողովին ընտրութենէն վերջ, նախագահը պիտի նշանակէ վարչապետ մը, որ պիտի կոչուի Թաօիսեաչ: Նախագահը անհպելի է, պետական դաւաճանութեան հաստատուած պարագային զատ ամէն խնդրի մէջ: Պետական դաւաճանութիւնը պէտք է հաստատուի ծերակոյտին երկու երրորդին կողմէ: Ծերակոյտը պիտի ունենայ 62 անդամ, 11ը նշանակուած՝ վարչապետին կողմէ, 43ը՝ Երեսփ. Ժողովին կողմէ, 3ը՝ Պետ. Համալսարանին կողմէ, 3ը՝ Տըպլինի Երրորդութեան քոլէճին կողմէ: Ընտրութեան կը մասնակցին բոլոր քաղաքացիները, առանց սեռի խտրութեան, 21 տարեկանէն սկսեալ:

ԼԱ. Յօդուածին համաձայն, նախագահին իբրեւ խորհրդական՝ Պետ. Խորհուրդին կը մասնակցին վարչապետը, դատական նախարարը, Գեր. Ատեանի նախագահը, Ծերակոյտի եւ Երեսփ. Ժողովի նախագահները:

Խ. Յօդուածին համաձայն, արգիլուած է ազնուականութեան տիտղոսներ տալ: Ամէն քաղաքացի պիտի պատուէ եւ վարձատրուի բստ արժանեաց:

Եւ յօդուածներ՝ անհատական իրաւունքներու, միջազգային բարոյականի, խաղաղութեան խոչալին, սեփականութեան իրաւունքներու, կինե... բու հարցին մասին (արգիլուած է ամուսնալուծումը): Իրլանտացի ժողովուրդին մեծամասնութեան կրօնքն է կաթոլիկութիւնը, բայց եւ այնպէս կը ճանչցուին նաեւ անկլիքան եկեղեցին, մեթոտականութիւնը, Քուէյքըրները, հրէութիւնը, երիցականութիւնը եւ սահմանադրութեան վաւերացման օրը գոյութիւն ունեցող ուրիշ դաւանանքները:

Այս սահմանադրութիւնը յանձնուն պիտի ենթարկուի ժողովրդային քըուէարկութեան, եւ այդ խողովակով միայն կրնայ կրել որ եւ է փոփոխութիւն:

Թէ ի՛նչ տպաւորութիւն պիտի թողու այս սահմանադրութիւնը Անգլիոյ մէջ, թէ ի՛նչ հակազդեցութիւն պիտի գործէ 1922ի անգլօ-իրլանտական դաշնագրին միակողմանի դրժումը, — յայտնի չէ տակաւին: Արձանագրենք միայն որ, երբ վերջերս տէ Վալէրա կը հարցնէր Լոնտոնի կառավարութեան թէ ի՛նչ պիտի պատահէր՝ երբ Իրլանտա անկախութիւն հռչակէր, պատասխան չտրուեցաւ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԱՄՈՒԼ

———

ՍԳԱԼՈՒ ՓՈԽԱՆ

— • —

Պուքրէշի «Արազ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 ապրիլ).

— Թէեւ նուիրագործուած՝ բայց Սգատօնը պատշաճ բառը չէ, տարուէ տարի ոգեկոչելու համար Ապրիլ Քըսանչորսը ծնիչ է Հայաքինջ Սարսափները կը խորհրդանշէ ան, եւ սուգն ու կսկիծը զօրս մեծ ողանդր Թողուց վերապրողներուն սրտին մէջ: Բայց վայ այն ժողովուրդներուն որոնք սգալ եւ սաւալել միայն գիտեն, ու կը կարծեն թէ ապրող սերունդը մեռելներուն հանդէպ կատարած կ'ըլլայ իր ամբողջ պարտքը՝ եթէ հոգոց մը բաշ անոնց գերեզմանին վրայ, կամ անոնց հանուէն արցունք թափէ:

Այս. Սգատօնը այլեւս ուխտի օր պէտք է ըլլայ մեզ համար: Այո, մեր միտքը բերենք մեր մեռելները, ու անոնց դահիճը, բայց ոչ թէ յալկան կնոջ պէս ողբալու համար ամէն մէկս մեր սուգը, ու յուսահատ մարդու նրման բռունցք ցոյց տալու համար հրէշին որ հեռուէն կը ծաղրէ մեր սրտաղունց մը խուճիկ, այլ տարուէ տարի մեր սրտին մէջ նորոգելու համար պատգամը զոր մեռնողները ձգեցին մեզի:

Արժէք մը չունի մեռելի մը համար լալը, եթէ պիտի չյարգենք անոր կտակը: Վայ մեզի եթէ մեր խղճմտանքը սփոփելու համար տօն պիտի սարքենք տարուէ տարի, բայց մեր հոգիներուն մէջ թոյլ պիտի տանք որ խամրի մորթուողներուն վերջին ճիչը, աղաղակը խոշտանգուող մայրերուն ու իրենց ծոցին մէջ իսկ խեղդուող մանուկներուն:

Ծիլը՝ զոր դահիճներուն տապարին տակ արձակեցին զոհերը՝ անոնց կըտակն է մեզի: Անոր մէջ ամփոփուած է ցասումը մարտիրոս ժողովուրդի մը, ու պատգամը զոր ան արձակեց վերապրողներուս:

Ան մեզի կ'ըսէ թէ ժողովուրդ մը որ մեռնիլ չի գիտեր՝ ապրելու ալ իրաւունք չունի. անոնք որ ոչնչութենէն, որկանքէն, մահէն կը փախչին, պիտի չկրնան ապրիլ: անոնք որ դարերուն բեռը չալկել չգիտեն, ու չեն կրնար իրենց հետ պատցնել իրենց գերեզմաններ՝ պիտի չգտնան անհետ ու կորչին:

Ան մեզի կ'ըսէ թէ մեռնողները սիրով մեռան՝ որպէսզի ազատութիւնը ժառանգեն մնացողներուն. թէ անոնք հաճոյքով կրեցին հարուածը բիրին ու տապարին՝ որպէսզի փաղուան սերունդը չամչնայ իր հայ արիւնէն ու հայ անունէն:

Ան մեզի կ'ըսէ թէ մեռնողները անքթիթ կը հսկեն մեր վրայ, ու կը հետեւին մեր ամէն մէկ քայլին. որպէսզի ուժ տան մեզ՝ երբ որ դանդաղինք, սփոփանք՝ երբ խոցէ մեզ կեանքը, թիկունք տան մեզի՝ երբ որ գլգեւինք, հովանի՝ երբ որ խորշակը գայ ու մեզ ցոյց տան ճամբան՝ երբ որ մոլորինք: Մեռնողները կը հետեւին մեզ, որպէսզի չխամրի մեր հոգիներուն մէջ դարերուն կտակը, ու մեր սրտին մէջ հաւատքը յաւատամփ. որպէսզի մեր սերունդին մէջ կարենանք վեր հանել երբեմն մեր նիւին ճակատը. ու մեր տարագրութիւնը լեզի չգայ մեզ: Մեռելները մեզ կը հետեւին, որպէսզի մեր հոգիներուն մէջ կրակ նետեն երբ որ թուլնանք, ու մեզ կշտամբեն՝ երբ որ օտարը կախարդէ մեզ. որպէսզի իրենց ճիչը փոթորկէ մեր սրտին մէջ՝ երբ որ հայրենի հողը մոռնանք, ու չյիշենք գերեզմանները ...

Մեռելները մեզ կը հետեւին՝ որպէսզի տանջին մեր խիղճը երբ որ տանկան սեղաններու վրայ մեր ուխտը մոռնանք, թքնեն մեր երեսին՝ երբ որ փորձենք մեր ուսէն նետել դարերուն բեռը, ու խարանեն մեզ՝ երբ որ ցեղը ուրանանք ...

Սգալու փոխան՝ այսօր ուխտ ընենք, դարերուն բեռը չալկած քալելու, գերեզմանները գրկած մեր հոգիներուն մէջ, տեւելու կամքով, յաղթելու յոյսով ...

Մեռելները կը հետեւին մեզ՝ որ պէսզի ուժ տան երբ ճամբան կքինք, ու մեզ անիծեն՝ երբ որ ուրանանք ուխտը ... »:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԺՎԱՍՈՒՆՆ ԱՅՐՈՒՈՒՄ Է

ՊՈՒՑՕ, 30 ապրիլ (Յառաջ). — Հ. Ե. Դ. «Մուրատ» խումբը նախաձեռնած էր այս խաղին ներկայացման որ տեղի ունեցաւ ապրիլ 25ի կիրակի օրը: Խաղին հեղինակն է Բ. Արվաղեան, որ զայն առած էր 1896ի դէպքէն: Խաղը կ'անցնի Սասնոյ բարձունքներուն վրայ, եւ հասարակութեան ծանօթ ըլլալով, զանց կ'առնեմ բովանդակութիւնը:

Ներկայացումը կատարուեցաւ դերերու հետեւեալ դասաւորութեամբ.

— Կ. Տօնէրեան (Կարօ), Տիկ. Սաթ. Հալաճեան (Քրիստինէ), Գ. Անանեան (Բէս Սրգօ), Տիկ. Սիր. Հալլաճեան (Խաթուն), Տիկ. Ն. Տօնէրեան (Լէյլի), Գ. Հալլաճեան (Հիւսէյինպէկ), Գ. Միսեան (Շէյխ), Մ. Եպ.-կոբեան (Արսէն), Օր. Ծ. Վարդանեան (Եղսօ), Մ. Նաթրեան (Մահմուտ):

Նկատի ունենալով մեր շրջանի սիրողներու բեմական կարողութիւնը, խաղը անցաւ յաջող, զովելի էին նաեւ բեմի յարդարանքի համար ձեռք առնուած նոր կարգադրութիւնները: Ցուցարարն էր Գ. Ա. Քէնտիրեան:

Ա. Գ. Մ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (169)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

——•——

...Ն, ի՞նչ կ'ըսես, Պիծա, ինչո՞ւ ...րանդ չես բանար . Տեսա՞ր ինչ ...երը կուտան ... ժամատարմերն ու ...թրը հայկական գիւղերը լեցուած ... ...մարմակ ազատութիւն տուած են ...ներուն ... խոչտանգում, թա... ...կիններու բռնաբարութիւն ... ...մաթիւ ձերբակալութիւններ, ...աւորութիւն ... չատեր ինքնա... ...գէնքերը կը յանձնեն ... Իսկ ...մենք ի՞նչ կ'ընենք. ձեռքեր... ...ծալած պիտի նայի՞նք, որ տարբ... ...աչխատանքը մէկ երկու օրուան ...ոչնչանայ ... Հա, Պիծա, ինչո՞ւ ...խօսիր, ինչո՞ւ բերանդ չես բանար ...

Այդ օրը թէրեւս առաջին անգամ լի... ...Լեւոնի ուղիղ Պիծայի դէմքին ...՝ Թափանցող հայեացքը անոր ...երուն մէջ մխրճած:

— Պիծա...

Լեւոնի ձայնին մէջ յուսահատ ա... ...մը կար, անզօրաբիլի սարսափ ...Պիծան, այդ լեռնական հուժկու ...՝ որ կարծես երկաթէ ...՝ քանի մը օրերու ընթացքին խորտակուած՝ բոլորովին ծերացած երեւցաւ Լեւոնի աչքին: Դէմքի գծերը աւելի խստացած էին, մազն ու մօրուքը զգալաբար սպիտակած: Բայց ինչ որ սարսափեցուց Լեւոնը՝ այդ Պիծայի դէմքի անկենդան արտայայտութիւնն էր, մանաւանդ աչքերը, որոնց մէջ յուսահատութեան անյատակ անդունդներ բացուած էին: Լեւոնը անմիջապէս գլխի ինկաւ, որ Պիծան աւելին գիտէր, քան ինչ որ ինքը եւ որ խնդիրը Գաւաչով չէր սահմանափակուեր

— Պիծա, դու քաղաքէն լուր ունի՞ս ..

— Լեւոն, տղաս, ծանր օրեր կ'ապրի ժողովուրդը ..., — ու Պիծան դանդաղ շարժումով գրպանէն նամակը հանելով՝ երկարեց Լեւոնին:

Այլեւս իմաստ չունէր ծածկելը:

Սենեակին մէջ տիրեց մահու չափ ծանր լռութիւն մը: Լեւոնի դէմքը, մազաղաթի գոյն առաւ. շրթունքներուն մէջ կաթիլ մը արիւն չմնաց: Ուրեմն այդպէս, կը խորտակուէր ամէն ինչ: Անդիմադրելի աղէտը տարածուած կ'ընէր ամէն յոյս, ապագայի ամէն հնարաւորութիւն:

Պիծան եւ վարդապետը ուշադիր կը հետեւէին Լեւոնի դէմքի արտայայտութեանը: Այդ երիտասարդը, որ տարիքով իրենցմէ շատ փոքր էր, նեղ օրերուն յոյսի, ոգեւորութեան աղբիւր մը եղած էր իրենց համար: Լեւոնի երիտասարդութիւնը, հաւատաւոր ոգեւորութիւնը, անչափ եռանդը, առողջ միտքը, բայց մանաւանդ անոր գործելու կատաղի թափը վարակիչ հանգամանք մը ունէր, որմէ չէին կրնար չազդուիլ զինք շրջապատողները:

Նամակը վերջացնելով՝ Լեւոն նայեցաւ ընկերներուն՝ ապահովաբար առանց զանոնք տեսնելու: Նամակը ծալեց գրպանը դրաւ, դունաթափ շրթները շարժեց՝ առանց հնչիւն մը կարենալ հանելու: Եւ գլուխը վար հակած՝ առանց շարժելու նստած մնաց արձանացած:

Հազիւ թէ մթնել սկսած էր, երբ Լեւոնը իր խմբով ճամբայ ելաւ՝ Սուրբ Թովմայ վանքէն Մոխրաբերդ գիւղը երթալու համար: Պիծան չփորձեց իսկ հակառակիլ Լեւոնի որոշմանը. կը զգար, որ այդ քայլը անհրաժեշտ է առնել, յուսալքուած գիւղացիութեան բարոյական կորովը վերականգնելու համար, իսկ Լեւոնի հետ տանդութեան մասին մտածելու ժամանակը չէր: Առողջ կամ հիւանդ՝ Հայդուկը իր ճամբան ունի երթալիք, ան պիտի քալէ, թափառի, մինչեւ որ իյնայ ու ալ ոտքի չկարենայ կանգնիլ:

Ծերեկով վանքի հօտաղներէն Գօդոսը ճամբեցին Մոխրաբերդ՝ խմբի մասին լուր տալու, ինչպէս ընդունուած կանոն էր: Հազիւ երեք ժամուան հեռաւորութիւն ունէր Մոխրաբերդը: Ճանապարհը ապահով կը համարուէր: Ատոր համար ալ խումբը դանդաղօրէն կը յառաջանար՝ երբեմն հանգստանալու համար կանգ առնելով:

Կարմրուկ վանքի մօտ, առանց վանքը մտնելու, կէս ժամու չափ հանգստացան եւ կրկին ճամբայ ելան, չըրթայի նման երկարած ճանապարհի վրայ

Լեւոնը առաջները սեղմած, թեւ անտանելի գլխի եւ մէջքի ցաւով, բայց յամառօրէն կը հետեւէր Մակարին, որ հազիւ առոր քայլ առջեւէն կ'երթար: Պիծան ու վարդապետը կը հետեւէին Լեւոնին, իսկ անոնցմէ վերջ կուգային հայդուկները՝ մէկ երկու քայլ իրարու ետեւէ շարուած: Լեւոնը պաշտպանով լաւ մը գլուխը պըլլած քանի ճամբայ ելած էին, դեռ բառ մը չէր արտասանած. գլուխը կախած, հարբած մարդու նման կը քալէր՝ երբեմն սայթաքելով, նոր ոտքի ելած էրեխայի նման:

Այդ գիչեր խմբի վերջապահներ Ափրիճ Գէւոն եւ Թոփալ Սաատեան էին: Հայդուկային խմբի մը վերջապահները խումբը առաջնորդող վարպետներէն չափ պատասխանատու գեր ունէին: Անոնք աչալուրջ պէտք է հետեւէին, որ հայդուկ մը խմբէն ետ չմնար, որ անոնց վրայէն կասկած յարուցանող իր մը չիյնար ճամբուն վրայ, որ հայդուկ մը բնական կարիքի համար խմբէն բաժնուելէ ետքը կրկին խմբին միանար. որ դաղարէ մը վերջ, երբ խումբը նորէն ոտքի ելլէր ճամբան շարունակելու, քարի մը կամ մացառի մը տակ քնացած մէկը չմընար:

Ափրիճ Գէւօն ու Թոփալ Սաատեան խմբին կը հետեւէին տասը քայլ մրհեռաւորութեան վրայ: Երկու հին ընկերներ այդ գիշեր չատ վատ տրամադրութեան մէջ էին. իրարու հետ քէն բռնողներու նման կողք կողքի լուռ ու մունջ կը քալէին: Անգամ մը միայն Ափրիճ Գէւօն ընկերը մխիթելով շշնջաց.

— Էդ քաղքի ջոջ աղաները մեր տուները քանդեցին, էնոնց քէօքը պէտք է չորցնել:

— Հայ չեն, Վլասի են:

— Հայա՞, որ ես կ'ըսէի. ախ ես էղոնց, — ու Ափրիճ Գէւօն անպատկառ հայհոյանք մը փախցուց բերնէն

— Գէւօ, բայց Եկաւեանը, Գարեգինը, Ներսէսը, անոնք ալ քաղքցի են:

Այս յիշեցումը Ափրիճ Գէւոյի գործին չեկաւ. հայդուկներու մեծամասնութեան նման քաղաքացուց դէմ ան կոյր ատելութիւն մը ունէր: Նոյն ինկած՝ անկարող ընկերոջ ըսածը հերքելու՝ բարկացած վրայ բերաւ.

— Պոչ խօսք կը խօսիս, անոնք տարբեր ...

— Տարբեր մարբեր չեմ գիտեր, եւ բեքն ալ քաղաքացի են, — ու կարծես աւելի գրգռելու համար ընկերը, աւելցուց, — Հայրիկն ալ քաղաքէն էր:

Ափրիճ Գէւօն բարկացած բերանը բացաւ, որ բան մը ըսէ, բայց կ'երեւի խօսք մը չգտաւ ու բաւականացաւ հրացանի կոթով հարուածել ճամբու եզերքը զանուող մացառը, որուն վրայ ծանրացած ձիւնը խշշալով վար թափեցաւ.

— Հը՞, Գէւօ, բերանդ չբանա՞ս, — ընկերը չարացնելու մտքով՝ հեգնաբար հարցուց Թոփալ Սաատեան:

— Մօ, դուն արդէն սարսափ ծնած ես, — այլեւս ինքզինք չկրցաւ պահել Ափրիճ Գէւօն, որու ինքնասիրութիւնը սաստիկ վիրաւորուած էր, — հա հաւու խելքը, հա ջուկը:

— Ինչո՞ւ որ, Հայրիկը վանեցի չէ՞:

— Մօ, հայվան, որ վանեցի լինէր, ալ ինչո՞ւ կ'ըսէին Հայոց Հայրիկ, հա՞, — ու Գէւօն ուրախացած որ վերջին բառէն այսպիսի կարեւոր գիւտ մը բրած էր՝ վերէն վար նայեցաւ ընկերոջը:

Թոփալ Սաատեան զարմանքէն թուքը կուլ տուաւ: Ի՞նչպէս այդքան պարզ բանը ինք չէր մտածած:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

«Էվգաֆ»ը պիտի վարէ եկեղեցիները եւ ազգ. կալուածները

Պոլսոյ թերթերուն մէջ կը կարդանք (1 մայիս) — Երէկ Բերայի Թաղ. Խորհրդարանը ներկայացաւ Էվգաֆի պաշտօնեայ մը եւ յանձնեց հետեւեալ յայտարարութիւնը, մէկ օրինակն ալ դիւանապետին ստորագրել տալով եւ առնելով միասին — «Գէյօղլու, Պալըքպազարի, Ս. Երրորդութիւն եկեղեցիին եւ անոր կապուած հայ եկեղեցիներուն եւ վարժարաններուն վաքֆին Վաքֆներու օրէնքին ու կանոնին եւ անոնց վերաբերեալ հրահանգին տրամադրութեանց համեմատ՝ մէկ միւթէվէլլի կարգել որոշուած ըլլալով, շահագրգռուողներուն կը ծանուցուի թէ մինչեւ մայիս 19 Գէյօղլուի Էվգաֆի Տնօրէնութեան դիմում կատարեն» :

Թաղ. Խորհուրդին ատենապետ Տոքթ. Անտոն Վահրամ հրահանգ տուաւ եկեղեցիին շրջափակը կախել յիշեալ ծանուցումը, եւ Թաղ. Խորհուրդը նիստի հրաւիրեց :

Նոյն յայտարարութիւնը ղրկած են նաեւ Ս. Յակոբ հիւանդանոցին, յայտնելով թէ հիւանդանոցին, անկելանոցին եւ Շիշլիի գերեզմանատան համար միւթէվէլլի մը ընտրել որոշուած ըլլալով, ընտրեալները պէտք է մինչեւ մայիս 19 ներկայացնեն իրենց թեկնածութիւնը :

«Հինտէնպուրկ» ոչնչացաւ բոցերու մէջ 39 ուղեւորներով եւ 61 նաւաստիներով

Գերմանական հսկայ ցէփլինը, «Հինտէնպուրկ», որ ամառնային առաջին ուղեւորութիւնը կը կատարէր Ֆրանքֆորթէն Նիւ Եորք եւ որ Գերմանիայէն մեկնած էր մայիս 3ին, 35 ճամբորդներով եւ 61 նաւաստիներով, բռնկեցաւ հինգշաբթի օր, Նիւ Եորքի մօտ։ Կը կարծուի թէ ոչ ոք ազատած է, թէեւ քննութիւնները լրացած չեն տակաւին : Օդանաւը Նիւ Եորք հասած էր 12 ժամ յապաղումով, Նիւ Եորքի վրայ սաւառնելէ վերջ։ Ուրախ պիտի դառնար կէս գիշերին։ Բռնկելէ վերջն ալ, երկար ատեն վառեցաւ ցէփլինը, որ մէկ հատիկ էր իր տեսակին մէջ։ Արկածը պատահեցաւ երբ ցէփլինը դէպի կայանը կ'ուղղուէր։ Ցանկարծ ահռելի պայթիւն մը լսուեցաւ եւ քանի մը վայրկեան վերջը օդապարիկը իյնալով ջարդուփշուր եղաւ : 21րդ ուղեւորութիւնն էր որ կը կատարէր դէպի Ամերիկա։ Այս անգամուն ուղեւորութիւնը մասնաւորապէս տաժանելի եղած էր, օդին անյարմարութեան պատճառով : Գոթոնէն Նիւ Եորք ցէփլինը բուռն փոթորիկի մը եւ ջրհեղեղային անձրեւի մը բռնուեցաւ։ Ստիպուեցաւ աւելի քան մէկ ժամ սպասել կայանին վերեւ, վար իջնելու փորձէն առաջ։ Կ'ըսուի թէ կարելի չըլլալով «հէլիոմ» կազը ճարել, օդապարիկը ուռած էր ջրածինով :

«Հինտէնպուրկ» իր առաջին ուղեւորութիւնը կատարեց անցեալ տարի ապրիլ 1ին եւ Րիօ տը Ժանէյրօ հասաւ ապրիլ 6ին։ Մէկ ամիս վերջը, մայիս 6ին, Գերմանիայէն ճամբայ ելաւ դէպի Մ. Նահանգները, 51 ճամբորդով եւ 200.000 նամակներով։ Ուղեւորութիւնը տեւեց երկու օր, 13 ժամ, 53 վայրկեան։ Վերադարձը տեւեց 45 ժամ։ Երկայնութիւնն էր 245 մեթր։ Ճամբորդներու խցիկները բաժնուած էին երկու յարկի վրայ եւ բոլոր սենեակներ կեդրոնի մը կապուած էին հեռաձայնով։ Ունէր նաեւ չքեղ պարասրահ մը։

Ազգ. Վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. Պարգեւաթուղթի 8րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ մայիս 6ին, Սալ Փլէյէլի մէջ :

Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ **0.942.569** թիւը :

59 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին շահող թիւէն, շահեցան 30.000ական փրանք :

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ **1.000.000** փրանք — 0.749.542, 0.538.546, 1.381.885, 0.101.970:

236 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան **10.000**-ական փրանք :

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ **500.000** փրանք — **0.690,520, 1.385.880, 1.478.811, 0.510.702, 0.463,472, 0.370.536** :

354 թիւեր որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան 5000ական փրանք :

91.282 վերջացող թիւերը շահեցան **120.000** փրանք :
60.154 վերջացող թիւերը շահեցան **120.000** փրանք :
9.022 վերջացող թիւերը շահեցան **50.000** փրանք :
975 վերջացող թիւերը շահեցան **10.000** փրանք :
633 վերջացող թիւերը շահեցան **5000** փրանք :
12 վերջացող թիւերը շահեցան **1000** փրանք :
92 վերջացող թիւերը շահեցան **500** փրանք :
5 վերջացող թիւերը շահեցան **120** փրանք :

ՊՈՐՏՕ - ՄԱՐՍԷՅԼ ճեպընթացին մէջ պատահած պայթիւնի մասին քննութիւնները կը շարունակուին։ Տակաւին չէ հասկցուած թէ ով դրած էր պժոխային մեքենան։ Երկու ուղեւորներ վկայեցին թէ արտաքնոցը կղպուած էր եւ մեքենան հոն պայթեցաւ։

ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

9 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր,

Victor Hugoի շքեղ սրահներուն մէջ,

46bis **Rue Saint Didier,** մէթրօ **Boissière.**

Ընտանեկան խիստ հաճելի մ, նոյնպէս Գեղարուեստականանակն կաժամանցներ, քաթիլեան եւ ժանուանք «Հայկական Գեղեցկութեան Մրցանակի մը սարքումը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դարուպասէր Տիկ. Ընկերութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. (15 յունուար 1937—22 ապրիլ 937) Գ. Մ. Իսկէնտէրեան (Թէհրան) 200 Ֆր. Գ. Ց. Գալանճեան 200 Ֆր, Տիկին Ա. Թափալեան 100, օրիորդներ Սիլվա եւ Գաամէն (Պալատ) եւ Տիկ. Գաւուքճեան (ական անդ. ուկի. Տիկ. Կարապետեան 20 Ֆր. Փարիզի Կ. Խաչի վարչութենէն 70 զատկական չէօրէկ, Գ. Գալթայեան (Մարսէյլ) 720 հաւկիթ, Գ. Մ. Հայեան 100 քիլօ սիսեռ։

***

Մարսէյլի Ձ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Տիկ. Ռեբեկա Միլտոնեանի, Հայ Արիներու Միութեան, Գ. Համբարձումեանի, Գ. Մինասեանի, ջութակահար Փ. Հայկ Թիւթիւնճեանի եւ ամէն անոնց որոնք իրենց թանկագին օժանդակութիւնը բերին ապրիլ 25ին Կ. Խաչի հանդէսի յաջողութեան.

ՑԻՐԻՆԱՏՕՏՐ

Մարսէյլի Բղլի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը 9 մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին Շահրիկեան սրահին մէջ, 5, ռիւ տը լ'Էքլիփս։ Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցներէն ներկայ ըլլալ այս կարեւոր ժողովին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան ընդհ ժողովը վաղը, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 6 rue des Petites Maries, Արարատ ճաշարանի սրահը։ Կը հրաւիրուին գործօն եւ օժանդակ բոլոր անդամները։ Օրակարգ՝ նոր վարչութեան եւ հաշուեքննիչ յանձնախումբի ընտրութիւն.

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փունջը եւ Երջանիկ Ցառաջի գրատուն

ԿԱՐԵՏԻՍԷ.

"ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՕՐԸ,,

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ 8 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

PALAIS DU CONGRESի շքեղ սրահներուն մէջ։ Parc des Expositions, Porte de Versailles

Կը նախագահէ Պ. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Ը. ՄԻՍԱՔԵԱՆ. ԳՆԴ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ (ՀԱՅ ԿԱՄ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ)

ԵՒ Պ. ԲԵՆՕ (ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ)

Գեղարուեստական բաժին՝ մասնակցութեամբ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին.

Կ'երգեն՝ երգչուհիներ ՏԻԿ. ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԵՒ Ի. ՊԻԻԼՊԻԻԼԵԱՆ

Կէսգիշերին կը սկսի եւրոպական պարերը, մասնակցութեամբ ԹԱՌԻՍ ԺՕՐԺ ԵՒ ԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐԻՆ.

Կ'արտասանեն՝ Պ. ՌՈՒՋՈՒՆԵԱՆ եւ Տիկ. ՎԱՐԴԻՏԵԱՆ

ՕՐ. ՀՐԱՆՈՅՇ ՂԱԶԱՐԵԱՆ կը պարէ կովկասեան պարեր։

Կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արիները։

ԾԱՆՕԹ. Կը խնդրուի 8 տարեկանէն վար փոքրիկները չի բերել։

Մուտք՝ 10 ֆրանք։

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Գրօպականտի Յանձնախումբի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ 11 Մայիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստամ ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 8 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse Մարսէյլ։ կարեւոր օրակարգ.

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Թաժակ» Ակումբին մէջ կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ. «Ակնունի» ենթակոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ շաբաթ (մայիս 8) երեկոյեան ժամը 8ին։ Կը բանախօսէ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ :

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Ռոստոմ, Քրիստափոր, Իշխան, Վահագն ենթակոմիտէներու եւ խումբերու կողմէ

9 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

«Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 Րիւ տը լ'Էքլիփս, Մարսէյլ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայաստան եւ գաղութները:

Կը հրաւիրուի Հայ հասարակութիւնը։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է։

Թատերական ներկայացում Տէսինի մէջ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ

9 մայիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին. Հ. Յ. Դ. Ցան մէջ։

Կը ներկայացուի Ա. Շիրվանզադէի ՎԱՆԱԿԱՆԸ կամ ԹԻԱԳԱՐՏԸ

Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն

Օրիորդներ ԼՈՒՍԻ ԳՈՍՏԱՆԵԱՆ, ԳԵՂԱՆՈՒՇ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ եւ ուրիշներ։

Գիները՝ 4 եւ 3 Ֆր.:

12րդ Տարեկան Ցերեկոյթ Հայ Արիներու Միութեան

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐՈՒՆ

Նախագահութեամբ ԶՕՐ. Կ. ԿՈՐԿԱՆԵԱՆի

եւ մասնակցութեամբ Ֆրանսացի, անգլիացի, յոյն, լեհ եւ ռուս սկաուտներու։

Կը խօսի՝ ՏՈՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

9 մայիս. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին.

Salle des Centraux. 8 rue Jean-Goujon

մէթրօ Champs-Elysées Clémenceau

Աննախընթաց սկաուտական յայտագիր։

Գ. ՕՆՈՍԵԱՆ եւ իր նուագախումբը։ Մուտք՝ 10 եւ 5 Ֆր.։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Ձ. Կ. Խաչի Նիսի Մասնաճիւղին կողմէ

Հռչակաւոր ՔԷՄԱՆՋԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ Յոբելեանին առթիւ.

Մասնակցութեամբ ՏԻԿԻՆ ՌՈՒԲԷՆԻ եւ ուրիշներու։

Տեղի կ'ունենայ 15 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին,

23 Պուլվար Մատրլէն, Շալէ տը Ռօզի սրահին մէջ:

Նուագ, երգ, արտասանութիւն, հայկ. եւ կովկասեան պարեր եւլն.։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ ՖԻԼԻՓ ՍԱՂԱԹԵԼԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ դաշնակահար **HEINZ JOLLES**ի

Տեղի կ'ունենայ 11 Մայիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 21ին

Salle Chopin, 8 rue Daru, Paris (8)

Ճոխ յայտագիր։

Դուռները կը բացուին ժամը 20.30ին։ Գիները՝ 25, 20, 15 եւ 10 Ֆր.։

Գրաւուած օր

Վիէնի համակիրներու եւ Մարտիկներու Միութեան հանդէսը

Մայիս 30ին։

Նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՑԱՌԱՋԻԿԱՑ ՄԱՅԻՍ 30ին. Փարիզի մէջ եւս պիտի տօնախմբուի Մուրատեան եւ Ռափայէլեան վարժարաններու հարիւրամեայ յոբելեանը։ Մանրամասնութիւնները կը հաղորդուին ժամանակին։

Նկատի ունենալ այդ թուականը։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Daumesnil, PARIS (12)

ՍՊԱՍՈՒՀԻ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

«Թօնֆօռով յարկաբաժնի մը մէջ նորածին մը ունեցող այր եւ կնոջ մը քով ծառայելու համար պարկեշտ սպասուհի մը կ'ուզուի. Դիմել՝ Տիկ. Ազապէքեանի, 3 Rue des Dardanelles, Paris (17). Tél. Etoile 57..

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅ ՆՈՒԱԳԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒՆ

Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ կան քանի մը հարիւր հայ ընտանիքներ, որոնց շատերը ունին իրենց տներում վիքթրոլ ելեկտրոլեր։ Բայց հեռու ըլլալով հայ գաղութներու կեդրոնից զրկուած են հայ փլաքներու միջոցով լսել հայերէն երգը։

Ուստի ով որ կ'ուզէ քանի մը հարիւր հայերէն փլաքներ ծախել, թող մ կէ ինծի հայերէն նորագոյն պլասթինքաներու ճոխ քաթալոկը։

Կարելի է հինգ պլաստինքա լաւերից որպէս նմոյշ Ծանխայ ... պանքի վրայ ուղարկել (5 հատ ինամար մաքս չեն վերցներ) փոխարժէքը ... ճարելով նմոյշը կը ստանամ։

Իսկ ձեռնտու ըլլալուն մեծ ապսպրանքը կը ստանաք Տայրէն որ ... մաքսի քաղաք է, ուրկէց կը ղրկենք զանազան քաղաքներ։ Իմ հասցէն է M. Tatzian, 23, Naniwadori, confectionery Ararat, Mukden (Manchudiko).

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«Հայ Արծիւ» ակումբը իր անդամներուն զարգացման համար կազմակերպած է շարաթական դասախօսութիւններ ծանօթ մտաւորականներու կողմէ :

Առաջին դասախօսութիւնը պիտի ունենայ 15 մայիս, շաբաթ իրիկուն ժամը 21էն 22.30, իր կեդրոնատեղին՝ 22, Rue Richer, Փարիզ, Պիտի դասախօսէ Գ. Կ. Ց. Բասմաճեան. Նիւթ՝ «Հայ ազգին ծագումը»։ Դասախօսութենէ վերջ պար մինչեւ կէս գիշեր։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 9 ՄԱՅԻՍ
DIMANCHE 9 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3416

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՐԿԱՆ ԽՕՍՔ

ԴԻՄԻ ՇՆՋԱՐԴԵԼՈՒԹԻՒՆ

Կատկեր մը եւս Երեւանի Խորհրդային Գրողներու Միութեան վերջին ընդհ. ժողովէն։

Ինչպէս կ'երեւայ, այդ ժողովին մէջ տիրական դեր կատարած է Վ. Կիրպոտին, «գրականագէտ»։ Բուն բառով՝ Մոսկուայի աչքը։

Ան յեղյեղուկ Աւօն (Իսահակեան) նեղ կացութեան մը մատնելէ եւ մեղայագիր - նամակ մը կորզելէ վերջ, իր հալածանքնաւ կան սլաքները կ'ուղղէ Եղիշէ Չարենցի դէմ։

Մօտաւորապէս տասը սիւնակ բռնած է իր զեկուցումը՝ «Գրական Թերթ»ի մէջ (23 ապրիլ), եւ առ նուազն երեք սիւնակը յատկացուած է Եղիշէ Չարենցի։

«Գեղարուեստագէտ» հալածանքնիչը իր ամբողջ զեկուցման մէջ կը յիշէ այնպիսի մանրամասնութիւններ, որոնցմէ տեղեկութիւն ունեցած չէր կրնար ըլլալ ո եւ է օտարական։ Նոյն իսկ եթէ ամբողջովին ռուսերէնի թարգմանուած ըլլան Չարենցի կամ ուրիշ հեղինակի մը գործերը, կան «ինչ ինչ» տեղեկութիւններ, որոնք բխած են հայկական աղբիւրէ։

Ըսել կ'ուզենք թէ Երեւանի գրողները արջու ծառայութիւն մատուցած են հայ գրականութեան։

Կամ Լէնին - սթալինեան գիծը անաղարտ պահելու թութակաբանութեամբ, եւ կամ «անբաղձալիները» սեւցնելու եւ հրապարակէն քշելու նենգամտութեամբ, անոնք իրենց իշխանաւորներու սեղանին փափուկ փշրանքներ են բաներ, որոնք անվրէպ կ'առաջնորդեն նոր «մաքրագործումներու», ինչպէս տեսանք արդէն։

Այսպէս է որ, Մոսկուայի աչքը վերէն վար քննութեան կ'ենթարկէ Չարենցի գրական գործունէութիւնը, նախախորհրդային շրջանէն մինչեւ վերջին գիրքը, եւ տիրաբար կը վճռէ։

— «Սակայն, կրկնում եմ, այնուամենայնիւ, այն հանգամանքը, որ Չարենցն անցաւ յեղափոխութեան կողմը, թողից տուեց նրա ստեղծագործութեանը։ Ո՞ւր պէտք է ընթանար Չարենցն այնուհետեւ։ Նրա համար նորմալ կը լինէր, եթէ նա կարողանար դառնալ ժողովրդի, ժողովրդական կեանքի ձայնափողը եւ այնուհետեւ ընթանար բանուոր դասակարգի հետ, կոմկուսակցութեան հետ միաձուլուելու ուղիով, — ընթանար այդ մանր - բուրժուական կեղտից, մանր – բուրժուական ռադիկալիզմի կեղտից ազատագրուելու ոգիով։ Դժբախտաբար այդպէս չեղաւ։

Ցետագայում Չարենցն ընկնում է հակայեղափոխական նացիոնալիստների ազդեցութեան տակ։ Մենք անձնապէս գիտենք նրա «բարեկամներին», որոնք ազդում էին նրա վրայ — դրանք էին Բակունցը, Խանջեանը եւ ուրիշներ։

Նա ստեղծում է մի գիրք («Գիրք ճանապարհի»), որն ամբողջապէս գրուած է որպէս հայ գրականութեան «ազգային յատկանիշների խտացման» թէօրիայի իլլիւստրացիա»։

Ապա վկայութեան կանչելով Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէին քարտուղարը, Ամատունին՝ կը սկսի արտբել «Ամենապօէմ»ին հեղինակը։ Եւ յանկարծ անոր գլխուն կ'իջցնէ լախտի հարուած մը.

— «Չարենցը վերանայեց իւր գրականութեան նկատմամբ ունեցած իր տեսակէտը, նա սկսեց պարծենալ այդ ժառանգութեամբ։ Բայց ի՞նչպէս սկսեց նա պարծենալ։ Ես ձեզ կը յիշեցնեմ նրա «Ուղերձ մեր հանճարեղ վարպետներին» բանաստեղծութիւնից չորս տող.—

Թո՛ղ հուրհուրայ իմ գրքում ձեր ոգու ցոլքը լուսէ,
Թո՛ղ երգերում իմ այսօր, խօսքերում իմ — ձեր ջանքը եռայ։
Ո՜վ մեր մեռած վարպետներ, իմ թախանձանքը լսէք. —
Ձեր անմահ կնիքը դրէք — իմ անմար երգերի վրայ...»։

Ահա թէ ինչքան աչքը բաց եւ խորաթափա՛նց դատաւորի մը, գրականութեան վարդապետի մը առջեւ կը գտնուին Հայաստանի գրողները։ Անշուշտ Վ. Կիրպոտին մինակ չէ, իբրեւ գրաքննիչ, իսկ ոսոխ չունենք՝ որքան կ'ուզես, Երեւանէն մինչեւ Մոսկուա։

Հարկ է ռուս գրաքննիչին ճառն ալ արտատպել, լրացնելու համար պատկերը՝ այս նորագոյն ողբերգութեան։

Երեք օր անընդհատ քրքրելով այս հարցը, ուզեցինք հաստատել թէ նոր «պլան» մը մշակուած է, պղտորելու, աղճատելու համար Հայաստանի գրական - գեղարուեստական գործունէութեան, հարազատ ներշնչումի եւ ստեղծագործութեան աղբիւրները։

Անշուշտ աղբիւրը չի ցամքիր եւ պիտի հոսի նորէն, ինչպէս միշտ։

Բայց, ի՞նչ բանի նմանած պիտի ըլլայ այդ հոսումը, երբ մարդիկ հալիւթին մէջ մազ կը փնտռեն ճիզուիթի հոտառութեամբ, երբ ոչ թէ ամբողջ գործեր, այլ գրքի մը այս կամ այն էջը, նախադասութիւն մը, տող մը մազէ կ'անցընեն, եւ զայն կը հակադրեն օրուան թալմուտին։

Ո՞ւր կրնայ յանգիլ այդ գրականութիւնը, երբ քուրջերու պէս կը թքնուին մինչեւ անգամ անոնք որ հասակ նետեցին ու ծաղկեցան խորհրդային երկնքի տակ, երգեցին ու երկնեցին Լէնին - Սթալինեան խանդավառութեամբ, կարդացուեցան խորհրդային բոլոր լեզուներով, առատ մը փողոց նետուելու համար իբրեւ «նացիոնալիստ - տրոցկիստ - սպեցիֆիկ - դաշնակ» — չարեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք։

Իսկ ողբերգութիւնը միայն այն չէ որ սեւ ցանկը կ'անցնին բազմաթիւ տաղանդներ՝ իրենց արտադրութիւններով։ Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ անոնք ֆիզիքապէս ալ կը պատժուին, դատապարտուելով առ նուազն «ազատազրկում»ի (բանտարկութիւն)։

Կրնայի՞ք ստուգել թէ «սեւցած»ներէն ո՛վ ուր կամ ինչ վիճակի մէջ կը գտնուի այժմ, վերջինն ըլլալով Եղիշէ Չարենցը...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Տեսակցութիւն Սանճաքի մասին եւ ճաշկերոյթ

Զօր. Իսմէթ Ինէօնիւ, Թուրքիոյ վարչապետը, Փարիզ հասաւ երէկ առաւօտ։ Ժամը 1.30ին ճաշկերոյթ մը տրուեցաւ վարչապետութեան պաշտօնատան մէջ։ Իսկ իրիկուան ալ ընդուն մը տուրքից արտաքին նախարարը, Պ. Իվօն Տէլպօս, Զօր. Իսմէթ Ինէօնիւ Լոնտոն գնաց։

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Թուրքիոյ վարչապետը շատ կարեւոր տեսակցութիւններ պիտի ունենայ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին հետ, ոչ միայն Սանճաքի սահմանադրութեան, այլ եւ երրեակ համաձայնութեան մասին որ պիտի ապահովէ Սուրիոյ սահմանները՝ երաշխաւորութեամբ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ։

Սէն - Պոլ, «Ժուռնալ»ի քաղաքական բաժնի վարիչը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Թուրքիոյ վարչապետին այցելութեան առթիւ, աւուր պատշաճի մեծարանքներով.

— «Թուրքիոյ վարչապետին Փարիզ հանդիպումով կը բացուի շարքը այն այցելութեանց որոնք անհրաժեշտ հանգամանք պիտի ստանան մանաւանդ Անգլիոյ թագաւորին թագադրութենէն վերջ։ Ան որ Իսմէթ Ինէօնիւ անունը կը կրէ այսօր, Ֆրանսայի մէջ աւելի ծանօթ է Իսմէթ փաշա անունով, անուն մը՝ կրկնապէս լուսապսակուած ռազմադաշտի դափնիներով եւ խաղաղութեան տքնութեանց ձիթենիներով։ Փայլուն ծառայութիւններ մատուցանելէ վերջ պատերազմի ատեն, զօր. Իսմէթ դարձաւ գլխաւոր գործակիցը Մ. Քէմալի՝ ազատագրական պայքարին մէջ որ վերջացաւ Յոյներու պարտութեամբ եւ քէմալական իշխանութեան վերջնական հաստատումով։ Այնուհետեւ յաղթականը կը տեսնենք Լոզանի մէջ, ուր կը կարգադրէ հաշտութեան պայմանները, յետոյ գլուխ իր երկրին կառավարութեան որուն աշխատանքները վարած է անընդհատ, վերածնութեան գործ մը հետապնդելով աւելի քան տասը տարիէ ի վեր

«Պետական այս մեծ մարդուն Փարիզէն կարճատեւ անցքը պիտի չսահմանափակուի արարողական բնդունելութիւններով, վարչապետութեան եւ արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ տրուած ճաշկերոյթներով։ Տեղի պիտի ունենան նաեւ տեսակցութիւններ որոնց ճիշդ ժամանակն է։ Արդարեւ, շատ խնդիրներ կան, բոլորովին փարատելու համար այն թիւրիմացութիւնները որ ծագած են Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, Ալեքսանտրէթի սանճաքին եւ սուրիական նոր պետութեան յարաբերութեանց մասին։ Անցեալ յունուարին Ժընեւի մէջ գոյացած սկզբունքի համաձայնութիւնը առկախ կը ձգէ շատ մը մանրամասնութիւններ. Ժընեւի մէջ կազմուած յանձնախումբ մը զբաղած է այդ աշխատանքով։ Պէտք է վերջնական ձեւի մը վերածել, նաեւ, դաշնագիր մը որով Ֆրանսա եւ Թուրքիա պարտաւոր են ապահովել Սուրիոյ եւ Սանճաքին սահմանները, ինչպէս եւ սանճաքին Թուրքերուն եւ Սուրիոյ Արաբներուն համերաշխութիւնը։ Այս դաշնագիրը պատրաստուած է Էնկիւրիի մեր դեսպանին՝ Պ. Փոնսոյի կողմէ եւ վերջնական ձեւ պիտի տրուի»։

ՄԻՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԶԻՆԱԴԱԴԱՐ

Վարչապետին յայտարարութիւնները

Երեսփ. Ժողովին մէջ

Ուրբաթ օր, Երեսփ. Ժողովին մէջ սկսան վիճաբանութիւնները ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մասին։ Առաջին հարցապնդումներէն անմիջապէս վերջը խօսք առաւ Պ. Լէօն Պլում, իսկ վիճաբանութիւնները կը շարունակուին դեռ։

Պաշտօնական հարցապնդողներուն թիւն էր ութ, իսկ այս առթիւ խօսք առած էին 37 հոգի։ Առաջին հարցապնդումը կատարեց ձախ արմատական մը, դանգատելով թէ կառավարութիւնըփոխանականմիջապէսծրագիրներ իրագործելու, կը նախընտրէ օրօրել — «Այսօր ոչինչ, բայց վերջը ամէն բան»։ Իր կարծիքով, անհրաժեշտ է գործել անմիջապէս, մանաւանդ դրամական հրապարակին վրայ, որովհետեւ «դրամական ընչարքելութեան շրջանի մը մէջ կը գտնուինք»։

Թունդ ազգայնական երեսփոխան մը, Ֆէրնան Լօրան, յայտարարեց թէ բազմութեանց գնելու կարողութիւնը տկնչացած է գիներու բարձրացման եւ արտադրութեան թուլութեան հետեւանքով։ Դրամական համաձայնութենէն օգտուեցան միայն Անգլիա եւ Մ. Նահանգները։ Հարկ է փոխել քաղաքականութիւնը եւ վերահաստատել գործատէրերու հեղինակութիւնը։ Կառավարութիւնը կը յաւակնի պաշտպանել միջին դասակարգերը, մինչդեռ անոնք կատարեալ անձկութեան, եթէ ոչ թշուառութեան մատնուած են։ Ուրիշ երկու երեսփոխաններ ալ քննադատեցին կառավարութեան թուլութիւնը Աշխատանքի Դաշնակցութեան հանդէպ, ինչ որ կը կապէ աշխատանքի ազատութիւնը։

Ցետոյ խօսք առաւ Պ. Լէօն Պլում, եւ երկար ճառ մը խօսեցաւ, պաշտպանելով կառավարութեան քաղաքականութիւնը։ Վարչապետը նախ ակնարկելով զանազան երկիւղալի զրոյցներու՝ ցուցահանդէսին յապաղման, հաւաքական պայմանագրութեանց, գանձին դատարկութեան եւ ուրիշ հարցերու մասին, յայտարարեց.

— «Կը կարծեմ թէ այս յուզումը եւ անձկութիւնը հանդարտած են։ Ցուցահանդէսը պիտի բացուի մայիս 24ին, թեթեւ յապաղումով մը, ճիշդ է, բայց առաջին անգամ չէ որ այսպէս կ'ըլլայ։ Եթէ Ժողովը կ'ուզէ վիճաբանութիւն մը բանալ այս յապաղման բազմազան պատճառներու մասին, կառավարութիւնը չի խուսափիր։ Ինչ կը վերաբերի ժողովրդական ճակատի ծրագրին, ժամանակը չէ քննելու թէ պակասներ կա՞ն այդ ծրագրին մէջ։ Պէտք չէ զարմանալ եթէ, մէկ տարի վերջը, գլուխ չէ հանուած ինչ որ նախատեսուած է չորս տարուան համար։ Ամէն պարագայի մէջ, այս ծրագիրը այն է որ կը կապէ ժողովրդական զանգուածները ներկայացնող խմբակցութիւնները։ Կարելի չէ նոր բան դնել անոր մէջ, առանց նոր համաձայնութեան։ Հասարակաց ծրագիրը յանձնառութիւն մըն է իւրաքանչիւրին համար, ինչպէս եւ երաշխաւորութիւն մը։ Մենք ոչինչ պիտի լքենք»։

Վարչապետը յետոյ բացատրեց թէ գիներու եւ աշխատավարձերու պայքարը կանգ առած է։ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը անյապաղ տասը միլիառ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԻՆԳ ՇՈՒՆ, ԵՐԿՈՒ ԿԱՏՈՒ ԵՒ ...

Լոնտոնի թերթերուն մէջ կը կարդամ (6 մայիս).—

Րէնընըլտ Ուօրմէն, 32 տարեկան եւ խորթ աղջիկը, 25 տարեկան, մէկ-մէկ ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցան երէկ, անգթութեամբ վարուած ըլլալով հինգ շուներու եւ երկու կատուներու հանդէպ։

Միեւնոյն ատեն դատարանը վճռեց որ անոնք գիտմանս զրկուին շուներ եւ կատուներ պահելու իրաւունքէն։

Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ հայր եւ աղջիկ «անհարկի տառապանք պատճառած են անասուններուն, զանց առնելով որ եւ է խնամք»։

Հաստատուած է որ ամբաստանեալները իրենց տունը կղպելով դուրս ելեր են շաբաթ օրէն մինչեւ չորեքշաբթի, առանց ուտելիք եւ խմելիք ձգելու կենդանիներուն։

Ոստիկան մը ողբալի վիճակի մէջ գտեր է անասունները։

Հարկ եղած է գնդակահարել շուներէն մէկը։

Ցետոյ երեք շուներու դիակները դուրս հաներ են պարտէզին մէջ, նոր փորուած գերեզմանէ մը։

Մէկ խօսքով՝ «անմոխրաթաց» բարբարոսութիւն, որ խորունկ յուզում պատճառած է ամբողջ շրջանին մէջ (Լոնտոնի մէկ արուարձանը), ինչպէս յայտարարեց դատաւորը։

Իմ կարդացած թերթս չըսեր թէ քանի հազար հոգի մասնակցեցան «Անտառակ» շուներու եւ կատուներու թաղման եւ ի՛նչ դամբանականներ խօսուեցան։

Անշուշտ աւելի բարեպաշտ լրագիր մը այդ կէտն ալ պիտի լուսաբանէ, հանգստացնելու համար «քաղաքակիրթ» մարդկութեան խիղճը..

Չար սատանայ մը դրդեց թերթին միւս էջերն ալ աչքէ անցընել։

— Հինգ հազար մանուկներ նամբայ հանուած են Պիլպաօ քաղաքէն, Ֆրանսա փոխադրուելու համար։

Դեռ ուրիշներ ալ պիտի փոխադրուին, օրական 3 - 4000 կին եւ մանուկ, համագումար 20,000 խլեակներ։

Ինչո՞ւ այս տեղափոխութիւնը, — որպէսզի մնացողները աւելի լաւ ջարդեն իրար, առանց ընտանեկան հոգեր ունենալու։ Ինչպէս ամբողջ Սպանիոյ մէջ, որ չորս կողմէն պաշարուած, կրակին մէջ ձգուած է։

Կրակը թող ներսէն վառի, միայն թէ իրենց չդպչի։

Իսկ տեղափոխուած մանուկներն ու կիները ալ թանկագին դրամագլուխ մը կը կազմեն, աշխուժացնելով մարդասիրութեան շուկան, որ գործադրութեան մատնուած է, առ ի չգոյէ հայկական ջարդերու եւ աքսորներու։

Ի՞նչ պիտի բանին ամենազգի միսիոնարներն ու հաւաքացեալները, եթէ քաղաքակրթական պատերազմներն ալ չըլլան, իրենց որբերով եւ այրիներով։

Ու չար սատանան աղաղակեց.

— Էս աշխարհը պէտք է փլի։

— Ինչո՞ւ, անզգա՛մ։

— Տարիներ առաջ, այս մարդիկը հատատելով թրքական հալածանքներն ու ջարդերը, հանդիսաւորապէս կը յայտարարէին թէ կարելի չէ այդքան բարբարոս իշխանութեան մը յանձնել քրիստոնեայ ժողովուրդներ։

Եւ սակայն, յանձնեցին, եւ ամբողջ ժողովուրդ մը կրակը նետել տուին։ Ցետոյ ալ սիրալիր համբուրուեցան անոնց հետ որ ջարդեր էին մէկ միլիոն Հայ, 300,000 Յոյն եւն.։

Իսկ այսօր, Լոնտոնի մէջ, մէկ - մէկ ամիս կը բանտարկեն եւ գիտմանս շուն եւ կատու պահելու իրաւունքէն կը զրկեն հայր մը եւ աղջիկ մը, որովհետեւ անօթի ձգեր էին հինգ շուն եւ երկու կատու։

Ի՞նչ պատասխանէի ...

ՎԱՀԷ

«Սատանայի զաւակներ» Փարիզի մէջ

Այսօր պիտի կարդաք մանրամասնութիւնները անգլիական նոր շարժանկարի մը՝ «Սատանայի զաւակներ» կամ «Ներքինին», որ ամէնէն զարշելի դերը կը վերագրէ Հայու մը, (հարէմ աղայի եւ ոստիկանական վերատեսուչ!) եւ մուր կը քսէ հայ ժողովուրդի ճակտին։ (Տես Բ. Էջ)։

Երեքշաբթի օր պիտի կարդաք մեր թղթակցին բողոքի նամակը՝ այդ առթիւ եւ ստացած պատասխանը։

Ինչպէս կը հաղորդեն տեղական թերթերը, նոյն շարժանկարը կը ներկայացուի նաեւ Փարիզի մէջ, 116, Շանզ՛ Էլիզէ։

Անհրաժեշտ է բողոքի նամակներ ուղղել տեղական մամուլին, լուսաբանելով խնդիրը, փաստացի եւ պարզ վերլուծումով մը։ Թերեւս մեր ուժէն վեր է արգիլել շարժանկարին ցուցադրութիւնը, բայց, վրդովումի ոչ եւ է արտայայտութիւն չի կրնար ապարդիւն մնալ, ինչպէս եղած է Լոնտոնի մէջ, ուր հեղինակը ցաւ կը յայտնէ իր գործած սխալին համար։

Մանաւանդ այստեղ հաստատ նոյն ֆրանսագէտ երիտասարդներու կ'իյնայ կատարել իրենց պարտականութիւնը։ Որովհետեւ, խիստ անհանդուրժելի տպաւորութիւն կը ձգէ «Սատանայի Զաւակներ», թէ իբրեւ վէպ եւ թէ իբրեւ շարժանկար։

Երկու նամակներ՝ Հայկական ջարդերու մասին

Ընթերցողները թերեւս կը յիշեն թէ Լոյտ Ճորճ, Անգլիոյ նախկին վարչապետը, վերջերս ճառ մը խօսելով, անձախորժաբար հոչակած էր Ատտիս - Աբեպայի ջարդերը, ներկայ ժամանակներու մէջ։

Օր. Զապէլ Պօյաճեան, ծանօթ լուսանկարչուհին, այս առթիւ հետեւեալ նամակը ուղղած է անգլիական թերթի մը.—

— «Վերջին քանի մը օրերու ընթացքին, Ուինչէսթըրի գահերէցը եւ Պ. Լոյտ Ճորճ զուգակշիռ մը հաստատեցին պատերազմի ատեն Թուրքերու կողմէ մէկ միլիոն Հայերու ջարդին եւ կարգ մը Հապէշներու ջարդին միջեւ՝ Իտալացիներու կողմէ.

«Այս Հապէշները զինուած էին օրէնքին դէմ եւ մահափորձ մը կատարած՝ իտալացի հրամանատարին դէմ։ Հայերը անզէն էին, անոնք ջարդուեցան Թուրքերուն կողմէ, որովհետեւ Թուրքիայէն դուրս գտնուած գրեթէ բոլոր Հայերը կը կռուէին դաշնակիցներուն համար կամ կ'օգնէին անոնց դատին, եւ այդ ծառայութեանց միակ վարձատրութիւնը եղան այս ջարդերը։

«Տարրական պարկեշտութիւնը կը պահանջէ հանգիստ ձգել զոհերը եւ անոնց անունը չշահագործել աւելի դառնութիւն սերմանելու համար ազգերու միջեւ»։

Լոնտոնի մեր թղթակիցը, Ժ. Միսաքեան եւս բողոքի նամակ մը ուղղած է «Սթար» թերթին, որ հրատարակած է անոր ամփոփումը.

—«Պ. Լոյտ Ճորճ վերջերս խօսելով Ատտիս Աբէպայի խուլական ջարդերու մասին, զանոնք նկատեց ամէնէն վայրագը՝ ներկայ ժամանակներու մէջ։

«Իրականութիւնը այն է, որ հազար անգամ աւելի ահաւոր ջարդեր պատահեցան օսմանեան կայսրութեան մէջ, վերջին 50—60 տարիներու ընթացքին։ 300.000 Հայեր կոտորուեցան 1896ին, եւ ուրիշ 25.000 հոգի ալ՝ 1909ին։ Այս ջարդերը իրենց գագաթնակէտին հասան 1915—17ին, երբ ոչ նուազ քան մէկ միլիոն քրիստոնեայ մանուկներ, կիներ եւ այրեր սպաննուեցան զարհուրելի ձեւերով»։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

«ՍՏԱՄՊՈՒԼԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ» ԿԱՄ «ՆԵՐՔԻՆԻՆ»

—— o ——

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ-ՎԷՊ ՄԸ ՈՒՐ ԱՄԷՆԷՆ ԶԶՐԷՑԱՅԻՆ ԴԵՐԸ ԿԸ ԿԱՏԱՐԷ ՀԱՅ ՄԸ․․

Անգլիացի ծանօթ դերասան մը, Ֆրէնք Վօսփըր եղերական մահ մը ունեցաւ երկու ամիս առաջ, երբ Միացեալ Նահանգներէն Անգլիա կը վերադառնար երկար արձակուրդէ մը յետոյ: Վերջին գիշերն էր Ովկիանոսին վրայ ու անսովոր խրախճանք կար Ֆրանսական փառայեղ շոգենաւին՝ «Փառի»ի դահլիճներուն մէջ: Ուշ ատեն արուեստագէտն ու իր երիտասարդ բարեկամը հիւր կ'երթան շատ գեղեցիկ Անգլուհիի մը սենեակը, ուիսքիով կամ աղջկան հրապոյրներով գինովնալու համար: Վօսփըր քանի մը բաժակ պարպելէ յետոյ, նաւուն կամրջակը կը բարձրանայ:

— Սպասեցէք, հիմա կուգամ, կ'ըսէ իր բարեկամներուն:

Աղջիկն ու երիտասարդը ի զուր կը սպասեն. դերասանը կ'ուշանայ հինգ, տասը, քսան վայրկեան: Փնտռտուք կը կատարուի շոգենաւին մէկ ծայրէն միւսը: Չկար, անյայտացեր էր յանկարծ՝ ինչպէս ուրուական մը:

Օրեր ետքը Մանշի ալիքները անգլիական ծովափը կը նետէին ուռած ու այլափոխուած դիակ մը — Ֆրէնք Վօսփըրն էր:

×

Բայց այս արկածը հաղորդելու համար չէր որ սկսայ նամակս:

Արուեստագէտին եղերական վախճանէն մօտ երեք շաբաթ վերջ, Լոնտոնի թերթերը նոր տեղեկութիւն մը կուտային իր մասին՝ այս անգամ արդէն շահեկան մեզի՝ Հայերուս համար:

Արդարեւ Ֆրէնք Վօսփըր թատերական արուեստին իր վերջին տուրքը կը բերէր կատարելով Հայ հրէշի մը դերը շարժանկարի ժապաւէնի մը մէջ զոր պատրաստած էր անցեալ ամառ, իր ամերիկեան արձակուրդէն անմիջապէս առաջ: Եւ ի՜նչ ողբերգական զուգադիպութիւն — դերասանն ալ կը մեռնէր ճիշդ այնպէս ինչպէս իր անձնաւորած տիպարը — ծովամոյն:

Ժապաւէնը տեսնելէ առաջ, կ'ուզէի կարդալ այն գիրքը, որուն վրայ հիմնուած էր շարժանկարին պատմութիւնը: Եւ ահա ընչացայտ կարդացի վէպը՝ «ՍՏԱՄՊՕԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ», հեղինակ Տէնիս Ուիթլի: Կարդացի զայրոյթ ու ցասումով, որովհետեւ անգլիացի գրագէտը առանց կարմրելու անհրաժեշտ նիւթեր էր շարք մը արտասովոր դրդապատճառութիւններով նախատելու հայ ժողովուրդը, որուն պատմութեան եւ բարքերուն բացարձակօրէն անտեղեակ կը թուէր: Այս վերջին պարագան կարելի եղաւ հաստատել չնորհիւ թղթակցութեան մը զոր «Ցառաջ»ի անունով ունեցայ իրեն հետ:

×

«ՍՏԱՄՊՕԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ» երեք հարիւր մանրատառ էջերու վրայ փռուած վէպ մըն է: Լրտեսական — ոստիկանական պատմութիւն մը, որուն հմայքները առանց խնայելու զարդարուած, հարիւրներով շուկայ կը նետուին ամէն օր, ամէն շաբթու, «լուսաւորելու» համար լուրջ աշխատութիւններ կարդալու եւ մարսելու ընդունակութենէն զրկուած բազմութիւնները: Անհատ-սիկ ամփոփումը քանի մը բառով —

Անգլիական սեղանատուրական հաստատութիւն մը ծրագիրներ կը մշակէ խոշոր դրամագլուխով ձեռնարկներ կատարելու համար Թուրքիոյ մէջ: Բայց որոշ վարանումներ ունի, որովհետեւ դեռ չէ՞ր թէ ընդդիմադիր հոսանք մը յեղափոխութիւն կը կազմակերպէ Մուսթաֆա Քէմալի վարչաձեւը տապալելու եւ սուլթանութիւնն ու խալիֆայութիւնը վերահաստատելու համար:

— Թուրքիա հետզհետէ կը յառաջդիմէ երեւութապէս կայուն կառավարութեան մը հովանաւորութեան տակ, կը բացատրէ ընկերութեան ատենապետը անգլիացի երիտասարդ սպայի մը որ գաղտնի առաքելութեամբ Պոլիս պիտի երթայ՝ Թուրքիոյ ներքին կացութեան մասին նոր տեղեկութիւններ հաւաքելու համար:

— Եթէ ներկայ կացութիւնը շարունակուի, ձեռնարկը կը յաջողի եւ դրամ կը շահինք. բայց եթէ մեր կասկածները իրաւացի են եւ հակառակ հոսանք մը կայ երկրին մէջ, այն ատեն անխոհեմութիւն է գործի սկսիլ․․․ չենք գիտեր թէ շարժման ղեկավարը ով է կամ ինչ նպատակներ կը հետապնդէ․․․ Թերեւս Մ. Քէմալն է որ տուն կուտայ այդ դաւադրութեան, որպէսզի հողային նոր պահանջներ հրապարակ նետէ․․

Եւ ահաւասիկ գաղտնի գործակալը կը հասնի սուլթաններու երբեմնի մայրաքաղաքը: Այնտեղ կը ծանօթանայ ընդդիմադիրներուն, կը մտերմանայ անոնց գլխաւոր անդամներուն հետ եւ ստոյգ տեղեկութիւններ քաղելով, կը հաստատէ թէ արդարեւ ծանր տագնապ մը կը տիրէ երկրին մէջ: Այս յեղափոխական շարժումին ղեկավարն է ՀԱՅ ՄԸ, անունը՝ Բաղտոմ Հարի Պէքար, նախապէս Սուլթանական Աէրային «հարէմաղասին» իսկ հիմա հանրապետական Թուրքիոյ ընդհանուր ոստիկանապետ․․․ Գեղարուեստական հրէշ մը, համաձայն հեղինակին նկարագրութեան, որ խժդժօրէն կը սպաննէ իր զոհերը, Մարմարայի ջուրերուն մէջ նետելով զանոնք:

Գործակալը հաւատարմօրէն կը կատարէ իրեն յանձնուած վտանգաւոր պաշտօնը: Գաղտնի տեսակցութիւններ կ'ունենայ յեղափոխականներուն հետ, նոյնիսկ ներկայ կը գտնուի անոնց հաւաքոյթներու եւ ժողովներուն, կը բացատրէ անոնց Մ. Քէմալի վարչաձեւին բարիքները եւ ի վերջոյ կը յաջողի համոզել զանոնք, որպէսզի հրաժարին Սուլթանն ու խալիֆան, ֆէսն ու ֆէրաճէն ետ բերելու անիմաստ ու յետադիմական ծրագրէն: Եւ Թուրքիոյ երիտասարդ յեղափոխականները անզուգական միաձայնութեամբ կը հետեւին գաղտնի գործակալին յորդորներուն: Կը բացատրեն անոր թէ ինչպէս կազմակերպուած են, քանի բջիջ ու քանի անդամ ունին Պոլսոյ եւ գաւառներուն մէջ: Ցետոյ դրամատիրական հաստատութեան ներկայացուցիչը անգլիական գեսպանատան օժանդակութեամբ գաղտնիքը կը հաղորդէ Էնկիւրէի կառավարութեան եւ դաւադրութեան հեղինակները կը ձերբակալուին:

Գրքին կմախքն էր որ տուի: Հեղինակը, որ օտանակ մը չէ իր ասպարէզին մէջ, վարպետօրէն հիւսած է իր հէքիաթը, որպէսզի ընթերցողը չձանձրանայ եւ շնչասպառ հետաքրքրութեամբ հետեւի դէպքերուն: Ջերբակալութիւն, առեւանգում, մահափորձ, հովուերգութիւն, քաջագործութիւններ, դաւադրութիւններ իրարու կը յաջորդեն շարժանկարի կանոնաւորութեամբ: Ահաւասիկ Անգլիացի գործակալը դէմ դիմաց իչխան Ալիին հետ՝ վաղուան Սուլթանը, զոր ապաստանած էր Լոնտոնի մէջ ընդունելութեան մը պահուն, երբ վաւաշոտ Թուրքը կը փորձէր համբոյր մը գողնալ իր սիրուհիէն: Ահաւասիկ Հայ ոստիկանապետը որ յանկարծ կը ձերբակալէ այդ կնամոլը եւ ծովը կը նետէ կը խեղդուի․ ոչ, սիրուհին նաւակով իրեն կը սպասէր Եէտի Գուլէի բացերը ․․․ Ու այսպէս անընդհատ շարք մը անհաւանական դէպքերու: Պատմութիւնը կ'աւարտի Թուրքիոյ ներկայ վարչաձեւին յաղթանակով եւ Մ. Քէմալի փառաբանութեամբ:

Վրդովուելի որ եւ է պատճառ պիտի չունենայի, եթէ հեղինակը բաւականանար գովասանքներ շռայլելով «եւրոպականացած Թուրքերուն»: Ճաշակի եւ շահու խնդիր է հիանալ ժողովուրդի մը վրայ որուն պատմութիւնը արիւն կը հոտի: Բայց Տէնիս Ուիթլի աւելի հեռուն կ'երթայ եւ կը չփոթէ զոհը դահիճին հետ: Գիրքը թղթատելով իմացայ, օրինակ, որ Պոլսեցիները «խօզեր ու սատանաներ են, թուրք պիծակային երբեք ապահով չէր անոնց հողերուն վրայ, անոնք աղօթքներով ու գերանդիներով կը ջարդէին կիներն ու երախաները եւ իրենց քահանաները Թրքական արիւն կը խառնէին պատարագի գինիին մէջ»:

— Ցանցաւորները չէինք կրնար գտնել, կը բացատրէ Թուրք յեղափոխականը անոր, իսկ[?] գործողութիւնը հետեւաբար ամփոփուած էինք գանգուածային պատիժներ կազմակերպել, անմեղներն ալ յանցաւորներուն, ասկայն նոյնիսկ անոնք յանցաւոր էին, որովհետեւ քրիստոնեայ քահանաները, կիները եւ երախաները կը մասնակցէին արեան վրէժի բարբարոս ցուցադրութեան ․․․

Իսկ Հայերը․․․ «Սերունդներէ ի վեր մարզանքի վերածած էին յարձակիլ թուրք ամայի գիւղերուն վրայ․ մարդկային արարածներ չեն անոնք այլ վայրի գազաններ որոնց միակ հաճոյքն է անգթութիւնը․ բարեկիներ ու-րոնք վիրաւոր եզան վրայ կը յարձակին խումբով՝ աչիքները դուրս քաշելու համար․․․ կարելի չէ բարեկամութեամբ ապրելու կոչ ընել իրենց, չեն հասկնար․․․ մտրակէն ու ծեծէն կը հասկնան միայն․․․ ամէնէն աղէկը Թուրքը խնամք կը տանի իր ձիուն, իսկ Հայերը իրենց երախաներուն հետ անգամ անգթօրէն կը վարուին․․․ մենք Թուրքերս բարեխիղճ ժողովուրդ մըն ենք, կը սիրենք մեր զաւակները, ձիերը, շուները եւ կը պաշտպանենք զանոնք․․․ այդ տեսակէտէն Անգլիացիներուն կը նմանինք ․․

Փակեցի գիրքը եւ ՅԱՌԱՋի անունով նամակ մը գրեցի հեղինակին:

Ցաջորդով՝ այդ նամակը եւ ստացած պատասխանս:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԱՆՄԻՏ ԵՒ ԱՆԱՐԹԻՒՍՏ

—•—

ԱՌԱՋ ՈՒ ՀԻՄԱ

Մայթի մը վրայ դէմս կ'ելլէ պարոն Ղուկասը: Կը հարցնեմ․

— Ո՞ւր բարով ․․․

— Գարտատէրերուս մէկմէկ այցելութիւն տուած էի: Անոնց քովէն կը դառնամ:

— Ի՞նչ գանձեցիր․․․

— Տաղր ու ծիծաղ ․․․

Ի՞նչպէս կ'ըլլայ ․․․

— Եղբայր, առէջ առաջ, երբ պարտատէրերուս մօտենայի դրամ ուզելու, ամէնքն ալ, առանց բացառութեան, կը սկսէին լալ ու ողբալ, յայտնելով իրենց յուսահատական վիճակը: Իսկ հիմակ երբ իրենց կը մօտենամ դրամ ուզելու՝ քրքիջ մը կ'արձակեն վրաս ու կ'ըսեն․

— Ինչ կատակասէր մարդ ես:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԻՒԵՐ

Դաշնակցութեան համակիր միութիւն մը՝ երեկոյթ մը կազմակերպած էր:

Քանի մը օր վերջ, միութեան անդամներէն մէկուն ըսի ․

— Ո՞րքան բազմութիւն ունէիք ձեր երեկոյթին:

— Առնուազն 500 հոգի:

Քիչ վերջ Դաշնակցականի մը հարցուցի որ պատասխանեց ․

— Կարծեմ 400 հոգի մը կար:

Չէզոքի մը ուղղեցի նոյն հարցումը ․

— Երեկոյթին, վստահաբար 300 մարդ կար:

Հնչակեանի մը ուղղեցի միեւնոյն հարցումը․

— Հազիւ 200 հանդիսատես կար:

Անդիէն Հօկեան մը աւելցուց․

— 100 — 120 հոգիէն մէկ հոգի աւելի չկար:

Ռամկավարի մը հարցուցի ու ան պատասխանեց․

— Գրեթէ մարդ չկար:

Հանելո՞ւկ:

Քու լծցի:

Ահա պարզ միջոցը հասկնալու համար թէ քանի՞ հոգի կար հայկական հանդէսի մը մէջ.— Ստանալ թիւեր բոլոր հոսանքներու ներկայացուցիչներէն ու դանել միջինը:

Ուրեմն՝ յիշեալ միութեան երեկոյթին ներկայ էին երեք հարիւր հոգի:

Աւելին փէրիներն էին ու պակասը պակասաւորները:

ՔՈՒՆԻ ՄԱՍԻՆ

Գամեալ անցքի (Փասաժ Գլուէթ) մը վրայ կը հանդիպիմ պարոն Կակոյին, որ ունի աւերուած դիմագիծեր, ու կը հարցնեմ ․

Ի՞նչ կայ չկայ ․․․

— Հիւանդ եմ: Քոյրս բժիշկ մը բերաւ․ բժիշկը յանձնարարեց որ առաւօտները շատ քնանամ: Կինս ալ բժիշկ մը բերաւ․ ան ալ պատուիրեց որ շուտ արթննամ: Հիմակ անտանելի է վիճակս: Քոյրս զիս քնացնել կը ձգնի ու կինս զիս արթնցնել կ'աշխատի:

— Ճիշդ ու ճիշդ Հայոց ազգին վիճակը ունիս, Տիար Կակօ ․․․

— Ի՞նչպէս ․․․

— Կուսակցութիւն մը կայ որ մեր ազգը քնացնել կ'ուզէ, տարբերելով թէ ազգը քունի պէտք ունի ուժովնալու համար: Կուսակցութիւն մըն ալ կայ որ մեր ազգը արթնցնել կ'ուզէ, փաստելով թէ հայ ժողովուրդը չափէն աւելի քնացած է:

— Ո՞ր մէկն է իրաւունք ունեցողը:

— Այդ պատգամը պաշտօնապէս արձակել քեզի կ'իյնայ, Տիար Կակօ ․․․

— Եթէ ասիական փիլիսոփայութեան հետեւինք՝ քունն է միակ երանութիւնը կեանքին: Իսկ եթէ եւրոպական տեսակէտին հետեւինք, արթնութիւնն է կեանքի էական պայմանը: Եւ որովհետեւ մեր ազգը ինկած է ասիական եւ եւրոպական քաղաքակրթական հոսանքներուն ազդեցութեան մէջ՝ մեր վիճակը այսպէս պիտի տեւէ ․

— Այսինքն ի՞նչպէս ․․․

— Կէս քուն, կէս արթուն:

(Գամեալ անցքին —փասաժ գլուէ — վրայ սկսան խուժել ինքնաշարժներ ու մեր խօսակցութիւնը կիսատ մնաց կամ այսքանով աւարտեցաւ կարծեմ):

ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Կ'ըսեն․

— «Երջանկութիւնը պատմութիւն չունի»:

Եւ որովհետեւ ամէն մարդ ու ամէն ազգ անպայման պատմութիւն մը ունի, ուրեմն ամէն մարդ ու ամէն ազգ ապերջանիկ է, առաւել կամ նուազ:

Գալով Հայերուս՝ մենք քանի մը տեսակ պատմութիւն ունինք․ այսինքն քանի մը տեսակ ապերջանկութիւն: Կը տեսնուի որ մեր դժբախտութիւնները յոգնակի են, ինչպէս նաեւ եզակի:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

— . —

Ծառեր կ'աճին այստեղ, կ'աճին եւ այնտեղ,
Բայց այն ծառերն որ իմ երկիրս կ'աճին,
Կ'արձակեն խո՜ր, կ'արձակեն նո՜ւրբ արմատներ,
Արմատներ նո՜ւրբ անվերջ, մէջը իմ արտին:

Ծանօթ երգի պէս մրմունջն իր կը հնչէ,
Երբ որ անցնի հովիկն իրենց ճիւղերէն:
Օտարութեան մէջ ան միայն սառչում է,
Չեմ հասկնար ես բան մ'օտար ծառերէն:

Կ'ունկնդրեմ ժամեր երկրիս մէջ ստէպ
Ծառերս իմ եւ թռչուններն անմամն,
Ու սիրտս,— կրնա՞ր ըլլալ միթէ ուրիշ կերպ—
Կը սիրէ քեզ, ո՜վ հայրենիք, քեզ միայն:

ՌՈՊԷՐԹ ՌԷՀ

ՓՐԱԿԱ, 3 Մայիս,— Սիրելի «Ցառաջ», այս քերթուածը երկու շաբաթ առաջ երեւցաւ գերման ազգայնական օրաթերթի մը մէջ: Սիրեցի եւ թարգմանեցի: Բայց ուրիշ քերթուած մը կայ, նոյն լեզուով գրուած ազատ ոտանաւոր, որ «Ժողովուրդ» վերնագիրը կը կրէ: Այդ ալ պիտի թարգմանեմ ու ղրկեմ: Կարծէք գրողը Հայ մը ըլլայ, կարծէք մեր ազգին համար գրուած ըլլայ ան: Այնքան տաք, այնքան բաբախուն, այնքան գորովագութ, հեղինակը իր, գերման ժողովուրդը կ'երգէ եւ իր ցեղակցութիւնը կը յայտնէ անոր: Ցաջորդով:

Ե. Գ.

ՖՐԻԿ

— . —

ԽՄԲ. — Այս գրութիւնը կարտատպենք «Ս. Հայաստանէն» (8 ապր․) միջնադարեան բանաստեղծին ․․․ դեան 700ամեակին առթիւ. Հայաստանի կառավարութիւնը որոշած է հրատարակել Ֆրիկի գործերը —

Այն բազէին եմ նըման
փոքրը որս ոչ կաւնար[?]
Հանց մեծամեծ խորհուրդ ․․․
Որ յաւիտեան ոչ կատար․․․
Ֆրիկ

Ներկայ դարի 30ական թուականներին զուգադիպում է հայ գրականութեան համար մի շատ նշանակալից տարեթիւ: Լրանում է միջնադարեան բանաստեղծութեան հիմնադիրներից մէկի՝ Ֆրիկի ծննդեան 700ամեակը:

Ֆրիկը ծնած է 13րդ դարու երկրորդ կէսի Թուականներին:

Ֆրիկ անունն անկասկած կեղծանուն է: Ի՞նչ է նշանակում այդ կեղծանունը, կամ ո՞րն է այդ մարդու իսկական անունը, յայտնի չէ: Յայտնի չեն նաեւ նրա ծննդեան ու մահուան վայրերը: Նրա կենսագրութեան մասին կարելի է գաղափար կազմել միայն նրա երգերից: Մի բան պարզ է, որ նա վանական չի եղել եւ ոչ էլ ․․․ սանել է որ եւ է տեղ: Նրա ստեղծագործութիւնն իր բնական տաղանդի արդիւնքն է:

Ծագումով նա պէտք է որ եղած լինի կամ գիւղացի եւ կամ քաղաքացի քաւոր արհեստաւոր: «Թէ նա ․․․ ճորտ ու ծառայ կամ կարեւոր ․․․ ուրիս՝ սոքա զիս ուրացան եւ ․․․ աղքատ հոգիս»,— գրում է նա իր ․․․ սին:

Ֆրիկն ապրել է Թաթարական ․․․ չաւանքների ժամանակ, երբ գիւղացի եւ արհեստաւորը կեղեքւում էին թէ օտար եւ թէ հայրենի բռնակալների ձեռքով:

Ֆրիկին, իբրեւ խեղճ գիւղացի կամ արհեստաւորի, ի հարկէ ․․․ խնայում. այդ պատճառով էլ նա գրում է.— «Պարտուց անհուն կու գ․․․ գամ, զինչ ունիմ ի քամուն ․․․ բռո երեւոյթին, չկարողանալով ․․․ ճարել իր վրայ բարդած պարտքը ․․․ ասում է.— «Դրի զիմ որդին գրա․․․

Ի՞նչպէս երեւում է, դա մի ․․․ կանոն երեւոյթ էր, որովհետեւ ժամանակակից պատմաբան Գանձակեցին վկայում է.— «Եւ ով որ չէր ․․․ րողանում վճարել հարկը, նրա ․․․ նուկներին վերցնում էին ․․․ փոխարէն»: Այդ է թերեւս պատճառ ․․․ որ զառնացած բանաստեղծը բ․․․ գանչում է.—

«Ոչ ծլլիմ, ոչ բուսանիմ, ․․․ պարզանձած սերմ եմ գերիս»

Եւ այդ բառերը բուն իմաստով ․․․ զուրկ ու խոշտանգուած մարդը ․․․ «ոչ տուն ունի եւ ոչ տեղ», իրեն ․․․ լիս է հարբեցողութեան, ․․․ «մի պահ քուն մանի» եւ ․․․ բախտի դառնութիւնը: Ու ․․․ թափառական աշուղ, շրջում է ․․․ քից - քաղաք, գիւղից գիւղ, ․․․ մինչեւ Կիլիկիայի սահմանները ․․․ գերի արդեւ հետքը գտնելու ․․․ ւոյթին որոնումներն ․․․ անցնում եւ նա, յուսահատութ․․․ դուռն հասած, կորցնում է հոգ․․․ հաւասարակշռութիւնը, ․․․ «Զիմ խելաց ուժն յինքն գինին ․․․ տանի»:

Իր եւ իր նման կեղեքուածների ․․․ անիրաւուածների դառն կեանքը ․․․

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ՍԻԵՏՈՒՍ ՊԻՔԵԱՆ (Գիւմիւշխանեցի Ալօ)

—•—

Ալօն պատասխանեց․ «Քեզի հոս հարցնելո՞ւ դրած են»: Փաշան՝ «Օ-յան հայտուան»: Ալօն՝ «Հայոտուն ակ-նէն պապան տըր»:

Լուցինք ազմուկը: Կայծակը վազեց դէպքի վայրը եւ պոռաց․ «Ի՞նչ կայ, ի՞նչ կայ»: Փաշան՝ «Ես այս վայրենիին կը հարցնեմ՝ ո՞վ էք․ երկինք կը թուչի»: Ալօն՝ «Վայրենին դուն ես»․ Կայծակը կը հարցնէր փաշային․ «Դո՞ւն ով ես»: Փաշան թէ՝ «Ես Սալիհ փաշան եմ: Իսկ դուք ո՞վ էք, իսկոյն ըսէք»: Կայծակը պատասխանեց․ «Բէն - Հէսէն Առաքել - Մարտի մէնըմ․ երզրճի Ալյան ըմ, Ջօրտա փահլիվան ըմ: Բայրուրդ մէջիէնըմ: Քէլէշլէրտանըմ»:

Փաշան իր կարգին՝ արձակ[?] յանդէպ «Հա, պապամ, հա, դաֆա տեն-կիսին»:

Բարեկամ եղանք: Գիտցաւ, որ մենք Սասնոյ յեղափոխականներէն էինք եւ Սահմանադրութեան պատճառով կը դառնայինք հայրենիք:

«Շատ ուրախ եմ,— փաշան ըսաւ,— երբ հասնիս ես հոն կը լինիմ: Արի մեր տունը սուրճ մը խմենք»: Կայծակը պատասխանեց․ «Կուգամ եւ խանումին ալ կը տեսնեմ»:

Հասանք Վան, անկէ Պիթլիս, ապա Մուշ: Ալօն ու Մուրատը գնացին դէպի իրենց ծննդավայրը, մէկը Երզնկա, միւսը Սեբաստիա: Երբ Ալօն Երզնկա կը հասնի, կը գանէ երկու զաւակները, բայց կինը արդէն մեռած կ'ըլլայ:

Այնուհետեւ Ալօն հաստատուեցաւ Տրապիզոն եւ բաւական մեծ դեր կատարեց դէնքի փոխադրական գործի մէջ: Փորձուած եւ թրծուած ըլլալով Դաշնակցութեան քուրայի մէջ, պատերմի նախօրեակին ան կը նկատէր Թուրքերու բռնած կասկածելի ընթացքը եւ Սեպրակ Ենայեանի հետ երկարօրէն կը խօսէր ինքնապաշտպանութեան մասին: Բայց կը տեսնէր, որ գործը կը դանդաղէր, եւ վտանգը կը մօտենար: Վերջին նաւով անցաւ Պաթում: Իրմէ յետոյ այլեւս ոչ մէկ հայ ճամբորդ Տաճկաստանէն չեկաւ:

Ալօն եկաւ մեր զումարտակի մէջ մտնելու, Պարսկաստանի գծին վրայ. Եղաւ ձիաւորներու հարիւրապետ: Մասնակցեց բոլոր կռիւներուն եւ իր քաջութեան համար ստացաւ առաջին, երկրորդ, երրորդ, եւ չորրորդ Գէորգեան ասպետներու շքանշանները:

Իր այս երկար մաքառումներու ժամանակ չարունակ կը տանջուէր, որ իր զաւակները մնացին տաճկական բռնութեան տակ: Իսկ երբ լսեց, որ տեղահան են եղած ուրիշ Հայերու հետ, դաժանօրէն սպաննուած եւ կիները առեւանգուած, չափազանց ծանր ազդուեցաւ եւ օր ըստ օրէ կորսնցուց առողջութիւնը:

Վերադարձաւ Թիֆլիզ ճիշդ այն օրերուն, երբ Սեբաստացի Մուրատը փոքրիկ նաւակով մը, արհամարհելով Թրքական նաւատորմը, ապահով հասած էր Պաթում:

Հին ընկերներս եկանք իրարու մօտ: Հոն էր նաեւ Կայծակը: Խորհրդակցեցանք Ալոյի առողջութեան մասին եւ որոշեցինք յանձնել զայն ժամանակէս բժիշկներու: Տարինք Փօթի, Տէր Նիկողոսեան անունով նշանաւոր բժիշկի մը մօտ, որ դեղեր տուաւ:

Թողինք զայն Պաթում, եւ ես, Կայծակն ու Մուրատը անցանք երկիր:

Աւաղ, մեր սիրելի Ալօն ալ, իր զաւակներու կորուստին չդիմանալով, 1916ին կնքեց իր մահկանացուն:

ՍԵՊՈՒՀ

(վերջ)

ՖՐԻԿ

ԳԱՆԳԱՏ

— . —

(Հատուած)

Աստուած արդար եւ յիրաւի,
Եւ ողորմած յամենայնի.
Հանդէս ունիմ բան մի վէճի,
Թէ դու լսես քո ծառայի:

․ ․․ ․․ ․ ․․․

Որ մէկն ապրի տասն տարի․
Մէկն հարիւր այլ աւելի,
Մէկն ո՛չ ի տասն հասանի,
Երկու երեք ամսոյ մեռնի:

Այն որ աղջիկն է՝ մեռանի,
Աստամնաբառ պառաւն ապրի,
Ով կեանք ուզէ՝ կեանք կարճի,
Ով շատ ապրի՝ իսկի չթաւի:

Ապա այս է՞ր որ կուլինի,
Եւ թէ խամէ՞ կայ եւ յայտնի,
Որ մէկն ունի բազում որդի,
Մէկն բնաւ չունի որդի:

Մէկն ի պապանց պարոնորդի,
Մէկն ի հարանց մուրող լինի.
Մէկին հազար ձի եւ ջորի,
Մէկին ոչ ուլ մի, ոչ մաքի:

Մէկին հազար դեկան ոսկի,
Մէկին ոչ փող մի պղնձի,
Մէկին հազար հատ մարգարտի,
Մէկին ո՛չ ուլնիկ մ'ապակի:

Մէկին հազար գառնով մաքի,
Մէկին ո՛չ մէկ չորքոտանի,
Մէկին բեհեզ եւ ծիրանի,
Մէկին բրդէ շալ մի չանկնի:

Մէկին ատլաս եւ դրմզի,
Մէկին շապի՛կ մի չի հասնի,
Մէկին խարամն յաջողի,
Մէկին հալա՛լն կորուսի:

Մէկն ի զրկանացն հարստի,
Մէկն իւրայնոցն աղքատացի.
Մէկն է ուժով զարմանալի,
Մէկն է վախկոտ սարսափելի․

Մէկին բախտ եւ զրեհի,
Ծոխով նստի ի պետու ձի.
Մէկը պզտիկ եւ անվարտիկ,
Հետեւակին առաջ փախչի:

․․․ ․․․ ․․․․․․․․․․․

Իշխան դրեր ես մէկ մէկի,
Քան զքանասար զայլ ոչխարի.
Կամ զերդ վազան նապաստակի.
Կամ քաջ առիւծ ամէն հոտի:

Զտովլաբն ասա, թէ ո՞ւր լինի
Եւ բախտաւորն ո՞ւր գտանի.
Որ ի շուրջ զամ տասն տարի.
Եթէ կաթի՛լ մ'ինձ հանդիպի:

․․ ․․ ․ ․․․․․․․․․․․․

ՖՐԻԿ

պատրութեան տակ Ֆրիկը գրում է իր յայտնի «Գանգատը», որի մէջ հետեւեալ յանդիմանական խօսքերն է ուղղում Աստծուն՝

Որքան տանջին զմեզ յաշխարհի,
Եւ կեղեքեն զկեանս մեր յայտնի,
Եւ դու նոցա յամենայնի,
Անտես առնես զմեզ ի վրշտին:

Հայ կղերական պատմիչները սոցիալական անարդարութիւնների մասին համարեա թէ չեն գրում:

Ժողովրդի ծոցից ելած, ժողովրդի հետ ապրած եւ նրա կարիքներին ու վշտերին ցաւակից Ֆրիկն է միայն, որ նկատում է այդ անարդարութիւնները ու դասակարգային մօտեցումով քննադատում է իր ժամանակի հասարակարգը.—

Զայն մարդն, որ տալէն չունի՝
Ցամէն տեղօք է նա ծեծած.
Այն մարդն, որ տալէ ունի՝
Ցումմեքէ իսկ չէ ծեծած:

Եւ նա գիտէ, որ այդ «տալէն» ունեցող մարդը, «զօրն կայ պարապ նստած՝ չատ բարիք մօտ է կուտակած»:

Նման տողեր մենք չենք գտնում միջնադարեան ոչ մի այլ բանաստեղծի ստեղծագործութեան մէջ: Դա կարող էր անել միայն սոցիալական անհաւասարութեան զոհ, արտօնուած դասակարգերի քմահաճոյքին ու կեղեքմանը ենթակայ Ֆրիկը, որի պատկերն այնքան ցայտուն եւ արտայայտչական կերպով երեւան է գալիս նրա բանաստեղծութեան մէջ:

Ի հարկէ, նա միջոցներ չի գտնում իր ողբերգական վիճակից ելնելու համար եւ ոչ էլ ազատագրութեան որ եւ է ճանապարհ ցոյց տալիս ուրիշներին: Նա միայն իր դասակարգային հոտառութեամբ զգում է այդ ամէնը եւ ծանր խորհրդածութիւնների մէջ ընկնում:

«Մտօքս այս բաներիս վրայ չատ ատեն ի հոգս եմ անկած»:

Միակ բանը, որ նրան մնում է անել եւ որ անկասկած մի համարձակ քայլ էր միջնադարեան պայմաններում,— դա բողոքի եւ տրտունջի խօսքերն են՝ ուղղուած այս աշխարհի օրէնքները «հաստատող» Աստուծոյ դէմ:

«Սուտ է, ինչ որ կանես...», եզրափակում է նա, վճռի բանուելով «բախտի անիւի» հետ:

Մինչդեռ միջնադարի բոլոր կրօնաւոր բանաստեղծները վարդ ու բլբուլ, սէր ու բնութիւն են երգում, աշխարհական Ֆրիկն իր քնարի նիւթն է դարձնում ճնշուած մարդու տանջանքներն ու բողոքը: Ֆրիկը հայ գրականութեան մէջ առաջիններից առաջինն է, որ 700 տարի սրանից առաջ կասկածի տակ է առնում եւ պարսաւում է իր ժամանակի ամբողջ հասարակակարգը: Նա հայ բանաստեղծութեան անդրանիկ դեմոկրատ ներկայացուցիչն է, քաղաքացիական մոտիվների անդրանիկ երգիչը, որ գրել է ժողովրդի համար եւ ժողովրդին հասկանալի աշխարհիկ լեզուով:

ՆՈՐ ԲԱԺԻՆ... յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՀԱՅՐԵՆԻ ԳԱՐՈՒՆ

Ձիւնը, որ ծոյլ պառաւներու պէս օրերով դռներուն առջեւ փռուեր նստեր էր, հիմա, մայիսի կրակոտ աչքերէն սարսափահար, կը փախի հեռուն:

Եթէ քիչ մը քաջութիւն ունենաս սա ծառերուն ծերպերէն դէպի հեռուն նայելու, պիտի տեսնես որ, արցունքը աչքերուն, ուժով մը լերան լանջերուն կառչած՝ կը կենայ դողահար:

Ի զո՞ւր: Մայիսի արեւը իր բոցեղէն ճառագայթներով կը խարազանէ լեռ ու դաշտ, ու տաքը լափլիզող հրդեհի նման կը մաղուի ամէն կողմ:

Այս պահուս, ձիւնը, հիւծախտաւորի մը պէս յուսահատ, կարծես, մահուան ճանկերէն խուսափելու համար կը մագլցի լեռն ի վեր: Հազիւ քանի մը քայլ, եւ յանկարծ սիրտը կը տրոփէ ուժգին: Ծունկերը կը կթոտին: Կ'իյնայ հեւասպառ:

Մայիսն անգութ է: Արեւը չատ աւելի: Կարմիր նետերու պէս, ճառագայթները մէկը միւսին ետեւէն՝ կը դամուին կուրծքին: Կը հեւայ: Հազը կը կրծէ կուրծքը: Եւ քիչ մը եւս ապրելու մարմաջով ձեռքերը կ'երկարէ վերի ժայռերուն: Ալ անօգուտ է: Շարժելու ուժ չունի: Քրտինքը քաղցի ճնիկ աղբիւրներուն պէս կը վազէ: Աչքերը կը գոցուին: Բազկերակը կեցած է կարծես: Ու մայիսեան տաքը անօթի գայլի մը պէս կը յափշտակէ զայն ու կը փախչի...

X

Հիմա, դեղին սա թղթուած պատուհանէն, հեղ մը, եկուր գլուխդ դուրս հանէ: Նայէ:

Սա մօտակայ ծառերը, որ դեռ երէկ իրենց մերկութիւնը ծածկող ձիւնէ ճերմակ չապիկին տակ կը սարսռային, հիմա, այս մայիսի առտուն, արդուզարդուած դեղի աղջիկներուն պէս հպարտ, կ'ըսես, դաշտ վարող կորիճին կը նային: Կը ժպտին: Մացառները, չապիկ հագնող դպիրներու նման թափօր են կազմեր: Գետինը, դալարագեղ, նաշխուն գորգեր են փռուած: Զեփիւռը խաղալէն կուգայ ու կ'անցնի: Եւ փողոցները տասներու արձագանգներէն հեռահետ նոր կեանք կը ստանան:

Սա թարակ, մանուածապատ ճամբէն որուն երկու կողմերը հասակէդ ալ բարձր կանանչ խոտերը կամար են կազմեր, հիմա, ձեռքերդ մէջքիդ՝ լուռ, եկուր ու անցիր:

Ծաղիկներու անոյշ բոյր մը ռունգերուդ կը քսուի: Ծառերու մատղաշ տերեւները չարաճճի աղջիկներու պէս երեսդ կը կմթեն: Մորմենիները կատուներու նման հետդ կը խաղան, եւ երբեմն ալ հաճոյքի համար կը ճանկռտեն քեզ, կը ցաւցնեն:

Եւ սակայն, քալէ դուն, քանի ճամբադ չէ հատած, եւ քանի փուշերը չեն դադրած խայթելէ:

X

Այս արեւածագին, ուր կարծես, մայիսը, մազերն ուսին թափած՝ կը սանտրուի, կեցիր սա բլուրին վրայ ու կուշտ մը նայէ վար:

Դաշտը, որ ծովի մը պէս խաղաղ, հօրիզոնէ հօրիզոն բանար կեցեր է, մեղմ հովի մը շարժումէն խելոյն, բազմահազար ալիքներու կարաւան մը ծայր կուտայ: Լեռներն ու ձորերը կանուխէն իրենց կանանչ պատմուճանը հագած՝ մայիսի փառքը կ'երգեն: Սա բոլոր բոյսերն ու ծառերը, գիշերուան իջնող ցօղի կաթիլներէն թրջուած՝ կ'ըսես, ծովէն դուրս ելլող մանուկներու պէս կը դողդղան, կը մսին:

Այս պահուն երբ արեւը խաղալէն կը բարձրանայ, եւ կոնակդ տաքնալ կը սկսի, եկուր բանաստեղծ եղիր ու կուշտ մը գիտէ անոր բոցեղէն ճառագայթներուն տաւուկէն գալստանը կարդ մայիսին:

Երէկի ձմրան բարկ հոտը, որ լեռներու լանջերին իջած մնացած էր, այսօր հովին հետ գիրկընդխառնուած՝ մահուան արհաւիրքը սրտին, վրէժխնդրութեամբ մը կուգայ ու կ'անցնի քովէդ: Նախիրը, դաշտի ճամբան բռներ է: Մշակը, ձեռքը գօտին զարկած իր եզներուն հետ սիրերգ մը շրթներուն դաշտ կ'երթայ: Առագաստանաւերու պէս ուռած կուրծքերով աղջիկները քրքջալէն, հպարտ, դաշտ կը վազեն: Հոնա, ցորենի արտին քով, ուր խիտ անտառի մը պէս հասակ նետեր է, գեղին աղջիկն ու տղան լուռ սիրոյ ուխտ մը կը կնքեն: Իսկ դաշտը, որ երէկ գիշեր հանգստանալու համար պառկեր քնացեր էր, այս առաւօտ զարթնալ, ժպիտը դէմքին կը լեցուէր կեանքով, խրախճանքով:

Բայց ոչ, ձեռքերդ կապած այս դաշտին մէջէն եկուր ու քալէ քիչ մը:

Քու գիտցած ծաղիկներէդ զատ, ուրիշ հազարաւոր անանուն ծաղիկներ ուշադրութիւնդ կը գրաւեն: Ամէնն ալ բարեւ մը յարմար եղանակով, կարծես իրենց գլուխները կը ծռեն ու կը վերցնեն: Կը փսփսան: Կը ժպտին: Ու դուն եկուր ու անցիր անխօսուր այս ամէնուն քովէն:

Դէմդ՝ աւազոտը լուսացք կ'ընէ: Ծաղկաթանձը արդէն յանցած հոտ կը լեցնէ գլխին: Կակաչը՝ այտերը կը ներկէ: Շուշանը բրնձափոշի կը ցանէ վրան: Եւ մանուշակը տաքէն գլուխը ծռած՝ կը մրափէ կարծես: Աջդ՝ գեղին վարդի մը թերթերուն տակ սոխակն իր մեղեդին կ'երգէ: Ձախդ՝ արագիլ մը կը կափկափէ: Ու քանի մը նաշխուն հորթուկներ չարաճճի կը վազվզեն ծեցուար ցորենի արտին մէջ: Կը կոխկռտեն անդդայ:

Կէսօր: Տաքը բոցեղէն ամպերու նման վար կը կախուի: Բնութիւնը հեւալ կը սկսի, ու բոլոր մայիսեան այս ծաղիկներուն, գեղին տանիքներուն վրայ փռուած առտուան մուխին պէս կը խտանայ, կը մնայ:

X

Ահա, գետակի մը անցնող յոգնած, ննջեփոտ ծերունիի մը չարժուձեւերովը, օրը պատրաստութիւն կը տեսնէ, կը սօթտուի: Մայիսի իրիկունը առաջառաջն եղող հարսի մը ամչկոտութիւնը կ'առնէ: Սաւերները կը կախուին: Դաշտը՝ հանգիստը կ'երազէ: Մշակը՝ ուժասպառ տան ճամբան կը չափէ: Աւազները կը դադրին: Մութը անձայարանքի մէջ է: Ու դաշտը՝ մարդկային իմացականութեամբ մը կարծես, աւել մը ձեռքը՝ քշել կ'ուզէ ամէն անոնք որ տակաւին հոն մնալու յանդգնութիւնը ունին: Աղմկել ու հանգիստը խանգարել կ'ուզեն:

Այս իրարանցումին մէջ, յանկարծ կը փլի երկինքը, սա մութը արծուաթեւ սաւառնումով գետին կ'իյնայ, կը փլի.

Գիշեր:

Հայրենի գարուն, ի՞նչ կ'ըլլայ, այս մայիսի առտուն, մեր դաշտերէն, լեռներէն, փունջ մը ծաղիկ ղրկէ ինծի:

ՆԱՏՈՒՐ ԳԷՐԳԷՐԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Անցեալ անգամ տուինք Գաբրիէլ Սունդուկեանի կենսագրութիւնը, — Հայաստանի կառավարութիւնը, մեծ թատերագրին մահուան 25ամեակին առթիւ, որոշեց

1. Երեւանի պետական առաջին թատրոնը անուանել Գ. Սունդուկեան թատրոն:
2. Գ. Սունդուկեանի աղջկան յատկացնել ցմահ կենսաթոշակ, ամսական 300 րուբլի:
3. Ժողովրդական հրատարակութեամբ լոյս ընծայել Գ. Սունդուկեանի ընտիր գործերը:
4. Դպրոցներու եւ թերթերու մէջ ներկայացնել Գ. Սունդուկեանին գործն ու արժէքը: Թանգարաններուն մէջ սարքել ցուցահանդէս թատերագրին կեանքէն ու գործերէն:
5. Երեւանի պետ. թատրոնին մէջ տալ յոբելենական ներկայացում մը:
6. Յոբելենական յանձնաժողովի անդամ ընտրեց Զ. Բաչինջաղեանը (նախագահ), Լ. Արիսեան, Յ. Գօզասեան, Ե. Զուբար, Ղազարեան Աչիկ, Ա. Գուլակեան, Գ. Աբով, Հ. Գիւլիքեւխեան, Աւ. Իսահակեան, Զապէլ Եսայեան, Ս. Զօրեան, Ն. Դարաղեան, Գաբրիէլեան Հէնրի:

ՊԵՂՈՒՄՆԵՐ ՍՈՒԻԲՈՅ ԵՒ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

Բրիտանական հնախօսական դպրոցին տնօրէնը, որ կը հսկէ Պաղեստինի եւ Սուրիոյ մէջ կատարուած պեղումներուն վրայ, զեկոյց մը տուաւ վերջերս Լոնտոնի մէջ: Սինայի անապատին մէջ, Անթեդոնի շրջանը իր պեղումներով յայտնութիւն մը կը կազմէ պատմութեան համար: Աւելի քան 2000 տարի առաջ, այդ շրջանին մէջ կը ծաղկէին հռոմէական եւ հելլենական քաղաքներ: Աւազի թանձր խաւ մը մինչեւ հիմա կը ծածկէր այդ հընութիւնները: Դիպուածով միայն տեսնուեցան քանի մը կղմինտրներ ու սկսան պեղումները: 12 մեթր թանձրութեամբ պարիսպ մը կը պաշտպանէ այդ քաղաքները, որոնք աւազին տակ թաղուած կը մնան քսան դարէ ի վեր: Հնաաքրքրականը այն է որ քանի պեղումները յառաջացան, նոր յայտնութիւններ երեւան եկան: Քաղաք մը չինուած էր ուրիշ քաղաքի մը վրայ եւ այսպէս 12 քաղաքակրթութիւն իրար թաղեր էին նոյն տեղւոյն վրայ, մէկ դարէն միւսը: Կը թուի թէ այդ բնակավայրը սահմանային ամրոց մըն է, պաշտպանելու համար Պաղեստինն ու Ասորիքը ընդդէմ եգիպտական արշաւանքներու: Գարիապներուն ճարտարապետութիւնը բոլորովին սուրիական է եւ տարբեր եգիպտականէն: Երկաթէ եւ կաւէ առարկաներու չինութեան ձեւն ալ կը հաստատէ այդ ինքնատպութիւնը: Թաղուած քաղաքներէն ամէնէն նորը կը պատկանի Կզէոպատրայի շրջանին, իսկ ամէնէն հինը փարաւոնեան 20րդ հարստութեան, ուրեմն Քրիստոսէ 1200 տարի առաջ: Որոշ է որ Աղեքսանդրեան աշխարհակալութեան շրջանին, այստեղ կը ծաղկէր հրաշալի քաղաքակրթութիւն մը, որուն հետքերուն անծանօթ մնացեր են կարաւանները որ անցեր են հազկէ դարերէ ի վեր:

ԵԹՈՎՊԻԱ, ՀՐԷՇՆԵՐՈՒ ԵՐԿԻՐ

Հին գրականութեան մէջ Եթովպիա ճանչցուած է իբրեւ երկիր մը, ուր կը բնակին զարմանազան հրէշներ: Այսպէս Պլինիոս Երէց կը պատմէ թէ եթովպական անտառներուն մէջ կ'ապրին միասրուն կենդանիներ, որ կը քալեն ոստոստելով իրենց մէկ հատիկ եւ երկար սրունքին վրայ. Անգլուխ անասուններ, որոնց փորին վրայ կը գտնուի աչքը: Կիկլոպներ, որոնք խիտ ատեւներով ծածկուած մորթ ունին եւ վիթխարի ձեռքեր՝ սուր մագիլներով: Անսովոր չէ տեսնել, կ'ըսէ հին բնապաշտները, թէ ինչպէս եթովպական անտառներուն մէջ կը կռուին հակայակայմ կենդանիներ ղաճաճ անասուններու հետ: Ամէնէն աւելի ուշադրութիւն կը գրաւէ միեղջերուն, որ ցուլի գլուխ ունի, միակ եղջիւր մը, ուղտի թաթեր, վարազի պոչ մը եւ ձիու զաւակ:

Այսպէս, հրէշներու աւանդութիւնը կամ նկարագրութիւնը հասաւ մինչեւ մեր օրերը: ԺԷ. դարու ճանապարհորդներն անգամ կը հաւատային նըման հրէշատիպ կենդանիներու գոյութեան: Իտալական արշաւանքը վերջ դրաւ այդ աւանդութիւններուն: Միասրուն կոչուած անասունը եթովպական թչուառ ցեղ մըն է, որ ճահճային շրջաններու մէջ կ'ապրի ձկնորսութեամբ, առտուընէ մինչեւ իրիկուն՝ ջուրին եզերքը կեցած, մէկ ոտքի վրայ: Կիկլոպը կապիկի ցեղ մըն է մեծահասակ եւ վայրագ: Գալով միեղջերուին, ռնդեղջիւրի տեսակ մըն է պարզապէս:

ՄԵՐ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐԸ

ՖԻԼԻՓ ԱՂԱՃԱՐԵԱՆ

Անուն մը՝ որ ինծի համար համանիշ է ըմբռնողութեան, ներդաշնակութեան, առավ իսկ խորապէս ընդունակ ատաջին նօթերէն իսկ՝ խռովելու, փոթորկելու մեր հոգին:

Գախի մը, Պէթհովէնի մը, Շուպէրի մը կամ Շոփէնի մը հոյակապ ըստեղծագործութիւնները կը մնան անփոփոխ մասա եւ զրկուած ամէն յուզականութենէ, եթէ անոնք չգտնեն՝ իրենց թարգմանին էութեան մէջ՝ այն հազուագիւտ եւ թանկագին արժանիքները, որոնք համաձայն բնորոշ տարրերը կը կազմեն:

Փլէյէլ, Սալ Շոփէն: Անթիւ անգամներ տարիներէ ի վեր, այդ սրահներուն մէջ ունկնդրեցի աշխարհի չորս ծագերէն եկած, ամենազգի եւ

արդէն մեծանուն արուեստագէտներու թարգմանութիւններուն:

Շատ քիչեր կրցան տիրել սրահին, գրաւել ունկնդիրները մինչեւ ինքնամոռացութիւն, արուեստին եթերային ոլորտին մէջ չնչահատ՝ տանելու եւ ճախրելու ճշմարիտին, բարիին եւ գեղեցիկին մաքրամաքուր կատարները:

Աղաջարեան կրնամ չեշտել, այդ հազուագիւտ քիչերէն մէկն է այսօր:

Ուշադրաւ անուններ յաճախ յայտնուեցան Սալ Շոփէնի բեմին վրայ, հազիւ քանի մը տասնեակ ունկնդիր ունենալով սրահին մէջ:

Աղաջարեան կը յայտնուի այդ բեմին վրայ քանի մը օրէն լեցուն եւ խանդավառ սրահի մը առջեւ, ինչպէս ամէն տարի, պանծացնելով հայ անունը՝ իր արուեստին երկրպագու բազմաթիւ օտարներու առջեւ:

Այդ երեւոյթը միայն — այս դժուարահաճ մայրաքաղաքին մէջ — կը յատկանշէ իր անվիճելի տաղանդին առաջնակարգ նկարագիրը:

Իր յայտագրերը՝ ամէն տարի կը ներկայացնեն երաժշտութեան հսկաներուն ամենադժուարին՝ եւ չատ քիչերուն մատչելի գործերը:

Իր յատկանիշներէն մէկն է նաեւ՝ եւ եզական կրնամ ըսել ջութակահարներուն քով՝ ամէն տարի ներկայացնել նոր գործեր:

Եթէ յայտնեմ որ Աղաջարեանի յիշողութիւնը հարուստ է երեք հարիւրէ աւելի երաժշտական — մեծ ու փոքր— կտորներով, դժուար չէ երեւակայել, որ տասնեակ տարիներ ան կրնայ ներկայացնել նոր գլուխ-գործոցներ, դժուարահաճօրէն ընտրուած՝ մեծ երաժշտահաններու թանկագին ժառանգութիւններուն մէջէն:

Աղաջարեանին դաշնակով կ'ընկերանայ՝ այս տարի, չատ մեծ արուեստագէտ մը՝ Գ. Հէյնց Բոլլէս:

Գիտի մաղթել որ այս տարի՝ Սալ Շոփէնին (8, Rue Daru) դուռը մնայ ... յին՝ Աղաջարեանի ջութակին սիրահար՝ օտարները:

ՀՐ. ԱԼԵՄԱՆԱՔ

ԾԻԾԱՂ

— Օրհնած, ողորմած հոգի հայրդ միշտ էկէղեցի կուգար, քեզ երբեք չեմ տեսներ:

— Ձեզի հայրս իր գործին յաջողութեան համար կուգար աղօթելու եւ այն յոյսով կնաց, կը վախնամ որ եթէ անոր հետեւիմ, ես ալ ետեւէն կ'երթամ:

X

Սալօմոն.— Այսօր կեղծ մետաքսը երականի տեղ ծախեցի, ի՞նչ կ'ըսես, արդեօք մե՞ղք գործեցի:

Հայրը.— Մեր գիրքը առանձ բաները մեղք չի համարիր, մեղքը կեղծ մետաքսը հնարողին գլխուն կ'երթայ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (170)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

«Էհ, Առիւծ Գեւօն մէկ հատիկ մարդ է, իսկական խելքի տոպրակ», ինքնիրեն մտածեց Թովմայ Սասունեան պզտիկ ինկած, ու պարտուած լինելը զգալով՝ լռեց:

Սուրբ Թովմայ վանքէն ճամբայ ելլելէն առաջ, Լեւոնը, Գիծան եւ վարդապետը կարճ խորհրդակցութիւն մը ունեցեր էին: Թէեւ կ'ուզէին Նոր Գիւղ երթալ, ուր կը գտնուէր Գաւաշի յեղափոխական մարմինը, բայց այդ գիւղը ճամբու վրայ գտնուելուն՝ որոշեցին Մոխրաբերդ երթալ, որ հագիւ մէկ ժամուան հեռաւորութիւն ունենար Նոր Գիւղէն, բայց ճամբայէ հեռու գտնուելուն համար աւելի ապահով կը համարուէր:

Խաւարի մէջէն սլիտակ ձիւնի վըրայ չարժող ստուերներու նման, զանան ծանրութեամբ խումբը կը հետեւէր Մակարին: Ճամբայ ելլելէ առաջ, Լեւոնը իրեն յատուկ կորովի ձեւով սաքուի մէջ հաւաքուած հայդուկներուն խօսած էր պատահած սարսափելի աղէտի մասին, որ այնքան անակնկալ կերպով պայթած էր՝ իրեն հետ տանելով ապագայի փայլուն յոյսեր եւ մեծ ծրագիրներ: Զէր թաղուցած հայդուկներուն ծանր, դըժբեթէ յուսահատական վիճակը, որուն մէջ կը գտնուէին: Հայդուկները ատամներն սեղմած, դժման լռութեամբ լսած էին Լեւոնը՝ պարզ գիտակցելով իրենց օրհասական վիճակին: Գիտէին որ այլեւս յուսահատ պայքարի մը մէջ է որ կը նետուէին, բայց եւ այնպէս անոնցմէ եւ ոչ մէկը տատամսեցաւ, երբ Լեւոնը կարգադրեց, որ հըրացանները վերցուցած՝ սաքուէն դուրս գան: Մռայլ դէմքերով, հայդուկները սիրտի առջեւ կարգի կայնեցան, ու երբ որ սկսան քալել, դաժանօրէն ծանր, բայց անսայթաք քայլերով սկսան առաջանալ՝ մահը դիմաւորելու համար:

Դեռ բաւական ժամանակ կար լուսաստղը բարձրանալու, երբ հեռուէն լսուեցաւ Մոխրաբերդի շներու հաչոցը:

Մոխրաբերդի առջեւ երկար ու նեղ հրուանդան մը կ'երկարի ծովուն մէջ: Խումբը Մակարի առաջնորդութեամբ յանկէն կարեց դէպի ծով երկարող այդ քիթը, ու ծովեզերքէն շրջան մը ընելով՝ սկսան բարձրանալ քանի մը քարընկէց հեռու գտնուող գիւղը: Խումբը գիւղի ճամբու վրայ գտնուող քանդուած ջրաղացը մտաւ, ինչպէս նախօրօք պայմանաւորուած էին: Հոն բաւ իրենց հրահանգին, պէտք է ըսպասէին Մոխրաբերդի Գործադիրի անդամներուն:

Աւերակ ջրաղացի մէջ մարդ չկար: Դուրսը երկու պահակ կանգնեցնելով՝ յոգնած ու քրտնած տղաքը, առատօրեան սառնիկ ցուրտ քամիէն պաշտպանուելու համար, ջրաղացը մըտան, ու ով ինչպէս որ կրցաւ՝ խոթխոթելով տեղ մը ճարեց նստելու համար:

Առիւծ Գեւօն ջրաղացի դրան քով նստած էր, դէմքը դէպի գիւղը դարձուցած: Առնն մը ուշադրութեամբ գիւղի շներուն հաչոցը մտիկ ընելով՝ տեղէն բարձրացաւ ու մօտեցաւ ջրաղացի այն անկիւնին ուր Լեւոնն ու Գիծան իրարու կողքի նստած էին:

— Գեղին մէջ օտարական մարդիկ կան,— բոլորովին վստահօրէն խօսեցաւ Առիւծ Գեւօն:

— Գեւօ, ինչէ՞ն գիտցար, որ գըւղն մարդիկ կան,— անվստահ կերպով հարցուց Գիծան. Ջրաղացէն դուրս չելար, ինչէ՞ն գիտես:

— Գեղի շներու հաչոցէն: Ախպօրս ըսեմ, չան հաչոց կայ, հաչոց ալ կայ. իմ ականջներս չեն խաբուիր: Գիչերով գեղականը, որ անէն դուրս ելլէ, դըրկիցի շունը չատ չատ կը մռլայ, բայց վրայ վազելով խածնելու ձեւով չի հաչեր... Վալլահ, գեղին մէջ դըրսի մարդ կայ. ես քեզի կ'ըսեմ, որ գեղին մէջ մարդ կայ, ու չատուոր ալ են, քան երեսուն հոգի: Քանի եկեր ենք, չան հաչոցը չկտրուեցաւ: Եթէ մէկ երկու հեւրեր լինէին, այսքան չատ չատ դուրս չէին ելլեր:

— Առիւծ Գեւօն չիտակ կը խօսայ,— ըսաւ հայդուկներէն մէկը,— էդ հաչոցը չան սովորական հաչոց չէ. բան մը կայ:

— Բան մը կայ, բան մը կայ,— մութ ջրաղացի այս ու այն անկիւններէն լսուեցան հայդուկներու ձայները:

— Մակարը ճամբենք, իմանանք թէ գիւղին մէջ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ,— խորհուրդ տուաւ Գիծան.— Հը՞, Լեւոն, դուն ի՞նչ կ'ըսես:

Ուրիշ ճար չկար: Մէկը պէտք էր որ գիւղ երթար՝ գիւղի գործադիրին իմացնելու խմբի գալը, մէկ ալ որ ցերեկով այդ ջրաղացի մէջ չէին կրնար մնալ, պէտք էր աւելի ապահով տեղ մը փոխադրուէին:

Մակարի երթալէն կէս ժամ անցաւ: Ոչ եկող՝ ոչ գնացող: Գէթ Մակարը վերադառնար, լուր մը տալու, կացութիւնը պարզելու համար: Կամաց կամաց լուսաստղն ալ սկսաւ բարձրանալ հօրիզոնի վրայ: Եթէ մինչեւ կէս ժամ չփոխադրուէին, այլեւս ուշ կը լինէր: Գարտաւորուած այդ ջրաղացի մէջ պիտի մնային, որու քովէն կ'անցնէր Մոխրաբերդէն Ոստան երկարող ճանապարհը: Պատահական հանդիպում մը, կրնար կռուի պատճառ դառնալ: Կռուէն չէ որ կը խուսափէին հայդուկները, այլ այն որ կրնար մեծնալ եւ գիւղը հիմնայատակ կործանել:

— Լեւոն:

Լեւոնը ջրաղացի վերի անկիւնը նստած՝ կարծես չլսեց իսկ Գիծայի կանչը - գլուխը ձեռքերուն մէջ առած՝ կը մտածէր:

— Լեւոն, քնացե՞ր ես...

— Գիծա, միտք կ'ընեմ...

— Ի՞նչ կը խորհիս, գիւղացիք ինչո՞ւ չեն գար:

— Գիծա, ամէն մարդ իր գլուխը ազատելու մասին կը մտածէ,— դառնօրէն ժպտելով ըսաւ Լեւոնը:

Դժբախտաբար, Գիծան ալ միեւնոյն կարծիքէն էր:

Կառավարական խոստումները՝ ծեծ, հալածանք, բանտարկութիւն՝ ահաբեկած էին գիւղացիները: Գործի ձախող ելքէն յուսաբեկուած՝ անոնք այլեւս երես կը դարձնէին այն մարդիկներէն, որոնք դեռ օր մը առաջ, որպէս հերոս կը պաշտէին: Ժողովուրդի այս հոգեբանական փոփոխութիւնը բնական էր: Անոնց ցոյց տըրուած վերաբերմունքը չէր որ կըղաւնացնէր Լեւոնը, այլ այն գիտակցութիւնը, որ ինքն ու իր ընկերները ամբողջովին գործի ծանրութեան կեդրոնը դարձուցած էին քաղաքը: Ահա, մէկ հարուածով կ'իյնար քաղաքը, ու քաղաքի անկումով տարիներու աշխատանքը կը փճանար ու տարիներով ետ կ'երթար յեղափոխական գործը:

Դուրսը կանգնած պահակներէն մէկը, ուսին հաստ բուքի մը եռին ծածկուած, նկատեց, որ գիւղի կողմէն երկու ստուերներ տան պատերու տակէն սողալով դէպի ջրաղացը կուգային: Անմիջապէս լուր տուաւ Առիւծ Գեւոյին, որ դրան քով իր նախկին դիրքը գրաւած էր:

Եկողները՝ Մակարն ու Մոխրաբերդի Յովհաննէսն էին: Ջրաղացի մէջ անթափանց խաւար կը տիրէր: Խարխափելով մօտեցան այն անկիւնը, ուր Լեւոնն ու Գիծան նստած էին: Գիծան տարիներով Գաւաշի շըրջանին մէջ գործած էր. կը ճանչնար բոլոր գիւղացիները: Երբ Մակարի հետ եկողը անունը տուաւ, Գիծան անմիջապէս յիշեց զայն: Յովհաննէսը, որուն գիւղացիք Մազոտ Արջ կը կանչէին, Մոխրաբերդի տեղական կամաւոր զինուորներէն մէկն էր. աշխոյժ, գործունեայ երիտասարդ մը, որ երեք ամսի չափ Վանէն մօտ զինուորութիւն ըրած էր, երբ վերջինս դեռ Գաւաշի շրջանը կը գտնուէր:

(Շար.) ՄԱՆԱՍ

ֆրանք կը պահանջէ, հանրօգուտ շինութեանց համար: Կառավարութիւնը վեց ու կէսէն ութ միլիառ տրամադրած է զանազան ձեւերով, եւ չի կրնար աւելին տալ: Ինչ կը վերաբերի ծեր աշխատաւորներու հանգստեան թոշակին, հարկ է այդ բարենորոգումը կապել ընկերային ապահովագրութեանց հետ: «Բայց, կարելի՞ է անմիջապէս ձեռնարկել այդ բարենորոգման, առանց նոր ծախքե-րու տակ մտնելու: Հինգ միլիառ ֆրանք պէտք է, տարեկան 2400 ֆրանք ա-պահովելու համար երկու միլիոն ծեր աշխատաւորներու, այսինքն 3—3 ու կէս միլիառի նոր ծախք մը: Մենք մեզ երկրին մնայուն շահերուն հաշուակալները կը նկատենք: Մենք պարտականութիւններ ունինք ազգին հանդէպ: Ֆրանսա-կան պետութիւնը չի կրնար ապրիլ այնպէս ինչպէս ապրեցաւ քանի մը տարիէ ի վեր»:

Վարչապետը ճառը վերջացուց ջերմ կոչ մը ուղղելով թէ գործատէրերուն եւ թէ աշխատաւորներուն: Առաջիններուն յիշեցուց թէ կառավարութիւնը պի-տի չխանգարէ իրենց իրաւունքները՝ խանութին եւ գործարանին մէջ. բայց, ժառ յուէտ վերջացած է բացարձակ եւ կամայական հեղինակութեան ատաւածային իրաւունքը»: Իսկ Արհեստակցական Միութեանց յիշեցուց.— «Աշխատաւորները իրենց նորատոյ իշխանութեամբ նոր պատասխանատուու-թիւններ ստանձնած կ'ըլլան՝ ազգին հանդէպ, իբրեւ ամբողջութիւն: Իրենց շահերը անբաժանելի են ազգին շահերէն եւ մեր ժողովրդապետութեան հը-մայքէն»:

Գերմանիա խոմ կը գնէ Թուրքիայէն

1935ին Թուրքիոյ քրոմի արտածման գումարն էր 146.000 թոն, իսկ 1936ին բարձրացած էր 155.000 թոնի: Մեծ թանձրութեամբ քրոմի հանքեր երեւան հանուած են վերջերս: Հաստատուած է թէ Թուրքիոյ քրոմին մէկ մեծ ծմասը Գերմանիա կ'երթայ, ուղղակի կամ Հոլանտայի ճամբով:

Ցեփլինի աւերածէն մեռած են 32 հոգի, փրկուած՝ 66 հոգի, բոլորն ալ վիրաւոր

Երէկ հաղորդած էինք գերմանական հսկայ օդապարիկին՝ Հինտէնպուրկի պայթիւնն ու ջախջախումը՝ Նիւ Եորքի մօտ:

Վերջին տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ ցէփլինը բոնկած եւ վառած է ջահի մը պէս: Մեռած են 32 հոգի, ազատած՝ 66 հոգի, գրեթէ բոլորն ալ վիրաւոր: Անհնարազրելի է աղէտին արհաւիրքը: Մեռածներուն մէջ է նաեւ օդանաւին հրամանատարը, Լէհման: Աղէտը խոր յուզում պատճառեց ամբողջ Գեր-մանիոյ մէջ: Անմիջապէս հանգանակութեան ձեռնարկուեցաւ, նոր ցէփլին մը շինելու համար, որ պատրաստ պիտի ըլլայ մինչեւ աշուն, երթեւեկելու հա-մար Եւրոպայէն Ամերիկա:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԹԱԳԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ներկայ ըլլալու համար, Լոն-տոն մեկնեցան Խ. Միութեան արտաքին գործմարը՝ Լիթվինով, եւ ծովային գործմարը՝ Օրլով, ուրիշ պատուիրակներու հետ:

Այրի Տիկին Վարսենիկ Դաւիթեան, Տէր եւ Տիկ. Գասպար Դաւիթեան (Հայաստան), Տէր եւ Տիկ. Եղիշէ քհյ. Մխիթարեան, հեռաւոր ու մօտաւոր ազգականներ, բարեկամներ եւ հայրենակիցներ, սրտի դառն կսկիծով կը ծա-նուցանեն իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, եղբօր, մօրաքրոջ որդւոյն, ազգակա-նին, բարեկամին եւ հայրենակցին

ԽԱՉԻԿ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ (Քեառի)

(Խնուսցի)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ յետ երկարատեւ հիւանդութեան, 1 Մա-յիս 1937, շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Քլինիք Սալպէ Քէօսի մէջ, 117, Chemin du Montolive Ave., Albert, Մարսէյլ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 3 Մայիս երկուշաբթի առաւօտ ժա-մը 8.30ին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Սէն Փիէռի գերեզմանատունը:

Փաստք

ՓԱՐԻԶԻ Պրօպականտի Յանձնախումբի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ու-նենայ 11 Մայիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Ծանօթ ճաշարանին:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» Ենթակոմիտէի,

ԱՅՍՕՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Վարոնգեան սրահին մէջ, 10 Bld. des Marguerites Փոմոն, (Մարսէյլ):

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայաստան եւ գաղութները:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Գոլօ-Բուլոնյի Արամ Ենթակոմիտէի

22 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

ԱՆԻԷՌԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՏՕՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 29ԻՆ, ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ լաւ գործաւորուհիներ, ինչպէս նաեւ անթրըփրը-նէօզներ եւ անթրըփրընէօզներ իրենց տան մէջ աշխատելու համար: Դիմել՝ Գ. Քիւփիւքեանի, 49 Rue des Bourguignons, Bois-Colombes, Seine.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆԸՐՍԷՍ ՊԸՂԻԿԹԸՇԼԵԱՆԻ

ՀԻՒԱՆԴՏԵՍ կատակերգութիւնը մէկ արար:

Գին՝ 5 ֆրանք:

Դիմել ցեղինակին.— 17 rue Damesme, Paris (13)

(կարելի է ստանալ գիրքը՝ ղրկելով 5 ֆր ի դրոշմաթուղթ):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի տիկին Վարսենիկ Մէրէնկիւլ-եան շնորհակալութիւն կը յայտնէ Յ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ մամուլով ցաւակ-ցութիւն յայտնեցին իր եղբօր՝ ՀԱՅԿ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻի մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Ֆիլատէլֆիա (Ամերի-կա):

×

Զ. Ռ. Միութեան Լիոնի մասնա-ճիւղը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Օր. Տովինար Տէր Գէորգեանի, Գ. Գ. Արամ Աւետիսեանի, Զարեհ Մոռ-կոֆեանի, Լեւոն Ալէմեանի եւ Միսաք Միրզէի որ իրենց սիրայօժար մաս-նակցութիւնը բերին իրենց երգերով, նուագով եւ արտասանութիւններով համազգային օգտոնի առթիւ, ապ-րիլ 10ին.

Վարչութիւն

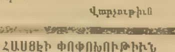

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն Nord 84-04 (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2– 7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	**ORIENT LLOYD**
48 rue de la République	**7 rue Auber, Paris**
Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51	Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ:

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար: Հայ ճամբորդ՝ երու համար մասնաւոր գին: Ամէն Թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

9 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, **Victor Hugo**ի շքեղ սրահներուն մէջ,

46bis **Rue Saint Didier**, մէթրօ **Boissière.**

Ընտանեկան խիստ համեստ ... Նոյեմբերու Գեղարուեստական ... ժամանցներ, քաթիլիոն եւ մանաւանդ «Հայկական Գեղեցկութեան Մրցա-նակի» մը ...

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ ՖԻԼԻՓ ԱՊԱՐՉԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ դաշնակահար **HEINZ JOLLES**ի

Տեղի կ'ունենայ 11 Մայիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 21ին

Salle Chopin, 8 rue Daru, Paris (8)

Ծրագիր յայտագիր:

Դուռները կը բացուին ժամը 20.30ին: Գիները՝ 25, 20, 15 եւ 10 ֆր.

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

«Հայ Արծիւ» Ակումբի անդրանիկ պարահանդէսը, որ կը խոստանայ ըլլալ եղանակին ամէնէն զուարթը, տեղի պիտի ունենայ Cercle des Chambres Syndicales de France-ի ընդարձակ եւ շքեղ սրահներուն մէջ, Elysées Palace Hôtel,

12 Rue de Marignan, Paris (8), մէթրօ Rond-Point-des Champs-Elysées

23 Մայիս, կիրակի ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր:

Ընտիր նուագախումբ (ջազ եւ Թանկօ Արժանթին):

Ծրագիր պիտի ...

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐ., (որ իրաւունք կուտայ մէկ զովացուցիչի):

ԾԱՆՕԹ.— Պարերը կը շարունակուին անընդհատ. Զպարողներուն համար պիտի տրամադրուի ժամանցի եւ թէյի մասնաւոր սրահներ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԻՒՍԱՆԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ, 13 Մայիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին

8 Rue Bossuet, Paris (10)

Կը դասախօսէ՝ Փրոֆէսէօր Կ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝ Զգայախաբութիւններ (hallucination) եւ ցնորական սխալներ:

ՍՊԱՍՈՒՀԻ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

«Թոնֆորով յարկաբաժնի մը մէջ նորածին մը ունեցող այր եւ կնոջ մը քով ծառայելու համար պարկեշտ սպասուհի մը կ'ուզուի: Դիմել՝ Տիկ. Աղապէյեանի, 3 Rue des Dardanelles, Paris (17). Tél. Etoile 57-69

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Յ. Կ. Խաչի Սէն Ժէռոմի մասնա-ճիւղը (Մարսէյլ) շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկ. Շահպազեանէ (Գոմոն) հարիւր ֆրանք, փոխան ծաղկեպսակի, իր Սփիւռիւսարեանի քեռօր, Գ. Յ. ԹԱՀԹԱԼԵԱՆի մահ-ուան առթիւ:

ԾԱԽՈՒ Է

Բացարձակ լաւ վիճակի մէջ Սիրմէթէգ-Ղազէգ մը Թրիքօյի համար, ինկիծ Սալէսիայ վաճա-ռանիշով: Գրել կամ անձամբ տես-նել ԱՐԱՄ ԳՆԴՈՒՆԻ, 38 Rue du Ménil, Asnières, Seine.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER AGOPIAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ՕՐԹԻՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ՄԱՅԻՍ — MARDI 11 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3417

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՉ ԴՊՐՈՑ, ՈՉ ԹԵՐԹ, ՄԻԱՅՆ ԿՄԱԽՔ

Տարաթը չանցած, Թրքական կառավարութիւնը խօսքը գործի վերածելով, արդէն ձեռնարկած է Էվգաֆի միջոցաւ մատակարարելու փոքրամասնութեանց կալուածներն ու եկեղեցիները:

Պոլսոյ Թուրք թերթերը ծանուցումներու բաժնին մէջ հրատարակած են արդէն՝ 25 հայկական հաստատութեանց մասին, միեւնոյն իմաստով,— թեկնածուներ ներկայանալ մինչեւ մայիս 19, «միւթէվէլլի» մը ընտրելու համար

Ցանկին մէջ կ՚երեւան Բերայի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին եւ «անոր ենթակայ եկեղեցիներն ու դպրոցները», Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին, Ս. Յակոբի անկելանոցը, հիւանդանոցը եւ գերեզմանատունը, Բանկալթիի Մխիթարեան վանքը եւ դպրոցը, Սագըզ Աղաճի Մխիթարեան վարժարանը եւ վանքը, Գարակէօզեան որբանոցը (Շիշլի), Բերայի հայ համբ. պատրիարքարանի ենթակայ ութ եկեղեցիները, հայ բողոքականներու եկեղեցին, Յովհաննէս Կիւմիւշեան կտակը, Սանասարեան վագֆը եւն.: (Ամբողջ ցանկը պիտի հրատարակենք առանձին):

Մէկ խօսքով, եկեղեցի, դպրոց, կալուած, կտակ, ազգ. եկամուտ որ եւ է աղբիւր նոյնութեամբ կ՚իյնան ամենակալ Էվգաֆի թաթին տակ: Ան պիտի կատարէ բոլորին մատակարարութիւնը, ձեւի համար մէկ մէկ միւթէվէլլի (վարիչ, հոգաբարձու) նշանակելով իւրաքանչիւր հաստատութեան կամ շրջանակի համար:

Երեւութապէս, Էնկիւրի ոչխորհրդակցութեան, արդիւնքն է որ կը գործադրէ, միեւնոյն ատեն ձգտելով խափանել «Թաղ. խորհուրդներու միջոցաւ կատարուած գեղծումները», ինչպէս կը գրեն Թուրք թերթերը: Իսկ իրականին մէջ, ոչ-Թուրք փոքրամասնութեանց ազգային ստացուածն է որ կը քանդէ, «օրինական» եւ գիտական մեթոդով մը:

Այսպէս, փոխանակ մէկ անգամէն ջնջելու Պատրիարքարանները եւ անոնց հետ կապուած ժողովներն ու Խորհուրդները, ինչ որ կրնար յուզում պատճառել եւ ուշադրութիւն գրաւել, քեմալականութիւնը անոնց հիմերը կը փորէ: Շատոնց կտրած ըլլալով անոնց գլուխն ու թեւերը, այժմ «ձեռք կը վերածէ» կմախքը, որպէսզի չկարենան ոտքի կանգնիլ:

Երկու տարի առաջ, յանձնարարեցին օրուան պատրիարքը ամփոփել իր աթոռին մէջ, իբրեւ հոգեւոր հովիւ: Անմիջապէս կառավարութեան հրամանը, պատրիարքը հեռացնելով Քաղաք. Ժողովի (ազգ. վարչութիւն) նախագահութենէն, որ պատմական պաշտօն մըն է:

Այդ առթիւ կը խոստանային՝ անյապաղ նոր կանոնագիր մը հաստատել փոքրամասնութեանց համար: Օրեր, շաբաթներ, ամիսներ, ամբողջ երկու տարի սպասեցին,— ոչ իսկ թուղթի կտոր մը ստացան:

Հարցը այն է որ «բարեխնամ»ը շատոնց մշակած, ճշդած էր իր ընելիքը եւ հետզհետէ պիտի գործադրէր

Ինչո՞ւ յոգնիլ եւ մանաւոր սահմանադրութիւն մը հաստատել փոքրամասնութեանց համար, երբ կրնայի մկրատով, սղոցով, ի հարկին կացինով կտրել, ձեւել, նորոգել եւ ոչ-Թուրքերու կազմակերպական կեանքը իրենց ուզած կաղապարին վերածել:

Ահաւասիկ այդ հիմնական քաղաքականութեան վերջին փուլը՝ փոքրամասնութեանց կալուածներուն, մինչեւ անգամ եկեղեցիներուն, դպրոցներուն եւ հիւանդանոցներուն բռնագրաւումը՝ յանուն օրինականութեան եւ բարւոք մատակարարութեան:

Ուրիշ բան չապացուցաներ միւթէվէլլիներու նշանակումը՝ Էվգաֆի տեսչութեան կողմէ:

Ընկալեալ սովորութեամբ, նոյնիսկ պետական օրէնքով, փոքրամասնութեանց կալուածներուն միւթէվէլլին օրուան պատրիարքն է: Այս հիման վրայ էր որ Սանասարեան խանի եւ Բանկալթիի գերեզմանատան համար դատ բացաւ Պատրիարքը, թէեւ յետոյ ժխտեցին այդ իրաւունքը:

Եւ հիմա տեսէք սարքուած դաւին կողմնութիւնը,— Միւթէվէլլիներու թեկնածութեան համար, Էվգաֆի տեսչութիւնը ազդեր կը ղրկէ ուղղակի մասնանշուած եկեղեցիները, պաշտօնեայի մը միջոցաւ, որպէսզի պատերը փակցնեն: Յետոյ նոյն ազդերը ինք հրատարակել կուտայ Թուրքերէն թերթերուն մէջ, իբրեւ սովորական ծանուցում:

Երկու պարագաներուն մէջ ալ, նկատի չեն առներ ոչ Պատրիարքարան, ոչ ալ Թաղ. Խորհուրդ կամ հոգաբարձութիւն:

Ու մինչ Ազգ. Վարչութիւնը բացառիկ նիստ գումարելով ա գիրագիր մը կը խմբագրէ, օրինական առարկութիւններ ընելու համար, Էվգաֆը արդէն գործի ձեռնարկած է, եւ թեկնածուներն ալ ուղղակի անոր կը դիմեն: (Անշուշտ վճարում ալ պիտի ստանան միւթէվէլլիները, իբրեւ պետական պաշտօնեայ, իւրաքանչիւր փոքրամասնութեան սեփական եկամուտներէն, որ կը գտնուին Էվգաֆին ձեռքը):

Այս առթիւ Էվգաֆի տեսչութիւնը պատասխանելով բարեմիտ մարդոց հարցումներուն, յայտարարեր է թէ չի ճանչնար պատրիարքին միւթէվէլլի հանգամանքը, «քանի որ Էվգաֆի կողմէ ԲԷՎՃԻՀ եղած չէ: Պատրիարքը պէտք է ինքզինքը ներկայացնէ եւ իր միւթէվէլլիի հանգամանքը վաւերացնել տայ Էվգաֆէն»:

Բացատրութեան այս ձեւն իսկ, այնքան թրքավարի, չի կրնար պարտկել սարքուած դաւին գռեհկութիւնը:

Մնաց որ, Էվգաֆը արդէն գործի փարած է տիրաբար, պատրաստելով իւրաքանչիւր ոչ-Թուրք դպրոցի տարեկան ելմտացոյցը: Եթէ որ եւ է դպրոց աւելի կամ պակաս ծախսէ, անմիջապէս պիտի փակուի:

Այս ընթացքով, շատ չանցած կմախքն ալ կը դառնայ մոխիր, ի փառս Թուրքիոյ արդիացման ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԻՇՏ ՍԻՐԱԼԻՐ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԹՐՔԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Լ. Պլումի եւ Զօր. Իսմէթի տեսակցութիւնը պիտի օգնէ Սանճաքի հարցին լուծման

Զօր. Իսմէթ Ինէօնիւ, Թուրքիոյ վարչապետը, որ Փարիզէն անցած էր Շաբաթ օր, Լոնտոն երթալու համար, մեկնեցաւ կիրակի առտու ժամը 10.30ին: Մինչեւ կայարան ողջերթ մաղթելու գացած էին Պ. Լէօն Պլում, արտաքին նախարարը եւ ուրիշ երեւելիներ:

Շաբաթ առտու Թուրքիոյ վարչապետը ընդունուեցաւ Հանրապետութեան նախագահին կողմէ: Կէսօրին Տէր եւ Տիկին Պլում սեղան մը տուին ի պատիւ Տէր եւ Տիկին Իսմէթի, վարչապետական պաշտօնատան մէջ: Ներկայ էին Փարիզի դեսպանը, Թուրքիոյ արտաքին գործերու խորհրդականը՝ Մէնէմէնճիօղլու, երեսփ. ժողովի նախագահ Պ. Էռիօ, ծերակոյտին նախագահը, Պ. Տալատիէ, Պ. Իվոն Տէլպոս, Տէր եւ տիկին Վէնսան Օրիօլ եւ ուրիշ նախարարներ եւ պաշտօնատարներ: Ճաշէն վերջը երկու վարչապետները խօսակցութիւն մը ունեցան որ տեւեց մինչեւ ժամը 4: Յետոյ Իսմէթ Ինէօնիւ արտաքին գործերու պաշտօնատունը երթալով, տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Իվոն Տէլպոսի հետ: Խօսակցութիւնը տեւեց 2 ժամ: Այս առթիւ հրատարակուած գեկոյցը կ՚ըսէ թէ խօսակցութիւնը հաստատեց որ Ֆրանսա եւ Թուրքիա նոյն տեսակէտներն ունին միջազգային հարցերու եւ մանաւանդ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ հաւաքական ապահովութեան մասին: Պ. Իվոն Տէլպոս եւ Իսմէթ Ինէօնիւ նոյնպէս հաշտարար ոգիով քննեցին Ալէքսանտրէթի խնդիրը. Տեղական թերթերը կը գրեն թէ այս վէճին կարգադրութիւնն ալ բարւոք վիճակի մէջ է եւ կը յուսացուի համաձայնութիւնը կնքել Ժընեւի մէջ, մայիսի վերջը, Ազգաժողովին գումարման առեն, ուր ներկայ պիտի ըլլան նաեւ Իսմէթ Ինէօնիւ եւ Պ. Տէլպոս:

Տեղական թերթերը մեծ գոհունակութեամբ կը շեշտեն երկու երկիրներուն սիրալիր յարաբերութիւնները, նոյնիսկ փոխադարձ աջակցութեան դաշնագիր մը նախատեսելով: «Լ'Էօվր», արմատական պաշտօնաթերթը, որ արտաքին նախարարութեան տրամադրութիւնները կը յայտնէ, այս առթիւ կը գրէ թէ մէկ ամիսէ ի վեր աւելի նպաստաւոր մթնոլորտ մը կը տիրէ Ժընեւի մասնագէտներու յանձնախումբին մէջ ուր կը մշակուի Սանճաքին սահմանադրութիւնը: Եւ շատ բարենշան կը գտնէ Թուրքիոյ վարչապետին հետ եղած խօսակցութիւնները: Հաւանական է որ Ալէքսանտրէթի նոր սահմանադրութիւնը ստորագրուի մայիս 26ին: Ֆրանսայի արտաքին նախարարն ալ թագադրութեան առթիւ Լոնտոն գացած ըլլալով, նորէն պիտի տեսնուի Թուրքիոյ վարչապետին հետ, իսկ Էնկիւրիի մէջ բանակցութիւնները պիտի շարունակէ Ֆրանսական դեսպանը, մանաւանդ քննելով Ֆրանքօ-Թուրքօ-սուրիական դաշնագրի եւ Սանճաքին ապահովութեան խնդիրը: Ժընեւի մէջ կատարուած բանակցութիւններէն զատ, ամէնէն կարեւոր խնդիրներն են.— 1. Ի՞նչ ընթացք պիտի բռնեն Ֆրանսա եւ Թուրքիա, եթէ խռովութիւններ ծագին Սանճաքին մէջ կամ սուրիական սահմանին վրայ.— 2. Ո՞ր պարագաներուն մէջ Ա. Դ. Խորհուրդին կարծիքը պէտք է առնել միջամտութեան համար, եթէ արտաքին խռովութիւններ ծագին:

Արմատական պաշտօնաթերթն ալ կ՚ընդունի թէ Սանճաքի վէճին լուծումը առիթ պիտի բանայ Ֆրանքօ-Թուրք փոխադարձ օգնութեան դաշինքի մը, որ անշուշտ պիտի չսահմանափակուի Սանճաքով եւ պիտի տարածուի ամբողջ արեւելեան Միջերկրականի վրայ:

ԴԱՀԼԻՃԸ ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՆ ՔՈՒԷ ՍՏԱՑԱՒ 199Ի ԴԷՄ 380 ՁԱՅՆՈՎ

Շաբաթ օր վերջացան դահլիճին քաղաքականութեան մասին բացուած վիճաբանութիւնները: Լէօն Պլումի չափաւոր ճառը մեծ ազդեցութիւն գործած էր արդէն, եւ ընդդիմադիրները թէեւ շարք մը նոր քննադատութիւններ ըրին, բայց անօգուտ: Ճառերէն վերջը քուէարկութիւն կատարուելով, դահլիճը վստահութեան քուէ ստացաւ 199ի դէմ 380 ձայնով:

Այդ օրուան վիճաբանութեանց առթիւ ոստիկանութեան նախկին վերատեսուչը, Քիափ, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը իրաւունք չունէր արգիլելու Ժան տ'Արքի տօնակատարութեան թափորները: «Ես ինքս առիթ ունեցած եմ հսկելու նման թափորներ Ժան տ'Արքի արձանին առջեւ եւ ամենաթեթեւ դէպք մը իսկ չէ պատահած: Աւանդական թափորը արգիլել այն պատրուակով թէ հաւատացեալները կրնան խռովութիւններ յարուցանել՝ ուղղամիտ գործ չէ: Զայն արգիլել այն պատրուակով թէ համայնավարները կրնան թշնամական ցոյցեր յարուցանել՝ տկարութիւն է»:

Թունդ ազգայնական երեսփոխան մը հեգնելով Պ. Լէօն Պլումի զանազան արտայայտութիւնները, բացագանչեց.— «Ամէնէն ծանրակշիռ երկրին բարոյական կազմալուծումն է: Անհետեւեան ծորակը բացուած է. ո՞վ պիտի գոցէ: Պարոնայք արմատականներ, ձեզի կը սպասենք»: Ուրիշ մը միեւնոյն գծին վրայ դնելով համայնավարութիւնն ու հիթլէրականութիւնը, դիտել տուաւ թէ անհաշտելի բաներ են կառավարութեան տկարութիւնը եւ ազատութիւնը: «Շուտով պիտի ծագի արշալոյսը երբ Ֆրանսացիները պիտի վերախմբուին եւ խաղաղ յեղափոխութիւն մը պիտի կատարեն ազատութեան համար»: Նախկին ելմտական նախարար մը մատնանշեց ելմտական թերութիւնները:

Արմատական կուսակցութեան դիտողութիւնները

Ամէնէն վերջը խօսք առաւ արմատական խմբակցութեան նախագահը, Պ. Քամփինքի, որ յայտարարեց թէ արմատական կուսակցութիւնը, հաւատարիմ պիտի մնայ իր տուած խօսքին ցորչափ կառավարութիւնը հաւատարիմ մնայ իր խօսքին: «Թող ոմանք այն սին յոյսը չունենան թէ արմատականները պիտի առանձնեն ժողովրդական ճակատը խորտակելու պատասխանատուութիւնը»

Յետոյ քննադատելով կարգ մը ծայրայեղութիւններ, ըսաւ թէ երբ գործատիրութեան ստացուածային իրաւունքը ջնջուած է, պէտք չէ բռնութեան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ԻՒՄԱՆԻԹԷ»Ի ՏԵՍԱԿԷՏԸ ՍԱՆՃԱՔԻ ՄԱՍԻՆ

Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթը երէկուան թիւին մէջ խօսելով Ֆրանքօ-Թուրք յարաբերութեանց եւ Սուրիոյ մասին, կը գրէ.—

Արտ. նախարարին տեսակցութեանց մէջ մոռցանք յիշել այն խօսակցութիւնը որ ունեցաւ Լիթվինովի եւ Ի. Ինէօնիւի հետ, Շբ. օր: Ֆրանս. կառավարութիւնը իրաւունք ունի ամենամեծ ջանքերը թափելու՝ Ֆրանքօ-Թուրք ներդաշնակութիւնը վերահաստատելու համար: Բարեյաջող քաղաքականութիւն մը կը պահանջէ որ շատ շուտով փոխադարձ աջակցութեան դաշինք մը միացնէ Ֆրանսան եւ Թուրքիան, եւ, միեւնոյն ատեն, Ֆրանսա յուսախաբութեան չմատնէ Սուրիացի ժողովուրդը, որուն անկախութիւն տուած է: Ողբալի բան պիտի ըլլար, եթէ Մուսոլինիին ուրախութիւն պատճառելու վախէն՝ Ֆրանսա չկարենար Թրքական հանրապետութեան հետ: Նուազ ողբալի պիտի չըլլար, եթէ Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրին առաջին հետեւանքն ըլլար վնասել Սուրիոյ միութեան: Ահա թէ ինչու, Սանճաքի հարցին կարգադրութեան առթիւ, անհրաժեշտ է յարգել կարգ մը հիմնական սկզբունքներ:

Սանճաքը շատ լայն ինքնօրինութիւն մը պիտի վայելէ վաղը: Այդ ինքնօրինութիւնը արգելք չէ որ Սանճաքին կառավարիչը նշանակուի սուրիական հանրապետութեան կողմէ: Միւս կողմէ, անհրաժեշտ է որ Ալէքսանտրէթի բնակիչները իրենց երեսփոխանները ղրկեն Սուրիոյ ազգ. խորհրդարանին, Դամասկոս, որ պէտք է կազմէ ներկայացուցչական ժողովը բոլոր պետութեանց: Վերջապէս, պէտք է որ Թուրքերէնը եւ արաբերէնը հաւասարապէս պաշտօնական լեզու ճանչցուին Սանճաքին մէջ: (ՅԱՌԱՋ.— Իսկ հայերէ՞նը):

Այս պահանջները շատ օրինաւոր են ինքնին: Բայց Ֆրանսայի շահը կը պահանջէ զանոնք գոհացնել առանց վարանումի: Որովհետեւ «հողի ծարաւիները», ինչպէս կ՚ըսէ Բուղվէյթ, ուշադրութեամբ կը հետեւին Փոքր Ասիոյ անցուդարձին: Պէտք է խոստովանիլ թէ հիթլէրական եւ մուսոլինեան ֆաշականութիւնը ամիսներէ ի վեր գործեր եփած է Սուրիոյ մէջ եւ Ֆրանսական կառավարութիւնը մեծապէս կը սխալի, եթէ զանցառելի նկատէ զանոնք: Ցաւալի է ըսել թէ այն ազատութիւնները զոր Սուրիա կը վայելէ դաշնագրին կնքումէն ի վեր, Ֆաշական խռովարարներու առանձնաշնորհը կը կազմեն: Իտալական հիւպատոսարանն է բուն ներշնչողը եւ սեփականատէրը Դամասկոսի կարգ մը թերթերուն, ինչպէս «Էլիֆ-Պա», «Էքօ տը Դամաս», «Ճէզիրէ», որուն տնօրէնը, Թէսիր Զապեան, առաջնորդին հետ Եթովպիա եւ Լիբիա համբորդելէ վերջ, Մուսոլինին կը փառաբանէ իբրեւ «պաշտպանը իսլամութեան»: Ընդհակառակն, ամէն դժուարութիւն կը յարուցուի Ֆրանսայի բարեկամ ձախակողմեան մամուլի մը զարգացման համար:

Ալէքսանտրէթի նոր Սահմանադրութիւնը

Ժընեւէն կը գրեն թէ մասնագէտներու յանձնախումբը լրացուցած է Ալէքսանտրէթի գաւառին նոր սահմանադրութեան վերաբերեալ կարգ մը խնդիրներու քննութիւնը, Թուրք մասնագէտի ծրագրին եւ Ֆրանսական պատուիրակին տեղեկագրին հիման վրայ: Յանձնախումբին յանձնուած է սահմանադրութեան նախագիծ մը անգլիական պատուիրակին կողմէ, Ֆրանսական պատուիրակին դիտողութիւններով: Այս նախագծին կարգ մը յօդուածները ընդունուեցան առաջին ընթերցումով եւ կը վերաբերին մանաւանդ գործադիր իշխանութեան, դատական իշխանութեան եւ քաղաքացիներու հիմնական իրաւունքներուն: Միւս կողմէ, հոլանտացի մասնագէտը ժողովին յանձնած է իր եզրակացութիւնները՝ մաքսային, դրամական եւ թղթատարական հարցերու մասին: Յանձնախումբը այս շաբթու բոլոր ծրագիրները պիտի քննէ ըստ էութեան եւ յետոյ պիտի զբաղի Ազգաժողովին ներկայացուելիք տեղեկագրին պատրաստութեամբ:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԵՏ ԿԱՆՉԵՑ ԼՈՆՏՈՆԻ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԸ ԵՒ ԱՐԳԻԼԵՑ ԱՆԳԼԵՐԷՆ ԹԵՐԹԵՐԸ

Իտալիոյ քարոզութեանց նախարարութիւնը հետեւեալ գեկոյցը հրատարակեց շաբաթ օր.—

«Նկատի առնելով բրիտանական մամուլի դրեթէ ամբողջութեան բռնած դիրքը Իտալիոյ եւ անոր զինեալ ուժերուն հանդէպ, կառավարութիւնը ցնոր տնօրինութիւն արգիլեց անգլերէն թերթերուն մուտքը, բացի «Տէյլի Մէյլ»էն, «Իվնինկ Նիւզ»էն եւ «Օպզըրվըր»էն: Լոնտոնի բոլոր թղթակիցները անմիջապէս ետ կանչուեցան»:

Արդարեւ, նոյն իրիկունն իսկ, համակերպելով իրենց դեսպանին հրահանգներուն, իտալացի թղթակիցները հեռացան Լոնտոնէն: Կը կարծուի թէ Սթէֆանի գործակալութեան թղթակիցը պիտի մնայ, առ այժմ: Կը կարծուի թէ այս որոշումը հետեւանք է Գերմանիոյ արտաքին նախարարին եւ Մուսոլինիի վերջին տեսակցութեան: Նախարարը Հռոմէն մեկնելէ առաջ, հետեւեալ խօսքերն արտասանած էր, տեսակցութեան մը առթիւ.— «Անուանարկութեան նոր ալիք մը կը բարձրանայ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ դէմ»: Վերջին օրերս անգլիական թերթերը եւ մանաւանդ «Թայմզ»ը բազմաթիւ գրութիւններ հրատարակած էին, հաստատելու համար թէ իտալացի զինուորներ բացէ ի բաց կը մասնակցին Պիլպաոյի գործողութեանց եւ գերմանական օդանաւեր կը ռմբակոծեն Սպանիոյ խաղաղ բնակչութիւնը:

Կը կարծուի թէ Գերմանիա եւս նոյն ընթացքը պիտի բռնէ անգլիական մամուլին հանդէպ, եթէ պայքարը շարունակուի: Գերմանական թերթերը ջերմապէս կը գնահատեն իտալական կառավարութեան տնօրինութիւնը: Հիթլէրական պաշտօնաթերթը անարժան կը կոչէ անգլիական մամուլին ընթացքը եւ դիտել կուտայ թէ «կարգ մը երկիրներու մէջ, ազատ մամուլի քօղին տակ, միջազգային սուտերու ցանց մը ստեղծուած է որ կը սպառնայ ժողովուրդներու խաղաղ գործակցութեան»: Այս առթիւ մեղադրանքներ կ՚ուղղեն նաեւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին դէմ, որ «հաւատք ընծայած է ձախակողմեան ճառախօսներու սուտերուն»:

Լոնտոնի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ անտարբերութեամբ ընդունեցին իտալական տնօրինութիւնը, «ձրի յախուռնանք մը» համարելով զայն:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՎՐԻՊԱԿՈՎ ՄԸ, կիրակի օր «Ծանօթ լուսանկարչուհին» գրուած էր Օր. Զապէլ Գօյաճեանի համար, մինչդեռ պիտի ըլլար «նկարչուհին»: Արուեստագէտ օրիորդը ծանօթ է նաեւ իր գրական աշխատանքներով եւ անգլերէնի թարգմանած է բազմաթիւ հայկական հրատարակութիւններ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԻՆՉՊԷ՞Ս ԳՐԵՑԻՆ «ՍՏԱՄՊՈԼԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ» ԿԱՄ «ՆԵՐՔԻՆԻՆ»

Ամենէն ոճրային գործը վերագրելով Հայերու

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՀԵՂԻՆԱԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵԼՈՎ ԵՂԱԾ ԲՈՂՈՔԻՆ, ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻ ԹԷ ՉԷՐ ԳԻՏԵՐ ԵՒ ՀԱՐԻՒՐԱՊԵՏ ՄԸ ՄՈԼՈՐԵՑՈՒՑԱԾ Է ԶԻՆՔԸ — «ԵՍ ՈՐ ԵՒ Է ՆԱԽԱՊԱՇԱՐՈՒՄ ՉՈՒՆԻՄ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ» — ՀԱՐԻՒՐԱՊԵՏԻՆ ՀԵՏ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆԷԻՆ ՇԱՀԸ —

Ձեմ գիտեր թէ Տէնիս Ուիթլիի պոլիքը ընթերցողները ինչ սրտով կարդացած են «Ստամպօլի Ներքինին», բայց կը խոստովանիմ որ ես չկրցայ համբերել եւ, ինչպէս կը յիշէի առաջին թղթակցութեամբ, անգլիացի հեղինակին ուղարկեցի նամակ մը, ուրուն ամփոփումը ահաւասիկ.—

«Ձեր բուռն յարձակողականը Թուրքիոյ բազմաչարչար քրիստոնեայ փոքրամասնութեանց դէմ, խորապէս ցաւալի է. Ձենք ուզեր չափազանցել գրական աշխատութեան մը յարաբերական արժէքը, բայց եւ այնպէս տխուր երեւոյթ է տեսնել որ Անգլիոյ յայտնի մատուրականներէն մէկը կը փորձէ, թերեւս անգիտակցօրէն, սխալ տպաւորութիւն ստեղծել իր ընթերցողներուն վրայ:

Մահմետականները քրիստոնեայ կը ջարդէին օր մը, իսկ Յոյներն ու Հայերը Թուրք կը մորթէին յաջորդ օրը, կը գրէք: Այս յայտարարութեան երկրորդ կէսը բոլորովին ճիշդ չէ: Թուրք կառավարութիւնը ինքն էր որ կազմակերպեց իր քրիստոնեայ հպատակներուն ջարդը՝ համաձայն որոշ ծրագրի մը: Փոքրամասնութիւնները կռուեցան երբեմն՝ ինքնապաշտպանութեան համար: Եթէ յոգնութիւնն առած ըլլայիք կարդալու անգլիական Կապոյտ Գիրքը (Հայերը օսմանեան կայսրութեան մէջ), ընդարձակ տեղեկագիր մը ջարդերուն մասին որ արտաքին նախարար սըր (յետոյ լորտ) Էտուըրտ Կրէյին ներկայացուեցաւ 1916ին, դուք ալ պիտի համոզուէիք թէ «վայրի գազանները» Թուրքերն էին, ոչ թէ Հայերը: Հաւանաբար անպարկեշտ Հայու մը ծանօթացած էք կամ թերեւս բարեկամ ունեցած էք շատ վարպետ Թուրք քարոզիչ մը: «Հայերը իրենց զաւակները չեն սիրեր», կ'ըսէք: Քանի մը օր առաջ երկու տարբեր անգլիացի ծնողքներ սոսկահար մեղուցին իրենց երեխաները (*) Օտարական մը իրաւունք պիտի ունենա՞ր եզրակացնելու թէ Անգլիոյ բոլոր ծնողքները անըրթօրէն կը վարուին իրենց զաւակներուն հետ:

Մի նախատէք հայ ժողովուրդը որ ոչ նուազ քան մէկ միլիոն զոհ տուաւ ընդհանուր պատերազմին, որովհետեւ ուզեց հաւատարիմ մնալ Դաշնակիցներուն. իր նուիրումը չվարձատրուեցաւ. ձգեցէք որ իր նահատակները հանգչին խաղաղութեամբ»:

Տէնիս Ուիթլիի գրքին մէջ կը վխտան ուրիշ սխալներ, որոնք մանրամասնօրէն ցոյց տրուեցան իրեն՝ խնդրելով որ սրբագրէ ապագայ հրատարակութիւններուն մէջ: Ահաւասիկ կարգ մը օրինակներ.—

Քաղտրմ Հարի Պէճար — ամէն բանի կը նմանի, բայց Հայու անուն չէ. հայերէն մականունները կը վերջանան «եան»ով.

Հայ - Հրեայ — չկայ այս տեսակ ցեղ. Հայը Հայ է արիւնով, սրտով ու նկարագրով.

Եթէ Քաղտրմ Հայ է, ուրեմն Սուլթանին հարէմաղասին չէր կրնար եղած ըլլալ անցեալին մէջ, ոչ ալ կրնար ընդհանուր ստրկավաճառի մեծ պաշտօնին տիրանալ.

Եթէ Քաղտրմ Հայ է, հետեւաբար քրիստոնեայ է. իմացած չենք որ քրիստոնեան երդում ընէ յանուն Մուհամմէտի:

×

Եւ հիմա կարդացէք անգլիացի վիպագրին պատասխանը,— 'երեք մեծածալի էջ նամակ' արդարացում ու չմեղանք մէկ ծայրէն միւսը. կը քաղեմ գլխաւոր մասերը.—

Շնորհակալ եմ ձեր նամակին համար, բայց կը խոստովանիմ որ անոր պարունակութիւնը ապշեցուց զիս: Նախ եւ առաջ ըսեմ որ ես որ եւ է նախապաշարում չունիմ Հայերուն դէմ. ճանչցած եմ միայն մէկ Հայ՝ Մայքըլ Արլէնը որ շատ համակրելի երիտասարդ մըն է:

Նկատելով որ երկար ու մանրամասն նամակ գրած էք ինծի, պարտք կը զգամ բացատրելու թէ ինչ պարագաներու տակ հեղինակեցի «Ստամպօլի Ներքինին»:

Բարեկամներէս հարիւրապետ Հօրն Հիլ, Ռախապէս անգամ բրիտանական Գաղտնի Սպասարկութեան, շարժանկարի ճարտարապետով կը զբաղի քանի մը տարի է ի վեր: Մեր գրական ակումբին մէջ օր մը, 1934ի ամրան, հարցուց թէ կրնա՞յի թելադրել գիրք մը որուն նիւթը պէտք է ըլլար լրտեսական պատմութիւն մը՝ գրուած Պոլսոյ մասին: Չէի գիտեր որ եւ է գիրք: Կարդացած էի Ճօն Պիւքընի «Կանանչ պատմուածքը» որուն միայն քանի մը գլուխները կ'անդրադառնան Թուրքիոյ վրայ:

Տասը օր վերջը դարձեալ իրեն հանդիպեցայ: Այս անգամ բարեկամս բացատրեց թէ որքան կը փափաքէր այդ տեսակ պատմութիւն մը ձեռք անցնել՝ շարժանկարի վերածելու համար զայն: Պոլսեցիներուն ծանօթ ըլլալով, կը յուսար խորհրդականի պաշտօն մը ստանալ սինեմայի ընկերութեան մը մէջ եւ ապահովել կոկիկ թոշակ մը բաւական երկար ժամանակի համար:

Հեղինակը յետոյ կը բացատրէ թէ ինչպէս երկուքը միասին կ'որոշեն գիրք մը գրել լարժանկարի համար:

Շաբաթէն կիրակի, ամբողջ 26 ժամ միասին աշխատեցանք եւ պատրաստեցինք ՍՏԱՄՊՕԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ, այսինքն 14,000 բառով ուրուագիծը ապագայ ժապաւէնին: Ես էի որ կազմեցի պատմութիւնը, եւ հարիւրապետը կողքիս նստած տեղեկութիւններ տուաւ ինծի Թուրքերու եւ Հայերու մասին: Ձեռագիրը ուղարկուեցաւ բեմադրիչի մը. հասոյթը պիտի բաժնէինք մեր երկուքին միջեւ կէս առ կէս համեմատութեամբ:

Բեմադրիչը կը կարդայ պատմութիւնը, շատ կը հաւնի եւ կը խոստանայ գործի ձեռնարկել անմիջապէս: Բայց յանկարծ Ամերիկայէն լուր կը ստանան թէ երկու ժապաւէններ պատրաստուած են Հօլիվուտի մէջ՝ Թուրքիոյ մասին՝ «Ադտիւլ Համիտ» եւ «Ստամպօլի ճեպընթացը»: Ուրեմն երկու բարեկամները դարակը կը նետեն իրենց ձեռագիրը՝ վախնալով որ չեն կրնար թերեւս մրցիլ ամերիկեան ժապաւէններուն հետ:

Բայց, կը շարունակէ հեղինակը, այնքան սիրեցի մեր ուրուագծին նիւթը որ հաճեցայ գրքի վերածել զայն: 1935ի գարնան սկսայ գրել. հարիւրապետը դարձեալ իմ մասնագէտ խորհրդականս էր: Չորս ամիս աշխատեցայ. վէպին ամէն մէկ գլուխը բարեկամս էր որ կը սրբագրէր. մօտաւորապէս քանի խորհրդակցութիւն ունեցայ իրեն հետ՝ տեղեկանալու համար թրքական սովորութիւններուն եւ բարքերուն: Գործածած Թուրքերէն բառերս (*) իրենն էր որ տուաւ ինծի, եւ իրենն է պատասխանատուն այն բոլոր մանրամասնութեանց որոնց վրայ հիմնուելով ստեղծեցի միջավայրը եւ «գոյնը» վէպիս: Ի վարձատրութիւն իր ծառայութեան հարիւրապետը պիտի ստանար գրքիս հասոյթին հարիւրին քսանը, բացի այն եկամուտէն զոր պիտի ունենայինք ժապաւէնէն: Եւ ահա գիրքը հրատարակուեցաւ:

Թէեւ հատորին հեղինակը ես եմ, բայց իմ դերս եղած է միայն գրել ու պատմել: Հետեւաբար այն բոլոր թիւրութիւնները որոնց մասին կը գանգատիք, հետեւանք են Հիլի անձեռնհասութեան: Չափէն աւելի կատղած եմ որ սխալ տեղեկութիւններ տուեր է ինծի:

Ինչ կը վերաբերի այն հարցին թէ ինչու Ներքինին ներկայացուցած եմ Հայ մը, առաջ պատճառն էր հետեւեալը — ժապաւէնը պիտի լուսանկարուէր Պոլսոյ մէջ. արտօնութիւն ստանալու համար պատմութիւնը պէտք է ըլլար թրքասիրական. իսկ սրիկան՝ հրէշ ներքինին՝ Հայ:

Մինչեւ որ մեր գիրքը պատրաստուեցաւ, վերոյիշեալ երկու ժապաւէնները արդէն ցուցադրուած էին: Բարեբախտաբար երկուքն ալ կը վերաբերէին Թուրքիոյ հին պատմութեան: Ուրեմն դարձեալ դիմում ըրինք բեմադրիչին ու այս անգամ ծախեցինք մեր ժապաւէնը:

Ձեր նամակը հարիւրապետին ուղարկեցի, բայց կ'ուզեմ որ իրեն ուղղակի գրէք եւ նախատէք. արժանի է այդ անարգանքին:

Եթէ իմ գրքիս մասին գրէք ձեր թերթին, կը խնդրեմ որ ձեր յօդուածին կցէք նաեւ այս բացատրութիւններս եւ յայտնէք իմ ցաւս այն վշտին համար զոր կրնամ անգիտակցաբար պատճառած ըլլալ հայ ժողովուրդին»:

Ուիթլի երկրորդ ու այս անգամ աւելի մտերմական նամակի մը մէջ կը կրկնէ.

— «Եթէ քարեր ունիք նետելիք, նետեցէք հարիւրապետին գլխուն»:

×

Այսպէս ուրեմն, օտար մատուրականներ յաճախ Թուրք կը սեւցնեն դրպարտելու համար տառապած ժողովուրդ մը... վասն ժամոնայի: Կոկիկ թոշակ, հարիւրին քսան շահաբաժին:

Ուրախ եմ որ հեղինակը բարեխօսրէն կը խոստովանի իր վրիպումները եւ ապահովաբար աւելի լրջութեամբ կ'ուսումնասիրէ իր պատմական նիւթերը ապագային. որովհետեւ ինքն է որ կ'աւելցնէ — «Եթէ ուրիշ անգամ Մօտաւոր Արեւելքի մասին գիրք կամ ժապաւէն պատրաստեմ, տեղեկութիւններ պիտի քաղեմ հայկական աղբիւրէ»:

Եւրոպայի բոլոր Ուիթլիները, Փոլ Սուսաները, Փօօկրէններն ու Ժը Սիւի Փարրոնները կրնանք այս ձեւով մեկնաբանել, եթէ ուղղակի գրենք խմբագիրներուն եւ հեղինակներուն, այլապէս ժամավաճառութիւն է մեր բողոքը արձանագրել միմիայն Հայ թերթերուն մէջ, որոնք ոչ միայն լեզուին անծանօթ են, այլ եւ գոյութեան:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(*) ԽՄԲ.— Կ'ակնարկէ երկու պարոնուհիի ոճիրներու, որոնք պատահեցան վերջերս Լոնտոնի մէջ: Երկու կնիկ կռիւ ունեցան իրարու հետ ու երախաները առանձին տունը ձգեցին ու փախան՝ մէկ աջ, միւս ձախ: «Հայր է, հարկաւ խելք կ'ընէ ու տուն կ'երթայ» մտածեց մայրը: «Ձաւնի տէր է, սիրտը չի դիմանար ու երախաներուն քովը կը վազէ», խորհեցաւ պարոն պաղզաւակը: Ու երկուքն ալ իրարմէ յամառ, մոռցան իրենց հարազատները: Շաբաթ մը վերջ դրացիները գտան 3 եւ 5 տարեկան երկու ձագուկները սառած ու սովամահ: Ուրիշ զոյգ մը նմանօրինակ պայմաններու տակ գերեզման ղրկեց երկու երախաներէն մէկը: Դատավարութիւնը կը սկսի շուտով:

(*) Գրեթէ բոլորն ալ սխալ: Ժ. Մ.

ԱՆՄՂՄՈՒԿ ԵՐԳԵՐ

Մայիսեան մթնշաղ առաւօտ է, գեղածիծաղ արշալոյսը իր լուսածոր ցոլքերով լուսամուտէն ներս կը մտնէր կենսաւէտ. Գիշերային միջնակով կը մտնեմ առաւօտեան պաղօրօր հովերէն շոյուելու,— ի՜նչ երջանկութիւն: Ականջալուր կը լսէի ըլլալ այս ծաղկաբոյր օրը մայիսեան, եթերին մէջ խորհրդաւոր լռութիւնը իր անկողինը չտկած կը քնանայ բնութեան ախորժալուր նուրբ ներդաշնակութիւններուն մէջ: Եւ ահա կամացուկ մը կը խզուի ամէն անտարբերութիւն, արփաճեմ արեւակ մը գեղուհիւս շողերով նարօտ կապած՝ թրթռուն մաղլցումով, իր ճառագայթներու կարմրաւուն խուրձը կը նետէ դէպի հորիզոնին պարտէզը, ուրկէ կը սկսի խաղալ ոսկեղէն լոյսերով գինք դիտողները գինով-ցնել:

Օրը կիրակի է, հանգստի օր, մեր քաղաքը կարծես նոր օրերու կեանք մը կ'ապրի, անաղմուկ է, ժխոր չկայ, երկարաձիգ պողոտաներ կառքի պակասութենէն տրտունջ կը յայտնեն, է՞հ, չէ՞ որ ընկերային նոր կարգ ու սարքի բարեկաւ կարգադրութիւններն են որ կան ու կը տիրեն... պարապ է քաղաքը, անբնակ ապարանքի մը երեւոյթն ունի, բազմութիւններ ու բազմութիւններ գիւղերու հովանաւոր դաշտերն ու ծաղկածորան պարտէզներն են թափեր, իրենց յոգնատանջ մարմինները կազդուրելու մայիսեան շողերով: Արփաճեմ աբեղակին նազելաշուք թռիչանքը կախարդած է բոլորն ալ: Գեղազգայութ պահեր կանանչութիւնով օծուած աբոստավայրերու մէջ, ուր բնութիւնը իր աղանչելիքները փռած՝ արթուն պահակի դերին մէջ պատրաստ կը հսկէ տիրաբար: Այսքան հրաշափառ է տարերքը բնութեան, հէնց այսօր, այս պահուս: Կը մտադրեմ քաղաքի ծխոտած մթնոլորտէն հեռանալ պահ մը, կը սիրեմ մենակութիւնը, ու մենակ ճամբայ մը ձեռք կ'առնեմ:

Թերթերու ծրար մը գրպաններուս մէջ զետեղած, եւ Մխիթարեան հատափոր հրատարակութիւն մը անոնց թեւս տակ՝ կը քալեմ արահետէ մը ես ինծի հետ մրթմրթալով, երգելով ու երեւակայելով: Թոհուբոհներ ու երկար խոկումներ կը պաշարեն զիս, կ'ընկղմիմ անոնց խոր լճակին մէջ, կը տապլտիմ, կը տանջուիմ ու կը լռեմ, ճամբայ տալով մտածումներուս որոնք իրարու շղթայուած կը քալեն շարան առ շարան ու կ'անցնին սրտաբեկում պատճառելով: Արահետէն քիչ մը վար, եթերագոյն ծովը իր անհունութեան փառքին մէջ կծկուած կը ներհէ անտարբերօրէն, եւ սակայն երբեմն չարաժպիտ հովեր գգուրտելով ծով կը թափին ու կը խռովեն իր խաղաղութիւնը: Եւ ահա կոհակաւոր ալիքներ իրենց անճառելի եւ թեթեւասահ ընթացքով իրարու վրայ փլելով կապոյտ սաւանը կը բզքտեն: Ո՜հ, ինչ հոգեզուարթ պահ, մանաւանդ երբ խոհական կշռոյթով դիտես այս բոլորը: Կ'ուզէի ըլլալ ծովանկարիչ մը, ծովուն բանաստեղծութիւնը քանդակելու համար կտաւի վրայ, ու այդ երջանիկ գեղանկարներուն մէջ հոգիս մրրոշխնէր անսասաններու ծովածաւալ կապոյտին:

Տես այլատակաթեւ ծիծեռնակները՝ օդին մէջ անխոնջ ճախրելով՝ հանդարտիկ կ'իջնեն ջուրերուն վրայ, կ'առնուտեն ալիքէ ալիք եւ իրենց գլուխները ջուրին թաթխելով կը բարձրանան կրկին, եթերն ակօսելու:

Հեռուն, ժայռոտ բլուր մը յաղթական ու կտուցաւոր՝ կը նայի ծովուն: Կը քալեմ ծովափէն դէպի այդ բլուրը, հոն կ'ուզեմ հասնիլ ու մայիսեան այս առաւօտեան պահը խոկալով ու երգելով անցընել: Խումբ մը երիտասարդներ կառքի մը մէջ խռնուած՝ «Էնթէրնասիոնալ»ը կ'երգեն աններդաշնակ: Էհ ինչո՞ւ չգիտեն, արեւը ու ջուրը, երկինքն ու հողը, բոլորը իրենց համար են: Երջանիկ սերունդ, սերունդ մը կայտառ ու աշխոյժ:

Հարցասիրութիւնս կը մեծնի մէջս, ու ես մտածկոտ՝ հառաչանքի կանչերուս փրփուրները կը թափեմ ծովուն մէջ, անոնք կը խառնուին ծովափի փուռին ու կ'եղծանիան: Զայրոյթի առաւօտներ իրենց պողպատեայ կուրծքերով կը տնկուին աչքիս առջեւ, կ'անիծեմ բոլորն ալ, այս բոլորն ալ, որովհետեւ մենք ալ, ես ալ, դուն եւ բոլորս ալ մեր երդուղեար է երգենք մայիսեան պայծառաշունչ այսօրերուն գարբնուած անկախ հայրենիքի երկինքին տակ:

Այս կարգի երանութիւններ իրենց կենսանորոգ թռիչանքով զիս աւեկոծեցին, աչքս տնկեցի կարկաչուն առուի մը ուր գիրկ մը ջուր լեռներուն մէջէն արագավազ ընթացքով կը սահի ու կը թափի անկուշտ մօրը գիրկը: Միտքս կ'իյնան մեր հայրենի լեռները, դաշտերը ղալարագեղ, եւ պարտէզները ծաղկածորան, հոգեկան անդորրութիւնս կը հագնի նզովքի շապիկը, զգացումներս կը բզքտուին ու կ'անիծեմ նահատակի այս փիլիսոփայութիւնը:

Բլրակողին եմ, ապառաժի մը նստած ու հայեացքս սեւեռած անսահման ծովին ուր փրփրադէզ ալիքներ մարգարտաշար վերածեր են խաղաղ ծովը: Կը դիտեմ այս բոլորը, ... շարմաղէն կ'անցընեմ գրպաններուս թերթերը, կը թերթատեմ ... հաստատութիւն ունեցող ... գիրք մը, «Մատենագրութիւն ... եւ նոր Դպրուց», գլխուս վերեւ ... թռչուններ, կը ճռուան ... անոնց ճռճռիւնքը կը խառնուի ... զարթնած ծառերու ... րուն եւ հեշտանուագ ներդաշնակութիւնը կը սկսի հոգեպարար երգ ... առնել բնութեան տարերքին մէջ: Ես կը լռեմ, կը փակեմ գիրքս, ու ... քերս յառած եթերին, լուռ ու երկիւղած՝ տրտունջքի սաղմոս կ'արտասանեմ, խաւար կայ աչքիս առջեւ, ... ծեն մութ ու մռայլ երկինք մը ...

Ու մայիսեան նազելաճեմ արեւակը շառայլունելով արեւանաչ ... րըն ու սարերը, կը քաշէ իր շառագայթները հորիզոնէն ու կը քալէ դէպի ծով համբուրուելու անոր հետ ... նելու անոր ծոցին մէջ: Ծովարձակ արեւը չդիմացաւ ծովուն ... համբոյրին եւ աւանդեց իր հոգին:

Իսկ ես ժայռին տակէն խորհուրդներու մէջ ընկղմած գլուխս ջուրս ... լով եւ գիտաւոր աստղերու հոյլ ... տելով դէպի քաղաք տանող ճամբու ... ձեռք առի եւ մռայլ ժխորի յարկերը ... թռայ

ԿԱՐՕ ՄԽԻ[illegible]

ԱՆԹԱՌԱՄԻ ՑԻԾԱՂԱԿԻՆ

Անթառամ Ծաղուկեան,— այս էր անունը այն անոյշ աղուն որ, ... 16 տարեկան, օր մը գաժան Թր... մը երեսն ի վեր պառաց.— Ծոյն ... վրայի հագած շապիկ հորս շապիկ ... եւ ես ձեռքիդ գէնքը հօրս գէնքն է ...

Երբ մեր գիւղի երեւելիներէն Մ... քոն Ալօեան եւ Կարապետ Զամա... եան ձերբակալեցին, Համբարձում Ծաղուկեանը եւ Տէր Արիստակէս ... նի մը փորձեր ըրին գիւղը ... պաշտպանութեան մղելու:

Եւ սակայն քաղաքը տեղի տուաւ ... ու առաջին կարաւանը ճամբայ ... արդէն: Մեր գիւղն ալ շատ մը ... գիւղերու կարգին տեղահան ... հասցուցին այն վայրը ու, տեղի ... նեցաւ բոլոր Քրիստոնէութեան ...

Կատարածէն ճղակատար ... շարաթներով անօթի լեռները ... վերջ, յուսահատ գիւղ ... ձանք, ընդամէնը երկու տասնեակ ... ու մանուկ: Քանի մը օր մեզ հսկողութեան տակ պահելէ յետոյ սկսան ... քաղել տալ:

Քանի մը օր առաջ տեղի էր ... ցած անհաւասար կռիւ մը: Համբարձում Ծաղուկեան եւ Տէր Հայրը ... տարածէն ալառնելով գիւղ են ... գինուած ու գիւղէն դուրս գիրք ... րաներ, գոնէ Նէճիպ էֆէնտին սպա... նելու համար: Օր մըն ալ քան մը ... փել ունենալու համար կրակ են ... ու իրենց չոր բախտէն ծուխը ... նած էր զիրենք: Երկուքն ալ ... անհպատ գիրքերուն մէջ ... բար կռուելով կը նահատակուին

Մենք օր մը երբ կրկին խումբ ... զինուած Քիւրտերու ...

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԻՄ ՍՋԱՏ ԵՒ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՀԵՏ

ԽՄԲ.— Ինչպէս հաղորդած էինք, Հայաստանի խորհրդային գրողները ընդհ. ժողով գումարած են ապրիլ 17-21: Այս առթիւ կարդացուած է նաեւ Աւետիք Իսահակեանի մեծայարգելը, ռուս գրող Վ. Կիրպոտինի «բարեկամական» դիտողութիւններէն վերջը: Կ'արտատպենք նոյնութեամբ, Երեւանի Գրական Թերթի ապրիլ 23ի թիւէն: Պիտի արտատպենք նաեւ Վ. Կիրպոտինեանը, ուր մասնաւորապէս կը դատափետուի Եղիշէ Չարենցը.—

Ընկերներ,

Երէկ մեր շատ յարգելի ընկեր Կիրպոտինը իր գեղեցիկ եւ լոյսի մէջ խօսեց նաեւ իմ անձի եւ իմ գրականութեան մասին: Այս շատ յուզեց ինձ, որովհետեւ նա ճիշդ կերպով կարդաց իմ սիրտը, տեսաւ իմ հոգեկան շրջադարձը, որն ինձ բերեց իմ ստեղծագործ ժողովրդի մօտ, մեր աշխատաւորական հայրենիքը— բերեց ձեզ մօտ:

Նրա խօսքը սոտ տուեց ինձ գրելու այս երկտողը, որ կարծեմ, աւելորդ չպիտի տեսնէք: Այո, ես վերադարձայ հայրենիք ձեզ հետ աշխատելու եւ պայքարելու սոցիալիզմի մեծ գործի համար: Դժբախտաբար, ես տակաւին այնքան երիտասարդ չեմ, որ շատերից հետ կիսեմ պայքարի դժուարութիւնները, բայց բարեբախտաբար այնքան էլ ծեր չեմ, որ վերմակը գլխիս քաշեմ եւ միայն օր մթնացնեմ:

Ես եկել եմ, ընկերներ, դէպի մեծ Միութիւնը շատ հակասական ուղիներ անցնելով: Պատանի հասակից ինձ մշտապէս յուզել է, մտայլկել է աշխարհիս մէջ գոյութիւն ունեցող չարիքը, մարդկութիւնը տառապեցնող չար իրերը — աղքատութիւն, տգիտութիւն, բռնութիւն, շահագործում, ոճիրներ: Ինձ տանջել է հայ աշխատաւոր ժողովրդի դառն վիճակը՝ սուլթանի եւ ցարի դաժան լուծերի տակ, եւ այդ չարիքները վերացնելու ցործը, փրկութեան միջոցները:

Ինչո՞վ չեմ տարուել, ի՜նչ փիլիսոփայութիւն, էթիկական, հասարակական սխեմաներով՝ ազատագրելու տառապող մարդկութիւնը:

Եղել եմ տոլստոյական, Նիցշէական, Գերմանիայում ուսանող ժամանակս՝ սոցիալ դեմոկրատ: Յուսահատուած դարձել եմ անիշխանական, պեսիմիստ. Տարուել եմ Բուդդայով:

Ոգեւորուել եմ հայկական ազատագրական ազգայնութեամբ, դաշնակցական ոչ երկրորդական գործիչ՝ աշխատել եմ անձնուիրաբար, բանտեր եմ նստել, աքսորուել, փախել հայրենիքից:

Ըմբոստացել եմ կապիտալիզմի դէմ, հասարակութեան դէմ, ամէն ինչի դէմ: Եւ վերջ ի վերջոյ, երկար խորհելուց, կշռելուց, դատելուց յետոյ վերստին եկել-կանգնել եմ սոցիալիզմի վրայ եւ տարիներ են անցել, որ կանգնել եմ այդ փրկութեան յատակի վրայ: Եւ ահա՝ պայծառ կամքով, համոզմունքով, այրելով բոլոր նաւերը, անվերադարձ, վերստին եկել եմ այն աշխարհը, ուր մեծ, հոյակապ գործ է կատարւում ազգային եւ համամարդկային իմաստով:

Ամէնից առաջ խօսեմ ազգայինի մասին: Մեր սերունդը երազում էր մի կտոր անկախ հող, ուր կարողանայինք Հայերս ապրել ազատ, եւ անարգել զարգացնէինք մեր ինքնոյնութիւնը, մեր լեզուն, մեր մշակոյթը, զգայինք մեզ մեր տանը: Եւ պղտորուած էինք մի ափ հողով՝ հեռաւոր Զէյթունով:

Ո՞վ կարող էր երեւակայել, որ մեր իղձերը այսպէս շռայլօրէն կարող էին իրականանալ: Հոկտեմբերեան մեծագոյն յեղափոխութիւնը կատարեց այդ հրաշքը, եւ Լէնինի-Ստալինի ազգային քաղաքականութիւնը ամրացրեց ինքնորոշման հիմքերը եւ մեր ժողովրդի առջեւ բացեց հեռու հորիզոններ եւ մշակոյթի բարձունքներ:

Մենք ունենք հիմա հող մեր ոտների տակ, մենք ունենք կազմակերպուած, կոմպակտ ազգաբնակութիւն, ունենք մեր պետութիւնը՝ հաւասար անդամը 11 հանրապետութիւնների, մեր սահմանադրութիւնը մեր բանակը, մեր համալսարանը, մեր անթիւ դպրոցները եւն.: Մենք այլ եւս ազգերի փոթորկայոյզ ովկիանոսում մեր փոքր ալիքներով չենք ձգտում չինել մեր անյոյս պատմութիւնը, այլ միացած ռուսական մեծ ժողովրդի հետ եւ եղբայրական ժողովուրդների հետ:

Մեր առջեւ այնպիսի շքեղ հեռանկարներ կան, որոնց համար իմ հին սիրտը օրօրւում է բոլոր երիտասարդ կենսուրախ սրտերի հետ:

Ընկերներ, սոցիալիզմը, ի հարկէ, նոր գաղափար չէ, նոր կոնցեպցիա չէ նա: Բոլոր դարերի առաջաւոր հանճարները երազել են, փորձել են ստեղծել մի ներդաշնակ աշխարհ, ուր մարդը լինի ազատ, չշահագործուի իր նմանից, ապրի բախտաւոր, վերանան ոճիրները, ստրկութիւնները, պատերազմները. Բուդդիզմը, յուդայիզմը, պարսկական Մազդակը, Պլատոնը, Թ. Մորը, մեր Թոնդրակեցիք այդ են երազել եւ երազել...

Սակայն, ի հարկէ, մեր խօսքը նկատի ունի գիտական սոցիալիզմը ու ուտոպիստներից մաքրուած՝ մարքսիստական-լէնինեան ուսմունքը:

Մենք համոզուած ենք, որ կապիտալիստական տնտեսակարգը պիտի փլչի: Պատմութեան բռունցքը բարձրացել է այդ փտած դրութեան վրայ, եւ պատմութեան բռունցքը իջել է արդէն աշխարհի մէկ վեցերորդում շահագործող դասակարգերի գլխին եւ ջնջել է շահագործումը, կապիտալիզմը:

Մենք համոզուած ենք, որ համաշխարհային աշխատաւորութեան յաղթանակով, սոցիալիզմի տիրապետութեամբ, անդասակարգային հասարակութեան մէջ, հաւերժապէս մարդկութիւնը պիտի ձերբազատուի կեղեքումներից. արիւնարբու դաժան կռիւը մարդկանց միջեւ պիտի վերանայ եւ ուղղուի բնութեան եւ տարերքի դէմ:

Լէնինի եւ Ստալինի գործը պատմական վիթխարի եւ անչափելի հեղինակութիւն ունի, որովհետեւ նրանք էին, որ ձեռք զարկեցին սոցիալիզմի, կոմունիզմի կենսագործմանը, կառուցմանը:

Ինձ համար սոցիալիզմը կազմակերպութեան, օրկանիզացիայի հարց է եւ շատ, չափազանց շատ դժուարին գործ: Աշխատանքի կազմակերպում ըստ ունակութիւնների, կարողութիւնների, արդիւնքի բաշխումը ըստ կարիքի, պէտքերի ...

Մեծ Միութիւնը մտել է այս դժուարին ճանապարհը՝ շրջապատուած կապիտալիստական թշնամի աշխարհով:

ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

(1)

տակ լուռ կը քալէինք, զայսն Քիւրտ մը ժամանելով Անթառամին ակօսը գտնուելին ծայրոմը կտակներ ընել. նեղչեցին տղան վրայ հասաւ եւ բանէր մը փախելով Քիւրտին կտուր վերջ տուաւ:

Կ'ըսէ Անթառամ քաջալերուած խորհրդաւոր միջամտութենէն, զայրացած իր մազմը թափեց Քիւրտին ի վեր թքնելով: Երբ քանի մը վէրեր լալով Անթառամին զայրոյթի ու վրէժխնդրութեան արցունքները կը սրբէին, խորհրդաւոր Քիւրտը զլուխը ելեցնելով ըսաւ, — Լաֆէ մերան ու դաջը — (Երկու մարդու տղայ, ազատ։

Ցաւօրէք առատօրէ կանուխ երբ կը կէն զործի կ'երթայինք, ես ու ընկերս ծածկելով զոյգ աղբիւրը գացինք լը – լուացուելու։ Տեսայ Անթառամը աղբիւրին քով նստած, արմուկը քարին ու ձեռքը երեսին, պանդուխ մազերը աչքերուն թափած: Գաւ մը կարծեցինք թէ կը քնանայ: Ետոյ պատմեցին թէ գիշերով տարած են աղբիւրէն քիչ մը հեռու ախոռի մը մէջ, եւ քանի մը զանակներով խոցոտած, բայց այս անգամ մեր սիրելի Անթառամը չէր յիշացեր վայրենիներու կտակին, այլ տեղէ ծակ ծակ եղած մարմնով քաշքշուելով եկած ջուր խմած ու չըջած էր: Քանի մը կիներ լալով վերցուցին տարին մօտակայ անուր մը անիրիար զանուած այլտակարին մէջ թաղեցին, երկու փուշ ալ զլխուն վերեւ տնկեցին։

Այն օրէն ի վեր շատ տաք ու պաղ օրեր եմ անցուցեր, բայց Անթառամներու յիշատակը միշտ սիրտս այրած է։ Մեր Անթառամը մօտաւոր ու հեռաւոր շատ մը բարեկամներ ունէր Ամերիկայի մէջ եւ այլուր: Ձեզ կ'ուզեմ թէ կը յիշե՞ն զանք տարուան այս եղանակին...,

Երբ Թուաւ Քըլ եկաւ, Նէճիպ էֆէնտին ալ զաղթից վէսլի Մալաթիա, վերադարձին Բալու չէյլս հասանին քանի մը օր հիւր մնաց: Այստեղ չէյխը եւ իր հիւրերը մեծարելու համար կոչով մը րաւազոյն ատենէրէն շալակս տարբով չէյխին տունը զրկեց. Չէյխին հիւրերը զիս ճանչցան եւ հարցուցին թէ խօսք եղա՞ծ եմ — Այո, ըսի. չուառացին եւ խօսքը երկարելով, ասելի քան 50 հոգիի ներկայութեան պատմեցին Անթառամին հօրը քաջութիւնը Կ'րսէին թէ ան, Համբարձում Շայուկեան, սուրճը խմած ժամանակ կէսը վրան կը թափէր, բայց հերոսի մը նման չորս օր ու գիշեր երկու հոգիով զինուորած էր հարիւր հոգիի:

ԱՐՍ.

ՏԻՄԱՂ

— Տիկին, երեք տարի բանտարկութեան կը դատապարտուիք ձեր ամուսինը սպաննելնուդ համար, բայց դատարանս այս անգամ ներողամտութեամբ, չարժելով առանց բանտարկութեան կը մնաք, յուսալով որ ուրիշ անգամ առիթ չպիտի տաք որ քեզ հոս բերեն:

Շնորհակալ եմ դատարանին, այնի աշխատիմ ուշադրութեամբ ընտրել նոր ամուսինս, որ չստիպուիմ հոս գալու:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆՆԵՐՈՒ

ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ ՑԱՆՑԵՐ

— —

Հայաստանի կառավարութիւնը, գիւղերուն ելեկտրական ուժ եւ լոյս տալու նպատակով, որոշեց.

1. Աւարտել Թալինի Ջրաելեկտրակայանին Ա. մասին շինութիւնը (175 ձիու ուժով): Վարկ տրուած է 30 հազար ռուբլի.

2. Աւարտել Ղոյթուրի Ջրաելեկտրակայանը, Միկոյեանի շրջանին մէջ (300 ձիու ուժով): Վարկ տրուած է 250,000 ռուբլի:

, Ջրաելեկտրակայաններու շինութեան ձեռնարկել Մարտունիի, Ամասիայի, Բասարգեչարի շրջաններուն մէջ, ելեկտրալար զետեղել Զոքաի ելեկտրակայանէն մինչեւ Ախտա:

4. Ուսումնասիրել հետեւեալ ծրագրեալ Ջրաելեկտրակայաններու շինութեան պայմանները —

Ա.— Ալլիվերտի շրջան, Ղուշչիի Ջրաելեկտրակայան, արեւելեան Արփաչայի վրայ:

Բ.— Ազիզբէկովի շրջան, Ազիզբէկովի Ջրաելեկտրակայան Փաշալինկա գետին վրայ:

Գ.— Վեդիի շրջան, Զիմանբենդի Ջրաելեկտրակայան, Վեդիչայ գետին վրայ.

Դ.— Դիլիջանի շրջան, Կարմիր գիւղի Ջրաելեկտրակայան, Թարաւչայ գետին վրայ:

Ե.— Ալլահվերդիի շրջան, Շնողի Ջրաելեկտրակայան, Դեբեդչայի վրայ:

Զ.— Ալլահվերդիի շրջան, Մարցի Ջրաելեկտրակայան, Եուաջան գետին վրայ:

Է.— Ղափանի շրջան, Կեմանցի Ջրաելեկտրակայան, Քեմանդչայ գետին վրայ:

Ը.— Արթիկի շրջան, Մանթաշի Ջրաելեկտրակայան, Ղարանղու գետին վրայ:

Թ.— Գորիսի շրջան, Գորիսի Ջրաելեկտրակայան

5. Ուսումնասիրել նաեւ հետեւեալ գետերուն վրայ Ջրաելեկտրակայան հիմնելու կարելիութիւնները.—

Ա.— Զայրենդ գետին վրայ, Ազիզբէկովի շրջան

Բ.— Սէյիմ գետին վրայ, Միկոյեանի շրջան:

Գ.— Եղդանի գետին վրայ, Միկոյեանի շրջան:

Դ.— Շեյթանիա գետին վրայ, Ամասիայի շրջան:

Ե.— Դզլղուչ գետին վրայ, Ամասիայի շրջան.

Զ.— Օխչիչայ գետին վրայ, Ղափանի շրջան:

Է.— Կարխաչայ գետին վրայ:

Ը.— Վեդիչայ գետին վրայ:

ՆԵՐԳԱՂԹՈՂՆԵՐՈՒ ԱՒԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Խորհ. Հայաստան (18 ապրիլ) կը գրէ —

Ներգաղթած աշխատաւորներու աւաններուն մէջ շինարարական ծաւալուն աշխատանքներ կը կատարուին: Մօտ 800 բանուորներ կ'աշխատին բընակելի տուներու, կրթական հաստատութիւններու շինութեանց վրայ:

Նուպարաշէնի մէջ 100 նոր շինուող տուներէն 30ը ամբողջովին պատրաստ են, միւսները շինուած 35 տոկոսով: Մայիսի սկիզբը Նուպարաշէնի, Նոր Խարբերդի, Նոր Եւդոկիայի եւ այլ աւաններու մէջ պիտի բացուին մանկամսուրներ, մանկապարտէզներ, բաղնիքներ:

Ներգաղթող աշխատաւորութեան աւաններէն միայն Նոր Տիգրանակերտն է որ ելեկտրականութիւն չունի, բայց այս ամիս այս աւանն ալ ելեկտրականութիւն կը ստանայ:

Նուպարաշէնցիները անհամբեր կը սպասեն, որ ջրանցքին շինութիւնը աւարտի: Ջրանցքը պիտի ոռոգէ քանի մը հարիւր հեկտար դարերով անջրդի մնացած հող, ինչպէս եւ խմելու ջուր պիտի տայ աւանին: Մօտաւոր այդ ջրանցքին շինութեան յատկացուած է երեք միլիոն 200,000 ռուբլի: Այդ ջրանցքը պիտի ունենայ 17 քիլոմեթր երկարութիւն եւ կ'անցնի դժուարամատոյց տեղերէ, գետին կիրճէն, սեպ սարալանջերէն: Ջրանցքը սկիզբ կ'առնէ Գառնիի աղբիւրներէն, որոնք ջրվէժ կը ձեւացնեն պեղատեսիլ սեպաձեւ ժայռերու վրայ: Ջրանցքին պողպատէ խողովակները դրուած են վեց քիլոմեթր տարածութեան վրայ եւ հողային աշխատանքներն աւարտած են արդէն: Կը յուսացուի շինութիւնը աւարտել յունիս 1էն, որպէսզի Նուպարաշէնը ջուր ստանայ օր առաջ:

Համեմատաբար դանդաղ կ'ընթանայ Թաիրովին եւ Հիւանդանոցին շինութիւնը: Թերութիւններ ունի Երեւան-Նուպարաշէն խճուղին:

Խորհ. Հայաստան կը գրէ թէ «Հօկին մէջ բոյն դրած հակայեղափոխական, տրոցկիստ-նացիոնալիստ տարրեր վնասակարար արգելք կը հանդիսանային աւաններու շինութեանց: Այժմ ժողովուրդին այդ ոխերիմ թշնամիները մերկացուած են եւ վտարուած (ԽՄԲ.— Կը նշանակէ աքսորուած: Ուրեմն Հայաստան դացող աշխատաւորներէն, Հօկի միւսոնը կըրող յառաջապահներէն ոմանք եւս վայելած են բոլշեւիկեան աքսորը եւ բանտը):

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

—•—

ՍԵՆԹ ԷԹԻԷՆ (Ցառաջ)— Մայիս 1ին Սալ ժան տ'Արքի մէջ տօնուեցաւ Կ. Խաչի օրը: Դժբախտաբար շատ մը հայրենակիցներ կը բացակայէին, պարզ այն պատճառով որ քաղաքապետութիւնն ալ նոյն երեկոյ բացօթեայ հանդէս մը սարքած էր քաղաքապետարանի ընդարձակ հրապարակին վրայ

Երդչախումբի «Մեր հայրենիք» խմբերգէն վերջ, օրուան նախագահուհի Տիկ. Թամէլա Գօզիկեան քանի մը խօսքով բացաւ հանդէսը: Արտասանութիւններ ըրին Օր. Ովսաննա Սէֆայտարեան՝ «Հայերուս Թուղթը» (Գամառ-Քաթիպա, Օր. Հռիփսիմէ Մուրատեան՝ «Սասնոյ դինուորը»: Երկուքն ալ նորընծայ խաչուհիներ, առաջին անգամն է որ բեմի վրայ կ'ըեւան եւ վարժապետուհեաց ջերմ ծափերով: «Արփիկէն խնամուած արտասանութիւն մը ըրաւ փոքրիկն Մամբրէ Խաչատուրեան: Տիկ. Ա. Շանոեան գեղջկական քանի մը սիրուն կըտորներ երգեց, որուն կ'ընկերանար Գ. Կարապետ Համալեան իր ջութակով: Ութ խաչուհիներ կարմիր, կապոյտ եւ նարնջագոյն թուղթերով պատրաստուած շքազգեստներով հայ գեղջկական շուրջպար բռնեցին ընկերակցութեամբ ջութակի

Օրուան բանախօսն էր Տիկ. Էլէն Բիւզանդ, որ կուռ ու շինիչ բանախօսութեամբ մաղթեց Մէկիկ մէկիկ թուեց Կ. Խաչի կատարած շինարար աշխատանքները եւ թելադրեց ամէնուն որ գան ու բոլորուին կանացի այս մեծ կազմակերպութեան շուրջ, օգտակար հանդիսանալու համար թէ իրենց եւ թէ ազգին: «Ով որ կ'ուզէ իր տունը կանգուն պահել, պէտք է կանգուն պահէ նաեւ ազգին տունը, թող այդ կ'ըլլայ զօրաւոր միութիւններով եւ գերագոյն համերաշխութեամբ: Մենք համերաշխ ենք այն բոլոր կազմակերպութիւններուն հետ, որոնք կը գտնուին ազգային ուղիղ գետնի վրայ: Գթութիւնը չի ճանչնար ոչ կուսակցութիւն եւ ոչ ալ կառավարութիւն եւ աւոր կենդանի ապացոյցը տուած ենք արդէն Շիրակի աղէտեալներուն օգնելով:

Փոքրիկն Արշալոյս Սեդրակեան մեներգեց գեղեցիկ եւ յուզիչ կտոր մը, նուիրուած մեր պաշտելի եռագոյնին: Ետոյ տեղի ունեցաւ վիճակախաղ եւ ներկայացուեցաւ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը՝ «Ազատ վաճառականը»: Գիշերուան ժամը 11.30ին հանդէսը վերջացաւ:

Հարզանցի

ՀԱՑՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԱՏԱՓԱԶԱՐՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

—.—

Անցեալ կիրակի կէս օրէ վերջ տեղի ունեցաւ Ատափազարցիներու տարեկան մեծ պարահանդէսը:

Հակառակ արեւալոյս օդին, Վիքթոր Հիւկոյի ընդարձակ սրահը ժամը 18էն վերջ սկսաւ լեցուիլ եւ հետզհետէ բազմութիւնը ստուարացաւ, մտահոգութեան մատնելով վարչութիւնը որ ստիպուած յարակից սրահ մը եւս իր տրամադրութեան տակ դրաւ, գոհացնելու համար բազմութիւնը:

Գեղարուեստական բաժինը սկսաւ երբ արժանթինեան նուագախումբը ժամ մը դաշտ ըրաւ: Հանդէսին նախագահը երկու խօսքով բացատրեց Միութեան նպատակը ու ջերմագին շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր հայրենակիցներուն եւ բարեկամներուն, որոնք եկած էին քաջալերելու սոյն բարենպատակ ձեռնարկը: Ապա փոքրիկն Ալիս Գոյաճեան թիթեռնիկի մը նման սրահ մտաւ իր ճկուն շարժուածքներով: Տիկին մը քաղցր եւեւէջներով երգեց երկու հայկական երգեր: Իսկ բազմութեան մէջէն երգիչ պարոն մը արտաբերեց երկու երգերով հայրենի յուշեր արթնցուց:

Փոքրիկն Անժէլ Նիզամեան մեծ յաջողութեամբ դաշնակի վրայ նուագեց ընտիր կտորներ: Ետոյ տեղի ունեցաւ զգայուն արտասանութիւն մը Սիմոնեանէն: Իսկ Կարիօ Քանթի (Քանթարճեան) իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերաւ կեղծելով Վահրամ Փափազեանը, Համլէթի դերին մէջ:

Եւրոպական պարերու ընթացքին ծիծաղաշարժ կատակաբան Գրիգոր Խաչերեան քրքիջներ խլեց իր զուարճալից խաղերով: Ետոյ ցոյց տրուեցան Ատափազարի տասը նկարները՝ որոնց մէջէն յիշատակութեան արժանի էին հայկական մեծ փողոցը, Գառազայիրը, Զաւք գետին ջրարաշխական կայանը, երկաթուղիի կայարանը, Ցուստինիանոս կայսեր երկարաձիգ կամուրջը եւն.: Ասոնց իւրաքանչիւր արթնցուց անմոռանալի յիշատակներ:

Համակրական ջերմ մթնոլորտի մը տակ եւ վայելուչ կարգապահութեամբ պարահանդէսը փակուեցաւ ժամը 24.30ին: Հանդէսին բարոյական եւ նիւթական յաջողութիւնը պատիւ կը բերէ Ատափազարի Հայր. Միութեան:

Եթէ այդ պատկերները ցոյց տալով օտարի մը, պատմէին թէ մօտ 20,000 Հայեր կը շէնցնէին այդ քաղաքը եւ այսօր ամէն բան ոչնչացած է, պիտի հարցնէ թէ հրաշո՞վ մը պայթեցաւ:

Բիւզանդ

ՄԱՄՈՒԼ

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ... ՈՃԼԱԽՏ

═•═

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կ'ողբայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (1 մայիս).

— «Ծիծաղելի նահատակ մըն է մեր «Մեծաքանչ»ը. Ցաւիտենական չարչարեալ մը, զոր կարելի է ամէն վայրկեան եւ ամէն կերպով խոշտանգել, վիրաւորել եւ մեռցնել, առանց ամենադոյզն պատասխանատուութեան կամ խղճահարութեան զգացումը ունենալու:

Հայ լեզուին յատուկ երեւոյթ մըն է աւելի, մանաւանդ, որովհետեւ չենք կարծեր, որ ուրիշներ ալ, իրենց մայրենի լեզուին հանդէպ այսքան մեղապարտ անփութութիւն մը կրնան ցոյց տալ: Վասնզի հայերէնը, դժբախտաբար դարձած է լեզու մը, զոր կարելի է խօսիլ բազմաթիւ օտար եւ մանաւանդ թրքական բառեր գործածելով կամ գրել՝ առանց ուղղագրական կամ քերականական տարրական կանոնները գիտնալու:

Կը տեսնենք օտար գիրքեր եւ թերթեր, որոնց մէջ լեզուական ոճիրներ բնաւ չկան: Օտար գրողը,— գրագէտ, խմբագիր կամ թարգմանիչ, իր վարկին արժանի բծախնդրութեամբ կը կոկէ իր գրածները, կը գրէ այնքան սահուն եւ մաքուր, որ իր կարդացած լեզուին քիչ թէ շատ տեղեակ ընթերցողին աչքերը, խորտուբորտ կոշտերու եւ «ցուցանք»ներու վրայէն ցատկելու կամ անոնց առջեւը կանգ առնելու հարկադրանքին տակ չեն գտնուիր:

Մեր մէջ, սակայն, ժատի վրայ համրուող բացառութիւններ են այս բծախնդրութեան տէր գրողներ: Հայ գիրքը եւ մանաւանդ հայ թերթը ցանկապատէ եւ պահապանէ զուրկ արտ մըն է, ուր կարելի է տուն-տեղ ըլլալ, առանց ո եւ է մէկուն բան հարցնելու: Սակաւաթիւ գիտցողներու եւ արժանի բծախնդրութեամբ գրողներու կողքին մեծ թիւ մը կը կազմեն, գժբախտաբար, լեզուական միջակ ծանօթութեանց տէր մատուրականներն ու նոյնիսկ բնաւ բան չգիտցողները, որոնք սակայն յօդուածներ կը ստորագրեն կամ թարգմանութիւններ կը կատարեն: Գիրքեր եւ թերթեր ունինք, որոնց ընթերցումը պարզապէս սիրտխառնուք կը պատճառէ: Խաչուած ու նահատակուած է «Մեծաքանչ»ը անոնց մէջ: Մեր գեղեցկահիւս, գոհարազարդ ու հարուստ մը պէս պճնուած լեզուն մնացած է գարշելի ոճիրներու մէջ: Գրողը չի խորշիր — որովհետեւ զուրկ է այդ զգայնութենէն բայց կը խորշեցնէ ընթերցողը:

Տգիտութի՞ւն,— ի հարկէ: Այդ է հիմնական պատճառը: Բայց նոյնքան հիմ ունի նաեւ այն միւսը, որ յանցապարտ անհոգութիւն է, սորվիլ չուզելը, «հասկցողը ո՞վ էտի հոգեբանութիւնը: Թերթը, վէպը, պատմըուածքը կը հրատարակուին, կը խորհին այդպիսիները, հասարակութեան մը համար, որուն 80 — 90 առ հարիւրը կիսագրագէտ է եւ գաղափար չունի լեզուական կանոններու եւ նրբութեանց մասին: Ինչ որ տաս անոր՝ կը կարդայ, առանց լեզուական տեսակէտով քննական բովէ անցընելու իր կարդացածը: Ընթերցողներու մեծ մասին համար նոյնն է, եթէ «Ջղջիկ»ը «չով գրես կամ չփնտուես «չրերէր»ին եւ «չի բերեր»ին քերականական տարբերութիւնը: Հասկցո՞ղը ով է: Հաշուի չառնուելիք փոքրամասնութիւն են հասկցողները, որոնք, գիրք կամ թերթ սպառողներու բազմութեան մէջ, նկատառման արժանի տարր չեն:

Այս մտայնութիւնն է, անհաւատի, որ անփութութեան, ծուլութեան եւ բան չսորվելու վարժեցուցած է մեր գրողներէն շատերը: Եւ այդ է որ կ'եղծանէ մեր «Մեծաքանչ»ին գեղն ու հրապոյրը, շատ մը պարագաներու տակ դարձնելով զայն այլանդակօրէն անճանաչելի:

Բառին փոխաբերական առումով, իրական ոճլախտ մըն է որ վարակած է այսօր Արմէններու անուշ լեզուն: Քիչերն են որ զայն մաքուր պահելու մտահոգութիւնը ունին: Քիչերն են որ կրցան անոր ամէնօրեայ նահատակութեան ողբերգութիւնը եւ կը տառապին. Գրող-կարդացողներու մեծ մասը անտարբեր է, վասնզի չունի այդ հոգեկան զգայնութիւնը: Ու չարիքը կը շարունակուի սանձարձակ, հակառակ եղած յաճախակի ցուցմունքներու եւ պահանջէ մը աւելի պաղատանքի մը բնոյթը ունեցող թելադրութեանց եւ կոչերու:

Ո՞վ է լսողը ...

Ո՞վ է պժգացողը այն մակարոյծ ու զարշելի միջատներէն, որոնք մեր «Մեծաքանչ»ի դրախտային գեղեցկութիւնը կը խամրեցնեն աղտ ու անարգել ... »:

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—o—

— Է, Օհաննէս, ըսէ տեսնենք, գիւղին մէջ ի՞նչ կայ չկայ. Գործադիրը մեր նամակը չստացա՞ւ, — հարցուց Գիծան:

— Եօ օր, կէս օր չեղած, յանկարծ մեր գիւղը պաշարուեցաւ: Պաշարողները վաթսուն զինուոր կը լինէին իրենց սպաներով միասին: Անոնց կ'առաջնորդէր Ռստանցի Փայիս Սալիհ բէկը, որ շատ լաւ հայերէն կը խօսի: Շարժուելու ժամանակ չունեցանք: Զօրքը գիւղի մէջ լեցուած՝ չճգեցին, որ մարդ անէ դուրս գայ: Այնպէս որ խապար չունէինք թէ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ դրացիի տան մէջ: Մէկ ալ մեր տունը մտան զապիթ մը եւ վեց զինուորներ: Ալ ի՞նչ ըսեմ, այնքան ծեծեցին, որ շարժելու կարողութիւն չմնաց վրաս: «Անհաւատ շունն», կ'ըսէին, «գեղի զէնքերը ո՞ւր պահած էք»: Մէկ բերան ուրացայ: Ըսի որ գիւղին մէջ զէնք չունինք: Բայց խօսքիս հաւատացո՞ղը ով: Մեր տնէն ելլան՝ մտան դրացի Սողոյի տունը: Ատուած դուշմանիս քաշել չտայ առոր քաշածը... տանը նամուսն ալ չըմնաց ... ան չուն Սալիհ բէկը շատոնց անոր կնկանը աչք տնկած էր ... Ըր մէկը պատմեմ... Ըր սկսաւ մթնիլ՝ ճահիլ հարսներն ու աղջիկները գեղէն փախցուցինք Նորվիլը: Եաման զուլում է... Հիմա բէսի տունը հաւաքուած են: Խեղճ մարդու ոտքերը ձեռքերը կապած՝ ախոռը նետեցին, աղբերու մէջ: Գեղին վեց ուրիշներ ալ կապուած են, երեքը Գործադիրի անդամներ... Փառք Աստուծու, գեղին մէջ դեռ վտանգութիւն չեղաւ: Օխտը բռնուածներն ալ լուսը բացուելուն՝ Ռստան պիտի տանին ... Ուրիշ գեղերէ աւելի վատ խապարներ կուգան ...

— Ախավանքի մասին բան մը լսեցի՞ք, — հարցուց փորձապետը:

— Վայ էդ զո՞ւն եօ, Հայր Սուրբ, վարդապետի ձայնէն ճանչնալով իսկոյն Օվհաննէսը,— մեռնիմ սուրբ կարգիդ, Ախավանքէն խապար չունիմ: Լսողաց իմացայ, որ հոն ալ զօրք կայ, Աղթամարի կղզին ալ զօրք եկած է. երկու կէմի ալ կղզիի առջեւ պատրաստ կը սպասեն: Հայր Սուրբ, ազգի տունը քանդողին տունը քանդուի ... Քաղաքի մասին ալ եամամ բաներ կը պատմեն ... Իրա՞ւ է, կ'ըսեն, պարոն Լեւոնը մեր կողմերն է: Նարայ, էլ ո՞ր օրուան կը սպասէ, դանակը ոսկորին հասաւ ...

— Ժողովուրդը ի՞նչ կը մտածէ, — հարցուց Գիծան:

— Ի՞նչ պիտի մտածէ, տեց որ աւերուած հաւնոցի հաւեր... ամէնքը գլուխնին կորսնցուցած .. էս ի՞նչ զուլում էր որ եկաւ... Հա, քիչ մնաց մոռնայի՝ էս գիշեր Կտուց Անապատէն կէմի մը եկաւ. Գործադիրի մարդիկը ձերբակալուած՝ ինծի խապար տուին: Գնացի:

Տեսնեմ՝ կէմիի մէջ պարոն Գէորգն է, Սարգիսը, Հրայրը, Գարմադարդ Կարօն, երեք ալ ուրիշ զինուորներ, որոնց անունները չեմ գիտեր: Կ'ըսեն «Մոխրաբերդ պիտի էլլենք»:

«Աման, կ'ըսեմ, գեղը լեցուն զօրք է, մեր գիւղը կ'աւերի, Սուրբ Թովմա գնացէք»: Նաւավարներն ալ թէ՝ «լուսը կը բացուի՝ տեղ չհասած, վերջը գէշ կը լինի»:

Ճար չկար. տեղ մը գտնելու էի: Գեղ մտցնել չէի կրնար, մէկ ալ որ գիւղացիք կը հակառակէին ...

— Հիմա ո՞րտեղ են,— անհամբերութեամբ Օվհաննէսի խօսքը կտրեց Գիծան:

— Հա, մտածեցի որ տանիմ մեր մարագը: Ցերեկով զօրքը արդէն տներըն ու մարագները տակնուվրայ ըրած էր, մէկ մըն ալ չէր երթար խուզարկելու ...

— Ուրեմն, հիմա քու մարագի մէ՞ջ են...

— Հա, մարագս ճամբայէ հեռու է, գիւղէն ալ հեռու:

Գեղին մէջ մարդ չէ գիտեր անոնց հոն գտնուելու մասին ...

— Իսկ մե՞ր մասին ...

— Ինծմէ զատ մարդ խապար չունի:

— Շատ լաւ, Օվհաննէս: Հիմա մեզ անոնց քով կրնա՞ս տանիլ: Էս տեղը ճամբու վրայ է, եթէ մէկը ներս մտնայ ...

— Տանիլը կը տանիմ,— տատամսելով պատասխանեց Օվհաննէսը,— բայց վայ թէ զինուոր մը տեսնէ ...

— Բայց հոս ալ չենք կրնար մնալ: Ճամբու վրայ որ տեսնուինք՝ կռիւը կը փրթի,— համոզիչ ձեւով մը խօսեցաւ Գիծան:

— Հա, աս ալ շիտակ է,— ու Օվհաննէսը մէկ մը դռնէն դուրս նայելով, երբ ապահովուեցաւ, որ դեռ լոյսը չէր բացուած, աւելցուց,— Որ այդպէս է, ան չուտ շարժեցէք. ժամանակ չունինք կորսնցնելիք: Ես ու Մակարը առջեւէն կ'երթանք, դուք ալ իրարու ետեւէ դուրս ելէք: Աստուծով առանց տեսնուելու կ'անցնինք ... Մէկ գլուխ ունիմ, ան ալ ազգին զուրպան թող լինի:

×

— Պատմէ, պատմէ՝ լսենք, Գէորգ, ինչ որ պատահեցաւ Թիմարի շրջանի մէջ:

— Էհ, ի՞նչ պատմեմ, Գիծա, պատմելիք մնա՞ց որ: Կտուց Անապատն էի, տղոց մօտ: Մէկ ալ նամակ մը ստացայ. Կայծակը կը գրէր, որ անմիջապէս Ալիւր իրեն քովը երթամ, շատ կարեւոր խնդիր մը համար: Կարօն ու Հրայրը երեք զինուորներով կը ձգեմ կղզին, որ իրենց գործը շարունակեն, ու միայն Սարգսի հետ ճամբայ կ'ելլեմ, բոլորովին անգիտակ քաղաքի պատահարներէն: Երբ լուսաբացին Ալիւր կը հասնինք, վանքի տան մէջ հաւաքուած կը գտնենք Կայծակը, տեղական Գործադիրի անդամներէն Տիգրանը, Աբխազոմը, Սարգիսը՝ ուրիշ մէկ երկու կամաւորներու հետ: Անմիջապէս գլխի կ'իյնամ որ շատ ծանրակշիռ դէպք մը պատահած լինելու է: Բոլորը ընկճուած էին, կարծես իրենց զէնքերը կորսնցուցած լինէին, ծովը ինկողի նըման: Կայծակը քանի մը խօսքով կը պատմէ քաղաքի մէջ իրարու յաջորդող դէպքերը, մեր պահեստներու կառավարութեան ձեռք անցնիլը, բազմաթիւ ընկերներու ձերբակալուիլը, եւ Երզրումէն մեծ թուով զօրք գալը: Թիմարի գաւառին մէջ այնպիսի չփոթ մը, սարսափ մը կը տիրէր, գիւղացիք այն աստիճան բարոյալքուած էին, որ յօժարութեամբ ունեցած զէնքերնին կը յանձնէին կառավարութեան, եթէ միայն խուզարկութիւնները ու ձերբակալութիւնները վերջ մը ունենային, որ ծեծն ու բռնութիւնները դադրէին շրջանին մէջ:

— Որքա՞ն զօրք կար Թիմարի մէջ, հարցուց Գիծան:

Լեւոնը ցրուած ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր Գէորգի պատմութեանը, կարծես անկարող վերջնականօրէն հաշտուելու կատարուած եղելութեան հետ:

— Եղած զօրքը թէեւ թուով շատ չէին՝ բայց խուզարկութիւնը շատ լաւ կազմակերպուած էր:

Թուրքերը գլխաւոր նպատակ մը կը հետապնդէին՝ սարսափեցնել, խուճապի մատնել հայ ժողովուրդը, եւ իրօք նպատակին հասած էին: Այդ պայմաններու մէջ, մեզ ուրիշ բան չէր մնար ընել, եթէ ոչ գիւղերը անցնիլ, մեր ներկայութեամբ ժողովրդի տրամադրութիւնը բարձրացնել, բայց մանաւանդ խմբական զէնքերը հաւաքել ու թաքցնել ապահով վայրերու մէջ:

Երկու խումբի բաժնուած՝ գիւղէ անցանք: Հաւաքեցինք՝ ինչ որ մնացած էր զէնքերէն:

Փախստական երիտասարդներ՝ լսելով մեր խմբի մասին՝ եկան միացան մեզ: Երէկ չէ առջի օր, Սարգսի հետ անցանք Կտուց Անապատը՝ զաղտնի արհեստանոցի աշխատանքը դադրեցնելու եւ հոն գտնուող ընկերները վերցնելով վերադառնալու Ալիւր:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

առառաձայն իրաւունք մը հաստատուի։ «Բառերս կշռելով կ'ըսեմ թէ անհանդուրժելի է որ բանուոր մը աշխատանք չկարենայ գտնել պարզապէս Աշխատանքի Դաշնակցութեան անդամ չըլլալուն համար։ Ասիկա պիտի նշանակէր 300 տարի ետ երթալ եւ աշխատանքի Փաշական ըմբռնումը հաստատել։ Մեծամասնութիւնը կուզէ՞ որ յաջողի կառավարութեան ձեռնարկած փորձը։ Եթէ այո, այնատեն պէտք չէ կառավարութենէն պահանջէ այն ինչ որ չի կրնար տալ. Պատշաճ չէ այլուր խոստանալ այն ինչ որ կարելի է կատարել այս ժողովին մէջ։ Պէտք է բացորոշապէս ըսել թէ չենք կրնար տասը միլիառ ֆրանք ճարել մեծ շինութեանց համար։ Հարկ է առեղծել դիծ մը ուրկէ անդին կարելի չէ անցնիլ։ Ծնչումները անհանդուրժելի են։ Եթէ կ'ուզենք յաջողիլ, պէտք է ունենանք հաւաքական կամք, հեղինակութիւն եւ իմաստութիւն»։

Համայնավար կուսակցութեան ներկայացուցիչը նորէն պնդեց իր առաջարկներուն վրայ, մասնաւորապէս սոփոզական գտնելով ծեր բանուորներու հանգստեան թոշակը, ինչպէս նաեւ Լա Ռօքի, Տորիոյի բանտարկութիւնը։ Բայց եւ այնպէս, վստահութեան բանաձեւը ստորագրողներէն մէկն ալ ինքն էր։

Եգիպտոսի «Քափիթիւլասիոն»ները վերջացան

Չորս շաբթուան բանակցութիւններէ վերջ, շաբաթ, 8 մայիս, Մոնթրէօյի մէջ ստորագրուեցաւ պայմանագիր մը, որով կը ջնջուին օտարներու առանձնաշնորհները (քափիթիւլասիոն)։ Այս առանձնաշնորհեալ դրութիւնը կը տիրէր ԺԶ. դարէն ի վեր։

Փակման հանդիսաւոր նիստը տեղի ունեցաւ ճիշդ այն դահլիճին մէջ ուր անցեալ տարի Թուրքիա նոր իրաւունքներ կը ստանար Նեղուցներու ազատութեան եւ ամրացման մասին։ Սրահը առատօրէն զարդարուած էր կարմիր եւ ճերմակ ծաղիկներով։ Պայտաձեւ սեղանի մը շուրջը նստած էին 18 պետութեանց ներկայացուցիչները։ Բացման ճառը խօսեցաւ Եգիպտոսի ներկայացուցիչը, Նահաս փաշա, սահուն ֆրանսերէնով մը եւ գոհունակութիւն յայտնեց Եգիպտոսի վերջնական անկախութեան համար։ Ցանուն ֆրանսական պատուիրակութեան խօսեցաւ Պ. Թէսան, յայտարարելով թէ Ֆրանսա հաճութեամբ կը հրաժարի ժամանակը անցած վարչաձեւէ մը զոր ինքն իսկ յօրինած էր։ Այսուհետեւ Եգիպտոս ամբողջովին կը վերստանայ իր իրաւունքները։ Յետոյ կարգով խօսեցան միւս պետութեանց ներկայացուցիչները։ Զուիցերիոյ նախագահը խօսք առնելով իբրեւ ժողովին պատուակալ նախագահ, շնորհաւորեց Եգիպտոսը։ Յետոյ քարտուղարը պատուիրակութեանց պետերուն ստորագրել տուաւ համաձայնութիւնը, որ կը բաղկանայ հետեւեալ թուղթերէն.— «Քափիթիւլասիոնները ջնջող պայմանագիրը, 16 էջ, անգլերէն եւ ֆրանսերէն,— կանոնագիր մը որուն համաձայն խառն դատարանները պիտի շարունակուին փոխանցման շրջանի մը համար, 1937 հոկտեմբեր 15էն մինչեւ 1948 հոկտեմբեր 14 եւ վերջնական դաշնագիրը։

Կայսրութեան տարեդարձը Հռոմի մէջ

Կիրակի օր Հռոմի մէջ տօնուեցաւ կայսրութեան առաջին տարեդարձը։ Ամբողջ քաղաքը դրօշազարդուած էր։ Գաւառներէն ահագին բազմութիւն մը խուժած էր դէպի մայրաքաղաք։ Պանդոկներուն մէջ տեղ չէր մնացած եւ հազարաւոր մարդիկ հրապարակներու, զարստաններու եւ փակուղիներու մէջ անցուցած էին գիշերը։ Սինէմաները բաց մնացին մինչեւ ժամը 2, իսկ սրճարանները՝ մինչեւ առաւօտ։ 300.000 տոմսակ բաժնուած էր մեծ զօրահանդէսին համար, որ սկսաւ ժամը 9.30ին եւ տեւեց լման չորս ժամ։ Ներկայ էին Թագաւորը եւ Թագուհին, Մուսոլինի, նախարարները, դեսպանները եւն.։ Զօրահանդէսին կը մասնակցէին 44.000 զինուորներ, ներկայացնելով բոլոր գօրագունդերը, Էրիթրէայի ասքարիներէն մինչեւ Լիբիոյ սփահիները, ինչպէս եւ ամէնէն արդիական զէնքերը, հրասայլերը եւ թնդանօթները։ Անհամար բաղմութիւն մը հոմէական ողջոյն կուտար ճամբուն վրայ։ Թափօրին գլուխը կը գտնուէին մարաջախտներ Պատոլյիօ եւ Տէ Պոնօ։

Մուսոլինի այս առթիւ ալ ճառ մը խօսելով Վենետիկի պալատին պատշգամէն, յայտարարեց.

— «Հռոմէական նոր կայսրութեան առաջին տարեդարձին տօնակատարութիւնը կը բերէ արդար հպարտութեան մը, փառքի, ուժի եւ խաղաղութեան երբեակ դրօշին տակ։ Խաղաղութիւն մեզի եւ ամէնուն համար։ Ամէնուն համար՝ եթէ կ'ուզեն եւ եթէ կը լսեն ժողովուրդին խոր զխակցութենէն եւ հոգիէն բխած աղաղակութիւնը։ Մեզի համար՝ որ կ'ուզենք ափրիկեան հողին վրայ գլուխ հանել խաղաղական քաղաքակրթութեան հսկայական առաջնութիւնը, ի հարկին խորտակելով բոլոր ներկայ եւ ապագայ խոչընդոտները»։

Ժան տ'Արքի փառաբանութիւնը

Կիրակի օր մեծ խանդավառութեամբ տօնուեցաւ Ժան տ'Արքի յիշատակը, Փարիզի եւ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ։ Կառավարութիւնը արգիլած էր աւանդական թափօրները, ի նախատեսութիւն խառնակութեանց։ Փարիզի մէջ, Փիրամիտի հրապարակին վրայ, 150 — 200 հոգինոց խումբեր ազգ. հերոսուհին պանծացուցին խոնարհելով անոր յիշատակարանին առջեւ եւ ծաղիկներ դնելով։ Բազմութեան մէջ կ'երեւար նաեւ զնդ. տը լա Ռօք։ Կառավարութիւնն ալ պաշտօնապէս կը մասնակցէր եւ աւանդական զօրահանդէսը կատարուեցաւ մեծ շուքով։ Կառավարութեան կողմէ ներկայ էին ազգ. պաշտպանութեան եւ ներքին գործերու նախարարները։ Պաշտօնական արարողութենէն վերջ, ժողովուրդը եւ անհամար պատուիրակութիւններ իրենց յարգանքը յայտնեցին ամբողջ չորս ժամ։ Աջակողմեան թերթերը կ'ըսեն թէ Փարիզը երբեք այսքան խանդավառութեամբ տօնած չէր Ժան տ'Արքի տօնը։

Գաւառներու մէջ ալ բարեկարգութեամբ անցաւ տօնակատարութիւնը։ Միայն Թուլուզի մէջ ընդհարումներ պատահեցան ժողովրդական ճակատի կուսակիցներուն եւ արքայականներուն, Լա Ռօքի կամ Տորիոյի համակիրներուն միջեւ։ Առաջին լուրերու համաձայն, 50 հոգի վիրաւորուած էին, բայց նահանգապետը փութաց յայտնել թէ եղածը անկարեւոր ընդհարում մըն է եւ թէ չորս հոգի ձերբակալուելէ վերջ ազատ արձակուեցան։

Թերթ մը կ'ըսէ թէ 200 քիլօ ծաղիկ սպառած է միայն Փարիզի մէջ։

Թագադրութեան բափօրին վերջին «փորձը»

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Անգլիոյ Թագաւորին Թագադրութեան Թափօրին վերջին «փորձը»։ Արարողութեան կը մասնակցէին մօտ մէկ միլիոն հանդիսատեսներ, ինչպէս եւ պատուիրակութիւններ աշխարհի բոլոր երկիրներէն եւ բրիտանական կայսրութեան բոլոր մասերէն։ Անկարագրելի խանդավառութիւն կը տիրէր, հակառակ հանրակառքերու գործադուլին որ դեռ չէ վերջացած։

Բուն Թագադրութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը, չորեքշաբթի, 12 մայիս. Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսին արտօնութեամբ, յանուն հայ. եկեղեցւոյ ներկայ պիտի ըլլայ Լոնտոնի հոգեւոր հովիւ, Մեսրովբ քահանայ,

Վազգէն Թիւով ընդարձակ թղթակցութիւն մը Լոնտոնի մեր աշխատակիցէն՝ այս պատմական արարողութեան մասին։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԻՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Վերջին լուրերու համաձայն, Սպանիոյ ապստամբները գրաւելով շատ կարեւոր դիրք մը, հասած են Պիլպաօ քաղաքի կեդրոնացեալ բանակավայրին մօտ։ Կը մնան միայն ցած լեռներ, քաղաք մտնելու համար։ Քաղաքին բանակին՝ Սոլլուվէն գրաւելու համար, զօր. Մոլա 50 օդանաւեր արձակելով, հրձիգ ռումբեր նետած եւ կրակի տուած է շրջակայ անտառները։

Միւս կողմէ կռիւները կը շարունակուին Քաթալոնիոյ շրջանին մէջ։

—·—

ՊԱՂՏԱՏԷՆ կը հեռագրեն թէ դաւադրութիւն մը երեւան հանուեցաւ։ Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, դաւադիրները ծրագրեր էին ապստամբութիւն մը սարքել Միջին Եփրատի ցեղերուն մէջ։

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Գրօպականտի ցանձնախումբի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի ժողովները եւ բանախօսութիւնները

«ԱԿՆՈՒՆԻ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը 12 Մայիս չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, սովորական տեղը։

Կը դասախօսէ ընկ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ.

«ՍՈՒՑՈՒՄ», «ՏԷՍԼԱՆ» ենթակոմիտէներու վաշտգն եւ Թամթուլ խումբերու դասախօսութիւնը՝ 13 մայիս հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին. Եաթրիկեան սրահին մէջ. Կը դասախօսէ ընկ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ.

«ՔԵԹԻ» խումբի կազմակերպած հրապարակային բանախօսութիւնը մասնակցութեամբ Նիկոլ-Դուման խումբի, տեղի պիտի ունենայ 16 Մայիս կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3.30ին. Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։ Կը խօսի ընկ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու կողմէ մեր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնենք ընկեր ԽԱՉԻԿ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ (Քեռի) զաւակին մահուան առթիւ՝ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէ

×

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ԺԷՌՈՄԻ (Մարսէյլ) «Վրէժ» խումբը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. բժիշկ Յ. Սիլիֆթիարեանի եւ պարագաներուն իր քեռայրին՝ Յ. ԹԱԶՅԱՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ.

×

Մարսէյլի Կրթ. Տիկնանց Վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Ֆ. Սիլիֆթիարեանի ընտանիքին, պարագաներուն եւ Տիկ. Յ. Սիլիֆթիարեանի, իրենց հօր եւ քեռայրին՝ Յ. ԹԱԶՅԱՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ.

×

Մարսէյլի Ֆորոն Ֆուրուքի Ան. Նաճան Հայր. Միութեան մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Այրի Տիկ. Վարսենիկ Դաւիթեանի եւ պարագաներուն, իր ամուսնոյն՝ Հայրենակից ԽԱՉԻԿ ԴԱՒԻԹԵԱՆի (Քեռի) դառնաղէտ մահուան առթիւ.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Զ. Ռ. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութիւն կը յայտնէ մեր սիրելի եղբօրը՝ Պ. Թ. Ֆ. Մելքոնեանի որ օգնութեան հասաւ ծաղկափթիթ ողկոյզով մեզի

Վարչութիւն

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«Հայ Արծիւ» ակումբը իր անդամներուն զարգացման համար կազմակերպած է շաբաթական դասախօսութիւններ ծանօթ մտաւորականներու կողմէ

Առաջին դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 15 մայիս, շաբաթ իրիկուն ժամը 21էն 22.30, իր կեդրոնատեղին՝ 22, Rue Richer, Փարիզ։ Պիտի դասախօսէ Պ. Կ. Յ. Բասմաջեան նիւթ՝ «Հայ ազգին ծագումը»։ Դասախօսութենէ վերջ պար մինչեւ կէս գիշեր։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

6 - 30 ապրիլ

ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 265։
ՏԷՍԻՆ, Մ. Գար.— 35։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տիկ. Ա. 35
ՊՈՒԼՎԱՐ OSSO, Գործ. 432.40
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ. 810
ՆԻՍ, Գ. Խ.— 70
ՔՈՒՐՆԷՎ, Գալ. 35.
ՔՐԻՄԻԷՕ, Ա. Գ. 50
ՓԻԷՐՖԷՕ, Յ. Վ. 50.
ՕՊԸՆԱ, Ն. Հ.— 35։
ՓԱՎԻՅԵՕՆ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Գէոր.— 35.
ԹՈՒԹ, Խ. Մ.— 35։
ՓԱՎԻՅԵՈՆ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Ա. Գ.— 35։
ՆԻՍ, Իշխ. Ա.— 35։
ՓՈՆ ՖԱՎԻԷ, Գ. Մ.— 140։
ԿՐԷՍԸԼԻ, Հ. Նաւ. Եղբ.— 35։
ՓԱՐԻԶ (20), Ա. Գն.— 35։
ՇԱՎԻԼ, Կղ. Օհ.— 35։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ժամկ.— 100.
ՓԱՐԻԶ (9), Ա. Փ.— 70։
ՆԻՍ, Գ. Գ.— 140։
ՎԻԷՆ, Մ. Մ.— 140։
ՄՈՆԹԱՐԺԻ, Զօմ.— 175։
ՎԻԼՖՐԱՆՇ, Թում.— 100։
ՃԱՐԱԳԼՈՒՍ, Մ. Գ.— 70։
ՍԷՆ ՄԱՐԹԷՆ ՔՐՕ, Ա. Թոր.— 35։
ՇԱՎԻԼ, Հ. Տ.— 140։
ԳՈՄՌՆ, Գործ. 202.85
ԳՈՐԸՓԷՌ, Հ. Ա. 35։
ՓԱՐԻԶ, Ուրֆ.— 35.
ԳՈՍԹԸՆ, Հ. Ա.— 9 տոլար։
ԳԱՍՐԱ, Ար. Մ.— 10 շիլին։
ՄԵՍԻՆԱ, Գոլ.— 245։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Գ. տարի, Թիւ 31 (Ապրիլ)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Ինչ որ պէտք է գիտնալ հիւծախտի մասին (Տոքթ. Բ. Նազարեան) — Հիւանդութեանց ազդեցութիւնը աչքերուն վրայ (Տոքթ. Յ. Տէր Դաւիթեան) — Տղրուկ փակցնել (Տոքթ. Շ. Այվազեան) — Վիրաբուժութեան հրաշքները (Տոքթ. Գ. Ալբունեան) — Խորհուրդներ յղի կիներուն (Ֆրանս. Մանկապաշտպան Ընկերութիւն) — Առողջապահական գիտելիքներ։

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — Ֆրանսա 25 ֆրանք, արտասահման՝ 30 եւ 35 ֆրանք։ Դիմել Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, Paris.

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅ ՆՈՒԱԳԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒՆ

Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ կան քանի մը հարիւր հայ ընտանիքներ, որոնց շատերը ունին իրենց տներում վիքտրոլ ելեկտրոլներ։ Բայց հեռու լինելով հայ գաղութներու կեդրոնից զրկուած են հայ փլաքներու միջոցով լսել հայերգը։

Ուստի ով որ կ'ուզէ քանի մը հարիւր հայերէն փլաքներ ծախել, թող ղրկէ ինծի հայերէն նորագոյն պլասթինքաներու ճոխ քաթալոկը։

Կարելի է հինգ պլասթինքա լաւերից որպէս նմոյշ Շանխայ հոնկօնկ պանքի վրայ ուղարկել (5 հատ ինամար մաքս չեն վերցներ) փոխարժէքը կը ճարելով նմոյշը կը ստանամ։

Իսկ ժեռնտու լինելուն մեծ ապագրանքը կը ստանաք Տայրէն որ մաքսի քաղաք է, ուրկէց կը ղրկենք զանազան քաղաքներ։ Իմ հասցէն է M. Tatzian, 23, Naniwadori, confectionery Ararat, Mukden (Manchudiko).

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Էրզրումցի (Թորթումի շրջան) Տիկ. Կիւլինայ Մսրեան եւ Փերրոն Մահտեսի Մանուկեան կը փնտռեն իրենց եղբօր՝ Հաճի Մանուկի զաւակները՝ Արմենակ եւ Սիրանոյշ Հաճի Մանուկեան, որոնք 15 տարի առաջ (17 եւ 15 տարեկան) տեսնուած են Մալաթիոյ Քիւրտերուն քով եւ Հալէպ փախչելու մտադրութիւն ունեցած են։ Իրենց մօր անունն է՝ Վարդուհի, մեծհօր անուն՝ Հաճի Գէորգ։

Կը փնտռուի նաեւ իրենց քոյրը Եղսան՝ եւ անոր զաւակները Փերուզիկ, Միհրան եւ Գրիգորիկ Քէշիշեան, որոնք 1922ին, 10, 6 եւ 3 տարեկան էին։ Իրենց հօր անունը՝ Յովհաննէս Քէշիշեան։

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Madame Gulina Messerian, 11, Rue Quatorze Cantons, Valence (Drôme), France։

×

Մարզուանցի Հաւուտողեան Յակոբին աղջիկը Ազատի (բուն մականունը Թորոսեան) կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Օհաննէս, Նշան, Տիգրան եւ Միսաք, ինչպէս նաեւ իր հօրեղբօր որդիները՝ Արմենակ, Մեսրոպ, Միհրան, Սամուէլ եւ Ռուբէն։ Հօրեղբօր որդիները մեծ պատերազմէն առաջ Ամերիկա գացած էին եւ այժմ հոն կը գտնուին։ Կը խնդրուի իրենց հասցէն իմացնել Ազատի Շիրվանեանի, Rue Danton, Issy les Moulinaux, (Seine) France։

Կը խնդրուի Ամերիկայի հայ թերթերէն արտատպել։

×

Կը փնտռուի Տիվրիկցի Արմենակ Յակոբեան (Բուտուկեան)։ Հօր անունը՝ Գէորգ, մօր անուն Ոսկի։

Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Եղիա Յակոբեանի, 50, Rue Mirabeau, Romainville (Seine) France.

Ծչգրիտ լուր տուողին մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17 Rue Damesme. PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՄԱՅԻՍ
MERCREDI 12 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3418

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԻՆ ՏԱԽՏԱԿՆԵՐՈՒ ԽՈՐՏԱԿՈՒՄԸ

Ընկերային վերանորոգման աշխատանքը, որ հետզհետէ զգալի կը դառնայ այս երկրին մէջ, բնականաբար տհաճութիւններ ալ պիտի պատճառէր:

Ո՞ւր տեսնուած է որ եւ է բարենորոգում կամ յեղափոխութիւն՝ առանց դիմադրութեան կամ հակազդեցութեան:

Եթէ նոյն իսկ զանցառելի քանակութիւն մը կազմէ ընդդիմադիր ուժը, յետադիմական, ունեւոր կամ իշխանաւոր, այսպէս կոչուած հանրային կարծիքն ալ յաճախ դժուար կը վարժուի նորութեանց:

Այդպէս չէ՞ պատահած մեր մէջ ալ, դեռ 1840 - 60 թուականներէն, երբ կը պայթէր ամիրաներու եւ «էսնաֆ»ի (արհեստաւոր) պայքարը, երբ հիմը կը դրուէր ազգ. սահմանադրութեան:

Բայց կ'ուզենք թէ պէտք չէ շատ զարմանալ, երբ այս երկրին մէջ իսկ զօրաւոր ընդդիմութիւն մը կը սարքուի, ժողովրդական ճակատի դաշինքին գործունէութեան դէմ:

Կարելի չէ ամբողջովին զատորոշել այդ հակահոսանքը: Ընդդիմադիր բազմութեանց մէջ կան տարրեր որոնք առողջ տեսակէտներ կը պաշտպանեն, մանաւանդ տրտնջալով կարմիրներու տիրապետութեան, ուրիշ խօսքով՝ օտար միջամտութեան դէմ:

Ֆրանսացին ամէն բանէ վեր կը դասէ մտքի ազատութիւնը: Ան կը խրտչի ձուլածոյ բանաձեւերէ, հետեւաբար եւ «արտածուած» տեսակէտներէ:

Այս վերապահումներէն վերջ, հարկ է շեշտել թէ զանազան դժգոհութեանց եւ խլրտումներու գլխաւոր մէկ պատճառը հին տախտակներու խորտակումն է:

Արդարեւ, մէկ տարիէն պակաս ժամանակաշրջանի մը մէջ հաստատուեցան այնպիսի օրէնքներ եւ նորութիւններ որոնք վեր ի վայր կը շրջեն այս երկրին տնտեսական եւ ընկերային կեանքը:

Ֆրանսան այսօր արտաքին աշխարհին առջեւ կը ներկայանայ նոր կերպարանքով մը, որ եթէ ամբողջովին հիմնաւորուած, ամրացած չէ, ամէն պարագայի մէջ տեւելու ընդունակ է:

Ինչ իշխանութիւն ալ հաստատուի վաղը, չի կրնար բոլորովին խաչ քաշել բացուած ճամբուն վրայ: Կրնայ «սրբագրութիւններ» կատարել, բայց չի կրնար մէկ հրամանագրով ետ առնել ընկերային օրէնքները. Ճիշդ ինչպէս որ, եթէ աջակողմեան իշխանութիւն մը յաջորդէ քամալականութեան, կրնայ շատ բան ջնջել, բայց դժուար թէ կարենայ նոյնութեամբ վերահաստատել ֆէսը, հարէմը, վանդակը եւ մնացեալը:

Արդ, հին տախտակները խորտակած ատեն, Լէօն Պլում կը զգուշանայ խախտել հաւասարակշռութիւնը:

Մինչեւ հիմա յաջողեցաւ այդ ճիգին մէջ, անցնելով խիստ պէս արկածալի շրջաններ:

Այդպիսի «արկած» մըն ալ սարքուած էր ուրբաթէն չորսէ, շարք մը հարցումներով եւ հարցապնդումներով, բայց դաշինքը 181 ձայնի մեծամասնութիւն մը շահեցաւ առանց մեծ դժուարութեան:

Շատեր կը կարծեն թէ ընդդիմադիրները գիտակցաբար տեղի կուտան, առ այժմ, որպէսզի երկիրը անել կացութեան մը չմատնուի, ցուցահանդէսի ընթացքին,— մինչեւ վեց ամիս:

Ուրիշներ ալ գիտել կուտան թէ, ընդհակառակն, աջերը բաւական քաջութիւն չունին աւելի յառաջ երթալու, եւ պատուաւոր նահանջ մըն է որ կը կատարեն:

Այսպէս կամ այնպէս, իրողութիւն է որ դաշինքը եւ մանաւանդ անոր երկու վարիչները, Լէօն Պլում եւ Պ. Տալատիէ վարպետօրէն կը վարեն փոթորկի բանուած նաւը, առ նուազն լուսաւոր հետք մը ձգելով իրենց ճամբուն վրայ:

Մնաց որ, դաշինքին եւ անոր անմիջական շրջապատին մէջ ալ, միշտ արթուն են հաւասարակշռութեան ազդակները: Եւ փոխադարձաբար կ'օգնեն իրարու:

Եթէ համայնավարները շատ ճնշեն, ընկերվարականները ուժ կ'առնեն արմատականներէն: Եթէ այս վերջինները չափէն աւելի մեհերոտ երեւան, իրենց դիմացը կը գտնեն Աշխատանքի Դաշնակցութեան շուքը:

Երեկ. ժողովի ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, երբ Լէօն Պլում դաշինքին քաղաքականութիւնը կը պաշտպանէր, յիշեցուց իրողութիւն մը որ կոչուած է մեծ ազդեցութիւն գործելու հանրային կարծիքին վրայ:

Պատասխանելով ձախ արմատականի մը քննադատութիւններուն, վարչապետը յայտարարեց թէ դաշինքին պարտականութիւնն է գործադրել այն ինչ որ նախատեսուած է ժողովրդական ճակատի ծրագրին մէջ: Ուրիշ խօսքով, որդար չէ աւելին պահանջել, եւ կառավարութիւնն ալ աւելի յառաջ երթալու միտք չունի, մինչեւ չորս տարի, առանց նոր խորհրդակցութեան մը:

Նոյն օրը, հանդիսաւորապէս կատարելով գործատիրութեան «աստուածային իրաւունք»ին թաղումը, Լէօն Պլում պարտք սեպեց յորդոր մըն ալ բանուորութեան ուղղել:

— «Կ'ուզէի յիշեցնել բանուորական կազմակերպութեանց թէ մեծապէս աճեցած է իրենց ուժը, բայց, այս աշխարհին մէջ ամէն ուժ իրեն հետ կը բերէ պարտականութիւններ: Բանուորական կազմակերպութիւնները պարտականութիւն մը ունին իրենց իրենց հանդէպ, որ իրենց սեփական կարգապահութիւնն է: Անոնք ունին պարտականութիւն մը ազգին հանդէպ, որովհետեւ այսուհետեւ մեծ չափով մը պատասխանատու են անոր ճակատագրին»:

Այս յորդորը տարբեր բառերով յիշեցուցած էին ինչպէս արմատական խմբակցութեան վարիչը, նոյնպէս Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը: Այնպէս որ, շատ մը մտավախութիւններ ինքնին կը փարատին, ցորչափ դաշինքը համերաշխ է ինքն իր մէջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՍՄԷԹ ԻՆԷՕՆԻԻ ԱՒԵԼԻ ՊԻՏԻ ՍԵՐՏԱՑՆԷ ԱՆԳԼԵՒԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անգլիոյ թագաւորին թագադրութեան առթիւ, որ տեղի կ'ունենայ այսօր, չորեքշաբթի, Լոնտոն կը գտնուի նաեւ Թուրքիոյ վարչապետը, զօր. Իսմէթ Ինէօնիւ:

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ վարչապետը թագադրութենէն վերջ երկու շաբաթ եւս պիտի մնայ Լոնտոնի մէջ, զանազան խորհրդակցութիւններ կատարելու եւ մանաւանդ մղում տալու համար անգլեւթուրք առեւտրական գործակցութեան: Նոյն աղբիւրին համաձայն, արդէն գետինը պատրաստուած է: Շնորհիւ Լոնտոնի մէջ կատարուելիք այս շփումներուն, Թուրքիա աւելի պիտի ընդարձակէ իր գնումները Անգլիոյ հրապարակէն եւ փոխարէն աւելի արտածում պիտի կատարէ՝ նախանիւթի եւ ուրիշ կարգ մը ապրանքներու:

Անգլ. նիւթական շրջանակները որոնք Քարապիւքի գործարաններու շինութեամբ ուղղակի շահագրգռուած են, այժմ աւելի մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտան թրքական հրապարակին հանդէպ եւ մասնաւոր համակրութեամբ կը հետեւին Թուրքիոյ տնտեսական շարժումներուն:

Վարչապետին այս ճամբորդութեան կարեւորութիւնն ալ աւելի կը շեշտուի անով որ Իսմէթ Ինէօնիւ Լոնտոնէն վերադարձին երկրորդ անգամ պիտի հանդիպի Փարիզ, ուր նոյնպէս բազմաթիւ շփումներ պիտի ունենայ պետական անձնաւորութիւններուն հետ:

Իսմէթ Ինէօնիւ մայիս 22ին Թուրքիա վերադարձած պիտի ըլլայ:

Իրաքի մէջ երեւան հանուած դաւը

Գրած էինք թէ դաւ մը երեւան հանուած է Իրաքի մէջ: Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուին ծերակուտական Ալվան Եասիրի եւ Մուսա Ապու Թապիխ, երեսփոխան Այտիւլ Վահիտ Հան եւ ուրիշ երկու երեսփոխաններ: Կառավարութիւնը պահանջեց վերցնել ամբաստանեալներուն առանձնաշնորհեալ հանգամանքը, ինչ որ միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ ծերակոյտին եւ երեսփ. ժողովին կողմէ: Ցետոյ ամբաստանեալները ձերբակալելով փոխադրուեցան հիւսիսային Իրաք:

Վարչապետ Հիքմէթ փաշա Երեսփ. ժողովին մէջ զեկուցում տալով դաւադրութեան մասին, յայտարարեց թէ ամբաստանեալները մանաւանդ յանցապարտ են անոր համար որ մաքսանենգութեամբ 3000 հրացան փոխադրած են Տիվանիէի նահանգը: Ցետոյ բացատրեց թէ հակակառավարական շարժումը բաւական հին է եւ շարունակուած է, հակառակ նոյն շրջանի ցեղապետներուն հանդէպ ցոյց տրուած բարեացակամութեան և եղած ազդարարութեան: Այսմինեւնոյն դաւադիրները 1935ին յաջողած էին իշխանութեան բարձրացնել Եասին փաշան, այժմ հանգուցեալ:

Քաղաքական ճեռումը Սուրիոյ մէջ

Վերջերս ընդհ. ներում հռչակուած էր Սուրիոյ մէջ: Ներման արժանացած երեւելիներու հանդիսաւոր ընդունելութիւնը պիտի կատարուի մայիս 14ին: Անոնց մէջ կը գտնուին Տոքթ. Շահպէնտէր, որ Գահիրէէն Համբայ պիտի ելլէ հինգշաբթի օր եւ Սուլթան Աթրաշ, որ Ամմանէն պիտի մեկնի շաբաթ օր: Մասնաւոր պատուիրակութիւններ պիտի երթան, աքսորականները դիմաւորելու համար:

Հունգարիա զէնք կը վերցնէ

Պելկրատի թերթերուն հրատարակութեանց համաձայն, Հունգարիա անպաշտօն եղանակով հասկցուցած է թէ այլ եւս չի կրնար հանդուրժել հաշտութեան դաշնագրով հաստատուած կաշկանդումներուն եւ մօտերս պիտի ծանուցանէ իր վերազինումը: Իր դրացիները գիտեն թէ Հունգարիա արդէն ունի այնքան զէնք որքան կրնար ճարել, ինչպէս հրասայլեր եւ օդանաւեր որոնք արգիլուած են: Նմանապէս զաղտօրէն մարզած է այնքան զինուոր որքան պիտի կրնար հանել պարտաւորիչ զինուորութեամբ: Հետեւաբար, իր դրացիները կը կարծեն թէ ծրագրուած փոփոխութիւնը պարզապէս ձեւական է:

Փոքր Համաձայնութիւնը վերջերս առաջարկած էր փոխադարձ աջակցութեան դաշնագիր մը կնքել, բայց Հունգարիա մերժեց, առարկելով թէ այդ պիտի նշանակէր ընդունիլ դաշնագրով հաստատուած սահմանները որոնց դէմ կը բողոքէ տարիներէ ի վեր

Եթէ Հունգարիա խախտէ Թրիանոնի դաշնագրին զինուորական պայմանները, այն ատեն Փոքր Համաձայնութիւնը (Ռումանիա, Եուկոսլավիա եւ Չեխոսլովաքիա) պիտի թօթափեն կարգ մը կաշկանդումներ եւ առաջին առթիւ ամրութիւններ պիտի շինեն Հունգարիոյ դէմ, այն շրջաններուն մէջ ուր արգիլուած է դաշնագրով.

Անգամ մը եւս կը հաստատուի թէ Իտալիան է որ կը քաջալերէ Հունգարիոյ պահանջները: Այս պարագան ալ մտահոգութիւն կը պատճառէ Աւստրիոյ

Իտալիոյ թագաւորը եւ թագուհին Փէշթա պիտի հասնին մայիս 19ին եւ հոն պիտի մնան չորս օր: Մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին ընդունելութեան համար, որ առիթ մը պիտի ըլլայ երկու երկիրներուն բարեկամութիւնը պանծացնելու:

Ինչո՞ւ են կանչուեցան իտալացի թղթակիցները

Իտալիոյ պաշտօնական շրջանակներուն մէջ կը յայտարարեն թէ իտալական թերթերուն թղթակիցներուն ետ կանչուիլը ուղղուած չէ Անգլիոյ թագաւորին թագադրութեան դէմ: Եթէ Իտալիա չի մասնակցիր թագադրութեան հանդէսներուն, պատասխանատուն Անգլիան է, որ «ոմն Թաֆարին» (Եթովպիոյ կայսրը) հրաւիրելով, անարգած եղաւ Իտալիոյ ժողովուրդը: Թղթակիցներուն յետս կոչումը արժանապատուութեան խնդիր մըն է: Միւս կողմէ, գիտել կը տրուի թէ անգլիական թերթերը տեսակ մը հանրյակատարութեամբ կ'արտատպեն կարմիր աղբիւրներէ հաղորդուած լուրերը որոնք անհաճոյ են Իտալիոյ համար, բայց յամառօրէն կ'անտեսեն զօր. Ֆրանքոյի տուած լուսաբանութիւնները: Համի անգլիական գեսպանը ներկայ չըլլալով իտալական կայսրութեան առաջին տարեդարձին տօնակատարութեան, ուրիշ անհաճութիւն մը առաջնեց:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԹԱԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ, ԱՅՍՕՐ

Ամբողջ Լոնտոն մարդկային ծովի մը վերածուած

ԵՐԴՄԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԵՐ ԱՇԽԱՏԱԿՑԷՆ)

Այսօր, մայիս 12, Անգլիա աննախընթաց փառաբանութեամբ եւ խանդավառութեամբ կը կատարէ Ճորճ Զ ի թագադրութեան հանդէսը:

Օրէնքին ու մարդոց առջեւ թագաւորն է ան վեց ամիսէ ի վեր չորս հարիւր յիսուն միլիոննոց վիթխարի կայսրութեան մը, բայց իր վեհափառ պաշտօնի կրկնապէս պիտի նուիրագործուի Աստուծոյ տաճարին առջեւ ալ, օծումով եւ միւռոնով, որմէ հետեւ այդպէս կը տրամադրէ աւանդութիւնը:

Հարսանեկան խրախճանք կայ ուրեմն մայրաքաղաքին պողոտաներուն եւ հրապարակներուն վրայ, աննկարագրելի, անդերազանցելի խրախճանք: Եթէ ականատես չըլլայի տօնախմբութեան, թերեւս չհաւատայի թէ այս պաղարիւն ժողովուրդը կրնար այս աստիճան խանդավառուիլ, այս աստիճան «խենթենալ»: Երկու տարի առաջ, դարձեալ մայիս ամսուն, ծերունազարդ արքայի մը գահակալութեան քսանըհինգամեակն էր որ կը տօնէին արտակարգ շքեղութեամբ: Դրօշազարդուած էին շէնքերը խատուտիկ գոյներով եւ ընդարձակ պարտէզի մը վերածուած էր այս այլապէս մռայլ ու տխուր քաղաքը: Բայց այս անգամ տասնապատիկ աւելի զուարթութիւն, ճոխութիւն կը տեսնուի ամէն կողմ: Թաղապետութիւններ ոչ դրամ, ոչ աշխատանք խնայած են զեղչացնելու եւ հարսի մը պէս հագուեցնելու համար մշուշի դասական ոստանը: Զարդարանքը չափազանցութեան հասած է մանաւանդ մայրաքաղաքին կեդրոնական թաղին մէջ — Ուէսթմինսթրի արուարձանը —որուն գլխաւոր ճամբաներէն պիտի անցնի նախելաձեւ՝ Նորին Վեհափառութեան շքեղաշուք թափօրը, ընկերակցութեամբ «ազգի ազգի մեծաւորաց եւ իշխանաց»

Իրիկուն էր երբ նետուեցայ յորդահոսան բազմութեան մը ալիքին մէջ՝ փողոցէ փողոց թափառելու եւ տեսնելու համար շռայլօրէն հարուստ պերճանքը քաղաքին: Բայց իմ մտերիմ քաղաքս չէ ան հիմա, այլափոխուած է, գինովցեր է Լոնտոնը: Գոյներու ծով մը կը ծփայ պողոտաներու վրայ. բազմերանգ դրօշներու, ժապաւէններու, ծաղիկներու, լոյսերու ջրվէժ մը որ շէնքերէն վար կը թափի: Տազկահիւս դրասանգներ կամար կապեր են փողոցներուն ու հրապարակներուն վրայ— ամպհովանի արքայական թափօրին. ջերմեռանդ վերատուութիւններ ամէն մէկ քայլիդ — «Կեցցե՜ն ... երկա՜ր ապրին ... երկա՜ր իշխեն ... Աստուած օրհնէ զիրենք» ... Ու նաեւ զափնիներով ու կարմիր, կապոյտ, սպիտակ երիզներով շրջանակուած լուսանկարները վեհափառ ամոլին, գահաժառանգ իշխանուհիին, մայր թագուհիին .

Գիշեր է արդէն. քաղաքը կը վառէ իր լապտերները. կանգ առ սա հրապարակին վրայ ու նայէ չորս կողմդ. հոյակապ շէնքեր կը բոցավառին լուսարձակներու ճառագայթներուն տակ. ահաւասիկ խորհրդարանը որուն արծաթափայլ աշտարակը Թէմզիի սեւ ջուրերուն մէջ կ'ընկղմի. դիմացը քաղաքապետարանն է իր ճերմակ սիւներով. քալէ՛. ահաւասիկ Պաքինկըմի կայսերական պալատը, Նէլսընի կոթողը, բաւական ատիճներով շրջապատուած . խորհրդանշան Անգլիոյ յաղթութիւններուն. Ճանդարանը, Ս. Պօղոսի մայր եկեղեցին, որուն սիւնազարդ գմբէթը կը շողայ մութ երկնքին վրայ. ու տասնեակներով ուրիշ շէնքեր, արձաններ, վաճառատուներ, բոլորը, բոլորը կը լողան լոյսերու մէջ:

Ու դիտէ նաեւ սա ծովածաւալ բազմութիւնը որ կը հեւայ, կը խայտայ, կ'եռայ, կ'եռեւեփի լայն պողոտաներուն վրայ. երեք միլիոնի պիտի հասնի անոր համրանքը այսօր՝ կը հաշուէ ոստիկանութիւնը, բայց մէկ երրորդը սակայն սատակ կը մաշեցնէ արդէն երեք, չորս օրէ ի վեր: Բազմութիւնը որ եկած է արուարձաններէն, գիւղերէն, քաղաքներէն, Կալլէսի նահանգէն, Սկովտիայէն, Իրլանտայէն, կայսրութեան հեռաւոր անկիւններէն դիմաւորելու համար թագաւորը, թագուհին, իշխանուհիները, իշխանները, զօրքերը, դրօշակները, իրաւները, լորտանքները, Հնդկաստանի Մահարաճաները, Աֆրիկէի սեւամորթ սուլթանները եւ ամբողջ կայսրութեան մեծամեծներուն: Բազմութիւնը որ եկած է տեսնելու աստուածային հարսնութիւնը միջնադարեան թափօրին — վեհապետին թագը, մականը, սուրը, ավետարանը հետեւորդներու պատմական տարազը—թաւիշէ ու մետաքսէ պատմուճաններ ոսկի թելերով ասեղնագործուած. եկած է սքանչանալու, փառաւորելու եւ աղօթելու համար:

Բրիտանական պատմութեան ամէնէն մեծ հանդէսն է որ տեղի կ'ունենայ: Առաւօտեան ժամը տասնըմէկին թագաւորը պիտի երթայ Ուէսթմինսթրի մայր եկեղեցին, ուր Քէնթըրպըրիի Արքեպիսկոպոսը պիտի օծէ զինքը «յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ»: Հայկակ տարուան հնութիւն ունի այս արարողութիւնը որ կը տեւէ երեք ժամ:

Երկրապագ վեհապետը՝ ծիրանեգոյն ու ոսկեհիւս պատմուճանով բոլորած, հաղորդութիւն կ'առնէ եւ կը ծնրադրէ խորանին առջեւ, արտասանելու համար օրինական երդումը.

—«Կը խոստանամ ու կ'երդնում կառավարել Մեծն Բրիտանիոյ, Իրլանտայի, Քանատայի, Աւստրալիոյ, Նոր Զելանտայի, Հարաւային Աֆրիկէի, Հնդկաստանի եւ այլ Ստացուածքներու եւ Հողերուս ժողովուրդները՝ համաձայն իրենց օրէնքներուն եւ սովորութիւններուն:

Կը խոստանամ Օրէնքն ու գթառատ Արդարութիւնը ի գործ դնել վճիռներուս մէջ: Կը խոստանամ պահել ու պահպանել Աստուծոյ օրէնքները ու Աւետարանին քարոզութիւնը ինչպէս նաեւ Աւետարանական բողոքական եկեղեցին»:

Ոսկի դգալի մը մէջ է միւռոնը: Արքեպիսկոպոսը կը խաչակնքէ ու կը սկսի օծել թագաւորին գլուխը, կուրծքը, ձեռքերը: Դպիրները կ'երգեն երկիւղածօրէն «Տէ՛ր կեցո զարքայն... Ամէ՜ն, ալէլուիա՛ »...

Ցետոյ պալատին արարողապետն ու եպիսկոպոսները կը յանձնեն Ոսկի Ասպանդակները, Սուրը, Մականը եւ Գունդը, «Օրհնեալ եւ ,գովեալ եւ փառաւորեալ»:

Եւ ահա Ս. Էտուըրտի թագը համակ ոսկի, ադամանդ, յակինթ, զմրուխտ, մարգարիտ ու շափիւղայ կը պսակէ վեհապետին գլուխը: Ու ջահավառ տաճարին կամարներուն տակ կը լսուի գարձեալ ամէնէն նուիրական աղօթքը այս ժողովուրդին — Տէ՛ր, պահէ՛ թագաւորը ...

(Թագը կը կշռէ 39 ունկի և ունի 4 յակինթ, 11 զմրուխտ, 16 շափիւղայ, 273 մարգարիտ, 2783 ադամանդ):

X

«Ոչ բառերը, ոչ ալ վրձինը կրնան նկարագրել կամ նկարել շնորհափայլ հրաշալիքը արարողութեան մը որ անզուգական է արդիական աշխարհի մէջ» ,կը բացատրէ Օպզըրվըրի խմբագիրը: «Զենք կրնար երեւակայել թագադրութիւն մը այս երկրին մէջ առանց կրօնական ծէսի, ինչպէս չենք կրնար երեւակայել զայն առանց իր հէքեաթունակ յիշատակներուն»:

Ներկայ տօնակատարութիւնը բա-

(Տեսնել կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ՇՇՈՒԿ ՄԸ ՉԱՐԱՇՈՒՔ ԵՐԿԻՐԷ ԵՐԿԻՐ...

Շշուկ մը կը պտտի երկրէ վրայ, տխուր, չարաշուք բոթ։ Ամէն տեղ ուր կը պարեն։ Ամէն տեղ ուր կը խնդան։ Ուր զաւակը հօրմէն կը ժառանգէ ստացուածքը, զանոնք իր զաւակներուն թողլով։ Ամէն տեղ ուր կեանքը խանգարուած չէ, մէկէն կասած, մերինին պէս։ Գիրքեր ու գրականութիւն են ստեղծուած անոր շուրջ բոլոր քաղաքակիրթ լեզուներով։ Ու մարդիկ կը կարդան զանոնք, կ'ընդվզին ու կը մրմնջեն.— «Մի՞թէ կարելի է...» Մի՞թէ։ Հրէշութիւն մը որ կարելի եղաւ առանց որ եւ է միջէ ու վերապահումի։ Ծրագրուած, մտածուած գազանութիւն, որ ասիական անըրացատրելի վայրագութիւնով գլուխ հանուեցաւ։ Հին, քաղաքակիրթ, բարի եւ արի ժողովուրդի մը բնաջնջումը իր հօրենական երկրին մէջ, եկուորներու կողմէ։

Ինքաններու ցեղին մորթոտումը հեռաւոր է, ան կէս հազարամեակ հին կ'իյնայ, նաեւ վրայ մթին միջին դարու եւ սկիզբը նոր դարուն։ Բայց այս միւսը թարմ է, ան դեռ երէկ էր։ Քիչ առաջ։ 20րդ դարու սկիզբը։ Մարդկութեան եւ քաղաքակրթութեան այս լուսաւոր օրերուն։ Ի՞նչ լոյս, ինչ լոյս, մարդը մարդուն գայլ։ Ու սիրտերը կը ճմլուին։ Գլուխները կը ծռին։— «Մի՞թէ կարելի է»... Բոլորը այս հարցումով կը մօտենան մեզի, երբ կ'իմանան որ Հայ ենք։ Բոլորը, սկսած լեռներէն ու քրտական գամերէն ուր փախչելով ապաստաներ էինք, մինչեւ Եւրոպայի չէն ոստաններ, ուր փախչելով ապաստաներ ենք։ Բոլորը, բոլորը, որ մեր մասին գիտեն, սկսած հասարակ բանուորէն մինչեւ բարձր դասու երեւելիները։

Հոգիի, զգացումի, նկարագրի տէր մեծութիւններ էին անոնք, որ այս ժողովուրդին հերոսական ողբերգութիւնը,— իրենց բառով —, մեր օրերու մարդկութեան ծանօթացուցին։ Լեփսիուսը, ցնցուած Մորկընթաուն, Ֆրիտյոֆ Նանսէն, որուն կենսագիրները մեզ կ'ըսէ — «Նուաճեց բեւեռային երկրամասերը։ Գլուխ հանեց ինչ բանի որ ձեռք զարկաւ։ Մէկ անգամ միայն կեանքին մէջ ձախողութիւն ճանչցաւ։ Այդ այն ատեն էր, երբ Ազգաժողովէն փութառութիւն պահանջեց հայ ազգին բեկորները իրենց կովկասեան հայրենիքը տեղաւորելու համար։ Այս եղաւ իր կեանքին միակ անյաջողութիւնը»։ Ֆռանց Վէրֆել, որ աւելի հոյակապ գործով մը, այս ժողովուրդին մարտիրոսութիւնը յաւերժացուց, քան կրցած էր ընել Վիքթոր Հիւկօ, իր Արեւելեայք քերթողամատեանին մէջ Յունաստանի անկախութեան մարտնչումները դիւցազներգելով։ Ու եթէ ան ինքն ալ մեզի պէս դժբախտ եւ արհամարհուած ժողովուրդի մը զաւակը չըլլար, իր գործը պայքոյթ եւ ընդվզում պիտի պայթեցնէր ամէնէն աւելի այն պետութեան մէջ, որուն լեզուով գրուած է։ Ու որ, ըսէք ինչ որ կ'ուզէք, մեր ցեղին մահավճիռը եթէ չծրագրեց, անպայման վաւերացուց։ Եւ իր մեղսակից անտարբերութիւնով անոր գործադրութեան օժանդակեց։ Ու հիմակ ալ կը փակէ ականջները ճշմարտութեան կանչին առջեւ, որովհետեւ Հրեայ մըն է զայն պոռացողը։

Ու դեռ ուրիշ բազմաթիւ անուանի եւ անանուն պատմագիրներ եւ յօդուածագիրներ, որոնցմէ բնաւ լուր չենք ունենար։ Մենք շատ յաճախ սկեպտիկ, լուռ եւ անտարբեր՝ համակրութիւններու հանդէպ, կը փնտռենք հայհոյ բերանները, անոնց օձիքէն բռնելով ապտակելու համար։ Բոլոր այս գրիչները մեզմէ վարձք կամ բարիք սպասելու բնաւ նպատակ չունին։ Անշահախնդիր մարդասէրներ ու մըտաւորականներ են անոնք, որ կը հետախուզեն ճշմարտութիւնը ճշմարտութեան համար։ Որովհետեւ մարդկային պատմութեան մէջ գլուխ մըն է ան։ Տխուր գլուխ մը։ Զարհուրատելի, արիւնոտ գլուխ մը։ Ու ժամանակ պզտիկ ժողովուրդներու վարիչները կանգ կ'առնեն անոր առջեւ ու կը խորհրդածեն։ Անշուշտ իրաւամբ։ Որովհետեւ ամէն բան կը ցուցնէ որ Մարդկութիւնը, այս լուսաւոր դարուն, հակայաքայլ դէպի բարբարոսութիւն կը յառաջդիմէ։ Այդ կ'ապացուցանէ մեզի դիւրին բարձրացումն ալ։

Հակառակ իր պետական հսկայ կազմակերպութեան, հակառակ իր լայնածաւալ դիւանագիտական ցանցին, որոնք քարոզչութեան կեդրոններ են միանգամայն, կրթնած լայն նիւթական միջոցներու, որոնք կուգան միշտ ու կրկին պարարտացնել հայկական աւարները, վարպետ Թուրքը չկրցաւ աշխարհին սեւը ճերմակի տեղ քշել։ Չկրցաւ լռեցնել։ Չկրցաւ ճիրանները թաքցնել։ Արատը կը մնայ ճակտին։ Ու փաստը՝ մարդաթափ մեր երկիրը, առանց Հայու Հայաստանը իր տիրապետութեան տակ։ Ուր պատերազմէն առաջ ազգագրական քարտէսները, հայկական բարձրաւանդակէն մինչեւ Կիլիկիոյ ծովափը, կը դնեն քով քովի, զուգահեռական գիծեր, երկու գոյնով, մէկը հայ, միւսը Թուրք ներկայացնող։ Այսօր այդ հեղինակները պիտի ստիպուին նոյն հողերը միայն ներկել, Մինակ [illegible] Քանի որ Քիւրտերուն ալ բանը լմնցաւ, Տէրսիմի... խաղաղեցումով։ Այո, չկրցաւ արատը մաքրել։ Ու թէեւ միջազգային լարախաղացները հազար մութ, աղտոտ, շահամոլ, դժնդակ, զզուելի, դիւանագիտական հաշիւներով զայն իրենց մէջ առին, Ժընեւի արիսպագոսին մէջ, արժանաւոր ընկերակցութիւն, արդարեւ, բայց անդին կայ մարդկութիւնը, կան ժողովուրդները, կայ խիղճ, կայ բանականութիւն։ Անկաշառ, վսեմ ու ազնուահոգի անձնաւորութիւններ, որ գիրք կը գրեն, գրականութիւն կը ստեղծեն։ Ու խիղճերը կը մորակեն ու ճշմարտութիւնը, սեւ, ահաւոր, վայրագ, ողբալի իրականութիւնը կը պոռան բարձրաձայն։ Ու հոգիները կ'ընդվզին, սիրտերը կը փղձկին։ Ու գլուխները կը ծռին, ու խօսքը կը ստանէ գինովի պէս — «Մի՞թէ կարելի էր...»։ Մարդիկ չեն կրնար ըմբռնել թէ ինչ որ Եւրոպայի համար ցնորք է, Ասիոյ համար կրնայ բիրտ իրականութիւն ըլլալ։ Ուրիշ աշխարհ, ուրիշ ազգեր, ուրիշ բարք, ուրիշ օրէնք։ Հոն կը թքէր Թուրքին ձին ու կ'իշխէր մանկոյ հոգիին վայրագ քրտութիւնը։ Հոն կը խաղար,— ու կը շարունակէ խաղալ —, պզտիկ ժողովուրդներու ազգային գոյութեան հետ վայրենի Մոսկովը, որուն համար չինական ասածը կ'ըսէ.— «Քերէ՛ Ռուսը ու կը գտնես Թաթարը»։ Ան հոն, օրէնք, իրաւունք եւ արդարութիւն չկար, ոչ ալ հաշիւ հարցնող։ Հոն կար մինակ բիրտ ոյժի, մահու օրէնքը։ Եւ այս անբախտ ժողովուրդը, դարերով մոլորած իր կղերէն եւ հըլու պաշտառողի վերածուած, ճակատագրօրէն սխալեցաւ ու սայթաքեցաւ, ձեռքերը ծալլելով։ Սխալեցաւ գլուխ անամօթ ստապեյներու պէտ հաւաքածոյի մը, երբեմն ալ իբրեւ ուղղահայեաց կարող երկու ուղիղ գիծերու վրայ դնելով, մէկ աչքը երկինք, միւսը Եւրոպա յառած։ (Պաշ եւ Աւետարան)։

Ցրուած երկրի երեսին, անտուն եւ անտէր, յաւերժական յուղարկաւորները մեր կէսին, որ գերեզման անգամ չունեցան Լքուած կառափարութիւն ներքին եւ պաշտօնական դիւանագիտութենէն, մենք պէտք չէ միայն յուսահատինք եւ բոլորովին ու բոլորէն լքուած նկատենք մենք մեզ։ Ոչ, ոչ։ Առանց դէմ եւ հակառակ, մարդկութիւնը խիղճ մը ունի որ ծախու ապրանք չէ, ոչ իսկ ամէնէն ճարպիկ քաղաքական լարախաղացներուն համար։ Ու կան օտար տաղանդներ, օտար սիրտեր ու հոգիներ, որոնք անկաշառ, մեր զատը, կը սիրեն, որովհետեւ ան ճշմարտութեան զատն է։ Ան պայքարն է լոյսին ու խաւարին, ազատութեան ու բռնութեան միջեւ։ Եւ անոնք կը հիանան մեր ազատութեան, մեր ապրելու, ազատ ապրելու անշէջ եւ մշտանորոգ կոչումին ու զոհողութիւններուն վրայ։ Կ'ապրին։ Կը համակրին մեզի, կը սորվին սիրել մեզ, ու մեր շուրջ ստեղծուած գրականութիւնը կը կարդան։ Ցաւախ արցունքով։ «Ճանկէս, սպանութիւն, ջարդեր, Թուրք ժանտարմաներ, գեղաներ Եփրատի հոսանքն ի վար, մեր գինակիցը, անգղագրաւ Թուրքեր խօսակցութեան նիւթ կ'ընեն, առանց շահու, առանց ակնկալութեան։ Ու շշուկ մը, տխուր, չարաշուք բոթ մը շրջան կ'ընէ այսպէս երկրէ վրայ։ Երբեմն կուգայ, կը հասնի մեր ականջները։ Մեր մարած, սկեպտիկ աչքերուն մթին փայլ կուտայ, միջոցին մէջ թափառող աստղի ցոլքով։ Ու կ'անցնի կ'երթայ

— « Հայեր, քրիստոնեաներ, ամբողջ ժողովուրդ մը բնաջնջուեր է իր հայրենիքին մէջ »։

Ախ, մի՞թէ կարելի էր։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

ՄԻՍԱՂ

Մարսիլիացի մը Փարիզ իր մէկ ծանօթին այցելութեան կ'երթայ։

— Պարոն, քանի՞ զաւակ ունիք։

— Երկու զաւակ ունիմ։

— Քանի՞ տարի է որ ամուսնացած էք։

— Տասն երկու տարի մը կայ։

— Պարոն կը տեսնեմ որ ամէն բանի մէջ Փարիզցիները ետ մնացած են, ես տասը տարի է որ ամուսնացած եմ եւ հինգ զաւակ ունիմ։

ԴԷՊԻ ՆՈՐ ՄԵԹՈՏՆԵՐ

— . —

ՎԻԷՆՆԱ, Մայիս 1

Միջնակարգ դպրոցներու գոյութենէն ի վեր չէ դադրած ծնողներուն մըտահոգութիւնը իրենց զաւակներուն ծանրաբեռնուած ըլլալու մասին, բըժիշկներն ալ շարունակ պնդած յայտնած են թէ երիտասարդները մարմնապէս եւ մտաւորապէս կը վընասուին իրենց ֆիզիքական զարգացումին ամէնէն կարեւոր տարիներուն։ Նախարարական հրամանագիրը կը խոստովանի այնքան ատենէ ի վեր թաքուն պահուած յոռի վիճակը։ Դժբախտաբար, մինչեւ հիմա գործցական ինչ բարեկարգութիւններ որ եղած են, ուսումներուն քանակը, նիւթը աւելցնելու ծառայած են։ Նոր բարեկարգումին բուն նպատակն է վերցնել վարդապետական կամ ուսուցչական նիւթապաշտութեան վտանգը։ Կ'ուզուի ուսուցիչը ազատ ձգուել Բայց սխալ չհասկցուինք։ Այսինքն՝ կ'ուզուի որ ուսուցչական բեմը բանախօսութեան կամ հրապարակախօսութեան վայրը չդառնայ, նիւթը չենթարկուի վերացական տեսութիւններու, այլ հարց — պատասխանի տեսակ մը սովորական մեթոտ ընդգրկուի, որպէսզի ուսուցիչը, անժամանակ կամ դժգոհ, չընկղմի նիւթին մեծածաւալին կամ խոր ջուրերուն մէջ, ինչպէս կ'ըսուի։ Վիէննայի բարենորոգչական բարձր շրջանակներուն մէջ կը խորհին որ դաստիարակութեան նպատակներուն ծառայել կ'ըլլայ՝ ուսման նիւթերը մանրելով, անդամներու բաժնելով, իւրաքանչիւրը ուսանողին իւրացնել տալու փափաքով։ Ահա վարդապետական նիւթապաշտութիւնը բառնալու սկզբունքութիւն մը, ինչպէս կը յայտարարէ նախարարական հրամանագիրը։ Միտքին եւ հոգիին կարողութիւններու պատշաճօրէն զարգացումին եւ կազմութեան պէտք է նայիլ։ Մէկ խօսքով, կրթութիւն եւ դաստիարակութիւն, մտաւոր եւ բարոյական,— այս երկուքը բերել միացնել բարձրագոյն վարժարաններու սեմէն ներս, որպէսզի երբ ուսանողները մուտք գործեն արտաքին աշխարհին մէջ, մարդկայնօրէն կեանքին յառաջդիմութեան ընտիր մշակները դառնան։ Ասոր համար պէտք է կրթական նոր մեթոտները յանդին սահմանափակելու վերացականը, այսինքն թէ՝ «ինչպէս պէտք է ըլլալ»ը եւ աւելցնելու հնարաւորութիւնները իրական գործնական ընտրութեան, ճանաչութեան։ Այո, խորհելու կարողութիւններով օժտուած դպրոցականներ կան որ կրնան մարսել վերացական ուսումները եւ նուազ օժտուածներուն կողմէ բացառիկ աշխատասիրութիւն եւ տոկունութիւն կը պահանջուի նոյն բանին համար։ Եթէ նմանը առաջիններուն կողմը հակեցնենք, մեծագոյն մասը զուրկ կը մընայ, հետեւաբար ընկերութիւնն է որ կը վնասուի։ Ուրեմն, չէ՞ մի թէ եկած ժամանակը որ վերացականին եւ գործնականին զատուածութիւնը իր միջինը գտնէ, յօգուտ ամէնուն եւ, հետեւաբար, ի նպաստ մարդկութեան։ Ոչ ոք կրնայ ուրանալ վերացականին օգուտը՝ յառաջացնելով միայն գործնականին շահը։ Սովրելու եւ սովրեցնելու մեթոտը բարենորոգել պէտք է միայն։ Ահա էականը։ Ասոր համար յեղափոխութեան պէտք չըկայ, կ'ըսէ Նախարարը։ Կը բաւէ օգտուիլ փորձառութիւններէն եւ խոհեմ ու բանիմաց ուսուցիչներուն խորհուրդէն։ Առաջին բարենորոգումը այն է որ աշխատութիւնը ուսանողին համար դիւրացնել, չծանրաբեռնուիլ անոր ուղեղը, մէկ խօսքով՝ աշխատութիւնը կանոնաւորուի։ Պէտք չէ ծածկել, թէ ուսանելու եւ ուսուցանելու գործը առ հասարակ իր թերութիւնները ունի։ Կոչկոռ կապած կրթական անպէտ սովորութիւններ պէտք է արմատախիլ ընել, ինչպէս, զոր օրինակ, բոլորովին աւելորդ գըրաւոր աշխատութիւններ, երկարապատում ուսուցչական հրահանգներ գրելու համար (տիքթէ)։ Ուսման ինչ ինչ տարրեկաներու համար,— ինչպէս կրօնք, պատմութիւն, բնապատմութիւն, տարրաբանութիւն, ներածութիւն, իմաստասիրութիւն, երգ, մարմնամարզ, — տունին մէջ գրուելու յանձնարարուած աշխատութիւնները պէտք է միանգամ ընդ միշտ ջնջել եւ արգիլել։ Պէտք է զգուշանալ նաեւ մանաւոր քննութեան շրջաններ հաստատելէ, ինչպէս կ'ընեն հիմա սովորաբար, այս կամ այն առարկային համար քննութեան օրեր որոշելով։ Ուշիմ ուսուցիչը կրնայ հասկնալ իր ուսանողներուն կարողութիւնը եւ ըմբռնումը եւ հարկ չկայ ծանր բեռներու ենթարկել զանոնք։ Դաս տալ ոչ թէ վարդապետել.. Հրամանագիրը աս կը յանձնարարէ ուսուցիչներուն — Dozieren zu vermeiden (բըզգուշանալ վարդապետելէ) — Unterrichten (դաս տալ, կրթել)։

Անկէց զատ, շատ կարեւոր խնդիր մըն է այն՝ թէ ուսուցիչը ինչ պէտք է սովրեցնէ եւ ինչ ոչ։ Գործնական դժուարութիւններ կան այս մասին։ Մանաւանդ «Գեղեցիկ Դպրութիւնք» կոչուած ուսումներուն համար — Բանաստեղծութիւն, Գրականութիւն, Երաժշտութիւն, մինչեւ իսկ Իմաստասիրութիւնք, որոնց մէջ ուսուցիչը կարծես ինքինքը աւելի ազատ կը զգայ ... բարոյական Գեղեցիկ Դպրութեանց (humanisme) կարգէն է նաեւ յիշուին։ Հրամանագիրը կը ձգէ, թէ ուսուցիչներ անձնական ընդհանուր պատասխանատուութիւններ կ'ունենան իրենց՝ այս առարկաներուն դասաւանդութեան մէջ։ Կը պահանջուի որ, իւրաքանչիւր ուսուցիչ գիտակ իր դասարանին ընդունակութիւններուն, ընդարձակէ կամ սահմանափակէ առարկան, կա[illegible] ուշիմութեամբ։ Թող որ միշտ դիւրին է ճամբայ ցոյց տալ քան բռնել անիկէ։ Դպրոցական պահանջումներուն եւ իրականութեան միջեւ յաճախ անել մը կայ, զոր սակայն հայթել երկու կողմերուն ալ պարտականութիւնն է։ Ամէն պարագայի մէջ, միշտ ուսուցիչին ձգուած է առաւելագոյն եւ նուազագոյն ուսումներուն չափը եւ զանոնք դասաւանդելու յատակագիծը։ Պաշտօնական դիտողութիւնները իրենց շատ կարեւոր դերը կը կատարեն միշտ։

Այժմէն մի կարծէք թէ փոքր շահ մըն է ուսանողին համար՝ այսուհետեւ իբրեւ պատիժ կամ իբրեւ պէտք դասեր ընդօրինակելու ստիպողականութենէն փրկուիլը։ Որքան պարապ անցած են թանկագին ժամանակներ, տողաշար կազմելով, հազար անգամ միեւնոյն նախադասութիւնները կրկնելով — ինչպէս՝ «այսուհետեւ դասերս պիտի սովրիմ»... եւ գրել տակ-կա առ նուազն հարիւր անգամ եւ աւելի...։

Պէտք է ուսանողը դպրոցէն դուրս գայ ոչ թէ սպառած, այլ կազդուրուած վիճակի մէջ։ Հետեւաբար աշակերտին բեռը թեթեւցնելու պէտքը միայն դպրոցական խնդիր չէ, այլ մինչեւ իսկ համամարդկային հարկ մը։ Այս խնդիրը լուծելու ընդունակ անձերը ուսուցիչները չեն միայն։ Արդիական մշակոյթին օրակարգներէն մին է այն։ Հարցում մըն է որ դպրոցով չի լուծուիր։ Ընդհակառակը պատասխանը կրնայ գալ միայն արդի ստեղծագործ միտքին կեանքէն

Թարգմ. Գերմ.-է XX

ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

— ° —

ԼԻՈՆ — Մայիս 2ին տեղի ունեցաւ պաշտօնական բացումը նկարիչ Գ. Ս. Թաչատուրեանի Իրանեան որմանկարներու ցուցադրութեան, Կիմէ Թանգարանին մէջ, եւ պիտի տեւէ մինչեւ Յունիս 3։ Հանդիսութեան ներկայ էին Լիոնի քաղաքապետը՝ Գ. Էռիօ, նահանգապետը, զինուորական կառավարիչը, Նախարար Գ. Ժիւլիէն, ընդհ. դատախազը, Լիոնի Ակադեմիին ուսուցչապետը, Երեսփոխաններ եւայլ պետական բարձր անձնաւորութիւններ։ Այդ առթիւ խօսք առած են, ի մէջ այլոց Գ. Էռիօն եւ Թանգարանի տնօրէնը՝ Տօքթ. Կայյա, որոնք անվերապահօրէն գնահատած են մեր տաղանդաւոր հայրենակիցին գործն ու գեղարուեստի պատմութեան մատուցած ծառայութիւնը, որովհետեւ, ինչպէս կ'ըսէ Գ. Թաչատուրեան, «ես սիրոյ եւ հաճոյքի աստուածները իրենց դարու քունէն արթնցուցի»։

Տեղական բոլոր թերթերը ցուցահանդէսին բացումէն առաջ թէ վերջը գնահատական սիւնակներ նուիրեցին, եւ նմոյշներ դրին նկարներէն։

Քանի մը ընկերներով կ'այցելենք Գիմէ Թանգարան։ Շէնքին մուտքը դրօշներով զարդարուած է եւ ամէն կողմ ցուցատախտակներ։ «Նկարիչ Գ. Թաչատուրեանի ցուցահանդէս», «Պարսկական որմանկարներ 2րդ յարկ»։ Ներսն ու դուրսը հայ գաղութէն շատեր, նոյն իսկ [illegible] մամիկներ։

Գ. Թաչատուրեանի որմանկարներու վերարտադրութիւնները գրաւած են ամբողջ սրահ մը, զարդերով պատած Արեւելք, նմանապէս Արեւելք, Թայլամի հայրենիք, սէր ու գինի, հէքեաթ ու բանաստեղծութիւն։ Ահա բանաստեղծ Սադիի գեղուհին, նստած ծառի մը հովանիին տակ, կը քերթէ, այն քան նուրբ ու շնորհալի դիմագիծերով։ Ահա Զուղայի «Հայկական տունը», հայ կիներ այցի կ'երթան մօտ հարեւանի մէջ պառկած կնոջ. Նկարին տակը հայերէն տառերով գրուած է «տեսանել զհիւանդ»։ Դարձեալ Զուղայի հայկական կեանքէն «Մտորումը» պատուհանին վրայ կ'երեւան միայն այրը եւ եղնիկներ, խորը՝ եկեղեցին։ Ահա կինը սիրատոչոր, կինը հեշտագրգիռ, կարմիր գինիի փարչերով փառ գոյներու ներդաշնակ համադրութեամբ։

Գ. Թաչատուրեան Թանգարանին նուիրած է շատ գեղեցիկ նկար մը որ կը ներկայացնէ Հնդիկներու թագաւորը Խոյսի հրաւիրուած Շահ Աբբասի կողմէ — Կինը կը պարէ հոգեւոր առաջնորդութեամբ եւ գինին կը հոսի առատօրէն։ Լեւոն Շանթէ վերջ այս երկրորդ հայկական նուիրատուութիւնն է Լիոնի Թանգարանին

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԻՄ ԱԶԱՏ ԵՒ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՀԵՏ

Նա տարել է շատ յաղթանակներ այդ ճամբու վրայ, կառուցում է սոցիալիզմը եւ սերունդներ պիտի լծուեն այդ վեհ գործին, նուիրաբերուեն, զոհուեն։ Եւ գրողները ոչ թէ ետ չպիտի մնանք սոցիալիզմը կերտողներից, այլ պիտի կանգնած լինենք նրանց առաջին շարքերում։

Սոցիալիզմը, ընկերներ, մարդկային համակեցութեան բարձրագոյն ֆորմացիան է, բարձրագոյն գոյաձեւը։ Տնտեսագէտները, ինժեներները, տեխնիկները թող վերակառուցեն օբյեկտը — արտաշխարհը, իսկ մենք պիտի կառուցենք սուբյեկտը — ներաշխարհը։ Պատրաստենք մարդուն այդ ֆորմացիայի համար։

Մենք հոգու ճարտարապետներ ենք, ինչպէս հանճարեղ կերպով որակեց ընկ. Ստալինը։ Սոցիալիզմը մենք պիտի կենսագործենք մարդկանց հոգիների մէջ։ Մարդկանց դարձնենք իսկական ընկերներ, ընկերվարներ, սոցիալիստական անհատներ։

Օբյեկտը եւ սուբյեկտը պիտի կազմեն ներդաշնակութիւն, հարմոնիա։ Սա է նպատակը։

Մենք պիտի, ուրեմն, թեւաւորենք մարդուն դէպի սէրը, հումանիզմի բարութեան բարձր ոլորտները, դէպի խաղը, կատարեալը։

Ընկերներ, գրողների նոր սերունդը, որ աչքը բացել է յաղթանակող յեղափոխութեան մէջ, շատ բախտաւոր է, քան եղել ենք մենք հները։

Ձեր առջեւ բաց է ասպարէզը, ձեզ հովանաւորում է աշխատաւոր պետութիւնը, միջոցներ է տալիս, միայն գըրեցէք, գրեցէք անկեղծօրէն, ոգեւորուած, ներշնչուած այս մեծ դարա[illegible]։

Ամէն էպոխա իր արուեստն ունի, դուք պիտի էպոխային վայել արուեստով պատկերէք մեր հոյակապ էպոխան։

Երիտասարդ ընկերներ, ձեր ձեռքը տրուած է մի զինական միջոց ստեղծագործելու համար— դա սոցիալիստական ռէալիզմն է։ Իմ կարծիքով այս գրական ամենակատարեալ ձեւն է, որովհետեւ նա հին, չոր, նատուրալիզմին մօտեցող ռէալիզմը չէ, այլ դիալեկտիկական, համադրական ռէալիզմը, որի մէջ խտացած են բոլոր ժանրերի, գրական դպրոցների լաւագոյն յատկանիշները

Տաղանդը նախապայման է, բայց անհրաժեշտ է աշխատանքը, ջանքը, կամքը։ Պէտք է շատ կարդալ, ուսումնասիրել հին եւ նոր հեղինակները, բոլոր ազգերի ֆոլկլորը, պէտք է ուսումնասիրել սոցիալիզմի տեսաբաններին — Մարքս, Էնգէլս, Լենին, Ստալին։ Պէտք է կարդալ գիտական-փիլիսոփայական գրքեր, զարգանալ անվերջ, եւ երբեք չգոհանալ։

Այրուել մեծ հարցերով — համամիութենական, համամարդկային, դուրս գալ իր ցանկապատից, ազատուել շովինիստական թոյնից, ազգային [illegible]

Նոր թեմաների խնդիրը երբեք դժուար լուծելու խնդիր չէ, մանաւանդ երիտասարդ գրողների համար։

Բոլոր թեմաների էութիւնը բնութիւնն է, մարդը, նրա հոգին, նրա աշխատանքը։

Ես վերջերս, մի օրով ընկերների հետ գնացի Ղամարլուի շրջանը, իջանք քանի մը գիւղեր։ Ինչպէս մի փոքր լուսամուտից, ես տեսայ մի կըտոր կեանք, նոր կենցաղի մի կտոր— կոլխոզնիկների գործն ու կեանքը։ Վէպի, պատմուածքի ամէն տարրերը կան այնտեղ, այսինքն, կրկնում եմ— բնութիւն, աշխատանք, գաղափարներ, մարդը, մարդկային հոգին, նրա տենչերը, պայքարը, հոգսերը, ապրումները եւ պատրաստի տիպեր, օրինակ, ընկեր Աւետը

Պէտք է միայն սիրել, խորանալ, դիտել, տեսնել, զգալ, յուզուել եւ նիւթը արուեստի վերածել։

Գալով ինձ — ես տակաւին մտածելու շատ բան ունեմ, որպէսզի կարողանամ նոր բան սովորել։ Եւ յետոյ ես շատ բեռնաւորուած ուղտ եմ, մինչեւ հին բեռներս չթափեմ, նոր բեռ չեմ կարող վերցնել։ 20—25 հատոր մանր ու խոշոր բաներ ունեմ աւարտելու եւ գրելու, որոնք օր ու գիշեր ճնշում են ինձ։

Նոր մեծ բանի չեմ կարող ձեռք զարնել։ Փոքրիկ բաներ, օչերկներ, տպաւորութիւններ հնարաւոր են. ի հարկէ, փափաքը չէ, որ պակասում է ինձ, օբյեկտիւ ժամանակը։

Ընկերներ, վերջին եօթը տարին, սկսած 1930 թուից, ես հեռու եմ եղել Թ. Հայաստանից եւ նրա իրականութիւնից։ Արտասահմանում ես կանգնած եմ եղել միշտ Թ. Հայաստանի պաշտպանութեան դիրքերի վրայ, իմ ուժերի չափով պայքարել եմ նրա թշնամիների դէմ՝ կրելով անվերջ լուտանքներ ու հայհոյանքներ Դաշնակցականներից անձիս ուղղուած։ Իմ անվերապահ նուիրուածութիւնը Հայաստանի հանդէպ բազմիցս փորձուած է, սակայն, ես, անշուշտ, շատ սխալներ գործած կարող եմ լինել, որոնք վերագրելի են այն հանգամանքին, որ ես հազար քիլոմեթրներով հեռու եմ եղել մեր իրականութիւնից։ Եւ, հետեւապէս, չէի կարող իրազեկ լինել։

Ինձ շատ մեծ վիշտ պատճառեց նաեւ մի քանի գրողների ձերբակալութիւնները, որոնց մէջ ունէի անձնական ընկերներ, բայց երբ վերադարձայ Երեւան եւ հետը եղածի չափ ծանօթացայ իրերի եւ իրադարձութիւնների հետ, տեսայ որ մեր կառավարութիւնը (որին անպայման վստահում ենք) եւ ժողովուրդը ուրիշ կերպ չէին կարող վարուել նրանց հետ։

Որովհետեւ նրանք շեղուել են ուղիղ, տրամաբանական ճանապարհից եւ ընթացել են մի դատապարտելի ճանապարհով, որ միայն վնաս է բերում մեր բազմաչարչար ժողովուրդին։

Մեր գլխին պայթած սոսկալի աղէտներից իմաստուն է դարձել մեր ժողովուրդը եւ հաստատակամ բռնել է մի ուղի, որ արդար իրաւունքի եւ ազգերի եղբայրութեան ուղին է եւ տանում է մեզ պայծառ ապագայի եւ լուսաւոր հնարաւորութիւնների։

Ռուսական պրոլետարիատը փրկեց մեզ վերահաս կորստից, կանգնեցրեց ոտքի եւ իրեն հաւասար պատուանդանի վրայ դրեց։ Մենք անհունօրէն պիտի սիրենք ռուս մեծ ժողովրդին, պիտի սիրենք մեր եղբայրական ժողովուրդներին — Վրացի, Ադրբէջան ու բոլոր միւսներին, մենք խորին երախտագիտութեամբ պիտի պարզենք մեր ձեռքերը նրանց հետ միասին բարձրացնելու կոմունիստական անյաղթ պատնէշի դրօշակը, որ ամբողջ առաջադէմ մարդկութեան յոյսն է, փրկութեան գրաւականը, որին յառել են բազմամիլիոն աշխատաւորների դժուար աչքերը եւ մարտնչող բազմութիւնները ողջ երկրագնդի վրայ։

ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

(Վերջ)

Բայց մենք կ'ուզենք տեսնել նկարիչը ինքը։ Ռուսիկան - պահակը իմանալով մեր Հայերէն խօսակցութիւնը, ...ակցութեամբ կ'առաջնորդ... Խաչատուրեան ուրախութեամբ կը դիմաւորէ մեզ եւ խօսակցութիւնը ծայր կուտայ մեր փոքրիկ ... մէջ։ Զանազան բացատրութիւններ կուտայ, եւ իր ցաւը կը յայտնէ որ ծանօթ հասցէներ չունենալով չէ կրցեր Հայեր ալ հրաւիրել այս ցուցահանդէսի պաշտօնական բացումին, ու կը խօստանայ «Յառաջ»ի միջոցաւ ... յայտնել որ ... Բոլոր նրանց որ դիտել տանք, թէ իր աշխատասիրութիւնը այնքան ալ ... չէ։ Ի՞նչ է Փարիզի հայերն պէտք եղած հասցէները։

Ահա քանի մը հատուածներ Թանգարանի տնօրէն Տօքթ. Կայաւի հառին —

«Սքանչանալի առաջ է տեսն հայկական նկարներուն՝ որոնք կը պարտինք արուեստագէտ Սարգիս Խաչատուրեանի տաղանդին, թոյլ տուէք ինծի այն աշխատանքը որ կատարուած է, մեր թանգարանը աւելի բարելաւ վիճակի մը մէջ դնելու համար․․

Ինչպէս յիշեցինք, 17րդ դարու իրանեան որմանկարներու վերարտադրութիւնն կը պարտինք հայ նկարիչ Սարգիս Խաչատուրեանի, որուն գործերուն վերջին ցուցադրութիւնը կազմակերպուած Գաւիրէ, «Արուեստի բարեկամներու ընկերակցութեան» կողմէ, փայլուն յաջողութիւն մը ունեցաւ։ Արուեստագէտը վերարտադրած է շատ մը տեսարաններ, որոնք կը զարդարէին պալատները Մեծն Շահ Աբբասին, Իրանի այդ Լուդովիկոս 14րդին, որ իշխեց 1587էն 1629։ Իր անհատական քանքերուն շնորհիւ Սպահան մեծաչուք մայրաքաղաքի մը վերածուեցաւ։ Այս միջավայրն էր որ ... նկարչութեան կաճառ մը, եւ արուեստագէտներ ղրկեց Եւրոպա, ուր իրենց ուսումը կատարելագործելու համար։ Անուրանալի է որ այդ արուեստագէտները ազդուեցան Արեւմուտքէն, ինչպէս կը տեսնուի զանազան նկարներու հաղուադէպ կազմութեան։ Այդ նկարիչներէն, որոնք իրենց ժամանակակիցներէն ... փառքին, ժամանակակից կը յիշատակուի անունը Րիզա Աբբասիի, Իրանի Վաթոյին (Wateau)։ Անոր եւ անոր դպրոցին կը պարտինք կնոջական մարմիններու շնորհալի եւ վայելչակազմ ձեւը։ Սարգիս Խաչատուրեան կարեւոր է նկատել արժանաւոր յաջորդը այն Հայերուն, որոնք Մեծ Թագաւոր Շահ Աբբասի անզուգական Սպահանի պալատներէն մէկուն՝ Ջուղայի մէջ։ Իր գործը գործող պիտի ներկայացնէ քիչ յետոյ, կը յիշեցնէ շրջան մը, ուր կը տիրապետէին քնարի անուշութիւնը, մշակոյթը ու գեղեցկութիւնը»

Լիոնի եւ շրջակայի մեր հայրենակիցներուն կը մնայ օգտուիլ այս բացառիկ առիթէն եւ այցելել ցուցահանդէսը։

Ա. ՀԱՐԵԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ, իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

«ՊՈՒԺՈՒԱԶԻ»Ն ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ Սոն Փոսթա թերթին մէջ, Մուհիտտին Պիրկէն հետեւեալ կերպով կը վերլուծէ թուրք ընկերային կեանքի մէջ «պուժուա» դասակարգի մը երեւումը․—

Թուրքիոյ մէջ նոր տարր մը երեւան եկաւ,— գործի ձեռնարկուներու տարրը։ Բայց գործի ձեռնարկու բառած ատեն չհասկնանք այն ձեռնարկուները որոնց տիպար օրինակները կը տեսնենք երբեմն մեր մէջ սկիզբէն ի վեր, որոնց Ֆրանսերէն ճարտարարուեստի ասպետ (շըվալիէ տ'ինտիւսթրի) մակդիրը կը տրուի։ Մեր ակնարկել ուզած ձեռնարկուն բոլորովին տարբեր տիպար մըն է․ ան, իր գիտութեան եւ դրամագլուխին աղբիւրներով կ'աշխատի այս գիտութեան եւ դրամագլուխին գործունէութեան ասպարէզ գտնել։ Ան դրամը օդէն չի շահիր, այլ իր ձեռքին մէջ գտնուած գործի ուժերէն։ Մեր երկրին մէջ այս տիպարը մինչեւ մօտ ատեն գոյութիւն չունէր, հիմա կը տեսնենք անոր երեւումն ու զարգացումը եւ ուրախութիւն կը զգանք։ Նախ սա ըսենք թէ, Թուրքերուն համար նորութիւն մըն է այս նորահաս տարրին երեւումը։ Ապա թէ ոչ այս տարրը առատօրէն գոյութիւն ունէր սկիզբէն ի վեր միւս հայրենակիցներուն մէջ։

Այս տարրին Թուրքերուն մէջ երեւումը Հանրապետութեան կը պարտինք։ Հանրապետութեան ձեռնարկած շատ մը գործերուն բնոյթը՝ աստիճանաբար կարգ մը յանձնառուներու միջոցաւ դրուելու պատճառ եղաւ։ Ասոնք երբեմն պէտք եղածէն շատ աւելի դրամ շահեցան․ կրնայ ըլլալ որ պետութեան առաջին անգամ ձեռնարկած գործերու մէջ երբեմն հաշիւները կատարել չեղան․ սկզբնական ... շրջանը թերեւս պատճառ եղաւ որ այս գործերը պետութեան սուղի արժեն։ Բայց եւ շատ ցաւ չեմ զգար ատոնց համար․ որովհետեւ այս տեսակ դէպքեր պատճառ եղան որ Թուրքիոյ մէջ տնտեսական նոր տարր մը ծնի․ Այս տնտեսական տարրը, այս գործի ուժը վերջին ատեններս միայն երկրին մէջ չի գործեր, այլ յաջողած է երկրէն դուրս եւս աշխատիլ։

Օրինակի համար, Թերթերը՝ յիշտակին թէ Իսթանպուլի մէջ աշխատող գործարան մը Ռումանիոյ ուռմբ կը ծախէ։ Ընդհ. Պատերազմին Պուլկարիային ուռմբ ղրկող Թուրքիոյ այսօր Ռումանիային ուռմբ ծախելը մեծ յաջողութիւն մըն է։

Ուրիշ օրինակ մը եւս կրնանք՝ աւելցնել։ Այսօր Պարսկաստանի մէջ յանձնառուներու ձեռքով մեծ գործեր կը կատարուին եւ ասոնց կը մասնակցին նաեւ թուրք գիտութիւնը, թուրք փորձառութիւնը եւ թուրք դրամագլուխը։ Շինարարութեան մեծ գործի մը լծուած Պարսկաստանի մէջ, շատ մը օտար ձեռնարկուներու միջեւ մասամբ անկախ եւ մասամբ իբրեւ ընկեր գործող թուրք ձեռնարկուներու գտնուիլը՝ Թուրքիոյ համար թէ ներքին տնտես․ կեանքին մէջ յեղաշրջում մըն է եւ թէ ազգ․ պատիւի խնդիր է։ Պէտք է շնորհաւորել եւ նոյնիսկ գնահատել այս գործերուն մասնակցողները։

Թուրքիոյ մէջ նոր երեւան եկած այս տարրը ստեղծող ուժը այն շինարարական գործունէութիւնն է որ տարիներէ ի վեր կը շարունակուի։ Այս շինարարական գործունէութիւնը երբ մէկ կողմէն երկաթուղիի, կամուրջի, ճամբու եւ գործարաններու պէս շատ մը գործեր մէջտեղ կը բերէր, միւս կողմէ ալ Թուրքի այս նոր տիպարը ծնաւ, սնոյց, մեծցուց եւ զայն օժտեց թէ գիտութեամբ, թէ փորձառութեամբ եւ թէ դրամագլուխով միաժամանակ ասպարէզ բացելով։ Հիմա այս տարրը անընդհատ կ'աշխատի թէ երկրին ներսը եւ թէ դուրսը։

Իրաւ է թէ այս տարրին մեծնալը ընկերային խնդիրներ կրնայ յարուցանել, բայց որքան ատեն որ գործերուն կարեւոր մէկ մասը պետութեան ձեռքը կը գտնուի եւ ստիպողաբար գործադրուիլ սկսած աշխատութեան օրէնք մը գոյութիւն ունի, այս տեսակէտով ալ վտանգ մը չեմ տեսներ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԵՐՃ ՊՌՕՇԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հայաստանի կառավարութիւնը, Պերճ Պռօշեանի ծննդեան 100ամեակին առթիւ, որոշեց․

1.— Հրատարակել Պռօշեանի ընտիր երկերը անոր կեանքին եւ գործին վերաբերեալ կարգ մը վաւերաթուղթեր, թերթերու եւ դպրոցներու մէջ ներկայացնել Պռօշեանի կեանքն ու գործունէութիւնը

2.— Աշտարակի դպրոցներէն մին անուանել Պռօշեան վարժարան։

3.— Պռօշեանի տունը (Աշտարակ) թանգարանի վերածել

4.— Երեւանի թանգարանին մէջ տալ ցուցահանդէս մը Պռօշեանի գործերէն

5.— Երեւանի մէջ Պռօշեանի բնակած տան վրայ զետեղել յուշատախտակ մը։

6.— Երեւանի փողոցներէն մին անուանել Պռօշեան փողոց։

7.— Երեւանի եւ Աշտարակի մէջ հոկտեմբերին տօնել Պռօշեանի 100ամեակը։

8.— Երեւանի մէջ բեմադրել Պռօշեանի Հացի խնդիր գործը։

9.— Յոբելենական յանձնախումբ մը կազմել հետեւեալներէն — Դարաղեան (նախագահ), Յ. Պօղոսեան, Դ. Դեմիրճեան, Ա. Իսահակեան, Մ. Զօրեան, Զ. Եսայեան, Արալի, Գ. Արամ, Հենրի Գաբրիէլեան։

ՁԻՒՆ ԿԸ ՏԵՂԱՅ

«Խորհ. Հայաստան» կը գրէ որ Հայաստանի կարգ մը շրջաններէն հասած տեղեկութեանց համաձայն, տաք օդերուն յաջորդեց ձմեռնային եղանակը․— Լենինականէն, Թալինէն, Ստեփանաւանէն, Իջեւանէն, Ալլահվերդիէն կը հեռագրեն թէ ձիւն տեղացեր է 9 Ապրիլին։

Աւելի կանուխ անձրեւ կը տեղար։ Լեռներուն վրայ նստած ձիւնին պատճառով եւ սաստիկ հովերուն հետեւանքով, զերոյէն վար 4 աստիճան ցուրտ էր օդը։ Գորիսէն կը հեռագրեն Երեւանի թերթերուն, 15 ապրիլ թուականով, թէ 5 օրէ ի վեր ձիւն կը տեղայ։ Գորիսի եւ Կիրովականի մէջ նստած ձիւնին թանձրութիւնն է 25 սանթիմեթր։

ՊԱՅՔԱՐԻ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Այս տարի, կը գրէ «Խորհ. Հայաստան», գետերու յորդումին դէմ պայքարելու համար յատկացուած է 523 հազար ռուբլի։

Կարգ մը շրջաններու մէջ այդ աշխատանքները լրացած են արդէն։ Քասախ գետին եզերքներուն ամրացումով՝ Վաղարշապատի շրջանի Դոխս, Ներքին եւ Վերին Այնալու, Ալերէկլու, Հայ-Զէյվա գիւղերը վախ չունին հեղեղէն։ Ամրացուած է նաեւ Զանգի գետին ափը Զոլակ գիւղին մօտ։ Աւարտելու մօտ է նաեւ Գառնիչայ գետի ափերուն ամրացումը Ղամարլուի շրջանին, Դիբաւչայի գետի ափերուն ամրացումը Ալլահվերդիի շրջանին, Վեդիչայ գետին ափերուն 10 քիլոմեթր երկարութեամբ ամրացումը Վեդիի շրջանին մէջ։

Աղստաֆա գետին վրայ, Դիլիջանի շրջան, ներկայիս կամուրջ մը կը շինուի, իսկ Իջեւանի մօտ՝ նոր թումբ մը։

Այսուհանդերձ կարգ մը շրջաններու մէջ քննադատելի են կատարուած աշխատանքները,— Ղամարլուի շրջանին մէջ Հրազդան գետին ափերուն ամրացումը կէս առ կէս կը մնայ անաւարտ։ Հոկտեմբերեանի շրջանին մէջ, Զանգիբասար եւ Զաֆարաբադ գիւղերուն մօտ, Արաքս գետին ամրացումը կիսատ կը մնայ։ Սելաւ-Մաստարայի յորդումին դէմ եւս միջոցներ ձեռք չեն առնուած եւ վտանգի տակ են Հոկտեմբերեանի շրջանի կարգ մը գիւղերը։ Խոր Վիրապէն մինչեւ Նախիջեւանի սահմանները, Արաքսի ափերուն վրայ ոչ մէկ աշխատանք կատարուած է։

ՀԻՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒՄ

Հայաստանի Յուշարձաններու Պահպանութեան Կոմիտէն ձեռնարկեց նորոգել եւ վերահաստատել պատմահնագիտական արժէք ունեցող յուշարձանները, որ կը գտնուին զանազան շրջաններու մէջ։ Մասնակի վերանորոգութեան ենթարկուած են Զուարթնոցի (է. դար) մէկ քանի սիւները, Ծաղկաձորի (Ժ. դար), Գօշավանքի (ԺԳ. դար), Օհանավանքի (ԺԳ. դար), Հաղբադ - Ախթալայի (Ժ.-ԺԳ. դար) յուշարձանները։

Միաժամանակ հնագիտական արշաւախումբեր պիտի ղրկուին դէպի Թալին, Ալլահվերդի, Դիլիջան, Աշտարակ, Ապարան, չափագրելու եւ լուսանկարելու երեւան հանուած յուշարձանները։ Արշաւախումբերը պիտի աշխատին կազմել նաեւ իւրաքանչիւր շրջանի հնագիտական նկարագիրը։

ՄԱՄՈՒԼ

ՑԱԽՈՂԱԾ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Աթէնքի Նոր Օրը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 մայիս)․

— «Ամերիկահայ թերթերէն կը տեղեկանանք թէ Էջմիածնի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի պատուիրակ Գարեգին արքեպիսկոպոսի առաքելութիւնը բոլորովին ձախողած է ամերիկահայ գաղութին մէջ։ Ոչ միայն ձախողած, այլեւ անոր ներկայութիւնը պատճառ եղած է հին կիրքերու եւ վէճերու արծարծման, նոր գրգռութիւններու եւ լրագրական ցաւալի բանավէճերու։

Ձախողութեան պատճառները բազմաթիւ են, բայց գլխաւորը՝ ազգային — եկեղեցական խնդիրներու մէջ, նուիրակին դիկտատորական եւ հակաօրինական ընթացքը եղած է։

Վէճերու կարգադրութեան ատեն, Գարեգին արքեպիսկոպոս նկատի չունեցաւ մեր եկեղեցական օրէնքները, անտեսեց մեր եկեղեցիին ժողովրդապետական կառուցուածքը, արհամարհեց ժողովուրդի մեծամասնութեան ցանկութիւնը եւ փորձեց ինքզինքը պարտադրել սպառնալիքով։ Մոռցաւ թէ Ամերիկան Խորհրդային Միութիւն չէր, ոչ ալ ինքը ամենազօր բռնակալ մը։ Էջմիածինը գաղութներու վրայ միայն բարոյական հեղինակութիւն ունի, անոր իրաւասութեան սահմանները նեղ են։ Ան իրաւունք չունի եկեղեցական օրէնքները փոխարինելու իր քմայքներով կամ նկատումներով։ Տարիներու փորձառութիւնը երեւի դաս եղած չէ Էջմիածնին, որուն ներկայացուցիչը՝ ամերիկահայ գաղութին մէջ որդեգրած միահեծան ու հակաժողովրդական ուղղութեամբ, ժողովուրդը հիասթափեց եւ պառակտեց բռնաւ։

Գարեգին արքեպիսկոպոս միայն Ամերիկայի մէջ չէ որ ձախողեցաւ։ Անոր առաքելութեան ազգային — եկեղեցական կազմակերպութեան վերաբերող մասը ամենուրեք ձախողեցաւ։ Ոչ մէկ գաղութի մէջ, ըլլայ Ռումանիա, Յունաստան, ըլլայ Ամերիկա, ան չկրցաւ համերաշխութիւն գոյացնել, չկրցաւ ազգին բոլոր տարրերը քով քովի բերել, մէկ ճակատ ստեղծել եւ ազգային նոր ճամբայ մը բանալ։ Թերեւս, հակառակ իր փափաքին, բաժնուեցաւ ինքզինքին տալ Խորհրդային Հայաստանի պատգամախօսի դերը, մինչեւ վերջ մնաց խորհրդային կազմակերպութիւններու շրջանակին մէջ, այցելեց անոնց, գործեց անոնց ցուցմունքներով եւ գնաց անոնց ճամբով։ Ու ձախողեցաւ։

Իր առաքելութիւնը ազգին արժեց աւելի քան տասը հազար տոլար, գումար մը՝ որ կրնար յատկացուիլ շինարարական գործի մը։

Առաքելութեան հայրենասիրական մասը լիովին յաջողեցաւ սակայն։ Անկեղծ ըլլալու համար պէտք է ըսել որ Գարեգին արքեպիսկոպոս այցելած գաղութներուն մէջ հայաշունչ մթնոլորտ ստեղծեց, հայրենասիրական զգացումներ արծարծեց, Հայաստանի կարօտը դրաւ հոգիներուն մէջ, պանծացնելով հայ մշակոյթը եւ անոր կատարած մեծ դերը ազգապահպանման գործին մէջ։

Նուիրակ սրբազանը եթէ միայն հայկական մշակոյթի մասին խօսէր, եթէ բնաւ չզբաղէր ազգային-եկեղեցական վէճերով, ապահովաբար շատ մեծ ծառայութիւն մատուցած պիտի ըլլար գաղթաշխարհին»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. Խաչի Օրը

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 2ին «Գառ Էնթէրնասիոնալ»ի սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ «Կ. Խաչի Օրը», նախագահութեամբ Պօլվա Օտեայի մասնաճիւղին։ Սրահը լեցուած էր խուռն բազմութեամբ։ Բացումը կատարեց մասնաճիւղի ատենապետուհին՝ Տիկ. Ա. Սուքիասեան, որ քանի մը խօսքով բացատրեց օրուան նշանակութիւնը։ Առաջին անգամ սանուհիներուն կողմէ երգուեցաւ Կ. Խաչի քայլերգը։ Յետոյ եղան քանի մը գեղեցիկ արտասանութիւններ։ Խաչուհիներու եւ սանուհիներու կողմէ ներկայացուեցաւ կենդանի պատկեր մը, «Ազատութեան կայանը»։ Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօս Պ. Ս. Վրացեան, որ շեշտեց թէ գաղութները երկու կարեւոր աշխատանքներ ունին, որոնց մէկն է Հայը Հայ պահելու գործը։ Շատ մը փաստերով հաստատեց թէ՝ Հայերը բազմածին են թէեւ, բայց գաղութներու մէջ անոնց կը սպառնայ օտարացումը, աւելի մեծ չարիքներ պատճառելով մեզի։ Թելադրեց որ Կ. Խաչը լուրջ ուշադրութիւն դարձնէ հայ մանուկներու կրթութեան գործին։ Ապա կարգ մը կարեւոր խորհուրդներ տալով, իր շատ գեղեցիկ եւ արժէքաւոր ճառը վերջացուց բուռն ծափերու մէջ։ Պ. Աչոտ Ցակոբեան քանի մը զուարճալի ֆանթէզիներ ըրաւ։ Յետոյ աճուրդի դրուեցաւ սեղանի գեղեցիկ սփռոց մը։ Բաւական մարդիկ մասնակցեցան աճուրդին եւ շահեցաւ Պ. Գրիգոր Ամերիկեան, որ նուիրեց օրուան բանախօս Պ. Վրացեանին։ Ամէնէն վերջը սանուհիներու կողմէ ներկայացուեցաւ «Անուշ»ի մէկ արարը, որ շատ գեղեցիկ տպաւորութիւն ձգեց։ Տիկին Սուքիասեան հանդէսը փակելով, շնորհակալութիւն յայտնեց ժողովուրդին, որ հեռացաւ խոր տպաւորութեան տակ։

Վարդուհի Ստեփանեան

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Սոֆիայի մէջ հրատարակուող Ռազմիկ թերթը, ինչպէս եւ անոր խմբագիր Սեդրաք Ջալալեանը (Սեթօ), որ վտարուած էր Դաշնակցութենէն, որ եւ է կապ չունին Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ։

Հ.Յ.Դ. ԵՒՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (171)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Երեկոյեան չէինք կրնար կղզիէն դուրս գալ, ստիպուած պիտի սպասէինք մթնշաղին։ Երեկոյեան կողմ, կղզիի շուրջը ման կուգայի։ Մէկ ալ կղզիի դիմացը գտնուող ...նոցի քարերուն մէջ աչքիս զարկին կասկածելի մարդոց շարժումներ։ Դիտակովս ուշադրութեամբ կը քննեմ դիմացի եզերքը։ Քարերու ետին ծածկուիլ ջանացող բազմաթիւ ֆետայոր մարդիկ կը տեսնեմ։ Կ'երեւի, հոն մենելուն եւ քաղաքէն գալիք նաւակներուն կը սպասէին, մեզ յանկարծակի բռնելու համար։ Վանքը վերադարձայ ու եղելութիւնը յայտնեցի ... Բարեբախտաբար վանքի նաւակը կղզիի կողմը պահած էինք։ Ցրաք գործի կպան։ Արհեստանոցը մէկ ժամուան մէջ մաքրեցինք, Պղինձի պաշարը, գործիքները, կաղապարները, փուքը, բոլորը բոլորն ալ ծովը թափեցինք, ու սենեակը կարգի դրինք։ Գլխաւոր դժուարութիւն մը կը մնար սակայն, ու Գէորգը առանց խօսքը շարունակելու, խորհրդաւոր կերպով ընկերներուն նայեցաւ։

Ընկերները հասկցան, որ ամիսներէ ի վեր կղզիի մէջ բանտարկուած Ալայբէկի մասին էր Գէորգի ակնարկութիւնը։

— Ի՞նչ ըրիք։

— Հետերնիս բերել չէինք կրնար, ոչ ալ կրնայինք հոն ձգել․ քանի մը ժամէն թրքական զօրքը վանքը մտնելով անշուշտ անոր թաղստոցը պիտի գտնար։ Տեղն ու տեղը գործը վերջացուցինք, ու ոտքին խոշոր քար մը կապելով դիակը ծովը նետեցինք։ Մութը կոխելուն նստանք նաւակը, ու հոս դուրս ելանք։

Լոյսը շատոնց բացուած հեռուէն գիւղի աղմուկը մինչեւ մարագը կը հասնէր։ Մինչ Պէտան, Գէորգը, Վարդապետն ու Լեւոնը մէկ անկիւն քաշուած՝ վերի խօսակցութիւնը կ'ընէին, զինուորները հազիւ ... մարագի մէջ ու երդիկէն ... ինկած՝ կը հանգստանային։ Մոխրաբերդցի Յովհաննէսը, զիրենք մարագը հասցնելէն վերջ, հեռացաւ, երեկոյեան կողմ հաց բերելու խոստումով։ Լուսաբացին շներու հաչոցէն Առիւծ ենթադրեց որ զօրքը գիւղէն հեռանալու պատրաստութիւն կը տեսնէ։ Յետոյ ամէն աղմուկ յանկարծ դադրեցաւ։

Զօրս ընկերները գլուխ գլխի կը շարունակէին խորհրդակցիլ իրենց բռնելիք ընթացքի մասին, Լեւոնը, որ նորէն սկսած էր սաստիկ ջերմիլ, առանց խօսակցութեան խառնուելու, ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր ընկերներու յայտնած կարծիքները։ Ամէն մէկը տարբեր առաջարկութիւն մը ունէր։ Պէտան կը պնդէր Կառկառի շրջանը բարձրանալ, ուր տարիներով նախապատրաստական աշխատանքներ տեսած էին։ Գէորգը կ'առաջարկէր երկու խումբի բաժնուիլ, Կառկառ ու Շատախ անցնելու համար, մինչեւ որ կացութիւնը պարզուէր, կառավարական խառնութիւնները մեղմանային։

— Իսկ մինչեւ այն ժամանակ,— զգուշօրէն ձայնով սկսաւ խօսիլ Լեւոնը,— մեր տարիներու աշխատանքի հետքն իսկ չի մնար։ Իմ կարծիքով մենք պէտք է ցրուինք գաւառները, հաւաքենք դեռ չգրաւուած զէնքերը, մեր ներկայութեամբ ոգեւորենք ժողովուրդը։ Քանի մը տասնեակ մարդկային կորուստներէն, զէնքերու գրաւումէն շատ աւելի մեծ կորուստ պիտի ըլլայ ժողովուրդի բարոյալքումը։ Տարիներու աշխատանք պիտի կառուցենք, ժողովուրդը նորէն նախկին հաւատաւոր գիտակցութեան բարձրացնելու համար։ Ինչ ալ որ ըլլայ, մենք պէտք է մնանք ժողովուրդին հետ, որքան ալ որ ծանր ըլլան պայմանները։ Մեր թիւը այժմ բարձրացաւ երեսունեւչորսի։ Ներկայ պայմաններու մէջ այսքան մեծ թիւով շրջիլ չենք կրնար․ անխուսափելի կերպով պիտի ընդհարուինք կառավարական ուժերու հետ,— բան մը, որ կրնայ կորստաբեր ըլլալ մեզ եւ մեր ժողովուրդին համար։ Բայց եթէ մեծ խումբ մը չի կրնար ազատ կերպով շրջիլ, փոքր խումբերը կրնան։ Ահա այդ պատճառով իսկ մեր ուժերը երեք մասի պէտք է բաժնել։

— Ինչպէ՞ս,— հարցուց Գէորգը։

— Պիտի բացատրեմ։ Օրինակ, դու հետդ կը վերցնես մեր փորձառու ընկերներէն Սարգիսը, Հրայրը, Կարօն ու ութ-տասը զինուոր եւ կ'երթաս Կառկառ։ Պէտան եւ Վարդապետը տասնեակով մը կը մնան Գաւաշի շրջանին մէջ։ Մնացած ոյժը եւ վերցնելով՝ կ'անցնիմ Հայոց-Ձոր։ Հոն, Մոսոն եւ Մոկացին կը ձգեմ փոքր խմբով մը եւ ինքս երկու հոգիով կ'անցնիմ Վարագի կողմերը, եւ կ'աշխատիմ որ եւ է միջոցով քաղաք մտնել։

Լեւոնի ծրագրի վերջին մասէն այնքան ալ չախորժեցան զինքը լաւ ընկերները։ Յայտնապէս զգացին՝ անոնք լուռ նայեցան իրարու։ Գէորգը, պահ մը մտածելէ վերջ, գլուխը բացասաբար շարժելով՝ ըսաւ․

— Որ պիտի բաժնուինք փոքր խումբերու եւ ցրուինք զանազան շրջաններ, այդ անհրաժեշտութեան կարծեմ բոլորս ալ համաձայն ենք։ Ու իմ կարծիքով որքան շուտ բաժնուինք եւ գործի սկսինք՝ այնքան լաւ։ Բայց ինչ կը վերաբերի Լեւոնի քաղաք երթալու ծրագրին, ես բոլորովին հակառակ եմ։ Բացատրեմ թէ ինչու։ Մեր ղեկավար ընկերներէն շատերը արդէն ձերբակալուած են, իսկ մեր ամբողջ գործը բացայայտ վիճակի մէջ կը գտնուի։ Հազիւ քանի մը հոգի մնացեր ենք՝ ամբողջ Վասպուրականի շրջանը ղեկավարելու համար։ Աւելորդ է ըսել, մեր ուժերը անբաւարար են։ Այս պայմաններու մէջ, անխոհեմաբար նոր զոհեր տալը ոչ իմաստ ունի եւ ոչ ալ անհրաժեշտութենէ կը բխի։ Կայծակը կը պատմէր, թէ քաղաքի մէջ այնպիսի վատ մթնոլորտ մը ստեղծուած է, որ ատենի մը համար անկարելի է հոն գործել։ Նոյնիսկ հոն թաղնուած ապրիլը ներկայիս հնարաւոր չէ․ ժողովուրդը ահաբեկուած շուրջը ապաստան տալ մեզ։ Հետեւաբար Լեւոնի քաղաք մտնելու հնարաւորութիւնն իսկ կասկածելի է, ուր մնաց հոն գործելը։ Բայց ասկէ աւելի կարեւոր հանգամանք մըն ալ կայ, որ խոշոր հոգեկան արժէք մըն է։ Լեւոնը, ժողովուրդի աչքին, յեղափոխական շարժման խորհրդանշանն է։ Երբ Թիմարի շրջանի գիւղերը կը պտըտէինք, ժողովրդական զէնքերը հաւաքելու համար, ամէն գիւղի մէջ միեւնոյն հարցումով կը դիմաւորէին մեզ․ «Ձէ մառաղ, գո՞րթ որ պարոն Լեւոն ազատ կը փռայ»։

Ու երբ մենք կը հաստատէինք այդ լուրի ճիշդ ըլլալը, գիւղացիք զոհունակ դէմքերով փառք կուտային, որ Լեւոնը ազատած է։ Մի մոռնաք, որ ժողովուրդը իր այս ծանր ապրումներուն մէջ ալ հոգեկան խանդավառութեան ենթակայ է, քանի իր հոգին մէջ հերոսացուցած անհատը դեռ կ'ապրի եւ ազատօրէն կը շրջի։ Ներկայ պայմաններու մէջ, Լեւոնի ձերբակալութիւնը մեզ համար շատ մեծ հարուած մը պիտի ըլլայ։ Այս պատճառներով ես վճռականօրէն հակառակ եմ Լեւոնի քաղաք երթալու ծրագրին։

— Ես ալ համակարծիք եմ Գէորգին,— յօնքերը վրայ քաշած խօսեցաւ Պէտան,— ձգենք քաղաքը իր բախտին, որ մեր դժբախտութիւններու գլխաւոր պատճառն եղաւ։ Մեր մնացած ուժերը ցրուենք գաւառները, աշխատինք փրկել ինչ որ տակաւին մնացած է։ Երբ փոթորիկը անցնի, նոր մեր ընելիքի մասին կը մտածենք։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ցատարար աննախընթաց է իր տարողութեամբ, փառքովն ու իմաստով, վիճել կուտան թերթերը, որովհետեւ հազար տարուան մէջ առաջին անգամն է որ Մեծն Բրիտանիա կը թագադրէ Արքայ մը որուն «ազատական» հաւատարմութիւն կը խոստանայ ազատ ու անկախ ժողովուրդներու բազմութիւն մը։ Տարբեր էին պայմանները 1910ին երբ գահ կը բարձրանար Ճորճ Ե․, օդակը աւելի սեղմուած էր պաղթաշխատութեանց վզին։ Պատերազմը եկաւ ու գնաց, Անգլիա որոշ զիջումներ բրաւ անոնց, բնականաբար իր ափին մէջ պահելով սանձը։

Այս թագուհական յաղթանակին համա՞ր է արդեօք որ խանդավառութիւնը համատարած է այսօր ու կարելի է ըսել, ինքնաբուխ։ Քաղաքական խմբակցութիւնները, աջն ու ձախը, տարակարծութիւն չունին տոնին անհրաժեշտութեան մասին․ իսկ ամբոխը կ՚ոստոստէ ճամբաներուն վրայ՝ երեխաներու նման։ Կը սիրե՞ն գահը․ տարակոյս չկայ․ գահակա՞լը, նոյնպէս։ Բայց պէտք է չէզանել կարեւոր պարագայ մը։ Մոռցէք պահ մը պատմութիւնն ու աւանդութիւնը եւ դիտեցէք երեւոյթը իրատես աչքով։ Հանդէսին պատրաստութիւնն ու փայլը կրկնապատկեցին, ժողովրդակա-նացնելու համար երիտասարդ վեհապետը որ ստուերի մէջ մնացած էր ամբողջ քառասուն տարի՝ կարգ մը պատճառներով։ Նախ, անմիջական գահաժառանգը չէր ան ու անակնկալ դէպք մը գահ բարձրացուց զինքը։ Ետքը, Ճորճ Զ․ «քաջուղղի» ու ամչկոտ բնաւորութիւն ունեցած եւ հետու մնացած է բազմութիւններէն․ բայց կ՚արդարացնեն իր խառնուածքին այդ գիծը — թագաւորը դիւրաւան արտայայտութիւն չունի, կը թոթովէ։

Սակայն աւելի կարեւոր է երրորդ պատճառը։ Խաւերը Ը․ի սիրային արկածը, անցեալ ձմեռ, դառն տպաւորութիւն գործեց ժողովուրդին արքայական ընտանիքի բոլոր անդամներէն եւ յուսախաբ եղան պահ մը։ Այդ վէրքն է որ կառավարութիւնը կ՚աշխատի դարմանել բացառիկ միջոցներով։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

―•―

Նիւ Եորքէն Լոնտոն 21 ժամէն

Ամերիկացի օդանաւորդ Տիք Մէրրիլ եւ օդնականը Նիւ Եորքէն ճամբայ ելան կիրակի իրիկուն ժամը 9.35ին եւ Լոնտոն իջան երկուշաբթի ժամը 6.38ին։ (Միայն մէկ անգամ բուն կայանէն 50 քիլոմեթր անդին կեցան, ճամբան հարցնելու համար)։ Ուրեմն 5600 քիլոմեթր հեռաւորութիւնը կտրած եղան 21 ժամէն,— ժամական 266 քիլոմեթր։ Թռիչքը, որուն 15 ժամը ովկիանոսին վրայ կատարուած է, չափազանց տաժանելի եղաւ, անձրեւի եւ փոթորիկի հետեւանքով։

Օդանաւորդները իրենց հետ բերած են «Հինտէնպուրկ»ի արկածին շարժանկարը եւ անմիջապէս պիտի մեկնին, այսօր կամ հինգշաբթի, Ամերիկա տանելու համար Անգլիոյ թագաւորին թագադրութեան հանդէսներուն շարժանկարը։

** Ֆրանսացի առաջնակարգ օդանաւորդ մը, Ռընէ Փօլհան, 30 տարեկան, ցանդաան մարզանքներ կը կատարէր երկուշաբթի իրիկուան դէմ, Վիլլաքուպլէի վերեւ, երբ օդանաւը վար իյնալով բռնկեցաւ։ Երբ օգնութեան հասան, օդանաւորդը ածուխ դարձած էր արդէն։

** Միթթէլհօյզէր, Զուիցերիոյ ամենամեծ օդաչուն, ջարդուփշուր եղաւ Աւստրիոյ լեռներուն մէջ, երկու ընկերներու հետ, լեռ մը բարձրացած ատեն։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Պիլպաօ ուժգնօրէն կը դիմադրէ ապստամբներու յառաջխաղացութեան։ Նոր խրամներ բացուած են, ամրացնելու համար երկաթեայ գօտիներ վերջին ամբողջն է։ Ապստամբները կ՚ըսեն թէ երկու քաղաքներ եւս գրաւած են եւ թէ Պիլպաօ վտանգի տակ է նաեւ ծովու կողմէն։

Ոչ-պատերազմիկներու պարպումը կը շարունակուի։ Առջի օր երկու հազար հոգի եւս հասան Ֆրանսա, մեծ մասով կիներ եւ մանուկներ, երեք Ֆրանսական շոգենաւերով որոնց կ՚ընկերանային 7 անգլիական և Ֆրանսական մարտանաւեր։

Սահմանագլուխ հասած լուրերու համաձայն, Պարսելոնա անիշխանականներուն տիրապետութեան տակ է միշտ, թէեւ կառավարութիւնը 2500 նոր զինուոր ղրկած է։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ԱՇԱՐԵԿԻՉ ՄԸ» ձերբակալուեցաւ Փարիզի մէջ, կ՚ըսեն տեղական թերթերը, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ապահովութեան տեսչութեանց գործակցութեամբ։ Կալանաւորն է Խրուաթ մը, Սթէֆան Մարսուլիչ, ուստաշի գործակիցը Ուսթաշիներու ղեկավարին՝ Տոքթ․ Անթէ Փավէլիչի, որ կազմակերպած էր Ալեքսանդր թագաւորին ահաբեկումը։ Ինքն ալ դաւադրական գործեր կատարած է 1929ին եւ 1933ին։

ԼԻՈՆԻ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐԸ ժողով գումարելով, 51ի դէմ 250 ձայնով որոշեցին գործադուլ հռչակել։ Կը պահանջեն շաբաթը 45 ժամ աշխատանք եւ երկու օր հանգիստ։

Փարիզի եւ արուարձաններու սափրիչներն ալ գործադուլ կը սպառնան։

ԼՈՆՏՈՆԻ ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԵՐՈՒ (պըս) աշխատաւորները որոշեցին շարունակել գործադուլը, մերժելով առաջարկուած պայմանները։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻՆ կը հեռագրեն թէ Թուլքարէմ քաղաքին ամբողջ բնակչութիւնը, դպրոցներն ալ միասին, ամէն աշխատանք դադրեցուցին կիրակի օր, իբրեւ բողոք հաւաքական տուգանքի մը դէմ։ Ցուցարարները որոշած են տեղի չտալ, մինչեւ որ տուգանքը եւ պաշարման վիճակը ջնջուին։

ՍԱԿԱՐԱՆԻՆ մէջ զգալի անկումներ տեղի ունեցան առջի օր։ Անգլիականը 109.90էն բարձրացաւ 110.32ի, իսկ տոլարը՝ 22.26էն 22.35ի։

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ 40 ԺԱՄԸ երկուշաբթի օրէն ի վեր ի զօրու է նաեւ մեծաքանակ առեւտուրի եւ ուտեստի փոքրաքանակ առեւտուրին մէջ։ Օրէնքը կարգ մը դիւրութիւններ կ՚ընծայէ, այս առթիւ,— շաբաթը 5 օր՝ 8 ժամով կամ 6 օր՝ 6.40 ժամով եւն․։ Խանութները գոց եղած ատեն կաթը պիտի բաժնուի ժամը 7էն 9.30։

Պ․ Արամ Աճէմեան եւ զաւակունք (Եգիպտոս), Տէր եւ Տիկին Գեղամ Աճէմեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Աճէմեան եւ զաւակը, Պ․ Ռստանիկ Աճէմեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Զէյթունի եւ զաւակունք, Պ․ Եղիա Կիւմիւշեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Թագուհի Խորթումճեան եւ ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, մեծ մօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՎԵՐԺԻՆ ԱՃԷՄԵԱՆԻ

(Ծնեալ Հիւսեան)

ցաւալի մահը որ տեղի ունեցաւ Մայիս 10ին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր, չորեքշաբթի, կէսօրէ վերջ ժամը 4.30ին իր բնակարանը, 10, Կրանտ րիւ տիւ Տէփար, Անկէն ուղղակի հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

ԾԱՆ.— Մասնաւոր մահագիր դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ ընդունիլ։

Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի ժողովները եւ դասախօսութիւնները

«ԱԿՆՈՒՆԻ» ենթակոմիտէին դասախօսական ժողովը այսօր չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական տեղը։

Կը դասախօսէ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

«ՌՈՍՏՈՄ», «ԻՇԽԱՆ» ենթակոմիտէներու վաճառական եւ թաղերու խումբերու դասախօսութիւնը՝ 13 Մայիս հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Ճաճրիկեան սրահին մէջ։ Կը դասախօսէ՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

«ՔՆԱՐ» խումբի կազմակերպած հրապարակային դասախօսութիւնը մասնակցութեամբ Նիկոլ-Դուման խումբի, տեղի պիտի ունենայ 16 Մայիս կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2,30ին։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։ Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Ընիէր-Պուա-Քոլոմպի Արամ ենթակոմիտէի

22 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

ԱՆԻԷՌԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Հ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 29ԻՆ

Մանրամասնութիւնները առանձին

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՊԷԼՎԻԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

14 Մայիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին,

120 Bld de Bellevilleի սրահը։

Կը խօսին՝ ընկերներ Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ եւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Նիւթ՝ Խորհրդային նոր սահմանադրութիւնը, դաշնակցութիւնը եւ ընկերվարութիւնը

Մերայօժար մասնակցութեամբ՝ Պ. Հ. ՏԱՐՕՆԵԱՆի (երգ) եւ Պ. ՄԵՐՏԻՆԵԱՆի (արտասանութիւն)

Մուտք՝ 2 Ֆր.

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ, 13 Մայիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը ․ին, իր կեդրոնատեղին

8 Rue Bossuet, Paris (10)

Կը դասախօսէ՝ Փրոֆէսէօր Կ. ԱՂԱԶԱՆԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝ Զգայախաբութիւններ (hallucinations) եւ ցնորական միտքեր։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

«Հայ Արծիւ» Ակումբի անդրանիկ պարահանդէսը, որ կը խոստանայ ըլլալ եղանակին ամէնէն գուարթը, տեղի պիտի ունենայ Cercle des Chambres Syndicales de Franceի ընդարձակ եւ շքեղ սրահներուն մէջ, Elysées Palace Hôtel,

12 Rue de Marignan, Paris (8), մեթրօ Rond-Point-des Champs-Elysées

23 Մայիս, կիրակի ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր։

Ընտիր նուագախումբ (ճազ եւ թանկօ Արժանթին) ձոխ պիւֆէ գինեբամ սահմանելի գիներով։

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐ., (որ իրաւունք կուտայ մէկ գոնտ․ օժարելու)։

ԾԱՆՈԹ.— Պարերը կը շարունակուին անընդհատ։ Զգարողներուն համար պիտի սրահագրուին ժամանցի եւ թէյի մասնաւոր սրահներ։

Թատերական Ներկայացում

Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Զէնկիլէրի Հայր. Միութեան կողմէ

15 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին, Հայ Ակումբին մէջ,

1 Bld. Carnot, Ալֆորվիլ

Կը ներկայացուի Մ. Նուպարեանի ԱՐԲՈՒՆՔԸ (3 արար) եւ ՀՆԱՐԱՄԻՏ ՎԱՐԺԱԿԱԼԸ (զաւեշտ)

Մուտք 3 եւ 5 Ֆր.

Թատերական Ներկայացում

Կազմակերպուած Լիոնի Աղքատախնամի կողմէ

15 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Էմիլ Զոլա սրահին մէջ

127—129 րիւ Պուալօ

Կը ներկայացուի ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ

Ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՀԱՅԱՍՏՈՐՈՒՆԵԱՆի, սիրայօժար մասնակցութեամբ Տրկ. Քի․ Թնըրեանի եւ Պ. Պ. Յ. Թորոսեանի, Մ. Միքայէլեանի եւ Յ. Գէորգեանի։

Փոքրիկ ․․․ կողմէ պիտի ըլլան գեղջկական պարեր։

Գիները՝ 5, 4 եւ 3 Ֆր.։

ԿԸ ՈՒԶՈՒԻՆ շատ լաւ գործաւորուհիներ (Lingerie) ձեռմակերէնի համար, լաւ յանձնարարականով։ Դիմել՝ LAKA, 3 Rue Scribe, մեթրօ Opéra.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Գ. տարի, Թիւ 31 (Ապրիլ)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—Ինչ որ պէտք է գիտնալ հիւծախտի մասին (Տոքթ. Բ. Նազարեան) — Հիւանդութեանց ազդեցութիւնը աչքերուն վրայ (Տոքթ. Յ. Տէր Դաւթեան) — Տղրուկ փակցնել (Տոքթ. Շ. Այվազեան) — Վերարտադրութեան հրաշքները (Տոքթ. Գ. Ալբունեան) — Խորհուրդներ յղի կիներուն (Ֆրանս. Մանկապաշտպան Ընկերութիւն) — Առողջապահական գիտելիքներ։

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— Ֆրանսա 25 Ֆրանք, արտասահման՝ 30 եւ 35 Ֆրանք։ Դիմել Dr. Ch. AIVAZIAN. 17, Rue Damesme, Paris.

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻ

Լոնտոնէն նամակ ունի Տիկին Բարսեղեան։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆ ԵՒ ԹԱՂՈՒՄ ՈՂԲԱՑԵԱԼ Տ. ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ

―•―

Յառաջիկայ կիրակի, Մայիս 16, Հոգեգալուստ, Հանդիսաւոր Ս. Պատարագ կը մատուցուի եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի վեհափառ Ս. Սահակ-Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ մէջ՝ ի յիշատակ ողբացեալ Տ. Գրիգորիս եպիսկ. Պալաքեանի, որուն քահանայական ձեռնադրութեան 36րդ տարեդարձն է։

Կը պատարագէ եւ կը խօսի վեհափառ Հայրապետական պատուիրակ Տ. Գարեգին արքեպս., որուն կարգադրութեամբ ներկայ կը գտնուին նաեւ բոլոր թաղերու քահանայ հայրերը եւ պաշտօնական մարմինները։

Կը հրաւիրուի ամբողջ մարախլահաւութիւնը եւ բոլոր հայ կազմակերպութիւնները նոյնպէս ներկայ ըլլալու նոյն օրուան կրօն. պաշտամունքներուն, բերելով այսպէս իրենց յարգանքի մասնակցութիւնը վաստակաւոր հանգուցեալի յիշատակին։

Մարմնի թաղումն ալ՝ նոր գնուած մասնաւոր դամբարանին մէջ՝ տեղի պիտի ունենայ մայիս 30ի կիրակին, կէսօրէ վերջ։ Ժամը յետոյ պիտի ծանուցուի։

Առաջնորդարան Հայոց Ֆր.

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԲՈԼՈՐ ՍԵՐԱՍՏԱՀԱՑԵՐՈՒՆ

Փարիզի Սեբաստահայերու «Ս.Ք» ․․․ Միութեան մասնաճիւղի նախկին անդամներս կուզանք հրապարակաւ յայտարարել թէ ժամանակին մեր ընդհ. անդամական ժողովի որոշումով մասնաճիւղիս բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւնը դրկած ենք Միութեանս կեդրոնը (Նիւ Եորք) որուն համապատասխան ընկալագիրը պատրաստ ենք ցոյց տալ բոլոր հետաքրքրուող հայրենակիցներուն, մի անգամ ընդ միշտ վերջ տալու համար անտեղի եւ դիտաւոր նաւոր յնսաղ․․․ ․․․։

Ի դիմաց ՍԵՐ «Ա.Ք.» Միութեան Միութեան նախկին անդամներ

Հ. Կ. Ֆամսլուղեան, Գ. Գալըպճեան, Պ. Կէշիշեան, Ա. Տիլլէկեան, Պօղոսեան, Կ. Յակոբեան, Ա. Խոլոյեան, Յ. Մարտիրոսեան, Գ. Հէյլէսեան, Մ. Ծառապաշեան, Վ. Եղիազարեան, Պ. Քիւրքճեան։

Հասցէ՝ H. Pamboukian, 20 rue Saigne, Montreuil-sous-Bois (Seine)։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մարզուանցի Հաւատորդեան Յակոբին աղջիկը Աղաւնի (բուն մականունը Թորոսեան) կը փնտռէ իր եղբայրները Օհաննէս, Նշան, Տիգրան եւ Մէսաք, ինչպէս նաեւ իր հօրեղբօր որդիները՝ Արմենակ, Մեսրոպ, Սամուէլ եւ Թուրքէն։ Հօրեղբօր որդիները մեծ պատերազմէն առաջ Ամերիկա գացած էին եւ այժմ հոն կը գտնուին։ Կը խնդրուի իրենց իմացնել Աղաւնի Շիրվանեանի, 23, Rue Danton, Issy les Moulineaux, (Seine) France։

Կը խնդրուի Ամերիկայի հայ թերթերէն արտատպել։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 13 ՄԱՅԻՍ
JEUDI 13 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3419
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՏԱՊԱՆԱՔԱՐԸ

Ուրեմն այսպէս.—

Թրքական կառավարութիւնը անհատ ներկայացուցիչներու ցանց մը ստեղծելով եւ ուղղակի իր այս կամ այն պաշտօնատան կապելով, ամբողջովին իր ափին մէջ կ՚առնէ փոքրամասնութեանց բոլոր ազգային գործերը, գործունէութեան բարոյական, ինչպէս նիւթական տարրերը։

Ան շատոնց մահուան դատապարտած էր Պատրիարքարաններ, միայն հանդիսաւոր առիթներու մէջ յիշելով անոնց անունը։ Կարծողներ կային թէ աշխարհականացման սկզբունքն է որ այդ պէս կը հարկադրէ, եւ թէ փոքրամասնութեանց Ազգ. Վարչութիւններն ու Թաղ. Խորհուրդները պիտի կրնան պահել իրենց իրաւասութիւնները։

Էվգաֆի Տնօրէնութեան վերջին տնօրինութիւնը պաղ ջուր կը լեցնէ այս յուսադրութեան վրայ։

Ինչպէս առիթ ունեցանք բացատրելու, Էվգաֆը արդէն ազգիր հրատարակած է, որպէսզի թեկնածուներ ներկայանան, մէկ մէկ «միւթէվէլլի» նշանակելու համար (Տես Դ. էջի լուրերը)։

Ինչպէս այս ազդը հրատարակած ատեն, նոյնպէս թեկնածուները գտնելու պարագային, Թրքական պաշտօնատունը երբեք նկատի չառաւ փոքրամասնութեանց ոչ Ազգ. Վարչութիւնները, ոչ ալ Թաղ. Խորհուրդները։

Տարրական տրամաբանութիւնը, եթէ ոչ բարեկրթութիւնը կը պահանջէր գոնէ խորհրդակցաբար կատարել յայտարարութիւնն ու անուանումը, քանի որ պաշտօնապէս լուծուած, ջնջուած չեն փոքրամասնութեանց ազգ. մարմինները։

Ի՛նչ միամտութիւն։ Էվգաֆը ազգը ինքնագլուխ շարադրած եւ ղրկած է մամուլին։ Պատճէն մըն ալ՝ եկեղեցիները, հասարակ պաշտօնեայի մը միջոցաւ, որպէսզի պատը փակցնեն։ Թեկնածուները հետզհետէ կը ներկայանան, իբրեւ պարզ անհատներ, բլլան իսկ անդամ այս կամ այն մարմնին։

Օրուան պատրիարքն անգամ պարտաւոր է քննութեան ներկայանալ, եթէ կ՚ուզէ միւթէվէլլի ըլլալ։ Իսկ թեկնածուներու քննութիւնը պիտի կատարէ իւրաքանչիւր թաղի ոստիկանութիւնը, անշուշտ իբրեւ օգնական առնելով հաւատարիմ լրտեսներ...

Այս պարագան այնքան պարզ էր եւ անողոք, որ Պոլսոյ Ազգ. Վարչութիւնը վերջին պահուն աւելորդ սեպեց որ եւ է հրահանգ տալ Թաղ. Խորհուրդներուն, օրինական առարկութիւններ ընելու համար։ Էվգաֆի Տնօրէնութիւնը բացորոշապէս հասկցուցած էր թէ չի կրնար հաւանիլ որ Թաղ. Խորհուրդները թեկնածու ներկայացնեն եւ միայն անհատաբար ներկայացուած թեկնածութիւն կ՚ընդունի։

Եւ արդէն գործը ընթացք առած է այդ ուղղութեամբ։ Եթէ պատահի որ կարգ մը պարկեշտ անձեր Էվգաֆին բարեհաճութեան արժանանան, աւելի չատ պզտոր տիպարներ պիտի ընտրուին մայիս 19ին, Էվգաֆին հետ վարելու համար հայ համայնքին հաստատութիւններն ու հարստութիւնները,— եկեղեցի, դպրոց, հիւանդանոց, կտակ, հող, կալուած, գերեզմանատուն եւն.։

Մարգարէ ըլլալու պէտք չկայ, նախատեսելու համար թէ ուր կրնայ տանիլ այս ճամբան։

Անհատ գործակալներով փոքրամասնութեանց գործերը վարելու այս քաղաքականութեան հիմը նոր չէ որ կը դրուի։

Անոր առաջին քայլը առնուեցաւ տարիներ առաջ, երբ կրթական գործավարութիւնը հրամայեց մէկ մէկ հիմնադիր - տնօրէն նշանակել դպրոցներու համար եւ իրեն հաղորդել, վաւերացնելու համար։

Միեւնոյն ձեւով, ուղղակի Մէարիֆին հետ կապուեցան դպրոցներու տնօրէնները։ Պոլսոյ կրթական տեսչութիւնը կրնայ ուզած ատենը փոխել տնօրէնները, նոյն իսկ բոլորովին փակել անոր ասպարէզը։ Նոյն իրաւասութիւնն ունի, նաեւ, յետին ուսուցիչին համար։

Այսպէս, ինքնին հալեցաւ երբեմնի Ուսումն. Խորհուրդը։ Իսկ Թաղ. Խորհուրդները կը համարուէին պարզապէս մատակարար մարմիններ, որոնք բացարձակապէս իրաւունք չունէին խառնուելու կրթական գործերու։ Թաղ. Խորհուրդի մը ատենապետը անգամ մը յանդիմանութիւն լսեց թուրք ուսուցիչի մը տեղեկագրին վրայ, որովհետեւ դասարան մտած էր։ Մինչդեռ խեղճ մարդը գացած էր... վառարանները աչքէ անցընելու, նորոգութեան համար։

Կրթական եւ բարոյական ղեկավարութիւնը ձեռք անցընելէ վերջ, այժմ ձեռնարկած են նիւթական եւ վարչական յենարանները քանդելու, եւ եղած - չեղած օրկանները լուծելու։

Արդարեւ, այլեւս ի՛նչ պիտի բանին Թաղ. Խորհուրդներն ու Հոգաբարձութիւնները, երբ ոչ միայն գործելու, այլեւ կարծիք յայտնելու իրաւունքէն զրկուած են։ Անոնք իրենց գլխուն վրայ պիտի ունենան կառավարութենէն նշանակուած գործակալներ, իրաւասու՝ ամէն ինչ տնօրինելու համաձայն իրենց անձնական հայեցողութեան կամ Էվգաֆի հրամաններուն։

Մէկ խօսքով, եղածը պետական վերահսկողութեան չքմեղանքն ալ չունի, այլ պարզապէս բռնութիւն է եւ յափշտակութիւն։ Վրան - բաց դաւ մը՝ կազմալուծելու համար ոչ - թուրք փոքրամասնութեանց ներքին կեանքը, մղելով դէպի քայքայում եւ թրքացում։

Հարցում մը, այս առթիւ, մեր խոհեմագարդ բանգէտներուն, մանաւանդ անոնց որ պարտք սեպեր էին հեռագրով շնորհաւորել Թրքական Հանրապետութեան 10ամեակը,— Ի՞նչ կը խորհին - չա՞ր ժեր օգտուիլ Զօր. Իսմէթ Ինէօնիւի ներկայութենէն, դիմում մը կատարելու եւ գոնէ Լօզանի դաշնագիրը յիշեցնելու համար...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ԿԱՐՄԻՐ ՆԱՓՈԼԷՈՆ»Ն ԱԼ ԻՆԿԱՒ

Կարեւոր փոփոխութիւններ կարմիր բանակին մէջ

Շանդալից լուր մը նոր Մոսկուայէն,— մարաջախտ Թուխաչեւսկի, ազգ. պաշտպանութեան փոխ - գործավարը եւ Վորոշիլովի աջ բազուկը, պաշտօնէն արձակուելով ղրկուեցաւ Վոլկա, իբրեւ զինուորական հրամանատարը նոյն շրջանին, ինքնին անկարեւոր պաշտօն մը։ Իրեն յաջորդեց մարաջախտ Եգորով։

Ուրեմն կը հաստատուին այն զրոյցները որ շրջան կ՚ընէին ատենէ մը ի վեր, Թուխաչեւսկիի շնորհազրկութեան մասին։ Այսպէս կը խորտակուի «կարմիր Նափոլէոն»ին ասպարէզը։ Հաւանական է որ աւելի ծանր անկում մը ենթարկուի Թուխաչեւսկի, որուն անունը անուղղակի յիշուեցաւ անցեալ յունուարին, Ռատէք - Փիաթաքով դատավարութեան ատեն։ Ռատէք յայտարարած էր թէ Սմութնի անուն սպայ մը, Թուխաչեւսկիի թիկնապահը, միջնորդ կը ծառայէր զօր. Փութնայի եւ Մոսկուայի թրոցքիականներուն միջեւ։ (Զօր. Փութնա Լոնտոնի դեսպանատան զինուորական կցորդն էր եւ Մոսկուա կանչուելով բանտարկուեցաւ։ Կարծողներ կան թէ «մաքրուած» է)։

Մինչ այս մինչ այն, Թուխաչեւսկի կը տեսնուէր պաշտօնական ընդունելութեանց ատեն։ Նոյն իսկ ծանուցուեցաւ թէ Լոնտոն պիտի երթայ Լիթվինովի հետ, թագադրութեան առթիւ, մինչդեռ իրեն տեղ ճամբայ հանուած էր ծովակալ Օրլով։

Հակառակ պաշտօնական շրջանակներու գաղտնապահութեան, կը կարծուի թէ Թուխաչեւսկիի վայելած վստահութիւնը մեծապէս խախտած էր, իր թիկնապահին դէմ եղած ամբաստանութենէն ի վեր։ Ուրեմն իր իսկ թիկնապահը կը դաւադրէր սթալինեան իշխանութեան դէմ եւ ինք լուր չունէր... Մոսկուայի մէջ՝ անթոյլատրելի, մինչեւ անգամ կասկածելի նկատեցին այս կուրութիւնը, ինչպէս եղած էր Փոսթիշեւի համար, որուն քարտուղարը գերման լրտես մըն էր։ Միւս կողմէ, Թուխաչեւսկի թէեւ կուսակցութեան անդամ է 1918էն ի վեր, շատ ալ վստահութիւն չէր ներշնչեր, նկատի առնելով իր ազնուական ծագումը։ Նափոլէոնեան փառասիրութիւններ ունէր եւ պատահական չէր որ «կարմիր Նափոլէոն» կը կոչէին։ Համեստ խաւերէ սերած զօրավարները լաւ աչքով չէին դիտեր զինքը։ Դառն յիշատակներ մնացած էին, նաեւ, 1920էն, Լեհաստանի դէմ մղուած պատերազմին ատեն։

Բայց եւ այնպէս, Թուխաչեւսկի Սթալինի անձնական վստահութիւնը շահած էր վերջին տարիներու ընթացքին, եւ, մէկուկէս տարի առաջ, մարաջախտի աստիճանը ստացաւ Վորոշիլովի, Պլիւխէրի, Պուտիէննիի եւ Եգորովի հետ։ Իսկ հիմա քաղաքավարի աքսոր մը կը դատապարտուի...

** Թուխաչեւսկի խորհրդային իշխանութեան ներկայացուցիչն էր Անգլիոյ Ճորճ Զ. Թագաւորին յուղարկաւորութեան ատեն։ Յետոյ Փարիզ եկաւ եւ մեծ պատիւներու արժանացաւ, քննական պտոյտ մը կատարելով Ֆրանսայի զինուորական եւ օդանաւային հաստատութեանց մէջ։

«Պերլինէր Թակէպլաթ» կը գրէ թէ Թուխաչեւսկիի պաշտօնանկութեամբ, Քրէմլին հարուած մը կ՚իջեցնէ կարմիր հրամանատարութեան, որ քիչ մը շատ անկախ կը շարժէր վերջին օրերս։ Այս առթիւ կ՚ըսուի թէ մասնաւոր ատեաններ պիտի կազմուին իւրաքանչիւր զինուորական շրջանի մէջ, հսկողութիւն կատարելու համար։ Միեւնոյն ատեն զինուորական լիազօրներ պիտի նշանակուին, զօրացնելու համար կուսակցութեան ազդեցութիւնը բանակին վրայ, ինչպէս կ՚ըլլար յեղափոխութեան առաջին շրջանին։

Կասկած չկայ թէ մարաջախտ Թուխաչեւսկի հանգիստ պիտի չձգուի իր աքսորավայրին մէջ եւ Մոսկուա պիտի կանչուի, դատուելու համար։

** Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը հետեւեալ ձեւով կը հաղորդէ այս լուրը.—

Մարաջախտ Եգորով արձակուելով ընդհ. սպայակոյտի նախագահի պաշտօնէն, կառավարութեան որոշումով նշանակուեցաւ Ա. օգնական պատերազմական գործավարութեան։ Զօրաբանակի հրամանատար Շապոշնիկով նշանակուեցաւ նախագահ ընդհ. սպայակոյտի։ Զօրաբանակի հրամանատարներէն Եաքիր նշանակուեցաւ հրամանատար Լէնինկրատի զինուորական շրջանակին։ Մարաջախտ Թուխաչեւսկի նշանակուեցաւ հրամանատար Վոլկայի զինուորական շրջանակին։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԹԱԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երէկ, չորեքշաբթի աննախընթաց հանդիսութեամբ կատարուեցաւ Անգլիոյ Թագաւորին թագադրութիւնը, ինչպէս հաղորդած էր Լոնտոնի մեր թղթակիցը։ Հանրակառքերու գործադուլը եւ օդին անյարմարութիւնը արգելք չեղան տօնին շքեղութեան, որուն մանրամասնութիւններով կը յորդին բոլոր թերթերը։ Հազարաւորներ փողոցը լուսցուցեր էին, ատենին կանուխ տեսնելու համար առաջին թափորը, որ կազմուեցաւ ժամը 8.45ին։ Թագաւորը օծուեցաւ եւ պատմական թագը դրաւ ժամը 12.15ին, թագուհին՝ 12.45ին։ Զայնասփիւռները աշխարհի ամէն կողմը կը տարածէին արարողութիւնը եւ թագաւորին ճառը։ Թափորին ճամբուն վրայ տեղեր վարձուած էին մինչեւ 1000 ֆրանքով եւ աւելի մեծ գումարներով։

** Վարչապետ Պ. Պոլտուին մայիս 26ին իր հրաժարականը ներկայացնելով, կոմսութեան տիտղոս պիտի ստանայ եւ Լորտերու ժողովը պիտի փոխադրուի։

Ալէքսանտրէթի խնդիրը կը կարգադրուի՞

Ժընեւէն կը հեռագրեն.— Արտաքին գործավար Ր. Արաս Պոլիս մեկնեցաւ երկուշաբթի իրիկուն։ Հոն պիտի մնայ քանի մը օր, իսկ մայիս 20ին Ժընեւ պիտի դառնայ։ Ֆրանսական դեսպանն ալ Պոլիս գնաց, ուր պիտի տեսակցի Ր. Արասի հետ, ապա պիտի երթայ Ժընեւ, Փարիզի ճամբով։

Ր. Արասի եւ դեսպանին միջեւ կատարուած բանակցութիւնները, որոնք կը շարունակուին ապրիլ 24էն ի վեր, գոհացուցիչ արդիւնքի յանգած են։ Կը թուի թէ երկու կողմերը յանգած են կէտի մը ուր կարելի է յուսալ լուծում...

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԻՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

— . —

Սիրելի Տարագ,

Ամէն դպրոցական քաղցր յիշատակներ ունի իր դասարանէն,— այս պահուս այդ յիշատակներն են որ կ՚արթննան հոգւոյս մէջ։ Ի՛նչ սրամտութիւններ, ի՛նչ չարաճճի խաղեր կը կատարեն դասարանին մէջ, ափսո՜ս որ չէ գրուած անոնց պատմութիւնը։

Գիւղական մեր դպրոցին մէջ «Սինտէրի» պատերազմէն սկսեալ մինչեւ երկրորդական վարժարաններու քոփիայի հանճարեղ գիտերը,— քանի մը օրինակ քոփիայի մեր գիտերէն։

Գրատախտակին վրայ, որ, ինչպէս գիտէք, խափշիկի մը կռնակին պէս սեւ է, մատիտով առաջուընէ կը գրէինք այն բոլոր դժուար խնդիրները, զորս թուաբանութեան ուսուցիչը պիտի հարցնէր մեզի։ Երբ գրատախտակին առջեւ կը կանչուէինք, քիչ մը ծուռ կը կենայինք, քովընտի կը նայէինք գրատախտակին, նախապէս մատիտով գրուածը կը փայլէր՝ բէեւ բան չերեւար դիմացէն։

Եւ այսպէս կ՚օրինակէինք՝ վարժապետին քթին տակ, արժանանալով մեծագոյն թիւին։

Ուրիշ հրաշալի ձեւ մըն ալ կայ.— ՅԱՌԱՋի այս սիւնակին լայնքով եւ մէկ մեթր երկարութեամբ թուղթեր կը պատրաստէինք, մանրատառ կը գրէինք քննութեան բոլոր դասերը, կ՚ոլորէինք եւ կը զետեղէինք մեր թեւնոցին մէջ։ Քննութեան պահուն՝ թեւնոցին մէջ կը դարձնէինք պարոյրը, օրինակելով վրայէն ինչ որ գրուած էր...

Սակայն նպատակ չունիմ պատմելու բոլոր մեր սատանայութիւնները,— թող նոր սերունդը ինք նմարէ՝ եթէ պէտք ունի։

Հիմա ուրիշ սրամիտ խաղ մը ձեր դասերուն հետեւելով։

Կ՚ըսէիք թէ *ի* տառը կ՚իյնայ կը կորսուի բայի կամ բառի բառի վերջաւորութեան ժամանակ, երբ կը գտնուի վերջին վանկին մէջ,— օրինակ՝ կապիկ — կապկել, շապիկ - շապկագործ։

Մեր աշխատակիցներէն Ե. Քաչեան, երէկ «Յառաջ»ի մէջ կը հրատարակէր յօդուած մը, ուր կը կարդամ հետեւեալ խօսքը, (երկրորդ սիւնակ, վերջին տողերը) — «Հոն կը *թրքէր* *Թուրքին* ձին...»։ Արդ, ի՞նչ կը նշանակէ *թրքել*, կարծեմ *թուրք* կ՚ըլլայ *թրքել*, բայց *թրիք* բառն ալ կ՚ըլլայ *թրքել*։ Հիմա ըսէ թէ ո՞րն է արմատը,— իմ խոնարհ կարծիքովս՝ արմատը *թրիք*ն է, որ կ՚ըլլայ *թրքել* (այսինքն թրիք արտադրել)։ Նոյն թրիքը թուքել դառնալէն վերջ կ՚ըլլայ նաեւ ..

Ճիշդ չէ՞ քերականօրէն, նոյն իսկ քաղաքակրթութեան պատմութեան տեսակէտով։

ԱՐԱՉ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՑՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

— . —

Ծովիկէն եւ զաւակներէն	576,20
1937 յունուար 1ի գումարը	4606
Ընդհ. գումար՝	5182.20

Անստոյգ վիճակ Ալէքսանտրէթի սանճաքին մէջ

. . .

Ալեքսանտրէթէն կը գրեն Ազդակի (1 մայիս).—

Վերջին օրերս կրկին սկսաւ խռովիլ Ալէքսանտրէթի սանճաքի կեանքը։ Թէեւ բացայայտ վտանգաւոր ցոյցեր ու շարժումներ չկան, բայց ներքին անհանգստութիւն մը նշմարելի է ամէն տեղ։ Այս վտանգաւոր շշուկները անդրադարձումներ ունեցան առաւելապէս Ալէքսանտրէթի շրջակայ Գանըր Տէրէ, Պէյլան, Գըրըք Տէրէ եւ Աթըգ գիւղերը, որոնց հայ բնակչութիւնը կարծես փուշի վրայ նստած է. եւ շատերը տակաւին ապաստանած են Ալէքսանտրէթ կամ Սուէտ - Օլուք։ Թէեւ վախնալիք ոչ մէկ շօշափելի պատճառ, դէպք ու երեւոյթ չկայ, բայց փաստ է որ կրկին սկսան թրքական խլրտումներ եւ անցած ուրբաթ երեկոյ Հալէպի ճամբուն վրայ պատահած է արիւնալի ընդհարում թուրք հրոսակներու եւ ժանտարմներու միջեւ։ Իրիկուան ժամը 6ի մօտերը Գըրըք Խանէն անդին Մուրատ փաշա կոչուած գիւղի մօտերը հինգ թուրք զինուած հրոսակներ ճամբորդի մը հանդիպելով, կը հարցնեն թէ շրջուն պահակներ կա՞ն թէ ոչ. վերջինս կ՚ըսէ այո. մարդը իրենց հետ առնելով կը պահուըտին ճամբուն եզերքը եւ քիչ յետոյ հեծելանիւով կ՚անցնի Անտիոքի պահակներէն մէկը. կը կրակեն ու ծանրօրէն կը վիրաւորեն զայն։ Վրայ կը հասնի երկրորդը. սա ալ կը ձերբակալեն. կ՚առնեն երկուքին ալ զէնքերը եւ կ՚անհետանան։ Ասոր վրայ Գըրըք Խանէն օգնական ուժեր կը փութան դէպքին վայրը եւ խիստ հետապնդումի մը կը ձեռնարկեն։

Թրքական խարդաւանքները Սուրիոյ մէջ

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն թէ Դամասկոսի ոստիկանութիւնը գաղտնի ընկերութիւն մը երեւան հանած է քաղաքին մէջ, Թուրք - Սուրիական բարեկամութիւն անունով։ Միութիւնը կը բաղկանայ 13 հոգիէ, որոնց 11ը ձերբակալուած են, իսկ նախագահը (Ֆուատ Փէհլիվան) եւ ուրիշ մը փախած են Թուրքիա։

Այս ընկերութեան կեդրոնին մէջ նամակ մը գտնուած է, Դամասկոսի Թուրք հիւպատոսին կողմէ գրուած՝ Միութեան նախագահին։ Նամակին մէջ կը յիշուի Միութեան մասին Թուրք Կառավարութեան հետ իր ունեցած բանակցութեանց արդիւնքը։

«Անհրաժեշտ թղթակիցը Թուրք Հիւպատոսին դիմած ըլլալով, այս վերջինը յայտնած է թէ ինք է հեղինակը այդ նամակին, բայց ընկերութեան կազմութեան նպատակի մասին չուզեր որ եւ է բացատրութիւն տալ։

Թղթակիցը կ՚աւելցնէ թէ թրքական քարոզութեան դէմ պայքարելու համար միութիւն մը կազմուած է, Սուրիացիներէ բաղկացած եւ հետեւեալ նպատակով.

Ա) Պայքար թրքական քարոզութեան դէմ, Բ) մասնաւոր թռուցիկներ հրատարակել, անոնց մէջ ամփոփելով թուրք մամուլին գրած յօդուածները Սուրիոյ մասին, Գ) կապ հաստատել զանազան երկիրներու մէջ հաստատուած սուրիական գաղութներու հետ, նոյն երկիրներուն հանրային կարծիքը ի նպաստ սուրիական դատին դարձնելու եւ Իսքէնտէրունի վրայ Սուրիոյ իրաւունքները պաշտպանելու համար այդ կարծիքին առջեւ։

** Պաշտօնական շրջանակներու մէջ այս օրերս շատ կը խօսուի դահլիճին մէջ տեղի ունենալիք փոփոխութեանց մասին։ Կ՚ըսուի թէ Տոքթ. Շահպէնտէր պիտի ստանձնէ արտաքին նախարարութիւնը, իսկ պատերազմական նախարարութիւնը պիտի յանձնուի հանգստեան կոչուած թուրք զինուորականի մը։ Շատ հաւանական կը նկատուի Ալէփի մը մասնակցութիւնը դահլիճին։ Այս փոփոխութիւնները սակայն կրնան տեղի ունենալ հազիւ Մայիսի վերջերը կամ յունիսի կէսերուն։

ՑՈՓԵԼԵԱՆ ՄԸ ԵՒՍ, ԱՆՍՊԱՍԵԼԻ ԵՒ ԱՆԻՄԱՆԱԼԻ

Անսպասելի ու զարմանալի յօբելեանական հանդէսներ կազմակերպելու մէջ, բոլշեւիկները, անշուշտ կը գրաւեն առաջնակարգ տեղ։

Սակայն, երբեմն, որոշ յօբելեաններ կը ստանան զաւեշտական բնոյթ, որովհետեւ բնաւ չեն համապատասխաներ իրական կացութեան։ Այսպիսի անսպասելի յօբելեան մը կը տօնէ բոլշեւիկեան կուսակցութեան պաշտօնական բերանը «Պրաւդա» իր ապրիլ 24ի թիւին մէջ. Ամբողջ թիւը լեցուած է «տօնական» յօդուածներով, մեծարանքներով, գովասանքներով, որովհետեւ ճիշդ 20 տարի առաջ լոյս է տեսած Լէնինի «անմահ գործը», «Իմպերիալիզմը, որպէս կապիտալիզմի ամենաբարձր աստիճանը»։

Կարելի՞ էր աւելի անյարմար ժամանակ մը ընտրել այս ձեւի յիշողութիւններու համար։ Այսօր Խորհ. Միութեան մէջ կը գործադրուին աշխարհակալութեան (իմպերիալիզմ) ամէնէն գռեհիկ եւ զազրելի ձեւերը։ Բոլշեւիկեան տիրապետութեան ոչ մէկ շրջանին մէջ ազգութիւնները այսքան զրկուած էին իրենց հիմնական իրաւունքներէն եւ ենթարկուած Կրեմլի մէջ բազմած խմբակի մը քմահաճոյքներուն։ Եւ յանկարծ այս օրերուն՝ մէջբերումներ Լէնինի գրքէն, ուր կը խօսուի ճնշուած ժողովուրդներու ազատագրման մասին ... Ահա առաջին նմոյշը.— «Ինչպիսի արտակարգ ուժով Լէնին կը յարձակէր քաղքենի ծառաներ՝ սոցիալ-շովինիստներու վրայ։ Ի՞նչպիսի կրքոտ ատելութիւն ...» եւն., եւ այս բոլորը անոր համար, որ այդ սոցիալ-շովինիստները ... չեն ճանչնար ազգութեանց բացարձակ ինքնորոշման իրաւունքը։

Այդ «սոցիալ-շովինիստները» չէին ըմբռներ, որ «իմպերիալիզմը զարգացման մըն է, երբ ՆՈՐ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԻՄՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ կը ճնշուին եւ կը հարստահարուին ազգութիւնները։ Լէնինի այս տողերը կրնանք նկատել մարգարէական ... մեր օրերու համար, Խ. Միութեան այս օրուան քաղաքականութեան համար։ Ի՞նչ է խորհրդային իշխանութեան քաղաքականութիւնը ազգութիւններու հանդէպ, եթէ ոչ «ազգութիւններու ճնշում պատմական ՆՈՐ ՀԻՄՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ»։

Չեմ գիտեր ինչ բանի վրայ կը խորհին «Պրաւդա»յի խմբագիրները՝ երբ կուտան Լէնինի գրքէն հետեւեալ ուշագրաւ տողերը.— «Մենք դէմ ենք բռնութեան եւ կ'ուզենք ազգութիւններու միութիւն ժողովրդավար սկզբունքներու վրայ։ Ժողովրդավարութեան գերագոյն սկզբունքն է՝ բաժանման իրաւունքը» (ազգութիւններու համար)։ Ի՞նչ հեգնութիւն, ուղղուած իր աշակերտներու հասցէին, որոնք քարքարի վրայ չձգեցին այդ սկզբունքէն, պահելով զայն միայն իբրեւ մեռած տառ «ստալինեան հանճարեղ սահմանադրութեան մէջ»։

Նոյն իսկ զանազան ազգերու բանուորներու դասակարգային համերաշխութիւնը, ըստ Լէնինի, հնարաւոր կ'ըլլայ այն ատեն միայն՝ երբ առանց որ եւ է վարանումի, առանց որ եւ է սահմանափակման ընկերվարականները կ'ընդունին ազգերու ինքնորոշման բացարձակ իրաւունքը։ Այս կապակցութեամբ Լէնին խիստ քննադատութեան կ'ենթարկէ ականաւոր ընկերվարական Կաուցկիի տեսութիւնը, որ կը պահանջէր մշակութային ինքնավարութեամբ.

Այսօր, փաստօրէն, նոյն իսկ մշակութային ինքնավարութեան հնարաւորութիւնները կը պակսին Հայաստանի մէջ, ուր մինչեւ անգամ «խորհրդային» մշակոյթի աշխատաւորները ձերբակալուած են ու նստած բանտերու մէջ։ Մինչդեռ կարդալով Լէնինի գրքէն եղած քաղուածները, կը հասնինք հետեւեալ տողերուն,— «Ջնջելով ազգերու իրաւունքը բաժնուելու ուրեմն պետութենէն՝ կը նշանակէ մեղսակից ըլլալ բռնութեան»։

Ինչպէս կը տեսնէ ընթերցողը, Լէնինի այս բոլոր միտքերը չիրականացան եւ տեղի ունեցաւ ճիշդ հակառակը։ Սակայն միայն լէնինեան ժառանգներուն վրայ կ'իյնայ այս օրուան այլանդակ վիճակին պատասխանատուութիւնը։ Ոչ։ Պատասխանատու է նաեւ ինք Լէնին, իր «գործնական» հանճարով եւ լպրծուն բարոյականով։

Լէնինի այս գիրքէն կը պարզուի նաեւ որ ան ազգային ինքնորոշման խնդիրն ալ կը ծառայեցնէր բոլորովին տարբեր նպատակներու։ Մենք այդ արդէն գիտէինք, փորձած ենք մեր մորթին վրայ, երբ Հայաստանը զոհուեցաւ «յանուն միջազգային յեղափոխութեան շահերուն»։ Բոլշեւիկեան տեսաբանները սակայն այդ միտքը յայտնած են միշտ զգոյշ եւ շատ անգամ քօղարկած են ուսուցիկ եւ դիւցիկ բառերու տակ։ Լէնին այս գրքին մէջ, քօղը բաւականաչափ վեր կ'առնէ եւ մենք կրնանք յստակօրէն կարդալ հետեւեալ բառերը.— «Մենք չենք պաշտպաներ փոքր պետութիւններու կազմակերպման ՑՆՈՐԱԿԱՆ գաղափարը. մենք ԱՄԷՆ ՊԱՐԱԳԱՅԻ մէջ չենք պահանջեր ազգային պետութիւններու անկախութիւնը։

«Պատմական տեսակէտով ազգերու ինքնորոշման իրաւունքը հինցած մի շանտաժ է բուրժուա դեմոկրատիկ շարժումներու եւ յեղափոխութիւններու»։ Եւ որովհետեւ գաղթային ժողովուրդները այսօր կ'անցնին քաղքենի յեղափոխութիւններու շրջան մը, ապա ուրեմն ըստ Լէնինի, ազգերու ինքնորոշման իրաւունքը գործնապէս պիտի կիրարկուի գաղթավայրերու մէջ։ Այստեղէն Լէնինի աշակերտները շատ հեշտութեամբ կրնան հետեւցնել թէ «պրոլետարական յեղափոխութեան» զարաշրջանին շատ ալ պրագելու չէ այդ ձեւի «հինցած նշանաբաններով»։ Իսկ Ստալինը ազգերու ինքնորոշման սկզբունքը պարզապէս փոխարինեց բոլորովին տարբեր նշանաբանով՝ «ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ ընկերվարական մշակոյթ»։ Իսկ որովհետեւ «ընկերվարական մշակոյթ» գոյութիւն չունի խորհրդային միութեան մէջ եւ այդ տիտղոսը կը կրէ փաստօրէն վերածնուող ռուսական մշակոյթը, Ստալինի բանաձեւի իմաստը կրնանք ներկայացնել հետեւեալ կերպով,— «ձեւով ազգային եւ բովանդակութեամբ ռուսական մշակոյթ»։

Լէնինի գրքին հետեւելով, բոլշեւիկները նախ կ'ապացուցանեն թէ իրենք, համաձայն իրենց ուսուցչի յայտնած միտքերուն՝ իբրեւ աշխարհակալներ ազգերու շահագործումը դրած են «նոր հիմերու վրայ»։ Իսկ հետեւելով իր միւս միտքերուն, ընջուած են ազգերու ինքնորոշման գաղափարը համաձայն տեղին եւ հանգամանքին, առանց վերապահութեան՝ զոհելով Թուրքիոյ «ինքնորոշման» եւ յօշոտելով Հայաստանի մարմինը, բռնութեան ճիրաններու մէջ պահելով Խ. Միութեան բոլոր ազգութիւնները, բանի ուսուցանելով Ուկրայնան եւն. եւն.

Միայն թէ Լէնինի օրով, ազգութիւնները կը զոհաբերէին աւելի «յառաջդէմ միջազգային յեղափոխութեան», իսկ Ստալինի օրով, երբ կը կառուցուի ընկերվարութիւնը մէկ պետութեան մէջ, նոյն ազգութիւնները կը տառապին ռուս վերածնած ազգայնականութենէն։

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ԱՊԱԳԱՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՀԱՄԱՐ

ԽՄԲ.— Նեօյէ Ֆրայէ Փրէսէի զինուորական աշխատակիցը քաղաքային պատերազմին մէջ հրասայլերուն եւ օդանաւերուն կատարած դերին վրայ երկար յօդուած մը հրատարակելով, հետեւեալ շահեկան տեղեկութիւնները կուտայ, ակնարկութեամբ ապագայ պատերազմի մը հաւանականութեան մեծ պետութիւններուն միջեւ։

Վերջին ժամանակներուն բոլոր երեւոյթներուն շնորհիւ ապացուցուած արդիական բանակներուն ընդհանուր սպայակոյտները եւ զինուորական խորհուրդները կը զբաղին այն քննութեամբ, թէ սպանիական պատերազմը ի՞նչ կերպով կրնայ մեկնակէտ ծառայել ապագայ պատերազմին յաջողութեան հաւանականութիւններուն։ Այնքան անհրաժեշտ պատերազմական իրեղէններուն ո՞ր աստիճան օգտակարութեան եւ առաւելակշռութեան դժուարին խնդիրը օրակարգի մեծ հարցն է։ Տարակոյս չկայ թէ այս կամ այն կողմին օգնութեան վազող միջազգային խայտաբղէտ կամաւորները իրենց հետ տարին իրենց երկրին արդիական զէնքերուն ծաղիկը, առաջնակարգ նմոյշները, որոնց փորձն ալ ցարդ հնարաւոր չափով կարելի եղաւ կատարել։ Մենք հօս Թարգմանութեան մէջ դանց կ'ընենք ինչ ինչ մասեր, որոնք մեր ընթերցողներէն աւելի՝ պատկանեալ[illegible]ութիւնները կը հետաքրքրեն։ Միայն կը կրկնենք հօս զինուորական աշխատակցին այն տրամաբանական դիտողութիւնը եւ դատողութիւնը, թէ ինչ որ ալ ըլլայ, խաղաղութեան ժամանակ սա կամ նա երկրին մէջ կատարուած ստուգումները, որքան ալ «իրական» պատերազմի [illegible] գին վրայ [illegible] ընելու, խոր եւ սերտ։ Ոչ մէկուն համար գաղտնիք չէ, թէ Սպանիոյ մէջ պատերազմական իրեղէնները եւ ապառազէն հանդերձանքները գրեթէ ամէնքին ալ կը պատկանին երկու կողմերուն ծառայող կամաւորներուն երկրին, ինչպէս որ հիմա այլ եւս դժուար չէ գաղափար մը կազմել այդ ռազմամթերքներուն օգտակարութեան եւ բաղդատական արժէքին վրայ։

Ամէնէն աւելի հետաքրքրական են օդանաւերուն փորձառութիւնները։ Համաշխարհային պատերազմին միջոցին, առանց տակաւին մեծ կարեւորութիւն մը չէին ներկայացներ, պատերազմէն վերջ էր որ այս այերային զէնքը հետզհետէ ամենակարեւոր տարրը նկատուեցաւ ո եւ է պատերազմի համար։ Վալէնցիայի բանակատեղին մէջ (հանրապետական) գործածուած օդանաւերը Ֆրանս., անգլիական, ամերիկեան եւ մանաւանդ ռուսական արտադրութիւն են, մինչ Ֆրանքոյի զինուորներուն տրամադրելի են ամերիկեաններէն եւ անգլիականներէն զատ գլխաւորաբար իտալական եւ գերմանական այերագործիներ։ Երբ սկիզբները միջազգային օդանաւական օգնութիւնները այնքան զգալի եղած չէին, երկու հակառակորդ կողմերը ոչ այնքան օդանաւէ, որքան զայն վարող անձերու ապիկարութենէն կը վնասուէին։ Միջազգային օգնութիւնը այս մասին, ուրեմն, ապացոյցը տուաւ միջազգային վարիչներուն կարողութեան, որով նաեւ իրենց պատկանած երկիրներուն օդանաւային բուն կարողութիւններուն ապացոյցը մեծ չափով։ 136 նոյ[illegible]ի վեր կացութիւնը գրեթէ ճշդուած է, որովհետեւ այդ թուականին էր որ միջազգային օգնութիւնը ներարկուեցաւ կառավարական եւ ապստամբ մարմիններուն։ Ուրիշ խօսքով, այդ թուականէն ի վեր է որ Սպանիոյ մէջ իբրեւ զօրութիւն գործող ազդակները մեծ պետութիւններուն ռազմական միջոցներն են, զոր կարելի է բաղդատական եզրի մը հասցնել։ Ամէն երկրի սպայակոյտ գիտէ հիմա [illegible], թէ իր երկրին սեփական ռազմական իրեղէնները ինչ կ'արժեն, որքան արժէք ունին եւ որքան կարելի է յոյս դնել անոնց վրայ, թէ հակառակորդին առաւելութիւնները ինչ բանի մէջ կը կայանան եւ ինք ինչ բանի մէջ աւելի զօրաւոր է։ Եւ, ինչ որ մեծերուն համար մեծ շահ մըն է, հիմա այս քաղաքային [illegible] պատերազմին շնորհիւ, կրնան կարելի եղածին չափ արագօրէն պակասները լեցնել, բարեկարգել։

Աւստրիական թերթը, շարունակելով իր զինուորական աշխատակցին տեսութիւնը, կը յայտարարէ թէ օդանաւային վարիչները, Ռուս, Ֆրանսացի, Գերման եւ Իտալացի [illegible] րեթէ միեւնոյն յարմարութիւնները ցոյց տուած են, սա տարբերութեամբ, ինչ որ, շատ մեծ բան մը չէ, թէ ռուս օդանաւորդները նուազ փորձառու եղեր են Գերմաններուն եւ Ֆրանսացիներուն նաեւ Իտալացիներուն անձնական յատկութիւնները պէտք է [illegible] նկատել։ Իտալացիք յաջողապէս օգտուած են հաբէշական արշաւանքին բուռն ու դժուարին դաշտերէն։ Երեք ազգերուն պատկանեալ օդանաւերը եւս ցոյց տուին համապատասխան չափով իրենց առաւելութիւնները ու թերութիւնները։ Ընդհանրապէս շատ գովուած է ռուսական իրեղէնը, մանաւանդ ռմբաձիգ օդանաւերուն եւ հալածող (որսորդ) օդանաւերուն համար. ռուսական իրեղէնը, նիւթը։ Արագութեան տեսակէտով միւսները վար մնացած են ռուսականէն։ Դիտուած է որ իտալական օդանաւերն ալ ռուսականներուն չափ վազելու, լայն շրջան բոլորելու կարողութեամբ օժտուած են։ Աւելորդ է տակէց աւելի երկարել բաղդատութեան եզրերը։ Կը բաւէ սա ընդհանուր տեսութիւնը, թէ իտալական, Ֆրանսական եւ գերման զօրութիւնները համահաւասար կարողութեամբ իրենց գործած շրջաններուն մէջ կը նորոգեն սպանիական զինուորներուն թափը։

Օդանաւի դէմ հրետանիի զարգով, մեծամեծ փորձերու դուռ բացած է այս պարագան։ Մինչեւ 2500 մեթր բարձրութեան վրայ կարելի կ'ըլլայ զարնել օդանաւը. Ուստի պէտք է, կրակէ զերծ մնալու համար 3000 մեթր բարձրութեան վրայ կենալ, քիչ շատ ապահովութեամբ նպատակի մը հասնելու համար։

Հրասայլերուն (թանք) մասին ալ սպանիական ընդհանուր փորձը արտասովոր կերպով հոխ է իբրեւ պատասխանութիւն։ Ամէնէն աւելի աչքի զարկած են Ֆրանսական եւ գերման նմոյշները՝ որոնք կ'ոգուին հաւասար առկունութեամբ։ Ռուսականները հսկայ բաներ են, Մամմութ. եւ այս է պատճառը որ նեղութիւն կը կրեն շարժումներու ատեն եւ դիւրաւ կը վիրաւորուին բաց դաշտի վրայ, մինչ իտալականները, դիւրագոյն, թեթեւագոյն, կը ցատկտեն, բայց փոքր իսկ փոսերը, մինչեւ 80 սանթիմեթր լայն խրամները կը խափանեն զանոնք եւ նոյնքան դիւրագոյն աւար մը կը կազմեն յանդուգն հետեւակազօրքի մը համար եւ աւելի շատ կրնան իյնալ թշնամիի ձեռքը։

Եականն այն է թէ սպայակոյտները հիմա գիտեն որ հրասայլով կռիւներուն յաջողութիւն մը այն ատեն միայն կը նախատեսուի, երբ թանքերուն կռնակը զանոնք կարգի հետեւակազօրք եւ մարզուած առաջնորդներ, որոնք զգաստ պետին կարենան պաշտպանել եւ հոն [illegible] ամրանալ։ Մեծ չափի վրայ յարձակողականի մեծական յաջողութիւնները անկէց կախում ունին, որ բազմաթիւ թանքեր լայն ճակատի վրայ տեղ բռնեն, որոնց պէտք է օժանդակեն հետեւակներու արագահարուած դաշտային հրետանին։ Արագութեան եւ դիւրաշարժութեան աւելի [illegible] համար կարեւոր է դրահը։ Ռուսական ինը թանոնց հրասայլը գերման եւ Ֆրանսական միջակ հրասայլերէն [illegible] աւելի կը [illegible], [illegible] թանքերը եւ ռուսական «Մամմութ» ռճով հսկայ թանքերը։

Թանքերուն դէմ պաշտպանուելու համար փոքր չափով հրետանիի [illegible] աւելի մեծ թնդանօթներուն կրակը։ Շատ լաւ կը գործեն գերմանական 37 հաշտարարդամեթր թնդանօթները։

Փոքր տեղեկութիւններ են ասոնք, մեծագոյն եւ անխուսափելի հետեւանքները լուրջ քննութեան կ'ենթարկուին բոլոր սպայակոյտներուն կողմէ. Այսպէս, սպանիական ողբերգութիւնը, իր զարհուրելի բացայայտութեամբ, նմոյշ կը ծառայէ արհաւիրալից ապագայ հնարաւորութեան մը— մեծ պետութիւններու ընդհարումին, նոյն զէնքերով, թէեւ հսկայական չափերու եւ տարածութիւններու վրայ։ Այս այսպէս ըլլալով, կարելի՞ է միթէ երկմտիլ, թէ մէն մի երկրի սպայակոյտ ի՞նչ չնչասպառ հետաքրքրութեամբ կը հետեւի այս ողբալի [illegible] կռիւին իրադարձութիւններուն, զինուորական եւ զինական [illegible]։ Վերջին պատերազմին [illegible] միայն [illegible] ցին օդանաւերը, մինչ այսօր [illegible] րբած աւելի «յառաջդիմութիւններ» ցոյց կուտան տեսակ մը ընդհանուր [illegible] ահաբեկում բոլոր անոնց կողմէ որոնք լրջօրէն կը նախատեսեն տեխնիկական նոր հրկիզում մը, որուն մէջ ամէնէն ահաւոր դերը պիտի կատարեն օդանաւն ու կազերը ...

Թարգմ. գերմ.

«ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՕՐԸ»

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կազմակերպած [illegible] «Հայ Երիտասարդի Օրը» [illegible] ունեցաւ շաբաթ գիշեր [illegible] Փորթ Վէրսայլ, Փալէ տէ Քոնկրէի [illegible] ձայն սրահին մէջ։ Հայ երիտասարդներու ձեռնարկը քաջալերելու համար Փարիզէն եւ արուարձաններէն [illegible] բիւրաւոր [illegible] էին։ Առաջին անգամն էր որ [illegible] կան պարահանդէս մը տեղի կ'ունենար այդ մեծ սրահին մէջ, որուն [illegible] բարեացակամ ընդունելութիւն [illegible] էր հայ երիտասարդներուն. [illegible] պաշտօնատարութեան [illegible]։ Ուրախալի էր տեսնել այդ մեծ սրահին մէջ այնքան [illegible] հայ երկսեռ երիտասարդներ։

Երիտասարդաց Միութեան քարտուղար Գ. Ստեփան Մխաքեան հանդէսը բանալով բացատրեց թէ [illegible] տարիէ մը ի վեր Իսսի մէջ գոյութիւն ունի [illegible] րենց կազմակերպութիւնը, որ [illegible] էր հինգ հոգիով, բայց այսօր արդէն զօրացած է եւ կը ներկայանայ հայ հասարակութեան առջեւ։ Իրենց նպատակն է երիտասարդութեան [illegible] նպատակաւորութիւնը։ Իր այդ նպատակին մէջ յաջողած է արդէն եւ [illegible] չկայ որ Երիտասարդաց Միութեան անդամները այլասերին կամ ձու[illegible]։ Հայ երիտասարդները պէտք է [illegible] հայ աղջիկներու [illegible] Օտար աղջիկը չի հասկնար [illegible] տասարդի հոգին եւ չարիքը անոր [illegible]։

Օրուան նախագահ Գ. Ա. Խաչիկեան վեր հանեց երիտասարդութեան դերը։ Ըսաւ թէ կեանքի օրէնքն է [illegible] հին սերունդը կ'երթայ տեղը կ'առնէ նոր սերունդը։ Շնորհաւորեց Իսսի երիտասարդները, որ յաջողած են կազմակերպուիլ։ Ուժը միութեան մէջ է։ Մեզմէ աւելի զօրաւոր ազգերու վարիչները [illegible] կ'ուզեն իրենց ժողովուրդը զանազան գաղափարներու [illegible]։ Մեր երիտասարդութիւնը պէտք է համախմբուի մեծ գաղափարներու շուրջ, օրինակ Հայրենիքի գաղափարը, որ ամէնէն կարեւորն է։ Մեր Հայրենիքը այսօր [illegible] եւ սահմանները [illegible] չի բաւարարեր հայ ժողովուրդը։ Երիտասարդութիւնը պէտք է լծուի միացեալ եւ անկախ Հայաստանի գաղափարին եւ աշխատի անոր իրագործման։

Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ խօսեցաւ գնդ. Տ. [illegible], որ ըսաւ թէ այսօրուան երիտասարդութիւնը [illegible] անապատներէն փրկուած բեկորներն են, որոնց սրտին մէջ կայ վրէժի կրակ, կայծ մը բաւական է՝ [illegible]

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԱՉՔՈՎ

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, Հայաստանի խորհրդային գրագէտներու վերջին ընդհ. ժողովին մէջ, խօսք առած էր նաեւ ռուս «գրականագէտ» մը, Վ. Կիրպոտին, մասնաւորապէս ներբողելով Ալ. Խանճեանը եւ Եղիշէ Չարենցը։ Անհրաժեշտ կը գտնենք արտատպել նաեւ այդ ճառը, Գրական Թերթէն (23 ապրիլ), պարզելու համար թէ ինչ նոր պայմաններ ստեղծուած են ... ստեղծագործութեան համար։

Հայ գրականութիւնը, որի բախտի մասին խօսւում է այստեղ, գոյութիւն ունի հաւանօրէն աւելի քան 2000 տարի.

Հարց է առաջ գալիս, թէ ինչն է հայ գրականութեան կենսունակութեան հիմքը։ Ես կարծում եմ, որ այդ հարցին կարելի է համարձակօրէն պատասխանել — հայ գրականութեան կենսունակութեան հիմքը, նրա պատմութեան մէջ տեղի ունեցած բոլոր փոփոխութիւնների ու շրջադարձների պայմաններում, հանդիսանում է հայ ժողովուրդը։

Նրա խօսքն արտայայտուել է ոչ միայն այն ժամանակ, երբ ստեղծուեցին այնպիսի երկեր, ինչպէս «Սասունցի Դաւիթ»ը կամ «Հէքիաթը Լէնինի մասին»։

Ամէն անգամ, երբ հայկական հին գրականութիւնն այլասերւում էր, վեր էր ածւում սխոլաստիկ գրականութեան, հանդէս էին գալիս ժողովրդի հետ կապուած մարդիկ, եւ վերականգնում էին նրա գոյութիւնը։ Այդպէս է եղել միջին դարերում, երբ Ֆրիկը հրաժարուեց եկեղեցու եւ ֆէոդալիստական վերնախաւերի հետ կապուած գրականութիւնից, սկսելով գրել այն ժամանակուայ խօսակցական լեզուով։

17 18րդ դարերում եւս, երբ բոլորովին այլասերուել էր հոգեւոր, եկեղեցական գրականութիւնը, որ նոյնպէս կապուած էր ժողովրդական շրջաններից անջատուած տիրապետող վերնախաւերի հետ, հանդէս է գալիս Սայաթ-Նովան — այդ դեմոկրատական պոէտը, ժողովրդի ծոցից ելած պոէտը, որ հայ գրականութեան նոր, աննախընթաց ստեղծագործական թռիչք է տալիս, որ մինչեւ այժմ էլ դեռ հայ գրականութեան հիմնական ուղենիշներից մէկն է հանդիսանում։

Այդպէս եղաւ նաեւ 19րդ դարում, երբ Աբովեանն սկսելով գրել Արարատեան դաշտավայրի գիւղացիների համար հասկնալի լեզուով, դրեց 19րդ դարի գրական շարժման սկիզբը։

Այդպէս եղաւ, երբ Նալբանդեանը հայ ժողովրդի դեմոկրատական տենդենցները կապակցեց աշխարհի ժողովուրդների ու նախ եւ առաջ ռուս ժողովրդի դեմոկրատական տենդենցների հետ։

Հայ գրականութեան կենսունակութեան հիմքը միշտ եղել են նրա ժողովրդական արմատները.

Կարո՞ղ են արդեօք թշնամիները հաշտուել այն բանի հետ, որ ժողովուրդն ապրում է ինքնուրոյն կեանքով, որ ժողովրդական ժառանգները — բանուորները, կոլտնտեսականները — տիրապետում են եւ քաղաքականութեան բնագաւառում, եւ էկոնոմիկայի բնագաւառում, եւ գրականութեան բնագաւառում։ Ոչ, ժողովրդի թշնամիները, շահագործող դասակարգերը, որոնք կապուած են ամբողջ աշխարհի շահագործող դասակարգերի հետ, այդ բանը հանդուրժել չեն կարող։ Որքան աւելի խոշոր են ժողովրդի յաղթանակները, այնքան աւելի ցասկոտ է դառնում թշնամու դիմադրութիւնը։ Այդ է սովորեցնում մեզ ընկեր Ստալինը, այդ է հաստատում մեր քաղաքական պայքարի փորձը։

Ընկեր Ստալինը Համ. Կ(բ) Կ Կենտկոմի պլենումում ունեցած ելոյթների մէջ մեզ յիշեցրեց կապիտալիստական շրջապատման մասին, այն մասին որ կապիտալիստները մեր երկիրն են ուղարկում իրենց գործակալներին, լրտեսներին, նրա համար որպէսզի վիժեցնեն մեր յաղթանակները, նրա համար, որպէսզի կապիտալիզմի լծի տակ վերադարձնեն խորհրդային բնակչութեան եւ այդ թւում հայ ժողովրդին.

Սոցիալիզմի թշնամիները, ժողովրդի թշնամիները — ֆաշիստները, տրոցկիստները, Դաշնակները,— չեն կարող իրենց ուշադրութիւնից դուրս թողնել գրականութեան ասպարէզը, որովհետեւ գրականութիւնը դասակարգային պայքարի հզօր զէնք է, ժողովրդի ինքնագիտակցութեան հնչեղ ձայնը։ Նրանք այդ ասպարէզն են մեկնում իրենց շօշափուկները, որպէսզի փորձեն խորհրդային գրականութիւնը դարձնել կապիտալիստական ռեստաւրացիայի զէնք։ Այդ բանը տեղի ունեցաւ նաեւ հայ գրականութեան վերաբերմամբ։ Սիմոնեանը, Բակունցը, Ալազանը եւ ուրիշները, գրականութեան մէջ գործել են որպէս վնասարարներ, որպէս հակայեղափոխականներ, որպէս տրոցկիստներ, Դաշնակներ, որպէս միջազգային կապիտալի գործակալներ, նրա համար, որպէսզի հայ ժողովուրդին չխլէին նր[illegible] ջանքի կեանքի ուղուց եւ վերադարձնէին անցեալում նրա ապրած բոլոր սարսափները։ Իրենց քաղաքական դիրքաւորումներին եւ իրենց տէրերի առաջադրանքներին համապատասխան, նրանք վնասարարութիւն էին անում գրականութեան բնագաւառում, գրողներին հրահրում էին միմեանց դէմ, խեղդում էին այն բոլոր նախաձեռնութիւնները, որոնց նպատակն էր հայ գրականութիւնը դուրս բերել համաշխարհային ճանապարհի վրա. նրանք խեղդում էին հայ գրականութեան տաղանդները։

Հակայեղափոխական, Դաշնակցական, տրոցկիստական թշնամիները վնասարար աշխատանք էին կատարում գրականութեան բնագաւառում. Նրանք ցանկանում էին [illegible] այնպէս պատկերացնել, թէ [illegible] ժողովուրդը, որին ղեկավարում է կոմունիստական կուսակցութիւնը, որին ղեկավարում է բանուոր դասակարգը, թշնամաբար է վերաբերւում դէպի իր դեմոկրատական անցեալը, դէպի անցեալի յեղափոխական տենդենցները։

Այդ վնասարարական գիծ էր — [illegible] գիծ, որի նպատակն էր ցոյց տալ, թէ հայ պրոլետարիատը չէ, Հայաստանի խորհրդային իշխանութիւնը չէ, [illegible] հանդիսանում է անցեալի բոլոր կուլտուրական հարստութիւնների կրողը, այլ ասենք, Դաշնակները։

Վ. ԿԻՐՓՈՏԻՆ

(1)

պելու համար զայն։ Քաջալերիչ է ցնելու երիտասարդութեան կազմաւորելը ազատ եւ անկախ հայրենիքի գաղափարին շուրջ։ «Հայ Երիտասարդի Օր»ը կուգայ թիւ մը եւս աւելցնել զանազան տօներու շարքին մըյոյ։ Գնահատելի են Խախի երիտասարդութեան ջանքերը

Հայ Սպայից Միութեան կողմէ խօսեցաւ Գ. Բինօ, որ շեշտեց երիտասարդութեան ֆիզիքական եւ զինուորական պատրաստուելու անհրաժեշտութիւնը։ Երիտասարդները իրենց գտնուած երկիրներուն մէջ պէտք է սորվին զինուորական բոլոր արդիական մեթոտները վաղը զանոնք կիրարկելու համար հայրենիքին մէջ, որուն սահմաններու պաշտպանութիւնն ու ընդարձակումը այսօրուան երիտասարդութեան պարտականութիւնն է.

Վերջին խօսողն էր Գ. Լ. Զօրմիանեան, որ բացատրեց թէ երիտասարդը այն է, որ միշտ զուարթ է, որ յուսահատ չէ եւ անշահախնդիր է. իսկ Հայ երիտասարդը բան մըն ալ աւելի է անոնցմէ։ Ու քաջալերական խօսքեր ըրաւ Խախի Հայ երիտասարդութեան սրտերին, վեր հանելով անոնց կատարած աշխատանքին կարեւորութիւնը։

Գեղարուեստական բաժինը շատ ճոխ էր։ Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբը Գ. Գարթեւեանի ղեկավարութեամբ երգեց «Մեր Հայրենիք», «Յառաջ Նահատակ», «Գիւղացի գեղջուհին» եւ ուրիշ ժողովրդական երգեր. Տիկին Վարդանեան արտասանեց Թ. Որբերեանէն։ Ցայտնի երգչուհի Օր. Իրիս Գիւլպիւլեան երգեց «Իմ սիրոյս», «Հով արէք» եւ Թումայի «Աղջիկը»։ Տիկ. Արփիկ Արզումեան-Գալըճեան որ շատ քիչ անգամ կ'երեւայ տեղ. բեմերու վրայ, զգացումով երգեց Թ. Մելիքեանի «Մի լար»ը, «Խումբ վարդը» եւ Ֆրանսերէն երգեր. Իսկ Յաւուր Գ. Ժորժ Շահպազեանի խանդավառեց ներկաները իր տաղերով երգերով (Անուշ գարուն, Ղարամանեանի «Պայծառ», «Սեւ աչեր»)։ Դաշնակի վրայ կ'ընկերանար տիկ. Շահպարոնեան։

Կը զիջերէն վերջ սկսան հրապարակին պարերը։ Մինչ այնքան առատ էր, որ շատ քիչեր միայն մեկնեցան եւ հայերէնով գոյգեր պարեցին մինչեւ լոյս, մինչ սեղաններու շուրջ համախմբուած երկսեռ երիտասարդութիւնը անմոռանալի ժամեր անցուց։

Վիճակահանութեան դրուեցաւ «Էյֆէլի աշտարակ»ին մանրանկարը, գեղարուեստական գործ Գ. Գօզոս Քէջեանի. Այս վերջինին պատրաստած ուրիշ մէկ «աշտարակ»ը չորս մեթր բարձրութեամբ պիտի ցուցադրուի Փարիզի միջազգ. Ցուցահանդէսին մէջ։

Խախի Հայ երիտասարդները նիւթական ծանր զոհողութիւններ սատնձնած էին։ Հանդէսին աննախընթաց յաջողութիւնը բարոյապէս մեծ վարձատրութիւն մը եղաւ իրենց համար։

ՇՐՋԻՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ Թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՀԱՅԸ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԵՑ ԹՈՒՐՔԸ ՊԻՏԻ ԹԱՐԳՄԱՆԷ...

ԽՄԲ.— Թուրք մամուլը կը շարունակէ գնահատական գրութիւններ հրատարակել հանգուցեալ Թէրզիպաշեան վարդապետի եռահատոր ուսումնասիրութեան մասին, որ կը ներկայացնէ բանաստեղծ Ֆիւզուլիի կեանքն ու գործը։ Ինչպէս կը յիշուի, Սօն Փօստա «Քոլորիս ներսը կարմրցնող դէպք մը» կոչած էր այս պարագան, նոր իմացած ըլլալով թէ հայ հայրենակից մը երեք հատոր գրեր է իրենց մեծ բանաստեղծին վրայ, իսկ իրենք՝ հազիւ թէ յառաջաբան մը.

Մամուլի նախկին վերատեսուչ եւ ծանօթ դրագէտ Գ. Էրճիւմէնտ Եալու հետեւեալը կը գրէ «Սօն Փօստա»յի մէջ.

— «Մեր հայրենակիցներէն մէկը ինքնարժէք գործ մը հրատարակեր է օսմանեան եւ թրքական գրականութեան անմահ բանաստեղծ մեծ Ֆիւզուլիի մասին։ Դժբախտաբար չեմ գիտեր եւ նոյն իսկ ծանօթութիւն չունիմ հայ լեզուին որուն շատ հարուստ ըլլալը լսած եմ։ Հետեւաբար այս գործին գրական արժէքի մասին կարծիք գաղափարս, այդ լեզուն գիտցողներուն ինծի բացծներէն միայն պիտի բաղկանայ։

Ինծի համար ուշագրաւ պարագան սա է որ, այս առթիւ մեր գրական աշխարհին մէջ ինչպիսի հակազդեցութիւն մը պիտի գործէ այս դէպքը որ զանոնքէն մեր երեսին կը զարնէ այն անտարբերութիւնը եւ գնահատանքի պակասը զոր ցոյց կուտանք մեր նախնիքներուն հանդէպ, մասնաւորապէս գրականութեան մարզին մէջ։

Մինչեւ այսօր, ոչ Ֆիւզուլիի, ոչ Պաքիի, ոչ Նէֆիի, ոչ Նէտիմի եւ ոչ ալ ասոնցմէ յետոյ եկող բանաստեղծութեան եւ գրականութեան վարպետներու մասին խոր ուսումնասիրութեան եւ ծանօթութեան արդիւնք քանի՞ գործ մէջտեղ եկած է։

Հայերէն Ֆիւզուլիի անունով գործը գնեցինք եւ իմաստալից մէկ գրաւականն է այն համակրանքին եւ յարգանքին որ ցոյց տրուած է զգայուն Թուրք բանաստեղծին, Թուրք հանճարին հանդէպ

Այս գրաւականը Պաղտատցի Թուրք բանաստեղծը իր ցեղակիցներէն կը սպասէր, բայց չկրցաւ ըլլալ ...

«Սօն Թելեկրաֆ»ի Հալէ Ֆիլօզոֆը ծածկանունով քրոնիկագիրը կը գրէ.

— «Կարգ մը վիճաբանութեանց պատճառ եղաւ Տէյիրմէնճեան (Ծ. Խ.— Թէրզիպաշեան պիտի ըլլայ) անուն Հայ Հայրենակցի մը մեծ Թուրք բանաստեղծ Ֆիւզուլիի մասին, 20 տարի աչքի լոյս թափելով երկու հատորնոց գործ մը գրելը։ Թէրզիպաշեան այժմ մեռած է, եւ ինչպէս մաղթած է իր այս գործին մէջ նոյն աշխարհը կը գտնուի Ֆիւզուլիի հետ որուն հանճարին սիրահարած էր։

Ցօղուածագիր մը որ այս գործի մասին քիչ մը ուշ լուր ունեցած է, խիստ զգայնութիւն մը ցոյց տուաւ իրեն այն երեւոյթին թէ Հայ մը գրի առած է Ֆիւզուլիի մասին ամէնէն մեծ գործը Մինչդեռ այս խնդրին մէջ զգայուն ըլլալու ի՞նչ կայ։ Ինչու թէ Թուրք մշակոյթը, անցեալի մնացորդ փոքրամասնութիւնները այնքան հոգւով գրաւած ըլլար ... Պէտք է խորհիլ թէ որքան Թուրք պէտք է ըլլալ՝ Ֆիւզուլիին այսքան հիացող մը ըլլալու համար։

Հայերուն մեծ Թուրք մշակոյթին այսպէս հոգիով ծառայութիւնները՝ մենք ոչ թէ զլացնուսութեամբ, այլ ընդհակառակն եւ բնականօրէն շատ գոհունակութեամբ պէտք է դիմաւորենք

Այսօր ալ մեր մէջ ունինք բարձր հայ մտաւորականներ որոնք մեծ Թուրք մշակոյթին իսկապէս ծառայած եւ մեծ համակրանք եւ երախտիք խլած են, ինչպէս երաժշտութեան մէջ՝ Գիմէն, ուսողութեան մէջ՝ Գրիգոր Քէօմիւրճեան, մեր հարիւրաւոր երիտասարդներուն ուսուցիչը։

Թուրքին վայել չէ ազգայնական նեղմտութեամբ մը ուրանալ մեր ազգային մշակոյթին մատուցուած ծառայութիւնները

Ճումհուրիէթի աշխատակից եւ ծանօթ պատմագէտ - գրագէտ Գ. Մ. Թուրհան Թան, այս անգամ ալ հետեւեալը կը գրէ իր մասնաւոր սիւնակին մէջ.

— «Թէրզիպաշեանի հայերէն գրած Ֆիւզուլի անուն գործը արժէքաւոր հանքի մը երեւոյթը ունի առնել։ Մենք անոր արժէքը ընդունելով հանդերձ, բանինք թէ, զայն կարելի է երեւան հանուած եւ գործածուած հանք մը նկատել, եւ այս կարգի հանքերու վրայ ոչ մէկը երեւան հանողի իրաւունք կրնայ ունենալ։

Գ. Թուրհան Թան կրկնել յետոյ թէ ինքը այս գործի մասին 5 տարի առաջ գրած էր, ամփոփ տեղեկութիւններ կուտայ երկու հատորներու բովանդակութեանց մասին եւ կը շարունակէ.

— Բայց հայերէն Ֆիւզուլին մեծ աշխատանքի մը արդիւնքն է եւ բանաստեղծին հանդէպ հոգեւին սնուցուած սիրոյ մը յուզումով գրուած է։ Գիտական արժէք մը ունի, եւ այս պատճառաւ ճիշդ կը գտնենք որ մեր լեզուին թարգմանուի ան։

** Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ, երկու բանաւէր Թուրք բժիշկներ 200ական ոսկի տրամադրած են հայերէն Ֆիւզուլին թուրքերէնի թարգմանելու եւ հրատարակելու համար։

ԷՒԳԱՖԻՆ ՀՐԱՒԷՐԸ ՄԻՒԹԷՎԷԼԼԻՆԵՐ ԸՆՏՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Էվգաֆի վարչութեան Բերայի տեսչութիւնը հետեւեալ ազդը հրատարակած է թուրք թերթերու մէջ, որպէս զի միւթէվէլլի ներկայանան մինչեւ մայիս 19.—

1. Տիփրիկի վաղըֆ, Ս. Մարիամ եւ Ս. Առաքել եկեղեցիները։
2. Գէօյիւքտէրէ, Ս. Հռիփսիմեանց եկեղեցին եւ դպրոցը։
3. Գօյունըրքէօյ, Երից Մանկանց եկեղեցին եւ դպրոցը։
4. Ենիքէօյ Ս. Աստուածածին եւ Սթէնիայի Ս. Կարապետ եկեղեցիները։
5. Ղալաթիա Ս. Փրկիչ Հայ Կաթոլիկէ եկեղեցին։
6. Ցօվհաննէս Նիւմիւչեան կտակը։
7. Սանասարեան վաղըֆը։
8. Այնալը Չէշմէի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին (Ծ. Խ.— Հայ բողոքականներու եկեղեցին)։
9. Զէօփլիւքչէշմէ Անարատ Ցղութեան Քոյրերու մայրավանքը եւ դպրոցը։
10. Խասգիւղի Ս. Ստեփաննոս եկեղեցին եւ Ներսէսեան դպրոցը։
11. Գուրուչէշմէ Երեւման Ս. Խաչ եկեղեցին եւ Ս. Թարգմանչաց դպրոցը։
12. Հալըճօղլու Ս. Աստուածածին եկեղեցին եւ դպրոցը։ (Գալֆայեան որբանոցի մասը)։
13. Բերայի Հայ Կաթոլիկ Պատրիարքարանի ենթակայ եւ զանազան թաղերու ութ եկեղեցիները։
14. Բ. Հիսար Ս. Սանդուխտ Կոյս եկեղեցին եւ դպրոցը։
15. Օրթաքէօյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Կաթոլիկ եկեղեցին եւ դպրոցը.
16. Գասըմ Փաշա Ս. Ցակոբայ եկեղեցին.
17. Օրթաքէօյ Ս. Աստուածածին եկեղեցին եւ դպրոցը։
18. Ֆէրիքէօյ Ս. Վարդանանց եկեղեցին եւ դպրոցը։
19. Շիշլիի Գարակէօզեան որբանոցը։
20. Բերա, Պալըքփազար Ս. Երրորդութիւն եւ անոր ենթակայ եկեղեցիները եւ դպրոցները։
21. Պէշիկթաշ Ս. Աստուածածին եկեղեցին եւ դպրոցը։
22. Սագըզ Աղաճի Հայ Կաթոլիկ Մխիթարեան վարժարանը եւ վանքը։
23. Ղալաթիա Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին եւ դպրոցը (Ճըրճըր վաղըֆէն)։
24. Թաքսիմ Ս. Ցակոբ անկելանոցը, հիւանդանոցը եւ գերեզմանատունը։
25. Բանկալթիի Մխիթարեան վանքը եւ դպրոցը (Բանկալթիի լիսէն)։

Էվգաֆի Գատըգիւղի ճիւղն ալ իր կարգին նոյն հրաւէրը ուղղած է հետեւեալ հաստատութեանց համար.—

1. Գատըգիւղ, Ս. Թագաւոր եկեղեցի։
2. Գուզկունճուք, Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցի.
3. Սկիւտար, Ս. Խաչ եկեղեցի։
4. Սկիւտար, Ս. Կարապետ եկեղեցի։
5. Պէյքօզ, Ս. Նիկողայոս եկեղեցի։
6. Գանտիլլի, Ս. Առաքելոց եկեղեցի։
7. Գարթալ, Ս. Նշան եկեղեցի։

** Էվգաֆի շրջանակներէ քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, նոր հրահանգը կը ջնջէ, ինչպէս բոլոր ներկայ միւթէվէլլիներու, պատրիարքին միւթէվէլլիի հանգամանքը։ Այնպէս որ, ըստ նոր հրահանգի տրամադրութեան, Պատրիարքն ալ իբր թեկնածու պէտք է ներկայանայ եւ կանոնական քննութեան ենթարկըւի որմէ յետոյ միայն կրնայ շարունակել իր միւթէվէլլիի հանգամանքը զանազան կտակներու եւ ազգապատկան կալուածներու վրայ։

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ թուրքեւխորհրդային յարաբերութեանց մասին, դեսպան Գարախանի հետ կանչուելուն առթիւ (29 ապրիլ).

— «Կ'ըսուի թէ Մոսկուա դժգոհ է Լ. Գարախանէն, որովհետեւ անոր պաշտօնավարութեան ընթացքին Էնկիւրիի մէջ Թուրք կառավարութիւնը նկատելի կերպով մը պաղած է խորհ. կառավարութենէն եւ սկսած սիրաբանութիւններ ընել վերջիններիս թշնամիներուն հետ, ինչ որ ամենայն իրաւամբ չարագուշակ նշան մը կը համարուի.

Թէ ինչ չափով Լ. Գարախան անձամբ մեղաւոր է թուրքեւխորհրդային յարաբերութեանց պաղեցման մէջ, դժուար է ըսել։ Անհաւանական չէ, որ ան, Հայ մը ըլլալով, շատ ալ հաճելի անձ մը չէ եղած Թուրք փաշաներուն համար։ Սակայն անհեթեթութիւն է խորհիլ, թէ այդ պարագան կրնար վճռական կամ նոյն իսկ որ եւ է նկատելի դեր կատարել Մոսկուայի եւ Էնկիւրիի բարեկամութեան տկարացման մէջ։

Պատճառները, անկասկած, առարկայական են եւ ոչ թէ ենթակայական։ Միջազգային ընդհանուր կացութեան մէջ վերջին երկու երեք տարուան ընթացքին տեղի ունեցած են այնպիսի խորունկ փոփոխութիւններ, որոնք չէին կրնար չազդել նաեւ Թուրքեւխորհրդային յարաբերութեանց վրայ։

Նախ եւ առաջ՝ զինաթափ Գերմանիոյ փոխարէն Եւրոպայի կեդրոնին մէջ նորէն գլուխ է բարձրացուցած ոտից ցգլուխ սպառազինուած Գերմանիա մը, որ Ճափոնի հետ միասին կը սպառնայ Խորհ. Միութեան եւ մանաւանդ կը տկարացնէ անոր քաղաքական ու զինուորական արժէքը Թուրքիոյ համար։

Երկրորդ՝ Եթովպիոյ դժբախտ պատերազմին հետեւանքով Ազգերու Լիկը այլ եւս որ եւ է ապահովութիւն չի ներկայացներ փոքր պետութեանց համար ընդդէմ աշխարհակալ մեծերու յարձակումներուն, եւ Թուրքիա, իր գոյութիւնը ապահովելու համար, հարկադրուած է փնտռել նոր երաշխիքներ եւ նոր հովանաւորողներ։

Երրորդ՝ Մոնթրէօյի խորհրդաժողովէն յաղթական դուրս գալով՝ Թուրքիա վերստացած է իրաւունքը ամրացնելու Տարտանէլն ու Վոսփորը, որով մեծապէս զօրացուցած է իր դիրքը եւ դարձած կրկին բաղձալի դաշնակից մը Միջերկրականի մէջ յանուն գերիշխանութեան իրարու հետ մրցող ծովային երկու մեծ պետութեանց՝ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ համար։

Չորրորդ՝ Եուկոսլավիոյ եւ Պուլկարիոյ մերձեցման հետեւանքով եւ Գերմանիոյ ու Իտալիոյ դէպի արեւելք շարժման սպառնալիքին տակ վտանգուած է Թուրքիոյ դիրքը իր արեւմտեան սահմաններուն վրայ, եւ Խորհ. Միութիւնը, ինքը վտանգուած ըլլալով, չի կրնար որ եւ է ապահովութիւն ընծայել Էնկիւրիի կառավարութեան։

Այսպիսի պայմաններու մէջ ծագումով ռուս եւ Լ. Գարախանէն ալ անհամեմատ աւելի տաղանդաւոր դեսպանագէտ մը իսկ պիտի չկրնար պահել Թուրքեւխորհրդային բարեկամութիւնը նախկին ջերմ վիճակին մէջ։ Եւ ով ալ ըլլայ Լ. Գարախանի յաջորդը, կը թուի թէ, չպիտի յաջողի կասեցնել այն յարաճուն սառնութիւնը, որ ժամանակէ մը ի վեր կը նկատուի Թուրքեւխորհրդային յարաբերութեանց մէջ։

Ընդհակառակն, պէտք է սպասել, որ իրերու երկաթէ տրամաբանութեամբ այդ յարաբերութիւնները հետզհետէ աւելի ու աւելի պաղին, մինչեւ որ օր մըն ալ անխուսափելիօրէն վերածուին թշնամութեան»

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Դպրոցական հանդէս

ՌՈՄԱՆ, 6 մայիս.— Սիրելի «Յառաջ», հինգշաբթի Համբարձման տօնին առթիւ Տր. Կ. Խաչի մասնաճիւղը երկրորդ անգամ ըլլալով սարքեց իր նորակազմ դպրոցի հանդէսը։ Ժամանակէն առաջ ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը, որ կը բաղկանար ընդհանրապէս ծնողներէ։ Օրուան նախագահուհին իր բացման խօսքին մէջ գոհունակութիւն յայտնեց գործին յաջողութեան համար։ Ցետոյ աշակերտները «Հայ Աղբիւր» խմբերգով բացին հանդէսը ու յաջորդաբար եղան երգեր, մեներգներ եւ արտասանութիւններ։ Գրեթէ բոլոր աշակերտները արտասանեցին անխտիր։ Աւելորդ կը նկատեմ բոլորին անունները նշանակել խնայելու համար «Յառաջ»ի էջերը։ Տիկ. Սինանեան (վարժուհին) գրաւոր ճառ մը խօսեցաւ դպրոցի շուրջ։ Ցետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Գ. Ա. Փօյաճեան որ ջերմապէս գնահատեց Կ. Խաչի գործունէութիւնը, կոչ ըրաւ ներկաներուն որ բոլորուին այս միութեան շուրջ, աջակցելով նիւթապէս եւ բարոյապէս։

Անուրջէ մը գոյացաւ կոկիկ գումար մը։ Ապա աշակերտները ներկայացուցին մէկ արարով խաղ մը, «Գատնուկը» որ անցաւ շատ յաջող։ Ժողովուրդը հեռացաւ գոհ տպաւորութեան տակ, մաղթելով Կ. Խաչին կատարել յաջողութիւն իր այսպիսի ձեռնարկներուն։

Իսկ խաչուհիներն ալ շնորհաւորեցին վարժուհին որ ջանք չէր խնայած հանդէսին յաջողութեան համար։ Հանդէսը փակուեցաւ «Յառաջ նահատակ»ով։

Ասողիկ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (272)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Երթները ամուր մը սեղմած՝ Լեւոնը պահ մը ընկերներուն նայեցաւ, գլուխը սիրօրէն շարժելով

— Մտիկ ըրէք,— Լեւոնը խօսքը ուղղեց ընկերներուն,— ինքս ալ գիտեմ քաղաք մտնելու հետ կապուած վտանգները, բայց աղէկ աւելի բան մըն ալ գիտեմ, որ դուք, վերջին դէպքերու ազդեցութեան տակ, բոլորովին անուշադրութեան կը մատնէք։ Չպիտի մոռնաք, որ՝ լաւ կամ վատ, Վասպուրականի մտաւոր ու քաղաքական կեդրոնը քաղաքն է։ Եթէ կ'ուզէք՝ գլխատեցէք զայն, բայց հաւատացէք որ ամբողջ շրջանները կը մեռնին անգլուխ մնալով, ու դուք է խաչ քաշած կը լինէք մեր գործին վրայ։ Մի խաբէք ինքզինքնիդ, մենք չէ որ քաղաքը դարձուցինք յեղափոխական շարժման կեդրոնը, այլ Վանայ քաղաքն էր, որ դեռ եօթանասնական թուականներուն ազգային պաշտպանութեան հիմը կը դնէր «Միութիւն ի Փրկութիւն» գաղտնի ընկերութեամբ ու առով կը դառնար կեդրոնը ամբողջ Հայաստանի. Մեր սխալը՝ ծայրայեղ կեդրոնացումը եղաւ, սխալ մը, որու մասին հիմա խօսելու ժամանակը չէ սակայն։ Ինչ որ ալ լինի, մենք քաղաքը իր բախտին չենք կրնար ձգել, ինչպէս որ կ'առաջարկէ Գիծան։ Այդ պիտի նշանակէ ձեռք քաշել գործէն։ Ընդհակառակն, ամէն գնով պէտք է աշխատինք մէկը հասցնել քաղաք բարոյալքուած շարքերը ամրապնդելու, վստահութիւն եւ կորով ներշնչելու ժողովուրդին, եթէ նոյն իսկ ժողովուրդը մեզմէ խուսափի։

— Ճիշդ է,— Լեւոնի խօսքը կտրեց Գէորգը,— մենք ալ գիտենք քաղաքի նշանակութիւնը, բայց Լեւոն, ինքդ ալ ինծի նման կ'ըմբռնես որ ներկայ պայմաններու մէջ քաղաք երթալ փորձելը՝ չուանը վիզը անցընելու համար է...

— Ցետո՞յ ...

— Ցետոյ այն՝ որ պարզապէս ինքնասպանութիւն է քաղաք երթալը.

Զարմանալի կրակ մը վառեցաւ Լեւոնի աչքերուն մէջ։ Ջերմէն շառագունած դէմքը յանկարծ գունաթափուեցաւ, ու ձախ երեսի պալարները սկսան արագ արագ կծկուիլ։ Երբ ճիգով մը ինքզինքին տիրապետել վերջ. Լեւոնը սկսաւ խօսիլ՝ բառերը ծանր ու հատիկ հատիկ արտասանելով, ձայնը՝ ջերմութենէ դուրս՝ ծակող սառնութիւն մը ունէր։

— Ինքնասպանութիւն չխաղանք, ոչ ալ մարդ քաղաք երթալու պէտք ունի անձնապաշտ լինելու համար։ Մենք բոլորս ալ, քաղաք երթանք թէ հոս մնանք, դէմ դիմաց կանգներ ենք մահուան։ Այդ գիտէք, թէեւ այդ ոչ մէկերնուս համար նորութիւն մըն է, մենք տարիներով այս վիճակը ապրած ենք։ Ուրեմն, այլ եւս չխօսինք վտանգի մասին։ Վտանգը ամէն տեղ ալ կայ, եւ մենք մահէն խուսափելու իրաւունք չունինք։ Պէտք է նայինք հարցին գործնական արժէքի տեսակէտով։ Բանտարկուած հարիւրաւոր ընկերներ ունինք քաղաքին մէջ։ Մեր լաւագոյն ընկերները, Եկաւեանը, Գաբրիէլը, Ներսէսը բանտի գնտակոր նետուած են։ Թէ ի՞նչ վիճակի մէջ են, Աստուած միայն գիտէ։ Վիրաւոր Վահէն, առանձնարանի մէջ բանտարկուած է. իսկ դուք գիտէք թէ ինչ վախճան կը սպասէ անոր։ Խօսէ, Գիծա, ըսէ որ մենք բարոյական պարտականութիւն չունինք անոնց հանդէպ։ Ըսէ, ըսէ, որ մենք անտարբեր հանդիսատեսի դեր պիտի կատարենք, երբ մեր թանկագին Վահէն պարանի ծայրէն, լեզուն դուրս ինկած՝ ճօճուի ...

Գիծայի գունաթափ շրթները յուզումէն սկսան դողալ։ Հեկեկանք մը կոկորդին դէմ առաւ, ու հազիւ խեղդուկ ձայնով մը կրցաւ ըսել.

— Լեւոն, ես ալ հետդ կուգամ ...

— Ես ալ, ես ալ,— արցունքով մըկտաց վարդապետը։

Գէորգը յուսահատօրէն ձեռները տարածեց։ Լեւոնը իրաւունք ունէր։ Այլ եւս այդ հարցի մասին չխօսեցան։ Լեւոնը պիտի փորձէր մինակ կամ երկու ընկերով քաղաք մտնել։

Գէորգն ու Լեւոնը միասին կազմեցին ամէն մէկ խմբի մասնակցողներու ցանկը։ Երբ Գէորգը բարձրաձայն սկսաւ կարդալ հայդուկներու անունները, նոր յայտնի եղաւ, որ Լեւոնին հետ պիտի երթային Առիւծ Գեւոն եւ Թոփալ Սատանան։

Մարագի անկիւնը, հայդուկ ընկերներով շրջապատուած Առիւծ Գեւոն, երբ իր անունը լսեց, հպարտութեամբ կողքի նստողներուն դառնալով, ըսաւ.

— Ես, ուանակներ, Սուրբ Նարեկի մէջ գրուկ է, որ մարգարիտը ֆըխիի մէջ ալ նետես, նորէն մարգարիտ կը մնայ։ Շատ ալ որ ձեզ պէս մարդոց մէջ նստեր եմ, մարգրիտը նորէն մարգրիտ է... Ես ու պարոն Լեւոնը որ մէկտեղուինք, հէ՜յ հէ՜յ, աշխարհը իրար կ'անցընենք։

— Հա՛, ամմա էս անգամը զօռ է, Գեւօ, վախնամ Թուրքերը կաշիդ պանիրի տիկ հանեն,— կատակեց ճանիլ հայդուկ մը։

— Սա՛ւս, լակոտ, երէկ մէկ էս օր երկու՝ ձեռքդ հրացան տուեր են, հէլ չի դու ինծի մի բանար,— աչքերը չռելով սաստեց Առիւծ Գեւոն,— որ ձեր մէջը ինծի հաւասար մարդ կ'ըլլէր, ինչո՞ւ միայն իմ անունս կուտար պարոն Գէորգը։

— Ախպօրս ըսեմ,— Թոփալ Սատանան մեղմօրէն ուղեց Առիւծ Գեւոյի սիրտը շոյել,— ախպօրս ըսեմ, պարոն Գէորգը իմ անունս ալ կարդաց։

— Հա, ծօ, քեզի փէշէնկ ձիու պէս հետս կը տանիմ,— փնթփնթալով մը պատասխանեց Առիւծ Գեւոն,— գիտե՞ս ինչու համար։

— Չէ, ինչո՞ւ համար։

— Որ սիկարէթ փաթթելուս՝ առջեւս թէմէննահ բռնած, կրակ տաս..

Չորս կողմէն հայդուկները ծիծաղելով դիմաւորեցին Առիւծ Գեւոյի կատակը, մինչ Թոփալ Սատանան բարկացած քթի տակէն կը մռլտար։

Մինչեւ երեկոյ ոչ ոք եկաւ տղայոց մօտ։ Մթնել սկսելուն միայն, Ցովհաննէսն ու երկու գիւղացիներ բեռցուած հացի պաշարով՝ մարագի դռնէն ներս մտան։ Տղաքը հապճեպով պատառ մը հաց կերան, մնացածը տեղաւորելով չանթաներուն մէջ։

Ցովհաննէսն ու Մոխրաբերդցիները սարսափելի բաներ պատմեցին Կարճկանի մասին։ Հոն ալ խիստ խուզարկութիւններ սկսած էին. բռնութիւն, ծեծ, ձերբակալութիւններ ամէն հայ գիւղի մէջ։ Ցովհաննէսի պատմածի համաձայն Բաղէշէն մեծ թիւով զօրք կը քալէր Կարկառի վրայ։ Բայց ամէնէն աւելի ծանր տպաւորութիւն ձգեցին լուրերը Կեցանի Աբդուլլահ բէկի կատարած հրէշութիւնները։ Այդ բէկը, որ մեծ ազդեցութիւն ունէր կառավարական շրջաններու մէջ, յիսունի մօտ զօլամներու գլուխը անցած՝ գիւղէ գիւղ կ'անցնէր, հրէշային անգթութիւններ կատարելով։

Հայդուկները մռայլած դէմքով մտիկ կ'ընէին Ցովհաննէսի պատմութիւնը։ Ինչպէս կ'երեւէր, Վասպուրականի հայութիւնը 1896 թուականի սարսափի օրերը կ'ապրէր կրկին։ Բոլորն ալ անհամբեր կը սպասէին մթնելուն՝ այդ մարագի սեղմուած պատերու մէջէն դուրս գալու համար։ Գիշերով կը սկսէր յեղափոխականներու օրը, երբ կառավարական ուժերը կ'ապաստանէին ծակ ու ծուկ մտնել։ Գիշերը, հայդուկի տիրապետութեան ժամանակն է։ Երբ անճրագ գիւղերը կը ծծկուէին խաւարի մէջ կորած, երբ ճամբաները կ'ամայանան, հայդուկը ու սոված գայլը ազատ համարձակ կը շափշփեն ձիւնով ծածկուած երկիրը, որ կարծես անմարդաբնակ լինի։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

վոյթ կարգադրութիւնը երկու երկիրներուն միջեւ առկախ մնացած խնդիրներու: Ենկիւրիի մէջ կը կարծեն թէ Ա.Դ. Ժողովոյն յառաջիկայ գումարման ընթացքին (24 մայիս) սանճաքին վերաբերեալ բոլոր դժուարութիւնները պիտի հարթուին եւ Թուրքեւսուրիական սահմանագլուխին եւ սանճաքին վերաբերեալ դաշնագիրները պիտի ստորագրուին Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ:

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸՆԷԻՆ ԽՐԹԻԱԾ ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐԸ

Ինը ռումբեր քանուեցան մեկուն սենեակէն

Երէկ հաղորդած էինք թէ Ապահովութեան տեսչութիւնը ձերբակալած է վտանգաւոր ահաբեկիչ մը, Սթէֆան Մարուզիք, Խրուաթ:

«Մաթէն» շատ մեծ կարեւորութիւն տալով այս ձերբակալութեան, կը գրէ թէ՝ հակառակ Ապահովութեան Տեսչութեան գաղտնապահութեան, «կարելի չէ ծածկել թէ ահաբեկչական ճշմարիտ կազմակերպութիւն մը երեւան հանուած է Փարիզի մէջ. իբրեւ չարագործ հիւղա մը, Ուսթաշիներու չարաչուք խումբը կը վերածնի իր աճիւնէն»:

Այս բանաստեղծական բացատրութենէն վերջ, թերթը կը գրէ թէ Սթէֆանէն զատ երկրորդ ահաբեկիչ մը ձերբակալուած է հայրենակիցներու մօտ ուր ռումբեր կը պահէր:«Ի՞նչ նպատակով, ո՞ր ահաբեկչական գործողութեան համար:Քննութիւնը դեռ չէ կրցած հաստատել, ինչպէս որ չեն գիտեր թէ երկու կալանաւորները մեղսակիցներ ունի՞ն: Ամէն պարագայի մէջ, պրպտումները կը շարունակուին օրէ օր եւ յուսալի է թէ ոստիկանութիւնը պիտի կրնայ քակել այս վտանգաւոր ցանցին բոլոր գաղտնի թելերը. ցանց մը որ նորէն տարածուած է մեր երկրին վրայ»:

Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, Սթէֆան Մարուզիք եղած է Մեսինայի Ուսթաշիներուն ղեկավարը, ապա հեշտակաւոր Անթէ Փավէլիչի աջ բազուկը: Ֆրանսա եկած է մարտ 27ին եւ ղաղտնապէս տեղաւորուած պանդոկի մը մէջ, իբրեւ լրագրող: Քիչ անգամ դուրս կ'ելլէր եւ շատ մարդ չէր ընդունէր: Կասկած հրաւիրեց ուրբաթ օր, երբ ինքնութեան թուղթ առնելու գացած էր: Անգլիոյ Թագաւորին Թագադրութեան առթիւ հաւաքուած տեղեկութիւնները օգնեցին ձերբակալելու, մանաւանդ որ անցագիրն ալ կեղծ էր:Սենեակին մէջ խուզարկութիւն կատարուելով, շատ կարեւոր թուղթեր եւ հասցէներու տետրակ մը բռնուեցաւ: Այս տետրակին շնորհիւ՝ ձերբակալուեցաւ երկրորդ Խրուաթը, որ գաղտնի կ'ապրէր եւ որուն պայուսակներուն մէջ գտնուեցան 9 ռումբեր, իւրաքանչիւրը հինգ քիլօ ծանրութեամբ: Երկրորդ կալանաւորն ալ կեղծ անցագիր ունէր: Հարցաքննութիւններէն կ'երեւայ թէ կապ մը կայ իր քով գտնուած ռումբերուն եւ Գոտտօ - Մարսէյլ ճեպընթացին մէջ պատահած պայթիւնին միջեւ (5 մայիս):

Կ'ենթադրուի թէ ահաբեկիչները կ'ուզէին օգտուիլ Անգլիոյ թագաւորին թագադրութեան հանդէսէն եւ Փարիզի ցուցահանդէսէն, զանազան ահաբեկումներ կատարելու համար: Մինչեւ անգամ կը յիշուի Նուկոսլավիոյ խնամակալին՝ իշխան Փօլի անունը:

Հրեաներու ներգաղթը կը շարունակուի

Պաղեստինի կառավարութիւնը 700 նոր արտօնագիրներ սահմանեց Հրեաներու ներգաղթին համար, չորս ամիս տեւողութեամբ, սկսելով ապրիլ 1էն: Այս տնօրինութիւնը մեծ դժգոհութիւն պատճառեց Արաբներուն, որոնք մասնաւորապէս ջղագրգռուած են արքայական յանձնաժողովին տալիք որոշումէն, ի մասին Պաղեստինի հարցին լուծման: Իսկ Հրեաներն ալ կը տրտնջան թէ ծածապէս կրճատուած է արտօնագիրներու թիւը, ինչ որ հակառակ է հրէական շահերուն:

Խ. Միութեան խաղաղ ցուցահանդէսով

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Խ. Միութեան ընդարձակ չարժանկար-քարտէսը պիտի պատրաստուի մօտերս: Զանազան հանրապետութեանց կեանքը, ճարտարարուեստութիւնը եւ մշակոյթը պիտի պատկերացուին շարք մը շարժանկարներով որոնք պիտի ցուցադրուին դպրոցներու մէջ եւ դասախօսութեանց առթին: Շարժանկարի վեց արշաւախումբեր շուտով ճամբայ պիտի ելլեն պատկերները քաշելու համար: Դէպի Սառուցեալ ովկիանոս ղրկուած արշաւախումբ մը պիտի նկարէ նաւագնացութիւնը, խորհրդային կայանները եւ ձմեռնային կեանքը: Ուրիշ արշաւախումբ մը Կեղը. Ասիա երթալով, չարժանկարի նիւթեր պիտի հաւաքէ Քարաքում անապատի նուաճման մասին:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐԸ ժողով գումարելով, պատուիրակութիւն մը ղրկեցին վարչապետին, ելք մը գտնելու համար: Գործադուլը 24 ժամ յետաձգուեցաւ: Իսկ ճաշարաններու, պանդոկներու եւ սրճարաններու գործադուլը անխուսափելի կը համարուի:

ՍՊԱՆԻԱՅԷՆ հասած վերջին լուրերու համաձայն, Գիլպաոյի զօրքը յաջողած է հա առնել Սոլլուվէի գագաթը:Միւս կողմէ կառավարական զօրքը հետզհետէ կը պաշարէ Թօլէտոն:Ապստամբները կը շարունակեն ռմբակոծել Մատրիտը: Անցեալ օր 100 ռումբ ձգեցին:150 հոգի վիրաւորուեցան, 40 հոգի մեռան:

340.000 ՀՈԳԻ շարժման մէջ պիտի դրուին Մ. Նահանգներուն մէջ, գործադուլ պարտադրելու համար 17.000 սինէմաներու, ուրիշ խօսքով՝ 2.500.000 աշխատաւորներու որոնք կ'աշխատին շարժանկարին արուեստին մէջ:

Փառք

ԱԹՆԱՍԻՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, ընկ. ....եանի բնակարանը, կը հրաւիրուին Թաղմին, Ցաւրոս եւ Հրայր խումբի բոլոր ընկերները, ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Ա. ԽՈՍՀԱԿԵԱՆ:

Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի ժողովներ եւ դասախօսութիւններ

«ՌՈՍՏՈՄ», «ԻՇԽԱՆ» ենթակոմիտէներու վաճառն եւ թաթուլ խումբերու դասախօսութիւնը՝ 18 մայիս հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Եաճրիկեան սրահին մէջ: Կը դասախօսէ ընկ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ:

«ՔԻՌԻ» խումբի կազմակերպած հրապարակային դասախօսութիւնը Ժամանակցութեամբ Նիկոլ-Դուման խումբի, տեղի պիտի ունենայ 16 մայիս կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2.30ին, մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ: Կը խօսի ընկ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«Հայ Արծիւ» ակումբը իր անդամներուն զարգացման համար կազմակերպած է շաբաթական դասախօսութիւններ ծանօթ մտաւորականներու կողմէ:

Առաջին դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 15 մայիս, շաբաթ իրիկուն ժամը 21էն 22.30, իր կեդրոնատեղին՝ 22, Rue Richer, Փարիզ: Պիտի դասախօսէ Գ. Կ. Ց. Բաամաջեան նիւթ՝ «Հայ ազգին ծագումը»: Դասախօսութենէ վերջ պար մինչեւ կէսգիշեր:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկ. Դաւիթ Արապօյեան ցաւակցութիւն կը յայտնեն իրենց անզուգական հայրենակից՝ ԽԱՉԻԿ ԴԱՒԻԹԵԱՆի մահուան առթիւ, իր ընտանիքին եւ պարագաներուն:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ Յառաջդիմասիրաց Միութիւնը իր անդամները եւ անդամուհիները կը հրաւիրէ ընդհանուր եւ ծնողական ժողովի, որ տեղի պիտի ունենայ 15 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, դպրոցի սրահին մէջ: Օրակարգ՝ Ձեկոյց Ցամենայ գործունէութեան եւ ընթացիկ հարցեր:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Գ. Զ. Մեքշանեանի (Գարակէօզեան) սրահը, 48 Rue Ernest Renan, Իսի: Կը խօսի Գնդ. Ց. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ. Նիւթ ունենալով վասպուրականի հերոսամարտը: Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70

(ՈՐԹՈՒԵՆԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 14 ՄԱՅԻՍ VENDREDI 14 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3420

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՖՐԱՆՔԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՆԳՈՅՑԸ

Երկուշաբթի օր, պետական անթելը սրտագին ողջոյն կ'ուղղէր Թուրքիոյ վարչապետին, որ Փարիզէն անցաւ Լոնտոն երթալու համար:

Սովորական մեծարանքներէն վերջ, մասնաւորապէս ծանրանալով Ֆրանքեւթուրք բարեկամութեան վրայ, յոյս կը յայտնէր թէ շուտով պիտի լուծուին առկախ հարցերը երկու երկիրներուն միջեւ:

Բայց միայն անթելը չէ որ այս հարցի մասին կ'արտայայտուի առանց վերապահութեան: Եթէ անթելով արձակուած խօսքերը կ'արձագանգեն ու կը ցնդին, յեղյեղուկ տպաւորութիւններ ձգելով միտքերու վրայ, անդին կան թերթերն ու գիրքերը:

Իսմէթ Ինէօնիւի ժամանումէն շատ առաջ, բազմաթիւ թերթեր սրտառուչ արտայայտութիւններ ունեցան Ֆրանքեւթուրք բարեկամութեան մասին:

Նոյնիսկ Ալեքսանտրէթի վէճը եւ այդ առթիւ Թուրք մամուլին ցանած թոյնը արգելք չեղան սրտագեղ արտայայտութեանց: Ճիշդ է, երբեմն վիտողութիւններ եղան, բայց շատ զգոյշ, գրեթէ անզգալի: Կարգ մը թերթերու լեզուէն դատելով, կարծես թէ Ֆրանսան արդարանալու պէտք ունէր, եւ կը ձգնէր համոզել որ գիմացինները սխալ չհասկնան ...

Մնաց որ, Թուրք մամուլին գանգատները ոչ իսկ տեղ գտան Փարիզի թերթերուն մէջ:

Չէին կրնար առարկել թէ տեղեկութիւն չունէին կամ լեզուն չէին հասկնար, քանի որ մէկէ աւելի Ֆրանսերէն թերթեր կը հրատարակուին Պոլսոյ մէջ: Մինչդեռ չանթեր պիտի արձակէին, տարբեր պարագաներու մէջ:

Ո՞ւր է գաղտնիքը այս խոհեմազարդ քաղաքականութեան:

Ֆրանսա չուզեր որ Ջուրերը աւելի պղտորին Միջերկրականի մէջ, Մօտաւոր Արեւելքի ափերուն վրայ: Իր հողերը սովորականէն աւելի ծանր կը կշռեն այստեղ, արեւմուտքի մէջ, եւ իրեն համար նախընտրելի է եթէ ոչ զինակից մը, գէթ վստահելի բարեկամ մը աւելի ունենալ Արեւելքի մէջ:

Միւս կողմէ, Փարիզի մէջ հետզհետէ աչքի կը զարնէ յարաճուն հոսանք մը՝ Ֆրանքեւթուրք բարեկամութիւնը վերածելու փոխադարձ օգնութեան դաշինքի մը:

Այս տեսակէտին կառչած են ոչ միայն համայնավար կուսակցութիւնը եւ ուրիշ ձախակողմեան կամ չափաւոր հոսանքներ, այլ եւ նախկին վարչապետներ ու նախարարներ:

Օրինակ, նախկին վարչապետ Փօլ Պօնքուր, որ քանի մը տարի առաջ այնքան խանդավառութեամբ ողջունեց Թուրքիոյ մուտքը Ազգաժողովին մէջ, մինչեւ այսօր ալ ջերմապէս կը պաշտպանէ Ֆրանքեւթուրք փոխադարձ օգնութեան դաշինքը

Եթէ չենք սխալիր, նոյն տեսակէտին վրայ կանգնած են, նաեւ, Երեսփ. Ժողովի Նախագահը, Պ. Էռիօ եւ արտաքին Նախարարը, Պ. Իվօն Տէլպոս, դատելով իրենց պաշտօնաթերթին լեզուէն:

Ամէն պարագայի մէջ, բոլոր տրամադրութիւնները հակած են դէպի հաշտեցողութիւն, աւելի սերտ համաձայնութիւն՝ Թուրքիոյ հետ, հակառակ միջանկեալ տագնապներուն, որոնց վերջիններ եւ գլխաւորը կը կազմէ Ալեքսանտրէթի Թնճուկը:

Իսկ այս տրամադրութիւնը կը նշանակէ տեղի տալ զանազան հարցերու մէջ, լքելով տկարը կամ ինչ որ ուղղակի կապ չունի հետապնդուած քաղաքականութեան հետ:

Այսպէս եղած է միշտ Եւրոպան, ամէն անգամ որ խնդիրներ ունեցած է Մօտաւոր Արեւելքի եւ մասնաւորապէս Թուրքիոյ հետ: Եկող-գացող դահլիճները բան չեն կրցած փոխել այս ճակատին վրայ: Եւ, ընդհակառակն, եթէ անոնք ձախ հակումներ ունին, աւելի հաշտարար երեւցած են, յանուն խաղաղութեան:

Դժուար է ըսել թէ ի՛նչ նոր զիջումներ կրնայ կատարել Ֆրանսա, երբ Թուրքիոյ վարչապետը նորէն Փարիզ հանդիպի, Լոնտոնի մէջ ծրագրուած տեսակցութիւններէն վերջ, որոնք շատ աւելի կարեւոր հանգամանք ունին:

Եթէ հաւատանք արաբական թերթերուն, Թուրքերը միշտ անհաշտ են Ալէքսանտրէթի հարցին մէջ: Իբրեւ թէ անոնք հետեւեալ պահանջները դրած են.—

1. Սանճաքը պէտք է կոչուի Հաթայ, եւ վճիռները պէտք է տրուին յանուն Հաթայի ժողովուրդին.— 2. Պէտք է վճարել տասան մը հաստատուի Սանճաքին մէջ, անկախ սուրիական իշխանութենէն.— 3. Սանճաքին արտաքին քաղաքականութիւնը պէտք չէ ենթարկուի Սուրիոյ կառավարութեան.— 4. Լիազօրութիւն առեւտրական դաշնագիրներ կնքելու, առանց Սուրիոյ միջամտութեան:

Տակաւին կայ դրօշի խնդիր մըն ալ:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Ֆրանսայի արտաքին Նախարարութիւնը վճռական դիրք բռնած է այս պահանջներուն դէմ: Այնպէս որ, անելը պիտի լուծուի նոր տեսակցութեանց շնորհիւ, երբ Իսմէթ Ինէօնիւ Փարիզ հանդիպի:

Իսկ ամենավերջին տեղեկութիւնները կը հաւաստէին թէ շատ մը դժուարութիւններ հարթուած են Ժընեւի մէջ, Ֆրանսական դեսպանին եւ Թ. Ր. Արասի բանակցութիւններով:

Այսպէս կամ այնպէս, երկար սպասելու պէտք չունինք, իմանալու համար բուն իրականութիւնը: Այս բոլոր հարցերը ելք մը լուծած պիտի ըլլան մինչեւ մայիս 20—25, Փարիզի կամ Ժընեւի մէջ:

Ալէքսանտրէթի վէճը փակագիծ մը կը կազմէ ընդհանուր լաբիւրինթոսին մէջ: Բուն հարցը այն է որ՝ արեւմտեան պետութիւնները նորէն մրցումի ելած են, Թուրքիան սիրաշահելու համար, իսկ այս վերջինը յաճախ գլխու պտոյտներ կ'ունենայ, ամէն բան վերջացած համարելով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՊԱՏԳԱՄԸ ԻՐ ԹԱԳԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՌԹԻՒ

Միջնադարեան սովորութիւններ եւ ամենավերջին գիւտեր իրար խառնուած

Աշխարհի բոլոր թերթերը սիւնակներով մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն Անգլիոյ թագաւորին թագադրութեան արարողութեանց առթիւ, որ խիստ անխոհեմ հանգամանք ունէին

Արարողութիւնը տեւեց առաւօտ արշալոյսէն մինչեւ իրիկունը ուշ ատեն: Թագաւորը իր աւանդական ճառը խօսեցաւ ժամը 20ին, ի լուր բովանդակ աշխարհի: Ինչպէս օծման եւ երդումի արարողութիւնը, նոյնպէս այս ճառը կը լսուէր բրիտանական ամենահեռաւոր գաղթավայրին մէջ: (Կէս օրուան ժամը 12.30ին տեղի ունեցաւ աւանդական մեծարանքը Ուէսթմինսթըրի Աբբայարանին մէջ եւ այդ առթիւ երգուեցաւ գոհաբանական տաղ մը, որ միեւնոյն ատեն կը լսուէր Նոր Զելանտայի մէջ, ուր արդէն կէս գիշերը անցած էր եւ բրիտանական Քոլոմպիայի մէջ, ուր առտուան ժամը 4ն էր):

Բրիտանական հնարամտութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած էր, հաշտեցնելու համար միջնադարեան աւանդութիւնները նոր պայմաններու հետ: Կատարուած արարողութիւնը ճիշդ այն էր ինչ որ Միջին դարերուն: Վերջին թագադրութենէն ի վեր (1911) շատ մը նոր գիւտեր հնարուած ըլլալով, այս անգամ աւելցուած էին ձայնասփիւռներ եւ բարձրախօսներ: Մասնաւոր գործիք մը դրուած էր Աբբայարանի խորանին վրայ, բրիտանական ձայնասփիւռի ընկերակցութեան ազդարարներուն համար (սփիքըր): Հեռաձայն եւ փոթօտաբիֆի խողովակներ հաստատուած էին, լուր եւ ձեռագիր հասցնելու համար թերթերուն: Ուրիշ մեքենաներ ալ դրուած էին շարժանկարի մասնագէտներու տրամադրութեան տակ: Նոյն իսկ Ս. Եդուարդի աթոռը, որ բրիտանական պատմութեան առաջին օրերէն մնացած յիշատակ մըն է եւ որուն վրայ տեղի ունեցաւ թագադրութիւնը չորեքշաբթի ժամը 12.30ին, օժտուած էր ձայնասփիւռով մը: Աթոռին ոտքերէն մէկուն եռեւ դրուած էր մետաղեայ սեւ տուփ մը, որ կը լսցնէր թագաւորին ձայնը, երբ իր հանդիսաւոր պատասխաններ կուտար Քէնթըրպըրիի Արքեպիսկոպոսին:

Վերջապէս, առաջին անգամ էր որ հազարամեայ արարողութեան առթիւ թագաւորին պատգամը ի սփիւռս աշխարհի կը տարածուէր շնորհիւ ժամանակակից գիւտի մը, ռատիօ: Առաջին անգամ էր որ, ինչպէս Ճորճ Զ. ինքն ալ շեշտեց, նորապսակ թագաւոր մը կրնար «իր ժողովուրդին խօսիլ իրենց տանը մէջ, իր թագադրութեան առթիւ»:

Թագաւորը իր ճառին մէջ սրտանց շեշտեց թէ «երբեք թագադրութեան հանդէս մը այսքան լայն նշանակութիւն չէ ունեցած, որովհետեւ գաղթավայրութիւնները այսօր են աւելի եւ հաւասար՝ Միացեալ Թագաւորութեան հետ (Անգլիա): Ես այս առտու զգացի թէ ամբողջ կայսրութիւնը իսկապէս համախմբուած է Ուէսթմինսթըրի Աբբայարանին պատերուն մէջ: Ուրախ եմ որ կրնամ խօսիլ ձեզ բոլորիդ, ուր որ ալ ըլլաք: Թագուհին եւ ես առողջութիւն եւ երջանկութիւն կը մաղթենք բոլորիդ, եւ այս արարողութեան պահուն մենք չենք մոռնար անոնք որ կ'ապրին հիւանդութեան կամ մահուան ստուերին տակ: Բառեր չեմ կրնար գտնել շնորհակալութիւն յայտնելու ձեր սիրոյն եւ հաւատարմութեան, այսօր փողոցներու մէջ ձեր ցոյց տուած բարեացակամութեան համար: Մեր սիրտերը կը ղեկեն այն անհամար շնորհաւորութիւններէն որ կը տեղան անդրծովեան երկիրներէ եւ այս կղզիներու միւս մասերէն: Կ'ուզեմ այսքանը միայն ըսել որ, եթէ յառաջիկայ տարիներու ընթացքին կրնամ իմ երախտագիտութիւնս յայտնել ձեզի ծառայելով ձեզ, այդ ճամբան պիտի ընտրեմ, ամէն բանէ վեր:

«Միլիոնաւոր էակներու համար թագը խորհրդանշանն է միութեան: Շնորհիւ Աստուծոյ եւ կամօքն Բրիտանական Հասարակապետութեան ժողովուրդներուն ես ստանձնած եմ այս թագին պատասխանատուութիւնը, եւ գիտեմ որ, իբրեւ ձեր արքան, ինծի կ'իյնայ պաշտպանել անոր պատիւն ու ամբողջութիւնը: Անշուշտ մեծ եւ տեւական պատասխանատուութիւն մըն է այս, սակայն տեսնելով ձեր ներկայացուցիչները իմ շուրջս Աբբայարանին մէջ եւ ձերմանակցութիւնը այս ազգային շքեղ արարողութեան, ես ուժ կ'առնեմ: Այս հանդիսութեան արտաքին ձեւերը շատ հին են, բայց անոր ներքին նշանակութիւնը եւ պատգամը միշտ նոր են, որովհետեւ անոր ամենամեծ արժանիքն է ծառայելու ճիգը: Իմ կողքին ունենալով թագուհին եւ պտտցնելով ամէնէն հանդիսաւոր բառերը, կը յայտարարեմ թէ Աստուծոյ օգնութեամբ, մենք հաւատարմօրէն պիտի կատարենք մեր պարտականութիւնը: Թագուհին եւ ես միշտ մեր սիրտերուն մէջ պիտի պահենք այս օրուան ներշնչումը: Երանի՛ թէ մեր ջանքերը կարենային միշտ արժանի ըլլալ այն բարեացակամութեան որով շրջապատեցիք մեզ մեր իշխանութեան սեմին վրայ: Սրտանց շնորհակալութիւն կը յայտնեմ ձեզի: Աստուած օրհնէ ձեզ»:

Ուրիշ մանրամասնութիւններ եւ դէպքեր

Թերթերը կը գրեն թէ թագադրութեան հանդէսին առթիւ հիւանդացած են 7—9000 հոգի: Հազարաւորներ մարած են խճողումէն: Բայց եւ այնպէս, հըրաշալի կազմակերպուած էր ամբողջ տօնակատարութիւնը: Ամբողջ Լոնտոն մարդկային ծով մը դարձած էր: Ոտքի վրայ էին աւելի քան 3.500 000 հոգի: Հազարաւորներ լուացուցած էին սալայատակներու վրայ: Բարեկարգութեան կը հսկէին 11.000 ոստիկաններ եւ 15.000 զինուորներ, 12 քիլոմեթր բոլորակի մը վրայ: Ուէսթմինսթըրի Աբբայարանին մէջ խռնուած էին 7700 հրաւիրեալներ: Աւելի քան 100.000 հոգի խռնուած էին Թրաֆալկարի հրապարակին վրայ, որուն մուտքի դուռները փակուած ըլլալով 500.000 հանդիսատեսներ մընացին պաշարուած: Պաշտօնական հանդիսարեմերու վրայ կը գտնուէին 90.000 հոգի, պատուհաններէն կը դիտէին 350.000 հոգի, մասնաւոր տեղեր վարձած էին 200.000 հոգի, առասպելական գիներով: Հանդէսին հրաւիրուած էին 37 հազար դպրոցական աշակերտներ: Առողջապահական ծառայութեան յատկացուած էին 10.000 հիւանդապահուհիներ եւ հիւանդապահներ:

Քանի մը ցաւալի դէպքեր ալ պատահեցան: Խճողումի մը պահուն, կին մը ծաղկելով, մէկը միւսին գլխուն շիշ մը զարկաւ եւ մարդը գետին փռուեցաւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԼՈԴԱՆՔ

Աղազարեանի նուագահանդէսէն կուգամ:

Մեներգական պահեր ապրեցայ, ամբո՜ղջ իրիկուն մը: Ու տարօրինակ զգայավառութեամբ մը, ինչպէս զգացի հին ու պանծալի օրերու տօներէն մէկուն մէջ, երբ մեր հերանոս ժողովուրդը կ'երթար հաղորդուիլ աստուածներուն հետ, աստուածներու բնակարանին մէջ: Բնութեան ամէնէն գեղազուարճ բարձունքին վրայ, կանաչ հրդեհի մը նման տարածուն սօսեաց անտառին մէջ յարդ ահաւոր կը կանգնի մեհեանը,— զաւիթին մէջ, գեղանկերտ աւագաններու եզերքը, ի լուր աղաւնակտուց շատրուաններու երաժշտութեան եւ ի տես ցուրտերու կապոյտ պատմուճանին, կը մերկանայ ժողովուրդը, երկիւղա՜ծ եւ հոգենուէր: Մեհեանին ներսը, քրմուհիներու դասը կ'երգէ հրաշածայն եւ արուագարաններու խորհրդաւորութիւնը սարսուռով կը լեցնէ միջոցը: Առօրէ եւ փառաբանութիւն ժամերո՜վ, ու սիրտերը կը լեցուին միայն մէկ հեւքով,— գեղեցկութի՜ւն ըմպել, առելի՛, աւելի՛: Ու հոգիները կը լեցուին մէկ թրթռումով,— ճաշակե՜լ, աւելի՛ ճաշակել խորհուրդին քաղցրութիւնը: Անուշաբոյր կիւլիւններ կը գինովցնեն բոլոր զգայարանքները: Իրականութիւնը կը դադրի իրականութիւն ըլլալէ:

Այսպէս է որ Հայաստանի բարձրաւանդակին վրայ, երբ մեր ժողովուրդը իր հոգին կը թափէր մեհենական երաժշտութեան եւ ներտօնական անուշահոտութեանց մէջ, կը մոռնար բիրտ կեանքը, զոր տաժանքով ապրել էր վարը, հովիտին մէջ: Այն ատեն, երկինքային լեզակապոյն մշուշը, արեւի եւ սօսիներու զուգափոխին, կ'իջնէր անոնց հոգւոյն վրայ, աւելի եւս խաղաղութիւն պարգեւելու համար զգայարանքներուն՝, մարմինին:

Երաժշտական այսպիսի յագեցմանքով եւ գեղեցիկ զգացումներու հաղորդութեամբ էր, որ Հայաստանեայց ժողովուրդը տեւեց ժամանակին մէջ, քայլեց պատմութեան քերթերուն վրայ:

Ես նման յագեցումի պահ մը ապրեցայ Աղազարեանի նուագահանդէսին, հինգշաբթի երեկոյ:

Խաղաղեցան հոգեկան զգայարանքներս, յագեցաւ գեղեցկութեան եւ խորհուրդի ծարաւս: Բայց եւ զգացի որ կը մեծնա՜մ, կը բարձրանա՜մ, կը զօրանա՜մ: Երբ անզուգ նուագածուը աղնուութեամբ մը կը վերածէ մեզ ազգայինին, ահա կը տեսնեմ որ հայ արուեստագէտին հրաշքով՝ յանկարծ թեւ կ'առնէ ցեղն Հայկազանց, ահա կը տեսնեմ որ հայկական հին քաղաքակրթութեան հիւլէն կը բացվածի, կը փայփայի, եւ հիացումի կը կանչէ անոնք որ արհամարհեցին երբեմն մեզ:

Կ'ըսեն թէ Սաւուղի սրտէն դեւը կը փախչէր՝ երբ Դաւիթ տաւիղ կը զարնէր: Պէտք է հաւատալ որ օր մը Հայածիչը, (դժբախտ նախատագիրը) կը գէթ մեզ այլ եւս խղճահար, քանի հայ ժողովուրդը իր ծոցէն կը ծնի այսպէս մեծ արուեստագէտներ, ինչպէս սքանչելի եւ մեծ արուեստագէտ դո՛ւ, Աղազարեա՛ն:

Ծ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ՕՖԻՍԸ ԿԸ ՍՏԵՂԾԷ

600 տնակներ շինել Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ

«Նոր Օր»ի մէջ կը կարդանք.— Ցուծաստանի ենթամատարական նախարարութիւնը Նանսէնեան Օֆիսի Աթէնքի ներկայացուցիչ Պ. Քոթէլնիքովին յայտնած էր թէ կարօտ հայ գաղթականներուն տրամադրուած հողերու քանակը 50 հազարէն 100 հազարի կը բարձրացնէ, եթէ մէկ չարթուան ընթացքին Նանսէնեան Ժընեւի գրասենեակը գրաւոր կերպով պատասխանէ թէ ինք պիտի կառուցանէ յիշեալ հողերուն վրայ տնակներ չքաւոր հայ գաղթականներու համար:

Պ. Քոթէլնիքով որ օդային թղթատարով տեղեակ պահած էր Ժընեւի կեդրոնը սոյն առաջարկութեան մասին, Ազգ. Կեդր. Վարչութեան նիստին ներկայանալով յայտնեց թէ արդէն Պ. Հանսէնի ստորագրութեամբ յանձնառութեան գիրը ստացուած է եւ պիտի ներկայացնէ նախարարութեան:

Ենթամատարական նախարարութեան ճարտարապետին հետ խորհրդակցութիւններ պիտի ունենան Կեդր. Վարչութեան ատենապետ Պ. Ս. Գալֆաքեան, Պ. Քոթէլնիքով եւ Պ. Ճօն Վեյս, ճշդելու համար կառուցուելիք տնակներուն ձեւը եւ մանրամասնութիւնները: Մինչեւ 6—7 միլիոն տրխ. ծախք կը նախատեսուի եւ հնարաւոր կը նկատուի 600 տնակներու կառուցումը:

Նախապէս 50 հազար արշին հողը տրամադրուած էր Նէա Զմիռնի (Աթէնք) եւ Գարավաս (Պիրէոս): Դեռ չի գիտցուիր թէ հողի յաւելումը ո՛ր կողմը պիտի ըլլայ: Նոյնպէս դեռ անորոշ է սեփականատիրութեան պարագան:

Ամէն պարագայի մէջ չափազանց ուրախալի է որ Յունական կառավարութիւնը եւ Նանսէնեան գրասենեակը լաւագոյն տրամադրութիւններ ցոյց տուին հայ գաղթականներու դետեղման գործին ի նպաստ:

Սուրիոյ ախոյեանները կը վերադառնան

Այսօր, 14 մայիս, յաղթական Սուրիա կը վերադարձնէ քաղաքական աքսորականները, որոնք Ներում ստացան: Այս առթիւ ընդունելութիւն մը սարքուած է Դամասկոսի մէջ: Յաղթական կամարներ շինուած եւ ձայնարձակներ զետեղուած են թափօրին անցնելիք ճամբուն վրայ: Երկու կառավարական պատուիրակութիւններ գացած են Հայֆա եւ Ամման: Մէկը Տոքթ. Շահպէնտէրը պիտի դիմաւորէ, իսկ միւսը՝ Սուլթան Աթրաշը եւ ընկերները: Երկու ականաւոր աքսորականները պիտի միանան սահմանագլուխին վրայ եւ միացեալ թափօրով մը պիտի առաջնորդուին Դամասկոս: Թուրքիա ապաստանած փախստականները Հալէպ վերադարձած են արդէն:

Տոքթ. Շահպէնտէր, հիմնադիրն ու առաջնորդը Սուրիոյ ժողովրդական կուսակցութեան (1924), գործօն դեր ունեցած էր 1925ի ապստամբութեան մէջ, ընկերակցութեամբ Տիւրզիներու ցեղապետին՝ Սուլթան Աթրաշի եւ Սուրիա-Պաղեստինեան կոմիտէին: Դեռ 1926ին Տիւրզիներուն հետ էր Սուէյտայի մէջ ուրկէ փախչելու հարկադրուեցաւ քաղաքին գրաւման ատեն, 1926 ապրիլ 26ին: Ֆրանսական յառաջապահ գունդը Տոքթ. Շահպէնտէրի բնակարանին առջեւ գտաւ Կարմիր Խաչի ինքնաշարժ մը ամբողջովին լեցուած ռումբերով, ինչպէս կը պատմէ «Թան»:

Ռումանիա կ'ամրացնէ արեւմտեան սահմանը

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ կարեւոր ամրութիւններ պիտի շինուին արեւմտեան սահմանագլուխին վրայ, հետեւողութեամբ Մաժինոյի գծին: Պաշտօնական շրջանակ մը կ'ըսէ թէ պարտաւորիչ աշխատանքի ենթակայ երիտասարդները պիտի մասնակցին այս շինութեանց: Ինչպէս կ'երեւայ, Ռումանիոյ մէջ կը կասկածին Հունգարիոյ ընթացքէն:

«ՓՏԱԾ ԹԵՈՐԻԱՆԵՐ»

Արտակարգ, խռովայոյզ կեանք մը կ'ապրի մեր հայրենիքը ։

Իրականութենէն շատ հեռու ենք եւ հազիւ արձագանգը կը հասնի մեզի այն ալեկոծութեան, որմէ բռնուած է ամիսներէ ի վեր խորհրդային իշխանութիւնը. ալեկոծութիւն՝ անշուշտ՝ նախ Ս. Միութեան ովկիանոսին մէջ եւ ապա Սեւանի ափերուն ։

Կը տապալին, «հարուածային կարգով», աթոռները, ամէնէն ամրապինդ ու հաստատուններէն սկսած, մանաւանդ հաստատունները. կը փոխուին դէմքերը՝ այլանդակուած ու վարկաբեկ, հաստատ դիմակներ ջարդած, անցեալը հաշուեյարդարի կ'ենթարկուի, ներկան «մաքրագործում»ի, կարծէք՝ վարչակարգ կը փոխուի, կամ Դաշնակցութեան դէմ հալածանքի օրերն են վերադարձած ։

Պարզ էր երեւոյթը 17 տարի առաջ. Թուրք եւ ռուս հորդաներու արշաւանք. ընդհ. աղէտ ու ողբերգութիւն եւ հրապարակի վրայ «դաշնակ»ը. Թրքական բացատրութեամբ։ Ու «դաշնակ»ը «հակայեղափոխական» էր այն ատեն, «շովէն», «մաուզէրիստ» եւն. եւն.։

Այսօր, 17 տարի ետք, համայնավար փրափականի ողողումին տակ, փոշին ու Թմրուկին աղմուկին մէջ, «դրախտային» կեանքին ստեղծումէն եւ «երջանկութեան» Թուականներէն ետք, այս բոլոր որակումները նորէն հրապարակ կը հանուին ու կը Թափուին այս անգամ ոչ Թէ «դաշնակ»ներուն գլխուն, այլ համայնավարներուն. զատարին, փարիչ ու ղեկավար, հին ու հզօր համայնավարներու գլխուն։ Համայնավար շարքերը, համայնավար կարգերը, պաշտօնատուները լեցուեր են «տրոցկիստ»ներով, «հակայեղափոխական»ներով, «երկերեսանի»ներով եւ ոչ Թէ «դաշնակ»ներով, այլ դաշնակ գործակալներով. այն տարբերութեամբ՝ որ «մաուզերիստ» չեն այլեւս անոնք, այլ ուրիշ բան. «ֆաշիստ», աւազակ, ուրեմն՝ աւելի անարգ ու աւելի ստոր ստորինանուն ։

Ու մարդիկ, համայնավար իշխանաւորները, անոնք որ այսօր գործի անցած են, տարիներ ու տարիներ քնանալէ ետք, յանկարծ արթնցեր ու տեսեր են դառն իրականութիւնը. համայնավար շարքերը վարակուած. Խանջեանը՝ «երկերեսանի», ու Երզնկեան, Շահվերդեան, Սիմոնեան, Մանուկեան, Բակունց եւ դեռ ուրիշներ «հայ ժողովուրդի ամենաոխերիմ» Թշնամիներ եւ գործակալներ ոչ միայն Խանջեանի այլեւ «դաշնակներու ու ռամկավարներու»... այն ալ «ուղղակի» տեսակէն ...

Ուրեմն՝ դաշնակներ չկան այլեւս Հայաստանի մէջ, ալ չկան անոնց գործակալները, անոնց շուքերը, որոնք փռուեր են մինչեւ պետական բարձր պաշտօնատուները եւ կեդր. կոմիտէի գրասենեակները ։

Առաջին առասպելը՝ ուրեմն՝ ամենայն Խանջեանէն մինչեւ եղկելի Ամատունին՝ եղած այն յայտարարութիւնը Թէ՝ դաշնակները «ջախջախուած» են եւ «հողմացրիւ եղած» ։

Տասնըեօթ տարի առաջ՝ մարդիկ դաշնակներէն կը հալածուէին, ու այսօր անոնց ուրուականներէն ։

Հանդիստ չունին, ինչպէս չունէր Հանդիստ Մխանեկեանը, որ 1924ին դեռ, Երեւանի սրահներէն մէկուն մէջ, պատասխանական հաւաքոյթի մը ընթացքին շուշալելով, գրեթէ տեսնելով ներկաներուն ներաշխարհը, բացագանչեր էր Թէ «ձեր ամէն մէկուն մէջ Դաշնակցութեան հոգին է նստած»։

«Ս. Հայաստան», ինչպէս Կ. Կոմիտէի քարտուղարը՝ Ամատունի այսօր նոյն հոգին կը տեսնեն ու կը շօշափեն, ու կը յայտարարեն խուճապահար, տասնըեօթ տարի ետք, Թէ խաբուեր են։ Խորհրդ. կարգերու հակառակորդները տարօրինակ մԹնոլորտ են ստեղծեր. յայտարարեր են Թէ՝ «Դաշնակցութիւնը այլեւս անելիք չունի» կամ Թէ Ս. երկրի ներսը ոչ մէկ «սոցիալիստական յենարան» չունի եւ «դարձել է զուտ գաղութային կուսակցութիւն»։

«Մեր սխալն այն է, որ մենք հաւատացել ենք այդ սպեցիֆիկների միջից եկած լիրբերի «մարքսիստներին», թէ դաշնակները այլեւս ոչինչ ուժ չեն, որ դաշնակները երկրի ներսում չունեն բազա, չունեն սոցիալական յենարան, ուստի եւ նրանց կարելի է հաշուից հանել։ Բայց դուրս եկաւ, որ այդպէս չէ»։ (Տես՝ Ամատունիի զեկոյցը).

Այո, այդպէս չէ եղեր։

Սուտ խօսքեր ու «փտած Թէորիաներ», տեսութիւններ, ընդհակառակն ։

Ուրեմն, ըստ Ս. Թերթին ու Կ. Կոմիտէի քարտուղար Ամատունիի՝ սուտ են այս բոլորը ։

Ընդհակառակը, «Դաշնակցութիւնը անելիք ունի»։

«Յենարան» ունի ։

Եւ մանաւանդ «զուտ գաղութային կուսակցութիւն» չէ։

Երբեք ։

Վտանգին հետ, վտանգին մէջ, վտանգին խորը ապրիլ եւ չդիմանալ, օրօրուիլ Թէ ամէն բան կարգին է ։

Ինչ վտանգաւոր «Թէորիաներ» որոնք «չափից դուրս անհող» դարձուցեր են ռամկավար ղեկավարները (Ամատունի), եւ ուշադրութենէ վրիպեցուցեր են այն իրողութիւնը Թէ «Դաշնակցութիւնը եւ նրա գլխաւորութեամբ գործող ջախջախուած դասակարգային թշնամու մնացորդները երկրի ներսում բնաւ զինաթափ չեն լինում». ընդհակառակն «աւելի գազազում» են, ու այս՝ հակառակ իրենց «յաջողութիւններուն»...

Տասնըեօթ տարի, կռթնած ստութիւններու եւ կարմիր դրօշին, հալածել, «ջախջախել», Թաղել ու դամբանական խօսիլ, պանծալ ու պարծենալ Թէ համայնավար վարչաձեւութիւնը խորարմատ հաստատուած է երկրին մէջ, ու յետոյ, օր մըն ալ ելլել ու ի լուր աշխարհի յայտարարել՝ Թէ այս բոլորը աւազի վրայ հաստատուած են եղեր ու իրենք քուն,— ողբերգութիւն մըն է ասիկա, որ անուն չունի, որ ոչ Թէ «Թէորիաներ»ու փտութիւնը, այլ համայնավար բովանդակ շարժման փտութիւնը կ'ապացուցանէ ...

Ուրեմն՝

Զառանցանքնե՞ր էին Խանջեանի յայտարարութիւնները. խեղկատակութի՞ւն Շահվերտեանի պայքարը եւ սադրանքները արտասահմանի մէջ, Նոյնպէս ալ

Ծամածռութի՞ւն Ս. Տ. Գաբրիէլեանի ջախջախիչ ճառերը ։

ՓԱՐԻԶԻ ՆՈՐԱՀԱՍՆԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԽՄԲ.—Ինչպէս կը յիշուի, Փարիզի Երիտ. Ակումբը վերջերս դասախօսութիւն մը սարքած էր Աւ. Իսահակեանի մասին, անոր ծննդեան 60ամեակին առթիւ։ Դասախօսներն էին Ակումբին անդամներէն երեքը, բոլորն ալ այստեղ հասակ նետած։ Մեր աշխատակիցը կը ներկայացնէ կարդացուած «շարադրութեանց» ամփոփումը.—

Նախորդ յօդուածով ըսի Թէ Գ. Թուրիկ Տէր-Դաւիթեանին վիճակուած էր ներկայացնել Աւ. Իսահակեանին կեանքն ու գրական գործունէութիւնը։ Այս մասին չկան աղբիւրներ, ուրեմն մեր երիտասարդ դասախօսը իր հաւաքումները կատարած էր հետախուզելով ռուսահայ մտաւորական շրջանակները։ Տանք խօսքը իրեն.—

«Արեւելահայ նորագոյն գրականութեան առաջնակարգ քնարերգակներէն մէկն է յոբելեար Աւ. Իսահակեանը, ծնած՝ 1875ին Ալէքսանդրապոլի Ղազարապատ գիւղին մէջ։ Իր նախնական կրթութիւնը ստանալէ վերջ կ'անցնի Գէորգեան ճեմարան, բայց կը ստիպուի կիսատ ձգել, աշակերտական շարք մը անկարգութիւններու հետեւանքով ։ Յետոյ կ'անցնի Թիֆլիս եւ կը միանայ երիտասարդութեան կազմէ Գ. Արծրունիի յուղարկաւորութեան առթիւ կատարուած ցոյցին ։ Այդ օրերուն կը սկսի աշխատակցիլ Տիգրան Նազարեանի Աղբիւր Տարազին, ուր հրատարակած բանաստեղծութիւնները յետոյ հատորի մը մէջ հաւաքելով, կուտայ Երգեր ու Վէրքեր անունը։ Առաջին համակրական արտայայտութիւնը կ'ընէ Ն. Աղբալեան, Մուրճի եւ Աղօնցի «Բանբեր»ի էջերուն։

Իսահակեան իր կիսատ ձգած ուսումը լրացնելու համար կ'անցնի Գերմանիա, եւ կը հետեւի համալսարանական դասընթացքներու, գրականութեան եւ փիլիսոփայութեան ճիւղին ։ Դժբախտաբար հիւանդանալով այս ալ կիսատ կը մնայ ու 1907ին կը վերադառնայ իր ծննդավայրը եւ կ'աշխատի Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղտնի գործունէութեանց մէջ։ 1908ին կը բանտարկուի, Ահարոնեանի եւ շարք մը մտաւորականներու հետ։ Երաշխաւորութեամբ կ'արձակուի ու անմիջապէս Թուրքիոյ մէջէն անցնելով արտասահման, այլեւս երկար ատեն չի մտածեր տեսնել իր այնքան յուզումով երգած Մանթաշի սարերը ։ 1926էն 30ին կը գտնենք Վենետիկ, եւ յետոյ, ուրեմն քառորդ դարու բացակայութենէ մը վերջ՝ Հայաստան, սակայն կարճ ժամանակով։ Դարձեալ կուգայ արտասահման, կ'ապրի հայ պետութեան սահմանած Թոշակով ։ Իսկ այժմ նորէն կը գտնուի Հայաստան ։

Այս կենսագրութենէն ինչպէս կ'երեւի. Իսահակեանի կեանքին մէջ դժուար է գտնել վճռական դէպքերու շինիչ հանգոյցներ։ Ասիկա կարծես ցոլացումն է իր նկարագրի մեղմութեան ։ Չկայ նախաձեռնող, զանգուածներ շարժող ու խանդավառող հանրային ոգի իր մէջ ։ Կատակախօս, մտերմիկ շրջանակներու մէջ զարդն է ընկ. հանդիպումներու, ուր երեւան կուգան իր բազմակողմանի ծանօթութիւնները արեւելեան մտածողներու յատուկ պատմուածքներու, առակներու եւ արձակ ասացուածքներու։ Իր խօսակցութիւնը հաճելի է, զուարճախօս, հակապատկերը իր գրականութեան յոռետես նկարագրին։ Այս վերջինը կարծես արդիւնքն է իր կատարած փիլիսոփայական ընթերցումներուն ։ Նախասիրած հեղինակներն են եղած՝ Նիցչէ, Շոփենհաուէր, Հարթման, [illegible]

Իր քերթուածները հայրենակարօտ գոյն ունին։ Կ'օրօրուին մեր գիւթիչ բնանկարներուն ընդմէջէն։ Երգած է մանուկ երազներ, մօր մը անփոխարինելի, ճշմարիտ սէրը։

Իսահակեանի բանաստեղծութեան դիմագիծը երկու փոփոխականներով կը ներկայանայ. հայրենասէրն ու սիրերգակը։ Առանց խտրականութեան բովանդակութեան մէջ չենք մտներ, քանի որ մեզմէ վերջ ուրիշներ պիտի արտա- [illegible]

[illegible] էր Օր. Հ. Գասպարեան, որ ներկայացուց Աւ. Իսահակեանը իբրեւ սիրոյ երգիչ ։

«Ինչպէս ամէն արուեստագէտ, բանաստեղծն ալ հանրութեան կը ներ- [illegible] իր գրականութեան կերպա- [illegible]

Երբ Սիամանթօ կ'ըսենք, անմիջապէս կը պատկերանայ մեր աչքին յեղ. բանաստեղծի հոյակապ երգիչը։ [illegible] Թումանեան՝ իբրեւ հայ գիւղի երգիչը ։ Իսկ Իսահակեան անունն ալ նոյնացած կը մնայ սիրոյ գգուանքին հետ։ Արդարեւ իր արտադրած գրականութեան մեծագոյն մէկ մասին մայր երակը, հիմքը սիրերգակն է, սէր դէպի կինը։ Իր բանաստեղծութիւններու առաջին հատորին մէջ, որ «Երգեր ու Վէրքեր» անունը կը կրէ, հետեւեալ նշանակալից քերթուածը կը գտնենք.—

Գիշերն եկաւ. զով - հովն ընկաւ
Աստղունք լուսնին քէն տուին
Լուսնեակն եկաւ, մով - ծովն ընկաւ,
Հաւքերն իրենց քէն տուին։
Ես վեր եղայ ոգի առած՝
Զարկի սրտիս լարերին.
Սիրտս խնդաց, կուրծքս բնդաց.—
Եւ լարերը կտրուեցին
—Մենակ սիրոյ լարը մնաց
Սրտիս անհուն խորքերում.
Ու վառ սիրոյ երգը շողաց
Կեանքիս ամէն ծալքերում ...։

Թէեւ յետագային քերթողը երգեց ուրիշ նիւթեր ալ — հայրենասիրական, փիլիսոփայական խոհեր, ատականքներ — սակայն անոր «սրտի անհուն խորքերում» եւ «կեանքի ամէն ծալքերում» միայն մնաց սիրոյ լարն ու շողաց «այդ երգը։ Անոր սիրային բանաստեղծութիւնները կարելի է բաժնել շրջաններու, համաձայն արուեստագէտի տարիքին։ Առաջինը պատանեկութեան շրջանն է, սիրոյ արշալոյսը, երբ անհոգ ու անվիշտ կ'երգէ իր զգացումները, յետոյ հասունութիւնը ու վերջապէս Աբու Լալա Մահարին որուն մէջ հասած կուտայ իր խորունկ ատելութիւնը դէպի կինն ու սէրը։ Իսահակեան իր պատանեկութեան օրերէն իսկ կինը կը տեսնէ նուիրական, շօշափելի ցանկութիւններով, հեռու է Դուրեանական երազատես յածումներէն ուր Թէ երբեմն «Կ'րակ հիմայ կը մարին», այլ ընդհակառակն երբ մանրամասնութեամբ տեսնուած «Եղնիկի աչքի կին» է, «ալ ու լալ շրթունքներով», «Սեւիկ աչերով», «Կեռ ունքերով» եւ «Թով մազերով».

«Թող որ խմեմ իմ սիրականն
Շրթունքներից կարմիր գինին»։

Կամ ուրիշ տեղ մը՝

«Ծամերդ հիւսել
Կանգնել ես կալը
Օրըս սեւ արել
Կայել ես ալը»։

Թէեւ այս զգայականութիւնը որքան խառնակ գիծերով, քնքշութիւն մը ունի, արտայայտութեան գունատ նկարագիր մը որ այնուամէն է.

«Էդ համբոյրդ որ ինձ տուիր
Լեղէս անուշ մեղուշ էր
Լեղէս պատուց ծառ ու ծաղիկ
Ծով ու ցամաք չի ծլիլ»։

Կեանքի հասունութեան օրեր, դրժ- [illegible] արտայայտիչ [illegible] արգելքներ։ Կորսնցուցած է արդէն իր երբեմնի սիրած «ծարոյ ու այժմ՝

[illegible] լացէք. սարի ամրոց
Ալուան, ալուան ծաղիկներ
Գարուն լացէք. յաղի բլրուն,
Ամպոտ երկնից գալ - հավեր.

Այժմ սիրոյ երգերը սիրոյ վէրքերու կը փոխուին եւ անոնց պատկերացումին մէջ, կարելի է ըսել Թէ, Իսահակեան եղակի տեղ կը գրաւէ մեր քերթողներուն մէջ.

Սիրտ գլի նարս տարան,
Սիրտս ելին ու տարան,
Իս քիչ զարյում աշխարհ է,
Փոխեցին սիրտս ու տարան։

[illegible] սիրոյ [illegible] մըն է նոյնպէս.

Սեւ մութ ամպեր նակիտ դիզուան
Դուման հազար, Ալագեազ.
Սրտումս արեւ էլ չի ծաղկում
Սիրտս էլ դուման Ալագեազ։
Զաւ փիչերդ անցայ, տեսայ,
Առանց դարտի սիրտ չկայ,
Ախ, իմ դարդս, ջան Ալագեազ,
Իմ դարդիս պէս դարդ չկայ։

Իսահակեանի ողբերգական հոգեփոխութիւնը կը պայթի Աբու Լալա Մահարիով։ Չենք խօսիր այդ մասին։ Մեզմէ վերջ ընկեր մը պիտի բանայ այդ յոռետես երազատեսութեան ծալքերը, բայց կեդրոնանալով իր սիրերգակ քերթուածներուն վրայ, պիտի ըսենք Թէ, նախ քան Աբու Լալա Մահարին, ան գեղապաշտ բանաստեղծ մը ըլլալէ աւելի, ժողովրդական երգիչ մը եղաւ։ Եւ զարմանալի չէ, որ անոր քերթուածներէն շատերը դարձած են ժողովրդական երգեր, ու այսօր, դժուար է որոշել, Թէ որն է Իսահակեանին գրածը եւ որը՝ ժողովուրդին յօրինածը ։

Իսահակեանի սիրոյ բանաստեղծութիւններէն վերջ, ամբողջ տասնեակ մը բոլորը սկսան իրեն պէս գրել, նոյնիսկ անոր գործածած բառերով։ Արեւելահայ գրականութեան մէջ յառաջ եկաւ նոր ուղղութիւն մը. Այս հանգամանքը ինքնին կը խօսի արդէն Իսահակեանի նշանակութեան ու արժանիքի մասին»։

Յաջորդով երրորդ ուսումնասիրութեան մասին ։

Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

Տպարան կայ, Տպարան ալ կայ

L'Imprimerie Française պարբերաթերթին աշխատակիցներէն մին այսպէս կը նկարագրէ «Փրավտա»յին տպարանը, Մոսկուայի մէջ ։

«Փրավտա»յի տպարանը կը գրաւէ 30,000 քառ. մեթր տարածութիւն։ Ամբողջովին նորակառոյց շէնք մըն է, օժտուած՝ արդի արուեստագիտութեան եւ ճարտարապետութեան վերջին կատարելագործութիւններով։

Տպագրութեան շէնքը ունի մարմնամարզի սրահներ, [illegible] մանկարաններով, ժողովարաններ եւ [illegible]

Խմբագրութեան պատկանող [illegible] քին կը գտնուի արդիական [illegible] կան տուներ զանազան բաժիններով, գրադարան, Թանգարան, [illegible] գետնայարկի վրայ [illegible] սրահ եւ ընդարձակ. Այստեղ կ'աշխատին 4000 բանուորներ ։

Հոս կը տպուին «Փրավտա» [illegible], որուն Թիրաժն է 1.800.000, կամ ամսունները յատուկ «Փրավտա»ն (600.000 օրինակ), արիներու «Փրավտա»ն (450.000 օրինակ), ինչպէս նաեւ 19 պարբերաթերթեր, 60.000էն մինչեւ 600.000 Թիրաժով ։

«Փրավտա»ն [illegible] 5 միլիոն [illegible] 110 [illegible] 20 [illegible] «Փրավտա»յի 10 15 [illegible]

Փորձեր կը կատարուին հեռուէն լուսանկարելու Թերթերը։ Այսպէս կարելի եղած է 3,000 քիլոմեթր հեռուէն լուսանկարել «Փրավտա»ն նոյն ձեւով ու միաժամանակ լոյս ընծայել հեռաւոր քաղաքներուն մէջ այսպէս խնայելով փոխադրական ծախքերը եւ ժամանակի կորուստը։

Տպագրական գործիքները կատարելութիւնն իսկ են,— 46 տողաշարներ եւ բազմաթիւ տպագրիչ մեքենաներ այլազան։ Յիշենք միայն ամերիկեան ռոթոթիվ մեքենան 88 մեթր երկար, որ մէկ ժամու մէջ կը տպէ մէկ միլիոն։ Արդէն տեղ պատրաստուած են նման ուրիշ մեքենայ մը եւս զետեղելու համար,— այդ մեքենան շինած են ռուս բանուորները։ Սակայն այդ մեքենան պիտի բանի այն ատեն միայն [illegible]

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԱՉՔՈՎ

Իսկ գործնականում հէնց նրանք էին խեղդում հայ ժողովրդի կուլտուրական ժառանգութիւնը։ Այժմ բոլորովին այլ պատկեր է։ Այժմ կայ Հայաստանի կոմունիստական կուսակցութեան Կենտրոնական Կոմիտէի որոշումը Ցրիկի — ոչ միայն հայկական, այլ եւ համաշխարհային գրականութեան ականաւոր գործերից մէկի — երկերը հրատարակելու մասին, կայ որոշում լայնօրէն նշելու Սունդուկեանի, Պռոշեանի, Ծատուրեանի յոբելեանները, նախապատրաստւում է Նալբանդեանի յոբելեանը՝ 1937 Թուականին, կայ կուսակցութեան Կենտկոմի ու կառավարութեան որոշումը՝ հայ ժողովրդի կլասիկների հրատարակման մասին։

Երբ գրական ժառանգութեան հարցին մօտենում են բոլշեւիկօրէն եւ ոչ Թէ վնասարարաբար, ապա դուրս է գալիս, որ այսօրուայ հայ գրականութեան եւ անցեալի կլասիկներու լաւագոյն արտադրիչների միջեւ գոյութիւն ունի կապ։ Այդ կապը չի յանգում, ի հարկէ, նմանուելուն։

Մենք անցեալին դիմում ենք ոչ Թէ նրա համար, որպէսզի անցեալի մէջ խեղդենք այսօրուան օրը, այլ նրա համար, որպէսզի երէկուանը ծառայի այսօրուանին ու վաղուանին, եւ անցեալի հայ գրականութեան կուլտուրական հարստութիւնները քննադատաբար ըմբռնելով, կարողանան ծառայել այսօրուան սոցիալիստական աշխատանքին ։

Եւ ահա ընկերներ, շնորհիւ այն բանի, որ գրականութեան զարգացման հիմքը հանդիսանում են իր՝ ժողովրդի կենսական շահերը, վնասարարները Հակայեղափոխական տրոցկիստներն ու Դաշնակները չկարողացան հայ գրականութեան զարգացումը շեղել ուղիղ ճանապարհից։ Աւելին, չնայած եւ Խանջեանի, եւ Սիմոնեանի, եւ Ալազանի, եւ այլ Թշնամիների վնասարար աշխատանքին, տեղի է ունենում հայ գրականութեան կոնսոլիդացիայի պրոցէս՝ նրա սոցիալիստական բովանդակութեան հիման վրայ։

Ի՞նչ է նշանակում ընկ. Աւ. Իսահակեանի մասնակցութիւնը խորհրդային գրականութեան։

Այդ՝ առողջ պրոցէսի նշան է, դա նշան է այն բանի, որ մեր յաղԹանակների հիման վրայ, հայ ժողովրդի սոցիալիստական վերածնման հիման վրայ, տեղի է ունենում այն ամբողջ առողջի հաւաքումը, որ կայ հայ գրականութեան մէջ։

Ի՞նչպէս պատահեց, որ Իսահակեանը նստած է այստեղ, մեզ հետ, մեր շարքերում։ Մենք գիտենք, որ նա ընԹանում էր դեգերումների եւ մոլորութիւնների ուղիով։ Նա բուրժուական նացիոնալիզմի բանակում էր։ Դեգերումների եւ մոլորութիւնների այդ ուղին շատ վիշտ ու պեսիմիզմ բերեց նրան։ Վիշտն ու պեսիմիզմն արտայայտութիւն գտան նրա երկերի մէջ։ Վերցրէք նրա «Աբու Լալա Մահարի» պօէմը։ Այդտեղ շատ դառն խօսքեր կան պետական իշխանութեան դէմ, հարուստների իշխանութեան դէմ. կան շատ դառն խօսքեր ուղղուած մարդկային ոչ ճիշդ յարաբերութիւնների դէմ, [illegible] բարեկամութեան դէմ, մարմնական սիրոյ դէմ։ Բայց Աւետիք Իսահակեանին մոլորութեան մէջ չէին դցել, նա ընկել էր սիմուոլիստական, ինտիվիդուալիստական բուրժուական գրականութեան ազդեցութեան տակ։ Նրան Թւում էր, որ եԹէ սոցիալական ու քաղաքական ոչ ճիշդ, դժուարին ու ծանր կարգերից, կարող է տալ ինտիվիդուալիզմը ։ Գօէթէն պէտք է սովորեցնի մարդկանց եւ դէպի արեգակը գնա մենակ։ Բայց մենակ գնալ դէպի արեգակը, անհնարին է, մենակ միայն կարելի է կործանուել աւազուտների մէջ։

(Աւետիք Իսահակեան. ճիշդ է)։

Այնուամենայնիւ, ընկերներ, պէտք է ասել հետեւեալը. չնայած այն ամբողջ ազդեցութեանը, որ ունեցել է նրա վրայ Նիցչէն, ընկեր Իսահակեանը չընկաւ նիցչէականութեան այն կողմի ազդեցութեան տակ, որն ուսում էր, Թէ ժողովրդական մասսաները պարզ զէնք են հանդիսանում ընտրեալ գերմարդու համար։ Այդ բանը չկայ «Աբու Լալա Մահարի»ի մէջ։ Ինչո՞ւ չկայ։ Որովհետեւ Իսահակեանի ստեղծագործութեան մէջ Նիցչէի ազդեցութեան զուգընթաց եղել են նաեւ դրական սկզբունքներ։ Այդ նախ եւ առաջ նրա լիրիկայի, նրա երգերի ժողովրդական կապերն են։ Այնուհետեւ, ի հակադրութիւն դեկադենտութեան, Իսահակեանն իր մէջ պահպանել է դրական սոցիալական զգացմունքներ, որոնք նրա ստեղծագործութեան կարեւոր սկզբունքներն են։ Դուք, ի հարկէ, յիշում էք նրա «Մայրիկիս» ռոմանսի տողերը։ Մի մարդ, որ կարողացել էր գրել այն մասին, որ իր որդուն անսահման սիրող մայրն աղօԹում է, որպէսզի աստուած նախ եւ առաջ օգնի ժողովրդին, միւս մարդկանց, եւ ապա միայն իր որդուն, ապացուցում է, որ նա պահպանել էր սոցիալական կապերը ժողովրդի հետ, պահպանել էր սոցիալական առողջ զգացմունքները։ Ես կարող եմ բերել մի ամբողջ շարք նման օրինակներ ։

Ստեղծագործութեան ժողովրդական արմատները, սոցիալական դրական զգացմունքները, կապը ժողովրդի հետ, խորհրդային իշխանութեան, նրա ժողովրդի ակնյայտ յաղԹանակի հիման վրայ, այն բանի հիման վրայ, որ նա կատարում է ժողովրդական գործ — այս բոլորն էլ հէնց մեզ մօտ բերեց Իսահակեանին։

Իսահակեանի գալը մեզ մօտ գրական երեւոյթ է, որ վկայում է այն մասին, որ ոչ մի վնասարարի չի յաջողուի խորտակել ոչ հայկական խորհրդային գրականութեան ու հայկական կուլտուրայի գոյութիւնը, ոչ նրանց յաղԹական առաջընԹացը

Ի՞նչ է մնում մեզ ցանկանալ Իսահակեանին։ Իմ կարծիքով վերջին վերջոյ ոչ շատ բան։ Կարողանալ իրերն նայել խորհրդային աչքերով։ Յիշենք Թէ մեզ մօտ ի՞նչ է նշանակում ապագայ։ Մեր ապագան — այդ ոչ այլ չափելի մի բան է։ Ահա, Երեւանում, օրինակ, Թէեւ կան շատ Թերութիւններ, կայ եւ շատ փոշի, եւ շատ կեղտ, կան վատ կառուցուած շատ շէնքեր, բայց այստեղ կայ սինԹէտիկ կաուչուկ, մեր խորհրդային սոցիալիստական արդիւնաբերութեան ունիկում մը։ Այն դեռ լիակատար պատրաստուած չկայ, բայց նա գոյութիւն ունի։ Այն ոչ Թէ հեռաւոր, այլ մօտիկ ապագայի հարց է, նա ծնւում է

Վ. ԿԻՐՊՈՏԻՆ

(2)

...ուր բնակչութեան նոր գործարաններ շատերէն հեռացնելով առողջ պայմաններու մէջ։

Տպարանին արհեստանոցները ընդարձակ են եւ լուսաւոր։ Քլինչէի արհեստանոցը ունի վեց կոնք, այնպէս շինուած որ մնայուն պուրակին մէջ բանուորներուն։ Պատրաստուած քլինչները մեքենաբար կը փոխադրուին տպարան եւ նոյն ձեւով կը պատրաստուին՝ երբ գործածուին, առանց մարդկային ձեռքի։

Կան նաեւ արհեստանոցներ աշկերտներու համար, — տեսակ մը արհեստագիտական դպրոց։

Ընկերային առողջապահական սպասարկութիւնը կը բաղկանայ 9 բժիշկներէ եւ ատամնաբուժներէ։ Հաստատուած են անգրժանիչական նոր ճառագայթներու դարմանատուներ։ Ամէն խնամք եւ դարման կայ։ Մսուր մը կայ մինչեւ 3 տարեկան երախաներու համար, պարտէզ մը 3-7 տարեկան երեխաներու համար։ Շինուած են 25 խուցեր տղոց համար՝ այրերու յատուկ, եւ 25 խուցեր՝ կիներու յատուկ։ Զբաղումներու բաժին մըն ալ կը շինուի նոր շէնքին մէջ։

Ծովեզերեայ ամառանոցին համար Սէնթ Մալօ մօտերը 30 քիլոմեթր հեռու, ունի աշխատաւորներուն համար, ինչպէս նաեւ 2 ապաքինարան՝ Սուիսի մէջ, եւ Ծովուն եզերքը։ Այս օրերուս կառուցումն ալ կը շինուի հրապարակի շէնք մը, որուն կեդրոնը պիտի ըլլայ թատրոն մը, ձախ թեւին վրայ՝ սրահ մը, աջ թեւին վրայ՝ ճաշարան մը, որ արդէն կը գործէ,— օրական կը սպասարկէ 3 միլիոն պնակ։ Ակումբը պիտի ունենայ մատենադարան, դահլիճ մը պարի եւ երաժշտութեան համար, լուսանկարչական մարզարան։

Թուրքեան մէջ, աշխատանքի տեւողութիւնն է օրական 7 ժամ, շաբթուան վեցերորդ օրը՝ հանգիստ եւ տարեկան 15 օր արձակուրդ վճարովի։ Խմբագրութեան մէջ տարեկան վճարովի արձակուրդը մէկ ամիս է։

ՓԱՐԻԶԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ
(FOIRE DE PARIS)

—•—

Փարիզի տօնավաճառը կը բացուի մայիս 22ին եւ կը տեւէ մինչեւ 7 յունիս, Փորթ տը Վերսայլի ընդարձակ պարտէզին մէջ։

Փարիզի տօնավաճառը տարեկան ցուցադրութիւնն է միջազգային տնտեսական կեանքին,— այնտեղ կը ցուցադրուին, նմոյշի ձեւով, բոլոր երկիրներու արտադրութիւնները։

Փարիզի տօնավաճառին մասնակցողներուն թիւը, ինչպէս եւ տօնավաճառին տարածութիւնը այնքան շատցած են որ իրական Միջազգային Տօնավաճառ մըն է, որ տեղի կ՚ունենայ այս տարի։ Քանի մը թիւեր կը հաստատեն այդ պարագան.

1904ին ցուցադրողներուն թիւն էր 497 տօնավաճառին տարածութիւնը՝ 9000 քառ. մեթր։ 1917ին՝ 1750 ցուցադրող, 53.000 քառ. մեթրի վրայ։ 1925ին՝ 5.500 ցուցադրող, 190.000 քառ. մեթրի վրայ, 1930ին՝ 7.486 ցուցադրող, 340.000 քառ. մեթրի վրայ։ 1937ին՝ 8.350 ցուցադրող, 400.000 քառ. մեթրի վրայ։

Այս տարուան տօնավաճառին՝ 800 ցուցադրողներ կը ներկայացնեն 35 երկիրներ։ Տօնավաճառը ունի 80 բաժանում, որոնց մէջ աչքի կը զարնեն ճարտարագիտական բաժինները (ելեկտրականութիւն, ձուլարան, մեքենագործութիւն, հանրօգուտ շինութիւններ, սառնարան, կարի մեքենայ), ինչպէս եւ կահաւորում, գինեգործութիւն, ռատիօյի, գարդանկարչական ճարտարարուեստի (ոսկերչութիւն, խեցեգործութիւն ապակեգործութիւն), գիւղերու, խաղալիքներու բաժինները։

Ամէն տարի Փարիզի տօնավաճառը կը նաճախեն աւելի քան 2 միլիոն գնորդներ եւ այցելուներ, Ֆրանսայէն եւ արտասահմանէն։ Տօնավաճառին մէջ՝ այս տարի տեղի պիտի ունենան կարգ մը համագումարներ (գինեգործութեան, փայտամշակութեան, գրոտարչներու, ինքնաշարժի, չիբմա-գործութեան)։

Բացման հանդէսին ներկայ պիտի ըլլայ Հանրապետութեան նախագահը, ինչպէս եւ Ֆրանսայի եւ օտար նախարարներ։

Այն գնորդները որ կ՚ուզեն այցելել Փարիզի տօնավաճառը՝ գալով արտասահմանէն, 10—15 առ հարիւր զեղչի իրաւունք ունին շոգեկառքի, շոգենաւի եւ օդանաւի տոմսակներու գինին վրայ, ըլլայ Ֆրանսայի մէջ, ըլլայ արտասահմանի մէջ։

Տօնավաճառին բացումը յաջողապէս յետաձգուած է մինչեւ մայիս 22, որպէսզի զուգադիպի Փարիզի Միջազգ. ցուցահանդէսին բացման առաջին օրերուն.

ԵՓՐԱՏԻ ՇԱՀԱԳՈՐԾՈՒՄԸ

—.—

Սուրիական կառավարութեան կողմէ կազմուած ատոգման յատուկ յանձնախումբը, երկար քննութիւններէ եւ ուսումնասիրութիւններէ վերջ պատրաստած է իր տեղեկագիրը Եփրատի եւ Խապուրի հովիտներուն ոռոգման մասին։ Յանձնախումբը նախատեսած է երեք ջրհան մեքենաներ իւրաքանչիւրը 75 ձիու ուժով, որոնք պիտի հաստատուին Մէսքէնէի մօտ։ Նրաշտ եղանակին այդ մեքենաները շարունակ գործելով պիտի կարենան ոռոգել 1000 հէքթար հող, որ պիտի բաժնուի երկրագործներու, պայմանաւ որ անոնք ըստ յատկապէսներու չինեն արդիական բնակարաններ։ Կառավարութիւնը իւրաքանչիւր հէքթարի համար պիտի գանձէ 800 ս. դահեկան։ Այս կերպով երկու տարիէն պետական գանձին վերադարձուած կ՚ըլլայ 25.000 ս. ոսկին, որ նախատեսուած է այս ծրագրին իրագործման համար։

Խապուրի ջուրերէն օգտուելու համար պիտի շինուին երկու թումբեր, մին Եփրատի միացած տեղը, միւսը Մայատինի եւ Աղու Քամալի միջեւ։ Այս ծրագրով պիտի ոռոգուի 20.000 հէքթար հող։ Իբրեւ ծախք նախատեսուած է 100 հազար ս. ոսկի։ Այս հողերէն մէկ մասը պիտի տրամադրուի Հանդատեան կոչուած պաշտօնեաներու.

«ՖՐԱԹԷՐՆԻԹԷ»Ի ՀԱՅԵՐԷՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

—

ԽՄԲ.— Ստացած ենք հետեւեալ կոչը հրատարակութեան խնդրանքով.—

Ֆրաթէրնիթէ ամսաթերթը տարիներէ ի վեր Ֆրանսա բնակող օտար աշխատաւորներու իրաւական պաշտպանութեան դրօշակն է եղած, ինչպէս նաեւ կենդանի կապը օտար աշխատաւորներու եւ տեղացի ժողովուրդին։

Ինչպէս Ֆրանսաբնակ միւս գլխաւոր ազգութեանց ժողովուրդներուն, այնպէս ալ Ֆրանսահայ ժողովուրդին մէջ այս օրկանը թափանցումը կենսական նշանակութիւն ունի մեր գաղութի իրաւական հարցերու ճշգրիտ ըմբռնումի եւ անոնց իրագործման մասին։

Ֆրաթէրնիթէի խոպական, հրէական, սպանական, լեհական հրատարակութիւններէն վերջ անհրաժեշտ էր նաեւ հայերէն հրատարակութիւնը։

Յառաջիկայ յունիսի սկիզբը լոյս պիտի տեսնէ Ա. թիւը։

16 էջ ֆրանսերէն՝ որոնց մէջ կը շօշափուին Ֆրանսաբնակ բոլոր ազգի օտար ժողովուրդներու իրաւական գոյավիճակի, ինքնութեան թուղթերու, աշխատանքի, ընկերային օրէնքներու, դրական-գեղարուեստական եւայլն հարցերու վերաբերեալ յօդուածներ։

4 էջ հայերէն՝ զուտ մեր գաղութին յատուկ խնդիրներ։

Հայ աշխատաւորները հոն պիտի գտնեն նաեւ ինքնութեան թուղթերու փոփոխութեան, հպատակութեան (նաթիւրալիզասիոն) եւն. վերաբերեալ խորհուրդներ։

Սէնտիքալիստ բանւորներ, մանր առեւտրականներ, արհեստաւորներ (արթիզան) իրենց վերաբերեալ իրաւական եւ կազմակերպչական բոլոր հարցերը։

«Ֆրաթէրնիթէ»ն կոչուած է դառնալու մեր գաղութի միութեան, անոր անմիջական եւ հիմնական շահերու պաշտպանութեան դրօշակը, անկուսակցական դետնի վրայ։

Հատը մէկ ֆրանք, տարեկան բաժնեգին 10 ֆրանք միայն։

Կոչ կ՚ընենք բոլոր ժողովրդական կազմակերպութիւններուն, ինչպէս նաեւ անհատ ընկերներուն այժմէն իսկ կատարել իրենց պատուէրները, հետեւեալ հասցէով.—

Fraternité, Edition Arménienne, 3, Rue Montholon, Paris (9).

ՄԻՏԱՂ

—

Երկու Մարսիլիացիներու միջեւ.

— Ի՞նչեր տեսար Փարիզ, պատմէ նայինք

— Փարիզ երթալ չարժեր, շատ յետամնաց գաւառ, ո՞ւր է մեր խելքը եւ ուշիմութիւնը, հինգ ճաշարան այցելեցի, ոչ մէկը «Պույապէս» ունէր, ամէնուն աղջիկը կանաչեղէն կար, ի՞նչ կը սպասես այս մարդոցմէն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ
ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

—•—

ՊՈՌՏՕ (Ցապագած).— Մայիս 2ի կիրակին խռնուած էինք Հ. Ե. Դ. Բարսեղ Շահպազ ակումբը, ապրիլեան սահմռկեցուցիչ տարեդարձին առթիւ։

Այս տարի «Արարատ» Միութիւնը ստանձնած էր տօնակատարութիւնը, մասնակցութեամբ Հ. Ե. Դ. տեղւոյս Մուրատ խումբի։

Բեմի խորքը զետեղուած էր անմահ նահատակներու խմբանկար մը եւ անոր վերեւ եռագոյն մը սեւ երիզով։ Օրուան նախագահ Պ. Լ. Գասպարեան ներկաները հրաւիրեց յոտնկայս յարգել նահատակներու յիշատակը։ Պ. Վ. Պօղոսասարեան երգեց «Տէր ողորմեա»ն, դաշնակի ընկերակցութեամբ Ա. Գ. Մելքոնեանի։ Տիկ. Անանեան զգայուն շեշտով արտասանեց «Մայրը», «Արարատ» Միութեան կողմէ գրաւոր ճառ մը կարդաց Պ. Երուանդ Փափազեան, ներկայացնելով մեր մասուրականներու փառանքը, տաղանդներ որ երգեցին ցեղին սիրտը, հայրենիքը, մեր գիւղացիներ դութիւնը, մինչեւ որ բռնեցին Պողգոթայի ճանապարհը։ «Այսօր տօնն է մեր մեռելներուն, մեր անթաղ սիրելիներուն, տօնը ամբողջ ազգինմարտիրոսացրութեան։ Ու մենք, զուսպ արցունքով բայց ոչ յուսահատ, կուգանք պահ մը ամփոփուիլ, անոնցմով ներշնչուելու համար»։ Պ. Վ. Պօղոսասարեան երգեց «Տէր կեցո»ն, դաշնակի ընկերակցութեամբ Ա. Գ. Մելքոնեանի։ Հ. Ե. Դ. Մուրատ խումբի կողմէ խօսեցաւ ընկ. Ա. Քէնտիրեան եւ յայտնեց թէ ոճրածին Թուրքը որոշած էր բնաջնջել մեզ առանց սեռի եւ դաւանանքի խտրութեան, մի անգամ ընդ միշտ վերջ տալու հայկական դատին որ իր հանգիստը կը խռովէր... Ցեղեց հայաջինջ սարսափներու կարգ մը դրուագներ, ու եզրակացուց.— «Հայ ժողովուրդը այնքան տառապեց եւ իր մէկ երրորդը կորսնցնելէ վերջ, որոշ հատուցում ստացաւ Մայիս 28ով»։

Վերջաւորութեան Օր. Եղ. Վարդանեան պատկերաւոր արտասանութիւն մը ըրաւ «Հանգիստ ոսկորներուդ», խորապէս յուզելով բոլորը։

Ջալկարացի

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

—•—

Ուրբաթ երեկոյ, Սալ Վօլթէրի մէջ տեղի ունեցաւ Համազգային ընկերութեան Փարիզի վարչութեան կազմակերպած երեկոյթը։ Երեկոյթը, որ սարքուած էր դասախօսութեան մը համար, դարձաւ տեսակ մը փառաբանական ցոյց՝ պանծացնելու համար հայ բանաստեղծութեան ցեղային լարը եւ այդ սեռին ներկայացուցիչները։

Կը նախագահէր ընկ. Շ. Միսաքեան, որ բանալով երեկոյթը՝ գոհունակութեամբ յիշեց քննական ոգին, վերլուծման ճիգը՝ հայ սերունդին մէջ։ Ցետոյ կարգով խօսեցան Շ. Նարդունի, Բ. Թօփալեան եւ Հրաչ Զարդարեան,— նիւթն էր ցեղային եւ ենթակայական լարը ժամանակակից հայ բանաստեղծութեան մէջ։ Նիւթին մասին ներածական կարճ բացատրութենէ մը վերջ դասախօսներէն իւրաքանչիւրը կարդաց ներկայացուցին Դանիէլ Վարուժանը Գեղամ Բարսեղեանը, Վահան Թէքէեանը։

Երեկոյթը ունէր նաեւ գեղարուեստական խնամուած բաժին մը,— օրիորդներ Այտընեան եւ Ֆէշչեան արտասանեցին գեղեցիկ կտորներ, առաջինը Վարուժանէն, երկրորդը Սիամանթոյէն։ Պ. Կիւրիւնլեան նուագեց ջութակի վրայ, որուն կ՚ընկերանար Պ. Զամիչ դաշնակով,—Nocturneը (Շոփէն) եւ Danse Hongroise, Պ. Ժ. Վարդանեան երգեց Մոկաց Միրզէ եւ Arioso de Benvenuto (Diaz), Պ. Գաբէթեան արտասանեց Գաղափարին (Սիամանթօ) եւ Բաժակաճառ Հայաստանեայց Գրականութեան (Գ. Բարսեղեան).

Ներկայ մը

ՄԱՄՈՒԼ

—

ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՏՕՆ

—•—

«Ապարէջ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականին մը մէջ (23 ապրիլ).

— Հայ ժողովուրդը ունի իր նահատակներու տօնը — Ապրիլ 24ը։ Անոր մէջ խտացած են մեր հին եւ նոր պատմութեան բոլոր նահատակները, սկսեալ առասպելական Արայէն, Վարդանանց նահատակներէն, մինչեւ քսաներորդ դարու նահատակները, որոնց անմահ եւ յաւիտենական հոգիներուն առջեւ ծնրադրելու կ՚երթանք տարին անգամ մը։ Կը լսենք անոնց պատգամները.

— Հա՛յ ժողովուրդ, մի աղօթեր մեր արդար հոգիներուն համար, պէտք չունինք աղօթքներուդ, այլ ամբողջութեամբ ծնրադրէ մերյայտնի կամ անյայտ շիրիմներուն առջեւ եւ լսէ մեր նահատակութեան պատմութիւնն ու անոր պատգամները, դասաւորելու համար վաղուան կեանքդ։

— Հա՛յ ժողովուրդ, դարերը ցոյց տուին որ մարդը մարդուն գայլն է՝ անվերջ ու անսահման, ի զուր է գայլին սպասել քրիստոնէական եղբայրակցութիւն։

— Հա՛յ ժողովուրդ, քու կեանքդ դասաւորելու եւ քու ապագան ապահովելու եւ դայն յաւիտենական դարձնելու համար ապաւինէ քու կորովի ուժին, ամուր բազուկներուն եւ միաբանութեան։

— Հա՛յ ժողովուրդ, տկարին կարեկից եղիր, անկեալը վեր բարձրացուր, ամբողջ աշխարհի եղբայրակցութեան բարձր առաքինութիւնը մշակէ, բայց դարկ այն բազուկին որ քու վրայ կը բռնանայ։ Խորտակէ այն ոտքը որ կեանքդ ու ապրելդ կը փորձէ կարճել։ Պայթեցուր այն ուղեղը, որ ոճիր կը յղանայ քեզի եւ ամբողջ մարդկութեան համար։

— Հա՛յ ժողովուրդ, մէկ սրտով, մէկ հոգիով, միաբանութեամբ եւ գերագոյն զոհաբերութեամբ հաւաքէ քու բեկորներդ մայր հայրենիքին մէջ, նահատակներուդ շիրիմներուն շուրջ եւ աշխատէ կերտել քու նոր կեանքը, ուր օտարութեան մէջ չուն դատապարտուած ես անհետ կորելու, պառակտութեան անէծքին նշաւակ դառնալու։

Անոնց — մեր նահատակներուն — հոգիները կը յածին մեր շուրջը, կը հսկեն մեր վրայ, կը քաջալերեն մեզ քալելու համար ուղիղ ճանապարհէն։ Այս խորհուրդը մեր մէջ արթուն պէտք է մնայ ամէն քայլափոխի։

Երբ կը վերադառնանք նահատակաց տօնէն, պէտք է մեր մէջէն չքանայ պառակտումի եւ ատելութեան ոգին. Պէտք է չքանայ վարանումն ու տարակուանքը։ Պէտք է յաղթահարուի պարտուողականութեան ոգին։ Պէտք է մշակուի ձեռներէցութիւնն ու ինքնավստահութիւնը մեր մէջ։ Պէտք է ամրանայ մեր հոգիին մէջ արդարութեան յաղթանակի հաւատքը։

Այդ պարագային միայն այլ եւս միտք պիտի չունենայ սփոփել՝ ցեղին ու տարաբախտ անցեալին ու անոնց հզօր բանակները։ Ու հայ ժողովուրդը հպարտութեամբ կրնայ կրկնել Պարոյր Շևակի ներկայութեան վերջին Մարտիրոսեան մեծ սպարապետին խօսքը։

— ...Ես այն առիթն եմ որ տասներորդ իւրաքանչիւր տոհմի վրայ, որ կուզէ հայերէն կը խօսուի»։

Մամիկոնեան փոքրահասակ բայց աներեւակայելի պարագլուխ արդէն կը լանջ, կաշկանդուած, Պարոյր մեծ աղօթքին կու տար այս խրախոյս պատասխանը ոչ թէ պարծենկոտութեան մը համար, այլ ցոյց կու տար իր արիական հոգիին անկախութիւնն ու անպարտելիութիւնը, որ յետագային պիտի ցոլար հայ քաջորդիներու հոգին, անկէ հրապարակ բերելու համար նորանոր դիւցազուններ։ Նահատակաց յիշատակին ուխտի գալով այսօրուան սերունդը պիտի կրէ միեւնոյն անպարտելի հոգին։

Այս պարագային է միայն որ մեր խնկելի նահատակներու ոսկորները հանգիստ կը գտնեն իրենց յայտնի կամ անյայտ շիրիմներուն մէջ, եւ անոնց հոգիները կը խայտան երկնային հանգստին մէջ»։

ԹՈԴՍԱԹԵԱՆ - ՍԻՆԱՆԵԱՆ ՖԻԼԱՏԵԼՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

—•—

Հ. Ե. Դաշնակցութեան Ֆիլատելֆիոյ Կոմիտէն ապրիլ 11ին Ֆիլատելֆիոյ հայ ժողովուրդին համար կազմակերպած էր երգահանդէս-նուագահանդէս մը ուր երգեց Մեթրոփոլիթըն Օփերայի աստղերէն Արման Թոգաթեան եւ ընկերացաւ տաղանդաւոր ջութակահար Սինանեան։

Բացառիկ պատեհութիւն էր այս, որ ներկայացուեցաւ Ֆիլատելֆիոյ հայ գաղութին լսելու հայ ժողովուրդին երկու տաղանդաւոր զաւակները. մէկը՝ Թոգաթեան որ կը ներկայացնէ միջազգային համբաւի, միւսը Սինանեան է, խոստմնալից վերելքին մէջ կը գտնուի եւ արժանացած է եւրոպացի եւ ամերիկացի քննադատներու գնահատութեան.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

(373)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—•—

Վերջապէս մթնել սկսաւ։ Ամէն հայրդուկ ուսին կապը կը պնդացնէ, փամփշտակալը կ՚ամրացնէ, հրացանը կը տնտղէ, չանթան վզէն կ՚անցընէ, պատրաստ վիճակի մէջ սպասելով հրամանի։

Դուրսը կարգին մթնած էր, երբ հայդուկները մէկիկ մէկիկ դուրս ելան մարագէն ու շարուեցան պատին տակը Բաժանման պահն էր։ Ո՞վ գիտէր թէ անգամ մըն ալ պիտի հանդիպէին մէկ մէկու։ Այդ երկաթէ շինուած մարդիկը, որոնք ոչ տուն տեղ ունէին, ոչ ալ մօտիկ հարազատներ, մէկ ընտանիքի անդամներու նման յուզուած՝ իրարու վիզ ինկած համբուրուեցան։

Պիծակի ու Գէորգի ճանապարհը մինչեւ Նորգիւղ մէկ էր։ Երբ անոնք ճամբայ ելան, Լեւոնը մօտեցաւ աղօթքի. Տասնեւմէկ հայդուկներ կը մնային իրեն հետ, չհաշուած Մակարը, որ մինչեւ Քարադաշտ պիտի առաջնորդէր խումբը։

Մակարը առաջ ինկաւ։ Տղաքը ծովեզերքով կը քալէին, մինչեւ որ դէպի Ոստան տանող ճանապարհը ինկան։ Թէեւ սովորաբար յեղափոխական խմբեր կը խուսափէին ճանապարհներով անցնիլ, բայց ձմեռուան ամիսներուն, երբ ցուրտն ու սառնամանիքը անհանդուրժելի կը դարձնէին ճանապարհորդութիւնը, հազիւ թէ մէկը համարձակէր գիշերով գիւղէ գիւղ անցնիլ։ Այդ էր պատճառը, որ խումբը դիմաւոր ճանապարհէն նյած՝ ուղղակի առաջացաւ դէպի Ոստան։

Մոխրաբերդէն մինչեւ Քարադաշտ չորս հինգ ժամուան ճանապարհ կը լինէր։ Ու ոքի չհանդիպեցան։ Երբ չորս ժամ քալելէ վերջ, Ոստանի ճանապարհէն դառնալով դէպի աջ ուղղուեցան՝ հեռուէն հեռու կը լսէին Քարադաշտի շներու երբեմնակի հաչոցը։ Մէկ մը այդ կողմնակի ճանապարհը ինկած, խումբը առանց անձայն քալելու ծանր ծանր առաջացաւ, մինչ Մակարը քայլերը արագացնելով՝ հեռացաւ խմբի գալու մասին լուր տալու։

Պարզկայ գիշեր էր, սաստիկ ցուրտ։ Երբ գիւղին մօտեցան, Լեւոնը կարգադրեց, որ տղաքը նստին ճամբու կողքին շարքով տնկուած ուռիներու տակ։ Մէկ ժամէն աւելի սպասեցին հոն։ Վերջապէս գիւղի ճամբուն վրայ երեք մարդիկ երեւցան, որոնք արագօրէն կը մօտենային։

Եկողներէն մէկը գիւղի քահանան էր, միւս երկուքը գիւղի Գործադիրի անդամներէն։ Մօտեցան, ու բարեւելով՝ տղոց կողքին նստան։ Լեւոնի ուշադրութենէն չվրիպեցաւ ընդունելութեան սառնութիւնը ու անոնց վարանոտ վերաբերմունքը։ Ցայտնապէս կը զժուարանային խօսք բանալ. մեղաւորներու նման գլուխնին կախած, կը սպասէին որ առաջ Լեւոնը սկսի խօսիլ։

— Տէր Սահակ,— որպէս թէ չհասկնալու տալով սկսաւ խօսիլ Լեւոնը,— երկար ճամբայէ կուգանք, տղաքը քրտնած էին, հիմա ցուրտին տակ սառած կտրեցան. գիւղ մտնանք, հոն կը հանգստանանք, հոն կը խօսինք.

Տէրտէրը մօրուքը քերելով՝ ընկերներուն նայեցաւ, կարծես օգնութիւն կ՚աղերսէր անոնցմէ ու նեղը մնացած մարդու նման, բառերը ծամծմելով՝ ըսաւ.

— Լաւ կ՚ըսես, պարոն Լեւոն... անոնց լսած էինք, փառք Աստուծոյ, ահա լուր երեցը ալ տեսանք...

Փութիկ Սուրբ Գէորգը բաղկին կարողութիւն տայ... դուն որ կաս, մեր աչքին ու տիրականն ես... Հա, ցուրտ է, շատ ցուրտ, տղաքն ալ հեռու տեղէ եկած... Անտուած Թուրքին օձախը քանդէ... Ի՞նչ ընենք, մեր ձեռքը չէ, էս անգամը մեր պակասութեան մի նայէք... Տղոցը, Զիլուն երկու քարի վրայ... մեր գեղը, անտէր մնայ, ինչ որ Ոստանին կպած... լուռ ու Թուրք գեղին չորս բոլորը, կը սեռնեն՝ կախ կ՚եղնի՝ մեր գեղը կ՚աւերի,—ու եկող քահանան խօսքի թելը կորսնցուցած բարկութեամբ խօսքը ընկերներուն ուղղեց.— Ծօ, դուք ալ բան չըսնո՞ք... գեղականի առջեւ որ լինի՝ մեծ մեծ կը խօսիք. լռե՞ք թէ գեղականը ինչ որոշեց... Պարոն Լեւոնը որ կայ, ինչ որ մեր թաղաւորը. մեր հօ՛յ, մեր կացութիւն կը հասկնայ...

— Հա, տէրտէրը շիտակ կ՚ըսէ,— վարանքով խօսեցաւ գիւղացիներէն մէկը, որ Գործադիրի գործունեայ անդամներէն մէկն էր,— էս անգամի համար գեղականը կը խնդրէ, որ...

Լեւոնը ձեռքի կարուկ շարժումով մը չձգեց, որ Գործադիրի անդամը խօսքը շարունակէ։ Եկողներու վարանոտ ձեւերէն արդէն հասկցեր էր անոնց նպատակը։ Զէին ուզեր, որ խումբը գիւղ մտնէ։ Պարզ էր, որ Քարադաշտցիք կ՚աշխատէին վտանգը հեռացնել իրենց գեղէն. Թող յեղափոխականները երթան Զիլու, Տրշող, Պասսականց, այդ շրջանի մէջ հայ գեղեր չէին պակսեր, բայց միայն, որքան կարելի է հեռու Քարադաշտէն։

Լեւոնը ինքն ալ գիտէր Քարադաշտցիներու վախի հիմնաւոր լինելը, բայց պայմաններու հարկադրանքը շատ անգամ կը ստիպէր զինքը խիստ միջոցներու դիմել, հակառակ ժողովուրդի կամքին գիւղ մը մտնել, ուր միայն խմբի ներկայութիւնը կրնար մեծ վտանգի մը պատճառ դառնալ։ Բայց եւ այնպէս, յաջորդ ցերեկը խումբը անխուսափելի կերպով պէտք էր Քարադաշտ մնար, գիշերով Ոստանի եւ ծովեզերքի շատ նեղ տարածութեան մէջէն Հայոց Ձոր անցնելու համար։ Ուրիշ ճամբայ չկար։

— Պարոն Լեւոնը, փառք Աստ...

— Բաւական է,— խիստ կերպով ընդմիջեց Լեւոնը,— փոխանակ անկարելի բան մը խնդրելու, դուք պէտք է մտածէիք՝ առանց աղմուկի խումբը գիւղ մտցնելու մասին։ Ելէք, երկուքդ անցէք գիւղ, տեղ պատրաստեցէք, մենք Տէր հօր հետ միասին կու գանք։

Գիւղացիները գլուխնին կախ, առանց բառ մը արտասանելու, արագ քալուածքով հեռացան։

— Տէր հայր, ժամանակ է շարժելու. Տղաք, ոտքի,— ու Լեւոնը՝ առաջ անցաւ կորսնցուցած քահանայի կողքին քալելով

Խումբը դեռ գիւղ չէր հասած, երբ քիչ առաջ մեկնող գիւղացիներէն մէկը, դիմաւորեց զիրենք ու առաջնորդեց գիւղ, այգիի մը մէջ հազիւ նկատելի տուն մը։

Պառաւ ու աղքատ կնոջ մը տունն էր, ինկած գիւղի ծայրը։ Քահանան եւ Գործադիրի երկու անդամները, կարծես փուշի վրայ նստած էին։ Պահ մը տղոց հետ նստելէ վերջ մեկնեցան։

Դուրսը պահակ նշանակելէ վերջ, երբ Մոսօն կրկին թոնրատունը մտաւ, հայդուկները թոնիրի շուրջը, թաղիքներու վրայ երկնցած կը քնանային։ Ինքն ալ չոր տեղ մը գտնելով՝ Թոփալ Սատանային քով երկնցաւ։ Քիչ վերջ, բոլորն ալ հանդարտ կը քնանային, բացի Առիւծ Գեւոյէն, որ կանոնաւոր կերպով կը խռմփացնէր։

Դուրսի պահակէն զատ, միայն Լեւոնը մնացեր էր։ Մէջքը յենած թոնրատան հաստ սիւնին, երկու ձեռքերով ծունկերը գրկած՝ Լեւոնը այն աստիճան մտքերու մէջ կորած էր, որ նոյնիսկ Գեւոյի տրտուընդոստ խռմփոցը չէր խանգարեր։ Գլուխը կուրծքին կախած՝ միտք կ՚ընէր Լեւոնը։ Մօտը դէմքին վրայ, հազիւ երբեմն ժպիտ մը փայլանցնէր, հետքը կը խաղար։ Վերջին երկու շաբաթներու ընթացքին, իրարու յաջորդող դէպքերը մէկը միւսէն աւելի ուժեղ կերպով ցնցեր էին Լեւոնի ողջ էութիւնը։

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

անկենդան։ Աղուական մը չորս տարեկան աղջիկը պատշգամէն վար իյնալով մեռաւ։ Ծնողքը Արքայաքան կը գտնուէին, իբրեւ ազգական թագաւորին։

Ժողովուրդի ընդհ. տրամադրութիւնը շատ բարձր էր, հակառակ մշուշին, ցուրտին եւ անձրեւին։ Հազարաւորներ ժամերով զիրք բռնած էին ճամբուն վրայ, առանց պատառ մը բան ուտելու, որպէսզի կարենան տեսնել թագաւորը… Երգեր, զուարճախօսութիւններ կը թնդացնէին մթնոլորտը։

** Իտալական մամուլը բառ մը չգրեց թագադրութեան առթիւ։ Միայն հեռագրական գործակալութիւնը լուրը հաղորդեց 11 բառով։ — Անգլիական թերթի մը թղթակիցը վտարուեցաւ Հռոմէն։

«Կարմիր Նափոլէոնին» պաշտօնանկութենէն վերջ

Միջազգային մամուլը մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ մարաջախտ Թուխաչեւսկիի պաշտօնանկութեան, որուն մանրամասնութիւնները հաղորդած էինք երէկ։ Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ զարմանալի զրոյցներ շրջան կ'ընեն։ Կ'ըսուի թէ վերջերս խուզարկութիւն կատարուած էր իր բնակարանին մէջ, երբ ինք Երիմ կը գտնուէր։ Անցեալ շաբթու, երբ հասկցուեցաւ որ Լոնտոն պիտի չերթայ թագադրութեան հանդէսին առթիւ, ըսին թէ պաղ առած է մայիս 1ի զօրահանդէսին ատեն, բայց հաւատացող չեղաւ։

Թրոցքիի վտարումէն ի վեր, առաջին անգամ է որ այսքան կարեւոր փոփոխութիւններ կը կատարուին կարմիր բանակի հրամանատարութեան մէջ. Այս նոր փոփոխութիւններն ալ սահմանուած են բարձրացնելու կուսակցութեան ազդեցութիւնը բանակին վրայ։

** Մարաջախտ Թուխաչեւսկի նախապէս կը ծառայէր ցարական բանակին մէջ։ Մեծ պատերազմին գերի բռնուեցաւ Գերմանացիներուն կողմէ, բայց յաջողեցաւ փախչիլ։ 1917 հոկտեմբերին Ռուսաստան գալով, համայնավար կուսակցութեան անդամ արձանագրուեցաւ 1918 ապրիլին եւ փայլուն ու արագ յառաջխաղացութիւն մը ունեցաւ կարմիր բանակին մէջ։ Աւելի մեծ ապագայ մը կը սպասէր իրեն, բայց ահա կը փակուի ճամբան։

Իր յաջորդը, մարաջախտ Եգորով, նմանապէս ցարական սպայ մըն է։ Ծնած 1882ին, տասը տարի աւելի մեծ է Թուխաչեւսկիէն։ Արդէն գնդապետ էր երբ ծագեցաւ 1917 փետրուարի յեղափոխութիւնը։ Բոլշեւիկեան կուսակցութեան անդամ եղաւ 1918ին եւ նշանակուեցաւ հրամանատար Փեթրոկրատի կարմիր պահակագունդին։ Ինքն էր որ վարեց հակաբոլշեւիկ զօր. Քրասնովի դէմ կատարուած գործողութիւնները։ Լեհական պատերազմին մասնակցեցաւ իբրեւ հրամանատար հարաւային բանակին։ Եղած է զինուորական կառավարիչ Փեթրոկրատի, Ուկրայնայի եւ Սպիտակ Ռուսաստանի։ Գործօն մասնակցութիւն ունեցած է կարմիր բանակին վերակազմութեան մէջ, նախ Ֆրունզէի, յետոյ Վորոշիլովի հրամանին տակ։ Երկու անգամ վերատուրուած ըլլալով քաղաքացիական պատերազմներուն մէջ, վարձատրուած է Կարմիր Դրօշի շքանշանով եւ պատուոյ սուրով մը։ Անդամ է Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին եւ օգնական անդամ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին։

Զօր. Շապոշնիկով, որ իրեն կը յաջորդէ իբրեւ նախագահ ընդհ. սպայակոյտին, նոյնպէս ծնած է 1882ին եւ եղած է ցարական սպայ։ Գնդապետ էր 1917ին եւ կուսակցութեան անդամ եղաւ շատ ուշ, 1930ին։ 1927ին Մոսկուայի զինուորական կառավարիչն էր, 1932ին՝ տնօրէն զինուորական վարժարանի։ Ունի քանի մը մասնագիտական գիրքեր,— «Հեծելազօրք», «Բանակին ուղեղը», ինչպէս եւ ուսումնասիրութիւն մը 1920ի պատերազմի մասին, «Վիսթուլա»։

Հիթլէր եւ Մուսոլինի պիտի տեսակցի՞ն

Նորէն զրոյց կը շրջի թէ Հիթլէր եւ Մուսոլինի պիտի տեսակցին կիրակի օր Հակեդալու(?)։ Իբրեւ թէ գերմանական մամուլը կատալոնիա մը յաջորդ օր մեկնելով Գերմանիայէն, Իտալիա պիտի երթայ Թիրոլի ճամբով, եւ յետոյ պիտի վերադառնայ։ Նախապէս կ'ըսէին թէ Հիթլէր ինք նաւելով կատալոնիա, պիտի գիմաւորէ Մուսոլինին, իսկ հիմա կ'ըսեն թէ զօր. Կէօրինկ նաւելով, գերմանական սահմանագլուխը պիտի բերէ Իտալիոյ Առաջնորդը։ Ուրիշ զրոյցի մը համաձայն, հաւանական է որ տեսակցութիւնը տեղի ունենայ Վենետիկի մէջ։

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐԸ գործադուլ հռչակեցին չորեքշաբթի առտու։ Բազմաթիւ վարսավիրներ խանութները բաց պահեցին, իրենք իրենց գլխուն աշխատելու համար

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱՏԱՆՈՒԹԵԱՆ 6րդ. շարքին վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ յունիս 3ին, Թլէմսոն Թէատրի մէջ։

ԽՐՈՒԱԹ ԱՀԱԲԵԿԻՉԻ մը ձերբակալութեան առթիւ, քննութիւնները կը շարունակուին մեծ զաղտնապահութեամբ։ Ապահովութեան տնօրէնութիւնը կը հերքէ թէ երկրորդ ահաբեկիչ մըն ալ ձերբակալուած է եւ թէ 9 ռումբեր գտնուած են։

ՊԻԼՊԱՕ ուժգնօրէն կը ռմբակոծուի Սպանիոյ ապստամբներուն կողմէ։ Երկու կողմերն ալ զեբաղդյն ճիգեր կը թափեն։ Այս շաբթու 2000 մանուկներ պիտի փոխադրուին Անգլիա։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ մէջ գիկատուրա հաստատելու փորձեր կը կատարէ միլիոնատէր մը, համաձայն Պերլինի ամերիկեան դեսպանին տեղեկագրութեան։ Միացեալ են նաեւ կարգ մը ձեռնարկատէրներ։ Լուրը մեծ յուզում պատճառեց ամբողջ երկրին մէջ։ Կ'ըսուի թէ միլիոնատէրը 1.500.000 տոլար տրամադրած է այս նպատակին համար։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ
ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ կատակերգութիւն մէկ արար։
Գին՝ 5 ֆրանք։
Դիմել հեղինակին.— 17 rue Damesme. Paris (13)
(կարելի է ստանալ գիրքը՝ ղրկելով 5 ֆր ի դրոշմաթուղթ)։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մարզուանցի Հաւուտողեան Յակոբին աղջիկը Ազատի (բուն մականունը Թորոսեան) կը փնտռէ իր եղբայրները Օհաննէս, Նշան, Տիգրան եւ Միսաք, ինչպէս նաեւ իր հօրեղբօր որդիները՝ Արմենակ, Մեսրոպ, Մեհրան, Սամուէլ եւ Ռուբէն։ Հօրեղբօրորդիները մեծ պատերազմէն առաջ Ամերիկա գացած էին եւ այժմ հոն կը գտնուին։ Կը խնդրուի իրենց հասցէն իմացնել Ազատի Շիրվանեանի, 23. Rue Danton, Issy les Moulinaux, (Seine), France։

Կը խնդրուի Ամերիկայի հայ թերթերէն արտատպել։

Փառատ(?)

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, ընկ. Զիծանեանի բնակարանը։ Կը հրաւիրուին Ռազմիկ, Ցաւրոս եւ Հրայր խումբի բոլոր ընկերները։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Ա. ԻՕԹՈՒԿԵԱՆ։

ԱՆՆԷՔ-ՎՈՒԱ-ՓՕՆՇՕՆԻ Արամ ենթակոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ տեղը։

Կրակատ(?)

«Զեփիւռ» խումբի կազմակերպած հրապարակային բանախօսութիւնը մասնակցութեամբ Նիկոլ-Դուման խումբի, տեղի պիտի ունենայ 16 Մայիս կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2.30ին։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։ Կը խօսի ընկ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի Արամ Ենթակոմիտէի
22 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ
ԱՆԻԷՌԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՏՕՆԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ա. ԽՕՆՏԻՍԵԱՆ ԵՒ Հ. ՎԻՇԱՊԵԱՆ
Կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը
ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ
ՄԱՅԻՍ 29ԻՆ, ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
ՄԱՅԻՍ 29ԻՆ
Մանրամասնութիւնները առանձին։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՊԷԼՎԻԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» ԽՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
Այսօր, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին,
120 Bld de Bellevilleի սրահը։
Կը խօսին՝ ընկերներ Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ եւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ
Նիւթ՝ խորհրդային նոր սահմանադրութիւնը, դաշնակցութիւնը եւ ընկերվարութիւնը։
Սիրայօժար մասնակցութեամբ Պ. Հ. ՏԱՐՈՆԵԱՆի (արտասանութիւն)
եւ Գ. ՄԵՐՏԻՆԵԱՆի (երգ)։
Մուտք՝ 2 ֆր.։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
Հ. Յ. Դ. Փարիզի «Եփրատացի» կամիտէին կողմէ
6 Յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ,
Ռոպէնսոնի ծանօթ պարտէզին մէջ։

Թատերական Ներկայացում
Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Զէնկիլէրի Հայր. Միութեան կողմէ
15 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հա[illegible] սրահին մէջ,
1 Bld Carnot [illegible]
Կը ներկայացուի Մ. Նալպանդեանի ԱՐՑՈՒՆՔԸ (3 արար)
եւ ՀՆԱՐԱՍԻՏ ՎԱՐԶԱԿԱԼԸ (զաւեշտ)
Մուտք 3 եւ 5 ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսի լէ Մուլինոյի «Հայ Երիտ. Միութիւն»ս իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբին, Տիկ. Ա. Արզումեան - Գէորգեանի, Օր Ի. Պիրպիլեանի, Տիկ. Վարպետեանի, Թաւիտ Մարտ Շահպարոնեանի որոնք իրենց մասնակցութիւնը բերին հանդէսին գեղարուեստական բաժնին։ Շնորհակալութիւններ նաեւ Հայ Արիներուն, որոնք հսկեցին կարգապահութեան։ Թոմպոլայէն շահեցան 0.49 (Կայծակ) Գ. Մաթոսեան (Անտոնի), 304 «Մուսա լերան 40 օրերը», Գ. Գալպաքճեան (Ի[illegible]) եւ 110 Էյֆէլի աշտարակը՝ Գ. Ա. Գօյաճեան, որ Միութեանս նուիրեց 200 ֆրանք արժանանալով բոլորին ջերմ շնորհաւորութեան։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓՈՒԻԶԻ ցաւ. ցգ. իմաստիրաց Միութիւնը իր անդամները եւ անդամուհիները կը հրաւիրէ ընդհանուր եւ ծնողական ժողովի, որ տեղի պիտի ունենայ 15 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, դպրոցի սրահին մէջ։ Օրակարգ՝ Չեկոյց Ցամսեայ գործունէութեան եւ ընտրութիւններ։

ԻՍԻ ԼԵ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Գ. Զ. Միրզախանի (Գարակէօզեան) սրահը. 45 rue de la Défense. Կը խօսի Գնդ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, նիւթ ունենալով Վասպուրականի հերոսամարտը։ Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս կիրակի, 16 Մայիս, առաւօտեան ժամը 10ին, Լիոնի Ս. Աստուածածնայ մատրան մէջ հոգեհանգիստ պատարագ տեղի պիտի ունենայ վաղամեռիկ ՋԻՒԼԻՒ ՊԱԼԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ։ Կը հրաւիրուին իր ազգականները, բարեկամները եւ ծանօթները։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ
1—12 ՄԱՅԻՍ
ԼԻՈՆ, Տ. Տօնա. —140։
ՍԷՆ ԼՈՒ, Գործ — 421.50։
ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Նորոյ. —100։
ԹԷՀՐԱՆ, Յ. Բ — 100։
ՎԱՄՕՆ, Գործ — 172.45։
ԼԻՈՆ, Վարժ — 65։
ՊՈՒ ԱՐԱՐԻՃ, Գրիգ. —140։
ԼԱՐՕՇ ՊԷՐՆԱՌ, Վ. Շ — 140։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ. 767։
ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՕ, Գործ — 416.80։
ՓԻԼԻՊՊԻԹ, Պետր. 50։
ԹՈՒԼՈՒԶ, Մարկ — 280։
ՍԵՎՐԱՆ, Մ Համ. —35։
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ —306։
ԿԱՐՏԱՆ, Գործ — 242։
ՄԷՕՏՈՆ, Գ. Բար. 100։
ՊԱՐԺՕԼ, Օ. Գ — 50։

Մարսէյլի Բալուի Խօյմաթ գիւղի Կարօտելոց Միութեան վիճակահանութեան շահած են հետեւեալ թիւերը. — 261, 312, 131, 286, 387, 68, 276, 396, 45։ Ստանալու համար դիմել Գ. Խորէն Ուլուեանի ,10 Rue Lafare, Մարսէյլ։

ԴԱՇՆԱՄԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՆԺԷԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆԻ (Ջութակահար)
Նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ 12 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին Maison Caveau, 45 Rue La Boëtie, Paris 8
Մասնակցութեամբ դաշնակահարուհի ՕՐ. ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆի
Փոքրիկն Անժէլ պիտի նուագէ կտորներ՝ ՊԱԽէն, ՊԷԹՀՈՎԷՆ, ՄՕՑԱՐԹԷն, ՇՈՒՄԱՆէն, ՇՕՊԷնէն, ՉԱՅԿՈՎՍԿԻէն, ՍԱՐԱՍԱԹԷն, ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ եւ իր յօրինած երեք պարերգները։
Մուտք՝ 15 եւ 10 ֆր.։

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅ ՆՈՒԱԳԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒՆ

Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ կան քանի մը հարիւր հայ ընտանիքներ, որոնց շատերը ունին իրենց տներում վիքտրոլ ելեկտրոլեր։ Բայց հեռու ըլլալով հայ գաղութներու կեդրոնից զրկուած են հայ փլաքներու միջոցով լսել հայերէն երգը։

Ուստի ով որ կ'ուզէ քանի մը հարիւր հայերէն փլաքներ ծախել, թող գրէ ինձի հայերէն նորագոյն պլաքներու ցանկը։

Կարելի է հինգ պլասթիքը լաւերից որոշել նմոյշ Շանխայ ... պանքի վրայ ուղարկել (5 հատ ինձ մաքս չեն վերցներ) փոխարժէքը վճարելով նմոյշը կը ստանամ։

Իսկ ձեռնտու ըլլալուն մեծ ապսպրանքը կը ստանաք Տայրէն որ ազատ մաքսի քաղաք է, ուրկէց կը ղրկենք զանազան քաղաքներ։ Իմ հասցէն է M. Tatzian, 23, Naniwadori, confectionery Ararat, Mukden (Manchudiko)։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme. PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 15 ՄԱՅԻՍ SAMEDI 15 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3421

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՂՔԵՐԴ ԽՈՍՏՈՎԱՆԵՑԱ՞Ր, ՍՈ՛ՒՏ ԵՍ...

Երէկ Երեւանի թղթարերը յանձնեց «Գրական Թերթ»ի վերջին թիւը, 1 մայիս, որուն անհամբեր կը սպասէինք, իմանալու համար Հայաստանի խորհրդային գրողներու ընդհ. ժողովին ելքը։

Խորհրդային պաշտօնական նախապէս հրատարակած էր միայն երկու օրերու ամփոփումը, ապրիլ 23ի թիւին մէջ։ Այս անգամ ամփոփած է երրորդ, չորրորդ եւ հինգերորդ օրուան աշխատանքները, վերջին նիստի նկարագրութիւնը յետաձգելով յաջորդ համարին։

Ամբողջութեամբ կարդալով հրատարակուած ամփոփումը, անգամ մը եւս համոզուեցանք թէ հարթիչ գլանը ոչ թէ մէկզի դրուած կամ իր ծանրութիւնը կորսնցուցած է, այլ աւելի կատարելագործուած է։

Նոր դամեր, փուշեր եւ խիճեր կը սպառնան ուրիշ գլուխներ ալ տրորել։ Եւ ասոր համար հնարած են մեթոտ մը, որ ընկալեալ ոճով «ինքնաքննադատութիւն» կը կոչուի, բայց իրականին մէջ սարկացման եւ անրանացման բոլշեւիկեան եղանակ մըն է։ Աւելի անարգ եւ տմարդի, քան միջնադարեան հաւատաքննութիւնը։

Այս ինքնախարազանումը միայն ենթակային խոստովանութեամբ չի վերջանար։ Ներկաներն ալ, քննիչ, ունկնդիր կամ դատաւորներ, կը լրացնեն պակասը, իրենց կարգին չաչելնելով խարազանը.

— Ամէն բան խոստովանեցա՞ր, սո՛ւտ ես ... Զղջումդ ամբողջ չէ, անկեղծ չէ ...

Փաստերը քաղենք բուն աղբիւրէն, կանխելու համար որ եւ է չարախօսութիւն կամ թիւրիմացութիւն։

Գրողներու ընդհ. ժողովին երրորդ օրն է.

— «Ընդարձակ ելոյթ է ունենում ընկ. Հրաչեայ Քոչարը, որ կանգ է առնում մեր մօտաւոր գրական անցեալի, Հայաստանի գրականութեան պատմութեան վերջին տասնամեակի վրայ։ Խօսելով Չարենցի, Բակունցի եւ միւսների «Նոյեմբեր» խմբակի մասին, ընկ. Քոչարը շեշտում է որ այդ խմբակը տարել է նացիոնալիստական, սպեցիֆիկեան քաղաքականութիւն ոչ միայն երապարակային ելոյթներում, այլ եւ գեղարուեստական գրականութեան մէջ։ Նա գտնում է որ, չնայած իր մի շարք յեղափոխական պօէմների, այնուամենայնիւ Չարենցը հետեւողական յեղափոխական գրող չի եղել»։

Եւ կը ներկայացնէ շարք մը փաստեր, Չարենցի վերջին գիրքէն, «որոնք ցոյց են տալիս նրա նացիոնալիստական յանցանքները»։ (Չարենց չէ մասնակցած ժողովին)։

Յետոյ առեան կը կանչուի աւելի երիտասարդ գրող մը, Մկրտիչ Արմէն, իր գիրքով՝ «Հեղնար աղբիւր»։

«Գրական Թերթ»էն կ՚իմանանք թէ հեղինակը «քաղաքական եւ ստեղծագործական լուրջ սխալներ» գործեր է անցեալին մէջ։ Ուրեմն, ժողովը կը սպասէր որ «գէթ այսօր, երբ քննւում են մեր գրականութեան հիմնական խնդիրները», Մկրտիչ Արմէն «մինչեւ վերջ կը գիտակցէր իր այդ սխալները, կը գնահատէր խորհրդային հասարակայնութեան (հանրային կարծիք?) համբերատար վերաբերմունքը»։

Յուսախաբութիւն մեծ եւ անճառելի։ Ամբաստանեալը «յամառօրէն պնդում է որ իր ստեղծագործութիւնների մէջ, բացի «Երեւան» վէպից, ուրիշ սխալներ չունի»։ Եւ «կտրականապէս» կը մերժէ ո՛ր եւ է սխալ «Հեղնար Աղբիւր»ի մէջ։

Ժողովականները — մեծ մասով իր տարեկիցները — չեն հանդուրժեր այս յամառութեան։ Տեղէն ցատկողը կարկուտ կը տեղայ խեղճ տղուն գլխուն։

Ոմն ընկեր Արաքս կը ձաղկէ Մկրտիչ Արմէնի «գոռոզութիւնն ու մեծամտութիւնը»։ Ուրիշ մը, Ա. Ոսկերիչեան յիշեցնելով թէ ամբաստանեալը չխոստովանեցաւ իր սխալները, «հակախորհրդային» կը գտնէ հեղինակին առաջին վէպը, «Երեւան», եւ «ռէակցիոն ռոմանտիզմ» կը կոչէ երկրորդ գործը, «Հեղնար Աղբիւր»։

Եւ այսպէս ուրիշներ ալ, միշտ նոյն իմաստով,— Մ. Արմէնի «նյութը անկեղծ չէր, նա չխոստովանեց իր բոլոր սխալները»։

Այն աստիճան որ, վերջին նիստին մէջ, խեղճ տղան կը ստիպուի յայտարարութիւն մը կարդալ, ընդունելով որ «ընկերների դիտողութիւնները ճիշդ են եւ ինքն այժմ գիտակցում է լիովին իր սխալների լուրջ(ութ)իւնը»

Նոյն ձեւով կրակը նետուած է ուրիշ երիտասարդ գրող մը, Աղասի Տարոնցի։

Տղան խոստովանելով իր շարք մը «նացիոնալիստական սխալները», տեղեկութիւններ կը հաղորդէ «հակայեղափոխական - նացիոնալիստ» Բակունցի եւ Նորենցի հետ «վարած նացիոնալիստական քաղաքականութեան» մասին, «Գրական Թերթ»ի մէջ։ Եւ սակայն, ժողովը գոհացում չի գտներ.

— «Ցնտագայում ելոյթ ունեցող ընկերները գտան որ Տարոնցին աւելին կարող էր ասել իր սխալների, հակայեղափոխական արիկաների Ալազանի եւ Նորենցի մասին, որոնց հետ երկար ժամանակ չափազանց սերտ կերպով կապուած է եղել»։

Կարելի մանրամասնութեամբ տուած եղանք պատկերը, իբրեւ միակ աղբիւր ունենալով «Գրական Թերթ»ը, որ օրկանն է Խ. Հայաստանի Գրողներու Միութեան։ Անշուշտ ժամանակ պէտք է անցնի, իմանալու համար սարքուած ողբերգութեան ամբողջական պատկերը։

Իսկ այսքանը արդէն չա՞պացուցաներ թէ վարպետօրէն լարուած է մեքենան, նոր տաղանդներ եթէ ոչ ցամքեցնելու, գոնէ փետրաթափ վիճակի մը վերածելու համար...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԵՐ ԵՒ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԻՐԱ՞Ւ ՊԻՏԻ ՏԵՍԱԿՑԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐ

Միջազգային մամուլը կը շարունակէ շնդալից տեղեկութիւններ հրատարակել Հիթլէր - Մուսոլինի տեսակցութեան մասին, որ իբրեւ թէ տեղի պիտի ունենայ երկուշաբթի օր, Գերմանիոյ մէջ։

Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, Մուսոլինի օդանաւով Հիթլէրի մասնաւոր օդնականը՝ Այնրինկ պիտի իջնէ, որ 35 քիլոմեթր հեռու է Առաջնորդին ամառանոցէն՝ Պէրխթէսկատէն։ Ապա ինքնաշարժով պիտի երթայ նշանակուած վայրը։ Ճամբան մասնաւոր պահակներ պիտի՞ հսկեն ապահովութեան։ Մուսոլինիի այցելութիւնը պիտի ծանուցուի միայն ժամանումէն վերջը։ Ընդունելութիւնը պիտի կատարուի զինուորական պատիւներով։ Այցելութեան հաւանական նպատակը պիտի ըլլայ հարաւային - արեւելեան Եւրոպան բաժնել երկու ազդեցութեան շրջանակներու։

** Պերլինէն կը հեռագրեն Աժանս Հավասի.— Զօր. Հէրման Կէօրինկ, Փրուսիոյ վարչապետը եւ Գերմանիոյ օդանաւային նախարարը, Պերլինէն ճամբայ պիտի ելլէ մայիս 15ին, Հռովմայեան տօնը Իտալիոյ մէջ անցընելու համար։ Գերմանիոյ իրաւասու շրջանակները կ՚ըսեն թէ այս այցելութիւնը անհատական հանգամանք ունի, քանի որ Ֆէլ. Կէօրինկ Իտալիա կը գտնուի առնէ մը ի վեր։ Իսկ ուրիշ աղբիւրէ կը պնդեն թէ զօրավարը շաբաթ օր (այսօր) պիտի տեսակցի Մուսոլինիի հետ, կարգադրելու համար երկու Առաջնորդներուն հանդիպումը։ Դեռ կարծողներ ալ կան թէ տեսակցութիւնը տեղի պիտի ունենայ յունիսի կիսուն։

Ամէն պարագայի մէջ, այս լուրին շուրջն ստեղծուած խորհրդաւորութիւնն իսկ մեծ հետաքրքրութիւն կը շարժէ քաղաքական շրջանակներու մէջ։ Մանաւանդ հիմա որ յարաբերութիւնները պղտորած են Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ։

ՇԱՏ ՉԱՓԱՒՈՐ ՃԱՌ ՄԸ

Իտալիոյ արտաքին քաղաքականութեան մասին

Կոմս Չիանօ, Իտալիոյ արտաքին նախարարը, հինգշաբթի օր Երեսփ. ժողովին ներկայանալով, խօսեցաւ ճառ մը որ մեծ զարմանք պատճառեց իր չափաւորութեամբ։ Խօսելով անգլօ-իտալական յարաբերութեանց վրայ, ցաւով դիտել տուաւ թէ «կարգ մը չնախատեսուած խոչընդոտներ կասեցուցին մերձեցման զարգացումը որ սկսած էր փոխադարձ բարեացակամութեամբ»։ Շատեր կը կարծեն թէ Իտալիա փոխած է իր քաղաքականութիւնը Անգլիոյ վերազինման պատճառով. բայց ճիշդ չէ. կոմս Չիանօ շեշտեց — «Անգլիոյ որոշումը ամենաթեթեւ ազդեցութիւն չունեցաւ, որովհետեւ պինաթափութեան խորհրդածողովը ձախողած ըլլալով, մենք կ՚ընդունինք ուրիշներուն ալ վերազինման իրաւունքը»։

Յետոյ բացատրեց թէ «Փարիզի եւ Հռոմի միջեւ չկան հիմնական խնդիրներ որ խորապէս բաժնեն երկու երկիրները»։ Իտալիա կ՚ուզէ վերստանձնել Լոքառնոյի դաշինքով հաստատուած պարտաւորութիւնները։ «Լոքառնոյի ոգին», որ դժբախտաբար անհետացաւ, կոչուած էր դիւրացնելու Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ մերձեցումը։ Իտալիոյ քաղաքականութիւնն ալ սկիզբէն ի վեր ձգտած է Գերմանիան վերադարձնել միջազգային գործակցութեան ճամբուն վրայ։ Ինչ կը վերաբերի Ազգերու Դաշնակցութեան, կոմս Չիանօ դիտել տուաւ թէ Իտալիա սպառողական գիրք մը բռնած է անոր վերանորոգման հանդէպ, հետեւելով Մուսոլինիի յայտարարութեան,— Ազգաժողովը կամ պէտք է վերանորոգուի եւ կամ մեռնի։ «Վերանորոգման որ եւ է նախաձեռնութիւն պիտի չգայ մեր կողմէ, բայց եթէ ճշմարիտ պատեհութիւն մը ներկայանայ ծառայութիւն մատուցանելու խաղաղութեան դատին, ֆաշական կառավարութիւնը պիտի չզլանայ իր չինարար գործակցութիւնը»։

Նախարարը խօսելով Սպանիոյ դէպքերու մասին, յայտարարեց թէ զօր. Ֆրանքօ եւ միւս ազգայնական պետերը «աւանդապահներն են Սպանիոյ պատւին եւ հեղինակութեան եւ հարկադրուեցան կռիւ բանալ կառավարութեան մը դէմ որ երկրին սարկացումը կը պատրաստէր, զայն ենթարկելով բոլշեւիկեան աշխարհահայեացքին եւ դրութեան»։ Ա. Միութեան հանդէպ վերապահ էր կոմս Չիանօ։

ՊԱՂ ՀՈՎԵՐ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Ճիշդ մէկ շաբաթ է որ Մուսոլինի ետ կանչեց Լոնտոնի թղթակիցները եւ արգիլեց անգլիերէն թերթերու մուտքը՝ բացի երեքէն, եւ տակաւին չէ պարզուած կացութիւնը։ Աւելին ըլլալով, մթնոլորտը նորէն պղտորեցաւ, քանի որ իտալական մամուլը բացարձակ լռութիւն պահեց Անգլիոյ Թագաւորին Թագադրութեան առթիւ, բացի երկտող լուրէ մը։

Հռոմի մէջ կը գանգատին թէ Մուսոլինի ուրիշ կերպ չէր կրնար շարժիլ, նկատի առնելով անգլիական մամուլին մղած պայքարը՝ սպանիական պատերազմին առթիւ։ Բայց դիտել կը տրուի թէ այդ խնդիրը շատ հին է եւ իտալական թերթերը պատասխանեցին եղած յարձակումներուն։

Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ կացութիւնը այնքան պղտորած է որ շուտով ուրիշ անհամութիւններ ալ պիտի ծագին։ Գերմանիոյ արտաքին նախարարին այցելութենէն վերջը կը սպասուէր որ միջազգային կացութիւնը մեղմանայ, մինչդեռ աւելի կը բարդանայ։

** Իտալական մամուլը գիտել կուտայ թէ Եթովպիոյ պատերազմին առեն, անգլիական կառավարութիւնը պաշտօնապէս իտալական թերթերու քննադատական դիրքին վրայ հիմնուեցաւ, Միջերկրական դրկելու համար նորքին նաւատորմը։ Եւ կ՚եզրակացնէ թէ մինչ Անգլիա այն առեն իր գրահանորները օգտագործեց, Իտալիա այժմ կը գոհանայ իր կապերը խզելով բրիտանական մամուլին հետ։ «Փօփոլօ տի Ռօմա» երկու երկիրներուն յարաբերութեանց լարումը կը վերագրէ աշխարհագրական եւ պատմական պատճառներու։ «Իտալիա կը գտնուի Անգլիոյ կայսերական ճամբաներուն վրայ. արդ, այսպիսի աշխարհագրութիւն մը հաճելի չէ անգլիական ճաշակին։ Միւս պատճառները պատմական են. որովհետեւ Անգլիա եթովպական տագնապին առեն իր պատ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՍԻՐՈՒՄ ԵՄ ՄԻ ԿՆՈՋ» ...

Տասնրհինգ տարի առաջ, հայ վարդապետ մը, որ կոչուած էր Լոնտոնի եկեղեցին վարելու, նախընտրեց սիրտ մը վառել, եւ գրեց Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին.— «Սիրում եմ մի կնոջ»։

Կաթողիկոսին ձե՞ռքն էր մարել կրակը։ Եւ վարդապետը առտու մը մէկդի նետելով փիլոնն ու վեղարը, կնոջ բեռներն ալ կապեց տուաւ եւ չուեց։

Չեմ գիտեր թէ անկէ ի վեր ուրիշ սիրտեր կամ բնտանեկան բոյներ ալ վառեցա՞ն, հայ վարդապետներու կամ եպիսկոպոսներու միջոցաւ։

Բայց, կրնամ հաստատել որ հայ վարդապետին երգը — «Սիրում եմ մի կնոջ», ալիք - ալիք տարածուելով, բարձրանալով հասաւ մինչեւ արքունիքները։

Ահա երբ դէպքեր իրարու հանդիպեցան, ընդամէնը վեց ամսուան ընթացքին։

Առաջինը,— ո՞վ չի գիտեր— Ն. Վեհափառութիւն Էտուըրտ Ը., թագաւոր Մեծն Բրիտանիոյ եւ կայսր Հնդկաստանի։

Դեռ նոր զահ բարձրացած էր, եւ առաջին գործն եղաւ երկար պտոյտ մը կատարել Ադրիականի ափերուն վրայ. ճեղքել Միջերկրականը ու Վոսփորը, անցնիլ Պալքան, կանգ առնել Վիէննա։

Ո՞վ կը համարձակէր ուրիշ զաղտնիք փնտռել այս արքայական պտոյտին մէջ։

Եւ սակայն չար բերաններ բացուեր էին արդէն, եւ հոտոր Ամերիկայէն։

Իսկ առտու մը թագաւոր - կայսրը իրեն մէջտեղ հանեց ամէն բան,— «Սիրում եմ մի կնոջ»։

Այլ եւս ոչ գահ կ՚երեւար աչքին, ոչ կայսրութիւն, ոչ ալ աշխարհի մը զեղեցկութիւն ու շքեղութիւն։

Իրադէպները շատ ալ յանցաւոր չեն գտներ զինքը։

Այն առեն բերբերը գլխցին, իր բերնով.

— Հազար անգամ ըսի այս պղուշ - եերուն որ ոսկի վանդակի մէջ չդնեն զիս

Միւս երկու դէպքերը դեռ թարմ են, ապրիլ - մայիսի պատմութիւն։

Մէկը՝ Ռումանիոյ թագաւորին եղբայրն է, իշխան Նիքոլա, որ սիրահարած ըլլալով ոչ - իշխանազուն կնոջ մը, որոշեց ամուսնանալ անոր հետ։ Իբրեւ հետեւանք, զրկուեցաւ իր բոլոր առանձնաշնորհներէն, մինչեւ անգամ Ռումանիա բնակելու իրաւունքէն, դառնալով սովորական մահկանացու, ինչպէս դուն եւ ես։

Միւսը՝ Շուէտի ծերունի թագաւորին եղբօրորդին է, որ նոյնպէս ըմբոստացաւ արքունիքի օրէնքներուն դէմ, բռնած՝ միեւնոյն կրակով — «Սիրում եմ մի կնոջ»։ Իսկապէս արքենի տիպար մը, նոր ամուսնացած.

Սէրը կոյր է, ըսած են հին մարդիկ։ Ճի՞շդ է։

Ես կը կարծեմ թէ աւելի ճիշդ է միւս առածը,— Շատ աւելի դիւրին է երկիր մը կառավարել, քան կին մը։

Վկայ՝ երբ «դասալիք» իշխաններ, որոնք պատերազմ ալ տեսած են, սակայն այս անգամ նախընտրեցին պատուաւոր նահանջը, որովհետեւ ճակատը ... աչք էր եւ սէր։ Աւելի հզօր, քան մահը։

ՎԱՀԷ

Ի՞ՆՉ Կ՚ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Թուխաչեւսկիի պաշտօնանկութիւնը եւ ուրիշ դէպքեր

«Թանի» թղթակիցը կը գրէ Մոսկուայէն.—

Որ եւ է պաշտօնական լուսաբանութիւն չէ հրատարակուած տակաւին մարաջախտ Թուխաչեւսկիի շնորհանկութեան պատճառներու մասին։ Պէտք է նկատել որ այսպիսի որոշումները կը տրուին Քաղաքական Բիւրոյի գաղտնի ժողովին մէջ եւ միայն մամուլին միջոցաւ է որ ոչ միայն ժողովուրդը, այլ եւ պաշտօնական շրջանակները տեղեկութիւն կը ստանան։ Ուստի, բնական - բարպէս քանի մը օր կ՚անցնի, մինչեւ որ կարելի ըլլայ գիտնալ տրուած որոշման պատճառները։

Տարակոյս չկայ թէ այս շնորհանկութիւնը կապ ունի անցեալ յունուարի դատավարութեան հետ եւ թէ իր թիկնապահին արարքները փութացուցին Թուխաչեւսկիի անկումը եւ փոխադրութիւնը գէպի յետին կարգի հրամանատարութիւն մը, ինչ որ աքսորի ձեւ մըն է։ Սակայն պէտք է խոստովանիլ թէ իրեն վերագրուած քաղաքական փաստարիութիւններն ալ կապ ունին իր շնորհանկութեան հետ։ Այս առթիւ կ՚արժէ կարդալ մեր պաշտօնակից եւ բարեկամ Փիէռ Ֆէրվաքի գիրքը։ Ըլլալով Թուխաչեւսկիի գերութեան ընկերը մեծ պատերազմին առեն, ան հաւաքած է ապագայ մարաջախտին խօսքերը։ Այն առեն Թուխաչեւսկի դեր - տեղակալ մըն էր, եւ հիացում ունէր միայն պատմութեան մեծ դէմքերուն համար,— Մեծն Պետրոս, Կատարինէ Բ., Նափոլէոն։ Կ՚արհամարհէր ասրուկներու բարոյականը, հրեայ եւ քրիստոնեայ ընկերվարականները։ Թուխաչեւսկի եղած է միշտ ռուս ազգայնական մը, եւ իր գործելու անհամբերութիւնը, իր փառքի տենչը այներեւ էին հաւանական է որ, ինչքան ալ փայլուն ըլլար իր երէկուան դիրքը, դոհացում չէր տար իր անյագ փառասիրութեան եւ բարձր շրջանակներու մէջ կը գգային այս պարագան։ Կասկած էին թէ Նափոլէոնեան խոշոր ծրագիրներ կ՚որոճայ եւ ուզեցին հեռացնել իր հաւանական փորձութիւնները։ Մնաց որ, ինք մեկուսացած էր կարմիր բանակի մեծ վարիչներուն միջեւ, որովհետեւ Եղօրով, թէեւ նախկին ցարական սպայ մը, շատ խոնարհ ծագում ունի եւ միւս մարաջախտներն ալ ժողովուրդէն սերած են։ Թուխաչեւսկի այնուական ըլլալով, միշտ կասկածելի կը թուէր ճշմարիտ բոլշեւիկներուն եւ նախանձոտներ պակաս չէին իր շուրջը։ Յորտակուած՝ ապաքիր մը պէս, ինք ոչ Պոնափարթ մը պիտի ըլլայ, ոչ իսկ Պուլանժէ։ Անշուշտ ոչ առաջինին հանճարը ունի, ոչ ալ այն հրապոյրը զոր երկրորդը պահ մը կրցաւ գործել բազմութեանց վրայ։ Երկար առեն ծանօթ էր իբրեւ համակիր Գերմանիոյ եւ երբ երկու երկիրները գործակցութեան քաղաքականութիւն մը կը վարէին Ռափալլոյի դաշնագրով, բարեկամական կապեր ունեցած է գերմանական բանակին հետ։ Միւս կողմէ, Ֆրանքօ-խորհրդային մերձեցման գործին մէջ, իր ընթացքը աւելի շատ հնազանդութիւն էր քան խանդավառութիւն։

** Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ զինուորական սովետներ պիտի հաստատուին իւրաքանչիւր զինուորական շրջանի մէջ. Միւս կողմէ, լիազօրներ պիտի նշանակուին բոլոր զօրամասերուն եւ կարմիր բանակին հետ կապուած հաստատութեանց մէջ։ Որ եւ է լուսաբանութիւն չի տրուիր ծրագրուած սովետներու եւ լիազօրներու պաշտօնի մասին։ Բայց կ՚ենթադրուի թէ քաղաքական պիտի ըլլայ, պայքարելու համար՝ Թրոցքիական վտանգին դէմ։ Բայց այս հսկողութիւնը պիտի չկատարուի ներքին գործավարութեան կամ Չեկային կողմէ, այլ ուղղակի կախում պիտի ունենայ բանակին վերին հրամանատարութենէն։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ԱՍԻԱԿԱՆ ՈՒԽՏԸ»

Մեր վերջին յօդուածին մէջ արագ ժամանանշում մը ըրինք՝ Իրան-Աֆղանիստան-Թուրքիա-Իրաք քառաքական շրջանակի մասին : Ցաճախ կը գրուի արդէն զաւեշտական ուխտի շուրջ, կ'արժէ լայնօրէն անդրադառնալ անոր :

Այդ ուխտի գրոյցը անհիմն չէ : Ստոյգ է որ մօտերս պիտի ստորագրուի դիւանագիտական փաստաթուղթ մը՝ չորս իսլամ պետութիւններու միջեւ : Փաստաթուղթ մը, զոր առաջարկած է Էնկիւրին եւ զոր պիտի հովանաւորէ Աթաթիւրքը :

Պարզենք այդ առաջադրութեան ու այդ հովանաւորումին ներքին ծալքերը :

Քամալ, յաղթելէ վերջ յունական բանակին, գնաց տիրացաւ Պոլսոյ : Տապալեց ոչ միայն սուլթանն ու իր կառավարութիւնը, այլեւ ընջեց խալիֆայութիւնը, հաստատեց հանրապետական վարչաձեւ, հալածեց կրօնականները եւ երկիրն ու պետութիւնը ձերբազատեց կրօնական ազդեցութենէն :

Այն ատեն, ոչ միայն դուրսէն դիտողներ եւ ընդդիմադիրներ, այլեւ իրեն ստորադաս գործակիցներ սխալ գտան իր այդ քայլը, այն առարկութեամբ թէ, Քամալ, ընջելով խալիֆայութիւնը եւ ժխտելով կրօնի գերակայութիւնը, Թուրքիան կը զրկէ առնուազն 50 միլիոն իսլամական զանգուածին համակրանքէն, զայն դարձնելով, ընդհակառակն, անոնց ատելութեան ու զայրոյթին առարկան :

Այդ կարծիքէն էին գրեթէ բոլորը : Եւ սակայն, քամալական Թուրքիան անտեսեց այդ կարծիքը : Ան չվարանեցաւ հալածել կրօնական տարրը : Արհամարհեց իրեն վերագրուած «անհաւատութիւնը» : Եւ, դէպքերու անախատեսելի զառածումով մը, յաջողեցաւ, գրեթէ տասնամեակի մը ընթացքին, աւելի լաւ քան Օսմանեան կայսրութիւնը, իր մթնոլորտին ենթարկել շրջակայ իսլամ պետութիւնները : Իր յեղափոխական ու բացարձակ անկախութեան թափը սանձեց հոսանք մը, զոր երբեք չէր կրցած հաստատել Սուլթաններու վարչաձեւը :

Իրականին մէջ, խալիֆայութիւնը որ եւ է առաւելութիւն բերած չէր Թուրքիոյ : Արաբական աշխարհը դէմ էր Օսմ. կայսրութեան : Իրանը՝ նմանապէս : Իսկ իսլամութիւնը, բաժնըուած ըլլալով Սիւննիներու եւ Շիիներու, խալիֆան փաստօրէն քաղաքական տեսակէտով այնքան ազդեցութիւն ու դեր ունէր, որքան պապը՝ քրիստոնեայ աշխարհին մէջ :

Ուրեմն, իսլամութիւնը խալիֆային մէջ երբեք տեսած չէր միակ պետը :

Քամալ իր ստեղծած հոսանքով, քաղաքական աւելի մեծ կշիռ ձեռք ձգեց : Մէկ կողմէ հարուածելով կրօնաւորները, անջատելով կրօնքը պետութենէն, փակելով կրօնական կարգ մը հաստատութիւններ, ան միաժամանակ իսլամական աշխարհին մէջ ամէն տեսակ բարեփոխութիւններով ստեղծեց այն համոզումը թէ այդ հալածանքներն ու մաքրագործումները ոչ միայն չեն վնասեր կրօնքին, այլ, ընդհակառակն, կը ձգտին անոր արժէքը բարձրացնել, որովհետեւ հալածուած այդ տարրերը նսեմացուցած էին զայն ու ենթարկած իրենց անձնական նախասիրութիւններուն :

Աւելին,— այդ շարժումին հետեւեցաւ երկրորդ իսլամ պետութիւն մը՝ Իրանը, ղեկավարութեամբ իր վերանորոգիչ Շահին : Իրանի այդ շարժումը լաւագոյն առիթն էր երկու երկիրներու ղեկավարութեանց միջեւ ստեղծելու սերտ կապ մը :

Ղեկավարներու այդ կապին յաջորդեց համաձայնութիւն մը Իրանի ու Թուրքիոյ միջեւ, որ երկարեցաւ նոյնիսկ մինչեւ սահմանագծի փոփոխումին :

Մինչ այդ, արդէն Էնկիւրի ընդունեց այցելութիւնները իսլամ վեհապետներու :

Անոնցմէ առաջինը եղաւ Աֆղանիստանի Ամանուլլահ խանը : Ետոյ Իրաքինը ու Րիզա Շահ Փէհլէվին : Մանաւանդ Ֆէյսալի այցելութիւնը ուշագրաւ եղաւ, որովհետեւ ան Էնկիւրի գնաց շատ մը բլխաններով, ողջունելու համար Քամալ Աթաթիւրքը, որ, չըսենք, իսլամ աշխարհի աչքին եթէ կրօնական պետը չէր, պետն ու ղեկավարն էր, սակայն, այն միակ իսլամ պետութեան, որ յաղթած էր քրիստոնեայ աշխարհին :

Էնկիւրի, որ վարպետ է այսպիսի տրամադրութիւններ ստեղծելու եւ օգտագործելու մէջ, փորձեց իր առանցքին շուրջ համախմբել շրջակայ իսլամ երկիրները : Չմոռնանք, որ Աֆղանիստանը արդէն իսկ ենթակայ էր իրեն ու Թուրքերն էին որ սկսան վերակազմել անոր բանակը : Անկէ վերջ, քանի յառաջացան Թուրքիոյ քաղաքական յարաբերութիւնները մեծ պետութեանց հետ, շատ բնականօրէն այնքան զօրացան Էնկիւրիի հըմայքն ու ազդեցութիւնը իսլամ երկիրներուն վրայ : Մանաւանդ Մոնթրէօն, ուր Անգլիան գրեթէ իր կողքին էր կեցած, իրեն աւելի մօտեցուց նաեւ Իրաքը : Կասկած չկայ, որ, արտաքին այցելութեանց յարաբերութենէն անջատ, Էնկիւրի ամէն իսլամ երկրի մէջ ստեղծեց կամ գտաւ իրեն մերձ քաղաքական շրջանակ մը, զօրացուց զայն, եւ այդ երկիրներու ներքին խորհրդատու դիրքը ապահովեց իրեն : Նոյնիսկ, ատեն ատեն ան իրաւարար եղաւ միւսներուն միջեւ, երբ անոնք տարակարծութիւններ ու վէճեր ունեցան : Այդ ձեւով էր որ Իրաքի ու Իրանի միջեւ կարգադրուեցաւ վէճը որ ստեղծուած էր Շաթ էլ-Արապի մասին :

Այս բոլորին բնական հետեւանքը պիտի ըլլար անշուշտ, ուխտ մը, որ, ինչպէս կ'ըսէինք մեր յօդուածի սկըզբնաւորութեան, ի լինելութեան է :

Այդ ուխտի նախապատրաստութեան կը ծառայեն այն բոլոր այցելութիւնները որոնք աւելի յաճախակի դարձան վերջերս :

Պէրնի Թրքական նախկին դեսպանը, Ճէմալ Հիւսնի, գլուխն անցած մեծաթիւ պատուիրակութեան մը, այցելեց Պաղտատ, ուր իրեն եղաւ մեծ ընդունելութիւն մը : Իսկ դեռ անցեալ օր Էնկիւրի եկաւ Իրաքի արտաքին նախարարը՝ Նաճի Էլասիլ, որ անծանօթ մը չէ Թուրքիոյ՝ իր կեանքէն մաս մը յատկացուցած ըլլալով այդ երկրին : Թուրքերէն « Թան », խօսելով այս վերջին այցելութեան մասին, կ'ըսէր թէ « Իրաքի սահմանը մեզի համար անջատ գիծ մը չէ - այլ դուռ մը՝ որ շատ բարեկամ հարեւանի մը տունը կը տանի : Այդ դրան մեր կողմի Թուրք պահակները իրենց երկիրը չեն պահպաներ : Որովհետեւ, մեր ու անոնց միջեւ գոյութիւն ունեցող վստահութիւնը զայն անհրաժեշտ չի դարձներ » :

Յանօթ է որ Րիւշտիւ Արաս մօտերս պիտի այցելէ Պաղտատ ու Թէհրան :

Ուրեմն, Էնկիւրի կը ջանայ ստեղծել ուխտ մը, Ասիոյ մէջ, որուն տիրակալութիւնը կը տարածուի ընդարձակ հողամասերու վրայ, կ'երկարի Կասպից ծովէն մինչեւ Պաղտատ եւ Վոսփորէն մինչեւ Ուրալ : Իր այս ճիգին մէջ անիկա կը վերահաստատէ այն ազդեցութիւնը, զոր կորսնցուցած էր հանրապետութեան հռչակումին ու խալիֆայութեան տապալումի տարիներուն : Կասկած չկայ, որ քաղաքական-պետական այս կապը աւելի մեծ, ազդեցիկ ու նախընտրելի է, քան կրօնականը : Իսկ Էնկիւրին աւելի ատակ է զայն օգտագործելու, քան Պոլիսն էր՝ ատենին : Անկէ զատ, Էնկիւրի մեծ դժուարութիւններ չունի այդ ուխտը յաջողցնելուն մէջ, եթէ այդ երկիրները առաջնորդուին իրենք իրենցմով. Որովհետեւ, Թուրքիա ոչ Իրաքի, ոչ Իրանի եւ ոչ ալ Աֆղանիստանի հետ ունի առկախ մնացած խնդիրներ, սահմանային վէճեր եւ շահերու հակադրութիւններ :

Եւ սակայն, ծրագրուած ուխտով ստեղծուելիք այն հզօր ընդարձակութիւնը, որ մատնանշեցինք վերը, ինքնին կը հպի այլ սահմաններու, շահերու եւ քաղաքականութեանց, մանաւանդ Ասիոյ այդ մասին մէջ, ուր մեծ եւ ուժեղ հոսանքներ կը բախին իրարու .

Էնկիւրիի համար բաւական դժուար է, անշուշտ, այդ հակադիր հոսանքներուն միջեւ իրեն ենթակայ խմբաւորում մը ստեղծել, եթէ խնդրոյ առարկայ պետութիւնները անկարող են ձերբազատուելու շահագրգռեալ մեծերու ազդեցութիւններէն :

Յանօթ է, սակայն, որ Իրանը գրեթէ թօթափած է անգլիական այն ազդեցութիւնը, որ երբեմն տիրական տեղ ունէր Թէհրանի մէջ : Ան թօթափած է, հաւասարապէս, ռուսական յաւակնութիւնները : Մոսկուա, իր քարոզութիւններով ու հեղինակութիւններով, նոյնը չմնաց նաեւ աւելի վար՝ Աֆղանիստանի ու Պելուճիստանի մէջ : Կը մնայ Իրաքը, որուն հոգատարը Անգլիան է, բայց ունի իր որոշ անկախութիւնը : Իսկ անգլեւթուրք մերձեցումը փաստ է արդէն :

Դատելով « Փրավտա »յի ու « Իզվեստիա »յի արտայայտութիւններէն, որոնք Մոսկուայի դժգոհանքէն կը խօսէին՝ Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան փոփոխումի մասին, հարկ կ'ըլլար եզրակացնել թէ Քրէմլը շատ հաճոյ աչքով չի դիտեր Թուրքիոյ նաեւ այն ձեռնարկը, որ ասիական ուխտ մը կը ձգտի եւ որ, կ'երեւի, տեղի կ'ունենայ առանց Մոսկուայի համաձայնութեան :

Անկախ այս բոլորէն, ու նաեւ այն արդիւնքէն, զոր պիտի ունենան Թուրքիոյ եւ միւս երկիրներու միջեւ կատարուած բանակցութիւնները, այդ ուխտը մեզ կը շահագրգռէ այն տեսակէտէն թէ ինչ անդրադարձում կրնայ ունենալ Կովկասի իսլամ տարրին վրայ, որ երբեք անտեսուած չէ Էնկիւրիի կողմէ, եւ որ, իր կարգին, ունի քաղաքական նպատակներ, հակումներ կամ ընդդիմութիւններ :

Էնկիւրի, այդպիսի ուխտի մը կնքումէն վերջ, երբ աւելի կը սերտանան իր կապերը, պիտի ջանայ անշուշտ այդ երկիրները օգտագործել իր արտաքին քաղաքականութեան ճակատին վրայ, ինչպէս նաեւ կովկասեան մարզին մէջ, որու մասին երբեք դադրած չէ ծրագիրներ որոճալէ ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐՆ ԱԼ ՋՈՒՐՆ ԻՆԿԱՆ...

Խորհրդայնացման առաջին օրերէն իսկ սկսեց շինարարութեան քարոզչութիւնը եւ Երեւանեան չախչախները եւ ծրագիրները կարծես թէ գալիս էին փոխարինելու հայկական ազգային ձգտումները : Վերաշինութեան շռնդալից աւետիսը նկատւում էր միակ դեղատոմսը հայկական դժբախտութիւնների համար : Այս հեռանկարական քարոզը այնպիսի չափերի հասաւ, որ նրան ենթարկւեցին ոչ միայն «կոմերիտականները», այլ եւ թէ երկրում եւ թէ դուրսը գտնւող շատ « ազգային գործիչներ » սկսած [illegible] գրականագէտներից մինչեւ բարձրաստիճան հոգեւորականները : Քարոզչութեան շրջանը այնքան երկար էր, որ նոյնիսկ շատերը այն տարրերից, որոնք անցուդարձը եւ համայնավար աչքակապութիւնը լաւ էին ճանաչում, կարծես թէ հակամէտ էին այդ թոհ ու բոհի մէջ տեսնել մէկ մասը հայկական ազգային ձգտումների : Խանջեանի սպանութիւնը եւ խորհրդային Նոր սահմանադրութիւնը կարկտահար արին «Հայաստանցի»ներին, որոնք ուզում էին հաւատալ, որ նոր ձեւով, բայց Հայաստանն է ստեղծւում :

Շինարարական պատրանքները ամէն տեղ դեռ եւս մնում են, այդ պատրանքներին կոչւած է վերջ տալու «Խ. Հ.» թերթի ապրիլ 17ի համարում հայկական Խ. Ս. Հ. Կենտրոնական գործադիր կոմիտէի եւ ժողովրդական կոմիսարների խորհրդի որոշումը 1937 թուականի ժողովրդատնտեսական պլանի մասին» : Այդ ծրագրի ուշադիր ընթերցումը եւ քննութիւնը ամէնէն կողմնակալ «Հայաստանասէրին» պիտի համոզի, որ շինարարական շատ հաճելի մշուշը ցրւել է եւ յետ մուկ է ծնել :

Այդ պետական ծրագրի մէջ հեռաւոր ակնարկներ չկան իսկ մինչ այժմեան Խ. Հայաստանի շինարարական ծրագիրների մասին : Տանք մօտաւոր ցանկը այդ ձեռնարկների, որոնց մասին են գրել բոլոր խորհրդային եւ ոչ խորհրդային թերթերը եւ որոնք եղել են բոլոր հայ համայնավարների բերանին ամէն առթիւ : —

Ջուրն են ընկել Երեւան-Աղստաֆա երկաթուղին ամբողջութեամբ, նաեւ նրա յետոյ փոքրացած Երեւան-Սեւան (Ելենովկա) գիծը, նաեւ աւելի փոքրը Երեւան-Ախտա ծրագիրը, կապուած՝ Զանգի-Սեւանի շինարարութեան, վերջապէս Լենինական-Երեւան երկրորդ գծի կառուցումը, Երեւանի [illegible] երկաթուղային [illegible] բոլոր խճուղային ծրագիրը [illegible] Հայաստանի վրայով

Խօսք չկայ Սեւան-Զանգու ելեկտրակայանների խմբակից Սոլակի եւ Կիւմիւշի մեծ կայանների շինարարութեան ձեռնարկման :

Սեւան-Զանգու ծրագրից մնում է Քանաքեռինը, որ իր 88,000 գործող կարողութեամբ պիտի վերջացած լինէր, բայց այդ էլ կրճատւել է եւ հասցւելու է 65 հազար գործող կարողութեան : Ջրացել են փոքր եւ մեծ Սարդարապատների ջրաշինարարական ծրագիրները, նաեւ զանազան շրջանների համեմատաբար փոքր ջրանցքների ծրագիրները :

Ղուերի շինարարական ծրագրից մնացել է միայն մի մասը, Վեդիի եւ Ղամարլուի ճահիճների չորացման ծրագրով :

Ջուրն են ընկել Ղարաքիլիսայի (Կիրովականի) ցիանամիդիտի, պարարտանիւթերի արտադրութիւնը, Համամլուի ապակու գործարանի ծրագիրը, Լոռի-Փամբակի շրջանի արճիճի հանքերի վերանորոգումը եւ շահագործումը, Իջեւանի վիմագրական քարի գործարանը, Ալմազանի արօտատեղերի կանոնաւորը, Մէյտանի արօտատեղիի ծրագրեալ օգտագործումը եւ քոչւորական օգտագործումից հանելը, Նոր-Բայազետի օսլայի գործարանի խնդիրը, ինչպէս նաեւ շաքարի գործարանի ծրագիրը :

Ջրացել են Արթիկ-Տուֆից պատրաստի առարկաների արտադրութեան կազմակերպումը, Էյլարի Պեմզայի շահագործման խնդիրը, Փիրզուանի մոլիբդենի հանքերի շահագործումը :

Վերջ է տրւել ամարանոցային ամբողջ շինարարութեանը : Արզնին կիսատ է թողնւում, Դիլիջանի բուժավայրը այնպէս, ջուրն են ընկնել Տաք ջրերի (Իսթի-Սու) Սեւանի եւ Գիւնէյի օգտագործման նշանակալից նախաձեռնութիւնները : Ժողովրդական Տան (Թատրոնի) շինութիւնը կիսատ քայլերով պիտի առաջ գնայ եւայլն եւայլն

Այսպիսով այն բոլոր քաղաքական արհեստական ծրագիրները, որոնք Հայաստանի տնտեսութեան ճարտարարւեստացման եւ գիւղատնտեսական զարգացման վրայ էին հիմնւում, [illegible] Հայաստանը կարող է իր մէջ պարփակել հայութիւնը՝ ինչքն իրեն յենւում են : Հայութեան բոլոր հասւածները եւ հոսանքները վերադառնում են այն կէտին, որ հայկական դատը կարող է լուծւել միայն միացեալ Հայաստանում : Այս վիճակը պարզացնում է կացութիւնը եւ հէնց որ այս գիտակցութիւնը ընդհանրանայ, հնարաւոր պիտի լինի հայութիւնը համախմբել իր բնական գաղափարների շուրջ :

Ն. ԲԱՂԴԱՍԵԱՆ

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻԿՆԵՐԸ

«Նոր Օր» կը գրէ .—

Նորակազմ հայ նախկին պատերազմիկներու միութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ պատերազմական նախարարութեան, որպէս [illegible] խնդիրներուն մէջ դիւրութիւններ շնորհուին : Գրաւոր խնդրագիր մըն ալ յանձնուած է :

Կ'իմանանք թէ պատերազ. նախարարութիւնը արդէն յանձնարարած է պատկան նախարարութիւններուն, որպէսզի հելլէն բանակին մէջ ծառայող նախկին հայ պատերազմիկներուն դիւրութիւններ տրուին :

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ

Սիրելի Արազ .— Իբրեւ փոքր սթափում մը քերականական բարդութիւններու տաղտուկէն, որ, դժբախտաբար, անխուսափելի է վարժարանական կոչուած ուսուցչամոլութենէն (pédanterie), այսօր, քու բարեհաճ հաւանութեամբ, մեր դասարանին կ'ընծայեմ փոքրիկ ու թեթեւ նմոյշ մը մեր հին գրական լեզուին գանձարանէն, եւ կը խորհիմ, թէ այսով մենք ալ, մեր կարգին, գործադրած կ'ըլլանք ընկերային նոր բարեփոխութիւններու համարժէք գաղափար մը, որ մեր աշակերտները կամ, աւելի ուսանողները, ազատ պիտի ըլլան, իրենց ուզած ձեւով, [illegible] ունկնդրելու, առանց պարտադրութեան բռնադատութեան : Ու ուրեմն

Շամիրամ, սիրական դշխոյն Արայի անհաշտ մերժումին վրայ, Հայաստան արշաւած էր եւ գրաւելով անոր լաւագոյն մասերը, ու դիտելով նաեւ գեղի ու ճոխ կայքը մեր փառաւոր հայրենիքին, տեսաւ որ իրեն համար կ'արժէ համանուն քաղաք մը շինել, ուր Մասիսի հեռաւոր տեսարաններուն ներքեւ պիտի կրնար Ասորեստանի ախտավարակ, մեղկարարոյ շրջակայքէն զերծ մնալով՝ գալ անցընել ամառնային եղանակը, ու, այս կերպով Արայի հուժկու յիշատակին դայրոյթ ու մնացորդ կաթոտութիւնը փարատելու առիթ ունենալ : Եւ կը սկսի ապագայ Շամիրամակերտին կամ Վանին վայրը խուզարկել, իր հետազօտութիւնը տարածելով ընդարձակ [illegible] վրայ :

Բայց ինչո՞ւ մենք բացատրենք Խորենացին լաւ թողլով : Ոսկեդարուն այդ չքնաղ հանճարը, ամէնէն լաւ քաղաքակիրթ դարերու վայելուչ ու մրգաւոր լեզուով, ահա կը պատմէ այդ պարագան զոր վերը շօշափեցինք միայն եւ հիմա անոր հաղորդ կ'ընենք մեր հետեւորդները, առաջնորդութեամբ ազնիւ Արազին.—

Եւ անցեալ ընդ բազումս ի տեղեաց գայ հասանէ յարեւելից կողմանէ ծովակին աղւոյ, եւ տեսանէ առ եզերբ ծովուն երկայնաձեւ բլուր մի, որոյ նիստ երկայնութեանն ի մուտս կոյս արեգականն. սակաւ ինչ առ ի կողեալ ի հիւսիսոյ, իսկ ի միջօրէ կողմանէ՝ դէպ ուղիղ առ երկինս կանգնեալ, [illegible] կանգնեալ [illegible] ի սմանէ՝ զհարաւով բացագոյն հովիտ իմն դաշտաձեւ երկայնաձիգ յարեւելից կողմանէ լերինն՝ իջանելով մինչ ի ծովուն, բովանդակ եւ գեղեցիկ ձորաձեւ, որոց ընդմէջն հոսանք քաղցր ջուրց իջանելով ի լեռնէն իջանելով. ի ձորոց եւ ի հովտաց ծորեալք, եւ ի խմանց փեղկից լեռանց միաւորեալք ի ծաւալումն գետոց պերճանային եւ չէինք ոչ սակաւք ի հովտաձեւ ձորակին յաջմէ եւ յահեկէ ջրոցն յօրինեալք. եւ յարեւելից կողմանէ հանդէպ բլրոյն լեառն մի փոքրագոյն

Այսօր կը բաւէ այսքան գործ [illegible] բաժակ ու կաթոտ Շամիրամին [illegible] կարդալով եւ միշտ շունչ առնելով ու ճառօրէն [illegible] մեր ընթերցումին, մեր մէջէն ամէնէն յետինը անգամ պիտի կրնայ ըմբռնել լեզուին գեղեցկութիւնը բայց ոչ միայն այս, այլեւ մեր այսօրուան լեզուին եւ տասներորդ դար [illegible] լեզուին նոյնութեան հրաշքը : Չէ՞ : Դուք ըսէք ուրեմն հակառակը :

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԱՉՔՈՎ

Դարձեալ մի քանի ամիս, եւս մէկ տարի եւ նա այստեղ արդէն գոյութիւն կ'ունենայ :

Երեւանի Թատրոնի շէնքը շատ վատն է, բայց լաւ շէնք նրա համար արդէն գոյութիւն ունի, քանի որ Ժողովրդական Տունը, որը կառուցւում է Երեւանում, համաշխարհային լաւագոյն թատերական շէնքերից մէկն է : Նա դեռ չկայ, բայց նա արդէն գոյութիւն ունի - եւ այսպիսին է մեր ամբողջ իրականութիւնը : Այդ իրականութիւնը հարկաւոր է տեսնել հեռանկարի մէջ, տեսնել յեղափոխական զարգացումը չափազանց արագօրէն իրականութիւն է դարձնում ամենահամարձակ նախաձեռնութիւնները

Մենք Իսահակեանին կը ցանկանայինք եւս մէկ բան - օրինակ վերցնել մի մեծ գրողից, մի մեծ մարդուց — Ռոմէն Ռոլանից, որ անցել է հին աշխարհի կուլտուրայի միջով, մի մարդուց, որ այժմ տարիքով ծեր է եւ ֆիզիքապէս հիւանդ, բայց որ կարողացաւ քայքայուած հին աշխարհի կեղտը համեմատել նոր աշխարհի հրեղէն լոյսի հետ, արեգակնային հըրէ սիւնի հետ : Նա ամբողջ սրտով, եւ գեղարուեստական, եւ հրապարակախօսական խօսքով սկսեց ծառայել այդ նոր, ծագող արեգակին եւ սոցիալիստական մարդուն,— այդ բանը մենք կը ցանկանայինք նաեւ ընկեր Իսահակեանին, Խորհ. Հայաստանում կատարելիք նրա գործունէութեան մէջ.

Ընկերներ, երբ ժողովրդական արմատները պահպանուած են, երբ կտրուած չէ կապը ժողովրդի հետ, — միշտ կարելի է ուղղել սխալները եւ օգնել մոլորուածին՝ վերադառնալու ճշմարիտ ուղի :

Պէտք է ասել նաեւ այլ բան,— նա, ով կոնֆլիկտի մէջ է մտնում ժողովրդի հետ, ով գնում է նրա թշնամիների բանակը — նա կանգնում է վըտանգաւոր ուղու վրայ : Եւ ահա այդպիսի վտանգաւոր ուղու վրայ է գտնւում այժմ — այդ մասին պէտք է ասել ամբողջ ձայնով — Չարենցը :

Ես ցանկանում եմ յիշեցնել նրա՝ որպէս գրողի՝ էվոլիւցիայի մասին : Չարենցը, որպէս պօէտ, իր ստեղծագործութիւնն սկսեց յուսահատութեան երգերից : Նրա առաջին երգերը լի են խաւարով : Նա կապուած չէր յեղափոխական շարժման հետ, դրութիւնը Հայաստանում ծանր էր եւ նա ելք չէր տեսնում : Նրա առաջին երկերի մէջ յուսահատութեան նոտաներ, մահուան թախիծի նոտաներ են հնչում : Երբ սկսուեց իմպերիալիստական պատերազմը, նա ընկաւ նացիոնալիստների բանակը :

Բայց ի՞նչ տեսաւ Չարենցն այդ բանակում, իմպերիալիզմի բանակում, նացիոնալիզմի բանակում

Նա տեսաւ կոտորած, միմեանց անողոք ոչնչացում, սարսափներ : Այդ սարսափն արտայայտուեց նրա «Դանթէական առասպելի» մէջ, որտեղ ասուած է թէ ինչպէս կոտորածի ժամանակ կոյր մօր աչքերի առջեւ գզւում են նրա երեխաները ... Չարենցը սարսափից եւ հեռացաւ, նա գնաց յեղափոխութեան կողմը ... Նա լսեց յեղափոխութեան կանչը եւ անցաւ նրա կողմը,— եւ ոչ թէ միայն Չարենցի տաղանդն էր, այլ հէնց նրա՝ յեղափոխութեան կողմն անցնելն էր, որ ստեղծեց նրա ստեղծագործութեան յաջողութիւնը, փառք բերեց նրա համար : Միայն տաղանդը, միայն ձիրքը — դեռ ոչինչ չեն կարող անել : Տաղանդը, ձիրքը, կարելի է հողի մէջ էլ թաղել : Միայն Չարենցի կապը յեղափոխութեան հետ հնարաւորութիւն տուեց նրան՝ ստեղծելու մի շարք հիանալի երկեր, որոնց մէջ նա երգում է յեղափոխութիւնը, ինչպէս օրինակ «Ամենապօէմ»ը, «Ամբոխները խելագարուած»ը, «Լէնինը» եւն. Այն հանգամանքը որ նա հասկացաւ յեղափոխութեան պատմական՝ նշանակութիւնը, հնարաւորութիւն տուեց նրան ոգեւոր աչքերով տեսնելու հայ ժողովրդի թշնամիներին, գեղարուեստօրէն մերկացնելու նրանց — «Երկիր Նայիրի»ն, «Խմբապետ Շաւարշը» : Սակայն բանաստեղծ Չարենցը [illegible] յեղափոխութիւնը, նրա հետ ձուլուեց ոչ մինչեւ վերջ : Նա ռոմանտիկ ինտելիգենտ էր, անցած յեղափոխութեան կողմը, եւ ոչ թէ մի մարդ, որ լիովին ձուլուել էր պրոլետարիատի շարքերի մէջ :

Նա յեղափոխութիւնը հասկանում է ոչ որպէս օրինաչափ մի պրոցէս, նախապատրաստուած մարդկութեան նախորդ պատմութեան ընթացքով, ինչպէս այն բացատրել են Մարքսը, Էնգէլսը, Լէնինը, Ստալինը,— նա յեղափոխութիւնը նկարագրում էր որպէս արբեցում, որպէս կրակէ մրրիկ, որ այրում է հին աշխարհը : Յեղափոխութեան ստեղծագործական ուժերին նա մօտենում էր որպէս ռոմանտիկ ինտելիգենտ : Իսկ մեզ համար, բանւորների ու գիւղացիների համար, կոմկուսակցութեան համար, յեղափոխութիւնը չի կատարւում սոսկ թուական մեծութեամբ — յեղափոխութիւնը կատարում են մարդիկ, անհատութիւնները, հիանալի անհատութիւնները, որոնք արթնացել են դարաւոր քնից՝ դասակարգերի փոխյարաբերութեան բարդ հիւսուածքի պայմաններում : Միանալով որպէս դասակարգային ու կուսակցական կոլեկտիւ, նրանք կատարում են յեղափոխութեան գործը : Իսկ Չարենցի համար յեղափոխութիւնը կատարում է դիմազուրկ մասսան :

Ի՞նչպէս էր Չարենցն այն ժամանակ վերաբերւում կուլտուրական ժառանգութեան : Նա ամբողջապէս ժխտում է այն, ոչնչացնում է ամբողջ հինը, այդ թւում եւ այն, ինչ ստեղծել է ժողովուրդը, դեմոկրատական ժողովուրդը, եւ այն, ինչ ստեղծել են մեծ գրողները, որոնք այնպէս [illegible] շրջահայեաց չէին, ինչպէս մենք, բայց մեզանից առաջ, [illegible] ժողովրդական գործ էին կատարում.

Այդպիսի վերաբերմունք դէպի կուլտուրական ժառանգութիւնը ոչ մի ընդհանուր բան չունի ոչ Լէնինեան ուսմունքի հետ, ոչ իբրեւ [illegible] սոցիալիստական ըմբռնման հետ : Դրա մէջ երեւում էր յեղափոխութեան կողմն անցած ռադիկալը եւ ոչ թէ պրոլետարական յեղափոխութեան արմատական մարդը : Այդ ռադիկալիզմը երբեմն ընդունում էր [illegible] նարխիզմի երանգ — յիշենք «[illegible]»ը :

Վ. ԿԻՐՊՕՏԻՆ

(3)

Եկէք քիչ մը ընդլայնենք մեծի-մասամբ մեր Մովսէսին այս տխրաձեւ [illegible] չարքը կենդանի հաստուածներուն —

Շատ տեղերէ անցնելով, արեւելքէն եկաւ Հասաւ աղի ծովակին (լիճին) եզերքը. Հոն տեսաւ երկայնաձեւ բլուր մը, որուն երկայնութիւնը գէթ արեւմուտք քիչ մը դառնալով [illegible]: Իսկ Հարաւէն չէտակ կը նայէր գէթ երկինք ցից անշէջ քարանձաւ մը. Եւ ասկէց ալ քիչ մը անդին գոգաձեւ (տափարակ) երկայնաձեւ երկինքէ հովիտ մը, ընդարձակ, գեղեցիկ, ձորաձեւ, որ լեռան արեւելեան կողմէն կ'իջնէր ծովուն եզերքը (Վանայ լիճին): Ասոնց ամէն անմէջէնեղէն բարեհամ (անոյշ) ջուրերու աղբիւրներ (վտակ, գետակ) կ'իջնէին լեռնէն, վար կը թափէին ձորձորներէն ու հովիտներէն, եւ ամէնը մէկ լեռներուն փեշերէն հեռերն դուրս գալով ու մէկտեղելով, ընդարձակ գետեր կը կազմէին: Այս հովտաձեւ ձորին մէջ շատ մը գիւղեր, շէնքեր, գետակներուն աջ ու ձախ կողմը Իսկ Հաճելի (ակնահաճոյ) բլուրին արեւելքէն ալ աւելի փոքր [illegible]

Բայց կարդալով ու պարզուկ թարգմանելով չի վերջանար մեր նպատակը Դայինք փոքր ինչ խոր հասուածներուն, հազմախօսական յօրինուածքը մտրինքութիւններուն, որոնց մէջ կը խօսի հակայ Հայկեան բարբառը, անդադար ու անվթար պահելով իր վճիռ չոշը՝ ժամանակի այնքան [illegible]ներուն մէջէն իսկ անցնելով Այս իսկ է արդէն Հայկեան նկարագիրը, որ ամէնէն աւելի իր յատկութիւնը կը պահէ գրականութեան մէջ Եւ ուշադրութիւն ըրէք, [illegible] իրենց շուրջը գտնուող քաղաքական փոթորիկին հանդէպ [illegible] Ոսկեդարու մատենագիրներ. ինկած կամ ինկալու մօտ պետական ուեռակներուն վրայ հակայ [illegible] կը կանգնեն Հայկական գրականութեան, իբրեւ խորունկ ու հաստահիմն ամրարտակ արտաքին ասպատակութիւններուն եւ ապականութիւններուն ի հենակը: Եւ երբ անդին վարդանանք կ'իյնան, Հայ ժամը հեռաւութիւնները կ'երգէ հին հայ կիրատարուածներուն, եւ Խորենացիին գրիչին տակ Վահագնի երգը կը թրթռայ վերկենդանացած, եւ Մասիսի գեղեցկութիւնը պատրաստ կը սպասէ կոյանալու ընելու համար Մեծ Նահապետին սերդատոմներին [illegible] պատմութեան մէջ ճակատագիր մըն ալ այս

Սիրելի Արաղ, ահա վերլուծում մը մանր ու փարկպարադի. — Ծովակին աղւոյ. պարզ ու գեղեցիկ Նմոյշ մը գոյականին եւ ածականին հոլովակցութեան, ծովակ(ն) աղի (ուղղական), ծովակի(ն) աղւոյ (սեռական: Առ եզերբ, առ Նախադրութեամբ գործիական հոլով, կը նշանակէ քովը, մօտ. առ Ծովաւ (անոր մօտը, քովը, անոր հետ բաղդատելով): Ի մուտս կոյս արեգական (դէպի արեւմտեան կողմը) ի՛նչ սիրուն եւ հիանալի (Գ. Զօպանեանի ոճով): Առ ի կողմնս ·դառնիվայր· դառնիթաւ: Բայց մի կարդաք, մի՛ ըսէք անցնիք ·դիտեցէք կարծութիւնը· առ ի կողմնս (արմատը կող). Ի միջօրէ կողմանէ. Հարաւէն (կէս օրը ամէն լեզուներու մէջ կը գործածուի նաեւ իբրեւ հարաւ): Դէպ ուղիղ, ճիշդ այսօրուան պէս այս շատ հասարակաց բառը գործածուած ահա Ոսկեդարեան բարբառով: Ձիարուով, զ Նախդիրը գործիականով կը նշանակէ շուրջը, ատենները [illegible] (կէս օրուան ատենները)- զերկնիւք (երկինքին շուրջ): Բացագոյն (քիչ մը անդին, աւելի հեռուն), երբ միայն բսել ուզենք հեռու, պէտք է ըսենք ի բաց, բայց աւելի հեռուն — բացագոյն: Կ'ըսենք — ի վեր, բայց աւելի վերը — վերագոյն, ինչպէս՝ որպէս ի վերագոյնդ ասացաք (ինչպէս որ քիչ մը առաջ — աւելի վերը — ըսինք: Ըրոց ընդ մէջն (որոնց մէջէնդուրսնէն) à travers: Ջուրց բարեհամաց· այնքան բացատրութիւններէ վերջ, ո՞վ պիտի չկրնայ խուլն հասկնալ, թէ ահա ջուր գոյականը եւ բարեհամ ածականը հոլովակից — յոգնակի սեռական կամ (տրական): Ի ծործորս ծործոյ, թերեւս կը կարծէք թէ հիմակուան բանաստեղծները միայն նորաձայնութիւններով կ'երգեն: Բայց տեսէք, ահա Վանայ լիճը կազմող ջուրերը զարիւ զարիւ խխխելով ի՛նչ ձայներ կը հանեն Խորենացիին եղէգին տակ:

Լաւագոյնը պիտի տեսնէք սակայն:

ՏԱՐԱՉ

«ԱՊԱԳԱՆ ԿԸ ՊԱՏԿԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ»

— • —

Աշխատաւոր բազմութեանց յաղթանակի այս օրերուն՝ պէտք է յիշել նաեւ Զօր. Ֆլիւզըրէն, որուն մէկ անտիպ նամակը գտնուեցաւ, վերջերս, Հիւկոյի գրադարանին մէջ: Այդ նամակը ցոյց կուտայ թէ բանուորական շարժումը տակաւին չկազմակերպուած՝ Զօր. Ֆլիւզըրէ կը մարգարէանար աշխատաւոր բազմութեան յաղթանակը, նոյնիսկ կը խորհէր օգտագործել, շարժման մէջ դնել բանուորութիւնը։

Զօր. Ֆլիւզըրէ արկածալից կեանք մը անցուցած է: Անդամ Փարիզի կոմմունային, յետոյ կ'աքսորուի, դարձեալ երեսփոխան կ'ըլլայ, կը մեռնի Միջերկրականի եզերքը: Մասնակցած է Կարիպալտիի արշաւախումբին, ամերիկեան Անջատման պատերազմին։

1862 — 1865 Թուականներուն պիտի ըլլայ, Նիւ-Եորք կը գտնուէր, այդ քաղաքէն նամակ մը գրելով Վիքթոր Հիւկոյի՝ կը հրաւիրէ զայն որ ողջոյնի խօսք մը գրէ ամերիկեան բանուորութեան ուղղեալ: Այդ նամակին մէջ երազներ կը հիւսէ՝ «իրականացնելու համար ժողովուրդներու տիեզերական համերաշխութիւնը աշխատանքի շնորհիւ»:

Ցետոյ կը շարունակէ.

— «Իբրեւ ներկայացուցիչը 3 միլիոն բանուորներու, պիտի ունենայի բարոյական մեծ ուժ մը, որով պիտի կրնայի առաջնորդել այս զանգուածը դէպի յառաջ, իրեն ցոյց տալով իր ուժը: Ապագան կը պատկանի աշխատաւորութեան: Ձեզի կը մնայ բարձրացնել ձեր ձայնը, արագացնելու համար ապագայ օրերու ընթացքը, ողջունելով ամերիկացի աշխատաւոր մեծ ժողովուրդը, խրախուսելով զայն որ նոր յառաջխաղացութիւն մը կատարէ ազգային խրամատներու քանդումին մէջ: Կայ միայն մէկ եւ մեծ մարդկային ընտանիք մը, աշխատաւորներու ընտանիքը, որ կ'արհամարհէ կառավարութիւնները, կը կարճեցնէ միջոցները եւ կը յաղթէ ժամանակին՝ վիտութիւնը գնելով ի սպաս բոլորին»:

Այսպէս ժողովուրդներու ինքնորինութեան եւ աշխատանքի ազատութեան երազով խանդավառուած՝ Զօր. Ֆլիւզըրէ հետեւեալ խօսքերով կը վերջացնէ իր նամակը.

— «Ձեր հանճարը ի՞նչ մեծ դէմք մը կրնայ կերտել ներկային մէջ յօգուտ ապագային: Բնութիւնը առատօրէն օժտած է ձեզ, շնորհ ըրէք փրկանք մըն ալ ժողովուրդին, եւ օգնեցէք անոր ազատագրութեան»:

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, 9 Մայիս, Հայ Արիներու Միութիւնը տուաւ իր 12րդ տարեկան հանդէսը, մասնակցութեամբ Փարիզի եւ շրջանի գայլիկներուն, սկաուտներուն եւ երէցներուն, Ժան Կուժոնի սրահին մէջ: Ժամը 3ին սրահը արդէն նեղ կուգար: Օտար սկաուտական կազմակերպութիւններէն Ֆրանսական, անգլիական, լեհ, հնդկէն եւ ռուս պատուիրակներ ներկայ էին, ինչպէս նաեւ Մուրատ-Ռաֆայէլեան վարժարանի Մխիթարեան հայրերը խումբ մը ուսանողներով:

«Մեր հայրենիքէն» բացին հանդէսը եւ սկսաւ տողանցքը գայլիկներուն եւ սկաուտներուն, որոնց թիւը գրեթէ կրկնապատկուած էր համեմատելով նախորդ տարուան հետ: Կոկիկ հագուած տաղջ ու պճլտուն աչքերով Հայկուկներ համաչափ քայլելով կ'անցնէին, պատուի առնելով Ֆրանսական ու հայկական եռագոյն դրօշները: Կարգով բեմ կուգան իրենց խմբապետ-ուհիներու առաջնորդութեամբ գայլիկներ՝ երգերով ու պարերով, որոնց կը յաջորդէին սկաուտներու կողմէ պատրաստուած դաւելներ: Մասնաւորապէս շատ յաջող անցաւ «Մարդասէրը»: Ընդհ. պետ թժ. Գ. Մեծատուրեան նախ Ֆրանսերէն շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին, յետոյ հայերէն տեղեկութիւններ տուաւ Արիներու կազմակերպութեան մասին Ֆրանսայի եւ արտասահմանի մէջ եւ վեր հանելով այսօրուան կապկուրիչ պատկերը, ծնողներու եւ բարեկամներու ուշադրութեան յանձնեց վարուած համար լաւ քաղաքացիներ պատրաստելու խոստումը:

Հանդէսի Բ. մասին խօսք տրուեցաւ ներկաներէն Գ. Մարք Սանեէի որ ըսկիզբէն մինչեւ հիմա բարեկամ ու քաջալերող եղած է Հայ Արիներու Միութեան: Գ. Սանեէ յայտարարեց թէ հետեւած է հայ տղոց բոլոր քայլերուն իրենց սկաուտական կեանքին մէջ եւ ուրախութեամբ կրնայ ըսել թէ անոնց հոգիներուն խորը շատ արժէքաւոր գանձեր կան օգտագործելու մարդկային բարօրութեան համար: Մասնաւորելով իր խօսքը հայ ժողովուրդին հանդէպ, ըսաւ թէ տարիներէ ի վեր հետաքրքրուած ու սիրած է այս ժողովուրդը որ իր բոլոր տառապանքներուն մէջ, պատմութեան ընթացքին չտեսնուած իր խաչելութեան մէջ անգամ, չէ կորսնցուցած զգացումներու գեղեցկութիւնը ու բարձրանալու տենչը:

Անակնկալ մը եղաւ սկաուտներու նորակազմ նուագախումբին երեւումը եւ անոր աշխուժի շրջանը: Գրեթէ իւրաքանչիւր երկիր լսանակ մը հրամցուցին մեզի, մեծ յաջողութեամբ: Գնահատելի է նուագախումբին համար կատարուած աշխատանքը այնքան կարճ ժամանակաշրջանի մը մէջ: «Երեք քաջերու» ներկայացումով վերջացաւ հանդէսը, ուրախ եւ գոհ մթնոլորտի մը մէջ: Իբրեւ սկաուտական հանդէսի յաջողութ հետեւող մը, պէտք է ըսեմ որ այս տարուանը ամէնէն լաւ պատրաստուածն էր:

Թղթակից

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ.Մ.Ը.Մ. – ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 10 Մայիս — Հ. Մ. Ը. Մ — Յունական խումբերու Ֆութպոլի մրցումը որ օդին անյարմարութեան հետեւանքով յետաձգուած էր մայիս 2ին, տեղի ունեցաւ խուռն բազմութեան մը ներկայութեան եւ այս անգամ ալ վերջացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթութեամբ 5—1:

Զափազանց ուրախալի է որ տարուէ տարի մարզանքը քաջալերող երիտասարդութեան թիւը կ'աւելնայ: Դաշտին չորս կողմը կը վխտան պատանիները, որոնք օգտուելով զանձապահին բացակայութենէն ժամանակէն առաջ շրջապատած էին դաշտը: Անկեղծօրէն ըսենք որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը շատ բան կը պարտի հայ փոքրիկներուն, որոնք օրեր առաջ, բերնէ բերան բոլոր թաղերուն մէջ կը տարածեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի մրցումներուն յայտարարութիւնը

Մրցումը եղաւ խիստ բարեկամական եւ սիրալիր: Ծաղկեփունջեր փոխանակելէ վերջ, մրցումի դատաւորութիւնը յանձնուեցաւ յունական խումբին նախագահ Գ. Վաֆիատէսին, որ կատարեց անաչառութեամբ իրեն խաղը:

Առաջին կիսախաղին, հակառակ երկկողմանի հաւասար խաղարկութեան Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը յաղթէր 2—1: Երկրորդ կիսախաղին, հակառակ Յոյներու բուռն ջանքերուն, հայ խումբին տիրապետութիւնը քիչ մը աւելի զգալի էր, հայ յառաջապահներու խելացի խաղարկութեան շնորհիւ: Յունական խումբին մաս կը կազմէր Գուրոյ հռչակաւոր յոյն խաղացող Սամփն որ 22 խաղացողներուն մէջ ամենակարգօրէն կը փայլէր, հակառակ իր քիչ մը աւելի յառաջացած տարիքին: Սակայն իր խումբին մէջ չունենալով իրեն հաւասար երկրորդ մը, իր ջանքերը անցան ապարդիւն եւ իր բոլոր փորձերը փշրուեցան Հ. Մ. Ը. Մ.ի կայտառ միջնապահներով, որոնք խաղի սկիզբէն մինչեւ վերջը մնացին արթուն, աշխոյժ եւ յառաջապահներուն միշտ օգնեցին, բազմաթիւ անգամներ վտանգէ ազատելով նաեւ հայ բերդը: Խաղի վերջաւորութեան մօտերը երբ Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը յաղթէր 4—1ով, Յոյները փորձեցին վերջին ճիգ մըն ալ եւ հինգ վայրկեանի չափ հայ բերդը մնաց վտանգուած, սակայն շնորհիւ բերդապահին պաղարիւն եւ անվախ խաղարկութեան, եւ վերջին պահուն Հ. Մ. Ը. Մ.ի ձախ յառաջապահ Զարեհ Կոլէճեան [illegible] նշանակեց հինգերորդ եւ վերջին կէտը եւ խաղը վերջացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթութեամբ 5—1, ծափերու տեղատարափին տակ:

Յունական խումբը խաղաց մեծ եռանդով եւ այս անգամ գոնէ յաղթելու վճռականութեամբ: Իր ամէնէն լաւ խաղացողներն էին Սամփն, կեդրոնական յառաջապահը, ձախ վերջապահը եւ բերդապահը: Հ. Մ. Ը. Մ.ի տղաքը ամէնքն ալ խաղացին մեծ ոգեւորութեամբ: Մասնաւորապէս փայլեցաւ կեդրոնական յառաջապահ Սարգիսը, բերդապահ Տէր Գրիգորեանը, աջ միջնապահ Թէքէեան եւ Քուրդեան: Շնորհաւորելի էր խաղացողներու կարգապահութիւնը, ինչպէս նաեւ մարզական երիտասարդութիւնը, որ կատարեալ անաչառութեամբ քաջալերեց մէկ կամ միւս կողմը:

Մրցումէն յետոյ Յոյները խնդրեցին մրցում մը եւս կատարել այս անգամ իրենց դաշտին վրայ: Որոշուեցաւ այն մրցումը կատարել յունիսի սկիզբը

Վարդան Քիւփէլեան

ՉԵՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈԲԼ, 9 Մայիս (Յառաջ) — Մենք ալ տօնեցինք Հ. Կ. Խաչի օրը, կիրակի կէս օրէ վերջ:

Փոքրիկ սրահ մը Հայնոցին մէջ, ուր չարաթը երկու անգամ փոքրիկներու դասաւանդութիւն կը կատարուի Ա.Բ.Գ. սորվեցնելու: Սրահը այնքան լեցուած էր որ հանդիսականներուն մէկ մասը ստիպուեցաւ ոտքի մնալ դրան առջեւ:

Հանդէսը բացուեցաւ փոքրիկներու երգչախումբի «Բամ Փորոտանով»: Օրուան նախագահը ընկ. Վ. Թորոսեան քանի մը խօսքով բացատրեց տօնին իմաստը եւ պարզեց Կ. Խաչին գործը: Ապա 8—10 տարեկան փոքրիկներու շարք մը արտասանութիւններ մայրենի լեզուով եւ մաքուր առոգանութեամբ ներկաներու ջերմ ծափերուն արժանացան:

Օրուան բանախօսն էր Տիկին Էլլէն Բիւզանդ, որ սկսաւ այսպէս. «Չեմ գիտեր թէ ինչո՞ւ կը յուզուիմ ամէն անգամ որ ափ մը հայրենակիցներու կը հանդիպիմ անծանօթ վայրի մը մէջ ... Մենք կը նմանինք անտառի մը այն ճիւղերուն, որ ահեղագոյն փոթորիկի մը առնեն ջարդուած եւ ցանուած են երկրագունդի 4 ծագերուն: Հակառակ այն ողբերգական վիճակին, հայութիւնը դարձեալ շնորհիւ իր ընդունակութեան եւ աշխատասիրութեան, տուն տեղ եղաւ եւ դարմանեց իր խոցոտուած մարմինը, դիմանալու համար այդ պայքարներուն: Կեանքի մէջ կռիւները միայն զէնքով չէ որ կ'ըլլան, կայ եւ խաղաղութեան պատերազմը ալլասերման դէմ, որուն դիմագրաւելու համար կազմուած է Հ. Կ. Խաչը: Այս կազմակերպութիւնը ունի արդէն մօտ 10.000 անդամ արտասահմանի մէջ, հազարէ աւելի միայն Ֆրանսայի մէջ: Ընկերուհիներ եւ Հայրենակիցներ, երբեք մի յուսահատիք ձեր պարտականութեան ճանապարհին, վերջ կը գտնէ այս վիճակը վաղ թէ ուշ, կարելի չէ որ 7էն 800 հազար հայութիւնը մի անգամ ընդմիշտ պակսի իր հայրենիքէն: Հայը ինչ դաւանանքի ալ պատկանի, ունի ազգային մէկ խոհ, անոր առջեւ պէտք է փշրուին գաղափարի բոլոր տարբերութիւնները: Անհատական ձեռներէցութիւնը պէտք է փոխուի հաւաքականի, ահա այն ատեն մենք կը տիրենք աւանդական հայրենիքի մնացեալ մասին եւ կ'ապահովենք ազատութիւնը.

Բուռն ծափերէ վերջ, Կ. Խաչի կողմէ աճուրդի դրուեցան գեղեցիկ բարձ մը, վզնոց մը եւ պատի զարդեղէն մը, երեքն ալ նուիրուած իր անդամներու կողմէ եւ կարճ ժամանակի մէջ գոյացաւ 175 Ֆր. զարդանիշին հետ միասին 245 Ֆրանք:

Հանդէսը փակուեցաւ «Յառաջ նահատակ»ով եւ ուրախութեամբ բաժնուեցանք, շնորհաւորելով մեր քոյրերուն յաջողութիւնը:

Տ. Սողոմոնեան

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Բարձրագոյն վարժարանի ուսուցիչ մը հետեւեալը կը գրէ Վիէննայի մէկ թերթին մէջ.

— Ձեր թերթն ալ լուրեր թէ գերման կրթական նախարարը արգիլած է «մարդաբան»ի (տօքթէօր) տիտղոսի ճան չտալ այսուհետեւ գերմանահպատակ Հրեաներուն, նոյն իսկ մերժել անոնց տօքթորայի քննութիւնը. Այս կերպով Գերմանիոյ մէջ հրեայ ուսանողներուն կը զլացուի որ եւ է հնարաւորութիւն՝ բարձրագոյն վարժարանի ուսում եւ ընթացք կատարել գործնական նպատակի համար, քանի որ ոչ փաստաբան, ոչ բժիշկ եւ ոչ այլ ինչ ազատ ասպարէզի [illegible] կրնան ըլլալ: Նոյն իսկ զուտ գիտական [illegible] ներու նուիրուողները պիտի չկրնան ասպարէզին վրայ արժեցնել իրենց եռանդը: Հակահրէական այս ծանր ոտնձգութիւնները տրուած են ժողովրդավարական-քաղաքական պատճառներով: Հրեան կասկածելի կը համարուի հիթլերական վարչաձեւին համար, որուն հիմա այնքան եռանդով կառչուած է [illegible] գերման-արիական ցեղը: Հակահրէական այս շարժումը այնքան առաջ գացած է որ նշանաւոր Հրեաներ, ինչպէս Վասերման [illegible] մասնագէտ Գիւմէնթալ, նոյն իսկ բորակածինի (azote) աշխարհահռչակ խուզարկու Հաբեր, որ ոչ շատ ժամանակ առաջ պաշտօնապէս գնահատուեցաւ գերման գիտութեան եւ տնտեսութեան իր մատուցած ծառայութիւններուն համար, այսօր արգիլուած են «մարդաբան» կամ որ եւ է տիտղոս աւելցնել իրենց այցաքարթերուն վրայ: Միջին Դարու մէջ, հալածանքներու ամենասաստիկ ժամանակներուն անգամ, Հրեաներուն կը ներուէր Սպանիոյ մէջ բժիշկ ըլլալ: Ցաւալի է որ այս մասին տակաւին վերջին խօսքը չէ ըսուած, եւ կը մաղթենք որ միջոց մը գտնուի, այս արգելքը գոնէ չափով մը մեղմացնելու համար, - կը վերջացնէ վիէննական թերթին նամակագիրը, որ կը թուի թէ Հրեայ է:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹՐԹՕՆԸ (774)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Ռ.

Միեւնոյն գիրքին մէջ նստած՝ Լեւոնը երկար ժամանակ կը մտածէր, երբ երկու ժամ վերջ դրան պահակը ներս գալով ընկերներէն մէկը արթնցուց ու ինք սրսփալով երկնցաւ անոր ձգած տաք թաղիքի կտորին վրայ:

Առաջին աքլորականչին, Լեւոնի ծանրացած կոպերը գոցուեցան, ու ինք նստած վիճակի մէջ քնացաւ, մէջքը տուած թոնրատան սիւնին:

ԿՈՉԱՆԻ ԱԳՏՈՒԼԼԱՀ ԲԷԿԸ

— . —

«Ակն ընդ ական եւ ատամն ընդ ատաման»:
ՀԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆ

Լոյսը բացուեր էր: Դուրսը ամպամած գորշ երկինք մը կը սպառնար, երբ հայդուկները իրարու ետեւէ արթնցան, ու մերկ թոնրատունը կենդանութեամբ լեցուեցաւ. Տանտէրը, կծկտուած դէմքով պառաւ մը, թոնիրը կպցուց չոր ցախերով: Երբ փթթիր կպչելով լեցուց թոնիրը, այնպիսի ծուխ մը թանձրացաւ թոնրատան մէջ, որ Լեւոնը հազալով, փռնգտալով արթնցաւ, մինչ հայդուկները դեռ պառկած՝ ոտքի չէին ելլել:

— Այ, մարէ, սաղ սաղ մորթեցիր մեզ, [illegible] ծիծաղեցաւ Առիւծ Գեւոն:

— Հա, որդի, որ թոնիրը չվառեմ՝ թանապուրը կ'եփի՞ ... Ինչի՞ որ, դուք գեղական չէ՞ք.

— Չէ, ճանըմ,— խօսքի մէջ ինկաւ Արշակը, անհանդարտ երիտասարդ հայդուկ մը,— չէ, ճանըմ, մարէ, էն Թիֆլիսի քաղաքէն կուգայ, հէչ թոնիր տեսա՞ծ կայ որ ...

— Ծօ, ձէնդ,— մռնչաց Առիւծ Գեւոն՝ աչքերը ոլորելով:

— Գա, որ թոնիր չէն վառեր՝ հացը ո՞նց կ'եփի,— զարմացած հարցուց բարեսիրտ պառաւը.— Տիրամէր Աստուածածին, առանց թոնիրի ալ տո՞ւն կ'ըլլի.

— Մարէ, դու էղոր բսածներուն ականջ մի տար,— աքացի մը հասցնելով երիտասարդի մէջքին՝ ըսաւ Առիւծ Գեւոն,— հա ջաղացքի չախչախ՝ հա խօսք չորնալիք լեզուն ...

Ըստ սովորութեան, Առիւծ Գեւոն՝ հայդուկները գլխուն հաւաքած՝ մեծ ոգեւորութեամբ իր անսպառելի քաջագործութիւններէն դրուագներ կը պատմէր: Հայդուկները մտիկ կ'ընէին Գեւոյին: Երբեմն, երբ Առիւծ Գեւոյի պատմութիւնը պոչաւոր աստղի մը չափ մեծ սուտի պոչ մը կ'ունենար ետեւէն երկարած, տղաքը իրար մխթելով կը հռհռային, անկարող խոշոր սուտը կլլելու:

Կէս օրը անցած էր: Ինչպէս ըսինք, պառաւի տնակը գիւղի ամենածայրը կը գտնուէր: Գիւղացիներէն ոչ ոք եկած էր տղայոց մօտ, թէեւ մութ ու լուսին, բերնէ բերան լսած էին խումբի գալու մասին: Անոնք խոհեմութիւն համարեցին տներէն դուրս չգալ ամբողջ օրը, մանաւանդ երբ Գործադիրի անդամները յայտնեցին, թէ Լեւոնի հրամանով այդ օրը ոչ ոք Ռստան պիտի երթայ:

Այս կարգադրութիւնը աւելի եւս զգուշաւոր դարձուց գիւղացիները: Դեռ տասուտեան Ռստանցի Քրտի մը պատահական կերպով Քարադաշտը գալը տակնուվրայ ըրած էր գիւղացիներու տրամադրութիւնը: Հապա եթէ Քիւրտը իմանար խումբի հոն գտնուիլը, եթէ մէկը միամտաբար բերնէն խօսք մը փախցնէր ..

Մինչեւ որ Քիւրտը գիւղէն չհեռացաւ, գիւղացիք չհանգստացան: Եւ սակայն այդ նոյն Քարադաշտեցիք, ամիս մը առաջ, երբ Վահէն իր մեծ խմբով Հայոց-Ձոր կ'անցնէր, մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ղրկած էին Ախավանք՝ Վահէին, որ անպատճառ օր մը իրենց գիւղը մնայ: Հակառակ անոր որ Քարադաշտի մէջ երեք զափթիա եւ երկու Քրտեր կային, գիւղացիք հնարը գտած էին աննկատելի կերպով խումբը գիւղ մտցնել, եկեղեցիի մեծ կաթսայով հերիսա դնել, Գործադիրի թոնրատան մէջ սեղան մը բանալ, որուն ներկայ եղած էր գրեթէ ամբողջ գիւղը, տղամարդ, կին, ճիժ ու պիժ:

Քաղաքի ցնցող դէպքերէն վերջ, շատ բան փոխուած էր: Փոխուած էր մասնաւորապէս ժողովուրդի տրամադրութիւնը: Խախտած էր անոր հաւատքը: Եթէ դեռ մէկ ամիս առաջ գերդաստանելով յեղափոխութեան ուժը՝ հայ բան տրամադրութեամբ ամբողջովին անձնատուր էր եղած ազգային շարժման, հիմա արդէն սկսած էր կասկածիլ. երկու անգամ կը մտածէր քայլ մը առնելու համար:

Լեւոնը պարզօրէն կը տեսնէր, որ հարիւրաւոր ընկերներու բանտարկութիւններէն, զինական պահեստներու գրաւումէն շատ աւելի մեծ կորուստ մը առջեւ կը գտնուէր յեղափոխական շարժումը: Ժողովուրդը սահմռկած էր, բարոյալքուած, իր ղեկավարներու վրայ ունեցած հաւատքը կորսնցուցած: Նոյնիսկ Ֆետայիի առասպելական քաջութիւնն ալ հարցական դարձած էր գիւղացիին համար:

«Պէտք է, պէտք է այդ հմայքը վերականգնել», ինքնիրեն կը մտածէր Լեւոնը, առանց սակայն միջոց մը գտնելու.

— Պարոն Լեւոն ..

Տղաքը թանապուրի հողէ խոշոր ամանը շրջապատած՝ ձայն կուտային խմբապետին: Մէկ երկու դգալ վերցնելով, Լեւոնը քաշուեցաւ նախկին տեղը, բոլորովին ծանր մտքերով տարուած.

Դուրսը ձիւնախառն քամի մը կ'առնէր: Մթնելէն երկու ժամ առաջ միայն, Լեւոնի մօտ եկան քահանան եւ գիւղի Գործադիրի երկու անդամները: Իրենց ցոյց տուած անսխրալիր ընդունելութեան պատճառով խեղճերը շատ վատ կը զգային ու սարսափէ կծկտած կ'երեւէին: Անոնց հետ ներս մտաւ Կարճկանի շրջանէն եկած Հայ մը, որ եկած էր ազգի մեծը տեսնելու: Կենդրանց գիւղի ուսուցիչը ճամբած էր, կերպով մը Աղթամար լուր հասցնելու Կարճկանի Հայ գիւղերու մէջ կատարուած գազանութիւններու մասին: Եկողը Սորփ գիւղացի մըն էր, մազ ու մօրուքը ճերմկած, աւելոր խեղճ մարդ մը:

Երբ քահանան Լեւոնը ցոյց տալով յայտնեց Սորփեցիին, որ ազգի մեծը թոնրատան սիւնի մօտ նստողն է, ծերունին գլխի քոլոզը վար առնելով՝ մօտեցաւ Լեւոնի ձեռքը համբուրելու, որպէս թէ ան վարդապետ ըլլար: Ներողամտաբար ժպտելով, Լեւոնը գիւղացիի թեւէն բռնած՝ քովը նստեցուց:

— Հայրիկ, ի՞նչ կայ չկայ ձեր կողմերը,— Նախ Լեւոնը սկսաւ խօսիլ՝ ժամանակ տալու համար ծերունիին, որ սաստիկ յուզուած կ'երեւէր.

Ծերունին զարմացած աչքերը վախվխելով չորս բոլորը պտտցուց: Բոլորը նոր, անծանօթ դէմքեր էին, մինչեւ ատամները զինուած երիտասարդներ, իսկ ազգի մեծը, լայնաթիկունք դաժան դէմքով երիտասարդ մը, որու դէմքին շէնքով շնորհքով չէր համարձակեր նայիլ: Ցանկարծ անսպասելի կերպով ծերունին դէմքը ծածկեց, ու հեկեկալով սկսաւ արտասուել:

Բոլորը շփոթած՝ իրարու նայեցան: Քահանան ծռելով Լեւոնի կողմը՝ կամաց ձայնով անոր ականջին փսփսաց.

— Անհաւատալի բաներ պատմեց մեզ. սարսափելի գազանութիւններ կատարուած են Կենդրանցի մէջ:

— Պատմէ, հայրիկ, պատմէ,— ծերունին հանդարտեցնել ջանալով՝ մեղմօրէն ըսաւ Լեւոնը,— խօսէ, լսէ ի՞նչ օգուտ, պատմէ, ի՞նչ տեսար Կենդրանցի մէջ:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

մութեան ամենածանր պարտութիւնը կրեց, Մ. Նահանգներու անկախութեան պատերազմէն վերջը: Աւելորդ է փափկանկատ մեղմարանութիւններ գործածել. այս պատմութիւնն ալ հաճելի չէ անգլիական ճաշակին: Մեր ձեռքէն բան չի գար. մենք չենք կրնար ոչ պատմութիւնը փոխել, ոչ ալ աշխարհագրութիւնը. Մեզի կը մնայ միայն մէկ բան,— հետեւիլ Մուսոլինիի պատուէրին,— շարունակել»:

Բրիտանական կայսրութեան խորհրդաժողովը

Թագադրութեան հանդէսներէն անմիջապէս վերջը, երէկ Լոնտոնի մէջ բացուեցաւ բրիտանական կայսրութեան մեծ խորհրդաժողովը, մասնակցութեամբ բոլոր գաղթապետութեանց ներկայացուցիչներուն, որոնք կամ վարչապետներ են եւ կամ նախարարներ: Օրակարգի գլխաւոր նիւթերն են կայսրութեան պաշտպանութեան զօրացումը, տնտեսական գործակցութեան զարգացումը եւ համաշխարհային դրամներու ամրացումը:

** Անգլիոյ Թագաւորն ու Թագուհին անցի օր պտոյտ մը կատարեցին Լոնտոնի բազմամարդ ժողովրդական թաղերուն մէջ, առանց նախապէս լուր տալու. Բազմութիւնը այնքան խռնուած էր որ կառքը չէր կրնար յառաջանալ, մինչ մանուկներ կառքին վրայ կը ցատկէին, դրօշներ պարզելով:

Անգլիական նաւ մը թորփիլահար

Անգլիական «Հընթըր» թորփիլահալածը, որ պաշտօն ունէր հսկողութիւն կատարելու սպանիական ջուրերուն մէջ, արկածի մը հանդիպեցաւ անցի օր Սպանիոյ հարաւային ծովեզերքը, Ալմերիայի մօտ: Կը կարծուի թէ մարտանաւը արկածի մը զոհուած կամ թորփիլահար եղած է: Առաջին լուրերու համաձայն մեռած են 3 կամ 8 հոգի, վիրաւորուած՝ 12 հոգի: Դէպքը մեծ յուզում պատճառեց Անգլիոյ մէջ:

** Կուիներր նոյն կատաղութեամբ կը շարունակուին Պիլպաօ եւ Թոլէտօ քաղաքներուն շուրջը: Ապստամբները կը պնդեն թէ իրենց զօրքը գրաւած է Պիլպաոյի կենսական դիրքերը: Կառավարութիւնը 60000 օգնական զօրք ղրկած է, պաշտպանելու համար քաղաքը, որ այժմ ունի 110.000 զինուոր: Կառավարական զօրքը յարձակողականի ձեռնարկած է Թոլէտոյի դէմ, բուռն թնդանօթաձգութեամբ.

Խորհրդային գրագէտ մըն ալ վտարուեցաւ

Բոլշեւիկեան կուսակցութենէն վտարուեցաւ լեհ գրագէտ Պրունօ Եասինսքի, պանդուխտ մեղադրանքներով: Եասինսքի Լեհաստանէն վտարուած ըլլալով, Փարիզ հաստատուեցաւ 1925ին, միացաւ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան եւ յեղափոխական թատրոն մը հաստատեց, ընկերակցութեամբ քաղաքական տարագիրներու: Փոլ Մորան գիրք մը գրած էր, «Ես կ'այրեմ Մոսկուան», լեհ գրագէտն ալ անմիջապէս ուրիշ գիրք մը գրեց — «Ես կ'այրեմ Փարիզը»: Իր գործունէութիւնը կասկած ներշնչած ըլլալով, ֆրանսական ոստիկանութիւնը վտարման վճիռ արձակեց: Եասինսքի Մոսկուա ապաստանեցաւ, դրական շրջանակներու մէջ մտաւ եւ եղաւ խմբագրապետ «Համաշխարհային Յեղափոխութեան Գրականութիւն»-հանդէսին: Խորհրդային գրողներու համագումարին մէջ, 1934ին, առիթ մը խօսեցաւ Ֆրանսայի եւ ֆրանսական ընկերութեան դէմ: Վերջերս յարձակում կրեց խորհրդային մամուլէն, իսկ խորհրդային գրողներու Միութեան անդամները երէկ չարթի օր խաչեցին զինքը: Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ Եասինսքի կամաւոր եղած է լեհական բանակին մէջ, 1920ին, Խ. Միութեան դէմ մղուած պատերազմին առեն եւ այն մարդիկը որ իր թեկնածութիւնը գրած էին իբրեւ անդամ կուսակցութեան, այսօր զիմակողերծ եղած են իբրեւ թրոցքիական լրտեսներ ... Ուրեմն խորհրդային գրողները համայնավար հաստատէր միաձայնութեամբ վտարեց զինքը կուսակցութենէն:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ թերթերը կը գրեն թէ Չեխան նախապէս ուզած է ձերբակալել Թուխաչեւսկին, դատի յանձնելու համար, բայց Վորոշիլով եւ Եգորով ընդդիմացած են, յիշեցնելով մարաջախտին մատուցած ծառայութիւնները եւ հաւանելով բանակը ենթարկել կուսակցական լիազօրներու հսկողութեան: Կ'ըսուի թէ Թուխաչեւսկի լսելով իր շնորհազրկութեան լուրը, քաղաքին խորտակուեցաւ եւ կը վախցուի որ անձնասպանութիւն փորձէ.

ՀԱՑԻՆ ԳԻՆԸ 2.35ի պիտի ծախուի մայիս 17էն սկսեալ, ալիւրը սղած ըլլալով

ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ կը շարունակուի, թէեւ ոչ ամբողջական յաջողութեամբ, քանի որ վարպետները իրենք կ'աշխատին, իսկ շատ մը բանուորներ չեն միացած գործադուլին: Բանուորները կը պահանջեն յաւելում եւ շաբաթական հինգ օր աշխատանք, 40 ժամուան օրէնքի հիման վրայ:

ՌՈՒՄԲ մը ոչնչացուց Անգլիոյ Ճորճ Ե. Թագաւորին ձիաւոր արձանը, Տըպլինի մէջ (Իրլանտա): Կը կարծուի թէ մոլեռանդներ ուզած են վրէժ լուծել, որովհետեւ կառավարութիւնը արգիլեց իրլանտական բանակին ցոյցը՝ Անգլիոյ Թագաւորին Թագադրութեան դէմ (իբրեւ Թագաւոր Իրլանտայի):

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԵՐԿՈՒ ՕԴԱՉՈՒՆԵՐԸ, որոնք 21 ժամէն կտրած էին Ատլանտեանը, ճամբայ ելան դէպի Նիւ Եորք, միասին տանելով Անգլիոյ Թագաւորին Թագադրութեան լուսանկարները:

«ԼԸ̈ԲՕ ՏԸ ՓԱՐԻ»ի խմբագրապետը հրաժարած ըլլալով, խմբագիրները եւ գլխաւոր աշխատակիցներն ալ քաշուեցան, ինչպէս եւ շատ մը դրաշարներ: Այս միջոցին լուրջ տագնապ մը կ'անցրնէ աջակողմեան մամուլը: Կ'ըսուի թէ Տօրիօ պիտի գնէ «Լա Լիպէրթէ» օրաթերթը, սատարելու համար հակաբոլշեւիկեան պայքարը, յանուն «Ազատութեան Ճակատ»ի:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի «Եգիպտացի» կոմիտէին կողմէ
6 Յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ,
Ռոպէնսոնի Ծառօթ պարտէզին մէջ:

Օգտուեցէք պատեհութենէն

Մալխասի ԶԱՐԹՕՆՔը (հինգ հատոր) եւ ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆը (երկու հատոր), համագումար ԵՕԹԸ հատոր ծախու են 4 տոլարի:

«Արարատ» Հրատ. Ընկերութիւն, P. O. Box 197 Astor Sta. Boston, Mass. (U. S. A.)

Փաստիք

ԱԹԵՆՔԻՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, ընկ. Թիֆլեանի բնակարանը: Կը հրաւիրուին Ռազմիկ, Յաւերժ եւ Հրայր խումբի բոլոր ընկերները: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ:

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Արամ ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ տեղը:

Գոմիտէ

«Քեռի» խումբի կազմակերպած հրապարակային բանախօսութիւնը մասնակցութեամբ Նիկոլ-Դուման խումբի, տեղի պիտի ունենայ 16 մայիս կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2.30ին: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ: Կը խօսի ընկ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Գուա-Քոլոմպի Արամ ենթակոմիտէի

22 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

ԱՆԻԷՌԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ս. ԽՈՐՏԻՍԵԱՆ ԵՒ Հ. ՎԻՇԸՊԵԱՆ

Կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Գ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (ՄԱՐՍԷՅԼ) ԸՆԿ. ԿԱՐՕ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին,

Շալէ տը Լէրմիթաժի սրահին մէջ, La Viste, Սէնթ Անթուան

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայաստան եւ գաղութները:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կիրակի, 23 Մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,
Սեվրի Մ. Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ.
26 Rue Troyon, Sèvres, Մէթրօ Pont de Sèvres.

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԱՆՈՅՇ-ՂԱՐԻԲ

(ֆրանսական օբերէթ 3 արար)

ԺՈՐԺ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ կը վարէ երաժշտութիւնը:

Կը մասնակցին՝ Ա. ԳԱՐԵԼԻԵԱՆ, Մ. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, ՍԱՐԳՍԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՏԻԿ ԽԱՆԴԱՄԻՐԵԱՆ, Բ. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ եւ Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ:

Գիները՝ 5, 7 եւ 10 Ֆր.:

Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն Հ. Թամուլի, 51 rue M. le Prince:

Թատերական Ներկայացում

Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Զէնկիլէրի Հայր. Միութեան կողմէ
15 մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին, Հայ Ակումբին մէջ,
1 Bld. Carnot, Ալֆորվիլ
Կը ներկայացուի Մ. Նուպարեանի ԱՐՑՈՒՆՔԸ (3 արար)
եւ ՀՆԱՐԱՄԻՏ ՎԱՐԺԱՊԵՏԸ (զաւեշտ)
Մուտք 3 եւ 5 Ֆր.:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հայ Երիտասարդաց Ակումբին կողմէ
16 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 16—24
18 Bld. Flandrin Մէթրօ Pompe
ՊԱՐ. ԱԹՐԱՔՍԻՈՆ, ՊԻՒՖԷ
Անձեւի պարտէզային պարերը պատրաստուած սրահի մէջ:
Մուտք 5 Ֆր.:

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՖԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆերու Յոբելեանական հանդէսը յետաձգուած է Յունիս 6ին:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Ֆրանսայի վարչութիւնը խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր բազմաշարչար հայրենակից Գ. ԽԱՉԻԿ ԴԱՒԻԹԵԱՆի մահուան առթիւ իր ընտանիքին, եղբօր քոյրին եւ իրենց պարագաներուն:

Մարսէյլի Չմշկածագի Հայր. Միութիւնը իր հայրենակից Գ. Սիմոն Գալուստեանի որդւոյն մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրէ 25 ֆրանք, Հ. Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութեան եւ 25 Ֆր. Համազգայինի Կեդր. Վարչութեան:

×

Այս առթիւ Սէնթ Անթուանի Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը 25 Ֆր. կը նուիրէ Համազգայինի Կեդր. Վարչութեան: Իսկ Գ. Մովսէս Առաքելեան եւ տիկին Սիրանոյշ Բաղիկեան 25ական Ֆր. կը նուիրեն Հ. Յ. Դ. Վերթերաններու ֆոնտին:

Ընկալագրով տոմսեր «Յառաջ»ի վարչութենէն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս կիրակի, 16 Մայիս, առաւօտեան ժամը 10ին, Լիոնի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մատրան մէջ հոգեհանգիստ պատարագ տեղի պիտի ունենայ վաղամեռիկ ԶԱՒԷՆ ԳԱԼԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ: Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ ծանօթները:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Գրեց՝ Գ. Գիւզալեան

Հրատ. «Արագ» Հրատարակչական ընկերութեան թիւ 1: Պէյրութ, 1937: Գին 10 Ֆրանք: Ստանալու համար դիմել — Sarkis Pakhdikian, B. P. 589 Beyrouth (Liban).

Կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ
ՀԻՒԱՆԴՏԵՍ կատակերգութիւնը մէկ արար:
Գին՝ 5 ֆրանք:
Դիմել հեղինակին.— 17 rue Demesme, Paris (13)
(կարելի է ստանալ գիրքը՝ ղրկելով 5 Ֆր ի դրոշմաթուղթ):

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

ՓԱՐԻԶԻ Թառաջդիմասիրաց Միութիւնը իր անդամները եւ անդամուհիները կը հրաւիրէ ընդհանուր եւ ծնողական ժողովի, որ տեղի պիտի ունենայ 16 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, դպրոցի սրահին մէջ: Օրակարգ՝ Չեկոյց Ծամեսեայ գործունէութեան եւ ընթացիկ գործեր:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ կամ. եւ Մարտիկներու միութեան դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Գ. Չ. Միրզաեանի (Գարակէօզեան) սրահը, 45 Rue de la Défense, Իսի. Կը խօսի Գնդ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Նիւթ ունենալով վասպուրականի հերոսամարտը: Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԵՒ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Ճեզանի Յառաջի ցրիչ...

Գ Ի Ն Ը Տ Ի Ն ...

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«Հայ Արծիւ» ակումբը իր անդամներուն զարգացման համար կազմակերպած է շաբաթական դասախօսութիւններ ծանօթ մտաւորականներու կողմէ:

Առաջին դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 15 մայիս, շաբաթ երեկոյեան ժամը 21էն 22.30, իր կեդրոնատեղին՝ 22, Rue Richer, Փարիզ: Պիտի դասախօսէ Գ. Կ. Ց. Բասմաջեան նիւթ՝ «Հայ ազգին ծագումը»: Դասախօսութենէ վերջ պար մինչեւ կէսգիշեր:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մարզուանցի Հաւուտոզեան Յակոբին աղջիկը Աղաւնի (բուն մականունը Թորոսեան) կը փնտռէ իր եղբայրները Օհաննէս, Նշան, Տիգրան եւ Միսաք, ինչպէս նաեւ իր հօրեղբօր որդիները՝ Արմենակ, Մեսրոպ, Միհրան, Սամուէլ եւ Ռուբէն: Հօրեղբօր որդիները մեծ պատերազմէն առաջ Ամերիկա գացած էին եւ այժմ հոն կը գտնուին: Կը խնդրուի իրենց հասցէն իմացնել Աղաւնի Շիրվանեանի, 23 Rue Danton, Issy les Moulinaux, (Seine), France.

Կը խնդրուի Ամերիկայի հայ թերթերէն արտատպել:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
; 9, r. ..., PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ այլ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 16 ՄԱՅԻՍ
DIMANCHE 16 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3422
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Հայրենիք» շաբաթաթերթը հարցարան մը ուղղած է իր աշխատակիցներուն, նոր սերունդի փրկութեան մասին:

ՀԱՐՑՈՒՄ Ա.— Վերջին հինգ-վեց տարիներու ընթացքին կատարուած աշխատանքներէ յետոյ ի՞նչ առաջդիմութիւն կը նկատէք մեր նոր սերունդին մէջ հայ ազգային ոգիի արթնցման, հայ կեանքի, պատմութեան ու գրականութեան հանդէպ հետաքրքրութեան եւ առ հասարակ հայեցի դաստիարակութեան տեսակէտներով:

ՀԱՐՑՈՒՄ Բ.— Ի՞նչ թերութիւններ կը տեսնէք այդ ուղղութեամբ մինչեւ այժմ կատարուած աշխատանքներուն մէջ եւ ի՞նչ նոր թելադրութիւններ ունիք ընելու, մեր նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան գործին աւելի եւս զարկ տալու համար:

Հարցը աւելի մանրելու համար, ըսենք թէ մեր պաշտօնակիցը անգլիերէն գրութեանց բաժին մը բացած էր իր էջերուն մէջ, նախ քանի մը սիւնակ, յետոյ աւելի ընդարձակ տեղ տալով:

Իրական պահանջի մը հետեւանքն էր այս նորութիւնը եւ ջերմ ընդունելութիւն գտաւ: Շատ չանցած, խմբագրութիւնը որոշեց առանձին շաբաթաթերթ մը հրատարակել, ամբողջովին անգլիերէն: Եւ ահա երրորդ տարին է որ կը բոլորէ «Հայրենիք Ուիքլի»ն:

Անգլիերէն շաբաթաթերթը մեծ մասով կը խմբագրեն իրենք՝ անգլիացած սերունդին ներկայացուցիչները, պատասխանատու խմբագրի մը ձեռքին տակ: Նախապէս չորս էջ էր շաբաթաթերթը, բարձրացաւ ութի եւ դեռ կրնայ աւելի ճոխանալ, քանի որ հետզհետէ կ'աճի հետաքրքրութիւնը:

Շաբաթաթերթին գլխաւոր նպատակն է վերահաստատել եւ միշտ վառ պահել կապը՝ անգլիախօս սերունդին եւ իր ժողովուրդին ու անոր պատմութեան հետ:

Այս առաջադրութեամբ, «Հայրենիք Ուիքլի» կը հրատարակէ յօդուածներ՝ Հայաստանի եւ գաղութներու մասին, թղթակցութիւններ, խմբագրականներ, եւ հատընտիր թարգմանութիւններ՝ հայկական գրականութենէն ու պատմութենէն:

Միեւնոյն ատեն, շաբաթաթերթը դարձած է փառարան մը՝ նոր տաղանդներու զարգացման: Այնտեղ կը ծաղկին զանազան ընդունակութիւններ, եւ կրնան երեւան գալ իրական արժէքներ: Արդէն հռչակ հանած երիտասարդ գրագէտը, Ուիլեըմ Սարոյեան, յաճախ կ'երեւայ այնտեղ:

Ուրեմն հայկական մշակոյթի զարգացման նուիրուած շաբաթաթերթ մը՝ անգլիերէն լեզուով, գոհացնելու համար պահանջ մը զոր կարելի չէ անտեսել:

Արդ, «Հայրենիք» — օրաթերթը — նկատելով որ բաւական ճամբայ կտրուած է արդէն եւ յիշելով ուրիշ աշխատանքներ, կ'ուզէ գիտնալ թէ ի՛նչ արդիւնքներ ձեռք բերուած են վերջին վեց տարիներու ընթացքին: Կ'ուզէ լսել նաեւ դիտողութիւններ եւ թելադրութիւններ, անոր համեմատ ուղղելու համար ճամբան:

Մինչեւ հիմա հրատարակուած պատասխանները կը պարզեն շարք մը ուշագրաւ իրողութիւններ, որոնք նոյնքան ճիշդ պիտի նկատուէին մեր միջավայրին համար:

Արդարեւ, այս երկու գլխաւոր գաղութները, ֆրանսականն ու ամերիկեանը շատ կը նմանին իրարու, թէ երկու երկիրներուն համայնակուլ հրապոյրներով եւ թէ մեր տարագիրներուն, հետեւաբար եւ անոնց զաւակներուն բազմութեամբ:

Ինչ որ տեղի կ'ունենայ, այսօր, Մ. Նահանգներուն մէջ, իբրեւ ինքնապաշտպանութեան, դիմադրութեան փորձ՝ օտարացման եւ ձուլման դէմ, հետզհետէ աւելի անհրաժեշտ կը դառնայ նաեւ այստեղ, Ֆրանսայի մէջ:

Մեր գաղութը թարմ է տակաւին, 15 տարեկան, իսկ ամերիկեանը՝ 55 - 60 տարուան: Բայց աւերը լայն ճեղքեր բացած է արդէն, եւ այլասերման տեսարաններ ունինք որ խսկապէս ըմբոստացուցիչ են:

Տակաւին առիթ կ'ունենանք դրադելու հարցարանին պատասխաններով, որոնց մէջ կ'երեւան շատ մը ծանօթ ստորագրութիւններ:

Առաջին առթիւ, մեր ուշադրութիւնը գրաւեց պատասխանը ամերիկացի տիկնոջ մը, որ ամուսնացած է մեր ընկերներէն մէկուն հետ եւ որ ծանօթ է իր բազմազան յօդուածներով եւ բանաստեղծութիւններով:

Լրջօրէն խանդավառուած՝ նոր սերունդին հայեցի դաստիարակութեամբ, Տիկին Լնի Հէյ (Գուրնազեան) կը յանձնարարէ աւելի արդիւնական հիմերու վրայ դնել շարժումը եւ այս առթիւ հետեւեալ տեսութիւնները կը պարզէ.

— «Հայերէն լեզուով կտոր մը հաց ուզել՝ նշան չէ Հայ լինելու: Հայ է այն մարդը կամ պատանին, որ կը խանդավառուի հայ ժողովուրդի տոկունութեամբ, կը հպարտանայ նոր հերոսներով, կը երգուի ու կը վերանայ Արարատի անմահական զառիթափերով եւ հաւատալով որ հայ ժողովուրդը, ինչպէս անցեալին, նոյնպէս եւ յառաջիկային, սերունդէ սերունդ պիտի շարունակէ զարկ տալ այն յառաջդիմական ոգիին, որ կենսական է ազգութեան ու քաղաքակրթութեան զարգացման ու յարատեւութեան համար:

... Ու այս հարցին պատասխանը միշտ միեւնոյնն է: Սորվեցուցէք անոնց այն լեզուով, որով անոնք դիւրաւ կը սորվին, եթէ կ'ուզէք հասնիլ այն խոր, ներքին հոսանքին, որ կը միացնէ զանոնք Հայաստանի եւ հայ ցեղին»:

Կարելի է վիճիլ այս մասին: Բայց իրողութիւն է որ նոյն հարցականը ցցուած է նաեւ մեր առջեւ, եւ ուշ-կանուխ, մենք ալ պիտի հարկադրուինք ելքեր փնտռել: Անշուշտ հարցարան մըն ալ, եթէ կարգին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ ՄԱՅԻՍ 24ԻՆ

Վերջնապէս կը հաստատուի թէ ցուցահանդէսը պիտի բացուի Մայիս 24ին, յառաջիկայ երկուշաբթի:

Այդ օրը ժամը 3.30ին Հանրապետութեան Նախագահը պիտի երթայ արդի արուեստի թանգարանը, ուր պիտի ընդունուի առեւտրական նախարարին եւ ցուցահանդէսի վերատեսուչին կողմէ: Կարճ այցելութենէ մը վերջը, Նախագահը իր հետեւորդներով պիտի երթայ Թրոքատէրոյի հրապարակը, ուր պիտի ընդունուի կառավարութեան անդամներուն, դեսպաններուն եւ ցուցահանդէսի օտար ներկայացուցիչներուն կողմէ: Ետքը կարգով պիտի պտտի ցուցահանդէսին զանազան մասերը:

Յաջորդ օրը ժամը 9ին ցուցահանդէսը պիտի բացուի հանրութեան առջեւ: Միեւնոյն ատեն պիտի բացուին հինգ օտար տաղաւարներ,— պելժիական, իտալական, նորվեկեան, դանիական եւ խորհրդային: Մուտքի գլխաւոր դուռը պիտի ըլլայ, առ այժմ Քոնքորտի հրապարակէն:

Անհամար այցելուներ եկած են արդէն, մանաւանդ Ամերիկայէն:

*** Անցի օր ցաւալի դէպք մը պատահեցաւ ցուցահանդէսի շէնքերու տաղաւարին մէջ: Արմնագրական աշխատանքները լրացած ըլլալով, կանչուած էին ելեկտրական բանուորները, որոնք բոլորն ալ կը պատկանին մասնաւոր հաստատութեան մը: Առաւօտ ժամը 10.30ին 150 բանուորներ, որոնք անդամ են Աշխատանքի Դաշնակցութեան, եկան արգիլեցին աշխատանքները, առարկելով թէ այդ բանուորները անդամ չէին: Ոստիկան կանչուեցաւ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան մէկ պատուիրակը խրատներ տուաւ, եւ վերջապէս կարելի եղաւ հարթել վէճը: Ընդհ. դատախազը քննութիւն բացած է:*

Աթաթիւրքի փառաբանութիւնը Փարիզի մէջ

«Փարի Սուառ» այս կիրակի օրուան բացառիկ թիւին մէջ ամբողջ էջ մը նուիրած է Քեմալ - Աթաթիւրքի, շնորհալից խորագիրներով եւ պատկերներով, — «Ազատարար եւ հայր արդի Թուրքիոյ, որուն քով իր փեսան կը դրէ Մուսոլինի»: Յօդուածը համառօտ կենսագրութիւնն է Մ. Քէմալի, 1919էն մինչեւ վերջնական յաղթանակը: Յօդուածագիրները երկու հոգի են եւ յառաջաբանին մէջ կը բացատրեն թէ Աթաթիւրք այսօր առաջնակարգ դէմք մըն է համաշխարհային քաղաքականութեան մէջ: «Մասնաւորապէս այն օրէն ի վեր որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը 1936ի գարնան զինքը արտօնեց ամրացնելու Նեղուցները, ան իր խօսքն ունի Միջերկրականի վերաբերեալ բոլոր խնդիրներուն մէջ: Տարտանէլը եւ Վոսփորը, միակ անցքերը Միջերկրականի եւ Սեւ ծովու միջեւ, բնական ճամբայ Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ, աշխարհի ամէնէն զգայուն կէտերէն մէկն են: Ան որ իր ձեռքն ունի Կէլիպոլուն եւ Պոլիսը, կրնայ հաւասարէ հաւասար խօսիլ այն պետութեանց հետ որոնց իշխանութեան տակ են Ճիպրալթարը, Սուէզը եւ Փանամանը: Դեռ երէկ, ականաւոր պետական մարդը, Իսմէթ Ինէօնիւ, անձնական բարեկամ մը Քեմալ Աթաթիւրքի, կարեւոր տեսակցութիւններ ունեցաւ Փարիզի մէջ, Պ. Լէօն Պլումի եւ միւս նախարարներուն հետ: Վաղը կոմս Չիանօ, Մուսոլինիի փեսան եւ մտերիմ ներկայացուցիչը, Ենկիւրի պիտի երթայ վարելու համար բանակցութիւններ որոնք մեծ արձագանգ պիտի հանեն»:

Յօդուածագիրները չափազանց հերոսացնելով Աթաթիւրքը, կ'ուզեն հաստատել թէ Մ. Քէմալ դեռ 1919ին, Շիշլիի ապարանքին մէջ ծնունդ առած ատեն, ծրագրած էր բոլոր բարենորոգումները, սուլթան - խալիֆայութեան ջնջումէն մինչեւ լատինական տառերու հաստատումը:

Յօդուածագիրները մէկ էջ փառաբանութիւնը կը վերջացնեն այսպէս.

— «Անվիճելի տէրը Թուրքիոյ, Քեմալ այժմ բաւական հեռու կը մնայ սալոններէն եւ դեսպանատուներէն: Գիշերները կ'անցընէ իր վաղեմի բարեկամներուն հետ: Կը սիրէ կիները, ձիերը, գինին, օղին, գրգռիչները: Անհաշիւ կը ծախսէ աշխատանքի եւ հաճոյքի մէջ»:

Նորէն շարժանկարի պատմութիւն մը

Ատենէ մը ի վեր Փարիզի մէջ կը ներկայացուի գիտութական լրտեսութեան շարժանկար մը, «Mlle Docteur» (Film Trocadéro), որուն բեմադրիչն է ծանօթ արուեստագէտը, Գ. Pabst: Այս շարժանկարին մէջ ալ կուտոյեան կամ խանենեան անուն Հայ մը իբրեւ լրտես ներկայացուած ըլլալով, Հայ Սպայից Միութեան կողմէ Գ. Ռ. Թաղէոսեան եւ Շահխաթունի առանձին դիմումներ կատարած եւ լայնօրէն բացատրած են թէ ի՛նչ անախորժ տպաւորութիւն կրնայ գործել այս անտեղի վարկաբեկումը հայ գաղութին վրայ: Հաստատութեան վարչութիւնը եւ Գ. Պափսթ իրենք բանաւոր գտնելով տրուած լուսաբանութիւնները, խոստացած են սրբագրել շարժանկարին այդ մասը. մանաւանդ որ իբրեւ հայ ներկայացուած տիպարը Սեղանիկ ծնած լեւանթէն մըն է, իրենց իսկ բացատրութեամբ:

Պէտք է միշտ հետեւիլ եւ լուսաբանել, ինչպէս բրած էր Լոնտոնի մեր թղթակիցն ալ, «Ստամպօլի Գաղտնիք»ին ներկայացման առթիւ:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՍՏ ԵՒ ՋԵՂՋԵԱԼ ՏՈՄՍԱԿ

Երէկ հետեւեալ նամակը ստացանք Լիոնէն — *Սիրելի «Յառաջ», այսօր մայիս 13ին, մեր թաղամասի պաշտօնատունը գացինք, գործազրկութեան նպաստ առնելու համար: Թուրքերուն եւ Վրացիներուն բաժնեցաւ թէ այսուհետեւ Ֆրանսացիներուն չափ պիտի առնեն, այսինքն օրական 8 ֆրանք, փոխանակ 5 ֆր. 30ի: Նոյն իսկ վճարեցին մէկ ամիս եւ 13 օրուան տարբերութիւնը (յետնեալ):*

Արդեօք մեր Օֆիսները լուր ունի՞ն: Չե՞ն կրնար մեզի Հայերուս ալ ապահովել այս առաւելութիւնը, դիմելով աշխատանքի նախարարութեան կամ ուր որ անկ է: Երեւանի գիւղերէն Ռուսահայ մը եւս օգտուեցաւ, ինքնութեան թուղթին վրայ «ռուսահպատակ» գրուած ըլլալով:

ԽՄԲ.— Նամակագիրը չէ յայտնած իր անունը, բայց նկատի առնելով հարցին կարեւորութիւնը, հարկադրուեցանք արձանագրել, հակառակ մեր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Այս գեղեցիկ աշտարակը շինած է Սեբաստացի այր մը, Պօղոս Պէշիշեան: Աշտարակին բարձրութիւնն է 4 մեթր: Ունի 100 ելեկտրական լամբարներ, որոնք ինքնաբերաբար կը բացուին եւ կը գոցուին, ռատիօ մը եւ ժամացոյց մը: Հայ երիտասարդը այս գործին վրայ աշխատած է 1200 ժամ: Ընդհանուր ծախք եղած է 2000 ֆրանք:

Այս նուրբ գործը պիտի ցուցադրուի Փարիզի Միջազգային Ցուցահանդէսին մէջ: Անոնք որ կ'ուզեն քաջալերել այս տղան, կրնան դիմել «Յառաջ»ի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՆՔ ԵՒ ԱՆՈՆՔ

STUR. փրանսերէն պարբերաթերթ, որ նուիրուած է գրական ու ուսումնասիրութեանց, Ապրիլի թիւով հետաքրքրական հաշիւ մը կուտայ իր ընթերցողներուն:

Ուրախութիւն կը յայտնէ որ 1937 տարին կը թեւակոխէ 102 բաժանորդներով եւ վեց հազար ֆրանք պարտքով: Այս «նուաճում»ը արդէն պարբերաթերթին վարչութեան յոյս կը ներշնչէ կատարելու նոր նուաճումներ: Սկիզբները՝ պարբերաթերթը կը տպուէր 600 օրինակ, հիմա կը տպուի 1000 օրինակ: 102 բաժանորդներէն զատ թերթ կը ղրկուի նաեւ 160 պարբերաթերթերու՝ փոխանակութեան համար, եւ մօտ 300 օրինակ եւս՝ փրոփականտի համար: Առաջին տարին տակաւին չփակուած՝ վեց հազար ֆրանք պարտք:

Եւ սակայն պարբերաթերթին վարչութիւնը երբեք յուսահատական չի գտներ կացութիւնը, բնաւ կ'ուզէ թէ հապա ի՞նչ պիտի բսէիք՝ երբ 102 բաժանորդի տեղ ունենայինք միայն 50 բաժանորդ, իսկ վեց հազար ֆրանքի տեղ տասնըվեց հազար ֆրանք պարտք, առաջին տարուան հաշւոյն:

Սարսափով կարդալէ վերջ այս թիւերը, բաղդատութեան կը դնեմ հայերէն պարբերական հրատարակութիւնները,— ուրեմն փրանսերէն պարբերաթերթին գտած յաջողութեան հետ բաղդատելով մեր թերթերուն արժանացած ընդունելութիւնը, պէտք է որ մեր գլխարկները երկինք նետենք: Տարօրինակ է որ մերոնք յուսահատական աղաղակներ կ'արձակեն՝ ի տես հայերէն գրական հրատարակութեանց արժանացած ընդունելութեան: Եւ դեռ ամանք կ'ըսեն թէ հայ ժողովուրդը ընթերցասէր չէ, չի կարդար, թերթ չի գներ: Աւելի քան 40 միլիոնանոց ժողովուրդի մը մէջ գրական պարբերաթերթ մը կ'ունենայ 102 բաժանորդ, մինչ մօտ մէկ միլիոն հայկական Սփիւռքը ամէն թերթի համար կը նարէ անպայման 200 բաժանորդ,— եթէ թերթ չհրատարակած՝ բաժնեգինը ստանալ առվայութիւն չըլլայ, աւելին ալ կուտայ մեր ժողովուրդը: Ո՛չ, ես հաւատացած եմ որ կարդացող ժողովուրդ ենք,— ափսոսի ճամբուն վրայ, վրաններու տակ, մանուկներուն այբուբեն սորվեցնող մեր ժողովուրդը կը սիրէ կարդալ: Մի՛ խօսիք մեթրոներուն եւ շոգեկառքերուն մէջ իրենց գլուխը թերթի մը վրայ կախող բազմութենէն, պատկեր դիտողներու բանակէն, (դիտա՞ծ էք, ամէնէն լուրջ թերթերն անգամ պատկերազարդ են հիմա, որովհետեւ գիտեն որ ընթերցանութենէն աւելի սինեման կը հետաքրքրէ այդ բազմութիւնը),— մերոնք ալ կը կարդան, կարդալ չգիտցողն անգամ յարգանք ունի կարդալ - գիտցողին մասին, անկէ կը խնդրէ լուր մը, տեղեկութիւն մը աշխարհի բաներու մասին:

Աղուո՛ր, աղուո՛ր ժողովուրդ,— մեր ժողովուրդին միակ թերութիւնն այն է որ յիմար բան շատ կը կարդայ: Այդ սովորութիւնն ալ իրմէ չէ որ կուգայ, ամերիկացի պատուելիներէն սորվեցան կարդալ *բուհճիական* թերթեր ու գիրքեր, որոնց խմբագիրները ձ'ապրէր յիմարանոց դնել ... Աստուծոյ համար:

STUR թերթին վարչութիւնը անուղղակի մեզի կը սորվեցնէ թէ յուսահատութենէն ... գետ նետուելու կարգը մերը չէ, մեզմէ առաջ թող իրենց յուսահատութիւնը խոստովանին նախ առաջին ազգերը եւ *քիթմալոր* Թուրքերը:

ԱՐԱԶ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԵՐԿՈՒ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐԸ, *որոնք Լիվրփուլէն մեկնած էին հինգշաբթի ժամը 20 15ին, Նիւ Եորք հասան այգ առտու, 5600 քիլոմեթր կտրելով 24 ժամ 20 վայրկեանէն. ուրեմն ժամական 230 քիլոմեթր: Ինչպէս կը յիշուի, Նիւ Եորքէն Լոնտոն եկած էին միեւնոյն շարթուն, 21 ժամէն: Միասին տարած են Անգլիոյ թագաւորին թագադրութեան շարժանկարը:*

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ *վրայ հանդարտութիւն կը տիրէ առ այժմ: Անգլիական թորփիլահալածին պայթիւնը յառաջ եկած է ծփուն ական մը, ինչպէս կը հաստատէ պաշտօնական քննութիւնը:*

ՊԱՅՔԱՐԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒՈՒՄ Է

« Պրաւդա»յի մէջ, վերջերս, (26 ապրիլ) կար մի բացայայտ խոստովանութիւն. հալածանքների ու ձերբակալութիւնների նոր ալիքը համայնավար պաշտօնաթերթը կապակցութեան մէջ է դնում « Խորհուրդների ընտրութիւնների նախապատրաստութեան հետ»: Այդ նախապատրաստութիւնը « բացայայտ կերպով ցոյց է տալիս, որ նոր սահմանադրութեան կիրառումով սկսւում է Խորհրդ. Միութեան բանուոր դասակարգի դիկտատուրութեան մի նոր շրջան»: Հետեւաբար, անհրաժեշտ է լուրջ միջոցներ ձեռք առնել՝ ապահովելու համար բանուոր դասակարգի իշխանութիւնը համայնավար կուսակցութիւնից տարբեր հայեացքներ ունեցող տարրերին ոտնձգութիւնների դէմ :

Պարզ եւ վճռական: Պաշտօնաթերթս յայտարարում է, որ Խորհրդ. Միութեան սահմաններում ամիսներից ի վեր կատարուող ձերբակալութիւնները՝ նախապատրաստական ընտրական աշխատանք են. հազարաւոր մարդիկ, իբրեւ «համայնավար կուսակցութիւնից տարբեր հայեացքներ ունեցողներ», բանտ են նետւում, որպէսզի չկարողանան ընտրութիւններին մասնակցել եւ նոր սահմանադրութեան գաղտնի քուէարկութեան իրաւունքից օգտուելով՝ ձայն տալ օրուայ իշխանութեան համար անհաճելի մարդկանց :

Փաստօրէն նոյն «նախընտրական աշխատանքն» է կատարւում եւ Հայաստանում, ուր մի կողմից բանտերը լեցւում են « հակայեղափոխական » բոլշեւիկներով, իսկ միւս կողմից ամբողջ ճակատով կատաղի պայքար է սկսուած բոլոր նրանց դէմ, որոնք խունկ չեն ծխում Ստալինի ու նրա փարախի մարդկանց առջեւ: Ինչ որ, սակայն, ուշագրաւ է՝ այն անզուսպ, ջղագարութեան հասնող վայրենի յարձակումներն են, որոնց ենթակայ է վերջերս Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Խանջեանի գրած արգելքից սպառուած՝ հայ բոլշեւիկները, վերջապէս, նորից գտել են նիւթ եւ իմաստ իրենց գոյութեան եւ գործունէութեան համար. առանց Դաշնակցութեան միսը ուտելու նրանց կեանքը անհամ էր եւ անիմաստ :

Ընթերցողի միտքը շատ չյոգնեցնելու համար երկար մէջբերումներ չըտանք: Օր չի անցնում որ, օրինակ «Խորհ. Հայաստան» պաշտօնաթերթը չյարձակի Դաշնակցութեան: Բայց մի նմոյշ այնուամենայնիւ բերենք: Ահա Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի քարտուղար Ամատունին զեկոյցը Համ.Կ.(բ) Կ. Կենտկոմի վերջին պլենումի արդիւնքների մասին — գրեթէ ամբողջ երկար ճառը ուղղուած է «հակայեղափոխական տրոցկիստների» եւ, առաջին հերթին, Դաշնակցութեան դէմ : Քանիերորդ անգամ կրկնում է, թէ՝ « երկերեսանի Խանջեանը գերի էր ընկել Դաշնակների եւ Ռամկավարների ձեռքը» եւն., «ամբողջապէս անձնատուր էր եղել նրանց»: Թէ՝ Խանջեանի եւ Ս. Տէր-Գաբրիէլեանի վարած քաղաքականութիւնը եղել է հովանաւորել « ազգայնականներին », այսինքն՝ Դաշնակցականներին: Թէ՝ Դաշնակցականները օգտուելով այդ նպաստաւոր վիճակից՝ թափանցել են խորհրդային մեքենայի բոլորի մասերի մէջ եւ վնասարարութիւն արել : « Դաշնակների » գործունեայը սարսափ է պատճառում Ամատունիին, մանաւանդ որ «խորհրդային կազմակերպութիւնները եւ նրանց ղեկավարները պատրաստ չեն ղեկավարելու խորհուրդների առաջիկայ ընտրութիւնները »:

Նոյն առիթով գրած երկար խմբագրականում « Խորհրդ. Հայաստան »ը (2 ապրիլ) բուռն կերպով յարձակւում է այն տեսութեան դէմ, թէ՝ «Դաշնակցութիւնն այլեւս անելիք չունի» : Ոչ, պնդում է նա, Դաշնակցութիւնը կայ ու դեռ կը մնայ Հայաստանում եւ գործում է խորհրդային իշխանութեան դէմ թէ ուղղակի եւ թէ «Դաշնակների ագենտը» դարձած երկերեսանի դաւաճան Խանջեանների», կամ « մերձկուսակցական քաղքենիների, նացիոնալ օպորտունիստների խմբակի՝ Կասեանի գլխաւորութեամբ » եւ կամ «երկերեսանի դաւաճան Խանջեանի ամենամօտիկ գործակալներ Ա. Երզնկեանի, Դ. Շահվերդեանի, Դ. Սիմոնեանի, Ն. Ստեփանեանի, Ա. Բակունցի » միջոցով : Թերթը կոչ է անում ջախջախել Դաշնակներին եւ նրանց գաղտնի եւ յայտնի գործակալներին :

Այսպիսի սանձարձակ եւ անզուսպ բերանով Հայաստանի ներկայ վարիչները ծամում են Դաշնակցութեան միսը եւ Դաշնակցութեան պատրուակով իրենց շարքերին ձերբակալում են բոլոր նրանց, որոնք որ եւ է պատճառով ընկած են օրուայ իշխանաւորների աչքից :

Ի՞նչ է ցոյց տալիս այս: Այն, որի մասին խօսում է եւ «Պրաւդա»ն. պէտք է կազմակերպել Խորհուրդների ընտրութիւնը, որովհետեւ ընտրութիւնները պիտի կատարուին գաղտնի քուէարկութեամբ, իսկ, ըստ Ամատունիի խոստովանութեան, « խորհրդային կազմակերպութիւնները եւ նրանց ղեկավարները պատրաստ չեն ղեկավարելու խորհուրդների առաջիկայ ընտրութիւնները »: Ամէն տեսակ անհաճոյ անակնկալներից խուսափելու համար անհրաժեշտ է մաքրել ասպարէզը : Եւ այդ մաքրագործման հետեւանքով այսօր Հայաստանում ոչ մի խելքը գլխին մարդ չի մնացել երկրի վարիչ մարմինների մէջ. ամէնքը բանտուած են կամ աքսորուած, իսկ իշխանութիւնը մնացել է զանազան Ամատունիների, Ստեփա Ակոպովների ու Մուղդուսիների ձեռքը՝ մեծ մասամբ ոչինչ չասող եւ ոչ մի արժէք չներկայացնող անուններ :

Երկրորդ՝ Դաշնակցականների դէմ ամիսներ տեւող այս զայրանական ոռնոցը ապացոյց է այն բանի, որ, հակառակ բոլոր բանտերի ու Չեկաների, Դաշնակցութիւնը կայ ու կը մնայ, Դաշնակցութեան հմայքը շատ բարձր է Հայաստանում: Ինչեր ասես չգրեցին ու չխօսեցին Դաշնակցութեան մասին. « այլեւս անելիք չունի», «լիկուիդացիայի է ենթարկուած », « դիակ է», « մեռած ու թաղուած է», « տխուր յիշատակ է միայն », « Դաշնակցութեան հետքն իսկ չի մնացել Հայաստանում», բայց — ահա պաշտօնապէս ու հանդիսաւորապէս յայտարարւում է, որ Դաշնակցութիւնը կենդանի է, ժողովրդական է, նրա գաղափարներն այնքան զօրաւոր ու գրաւիչ են, որ նոյնիսկ Ա. Խանջեանի, Ս. Տէր-Գաբրիէլեանի, Ա. Երզնկեանի ու Դ. Շահվերդեանի պէս մարդիկ դարձել են «դաշնակցական» կամ Դաշնակցութեան գործակալը : Բանը հասել է այնտեղ, որ Հայկոմկուսի օրուայ վարիչը նոյնիսկ ահազանգ է հնչեցնում՝ վախենալով, որ խորհուրդների գաղտնի քուէարկութեան ժամանակ « դասակարգային թշնամի» Դաշնակցութիւնը յաջողութիւն կ'ունենայ...

Մենք կարող ենք միայն ուրախանալ այս փաստից, նշանակում է մեր բոլոր գուշակութիւնները, ինչպէս տեսնում ենք, հարիւր տոկոսով արդարացել են: Նշանակում է Դաշնակցութիւնը կանգնած է ճիշդ ճանապարհի վրայ եւ գործում է անխափան: Նշանակում է Դաշնակցութեան գաղափարները այնքան կենսունակ են եւ ուժեղ, որ, նոյնիսկ բռնութեան անհնարին պայմաններում, հասնում են ժողովրդի խորքը եւ մնում իշխող գաղափարներ երկրում. Բայց Ամատունիները կարող են հանգիստ մնալ. Դաշնակցութեան մէջ իրենց աթոռներին աչք ունեցող չկայ: Եթէ աթոռի տենչացողներ կան՝ այդ իրենց շարքերում են : Իրենց ներկուսակցական գզվռուքի հետեւանքով է, որ Հայաստանի վարիչները, աթուրմա խաղացողների պէս, իրար են յաջորդում՝ մէկը միւսի ոտների տակ քարեր նետելով : Մեզ համար այսքանն էլ բաւ է.— Բաւական է, որ Դաշնակցութիւնը կենդանի է Հայաստանի ժողովրդի հոգիներում: Այդքանը հերիք է, որ մեր յոյսը Հայաստանի ապագայի մասին մնայ վառ ...

Ուշագրաւ է եւ մի այլ երեւոյթ. ամէն անգամ, երբ բոլշեւիկ վարիչները հայհոյում են Դաշնակցութեան, չեն մոռանում կցել եւ «ռամկավար» անունը: Ռամկավարներն էլ ատելի են Երեւանում, ռամկավարներն էլ թշնամիներ են Հայաստանի: «Հայաստանասիրութիւնն» էլ չօգնեց: Յամենայն դէպս, բոլշեւիկներն աւելի հետեւողական են, քան ռամկավարները, արդարեւ եթէ բուրժուա, հակայեղափոխական, յետադիմական կայ, այդ, աւելի շատ, կարելի է գտնել ռամկավարների շարքերում: Փաստից ռամկավարները պէտք է հանեն տրամաբանական եզրակացութիւնը: Եւ կարծես՝ հանում էլ են, եթէ վերհրատարակուած «Ապագայ»ի առաջին խմբագրականը իրական արտայայտութիւնն է իրենց կարծիքի, նշանակում է Ամատունիների թափած ջանքերը անհետեւանք չեն անցել ...

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԸ ՄԷԿ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ՀԱՅԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ

Բարեկամ մը, գաւառական հայ թերթ մը ձեռքը, սենեակէս ներս մտնելով ըսաւ.

— Մտիկ ըրէ: Կէս սիւնակ բան պիտի կարդամ որ գրուած է ծանօթներէս մէկուն մահուան առթիւ:

Ու առանց պատասխանիս սպասելու սկսաւ ընթերցումը որ [illegible].

— « Երէկ սեւ հողին յանձնեցինք գաղութիս ծանօթ դէմքերէն Գ. Տիգրան Սահակեանը: Հանգուցեալը եղած է, ընտանեկան յարկի ներքեւ, հեղինակաւոր պետ մը: Ծանօթ էր բոլորին իր ծայրայեղ աւանդապահութեամբ: Որքան խիստ եղած է ընտանեկան կեանքի մէջ, եղած է նոյնքան քաղցր ընկերական կեանքի մէջ: Սիրուած էր բոլորէն: Իր համոզումներուն մէջ եղած է հաստատամիտ: Երկար տարիներ յաջողութեամբ վարած է Ս. Լուսաւորիչ վարժարանին հոգաբարձութիւնը: Շրջան մըն ալ հայ որբանոցներու մէջ տնօրէնի պաշտօններ վարած է: Իր վերջին տարիներուն թէեւ քաշուած էր ազգային կեանքէ, սակայն, կը հետաքրքրուէր ամէն ձեռնարկով, գործնականապէս: Կրնանք ըսել թէ իր ձեռքերուն մէջ կը պահէր գաղութիս խաղաղութիւնը: Իր մահը խոր սուգ պատճառեց քաղաքիս թէ՛ ունեւոր եւ թէ՛ արհեստաւոր դասակարգերուն: Տ. Եղիա աւագ քահանան յուզիչ ու շինիչ դամբանականով մը դրուատեց Տիգրան Սահակեանի բարութիւնը եւ հրաւէր ուղղեց ներկաներուն հետեւիլ հանգուցեալին օրինակին :

Զմոռնանք աւելցնել որ Գ. Տիգրան անդամ էր գաղութիս բոլոր միութիւններուն: Ուր որ հանդէս մը կազմակերպուած ըլլար, ինք առաջիններէն էր առաջին աթոռներուն վրայ նստող եւ իր խօսքին ազդեցութիւնը չկլացող: Կեանքի մէջ սակաւախօս այս ազգայինը՝ անճանաչելի կը դառնար բեմին վրայ: Մէկիկ մէկիկ կը հեռանան մեզմէ արդիւնաւոր կեանքով մը հարուստ հին դէմքերը ու նորերը, աւաղ, չեն լեցներ անոնց տեղը » .

Բարեկամս լրացուց իր ընթերցումը ու լրջօրէն ըսաւ.

— Հիմակ կարդացածս թարգմանէ որ հասկնամ :

— Ի՞նչ, պատասխանեցի, թարգմանե՞մ.. Բայց կարդացածդ չինարէն չէր :

— Ես քեզի չըսի թէ չինարէն է: Հայերէն է, այո, սակայն, կը կարօտի թարգմանութեան :

— Թարգմանութիւն մը հայերէնէ հայերէ՞ն ...

— Կատարելապէս: Կրկին մտիկ ըրէ որ վերակազմ ընթերցումս: Գրուած է. «Հանգուցեալը եղած է, ընտանեկան յարկի ներքեւ, հեղինակաւոր պետ մը», ըսել կ'ուզէ որ իր կնոջը ու զաւակներուն կերած հացը՝ անոնց քիթէն բերնէն բերած է: «Ծանօթ էր բոլորին իր ծայրայեղ աւանդապահութեամբ» խօսքը կը նշանակէ թէ հինգլուխին մէկն էր: Շատ ճիշդ է երբ որ կ'ըսէ «Որքան խիստ եղած է ընտանեկան կեանքի մէջ, եղած է նոյնքան քաղցր ընկերական կեանքի մէջ »: Ներսը սատանայ, դուրսը քահանայ էր: Կ'աւելցնէ թէ «սիրուած էր բոլորէն»: Այո, անթերի կեղծաւոր մըն էր: «Իր համոզումներուն մէջ եղած է հաստատամիտ»ը պէտք է թարգմանել միակ բառով մը — յամառ : Շարունակութեան մէջ կ'ըսէ «երկար տարիներ յաջողութեամբ վարած է Ս. Լուսաւորիչ վարժարանին հոգաբարձութիւնը »: Այսինքն՝ մայրը լացուցած է ուսուցիչներուն: « Շրջան մըն ալ հայ որբանոցներու մէջ տնօրէնի պաշտօններ վարած է»ն կը նշանակէ որ վաստակաւոր թալանճի մը եղած է: Յետոյ կը գրէ. « իր վերջին տարիներուն թէեւ քաշուած էր ազգային կեանքէ, սակայն, կը հետաքրքրուէր ամէն ձեռնարկով, գործնականապէս», կը հասկցնէ որ հանգուցեալը խլրդային աշխատանքի նուիրուած էր: « Իր ձեռքերուն մէջ կը պահէր գաղութիս խաղաղութիւնը» խօսքը կը նշանակէ որ Գ. Տիգրան իր ձեռքերուն մէջ կը պահէր անդորրութիւնը, զայն ուզածին պէս ալեկոծելու համար: « Իր մահը խոր սուգ պատճառեց քաղաքիս թէ՛ ունեւոր եւ թէ՛ արհեստաւոր դասակարգին», քանզի ունեւորներէն փոխ դրամ առած էր ու արհեստաւորներէն ալ պարտքով ապրանք: Քահանան կը դրուատէ Տիգրանի բարութիւնը որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ իր մեռնիլը : Հրաւէր կ'ուղղէ ներկաներուն հետեւիլ հանգուցեալին օրինակին. այսինքն՝ մեռնիլ : Մինչեւ վախճանը երթանք: «Գ. Տիգրան անդամ էր գաղութիս բոլոր միութիւններուն» : Որ թարգմանի՝ ոչ մէկուն նուիրուած էր: Առաջին աթոռներուն վրայ կը նստէր՝ քանզի փառամոլ էր. Իր խօսքին ազդեցութիւնը չէր պլաներ, որովհետեւ ճառախօսելու մարմաջէն բռնուած էր իբրեւ ... ճշմարիտ Հայ : «Կեանքի մէջ սակաւախօս այս ազգայինը՝ անճանաչելի կը դառնար բեմին վրայ» խօսքին թարգմանութիւնը հետեւեալն է — Բեմի վրայ շատախօս էր ու կեանքի մէջ իր արտայայտած գաղափարներուն կը հակասէր: Այս բոլորէն վերջ մխիթարական կէտ մը կայ որ նորերէն ոչ ոք կը լեցնէ Տիգրան էֆէնտիներու տեղը: Ու այդ «տեղը» ուրիշ բան չէ եթէ ոչ ճահիճը, անդունդը, գերեզմանը:

Բարեկամս աւարտեց իր հայերէնէ հայերէն թարգմանութիւնը ու յաղթական ժպիտով մը երեսս նայեցաւ աշակերտի մը պէս որ իր լաւ թիւին կը սպասէ

— Մէկ ու ...

— Ի՞նչ, մէկուկէ՞ս կուտաս ..

Մէկ ու զէրօ եւ խաչ :

Բարեկամս ինծի ուղղեց հարցում մը .

— Ի՞նչ է պատճառը որ ամէնէն [illegible] ազգայինին մահէն վերջ անգամ միայն ու միայն գովեստ կը գրուի :

— Օրէնքի կարգ անցած է մարդու մը մահէն վերջ խօսիլ ու գրել մեռեալին ունեցած կամ չունեցած առաւելութիւններուն մասին: Հին հեթանոս ժամանակներէ կուգայ այս սովորութիւնը: Եղերամայրերը կուլային ննջեցեալին վրայ, մինչ ուրիշ մը փառաբանելով՝ այսինքն ուռեցնելով հանգուցեալին յատկութիւնները: Եւ որպէսզի մարդ իր յիշատակը լաւ անուանէ, պարտի անդամ ըլլալ զանազան միութեանց: Այդ կազմակերպութիւններէն ամէն մէկը իրենց անդամին մահէն վերջը՝ ողբ ու կոծի ձայներ կը բարձրացնեն, սգալով «անդարմանելի կորուստը»: Ասիկա շատ տեսնելու չէ, երբ չորքոտանիներու համար իսկ ներբողներ կը հիւսենք . .

— Ի՞նչպէս...

— Այսպէս.— Սա հաւը որ կը հանգչի հիմա մեր սեղանին կեդրոնը՝ ի՛նչ լաւ հաւ մըն էր: Ան սիրուած էր եօթը աքլորներէ: Կ'ածէր մեծ հաւկիթներ ու համեստօրէն գաղտնի տեղեր կը դնէր իր արտադրութիւնները: Իր միսն ալ անոյշ է իր բնաւորութեան պէս: Սա այծը որուն միսը կը ճաշակենք ախորժակով, խելքը գլուխը, խելօք այծ մըն էր: Ուղտ կաթ ունէր: Ցից տեղեր չէր բարձրանար որ չնեհարնայ : Կը պատրաստուէր զոհաբերուիլ մեր սեղանին բարիքին վրայ: Սա էշը որ ներկայիս զլանացած է՝ իմաստուն կենդանի մըն էր Քիչ ուտելով շատ կ'աշխատէր : Եթէ օրը 48 ժամէ բաղկացած ըլլար՝ հաճոյքով յանձն կ'առնէր 40 ժամ բանիլ: Անձնուէր կենդանի մը որ սատկեցաւ, առանց յաջորդ մը ձգելու. Ա՜խ, սա խոզը, անիկա պատուական, անմահ անձնաւորութիւն մըն էր. ազնուական ճարպով ու արքայական միսով: Հրաշալի արարած մը որ ամէն ինչ կը սրբացնէր: Աղտեղութիւնները կը լափէր՝ տունն ու պարտէզը մաքրելու համար: Կենդանի աղբաման մըն էր: Իրմով մեռաւ մեր գիւղին մաքրութիւնը: Ափսո՜ս իր տաղանդին որ հանգաւ :

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄԱԽՈՒԽԵԱՆ

ԺԸՆԵՒ.— Որքա՜ն քաղցր է այս անունը ինծի եւ մեր պատանեկան փոքրիկ խմբակի երազներուն ու որքան ամփոփ՝ գեղեցիկ պատանի հոգիներուն վրայ տիրող իր հոգին, որ այժմ անմահութեան հայկական բաժնին մէջ երրորդութիւնը կը կազմէ, սիրտերուն վրայ սերունդէ սերունդ տիրապետող Այվազովսքի ու Կոմիտաս անուններուն հետ:

Մախուխեան ու ծով, ծով ու Մախուխեան նոյնացած էին մեր սրտերուն մէջ: Նկարչութիւնը ծովէն դուրս ու ծովը լուսնակ գիշերներու խորհրդաւորութենէն դուրս մեզի համար կարելի չէր ըմբռնել: Որքա՜ն ուժեղ տպաւորութիւն ու որքան խոր յափշտակութիւն պատճառած էին Սամոնի նկարչապաշտ մեր խմբակին վրայ, Մախուխեանի «Ցայգալոյսները» ու «Լուսնակ գիշերները», «Ալիքները» ու «Միջերկրականը» արծաթանմանները: Երազապաշտ միջավայրի միակ արուեստագէտն մը հոգիին պատրաստուած ու հոգին՝ ծովուն անհունութենէն առացուած:

Ծովը կարծես մերն է, մեր արտայայտութեան նիւթը, գեղեցիկը մեր ներշնչարանը: Հայ նկարիչներէն գրեթէ բոլորը իրենց մուտքը ըրած են ծովով ու մինչեւ իրենց նիւթի նախասիրութեան ներքին պարտադրումը եւ ինքնութեան հաստատումը ծովն է որ տիրող ու առաջնորդող եղած է գեղեցիկի զգացումին ու արուեստի ըմբռնումին մէջ: Հայ պատանի գըռոյնութեան աւելի մտերիմ ու խօսուն է ծովը քան դաշտը. ծովն է որ մեզի տուաւ աւելի նկարիչներ քան դաշտը. Այս խորհրդածութեան ինքնաբերաբար յաջորդող «ինչու»ին առջեւ իբրեւ պատասխան կը ցցուին երկու տիտաններ՝ Այվազովսքի եւ Մախուխեան որոնց ձգած հմայքը ժառանգութիւնն է հայ նկարիչներու ծովուն հանդէպ ունեցած նախասիրութեան?

Մախուխեան նկարեց ծովը, ինչպէս ուրիշ հայ նկարիչներ նոյնքան նկարչական արժէքով նկարեցին դաշտը կամ գիւղը, բոլորն ալ նկարեցին ուրեմն հասարակաց ահիականութիւն ընութիւնը: Արդ, ո՞ւր է գաղտնիքը Մախուխեանի որով դարձաւ հայ արուեստին մէկ մասը: Մախուխեան հոգեկան շարունակութիւնն է Այվազովսքիին, ու Մախուխեանի մէջ մենք կը գտնէինք ու կ'ապրէինք Այվազովսքիի հմայքը կը բաւէ որ տաղանդաւոր հայ նկարիչ մը նուիրուի ծովուն, դասական ըմբռնումով, իր քովն է Այվա-

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԱՉՔՈՎ

Սակայն, կրկնում եմ, այնուամենայնիւ, այն հանգամանքը, որ Զարենցն անցաւ յեղափոխութեան կողմը, թոյլ տուեց նրա ստեղծագործութեան. Ո՞ւր պէտք է ընթանար Զարենցն այնուհետեւ: Նրա համար նորմալ կը լինէր, եթէ նա կարողանար դառնալ ժողովրդի, ժողովրդական կեանքի ձայնափողը եւ այնուհետեւ ընթանար բանուոր դասակարգի հետ, կոմկուսակցութեան հետ միաձուլուելու ուղիով, — ընթանար այդ մանր-բուրժուական կեղտից, մանր-բուրժուական ռադիկալիզմի կեղտից ազատագրուելու ուղիով: Դժբախտաբար այդպէս չեղաւ:

Յետագայում Զարենցն ընկնում է հակայեղափոխական նացիոնալիստների ազդեցութեան տակ: Մենք անձնապէս գիտենք նրա «բարեկամներին» որոնք ազդում էին նրա վրայ — դրանք էին Բակունցը, Խանջեանը եւ ուրիշները:

Նա ստեղծում է մի գիրք («Գիրք ճանապարհի»), որ ամբողջապէս գրուած է որպէս հայ գրականութեան «ազգային յատկանիշների խտացման» թէորիայի իլլիւստրացիա

Թէ ինչ է ներկայացնում հայ գրականութեան «ազգային յատկանիշների խտացման» «թէորիան», — այժմ բացարձակապէս պարզ է: Ընկ. Ամատունին քաղաքային ակտիւի հոկտեմբեր ամսին տեղի ունեցած նիստում տուած իր զեկուցման մէջ բերել է Բակունցի հետեւեալ ցուցմունքը.

«. . Մեր խմբակի գործունէութիւնը, ամբողջովին վերցրած, ուղղուած էր Համ. Կ(բ)Կ ազգային քաղաքականութեան դէմ եւ ի հակակշիռ կուսակցութեան «ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ սոցիալիստական կուլտուրա» լոզունգին, մենք պաշտպանում էինք «ազգային յատկանիշների խտացման» թէզիսը, քաղաքականապէս այդ նշանակում էր «ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ նացիոնալիստական կուլտուրա»

Թէեւ, ընկերներ, մենք այժմ ունենք այդ լոզունգի հակայեղափոխական լինելու բացարձակ ապացոյցը, այնուամենայնիւ մէկ անգամ եւս փորձենք քննութեան առնել այդ: Մենք լաւ գիտենք, որ դատարկ ձեւ չի լինում: Հակայեղափոխութիւնը հիանալի գիտէ, որ ազգային ձեւի միջից դուրս վանելով սոցիալիստական բովանդակութիւնը, նա ճանապարհ է բաց անում այդ ձեւը հակայեղափոխական բովանդակութեամբ լցնելու համար: Այդ լոզունգի տակ, ազգային ձեւի մասին խօսակցութիւնների տակ քօղարկուած, թշնամիները ձգտում էին գրականութիւնը դարձնել հակաժողովրդական զէնք, գրականութիւնը հեռացնել ժողովրդից:

Ի՞նչ է նշանակում գրականութեան միջից դուրս վանել սոցիալիստական բովանդակութիւնը: Այդ նշանակում է գրականութիւնը հակադրել ժողովրդին: Հայ ժողովրդի կեանքն ընթանում է սոցիալիստական ձեռնարկութիւններում, սոցիալիստական կոլտնտեսութիւններում, ընթանում է սոցիալիստական կուլտուրայի ձեւերի մէջ,— փորձեցէք խլել նրանից սոցիալիստական բովանդակութիւնը. նա այնպիսի ուժգին հակահարուած կը տայ, որ ոսկորներդ էլ չես կարողանայ հաւաքել (Ծափահարութիւններ):

Այդ լոզունգով թշնամիները ցանկանում էին գրականութեան զարգացումն ուղղակի կերպով ուղղել հայ ժողովրդի դէմ, նրա լաւագոյն ներկայացուցիչների դէմ:

Այնուհետեւ, ինչպէս այդ միշտ լինում է, տեղական նացիոնալիստական հակայեղափոխականները չեն կարող միայն կզզիացած —նրանք ամենասերտ կերպով միահիւսւում են մեծապետական շովինիզմի հետ:

Ուրիշ ի՞նչ է նշանակում հայ գրականութեան «ազգային յատկանիշների խտացման» թէորիան: Այդ նշանակում է հայ գրականութեանը սահմանափակ-լոկալ նշանակութիւն տալու ձգտում, այն Արարատի եւ Արագածի միջեւ պարփակելու ձգտում, իսկ տաղանդաւոր գրքերը պէտք է թռչեն լեռների վրայով: Իսկ մեծապետական շովինիզմն էլ ձգտում է հէնց այն բանին, որ հայ գրականութիւնն ունենայ սոսկ տեղական նշանակութիւն:

Ահա Գուրկո-Կրեաժինի յօդուածը «Բաքւում»: Այդ յօդուածի մէջ ասուած է. «Հայ գրականութեան նշանակութիւնը գերազանցապէս տեղական է»: Նոյն այդ բանը մի փոքր մեղմ ձեւով ասուած է Մսերեանի յօդուածի մէջ՝ «Լիտերատուրնայա էնցիկլոպեդիա»-ում, թէ «Հին հայկական գրականութեան նշանակութիւնը գերազանցապէս ազգային է»:

Դուք տեսնո՞ւմ էք, թէ ինչ է ստացւում: Ստացւում է, որ այն մարդիկ, որոնք փրփուրը բերանին պաշտպանում էին «ազգային յատկանիշների խտացումը», գործնականում մեծապետական շովինիզմի հետ դաշն կնքած ցանկանում էին հայ մեծ, հզօր գրականութիւնը պարփակել նեղ, պրովինցիալիզմի շրջանակների մէջ, ցանկանում էին նրանից խլել ամէն մի ընդհանուր նշանակութիւն :

Այնուհետեւ, ի՞նչի էր հասցւում այդ լոզունգը անցեալի ժառանգութեան, կլասիկների նկատմամբ վերաբերմունքի հարցում: Զարենցը վերանայեց հին գրականութեան նկատմամբ ունեցած իր տեսակէտը, նա սկսեց պարծենալ այդ ժառանգութեամբ : Բայց ի՞նչպէս սկսեց նա պարծենալ : Ես ձեզ կը յիշեցնեմ նրա «Ուղերձ մեր հանճարեղ վարպետներին» բանաստեղծութիւնից չորս տող՝

Թո՛ղ հուրիրայ իմ գրքում ձեր ոգու ցոլքը լուսէ ,
Թո՛ղ երգերում իմ այսօր, խօսքերում իմ — ձեր ջանքը հառայ —
Ո՛վ մեր մեռած վարպետներ, իմ բաղձանքը լսէք. —
Ձեր անմահ կնիքը դրէք — իմ անմահ երգերի վրայ ..

Ի՞նչ է ստացւում: Ժառանգութիւնը կենդանի ներգործութիւն հայ կեանքի փոխարէն, նա ներկայացնում է այսօրուայ ստեղծագործութեան միակ մումիֆիկացիա Զարենցը չի ցանկանում քննադատաբար վերանայել հինը, այսօրուան օգնելու համար — նա ցանկանում է, այսօրուայ գրականութիւնը վերածել որոշ չափով «թանգարանային» գրականութեան, այնպիսի գրականութեան, որ ձայնակցում է անցեալի գերեզմաններին եւ ոչ թէ ժողովրդական կեանքի կենդանի յորձանքին

(4)

Վ. ԿԻՐՊՈՏԻՆ

ԳԻՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ, ԵԱՐՈՋ ԵՐԳԵՐ

Սայլիս արեւ անցուցի, չորս բոլորակ արեգակ,
Դեռ տուտու չէ ու սայլակս ի գիլ կուգայ շարունակ.
Այգիս կանանչ է հագեր, ճամբան՝ կարմիր — կապուտիկ,
Գիւղըս ճերմակ է հագեր, աչքին ծաղիկ խատուտիկ :

Ճամբան մարդու բան չըսի, սիրտս եօ մարդու չըբացի,
Եարիս խըննորն ի գոտիս՝ միւնչեւ տուտու չըխածի.
Թո՛ղ մարդիկ գիս բամբասեն — Նորէն կ'երթայ իր եարին,
Քասսունն անցաւ երթալուն՝ դեռ կէս չեղած նոր տարին :

Սայլիս արեւ անցուցի, չորս բոլորակ արեգակ,
Ձորս անիւին կապեցի՝ եարիս երգերն անուշակ.
Ելթամ սայլիս բեռցրնեմ կեռաս, խընձոր ու շամամ,
Բեռըս ծանր է, անո՛ւշ եար, անոր համար կ'ուշանամ :

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

դաշտը, ժխմածածուկ գիւղը, բայց իր երաժշտագէտի խառնուածքին ամէնէն աւելի կը համապատասխանէր ծովը: Ծովուն քնարերգութիւնը ինքնածին էր իր մէջ, անոր ալիքներու երաժշտութեան լեզուն իր պատանի տարիքէն մտերիմ էին իրեն: Ծովը Մախոխեանի հոգեկան հայրենիքն է,

...

գամ աչքերը բաց կրնայ աղօթել, ոքովհետեւ Մախոխեան հեռու կը պահէ իր հոգին ծովուն համայնատարածութեան խաղաղութիւնը խանգարող պատահական տարրերէ (նաւերէ, նաւակներէ): Իր կտաւները մենախօսութիւններ են ծովուն հետ: Մախոխեան միշտ աւելի նուիրումով կը ջա-

...

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ֆրանց Վերֆելի

խոյրը թատերագիր

— · —

Մեծահամբաւ Ֆ. Վերֆելի քոյրը եւ Ցիւրիխի Թատրոնին տնօրէնին կինը՝ Տիկ. Մարիան Ռինչըր-Վերֆել գրած է վերջերս «Քաղաքականութեան եւ Սիրոյ Խաղը» անունով թատերախաղ մը հինգ արարուածով, որ ծիծաղի եւ լըջութեան, հեգնանքի եւ գաղափարականութեան իր խառնուրդով, այս միջոցիս մեծ ազդեցութիւն կը ներգործէ Ցիւրիխի մէջ. Նիւթն է կնոջական Ժնեւութեան մը ծրագիրը, իրականութիւնն իսկ: Զինադադար Թատերավայրն է: Այրերու բռնակալութեան տակ տիրող ճնշումը վերջ ի վերջոյ կ'ապստամբէ միտքերը, կիներուն միտքերը, որոնք լաւագոյն առնական տարրերու օգնութեամբ կը տապալեն երկկ մարդոց իշխանութիւնը եւ ղեկը կ'անցնի կիներուն ձեռքը: Կիները որոնք մինչեւ հիմա հազիւ բաւական կարողութիւն ունէին կերակուր եփելու, կարելու, լաթ լուալու, թէյատուններու մէջ սպառուհի ըլլալու, — աստիճանազուրկ այրերը անցան այս պաշտօններուն գլուխը, եւ կիները սահմանեցին նախարարական բարձերը, հրամանատարութիւնը զինուորականներուն եւ ոստիկաններուն Նաւան խորհրդարանին մէջ: Իրրեւ հակաճոող եւ հողածու կ'ըլլային որ այլ եւս այրերու աշխարհը բնաւ ծոյլերու իր տիրապետութիւնը չկարենայ արժեցնել: Կիներուն խելքով այլ եւս տեղի պիտի չունենային անմիտ սպանութիւններ: Եթէ պատահէր սակայն որ կնոջական պետութեան մէջ սպանութիւններ տեղի ունենային, առանց պատճառի չէր ասիկա — այրերուն փառասիրութիւնը, նախանձութիւնը, յաւակնութիւնը բարութեան եւ անկեղծութեան փոխարկելու համար՝ կիներու վարչութիւնը պէտք կը զգար գլուխ կտրելու: Այրերը ոչ այնքան իրենց բթամտութեամբ չար են, որքան իրենց անձնասիրութեամբ որ կը խափանէ գոյութիւնը լաւագոյն, այլասիրական աշխարհի մը — ահա թէ երբ պէտք է «կին» վարչութիւնը գլխատել, թէեւ սատ իսկ ինք յանցաւոր կ'ըլլայ եւ աշխարհը կրկին կը մատնէ արիւնի եւ մահուան, ինչպէս որ ալ եղաւ: Զարմիկ իշխան մը, Քալաֆ, սատապեալ եւ հալածական, ինչ կ'ընէ չի յաջողիր վերջ տալ իրկեանքին, գիտուածին ննդութիւնը միշտ որ եւ է ձեւով արդեւք կ'ըլլայ իր մտածումին եւ զործադրութեան, մինչեւ որ կուգայ ժամանակ մը, ուր «կին» վարչութեան դատապարտեալն կը յուսայ մահուան վճիռ մը տանել: Քալաֆ, վճիռը ընդունելէ առաջ, ճառ մը կը խօսի, բացատրելով թէ «կնավարի» լայ ուրիշներուն համար յետ մահու իր ապրած, մեզի համար Մախոխեան պիտի մնայ մէկը անոնցմէ՝ որոնք խոր ակօս մը բացին հայ ժողովուրդին հոգեկան եւ զգացական կեանքին մէջ:

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

պետութիւնը հեռացնել կը կարծէ «մարդավարի» պետութեան կարգուսարքը, նոյն իսկ կը ղեկավարել այս վերջինին վատթարութիւնները, թէ որինը արինով չեն մաքրեր, այլ բարութեամբ, որուն պէտք է փոխադարձէ ուրիշներուն ալ բարութիւնը: Քալաֆ քիչ խօսելէն համ առնող չէ: Կը յայտարարէ թէ կեանքի եւ սիրոյ կամքը առ հասարակ պէտք է պարապէ մարդիկը, ըլլան այր թէ կին, թէ պետութիւնը պէտք չէ ըլլայ ոչ «մարդավարի», ոչ «կնավարի», այլ իշխանութիւն մը՝ որուն մէջ այր ու կին հաւասար իրաւունքներով պճնազարդուին եւ իրենց լաւագոյն բարեմասնութիւններով տանելի ընծայեն, նոյն իսկ փնտռել տան կեանքը...

Անմկալի սիւրը

— o —

Գրասեղանիս մօտ կը նստիմ շատ գլխեր,
Հին թուղթերու թօշնած բայրով տոգորուած :
Երփնազեղ կեանք մը կը խօսի անոնց մէջ,
Մեռած իղձեր կը զգամ նորոգ արթնցած :

Ըզգուշօրէն կը բացուի դուռ մը անա,
Թեթեւ ու սուր շըշիւն մը, այլ վաղանցիկ :
Ինչպէս շըրշիւնը սընդուսին՝ երբ մօտ գայ :
Եւ գիրգ ձեռք մը կը շօշափէ գլխս աղու :

Ձեռ նայիս վեր, աներեւոյթ կը կարդամ
Սիրուն թերթեր—երանութեամբ առլցուն :
Ահա երկու շըրթներ այտերս կըշոյեն :

Անանց շունչէն մնացած տեսնեն ու միցող,
Մինչեւ ժամուն երնչեց ղօղանջն առաջին :
Անմկալի հիւրն ո՞վ էր, գիտէ՞ք — Անցեա՛լը :

Թրգմ. գերմ.-է Նոան

ՆԻՒԹԱՂ

ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

— Ո՞ւր կը բնակիս, հասցէդ ո՞ւր է։
— Բնակարան չունիմ, պարոն:
— Իսկ դուն անոր ընկերը՝ ո՞ւր կը բնակիս :
— Ընկերոջս բնակարանը, պարոն :

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԸՆԿԵՐ ՇԱՀԱԶԱՐ, (Երգիծակէպ), Նշան Պէշիկթաշլեանի: Երկրորդ տպագրութիւն, Սաֆիա, տպ. Մանիս, գին 5 ֆրանք: Դիմել հեղինակին՝ 17, Rue Damesme. Paris (13):

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով :

ՑԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (275)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

— Զուլում... զուլում, — արցունքը դպել ջանալով խօսեցաւ Ծերունին, — կարճկանի խորտ դիւղեր հող ու մոխիր... Թալան, ծեծ, բռնութիւն... մեր աշխարհը աւերաւ, ազգութիւն ջնջաւ...

մէջ :

— Էսս ճուխտ աչքեր կուրանային, յանենէի իմ տեսած զուլում, աշխարհի աւեր: Զարոն Լեւոնին բսեմ, Սորփէն Կենդրանց գնացեր էի, մենք ալ...

...

լերական հեշտով մը խօսեցաւ քահանան, — բան մի ծածկեր, պատմէ՝ ինչ որ քիչ առաջ մեզի պատմեցիր :

կոտք են օրէն կը հասցնեմ, որ արար աշխարհ զարմանայ, աշխարհ բերան ընելու համար փուշմանիս»:

սովորութեան: Պէտք է վերջ տալ անուն ու հացէ ծածկելու այս ճնշմտու-թեան:

** Ուրիշ նամակագիր մը, որ մեզի ծանօթ է, կը գրէ Թուլուզէն.— Սիրելի «Յառաջ», իմ աշխատած տանս պաշտօնէութիւնը, այս շաբթուան ընթացքին սկսաւ մասնաւոր խնդրագիր ներկայացնել, իրենց բնակութեան մօտիկ կայարանի տեսչութեան, ստանալու համար մասնաւոր տոմսակ մը, որ 40 առ հարիւր զեղչ կ'ապահովէ իւրաքանչիւր աշխատաւորի, դէպի գաւառ համբորդութեան համար (արձակուրդ): Ես ալ ներկայացուցի բարեկամի մը միջնորդաւ, Թուլուզի կայարանի տնօրէնին: Կայարանին պաշտօնեան ՝բարեկամիս ցոյց տուած է ցանկ մը, ուր նշանակուած են զանազան ազգութիւններ, բայց Հայը չէ արձանագրուած: Բարեկամս չափազանց յուզուած՝ բացատրած է Հայերու ծառայութիւնը դաշնակիցներու բանակին մէջ եւ մեր քաղաքական բացառիկ հանգամանքը: Պաշտօնեան ցաւելով հանդերձ ըսած է.— «Ոչինչ կարելի է ընել՝ քանի որ Հայերու անունը չէ արձանագրուած ցանկին մէջ»:

Այս պարագան կը յանձնեմ երկու Օֆիսներու լուրջ ուշադրութեան, որպէսզի գոնէ այսքան տարրական իրաւունքներէն չզրկուի հայ աշխատաւոր:

Լոնտոնի Կայս. Ժողովը եւ միջազգային կացութիւնը

Բրիտանական կայսրութեան խորհրդաժողովի առաջին նիստին մէջ, վարչապետ Պ. Պոլտուին բացատրեց թէ Մեծն Բրիտանիա հարկադրուած էր վերազինուիլ: «Մեր ժողովը տեղի կ'ունենայ այնպիսի ատեն մը երբ միջազգային կացութիւնը մասնաւորապէս տաժանելի է, չըսելու համար սպառնալից: Մեր պարտականութիւնն է քննել միջազգային կացութեան անհաստատութեան պատճառները, կարծիքներ փոխանակել եւ միջոցներ գտնել ցրուութեան պատճառները հեռացնելու կամ նուազեցնելու համար»:

Քանատայի վարչապետը բաղդատելով կայսրութեան եւ ուրիշ պետութեանց ընկերային կարգուսարքը, յայտարարեց թէ բրիտանական ժողովուրդները չեն կրնար կասկածիլ իրենց խորհրդարանական եւ ժողովրդապետական կարգուսարքին արդիւնաւորութեան մասին. Աւստրիոյ վարչապետը շեշտեց թէ իր անծայրածիր երկրին ժողովուրդը հետզհետէ աւելի կը հետաքրքրուի միջազգային քաղաքականութեամբ, որովհետեւ կ'ըմբռնէ թէ այլ եւս ոչ մէկ երկիր կրնայ բաւել ինքն իրեն:

Խորհրդաժողովը չորեքշաբթի օր պիտի զբաղի կայսրութեան պաշտպանութեան վերաբերեալ խնդիրներով:

Զօր. Կէօրինկ Վենետիկի մէջ

Գերմանիոյ օդանաւային նախարարը Վենետիկ հասաւ նշանակուած ժամանակէն 24 ժամ առաջ: Աւստրիայէն անցած ատեն Գերմանացիներ խռնուած էին կայարան մը եւ անհամբեր կը հարցնէին.— «Ո՞ւր է Առաջնորդը»: Զօր. Կէօրինկ պատուհանէն երեւալով յայտարարեց թէ Առաջնորդը (Հիթլէր) կառախումբին մէջ չի գտնուիր: Իբրեւ թէ աւելցուցած ըլլայ.— «Բայց պիտի դայ»:

Զօրավարը շարք մը տեսակցութիւններ պիտի ունենայ Իտալիոյ վարիչներուն հետ: Այս առթիւ նորէն զրոյց կը շրջի թէ միայն Գերմանիա պիտի տանի Մուսոլինին եւ կամ անոր պիտի յանձնէ Հիթլէրի հրաւէրը, այցելութեան մը համար:

Իտալական թերթերը կը շարունակեն մոլտալ Անգլիոյ դէմ, իսկ Պերլինի մէջ ձգտում մը կը տեսնուի աւելի մօտենալու Անգլիոյ:

Սափրիչներու գործադուլը Փարիզի մէջ

Սափրիչ բանուորներու գործադուլը կը շարունակուի տակաւին, մասնակցութեան մասնելով մասնաւորապէս ... տիկիններն ու օրիորդներ: Ցերեկան թերթ մը սրամտօրէն դիտել կու տայ թէ կիները այսքան խռար անցած պիտի չըլլային, եթէ ուսեալիքի բանուորները գործադուլ ըրած ըլլային: Ո՞վ պիտի շուկէ մազերը, ո՞վ պիտի յղկէ նորէն եղունգները: Շատերուն համար այս վերջինը աւելի կարեւոր էր: Օփերայի հրապարակին վրայ տիկին մը փորձեց կաշառել սափրիչ մը, որպէսզի նախապատուութիւն տայ իրեն, վախնալով որ խանութը կը փակուի:

Անցեալ օր շարք մը դէպքեր պատահեցան, գործադուլին առթիւ: Բանուորներ խմբակներ կազմելով, կ'երթան կը սպառնան այն վարպետներուն որ բացած են իրենց խանութները: Թէեւ ոստիկաններ կը հսկեն, բայց յաճախ ապակիներ կը ջարդուին եւ յարձակումներ կը կատարուին: Հարիւրաւոր բանուորներ ալ ծրի կ'ածիլեն անցորդները, ի հեճուկս վարպետներուն: Փողոցներու մէջ կ'երեւան նաեւ շրջուն սափրիչներ:

Վարպետները տեղի տալ չեն ուզեր: Աջակողմեան թերթերը կը գրեն թէ գործադուլը ձախողած է, խանութներու 85 առ հարիւրը բաց մնացած ըլլալով. Վարպետները կ'առարկեն թէ բանուորները խախտած են պարտաւորիչ իրաւարարութեան պայմանը եւ անընդունելի կը գտնեն անոնց պահանջը՝ միայն աշխատեյքայի անդամ բանուորներ վարձելու մասին:

ՁԻՒՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ շաբաթական տեղեկագրին համաձայն, մայիս 8ին արձանագրուած նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 363.569, որոնց 263-072ը այր, 100.497ը կին: Անցեալ շաբթուան վրայ պակսած է 4812 հոգի, իսկ անցեալ տարուան միեւնոյն շաբթուան հետ բաղդատելով՝ 77.545 հոգի

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ՇԱՆՐ դէպքեր պատահեցան Լեհաստանի մէջ: Հրեայ մսավաճառ մը սպաննած ըլլալով օրինազանցութեան մը առթիւ զինքը հարցաքննող ոստիկանը, ամբոխը յարձակում գործեց եւ աւերի տուաւ 100ի չափ խանութներ, Պրէց քաղաքին մէջ: Հարիւր հոգի ձերբակալուեցան:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Պ. Իվոն Տէլպոս վերադարձաւ Լոնտոնէն, ուր շատ կարեւոր տեսակցութիւններ ունեցած էր Անգլիոյ վարչապետին եւ միւս նախարարներուն հետ:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Ցնիէռ-Պուա-Քոլոմպի Արամ Ենթակոմիտէի

22 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ ԱՆԻԷՌԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ս. ԽՈՆՏԻՍԵԱՆ ԵՒ Հ. ՎԻՐԱՊԵԱՆ

Կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ:

Կ'ԵՐԳԷ ՕՐ. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Հայկական եւ եւրոպական պարեր մինչեւ առաւօտ

ԸՆՏԻՐ ՃԱՇ:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 29ԻՆ, ՓԼԷՅԷԼ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 29ԻՆ

Մանրամասնութիւնները առանձին:

ԼԻՈՆԻ «Յառաջ»ի ամենօրեայ յաճախորդներէս ներողութիւն կը խնդրեմ որ ֆիւանդութեան պատճառաւ իրենց թերթերուն ցրուումը անցեալ շաբաթ տեղի ունեցաւ անկանոն:

Լիոնի «Յառաջ»ի գործակալ
ԽՆԿԻԿ ԿԷՆՃԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՌՈՒՍ ՀԱՇՄԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ (52 rue Regnault, Paris (3) կը ծանուցանէ թէ Միջազգային Ցուցահանդէսի միջոցին վարձու կու տայ իր հանրակացարանին մէջ, մէկ հոգիի համար մէկ անկողին հետեւեալ պայմաններով —

1 օրուան համար	10 ֆր.
Շաբաթը	60 ֆր.
Երկու շաբաթը	110 ֆր.

Կը տրուի նաեւ առտու ճաշ 4.50 ֆրանք: Ճաշարանի տնօրէն Շավերնէֆ

Օգնութեան պահանջ մը

Մալխասի ՋԱՐԹՕՆՔը (հինգ հատոր) եւ ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆը (երկու հատոր), համագումար ԵՕԹԸ հատոր ծախու են 4 տոլարի:

«Արարատ» Հրատ. Ընկերութիւն, P. O. Box 197 Astor Sta. Boston, Mass. (U. S. A.)

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑՈՒՄ

Կիրակի 16 եւ երկուշաբթի 17 Մայիս կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Իսի լէ Մուլինոյի St. Germain կղզիին մէջ.

Մասնակցութեամբ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի, ՌՈՒՍԱԿԱՆ, ՉԵԽԱԿԱՆ եւ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ

Առաջին կարգի խումբերու:

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Առնել Մէռի տ'իսիէն 23 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Avenue du Bas Meudon (Ile St. Germain).

26 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ

Սենֆոնիկ Նուագահանդէս ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կիրակի, 23 Մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սեվրի Մ. Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ,
26 Rue Troyon, Sèvres, մէթրօ Pont de Sèvres.

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՕՇԻՆ—ՓԱՅԼ (Dram—օփերէթ 3 արար)

ԺՈՐԺ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ կը վարէ երաժշտութիւնը:
Կը մասնակցին՝ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, Մ. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, Տիկ. ԽԱՆԴԱՄԻՐՈՎ, Թ. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ եւ Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ:
Գիները՝ 5, 7 եւ 10 ֆր.:
Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն Հ. Թամուէլ. 51 rue M. le Prince:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մարզուանցի Հաւուտաղեան Յակոբին աղջիկը Աղաւնի (բուն մականունը Թորոսեան) կը փնտռէ իր եղբայրները Օհաննէս, Նշան, Տիգրան եւ Միսաք, ինչպէս նաեւ իր հօրեղբօր որդիները՝ Արմենակ, Մեսրոպ, Միհրան, Սամուէլ եւ Թուրէն: Հօրեղբօրորդիները մեծ պատերազմէն առաջ Ամերիկա գացած էին եւ այժմ հոն կը գտնուին: Կը խնդրուի իրենց հասցէն իմացնել Աղաւնի Շիրվանեանի, 23, Rue Danton, Issy les Moulinaux, (Seine), France:

Կը խնդրուի Ամերիկայի հայ թերթերէն արտատպել:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՆՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՄԱՅԻՍ
MARDI 18 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3423

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՇ ՄՆԱՑԱԾ ՔԱՐՈԶՆԵՐ

Վիճաբանելու համար չէ որ գրի կ'առնենք այս տողերը, այլ պարզապէս յատկանշական երեւոյթ մը մատնանշելու։

Փարիզի ռամկավար օրաթերթը, մօտ մէկ տարուան դադարէ մը վերջ, վերսկսաւ իր հրատարակութիւնը, իբրեւ շաբաթաթերթ։

Ինչպէս կ'երեւայ, փոփոխութիւն մը կատարուած է նաեւ խմբագրութեան կամ խմբագրական ուղղութեան մէջ։ Այդ կը հետեւի հրատարակուած երեք թիւերէն, անճար կանչերով եւ ելք մը փնտռելու ձգտումներով։

Ոգին, անշուշտ, նորէն ռամկավար-ազատական է, ստոտ- ատուն, ինքնագոհ եւ մեծամիտ։ Բայց եւ այնպէս, աչքի կը զարնեն որոշ նորութիւններ։

Այսպէս առաջին թիւին մէջ, ռամկավար օրկանը նորէն հաւատքներ ընծայելով իրենց «Հայաստանասիրութեան» մասին, գիտել կու տայ.

— «Բայց որոշապէս պէտք է աւելցնենք որ կը մերժենք իրեն (Խ. Հայաստանի կառավարութեան) հայ ժողովուրդին իրաւական կառավարութեան հանգամանքը եւ իբրեւ այդ ու մենք իբրեւ ընդդիմադիրներ, իրաւունքնիս շատ աւելի բացայայտ է պահանջելու համար որ ներկայ վարչաձեւը ըլլայ զուսպ իր գործելակերպին մէջ, իր բուն արժէքը տալով թէ հայրենիքի ժողովուրդին եւ թէ Սփիւռքի հայութեան հանրային կարծիքին»։ (1 մայիս)։

Թերթը ներգաղթի մասին ալ ունի նախադասութիւն մը, աւելի ծփուն եւ ծիծեռուն.

— «Անկէ զատ ներգաղթի գործին պէտք է տրուի լուրջ համագումի մը կիրարկութեան հանգամանքը եւ ոչ թէ հանրային կարծիքին ընդհատական, յապաղում եւ անբաւական գոհացում մը տալու պատկերը»։

Խմբագրականը կը պարունակէ համարձակ խօսքեր՝ նոյնիսկ Բարեգործականին հանդէպ։ Արտատպելով այդ Միութեան հիմնական նպատակները, կ'ազդարարէ.

— «Այսպիսի մեծ առաջադրութիւն մը չի կրնար գործադրուիլ ժողովուրդէն հեռանալով եւ հանրային գործունէութեան մէջ առանձնաշնորհեալի կամայականութեան դնելով։ Բարեգործականը պէտք է առնէ ձեռներէց, ազատասէր եւ զոհաբերող հայ ազգէն ծնած հարազատ կազմակերպութեան մը նկարագիրը, եւ ոչ թէ քանի մը «մեծ»երու շնորհքը ժողովուրդին բաշխող ինքնակամ եւ անձկամիտ հոգաբարձութեան մը դիրքը»։

Ուշադրութի՛ւն, դաշնակցական թերթէ մը չէ որ կը կատարենք արտատպումը, այլ «Ապագայ»էն։

Երկրորդ թիւին խմբագրականը ընդվզում մըն է Երեւանցիներուն դէմ, որոնց բուն իշխանաւորը, Ամատունի, համարձակած էր ռամկավարներն ալ հաչակել «վարձկան գործակալները» աշխարհակալ պետութեանց, Դաշնակցութեան հետ միասին։ Եւ թերթը կը բացագանչէ արտասո՛ւչ միամտութեամբ.

— «Եթէ ըստ Ամատունիի Ռամկավար-Ազատականութիւնը իրապէս «երկրագունդին 5)6ին տէրը եղող «կապիտալիստական պետութիւններուն վարձուած գործակալը» ըլլար, կարելի՞ բան էր որ անոր տրամադրութեան տակ չի դրուէր անհրաժեշտ կապիտալները որպէսզի այս կուսակցութիւնը կարենար գոնէ Ֆրանսայի մէջ շարունակել իր օրաթերթը, ունենար դեռ տարբեր օրկաններ՝ գաղտնի եւ յայտնի գործունէութեան համար, մինչ ամէնուն ծանօթ է այս կուսակցութեան պարկեշտ աղքատութիւնը եւ փաստ է թէ մեր բոլոր ծախքերը ծայրը ծայրին կը հոգացուին ազգանուէր ազատասէրներու ինքնաբուխ նուէրներովը» (8 մայիս)։

Այս առթիւ, ինչպէս Գահիրէի, նոյնպէս Փարիզի ռամկավար օրկանն ալ կը յիշէ այն ծառայութիւնները զորս մատուցած է իրենց կուսակցութիւնը, Խ. Հայաստանը ճանչցնելու եւ սիրցնելու համար, պայքարելով Դաշնակցութեան դէմ ...

Եւ ահա վերջապէս երրորդ խմբագրականը, ուր կ'ուզէինք յանգիլ, պարզելէ յետոյ կատարուած հոգեփոխութիւնը։

Միջանկեալ ըսենք որ, երեք խմբագրականներուն մէջ ալ, մերկապարանոց կ'երեւան նոյն կանխակալ կարծիքները Դաշնակցութեան դէմ, ինչպէս եւ անամէջ յոխորտանքներ,— «Զպիտի թոյլատրենք որ ...», «չպիտի հանդուրժենք որ ...»։

Ոչինչ. անցնինք բուն հարցին։

Ռամկավար օրկանը հարեւանցի ակնարկ մը նետելով միջազգային կացութեան վրայ, կը դառնայ կուգայ Սպանիա, բաղդատութիւններ կը գտնէ այդ երկրին եւ մեր ազգի ճակատագրին միջեւ, եւ կը յանգի շատ մռայլ եզրակացութեան մը։

Իր կարծիքով, աշխարհի ներկայ վիճակին մէջ, երբ բոլոր ազգերը հեւ ի հեւ կը սպառազինուին, «գուցէ շատ մօտիկ օր մը այս փոքր ազգն ալ կրնայ քշուիլ ընդհանուր տակնուվրայութեան մը ուրուն համար ոչ մէկ կերպով պատրաստ չենք» (15 մայիս)։

Անշուշտ կը սպասէք որ գործնական առաջարկ մը ներկայացնէ, այսքան ճակատագրական հեռանկարի մը առջեւ։

Խմբագրականը նորէն կը մոլորի խորհրդածութեանց մէջ, կ'ողբայ որ զանազան ճակատներու բաժնուած է ազգը,— պոլշեւիկը այսպէս, Դաշնակցութիւնը այնպէս,— եւ փոխանակ բանաձեւ մը ներկայացնելու, կ'աղաղակէ.

— «Իսկ պատրաստուելու առաջին պայմանը իբր մէկ ազգ գոյութիւն ունենալն է։ Դժբախտութիւն է որ այդ մէկ ազգը դեռ չկրցանք կերտել տարիներէ ի վեր»։

Հիմա որ լայնօրէն ծանօթացաք պատկերին, լսեցէք նաեւ անոր թելադրած խորհրդածութիւնները։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԶԳԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐԸ ՎԵՐՋԱՑՈՒՑԻՆ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒՄԸ

Թուրքիա սահմանամերձ հողե՞ր ալ կը պահանջէ...

Ազգերու Դաշնակցութեան մասնագէտներու յանձնախումբը շաբաթ օր վերջացուց Ալեքսանտրէթի կազմական կանոնագրին եւ սահմանադրութեան վերաբերեալ աշխատանքները։ Երկու նստաշրջաններու ընթացքին, որոնց առաջինը գումարուեցաւ փետրուար-մարտին եւ երկրորդը ապրիլ-մայիսին, յանձնախումբը մշակեց երկու ծրագիրներ, մէկը՝ սանճաքի իրաւական վիճակին, միւսը՝ սահմանադրութեան մասին, համաձայն Ազգաժողովին կողմէ իրեն տրուած պաշտօնին (27 յունուար)։

Իրաւական վիճակի վերաբերեալ կանոնագիրը կը կարգադրէ հետեւեալ խնդիրները.— Ընդհանուր տրամադրութիւններ, արտաքին յարաբերութիւններ, քաղաքացիի հանգամանքը, Ա. Դ. Խորհուրդի ընդհանուր հակակշիռը, սանճաքին ապազինումը, Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ գործակցութիւնը, Ա. Դ. Խորհրդին որոշումները եւ յանձնարարութիւնները, փոքրամասնութիւններ, մաքսային եւ ընդհանուր վարչութիւն, Ալեքսանտրէթ նաւահանգիստը, թղթատարական եւ հեռագրական վարչութիւն եւ հաղորդակցութիւններ եւն.։

Իսկ հիմնական օրէնքի վերաբերեալ ծրագիրը կը պարունակէ ընդհանուր տրամադրութիւններ, օրէնսդիր, գործադիր եւ դատական իշխանութեանց կազմակերպումը, հիմնական իրաւունքներ եւն.։

Այս երկու ծրագիրներուն հետ յանձնախումբը Ա. Դ. Խորհուրդին ուղղած է տեղեկագիր մը, որ ճշդումներ եւ թելադրութիւններ կը ներկայացնէ զանազան հարցերու մասին։ Ա. Դ. Խորհուրդը այս տեղեկագիրը եւ ծրագիրները պիտի քննէ իր սովորական նստաշրջանին մէջ, որ կը բացուի մայիս 24ին։ Այս առթիւ պիտի վճռէ երկու կէտեր որոնց մասին համաձայնութիւն չէ գոյացած կողմերուն միջեւ,— լեզուի խնդիր եւ երեք սահմանամերձ շրջաններու ապահովութեան խնդիր։ Առաջին կէտին համար, Ֆրանսացիները կը պահանջեն որ Թուրքերէնը եւ արաբերէնը հաւասարապէս գործածուին, իբրեւ պաշտօնական լեզու.— իսկ Թուրքերը մինչեւ հիմա կը պնդեն որ իրենց լեզուն գերակշռութիւն ունենայ, եւ արաբերէնը գործածուի միայն պէտք եղած ատեն։

Գալով երեք սահմանամերձ շրջաններուն, Թուրքերը ընդհանուր հանրաքուէ մը կը պահանջեն, իսկ Ֆրանսացիները կը մերժեն։

Թուրքիա միջնորդի դեր կը կատարէ

Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարար Թ. Ր. Արաս մօտերս Պաղտատ պիտի երթայ, իբրեւ իրաւարար Իրաքի եւ Իրանի միջեւ ծագած սահմանավէճի մը։ Այս վէճին կարգադրութեամբ կարելի պիտի ըլլայ ստորագրել ասիական դաշինքը՝ Թուրքիոյ, Իրաքի, Իրանի եւ Աֆղանիստանի միջեւ։

Թուրքիա, Ռումանիա եւ Միջերկրականի խնդիրը

Թ. Ր. Արաս Պուքրէշ հասաւ կիրակի օր եւ այսօր ճամբայ կ'ելլէ դէպի Ժընեւ։ Թուրքիոյ գործավարը խորհրդակցութիւններ կատարեց Ռումանիոյ նախարարներուն հետ, կեդրոնական եւ հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի մասին։ Ռումանական թերթ մը կը գրէ թէ Թուրքիա այս միջոցին բանակցութիւններ կը կատարէ Միջերկրականի մասին որոնց հանդէպ անտարբեր չի կրնար ըլլալ Ռումանիա։ Միւս կողմէ Ռումանիա կը ջանայ բարւոքել իր յարաբերութիւնները բոլոր դրացիներուն հետ։ Թուրքիոյ եւ Ռումանիոյ նախարարներուն անձնական շփումը ապացոյց մը կը համարուի փոխադարձ վստահութեան եւ բարեկամութեան։

** Պուքրէշի թերթերը կը գրեն Ր. Արաս շեշտելով թուրքեւխորհրդային յարաբերութեանց սքանչելի վիճակը, յայտարարեց թէ անոնք մեծապէս կը ծառայեն խաղաղութեան դատին։ Գործավարը շեշտեց նաեւ Ազգաժողովին անհրաժեշտութիւնը։ Պուլկարեւեուկոսլաւ դաշինքը բնական բան մըն է, ըսաւ, իսկ իտալեւեուկոսլաւ համաձայնութիւնը չի վնասեր պալքանեան դաշինքին։ Միւս կողմէ, Ր. Արաս կը յուսայ թէ Ալեքսանտրէթի խնդիրը վերջնապէս պիտի կարգադրուի Ազգաժողովի յառաջիկայ նիստին մէջ, աւելի սերտացնելով Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ բարեկամութիւնը.

Թ. Ր. Արաս մօտերս Մոսկուա եւ Թէհրան պիտի երթայ։

Հիթլէրական կուսակցութիւն մը Պուլկարիոյ մէջ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ նոր կուսակցութիւն մը կազմուեցաւ, ամբողջովին ներշնչուած ազգային-ընկերվարական վարդապետութենէն (հիթլէրական)։ Շարժման գլուխը կը գտնուի փրոֆ. Քանթարճիեւ, դասախօս հողագիտական համալսարանի։ Կուսակցութիւնը, որ կը կոչուի «Աշխատանք պուլկար ազգին յառաջդիմութեան համար», գրքոյկ մը հրատարակեց իր անդամներուն համար։ Ինչպէս օտար ֆաշական կազմակերպութիւնները, պուլկարական այս խմբակցութիւնն ալ ունի իր մասնաւոր խորհրդանշանը,— հաւասար ճիւղերով խաչ մը կրկնակ շրջանակի մը մէջ։ Բարեւն ալ հիթլէրական է։ Ըլլալով թունդ ազգայնական կազմակերպութիւն մը, իր գլխաւոր նպատակն է ատելութիւն ներարկել ամէն բանի դէմ որ օտար է։ Ծրագրին գլխաւոր տրամադրութիւններն են.— Պայքար Պուլկարիոյ ազգային եւ հոգային միութեան համար, ջնջում Նէօյլիի դաշնագրին եւ ազատ վերազինում, արգելք որ եւ է օտար քարոզչութեան՝ կրօնական թէ դպրոցական, արգելք օտարականներուն երկրին մէջ հաստատուելու, սահմանափակում օտար առեւտրական ձեռնարկներու, թոյլ չտալ որ օտարականները գիւղական կալուածներ գնեն եւն.։

Աւելորդ է բացատրել թէ նոր կազմակերպութիւնը հակահրէական է, թէեւ Հրեաները բնակչութեան միայն 1 առ հարիւրը կը կազմեն։ Առ այժմ շատ հետեւորդներ չունի այս շարժումը, մանաւանդ որ Պուլկարները մանաւորապէս թոյլատու ոգի ունին կրօնական հարցերու մէջ։ Իրազեկներ այս շարժումը կը նկատեն նախարար Խալեւեղեւման գործունէութեան վերսկսում։

ԲԵՐԱՅԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՀԱՇԻՒՆԵՐԸ ԿԸ ՔՆՆԵՆ...

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Բերայի ելմտական քննիչները սկսած են քննել Ս. Երրորդութեան եկեղեցիի հաշիւները։

Այս քննութեան ձեռնարկուած է այն լրատուութեան վրայ թէ՝ ելմտական մասնաճիւղին ճիշդ չեն հաղորդուած պաշտօնեաներու ամսաթոշակները։ Քննիչները իրենց հետ առած են Ղալաթիոյ Թաղ. Խորհուրդի նախկին ատենապետ Պ. Ցոլհ. Շահին Գայան, թուրքերէնի թարգմանելու համար հայերէն տետրակները։

Մուէզզինները այլեւս պիտի չերգեն մինարէէն

Թուրքիոյ կրօնից տնօրէնութիւնը կարեւոր որոշում մը տուած է, որու համաձայն մուէզզինները այլ եւս պիտի չերգեն մինարէներէն։ Այս որոշումը շրջաբերականով մը հաղորդուած է բոլոր Միւֆթիներուն։

Պոլսոյ կրօնից տնօրէն Ֆէհմի հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է այս առթիւ.— «Ազանի սովորութիւնը ոչ մէկ կապ ունի իսլամական կրօնքին հետ։ Այդ սովորութիւնը արդէն գրեթէ վերցած էր Ստամպուլէն։ Գաւառներու մէջ, մահուան առթիւ ժողովուրդին հրաւէր կը կարդացուէր ներկայ գտնուելու յուղարկաւորութեան։ Սակայն այդ կոչն ու հրաւէրը անհանգիստ կ'ընէին հիւանդները։ Այդ պատճառաւ վերջ տրուած է յիշեալ սովորութեան։

Սուրիոյ աքսորականներուն վերադարձը

Դամասկոսէն կը հեռագրեն.— Խանդավառ ընդունելութեան մը արժանացան քաղաքական տարագիրները, որոնք ներում ստացած ըլլալով, քաղաք հասան մայիս 14ին։ Հազար կառքեր կը հետեւէին թափօրին, որուն ճամբան զարդարուած էր յաղթական կամարներով, թանկագին գորգերով եւ ջահերով։ Ճամբան այնքան խճողուած էր որ, թափօրը երկու ժամէն հազիւ կրցաւ կտրել երեք քիլոմեթր հեռաւորութիւնը։ Քաղաքապետութեան մէջ, վարչապետ, Երեսփ. ժողովին նախագահը, նախարարները եւ քաղաքին կառավարիչը կը սպասէին սանդուղին վրայ։ Կառավարիչը բարի գալուստ մաղթեց ի դիմաց քաղաքին։ Աքսորականներուն գլխաւորը, Տոքթ. Շահպէնտէր, ջերմագին շնորհակալութիւն յայտնեց եղած ընդունելութեան համար եւ մեծարանք՝ 1916 մայիս 6 նահատակներուն, որոնք օսմանեան կառավարութեան կողմէ կախուեցան, հայրենասիրական դատին համար։ Ճառը վերջացնելով շեշտեց թէ ինք եկած է վերախմբելու ազգային ուժերը հայրենիքի բարիքին համար։

Յունաստանի ազգ. պաշտպանութիւնը

Գ. Մէթաքսաս, Յունաստանի վարչապետ, ճառ մը խօսելով իրեն ի պատիւ տրուած հացկերոյթի մը մէջ, յայտարարեց.

— «Թէեւ Յունաստան որ եւ է ռազմաշունչ նպատակ չի հետապնդեր եւ երբեք դիտում չունի դուրս ելլելու իր սահմաններէն, բայց եւ այնպէս պարտի ապահովել իր ազգային պաշտպանութիւնը, բացարձակ ապահովութեան մը զգացումը տալու համար աշխատաւոր ժողովուրդին։ Մենք վերջերս միլիոն դրախմի ծախսեցինք ազգ. պաշտպանութեան համար, առանց մոխելու մէկ հատիկ հարիւրնոց դրախմի երաշխաւորութեան գումարը, առանց որ եւ է օտար փոխառութեան եւ առանց ջախջախիչ հարկահանութեան մը դիմելու։

Ապստամբութիւն Ալպանիոյ մէջ

Թիրանայէն կը հեռագրեն թէ կիրակի օր ապստամբական շարժում մը ծագեցաւ հարաւային Ալպանիոյ մէջ։ Ոստիկան-զօրքի սպայ մը սպաննուեցաւ։ Կառավարութիւնը կը ծանուցանէ թէ ամէն միջոց ձեռք առնուած է, շարժումը ճնշելու համար, բայց մանրամասնութիւններ կը պակսին դէպքին ծաւալման մասին։

Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական ղեկոյցը կ'ըսէ.— Խումբ մը յեղափոխականներ առաջնորդութեամբ նախկին ներքին նախարար Էթհէմ Թոթոյի, ոստիկան-զօրքի սպայի մը եւ նախկին հարիւրապետի մը գրաւեցին Արկիրոքասթրօ քաղաքը եւ կտրեցին հեռաձայնի հաղորդակցութիւնները։ Սպայ մը սպաննուեցաւ ըմբոստներուն կողմէ։ Կառավարութիւնը ձեռք առած է անհրաժեշտ միջոցները։

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Պ. Լարկօ Քապալյէրօ, Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան վարչապետը, հրաժարեցաւ շաբաթ օր, համայնավար անդամներուն հետ ծագած անհամաձայնութեան մը հետեւանքով։ Հանրապետութեան նախագահը դարձեալ իրեն յանձնեց որ դահլիճին կազմութիւնը, եւ կը յուսացուէր թէ պիտի յաջողի մինչեւ կիրակի գիշեր, բայց վերջին պահուն քաշուեցաւ։ Նորէն համայնավար կուսակցութիւնն է ձախողման պատասխանատուն։

Նոր դահլիճը պիտի բաղկանար 14 անդամներէ, մասնակցութեամբ բոլոր ձախակողմեան հոսանքներու։ Համայնավարները պիտի ստանային հանրային կրթութեան եւ աշխատանքի նախարարութիւնները, ազգ. պաշտպանութիւնը պիտի յանձնուէր միակ նախարարութեան մը։ Համայնավարները բոլորովին տարբեր ծրագիր մը ներկայացուցած էին ազգ. պաշտպանութեան եւ պատերազմական գործողութեանց ղեկավարութեան համար։ Միւս կողմէ, թէ ընկերվարականները, թէ համայնավարները եւ թէ անիշխանականները զատ-զատ կը պահանջէին ամէնէն կարեւոր նախարարութիւնները։

Այս տագնապը կապ ունի Պարսելոնայի մէջ պատահած խռովութեանց հետ։

** Զինուորական գործողութիւնները կը շարունակուին Պիլպաօյի ճակատին վրայ։ Ապստամբները կը փորձեն զինուոր հանել ծովու ճամբով։

Ապստամբ օդանաւերը ռմբակոծեցին Վալենցիան (մայրաքաղաքը)։ Քանի մը ռումբեր ինկան անգլիական դեսպանատան, սպաննելով կին մը եւ աղայ մը որոնք հանրակառքի կը սպասէին։ Ֆրանսական հիւպատոսարանն ալ վնասուեցաւ։ Քաղաքին մէջ սպաննուեցան 33 հոգի, իսկ վիրաւորներուն թիւը 100ը կ'անցնի։

ՄԱՐՈՆԻՆԵՐՈՒ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Իտալիոյ թագաւորին կողմէ, ընկերակցութեամբ Դամասկոսի եւ Տրիպոլսոյ եպիսկոպոսներուն։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿՐԱՑԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

Մոսկուան ապրիլ 23ի որոշումով լուծեց Անդրկովկասեան երկրային կոմիտէն, որով ձեւականօրէն վերջ կը դնէ Բերիայի բռնապետութիւնը Հայաստանի համայնավարների վրայ, դրանով իսկ Հայաստանի վրայ : Թէ ինչ ձեւով պիտի ղեկավարի Մոսկուան Անդրկովկասը կուսակցականօրէն, ընդհանուր ձեւո՞վ թէ յատուկ յանձնաժողովի միջոցով, ինչպէս յեղափոխութեան առաջին տարիներին (Կաւ Բիւրօ), յայտնի չէ տակաւին :

Վրաստանին Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնը թողեց նորից հակայական հարստութիւն անդրկովկասեան հասարակութիւնների միջոցով, նոր թալան եւս ընկան վրաց ազգայնական բոլշեւիկների ձեռքը : Թէ գործնականօրէն ինչպէս է տեղի ունենում բաժանումը յայտնի չէ, նոյնպէս : Ըստ երեւոյթին բաժանում նշանակում է առանց փոխարինութեան ամէն բան այնտեղ ձգել : «Խ. Հ.» No. 94375 թերթը առայժմ միայն մի լուր է հրատարակել այդ կապակցութեամբ. — «Անդրկովկասեան ֆեդերացիայի վերացման կապակցութեամբ Հայաստանում կազմակերպուած է աւիացիայի (օդագնացութիւն) վարչութեան, որի պետն է Երեւանի աէրօակումբի պետ ընկ. Վ. Դաւթեանը» : Ոչ մի խօսք կայմածի փոխադրութեան մասին :

Լուծուած Անդրկովկասեան երկրային կոմիտէն, որ մարմնացած էր հայակեր եւ վրացի շովէն ազգայնական Բերիայով, մնասակար դեր կատարեց երեք կարեւոր տնտեսական ձեռնարկների հանդէպ, որոնք անհրաժեշտութիւն են Հայաստանի տնտեսութեան համար եւ միաժամանակ նրանց լքումով հարուածեց Խ. Միութեան զինուորական պաշտպանութեան հնարաւորութիւնները : Այս երեք տնտեսական կարեւոր ձեռնարկներն էին.—

1.— ԵՐԵՒԱՆ - ԱՂՍՏԱՖԱ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ (*), որ ոչ միայն Հայաստանի մայրաքաղաքի հաղորդակցութիւնը պիտի լրացնէր իր շրջանների հետ, այլեւ պիտի դիւրացնէր հայկական լեռնաշրջանների կենդրոնացումը Երեւանի շուրջ, իսկ այդ կենդրոնացումը Բագուի ապահովութիւնն է, ինչ որ Խ. Միութեան պաշտպանութեան համար վճռական նշանակութիւն ունի Բագուի քարիւղը խորհրդային նոր զօրքի մղիչ ուժն է : Եւ ատոր համար ալ Մոսկուան ամէն կերպ աշխատում է Բագուն դարձնել ռազմական մեծամասնութիւն ունեցող քաղաք եւ գրեթէ յաջողած է : Նոյնպէս մի բան որոշ է, թէ այն ուժը, որ պիտի անցնի հայկական լեռները, անպայման Բագու կը հասնի : Կարելի չէ ասել թէ Բերիան վրացական շահերի տեսակէտից էլ ուղիղ շարժւեց, որովհետեւ Վրացիների այն տեսակէտը, թէ Երեւան - Աղստաֆան պիտի հարւածի Թիֆլիսի նշանակութիւնը, հիմնաւոր է, բայց ի՞նչ դրական նշանակութիւն ունի խայտառակօրէն Թիֆլիսը վրաց ազգային տեսակէտից, երբ Թիֆլիսի բնակչութեան բազմամասնութիւնը պատճառ է Վրաստանի ազգային գունաւորման խաթարման :

2. ՄՈԼԻԲԴԷՆԸ.— Մոլիբդէնը շատ հազւագիւտ մի մետաղ է եւ ծառայում պողպատի ազնւացման : Համաշխարհային չափանիշով նրա արտադրութիւնը շատ չնչին է եւ հանքերը շատ քիչ են : Օդանաւարդութեան ընդնութեան համար անհրաժեշտ է մոլիբդէնը, ոչ միայն օդանաւարդութիւնը, այլեւ բոլոր ժամանակակից մեքենական եւ զինուորական արտադրութիւնները պէտք ունեն մոլիբդէնի : Մոլիբդէնը փնտռուած հանքանիւթ է եւ Անդրկովկասում էլ մոլիբդէնի վայրեր էին փնտռում : Հայաստանի Փիրղօուղանի հանքավայրը յայտնի է 1885 թուականից, բայց Վրաստանում էլ կար մոլիբդէն պարունակող հանք եւ Բերիային յաջողւեց մոլիբդէնչէն (մոլիբդէնատրոյ) ձեռնարկը բերել Վրաստան, թէեւ այժմ պարզւում է սխալը : Չնայած հսկայական ծախսերին, դեռ եւս ոչինչ չի յաջողւել : Բերիան կրցաւ յետաձգել Փիրղօուղանի մոլիբդէնի շահագործումը ի վնաս խորհրդային ընդհանուր շահերի : Մոլիբդէնի հանքերին հայ համայնավարները (Խանջեանը ողջ էր) մեծ նշանակութիւն էին տալիս իրաւամբ, որովհետեւ Հայաստանի կարեւոր մէկ հարստութեան՝ պղնձին ուղեկցում էր հազւագիւտ մոլիբդէնը : Ձեռնարկը ինքնին խոշոր միջոցների կենդրոնացում էր նշանակում : Թէ ինչպէս Բերիային այդ գործը յաջողւեց, նկարագրում է «Խ. Հ.» թերթը իր 17 ապրիլի 1936 թւի համարում :

— «Մարտի կէսերին Հայաստանի կառավարութեան կողմից մի յատուկ յանձնաժողով գործուղղւեց Փիրղօուղան ընկեր Մ. Շեստակովի նախագահութեամբ, որի մէջ մտնում էին հետեւեալ ճարտարագէտ - երկրաբանները՝ ընկերներ Կարապետեան, Խաթիկով, Զիրկով, Ցարութիւնեան եւ Նաղիբաձէ (Երկու Ռուս, երկու Հայ, մի Թաթար եւ մի Վրացի) : Ցանձնաժողովի առաջ խնդիր էր դրւած ստուգել, թէ արդեօք ճի՞շդ են տարուած այդ հանքավայրի բնահետախուզական աշխատանքները : Ճի՞շդ են վերցւած հանքանիւթերի նմոյշները եւ ստուգել մոլիբդէնի եւ պղնձի պաշարների կատարած հաշուարկումները, ինչպէս եւ նոր նմոյշներ վերցնել կոնտրոլ անալիզներով (ստուգիչ տարրալուծումով) նախորդ աշխատանքներում թոյլ տրուած սխալները հանդէս բերելու համար : Անհրաժեշտ էր վերջնականապէս պարզել 1932—33 եւ 1935 թւերին կատարուած բնահետախուզական աշխատանքների արդիւնքների մէջ եղած հակասութիւնը :

Այդ յանձնաժողովը աւարտելով իր աշխատանքը վերջին օրերս վերադարձաւ Երեւան : Ցանձնաժողովի նախագահ ընկ. Շեստակովը կատարուած աշխատանքը, վերջին օրերս վերադարձելով ներկայացուցիչին հաղորդեց հետեւեալը.— Ճարտարագէտ - հանքաբան Զիրկովը երկու եւ կէս տարի Փիրղօուղանում աշխատելով պարզել է, որ մոլիբդէնը Փիրղօուղանի հանքանիւթի մէջ կազմում է մօտ 0,1 տոկոս, մինչդեռ 1935 թւին 2 եւ կէս ամիս այդտեղ աշխատող ճարտարագէտ հանքաբան Նաղիբաձէն (Վրացի) այն եզրակացութեան էր յանգել, որ մոլիբդէնը Փիրղօուղանի հանքանիւթի մէջ կազմում է 0,04 — 0,05 տոկոս : Ինն օր Փիրղօուղանում աշխատելով՝ ապա վեց օր Ղափանի ու Թիֆլիսի լաբորատորիաներում՝ յանձնաժողովը մի շարք էական թերութիւններ է հանդէս բերել ճարտարագէտ - հանքաբան Նաղիբաձէի աշխատանքում, բնահետախուզական աշխատանքները հիմնականում տարւել են հանքավայրի մակերեսում եւ հանքանիւթի նմոյշները մեծ մասամբ (360ից 280ը) վերցուած են այդ մասից : Փիրղօուղանի հանքավայրի համար այդ բնորոշ լինել չի կարող, քանի որ մոլիբդէնի հանքանիւթը անձրեւների եւ քամու ազդեցութեան տակ հեշտութեամբ քայքայւում է, այնինչ մոլիբդէնի պաշարների հաշւարկումները տրուած են հիմք ընդունելով նմանօրինակ նմոյշների արդիւնքները, որ միանգամայն սխալ է : Փիրղօուղանի հանքավայրը յայտնի է սկսած 1835 թւականից : Այդ ժամանակից այնտեղ պղինձ է վերամշակւել եւ մինչեւ հիմայ մնում են հին գործարանի շլակները : Այդ հանքանիւթը պղնձի եւ մոլիբդէնի միատեղ պարունակութիւն ունի, որ յայտաբերւեց 1932 թւին : Փիրղօուղանի 12 տարբեր վայրերից վերցրած մոլիբդէնի հանքանիւթի նմոյշների Թիֆլիսի եւ Մոսկուայի լաբորատորիաներում կատարած տարրալուծումները մոլիբդէնը պղնձից անջատելու գործում դրական արդիւնք տւին :

Մինչեւ հիմա եղած տւեալները Փիրղօուղանը բնորոշում են որպէս Խորհրդային Միութեան պղնձամոլիբդէնի կոմպլեքսային խոշոր հանքավայրերից մէկը : Մոսկւայում վերջերս կատարած տարրալուծումների արդիւնքները շատ մօտենում են ճարտարագէտ - հանքաբան Զիրկովի տւեալներին եւ այդ հանքավայրի մինչեւ հիմա կատարած համեմատաբար փոքր մասին բնահետախուզական աշխատանքների տւեալներով՝ Փիրղօուղանում պղնձի մետաղի պաշարը հաշւում է 300,000 թոնի, իսկ մոլիբդէնը հաւասար է 13,500 թոնի, որ ինքնին արդիւնաբերական նշանակութիւն ունի եւ եթէ ի նկատի ունենանք, որ 0,6 տոկոս պղնձի պարունակութիւն ունեցող հանքանիւթին Ամերիկայում արդիւնաբերական նշանակութիւն է տրւում, ապա Փիրղօուղանի հանքանիւթի վերամշակումը շատ արդիւնաւէտ պիտի լինի, քանի որ պղնձի պարունակութիւնը նրա մէջ կազմում է 1,12 տոկոս : Ցանձնաժողովը հէնց տեղում մշակել է այս տարի Փիրղօուղանում կատարելիք բնահետախուզական աշխատանքների ծրագիրը : Այդ ծրագրով նախատեսւում է 1750 մեդր հորացման աշխատանք կատարել եւ 5 կէտում 800 մեդր արժատով փորել : Այս տարի Ղափանի ֆլոտացիոն գործարանում գործարանային չափանիշով Փիրղօուղանի հանքանիւթի սելեկցիոն ֆլոտացիա պիտի կատարւի՝ պղնձի եւ մոլիբդէնի կոնցենտրատներ ստանալու համար : Փիրղօուղանի հանքավայրի շահագործումը սկսելու դէպքում անհրաժեշտ կը լինի այնտեղ կառուցել օրական 3500 թոն հանքանիւթ վերամշակելու կարողութեամբ ֆլոտացիոն գործարան : Այդ գործարանը Ալլահվէրդուն օրական կտայ 300թոն 10 տոկոս պղինձ պարունակող կոնցենտրատ եւ տարեկան երկրին կը տայ 900 թոն մոլիբդէն» :

Այս խոստմնալից ձեռնարկը յետաձգւեց Նաղիբաձէի շնորհիւ հինգ տարի : Այս ձեռնարկը Հայաստանում յաջողելու եւ իրագործելու բոլոր տւեալները կան, որովհետեւ անհրաժեշտ է նաեւ Խ. Միութեան արդիւնաբերութիւնը եւ ռազմական նշանակութիւն ունի : Այս ձեռնարկը ըստ երեւոյթին խոշոր վէճերի պատճառ էխորհրդային հիմնարկներում, շնորհիւ Նաղիբաձէի, որովհետեւ հսկայական միջոցների ծախսում է պահանջւում :

Վերոյիշեալ զեկուցումից մի տարի յետոյ «Խ. Հ.» թերթի ապրիլ 22ի (1937) համարում կարդում ենք, որ «հանքային նիւթերի գիտա - հետազօտական ճեմարանի Հայաստանի բաժանմունքի լաբորատորիան այս տարւայ յունուար եւ փետրւար ամիսներին կատարել է պողպատի մշակման համար խոշոր նշանակութիւն ունեցող Փիրղօուղանի մոլիբդէնի հանքային նմոյշների հազար երկու հարիւր տարրալուծում : Տարրալուծումների հիման վրայ որոշւել են այդ հանքային նիւթերի Հայաստանում եղած խոշոր պաշարները» :

ՋԱՋՈՒՌԻ ԱՄՈՒԽԸ.— Ջաջուռում յայտնաբերւեցին 1929 թւականին դորշ ածուխի հանքեր մակերեսում, նոյն իսկ անայնագործական միջոցներով շահագործւեց, երբ խնդիրը եկաւ Բերիայի շրջանին իրագործման, Ջաջուռի ածուխի նոյն իսկ անայնագործական շահագործումը կեցուցին, որովհետեւ կարող էր մրցել Տկիբուլիի ածխահանքերի հետ, թէեւ Ջաջուռի ածխահանքերը աղքատիկ են, բայց Հայաստանի համար, որ զուրկ է որեւէ փայտից եւ վառելանիւթից, խոշոր նշանակութիւն ունի Ջաջուռի ածուխը : Օրինակ Հայաստան ամբողջովին կաւ լինելով, ի վիճակի չէ աղիւս եւ կղմինտրի բաւարար արտադրութիւն հաստատել, որովհետեւ փայտը շատ թանկ է նստում նրանծելով : Նոր ձեռնարկներից երկրի զանազան մասերում վառելիքի պահանջը շատացել է եւ Մոսկուան հրահանգել է խնայողաբար վարել վառելանիւթի հետ : Այս ձեռնարկի վիժեցումը նոյնպէս վնասարարութիւն է Խ. Միութեան շահերին :

Ն. ԲԱԴԱԼԵԱՆ

(*) ԾԱՆՕԹ.— Որպէսզի պարզ լինի թէ անձար Հայաստանը ինչքան անտեսւել է հաղորդակցութեան շինարարութեան տեսակէտից, կը բաւէ երեւեալ թուերի համեմատութիւնը.—

Խորհրդային ամբողջ Միութիւնը 1913ին ունէր 58,500 քիլոմէթր երկաթուղի : 1936ին երկաթուղին բարձրացած էր արդէն 84,400 քիլոմէթր կամ մօտ 44 տոկոս աւելի : Ադրբէջանում 1935 թուի տուեալներով անփոփոխ է 1913ի հետ, երկաթագծի երկարութիւնն է 847 քիլոմէթր : Հայաստանում նոյնպէս անփոփոխ է 1913ից 1935 թիւը 401 քիլոմէթր է երկաթագիծը, իսկ Վրաստանում եղել է 1913ին 734 քիլոմէթր երկաթագիծ, 1935ին արդէն 927 քիլոմէթր կամ 26 առ հարիւր աւելի : Թուերը վերցուած են «Խ. Մ. ընկերվարութեան երկիրը՝ վիճակագրական ժողովածու, հրատարակութիւն ժողովրդա - տնտեսական հաշուետուութեան կեդր. վարչութեան Մոսկուա 1936» :

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով :

ՓԱՐԻԶԻ ՆՈՐԱՀԱՍՆԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Երիտասարդաց Ակումբին սարքած գրական հաւաքոյթին երրորդ դասախօսն էր Գ. Վ. Թահմազեան : Նիւթն էր ներկայացնել Ա. Իսահակեանի գրականութեան յոռետես տրամադրութիւնները : Աբու - լալա - Մահարիին բազմաթիւ մէջբերումներով, կարդացուած հատուածներով կ'ուզուէր ճշդորոշել Իսահակեանի յոռետեսութեան ծագման աղբիւրները, ատինճանական զարգացումն ու հետեւութիւնները : Գ. Թահմազեան իր տեսութեան դէմ յանդիման բռնած էր գերմանացի իմաստասէր Շէքերնի վարդապետութիւնը :

Երիտասարդ դասախօսին հիմնական միտքը սա էր թէ, Աբու - Լալան երկնուած ըլլալով զգացումի յորդ հարստութեամբ, յոռետեսութիւնը գրականին մօտ զգացողական է եղած՝ քան թէ տրամաբանական : Միտքը չէ որ իշխած է, ղեկավարած այդ գործին խորքն ու նկարագիրը : Ուրեմն եզրակացութեան մէջ Իսահակեան բնոյթական եւ անգիտակից յոռետես մըն է, ինչպէս եղաւ պարագան Գ. Դուրեանին մօտ :

Բայց տեսնենք որոշ հատուածներ տրուած դասախօսութիւնէն, աւելի յստակ ցուցադրած ըլլալու համար անոր միտքերը.—

«Երբ կ'ուզենք ո եւ է գրագէտ կամ բանաստեղծի իմաստասիրութիւնը քննել եւ փնտռել, երկու նախապայմաններ անհրաժեշտ են.— Նախ՝ ունի՞ որ եւ է իմաստասիրական գիծ, ինքնուրոյն թէ հետեւողական, եւ երկրորդ, ո՞ր գրութեանց մէջ է որ կզալի դուրս կը ցայտէ :

Իսահակեանի «Աբու - Լալայ»ին մասին երկու կարծիք կը տիրէ : Ոմանք կ'ըսեն թէ անիկա կը կրէ գերմանացի որոշ յոռետես իմաստասէրներուն ազդեցութիւնը, իսկ ընդհակառակն, ուրիշներ ալ կը պնդեն թէ երկը ոչ մէկ ինքնուրոյն իմաստասիրութիւն ունի :

Բայց նախ քան այդ՝ տեսնենք թէ ի՞նչ է, կամ ո՞վ է Աբու Լալա Մահարին : Ան արաբ մեծ միտք մը, ծնած է 973 թուականին եւ չորս տարեկանին կուրացած : Ահաւասիկ Իսահակեանին յառաջաբանը անոր մասին.—

Աբու Լալա Մահարին,
Հռչակաւոր բանաստեղծը Բաղդադի,
Երեք տասնեակ տարի ապրեց խալիֆաների հոյակապ քաղաքում,
Ապրեց փառքի եւ վայելքի մէջ,
Հզօրների եւ մեծատուների հետ սեղան նստեց,
Գիտունների եւ իմաստասէրների հետ վէճի մտաւ,
Սիրեց ու փորձեց ընկերներին.
Եղաւ ուրիշ ուրիշ ազգերի հայրենիքներում.
Տեսաւ եւ դիտեց մարդկանց եւ օրէնքները,
Եւ նրա խորաթափանց ոգին ճանաչեց մարդուն,
Ճանաչեց եւ խորագին ատեց մարդուն
Եւ նրա օրէնքները :
Եւ որովհետեւ նա չունէր կին եւ երեխաներ,
Իր բոլոր հարստութիւնը բաժանեց աղքատներին,
Վերցրեց իր ուղտերի կարաւանը եւ մի գիշեր,
Երբ Բաղդադը քուն էր մտել, Տիգրիսի ճոխրածածուկ ափերի վրայ
Գաղտնի հեռացաւ քաղաքից :

Անմիջապէս աւելցնենք որ արաբ բանաստեղծը մարդկութենէն հեռանալու այդ տենչանքը չիրագործեց [illegible] :

Իսկ Իսահակեանի «Աբու Լալա Մահարի»ն նկարագրութիւնն է այդ մեծ բանաստեղծ - իմաստասէրի, ուղեւորութեան, դէպի անապատ, դէպի մենակութիւն կամ բացարձակ ազատութիւն, թօթափելով մարդկային բոլոր կաշկանդումներն ու օրէնքները, կամ մէկ խօսքով, հեռանալով մարդէն եւ մարդկայինէն :

Չեմ ուզեր կանգ առնել այդ կարաւանի անմահ նկարագրութիւններուն վրայ, որոնք իրենց պարզ սակայն վառ գոյներով, կուտան արեւելեան մենահարազատ պատկերը, Արեւելքը իր չնաշխարհիկ երազներով օրօրուած.

Սակայն այդ դիւթիչ նկարագրութիւններու կողքին կը բարձրանայ ու յոռետեսութիւնը ինչպէս անսահման անապատի մենակութեան եզերին մարդը՝ իր բոլոր զզուելի գոյներով եւ կարգ ու սարքով :

«Աբու Լալա Մահարին» ամբողջ արտի մը պօռթկումն է, ինչպէս Դուրեանի Տրտունջքը : Մեծն կը պայքարի անողոք մահուան դէմ, կեանք եւ սէր խնդրելով : Իսկ միւսը՝ զզուած մարդկային ընկերական կեանքէն եւ ալքէն մենակութիւն եւ արեւային անմահութիւն կը փնտռէ :

Մինչդեռ, Դուրեան կը մնայ միայն զգայուն եւ տառապող յոռետես մը, Իսահակեան կը փորձէ դուրս ելլել այդ տորրիկ զգայնութենէն որ կարենայ իր յոռետեսութեան իմաստասիրական գոյն տալ : Եւ այսպէս իր գործը կը բաժնուի երեք մասի. նկարագրական, պայքարողը եւ իմաստասիրականը :

Ա.— Նկարագրականին մէջ կը տեսնենք Իսահակեան իր բոլոր [illegible] թեամբ եւ զգացկոտութեամբ : Ան մինակ է եւ դժգոհ կը պտտի Արեւելքի կախարդիչ բնութեան մէջ, [illegible] ծծելով իր բանաստեղծական աւիշը

Բ.— Պայքարողի տրամադրութիւններուն մէջ, ուր կը տեսնենք յոռետես իմաստասէր Շէքերնի կողքին կին, ընկեր, մարդկութիւն, միջավայր կոչւած այս խաժամուժը թիրախն է արուեստագէտին սուր սլաքներուն :

Գ.— Եւ վերջապէս իմաստասիրականին մէջ համակերպողն է ստեղծւած գրութեան. «Ես չեմ կարող մտնել պայքար ինձ համար» : Հոս արուեստագէտը կը նախընտրէ դէպի անապատ, մենակութիւն նոր նախալ արեւին հետ եւ անոր միջոցաւ իմանալ աշխարհը :

Իսահակեանի ցուցադրած իմաստասիրութեանը մէջ կարելի է նոյնպէս փնտռել տարրերը անհատական անիխանութեան, երբ մէկդի կը նետէ մարդկային հասարակական կամ ընկերական բոլոր կարգերը : Բայց պէտք մակին որ կողմէն ալ քննենք իր [illegible] գին, ամէն բանէ գերիվեր զգայուն [illegible]

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԱՉՔՈՎ

Եւ բնորոշ է որ Չարենցի ստեղծագործութեան այս շրջանում ուղիներ չկան դէպի կենդանի ժողովրդական ստեղծագործութիւնը, որ Հայաստանում յորդում է անսպառ յորձանքով, որ ստեղծում է այնպիսի չեֆօվրներ, ինչպէս «Հէքեաթը Լէնինի մասին» :

Չարենցի ձեռքից բռնեց թշնամին, իսկ յեղափոխութիւնը սովորեցնում է — կամ գիտակցիր թշնամու ազդեցութեան կործանիչ լինելը, կամ կ'ընկ — նես անյուսալի ճահճուտի մէջ : Այս փորձը հաստատուել է բազմիցս : Ըստ որում, պէտք է ասել հետեւեալը — Չարենցի վերաբերմամբ, չնայած նրա բոլոր սխալներին, հայ խորհրդային հասարակութիւնը, հայ ժողովուրդը ցուցաբերել են հիանալի համբերատարութիւն ու մեծահոգութիւն :

Չնայած ամէն ինչին, խորհրդային հասարակայնութիւնը, Չարենցին դրեց այնպիսի պայմանների մէջ, երբ նա հնարաւորութիւն ունի ուղղուելու, ուղղուելու ուղին Չարենցի համար փակուած չէ, այդ ամբողջապէս կախուած է միայն եւ միմիայն նրանից :

Խորհրդային հասարակութիւնը, կրկնում եմ, իր բոլոր օղակներում, հիանալի համբերատարութիւն ու մեծահոգութիւն ցուցաբերեց դէպի Չարենցը, եւ Չարենցը, եթէ նա յիշի, թէ նրան ինչ է տուել յեղափոխութիւնը, եւ թէ դէպի ինչպիսի ճահիճ է նրան ձգում հակայեղափոխութեան ազդեցութիւնը, պէտք է ինքը հասկանայ, որ նա դեռ կարող է դուրս գալ լուսաւոր ուղի, կարող է միանալ իր ժողովուրդին եւ այն ժամանակ նրա ստեղծագործութիւնը կը ստանայ նոր թռիչք, նոր խթան :

Ընկերներ, մէկ անգամ մենք արդէն խօսեցինք կլասիկ ժառանգութեան նկատմամբ ունենալիք վերաբերմունքի մասին, ժողովրդական ստեղծագործութեան մասին : Ես կը ցանկանայի յիշեցնել, որ հայկական կլասիկ գրականութեան մէջ եղել են ուղիներ, հակադիր հայ գրականութեան «ազգային յառաջադիմականների» խառնածին լոզունգին, որ հաշտել են ժողովրդի թշնամիները : Ցիշեցէք Թումանեանի — հայ հիանալի գրողի — տրադիցիաները : Թումանեանն իր հիանալի երկերն ստեղծել է ժողովրդական մասաների հետ ունեցած շփման մէջ :

Բայց Թումանեանն ամենեւին չէր սափրեցնում խոնարհուել ժողովրդի յետամնացութեան առջեւ, որ կարնաւ հայ ժողովրդի մէջ : Թումանեանը, որ ցնծութեամբ էր խօսում այն մասին, թէ անհրաժեշտ է որ գրականութիւնը սովորի հայկական ֆոլքլորի պատմողներից, միեւնոյն ժամանակ իր առջեւ խնդիր էր դնում՝ ուսումնասիրել հայ ու օտարերկրեայ գրականութեան կլասիկներին եւ յաճախօրէն ուսումնասիրում էր նրանց : Նա գրել է ռուս եւ համաշխարհային կլասիկներին՝ իր վրայ ունեցած ազդեցութեան մասին : Թումանեանն ուղղակի ասում է, որ իր ստեղծագործութեան էպիկական ձեւը նա գտել է Լերմոնտովի եւ Պուշկինի մօտ :

Պատահականութի՞ւն է արդեօք այդ : Բացառութի՞ւն է : Ոչ : Հայ գրականութեան բուռն վերելքը 19րդ դարում, սերտօրէն կապուած էր Ռուսաստանի 60ական թուականների յեղափոխական ու ազատագրական մեծ վերելքի հետ :

Առաջաւոր գաղափարների հետ կապուած լուսաւորութիւնը բնաւ չի հակասում ժողովրդայնութեան : Աւելին, այդ երկուքը ամենասերտ կերպով կապուած են միմեանց հետ : Առաջաւոր գաղափարները, յեղափոխական գաղափարները, գրականութեան ժողովրդայնութիւնը փոխադարձաբար աջակցում եւ ամբողջում են միմեանց : Ընդհակառակն, հակայեղափոխական նացիոնալիզմը կտրուած է եւ ժողովրդից, կտրուած է եւ համաշխարհային պատմութիւնից : Բայց չէ՞ որ Հայաստանի խորհրդային գրականութեան ներկայացուցիչները գտնւում են անչափ աւելի բարենպաստ պայմաններում, քան գտնւում էր Թումանեանը : Նրանց առջեւ լայն բացուած են Մարքսի, Էնգէլսի, Լէնինի, Ստալինի գրքերը, նրանք լսում են Ստալինի կենդանի խօսքը, Ստալինի, որ ղեկավարում է մեր ամբողջ կուլտուրական ու քաղաքական շինարարութիւնը : Չէ՞ որ մեզ համար դժուարութիւն չի ներկայացնում դարի առաջաւոր գաղափարներին մօտենալը :

Կոմունիզմը եւ ազգն ամենեւին հակադիր սկզբունքներ չեն, ինչպէս այդ մասին գրպարտում են թշնամիները. կոմունիզմը, ի հակակշիռ հակայեղափոխականներին, նացիոնալիստներին, Դաշնակներին, որոնք հայ ժողովրդին տանում են դէպի իմպերիալիստական պատերազմների ու ազգային երկպառակութեան ուղին, կործանման ուղին,— կոմունիզմը հայ ժողովրդին փրկեց կործանումից :

Ես կը յիշեցնեմ ձեզ ընկ. Ստալինի խօսքերը, որ նա ասել է Հայաստանի խորհրդայնացման առթիւ ուղարկած հեռագրի մէջ. «Տանջուած ու բազմաչարչար Հայաստանը, որ Անտանտի ու Դաշնակների ողորմածութեամբ մատնուել էր սովի, քայքայման ու գաղթի — բոլոր «բարեկամներից» կողմից խաբուած Հայաստանն իր ազատագրումը գտաւ այն բանի մէջ, որ իրեն յայտարարեց խորհրդային երկիր :

Միայն խորհրդային իշխանութեան գաղափարը խաղաղութիւն ու ազգային վերածնման հնարաւորութիւն բերեց Հայաստանին» ([illegible]թիւններ) :

Կոմունիզմը սովորեցնում է պարծենալ իր ժողովրդով, սիրել իր ժողովրդին : Միայն կոմունիստներն են ճիշդ սովորեցնում, թէ ինչպէս պէտք է սիրել մարդկանց : Իսկական սէրը դէպի մարդը արտայայտւում է հակայեղափոխութեան դէմ, կեղեքիչների տիրապետութեան դէմ մղուող պայքարի մէջ, որոնք միշտ Հայաստանում եւս միահիւսուել են օտար երկրեայ կեղեքիչներին :

Մենք խօսում ենք ազգային անցեալը յարգելու մասին, մենք խօսում ենք անցեալի կուլտուրական նուաճումներով պարծենալու մասին,— բայց այդ չի նշանակում որ մենք գտնում ենք թէ Խորհ. Հայաստանի գրականութիւնը պէտք է կանգ առնի անցեալի վրայ, թէ նա պէտք է երգի Գարեգ[illegible]ների, Արշակների, Համազասպների թրքական նացիոնալիզմի կողմից ժողովրդի կեղեքման մասին : Ի հարկէ, անցեալը պէտք է յիշել, բայց ընկերներ, հայ ժողովուրդն [illegible] տագրուել է այդ անիծեալ անցեալից

(5)

Վ. ԿԻՐՓՈՏԻՆ

ՁԱՅՆ ՄԸ ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ

ՑՐՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

ՀԱՐԲԻՆ (Մանչուրիա) 24 ապրիլ (Յառաջ).— Մանչուրիոյ հոգեւոր հովիւ Առաքել վարդապետ, որ Երուսաղէմէն նշանակուած է, «Դայրէն Մարու» նաւով այսօր Շանկայ հասաւ, Դայրէն քաղաքը։ Մեր փոքրաթիւ գաղութը նաւահանգիստ դացած էր դիմաւորելու։ Կէս օրուան ժամը 2ին տեղւոյս ներկայացուցիչներուս (Բժ. Գէորգեան, Բ. Առաքելեան եւ տողերս գրողը) թոյլ տուին մտնել նաւը եւ իր խցին երթալ բարի գալուստ մաղթելու համար։ «Վերսայլ» հիւրանոցին մէջ, որ կը վարէ մեր հայրենակից Արշակ Մամինեան, վարդապետին տրամադրուած էին երկու մեծ սենեակներ։ Մէկ ժամ հանգստանալէ վերջ, պատմարկեցինք վարդապետին գերեզմանատուն երթալ, եւ հոգեհանգիստ կատարել ի յիշատակ ապրիլեան նահատակներուն, որոնց արդէն տարեդարձն էր այսօր, 24 ապրիլ։

Ժամը 3ին բոլոր Հայերը հաւաքուած էին գերեզմանատունը, ուր նախ քան հոգեհանգիստ կատարելը, Առաքել վարդապետ ազգային ճառ մը արտասանեց, խորապէս յուզելով ներկաները, այր թէ կին։ Վարդապետը դեռ շատ երիտասարդ է, հազիւ 29 տարեկան, համեստ բնաւորութեան տէր ինքն ալ ջարդի մնացորդ որբերէն է։ Կը յուսանք թէ երիտասարդ վարդապետը պիտի կրնայ ազգային ոգին վառ պահել այս հեռաւոր երկիրին մէջ։ Շատ լաւ գիտէ Ֆրանսերէն, անգլիերէն եւ արաբերէն եւ կը յուսայ շուտով սորվիլ նաեւ ռուսերէն։

Վաղը 25 ապրիլ, պիտի կատարէ կրօնական արարողութիւն, իսկ երեկոյեան պիտի մեկնի իր պաշտօնատեղին, ուր գաղութը ունի սեփական եկեղեցի, չորս մը սենեակներով եւ հայկական գրադարան մը, ժառանգութիւն հանգուցեալ Թռասոմեան քահանային։ Խարպինի մէջ կան մօտ 350 Հայեր, Զանչունի մէջ 15, Մուկտէնի մէջ 7, Տայրէնի մէջ 34, Ցինդաոյի մէջ 15, Շանկայի մէջ 206։

Մկրտիչ Շարոյեան

…ութիւնն է իշխող իր գործին մէջ»։

Օրաթերթի մը հանգամանքը նկատի ունենալով, ամփոփեցինք այնքան՝ ինչքան որ հնարաւոր էր ներկայացնելու համար երիտասարդական այս մանրամասն աշխատանքը։

Հաւաքոյթի աւարտման խօսք առին Հ. Միսաքեան, Հրաչ Զարդարեան եւ Տիկին Գերճուհի, որ շեշտեց — «Ինքնարուխ, ստեղծագործող կայծը կը պայթի այս երիտասարդական միջնաւան մէջ»։

Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ, 12 Մայիս (Յառաջ).— Մեր դպրոցը կը գտնուի Ազգ. Միութեան հովանաւորութեան տակ։ Վարչութիւնը ոչ եւ է որոշ պիւտճէ մը չունի, որպէսզի կանոնաւորապէս վճարէ շէնքին վարձքը։ Շէնքը, որ թէ եկեղեցիի եւ թէ ալ դպրոցի կը ծառայէ, տարեկան 1600 ֆրանք վարձք ունի։ Այս գումարը ձեւի բերելու համար Ազգ. Միութեան վարչութիւնը ստիպուած է տարին քանի մը անգամ հանդէսներ սարքել, քանի որ գաղութիս մեծամասնութիւնը գրեթէ անտարբեր է այս հաստատութեան շուրջ։ Բարեգործականը տարեկան 600 ֆրանքի աննշան գումար մը միայն սահմանած է դպրոցին, իսկ մնացեալ մասը, ինչպէս ըսի, կը ճարուի հանդէսներով եւ քիչ մըն ալ աշակերտներ ղրկող հայրենակիցներէ։

Մայիս 9ին շաբաթ երեկոյ Սալ Ժան տ'Արքի սրահը նեղ կուգար հասարակութեան։ Անոնք եկած էին իրենց սրտի հատորներուն բերնէն լսելու «մեծաքանչի» անուշութիւնը։ Ժամը 9ուկէսին բացուեցաւ վարագոյրը, բեմին վրայ հասակի կարգով շարուած էին դպրոցի աշակերտ Հայկակներ ու Հայկուհիները, առանց բացառութեան ամէնքն ալ մաքուր հագուած ու խնամքով սանտրուած։ Տօնական օր է։ Իւրաքանչիւրը իրեն յատուկ բաժինը ունի հանդէսին մէջ։ Ազգ. Միութեան ատենապետ ընկ. Արշակ Գօլիկեան եւ ուսուցիչ Գ. Յարութիւն Յովսէփեան իրարու ետեւէ բեմ կուգան, երկուքն ալ կը խօսին միեւնոյն նպատակին շուրջ. «Օգնեցէք դպրոցին՝ օգնելու համար ձեր իսկ հոգեհատորներուն, որոնք այլասերման աւերիչ վտանգին առջեւ կը գտնուին»։ Ուսուցչի մէկ ազդանշանին վրայ, մօտաւորապէս 40 Արմէններ կը սկսին սրահը թնդացնել «Բամ Փորոտանը» խմբերգով։ Ներկաները ոտքի վրայ կ'ունկնդրեն անմահն Ալիշանի այս ոտանաւորը եւ ապա կը սկսին արտասանութիւնները, մեներգը եւ տրամախօսութիւնները։

Ընկեր խմբագիր, գիտնալով հանդերձ թէ «Յառաջ»ի սիւնակները սուղ են, շատ պիտի խնդրէի որ գէթ այս մէկ անգամուան համար մէկ կողմ դնէք ձեր աւանդական մկրատը, որպէսզի սիրասուն փոքրիկներուն անունները հոս արձանագրեմ ի քաջալերութիւն։ Արտասանութիւններ բերին Լաբիզար Բրթոյեան, Մարիամ Գրլքեանեան, Ստեփան Միքայէլեան, Լուսին Կլուզեան, Անդրանիկ Եզմալեան, Լուսին Հէքիմեան, Երջանիկ Թաշճեան, Յակոբ Քիւրքճեան, Ժագլին Երեմեան, Ժագ Աբրահամեան, Թօզա Սեղբաքեան, Անահիտ Ստեփանեան, Մարգարիտ Շիրինեան, Գերճուհի Թէլլերեան, Ժինէթ Գրլքեանեան, Գայլուտին Երեմեան, Ալիս Մուրատեան, Մարգարիտ Սուլալեան, Լուիզ Խաչատուրեան, Ֆիլոր Միքայէլեան, Գօղարիկ Գասպարեան, Զուարթ Երեմեան, Եղիա Տէմիրճեան, փոքրիկն Եղիսաբեթ Թաշճեան (երեք տարեկան)։ Երգեցին Թագուհի Ստեփանեան «Ուսոխ կուգայ», Լուսին Կլուզեան «Հայոց դաշտեր», Երջանիկ Թաշճեան «Ես խնդրում եմ», Մարգարիտ Երեմեան «Զար տղայի մէկը», իսկ ձկնորսի տարազով Լուիզ Խաչատուրեան երգեց Պէպօին երգը։ Ուղերձ մը ըրաւ Եւփիմէ Համալեան «Ով սիրելի Հայաստան»։ Տրամախօսութիւններ ըրին՝ Երջանիկ, Լուսին եւ Մարիամ «Բարով եկար», Երջանիկ եւ Մարգարիտ «Իմ չինար», Թագուհի եւ Եւփիմէ «Հովիւն ու հովուուհին»։ Այս դերակատարներուն ամէնէն տարէց հազիւ 12 տարեկան է, երկու երրորդը թոթախօս, իսկ այսօր շնորհիւ դպրոցին իրենց մայրենի լեզուի թոթովանքներով հպարտութեամբ ուռեցուցին ծնողներուն կուրծքերը։ Չորս ժամ անդադար Ժան տ'Արքի սրահը փոքրիկ Հայնոցի մըն էր վերածուած։ Ջերմ գնահատանքի արժանի է ուսուցիչ Գ. Յարութիւն Յովսէփեան, համեստ հայրենակից մը, որ ամենամեծ համբերութեամբ եւ զոհողութեամբ (գրեթէ ձրիաբար) կը տքնի, գլուխ հանելու համար այս նուիրական պարտականութիւնը։

Հանդէսի վերջաւորութեան տեղի ունեցաւ զաւեշտ մը «Պաշտօնս է խափայ»։ Դերակատարները՝ Թագուհի Ստեփանեան, Եղիա Տէմիրճեան, Երջանիկ Թաշճեան եւ Մարգարիտ Շիրինեան, այնքան բնականօրէն կատարեցին իրենց դերը, որ ներկաները կուշտ ու կուռ խնդացին։ Հանդիսականներու փափաքին վրայ մեներգ մը ըրաւ Օր. Թագէլ Միքայէլեան։ Միջնարարին ջութակով սոլոներ ըրին Գ. Գ. Բարսեղ Ներսէսեան եւ Գասպար Աբրահամեան։ Սեղանի գեղեցիկ ծածկոց մը (նուիրուած Ազգ. Միութեան գանձապահ Գ. Վահան Քիւրքճեանէ) աճուրդի դրուելով շահեցաւ ընկ. Ստեփան Ստեփանեան։ Կը կարծեմ թէ նիւթական արդիւնքն ալ գոհացուցիչ պէտք է եղած ըլլայ։

Հարզանցի

Ներկայացում

ՏԷՍԻՆ, 10 Մայիս.— Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած թատերական ներկայացումը (Ա. Շիրվանեանի «Վանականը») զոր թատերախաղի վերածած է ընկեր Վ. Հիւսեան, տեղի ունեցաւ մայիս 9ին, կիրակի ցերեկ Հ. Յ. Դ. Տան սրահին մէջ։ Սրահը ծայրէ ծայր լեցուելէն յետոյ շատեր ոտքի վրայ մնացին կամ վերադարձան։ Լիոնէն եւ Ս. Շամոնէն ալ եկողներ կային։ Տէսինի մէջ առաջին անգամ այսչափ ժողովուրդ ներկայ կ'ըլլայ թատերական ներկայացման մը։ «Վանականը» կամ «Թիապարտը» վէպին բովանդակութիւնը ծանօթ ըլլալով բոլորին՝ զանց կ'առնեմ մանրամասնութիւններ։

Հակառակ անոր որ դերակատարներէն շատեր առաջին անգամ բեմ կ'ելլէին, խաղարկութիւնը անցաւ շատ յաջող շնորհիւ թափուած աշխատանքին։ Ա. Միքայէլեան (Վարդան տղան), Թ. Հերոյեան (Վանական), Օր. Լ. Գոստանեան (Լուսիա), Օր. Գ. Գասպարեան (Լալեզար), Վ. Հիւսեան (ռէս Մելիք եւ գաստախօզ), Ժ. Գառաւեան (Տէր Օհան), Վ. Գօյաճեան (տիրացու Սիմոն), Գ. Տ. Գօզոսեան (դերը Զաքօն եւ Արծրունի), Մ. Գառաւեան (Վահէ), Փ. Փանոսեան (մոլլան), Գ. Շաթրեան (Շիւքրի փաշան), Վ. Աթմաճեան (Միրօ-աղբար), Օր. Օր. Ա. Ասատրեան (հայ աղջիկ մը), Ե. Տէր Թորոսեան (պառաւ կին) եւ միւս քանի մը փոքր դերակատարները յաջող էին իրենց դերերուն մէջ, Գ. Գօյաճեան՝ յուշարար։

Այս խաղին շարունակութիւնը «Թիապարտ» փորձի տակ է եւ պիտի ներկայացուի յունիս 6ին կիրակի ցերեկին։

** Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէն իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Ս. Էթիէնի Հ. Յ. Դ. կոմիտէին եւ Ս. Շամոնի Տէր եւ Տիկ. Գույումճեաններուն, որոնք սիրայօժար տրամադրեցին բոլոր թատերական հագուստները, օժանդակելով խաղին յաջողութեան։

Վխիունի

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՎԱՂԱՀԱՍ ՏԱՂԱՆԴ ՄԸ

Յունիս 12ին, Սալ Կավոյի մէջ իր առաջին ռէսիթալը կուտայ վաղահաս դաշնակահարուհի մը, ինը տարեկան աղջնակ մը, Անժէլ Նիզամեան։ Իր յայտագրին մէջ կան կտորներ Պախէն, Պէթհովէնէն, Մոցարթէն, Շումանէն, Շոփէնէն, Չայքովսքիէն, եւ Բարխուդարեանէն ու Կոմիտաս վարդապետէն։ Անակնկալ, անհաւատալի նորութիւն մը եւս,— երեք պարերգներ ալ իրմէ։

Արդարեւ, այս վաղահաս տաղանդը ոչ միայն կը դաշնակահարէ, այլ եւ կը ստեղծագործէ,— ինք է յօրինած այդ երեք պարերգները, զորս պիտի նուագէ դաշնակի վրայ։

Պէտք է բացագանչել արդար հպարտութեամբ եւ խոր հիացումով,— այս ի՜նչ հրաշք ժողովուրդ է Հայը։ Անօրինակ ողբերգութեան մը մէջ, ուր կ'ապրի հայ ժողովուրդը, արդարեւ հրաշքի պէս բան մըն է տեսնել որ իր ծոցէն տաղանդներ կը ծնին ամէն տարի, խոյանքներ կը կատարուի շարունակ։ Անցեալները Հայաստանի թերթերը կը գրէին թէ վերջերս Երեւանի մէջ եւս երեւան եկած են վաղահաս տաղանդաւոր, 9-10 տարեկան մանուկներ, երաժշտական զարմանալի կարողութիւններով օժտուած։ Բնական ձիրքերու այդ ժայթքումը կը տեսնուի նաեւ արտասահմանի մէջ,— այժմ ամէնուն ծանօթ է Րաֆֆիկը, այդ հրաշք-մանուկը, որ երաժշտական անման ձիրքեր ունի։ Հրաշք-աղջիկ մըն ալ այս, փոքրիկն Անժէլը, որ յայտնութիւն մըն է ոչ միայն իր վաղահաս մեկնութեամբը դաշնակին հետ, այլ եւ ստեղծագործելու գերազանցօրէն գնահատելի կարողութեամբը։ Լաւ որ կ'աճի շուքին տակ տաղանդաւոր եւ խմորուն իսկ արուեստագէտ դաշնակահարուհիի մը, Օր. Գոհարիկ Ղազարոսեանի, որ դաշնակին … ժամանակ՝ պիտի անդուլ աշխատէր բանալ նորածիլ տաղանդին թեւերը, թռիչք ու ճախրանք սորվեցնելու համար միաժամանակ։ Որովհետեւ արուեստագէտ կայ որ թէքնիքի տաղանդ ունի, արուեստագէտ ալ կայ — եւ մեծ արուեստագէտն այն է — որ թէքնիքի տաղանդին կը միացնէ ստեղծագործական տաղանդ

Օր. Գոհարիկ Ղազարոսեան այդ վերջին կարգի արուեստագէտներէն է այնպէս որ իր շուքին տակ աճող տաղանդը, վստահ ենք, պիտի չկասի ու մնայ չոր ու ցամաք թէքնիքի մը ցուցադրութեան մէջ, այլ միշտ պիտի բոցավառի։

Օր. Ղազարոսեան կը մասնակցի փոքրիկն Անժէլի տօնին։

Ն.

ԾԻԾԱՂ

Ճաշարանին մէջ.

— Կառսօն, բերած ձուկդ քանի՞ օրուան է։

— Զարմանալի հարցում, պարոն, բերածս ձուկ է եւ ոչ թէ գառնուկ. ծովուն մէջ անոնց տարիքը անկարելի է գիտնալ

— Ուրեմն առէք այս ձուկը եւ տարիքը որոշ գառնուկի մը բերէք։

ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԶԵՏԵՂՈՒՄԸ

Աթէնքի Նոր Օրը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 մայիս).

— «Ազգերու Դաշնակցութեան Նանսէնեան Օֆիսը պաշտօնապէս յանձն առած է Աթէնքի հայ չքաւոր գաղթականներուն զետեղման գործը։ Մանրամասնութիւնները տակաւին յայտնի չեն։ Շուտով կ'ունենանք եւ կը լուսաբանենք հանրութիւնը։

Նանսէնեան օֆիսը հայ գաղթականներու զետեղումով զբաղած է եւ տակաւին կը զբաղի Սուրիոյ մէջ, ուր մեծ թիւով գաղթականներ տուն տեղ եղած եւ հողին կապուած են, դառնալով արտադրող եւ ինքնապահ քաղաքացիներ սուրիական պետութեան։

Սուրիահայ գաղթականութեան զետեղման գործին ղեկավարութիւնը ստանձնած էր Գ. Գիւրնիէ, գործունեայ եւ սրտցաւ հայասէր մը, որ իր առաքելութիւնը գլուխ հանելու համար դժուարութիւններու եւ զոհողութիւններու առջեւ չընկրկեցաւ։

Կը յուսանք թէ Գ. Գիւրնիէի չափ նուիրում ցոյց պիտի տայ Նանսէնեան օֆիսի Աթէնքի ներկայացուցիչ Գ. Քօթէյնիկով, որուն ջանքերուն եւ դիմումներուն շնորհիւ էր որ պատկան նախարարութիւնը յօժարեցաւ գաղթականներուն զետեղման համար տրամադրած հողի տարածութիւնը կրկնապատկել։

Նանսէնեան օֆիսին ստանձնած յանձնառութեան մէջ ալ կարեւոր դեր խաղցած է Գ. Քօթէյնիքովի միջնորդութիւնը, որուն մինչեւ դրկած տեղեկագիրը վստահութիւն ներշնչած է Օֆիսին։

Զետեղման գործը այսքանով չի վերջանար սակայն։ Մեր կողմէ եւս տարուելիք մեծ աշխատանք կայ, մենք եւս մեր ճիգերը եւ կարելիութիւնները պէտք է տրամադրենք, որպէսզի մեր գաղթականութեան երկարել եւ տառապալից վիճակը միանգամ ընդ միշտ վերջ գտնէ եւ ապահովութեան նոր շրջան մը բացուի անոր համար։

Մեր խօսքը Բարեգործականին մասին է։ Գիտենք որ Բարեգործականը շատ ալ համաձայն չէ հայ գաղթականներու Յունաստանի մէջ զետեղման. Անոր փափաքն է ուժ տալ ներգաղթին եւ այդ նպատակին համար ալ կը շարունակէ դիմումներ ընել Երեւան, առանց սակայն դրական խոստում կամ հաւաստիք ստանալու։

Մեր ալ փափաքն է որ գաղթականութիւնը մաս առ մաս երկիր փոխադրուի եւ վերջնապէս հաստատուի հոն։ Բայց փափաքը ամէն բան չէ։ Ներգաղթը մեզմէ կախում չունի։ Մեր ուզելը կամ չուզելը որ եւ է դեր չի կատարեր։ Բայց նկատելով որ ներգաղթ ըլլալու պարագային ալ, հազիւ քանի մը հազար գաղթական փոխադրել կարելի պիտի ըլլայ, ինչպէս եղած է անցեալին, մեր աչքերուն վրայ պիտի ունենանք դարձեալ զետեղման խնդիրը։

Աթէնքի գաղթականներուն մէջ տեղաւորուած են մօտաւորապէս 15 հազար գաղթականներ. այս թիւին մեծամասնութիւնը տուն տեղ չունի, անտանելի վիճակի մէջ է։ Եթէ քանի մը հազարի ներգաղթ ալ ունենանք, անդին կը մնայ գաղթականութեան մեծ թիւ մը, որուն բախտը չենք կրնար ձգել պատահականութեան։

Հետեւաբար, Բարեգործականը պէտք չէ յոյսը ամբողջովին դնէ ներգաղթին վրայ։ Երեւան կատարուելիք դիմումները պատճառ չեն որ զետեղումը անտեսուի կամ անոր կարեւորութիւնը թերագնահատուի։

Բարեգործականին հետ, Կ. Խաչն ալ ի վիճակի է համեստ դեր մը կատարելու։ Կ. Խաչը ներկայիս ծաւալուն կազմակերպութիւն է, բազմահազար անդամ-անդամուհիներով։ Ան եւս բարոյական պարտականութիւն ունի աջակցելու եւ տարագիր ազգակիցներուն հանդէպ։ Ան եւս կրնայ նպաստել զետեղման գործին»։

Ամերիկեան ինքնաշարժի արտադրութիւնը

Մեծ գործադուլին եւ տնտեսական տագնապին բերումով ամերիկեան ինքնաշարժի արտադրութեան մէջ առաջ եկած խոշոր բացը կամ անկումը ոչ միայն գոցուած է, այլ եւ արտասովոր կերպով աւելցած է արտադրութիւնը։ Ուաշինկթընի Առեւտրական Սենեակին վերջին տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ ապրիլ ամսուան շրջանին՝ 139 հազար կառք շինուած է շաբաթական … Արտադրութեան մրցանիշը կոտրած այսպէս։ Անցեալ տարի միեւնոյն շաբթուան մէջ շինուած էր միայն 127,555։ Ամէնէն աւելի բարգաւաճ 1929ին շաբաթական արտադրութիւնն ալ 139,000ը անցած չէր։ Ներկայիս Մ. Նահանգներուն մէջ օրական արտադրութիւնն է 28,000 կառք, անձնական եւ բեռան։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (276)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Մէկ երկու Քիւրտեր դուրս թռան՝ բէկին հրամանը կատարելու։ Ժողովուրդը շփոթած՝ իրարու նայեցաւ. ոչ մէկը հասկցաւ բէկի հրամանի միտքը։ Գործիքներու կայլի նեղ տոպրակը ուսին նետած՝ նալպանտ Հասօն ներս մտաւ։ «Բէկ», ըսաւ, «ինծի կանչեր ես, ես քու ծառադ»։

Բէկը տաղտկալի նման խնդաց՝ Հասօյի ուսը ծեծելով. «Հասօ, կ'ըսեն, դու շատ վարպետ նալպանտ մըն ես, իմա՞լ է»։ Հասօն ուսերը վեր քաշելով ըսաւ. «Աստուած ամէն մարդու շնորհք մը տուած է, բէկ. բէկի տղան բէկութիւն կ'ընէ, չոպանի տղան ալ չոպանութիւն։ Ողորմած հէրս ալ նալպանտ էր. Ջէննէթի հուրի փերեաներու մէջ հանգստանայ անոր հոգին, ես ալ նալպանտութիւն կ'ընեմ … խաս երկաթէ կը շինեմ նալերը … մեխերը նոյնպէս կը զարնեմ, որ առանց հայուանի ոտքի խմորին հանդիպելու՝ եղունգի մէջէն դուրս կուգայ … քանի տարի է էս գործը կ'ընեմ, դեռ էշ մը չեմ կաղացուցեր» … Երբ Հասօն կը խօսէր, բէկը չարագուշակ ժպիտով մը կը նայէր Պետրոսին։ «Հը՞», կը

լէ՞ս, Պետրոս, Հասօն ինչ կ'ըսէ. դեռ էշ մը չէ կաղացուցեր, հա, հա, հա, հիմա մարիֆաթը պիտի ցուցնէ», ու ատամները սեղմած, աչքերը ոլորելով հրամայեց. «Էհ, Հասօ, շնորհքդ տեսնեմ, էս լակոտը նալէ», ու երեխայի թեւէն բռնած՝ նետեց թոնրատան մէջտեղը։ Զինքը բռնող Քրտերու ձեռքէն ազատուելու ի զուր փորձ մը ընելով՝ երեխայի մէկը գետին ինկաւ մարած վիճակի մէջ։

Ծերունի Կարոյի շրթները այնպէս կը դողային, որ պահ մը չկրցաւ պատմութիւնը շարունակել։ Աչքերը արցաած սարսափէն լայն բացուած էին։ Հայրքուկները կարծես քարացած լինէին, եւ ոչ իսկ ամենափոքր շշուկ մը, միայն Աւետ Գեւոյի շնչառութեան ծանր հեւքը կը լսուէր։

— Աչքը քոռնար Պետրոսին, շարունակեց ծերունին, աչքը քոռնար ու չտեսնար աչքին առջեւ կատարուածը։ Ինկած տեղէն բարձրանալ ուզեց, բայց բէկը ոտքը Պետրոսի գլխուն վրայ սեղմած՝ գետին փակցուց։ Թոնրատան մէջ եղողները, հայ թէ քիւրտ, սարսափահար իրարու կը նայէին, առանց բառ մը արտասանելու։ Նալպանտ Հասօն չըմած՝ քարացածի նման մնացեր էր։ «Ի՞նչ փէտի նման կեցեր ես, Հասօ, շուտ գործի անցիր» բարկացած պոռաց բէկը։

«Բէկ», ըսաւ ծերունի Հասօն՝ ամբողջ մարմնովը դողալով, «բէկ, վերը Աստուած կայ … կեանքիս մէջ էսպէս … միւտիր էֆէնտի, ոտքդ պագնիմ, դուն խօսք հասկցուր» … Միւտիրը ուսերը անտարբեր կերպով շարժեց ու կռնակը դարձուց, քթի տակէն մռլտալով. «Եթէ անհաւատ շունը չուզեր որ տղան նալուի, թող բերանը բանայ, գիտցածը պատմէ»։

Հասօն ամբողջ մարմնով կը դողար ջերմէ բռնուողի նման, ի զուր մէկ բէկէն կը խնդրէր մէկ միւտիրէն։

«Նալէ», պոռաց բէկը՝ ձեռքը կոզքի ատրճանակին նետելով, ու քայլ մը մօտեցաւ Հասօյին, «նալէ կ'ըսեմ, դուն որո՞ւ շունը եղար, որ հրամանս կրկնել կուտաս»։ Հասօն վախէն գոյնը նետած, ուժի տոպրակը գետին նետեց ու սասանիկ դողացող ձեռքերով նալերը դուրս բերաւ։ Երկու Քրտեր, մէկը երեխայի մէջքին վրայ նստած, միւսը ոտքը վեր բռնած էին … Երեխան վառեակի նման կը թփրտար Քրտերու ուժեղ ձեռքերուն մէջ … Ախ էնպէս, էնպէս լեղապատառ կուլար, որ քար սիրտն իսկ չէր դիմանար։ «Ամա՛ն մարէ, վայ պապօ, պապօ ջան, պապօ ջան» … Քրտերէն մէկը քուլոզով ծածկեց երեխայի բերանը … Հասօյի ձեռքը կը դողար … Երկու անգամ չկրցաւ ձեռքի չէքիճը մեխին զարնել … երրորդ անգամին … արիւնը շատրուանի նման վեր զարկաւ … Պետրոսը անկարող տեղէն շարժելու՝ եզան նման կը մռչար …

Ծերունին դարձեալ ձեռքերով դէմքը ծածկած՝ հոնգուր հոնգուր սկսաւ լալ։ Ոչ ոք սակայն ուշադրութիւն կը դարձնէր անոր լացին։

Հայրքուկներէն շատեր լուռ կ'արտասուէին։ Աւետ Գեւօն ծոցէն կարմիր թաշկինակը հանելով աչքերը չորցուց, տէրտէրի շրթունքները անձայն կը շարժէին։ Թերեւս կ'աղօթէր։ Լեւոնը քարի արձանի նման նստած՝ կարծես չէր իսկ լսած։ Թոնրատան մէջ կը լսուէր ծերունի Կարոյի հեկեկանքը, ու պառաւ տանտիրոջ գրպանուած հեծկլտուքը։

Յետո՞յ

Առանց որ եւ է շարժումի, կարծես մեքենաբար հարցուց Լեւոնը, որու ձայնը տարօրինակ կերպով դաժան ու սառն էր։ Ծերունին սարսափելով գլուխը վերցուց, ուղիղ նայեցաւ Լեւոնին, ու անմիջապէս աչքերը վար առաւ։ Եթէ դիւրով տեսնէր այդ մռայլ դէմքը՝ ապահովաբար սրտաճաք կը լինէր։

— Բէկը, Պետրոսի վրայ ծռած,— հեկեկանքը զսպել ջանալով շարունակեց ծերունին,— կը սպառնար, որ խօսի, զէնքերու տեղը յայտնէ։ Երեխայի սիրտ ճմլող ձայնը կը թնդար թոնրատան մէջ … Հասօն գործը վերջացուց ու պարկը շալկած, լալով փախաւ դուրս … Երեխայի երկու ոտքերն ալ … Մէկ ալ Պետրոսը գլուխը քիչ վերցուց ու իր վրայ կախուած բէկի աչքերուն նայեցաւ անզօր կատաղութեամբ։

Ծերունին, բազմաթիւ անգամներ ընդմիջելով պատմեց, թէ ինչպէս կատղած բէկը Պետրոսը կապել տուաւ սիւնին, ինչպէս անոր լայն շալվարի մէջ ողջ կատու մը դնել տուաւ, ու ինչպէս բարակ ճիպոտներով զօլամները սկսան ծեծել բանտարկուած կատուն, որ ճանկերով, ատամներով սկսաւ բզքտել Պետրոսի մարմինը։

— «Անհաւատ շան, խօսէ», — ինքնիրմէն ելած կը պոռար բէկը, — «խօսէ, վալահի մարմինդ կտոր կտոր կ'ընեմ, դեղի շներուն կը նետեմ»։ Պետրոսը սիւնին կապուած մաղիկ մաղիկ կը տորուէր ծանր տնքալով։

Կուրծքին ինկած գլուխը վերցուց։ Բէկն ու Պետրոսը իրարու նայեցան անօթի գայլերու նման։ Սարսափելի ցաւէն գալարուելով՝ Պետրոսը ըսաւ. «Կեցցէ Արդուլլահ բէկ, մեռցէ քեզ շունէ մը վատասերած լինելուէն» … Աս եղաւ խեղճ Պետրոսի վերջին խօսքը։ Բէկը գայլի նման յարձակեցաւ անոր վրայ, զօլամներն ալ այնքան տուին խեղճի գլխուն, որ մէկ երկու րոպէի մէջ անոր անկենդան մարմինը կախուեցաւ սիւնէն, չորի կտորի նման …

— Վե՞րջը …

Ծերունի Կարոյի ողջ մարմնէն սարսուռ մը անցաւ։ Լեւոնի պաղպաղ նման հասու ձայնը սառեցուց ծերունիի ողջ էութիւնը։ «Հա բէկի դաժանութիւնը», մտածեց Կարօն, «հա էս տղի մեծի անտարբեր վերաբերմունքը. էսպէս ալ դաժան սառնութիւն»։

— Պատմէ, հայրիկ,— առանց ծերունիին նայելու, յօնքերը թեթեւ մը կիտած՝ ըսաւ Լեւոնը,— յետոյ ի՞նչ ըրաւ բէկը։

— Բոլոր բռնուածներուն թեւերը ետեւէն իրարու կապած՝ բէկն ու միւտիրը զօլամներով միասին ճամբայ ելան։

Ճամբայ ելա՞ն, դէպի ո՞ւր։

— Ոստան, գայմագամին մօտ տանելու։

— Ուրեմն, ճամբան անոնց հանդիպեցաւ ք, յայտնապէս հետաքրքրուած հարցուց Լեւոնը, որու դէմքը վայրկենաբար կենդանացաւ։

— Պարոն Լեւոնին ըսեմ, ես անոնց հետ միասին եկայ. բռնուածներու հետ կուգայի …

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

«Ի հարկին օրը 24 ժամ կ'աշխատին»

Պ. Մուսոլինի կիրակի օր ճառ մը խօսելով արհեստապետութեանց ընդհ. ժողովին մէջ, յայտարարեց թէ երբեք պիտի չլքէ տնտեսական ինքնարաւութեան քաղաքականութիւնը: «Ան որ տնտեսական պաշարման ջուանով խեղդուելու վտանգը անցուց, գիտէ թէ ինչ պիտի խորհի եւ ինչ պիտի ընէ: Ոչ մէկ վարանում այս կէտին վրայ, քանի որ խնդիրը կապ ունի Իտալիոյ մեծ ժողովուրդին կեանքին հետ»:

Առաջնորդը յետոյ բացատրեց թէ Եթովպիոյ հարստութիւնները բազմաթիւ են, բայց հսկայական դժուարութիւններ կը ներկայացնէ անոնց շահագործումը: «Իտալացիները պատրաստ են օրը 24 ժամ աշխատելու, եթէ պէտք ըլլայ, հասնելու համար Փաշական պետութեան գերագոյն նպատակին: Մենք մինակ էինք Իտալիան պաշարող պետութեանց ուժին առջեւ: Հակառակ այդ պաշարման, մեր յաղթական լեգէոնները հերքեցին մամուլին ռազմախաղերը: Այդ օրէն ասդին նոր իրողութիւն մը արձանագրուեցաւ պատմութեան մէջ, — կայսրութեան հաստատումը՝ իր քաղաքական, զինուորական, բարոյական եւ տնտեսական խոր նշանակութեամբ»:

Տեսակցութեան մը առթիւ, Մուսոլինի բացատրեց թէ Իտալացիները միշտ կայսերական դգացումով տոգորուած են: Եւ յիշեց Միքէլ Անճելոյի շրջանը, երբ մեծ արուեստագէտներ Հռոմը կ'ընդունէին իբրեւ մայրաքաղաքը կայսրութեան:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՐԳԻՍ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ, անդամ Մարսէյլի համայնավար կուսակցութեան, որ վերջերս բուռն պայքար կը մղէր Գոմոնի թաղ. խորհուրդին դէմ, ձերբակալուեցաւ ոստիկանութեան կողմէ, գողցուած մասնի մը ծախու առած ըլլալով: Մատնին, որ 3000 ֆրանք կը գնահատուի, գողցուած էր դահարավաճառ Օրլաքոուայի խանութէն, Մորիս Փութիէի կողմէ, եւ 350 ֆրանքի ծախուած՝ գողօնաթաքոյց Սարգիսի, ինչպէս կը գրեն տեղական թերթերը: Մատնին իր քով գտնուած ըլլալով, յանձնուեցաւ տիրոջը:

ՑԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ ԵՂԱՒ յորս Սնօտըն, 73 տարեկան հասակին մէջ: Կ'ինր արքայական պալատին մէջ տրուած պարահանդէսին մէջ էր, երբ հաղորդեցին դոյժը: Ի բնէ տկարակազմ, Սնօտըն օժտուած էր սուր իմացականութեամբ եւ հզօր կամքով: Այնպէս որ երբ աշխատաւորական կուսակցութեան մէջ մտաւ, առաջնակարգ դիրք գրաւեց: Ելմտական նախարար էր Անգլիոյ ընկերվարական դահլիճին մէջ, 1924ին, յետոյ նորէն ընտրուեցաւ 1929—31: Պահ մը ազգ. դահլիճին ալ մասնակցելով, ի վերջոյ բոլորովին քաշուեցաւ:

ԻՐԱՔԻ ՀԱՄԱՐ 20 թօն ռազմանիւթ գնուած ըլլալով Զուիցերիոյ մէջ, ճամբայ հանուեցաւ Բուանի գծով: Ապրանքը, որ կ'արժէ երկու միլիոն ֆր., կը պարունակէ մասնաւորապէս հինգ փոքր թնդանօթներ եւ 12 թօն փամփուշտ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԱՆԹԵԼԸ մօրիկ բրած ըլլալով, խումբ մը քաղաքացիներ 2-6 տարի բանտարկութեան դատապարտուեցան Համպուրկի մէջ: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ չկայ օրէնք մը որ արգիլէ Մոսկուայի անթելին ունկնդրութիւնը, բայց կարգ մը պարագաներու մէջ այդ արարքը համազօր է դաւաճանութեան, քանի որ ունկնդիրները կրնան հակազերման լուրեր տարածել այդ միջոցաւ:

ՖԻԼԳԱՌԹԻ կիներուն եւ մանուկներուն տեղափոխութիւնը կը շարունակուի: Կիրակի օր 4000 հոգի եւս փոխադրուեցան: Այս շարթու աշխատանքը պիտի կրկնապատկուի, 20.000ը լրացնելու համար:

ՏՕՐԻՕ, նախկին համայնավարը, որ այժմ կատաղի պայքար մը կը մղէ Մոսկուայի դէմ, մայիս 24էն սկսեալ պիտի հրատարակէ «Լա Լիպէռթէ» օրաթերթը, իր բոլոր աշխատակիցները կեդրոնացնելով անոր մէջ: Կը նշանակէ թէ պիտի սաստկացնէ պայքարը, քանի որ մինչեւ հիմա միայն շաբաթաթերթ մը ունէր, «Էմանսիփասիոն Նասիոնալ»:

ԶՕՐ. ՆԻՕՐԻՆԿ Վիեննայի մէջ կարեւոր տեսակցութիւններ պիտի ունենար, բայց վերջին պահուն ետ կեցաւ եւ Պերլին վերադարձաւ օդանաւով: Տակաւին որոշում տրուած չէ Մուսոլինիի այցելութեան մասին:

ԵՐՐՈՐԴ ՇԱԲԱԹՆ է որ կը շարունակուի Լոնտոնի հանրակառքերուն գործադուլը եւ դեռ յոյս չերեւար լուծելու տագնապը: Ընդհակառակն, ուրիշ գործադուլներ ալ կը վախցուի:

ԿԻՆ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ գտնուեցաւ Մեթրոյի վակոնի մը մէջ, կիրակի իրիկուն, Փորթ տը Շարանթոնի եւ Փորթ Տօռէի կայաններուն միջեւ: Զոհը, այրի տիկին Թուաս, գանձապահուհի էր գինեբարային հաստատութեան մը մէջ, բայց կը կարծուի թէ ուրիշ կապակցութիւններ ալ ունէր: Նախ կարծուեցաւ թէ անձնասպան եղած է, բայց դանակը մինչեւ կոթը մխուած էր վզին աջ կողմէն, կարելով փողերակը:

14 ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐՆԵՐ ձերբակալուեցան Լէնինկրատի, Օտեսայի եւ Քիէվի մէջ: Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին ընկերային ապահովագրութեանց դրասենեակին վարիչը, ուսուցիչներու միութեան նախագահը, գիտական հետազօտութեանց օգնական վարիչը եւն.: Բոլորն ալ ամբաստանուած են իբրեւ հակայեղափոխական կամ դեղծարար:

15 ԵՐԿԻՐՆԵՐԷ 30.000 նախկին ռազմիկներ իրենց տարեկան ժողովը գումարեցին էքս լէ Պէնի մէջ, ճառեր խօսելով ի փառս խաղաղութեան: Այս առթիւ թափօր մըն ալ կազմուեցաւ:

ՀՕԼԻՈՒՈՒՏի մէջ, բանթողները լոլիկ եւ ուրիշ նիւթեր նետեցին չորս մը «աստղ»երու վրայ, որոնք խախտած էին գործադուլը: Շարժումը կը ծաւալի հետզհետէ:

"ՎԷՄ„

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «Վէմ»ի ժԸ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.

Խմբագրութիւն՝ բաժանորդագրութեան նոր շրջանի շէմքին.— Ա. Արեգեան՝ Միջազգային դաշնագիրներ Հայաստանի մասին.— Եր. Հայրապետեան՝ Հայ թատերական գրականութեան զարգացման ընթացքը.— Տոքթ. Վ. Ց. Թորգոմեան՝ Ցուցատետրէս.— Հմ. Մանուկեան՝ Դէպքերը Վասպուրականում.— Ս. Վր.՝ Հայ-Վրացական միութիւնը.— Հայ-Հայկական բանակցութիւններ.— Հին թուղթեր.— Անցեալը.— Զօր. Մ. Մելիք Մուրատեան, Վարդ Մախոխեան, Կեանք եւ Մշակոյթ.— Քէմանչիստ Ռուբէն, Ս. Վ.— Րաֆֆիի Ցոբելեանը: Եւրկրիի դէպքը: Գիրք եւ մամուլ: Գրախօսական, խմբագրութեան կողմից, յաւելուած: Վահրամ եպ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը:

Խմբագրութիւնը շատ կը խնդրէ բաժանորդներէն փութացնել բաժնեգիններու ճարումը: Մասնաւորապէս կը խնդրուի Ֆրանսայի բաժանորդներէն ջանալ շուտով փակել իրենց հաշիւները, որով մեծ աջակցութիւն ցոյց տուած կը լինին խմբագրութեան: Փարիզի բաժանորդները կարող են բաժնեգինը ուղարկել Լ. Գեւոնեանի հասցէով «Յառաջ»ի խմբագրատուն, Մարսէյլինը՝ Ն. Կակոսեանին 49 rue Nationale: Կամ ուղղակի խմբագրութեան՝ S. Vratzian, 13 Rue des Platanes Plessis-Robinson. (Seine)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ ՀԻՒԱՆԴՏԵՍ

Հատակերգութիւնը մէկ արար:

Գին՝ 5 ֆրանք.

Գրմեալ ծեսըինակին— 17 rue Damesme, Paris (13)

(կարելի է ստանալ գիրքը՝ ղրկելով 5 ֆր ի դրոշմաթուղթ):

Օգնութեան պէտք ունին

Մալաթացի ԶԱՐԹՕՆՔը (հինգ հատոր) եւ ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆը (երկու հատոր), համագումար ԵՕԹԸ հատոր ծախու են 4 տոլարի:

«Արարատ» Հրատ. Ընկերութիւն, P. O. Box 197 Astor Sta. Boston, Mass. (U. S. A.)

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՌՈՒՍ ՀԱՅՄԱՆԳԱՄՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ (52 rue Regnault, Paris 13) կը ծանուցանէ թէ Միջազգային Ցուցահանդէսի միջոցին վարձու կու տայ իր հանրակացարանին մէջ, մէկ հոգիի համար մէկ անկողին հետեւեալ պայմաններով —

1 օրուան համար	10 ֆր.
Շաբաթը	60 ֆր.
Երկու շաբաթը	110 ֆր.

Կը տրուի նաեւ առտուան ճաշ 4.50 ֆրանք: Ճաշարանի տնօրէն՝ Ճավէրնէճ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մարզուանցի Հաւուտաղեան Յակոբին աղջիկը Աղաւնի (բուն մականունը Թորոսեան) կը փնտռէ իր եղբայրները Օհաննէս, Նշան, Տիգրան եւ Միսաք, ինչպէս նաեւ իր հօրեղբօր որդիները՝ Արմենակ, Մեսրոպ, Միհրան, Սամուէլ եւ Ռուբէն: Հօրեղբօրորդիները մեծ պատերազմէն առաջ Ամերիկա գացած էին եւ այժմ հոն կը գտնուին: Կը խնդրուի իրենց հասցէն իմացնել Աղաւնի Շիրվանեանի, 23, Rue Danton, Issy les Moulinaux, (Seine), France:

Կը խնդրուի Ամերիկայի հայ թերթերէն արտատպել:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Գրեց՝ Գ. Գիւզալեան

Հրատ. «Արագ» Հրատարակչական ընկերութեան թիւ 1: Պէյրութ, 1937: Գին 10 ֆրանք: Ստանալու համար դիմել — Sarkis Pakhdikian, B. P. 589 Beyrouth (Liban).

Կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ Թիւ 1

(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

«ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ» եւ «Հ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ», գրեցին տեղակալ՝ Ց. Սահակեան եւ գնդ. Տ. Բաղդասարեան

Հայրենակիցներ, յիշեցէք թէ ինչ հետաքրքրութեամբ եւ հեւքհեւ կարդացիք մեր մօտիկ ու փոթորկալից անցեալի այս յուզիչ եւ անողք յուշերը «Յառաջ»ի մէջ:

Արդ այդ բոլորը ամփոփուած, վերամշակուած ձեւի կը ներկայացուին գրուած հատորի մը մէջ, տպագրուած մաքուր թուղթի վրայ եւ զարդարուած բազմաթիւ նկարներով եւ քարտէսներով:

Այժմէն իսկ բաժանորդագրուելու եւ ստանալու համար դիմել — ՖՐԱՆՍԱ, Միութեանս կեդրոնատեղին 163, Av. Jean Jaurès, Paris.

Պալքաններ՝ Ց. Սահակեան, St. Atelenlor N. 29, Constantza, Roumanie.

Սոֆիա՝ «Մասիս» Հրատարակ. Ընկ. Ցար Սիմէոն, թիւ 72:

Իրաք—Սուրիա՝ Գ. Սիւրմէնեան, New Street, Bagdad—Irak.

Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, 51, Rue Monsieur Le Prince, Paris, որուն կը նաեւ դիմել բոլոր այն վայրերէն, որոնց առանձին հասցէ չենք տուած

Գինը՝ Ֆրանսա, Լիբանան, Սուրիա եւ Պալքաններ 10 ֆր.

Ամերիկա, Անգլիա, Իտալիա, Իրաք, Կիպրոս, Զուիցերիա 15 ֆր.

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅ ՆՈՒԱԳԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒՆ

Մայրագոյն Արեւելքի մէջ կան քանի մը հարիւր հայ ընտանիքներ, որոնց շատերը ունին իրենց տներում վիքթրոլ ելեկտրոլեր: Բայց հեռու լինելով Հայկական գաղութներու կեդրոնից զրկուած են հայ փլաքներու միջոցով լսել հայերէն երգը:

Ուստի ով որ կ'ուզէ քանի մը հարիւր հայերէն փլաքներ ծախել, թող ղրկէ ինծի հայերէն նորագոյն պլասթինքաներու ճոխ քաթալոկը:

Կարելի է հինգ պլաստինքա լաւերից որպէս նմոյշ Ճանխայ Հոնկքոնկ պանքի վրայ ուղարկել (5 հատ ինծամար մաքս չեն վերցներ) փոխարժէքը վճարելով նմոյշը կը ստանամ:

Իսկ ձեռնտու լինելուն մեծ ապացոյցն է կը ստանաք Տայրէն որ ազատ մաքսի քաղաք է, ուրկէց կը ղրկենք զանազան քաղաքներ: Իմ հասցէն է M. Tatzian, 23, Naniwadori, confectionery Ararat, Mukden (Manchudiko).

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme. PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՄԱՅԻՍ
MERCREDI 19 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3424

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ «ԱՆԲԱՂՋԱԼԻ»ՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Սթէֆան Լօզան ցաւով դիտել կու տայ, որ օտար ժողովուրդներու տաշտին փրփուրը կը թափի Փարիզի մէջ, — գողեր, ոճրագործներ եւ դատար - կամութիւններ, ի՛նչ ազգէ որ կ'ուզէք, ժամադրուած են կարծես Լոյս - Քաղաքին մէջ:

Ոստիկանութիւնը յանախ կը ծերբակալէ զանոնք, կը բանտարկէ կամ կ'արտաքսէ, — շաբաթ մը վերջ դարձեալ Փարիզ հասած են անոնք: Դռնէն վռնտես, պատուհանէն կը մտնեն: Աչքակողմեան թերթերուն սահմանուած օտարականի խօսք բաց անգամ մը, — ալ խօսիր չկայ Հրէին ու հերանացին, կը խառնեն խեղճ Հայն ալ անբաղձալիներու կարգին:

Սթէֆան Լօզան կը թուի թէ յուսահատած է վարչական ծանօթ միջոցներէն, որ փորձուեցան, այս վերջին տարիներուն, օտար ազգերու «աղտոտ փրփուրը» մաքրելու համար Լոյս - Քաղաքին հորիզոնէն: Ու կ'առաջարկէ նոր միջոցներ.—

1. Օտարականներու յատուկ բանտախցերներ սահմանել, օրինակ՝ Ափրիկեան գաղութներուն մէջ եւ հոն փոխադրել բոլոր անբաղձալիները, ճիշդ ինչպէս պատերազմական գերիները կը գետեղուէին մասնաւոր ճամբարներու մէջ:

2. Փակել Ֆրանսայի դուռները ճիշդ ինչպէս փակած են Ռուսիա եւ Անգլիա:

3. Անցնցելի մելանով մը, ճիշդ ինչպէս բնդհ. պատերազմի ժամանակ՝ գործիներուն կռնակին կը դրոշմուէին P.G. տառերը, անբաղձալիներուն կռնակին վրայ դրոշմել անուն մը կամ նշան մը:

Այս վերջին եղանակը պիտի յանձնարարէի գործադրել նաեւ հայ մամուլին մէջ:

Հայ մամուլն ալ դարձած է այն տաշտը, ուր մեր մտաւորականութիւնը կը թափէ իր աղտոտ փրփուրը ազատելով նաեւ ամէնէն մաքուր մտաւորականին աշխատանքը: Դժուար է արգիլել որ այդ աղտոտ փրփուրը չթափի հայ մամուլէն ներս, չես կրնար հակակշռել անբաղձալիները.— դռնէն վռնտես, պատուհանէն կը մտնեն: Իբրեւ ռամկավար ապուր մը կ'ուտէ՝ կ'արտաքսես, կարմիր շապիկ կը հագնի՝ համայնավարի անձնագիրով ներս կը մտնէ: Դաշնակցութեան մէջ սպրդած քոսոտ այծ մը յանցանքի վրայ կը բռնես՝ դուրս կը նետես, Սթալինական դարձած՝ ներս կը մտնէ խուլէն: Մէկ թերթէն կը վռնտես, ուրիշ թերթի մը մէջ կը տեղաւորուի նոր սուրբի պէս: Քեզի կուգայ Ռուսին կը հայհոյէ, անդին կ'երթայ Ռուսը կը գովէ, — քիչ որ մնայ՝ Թուրքն ալ կը գովէ, ի հեճուկս քեզի:

Ի՞նչպէս, ի՞նչպէս պատժես մեր տաշտին այս «աղտոտ փրփուրը»: Հին մեթոտները ազդու չեն ըլլար, — Սթէֆան Լօզանի մեթոտը խելքի մօտիկ է քիչ մը:

Տարե՛նք նախ առար հայ մամուլի անբաղձալիներուն, — յանախ է դրոշմել երկու տառ, յետոյ կ'որոշենք թէ ի՞նչ տառ, եւ ընթերցողն ալ կը հասկնայ թէ ի՞նչ ապրանք է հայ մամուլը Արեւմուտքի դարձնող «անբաղձալին»:

ԱՐԱՋ

ՏՈՂԱՇԱՐ ՄԵՔԵՆԱՆ ԽԱՆԳԱՐՈՒԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ, ՀԱՐԿԱԴՐՈՒԵՑԱՆՔ ՉԱՆՑ ԱՌՆԵԼ ՃԵՍՕՐՈՒԱՆ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆԸ ԵՒ ԿԱՐԳ ՄԸ ԼՈՒՐԵՐ:

ՄԻՈՒԹԷՎԷԼԼԻՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Փոխատուութիւնները պետական խորհուրդին կը դիմեն

Պոլսոյ թերթերուն մէջ կը կարդանք (14 մայիս). — Միւթէվէլլիի դրութիւնը, որուն թեկնածու ներկայանալու համար վերջերս հրահանգներ ուղղուած են Էվգաֆի տեսչութեանց կողմէ, նկատելով որ կը հակասէ Ազգ. Մեծ Ժողովի կողմէ վաւերացուած Էվգաֆի նոր օրէնքին, ինչպէս նաեւ չի համապատասխաներ նախապէս Պետական Խորհուրդի կողմէ տրուած վճռին, որոշուած է որ Թաղ. Խորհուրդներու կողմէ դիմում կատարուի Պետ. Խորհուրդին մօտ:

Ցանուն Թաղ. Խորհուրդներու, այս դիմումը կատարելու համար Անգարա կը մեկնին Գ. Գ. Լ. Գույումճեան եւ Կ. Բարունի:

** Միակ միւթէվէլլիի խնդրի մասին Անգարա մեկնող յոյն պատուիրակութիւնը երէկ առտու վերադարձած է:

** Կը հերքուի այն լուրը թէ յետաձգուած է միւթէվէլլիներու ընտրութեան վերաբերեալ որոշումին գործադրութիւնը:

** Փոքրամասնութեանց եւ մասնաւոր վարքիններու (միւլհագ) մատակարարութեանց համար միւթէվէլլիի թեկնածու ներկայացողները պէտք է լրացնեն հետեւեալ պայմանները. — Թուրք հպատակ ըլլալ, պատիւը վտանգող յանցանքով վճռուած բանտարկութիւն չունենալ, առ նուազն նախակրթարանէն շրջանաւարտ ըլլալ եւ կատարուելիք քննութեան մէջ յաջողիլ: Ասկէ զատ թեկնածուն մտային թէ մարմնական թերութիւններէ զերծ պէտք է ըլլայ եւ համայնքի վաքֆներու համար սովորական դարձած պայմանները ունենայ:

Թեկնածուներուն 15 հարցումներ պիտի ըլլան: Յաջողածներու քննութեանց տեղեկագիրը ընդհ. տեսչութեան կողմէ (Անգարա) վաւերացուելէ յետոյ միայն թեկնածուները պիտի կրնան միւթէվէլլի ըլլալ:

** Փոքրամասնութեանց վարժարաններուն մէջ Թուրքերէնի, պատմութեան եւ աշխարհագրութեան դասերը յառաջիկայ տարեշրջանէն սկսեալ պիտի աւելնան:

ԻՏԱԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐՆ ու թագուհին Փէշթա գացին երէկ, ընկերակցութեամբ արտաքին նախարարին եւ բազմաթիւ պաշտօնատարներու:

ՏԱԿԱՒԻՆ ՉԷ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԱԾ Փարիզի Մեթրոյին մէջ կատարուած սպանութեան գաղտնիքը: Զոհը, գեղանին Նոլանտան, բան չէր կրցած արտասանել, երբ գտան զինքը վակոնին մէջ, արդէն հոգեվարք: Կը կարծուի թէ մարդասպանը դանակը կնոջ վզին մէջ խրելէ վերջ, անհետացած է, կառախումբին մեկնելէն առաջ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼՊ ԱՆԻՈՅ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ՉՍՊՈՒԱԾ

Համայնավարնե՞րը սարքած էին

Ալպանական կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը կը ծանուցանէ թէ արագօրէն զսպուեցաւ հարաւային գաւառներու մէջ ծագած ապստամբութիւնը: Զեկոյցը կ'աւելցնէ թէ կառավարական զօրքը առանց դիմադրութեան գրաւեց Արկիրոքասթրօ եւ Թէփէլէնի քաղաքները, որոնց պահակազօրքը եւ ոստիկան - զինուորները միացած էին ապստամբներուն:

Շարժումին վարիչն էր Էթհէմ Թօթօ, պահպանողական մը որ ներքին նախարար էր երկու տարի առաջ եւ որ վերջերս գլուխն անցաւ ներկայ կառավարութեան արդիացման քաղաքականութեան դէմ սարքուած ընդդիմութեան: Շարժումը մանաւանդ ուղղուած էր կիներու ազատագրման դէմ: Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ Էթհէմ Թօթոյի կուսակիցները մեծ մասով համայնավարներ են, որոնք յաջողած էին իրենց կողմը շահիլ հարաւային Ալպանիոյ պահակազօրքը, կազմակերպուած քարոզութեամբ մը:

Տարբեր աղբիւրէ հաղորդուած լուրերու համաձայն, ապստամբները պարտուած են բուռն կռիւներէ վերջ, որոնք ծանր կորուստներ պատճառած են երկու կողմերուն ալ: Պելկրատի թերթերը կ'ըսեն թէ կռիւները կը շարունակուին դեռ:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ նշանակութիւն չեն տար այս ապստամբութեան: Նմանօրինակ շարժում մը տեղի ունեցաւ 1935ին, երբ 30 ապստամբներ մահուան դատապարտուեցան, իսկ 213 հոգի ծերկարատեւ բանտարկութեան: Այս ծանր տնօրինութիւնները մեծ դժգոհութիւն պատճառեցին եւ կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ հրաժարիլ: Թէեւ Զօկու թագաւորը ընդհ. ներում շնորհեց, բայց ներկայ կառավարութիւնը շարունակեց իր պայքարը երիտասարդ մահմէտականներու պահպանողական շարժման դէմ, համայնավարութեամբ ամբաստանելով զանոնք:

Օրուան հեռագիրները չեն յայտներ թէ ի՛նչ եղած է Էթհէմ Թօթօ, բայց կ'ըսեն թէ անոր եղբայրը սպաննուած է ուրիշ երկու քաղաքացիներու հետ, Վալոնայի ճամբուն վրայ:

«Մեսաժերօ» հաղորդելով ապստամբութեան լուրը, կ'ըսէ թէ շարժումը ուղղուած էր օրուան իշխանութեան բռնութեանց եւ խառնակ տիրապետութեան դէմ: «Ուսանողները, ոստիկան - զինուորները որոնք զաւակներն են գիւղացիներու եւ խեղճուկրակ Թոշակ մը կը ստանան, լեռնականները նորէն զէնք վերցուցին ժողովրդավար հանրապետութեան մը եւ իրենց երկրին անկախութեան համար: Էթհէմ Թօթօ, որ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ Արկիրոքասթրոյի նահանգին մէջ, գլուխն անցած է ապստամբական շարժման որ չէ պարտուած, այլ կրնայ արագօրէն տարածուիլ ամբողջ երկրին մէջ»:

Անգլիա եւ Գերմանիա պիտի բանակցի՞ն

Անգլիոյ թագաւորին թագադրութեան առթիւ Լոնտոն գացած էր Գերմանիոյ պատերազմական նախարարը, մարաջախտ Պլոմպերկ, որ տեսակցութիւններ ունեցաւ դահլիճին անդամներուն հետ: Այս պարագան դանազան ենթադրութեանց տեղի տուած ըլլալով, Լոնտոնի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ կը յայտարարեն թէ հաւանական է որ մօտերս բանակցութիւններ կատարուին երկու երկիրներուն միջեւ: Բայց եւ այնպէս, անգլիական թերթերը վիճել կուտան թէ մթնոլորտը բաւական մեղմացած է: «Տէյլի Մէյլ»ի կարծիքով, Անգլիոյ նախարարները գերման մարաջախտին հետ խօսած ատեն, թելադրած են հրատարակութեան տալ բոլոր եւրոպական պետութեանց զինուորական նշմարագոյնները, այսպէս վերջ տալով սպառազինութեանց դաշտին: Կ'ըսուի նաեւ թէ Մ. Նահանգներու նախագահին ներկայացուցիչը առաջարկած է 10 առ հարիւր կրճատել զինուորական նշմարագոյնները, բայց Անգլիա մերժած է, յայտնելով թէ չի կրնար վերաքննել իր վերազինման ծրագիրը, ցորչափ իրականացած չէ պաշտպանութեան ներկայ ծրագիրը: Իսկ ուրիշ թերթ մը կը գրէ թէ աշխարհ կը գտնուի կարեւոր բանակցութեանց նախօրեակին: Այդ բանակցութիւններէն առաջինը պիտի ծառայէ դաշինք մը մը կնքելու Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ, Լոքառնոյի հիման վրայ, երաշխաւորութեամբ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ: Միեւնոյն ատեն ջանքեր պիտի թափուին հասկցնելու համար Գերմանիոյ թէ ազատ է միանալու Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին

Պերլինի մէջ ալ շատ կը գրադին անգլօ-գերման յարաբերութիւններով: Կարգ մը թերթեր ցաւ կը յայտնեն որ երկու երկիրները բարւոք յարաբերութիւններ չեն սածեր, հակառակ իրենց ազգակցութեան: Անոնց կարծիքով, այդ յարաբերութիւնները աղդուած են Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի յարաբերութիւններէն

Քաղաքական խորհրդակցութիւններ Փարիզի մէջ

Այս միջոցին դիւանագիտական եռուզեռ մը կը տիրէ Փարիզի մէջ: Անգլիոյ թագադրութեան հանդէսները վերջացած ըլլալով, հետզհետէ երեւելիներ կը հասնին այստեղ: Երէկ Փարիզ եկան Եուկոսլավիոյ խնամակալ իշխանը եւ Խ. Միութեան արտաքին գործավարը, Լիթվինով: Իսկ այսօր կը սպասուի Աւստրիոյ արտաքին նախարարը: Երեքն ալ կարեւոր խօսակցութիւններ պիտի ունենան Պ. Իվօն Տէլպոսի հետ: Իսկ հինգշաբթի կամ ուրբաթ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը Պրիւքսէլ պիտի երթայ, խորհրդակցելու համար պելժիական կառավարութեան հետ:

Այս միջոցին երկու կարեւոր խնդիրներ կը զբաղեցնեն Եւրոպայի դիւանագէտները: Առաջինը՝ նոր Լոքառնոյի մը կնքումն է, որուն վրայ կը պնդէ Անգլիա, Հռենոսեան շրջանին վերազինումէն ի վեր, միւսը՝ Աւստրիոյ անկախութեան երաշխաւորութիւնը, որով մեծապէս շահագրգռուած է Ֆրանսա, մանաւանդ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ մերձեցումէն ի վեր:

Նոր Լոքառնոյի մասին իրազեկներ կ'ըսեն թէ Գերմանիոյ պատերազմական նախարարը Լոնտոն գտնուած ատեն ծրագիր մը ներկայացուց, որուն հաւանութիւն յայտնած է Անգլիոյ արտաքին նախարարը, պայմանաւ որ Ֆրանսա եւս հաւանի: Իսկ Լիթվինով կ'ուզէ իմանալ թէ նոր Լոքառնոն ինչ ազդեցութիւն պիտի ունենայ Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին վրայ:

Անգլիոյ եւ Իտալիոյ յարաբերութիւնները

Հռոմի քաղաքական շրջանակներուն խօսակցութեանց մէջ կարեւոր տեղ մը կը բռնեն Անգլիոյ հետ եղած յարաբերութիւնները: Այս առթիւ ուշադրութիւն գրաւած է արտաքին նախարարին վերապահ դիրքը: Կոմս Չիանօ իր ճառին մէջ բառ չարտասանեց անգլօ-իտալական համաձայնութեան մասին, լռութեամբ անցաւ թագադրութեան հանդէսը եւ յիշեց միայն անպատասխանի խօսքի մը, որ ուշացուց երկու երկիրներուն մերձեցման զարգացումը: Կը կարծուի թէ այս խօսքը կ'ակնարկէ Նէկիւսին եղած նուէրին:

Բայց եւ այնպէս, այս իրողութենէն պէտք չէ հետեւցնել թէ Իտալիա կ'ուզէ ծայրայեղութեան երթալ ընդդէմ Անգլիոյ: Անշուշտ Իտալիա կը պահէ իր դիրքը՝ Միջերկրականի հանդէպ, բայց չուզեր փակել բոլոր դուռները կամ խորտակել կամուրջները: Այսպէս ըլլալով հանդերձ, Իտալիա որ եւ է նախաձեռնութիւն պիտի չառնէ, սպասելով Անգլիոյ բռնելիք դիրքին, որպէսզի անոր համեմատ ճշդէ իր քաղաքականութիւնը:

** «Քորրիէրա տ'Իթալիա» յօդուած մը հրատարակեց հետեւեալ խորագրով. «Ճորճ Զ. Թագաւոր Ֆրանսայի»: Ամբողջ գրութիւնը սուր հեգնութիւն մըն է Ֆրանսայի դէմ, որ կը ներկայացուի իբրեւ Անգլիոյ կալուածը: Անհաւանիկ հատուած մը.

— «Ֆրանսայի խորհրդարանը շուտով բանաձեւ մը պիտի քուէարկէ, որուն համաձայն Քրէսի, Ազէնքուր եւ Վաթերլօ ազգ. տօն պիտի հռչակուին: Ուէսթմինսթրրի յառաջիկայ թագադրութեան արարողութեանց ներկայ պիտի ըլլայ Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահը, ոչ թէ իբրեւ անկախ եւ գերիշխան պետութեան մը գլխաւորը, այլ քով քովի Պարտասյի Բաճային եւ Զանզիպարի սուլթանին»

Թերթը կ'աւելցնէ թէ՝ թագադրութեան առթիւ փարիզեան մամուլին մէջ երեւցած բազմաթիւ յօդուածներէն եւ լուսանկարներէն վերջ, Ֆրանսա ինքզինքը դուրս ձգեց բրիտանական գաղթապետութեանց շարքէն եւ դարձաւ պարզ գաղթավայր մը:

Թուրքիոյ դերը Պալքաններու մէջ

Թ. Ր. Արաս, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ, Պուքրէշէն մեկնելէ առաջ: Բացատրեց թէ ինչ որ կ'ընեն երկու երկիրներուն կառավարութիւնները, կը բխի բուն իսկ իրենց փոխադարձ զգացումներէն: «Ամէն բան կը մօտեցնէ մեզ, ոչ մէկ բան կը բաժնէ: Այս պէտք է ըլլայ ամբողջ Պալքաններու նշանաբանը»: Իր կարծիքով, Պալքանեան գործակցութեան ուրիշ մեծ յառաջդիմութիւններ կը կատարէ Պուլկարիոյ զանգուածներուն մէջ եւ կը յուսայ որ վարիչներն ալ այս տեսակէտը պիտի ընդունին մօտերս: Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի յարաբերութեանց, Թ. Արաս յայտարարեց.

— Ալեքսանտրէթի խնդիրը պիտի լուծուի այս ամսուան վերջը, Ազգերու ժողովին մէջ եւ այն ատեն աքանչելի պիտի ըլլան Ֆրանքօ-Թուրք յարաբերութիւնները: Մնաց որ, Ալէքսանտրէթի ներքին խնդիրը երբեք չէ խանգարած Փարիզի եւ Էնգիւրիի փոխադարձ բարեկամութիւնը:

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը նախընտրելի կը գտնէ որ գործադրուի անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը Միջերկրականի մասին, փոխանակ նոր դաշինք մը կնքելու, ինչպէս կը թելադրուի:

Թուրքօ-խորհրդային բարեկամութեան մասին ալ ջերմ գոհունակութիւն յայտնելէ վերջ, Թ. Ր. Արաս հաստատեց թէ Էնկիւրի հրաւիրած է Ռումանիոյ վարչապետը, Թուրքիոյ ազգ. տօնին առթիւ, յառաջիկայ հոկտեմբերին: Ետոյ հաստատեց թէ մօտերս Էնկիւրի պիտի այցելէ կոմս Չիանօ, Իտալիոյ արտաքին նախարարը, իսկ ինք պաշտօնապէս պիտի այցելէ Պաղտատ, Թէհրան եւ Մոսկուա:

Քաղաքական գետնի վրայ կատարեալ համաձայնութիւն գոյացած ըլլալով Թուրքիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ, մօտերս առեւտրական դաշնագիր մըն ալ պիտի կնքուի:

Սպանիոյ դահլիճը կազմեց ընկերվարական մը

Պ. Խուան Նէկրին, ընկերվարական նախարար մը, յաջողեցաւ կազմել Սպանիոյ նոր դահլիճը, որուն մէջ կը գտնուին երեք ընկերվարականներ եւ երկու համայնավարներ: Այս վերջիններուն տրուած են կրթական եւ հողագործական նախարարութիւնները: Տեղ չէ տրուած անիշխանականներուն:

Նոր վարչապետը 45 տարեկան է, բժիշկ եւ տնտեսական գիտութեանց դասախօս Մատրիտի համալսարանին մէջ: Կը ներկայացնէ ընկերվարական կուսակցութեան կեդրոնական ձգտումը:

**Վերջին լուրերու համաձայն, ապստամբները միայն ինը մղոն հեռու կը գտնուին Պիլպաօ քաղաքէն: Կռիւները սաստկացած են եւ ապստամբները կը յուսան անձնատուութեան մղել քաղաքին 250,000 բնակիչները: Բայց եւ այնպէս պահակազօրքը քաջաբար կը դիմադրէ: Վեցերորդ շաբաթն է որ կռիւներ կը մղուին այս ճակատին վրայ:

Զինուորական խորհուրդներ Խ. Միութեան մէջ

Խորհրդային իշխանութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն զինուորական խորհուրդներ պիտի կազմուին ամբողջ երկրին մէջ, արտակարգ լիազօրութիւններով: Իւրաքանչիւր խորհուրդ գերագոյն իշխանութիւն ունի վարելու իր շրջանին զինուորական գործերը եւ շարժման մէջ դնելու բնակչութիւնը, երկաթուղիները եւ հաղորդակցութեան միւս միջոցները: Իւրաքանչիւր զինուորական խորհուրդ պիտի բաղկանայ երեք հոգիէ, — շրջանին հրամանատարը եւ երկու նշանակուելի անդամներ: Այս խորհուրդներուն գլխաւոր գործը պիտի ըլլայ պայքարիլ ներքին եւ օտար թշնամիներու, լրտեսներու, ահաբեկիչներու եւ խափանարարներու դէմ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՊՏՈՅՏՆԵՐԸ

Կարգ մը այցելութիւններ իրարու [illegible] չամիս Շուշնիկը եւ իր արտաքին նախարարը՝ Կիխտօ Շմիտ Վիեննայէն զացին:

Իսկ Զօր. Կէօրինկ ու գերման արտաքին նախարար Ֆոն Նոյրաթ՝ Հռոմ այցելեցին:

Գալով է, որ այս կրկնակի տեսակցութիւններուն նպատակն էր լուսաբանել կարգ մը հարցեր, որոնք կապուած են Իտալիոյ եւ Աւստրիոյ՝ մէկ կողմէ, ու Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ՝ միւս կողմէն. Առանցմէ զատ, Աւս- [illegible] տրիա, պատերազմէն ասդին առաջին անգամն ըլլալով, այցելեց Թո- [illegible] ժինա՝ Աւստրիան ու Հունգարիան շահագրգռող հարցերու լուսաբանութեան համար: Անշուշտ, Պուտա- [illegible] մի մէջ քննուեցան նաեւ այդ երկու

ջորէն մաանուլն, քանի որ Պերլինի տրամադրութիւններուն դէմ միայն Հռոմն էր որ վստահելի նեցուկ մըն էր. Բայց, Աւստրիա ջանաց նոր տարածումներ փնտռել՝ իր անկախութիւնը անվթար պահելու համար: Ծանօթ են, այդ օրերուն, Վիեննա — Փրակա մերձեցումի փորձերը: Նոյնիսկ դրուեցաւ թէ ծիր կը թափուի Աւստրիան քաշելու միւս խմբաւորումէն ու միացնելու Փոքր Համաձայնութեան:

Եւ սակայն, Հռոմի, Պուտափէշթի եւ Վիեննայի այցելութիւններէն [illegible] իր նախկին նեցուկը՝ յանձին Իտալիոյ. Ուրեմն, միակ պատճառը որ կրնար չքացնել միանալու ժամանակը, վերջին մէջտեղէն:

Անկախ ասոնցմէ, Նոյրաթի՝ Հռոմ այցելութիւնը նկատ ցոյց տալու թէ [illegible]

ՄԻՑՏ Հ. Մ. Ը. Մ.

ԲԱՖ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՀԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԸ

Կոչ ճանչցուած ճաշակներ

ՆՈՒԷՐՆԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ԱՆՁՈՎ

ԾԻԾԱՂ

[illegible]ներու կողմէ :

Յանձնաժողովս կը հրաւիրէ Մարսէյլի, Լիոնի ու Ֆրանսական այլ քաղաքներու հայ գաղութները, որ յառաջիկայ սեպտ. ու հոկտ. ամիսներուն սարքեն նմանօրինակ հանդէսներ, որոնց կազմակերպումին մենք յօժարակամ պիտի բերենք մեր բարոյական աջակցութիւնը, երբ այդ քաղաքներուն մէջ Րաֆֆիի Ծննդեան Հարիւրամեակի անդրանիկ կարգադիր Մասնախումբեր կազմուին եւ դիմեն մեզի :

Յանձնաժողովս նոյն հրապարակաւ կը կոչէ նաեւ Սփիւռքի բոլոր հայ գաղութներուն, որպէսզի անոնք եւս կազմեն նոյն գրական մեծ դէմքին տօնական կազմակերպիչ յանձնաժողովներ եւ յառաջիկայ սեպտ. եւ հոկտ. ամիսներուն սարքեն նման հանդէսներ տօնելու համար յիշատակը հայ մշակոյթի փառաւորներէն մէկուն, որ կը պատկանի բոլոր ընդհանուր հայութեան :

Յանձնաժողովս որոշած է նաեւ հրապարակել, հանդէսէն առաջ, հատոր մը, կազմուած այս առթիւ յատկապէս գրուած յօդուածներով զորս խումբ մը հայ ծանօթ գրողներ — որոնց դիմում պիտի կատարուի քիչ օրէն,— պիտի շարադրեն Րաֆֆիի կեանքին ու գործին վրայ : Այդ հատորին տպագրութեան ծախքերը պիտի պատասխանեն Ֆրանսայի եւ այլ երկիրներու մէջ տեղի ունենալիք հանդէսներու մուտքի հասոյթէն շահ մնացած գումարներով, որոնք պէտք է կեդրոնանան Փարիզի նախաձեռնարկ Կազմակերպիչ Յանձնաժողովին մօտ :

Յանձնաժողովս իր անդամներուն մէկ մասով կազմած է Խմբագրական Մասնախումբ մը եւ անոր յանձնած է այդ հատորի ձեռագիրներուն հաւաքման եւ հրատարակման գործը . Իր անդամներուն մէկ ուրիշ մասով ալ կազմած է Ելմտական Մասնախումբ մը Փարիզի յոբելինական հանդէսին կազմակերպման ինչպէս եւ հատորին հրատարակման՝ նիւթական հոգատարութիւնն անոր յանձնելով : Երկու մասնախումբերը պիտի պիտի աշխատին, Յոբելինական լիակատար Յանձնաժողովին հաւանութեան ենթարկելով իրենց գործառնութիւնները :

Բացի հանդէսներու զուտ հասոյթէն գոյացած գումարներէն որ պիտի յատկացուին հատորին հրատարակման, Յանձնաժողովս կողմէ շնորհակալութեամբ պիտի ընդունուին նաեւ հանգանակներէ առաջ, անհատական նուէրներ նոյն նպատակին համար : Բոլոր գումարները պէտք է ղրկուին գանձապահ Տիգրան խան Ներսէսեանի 17, Րիւ Քատէ, Փարիզ (9) : Հատորին հրատարակումէն յետոյ, Յանձնաժողովս ղեկոյց մը պիտի ղրկէ հայ մամուլին իր հաշուետուութիւնը ներկայացնելու համար : Րաֆֆիի նուիրուած հատորին հրատարակման բոլոր ծախքերը հանելէ յետոյ, մնացած գումարները պիտի յատկացուին գրական մրցանակի մը, Րաֆֆիի անունով, որուն մանրամասնութիւնները պիտի յայտարարենք իր ատենին :

Յանձնաժողովիս անդամներն են .— Նախագահ՝ Ա. Չօպանեան, հիմնադիր տնօրէն Անահիտ հանդէսի, դեր-նախագահ՝ Վ. Եարճանեան, Ներգ. «Համագգայինի», ընդհ. քարտուղար՝ Մկրտիչ Պարսամեան, հիմն. տնօրէն Կեանք եւ Արուեստ ամսագրի, գանձապահ՝ Տիգրան խան Ներսէսեան, Հ. Վ. Յովհաննէսեան, անդամ Մխիթարեան Միաբանութեան, Լ. Քիւ. Ալպալեան, Տիկին Մարի Կիւլպէնկեան, Տիկ. Տիրուհի Միսաքեան, նախագահուհի Հ. Կապոյտ Խաչի, Օր. Գազազեան, քարտուղարուհի Փարիզի Հայ Երիտ. Ակումբի, Օր. Զ. Գալփաքեան, Հայ Օրիորդաց Միութ. Հ. Բ. Ը. Մ.-ի, Փրոֆ. Ադոնց, Գ. Աբէլեան (Ա. Սեմա), խմբագիր Մշակոյթ պարբերականի, Վ. Անդրէասեան՝ Հ. Մ. Ը. Մ. Սկաուտներ, Բժ. Ա. Ալլան, Հ. Բալուեան, խմբագիր Զուարթնոց տարեգրքի, Տ. Բաղտասարեան, Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւն, Լ. Բաշալեան, Ռ. Բերբերեան, Դաւիթ-Բէկ, Բժ. Հ. Զարդարեան, Հայ Գրողներու Ընկ. Վ. Էլմասեան, Հայ Ազատ Արուեստագէտներ, Վ. Էամէրեան, Ռ. Թաղէոսեան, Նախկին Զին. Հայ Սպաներու Միութիւն, Շ. Թիւրապեան, ատենապետ Հայ Ուս. Միութ., Բժ. Վ. Թորգոմեան, Ա. Խանէնտանեան, Ջահակիր Որբ. Միութիւն, Ա. Խատիսեան, Տ. Կամսարական, Լ. Կիւմիւշկէրտան, Հ. Բ. Ը. Միութեան ներկայացուցիչ, Ա. Համբմեան, Ա. Ճիւնպիւշեան, խմբագիր Ապագայ շաբաթաթերթի, Մ. Մալումեան, Ազգատ. Ընկ. Փարիզի Հայոց, Ղ. Մելոյեան, Շ. Միսաքեան, հիմնադիր տնօրէն Յառաջ օրաթերթի, Եր. Ցարուբիւնեան, Շ. Նարդունի, խմբագիր Հայ Բոյժի եւ Երկունքի, Ս. Պօղոսեան, խմբագիր Աբագած շաբաթաթերթի, Ա. Շահխաթունի, Հրանտ-Սամուէլ, Սիփան-Կամիտաս երգչախումբ, Ս. Վրացեան, հիմնադիր տնօրէն Վէմ հանդէսի, Ք. Ֆարպեան, Հայ Արիներ :

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Ընդհ. Քարտուղարի հասցէն. — M Barsamian, 121, Rue Marcadet, Paris (8), գանձապահի հասցէն.— Տիգրան Խան Ներսէսեան, 18, Rue Cadet, Paris (9) :

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐ ԳԱՂԹ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ

—•—

Պուքրէշի «Արարատ»ը կը գրէ (2 մայիս).—

Փարիզի Գաղթականաց Յանձնաժողովը՝ որ տեսակ մը շարունակութիւնն է հանգուցեալ Պօղոս Նուպարի նախագահած Ազգ. պատուիրակութեան՝ հարկ տեսած է Փարիզի մէջ համագումարի մը հրաւիրել զանազան հայ գաղութներու ներկայացուցիչները, իր աւելի քան տասը տարիներու գործունէութեան համարատուութիւնը ընելու, եւ համագումարին խորհրդակցութեան ենթարկելու համար Նանսէնեան Հայերու ապագայ կացութեան խնդիրը :

Ռումանահայ գաղութին ալ դիմում եղած ըլլալով այդ առթիւ՝ խառն խորհրդակցութեան մը մէջ զոր ունեցան Թեմական Խորհուրդը եւ Ռումանահայ Միութիւնը, Ռումանահայութեան պատգամաւոր անուանուեցան Գ. Գ. Հմայեակ Խօսրովեան եւ Տոքթ. Արշակ Պօղոսեան, իսկ փոխպատգամաւոր՝ Գ. Գ. Հայկ Արամ Քիպարեան եւ Արշաւիր Խանէսեան :

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Օգտուելով ընկ. Ս. Վրացեանի ներկայութենէն, Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն անհրաժեշտ նկատեց կազմակերպել հրապարակային դասախօսութեանց շարք մը, որուն հարցերու շուրջ: Ձեռնարկը մեծ ընդունելութիւն գտաւ հայրենասէր եւ աշխատող խօսքի ծարաւի մեր ազգակիցներու կողմէ անխտիր: Միեւնոյն ժամանակ, շատերու կողմէ պահանջ ներկայացուած է տեղական կամքին, հնարաւորութիւն ստեղծել շարունակ լսելի դարձնելու Դաշնակցութեան խօսքը, որուն չափէն աւելի կարօտ ունի այս ժողովուրդը, մանաւանդ այսպիսի մռայլ եւ անորոշ ժամանակներու մէջ:

Մարսէյլէն եւ կարգ մը շրջաններէ յետոյ, մայիս 9ին կիրակի երեկոյեան նոյն դասախօսութիւնը (Հայաստան եւ գաղութներ) տեղի ունեցաւ Գոմոնի «Վարանդեան» սրահին մէջ նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Գոմոնի Ջաւախեան ենթակոմիտէի: Ճիշդ ժամանակին սկսաւ դասախօսութիւնը: Ընկ. Վրացեան խօսեցաւ մօտաւորապէս մէկուկէս ժամ, որուն լսուած ուշադրութեամբ մօտիկ կ'ընէր ներկայ բազմութիւնը: Ընկերը հարցին մօտենալով զուտ իրաւական եւ օրինական դետնի վրայ, բացատրեց «գաղութ» բառին իմաստը մեզի եւ ուրիշ ազգերու համար: Հայկական գաղութներու հանգամանքը նկատեց բոլորովին բացառիկ պարագայ մը, եւ ըստ այնմ շարունակեց իր դասախօսութիւնը: Բացատրեց Հայաստանի եւ գաղթահայութեան իրարու հանդէպ ունեցած պարտաւորութիւնները եւ յարաբերութիւնները յանգելու համար վերջնական եւ տրամաբանական եզրակացութեան: Նախ խօսեցաւ հանրապետական Հայաստանի շրջանին ստեղծուած իրաւական կացութեան մասին Հայաստանի եւ արտասահմանի հայութեան միջեւ: Այն ատեն շատ բնականօրէն ամէն մարդ, որ երկրէն տակ ալ որ գտնուէր, նկատուեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացի եւ ըստ այնմ ենթակայ անոր պաշտպանութեան եւ հոգածութեան: Այս կացութիւնը շարունակուեցաւ որոշ ժամանակ մը եւս նոյն իսկ Հայաստանի խորհրդայնացումէն յետոյ, երբ դեռ չէր ստեղծուած Անդրկովկասեան համադաշնակցութիւնը: Յետոյ Հայաստանը կորսնցուց անկախ պետութեան մը բոլոր իրաւասութիւնները եւ դարձաւ կովկասեան միւս ազգերու հետ միասին, Մոսկուայի կեդրոնական իշխանութեան նահանգային մէկ վարչութիւնը: Կորսնցնելով իր իրաւասութիւնները գաղթահայութեան հանդէպ, մեր երկիրը կը դառնար Արարատեան Հայաստանի հայութեան ներքին վիճակով զբաղող կառավարութիւն մը եւ ոչ թէ «Ամենայն Հայոց կառավարութիւն», ինչպէս շատ իրաւամբ կը յայտարարէր Հայաստանի կոմիսարներէն Ա. Եսայեան, Փարիզ մէկ այցելութեան միջոցին: Այն ատեն շուարեցին հասկնալ, բայց ճիշդ եւ անկեղծ էր: Այդ իսկ էր պատճառը որ հակառակ շատ մը աղմկարարութեանց, ներգաղթը մնաց սահմանափակ թիւով Հայեր ներս առնելու ձեռնարկ եւ չստացաւ զանգուածային հանգամանք: Այլ եւ երեւոյթները փրկելու միջոց, արտասահմանի մէջ գործող եւ բոլշեւիկեան քարոզութեան գործին ծառայող Հօկերու վարկը բարձրացնելու քաղաքականութիւն.

Այս դրութիւնը շարունակուեցաւ մինչեւ այն ժամանակ, երբ մէջտեղ եկաւ «Ստալինեան նոր սահմանադրութիւնը» որ հիմնովին կերպարանափոխեց պատկերը, լուծելով անդրկովկասեան համադաշնակցութիւնը, ծնունդ տալով այսպէս կոչուած տասներէկ «անկախ» հանրապետութեան-ներու, կապուած միշտ Մոսկուայի կեդրոնական կառավարութեան:

Հեռու ամբոխային տրամադրութիւնները օգտագործելու ձգտումէն, որ միակ զէնքն է մեր անարժան հակառակորդներուն, ընկեր Վրացեան շատ յստակ եւ փաստացի տուեալներու վրայ, բացատրեց նոր սահմանադրութեան շատ մը անհեթեթ անդրադարձումները մեր դժբախտ հայրենիքին վրայ, արտաքին եւ ներքին քաղաքականութեան տեսակէտով. Շեշտեց թէ շատ երկրորդական խնդիրներու կարգադրութիւնն իսկ վեր կը մնայ Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան իրաւասութենէն : «Խորհրդային Միութեան տասներէկ հանրապետութիւններէն վեցը զուտ թրքական հանրապետութիւններ են, միացեալ հինգին ալ ոմանց տրամադրութիւնը դէպի մեզ պէտք է նկատել ոչ բարեացակամ, առոր վրայ աւելցնելով Թուրք-խորհրդային բարեկամութեամբ ստեղծուած դրյավիճակը, յոյս չունինք թէ հնարաւորութիւն պիտի ունենանք զանգուածային ներգաղթ կազմակերպելու: Դժբախտութիւն է, բայց եւ իրականութիւն: Հակառակը պնդել՝ կը նշանակէ, առանց այդ ալ բիւրեղ խոցուած այս ժողովուրդը գիտակցաբար խաբել: Իսկ երբ այս է իրականութիւնը, ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր դերը եւ ընելիքը հանդէպ Հայաստանի եւ ի մասնաւորի հանդէպ մեզ գաղթահայութեան: Շատ պարզ է, ցրուած աշխարհի չորս անկիւնը, ենթակայ զանազան ազդեցութեանց եւ մէկըմէկէ բոլորովին տարբեր միջավայրի եւ պայմաններու, ամէն տեղ Հայը ենթակայ է հալածանքի եւ արհամարհանքի: Տեղ մը շատ, տեղ մը քիչ : Ի՞նչու, որովհետեւ օտար է: Իսկ ամէն տեղ առանց բացառութեան ենթակայ ճերմակ ջարդի — ձուլման : Անոնց թուելու դեռ շատ մը ուրիշ աննպաստ պայմաններ, այս երկուքը կը բաւեն, որպէսզի մտածենք թէ ժամանակն է միասնաբար եւ միացեալ ճակատով գործելու. Հայապահպանման նուիրական պայքարին լծուիլ ու ամէն Հայու մէջ վառ պահել հոգեկան Հայաստանը, զայն կապելու համար նիւթական Հայաստանին : Մեր տեղը հոն է եւ ոչ թէ հոս, ուր վերջ ի վերջոյ դատապարտուած ենք մեռնելու: Մեր աւանդական դրութիւնը պէտք է ի սպաս դնենք հայրենիքին եւ աշխատինք որ գաղթահայութեան այս ինքնանուէր տրամադրութիւնները օգտագործուին լայնօրէն, առանց վարչական աղանդամոլութեան : Մեր անխախտ համոզումն է թէ վիճակը երկար չի կրնար տեւել ... :

Կայ նաեւ ուրիշ աշխատանք, Հայկական Դատը, որ պէտք է լուծուի եւ որու մասին պէտք է խօսիլ առանձին:

Կարգ մը հարցումներու գոհացուցիչ բացատրութիւններէ յետոյ, ժողովը վերջացաւ եւ ժողովուրդը հեռացաւ լաւագոյն տրամադրութեամբ:

Յ. Տ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՇԻՆՈՒԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

— . —

Վերջերս կարգ մը թերթեր «Վոլոյի դէպք մը» յերիւրեցին, զզուելի վերագրումներով: Աթէնքի «Նոր Օր»ը դիտել կուտայ այս առթիւ գրած խմբագրականի մը մէջ (2 մայիս).

— «Եգեան արտրած մը, որ Վոլօ կը բնակի եւ երբեք կը պատկանի երեւանեան մունետիկներու հաստուածին, օրին մէկը սրճարանային առօրական դէպքի մը՝ հանրային շապիկ հագցնելով, զայն կը տեղեկագրէ հոս՝ երեւանեան թմբկահարին, որ առիթի կը սպասէ թունաւոր տառմները երբեմն երկարելու իր սահմաններէն ալ անդին :

Խումբ մը Հայեր Վոլոյի մէջ կը կռուին, ով գիտէ ինչ պատճառաւ : Թերեւս գինովութիւն, թերեւս անհատական առեւտուրի կամ հին հաշիւներ, որոնք պատճառ եղած են ամենուրեք պատահող այդ դէպքին :

Ո՞ւր չի պատահիր կռիւ : Աթէնքի մէջ, օրը քանի մը հազար նման դէպքեր կ'արձանագրուին ոստիկանութեան տետրակներուն մէջ: Մին կը հայհոյէ միւսին ու վէճը ծայրկուտայ, բռունցքները կը բացուին, որոնց կը յաջորդին բռունցքի, գաւազանի ու եթէ սրճարանին մէջ են՝ աթոռի ու սեղանի: Երբեմն՝ դանակն ու ատրճանակի անգամ կը դիմուի, հին կամ նոր հաշիւ մաքրելու համար :

Ոստիկանութիւնը՝ որ ամէն — արկածի տոմար մը ունի, նման դէպքերը կ'արձանագրէ եւ մամուլին կը հաղորդէ, իսկ մամուլն ալ, նայած դէպքին ծանրութեան, անոր շապիկ կը հագցնէ, առ ի հետաքրքրութիւն ընթերցողներուն :

Մեր մէջ հաստուած մը կայ եւ այդ հաստուածին չար մտածումները արտայայտող թերթեր, որոնք երբեմն մտագարութեան նոպաներէ բռնուելով, երեւակայական եւ անգոյ պատմութիւններ կը շինեն, պարզապէս մթոլորտը պղտորելու համար :

Վոլոյի սրճարանին դէպքը, որու մասին մինչեւ այսօր ոչինչ գրուեցաւ մեզի ուղղակի աղբիւրէն, երեւանեան փայտոջիլին մէջ ներկայացուեցաւ ազգային կարեւոր անցուդարձի մը գոյնով: Դաշնակցականներ յարձակում գործեր են Հօկի անդամի մը վրայ . յարձակումը գործուեր է սրճարանի մը մէջ, գիշերուան ժամը 11,30ին, դաշոյններով եւ աթոռներով: Հօկի անդամը ծանրապէս վիրաւորուած, Թաղապետական հիւանդանոց փոխադրուած է : Ոճրագործները ձերբակալուած են: Այսքան: Ոչ աւելի, ոչ պակաս

Յարձակողը կ'ըլլայ միշտ դաշնակցական, յարձակումները կը գործուին միշտ գիշերը, վիրաւորուողը կամ մեռնողը կ'ըլլայ միշտ Հօկի անդամ կամ հակադաշնակցական .

Ակամայ կը խորհիս թէ ինչ ապուշ եւ անմիտ են սա հակադաշնակցականները, որոնք միշտ կը վիրաւորուին, կը ծեծուին հերոսանալու համար :

Թերթեցէք գաղթահայ մամուլը, մանաւանդ վերջին հինգ տարիներու հաւաքածոները ու պիտի տեսնէք որ մեր նորագոյն պատմութիւնը հարուստ է այս տեսակ սատապիներով :

Երեւանեան փայտոջիլը՝ որուն համար առիթներ են այս առօրական դէպքերը օգտագործելու յօգուտ իր մուր քաղաքականութեան, բերանը կը բանայ, ախորժակը կը սրէ, իր թոյնը սրսկելու համար :

Կռիւ մը պատահած է Հայերու միջեւ: Ինչու կուսակցական գոյն չը տալ անոր: Ինչո՞ւ հաշիւ չընել անոր մէջ, պայքարները վերարծարծելու, կիրքերը վերստին հրահրելու, սուտն ու իրաւը իրար չխառնելու համար :

Անոր համար, դժուար չէ դաշնակցականի շապիկ հագցնել ամէն Հայու՝ որ իր փարախէն չէ կամ իր դեղահատները կլլելու չափ միամիտ ու ապուշ չէ : Դէպքերը խեղաթիւրելու, իրողութիւնը հիմնովին շրջելու, եւ ճշմարտութիւնը սուտի վերածելու անոր հարցիկութիւնը հանրածանօթ է: Ինչ կը սպասես մէկէ մը՝ որ երէկ պոլշեւիկեան էր, Մոսկուան կը փառաբանէր եւ այսօր դարձած է հակահամայնավար :

Արհեստ մը՝ այս ալ, կերպարանափոխութիւնը, որ օտար կը մնայ մեզի:

Վոլոյի դէպքը այսքանով չի վերջանար սակայն: Երեւանեան փայտոջիլէն յետոյ, անոր արձագանգ կ'ըլլայ փարիզեան թերթ մըն ալ, որուն ուղղութիւնը կը փոխուի հովի հոսանքներուն համաձայն :

Ու մի զարմանաք, եթէ վաղը արտասահմանեան ուրիշ թերթեր ալ դէպքը արձանագրելով, զայն նիւթ դարձնեն երկարապատում խմբագրականներու :

Հաւատացէք որ եթէ Լեւոն Կաննոյեանը, Վոլոյի դէպքին մէջ վիրաւորուողը, կարդայ երեւանեան փայտոջիլներու դէպքի մասին հրատարակուած մեկնութիւնները, կուշտ ու կուռ պիտի խնդայ ու պիտի ցաւի որ իր հաստուածը բաղկացնող Հայերը անմրցելի ստախօսներ են, որոնք պատմութիւն կը շինեն առանց ատաղձի :

Այս սրճարանային դէպքին տրուած գոյնը մեզի ծիծաղ պատճառեց միայն եւ առիթ տուաւ որպէսզի փայտոջիլին ինքնութիւնը ծանօթացնենք հանրութեան, թէեւ ան ծանօթ է ամէնուն իր հարուստ անցեալով »:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (217)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—•—

Այդ հաշուով, ուրեմն, անոնք Թաւրիզ անցած պիտի ըլլին,— ինքնիրեն յուսախաբուած ըսաւ Լեւոնը

Չէ Պարոն Լեւոնին ըսեմ, բէկին [illegible] միւսները Նորգիւղ մնացին երէկ գիշեր Ես առաջ անցայ ... գացի Աւանաւանք ... Հոն ալ ասկեր կար, մարդ [illegible] տեսնել: Գիշերը հոն մնացի, առտու մութ ու լոյսին ճամբայ ելայ ... Ըսի՝ մէկ Քարադաշտ ալ երթամ ... Աստուծու բան էր ... ձեզի հանդիպեցայ ... լաւ որ եկայ .

— Լաւ, լաւ,— ծերունիի խօսքը ընդհատեց Լեւոնը,— դուն էն ըսէ, հայրիկ, բէկի հետ քանի՞ բանուորած կար

Համբա՞նքը կայ, մեր գեղէն, Կանկէն, Կեօլուէն, Ուրանցէն ... պարոն Լեւոնին ըսեմ ...

— Ամբողջը քանի՞ հոգի կը լինէր,— անհամբերութեամբ հարցուց Լեւոն, որ մտածկոտ արտայայտութեամբ ժամացոյցին նայեցաւ :

— Երեսուն, քառասուն մը ... պելքի աւելի ...

— Իսկ բէկի հետ քանի՞ զոլամ կայ:

— Շէնէն շատ, ես քառասուն ըսեմ՝ դուն վաթսուն հաշւէ ըսէ. Նորէն քիչ է ...

— Հայրիկ, շատ շնորհակալ եմ, հիմա կրնաս երթալ : Գեղամէջ գնա : Տէր հօր մօտ կը հանգստանաս էս գիշեր, վաղը ճամբայ կ'ելլես ... դուք ալ գնացէք,— խօսքը քահանային եւ ընկերոջը ուղղելով ըսաւ Լեւոնը :

— Հա, լաւ կ'ըսես, պարոն Լեւոն, որ Կինդրանց վերադառնամ,— գլուխը քերելով տատամսոտ հարցուց ծերունին,— մեր Կինդրանցի տերացուին ի՞նչ ճաղացք տամ ...

— Կ'ըսես որ գիս տեսար :

— Է՞ղ չափ :

— Հա: Կ'ըսես, որ գիս տեսար ու եղածը պատմեցիր ... Տէ, հիմա գնացէք, Աստուած բարի ճանապարհ տայ :

— Բարին վրադ մնայ, պարոն Լեւոն, դու որ կաս ...

Բայց ծերունին, առանց նախադասութիւնը վերջացնելու, Լեւոնի մըռայլ դէմքէն հալածուածի նման անճարակ քահանային հասնիլ, որ ընկերոջ հետ դուրս էր ելած Թոնրատունէն: Պառաւ տանտէրն ալ դուրս գալով՝ մօտ գիւղէ մը մօտ, անլուսալեան սարսափելի պատմութիւնը աւելիօք պատմելու համար :

Թոնրատան մէջ մեռելային լռութիւն մը տիրեց : Կարծես ներկաները կը վախնային ձայն հանելէ, շարժում մը ընելէ Ծերունիի սարսափելի պատմութիւնը, անոր ազդեցութեամբ հեծկլտոցը լեցուեր էր Թոնրատունը, Փիզիքական ծանր բանի մը նման, որ թէեւ ձեւ չունի եւ ոչ ալ կը շօշափուի, բայց իր աներեւոյթ գոյութիւնը կը զգացնէ, կը ճնշէ հոգիները, կը սեղմէ կոկորդները աքցանի նման : Լեւոնը, ծերունին ճամբելէ վերջ, տեղէն չէր շարժած, կարծես արձանացած կառք մը ըլլար, որ չես գիտեր ո՞րտեղէն յանկարծ Թոնրատան մէջ էր ինկած :

— Ֆուրթունա պիտի էլնի,— ձեռքերը իրարու շփելով ըսաւ Առիւծ Գէւօն քովը նստող հայդուկներուն,— մեծ Ֆուրթունա պիտի էլնի, աղբերներուս կայ պէտք ամբարցուցէք ...

— Ծօ, ի՞նչ Ֆուրթունա,— նոյնպէս փսփսալով հարցուց Թոփալ Սասունեան,— տունը չքանդուի, կեցած տեղը բան մը կը սոտխես ...

Առիւծ Գէւօն պատասխանելէն իսկ աւելորդ համարեց, միայն գլխու շարժումով Լեւոնը ցուցուց: Լեւոնի առանց այն էլ հաշմուած դէմքը դաժան արտայայտութիւն մը ստացած էր: Ցոնքերը կիտած, հայեացքը պողպատի կարծրութիւն մը առած՝ ուղիղ մէկ կէտի մը կը նայէր: Գերեզմանէն նոր ելած մեռելի նման տժգոյն՝ կարծես կաթիլ մը արիւն չէր մնացած երակներուն մէջ: Երբեմն շրթունքները անձայն կը շարժէր, իսկ դէմքի կարմիր պալարները զարմանալի արագութեամբ կը շարժէին :

— Ես քեզի կ'ըսեմ՝ Ֆուրթունա պիտի էլնի,— ըսաւ հաստատ գիտցողի վճռականութեամբ փսփսաց Առիւծ Գէւօն :

Օդի մէջ կարծես աներեւոյթ ծանր բան մը կախուած կը մնար: Ճնշող լռութիւնը անտանելի խեղդուկ մը կը պատճառէր բոլորին: Թոնիրի շուրջը բոլորուած հայդուկները ազատ շունչ մը քաշեցին, երբ Լեւոնը յանկարծ դիրքը փոխելով՝ դարձաւ դէպի ազատը, մէկ երկու վայրկեան լուռ դիտեց ընկերները ու զարմանալի կերպով դէմքի արտայայտութիւնը փոխած՝ մտերմական ջերմութեամբ ըսաւ.

— Տղաք, գիտէք թէ ինչ պիտի ընենք, չէ՞ ...

Ոմանք ի հարկէ չհասկցան Լեւոնի միտքը եւ տարակուսած իրարու նայեցան: Մոսօն ու Մոկացի Ցակոբը դրական իմաստով գլուխնին շարժեցին, իսկ Առիւծ Գէւօն գազանի նման մռնչաց .

— Վալլահ գիտենք, էսա մեր գլուխ ազգութեան ուղղութին զուրպան էլնի. ինչ որ դու կ'ըսես, ընդունած է ... դու մեր մեծ, դու մեր հէր ... Ծօ, ի՞նչ անբան հոյլաններու պէս պապանձեր էք ...

— Դու մեր կողմէն կը խօսաս, հերիք չէ՞,— հեգնօրէն ըսաւ հայդուկներէն մէկը,— պարոն Լեւոն որ կայ, ազգութեան գլուխն է, էլ մեզի խօսալ կը վա՞յլէ ... մեր գլուխն վաղուց ազգի տափթարի մէջ թալլուած է, հա էջմիածնի կաթողիկոս, հա մեր պարոն Լեւոն:

— Հա վալլահ մեր Արշակ լիսակ զուրցեց. սուտ խօսամ, որ ինչ, ես բան մըն ալ չհասկցայ էս խօսքերէն, բայց մեծ ախպօրս ըսեմ, որ պարոն Լեւոն էգա գործ ազգի գործ կը սեպէ մեզի խօսալ չմնար. ահա ես ու իմ թփանք ...

Լեւոնի դէմքը պայծառացած՝ աչքերը անհնարին կատաղութեամբ կը փայլէին : Տեղէն բարձրանալով՝ ըսաւ ընկերներուն.

— Տղաք, կ'ուշանանք : Ճամբայ ելլենք:

Ձէնքը վերցնողը ոտքի ցատկեց : Գրեթէ բոլորն ալ հասկցեր էին, թէ ինչ գործի կ'երթան: Միայն ջահիլ հայդուկ մը, որ գիտէր թէ յեղափոխականները ցերեկով դուրս չեն ելլեր, զարմանալով՝ մօտեցաւ Գէւոյին .

— Մեծ ախպեր, օրը ցերեկով ... ու՞ր կ'երթանք ...

— Ծօ, տղաբախ,— ժպտալով ըսաւ Առիւծ Գէւօն՝ ընկերոջ փամփշտակալը ամրացնելով,— ծօ չե՞ս գիտեր, հարսնիք կ'երթանք :

Գիւղի շուրջ կիսաշրջան մը դառնալով՝ խումբը տեղաւորուեցաւ նախորդ գիշերուան հանգստացած տեղին մօտ, հեղեղատի մը ձիւնով լեցուած փոսին մէջ: Ռուսանի ճանապարհը քիչ վարը կը մնար:

Լեւոնը, Մոկացի Ցակոբը, Մոսօն, իրարու քով նստած կը խորհրդակցէին: Կարճ դադարներով ընդմիջուած, աւազի նման մանր ձիւնը կը մորակէր տղայոց երեսները, ձեռքերը. սակայն, ոչ ոք ուշադրութիւն կը դարձնէր փոթորիկին : Տղաք փոսին մէջ նստած՝ գրեթէ չէին երեւնար :

— Ցուրտ է,— փսփսաց հայդուկ մը :

— Քիչ մը սպասէ, էնդէս տաքանաս որ ..

— Տօ, նայեցէք, գելը, գելը :

Իրօք, լեռան կողմէն հանդարտօրէն դէպի Քարադաշտ կ'իջնէր խաշար գայլ մը՝ ուղիղ տղայոց կողմը գալով: Մէկ ալ, տեսաւ տղաքը, կանգ առաւ, սովյած աչքերով նայեցաւ տղոց, ու մէկ ալ կ'երեւի թշնամին շատ ուժեղ գտնելով՝ սկսաւ հանդարտօրէն եկած ճամբով ետ երթալ :

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

« ՎԷՄ »

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «Վէմ»ի ԺԲ. Թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Խմբագրութիւն՝ բաժանորդագրութեան նոր շրջանի շէմքին.— Ա. Աբեղեան՝ Միջազգային դաշնագիրներ Հայաստանի մասին.— Եր. Հայրապետեան՝ Հայ թատերական գրականութեան զարգացման ընթացքը.— Տոքթ. Վ. Յ. Թորգոմեան՝ Ցուցատետրէս.— Հմ. Մանուկեան՝ Դէպքերը Վասպուրականում.— Ս. Վր.՝ Հայ-Վրացական միութիւնը.— Հայ-Հայկական բանակցութիւններ.— Հին Թուղթեր.— Անցեալը.— Զօր. Մ. Մելիք Մուրատեան, Վարդ Մախոխեան, Կեանք եւ Աշակերտ.— Քէմանչիստ Ռուբէն, Ս. Վ.— Րաֆֆիի Ցորեկեանը. Բերկրիի դէպքը. Գիրք եւ մամուլ: Գրախօսական, խմբագրութեան կողմէ, յաւելուած. Վահրամ եպ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը:

Խմբագրութիւնը շատ կը խնդրէ բաժանորդներէն փութացնել բաժնեգիններու ծարումը: Մասնաւորապէս կը խնդրուի Ֆրանսայի բաժանորդներէն ջանալ շուտով փակել իրենց հաշիւները, որով մեծ աջակցութիւն ցոյց տուած կը լինին խմբագրութեան: Փարիզի բաժանորդները կարող են բաժնեգինը ուղարկել Լ. Գեւոնեանի հասցէով «Յառաջ»ի խմբագրատուն, Մարսէյլինը՝ Ն. Կակոսեանին 49 rue Nationale: կամ ուղղակի խմբագրութեան՝ S. Vratsian, 13 Rue des Platanes Plessis-Robinson, (Seine).

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆՆԵՐՈՒՆ

Մայրաքոյն Արեւելքի մէջ կան քանի մը հարիւր հայ ընտանիքներ, որոնց շատերը ունին իրենց տներում վիքտրոլ ելեկտրոլեր: Բայց հեռու լինելով հայ գաղութներու կեդրոնից զրկուած են հայ փլաքներու միջոցով լսել հայերէն երգը:

Ուստի ով որ կ'ուզէ քանի մը հարիւր հայերէն փլաքներ ծախել, թող գրէ ինծի հայերէն նորագոյն պլասթինքաներու ճոխ քաթալոկը:

Կարելի է հինգ պլասթինքա լաւերից որպէս նմոյշ Ծանխայ Հոնկքոնկ պանքի վրայ ուղարկել (5 հատ ինհամար մաքս չեն վերցներ) փոխարժէքը վճարելով նմոյշը կը ստանամ:

Իսկ ձեռնտու լինելուն մեծ ապացոյցը կը ստանաք Տայրէն որ ազատ մաքսի քաղաք է, ուրկէց կը զրկենք ղանազան քաղաքներ: Իմ հասցէն է.— M. Tatzian, 23, Naniwadori, confectionery Ararat, Mukden (Manchudiko).

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կիրակի, 23 Մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,
Սեվրի Մ. Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ,
26 Rue Troyon, Sèvres, *մեթրօ* Pont de Sèvres.

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ *ՕՀՈՒԴ—ՂԱՐԻԲ*

(Դրամ օփերէթ 7 արար)

ԺՈՐԺ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ կը վարէ երաժշտութիւնը

Կը մասնակցին՝ Ա. ԴՄՐԻԹԵԱՆ, Մ. ԱՋՆԱՒՈՒՐԵԱՆ, ՍՕՐՈՓԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՏԻԿ. ԽԱՆԴԱՄԻՐՕՖ, Ք. ԱՋՆԱՒՈՒՐԵԱՆ եւ Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ.

Գիները՝ 5, 7 եւ 10 Ֆր.:

Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 rue M. le Prince:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Ցառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ վաղը, հինգշաբթի 20 Մայիս ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientales*ի մէջ,* 2 rue de Lille, Paris.

Դասախօս՝ Պ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Յովհաննէս Թումանեան

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մարզուանցի Հաւատողեան Յակոբին աղջիկը Աղաւնի (բուն մականունը Թորոսեան) կը փնտռէ իր եղբայրները Օհաննէս, Նշան, Տիգրան եւ Միսաք, ինչպէս նաեւ իր հօրեղբօր որդիները՝ Արմենակ, Մեսրակ, Միհրան, Սամուէլ եւ Ռուբէն: Հօրեղբօրորդիները մեծ պատերազմէն առաջ Ամերիկա գացած էին եւ այժմ հոն կը գտնուին: Կը խնդրուի իրենց հասցէն իմացնել Աղաւնի Շիրվանեանի, 23, Rue Danton, Issy les Moulinaux, (Seine), France.

Կը խնդրուի Ամերիկայի հայ թերթերէն արտատպել:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Գրեց՝ Գ. Գիւզալեան

Հրատ. «Արաղ» Հրատարակչական ընկերութեան Թիւ 1: Պէյրութ, 1937: *Գին 10 ֆրանք: Ստանալու համար գիմել—* Sarkis Pakhdikian, B. P. 589 Beyrouth (Liban).

Կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Նգիպտացի» կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Հրազդան», «Ռոստոմ» եւ «Նօթնեղբայրեան» խումբերու ընկերները, 21 Մայիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Քաֆէ օ Փլէռ տը Լիւն սրճարանին վերնայարկը: Մեթրօ Փլաս տ'Իթալի: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Քաւարեան կոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը 21 Մայիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ: Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւնները

Վ.Րէֆ խումբի հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 22 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 8 Bld. Neuf. սէն ժեռոմ

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Նիւթ՝ «Հայաստան եւ գաղութները»:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ կոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 23 Մայիս, կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Նաճիրիկեան սրահին մէջ:

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Նիւթ՝ Ստալինեան սահմանադրութիւնը եւ Հայաստան:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Գուռ-Բուլոնյի Արամ ենթակոմիտէի

22 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ ԱՆԻԷՌԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ *ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ*

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ *Ռ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ* եւ *Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ*

Կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի:

Կ'ԵՐԳԷ ՕՐ. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Հայկական եւ եւրոպական պարեր մինչեւ առաւօտ

ԸՆՏԻՐ ՃԱԶ:

Պարի մրցում՝ ղեկավարութեամբ ՎԱՀՐԱՄ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆի:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Մուտք 3 եւ 5 ֆր:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 29ԻՆ, ՓԼԷՅԻԼ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 29ԻՆ

Մանրամասնութիւնները առանձին:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 5ԻՆ

Մանրամասնութիւնները առանձին:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած Վիէնի Հ. Յ. Դ. Կոմիտէին կողմէ

23 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Մէրսըր-Կաթոլիկ սրահին մէջ,

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ *ԱՐՇԱԿ Բ.*

(Դրամ 5 վարագոյրով)

Կը մասնակցին տեղւոյս լաւագոյն ուժերը:

Հագուստները վարձուած են Լիոնի «Գրան Թէաթր»էն:

Տոմսերու գիները՝ 4 եւ 3 ֆր.:

Թատերական Ներկայացում

Ալֆորվիլի Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ,
ի Նպաստ Սպանիացի տարագիր մանուկներու.

5 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ալֆորվիլի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, 142 rue Villeneuve:

Գիներ՝ 5, 3 եւ մանուկներու 1 ֆր.:

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղը Կ. Խաչի Օրը կը տօնէ

22 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հայ Ակումբին մէջ:

Կը խօսի՝ Պ. Ս. ՕՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Կը ներկայացուի երկրորդ արար «Անուշ»էն:

Պար, խմբերգ, երգ եւ արտասանութիւն՝ Մանուց Միութեան կողմէ:

Մուտքը ազատ է.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին

23 մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,
Պառ Պէլվէտէրի օդասուն պարտէզին մէջ.

Մասնակցութեամբ Հայրենակցական, Երիտասարդական եւ Մարզական Միութիւններու:

Կը նախագահէ Պ. Տ. ԹԷՔԷԵԱՆ

Կը խօսին՝ Գնդ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (Փարիզէն) եւ ԱԶԳԻՆ:

Կը մասնակցին Կ. Խաչի Պուլվար Օտտօի մասնաճիւղին սանուհիներու երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ ՏԻԿ. ՔՆ. ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆի,

Կ. Խաչի Լա-Վիօթի մասնաճիւղին սանուհիները կը ներկայացնեն

«ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՎԻՃԱԿ»Ը ղեկավարութեամբ Տիկ. Մ. ՇԱՀՄԻՐԵԱՆի

Կ'արտասանեն՝ Օրիորդներ ՄԱՐԻ ՀԱՅԱԴԱՐՏԵԱՆ եւ Գ. ՏԷՐ-ՆԱՋԱՐԷԹԵԱՆ, Պ. Պ. Ա. ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Պ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, Ս. ԲՐՈՒՏԵԱՆ, Կ. ԹԻՒԹԷԼԵԱՆ եւ Ն. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ:

Հայկական եւ Կովկասեան պարեր:

Թառի վրայ պիտի նուագեն եւ պարեն Պ. եւ Օ. ՋՕՐԴԱՃԵԱՆներ:

կարելի է առաւօտէն գալ եւ ճաշը միասին բերել:

Տոմսերու համար 2 ֆր.:

ԾԱՆՕԹ.— Քուռ Պիլզօնէն առնել Թիւ 25 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան: Սէն ժեռոմէն Լա Ռօզի օթօպիւսը առնել եւ իջնել պարտէզին առջեւ:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

«Հայ Արծիւ» Ակումբի անդրանիկ պարահանդէսը,
որ կը խոստանայ ըլլալ եղանակին ամէնէն գուարթը,
տեղի պիտի ունենայ Cercle des Chambres Syndicales de France*ի ընդարձակ*
եւ շքեղ սրահներուն մէջ, Elysées Palace Hôtel,
12 Rue de Marignan, Paris (8), *մեթրօ* Rond-Point-des Champs-Elysées
23 Մայիս, կիրակի ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր.
Ընտիր նուագախումբ (ճազ եւ թանկօ Արժանթին).
Ճոխ պիւֆէ զիջամատչելի գիներով:
ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐ., (որ իրաւունք կուտայ մէկ գօնսօմասիոնի).

ԾԱՆՕԹ.— Պարերը կը շարունակուին անընդհատ: Յաճախորդներուն համար պիտի տրամադրուին ժամանցի եւ թէյիմասնաւոր սրահներ:

ՅՈԲԵԼԵԱՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը ի պատիւ Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարաններու հիմնարկութեան հարիւրամեակի Ցորեկեան հանդէսներու առթիւ կը կազմակերպէ Ցերեկոյթ—Հանդէս մը 23 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իր կեդրոնատեղին,

8 Rue Bossuet, Place Lafayette, Փարիզ

Կը նախագահէ Պ. Լ. ԿԻՒՄԻՒՇԿԷՐՏԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

ՀԻՒԱՆԴՏԵՍ *հատընտրութիւնը մէկ արար:*

Գին՝ 5 ֆրանք:

Դիմել հեղինակին.— 17 rue Damesme, Paris (13)
(կարելի է ստանալ գիրքը՝ ղրկելով 5 ֆր.ի դրոշմաթուղթ):

Օգնեցէք պատանիներին

Մալաթիա ՁԱՐԹՕՆ-ը (հինգ հատոր) եւ ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ-ը (երկու հատոր), համագումար ԵՕԹԸ հատոր ծախու են 4 տոլարի:

«Արարատ» Հրատ. Ընկերութիւն, **P. O. Box 197 Aster Sta. Boston, Mass. (U. S. A.)**

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ *Թիւ 1*

(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

«ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ» եւ «Հ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ», գրեցին տեղակալ՝ Յ. Սահակեան եւ գնդ. Տ. Բաղտասարեան

Հայրենակիցներ, յիշեցէք թէ ինչ հետաքրքրութեամբ եւ հեւիհեւ կարդացիք մեր մօտիկ ու փոթորկալից անցեալի այս յուշերը եւ անոյշ յուշերը «Յառաջ»ի մէջ:

Արդ այդ բոլորը ամփոփուած, վերամշակուած ձեւի կը ներկայացուի ստուար հատորի մը մէջ, տպագրուած մաքուր թուղթի վրայ եւ զարդարուած բազմաթիւ նկարներով եւ քարտէսներով:

Այժմէն իսկ բաժանորդագրուելու եւ ստանալու համար դիմել—
ՖՐԱՆՍԱ, Միութեանս կեդրոնատեղին 163, Av. Jean Jaurès, Paris.

Պալքաններ՝ Յ. Սահակեան, St. Atelerilor N. 29, Constantza, Roumanie.
Սօֆիա՝ «Մասիս» Հրատարակչ. Ընկ. Ցար Սիմէոն, Թիւ 72:
Իրաք—Սուրիա՝ Պ. Սիւրմէնեան, New Street, Bagdad—Irak.

Գրատուն Հրանտ - Սամուէլ, 51, Rue Monsieur Le Prince, Paris, *որուն կը նաեւ դիմել բոլոր այն վայրերէն, որոնց առանձին հասցէ չենք տուած:*

գինը՝ Ֆրանսա, Լիբանան, Սուրիա եւ Պալքաններ	*10 Ֆր.:*
Ամերիկա, Անգլիա, Իտալիա, Իրաք, Կիպրոս, Զուիցերիա	*15 Ֆր.:*

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 20 ՄԱՅԻՍ
JEUDI 20 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3425

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՊԱՏՐԱՍՏ ՉԵՆՔ

Իմացա՞ք ուրեմն,— Փարիզի ռամկավար չաբաթաթերթը չատ եւ կը տեսնէ աշխարհի վիճակը։ Իսկ մեր կացութիւնը՝ արդէն ողբալի, քանի որ «պատրաստ չենք»։

Ո՞րն է պատրաստուելու առաջին պայմանը,— «գոյութիւն ունենալ իբրեւ մէկ ազգ։ Դժբախտութիւն է որ այդ մէկ ազգը դեռ չկրցանք կերտել տարիներէ ի վեր»։

Ինչպէս կը տեսնէք, չատ վերէն թռած է ռամկավար օրկանը, յանգելու համար եզրակացութեան մը որ կրնայ երազներ հիւսել տալ, բայց երբեք՝ ելք մը ցուցնել։

Վերջին արտագաղթէն ի վեր, լման 15 տարի վիճեցանք արտասահմանի մէջ եւ դեռ նոյնքան եւ աւելի ալ կրնանք այսպէս շարունակել, միշտ մնալով անպատրաստ։

Ինչո՞ւ,— պարզապէս անոր համար որ, մենք իրական գետինը ձգած, փոխանակ համեստ, գործնական ծրագիրներ հետապնդելու, ցնորքներու ետեւէն կը վազենք։ Բուն բառով՝ տունը կը նստինք, պատուհանէն կը դիտենք աշխարհը եւ երազներ կը հիւսենք։

Արդարեւ, ի՞նչ կը նշանակէ «մէկ ազգ կերտել», ներկայ պայմաններուն մէջ, որոնց նմանը ոչ մեր պատմութիւնը արձանագրած է, ոչ ալ միջազգային պատմութիւնը։ Այո, կան ուրիշ բախտակիցներ ալ, ինչպէս Թուրքը կամ Ասորիները, բայց անոնց պարագան բոլորովին տարբեր է։

Ամէնէն բախտաւոր ժողովուրդներուն մէջ իսկ, «մէկ ազգ»ը կամ ցնորք է եւ կամ սերմանք, իսկ մեզի համար՝ պարզապէս ժամանց եւ մարզանք։ Եթէ կ'ուզէք՝ դասալքութիւն։

Մինչեւ, կրնայինք պարզէն, տարրականէն սկսիլ։

Ի՞նչպէս կը պատկերանայ մեր կացութիւնը,— Հայաստան եւ Արտասահման։

Ի՞նչպէս կրնանք դասաւորել մեր աշխատանքը,— Հաւասար գուրգուրանք ընծայելով երկուքին ալ։ Եթէ մէկը խորխին է, միւսը համբանք է։ Բուն բառով՝ տառանորդուած ժողովուրդի մը վերջին մնացորդը։

Երեւանը ամէն բան չէ,— պղպարբերցինք մենք, տարիներով։ Կեանքն ալ հաստատեց որ աւելի պակաս է քան կ'ենթադրէինք։ Եւ երբ երկու ճակատները հաւասար կը բռնէինք — իբրեւ անողոք եզրակացութիւնը որոշ կացութեան մը — իրաւապիտական դասեր տուեցան մեզի։

Բան մը փոխուա՞ծ է այսօր, այդ նոյն շրջանակին մէջ։

Այո,— դատելով Փարիզի ռամկավար չաբաթաթերթին առաջին խմբագրականէն։

Խ. Հայաստանի կառավարութիւնը նկատելով «իրողութիւն մը, առ ի չգոյէ լաւագոյնին», խմբագրականը կ'աղաղակէ.

— «Բայց որոշապէս պէտք է աւելցնենք որ կը մերժենք իրեն հայ ժողովուրդին իրաւական կառավարութեան հանգամանքը»։

Դեռ ուրիշ բացատրութիւն մը,— «եւ իբրեւ այդ ու մենք իրբեւ ընդդիմադիրներ»։

Արդ, ռամկավար օրկանը վերադնահատման փո՞րձ մըն է որ կը կատարէ, ագդուելով Հայաստանի վերջին դէպքերէն, թէ պատահաբար չարած է խօսքեր, որոնց ճիշդ հակառակն ալ կրնան գրել, վաղը։

Եթէ առաջին ենթադրութիւնն է ճիշդ— եւ կ'ուզէինք որ այդպէս ըլլար — այն ատեն թող բարեհաճին փնտռել եւ կարդալ 1932-ին մշակուած համաձայնութիւնը, որ նշանադրուեցաւ եւ առկախ մնաց։

Անհրաժեշտ է այդ ընթերցումը, միանգամ ընդ միշտ փարատելու համար շարք մը կանխակալ կարծիքներ, որոնք ռամկավար չաբաթաթերթի նոր շրջանի խմբագրականներուն մէջ ալ տեղ գտած են, իբրեւ գոց եղած խօսքեր։

Այդ ընթերցումը կրնայ միեւնոյն ատեն ցուցնել «պատրաստուելու պայմանները», որոնք չատ աւելի մատչելի են, քան «ազգ կերտելու» ծրագիրը։

Աշխարհը այսքան վրդովիչ եւ անստոյգ վիճակ չունէր, երբ երկու կողմերը կը բանակցէին այդ համաձայնութեան մասին։ Թերեւս մթնոլորտն ալ աւելի թեթեւ էր կամ կրնար նօսրանալ, այդ օրերուն։

Եւ սակայն, խուսափեցա՞ն ռամկավարները, առանց լուրջ եւ համոզիչ պատճառաբանութիւն մը ներկայացնելու, իսկ հիմա կ'ողբան որ իւրաքանչիւր հոսանք իր ճամբով կ'երթայ։

Թողունք այդ համաձայնութիւնը եւ գործակցութեան ուրիչ եղանակներ։ Հարցում մը, միայն,— ռամկավարները երբ այնքան բարձր կը խօսին քաղաքական հեռանկարներու մասին, երբ Արեւն ու Պայքարը իրենց ուղեգծին մէջ կ'արձանագրեն,— «Հետապնդում իրաւազուրկ հայութեան դատին», ունի՞ն որ եւ է բանաձեւ։ Իրենց որ եւ է մէկ ժողովին մէջ գրագած, տեսակէտ մշակած, աշխատանքի եղանակներ, միջոցներ եւ վարկեր նշանակա՞ծ են։

Անհրաժեշտ է բացորոշապէս պատասխանել այս հարցումին, գտնելու համար բուն ճամբան եթէ ոչ դէպի «մէկ ազգ», գոնէ դէպի «Մեծ Տեսիլք»։

Այս հարցումին պիտի յաջորդեն ուրիշներ ալ։

Որ եւ է հարցում ուղղած ատեն, մենք այն միամտութիւնը չունինք թէ հորիզոնը պիտի պայծառանայ եւ տարիներով ձախողած փորձեր յանկարծ պիտի յաջողին։

Բայց եւ այնպէս, անհրաժեշտ են այդ հարցումները, իմանալու համար ռամկավարներու նոր ուղեգիծը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԶՐՈՅՑՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ֆրանսա ձգտաւորիւ կը մնայ Խ. Միութեան հե՞տ կնքուած դաշինքին

Լոնտոնէն վերջը, այժմ Փարիզն է որ կեդրոն կը դառնայ դիւանագիտական խօսակցութեանց։ Ամբողջ չաբաթը այսպէս պիտի անցնի։

Երեքշաբթի օր ամէնէն կարեւոր խօսակցութիւնը տեղի ունեցաւ Պ. Լիթվինովի հետ։ Արտաքին նախարար Պ. Տէլպոս իր խորհրդային պաշտօնակիցը ճաշի հրաւիրելէ վերջ, վերլուծեց Լոնտոնի մէջ կատարուած խորհրդակցութիւնները՝ հաւաքական ապահովութեան եւ արեւելեան դաշինքի մը մասին։ Խորհրդային իշխանութիւնը գիտէ որ Անգլիոյ գլխաւոր նպատակն է Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ վերադարձնել Գերմանիան, որ եւ է ընդհանուր համաձայնութիւն կնքելէ առաջ։ Գիտէ նաեւ որ, Գերմանացիներուն համար եւրոպական համաձայնութեան մը գլխաւոր խոչընդոտը կը կազմէ ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը։

Արդ, Պ. Իվօն Տէլպոս հաւաստեց թէ՝ արեւելեան դաշինք մը կնքուի թէ ոչ, Ֆրանսա հաւատարիմ պիտի մնայ ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին։ Բերլինոյ Պ. Լէօն Պլում ալ մասնակցելով խօսակցութեան, կրկնեց նոյն հաւաստիքը։ Բայց, թէ վարչապետ եւ թէ արտաքին նախարարը հասկցուցին թէ չեն կրնար աւելի յառաջ երթալ, զինուորական դաշինք մըն ալ կնքելով, ինչպէս կ'առաջարկէր Պ. Լիթվինով։ Այսպիսի ձեռնարկ մը պիտի վնասէր Անգլիոյ հետ հաստատուած սերտ գործակցութեան.

Վարչապետը արտաքին գործերու պաշտօնատունէն իր պաշտօնատունը տանելով Պ. Լիթվինովը, երկարօրէն խօսեցաւ միջազգային կացութեան մասին։ Ցետոյ խորհրդային գործավարը ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Հանրապետութեան Նախագահին կողմէ։ Միջազգային շրջանակներու մէջ այս ջերմ ընդունելութիւնը ապացոյց մը կը նկատուի թէ Ֆրանսա մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ Խորհ. Ռուսաստանի գործակցութեան, ի խնդիր խաղաղութեան եւ հաւաքական ապահովութեան։ Այդ կ'ապացուցանէ նաեւ, հրատարակուած պաշտօնական գեկոյցը, որ կ'ըսէ.—

Պ. Պ. Լէօն Պլում եւ Իվօն Տէլպոս կարծիքներու լայն եւ սիրալիր փոխանակութիւն մը ունեցան Խ. Միութեան արտաքին գործավար Պ. Լիթվինովի հետ եւ գոհունակութեամբ հաստատեցին երկու երկիրներուն յարաբերութեանց բարեկամական վիճակը, ինչպէս եւ ֆրանսական եւ խորհրդային քաղաքականութեան նպատակներու նոյնութիւնը, որ կը ձգտի պահպանել եւ կազմակերպել անբաժանելի խաղաղութիւնը՝ հաւաքական ապահովութեան մէջ։ Անոնք վերստին հաստատեցին իրենց հաւատարմութիւնը՝ երկու երկիրները միացնող դաշինքին եւ իրենց կամեցողութիւնը՝ շարունակելու միջազգային գործակցութեան ուղղամիտ քաղաքականութիւն մը՝ Ազգաժողովի շրջանակին մէջ եւ համաձայն անոր սկզբունքներուն։

Պ. Իվօն Տէլպոս կատարուած խօսակցութեանց մասին զեկուցում տուաւ նախարարական խորհուրդին մէջ, որ նիստ գումարած էր երէկ։

Արտաքին նախարարը երէկ շարունակեց դիւանագիտական խօսակցութիւնները, ունկնդրութեան ընդունելով Աւստրիոյ արտաքին նախարարը, Կուիտօ Շմիտ։ Այս խօսակցութիւնն ալ մեծ կարեւորութիւն ունի, որովհետեւ Ֆրանսա եւ Անգլիա ատենէ մը ի վեր տարբեր տեսակէտներ ունին աւստրիական հարցի մասին եւ անհաւանական չէ որ ընդունին մինչեւ հիմա մերժուած լուծումներ։

Պ. Տէլպոս ունկնդրութեան ընդունեց նաեւ լեհական գնդապետը, իսկ այսօր Պրիւքսէլ կ'երթայ, ուր պիտի մնայ երկու օր, խորհրդակցելու համար Պելճիոյ չէզոքութեան մասին։ Շաբթուան վերջը պիտի ընդունի Եուկոսլավիոյ խնամակալը։

Ինչո՞ւ ապստամբեցան Ալպանացիները

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը գրէ թէ խիստ գրաքննութիւն հաստատուած ըլլալով, կարելի չէ ստոյգ լուրեր ստանալ հարաւային Ալպանիոյ ապստամբութեան եւքի մասին Արկիրոքաստրօ, ապստամբութեան կեդրոնը, մինչ միջնաբերդը համարուած է յետադիմական խալամներու եւ տարակոյս չկայ թէ շարժումը ծագեցաւ երկու պատճառներով։ Առաջին՝ բողոքելու համար կատարուած բարենորոգումներու, մասնաւորապէս կիներու քօղի արգելքին դէմ։ Երկրորդ՝ թօթափելու համար իտալական լուծը։ Ժամբորդներ կը պատմեն թէ քօղերու գործածութեան արգելքը այնքան լարած է կիրքերը որ, կարելի չէ կնոջ երես տեսնել հարաւային Ալպանիոյ մէջ։ Ոստիկանութիւնը չի թոյլատրեր փողոց ելլել քօղերով, իսկ այրերը կամ հայրերը թող չեն տար որ կիները առանց քօղի երեւան։ Հետեւաբար փողոցներուն մէջ կին չերեւար, բոլորն ալ իրենց տուներուն մէջ փակուած ըլլալով։

** Ալպանական տեղեկատու գիւանը կը ծանուցանէ թէ Տէլվինայի գրաւումով ետ առնուած կ'ըլլան ապստամբներուն ձեռքն անցած բոլոր վայրերը եւ թէ ժողովուրդը մեծ ուրախութեամբ ողջունեց կառավարական զօրքին յաղթանակը։ Էթհէմ Թօթօյի մէկ հօրեղբայրը անձնատուր եղած է։ Կառավարական զօրքը կը շարունակէ հալածել ապստամբութեան ղեկավարը որ փախուստի մատնուած է։ Պաշարման շղթան կը սեղմուի։

** Գերմանական թերթերը միաձայնութեամբ Մոսկուայի կը վերագրեն Ալպանիոյ խռովութիւնները, իսկ ուրիշներ՝ շարժումը ուղղուած կը նկատեն Իտալիոյ դէմ, ինչպէս յիշած ենք վերը։

Իտալիա ամէնէն չատ սուզանաւ ունի

Հռոմէն պաշտօնապէս կը ծանուցանեն թէ 20 նոր սուզանաւեր պիտի շինուին այս տարի, ընդհանուր գումարը բարձրացնելով 108ի։ Ասով Իտալիա սուզանաւերու ամենամեծ տորմիղը կ'ունենայ ամբողջ աշխարհին մէջ։ Բացի ութէն, բոլորն ալ արդիական դրութեամբ շինուած են։ Ցետոյ կարգով կու գան Ֆրանսա՝ 85 սուզանաւ, Ճափոն՝ 64, Անգլիա՝ 54, Մ. Նահանգներ՝ 51։

Գաղափար մը տալու համար Իտալիոյ ծովային ապառազինութեանց մասին, կը բաւէ ըսել թէ 1935–37 շինած կամ ապսպրած է 44 սուզանաւեր, բացի 50 թորփիլանաւերէ եւ թորփիլահալածներէ։ Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ Միջերկրականի իտալական կղզիները նաւային եւ օդանաւային կայաններու կը վերածուին.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՇԱՐՇԱՒԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Չեմ գիտեր ինչո՛ւ սովորութիւն եղած է բոժոժաւոր աւանակ մը ձգել առջեւէն, երբ ուղտերու կարաւան մը ճամբայ կը հանեն։

Դժբախտաբար սովորութիւնը չատ հին է, այլապէս մրցանակը պիտի չահէին մեր ձայնը ճռուակները։

Չէ՞ որ անոնք միշտ պատրաստ են որ եւ է կարաւանի խառնուելու, իբրեւ յառաջապահ կամ վերջապահ։

Խելքի եւ խառնուածքի խնդիր։ Իր գլուխը կապել չի գիտեր, կ'երթայ հարսնեւորին տունը հարսին գլուխը կապելու։

Այսպէս է որ, հայ կամաւորներ ունեցանք, նաեւ, սպանիական ճակատին վրայ։ Մինչդեռ Սպանիոյ դրացիներն անգամ, Ֆրանսա, Անգլիա եւ միւսները պաշտօնապէս արգիլեցին կամաւորներու առաքումը, եւ միայն փաշական Իտալիան եւ հիթլէրական Գերմանիան են որ չատ բարակը չեն ճայիր։

Խոստովանեցէք որ հեռատես մարդիկ են մեր կարմրուկները.

Քանի որ Անգլիա, Ֆրանսա եւ միւս ժողովրդավար երկիրները չեն կրնար կամաւոր ղրկել, ո՞վ պիտի կռուի փաշական եւ հիթլէրական վաշտերուն դէմ.Ո՞վ պիտի փրկէ Սպանիան։

Ուրեմն, կեցցէ՛ հայկական վաշտը, որուն անդամներէն մէկն ալ չիանը-շան ստացեր է վերջերս,«105 փաշիստ գերիներ» բռնած ըլլալով, ինչպէս կ'աւետէր «Բանուոր»ը։

Բայց, կարելի՞ բան է որ Հայ մը, մանաւանդ կարմիր Հայ մը կռուի ճակատի մը վրայ եւ իր դիմացը չտեսնէ ուրիշ Հայ մը։ Հոգ չէ թէ երազին մէջ։

Եւ ահա նոր մարտակոչ մը,— «Հայ կոմունիստ բանուորները եւ դաշնակ հիթլէրականները դէմ դիմաց կը կռուին Սպանիոյ մէջ»։

Նորէն Բանուորն է որ կը պատմէ, «Յուռնասստանէն նիւ Եորք հասած նամակ[illegible]»

Դաշնակցական սխրալուսնչալ արկածախնդիր «զօրավար» Թորգոմ խումբ մը հակայեղափոխական դաշնակ հայ «կամաւորներով» Ցունաստանէն Սպանիա մեկնած է զօր. Ֆրանքոյի ուժերու կողքին՝ կռուելու համար Սպանիոյ Հանրապետութեան եւ աշխատաւոր ժողովուրդին դէմ։

«Զարմանալի չէ որ դաշնակ զինուորական այս բախտախնդիրը կը միանայ մարդկութեան եւ քաղաքակրթութեան թշնամի Ֆրանքոյին, որ այսօր Մուսոլինիի եւ Հիթլէրի կողմէ ղրկուած ինդզաքօլիներով, սասանակներով, ռումբերով ու սուինններով կը կռուի Սպանիոյ ժողովուրդին դէմ։

«Զօրավար(?) Թորգոմ իր ներկայ խելքելի արարքով անգամ մըն ալ կ'ապացուցանէ, թէ Դաշնակցութեան ծոցէն ելած խմբը որպիսի քստմնելի ոճիրներ կատարելու ընդունակ են եւ ինչպէս պատրաստ են աշխատաւոր ժողովուրդի եւ բանուոր դասակարգին դէմ կռուելու՝ ֆաշիզմի սեւ ուժերուն հետ։

«Թորգոմ նոյն այդ աւազակապետն է, որ ժամանակ մը նոյն իսկ դաղափարը յղացաւ արտասահմանի մէջ բանակ մը կազմելու եւ «Հայաստանը բոլշեւիկներու ձեռքէն ազատելու» համար»։

Թորգոմ Դաշնակցակա՞ն, երբ գիտեն որ ճիշդ հակառակն եղած է, տարիներով։

Թորգոմ Սպանիոյ մէջ,— դեռ երէկ ՄԱՅԻՍ 14 ԹՈՒԱԿԻՐ ՆԱՄԱԿՈՎ ՄԸ, ՀՌՈՄԷՆ, իր տպաւորութիւնները կը յայտնէր ռուս հայկիրպայետ Շալիբինի յուշերուն առթիւ.

Թող Ֆրանսացիները չպայծռեն իրենց Լոնշանի ձիարշաւներով։

Գաղափար ունի՞ն մեր կարմիր-կանանչ իշարշաւներու մասին։

ՎԱՀԷ

Ինչո՞ւ կը վտարուին Չինուորական խորհուրդները

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, խորհրդային իշխանութիւնը զինուորական խորհուրդներ պիտի նշանակէ ամբողջ երկրին մէջ, լայն լիազօրութիւններով։

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, զօրքերուն տրուած որ եւ է հրաման վաւերական պիտի համարուի միայն այն ատեն երբ այս խորհուրդներուն ստորագրութիւնը կը կրէ. Խորհուրդներուն իրաւասութիւններն են.— Ղեկավարութիւն ճակատամարտի մէջ, պատրաստութիւններ զօրաշարժի համար, ընտրութիւն սպաներու եւ քաղաքական կրթութիւն զօրքին եւ երիտասարդութեան։

Իւրաքանչիւր զինուորական շրջանի խորհուրդը ենթակայ պիտի ըլլայ ուղղակի ազգ. պաշտպանութեան գործավարութեան։

Լոնտոնի աջակողմեան թերթերը չատ մեծ կարեւորութիւն կու տան այս տնօրինութեան, որուն գլխաւոր նպատակն է պայքարիլ ընդդիմադիրներուն դէմ։ Անոնց կարծիքով, տեսակ մը զինուորական դիկտատուրա է որ կը հաստատուի։ Միւս կողմէ, ենթադրողներ կան թէ այս բոլորը կ'ըլլան ի նախատեսութիւն գերմանեւճափոնական դաւադրութեան մը։ «Տէյլի Էքսփրէս» կը գրէ թէ ամբողջ Ռուսաստանը պատերազմական վիճակի մէջ կը գտնուի։ Ծայր. Արեւելքի նահանգները երկար ատենէ ի վեր պատրաստուած են դիմագրաւելու Ճափոնի։ Այս նահանգները, որոնց մէջ զինուորական օրէնքը կը տիրապետէ, իբրեւ տիպար պիտի ծառայեն ամբողջ Խ. Միութեան համար։

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը գրէ թէ եղած տնօրինութիւնը կապ ունի նաեւ կրօնի վերակենդանացման հետ։ Բողոքական աղանդները հզօր ազդեցութիւն մը կը գործեն երիտասարդութեան վրայ, չատ մը գիւղերու մէջ Խաղաղասիրական տեսակէտներ կը տարածուին եւ ճնշում կը գործադրուի երիտասարդներուն վրայ, որպէսզի չմտնեն բանակին։

Հրեաներու ներգաղթը Պաղեստինի մէջ

Հրէական գործակալութիւնը քննելով ներգաղթի խնդիրը, որուն էջն գունիլ ապրիլ 1էն յուլիս 31, չորս ամսուան համար սահմանուած համեմատութիւնը, որ անբաւական կը համարուի. Բայց եւ այնպէս ընդունեց Գերմանիայէն հասած գաղթականներու մասնաւոր արտօնագիրները։ Հրէական գործակալութիւնը յայտարարութեան մը մէջ արդարացնելով իր մերժումը, կ'ըսէ թէ միայն 220 արտօնագիրներ տրուած են սովորական աշխատաւորներու եւ 400 ալ՝ գերման Հրեաներու, մինչ 11.250 արտօնագիր պահանջուած էր առաջին չարքին, 700 ալ՝ երկրորդին համար։ Այս տարբերութիւնը կը նշանակէ թէ հոգատար իշխանութիւնը մէկդի դրած է այն սկզբունքը, որուն համաձայն ներգաղթը կախում պիտի ունենայ Պաղեստինի տնտեսական վիճակէն,— մարսելու կարողութենէն։

ՈՒԻՆԶՈՐԻ ԴՈՒՔՍԻՆ (Նախկին Էտուըրտ Ը.) ամուսնութիւնը տեղի պիտի ունենայ յունիս 3ին, Քանտէի դղեակին մէջ (Թուռ)։ Ոչ ոք ներկայ պիտի ըլլայ Անգլիոյ արքայական գերդաստանէն։ Հրաւիրուած են միայն այն բարեկամները որ իրեն հետ էին վերջին ամիսներու ընթացքին։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՐԱՖՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

ԽՄԲ.— Ամերիկահայ գաղութին մէջ ալ արդէն արձագանգ է գտած Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի տօնակատարութիւնը: Այս առթիւ յօդուած մը՝ «Հայրենիք»էն.—

Մեր թերթերը սկսել են խօսել Րաֆֆու ծննդեան հարիւրամեակի մասին:

Դա լաւ նշան է: Կարելի յուսալ, ուրեմն, որ Րաֆֆու հարիւրամեակի տօնակատարութիւնը կը կազմակերպուի:

Տարօրինակ է, սակայն, որ մեր թերթերի յօդուածագրերը, Րաֆֆու հարիւրամեակի տօնակատարութեան անհրաժեշտութիւնը կամ ցանկալիութիւնը փաստելու համար, օրինակ են բերում ռուս բանաստեղծ Ա. Պուշկինի մահուան հարիւրամեակը, որ տօնւեց երկու ամիս առաջ նաեւ Հայաստանում եւ այդ առթիւ որոշ քայլեր ակնկալւում Երեւանի կողմից: Քանի որ Երեւանը տօնեց Պուշկինի հարիւրամեակը, արդարութիւնը պահանջում է որ Երեւանը տօնէ նաեւ Րաֆֆու հարիւրամեակը: Այս իմաստով արտայայտուեցին «Հայրենիք»ի, «Յառաջ»ի եւ «Յուսաբեր»ի յօդուածագրերը:

Ուրիշ խօսքով՝ այնպէս է դուրս գալիս որ, եթէ Րաֆֆու հարիւրամեակը չզուգադիպէր Պուշկինի հարիւրամեակին եւ, մանաւանդ, եթէ Երեւանը չտօնէր Պուշկինի հարիւրամեակը, մենք էլ կարող էինք չյիշել Րաֆֆու մասին:

Ի հարկէ, շատ լաւ պիտի լինէր, եթէ գէթ մէկ անգամ՝ մեր ազգային մեծագոյն գրողի ծննդեան հարիւրամեակը տօնելու հարցի մէջ՝ արտասահմանի հայութիւնը եւ Հայաստանը միօրինակ մտածէին եւ միօրինակ շարժուէին:

Բայց այդ, դժբախտաբար, գրեթէ անկարելի է ակնկալել:

Այսօրուան պայմանների մէջ անկարելի է որ Երեւանը ոչ միայն ստանձնէ Րաֆֆու հարիւրամեակի կազմակերպման նախաձեռնութիւնը, այլ նոյնիսկ որ եւ է կերպով մասնակցի այդ տօնին:

Խորհրդային Երեւանի համար Րաֆֆին արժէք չէ, կամ աւելի ճիշդը՝ Րաֆֆին այն արժէքը չէ, ինչ արժէք որ նա է ընդհանուր հայութեան համար:

Երեւանում բոլշեւիկները հրատարակել են Րաֆֆու «Փունջ»ը, «Ոսկի աքաղաղ»ը եւ «Զահրումար»ը: Այս բանը, ի միջի այլոց, առիթ էր տուել Երեւանի արտասահմանեան ծառաներին ծափ զարնելու եւ յայտարարելու թէ՝ «տեսէք, Րաֆֆի իսկ կը հրատարակեն կոր, ալ ասկէ աւելի ի՞նչ մեծ ազգասիրութիւն»:

Այո, Երեւանը հրատարակել է Րաֆֆու այդ մի քանի երկերը, բայց Երեւանն էլ գիտէ, իսկ մենք Երեւանից աւելի լաւ գիտենք, որ Րաֆֆին «Փունջ»ով, «Ոսկի աքաղաղ»ով եւ «Զահրումար»ով չէ որ դարձել է մեր գրականութեան Րաֆֆին: Եթէ գրած լինէր միայն բոլշեւիկների կողմից վերահրատարակուած այս երեք հատորները, նա կը լինէր Հայոց գրականութեան երկրորդական, երրորդական դէմքերից մէկը, իսկ հայ ազգային ազատագրական կեանքի մէջ նրա կատարած դերը զերոյի հաւասար կը լինէր: Եւ ընդհակառակն, եթէ «Կայծեր»ը, «Խենթը», «Դաւիթ բէկ»ը, «Սամուէլ»ը, «Խաչագողի յիշատակարանը» եւ «Խամսայի մելիքութիւնները» հրատարակելուց յետոյ, դիպուածով կորչէին, ոչնչանային «Փունջ»ի, «Ոսկի աքաղաղ»ի եւ «Զահրումար»ի ձեռագրերը, Րաֆֆու գրական եւ հասարակական արժէքից ոչ մէկ մազ կը պակսէր:

Մեր գրականութեան եւ մեր հասարակական զարգացման պատմութեան համար Րաֆֆին «Կայծեր»ի, «Դաւիթ Բէկ»ի, «Խենթ»ի եւ «Սամուէլ»ի Րաֆֆին է, մինչ այսօրուան Երեւանի համար հէնց այդ Րաֆֆին է, որ ժխտելի, անընդունելի է:

Դեռ աւելին կայ:

Եթէ այսօրուան Երեւանը յանկարծ, հրաշքով այնքան խելք եւ քաջութիւն ստանար, որ վճռէր տօնել Րաֆֆու հարիւրամեակը, Մոսկուան եւ Թիֆլիսը, եւ մանաւանդ Թիֆլիսը չպիտի թոյլ տային, որ Երեւանը կազմակերպէր այդ տօնը:

Գուցէ դեռ Մոսկուան մատերի արանքից նայէր Րաֆֆու հարիւրամեակի տօնակատարութեան վրայ, բայց ոչ երբեք Թիֆլիսը: Թիֆլիսը այսօր ձեռք է բերել Կովկասի տիրապետելու այնպիսի պատեհութիւն, որի մասին ամենածայրայեղ վրացի ազգայնականներն իսկ սրանից առաջ երազել անգամ չէին կարող: Ամբողջ Ռուսաստանն այսօր ապրում է վրացական տիրապետութեան մի շրջան: Մոսկուայում նստած է վրացի Ստալինը, իսկ Թիֆլիսում նրա փոխանորդը՝ վրացի Բերիան: Եւ Բերիան, յենուած Ստալինի վրայ, անում է ամէն ինչ տկարացնելու, քայքայելու համար Հայաստանը:

Բերիաները շատ լաւ գիտեն, թէ Րաֆֆին հայկական վերածնունդի առհաւիրան է, հայ ազգային քաղաքական ձգտումների մարմնացումը եւ, ի հարկէ, ոչ մէկ գնով չպիտի թոյլ տան որ տօնուի Րաֆֆու հարիւրամեակը, որ պանծացուի մեծագոյն հայ հայրենասէրի յիշատակը:

Ձէ, Երեւանը ոչ ուզում է, ոչ էլ կարող է տօնել Րաֆֆու հարիւրամեակը:

Սփիւռքի հայութիւնն է, որ կարող է եւ պէտք է տօնի Րաֆֆու հարիւրամեակը:

Սրանից երեք տարի առաջ էր, որ խօսք եղաւ տօնել Րաֆֆու ծննդեան հարիւրամեակը 1935ին այն հաշուով թէ Րաֆֆին, ըստ իր կենսագիրներէն ոմանց, ծնուել է 1835ին: Դրանից յետոյ, սակայն, թերթերում տեղեկութիւններ լոյս տեսան այն իմաստով թէ Րաֆֆին ծնուել է ոչ թէ 1835ին, այլ 1837ին, եւ ի հարկէ, նրանք, ովքեր պատրաստւում էին կազմակերպել հարիւրամեակի տօնակատարութիւնը, ստիպուած եղան յետաձգել իրենց պատրաստութիւնները:

Այդ յետաձգումը, մեզ թւում է, եղաւ պատճառ, որ ոմանց մտքի մէջ շփոթ ստեղծուի եւ նախապատրաստական աշխատանքները կանգնեն:

Բարեբախտաբար, հիմա, ինչպէս կարելի է դատել մամուլի վերջին տեղեկութիւններից եւ յօդուածներից, հետաքրքրութիւնը Րաֆֆու հարիւրամեակի շուրջը սկսել է արթնանալ եւ տեղ տեղ տօնակատարութիւնը կազմակերպելու աշխատանքները սկսուած են:

Կասկած չկայ, որ շուտով Ամերիկայի հայ գաղութն էլ այդ ուղղութեամբ աշխատանքների կը ձեռնարկի: Որքան գիտենք, օրինակ, Նիւ Եորքում նախապատրաստական քայլեր են առնուած յոբելեանական յանձնախումբ կազմելու: Նոյնը, հաւանաբար տեղի է ունենում Ամերիկայի եւ միւս հայաշատ կենտրոններում:

Անշուշտ, այդ տօնակատարութիւնը վայելուչ կերպով կազմակերպելու համար, բաւական ժամանակ է պէտք: Եւ հիմա, ամառ է, ուստի հանդիսութիւնները պէտք է նշանակել աշնանը, ոչ շուտ հոկտեմբեր - նոյեմբեր ամիսներին:

Արժէ, որ Րաֆֆու հարիւրամեակի տօնակատարութիւնը չսահմանափակուի միայն մի քանի քաղաքներում ամփոփական հանդէսներով: Րաֆֆին հայ գրականութեան պարծանքն է: Րաֆֆու յիշատակը լաւագոյն կերպով յարգած կը լինենք, եթէ օգտագործենք Րաֆֆու հարիւրամեակը շօշափելի կերպով օգնելու համար հայ գրականութեանը: Ամերիկահայ գաղութը բազմաթիւ նպատակների համար ամէն տարի հարիւր հազարաւոր տոլարներ է տալիս: Ոչ մէկ դժուարութիւն կայ, որ Ամերիկահայ գաղութը Րաֆֆու հարիւրամեակի առթիւ հիմք դնի Րաֆֆու անունով մի գրական ֆոնդի, որից գրական մրցանակներ արուին հայ գրողներին.

Թող այդ մրցանակը լինի մի համեստ գումար, թէկուզ տարեկան՝ 200-300 տոլար, բայց թող լինի այն, իբրեւ քաջալերանք մանաւանդ այն սկսնակ գրողներին, որոնք յաճախ մի փոքրիկ հատոր լոյս ընծայելու նիւթական հնարաւորութիւնը չունեն:

Եւ ի՞նչ աւելի լաւ անուն, քան Րաֆֆու անունը, որին կապելու է այդ գրական մրցանակը:

Մեզ թւում է, թէ դա կը լինի Րաֆֆու յիշատակը յարգելու լաւագոյն եւ մնայուն ձեւերից մէկը:

ՎԱՐԴԳԷՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՍԵՎՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Է.

Գ. Առաքել Սարուխանի պատրաստածը՝ որ 13 մայիս 1926ին հասաւ մեր ձեռքը, ինծ յանձնուեցաւ Գ. Նորատունկեանի կողմէ, եւ ես իսկոյն զայն բազմագրել տուի եւ հատ մըն ալ առանձին՝ մասնաւոր գեղեցիկ թուղթի վրայ՝ Հռոմ Ս. Գահին ղրկուելու համար:

Գ. Նորատունկեան եւ միւս ժողովականները ուզեցին, որ խնդրագիրը միայն ես ստորագրէի՝ իբրեւ նախկին ատենապետ Կ. Պոլսոյ ազգային Երեսփ. Ժողովին, եւ անձամբ տանէի յանձնել՝ Փարիզի պապական նուիրակ կարտինալ Չէռէթթիի:

Թէեւ Նորատունկեան ինքը պատրաստ էր ստորագրել այդ Գիրը, բայց ինչ ինչ նկատումներով, յարմար չըտեսաւ որ իր ստորագրութիւնը Վատիկան երթար, ու ես ալ խնդիրը չերկարելու համար, ստորագրեցի, եւ 1926 յունիս 19ի շաբաթ առաւօտ տարի զայն կարտինալ Չէռէթթիին, որ նոյն օրն իսկ Հռոմ պիտի մեկնէր:

Մասնաւոր յանձնարարական ունէի պապական նուիրակին համար, տուած էր զայն՝ անոր անձնական բժիշկ Տոքթէօր Միհրան Քէմհաճեան վաղեմի բարեկամս (այժմ մեռած), եւ այդ յանձնարարականին շնորհիւ արժանացայ խիստ լաւ ընդունելութեան, նախ նուիրակին քարտուղար Էվռէնեօվ վարդապետէն (*), յետոյ կարտինալ Չէռէթթիէն, որ Ս. Գահին մատուցանելի խնդրագիրը ուշադրութեամբ կարդալէ յետոյ, եւլու ձեռքս սեղմեց ու խոստացաւ անձամբ տանիլ ներկայացնել զայն Նորին Սրբութեան եւ հարկ եղած բարեխօսութիւնն ալ ընել իր կողմէն:

Թէ ի՞նչ եղաւ արդիւնքը,— այս մասին յետոյ:

Սրբազան Գահին ուղղուած այս խնդրագիրը կարտինալ նուիրակին յանձնելէս յետոյ, երբ որոշած էի օրինակ մը ղրկել Վենետիկ, Ս. Ղազար, որպէսզի Միաբանութիւնը տեղեակ ըլլար կատարուած դիմումին, եւ ահա կ'իմանայի թէ Գ. Ա. Սարուխան բարեկամս գիս կանխած էր, ու իր պատրաստած գիրը Փարիզ ղրկած պահուն, փութացած էր իրողութիւնը հաղորդել փոխ-աթոռակալ Հ. Մինաս վ. Նուրիխանի, ու առ ալ իմացուցած էր խնդիրը Հ. Գաբրիէլ վրդ. Նահապետեանի, որ առանց ժամանակ կորսնցնելու, իր 1926 յունիս 1 թուակիր ինծ ուղղած մէկ նամակին մէջ տեսակ մը գանգատ կը յայտնէր (ԽՄԲ.— Ջանց կ'առնենք նամակին բովանդակութիւնը):

Խնդրագիրը տանելէս քանի մը օր վերջը, բաւ կանխաւ եղած որոշման, կը գրէի Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեան բարեկամիս, խնդրելով որ հաճէր կարգ մը տեղեկութիւններ տալ ինծի, Փարիզի նախկին Մուրատեան վարժարանի մասին:

Հ. Սահակ բարի եղաւ Ազոլօի Մխիթարեան ամարանոցէն պատասխանել ինծ, իր 11 օգոստ. 1926 թուական նամակովը որ հետեւեալ ձեւով կը կը պատասխանէր հարցումներուս.—

«1. Թէ Մուրատեան վարժարանը Փարիզի մէջ ո՞ր թուականին բացուած է:

Պատ.— Մուրատեան վարժարանը Փարիզի մէջ բացուած է 1842ին, Լուի Ֆիլիփի օրով:

2. 1846—49 այս վարժարանին աշակերտները ո՞վքեր եղած են:

Պատ.— Անոնց ցանկը ներփակ պիտի գտնէք նամակիս մէջ:

3. Կ'ըսուի թէ վարժարանին բացումը տեղի ունեցած է, երբ կրթական նախարար էր Լամարթին բանաստեղծը: Ճի՞շդ է որ բացումին նախագահած է Լամարթին, թէ մրցանակաբաշխութեան հանդէսին:

Պատ.— Վարժարանին բացումը Լամարթինի նախարարութեան օրով եղած չէ, այլ ուրիշի մը, որուն անունը չեմ յիշեր, եւ զոր կրնամ գտնել երբ սեպտեմբերին Վենետիկ իջնեմ: Այսչափ որոշ գիտեմ, որ վարժարանին բացման հրամանագիրը ստորագրողն է Կիզօ նախարարապետը: Լամարթին բացումին նախագահած չէ, այլ մրցանակաբաշխութեան հանդէսի մը, ուր խօսած է փառաւոր ճառ մը, որուն թարգմանութիւնը հրատարակուած է «Բազմավէպ»ին մէջ:

4. Մխիթարեանները ի՞նչ կերպով հրաման խնդրած են Լուի Ֆիլիփէն, իրենց տուած խնդրագրին օրինակը ընդօրինակել տալ Հ. Թէոդորեանի դրքէն:

Պատ.— Կը ցաւիմ որ այս հարցման պատասխանն այն ատեն միայն կրնամ տալ երբ Վենետիկ երթամ, ուր հոն են Հ. Ս. Թէոդորեանին հատորները:

5. Ֆրանսական կառավարութեան հրամանագրին օրինակը Հ. Ս. Թէոդորեանի դրքէն ընդօրինակել տալ:

Պատ.— Պատասխանը Վենետիկի մէջ:

6. Մուրատեան վարժարանը ե՞րբ փոխադրուեցաւ եւ ձուլուեցաւ Ռափայէլեանին հետ:

Պատ.— Մուրատեան վարժարանը Վենետիկ փոխադրուած է 1871ին եւ 1873ին պաշտօնապէս ձուլուած է Ռափայէլեանի հետ.

7. Փարիզի Մուրատեան վարժարանին շէնքը ե՞րբ ծախուեցաւ ու քանի՞ միլիոն ֆրանքի:

Պատ.— Փարիզի Մուրատեան վարժարանին շէնքը ծախուած է, եթէ չեմ սխալիր 1878ին: Որոշապէս գիտեմ, որ ծախուած է 900.000 ֆրանքի եւ այդ գումարով գնուած է Catron կալուածը.

8. Հ. Ս. Թէոդորեան եւ Գալֆաեան վարդապետները ու Հ. Այվազովսքի ե՞րբ հրաժարեցան ձեր Միաբանութենէն:

Պատ.— Եթէ չեմ սխալիր հրաժարումնին եղած է 1852ին:

9. Փարիզու Հայկազեան վարժարանը ո՞ր թուականին բացուեցաւ:

Պատ.— Այդ թուականը որոշ չեմ գիտեր, եւ ոչ ալ վեր. Հ. Մինաս վարդապետը, որ հոս է եւ ինծ հետ միասին ջերմեռանդ կ'ողջունէ զուրեզի բարեկամդ, մաղթելով քաջառողջութիւն եւ բիւր բարիքս»:

Իր նամակին մէջ Հ. Սահակ թէեւ կը խոստանար կարգ մը ուրիշ հարցումներուս ալ պատասխանել, երբ Վենետիկ դառնայ, սակայն առկախ թողուց, վասնզի զայրացական վերամուտի գրագումներով ծանրաբեռնուած էր, եւ ես ստիպուեցայ դիմել ուրիշ աղբիւրներու, հարկ եղած տեղեկութիւնները քաղելու Ֆրանսայի երբեմնի վարժարանին վրայ:

Բայց դառնանք գիտել արդիւնքը մատուցուած խնդրագրին:

Օրեր, շաբաթներ սահեցան, լուր մը չէր հասներ նաեւ Հռոմէն եւ ահա դարձեալ Հ. Գաբրիէլ ինքը առաջինը կ'ըլլար Վենետիկէն բարի տեղեկութիւն մը ինծ գրելու նամակով մը, որ 1926 սեպտ. 24 թուականն ունէր եւ որուն մէջ կ'ըսէր.—

«Երէկ ցերեկին քաֆէի վրայ Հ. Աթոռակալ վարդապետը շատ ուրախութեան յայտնութիւն մը ըրաւ, որ ինքն ստոյգ եւ ապահով աղբիւրէ իմացեր է թէ նոյեմբերի մէջ Plenaria, այսինքն սրբազան քահանայապետի նախագահութեամբ Ծիրանաւորաց համագումար ժողով մը պիտի գումարուի քննելու մեր սահմանադրութիւնը եւ հաստատելու զայն քահանայապետական վճիռով»:

Համաձայն այս առթիւ ըրած յանձնարարութեանց, փութացի երթալ խօսիլ Էվռէնէօֆի հետ, եւ իրմէն իմանալ, այո, թէ Ս. Գահին տրուած խնդրագիրը արժանացած է Ծիրանաւորներու ժողովին բարձր հաւանութեան, եւ թէ Քահանայապետը ի մօտոյ պիտի արտօնէ նաեւ Մխիթարեան Միաբանութեան, ընտրել Աբբահայր եւ բանալ դպրոց-վարժարաններ, ուր որ հարկ լինի:

Ուրախ էի ես, եւ ինծ հետ ուրախ եղան Գ. Նորատունկեան եւ ուրիշները, նկատելով որ կատարուած աշխատութիւնը ապարդիւն չէր անցած, եւ յոյս մեծ էր, որ Մուրատեան բարերարին վարժարանին վերաբացումը Փարիզի մէջ, արդէն պիտի չուշանար:

Այլ որպէսզի աւելի մղում եւ ապահովութիւն տրուէր գործին, Գ. Նորատունկեան չէր զլացեր Լուի Մառէնի, ինչպէս նաեւ կրթական նախարարութեան մօտ ունենալ յանձնախմբի տեսութիւններ:

ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ Ց. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

(*) Սա նախկին թարգման եղած է Հռոմի ռուս դեսպանատունին, ապա կաթոլիկութեան յարելով վարդապետ եղած է, եւ ներկայիս ալ, եպիսկոպոս է Փարիզի մէջ, ռուս կաթոլիկներու:

ԿԱՅԾԱԿ ԵՒ ԱՐԱՔՍ

ԼԷ ՄԷՍ, 12 Մայիս.— Միջավայրին բնական գեղեցկութիւններն ու ընտանեկան կրթութիւնը մեծապէս կ'ազդեն մանուկներու հոգեբանական արտայայտութեանց վրայ:

Որքան մեծ երջանկութիւն է ունենալ առողջ մանուկներ հայեցի դաստիարակութեամբ օժտուած, բնութեան ու բաղձալիքներու մէջ՝ վարդերու վրայ վազվզող սոխակի մը նման երգ կ'երգեն հրեշտակային քաղցրութեամբ հայկական երգեր՝ որոնց անմահ ներդաշնակութիւնը մարդկային հոգին կը թրթռացնէ վշտահար […] ծումներու մէջ:

Այսպէս, «Լէ Մէս»ի փոքրիկ գիւղաքաղաքը, հարաւէն շրջապատուած հրաշակերտ ժայռերով կը գտնուի Տիւռանս գետին գեղածիծաղ ափերուն վրայ: Մտորին Ալպեաններու այս պզտիկ եւ գեղատեսիլ […] մը առաւօտեան արշալոյսին կը նմանի Մասիսի ստորոտը տարածուող հայկական հանդարտ գիւղերուն, իսկ վերջալոյսին ոսկեփայլ արեւուն հրաժեշտէն յետոյ գարնանային լուսափայլ երկինքին տակ կը նմանի մեր պատուանդաններու կողքին կանգնած […] յաղթ Չէյթունին: Առաւօտեան […] փափկօրէն կը սահի ցօղափայլ […] եւ քաղցրաբոյր ծաղիկներու վրայ […] բոյնք տարածուած են դաշտերու մէջ: Ծառերու, թուփերու կաղզուններու, կանանչներու եւ ծաղկանց բոյրերու մէջ հանդարտ դրախտավայր […] Լէ Մէսը, ուր ծնած են երկու հայ […] նուկներ՝ Կայծակ եւ Արաքս […]եան.

Կայծակ հազիւ վեց ու կէս տարեկան, իր անունին պէս կրակոտ, խելացի եւ երկար մազերով, վարդ այտերով, սեւ աչուկներով, մարմնապէս […] բնութեամբ ազատորեն եւ թոմպուլիկ մանչուկ մըն է: Իսկ իր քոյրը՝ Արաքսի հազիւ […] տարեկան, մանրակազմ սեւուլիկ […] աղջնակ մը.

Երկու հայորդիները ազդուած են իրենց բնակած միջավայրէն եւ ծնողքին ազգային նախանձախնդրութենէն:

Կայծակին մայրը 1914ի արհաւիրքէն, կրթուած հայուհի մը եւ հայր նմանապէս ներկայիս […] մը եւ անցեալին տառապած մանուկ մը՝ մահուան սարսափներու մէջ […] յետոյ փրկուած են տարագրութեան […]: Այժմ Կայծակ ի փոքրուց […] մէջ ծնողքին անդառնալի […]

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԻՆՉՊԷՍ ՊԱՐՊՈՒԵՑԱՒ ԿԱՐԻՆԸ

(«Յառաջ»ի համար գրեց՝ ռուս հարիւրապետ ՇԱՎԵՐՆԵԻ)

ԽՄԲ.— Ապրիլ 11 — 23 հրատարակեցինք ռուս հարիւրապետ Շավերնեի յուշերը՝ «ԵՐԶՆԿԱՑԷՆ ԿԱՐԻՆ-ՄՈՒՐԱՏԻ ՀԵՏ»: Այսօրուընէ կը սկսինք տալ շարունակութիւնը, որ կը նկարագրէ Կարնոյ օրհասական պայքարը եւ պարպումը.

Երզնկայի ջոկատը Կարին հասաւ 1918 փետրուարի սկիզբը: Բոլորս ալ կը գտնուէինք սարսափելի թշուառութեան մէջ, աղտոտ, յոգնած, վիրայ-գլուխնիս պատռտած:

Էրզրումի մէջ լաւ ընդունելութիւն մը կատարուեցաւ մեզի, մեզ լուսագոյնս տեղաւորեցին բնակարաններու մէջ, մեզի տուին հագուստ եւ համազգեստ, ու թողուցին որ քանի մը օր հանգիստ ընենք, որպէսզի մոռնանք Երզնկայի նշանաւոր դիւցազներգութեան յուզումը:

Այդ օրերուն էր, որ տեղեկացայ թէ Էրզրումի զինուորական ուժերը ոչ կազմակերպուած էին, ոչ ալ ամբողջացուած: Հասկնալի էր որ տրամադրելի այդ ուժերով կարելի չէր լուրջ դիմադրութիւն մը ցոյց տալ թրքական բանակին:

Էրզրումի, ինչպէս եւ Երզնկայի մէջ, մինչ այն յոյսը կը սնուցանէին թէ օգնական ուժ պիտի հասնի մէկ օրէն միւսը: Զանազան զրոյցներ շըրջան կ'ընէին այդ մասին: Ոմանք կ'ըսէին թէ Կարսի մէջ հետեւակազօրաց եւ հեծելազօրաց բազմաթիւ զօրագունդեր կազմուած են, ինչպէս եւ հրետաձիգ գունդեր. Բոլոր այդ ուժերը պիտի ղրկուէին Էրզրում, զօրացնելու համար մեր ուժերը, Զօր. Անդրանիկի հրամանին տակ: Ուրիշներ ալ կը պնդէին թէ Թիֆլիսի մէջ ամբողջ զօրաբանակ մը կազմուելու վրայ է, եւ Էրզրում պիտի ղրկուի անմիջապէս: Եւ դեռ բաղդներ ալ կային թէ Խաղախները ճամբայ ելած են արդէն, օգնութեան հասնելու համար մեզի:

Բոլոր այս զրոյցները կը տարածուէին անհաւատալի արագութեամբ եւ այն տպաւորութիւնը կը ստեղծէին թէ տակաւին կրնանք կռուիլ Թուրքերուն դէմ:

Եւ սակայն այս զրոյցները որ եւ է հիմ չունէին: Սպայակոյտին անդամներն ալ աւելի բան մը չէին գիտեր այդ զրոյցներուն մասին, քանի որ իրենք եւս կը սպասէին նախախնամական օգնութեան: Ոմանք նոյնիսկ գալիք ջոկատներուն եւ անոնց հրամանատարներուն անունները կուտային: Այսուհանդերձ օրերը իրարու կը յաջորդէին եւ ոչ մէկ օգնութիւն կը հասնէր:

Բերդին հրետանին պատրաստ չէր պաշարում մը դիմադրելու: Հրետաձիգ շատ քիչ զինուոր կար. Սպաներու թիւն ալ անբաւական էր: Հրետաձիգ սպաներէն անոնք որ յօժարութիւն ցոյց տուած էին մնալու բերդին մէջ, տեսնելով պաշտպանութեան տրամադրելի միջոցները, բոլորն ալ, շատ քիչ բացառութեամբ, կ'ընդունէին որ կարելի չէ երկար դիմադրել Թուրքերուն եւ չէին ուզեր կռուիլ մնալ:

Հրետաձիգ սպաներու խորհրդակցութեան մը ընթացքին, ցաւագին արտայայտութիւն մը կրեցի հետեւեալ իրողութենէն: Բազմաթիւ սպաներ բացէ ի բաց յայտարարեցին թէ Թուրքերուն դէմ կը կռուին այն պայմանով միայն, որ լաւ վճարուին:

Մեր ջոկատը 15 օրէ ի վեր Էրզրում էր հասած արդէն, երբ լուր առինք որ թրքական բանակը կը մօտենայ:

Զօր. Օդիշելիձէ, որ կը հրամայէր մեր բանակին, զօրանցք մը կատարել տալէ վերջ յուզիչ ճառով մը զինուորներուն բացատրեց թէ ո՛րքան անհրաժեշտ է պաշտպանել Էրզրումը, յայտարարեց թէ կողք կողքի պիտի կռուի մեզի հետ մինչեւ իր վերջին շունչը: Քանի մը ժամ վերջ պաշարման վիճակ յայտարարելով գնդ. Մորէլը իրեն փոխանորդ նշանակեց եւ իր սպայակոյտին կարգ մը անդամներուն հետ հեռացաւ Էրզրումէն դէպի Երկրին Ներսերը (արեւելք).

Գնդ. Մորէլ գիս իր մօտ կանչեց, հաղորդեց թէ բերդաքաղաքը պաշարման վիճակի մէջ կը գտնուի, գիս նշանակեց նորակազմ լեռնային մարտկոցի մը հրամանատար: Այդ մարտկոցը ողբալի վիճակի մը մէջ կը գտնուէր: Զինուորները քիչ էին, ձիերն ալ նոյնքան պակաս: Տրամադրելի անասուններն ալ, դեռ աւելին ըլլալով, թշուառ վիճակի մը մատնուած էին: Երբ գացի աչքէ անցընել անգամ մը, ականատես եղայ տխուր պատկերի մը: Ձիերուն մարմինը ցեխերու մէջ էր, եւ սովահար՝ մէկը միւսին պոչը կերած էր: Սովահար այլ անասուններ մօտակայ ծառերուն կեղեւներն իսկ փրցուցած կերած էին: Բազմաթիւ ձիեր ոտքի կենալու կարողութիւն չունէին ու գետին ինկած էին, մէկ քանին անօթի սատկած էին, եւ ոչ ոք կը զբաղէր անոնց այս վիճակով: Կրնամ ըսել, առանց չափազանցութեան, թէ մէկ ձի չկար, որ կարող ըլլար աշխատելու:

Պատկերը տարբեր չէր ձիու սարքերու մթերանոցին մէջ: Գտայ փոքր անձեւ կտորուանք, որ բանի չէին կրնար ծառայել: Դժուար էր ըսել թէ ո՛վ էր այս կացութեան պատասխանատուն, բայց եւ այնպէս ոչ ոք ցանկութիւն ունէր բան մը փոխելու կացութենէն:

Ճիշդ է որ գրասենեակի աշխատանքները լաւ կ'ընթանային, սակայն ոչ մէկ օգուտ մարտկոցը վերականգնելու տեսակէտով՝ պաշտպանման համար:

Իրիկունը գացի տեսնել Մուրատը եւ խնդրեցի իրմէ, որ, գնդ. Մորէլի մօտ իր ազդեցութիւնը ի գործ դնելով, զիս առնէ իր հեծելազօրաց գունդին մէջ, որովհետեւ մարտկոցին մէջ անկարելի էր աշխատանք եւ առաջնորդութիւն՝ տրուած պայմաններուն մէջ: Մուրատ ըսաւ թէ նոյն գիշերն իսկ պիտի մեկնի Ըլըճա, ուր կը գտնուին մեր առաջին գիծերը, ուստի յանձնարարեց ինծ սպասել քիչ մը եւ խոստացաւ այնպէս մը ընել, որ քանի մը օր վերջ աշխատէի իր մօտ եւ բոլորովին անկախ: Առժամաբար պէտք է մնայի մարտկոցին մէջ:

Մօտս հաւաքեցի այն զինուորները, որոնք հետս էին Երզնկայի մէջ: Ամէն օր սպայակոյտ կ'երթայի լուր մը առնելու համար: Ստացուած լուրերը շատ գէշ էին: Թուրքերը […] ուժերով կը մօտենային Էրզրումի, մինչ մենք տակաւին պատրաստ չէինք պաշտպանութեան համար.

(1)

(Շար.)

ցած է Թանը Թրքաստանց մը: Կայծակ որքան որ յեղափոխական եւ վրէժխընդիր ոգիով մը կը կրէ, այնքան ալ գըրաւիչ, եւ ազնիւ է, ատեն ատեն իրողջ արտայայտութիւնը տեսակ մը քաղցր երազանքի տպաւորութիւնը կը ձգէ իր վրայ: Վշտագին մտածումներէ սարուած եւ աչքերը սեւեռած Անդրանիկի պատկերին, կը խորասուզուի տանջահար երեւակայութեանց մէջ եւ յանկարծ դանդուր մազերը մէկդի ընելով եւ ճակատը շփելով կը սկսի մեղմաղձոտ երգ մը երգել. իսկ փոքրիկն Արաքսի անուշիկ ծիծաղներովը կը ժպտակցի անոր ։ Երկուքը մէկ կ'երգեն այնքան յուզիչ եւ քաղցր շեշտերով եւ հրճուանքային անմեղութեամբ որ, բոլորս կը սքանչանանք եւ կը սկսին տաք համբոյրներով օրհնել այդ քաղցրիկ բերանները ։

Այս երկու մանուկները մէկ տարիէ ի վեր Ֆրանսական դպրոցը կը յաճախեն, Դաստիարակութեան մեկոցին վարժուհիին Ֆրանսերէն հարցումներուն Հայերէն կը պատասխանեն: Վարժուհին քանիցս կասկածելով դիտաւորութիւն ըրաւ. Ըսինք որ Ֆրանսերէն խօսի: Պատասխան՝ «Ես Հայ եմ կը սիրեմ Հայերէն խօսիլ»: Շատ սիրուած են դպրոցին վարչութենէն, Անգլիացիները Թրքախօս Հայ մը եկած էր Տիֆէնի տօնավաճառին: Կայծակ լսելով որ այդ Հայը Թուրքերէն կը խօսի, զարմանքով հօրը ըսաւ.

— Հայրիկ այս մարդը խե՞նդ է:
— Ինչո՞ւ, մանչս,
— Հայ է, Թուրքերէն կը խօսի:
— Ինչի՞ն գիտես Հայ ըլլալը:
— Անունը Կարապետ է ...

Կայծակ սիրահար մըն է Թատրոնի: Անհամբեր կը սպասէ անոր, ուշի ուշով դասն կը կարդայ եւ քրոջը կը բացատրէ, երբեմն ալ բանավէճի կը բռնուին: Ներկայիս Կայծակ սկսած է պատկեր մը գծել հետեւեալ նշանակութեամբ ։ — Ամեհի առիւծ մը իր բերնին մէջ օձ մը առած կը բզքտէ: Հարցուցինք թէ ի՞նչ կը նշանակէ, ըսաւ թէ առիւծը Հայաստանն է՝ որ իր ժանիքներուն մէջ թշնամի օձը առած կը ճզմէ ... Իսկ Արաքսին կ'ըսէ թէ երբ որ մեծնամ, Հայ զինուորներուն համար հիւանդապահուհի պիտի ըլլամ: Այսպէս այս երկու մանուկները Հայ ծնած, հայկական զգացումներով լեցուած եւ ազգային կրթութեամբ մերտուած ծաղիկներ են, շնորհիւ իրենց ծնողքին ։

Սիրելի Կայծակ եւ Արաքսի, անշուշտ պիտի կարդաք գրութիւնս «Յառաջ»ին մէջ, ձեր այս գովելի ընթացքը մեծ ուրախութեամբ կը պատմենք ... դուք պէտք է ուղեցոյց ըլլաք բոլոր ձեր եղբայրներուն եւ քոյրերուն, մինչ ատելով թշնամին եւ սիրելով մեր հայրենիքը: Ապրիք, օրհնեալ Հայորդիներ ։

ՆՐՈՒԱՆԴ Թ. ԳՈՋՈՒՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով ։

ԽՄԲԱԳԻՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 17 մայիս (Յառաջ) — Շաբաթ գիշեր, Պ. Զատիկ Միրզայեանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ դասախօսութիւն մը՝ կազմակերպուած Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու միութեան կողմէ: Հակառակ անձրեւոտ օդին, 50 — 55 հոգի փութացած էին սրահ: Դասախօսն էր Գնդ. Տ. Բաղտասարեան, նիւթ՝ «Վասպուրականի հերոսամարտը»: Ցարգելի դասախօսը, իբրեւ մասնակից, կենդանի գոյներով նկարագրեց հերոսամարտը զոր մղեց Վասպուրականցին 45 օր շարունակ, մինչեւ կամաւորական ումերու ժամանումը: Դասախօսը կանգ առաւ նաեւ Շատախի կռիւներու վրայ: Երբ Շատախի մէջ առաջին անգամ 1915 մարտ 29ին սկսաւ կռիւը, Ճէվտէթ պէյ դիմեց նենգութեան եւ խնդրեց Իշխանէն որ երթայ Շատախ եւ խաղաղեցնէ հայ ֆէտայիները: Իշխան իր երկու ընկերներով կը մեկնի դէպի Շատախ եւ երբ կը հասնի Հիրճ գիւղը, նենգօրէն կը սպաննուի իր ընկերներուն հետ: Մինչ Իշխան կը սպաննուի իր ընկերներով, Ճէվտէթ կը փութայ Վռամեանն ու Արամը իր մօտ հրաւիրել, որպէսզի ծուղակը ձգէ եւ ժողովուրդը մ նայ առանց ղեկավարի: Վռամեան կ'երթայ իբրեւ Օսմ. երեսփոխան, իսկ Արամ ի զուր կը սպասէ անոր վերադարձին: Այսպիսով կը փրկուի Արամ եւ յետագային կը վարէ հերոսամարտը ։ Վռամեան բանտարկուած էր եւ յետոյ սպաննուած էր ։

Դասախօսը ըսաւ. — եթէ Ֆրանսացին ունի իր Վէրտօնի հերոսամարտը եւ անով կը պարծենայ, Հայն ալ ունի իր Վասպուրականի հերոսամարտը ։ 500 տարուան ստրկութենէ յետոյ առաջին անգամ էր որ անկախութեան դրօշը ծածանեցաւ Վասպուրականի վրայ ։

Ցանկալի է որ նման դասախօսութիւններ յաճախ տրուին, հայ երիտասարդութեան ծանօթացնելու հայ պատմութեան պատմութիւնը

Լրատու

ՏՈՔԹ. ՇԱՀՊԷՆՏԷՐ ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐԸ

Տոքթ. Շահպէնտէր, Սուրիոյ մեծ հայրենասէրը, որ անցեալ շաբթու իր հայրենիքը վերադարձաւ տասնամեայ աքսորէ մը վերջ, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է «Արեւի» թըղթակցին, Եգիպտոսէն մեկնելէ առաջ —

— Բոլոր վերջին անցուդարձերը եւ հարցին այժմու կացութիւնը ծանօթ ըլլալու են ձեզի: Խնդիրը այն է որ Սանճագը սուրիական կը մնայ: Զայն աւելի բացարձակ կերպով սուրիական ընելը կախում ունի մեզմէ, մեր տանելիք աշխատանքէն, մեր ունենալիք միաբանութենէն ։ Սանճաքին մէջ Հայերուն թիւը 55 հազար է, Անոնք կը կազմեն վստահելի տարր մը եւ բացարձակապէս մեզի հետ են, ինչպէս մեզի հետ են քրիստոնեայ Արաբներն ալ եւ նոյնիսկ թրքութեան մէկ հատուածը: Հայոց կեցուածքէն

չատ գոհ ենք. անոնք լաւ Սուրիացի են ։

«1925ին, մինչ Ճէպէլ Տրիւզի մէջ ապստամբութեան դրօշը պարզած էինք, մեզի դէմ զրկուեցան Սուրիոյ փոքրամասնութիւններէն չէրքէզ, քիւրտ եւ հայ զօրախումբեր ։ Այս դէպքին վրայ, յոռի տրամադրուած էինք Հայերուն հանդէպ: Բայց քիչ ատենէն, Հայերը, անսալով իրենց Կաթողիկոսին յորդորին, քաշուեցան այդ զօրախումբերէն եւ չուզեցին զէնք վերցնել իրենց ասպնջականութիւն տուած ժողովուրդին դէմ. Անկէ ի վեր, լաւ են մեր յարաբերութիւնները Հայոց հետ ։

Սանճաքի հարցէն ետք մեր յարաբերութիւններն ու մեր գործակցութիւնը դարձան աւելի սերտ: Կ'ընդունինք թէ Հայերը կենսունակ, օգտակար եւ վստահելի տարր մըն են Սուրիական հայրենիքին համար ։

«Բարեկամական պատգամս ըլլայ ձեր հայրենակիցներուն, միշտ եղէք համարարական շարժումին հետ. ձեր լաւ ըմբռնուած շահը այդ կը պահանջէ »:

Պ. Ժ. ՍԻՆՍՆԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր Հիւսիսային Ամերիկայի հայաշատ քաղաքներուն մէջ նուագահանդէսներ կուտայ երիտասարդ ջութակահար Պ. Ժորժ Սինանեան, որ Փարիզի երաժշտանոցը Ա. կարգի վկայականով աւարտելէ վերջ, մեծ համբաւ շինած էր արդէն Փարիզի արուեստասէրներու դժուարահաճ շրջանակին մէջ, շնորհիւ իր տաղանդին ։

Պ. Ժ. Սինանեան կը պատկանի արուեստագէտներու գերդաստանի մը եւ օժտուած է բնածին տաղանդով: Իր հայրը Անտոն, հօրեղբայրները Ցաբութիւն եւ Յովսէփ, մեծ հայրը՝ Գրիգոր յայտնի երաժիշտներ էին, որ սերունդներ կրթեցին ։ Պ. Ժ. Սինանեան 15 տարեկան էր, երբ իր առաջին նուագահանդէսը տուաւ Պոլիս, 1921 նոյեմբեր 20ին՝ «Ունիօն Ֆրանսէզ»ի սրահին մէջ, միջազգային հասարակութեան գնահատանքին արժանանալով: Անկէ վերջ Փարիզ եկաւ եւ հոն մեծ վարպետներու ղեկավարութեան տակ կատարելագործեց իր արուեստը ։

Պ. Ժ. Սինանեան ոչ միայն ջութակահար է, այլեւ երգահան: Ցարդ հրատարակած կամ դաշնաւորած է բազմաթիւ կտորներ, մեծ մասամբ ջութակի եւ դաշնակի համար: 160 էջնոցներ գրած է ջութակի համար՝ ամփոփուած 8 տետրակներու մէջ: Ընդ ամէնը 60 տետրակ գրած է, որոնցմէ հինգը (թիւ 18 — 23) տպուած են արդէն (դաշնակի եւ ջութակի համար), միւսները, որոնց մէջ կան նաեւ հայերէն երգեր, անտիպ կը մնան դեռ ։

Ամերիկայի մէջ տուած իր նուագահանդէսները կատարեալ յաջողութիւն եղած են ամէն տեղ: Նիւ Եորքի, Պոստոնի, Ուսթրի, Տիթրոյթի, Ֆիլատէլֆիոյ, Փրովիտէնսի եւ այլ քաղաքներու մէջ բացի Հայերէ, տեղացիներ եւս ներկայ գտնուած են մեծ թիւով, ծափահարելու համար մեր տաղանդաւոր հայրենակիցը: Ամերիկեան թերթերու երաժշտական քննադատները մեծ գովեստով կ'արտայայտուին իր մասին: Ցիշատակենք «Իվնինկ Թրէնսքրիփթ», «Քրիսչըն Սայէնս Մոնիթըր», «Պոսթըն Կլոպ», «Պոսթըն Հէրըլտ», «Պոսթըն Փոսդ», «Շիքակօ Միւզիք Նիուզ», «Տիթրոյթ Նիուզ», «Ֆիլատէլֆիա Լէճըր», «Ֆիլատէլֆիա Պըլթին», «Ուստր Տէյլի Թէլէկրամ» թերթերը, որոնք հիացումով կը խօսին իր արուեստին մասին, զոր անքննադատելի կը գտնեն ։

Պ. Ժ. Սինանեանի ամենամեծ յաջողութիւնը եղած է Ֆիլատէլֆիոյ մեծ նուագահանդէսը, կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. կոմիտէին կողմէ: Ներկայ եղած են աւելի քան հազար հոգի: Նուագահանդէսին մասնակցած է նաեւ Օփերայի յայտնի երգիչ Արման Թօքաթեան:

Իր բոլոր նուագահանդէսներուն մէջ, Պ. Սինանեան ներկայացած է խընամեալ յայտագրով մը: Եւրոպական նուագի բաժնին մէջ գրած է միջազգային մեծ վարպետներու կտորները, զորս ամէն արուեստագէտ չի համարձակիր նուագել ։

Պ. Սինանեան նուագահանդէսի հրաւէրներ ստացած է Ամերիկայի ուրիշ հայաշատ գաղութներէն ալ, որոնց գոհացում պիտի տայ իր ժամանակին ներած չափով ։

Պոստընի Հանրային Գրադարանը գնահատելով մեր հայրենակցին տաղանդը, գնած է անոր տպուած երկերը ։

Հայերէն թերթերն ալ ջերմ սրտեռանդով գնահատեցին Պ. Սինանեանի տաղանդը: Մասնաւորաբար նոր սերունդի բերան «Հայրենիք» շաբաթաթերթը (անգլերէն) խնամուած գնահատական մը հրատարակեց իր մասին ։

Փարիզէն, Վիէննայէն ու Եգիպտոսէն վերջ, ներկայիս ալ Միացեալ Նահանգներու հայութիւնը առիթը կ'ունենայ վայելելու տաղանդաւոր արուեստագէտը ։

Հ.

Պ. Գ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

Ցունիս 14 — 19 Փարիզի մէջ պիտի գումարուի Բարիւղի համաշխարհային Բ. Համաժողովը: Այս առթիւ Ֆրանսայի հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան հանգերու, ելեկտրականութեան եւ վառելանիւթերու վարչութիւնը իրեն պաշտօնական պատուիրակ ընտրած է մեր երիտասարդ հայրենակիցը, Պ. Գառնիկ Ալեքսանեան, իբրեւ մասնագէտ հեղուկ վառելանիւթերու ։

Ինչպէս կը յիշուի, երիտասարդ գիտնականը դեռ նոր ստացաւ պետական տոքթորան, փայլուն քննութենէ մը վերջ ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ (ՎԱՆ-ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ), գրեց՝ Համբարձում Երամեան: Երկու հատոր ընտիր տպագրութեամբ եւ լաթակազմ: Հրատ. «Յուշարձան»ի կեդր. յանձնախումբի: Երկու հատորը միասին 100 Ֆրանք ։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ ...

«Ցուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, թուրք մամուլի հակահայ ստահոդութիւններուն առթիւ (6 մայիս).

— «Դեռ յայտնի չէ թէ այս ախորժակը ինչ չափով պիտի գոհանայ. բայց ինչ որ ուշագրաւ է այս առթիւ, Թուրք թերթերու թափած փրփուրն է, այսինքն՝ Թուրքի ախորժակը՝ Հայերուն հանդէպ ։

Ճշգուած է Հայերուն դիրքը, որ արդարութեան եւ արար տիրող տարրին հետ եղբայրակցութեան դիրքն է ։ Բնական դիրք՝ որ ոչ մէկ կերպով դրգռութեան տեղի պէտք չէ տայ ։

Գոհ են Հայերը Սուրիոյ իշխանութիւններէն եւ ժողովուրդէն, որոնք իրենց հայրենիքի դուռը կը վարեն, որոնք բարեկամ են հայութեան եւ տարրներու իրենց ասպնջականութեամբ եղբայրական վերաբերում ցոյց տուին, ապահովելով հայ գաղութին համար ազատ կեանքի ու բարգաւաճութեան պայմաններ: Եւ ուրախ ենք, որ Սուրիոյ իշխանութիւններն ու ժողովուրդը չօշափելի փաստերովտեսան Հայուն ուղղամիտ ու արդարադատ կեցուածքը եւ հրապարակով իրենց գոհունակութիւնը յայտնեցին: Դեռ առջի օր էր որ Սուրիոյ դատական ու կրթական նախարարը Տոքթ. Ապտիւլ Րահման Քէմալի, «Ալզակ»ի խմբագրին տուած իր տեսակցութեան մէջ, կը գովէր Հայերը, գնահատելով անոնց մէջը (վեհանձն) ու անկեղծ կեցուածքը, եւ համագործակցութեան ոգին ։

Բաւական չէ՞ն այս բոլորը գրգռելու համար Թուրք մամուլը, որ ամէն օր կրակ ու բոց կը ժայթքէ Հայերուն հանդէպ, սպառնալիքներ ալ արձակելով

Թուրքիոյ վէճը Սուրիոյ եւ կապէս Ֆրանսայի հետ է. բայց Թուրքը վարժուած է արիւնին, եւ իր խառնուածքին ու պատմութեան աւելի պատշաճ կը նկատէ արիւնով սպառնալիքը ։

Բայց փոխանակ Ֆրանսայի սպառնալու, քանի որ ան է իր արիւնը պըղտորողը, կը սպառնայ Հայուն. «Եթէ ֆրանսական կառավարութիւնը կ'ուզէ Իսքէնտէրունի Սանճաքին մէջ բանեցնել հայկական ուրիշ հարց մը, Հայերուն շատ սուղի պիտի նստի այս երկրորդ փորձը »: Այսպէս կը գրէ Ասըմ Ուս, «Գուրուն»ի մէջ, որ նախկին «Վագըթ»ն է, ինչպէս գրողը՝ նախկին Մէհմէտ Ասըմը, այսինքն՝ ինչպէս Թուրքիան նախկին եւ յաւիտենական Թուրքիան ։

Եւ յարունակելով դեռ իր արիւնոտ սպառնալիքը, կ'երթայ կը պնդէ, թէ Ֆրանսան Հայերը գրգռելէ Թուրքիոյ դէմ, որովհետեւ կը վախնայ որ «Հայերը նեթակայ ըլլան այն մեծութեան բանին, որուն ենթակայ եղան ընդհանուր պատերազմին, երբ քանի մը ազգեր պաշտպանեցին զիրենք Թուրքիոյ դէմ »:

Բայց այս անգամ պատիժը աւելի սաստիկ պիտի ըլլայ քան այն ինչ որ եղաւ ընդհանուր պատերազմին բակիցը »:

Այս անգամ ...

Նախորդ անգամ այս նոյն Թուրքը մէկ միլիոն ջարդեց որովհետեւ Հայուն միայն հասաւ իր ջարդարար բազուկը, բոլոր վատերուն եւ նամէքրաներուն նման, Ասըմ Ուսերը կամ անոնց հայրերը անզէն ու անճար Հայերուն վրայ խուժեցին բորենիի նըման եւ իրենց պարտութեան, իրենց տկարութեան, իրենց խայտառակ քայքայումին կատաղութիւնը յագեցուցին անմեղներու արիւնով ։ Այսօր, աւելի քան քսան տարի ետք, այս նոյն ախտաւոր հոգեբանութիւնը նորէն կը պոռթկայ, «այս անգամ» աւելի «սաստիկ պատիժ»ի մը սպառնալիքով ...

Ուրեմն մէկ միլիոնի ջարդը «պատի՞ժ» է Թուրքին համար.

Ուրեմն՝ աւելի քան մէկ միլիոն նորէ՞ն պիտի ջարդուի այս անգամ.

Թողունք սակայն այս ավելորդ հարցումները, հաստատելու համար միայն թէ Թուրք հոգեբանութիւնը չէ փոխուած երկու տասնեակ տարի ետքն ալ, հանրապետական դառնալէ ետքն ալ եւ աշխարհի քաղաքակրթութեան մայրն ու ազգիւրը դառնալէ ետքն ալ ։

Յօսք չունէինք, եթէ Ասըմ Ուսեր սպառնային Ֆրանսայի՝ զայն արտէն վռնտելու. Ի՞նչ հարկ քանի մը տասնեակ հազար Հայերուն սպառնալ, երբ միլիոնաւոր Ֆրանսացիները կան, զորս կարելի է անվերջ ու անվախճան ջարդել, մինչեւ որ Թուրք ցեղը կուշտանայ, կշտանայ ու յագենայ արիւնով ...

Ի՞նչու այս անգամ անոնց չըլլար արիւնի սպառնալիքը, Ասըմ Ուս, կամ Մէհմէտ Ասըմ, ո՞ւր է Թուրքին ժխտողութիւնը, աւանդական քաջութիւնը ու «պահրամանութիւնը»: Չըլլա՞յ թէ բառեր են միայն ասոնք, բառական անանկութիւնը ծածկելու սահմանուած ...

Բայց, ինչ զեղեցիկ ու ինչ ճարտարօրէն շինուած բառեր »:

ՕՐ. ԵՒԳԻՆԷ ՏԻԱՐԵԱՆ
եւ
ԱՐՄԵՆԱԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Ամուսնացած
Պանեկօ 16 Մայիս 937

ՕՐ. ՊԵՐՃՈՒՀԻ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ
եւ
ՕՆՆԻԿ ՖԷՍՃԵԱՆ
Նշանուած
Սիլիսթրէ 9 Մայիս 937 Գոնսթանցա

ԾԻԾԱՂ

ՆՈՐ ՀԱՐՈՒՍՏԸ.— Պարոն նկարիչ, ծաղիկներով պարտէզի տեսարան մը կ'ուզեմ. Գի՞նը.

— Շատ լաւ պարոն, հազար ֆրանքով կ'ըլլայ ձեր ուզածը ։

— Մոռցայ ըսելու որ ես ալ իմը թէ մէջը նստած կը ծխեմ ։

— Այն ժամանակ պէտք է կրկին վճարէք ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (278)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Ե՛ս, աւանակ,— մրթմրթաց Անիծ Գեւօն՝ գալլի հեռանալը տեսնելով,— առնե՛ը գտար փախչելու, որ մնայիր, քեզ էնպէս ընթրիք մը կը հրամցնէի ...

Կէս ժամէ աւելի փոսին մէջ թաքնած՝ սպասեցին մեր բարեկամները մթնելու. հազիւ ժամ մը կը մնար ։

— Ուշացաւ,— մտահոգուած ըսաւ Լեւոնը ։

— Ահա, վազելով կուգայ ...

Իրօք, Քերծ գիւղացի Արշակը, որ գինոթափ եղած՝ մինչեւ Ռոստոմի ճանապարհը իջեր էր հետախուզութեան համար, քանի մը րոպէէն հեւալով հասաւ ընկերներուն մօտ ։

— Կուգան, կէս ժամէն կամաց կը լինին. անոնք ձիերը չթողուց որ կարենայի հաշուել: 30 — 35 ձիաւոր կը լինին, նոյնքան ալ ոտաւոր, որոնք անշուշտ բանտարկեալները լինելու են ։

Լեւոնը անմիջապէս խումբը երկու մասի բաժնեց: Մոսոն, Անիծ Գեւօն եւ երեք հայդուկներ, իջնալով Ռոստոմի ճանապարհի վրայ՝ դիրք բռնեցին արտ մը եզերող պատի տակ, որ հազիւ 15 քայլ հեռաւորութիւն ունենար ճանապարհէն: Նախ քան անոնց մեկնիլը, Լեւոնը պատուիրեց Մոսոյին, որ հոն ծածկուած մնան, առանց որ եւ է շարժումով իրենց ներկայութիւնը մատնելու, մինչեւ որ կռիւը սկսէր: Անկէ վերջ ընելիքնին պարզ էր, Քրտերը երկու կրակի մէջ պիտի առնուէին ։

— Միայն զգուշացէք, որ բանտարկեալներուն վնաս մը չհասնի, յանձնարարեց Լեւոնը,— ու ամէն բանէ աւելի ուշադիր եղէք, որ Աբդուլլահ բէկը եւ միւսերը չփախին: Եթէ հնարաւոր լինի, ողջ բռնեցէք ։

Մոսոյի եւ ընկերներու մեկնելէն վերջ, Լեւոնն ու ընկերները մօտ քառորդ ժամ մնացին՝ առանց տեղերնէն շարժելու: Լեւոնը այդ յարմարեցումը ծրագրած էր՝ խորապէս գիտակցելով տեղի անպատեհութիւնները, խումբի գոյութեան սպառնացող ծանր վտանգը: Բայց եւ այնպէս որոշեց այդ ծանր քայլը առնել, ոչ միայն որպէս փոխվրէժ, այլ՝ անխուսափելի անհրաժեշտութիւն մը, մէկ կողմէն հայ ժողովուրդի տրամադրութիւնը բարձրացնելու եւ միւս կողմէն կառավարական ու քրտական սանձարձակութիւնները զսպելու համար: Հայ ժողովուրդը պէտք էր գիտնար, որ յեղափոխական շարժումը մեռած չէր, եթէ այդ պիտի պահանջէր նոյնիսկ մեծ զոհաբերութիւն մը ։

Եթէ Մոսոն եւ իր չորս ընկերները, ճանապարհէն քիչ հեռու, պատի տակ կրնային թաքնուիլ, առանց անցորդներու ուշադրութիւնը գրաւելու, Լեւոնին եւ ընկերներուն համար միեւնոյն յարմարութիւններով դիրք մը գոյութիւն չունէր ճամբուն վրայ ։

Նախ որ՝ անհրաժեշտ էր բաւական ընդարձակ տարածութիւն մը ձգել Մոսոյի եւ Լեւոնի բռնելիք դիրքերուն միջեւ: Հազիւ մէկ երկու քայլ լայնութեամբ ճանապարհէն, որու երկու կողմերը արշինաչափ խորութեամբ անկոխ ձիւնի հաստ շերտ մը նստած էր, եզրերը ամփոփուած պատի քալէն իրարու եռեւէ, երկարած պարանի նման, որով անոնք ահագին տարածութիւն մը բռնած կը լինէին երկու կողմերէն սեղմուելու համար Լեւոնի եւ Մոսոյի դիրքերուն միջեւ: Ճանապարհը Քարագաշտի ուղղութեամբ անցնելէն վերջ՝ զգալի զառիվերով մը կը բարձրանար բլուր մը, որու տարրոտը, հազիւ կէս ժամ հեռաւորութեան վրայ, կը գտնուէր Ռոստոմ՝ գայմագամանիստ քրտական գիւղաքաղաքը ։

Ուրիշ ոչ մէկ միջոց կը մնար Լեւոնին, բայց եթէ անցնիլ Ռոստոմի կողմը, եւ այն տեղէն գալով բլուրի ծայրը դիրք բռնել ։

— Ճամբայ ելլենք, հիմա Մոսոյի դիրքին մօտեցած կը լինին Քրտերը ։ Ոչ ոք չկրակէ, մինչեւ որ ինքս կրակեմ ։ Տղաք, բարի յաջողութիւն ..

— Բարի յաջողութիւն, բարի յաջողութիւն,— կրկնեցին հայդուկները՝ տեղերէն բարձրանալով ։

Առանց ճանապարհը ելլելու, խումբը առաջացաւ զուգահեռական ուղղութեամբ դէպի բլուրը եւ առանց կանգ առնելու՝ շրջեցաւ բլուրի միւս երեսը: Այդ տեղէն թէեւ Գաւալի չըրջանը չէր երեւնար, բայց Ռոստոմը ընդարձակ այգիներով շրջապատուած՝ կ'երեւար Արտօսի փէշին փակած: Անշուշտ Ռոստոմէն նայող մը կրնար տեսնել խումբը, բայց չէր կրնար մտածել, որ այդ մարդիկ յեղափոխականներ էին, օր ցերեկով այդքան մօտ եկած Ռոստոմին ։

Բլուրը անցնելէ վերջ, խումբը ելաւ ճամբուն վրայ, որ ոլորապտոյտ դառնալով կ'իջնէր Ռոստոմ, ու նորէն ետ դարձաւ ճամբայով, դէպի բլուրի ծայրը ։

Լեւոնն ու Քերծեցի Արշակը առջեւէն կ'երթային: Քսան քայլի վրայ կը հետեւէին մնացածները: Ամբողջը ութ հոգի էին: Երբ Լեւոնը ընկերոջ հետ բարձրացաւ բլուրի ծայրը, հաւասակ կողմէն 2 — 300 քայլ հեռաւորութեան վրայ երեւցաւ Քրտերու եւ բանտարկուածներու խումբը, որոնք իրարու ետեւէ քալելով՝ ճանապարհէն կամաց կամաց կը բարձրանային ուղիղ դէպի Լեւոնը ։

Արշակն ու Լեւոնը սովորական ճամբորդներու նման նստան ճամբու եզրը, մինչ խումբը, Լեւոնի ձեռքի շարժումը հասկնալով, եղած տեղը կանգ առաւ, առանց վեր բարձրանալու ։

Բոլորովին վստահ կերպով կը յառաջանային Քրտերը: Լեւոնը իր բարձր դիրքէ չնարհիւ՝ որոշ կերպով տեսաւ մօտեցող բազմութեան դասաւորութիւնը: Առջեւէն կուգային 6 — 7 ձիաւորներ, անոնց ետեւէն բանտարկեալներու խումբը, որոնք՝ ինչպէս ուրախութեամբ նկատեց Լեւոնը՝ կապկպուած չէին: Աւելի հեռուն, 8 մարդիկ լծուած, նեղ ու երկար սահնակ մը կը քաշէին, որու վրայ երկու մարդ խնամքով ծածկուած պառկած էին: Վերջապահ կուգային 20 ձիաւորներ ։

Պարզ էր, որ սահնակի մէջ պառկողները Աբդուլլահ բէկն ու Կինդբանցի միւտիւրը լինելու էին ։

Շատ հեռուն ճանապարհի կողքին կ'երեւէր Մոսոյի եւ ընկերներուն դիրք բռնած պատը. Ձիաւորները անցած էին այդ տեղէն: Լեւոնը դեռ ատեն մըն ալ հանդարտ նստած մնաց, ձգեց որ աւելի մօտենան Քրտերը: Հազիւ 100 քայլ հեռաւորութեան վրայ լինէին անոնք. Լեւոնի ձեռքի նըշանին վրայ, խումբը մօտեցաւ ու՝ միանալով անոր՝ սկսաւ առաջ շարժուիլ դէպի մօտեցող Քրտերը, որոնք ուշադրութիւն իսկ չէին դարձուցած խմբի վրայ, սովորական բան մը համարելով ճամբու վրայ գտնուած Քրտերու հանդիպիլը ։

Հազիւ 50 քայլ հեռաւորութիւն մը ունենային իրարու մօտեցող խմբերը, երբ յանկարծ Լեւոնը ինքզինքը նետեց ճամբու կողքը, քարի մը ետին ։

— Տղաք, պառկեցէք ։

Եւ սկսաւ կատաղի հրացանաձգութիւն մը: Հազիւ հրացան մը պայթած՝ վարէն, Մոսոյի դիրքէն տղաքը արագ համազարկեր բացին Քրտերու վրայ ։

Անօրինակ շփոթ մը առաջացաւ ։ Քրտերէն շատեր ժամանակ իսկ չունեցան հրացան գործածելու: Ինկողը ինկաւ: Շատեր ձիերէն վար ցատկեցին, ու ճամբայէն դուրս ելած դէպի այն՝ սկսան Փշաւանց եւ Քարաղաշտ գիւղերու կողմը փախչիլ: Առաջի քանի մը րոպէներուն կատարեալ ապանդմըն էր տեղի ունեցածը: Քիւրտ առաջապահ ձիաւորներէն ազատեցաւ միայն մէկը, որ շրջան մը ընելով՝ կորաւ բլուրի ետեւ, Ռոստոմի ուղղութեամբ:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Սպանիոյ նոր դահլիճին մէջ բանակը, նաւատորմը եւ օդատորմիղը մէկ իշխանութեան ենթարկուած ըլլալով, ազգ. պաշտպանութեան նախարարը լիազօրութիւն ստացաւ ուրաբար վարելու պատերազմը։ Նախարարը, Ինտալեցիօ Փրիէթօ ծանօթ է իբրեւ գործի մարդ եւ ընկերվարական կուսակցութեան աջ թեւը կը ներկայացնէ։ Հանրապետականները կը յուսան թէ պիտի կրնայ յաջող վախճանի մը հասցնել պատերազմը։ Այժմ իր ուշադրութիւնը ուղղուած է դէպի Պիլպաօ, որուն գրաւման համար բուռն ճիգեր կը թափեն ապստամբները.

Վերջին լուրերու համաձայն, զօր. Մոլայի բանակը գրաւած են Ամորէ-պիէթա քաղաքը, զոր Պասքերը կրակի տուած էին պարպելէ առաջ եւ որ տասը մղոն հեռու է Պիլպաօյէն։ Ապստամբները նոր յառաջխաղացութիւն մը կատարելով, հասած են արդէն քաղաքին ձերկաթ գօտիին առջեւ, ուր կատաղի դիմադրութիւն մը կը կատարուի։ Ծովու կողմէն ալ սպառնալիք եղած ըլլալով, առ այժմ յետաձգուած է կիներու եւ մանուկներու տեղափոխութիւնը։

17 հանրապետական օդանաւեր իրենց ճամբան կորսնցուցած ըլլալով, Ֆրանսա իջան (Փօ) եւ կը մնան տակաւին։ Կ'ըսուի թէ միջազգային հսկողութեան ցանիական պատուիրակը առարկութիւններ ըրած է անոնց վերադարձին դէմ։

** Փարիզի սպանիական դեսպանը հրաժարեցաւ։

Գ. Գօյթուինի կոչը երիտասարդութեան

Վարչապետութենէ քաշուելուն առթիւ, Գ. Գօլտուին առջի օր իր հրաժեշտի ճառը խօսեցաւ Ալպրըթ Հօլի մէջ։ Պահպանողական վարչապետին ձայնը կը զօղար ծափերու տեղատարափին տակ։ Տասը հազար երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ՝ բրիտանական կայսրութեան բոլոր մասերէն՝ փութացած էին դէպի սրահ, լսելու համար ճառը։ Գ. Գօլտուին բնդհանրապէս կը խօսի կցկտուր, հեգնոտ կամ ծեքծեքուն, երբեմն կարծես կը քնանայ։ Այս անգամ ներշնչուած ճառ մըն էր որ խօսեցաւ, առնական եւ թրթռուն։

— «Լրացած է իմ ժամս, ըսաւ խօսքն ուղղելով երիտասարդութեան։ Ծանր սառւերը կ'իջնէ իմ վրայ, իսկ ձեզի համար կեանքը նոր կը բացուի։ Ես երազներ ունեցայ, եւ վստահ եմ թէ դուք տեսիլքներ ունիք։ Մեր շրջանը լուացաւ. դուք էք ապագային վարիչները։ Ես պատերազմեան քսան տարիները կ'ապացուցանեմ թէ պատերազմը չի փակեր հաշիւները։ Բայց մը կայ ձեր առջեւ։ Երբ ազատագրութիւնը պլուխ հանուած է, նոր գերութիւն մը կրնայ սկսիլ եւ յաղթութեան պահը կրնայ պարտութեան սկիզբն ըլլալ։ Այն օրը որ տեսաւ Ազգաժողովին կազմութիւնը, տեսաւ նաեւ Վերսայլի դաշնագիրը. Կրնա՞նք երկուքն ալ մուտքի կողմը անցընել։ Քսան տարի առաջ պիտի ըսէինք — այո, բայց այսօր պատասխանը կասկածելի է, որովհետեւ անոնք ի դերեւ հանեցին մարդկութեան յոյսերը»։

Գ. Գօլտուին ճառը վերջացուց ջերմապէս ջատագովելով ժողովրդապետական կարգուսարքը՝ բոլոր տեսակի դիկտատուրաներու դէմ»։ Ձեզի կ'իյնայ պաշտպանել ժողովրդապետութիւնը ամբողջ կայսրութեան մէջ։ Ժողովրդապետութիւնը պէտք է պաշտպանուի բոլոր արտաքին ինչպէս ներքին վտանգներուն դէմ։ Մարդկային անձնաւորութիւնը գերագոյն է եւ միայն ազատ պետութեան մը մէջ կրնան ուրանալ զայն։ Անշուշտ անցած է թագաւորներու աստուածային իրաւունքի հին վարդապետութիւնը, բայց մենք անոր տեղ պիտի չընենք պետութեանց աստուածային իրաւունքի նոր վարդապետութիւնը, որովհետեւ երբեք պետութիւն մը արժանի եղած չէ ազատ մարդու մը պաշտումին»։

— o —

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ, որ առջի օր բացուեցաւ Փարիզի մէջ, բաղձանք յայտնեց որ վերահաստատուի ոսկեփոխի դրութիւնը ամբողջ աշխարհի մէջ։

Տէր եւ Տիկ. Միսաք Եէմէնիճեան, Տէր եւ Տիկ. Ռուբէն Եէմէնիճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկ. Հաճի Բենեամին Եէմէնիճեան եւ զաւակունք (Պէյրութ), Տէր եւ տիկ. Նազարէթ Եէմէնիճեան եւ զաւակունք (Կիպրոս) Գ. Լութֆիկ Աչճեան, Տէր եւ Տիկ. Գրիգոր Նաճարեան, Տէր եւ Տիկ. Պետրոս Զինարեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկ. Ռուբէն Կէօնճեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկ. Հաճի Մաքսո Աստուրեան (Պէյրութ), Այրի Տիկ. Աստուր Աստուրեան եւ զաւակունք (Պէյրութ), Այրի Տիկ. Միհրան Քէօշկէրեան եւ զաւակունք (Պէյրութ), Այրի Տիկ. Տիգրան Ալթօ-Օզալեան եւ զաւակունք (Պէյրութ), Այրի Տիկ. Եղիսաբեթ Քէօշկէրեան (Կիպրոս) Տէր եւ Տիկ. Տիգրան Քէօշկէրեան եւ զաւակունք (Կիպրոս), Տէր եւ Տիկ. Լութֆիկ Քէօշկէրեան եւ զաւակունք (Կիպրոս), Հաճի Օհաննէս Տարաքճեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկ. Հաճի Գրիգոր Տարաքճեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկ. Հաճի Կիրակոս Տարաքճեան (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկ. Աստուր Տարաքճեան (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկ. Օհաննէս Քէօշկէրեան (Կիպրոս), Տէր եւ Տիկ. Արթին Քէօշկէրեան (Կիպրոս), իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր, մեծ մօր, զոքանչին, հօրեղբօրկնոջ, ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՆՈՒԻՐԻՑԱ ԵԷՄԷՆԻՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ Նալպանտեան)

ցաւանալի մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 8 մայիս 1937, Սէն Լուի մէջ, Մարսէյլ։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

5 ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ՅՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԸ

Մանրամասնութիւնները առանձին յայտագրով։

Նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

«Հայ Արծիւ» Ակումբի անդրանիկ պարահանդէսը,

որ կը խոստանայ ըլլալ եղանակին ամէնէն գեղարթը,

տեղի պիտի ունենայ Cercle des Chambres Syndicales de Franceի ընդարձակ եւ շքեղ սրահներուն մէջ, Elysées Palace Hôtel,

12 Rue de Marignan, Paris (8). Մեթրօ Rond-Point-des Champs-Elysées

23 մայիս, կիրակի ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր։

Ընտիր նուագախումբ (ճազ եւ թանկօ Արժանթին)։

Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐ., (որ իրաւունք կու տայ մէկ թոմպոլայի).

ԾԱՆՕԹ.— Պարերը կը շարունակուին անընդհատ։ Ցպարողներուն համար պիտի տրամադրուին ժամանցի եւ թէյխմանաւոր սրահներ։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Ցառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ այսօր, հինգշաբթի 20 Մայիս ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientalesի մէջ, 2 rue de Lille, Paris.

Դասախօս՝ Գ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Ցովհաննէս Թումանեան

ՅՈՒՇԱՏԻՐ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ Սաներու Միութիւնը կը յայտնէ թէ մայիս 23ի կիրակի օրը Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի անմահ բարերար Մկրտիչ Սանասարեանի, կտակակատար Կարապետ Եզեանի, բոլոր ուսուցիչներու եւ սաներու յիշատակին։ Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Հրազդան», «Ռոստոմ» եւ «Եօթնեղբայրեան» խումբերու ընկերները, 21 Մայիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Քաֆէ «Քէռ տը Լիւն» սրճարանին վերնայարկը։ Մեթրօ Փլաս տ'Իթալի։ Կարեւոր օրակարգ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Քաւարեան կոմիտէի ընկերահաւաքական դասախօսական ժողովը 21 Մայիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ։ Կը խօսի՝ ընկ. Ռ. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ։

ՊԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ 22 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 9ին, Պանթէօնի Յ. Բ. Լ. Օ.ի Ակումբը, 40 rue de Fontenay, ուր ընկերվարականներու ժողովին պիտի խօսի ընկ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ, դաշնակցութեան, իսկ ընկ ՊԱՇԷՐ ֆրանսայի ընկերվարականներու մասին։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները վաղը, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Զարդարեան գրադարանը, 181 Cours Lafayette.

ՏԷՑԻՆԻ կոմիտէի անդամական ընդհ. ժողովը 23 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, սովորական ժողովատեղին։ Կը հրաւիրուին երեք խումբերու ընկերները։

ԳՕՄՕՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւններ

ՎԻԷՕ խումբի հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 22 մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 8 Bld. Neuf, Սէն Ժեռոմ։ Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ. Նիւթ՝ «Հայաստան եւ գաղութները»։

ՊԱՐՍԷՅԼԻ կոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 23 Մայիս, կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Ճանիկեան սրահին մէջ։ Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ. Նիւթ՝ Ստալինեան սահմանադրութիւնը եւ Հայաստան։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի Արամ ենթակոմիտէի

22 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

ԱՆԻԷՌԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ռ. ԽԱՆՏԻՍԵԱՆ ԵՒ Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը

ղեկավարութեամբ Գ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ։

Կ'ԵՐԳԷ ՕՐ. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Հայկական եւ եւրոպական պարեր մինչեւ առաւօտ

ԸՆՏԻՐ ՃԱԶ.

Պարի մրցում՝ ղեկավարութեամբ ՎԱՀՐԱՄ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ.

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Մուտք 3 եւ 5 ֆր։

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋ. — Շաթլէէն եւ փոքր Շամփէրէէն առնել BD օթօպիւսը. Պաստիլէէն եւ փոքր Անիէռէն առնել 45 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Մէռի տ'Անիէռ. փոքր Թիշիէն օթօպիւս՝ 40, 39 եւ 7 եւ իջնել Փլաս Վօլթէռ. կառ Սէն Լազարէն՝ շոգեկառք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Վիէնի Հ. Յ. Դ. Կոմիտէին կողմէ

23 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Թէյաթր կաթոլիկ սրահին մէջ։

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԱՐՇԱԿ Բ.

(դրամ 5 վարագոյրով)

Կը մասնակցին տեղւոյս լաւագոյն ուժերը։

Հագուստները վարձուած են Լիոնի «Կրան-Թէաթր»էն։

Տոմսերու գիները՝ 4 եւ 3 ֆր.։

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղը Կ. Խաչի Օրը կը տօնէ

22 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հայ Ակումբին մէջ։

Կը խօսի՝ Գ. Ս. ՕՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Կը ներկայացուի երկսեռ արար «Անուշ»էն։

Պար, խմբերգ, երգ եւ արտասանութիւն՝ Սանուց Միութեան կողմէ։

Մուտքը ազատ է

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին

23 մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,

Պառ. Պէլվէտէրի օդաւոր պարտէզին մէջ։

Մասնակցութեամբ Հայրենակցական, Երիտասարդական եւ Մարզական Միութիւններու։

Կը նախագահէ Գ. Տ. ԹԷՔԷԵԱՆ

Կը խօսին՝ Գնդ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (Փարիզէն) եւ ԱԶԳԻՆ։

Կը մասնակցին Կ. Խաչի Պուլվար Օտտօի մասնաճիւղի սանուհիներու երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Տիկ. Ռ. ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆի.

Կ. Խաչի Լա-Վիքթի մասնաճիւղին սանուհիները կը ներկայացնեն «ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՎԻՃԱԿԸ» ղեկավարութեամբ Տիկ. Մ. ՇԱՀՄԻՐԵԱՆԻ

Կ'արտասանեն՝ Օրիորդներ ՄԱՐԻ ՀԱՑԱԳՈՐԾԵԱՆ եւ Գ. ՏԷՐ-ՆԱԶԱՐԷԹԵԱՆ, Գ. Գ. Ա. ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Գ. ՔԱՐՕՆԵԱՆ, Ս. ԲՐՈՒՏԵԱՆ, Կ. ԹԻՒԹԷԼԵԱՆ եւ Ն. ՄԱՆԹԻԿԵԱՆ։

Հայկական եւ Կովկասեան պարեր։

Թատի վրայ պիտի նուագեն եւ պարեն Գ. եւ Օ. ԶՕՐԳԱՃԵԱՆներ։

Կարելի է առաւօտէն գալ եւ ճաշը միասին բերել.

Տախտերու համար 2 ֆր.։

ԾԱՆՕԹ.— Բուռ. Պէլզօսէն առնել թիւ 25 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան։ Սէն Ժեռոմէն Լա Ռօզի օթօպիւսը առնել եւ իջնել պարտէզին առջեւ։

Օգտուեցէք պատեհութենէն

Մալխասի ԶԱՐԹՕՆՔը (հինգ հատոր) եւ ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆԸ (երկու հատոր), համագումար ԵՕԹԸ հատոր ծախու են 4 տոլարի։

«Արարատ» Հրատ. Ընկերութիւն, P. O. Box 197 Astor Sta. Boston, Mass. (U. S. A.)

Գին 5 տօլար փոստի ծախքով։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆԸՑԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

ՀԻՒԱՆԴՏԵՍ կատակերգութիւն մէկ արար

Գին՝ 5 ֆրանք։

Դիմել հեղինակին.— 17 rue Damesme, Paris (13)

(կարելի է ստանալ գիրքը՝ ղրկելով 5 ֆր ի դրոշմաթուղթ)

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«Հայ Արծիւ» ակումբը իր անդամներուն զարգացման համար կազմակերպած է շաբաթական դասախօսութիւններ ծանօթ մտաւորականներու կողմէ, իր կեդրոնատեղին, 22 րիւ Րիշէ, Փարիզ։ 22 մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21 – 22.30, կը դասախօսէ Գ. ԳԷՐՆԱՐ ՎԱՀԷ։ Նիւթ՝ իրաւագիտական հարցեր։

Դասախօսութենէն վերջ պար մինչեւ կէս գիշեր։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17 Rue ...

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆՐԹԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 21 ՄԱՅԻՍ
VENDREDI 21 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3426

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԻՐԵՆՑ ԽՕՍՔ

ԱՆՍՏՈՒԳՈՒԹԵԱՆ ՄՂՁԱՒԱՆՋԸ

Այս օրերս նոր թափ ստացած են դիւանագիտական երթեւեկները ու զրոյցները, թէ արեւմուտքի եւ թէ արեւելքի մէջ։

Անգլիոյ թագաւորին թագադրութիւնը Լոնտոն համախմբեց աննախընթաց չքախումբ մը երեւելիներու, աշխարհի բոլոր մասերէն, այլ մանաւանդ Եւրոպայէն։ Շատերը, ինչպէս Իտալիա Ինէօնիւ, Անգլիա հասած էին հանդէսներէն առաջ, այնպէս որ պատեհութիւն ունեցան խօսակցելու բրիտանական դահլիճին անդամներուն հետ։ Ուրիշներ քանի մը օր աւելի կեցան, խօսակցելու համար, իսկ դեռ ուրիշներ ալ մինչեւ այսօր կը մնան Լոնտոն։

Շատեր որ իրենց գործը վերջացուցած էին Լոնտոնի մէջ, փութացին Փարիզ, չարունակելու համար դիւանագիտական զրոյցները, որոնք բազմակողմանի պատկեր մը կը ներկայացնեն։

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ ինչ որ կը կատարուի Լոնտոնէն Փարիզ, անճար փորձ մըն է, վերակազմելու համար հին տախտակները։

Այսպէս, Մեծն Բրիտանիա կը ճգնի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ վերադարձնել Գերմանիան, որպէսզի կարելի ըլլայ որոշ յանձնառութեանց տակ դնել զայն։ Իսկ Հիթլէր շատոնց փորձած ըլլալով ինքնագլուխ, ամէն պարագայի մէջ անկաշկանդ գործելու առաւելութիւնները, միշտ կը խուսափի։

Եւ պատրուակներ ալ չեն պակսիր։ Օրինակ՝ Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը, կամ գաղթավայրերու խնդիրը։ «Դուք ունիք, ե՞ս ինչու չունենամ»։

Բանգէտներ կը կարծեն թէ այս երկու խնդիրները իրարու հետ կապ ունին։

Աւելի պարզ խօսելով, Գերմանիա կը խրտչի Ֆրանքօ-խորհրդային զինակցութենէն, իբրեւ խոչընդոտ մը իր ապագայ հեռանկարներուն համար։

Դժկամակելով ժրնեւ դառնալ, Գերմանիա միեւնոյն ատեն կը շարունակէ խուսափողական պատասխաններ տալ արեւմտեան դաշինքի ծրագրի մասին, որուն նոյնպէս յամառութեամբ կառչած են Ֆրանսա եւ Մեծն Բրիտանիա։

Կը թուի թէ այսօր պարագաները աւելի նպաստաւոր են Գերմանիոյ համար՝ շարունակելու այս ժխտական դիրքը, քանի որ աւելի սերտացան Պերլինի եւ Հռոմի յարաբերութիւնները։

Արդէն ամիսներէ ի վեր կը խօսուի Հռոմ - Պերլին առանցքի մասին։ Իսկ վերջին իրադարձութիւնները, փոխադարձ այցելութիւններն ու խօսակցութիւնները եւ ուրիշ պարագաներ կը հաստատեն թէ երկու երկիրներուն գործակցութիւնը շատոնց անցած է սովորական մերձեցումի մը սահմանները։ Կարծողներ կան թէ կրնայ յանգիլ մինչեւ զինակցութիւն, կամ գոնէ ապայակոյտներու գործակցութիւն։

Դատելով երեւոյթներէն, կացութիւնը հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէ.—

Լոնտոն եւ Փարիզ միշտ յառաջ քշելով հաւաքական ապահովութեան ծրագիրը, կը ջանան ցանցին մէջ քաշել Իտալիան եւ Գերմանիան։ Առաջինը՝ տրամադիր է ստորագրելու նոր Լօքառնօ մը, իսկ երկրորդը միշտ վերապահ դիրք մը բռնած է, ինչպէս բացատրեցինք։

Արդ, քանի կ'երկարաձգուի այս քաշքշուք վիճակը, այնքան կը զօրանայ Պերլին - Հռոմ առանցքը։ Մանաւանդ որ, Կեդր. Եւրոպայի եւ պալքանեան պետութիւններն ալ նախկին վստահութիւնը չունին արեւմտեան Եւրոպայի աջակցութեան մասին։ Անոնք ալ նոր ելքեր կը փնտռեն, խմբովին կամ առանձին։

Կարելի չէ ուրանալ թէ Պերլինի եւ Հռոմի վերջին անակնկալ յաջողութիւնները եւ գործօն քաղաքականութիւնը լայն ճեղքեր բացին թէ միջին Եւրոպայի եւ թէ Պալքաններու մէջ։ Սովորական դէպք մը չէ Իտալիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ միջեւ կնքուած դաշինքը, որ կրնայ ճամբայ բանալ ուրիշ համաձայնութեանց։ (Արդէն կը խօսին Ռումանիոյ մասին)։

Ուրիշ պարագայ մը — Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա երաշխաւորներն են Աւստրիոյ, որ կը ներկայացնէ նախկին կայսրութեան ամէնէն տկար մնացորդը։

Արդ, Հռոմ որ ամբողջ բանակ մը շարժման մէջ դրած էր մօտ երկու տարի առաջ, պաշտպանելու համար Աւստրիոյ անկախութիւնը Գերմանիոյ դէմ, այսօր երկրորդական կարեւորութիւն կու տայ այդ հարցին։ Կը թուի թէ միւս երկու երաշխաւորներն ալ, Ֆրանսա եւ Անգլիա, նախկին ջերմութեամբ կապուած չեն իրենց պարտականութեան։ Անշուշտ երկուքն ալ տրամադիր չեն բոլորովին ազատ ձգելու Գերմանիան եւ Իտալիան, այդ անտէր պետութեան գլխուն վերեւ, բայց ուրիշ մտահոգութիւններ աւելի ծանր կը կշռեն այս միջոցին։ Եւ կը թուի թէ Աւստրիոյ արտաքին նախարարը նոյն սովորական հաւաստիքները պիտի ստանայ Փարիզի մէջ, ինչպէս Լոնտոնի մէջ։

Ուրեմն, համատարած անստուգութիւն, որ աջանչելի պատրուակ մը՝ դարձած է օրուան վարիչներուն ձեռքը, շոգեալինդ յառաջ տանելու համար աննախընթաց զինարշաւը՝ բոլոր ճակատներուն վրայ։

Տնտեսական պատրաստութեանց այս մրցումին մէջ ամէնէն վճռական ազդանշանը տուաւ Մեծն Բրիտանիան։ Այն պետութիւնը որ մինչեւ հիմա ամէն միջոց կը փորձէր սպառազինութեանց կրճատման պայմանագիր մը ստորագրել տալու համար, այսօր չուզեր որ եւ է խօսք լսել այդ մասին, մինչեւ իր վերազինման վիթխարի ծրագրին լրացումը։

Ծամբան շատ երկար չէ դիւանագիտական տենդագին պտոյտներու եւ զրոյցներու նոր ցուցահանդէսէն մինչեւ զինարշաւ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Աւստրիոյ նախարարը Պրիւսէլ գնաց

Արտաքին նախարար Պ. Իվօն Տէլպոս չորեքշաբթի օր ունկնդրութեան ընդունեց Աւստրիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Կուիտօ Շմիտ։ Խօսակցութենէն վերջը, որ բաւական երկար տեւեց, Պ. Տէլպոս ճաշի հրաւիրեց իր պաշտօնակիցը։ Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ երկու նախարարները փոխադարձ վստահութեամբ եւ ջերմութեամբ քննեցին Եւրոպայի կացութեան զանազան երեւոյթները եւ հաստատեցին որ երկու կառավարութիւնները համաձայն են հիմնական հարցերու մասին։

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Ֆրանսա Աւստրիոյ քաղաքական անկախութիւնը կենսական դանելով հանդերձ Կեդր. Եւրոպայի խաղաղութեան համար, կ'ուզէ կարելի եղածին չափ քիչ սրտնեղութիւն պատճառել Պերլինի կամ Հռոմի մէջ, եւ Աւստրիան ազատ ձգել իր փրկութիւնը գտնելու իր սեփական միջոցներով։ Ֆրանսայի համար ցանկալի է մերձեցում մը Աւստրիոյ, Հունգարիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ միջեւ, իբրեւ տեսակ մը համադաշնակցութիւն, բայց Փարիզի մէջ գիտեն որ բազմաթիւ դժուարութիւններ կան այս ճամբուն վրայ, մանաւանդ Վիէննայի եւ Փրակայի միջեւ։ Կ'ըսուի թէ երկու նախարարները նկատի ունեցած են այդպիսի դաշնակցութիւն մը կազմել Չեխոսլովաքիոյ տեղը դնելով Եուկոսլավիան, ինչ որ ցանկալի է նաեւ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ համար։ Այս ծրագիրը նորէն պիտի քննուի Փարիզի մէջ, Եուկոսլավիոյ խնամակալ իշխանին հետ։ Արտաքին նախարարը իր խօսակցութեանց մասին լայն տեղեկութիւններ հաղորդեց նախարարական խորհուրդին եւ գոհունակութեամբ յիշեց թէ բարւոքած կը տեսնէ միջազգային մթնոլորտը։ Նախարարը Պրիւսէլ գնաց երէկ, վերսկսելու համար դիւանագիտական խօսակցութիւնները Պելժիոյ վարչապետին հետ։ Այս այցելութիւնը աւելի շատ բարոյական արժէք ունի, շեշտելու համար Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ աւանդական բարեկամութիւնը։

Իտալիա եւ Գերմանիա զաշինք մ'ունի՞ն

Անգլիական կարեւոր օրկան մը, «Տէյլի Նիւզ», կը գրէ թէ Աւստրիոյ, Չեխոսլովաքիոյ եւ միւս դանուբեան պետութեանց անկախութեան պայքարը ծանր փորձի մը պիտի ենթարկուի յառաջիկայ շաբաթներու ընթացքին։ Իր կարծիքով, Պերլին եւ Հռոմ համաձայնած են սպասելու անգլիական թագադրութեան լրացման, որ եւ է վճռական գործողութիւն կատարելու համար այդ պետութեանց դէմ, պայմանաւ որ արեւմտեան պետութիւնները Լոնտոնի մէջ որոշած չըլլան պաշտպանել զանոնք։ «Կը թուի թէ Պ. Պ. Իտըն եւ Իվօն Տէլպոս յուսացուած հաւաստիքները չեն տուած Աւստրիոյ արտաքին նախարարին եւ Աւստրիացիներու յուսահատութիւնը տեղի տուած է խորունկ յոռետեսութեան մը։ Տակաւին յայտնի չէ թէ ինչ ձեւ պիտի ստանայ իտալօ-գերման յարձակողականը. բայց կը կարծուի թէ նախ ճնշում պիտի գործադրուի Աւստրիոյ վարչապետին վրայ, որպէսզի նացիներուն լայն բաժին տայ դահլիճին մէջ։ Իբրեւ ապացոյց Գերմանիոյ ազդեցութեան աճման, կը պատմեն թէ մօտերս օդանաւային նոր գունդ մը պիտի կազմուի Աւստրիոյ մէջ, եւ բոլոր օդանաւերը գերմանական պիտի ըլլան։ Գալով իտալական ազդեցութեան, հետզհետէ կը տկարանայ, նոյն իսկ պաշտօնական շրջանակներու մէջ, եւ Աւստրիացիները կ'ըսեն թէ ի հարկին իրենց երկիրը կրնայ լեզու գտնել Գերմանիոյ հետ, առանց Իտալիոյ միջնորդութեան»։

Անգլ. թերթը եզրակացնելով, կ'ըսէ թէ պարզուած հեռանկարին առջեւ, Աւստրիա, Հունգարիա եւ Չեխոսլովաքիա ոչ - յարձակման դաշինք մը պիտի կնքեն յառաջիկայ աշնան։

«Գաղտնի» ընտրութիւններ Խ. Միութեան մէջ

«Փրավտա», Մոսկուայի պաշտօնաթերթը, կը գրէ թէ կուսակցական մարմիններու առաջին գաղտնի ընտրութեանց առաջին արդիւնքը կ'ապացուցանէ թէ կուսակցութեան վարիչ խաւերու կազմը դիմացած է փորձին։ Կուսակցութեան հին անդամներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը վերընտրուած է. բայց հապարաւոր նորեր ալ ընտրուած են, ինչ որ կ'ապահովէ վարիչ տարրերու երիտասարդացումը։ Թերթը դիտել կու տայ թէ ընտրողները կրցած են երեւան հանել այս նոր մարդիկը, մինչդեռ տեղական վարիչները միշտ կազմակերպիչներ կը պահանջէին վերին մարմիններէն։

«Մաքէն» կը պահանջէ խափանել ճորտացածի եւ հղիութեան կանոնները

«Մաթէն», որ սկիզբէն ի վեր դժկամակ դիրք մը բռնած է ստորականներու հանդէպ, երէկ խմբագրական քրոնիկով մը կը պահանջէր հսկողութեան տակ առնել ներգաղթը եւ աւելի խստացնել ստարականներու հպատակութեան պայմանները, «եթէ չենք ուզեր աւելցնել պետութեան ծախքերը»։ Այս առթիւ կը յիշէ Տոքթ. Մարսիալի մէկ ուսումնասիրութիւնը, որ երեքշաբթի օր կարդացուած է բժշկական Ակադեմիային առջեւ եւ որուն համաձայն 1926ին Սէնի նահանգին մէջ հպատակութիւն ստացած ստարականներէ 17822ը ոչ աշխատած, ոչ ալ արտադրած են։ Այս գումարէն զեղչելով 7493 հասատու կամ հանգստեան կոչուած անձեր, կը մնան 10329 հոգի որոնք բեռ եղած են պետութեան։ Այսպէս,— 4289 բանտարկեալ, 3550 հիւանդանոց ինկած, 2790 խելագար։ «Ուրեմն եթէ չենք ուզեր միայն մեր հիւանդանոցները, բանտերը եւ յիմարանոցները լեցնել, անհրաժեշտ է զօրացնել առողջապահական հսկողութիւնը, մանաւանդ մտային ժառանգական հիւանդութեանց մասին, շինուկային, կենսաբանական եւ մարդաբանական մեթոտներով եւ ընտանեկան նախընթացները քննելով։ 1927ին 30.459 հպատակութիւններ ընդունեցինք, 1930ին՝ 21.007, մինչդեռ 1900ին ընդունուած էին 1910, իսկ 1871էն 1875 միայն 261»։

ԹՈՒՐԱՆԻ նաւահանգիստը անշարժութեան դատապարտուեցաւ, գործադուլի հետեւանքով։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵԹԷ ԱՄԷՆ ԲԱՆ ԽՈՍՏՈՎԱՆԵԼՈՒ ԱՅՍՊԷՍ ՑՈՒՇԻԿ - ՑՈՒՇԻԿ . .

Պոլսոյ թուրք մամուլը տաք բանավէճի մը բռնուած է այս միջոցին, Ֆիւզուլիի մասին եղած գիտելին առթիւ։

Դիտէ՛ք պատմութիւնը.—«Սօն Փոստա» առտու մը յանկէն արթննալով, կ'իմանայ թէ «հայ հայրենակից մը» երեք հատոր ուսումնասիրութիւն գրած է իրենց մեծ բանաստեղծին՝ Ֆիւզուլիի մասին. մինչդեռ իրենք հազիւ յառաջաբան մը ունին։

Այս գիտելին վրայ, երկու բժիշկներ ալ 400 ոսկի տրամադրեցին, որպէսզի թուրքերէնի թարգմանուի հայ հեղինակին գործը (Թէրզիպաշեան Ս. վրդ. մեռած)։

Ինչպէս կ'երեւայ, խնդիրը իրատապ հանգամանք առած է այժմ։

Փէյամի Սէֆա, Ճիւմհուրիէթի գրագէտ - քրոնիկագիրը, դառն խոստովանութիւններ կ'ընէ. «այս տխուր առթիւ»։

— «Թէրզիպաշեան անուն եւ Հռոմի մէջ փիլիսոփայութիւն ուսած (փիլիսոփայութիւն!) հայ հայրենակից մը (Հայ!) երեսուն տարի միմիայն Ֆիւզուլիի կեանքն ու գործը ուսումնասիրելէ յետոյ (երեսուն տարի!), չորս մեծ հատորնոց գործ մը մէջտեղ կը բերէ (չորս մեծ հատոր!)։ Մեզմէ ոչ մէկը հայերէն չգիտնալուն, մեր բերքի բնկերներէն Շամլեան հասկցուց թէ, հեղինակը առանձին ուսումնասիրութիւն մը պատրաստած է նաեւ Ֆիւզուլիի «Լէյլա եւ Մէճնուն»ի մասին, բայց յիշեալ գործին երկու վերջին հատորին նման, այս գործն ալ անտիպ մնացած է, հեղինակին մահուան պատճառաւ»։

Ցետոյ տեղեկութիւններ հաղորդելով չորս հատորներու բովանդակութեան մասին, կը հառաչէ ի խորոց սրտի.

— «Հիմա, այս ճշմարտութենէն ծնունդ առած ուրիշ ճշմարտութեանց նայինք, հոգ չէ թէ քիչ մը նեղուելով.

1 Թուրքերէնի մէջ, Ֆիւզուլիի համար ոչ թէ չորս հատորնոց, այլ նոյն իսկ չորս պրակնոց գործ մը չէ հրատարակուած։ Հրապարակ հանուած բաները իրենց բացատրական եւ վերլուծական մասերով երկու յօդուածի ծաւալը չեն անցնիր եւ Ֆիւզուլիի մասին տրուած վճիռները միջնակարգ դպրոցի մակարդակը չեն անցնիր.

2.Ոչ միայն Ֆիւզուլին, այլեւ թուրք գրականութեան պատմութեան մէջ անցած բոլոր արուեստագէտները, անոնց կեանքն ու գործերը զուրկ մնացած են հիմնական ուսումնասիրութեան մը լոյսէն, որ զիրենք պիտի փրկէր անտարբերութեան, աղխատութեան եւ ապերախտութեան թաթէն ։

3. Ահա այս պատճառաւ, մեր գրականութեան պատմութիւնները, մեր գրագէտներու մասին լեցուն են ուսկրական հրապարակային կարծիքներով եւ վճիռներով։ Ոչ մեթոտ, ոչ բարեխղճութիւն, ոչ պատմական եւ ընկերային շրջաններու լուրջ փիլիսոփայական տեսակէտ մը ուսումնասիրութիւն, ոչ անհատականութեան մասին պրպտումներ։ Այնպէս որ վերլուծական տեսակէտ ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնեն այս կարծիքներն ու վճիռները»։

Շատ աղուոր բաներ կ'ըսէ Փէյամի Սէֆա, բայց մրն ալ կրթական գործավարութեան ննտելով, այ մինչեւ հիմա խելք չէ ըրած թուրքերէնի թարգմանել եւ հրատարակել հայ վարդապետին բառահատոր ուսումնասիրութիւնը։

Միայն դիտողութիւն մը, իբրեւ Ոսկերին հայրենակից։

Այսքան խիստ մեղադրանքներ արձակած ատեն, Փէյամի Սէֆա չի՞ գիտեր թէ «մեղմացուցիչ դէպք յանցանաց» կոչուած բան մը կայ։

Տարիներով զարդի եւ աւարի փիլիսոփայութիւնը եւ մեթոտները ուսումնասիրող եւ գործադրող մտաւորականութիւն մը ե՞րբ ժամանակ պիտի գտնէր գրական - գիտական ուսումնասիրութիւններ ալ կատարելու։

Քիչ մը մէրհամէ՛թ, պայ Սէֆա։

ՎԱՀԷ

Ա. Խանջեանի սպանութեան շուրջ...

«Ցուսաբեր»ի մէջ կը կարդանք (11 մայիս).— Թուսիայէն արտասահման անցած ճամբորդ մը, որ Աղասի Խանջեանի սպանութեան օրերուն եղած է Թիֆլիս եւ Երեւան, ի միջի այլոց, հետեւեալը կը պատմէ։

«Աղասի Խանջեանին Անդրկովկասեան Երկրային կոմիտէի շէնքում առանձնակի խորուածով սպաննել է Բերիան, մի բուռն վէճի հետեւանքով, որ ծագել է նրանց միջեւ հայ - վրացական սահմանային հարցերի շուրջ։ Այս մասին գիտեն բոլորը թէ՛ Կովկասի եւ թէ Մոսկուայի մէջ։ Այս է պատճառը, որ բոլշեւիկները Խանջեանի սպանութիւնը չվերագրեցին որ եւ է պատասխանի արկածի։ Սպանութեան լուրը այնքան արագօրէն տարածուեց երկրի մէջ եւ այնքան արագօրէն դարձաւ սեփականութիւնը ամբողջ ժողովուրդի, որ բոլշեւիկները այլ եւս հնարաւորութիւն չունէին որ եւ է սուտ հնարելու եւ սպանութիւնը ուրանալու։ Այսքանը կարողացան անել, որ սպանութիւնը դարձրին «ինքնասպանութիւն», առանց, սակայն, բացատրել կարենալու, թէ Խանջեանը ինչո՞ւ «ամձնասպան» պիտի լինէր»։

Իտալիոյ թագաւորն ու թագուհին Հունգարիոյ մէջ

Քաղաքական շրջանակներու մէջ ուշադրութեամբ կը հետեւին Իտալիոյ արքայական ամոլին այցելութեան, մանաւանդ որ արտաքին նախարարն ալ միասին է, բարձրաստիճան պաշտօնատարներու հետ։ Հաւանական չէ որ կարեւոր որոշումներ տրուին, բայց եւ այնպէս, կոմս Չիանոյի եւ Հունգարիոյ նախարարներուն խօսակցութիւնները որոշ հետեւանքներ պիտի ունենան։ Պելկրատի համաձայնութենէն վերջը, Իտալիա կը ձգտի բարւոք յարաբերութիւններ պահպանել Եուկոսլավիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ։ Մասնաւորապէս կ'ուզէ որ այս վերջինը աւելի հաշտարար դիրք բռնէ Հունգարիոյ վերադինման իրաւունքի մասին մեծ դժուարութիւններ չեն նախատեսուիր, որովհետեւ հունգարական կառավարութիւնը այդ իրաւունքին վրայ պնդելով հանդերձ, չուզեր կատարուած իրողութեան առջեւ դնել իր դրացիները։ Ինչ կը վերաբերի դաշնագիրներու վերաքննութեան, Իտալիա կը ջանայ համոզել Հունգարիան որ համբերող կենայ եւ վտանգաւոր ձեռնարկներ չկատարէ. մէկ խօսքով, առանց հրաժարելու իր կենսական պահանջներէն, քաղաքական իրատեսութեամբ շարժի, եւ հետեւի Գերմանիոյ օրինակին. Ուրեմն, Հունգարիոյ վերաքննական պահանջը յարձակողական հանգամանք պիտի չունենայ եւ պարզապէս սկզբունքի խնդիր մը պիտի մնայ, մինչեւ որ աւելի նպաստաւոր պարագաներ ներկայանան.

Այսպէս կամ այնպէս, Իտալիոյ նպատակն է ամրապնդել իր դիրքերը, ընդլայնել իր ազդեցութիւնը եւ աւելի գործօն դարձնել իր յարաբերութիւնները դանուբեան Եւրոպայի պետութեանց հետ։ Այս առաջադրութեամբ, Իտալիա ընդառաջ երթալով գերմանական տեսակէտին՝ Աւստրիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ հարցերուն մէջ, Գերմանիան ալ պիտի դիւրացնէ իտալական գործունէութիւնը Հունգարիոյ մէջ։

ԻՍԿԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՄՈԼՆԵՐՆ ՈՒ ՊԱՐԾԵՆԿՈՏՆԵՐԸ

Ցաւզողութիւնների միօրինակ ու ձանձրացուցիչ թմրկահարումը վերջերս մի քիչ նուազել է խորհրդային մամուլի մէջ։ Այս կամ այն «ճակատում» տարուած յաղթանակներին մասամբ յաջորդել են թերութիւններ ու անփութութիւններ մատնանշող գրութիւններ. Բարձրից հրաման է արձակուած զարկ տալ ինքնաքննադատութեան։ Նրա արժէքը մեծ չէ, որովհետեւ թոյլ է տրւում երեւան բերել միայն մանր մունր բացասական դէպքերը, հարուածել միայն ժամկոչներին ու տիրացուներին, իսկ բռնութեան իրաւակարգի ամբողջութիւնը, նրա պապն ու կարդինալները շարունակում են օրհներգել անախալականութեան սաղմոսներով։ Այնուամենայնիւ ազատ հանրային կարծիքի կատարեալ բացակայութեան երկրում դժգոհութիւններ արձանագրելու այս թոյլտուութը մի յառաջդիմութիւն է. փոքրիկ անկանոնութիւններ կարող են չակուել նրանով. յետ ընկած անկիւնների սատրապները մի քիչ կը զգաստանան, իսկ մենք, հեռուից դիտողներս, եթէ լաւենք մեր ուշադրութիւնը, խորհրդային ինքնաքննադատութեան աղօտ լոյսի տակ կը տեսնենք իրական կեանքի պատկերը. կը տեսնենք ոչ թէ կուսակցական հովանաւորեալի կամ գերարտադրող եզակի բանուորի «բարեկեցիկ, հրճուալից» ապրուստը, այլ ժողովրդի հոծ մեծամասնութեան, կամայականութիւնների ցանցի մէջ մխրճուած չորքային աշխատաւորների ամենօրեայ զրկանքը, ցաւն ու հոգը։

Մինչեւ մարտ ամիս խորհրդային աշխարհում նուագւում էր միայն մէկ յանկերգ — ամէն ինչ կատարեալ է, փառք հանճարեղ առաջնորդին. պատասխանատու վարիչները թմբրել էին նրա դայլայլների տակ եւ տարուել «Ամերիկային հասնելու եւ նրանից անցնելու» երազներով. Ինչ անցաւ դարձաւ, չգիտենք, բայց յանկարծ արթնցան, զուգէ զարնանային զեփիւռներից, ու ցնցուեցին չորս կողմը տիրող անհամար այլանդակութիւններից։ Կենտրոնի նիստ, ճառեր, բանաձեւեր, որոշումներ կուսակցական ամիկավարութեան ու ինքնաքննադատութեան հաստատման — արագօրէն յաջորդեցին միմեանց։

«Արդիւնաբերութեան մէջ տիրում է քաոս եւ խառնաշփոթութիւն. ընթացիկ գործածութեան ապրանքների յատկութիւնը վատացել է. բանուորութեան կեանքն աւելի նուազ է արտադրում, քան անցեալ տարի, ժողովրդի ամենակենսական պահանջները մընում են անբաւարար», գրում է կուսակցութեան պաշտօնաթերթը։ «Ընկերվարական շինարարութեան ասպարէզում մենք տեսնում ենք ինքնագոհութիւն եւ ցուցամոլութիւն. ոչ ոք չի կարող ժխտել, որ վերջին ժամանակներս պարծենկոտները մեղնում աշխոյժօրէն բազմացել են», ասում է Ստալին։ Կառավարութեան նախագահը մի ընդարձակ յօդուածում զանազօրէն դանդատւում է ստորադաս հիմնարկութիւնների պետերից, որոնք կառավարութեան խարեկը իրենց համար արհեստ են դարձրել։ Նրանք եթէ մի թոն ածուխ են հանում հանքից, տեղեկագիր են ներկայացնում երկու թոնի մասին. դեռ չակած շէնքը յայտարարում են աւարտած. արտադրական ծրագիրները փաստօրէն կէսն իսկ լրացրած չլինելով՝ թղթի վրայ կատարում են ժամանակից առաջ եւ յաւելումով։ «Ինչքան էլ մենք դատարաններին ենք յանձնում եւ պատժում խարեբաներին, այնուամենայնիւ նրանցից չենք ազատւում, որովհետեւ ամէնքն էլ ձգտում են ,թէկուզ կեղծիքով, փայլել, պատիւ, շքանշան ու աւելի բարձր դիրք ստանալ»։

Մի քանի միջնակարգ դպրոցների տեսուչները վերջին դասարանի բոլոր աշակերտներին տուել են յոյժ գովելի վկայականներ, դաստիարակի իրենց արտակարգ հմտութիւնը ցոյց տալու համար եւ բարձրագոյն դպրոցներում յայտնուել են բազմաթիւ յոյժ գովելի անգրագէտներ։ Երկու քաղաքների միջեւ հեծելանուրդի մրցանիշը կոտրող խումբը հանդիսաւորապէս ճանապարհուելուց յետոյ, կազմակերպիչների մեղսակցութեամբ տարածութեան մի մասը կտրում է երկաթուղիով եւ նախավերջին կայարանից հեծելանիւով մտնում յաջորդ քաղաքն ու ի հարկէ կոտրում մրցանիշը։ Խորհրդային բարձր ղեկավարութիւնը գիտակցելով պարծենկոտների ու ցուցամոլների պատճառած վնասը երկրին, առիպուած է պայքար մղել նրանց դէմ, բայց ինքն էլ վարակուած այդ ախտից ,քաջութիւն չունի խոստովանելու, որ նրանց վտանգաւոր չափով բազմացնելու մէջ ամէնից առաջ ինքն է յանցաւոր։ Նրա ամէն մի քայլում նկատւում է դափնիներ շահելու դիտումը. այն բոլոր արտաքուստ փայլուն կառուցումները, որոնք օտար կամ տեղացի դիտողներին զարմանք են պատճառում իրենց ճոխութեամբ եւ հսկայականութեամբ, գլուխ են բերուած անհուն աշխատանքի աւելորդ վատնումով յատկապէս տպաւորութիւն, փառաբանութիւն եւ խնկարկութիւն առաջ բերելու համար դէպի ժողովուրդների առաջնորդի եւ նրա համհարզների։

Մոսկուայի Նորակառոյց մեթրօն հոյակապ է, կայարանները մէկ մէկ մարմարեայ պալատներ, մշակոյթի եւ հանգստեան պարտէզը հիացմունքի եւ խանդավառ զմայլանքի առարկայ զբօսաշրջիկների համար. Վերջերս աւարտուած Մոսկուա-Վոլգա ջրանցքը իր ծաղկանոցներով ու շատրուաններով նման է կամ պիտի նմանի 80 քիլոմեթր ձգուող զբօսավայրի. Նրա մուտքը զարդարուելու է Լէնինի եւ Ստալինի հսկայ արձաններով. գլուխների քանդակման յատկացուած մարմարի կտորներն ունին երեք մեթր լայնք։ Արդէն հաստատուած է Խորհուրդների Պալատի յատակագիծը, որ պիտի կազմէ աշխարհի ամենաբարձր շէնքի մրցանիշը։ Պալատը 300 մեթր բարձրութեամբ իր մի քանի դահլիճներով, որոնցից մէկը քսան հազար աթոռով՝ պատուանդանն է լինելու 125 մեթր բարձրութեամբ Լէնինի արձանի, ձուլուած չժանգոտող պողպատից եւ տեսանելի 60 քիլոմեթր հեռաւորութիւնից.

Այսպէս Մոսկուայում եւ այլ մեծ ու փոքր «մայրաքաղաքներում» խորհրդային առաջնորդները կուտակում են ցուցամոլութեան, պարծենկոտութեան ու փառասիրութեան կոթողներ. Նրանք իրենց կիկլոպեան չափերով նախ եւ առաջ նպատակ ունին ոչ թէ լայն զանգուածների յառաջդիմութեան զարկ տալու, այլ մեր ժամանակի փարաւոններին մեծարելու ու աստուածացնելու ինչպէս Եգիպտոսի բուրգերը։ Մի իշխանութիւն, եթէ ղեկավարւում է աշխատաւոր ժողովրդին ծառայելու դիտումով, իր շինարարութեան մէջ կը մտցնէ ներդաշնակութիւն, կը ձգտի բարիքները հաւասարապէս բաժանել երկրի բոլոր բնակիչների մէջ ու խուսափել պետական միջոցների սնափառ վատնումից։ Հազարաւոր մարդկանց գրաստների պէս լծում են ժայռերին՝ փոխադրելու նրանց Ուկրայնայից մինչեւ Մոսկուա, որ Լէնինին եւ Ստալինին արձան կանգնեցնեն, իսկ հազարաւոր քաղաքներում ու գիւղերում փլատակները ահա 20 տարի է սպասում են վերաշինութեան։

Մոսկուայից ոչ շատ հեռու ընկած է մի փոքրիկ քաղաք, Դիմիտրով, ուր ոք եւ է զբօսաշրջիկ ոտք չէ դնում, ոչ էլ ոք եւ է խորհրդային իշխան այցելում է, որովհետեւ նա ոչ քարիւղ ունի, ոչ քարածուխ, ոչ էլ որ եւ է «չէֆ»ի ծննդավայրն է. երկրագործական շրջանի կենտրոն է Դիմիտրովը։ «Իզվեստիա»ի թղթակիցը պատմում է. — «Կայարանից քաղաք տանող ճանապարհը նման է ալեկոծ ծովի. կառքը թռչկոտում է ինչպէս մակոյկը վրդովուած ալիքների վրայ, փողոցի այս ու այն կողմը տեսնում են աւերակ տներ, փլած պատեր, քարակոյտեր ու փտած գերաններ։ Մի տեղ տեսայ մօտակայ տան դուռը փոսածփողոցների մէջտեղը. Ինչ է սա, հարցրի տեղացուն. — Ոչինչ, երէկ մի ինքնաշարժ այդտեղ փոսի մէջ էր ընկել, կառավարն ալ այդ դրան օգնութեամբ կառքը փոսի վրայից անցկացրեց։ 10-15 տարի է այստեղ ոք եւ է նորոգութիւն չի եղել. քաղաքի միակ բաղնիքը չի բանում։ Ելեկտրակայանի մեքենաները վաղուց է ինչ հանգստանում են։ Թէեւ այստեղ ու այնտեղ երեւում են ելեկտրաթելեր՝ լոյսի միակ աղբիւրը քարիւղն է։ Դիմիտրովում կայ երկու դաշնամուր, բայց փճացած են. վերջին թատերական ներկայացումը տեղի է ունեցել 1930ին։ Քաղաքային խորհրդի գրասենեակում նորագոյն պաշտօնական գրութիւնը կրում է 1935 թուականը. Նրանից յետոյ պատահած դէպքերը քաղաքացիներն արձանագրել են միայն իրենց յիշողութեան մէջ»։

Անվերջ կարելի է շարել թշուառութեան, անտէրութեան ու աւերի փաստերը մի քաղաքում, որ ունի միջնակարգ եւ մանկավարժական դպրոցներ, բազմաթիւ արդիւնաբերական հիմնարկութիւններ եւ երկաթուղիների հանգոյցի վրայ է. Պարզ է, նման պայմաններում աշխատող մշակոյթի եւ ճարտարարուեստի ձեռնարկներից չի կարելի սպասել քանակով եւ մանաւանդ որակով գնահատելի արտադրութիւն։ Որքան ճիշդ է Անտրէ Ժիտ իր «Վերադարձ ԽՍՀՄ-ից» գրքում, երբ ասում է թէ Խ.Մ.ի մէջ տգէտ երիտասարդութիւնը իրենից միայն մի բան էր ուզում լսել, — գովասանք, եւ դա բնական է, որովհետեւ նրան հաւատացրել են թէ ֆրանսական գիւղերում անհամեմատաւելի վատ են ապրում, քան խորհրդայիններում։

«Այնտեղ ապրանք չհասնել չկայ, քանի որ բոլոր ապրանքները վատ են եւ լաւի մասին գաղափար չունին. պիտի առնես այն, ինչ գտնւում է այսօր, անգամ եթէ պէտք չունիս. վաղը, երբ պէտք ունենաս, կարող ես չգտնել. ուզեցի որ եւ է յիշատակելի բան հետս վերցնել, ի զուր փնտռեցի»։

Խորհրդային փարաւոնների պալատներն ու արձանները չեն կարող մեզ մոռցնել ցեխերի ու փլատակների մէջ մխրճուած Դիմիտրովները, այսինքն աշխարհի մէկ վեցերորդի երեք քառորդը, որոնց իսկական քաղաքակրթական վերելքը կը սկսի այն օրը, երբ ցուցամոլ ու պարծենկոտ դիկտատորներին կը փոխարինէ ազատ ժողովրդից ընտրուած ժողովրդավար կառավարութիւնը։

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԿԵԴՐ. ՄԱՐՄԻՆ ՄԸ ԵՒ Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ԴԻՐՔԸ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուլկարիոյ շրջանէն մեզ ուղղուած նամակի մը մէջ կեդրոն մը կամ գէթ ընդհանուր քարտուղարութիւն մը վերստեղծելու հարցը դրուած է ու մեր կարծիքը խնդրուած, անշուշտ իբրեւ շրջանի մը սկաուտ ղեկավար.

Անմիջապէս պատասխանեցինք իրենց յայտնելով մեր տեսակէտը այդ հարցի մասին, ինչպէս եւ տեղեկութիւններ մեր շրջանի կացութեան մասին։

Եթէ նկատի ունենանք Հ. Մ. Ը. Մ.ի կարեւոր դերը եւ անոր շուրջ կատարուած վէճերը, ակներեւ է որ անոր զարգացման հետ կապ ունեցող որ եւ է խնդիր մասամբ կը պատկանի հանրութեան, հետեւաբար չենք վարանիր մամուլով արտայայտուել այդ մասին, մեր կարգին հրաւիրելով ուրիշները հրապարակաւ յայտնելու իրենց տեսակէտը։

Գաղութներու մէջ տիրող խառնաճաղանճի եւ բռնագանդարանութեամբ մոլորեալ այս շրջանին, եթէ ուզենք լրջօրէն քննել Հ. Մ. Ը. Մ.ի դիրք ճշդելու պարագան, առաջին պակասը որ զգալի կը դառնայ՝ կեդրոնական մարմնի մը չգոյութիւնն է։ Գալով մասնաւորապէս Ֆրանսայի շրջանին, կարելի եղած չէ երբեւիցէ հեղինակաւոր շրջանային վարչութիւն մը իսկ պահել, աւելի ճիշդ պիտի ըլլար թերեւս ըսել, շրջանային վարչութեան մը հեղինակութիւնը ճանչցնել տալ։

Շրջանին համար գոյութիւն ունեցող միակ մարմինը սկաուտականն է։ Զանգուածային գաղթէն յետոյ կեդրոնական վարչութիւն մը ունենալ եղած է ամէնօրեայ հարց եւ սակայն ոչ մէկ յաջողութիւն գտած են եղած բոլոր ձեռնարկները։

Կեդրոնական վարչութիւնը Փարիզի մէջ հաստատել ուղի՞ղ է արդեօք այդ ձախորդութեան գլխաւոր պատճառը։ Եթէ այո, ինչո՞ւ չփորձել ուրիշ երկրի մը մէջ։ Օրինակ, մենք ամենայարմար վայրը կը նկատենք Պուլկարիան, բայց կարելի է փորձել ի հարկին Սուրիոյ, Ռումանիոյ եւ կամ Յունաստանի մէջ։

Գործի մը համար որ կը տարուի անձնուիրաբար, առանց նիւթական վարձատրութեան, Փարիզը յարմար միջավայր մը չէ թերեւս, մինչդեռ վերոյիշեալ երկիրներու մէջ կեանքը անհամեմատ նուազ արագ է ու գործը կարգին դրած մէկը, աւելի լայն ժամանակ կրնայ ունենալ այդպիսի գործի մը նուիրուելու համար։ Ասկէ զատ, յիշեալ վայրերու մէջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի թէ որակը եւ թէ քանակը միշտ աւելի բարձր եղած են քան Ֆրանսայի մէջ, ուր ան մերթ աղօտ ճառագայթ մը կը ցոլացնէ ու շատ յաճախ անգոյ է։

Իրաւ է որ ան իր գոյութիւնը կը պահէ, բայց մեր երազած Հ. Մ. Ը. Մ.ը աւելի տիրական գործ ունի կատարելիք։ Պարզ գոյութիւն մը զուրկ է խանդավառութենէ եւ մեզի գոհացում չի տար։

Ազգային գրեթէ կարեւոր հաստատութեանց կամ կուսակցական գլխաւոր դէմքերուն Ֆրանսայի եւ մասնաւորաբար Փարիզի մէջ գտնուիլը միակ առաւելութիւն ըլլալով, պէտք չէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը դատապարտել կեդրոն մը չունենալու։

Անտարակոյս Ֆրանսայէն դուրս կան կարող եւ փորձուած Հ. Մ. Ը. Մ.ականներ, որոնք կեդրոնական վարչութեան անդամակցութեան ծանր պարտականութիւնն ստանձնելով, կուտան որոշումներ եւ հրահանգներ, ներշնչուած հայ երիտասարդին եւ ազգին օգտակար ըլլալու լաւագոյն կերպերէն։ Իսկ կարգապահ Հ. Մ. Ը. Մ.ական մը միմիայն մէկ բան ունի ընելիք, — հնազանդիլ եւ գործել։

Մենք, յանուն Ֆրանսայի շրջանի սկաուտներու սիրով եւ հաճոյքով ընդ առաջ կ'երթանք կեդրոնը ուրիշ վայր մը հաստատելու գաղափարին, ու կը բերենք մեր անվերապահ հաւատքները՝ անոր տալիք հրահանգներուն ենթարկուելու։

Մեզ պէս պիտի պատասխանեն ապահովաբար բոլոր միւս շրջանները։

Առանց Հ. Մ. Ը. Մ.ական այս ոգիին, ոչ մէկ կեդրոնական վարչութիւն կրնայ իր հեղինակութիւնը տարածել, քանի որ ան պատժական որ եւ է միջոցէ զուրկ է, երկրէ երկիր քաղաքական իշխանութիւններէն ճանչցուած չըլլալով, իսկ մեր մէջ՝ հանրային կարծիքի չգոյութեան պատճառաւ.

Կեդրոնի եւ շրջաններու կապը, միայն ու միայն բարոյական արժէքներու մասին միեւնոյն ըմբռնումը եւ յարգանքը ունեցող վարիչներով կ'ամրապնդուի ու կը դառնայ տեւական, թիկունք ունենալով զօրաւոր հանրային կարծիք մը։

Ու քանի որ կեդրոնի խնդիրը մէջտեղ նետուած է, պէտք է անոր վերակազմութիւնը անյապաղ յաջողցնել։ Եթէ միւս շրջաններէն երկու գլխաւորները, Պուլկարիան եւ Սուրիան, կը պնդեն անպատճառ իրենց թեկնածութեան վրայ, կ'առաջարկենք իւրաքանչիւր շրջանի համար հինգ տարուան ժամանակամիջոց մը ու շուտով գործի լծուիլ։

Այսօր կեդրոնական վարչութիւն գոյութիւն չունենալէ զատ շրջաններու մէջ պարբերական թղթակցութիւն անգամ չկայ կանոնաւորաբար։ Միեւնոյն անունը կրող այս կազմակերպութիւնը, կարծես չունի հաւաքական ինքնասիրութիւն, միութիւնը զանազան ոտնձգութիւններու դէմ արժեցնելու եւ ինքզինքը պարտադրելու համար, ինչպէս օրինակ Փարիզի մէջ Հայ արիներու կազմութեան օրերուն։

Այս գործելակերպը եթէ շարունակուի, հետզհետէ մէկը միւսին յաջորդելով շրջանները կը քայքայուին եւ կամ Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը կորսնցնէ իր սեփական դիմակը ու համաձայն երկիրներու ան կը դառնայ տեղ մը դաշնակցական, տեղ մը ռամկավար կամ հնչակ, ուրիշ տեղ մըն ալ կարմիր, եւ սակայն շատ տեղեր զերօ։

Ցաւօրով իր դիրքի մասին։

ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԱՆՏԷՐ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

ԼԻՈՆ, 16 մայիս. — Վիլֆրանշ, Լիոնէն 31 քիլոմեթր հեռու, ունի շուրջ 18—20 հազար բնակչութիւն. Քաղաքապետն է Գ. Շուֆէ, ընկերվարական։ Այստեղ կան որպէս ճարտարարուեստ պլէոլին, հիւսուածեղէնի, երկաթեղէնի եւ վիրաբուժութեան վերաբերեալ նիւթերու գործարաններ.

Վերջերս առիթ ունեցայ այցելու այս քաղաքը։ Պտոյտի ժամանակ կը հանդիպիմ երիտասարդի մը, որուն արտաքին երեւոյթէն անմիջապէս կը կռահեմ որ Հայ է։ Կը մտնենք սրահ մը։

— Ո՞րքան Հայեր կան այս քաղաքին մէջ։

— Հարիւր քսանէն հարիւր յիսուն։

— Առհասարակ ի՞նչ գործերով կը զբաղին։

— Գործարաններու մէջ աշխատելով։

— Անգործ հայրենակիցներ ունի՞ք։

— Բարեբախտաբար, կարելի է ըսել ոչ։ Միայն վերջերս հիւսուածեղէնի գործարանէն 40ի չափ բանուորներ արձակեցին, որոնց մէջ Հայեր շատ չէին թիւ մը կը կազմէին. Բայց մենք կը կարծենք թէ բանուորներու արձակման պատճառը գործի պակասը չէ, այլ բանուորական վերջին խ[illegible]տումը։ Մեր հայրենակիցներու մէջ տակաւին տատամսողներ կան CGT ի անդամակցելու համար։

— Վիլֆրանշի գաղութը ի՞նչ կազմակերպութիւններ ունի։

— Ժամանակին ունէինք մշակութային միութիւն մը, որուն նպատակն էր մատաղ սերունդին հայերէն սորվեցնել։ Այդ ուղղութեամբ ալ գործեցինք, կազմակերպեցինք կիրակնօրեայ դասընթացքներ ուր բաւական թիւով աշակերտներ հաւաքեցինք. Չունենալով աւելի յարմար մէկը, ուսուցչի գործը յանձնեցինք Պ. Թ. Ալ[illegible]վաղեանի (Լիոնէն), որ յանձն առնելով այդ ձանձրոյթը, ամէն կիրակի կ'այցելէր մեր գաղութը։ Դժբախտաբար երկար չտեւեց։ Վէճեր ծագեցան եւ միութիւնը քայքայուեցաւ. Քաղաքական կամ ուրիշ կազմակերպութիւններ չունինք։

Ինչպէս կը տեսնէք, այս գաղութին տնտեսական վիճակը մխիթարական է։ Բայց, մեր հայրենակիցները չունենալով որ եւ է կազմակերպութիւն, իրենց ժամանակը կ'անցընեն յօրանջելով։ Ի՞նչ կը կորսնցնէին թէ իրենց աշխատանքէն վերջ օրը մէկ ժամ տրամադրէին հանրային խնդրի, մանաւանդ որ ընդունակ անձեր չեն պակսիր։

Ինչ կը վերաբերի Աշխատանքի Դաշնակցութեան, իրենց շահն իսկ այդ կը պահանջէ. ինչո՞ւ կը փախչին։

Վերջերս Վիլֆրանշ այցելած էր Կ. Թաչի ներկայացուցիչ Տէր [illegible] Բիւզանդ եւ յաջողած էր իր շուրջ հաւաքել բաւական թիւով տիկիններ, [illegible]րոնց բացատրեր է Կ. Թաչի նպատակը։ Ի վերջոյ թելադրած է [illegible] կազմակերպուիլ Կ. Թաչի շուրջ, իրենց աշխատանքի բաժինը բերելու այս բարենպատակ ընդհանուր շարժման։ Ներկայ տիկինները դարձեալ [illegible] տատամսին խօսքէն գործի անցնիլ [illegible] կը մեկնին առանց արդիւնքի։

Վերջին պահուն կ'իմանամ թէ [illegible]նի մը տիկիններ մտադրած են [illegible]չի մասնաճիւղ մը կազմել եւ [illegible] անդամակցիլ մասնաճիւղին.

Մ. ՊԵՏԱՆԵԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԻՆՉՊԷՍ ՊԱՐՊՈՒԵՑԱՒ ԿԱՐԻՆԸ

(«Յառաջ»ի համար գրեց՝ ռուս հարիւրապետ ՇԱՎԾՐՆԵԻ)

Օր մը, Սպայակոյտի շէնքին մէջ, խումբ մը սպաներու մօտ տեսայ մարդ մը որ զինուորականի պէս հագուած չէր։ Կը խօսէին մեր կացութեան եւ մեր ուժերուն մասին, որ կը գտնուէին առաջին գիծերուն վրայ, ինչպէս եւ թրքական ուժերուն մասին։ Կը վիճէին մասնաւորաբար թրքական ուժերու քանակին եւ անոնց իրական կացութեան մասին։ Եւ ահա, այդ տաք խօսակցութեան մէջ, ինծի անծանօթ մարդը յայտարարեց մօտաւորապէս հետեւեալը — Պարոններ, կը սխալիք, ես որոշ գիտեմ թէ թրքական բանակին բաղկացուցիչ ուժերը բոլորովին տարբեր են ձեր գիտցածներէն, եւ ձեր կարծածէն տարբեր դիրքի մը մէջ կը գտնուին. Իմ տեղեկութիւններս ճիշդ են եւ ես գիտեմ ինչ որ կ'ըսեմ։

Ոչ-զինուորականի մը բերնէն նման յայտարարութիւն մը լսելով, հետաքրքրուեցայ եւ սպայակոյտի անդամ սպաներէն մէկուն մօտենալով հարցուցի թէ այս մարդը արդեօք մեր լրտեսական կազմակերպութեան անդամներէն մի՞ն է որ այդքան տեղեկութիւններ ունի թշնամիին ուժերուն եւ դիրքերուն մասին։

— Ոչ, ըսաւ սպան, չէ՞ք ճանչնար, իսլամական բարեգործական ընկերութեան նախագահն է, Պ. Սէյլիտով։

Այս Պ. Սէյլիտովը միտքս պղտորեց, կասկածներ արթնցուց մէջս։ Պահ մը վերջ խօսակցութիւնը վերջ գտաւ եւ Սէյլիտով մինակ մնաց։ Մօտեցայ իրեն եւ խօսիլ սկսայ հետը։ Ինծի հարցուց թէ ո՞վ եմ եւ ո՞ր զօրագունդին կը պատկանիմ։ Երբ իմացաւ որ ռուս հրետաձիգ մըն եմ, ըսաւ թէ իր կարծիքով՝ ռուս սպայի մը կռուիլը Թուրքերուն դէմ՝ այլեւս իմաստ չունէր, որովհետեւ Ռուսիա պատերազմի մէջ չէր այլեւս Թուրքիոյ հետ։ Պատասխանեցի որ եթէ նոյնիսկ չուզէի կռուիլ Թուրքերուն դէմ, չէի կրնար հեռանալ Էրզրումէն, որ պաշտպանման վիճակի մէջ կը գտնուէր։ — Պէտք չըկայ Էրզրումէն հեռանալու, ըսաւ, կրնաք այնպէս մը կարգադրել որ կրակի առաջին գիծերուն վրայ չգտնըւիք, եւ երբ Թուրքերը գան՝ ես կ'երաշխաւորեմ ձեզ որ իբրեւ ռուս սպայի՝ ձեզի որ եւ է վնաս չհասցնեն։ Եթէ կ'ուզէք, ժամադրութիւն մը նըշանակենք եւ այդ մասին խօսինք, կը կարծեմ թէ կրնամ ձեզի օգտակար կարգադրութիւն մը ընել։

Այդ պահուն մէկը մօտեցաւ մեզի եւ Պ. Սէյլիտով խօսքը կտրեց։

Սպայակոյտի շէնքէն հեռանալէ վերջ, գացի գտնել Մուրատը, որ բարեբախտաբար Էրզրում կը գտնուէր։ Զինք գտայ բազմաթիւ անձնաւորութիւններով պաշարուած։ Ըսի իր թարգմանին, նոյն ծերունի բժիշկին, զոր կը ճանչնայի Երզնկայէն, թէ կ'ուզէի առանձին խօսակցութիւն մը ունենալ Մուրատի հետ, կարեւոր խնդրոյ մը շուրջ։

Եւ Մուրատին պատմեցի ինչ որ լսեցի Սպայակոյտի շէնքին մէջ, ինչպէս եւ խօսակցութիւնը զոր ունեցայ Սէյլիտովի հետ։ Մուրատ արդէն բաւական տեղեկութիւն ունէր Սէյլիտովի «բարեգործական» գործունէութեան մասին, եւ խնդրեց որ մարդու բան չըսեմ առայժմ։ Աւելցուց որ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնէ Սէյլիտովի լրտես. գործունէութեան դէմ։ Շատ չանցած Սէյլիտով ձերբակալուեցաւ, միաժամանակ ձերբակալուեցաւ, Էրզրումի մէջ, թրքական զօրաբաժինի հրամանատար մը, որուն զօրքը նահանջի մատնուած էր Ռուսներու կողմէ, Էրզրումը գրաւուած ժամանակ։ Ի՞նչպէս թուրք զինուորական մը կրնար պահուըտիլ Էրզրումի մէջ, ատիկա մինչեւ այժմ հանելուկ մը կը մնայ ինծի համար։

Այդ օրերուն՝ լուր առինք թէ հայ նշանաւոր ազգային հերոսը, Զօր. Անդրանիկ, Էրզրում կուգայ։ Անհամբերութեամբ արդէն կը սպասէինք իրեն եւ յաղթական ընդունելութիւն մը ըրինք։ Դժբախտաբար Անդրանիկ հասաւ ընկերակցութեամբ շատ քիչ թիւով զինուորներու։

Իր ժամանումէն 2 օր վերջ, Մուրատ զիս առաջնորդեց Անդրանիկին մօտ որուն ներկայացուց։

Անդրանիկ հագուած էր ռուս զօրավարի համազգեստ եւ կը կրէր Ս. Գէորգի Բ. կարգի շքանշան մը, եթէ չեմ սխալիր։ Շատ գէշ ռուսերէն մը կը խօսէր, իր մօտն ունէր թարգման մը, Տօքթ. Զաւրիեւ, եթէ չեմ սխալիր։

Շատ սիրալիր ընդունելութիւն մը ըրաւ Մուրատի։ Կը տեսնուէր որ շատ կը յարգէր զայն։ Խօսեցան թրքական ուժերուն մասին, ճշդեցին այն դիրքերը, զորս Մուրատ պիտի գրաւէր իր զինուորներով։

Երբ հեռացանք Անդրանիկի քովէն, Մուրատ ըսաւ ինծի.— Էհ, Նորէն, երկու օր վերջ դարձեալ միասին պիտի գործենք։ Ձեզի պիտի տամ հարկ եղած զինուորները։

Այս լուրէն ուրախացած, գացի գտնել այն զինուորները, որոնք կռուեցան կողքիս՝ Երզնկայի մէջ, ըսի թէ պիտի վերակազմուի մեր ջոկատը։ Զինուորներն ալ ուրախացան, լսելով այս լուրը։

Յաջորդ առաւօտ հրաման ստացանք երթալ միանալու գնդ. Թորգոմի ջոկատին, Թէքքէ — Տէրէքէօյ մօտ, Էրզրումէն քսան վերստ հեռու, Խարբերդի ճամբուն վրայ։

Ինծի հրահանգ տրուեցաւ գրաւել [illegible] զինուորներ, եւ յաջորդ առաւօտ ներկայանալ Վարդազարով[illegible]ին հետ, զօրահաւաքի վայրը [illegible]թարկուելու համար գնդ. Թորգոմի հրամաններուն։

Դիւրին գործ չէր մարտական պատրաստել եւ զէնել կռուելու [illegible] մեր վիճակի մէջ։ Ամբողջ օրը [illegible]դեցանք ապագայինութեան պակասները լրացնել փոխի կտորները իրարու [illegible]րելով, նոյնիսկ չուան գնելով [illegible] կարելի էր։ Սակայն յոռեգոյնը [illegible] էին։ Ձիերը այնքան տկարացած [illegible] որ չէին կրնար քաշել թնդանօթները իրենց ամբողջ կազմածով մինչեւ զօրահաւաքի վայրը։ Գնդ. Մորէլի [illegible] եւ ըսի թէ ոչ միայն կարելի չէ [illegible]տանին փոխադրել մինչեւ կրակի առաջին գիծերը, այլեւ մինչեւ [illegible]հաւաքի վայրը։

(2)

(Շար.)

ԴԷՊԻ ԲԱՐԵԼՈՒԹԻՒՆ

—Դ—

Ամէն ազգային տնտեսութիւն մասնիկն է համաշխարհային տնտեսութեան։

Համաշխարհային տնտեսութեան գլնացքը միշտ եւ ուղղակի կ՚ազդէ ազգային տնտեսութեանց վրայ։

Այժմ, համաշխարհային տնտեսութիւնը նոր ուղիի մը մէջ է։ Տագնապը որ սկսաւ 1929ին, հիմա իր դէմքը զգալապէս փոխած է շատ մը երկիրներու մէջ։ Ծայր տուած է տնտեսական բարելաւում մը, որ կը վանէ յուսահատութիւնը, կը փոխէ հետզհետէ՝ նոյն այդ երկիրներու տնտեսական երանակները եւ կը նպաստէ, անշուշտ համաշխարհային ամբողջ տնտեսութեան բարգաւաճումին.

Անգլիա, Նորվեկիա, Ֆինլանտիա եւ Շուէտ. Ափրիկէի հետ շատ մը անգլիական գաղթավայրեր կը գտնուին տնտեսական բարելաւումի ճամբուն վրայ։ Անոնցմէ վերջ կուգան Ամերիկա եւ Ճափոն։ Գերմանիոյ մէջ քանի մը ճարտարարուեստական ճիւղեր են որ կը ծաղկին։ Ֆրանսա, Հոլանտա, Զուիցերիա, Լեհաստան, Չեխիա եւ կարգ մը ուրիշ երկիրներ դեռ կը գտնուին 1929ի տնտեսական տագնապի ազդեցութեան տակ։

Տնտեսական նոր բարգաւաճումը ինչ ձեւով տեղի կ՚ունենայ։ Հարկ չկայ այդ բարգաւաճումին տեսական վերլուծումը ընելու։ Թուենք միայն անոր գլխաւոր գիծերը.—

1. Գիներու արագ բարձրացումը։
2. Մասնագէտ բանուորներու պահանջին յաւելումը եւ մասնագէտ բանուորներու նուազութիւնը։
3. Աշխատավարձերու յաւելումը։
4. Արժեթուղթերու հրապարակին եռուզեռը։
5. Շահագիտութեանց աւելնալը։
6. Վարկերու ընդլայնումը։
7. Տոկոսներու բաւարար չափով բարձրացումը։

Անգլիա տագնապին գագաթնակէտը ապրեցաւ 1932ի կիսուն։ Ճարտարարուեստի քանակը ամենացած չափին իջած էր։ Բայց, 1932էն վերջ աստիճանական բարձրացումով մը նոր պատկեր մը երեւան բերաւ։

Ամերիկան ալ կը նմանի Անգլիոյ։ Սակայն, 1933ին հոն սանդծուեցաւ դրամատուներու ահաւոր տագնապ մը, այդ պատճառաւ ալ բարգաւաճումի թափը դանդաղեցաւ։ Թէեւ՝ առակ է արագանալու։

1936ին, Ամերիկա՝ ամերիկեան ամբողջ պատմութեան մէջ չտեսնուած չափով արձանագրեց մեքենաներու յանձնարարութիւն։ Ուրեմն, բարգաւաճումը, հոն, կ՚ընթանայ ճարտարարուեստին բարգաւաճումին հետ, ինչ որ շատ լաւ է ապագային համար։

Ճափոն, ինչպէս ծանօթ է, 1930էն ի վեր մեծ չափով կը սպառազինուի, մինչ ուրիշներ նոր սկսան։ Այդ է պատճառը որ տագնապին ծանրութիւնը շատ չզգաց։ Անկէ զատ, հոն բանուորներու աշխատանքի պայմանները բոլորովին կը տարբերին ուրիշ երկիրներու պայմաններէն։ Բրով, հոն տնտեսութիւնը տարբեր հանգամանք ունի եւ ազգային տնտեսութիւնը մասամբ պետութեան հսկողութեան կ՚ընթանայ։

Գերմանիոյ մէջ, ամբողջ ազգային տնտեսութիւնը կազմակերպուած, սպառազինումի ծրագրին համաձայն։ Ուստի, այս երկիրը, որ տագնապէն ամէնէն աւելի հարուածուեցաւ, ազգային սպառազինումի՝ հետեւաբար պետութեան հսկողութեան ճարտարարուեստի կարգ մը ճիւղերու ուժգնօրէն զարկ է տուած։

Այս բոլորը ցոյց կուտան, թէ մարդկութիւնը այս անգամ եւս գտաւ ելքի ճամբայ մը, այն տագնապէն, որ աննախընթաց էր իր պատճառներով, արդիւնքներով, տեւողութեամբ եւ տարողութեամբ։

Այդ ելքը, չեշտենք, գլխաւորաբար պատերազմական ճարտարարուեստն է։

Բայց, եթէ սպառազինումը յանկարծ կասի, հաւանական է որ տնտեսական բարելաւումի ընթացքը նորէն պղտորի

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

Ապրիլ 24ը Երուսաղէմի մէջ

—•—

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 4 Մայիս (Յառաջ). — Երէկ, երկուշաբթի, Զատկի երկրորդ օրն էր (Ն. Տ.)։ «Սիոն» Կրթասիրաց Ընկերութեան նախաձեռնութեամբ Ֆրէրներու ընդարձակ սրահին մէջ սարքուեցաւ Ապրիլ 24ի սգատօնը։ Նախագահը բացատրելով ունկնդիր հասարակութեան օրուան իմաստը, հրաւիրեց վայրկեան մը յոտնկայս յարգել մէկ միլիոն նահատակներու յիշատակը։ «Մեր հայրենիքով սկսաւ յայտագիրը զոր դարձեալ յոտնկայս ունկնդրեց ներկայ ժողովուրդը։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Կոմիտաս նուագախումբը բեմին վրայ տեղ գրաւած էր, մէջտեղը կը գտնուէր մահարձանը, նահատակ գործիչներու խմբանկարով եւ թարմ ծաղիկներով։

Տեղի ունեցան մեներգ եւ արտասանութիւններ։ Խօսեցան Պ. Կարպիս Ղազարեան եւ Տոքթ. Սուրէն էթէքմէջեան։ Երկու բանախօսներն ալ պատշաճ կերպով բացատրեցին օրուան յուշատօնին նշանակութիւնը եւ թելադրեցին չմոռնալ Ապրիլ 24ը.

Հ. Մ. Ը. Մ.ի արիները կը հսկէին կարգապահութեան։

Այստեղ ալ վեղարաւոր «ազգասէրներ» իրենց բացակայութեամբ կը փայլէին, կարծես թէ հայ ժողովուրդին մէկ միլիոն նահատակները հատուածի մը կը պատկանէին, հայ ազգին զաւակները չէին, ուրիշ կրօնք ունէին ... Բեմը ունէր իր սրբութիւն սրբոցը, — հայ եռագոյնը, որ ծուփ ծուփ կը ծփար իր շուրջին ունենալով հայ աշխոյժ երիտասարդութիւնը։ Ուշ ատեն հաւաքոյթը փակուեցաւ «Յառաջ նահատակք»ով։ Ժողովուրդը նուագախումբին հետ յոտնկայս երգեց զայն ու իր կուրծքին վրայ Ապրիլ 24ի նշանակով մեկնեցաւ տուն, հաղորդուելով օրուան նուիրականութեամբ։

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԱՐՄԵՆՈՒՇ»Ը ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

—•—

ՎԱԼԱՆՍ.— Զ. Ը. Միութեան մասնաճիւղի վարչութիւնը մէկուկէս ամիս առաջ ձեռնարկած էր, ներկայացնելու Ղեւոնդ Մելոյեանի «Արմենուշ» տրամը, 5 արար։ Նախապէս պիտի ներկայացուէր ապրիլ 17ին, բայց դերակատարներէն երկու հոգի զասալիք եղան, հոկի դրդումով։

Ներկայացումը տեղի ունեցաւ մայիս 15ին։ Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը։ Բացման խօսքն ըրաւ ընկ. Պ. Խաչերեան, բացատրելով թէ ինչու այսքան յետաձգուեցաւ մեր ներկայացումը։ Դերակատարները յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը։

Ցետոյ ներկայացուեցաւ զաւեշտ մը եւ հանդէսը վերջացաւ կէս գիշերին։ Վարչութիւնը ջանք չէր խնայած յաջողութեան համար։

*** Զ. Ը. Մ. մարզականի վերջին մրցումը տեղի ունեցաւ, Փօյիկօնի դաշտին վրայ։ Զ. Ը. Մ.ի Բ. խումբը մրցեցաւ տեղական զօրաւոր խումբի մը հետ, որ խաղը շահեցաւ։ Հանդիսատեսները կը ծափահարէին մեր մարզիկները, նկատելով որ հակառակորդը շատ զօրաւոր է։ Ամբողջ մարզական եղանակին մեր խումբը ունեցաւ 14 մրցում, երկու պարտեալ, 3 հաւասար, 9 հատ ալ յաղթական։ Յաջողութիւն կը մաղթենք մեր մարզիկներուն։

Վ.տեսագենան

ՄԻՇՏ ԱՒԵԼԻ ԲԱՐԱԿ ԹՈՒՂԹ

—.—

Գիրքի տպագրութեան եւ թուղթի ճարտարարուեստին մէջ Ամերիկա երկար ատենէ ի վեր ձգտում ունի բարակ թուղթի վրայ տպագրելը քաջալերել։ Եւ այս ձեւով տպագրուած գիրքերուն թիւը — որոնց մէջ բազմաթիւ լեզու հրատարակութիւններ — յանշափս բազմացած է։ Բայց, միեւնոյն ատեն, խնդիր ծագած է թէ ինչ կերպով կարելի պիտի ըլլայ առաջքը առնել հետզհետէ բարակցած թուղթին թափանցկոտութեան. Վերջապէս սահման մը կայ, ուրկէ անդին անկարելի է գրել բարակ թուղթին վրայ, քանի որ մէկ մի տառ կամ մէկ մի գիծի հարուած, որքան ալ թեթեւ ըլլայ, պիտի անցնի միւս կողմը։ Բայց Ամերիկայի մէջ ասոր ալ ճարը գտնուած է։ Գիտական արտօնութիւն ձեռք բերուեցաւ գիւտի մը համար, որով կարելի կ՚ըլլայ ամէնէն բարակ, այսինքն ամէնէն թափանցիկ թուղթը գործածել առանց գիրը կամ տառը միւս կողմը անցընելու։ Թուղթը կը պատրաստուի titaniumdioxydeով։ Այս գիւտը ահագին կարեւորութիւն ունի, որովհետեւ titanium կարծուածին չափ հազուագիւտ մետաղ մը չէ, եւ անով ճարտարարուեստական նախապատրաստութիւնը բնաւ մեծ դժուարութեան չի բաղխիր։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԿՈՉ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

—.—

Հայրենակիցներ, Փարիզի եւ շրջանի Վասպուրականի հայրենակցական Միութիւնը 5 մայիս 1937ին գումարուած ընդհ. ժողովին ընտրեց իր նոր վարչութիւնը եօթը անդամներով։

Նորընտիր վարչութիւնս, պարտք կը համարի սոյն կոչով, անգամ մըն ալ դիմել իր հայրենակիցներուն, որ անյապաղ իմացնեն իրենց անունները ու հասցէները, որպէս զի, կարելի ըլլայ անոնց ուղարկել մեր կազմակերպելիք հանդէսներու եւ երեկոյթներու հրաւիրագրերը, ինչպէս նաեւ այն կոչերն ու գրութիւնները որոնք կրնան հետաքրքրել զիրենք։

Սիրելի հայրենակիցներ, մեր անցեալի փառաւոր պատմութիւնը, մշակութային, մտաւորական ու հայրենասիրական մարզերու մէջ յայտնաբերած մեր առեղծուածային ընդունակութիւնները, իրաւունք կուտան մեզի՝ պահանջելու ձեզմէ որ մէկտեղ թողուք ձեր կրաւորական եւ անտարբեր վերաբերմունքը եւ բոլորովին մեր միութեան կողքին, զայն օրինակելի դարձնելու համար նոյն նպատակներու շուրջ կազմուած բոլոր քոյր միութիւններուն։

Այդ պատմութիւնը սերտօրէն կը կապէ մեզ վասպուրականցիներս իրարու հետ։ —

Մեր աշխատաւոր ժողովուրդի կենսունակ ու շինարար ձեռքն ու միտքը չեն յապաղիր—այդ յոյսն ունինք, իրենց բաժինն ու ժամանակցութիւնը բերելու մեր հայրենիքի շինարարութեան գործին, քար մըն ալ մեր ձեռքով դնելու անխախտ հաւատքով։

Վստահ ենք, սիրելի հայրենակիցներ որ ձեր բաժինը եւ մասնակցութիւնը չէք խնայեր մեր հետապնդած նպատակը իրագործելու համար։

Մենք կ՚ուզենք նախ եւ առաջ, օգնել իրարու՝ բարոյապէս եւ նիւթապէս։

Մենք կ՚ուզենք նոյնպէս օգնել եւ օժանդակել մեր նորակառոյց Հայաստանին։

Ձենք յուսար որ գտնուի որ եւ է Վասպուրականցի որուն սրտին մօտիկ չխօսի այդ կոչը։

Լիայոյս ենք որ խումբ առ խումբ ձեր մասնակցութիւնը կը բերէք մեր Միութեան գործին եւ սատար կը հանդիսանաք անոր բարգաւաճման եւ ուժեղացման։

Վարչութիւն

ՄԱՏԵԱՆՔ

ԼԶԵՐ Ե. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ «ԱՆՈՅՇ» ՀՈՎՈՒԵՐԳՈՒԹԵՆԷՆ. Երաժշտութիւն Վ. Սարգսեանի։ Ա. շարք.— 1. Սիրերգ Սարոյի—, Աղջի՛ Անաստուած, 2 Ողբերգ հովիւներու — Եկէք քոյրեր.— 3. Զարերգ վիճակի — Համբարձում եայլա։ Տպ. Փարիզ։ 1937։

ՔԱՏՄԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ (Նիւթեր մեր ժամանակակից պատմութենէն)։ Գրեց՝ Գ. Գիւզալեան։ Հրատ. «Արազ» հրատարակչական ընկ. Թիւ 1։ Պէյրութ։ 1937։ Գին 10 ֆրանք։ (Կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը)։

ՄԱՄՈՒԼ

«ԵՍ ՊԱՐՏՈՒԱԾ ՄԱՐԴ ՄԸՆ ԵՄ»...

—.—

Սեյանիկի «Հորիզոն»ը եետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (15 մայիս)։

— «Ուրեմն այսպէս. Կաթողիկոսական նուիրակ Գարեգին արքեպիսկոպոս — կը գրէր Պուէնոս Այրէսի «Արմէնիա»ն — հաւանաբար առանց Հարաւային Ամերիկայի հայկական գաղութները հանգիպելու, ստացած հրահանգներուն անսալով Եգիպտոսին կը վերադառնայ։ «Մորչ-րդայնե» ... Եգիպտոսին անխուսափ կը նկատէ աւելի երկարաձգել անոր շրջագայութիւնը գաղութէ գաղութ, արտասահմանի մէջ։ Արդէն բաւական երկար տեւեց այդ ճամբորդութիւնը։ Երկու տարին շատոնց անցաւ, իսկ այս կացութեան մէջ ուրիշ տարի մըն ալ կրնայ անցնիլ, առանց որ եւ է դրական արդիւնքի։ Ուրեմն լաւ է իրապէս, որ նուիրակը օր առաջ վերադառնայ եւ կամ ճամբով, իր գործունէութեան հաշուետուութիւնը ընելու համար Կաթողիկոսին, որուն, Երեւանէն պարտադրուած կամ ներշնչուած հրահանգներովը գործեց գաղութներու մէջ, աւելի քան երկու տարի։

Եւ ինչ գործունէութիւն ...

Ամէնէն բարեմիտ, ամէնէն դրական մարդն իսկ անմտան պիտի յայտարարէ այսօր, որ կաթողիկոսական նուիրակ Գարեգին արքեպիսկոպոսի առաքելութիւնը, աւելի քան անփառունակ, աւելի քան դժբախտ վախճան մը չէր կրնար ունենալ։ Կատարեալ ձախողանք, ֆիասքօ,— առաքելութեան վախճանը։ Եւ բացարձակ անճրկում, բացարձակ անզօրութիւն ի դէմս այն մութ ուժերուն, որոնք շուքի պէս իրեն հետեւեցան Երեւանէն ճամբայ ելած օրէն սկսեալ եւ որոնց միջտ ամուր բռնեցին իրենց ձեռքերուն մէջ, նուիրակի բերնին անցուած սանձը, յաջողելով զինավարել զայն ուզուած ուղղութեամբ։

Նուիրակին առաքելութիւնը վերջացած էր դեռ հինգ ամիս առաջ, երբ Նիւ Եորքի մէջ, տաղտկալի բանակցութիւններէն ուժասպառ արքեպիսկոպոսը, Պիղատոսի նման լուաց իր ձեռքերը եւ յանձնեց ժողովոյ յայտարարեց. «Ես պարտուած մարդ մըն եմ» ... Մինչեւ այս յայտարարութիւնը ներելի էր ապահովաբար, գէթ ծայրայեղ լաւատեսներուն համար, ունենալ տակաւին որոշ ակնկալութիւններ, մասնաւորաբար ամերիկահայ գաղութի խաղաղեցման մասին։ Բոլոր ձեռնարկներէն յուսախաբ նուիրակի այս խոստովանութենէն վերջ, սակայն, կը փարատէին բոլոր լաւատեսութիւններն ու ակնկալութիւնները։ Եւ կաթողիկոսին չէր մընար ընել ուրիշ կարգադրութիւն, քան վերջացած հռչակել իր նուիրակին առաքելութիւնը։

Երբ անցեալ տարուան Մարտին, Աթէնքի մէջ պատահութիւնը կ՚ունենայինք տեսնուելու Եգիպտոսի ներկայացուցչին հետ, այս վերջինը կ՚ըսէր մեզի, թէ ամերիկահայ գաղութի մէջ եւս իր առաքելութիւնը յաջողութեամբ պսակելու խորունկ հաւատքը ունէր։ Անիկա այսպէս համոզուած էր, անշուշտ, տեսնելէ վերջ այն գրգկարաց ընդունելութիւնը, որուն առարկայ հանդիսացաւ ռումանահայ, պուլկարահայ, ֆրանսահայ, սուրիահայ, եգիպտահայ եւ յունահայ գաղութներու մէջ, բոլոր հոսանքներու կողմէ անխտիր։ Մինչ այդ պատակտուած այդ գաղութները, մէկ մարդու պէս բոլորուեցան նուիրակին շուրջը եւ խոստացան ամէն կերպով դիւրացնել իր առաքելութիւնը։ Ասով՝ անոնք, ամէն բանէ առաջ ուզեցին իրենց նուիրումը արտայայտել Եգիպտոսի եւ անոր զահակալին հանդէպ եւ ապա այն փառահուութիւնը, թէ Եգիպտոսի ներկայացուցիչը պիտի ուզէ արդար եւ անաչառ տնօրինութիւններով խաղաղեցնել իր պառակտուած հօտը Ամերիկայի, գաղութներու հակախորհրդային հոսանքները, անոնք, իրենց տարիներու փորձառութեամբ բերմամբ իրաւունք ունէին որոշ վերապահութիւն մը ցոյց տալու նուիրակի առաքելութեան հանդէպ, լաւագոյն տրամադրութիւններով մօտեցան անոր եւ յայտնեցին, թէ ի հարկին զոհողութեանց եւ զիջումներու դնով, պատրաստ են ուժ տալու իր բոլոր ձեռնարկներուն,— կը բաւէ որ նուիրակը անկողմնակալ ըլլայ իր գատումներուն մէջ եւ գործէ կաթողիկոսական նուիրակի մը վայել հեզինակութեամբ եւ վճռականութեամբ։

Բայց դժբախտաբար, նուիրակը կը գտնուէր իր վրայ ճնշող ուժերու անմիջական ազդեցութեան տակ։ Անիկա իր կամքին եւ իր զատողութեան տէրը չէր։ Ստիպուած էր գործել այնպէս, ինչպէս կը պարտադրուէր իրեն, զինքը ղեկավարող խորհրդաւոր ուժերու կողմէ։ Այս կացութեան մէջ, հետեւաբար, ձախողանքը, պարտութիւնը նախասահմանուած ճակատագիր մըն էր իրեն համար։ Նուիրակին կը մնար թօթափել պատրանքները եւ յայտարարել ի լուր ամենուն, թէ ինք պարտուած մարդ մըն է ...

Թող չըն մնայ Եգիպտոսին։ Շէն մընայ մանաւանդ Երեւանը, որ կրցաւ իր կամքը պարտադրել առաջինին, պէտք եղածին պէս խորացնելով իր իսկ ձեռքով բացուած խրամատը ամերիկահայ գաղութին մէջ»։

ՀԱՃԸՆԻ ՈՒԹԱՄԱՍԵԱՑ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ (պատկերազարդ)։ Գրեց՝ Սոկրատ Ե. Թէրզեան։ Կը հրատարակուի պրակ-պրակ։ Ամբողջութիւնը պիտի կազմէ 500 էջ, գինը՝ 1 տոլար։ Դիմել «Նոր Օր», 20a, Rue Voulis, Athènes, (Grèce)։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Տիկին Նելլի Ղազարեան P. T. T.ի Փարիզի կայանէն պիտի արտասանէ հայկական հին հէքեաթ մը, փրոֆ. Մաքլէրի թարգմանութեամբ, այսօր, ուրբաթ, ժամը 14ին։ Ցետոյ թատրոն Արզար պիտի նուագէ։

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—•—

Թանտարկեալները գլխի ինալով թէ յարձակողները ովքեր կրնան ըլլալ, բնազդօրէն գետին տափեցան, բացի երկու հատէն, որոնք չփոթելով, Քրտերու հետ դէպի Փչաւանց փախան։

Երբ այս կռուրածը տեղի կ՚ունենար Լեւոնի կողմը, Մոսոյի դիրքի շուրջ կատաղի կռիւ մը սկսած էր։ Վերջապահ ձիաւոր Քրտերը անակնկալի եկան։ Երբ առջեւի կողմէն գնդակները սկսան վզզալ, անոնք բընազդօրէն դէպի ետ քաշուելու փորձեցին՝ յարմար դիրքեր բռնելու համար, բայց հանդիպեցան Մոսոյի եւ ընկերներու կրակին։ Անկարող ապստօրէն չարժելու նեղ ճանապարհի վրայ, որու երկու կողմերուն այնքան թանձր ձիւն նստած էր, Քրտերը ձիերէն վար ցատկեցին եւ ով ինչպէս կրցաւ, դիրք բռնելով՝ սկսաւ կրակել պատի նման թաղուած թշնամիին վրայ։

Արզուլլահ բէկն ու միւտիւրը, ինչպէս ենթադրած էր Լեւոնը, սահնակին մէջ երկնցած կը քնանային, երբ կռիւը սկսաւ։ Սահնակին լծուած հայ գիւղացիները, հրացանի ձայն առածնուն պէս, սահնակը իր բախտին ձգեցին եւ ցրուեցան։ Արզուլլահ բէկը յանդուգն կռուող մըն էր։ Հրացաններու գոռոցին վրայ աչքը բացած՝ անմիջապէս նափունչին վրայէն մէկ դի նետեց։

— Ալի,— պոռաց բէկը իր զինակիրին, որ բէկի հրացանը ուսը նետած էր,— հրացանս։ Ես ի՛նչ խապար է։

Այդ պահուն, երբ Ալին կը մօտենար Արզուլլահ բէկին, մէկ ալ իրենցմէ հազիւ հարիւր քայլի վրայ գոռացին Մոսոյի եւ ընկերներու հրացանները։ Սահնակի շուրջ բանտարկեալ ու ձիաւոր իրար անցան, երկու Քրտեր անկենդան գետին գլորուեցան։

— Բէկ, վալլահի ֆէտայիներ են, մեր տունը քանդուեցաւ,— պոռաց Ալին՝ սահնակի ետին դիրք բռնելով ու սկսաւ կրակել դէպի պատը, որու ետեւէն հազիւ կը նշմարուէին քանի մը գլուխներ։

— Ֆետայի՛,— մռնչաց Արզուլլահ բէկը ու կը պատրաստուէր սահնակէն դուրս ցատկելու, երբ գնդակ մը աջ ուսի ոսկորը ջախջախեց, հրացանը ձեռքէն ինկաւ ու ա՛լ թեւը անկենդան վար կախուեցաւ։

Ծանր մասկոյտի նման Արզուլլահ բէկը սահնակի վրայ ինկած էր։ Քրտերը բոլորն ալ ձիերէն վար ցատկեցին՝ մինչ քանի մը հատը սկսան փախչիլ, իրենք ալ չգիտնալով թէ դէպի ո՞ւր, մնացածները ծնկներնին գետին դրած՝ աջ ու ձախ սկսան կրակել։

Անյոյս դիմադրութիւն մըն էր։ Երբ Լեւոնը իր ընկերներով, առաջապահ ձիաւորներու գործը վերջացնելէ վերջ, հեռուէն սկսաւ ծեծել սահնակի շուրջ հաւաքուածները։ Մէկ ալ Քրտերը՝ դիմադրութիւնը այլեւս անկարելի համարելով՝ որքան կարողութիւն ունէին, սկսան փախչիլ Փչաւանց եւ Գատականց գիւղերու կողմը, հետապնդուելով վզզացող գնդակներէ։

Առաջինը Աւիւծ Գեւօն հասաւ սահնակի մօտ։ Բէկի քօլոզը գլխէն վար նետեց եւ անոր երկար մազերը ափին մէջ առնելով՝ գլուխը ետ ծռեց.

— Դո՞ւն ես հեցանի Արզուլլահ բէկը։

— Հա, անհաւատ շուն, ես եմ,— հպարտօրէն պատասխանեց բէկը։

Բէկի՝ արեւէն պղնձագոյն դարձած գոռող դէմքի վրայ առոր անտարբերութիւն մը գրոշմուած էր։ Կատաղի աչքերը արհամարհանքով ան դարձուց Աւիւծ Գեւոյի դէմքին։

— Շուն, ալ ի՞նչ կը սպասես, գործդ վերջացուր ...

Վարպետ մսագործի մը ճարպիկութեամբ, Աւիւծ Գեւօն կեռ դաշոյնի մէկ հարուածով բէկի գլուխը զատեց իրմէնէ։ Մինչեւ այդ պահը, Կինդրանցի միւտիւրը բոլորովին ծածկուած, անշարժ երկնցած էր սահնակի մէջ։ Գեւօն, երբ բէկի գլուխը տոպրակի մէջ դնելով կը պատրաստուէր Մոսոյին միանալու, որ դէպի Լեւոնը կը վազէր, մէկ ալ սահնակի մէջ շարժում մը դիպաւ աչքին։ Աւիւծ Գեւօն թանձր կապերտը մէկդի նետեց, ու տեհա երեւան եկաւ միւտիւրի մեռելի նման գունաթափ դէմքը։

— Վալլահ պիլլահ,— թոթովեց միւտիւրը՝ ամբողջ մարմնով դողալով,— ես քիւրտ չեմ, թուրք եմ, Կինդրանցի միւտիւրը, կեանքս խնայէք... Ես, ես Հայերը շատ ... շատ կը սէ... սի ... սի.

— Գեւո՞ւն ալ կը սիրէիր, անոր անմեղ երեխա՞ն ալ կը սիրէիր,— ու Գեւոյի դաշոյնը բարձրանալով՝ վարպագ թափով մինչեւ կոթը խրուեցաւ ողորմելի միւտիւրի կուրծքին մէջ, երբ Գեւոյի բարձրացած ձեռքը տեսնելով՝ ան աչքերը փակած էր։

— Ծօ, Գեւօ, Աստուած քու տունը շաւերէ,— Արշակը վրայ հասնելով յանդիմանեց ընկերը,— ծօ, ինչո՞ւ սպաննեցիր.. պարոն Լեւոնը պատուիրեց ...

— Ծօ, հա,— ինքզինքին գալով մըռլտաց Աւիւծ Գեւօն,— ծօ հա, մոռցեր էի ...

Լեւոնը շրջապատուած էր բանտարկեալներով։ Անոնցմէ հինգը, որոնք իրենց գիւղերու մէջ յայտնի յեղափոխական գործիչներ էին եւ բնականաբար ծանր ամբաստանութեան տակ գինուեցան ինկած Քրտերու զէնքերով ու միացան Լեւոնի խմբին։

— Մոսօ, բէ՞կը եւ միւտի՞ւրը,— հարցուց Լեւոնը, երբ տղաքը մօտեցան իրեն։

— Հըմ, երկուքն ալ սպաննուեցան, — անորոշ կերպով պատասխանեց Մոսօն,— բաւական հեռու էինք անոնցմէ, կռուի ժամանակ ..

Մնացած բանտարկեալները ցրուեցան շրջակայ հայ գիւղերը։ Լեւոնը իր ընկերներով նորէն բարձրացաւ բլուրի ծայրը, ուրտեղէն կ՚երեւէր Ոստանը։ Գիւղի մէջ անօրինակ կենդանութիւն մը կը տիրէր։ Հեծեալները ետ ու առաջ կ՚արշաւէին։ Խումբ մը ձիաւորներ արդէն գիւղէն դուրս ելած՝ ոլորապտոյտ ճամբայով վեր կ՚արշաւէին։ Կամաց կամաց սկսաւ մթնիլ։ Լեւոնը երբ համոզուեցաւ, որ բանտարկեալները հեռացած են, որ Ոստանէն եկող ձիաւորները այլեւս չեն կրնար անոնց վնասել, քերձեցի Արշակի հետ առաջ ինկաւ եւ բլուրը շրջելով սկսաւ իջնալ դէպի ծովեզերք։

ԵՐԲ ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՑԻՆ ԴՈՒՌԸ ԿԸ ԳՈՑԷ

Լեւոնի խումբը, երկու օր Քերձ գիւղի մէջ պահուըտէ վերջ, Կըղզաչի մէջ երկու մասի բաժնուեցաւ։ Լեւոնը, Աւիւծ Գեւօն, ու Թոփալ Սատանան Կըղզաչէն Կէմ անցնելով, գիշերով հեռացան այդ գիւղէն՝ Բերդակ երթալու համար։ Կէմէն վալադ մը կ՚առաջնորդէր զիրենք։ Կէմի մէջ գիւղացիք դժուարութեամբ տեղ աւուած էին փախստականներուն, որոնց դեռ երկու շաբաթ առաջ այնքան մեծ ոգեւորութեամբ ու պատիւներով ընդունած էին այդ նոյն գիւղացիները։

Մեր երեք ընկերները Կէմի սարը կը բարձրանային։ Լեւոնն ու վալադը քիչ առաջ անցած էին։ Աւիւծ Գեւոյի քէֆը շատ տեղը չէր այդ գիշեր։ Արզուլլահ բէկի կտրուած գլուխը Լեւոնէն աննկատելի կերպով պահած էր չանթային մէջ, ինքն ալ չէր գիտեր թէ ինչո՞ւ համար։ Վերջ ի վերջոյ երբ Լեւոնը իմացաւ եղածը, սաստիկ բարկացաւ եւ կարգադրեց, որ փոսի մը մէջ թաղեն բէկի գլուխը։ Սակայն, բէկի ականջները չգտնուեցան։ Աւիւծ Գեւօն հազար երդում ըրաւ, որ ինք խապար չունէր կտրուած ականջներէն։ Խմբի միւս տղաքն ալ երդուեցան, որ չէին տեսած։

Այս ականջներու խնդիրը պատճառ եղաւ որ Լեւոնը հայդուկներու ներկայութեան խստօրէն յանդիմանէ Աւիւծ Գեւօն, որ հին եւ անուն ունեցող մարտիկ մը ըլլալուն՝ շատ վատ ազդուած էր։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Վերջին լուրերու համաձայն, զօր. Ֆրանքօ չէզոք շրջան մը նշանակած է, ուր պիտի հոն ապաստանին Պիլպաոյի ոչ-պատերազմիկները, եթէ քաղաքին պաշտպանները չընդունին առաջարկուած համաձայնութիւնը։ Ապստամբ զօրավարը անձնատուութիւն պահանջելով, փոխարէն կը խոստանայ,— 1. Ազատ խնայել քաղաքացիներու կեանքը.—2. Պահպանել անոնց ստացուածքը.—3. Մատնաւոր վարչութիւն մը հաստատել Պիսքայեան շրջանին համար (Պասքերու երկիր)։

Իսկ ուրիշ լուրի մը համաձայն, հետեւեալ հեռագիրը ուղղուած է Լոնտոն, չէզոքութեան յանձնախումբին.—«Եթէ Պիլպաօ անձնատուր չըլլայ, զօր. Մոլա կը սպառնայ ոչնչացնել Պիսքայեան Ան բաւարար միջոցներ ունի իր ձեռքին տակ եւ տրամադիր է գործադրելու իր ծրագիրը, ինչպէս ըրաւ յաջորդաբար (կը յիշէ կործանած քաղաքներու անունները)։

Պիլպաոյի պաշտօնը վերահաս 4000 կիներ եւ մանուկներ հանգրուան հոն ուեցան դէպի Անգլիա։

Նաւահանգիստ մը 160 մարտանաւով

Երէկ, հինգշաբթի, Անգլիոյ Թագաւորին թագադրութեան հանդէսները փակուեցան վիթխարի եւ փառաշուք նաւահանգիստով մը, որ տեղի ունեցաւ Սփիթհէտի առջեւ եւ որուն կը մասնակցէին 160 մարտանաւեր։ Ֆրանսա եւս ղրկած էր իր ամենավերջին զրահաւորը, «Տէօնքէրք»։ Թագաւորն ու թագուհին նաւահանգիստին մասնակցեցան մասնաւոր մարտանաւով մը։ Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը, գերմանական մարտանաւը խարիսխ նետած էր խորհրդային զրահաւորի մը մօտ։ Անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր ծովուն եւ քարափին վրայ, դիտելու համար նաւահանգիստը, որ ծովուն բերդերու ապաւորութիւնը կը գործէր, ցուցադրելով բրիտանական կայսրութեան ուժը։

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ իր հրաժարականը պիտի յանձնէ յառաջիկայ շաբթու։ Այս առթիւ կոմսութեան տիտղոս ստանալով, պիտի կոչուի լորտ Պոլտուին, իսկ տղան՝ Օլիվըր Պոլտուին, որ ընկերվարական է (երբեմն ալ Դաշնակցական), պիտի կոչուի վեր-կոմս։ Նոր վարչապետը պիտի ըլլայ ելմտական նախարարը, Պ. Նէվիլ Չէմպըրլէն։

ԵԹՈՎՊԻՈՅ չահագործումը յառաջ տանելու համար, վեցամեայ ծրագիր մը մշակած է իտալական կառավարութիւնը։ Այս առթիւ գաղթային նախարարութեան տրամադրութեան տակ դրուած է խոշոր գումար մը։ Ամէնէն առաջ ուժ պիտի տրուի բուրդի, առագձի, մորթի, սուրճի, քանզալին մեատաններու, միսի, կաթի, արմտիքի եւ բամպակի արտադրութեան, ինչպէս եւ գաղթականներու տեղաւորման։

ՆՈՐ ԴՐՈՒԹԵԱՄԲ ՋՐՕԴԱՆԱՒ մը, որ յատկացուած էր հիւսիս-Ամերիկայի Թղթատարական սպասարկութեան, առջի օր փորձեր կը կատարէր Անթիպի առջեւ, երբ ջրամոյն կորաւ, բոցեր արձակելով։ Նաւուն մէջ կային 10 հոգի, որոնց հինգը մեռան, երեքը ծանրապէս վիրաւորուեցան։

Այս առթիւ բանիւ քէ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը յայտնած Ատլանտեանի օդանաւային մրցումները, վտանգաւոր գտնելով զանոնք։

10 ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՂՋԻԿ ՄԸ ՅՈՇՈՏՈՒԵՑԱՒ Կրընոպլի շրջանին մէջ, Ս.Պիլոնար հոչակաւոր շաներէն մէկուն կողմէ որ կապուած էր Աղջիկը գահակի ոտք) մարզանքներ կատարելով կը վերադառնար, ուրախ զուարթ, շղթայուած շուները, երբ մէկը յանկարծ վրան խոյացաւ Վանականները օգնութեան կը փորձէին համոզել շուներ, ականատես մը ի զուր կը փորձէր զայնել, շունը կատաղօրէն բռնած անձար որով որ մեռաւ 15 վայրկեան վերջը։ Վանահայրը կը պատմէ թէ ամէնէն հաւատարիմ շուներէն մէկն էր եւ բազմաթիւ կեանքեր փրկած է Ալպեան լեռներուն մէջ...

ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ գործադուլը վերջացաւ փոխադարձ համաձայնութեամբ։

Այրի Տիկ. Վարվառա Ղազէրեան եւ զաւակը՝ Վահան Ղազէրեան, Տէր եւ Տիկ. Կարապետ Մոմջեան (Լա Սիօթա), Տէր եւ Տիկ. Ա. Թիմուրճեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկ. Զարեհ Թիմուրճեան (Պէյրութ), Տէր Գաբրիէլ քհյ. Սամուէլեան հոգեւոր հովիւ Սան Փաւլօ (Պրազիլիա), սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն հօր, աներհօր, մօրեղբօր, փեսին եւ ազգականին՝

ՅԱԿՈԲ ՂԱԶԷՐԵԱՆԻ

(Սպարթացի)

ցաւնալից մահը որ տեղի ունեցաւ Գոկոլէն (Վառ) մայիս 17ին, 60 տարեկան հասակին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ տեղւոյն գերեզմանատունը։ Այս առթիւ իրենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, նամակով եւ հեռագրով ցաւակցութիւններ յայտնեցին։ Իրենց հասցէն.— V. Gazerian,Cogolin (Var), France։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկ. Վարսենիկ Դաւիթեան, Եղիշէ քհյ. Մխիթարեան եւ Ցիրանեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Մարմիններուն եւ ընկերներուն, Հայրենակցական միութիւններու, Հայրենակիցներու եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ մամուլով ցաւակցութիւն յայտնեցին տարաբախտ ԽԱՉԻԿ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ (Քեռի) դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՀԱՅ ՀՌՈՄԷԱԿԱՆՆԵՐՈՒ Կաթողիկոս-Պատրիարք Գեր. Աւետիս արք. Արփիարեան Մայր. Վարդապետ թեան աստիճան տուած ըլլալով Մարսէյլի ժողովրդապետ Հ. Յովհ. Վրդ. Յուհաննէսեանի, կարգադիր յանձնախումբ մը կազմուած է նախագահութեամբ Պ. Էտմոն Չաքարեանի եւ կիրակի օր, 23 Մայիս, տեղի պիտի ունենայ, 92 Րիւ տ'Օպաներ, Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյն մէջ, այս Վարդապետութեան աստիճանին նուիրուած եկեղեցական արարողութիւնը։ Նոյն օրը, ժամը 9.30ին, կոնգակին ընթերցումէն ետք, Անտոն Ապիօ. Փոխադանեան պաշտօնապէս պիտի յանձնէ Մայր. Վարդապետին այս աստիճանի վերաբերեալ պատուանշանները։ Արարողութենէն ետք, Հ. Յովհ. Մայր. Վրդ. Յուհաննէսեան պիտի մատուցանէ ձայնաւոր Ս. Պատարագ։

ՑՈՒՑԱՏԵՐ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ սաներու միութիւնը կը յայտնէ թէ Մայիս 23ի կիրակի օրը Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի անմահ բարերար Մկրտիչ Սանասարեանի, կտակակատար Կարապետ Եղեանի, բոլոր ուսուցիչներու եւ սաներու յիշատակին։ Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան վայանսի մասնաճիւղին հրապարակային բանախօսութիւնը, շաբաթ, 22 մայիս, ծանօթ ճաշարանին։ Պիտի խօսի Պ. Յ. ՔԱՌԵԱՆ. Նիւթ ունենալով «Հայրենակցական Միութիւններու դերը գաղութներու մէջ»։ Յաջորդ օրը ժամը 2ին, խնջոյք եւ պար։

ՍԵՊԱՍՏԻՈՅ Նահանգ. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը կիրակի 23 մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին 8 rue Bossuet, Փարիզ. Մեթրօ Gare du Nord կամ Poissonnière. Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER CAGOPIAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Հրազդան», «Խոստում» եւ «Եօթնեղբայրեան» խումբերու ընկերները, 21 Մայիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Փաքի եւ Պլէս տը Լիլ սրճարանին վերնայարկը։ Մեթրօ Փլաս տ'Իթալի։ Կարեւոր օրակարգ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Քաւարեան կոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը 22 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ։ Կը խօսի ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ։

ՎԱՆՍԵՆ ՓԱՏԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ 22 մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Վանսէնի S. F. I. O.ի Ակումբը, 40 rue de Fontenay. Ուր ընկերվարականներու ժողովին պիտի խօսի ընկ. ԶՈՐՄԻՐԵԱՆ, դաշնակցութեան, իսկ ընկ. ՊԱՇԷՐ ֆրանսայի ընկերվարականներու մասին։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները վաղը, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Զարդարեան գրադարանը, 181 Cours Lafayette։

ՏԻՍԻՆԻ կոմիտէի անդամական ընդհ. ժողովը 23 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, սովորական ժողովատեղին։ Կը հրաւիրուին երեք խումբերու ընկերները։

ՍՕՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Քաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական ճաշարանին։ Կարեւոր օրակարգ։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւններ

ՎՌԷՅ խումբի հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 22 մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 8 Bld. Neuf. Սէն Ժենոա
Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Նիւթ՝ «Հայաստան եւ գաղութները»։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ կոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 23 Մայիս, կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ։
Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Նիւթ՝ Ստալինեան սահմանադրութիւնը եւ Հայաստան։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի Արամ Ենթակոմիտէի

22 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ ԱՆԻԷՌԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՏՕՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ռ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ռ. ԽՈՒՏԻՍԵԱՆ ԵՒ Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի։

ԿԵՐԳԷ ՕՐ. Ս. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Հայկական եւ եւրոպական պարեր մինչեւ առաւօտ

ԸՆՏԻՐ ՃԱԶ։

Պարի մրցում՝ ղեկավարութեամբ ՎԱՀՐԱՄ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆի։

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Մուտք 3 եւ 5 ֆր

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋ — Շաթլէէն եւ փորթ Շամփէրէէն առնել BD օթօպիւսը, Պասոլէնէն եւ փորթ Անիէռէն առնել 45 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Մէռի տ'Անիէռ։ Փորթ Քլիշիէն օթօպիւս՝ 40, 39 եւ 3 եւ իջնել Փլաս Վօլթէռ։ Կառ Սէն Լազարէն՝ շոգեկառք։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած Վիէնի Հ. Յ. Դ. Կոմիտէին կողմէ
23 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սէրքլ Կաթոլիկ սրահին մէջ,

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԱՐՇԱԿ Բ.

(Դրամ 5 վարագոյրով)

Կը մասնակցին տեղւոյս լաւագոյն ուժերը։
Հագուստները վարձուած են Լիոնի «Դրան-Թէաթր»էն։
Տոմսերու գինը՝ 4 եւ 3 ֆր.։

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Յ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղը Կ. Խաչի Օրը կը տօնէ
22 մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հայ Ակումբին մէջ
կը խօսի Պ Ս. ՕՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
կը ներկայացուի երկու արար «Անուշ»էն։
Պար, խմիչք, երգ եւ արտասանութիւն՝ Սանուց Միութեան կողմէ։
Մուտքը ազատ է

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ եւ Մարտիկներու Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին
23 մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,
Պառ Պէլվէտէրի օդաւոր պարտէզին մէջ։
Մասնակցութեամբ հայրենակցական, Երիտասարդական եւ Մարզական Միութիւններու
Կը նախագահէ Պ. Յ. ԹԷՔԷԵԱՆ
Կը խօսին՝ Գնդ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (Փարիզէն) եւ ԱԶԳԻՆ։
Կը մասնակցին Կ. Խաչի Գուլվար Օտոսի մասնաճիւղի սանուհիներու երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Տիկ. Քն. ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆի,
Կ. Խաչի Լա-Վիքթի մասնաճիւղին սանուհիները կը ներկայացնեն «ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ԿԻՐԱԿԻՆ» ղեկավարութեամբ Տիկ. Մ. ՇԱՀՄԻՐԵԱՆի
Կ'արտասանեն՝ Օրիորդներ ՄԱՐԻ ՀԱՑԱԳՈՐԾԵԱՆ եւ Գ. ՏԷՐ ՆԱԶԱՐԷԹԵԱՆ, Պ. Պ. Ա. ՑԱԿՈԲԵԱՆ, Գ. ՎԱՐԺԵԱՆ, Ս. ԲՐՈՒՏԵԱՆ, Կ. ԹԻՒԹԻԼԵԱՆ եւ Ն. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ։
Հայկական եւ Կովկասեան պարեր։
Թատի վրայ պիտի նուագեն եւ պարեն Գ. եւ Օ. ՉՕՐՊԱՃԵԱՆներ։
Կարելի է առաւօտէն գալ եւ ճաշը միասին բերել
Տախտերու համար 2 ֆր.։

ԾԱՆՕԹ.— Քուռ Պիլզօնէն առնել թիւ 25 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան։ Սէն Ժեռոմէն Լա Ռօզի օթօպիւսը առնել եւ իջնել պարտէզին առջեւ։

Դասախօսութիւն

Յ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին երրորդ դասախօսութիւնը
30 մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին,
8 rue Bossuet, Փարիզ, Բարեգործականի Տան մէջ։
կը դասախօսէ ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ
Նիւթ՝ Հայ կնոջ դերը ընկերութեան մէջ։
Մուտք 3 ֆր. (Աշակերտ եւ խմբերգէն միասին)

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

«Հայ Արծիւ» Ակումբի անդրանիկ պարահանդէսը, որ կը խոստանայ ըլլալ եղանակին ամէնէն զուարթը, տեղի պիտի ունենայ Cercle des Chambres Syndicales de France ընդարձակ եւ շքեղ սրահներուն մէջ, Elysées Palace Hôtel,
12 Rue de Marignan, Paris (8). Մեթրօ Rond-Point-des Champs-Elysées
23 Մայիս, կիրակի ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր
Ընտիր նուագախումբ (ճազ եւ թանկօ Արժանթին),
Ճոխ պիւֆէ գիւրամատչելի գիներով։
ՄՈՒՏՔ՝ 15 ՖՐ., (որ կրաւոնք կուտայ մէկ գոնսոմասիոնի)։
ԾԱՆՕԹ.— Պարերը կը շարունակուին անընդհատ։ Չպարողներուն համար պիտի տրամադրուին ժամանցի եւ թէյիմասնաւոր սրահներ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կիրակի, 28 Մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,
Սեվրի Մ. Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ,
26 Rue Troyon, Sèvres, Մեթրօ Pont de Sèvres.

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԱՆՈՅՇ-ԳԱՐԻՆ

(Դրամ—օփէրէթ 7 արար)

ԺՈՐԺ ՇԱՀԳԱԼԴԵԱՆ կը վարէ հրաժշտութիւնը։
Կը մասնակցին՝ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, Մ. ԱԶՆԱՒՈՒՐԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, Տիկ. ԽԱՆԴԱՄԻՐՈՎ, Փ. ԱԶՆԱՒՈՒՐԵԱՆ եւ Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ
Գիները՝ 5, 7 եւ 10 ֆր.։
Տոմսերը կը ծախուին Դրատուն Հ. Թամուէլ, 51 rue M. le Prince

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԵԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)
Tél. Trudaine 42—69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։
Առաւօտները ժամադրութեամբ։

VARTKÈS YÉRAMIAN

Licencié-ès-Sciences
38 Rue Cardinet, Paris (17)

Leçons individuelles de mathématiques et de sciences physiques, en tête à tête, permettant à l'élève de faire des études faciles et fécondes

Professeur spécialisé et expérimenté

Corrections et rédactions de devoirs coordonnés à un cours par correspondance.

ԵՂԻՇԷ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	ORIENT LLOYD
48 rue de la République	7 rue Auber, Paris
Մարսէյլ, Tél. 0.47-22 եւ 0.74-51	Tél. Opéra 07-77 07-71

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։
Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր զեղչ։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը
ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

Tailleur de ST. BERNARD
H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris 18
Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière
Մեթրօ *La Chapelle* եւ *Barbès Rochechouart*
Թէլէֆօն Montmartre 69-70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր զեղչեր իւրաքանչիւր հագուստի համար, մինչեւ 1937 Յուլիս 14։

ՄՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿՏՈՐՆԵՐ։

ՄԵՐԳԻՆԵՐԸ. Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 280—400 ֆր. Նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ գլխարկ մը։ 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստանալ ... Տիկ. Հայկուհի Կիւլպոլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ գնորդը վճարելու բաժանորդագրուի Յառաջին ... Rue la Charbonnière մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք գիւրամատչելի գիներով à façon. Նրբութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բզթունաւ։

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«Հայ Արծիւ» ակումբը իր անդամներուն զարգացման համար կազմակերպած է շաբաթական դասախօսութիւններ ծանօթ մտաւորականներու կողմէ, իր կեդրոնատեղին, 22 րիւ Րիշէ, Փարիզ։ 22 մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21 — 22.30, կը դասախօսէ Պ. ԳԷՐՆԱՐ ՎԱՀԷ։ Նիւթ՝ Փողոցի եւ այլ արկածներու վերաբերեալ իրաւագիտական հարցեր։

Դասախօսութենէն վերջ պար մինչեւ կէս գիշեր։

Կը հրաւիրուին նաեւ համակիրները։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe, LYON
Dancing-Cigale, պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին ... ժամը 3ին ...

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՈՐԹ ԵՒ ԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ այլ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 22 ՄԱՅԻՍ
SAMEDI 22 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3427

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՓՐԿԵԼ Ե՛Ւ ՀԱՄԲԱՆՔԸ Ե՛Ւ ՈԳԻՆ

Երէկ ուրիշ իմաստ ունէր այս բացատրութիւնը,— համբանքի պահպանում: Բանլ կ՚ուզէինք՝ խնայել, կանխել նոր եւ անտեղի կորուստներ: Ի հարկին անկարելին փորձելով, եթէ պարագաները հարկադրէին:

Վերջին 15 տարիները հիմնական փոփոխութիւն մը յառաջ բերին մեր կեանքին մէջ:

Անշուշտ նորէն իր ուժը կը պահէ առաջին մտահոգութիւնը: Նորէն վտանգներ կրնան ծագիլ մեր ժողովուրդի այս կամ այն հատուածի գլխուն, երբ դըրդադին դէպքեր պատահին:

Ո՞վ կրնայ նախատեսել, օրինակ, Անդրկովկասի վիճակը, պատերազմի մը պարագային ...

Արդ, եթէ այդ մտահոգութիւնը թէական է, սա այժմ, միւսը արդէն ստացած է հրատապ հանգամանք: Եւ ամէն օր իր սուր փուշերը կը մխէ մեր կողերուն:

Կ՚ակնարկենք նոր սերունդին փրկութեան հարցին:

Անմիջապէս ըսենք որ մենք այդ սերունդը կը բաժնենք երկու մասի: Առաջինը՝ այն որ 15 - 20 տարեկան էր եւ օտարութեան մէջ ծաղկեցաւ, միւսը՝ 5 - 15, այսինքն անոնք որ կամ հոս ծնան, եւ կամ ծաղկոցի երեխաներ էին, երբ եկան:

Հարց է այժմ,— այն բոլոր միջոցները որ փորձուեցան մին - չեւ հիմա, կը բաւե՞ն, կը զօրե՞ն փրկելու այս երկու հատուածներուն եթէ ոչ մեծամասնութիւնը, գոնէ կէսը:

Աւելի բաց խօսինք,— ինչ որ կ՚օգնէր 10 - 15 տարի առաջ, կրնա՞յ օգնել նաեւ այսուհետեւ, երբ առաջին շարքը արդէն ոսկոր կապած է, իսկ երկրորդը՝ բոլորովին տարբեր, խորթ եւ համայ - նակուլ կազապարի մը մէջ ձուլուած:

Անշուշտ շատ բան փրկուած է առաջին շարքէն, գոնէ լեզուով եւ հոգեկան կողմով:

Շատերը, այդ շարքէն, հայերէն կը խօսին, կը կարդան, ընդհանրապէս համակրութեամբ կը հետեւին հայկական հանդէսներու: «Կոկիկ բաղմութիւն» մըն ալ կապուած է զանազան կազմակերպութեանց եւ միութեանց հետ. ուրեմն որոշ պարտականութիւններ ստանձնած է հանրային կեանքին մէջ:

Բայց, այս քիչ - շատ մխիթարական պատկերը կ՚աղօտանայ, երբ նկատի առնենք մնացեալ բազմութիւնը, պիտի ըսէինք՝ մեծամասնութիւնը:

Արդարեւ, հեղուստէպ է անոնց «ներկայութիւնը»: Կան եւ չկան: Հայ են եւ չեն: Չես կրնար վստահօրէն ըսել թէ մաս կը կազմեն վաղուան, նոյն իսկ այսօրուան համբանքին:

Միայն լեզուի կորուստը կամ աղճատումը չէ որ աչքի կը զարնէ, այս բազմութեան մէջ:

Ընդհակառակն, շատեր կան որ տակաւին հայերէն կը խօսին, բայց ֆրանսերէն կը մտածեն, արդէն կաղապարուած, «տեղափոխուած» են: Ինչպէս որ կան ուրիշներ ալ որոնք թէեւ մոռցած են հայերէնը, բայց կը պահեն ոգին: Ճիշդ այն թրքախօսներուն կամ քրդախօսներուն պէս, որոնք բոնի կորսնցուցած են լեզուն, առանց վրայ տալու ազգային զգացումը: (Թող չպարծենան անոնք որ հայերէն գիտեն, բայց կը յամառին թուրքերէն խօսիլ ծուլութեամբ, սովորամոլութեամբ, անզգայութեամբ կամ ինքնահաւանութեամբ: Մեր ըսածը բոլորովին ուրիշ բան է):

Ուրեմն կորուստը աններեւ է, արդէն, այս ճակատին վրայ: Կորուստ ե՛ւ համբանքով ե՛ւ ոգիով:

Աւելի մռայլ եւ կսկծալի կը դառնայ պատկերը, երբ աչքէ կ՚անցընենք երկրորդ շարքը:

Ո՛ր տարիքէն ալ տեղական դպրոցը մտած ըլլան, այս շարքին պատկանող մանուկներն ու պատանիները ստուար մեծամասնութեամբ կորսնցուցած են լեզուն. իսկ ոգին եթէ կը տեւէ, աւելի շատ բնազդական է:

Գիտենք, բաւական կարեւոր թիւ մը կը հետեւի հայերէնի դասընթացքներու: Կան որ գիտեն ե՛ւ գրել ե՛ւ կարդալ: Ուրիշներ ալ հայերէն կը խօսին տունին մէջ, թէեւ կարդալ - գրել չեն գիտեր: Դեռ ուրիշներ ալ կը մեղադրեն իրենց հայրն ու մայրը, որոնք ոչ միայն մայրենի լեզուն չեն սորվեցուցած, այլ եւ մղած են որ առաջ մոռնալու գայն ...

Եւ սակայն, եթէ մուտքն ու ելքը բաղդատենք, եթէ փորձենք թուանշաններով պատկերացնել դրականն ու բացասականը, մէկ անգամէն պիտի փլին շատ մը պատրանքներ:

Այս չի նշանակեր թէ ամլութեան դատապարտուած է ինչ որ կը փորձուի այս ճակատին վրայ, եւ պէտք է կրաւորական դիրքով մը դիմաւորել անխուսափելին:

Ընդհակառակն. պատկերը շատ աւելի սեւ, նոյն իսկ յուսահատական պիտի ըլլար, եթէ փրկութեան, պահպանման որ եւ է փորձ մէկդի դնէինք,— ինչպէս կը թելադրէին Փարիզի ջոջերը: Որ եւ է կայծ որ կ՚արծարծուի, չի կրնար անօգուտ անցնիլ: Մէկ հատիկ սերմնցուն իսկ մշակուելով կը դառնայ «առոք ցորեն կարմրահատ»:

Ուրեմն հարկ է բաց աչքերով եւ առանց ինքնախաբութեան տեսնել ամբողջ պատկերը, որպէսզի անոր համեմատ կազմակերպուի փրկութեան աշխատանքը: Այն ատեն գիւրաւ կը գտնուին միջոցներն ալ, աւելի արդիւնական եւ ազդու:

Անցած 15 տարիները փորձի շրջան մը եղան: Արդէն հասած ենք որոշ հանգրուանի մը, ուր չարժանկարի մը պէս կ՚երեւան սեւն ու ճերմակը:

Փորձենք հարցարանի մը վերածել այս բոլորը, որպէսզի կարելի ըլլայ լաւագոյն ելքին յանգիլ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞նչ խնդիրներ տակաւին մնացած են Աղեքսանտրէթի Սահմանադրութեան մէջ

Պէյրութի արաբական թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն Աղեքսանտրէթի մասին գոյացած համաձայնութեան մասին, որ վերջնական ձեւ պիտի առնայ յառաջիկայ շաբթու, Ազգաժողովին առջեւ.—

Կը հաւկցուի որ գլխաւոր դժուարութիւնը սանճաքի ընտրական օրէնսգծի եւ Գայրր Գուճաքի շուրջ կը դառնայ: Թուրքիա կ՚ուզէ որ Գայրր Գուճաք կոչուած շրջանը կցուի սանճաքին, իսկ Ֆրանսա բուռն կերպով կը հակառակի այդ պահանջին: Ֆրանսական տեսակէտին յաղթանակը աւելի հաւանական կը նկատուի: Ֆրանսացիները կը մերժեն նաեւ Թուրքիոյ կողմէ առաջարկուած կարգ մը ընտրական տրամադրութիւններ: Թուրքերը կը պահանջեն որ ընտրելու իրաւունք տրուի միայն անոնց, որոնք որոշ դաստիարակութիւն եւ ուսում ստացած են: Կը կարծուի որ պիտի չընդունուի թրքական առաջարկը: Թուրքիոյ կողմէ կ՚առաջարկուի նաեւ նոր մարդահամար մը, ընտրութիւններէն առաջ, ինչ որ Ֆրանսացիներու կողմէ կը նկատուի անընդունելի:

Արտաքին գործերու հարցը կարգադրուած է արդէն: Սանճաքը իր արտաքին բոլոր յարաբերութիւնները պիտի վարէ Սուրիոյ միջոցաւ. Դէպի սանճաք ճամբորդութեան արտօնութիւնը պիտի տրուի սուրիական հիւպատոսներու կողմէ: Միեւնոյն ատեն սանճաքին մէջ գտնուող օտար պետութեանց հիւպատոսները ինչպէս նաեւ Թուրքիոյ հիւպատոսը, իրենց հաւատարմագրերը պիտի ներկայացնեն սուրիական կառավարութեան: Օտար երկիրներ գտնուող սանճաքի բնակիչներուն իրաւունքները պիտի պաշտպանուին սուրիական հիւպատոսներու միջոցաւ: Թուրքիոյ մէջ գտնուող սանճաքցիներն ալ պիտի պաշտպանուին սուրիական հիւպատոսներու միջոցաւ

Սանճաքի գործածական դրամը պիտի ըլլայ սուրիական ոսկին: Սակայն, Թուրքիա կ՚ուզէ որ սանճաքն ալ իրաւունք ունենայ մասնակցելու սուրիական դրամատան պայմանագրութիւններուն ու բանակցութեանց: Սանճաքի մաքսային կազմակերպութիւնը պիտի կառավարուի մեծ մասամբ Սուրիացիներով:

Ամենամեծ դժուարութիւնը դրօշի շուրջ կը յարուցուի: Թուրքերը կը պնդեն որ սանճաքը առանձին դրօշ ունենայ: Սակայն, կը կարծուի որ դրօշի խնդիրը պիտի յետաձգուի առայժմ: Որովհետեւ սանճաքի ներկայացուցչական խորհուրդն է որ իրաւունք պիտի ունենայ որոշելու այդ խնդիրը:

Սանճաքը պիտի ունենայ չորս նախարարներ, պատասխանատու սանճաքի ներկայացուցչական խորհուրդին. Կառավարութեան պետը պիտի ընտրուի ժողովուրդին կողմէ: Ֆրանսական պատուիրակը շատ աշխատեցաւ որ ան ընտրուի Սուրիոյ Հանրապետութեան Նախագահին համաձայնութեամբ, սակայն չյաջողեցաւ

Մասնագէտներու տեղեկագիրը չի յիշատակեր անկախ սանճաքի կառավարիչին ազգութիւնը, սակայն, կ՚ըսուի թէ ներկայացուցիչներու խորհուրդը պիտի ընտրէ զայն: Թուրքերը կ՚ուզէին որ սանճաքի մէջ իգական սեռին ալ իրաւունք տրուի ընտրելու եւ ընտրուելու, բայց տեղեկարերը մերժած է, առարկելով որ սանճաքի իգական սեռին մտային մակարդակը անբաւական է, քաղաքական ասպարէզի մէջ ծառայելու համար:

Սանճաքը պիտի ունենայ անկախ դատական կազմ: Իսկ թղթատարական, հեռագրական, մաքսային եւ դրամական ներկայ դրութիւնը պիտի պահպանուի: Գալով արտաքին գործերու եւ յարաբերութեանց, լուծուած են ի նպաստ Սուրիոյ: Ֆրանսական պատուիրակներու պնդումին վրայ սանճաքի արտաքին գործերը պիտի վարէ Սուրիա:

Պելճիա կ՚ուզէ պահել իր չէզոքութիւնը

Արտաքին նախարար Պ. Իվօն Տէլպոս ջերմ ընդունելութեան արժանացաւ Պրիւքսէլի մէջ: Քաղաքական խօսակցութիւններէն երեւան եկաւ որ անխախտ կը մնայ երկու երկիրներուն բարեկամութիւնը: Պ. Իվօն Տէլպոս, Պրիւքսէլի ֆրանսական դեսպանը, Պելճիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը քննեցին նոր Լոքառնոյի մը ծրագիրը, աչքի առջեւ ունենալով նաեւ Գերմանիոյ տրամադրութիւնները: Այս առթիւ պելճ ներկայացուցիչները բացատրեցին թէ Պելճիա պիտի պաշտպանէ իր երկիրը, համախորհուրդ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ. բայց, կը խուսափի զինուորական գործակցութենէ մը: Ցանկալի գտնելով հանդերձ ընդհանուր համաձայնութիւն մը, չուզեր ընդունիլ որ օտար զօրք անցնի իր հողէն, ինչպէս եղաւ մեծ պատերազմին: Միւս կողմէ, հաւատարիմ մնալով Ազգերու Դաշնակցութեան, Պելճիա կը մերժէ միակողմանի համաձայնութիւն մը կնքել Գերմանիոյ հետ:

Մէկ խօսքով, Պելճիա կ՚ուզէ պահել իր չէզոքութիւնը եւ գործելու ազատութիւնը, ինչ որ բաւարար չի համարուիր Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ: Ուրեմն պարզապէս բերանացի հաւաստիքներ պիտի տրուին:

Պ. Իվօն Տէլպոս երէկ ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Պելճիոյ թագաւորին կողմէ որ գլխաւոր ախոյեանն է չէզոքութեան: Ցետոյ տնտեսական հարցերու մասին խօսեցաւ Պելճիոյ վարչապետին հետ, որ յունիս 12ին Մ. Նահանգները պիտի երթայ, տեղեկութիւններ քաղելու համար յանուն արեւմտեան Եւրոպայի, իբրեւ մասնագէտ: Այս առթիւ քննուեցաւ նաեւ սահմանամերձ բնակիչներու խնդիրը: (80.000 Ֆրանսացիներ կը գտնուին Պելճիոյ մէջ, իսկ 200.000 սահմանամերձ Պելճեր ամէն օր Ֆրանսա կ՚անցնին աշխատելու համար, առանց սովորական ձեւակերպութեանց):

Ցաղթական Կամարին հարիւրամեակը

Կիրակի օր բացառիկ զօրահանդէս մը պիտի կատարուի, Ցաղթական Կամարի հարիւրամեակին առթիւ, պանծացնելով Ֆրանսայի զինուորական ուժը: Հանրապետութեան Նախագահը, դահլիճին անդամները զօրահանդէսը պիտի դիտեն մասնաւոր ամպիոններէ: Ցատուկ տեղեր պիտի սահմանուին նաեւ պատերազմի վեթերաններուն, Էթուալի հրապարակին վրայ: Տօնակատարութիւնը պիտի սկսի առաւօտեան ժամը 10ին: Թմփորին առջեւէն պիտի քալէ հանրապետական պահակազունդին նուագախումբը: Զօրահանդէսը պիտի ներկայացնէ ֆրանսական բանակի բազմազան զինուորները, սկսելով 1793ի հերոսներէն (Վալմիի ճակատամարտ) մինչեւ 1914ի պատերազմին մասնակցող ռազմիկները: Երբ զինուորները պատուի կենան, 10.000 աղաւնիներ պիտի թռցուին Ցաղթական Կամարէն, որպէսզի Ֆրանսայի ժողովուրդին ողջոյնը տանին աշխարհի բոլոր մասերուն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՀԱՒՈՐ ԳԱՂՏՆԻՔ ՄԸ ԵՒՍ ՊԱՐԶՈՒԱԾ

«Խ. Հայաստան» (27 ապրիլ) իր կարգին հրատարակելով Գրողներու Միութեան նիզօրեայ համագումարին ամփոփումը, պատահաբար երեւան կը հանէ զգայացո՜ւնց գաղտնիք մը:

Չէք գիտեր, կը յիշէ՞ք,— այդ համագումարին մէջ սուր գամեր մխեցին ինչպէս եղիշէ Չարենցի, նոյնպէս երկու երիտասարդ գրողներու գլխուն:

Մէկը՝ Մկրտիչ Արմէնն էր, որ համարձակեր է «ռէակցիոն - նացիոնալիստական» Երեւան վէպէն վերջ, «Հեղնար Աղբիւր» մըն ալ տպել, արտայայտելով իր «ռէակցիոն ռոմանտիզմը»:

Տղան աջ - ձախ ինկաւ ինքզինք պաշտպանելու համար. բայց բոլորը մէկ վրան թափեցան: Ճարահատ, վերջին պահուն ստիպուեցաւ խոստովանիլ թէ «այժմ հասկանում է եւ ընդունում իր սխալները»:

Միւս ամբաստանեալը, Սողոմոն Տարօնցին էր, որ բաղդատաբար ուժան ազատեցաւ:

Բայց, տուուեցաւ որ անմաւելի մեղք մը եւս գործեր է:

— «Տարօնցին միայն դաշինքից արուած ոեալիկաներից յետոյ խոստովանեց որ իր գրքերն ուղարկել է հակայեղափոխական Ա. Չօպանեանին՝ պաշտօնական մակագրութիւններով»

Թերեւս չըսել թէ համագումարը ի՛նչ պատիժ սահմանած է այս մեղքին համար:

Բայց, այսքանը բաւական է արդէն, որպէսզի այդ երիտասարդն ալ կամաց - կամաց տրորուի եւ պառտուի անցնի:

Անշուշտ հրահանգներ ստացած են Բերիայէն — Անդրկովկասեան երկրային Կոմիտէի լուծումէն առաջ — «զարժանն անօրինելու համար»:

Ինչպէս կը տեսնէք, այս տղան ալ ահա զոհ կ՚երթայ արտասահմանի «Հայաստանասէրներուն»:

Սիրելով սիրելով, նամակ նամակի վրայ գրելով, գիրք ղրկելով եւ գիրք ստանալով ահա թէ ի՛նչ փորձանքներ բացին Չօպանեանները.

Մինչդեռ, փոխանակ սիրահար նայուածքներ նետելու եւ Հայաստանը գովերգիլներու մէջ տեսնելու, եթէ քիչ մը բաց աչքերով դիտէին իրականութիւնը, ոչ շարք մը Երեւանցիներ հասկնալի կը դառնային, ոչ ալ Արշակ Չօպանեան կը գրկուէր ... գիրք եւ թերթ ստանալու առանձնաշնորհէ!

Նեղազուրի՛ն. այս պարագան անգամ մը եւս կ՚ապացուցանէ «անոնց» Հայաստանասիրութիւնը:

Երէ Չօպանեան խանչեանի եւ ուրիշներու նամակներ գրած, Երեւանցիներու հետ գիրքեր փոխանակած, Փարիզի մէջ Ա. Երզնկեանի, Եսայեանի, Շահվերտեանի, Փիրումեանի, Դ. Սիմոնեանի, Ալազանի եւ ուրիշ «զմայլիչ»ներու հետ խօսած չըլլար, Ամատունիները ի՞նչպէս պիտի կրնային մերկացնել այդ «յերկերեսանի դաւաճան», «ռոսցկիստ - նացիոնալիստ, ռեցեփիկ հակայեղափոխականները»:

Տեսէք, ես ոչ տող մը գիր կը գրեմ, ոչ մէկուն - միւսին հետ կը խօսիմ, ոչ ալ «պաշտօնական մակագրութիւնով» գիրքեր կը ստանամ Երեւանէն:

Ուրեմն կը դաւադրե՞մ, իբրեւ «ոխերիմ թշնամի մը»: «Հոկտեմ - բերիս ...»

ՎԱՀԷ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՄԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՑԵՏԱՁԳԵԼ ՖՐԱՆՔԵՒՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՄԸ

Պ. Ռէյմոն Փաթընօթր, երեսփոխան եւ նախկին փոխ - նախարար, յօդուած մը գրելով «Փառի - Սուառ»ի մէջ, կ՚առաջարկէ յետաձգել Սուրիոյ հետ կնքուած դաշնագրին վաւերացումը (Սուրիոյ խորհրդարանը վաւերացուցած է արդէն, իսկ Ֆրանսա կը սպասէ Աղեքսանտրէթի վէճին լուծման, իր կարգին վաւերացնելու համար): Երեսփոխանը հետեւեալ կերպով կը պատճառաբանէ իր առաջարկը

Սուրիա - Լիբանանի խաղաղեցումը մեզի արժեց 10000 զինուոր եւ ծախք մը որ քանի մը միլիառի կը հասնի: Գիտե՞նք որ կորսուի այսքան ծանր զոհողութեանց փոխարէնը: Անկէ զատ, պատմութիւնը մեզի կ՚ըսէ թէ այս շրջանները միշտ թատերավայր եղած են կարեւոր դէպքերու. նոյն իսկ մեծ պատերազմի միջոցին զինուորական գործողութիւններ կատարուած են որոնք ցոյց կուտան ռազմագիտական դիրքի մը արժէքը երեք ցամաքամասերու սեմին վրայ, խարիսխ մը որ կրնայ օգտագործուիլ յարձակումներ կատարելու համար Սուէզի ջրանցքին կամ ասիական կամ եւրոպական Թուրքիոյ վրայ:

Առանց յիշելու Ֆրանքեւսուրիական համաձայնութեան զործած չնդաճիգ տպաւորութիւնը արաբական աշխարհին վրայ, եւ այն անխուսափելի փաթակումը որ կ՚ազդէ ընդհանրապէս մեր ամբողջական դիրքերու եւ մասնաւորապէս հիւսիսային Ափրիկէի մէջ, չափազանց միամիտ պէտք է ըլլալ, երեւակայելու համար թէ ուշ - կանուխ ի զերեւ պիտի չելլէ ժողովուրդներու ինքնորոշման սկզբունքի համար մեր բրած զոհողութիւնը: Մենք երբեք չենք վարանիր հաստատել թէ այդ ժողովուրդները տակաւին շատ հեռու են բարեշրջումի այն շրջանէն որ չափահասութեամբ կ՚արդարացնէ անկախ վարչութիւն մը:

Վերջապէս, հակառակ դաշնագրով եղած յանձնառութեան, փոքրամասնութեանց իրաւական վիճակը շատ խախուտ է եւ ենթակայ կամայականութեան որ այնքան անգամներ արիւնոտած է այդ երկիրները: Հետեւաբար, ոչ մէկ տարակոյս թէ օր մը պիտի գայ երբ ջարդերու հետեւանքով (օրինակ, Մարոնիները՝ Տիւրզիներու կողմէ) կամ Ֆրանսա պիտի հարկադրուի միջամտել եւ կամ Իտալիա պիտի փութայ առիթէն օգտուիլ, իբրեւ ախոյեան ներկայանալու համար զոհ - փոքրամասնութեանց:

Անկէ զատ, Թուրքիա պիտի չհանդուրժէ սուրիական իշխանութեան մը որուն վարիչները իր աչքին պիտի մնան միշտ ժառանգորդները տարրալուծեցեալ մը որ երբեմն իր տիրապետութեան տակ էր:

Երբ այսքան դիւրաբեկ է ֆրանքեւսուրիական դաշինքը, Ֆրանսայի շահը կը պահանջէ յետաձգել անոր վաւերացումը, սպասելով դէպքերու զարգացման եւ թերեւս այն ատեն Սուրիացիները իրենք պիտի ուզեն ֆրանսական վարչութեան ուղղակի մասնակցութիւնը:

Անգլ. նաւատորմիղի 2,000,000 ոսկինոց տեսութիւնը

Ինչպէս գրած էինք, հինգշաբթի օր վիթխարի նաւահանդէս մը տեղի ունեցաւ Սփիթհէտի առջեւ, Անգլիոյ թագաւորին թագադրութեան առթիւ: Կը մասնակցէին 160 անգլիական, 17 օտար առաջնակարգ մարտանաւեր, 140 ջրասուզանաւեր եւ զրահանաւեր: Հանդիսատեսներուն թիւը կը մօտենար երկու միլիոնի: Թագաւորը եւ թագուհին հանդիսաւորապէս աչքէ անցուցին բրիտանական կայսրութեան ամրոցները, որոնց այս դըրդադին ցուցադրութիւնը խոր տպաւորութիւն գործեց օտարներուն վրայ: Եւ տակաւին կ՚ըսեն թէ Անգլիա իր սպառազինութիւնները մեծապէս կրճատած է 1919էն ի վեր ...

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՅԷՆ

ՔԻՉ ՄԸ ԱՒԵԼԻ ԱՐԹՈՒՆ ԵՒ ՀՊԱՐՏ

Քանի մը օր առաջ, Վօ նահանգին գերագոյն խորհուրդը (խորհրդարան) կը քննէր 30 - 40 ազանիացի փոքրիկներու ։քաղաքացիութեան խնդիրը։

Ռաստիկանական եւ զատական պաշտօնատան պետը, Պ. Պօն կը մերժէր ընդունիլ օտարացի փոքրիկները, վախնալով որ օր մը իրենց վրայ բեռ կը մնան։

Եւ որպէսզի իր պատճառաբանութիւնը աւելի պերճախօս դառնայ, իբրեւ օրինակ յիշեց հայ որբերու պարագան։

— «Առնենք յիսունի չափ հայ որբեր ընդունեցինք մեր երկրին մէջ, որոնք վերջը մեր վրայ բեռ մնացին, Զկրնալով դանոնք ճամբել, կառավարութիւնը ստիպուեցաւ ինք ստանձնել անոնց հոգը։

Ցարգելի Պ. Պօն կ'ուզէ ակնարկել Պրնէէնի որբերուն զորս ժամանակին Պ. Քրաֆթ Պոնար Զուիցերիոյ պէս ոստարամերժ վայր մըն էր բերած։ Պ. Պօն Նիոնցի է եւ Պրնէէն Նիոնի քովիկն է։

Բնական է թէ այս յայտարարութեան մէջ կայ մեծ անճշդութիւն մը որ գործածուած է միայն հակաճառողներուն բերանը ղոցելու նպատակով։

Արդարեւ, այդ 50 որբերը որոնք այսօր կը չահագործուին իբրեւ վասառ, ոչ մէկ ատեն բեռ են եղած պետական սնտուկի մը։ Առնենք՝ երբ տակաւին զուիցերիական զլխաւոր առաքինութիւնը՝ հիւրընկալութիւնը՝ առեւտուրի նիւթ չէր դարձած, Դաշնակցային կառավարութիւնը փոխատուութիւն մըն էր ըրած, մօտաւորապէս 100.000 զուիցերիական ֆրանքի, հարիւրին 3 տոկոսով, որպէսզի կարելի ըլլայ թէ Պրնէէնի եւ թէ Ժընեւի որբանոց - աղատաանոցներուն քանալ։

Այսօր Պրնէէնի չէնքը, Ժընեւի չէնքը, բոլորն ալ ծախուած են, դանազան պարտքեր եւ տոկոսներ վճարելու համար։ Եւ այդ 50 որբերը հաւաքուած են Ժընեւի մէջ, աւելի համեստ երդիքի մը տակ, ջանալով իրենք իրենց ինչով մը ապրելու։ Ոչ միայն այս որբերը չեն եղած բեռ որ եւ է իշխանութեան, այլ եւ չեն կրնար մեղադրուիլ Զուիցերիացիի մը վաստակին սրբելը ըլլալու մեծ յանցանքով։ Այս խեղճ տղոց արգիլուած է նոյնիսկ աշխատիլ։ Հազիւ թէ կը թոյլատրեն իրենց գոյութիւնը զուիցերիական հողին վրայ, առնել մէկ մը անընդհատ ակնարկութեանց նիւթ դարձնելու համար։

Բայց Պ. Պօն իրաւունք ունի, քանի որ օրուան մեծաւորն է։

Բարեկրթութիւնը կը զաղրի բարեկրթութիւն ըլլալէ, երբ երախտապարտութեան երեսին կը տրուին եղած բարիքները։

Սակայն այս ամէնը՝ բարեբարին զինանալիք բաներն են։ Եթէ երբեք յիշեցի այս նիւթը, պատճառը այն է որ կ'ուզեմ անկէ հանել քանի մը եզրակացութիւն ի պէտս մեզի։

Բնական օրէնք մըն է թէ հաւաքականութիւն մը որ չի կրնար իր գոյութիւնը ապահովել սեփական ուժերով, դատապարտուած է կորսուելու։ Այդ ճակատագիրը կը սպառնայ նաեւ մեզի։

Չեմ գիտեր ինչո՞ւ կրաւորականութիւն մը ներարկուած է մեր երակներուն, եւ կը սպասենք որ օտար «հայասէր»ներ գան մեր խլեակներով եւ նոյնիսկ մեղմով պրազին ու օգնեն։ Միթէ դարերու սարկութիւնն է որ մեր մէջէն ջնջեր է հպարտութեան զգացումը, ձգելով որ առաջին հանդիպը, ամեն - չամեն մեզ նկատէ աւելի վար քան Գնչուները, մեզի հետ վարուի որպէս «բարբարոսներ» եւ տաբը ներկայացած ատեն մեր երեսին առ՝ իր նետած ոսկորները։

Իրաւ է թէ երկարատեւ ստրկութիւն մը կը տանի դէպի այլասերում։ Այս կէտի՞ն հասեր ենք արդէն։

Աղէտին չուարումին մէջ, մեր գլուխը կորսնցուցած, հանդիպած «հայասէր»ին յանձնած ենք մեր արենակիցները։

Բայց գիտենք թէ օրինակ՝ Պրնէէնի սա 50 որբերու համար ի՞նչպէս դրամ կը հաւաքուէր։ Թէ ինչպէս գիւղէ գիւղ, աւանէ աւան կը պտտցնէին խեղճ որբերը, ցուցադրելու համար անոնց թշուառութիւնը, փոխան քանի մը ֆր.ի։ Անշուշտ այս երեւոյթները չէին որ նպաստաւոր գաղափար մը կազմել պիտի տան Հայոց մասին։

Ցաճախ կը զանգատինք թրքական հայաջնջա քարոզութեանց մասին, Տօն Քիշոտի նման ամէն տեղ կը տեսնենք թրքական մատ եւ դրամ եւ բնաւ չենք անդրադառնար թէ, յաճախ մեծագոյն վնասը, քարոզական դետնի վրայ վարկաբեկումը «հայասէր» կոչուած բարեկամներէ կուգայ։

Օրինակ, չէք կրնար զուիցերիական որ եւ է գիւղի մէջ «Հայ եմ» ըսել, առանց լսելու հեռեւեալ խօսքը, թէեւ բարեմտօրէն արտասանուած.

— Իրաւ ատենին մենք ալ օգնեցինք ձեր որբերուն, ուրեմն տակաւին Հայեր կա՞ն եղեր։

— Բայց ատվահար մեռնողի երեւոյթ չունիք...

Եւ այսպէս կամաց կամաց, քանի մը հազար ֆրանք հաւաքելու համար, ամբողջ ազգ մը վարկաբեկուած է։ Եւ երբ Հայ մը կը տեսնուի, անդատճառ կը խորհին.

— Նորէն դրամ զարնելու է եկած ...

Եւ գերազանցապէս նիւթապաշտ այս աշխարհին մէջ դարձեր ենք ոչ թէ չահեկան տարր, այլ յաւիտենական մուրացիկներ որոնք, պետական ամպիոններէն կը մատնանշուին իբրեւ «գլխու փորձանք»։

Առնենք մը ի վեր հայ մամուլը կը դրադի նոր սերունդը այլասերումէ ազատելու միջոցներով։ Բայց հազար ճամբաներ չկան ասպուած որդիներին համար։ Ներարկեցէք այս ժողովուրդին քիչ մը ազգային արժանապատուութեան եւ հպարտութեան զգացում, ինչ լեզուով որ կ'ուզէք։ Կը բաւէ որ արթննայ այս ժողովուրդին մէջ դիտակից հպարտութիւն մը։ Ինչպէս կ'ընեն Գերմանները, Իտալացիները, Թուրքերը, Ռուսերը (խորհրդային)։ Թող այլ եւս ան դառնայ «տինամիք» ժողովուրդ մը։ Եւ հպարտօրէն ձեռք քաշէ իր սա մեծ ու փոքր, կրօնական թէ աշխարհական օտար «հայասէր»ներու բարեգործութենէն։

U. R. S. S.

«Ի՞նչ կանգնի կը դառնայ խոնչ․․․ բսելով, Լիոնի Փրօկրէն, որ շարունակ բերնին ջուրերը կը վազցնէր անտեղի եւ չափազանցուած գովեստներ շռայլելով Խ. Միութեան հասցէին, իր վերջին թիւերէն մէկուն մէջ կասկածելի բաներ կը գրէ, կարծես հասկցնել ուզելով թէ դրուատալից յօդուածները նպատակաւոր են, թէ դժուար է ճաղաճականնութեան ներկայ յարափոփոխ եւ անհաստատ կացութեամբ միջազգային մամուլէն սպասել հաւատալու եւ վստահելու արժանի ուղղութիւն մը ․․․ Նոյնը նաեւ այն բրճանոց խմբերուն համար, որոնք Փառի - Սուառներէն, Ժուռնալներէն սկսեալ այնքան ստրկաբար կը փչեն Արթուրեի ուղղութեամբ ․․․ ԽՄԲ.

Վերջին դէպքերը այդ երկրին մէջ այնպիսի տակնուվրայութիւններ առաջ բերած են որ անոր կեանքին բոլոր կալուածները աւելի կամ նուազ վտանգուած են։ Այլեցուցիչ դատեր, մեծադղորդ շնորհազրկումներ, կառավարական բարձր շրջանակներուն մէջ անակնկալ եւ յանկարծական փոփոխութիւններ, նոր սահմանադրութիւն, գործելու նոր հրամանակարգեր, վարիչ կուսակցութեան կազմակերպութեան մէջ ահագին շրջումներ, ամէնէն աւելի հաստատուն համբաւներու դէմ խստաղանճ յարձակում, վարդապետական կամ տնտեսական ըմբռնումներու էական թերացումներ, նոր ձգտումներու սնդում, եւ միեւնոյն ատեն Սթալինեան դիծին նկատմամբ համակերպութեան եւ հպատակութեան ամէն ժամանակէ աւելի խստապահանջ սարկամտութիւն մը — ահա ներկայիս Խ. Ռ. Ս. Ի մէջ երեւցած մարդու, իրի եւ գաղափարի յեղաշրջութեան մեծ գիծերը։

Ինչ ինչ մեծադղորդ դէպքեր մեկնելու համար կան մարդիկ, որ Սովետներուն արտաքին քաղաքականութեան ուղղութեան մէջ փոփոխութիւն մը կը տեսնեն եւ անոր կը վերագրեն այդ դէպքերը։ Այսպէս, երկար տարիներ Լիթվինովի սրտակից Պոլսովեցի պաշտօնակցութեան, Փարիզի դեսպան Փօթեմկինի եւ կանչուելուն, ինչպէս նաեւ մարշալ Թուխաչեւսկիի շնորհազրկումի համարժէք պաշտօնի

Օր մը, Աթէնքի մէջ զաղթակայան մը պտտած պահուս հանդիպեցայ հայ բնտանիքի մը։ Ճիշդ 8 հոգիով կը պատսպին փոքր փայտաշէն սենեակի մը մէջ, վարելով ամէնէն վատառողջ կենցաղը։ Գիտէի թէ ունեւորներ են, քանի մը հարիւր հազար տրախմինոց մարդիկ։ Երբ կարգ մը դիտողութիւններ ըրի, իրենց պատասխանը այդպէս եղաւ.

— Ինչո՞ւ ձրի նստած իրէն, ելլանք թէ դրամով սփառբուման բանենք։

Ենդձերը չէին մտածեր թէ ինչ արատաւորութիւն կը գործեն օտարներուն վրայ։

Ինչպէս կ'ուզէք որ այս պայմաններու մէջ, այս ժողովուրդը յարգանք վայելէ օտարին մօտ։

Ակամայ միտքս կուգայ հրեայ ուսանողական միութեան մը նշանաբանը, որ շատ լաւ կը պատշաճի նաեւ մեզի.

— «Ձեր փրկութիւնը՝ ձեզմով միայն՝ Հայեր»։

ՊԵՐՃ

փոփոխութեան մէջ դիւանագիտական ցուցմունքներ կը տեսնեն ոմանք, Պերլինը նպաստաւորելու նպատակով, որուն կը փափաքի մօտենալ Մոսկուա, այդ մարդոց կարծիքով։

Իրաւ է որ սովետական մամուլը, բոլոր այս փոփոխութիւնները եւ սաբիշ այլայլիչներ ծանուցանելով որ եւ է մեկնութիւն չի տար, բայց արտաքին քաղաքականութեան նուիրուած իր յօդուածներուն մէջ, միշտ կը պահէ հիթլէրական Գերմանիոյ մասին իր յայտնապէս թշնամական դիրքը, այնպէս որ դժուար է ենթադրել, թէ Մոսկուա փափաք ունենայ հաճելի ըլլալու Գերմանիոյ, կամ անոր հետ մերձեցումի միջոցներ ու ճամբաներ փնտռելու։ Սովետ մամուլը Գերմանիոյ բռնած վարմունքը կը պախարակէ իբրեւ վտանգաւոր խաղաղութեան եւ իբրեւ յառաջաբան յարձակումի նպատակաղ պարագաներու։ Միեւնոյն ատեն կը պախարակէ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ քաղաքականութիւնը որ բաւական կորովով չի հակառակիր Եւրոպայի մէջ գերմանական դիւանագիտական արարքներուն։

Բայց, միեւնոյն ատեն, ճիշդ է որ Փրանքօ-սովետական ուխտին ստորագրութեան երկրորդ տարեդարձին առթիւ, Մոսկուայի թերթերը տեսակ մը յուսախաբութիւն յայտնեցին, դլխաւորաբար այն պատճառաւ որ այդ ուխտը բաւական որոշ կերպով եւ բաւական ազդուօրէն չի գործեր «գերմանական նախայարձակումին դէմ»։

Ահա թէ այս մասին ինչ կը գրէ «Իզվեսթիա», մայիս 5ի թիւին մէջ. — Ֆրանսական քաղաքականութիւնը չը հետեւեցաւ խաղաղութեան կազմակերպութեան այն գիծին՝ որ Պարթուի եւ Փօլ Պոնքուրի գիծն էր։ Անկէց կը հետեւի որ խաղաղութիւնը Եւրոպայի մէջ հաւաքական խաղաղութեան կազմակերպութեան վրայ չի հանդչիր իսկապէս, այլ ազատականութիւններուն պարզ համեմատութեան եւ յարակցութեան վրայ ․․․ Սակայն ազատագինութիւնը ինք մինակ չապահովեր խաղաղութիւնը, եթէ յարձակելու տրամադիր կողմին հետ համաձայնելու կամ մէկ աւելի մէկ պակաս գլուխ ելլելու ծանէքն ըլլանք։ Այս վերջինը միշտ պիտի կրնայ նուազագոյն դիմադրութեան գիծ մը կամ տկար կողմ մը գտնել՝ խաղաղութեան ճակատը խզելու համար։ Ֆրանքօ-սովետ ուխտին ժողովրդականութիւնը հիմնուած էր սա ստուգութեան վրայ, թէ առաջին քայլը պիտի առնէր խաղաղութեան ամրապնդումը կազմակերպելու։ Բայց ատենէ բան տեղի չունեցաւ ․․․ Տակաւին կազմակերպութեան կը սպասուի ․․․ Փոխանակ Գերմանիոյ դէմ խոչընդոտներ ստեղծելու, թոյլ տրուեցաւ որ ան, առանց ամենադոյզն դիմադրութեան հանդիպելու, քանդէ փլցնէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, Փոքր Համաձայնութիւնը եւ միջազգային իրաւունքին հիմերը անդամ ․․․ Ասիրթէ տոխուդկամ խօս իրեն խոմախոհները թոյլ կուտա՞ն այդպէս որ այս տողերը թարգմանողը հարցնէ — գլխելով խնդիրն թէ անոնց չափն ու կշիռքը վայրկեանէ վայրկեան, պարագայէ պարագայ կը տարբերի, կը խեղաթիւրուի — միջազգային իրաւունքին հիմերը քակուած փլցուած չէ՞ն ըլլար միթէ, երբ Թուրքիոյ մէջ Փոքրամասնութեանց Իրաւունքը ոտնակոխ կ'ըլլայ վեհափառ Աթաթիւրքին, միջազգային քաղաքականութեան նորաձեւ

նորահնար այս հերոսին վարչաձեւին բռնութեան տակ, որ կը բռնաբարէ եկեղեցիները, կը դրաւէ գերեզմանները համբաւեալ թրքական դիւանագիտութեան աւանդութեան համեմատ, կը յափշտակէ կրօնական կալուածները, փոքրամասնութեանց համար կիսամեռ Ազգաժողովէն արտօնուած դպրոցական - կրթական իրաւունքները։ Այս պարագային, ի՞նչ երեսով, ի՞նչ խիղճով «Իզվեստիա»ներ եւ համախոհ փայանգը «միջազգային իրաւունքի հիմերու վրայ կը բարբառին») ։

Բայց շարունակենք իր ներշնչումները բարձր աղբիւրէ քաղող Փրօկրէի յօդուածը․— Ահա սովետ մամուլին վերջերս բանեցուցած լեզուն, որ բնականաբար Մոսկուայի վարիչներուն լեզուն է, քանի որ «Իզվէսթիա» անոնց պաշտօնական բացատրութիւնն է։ Հիմա, կարելի՞ է արդեօք այս լեզուին տակ գաղտնի դիրք մը, վարմունք մը ենթադրել, հիթլէրական Գերմանիոյ հետ մերձեցում մը առաջ բերելու համար։ Մեզի համար դժուար է հաւատալ ատոր։

Բայց դառնանք մեր վերը խօսած փոփոխութիւններուն։ Ի՞նչ է անոնց ստոյգ պատճառները, ի՞նչ գերակշիռ ուղղութիւն կրնանք նշմարել, բոլոր այդ դէպքերուն ու իրողութիւններուն ի՞նչ գաղափարի կամ ի՞նչ կամքի վրայ կը հանգչին։

Մենք անոնց մէջ կը տեսնենք զարձնելու երկու աղբիւր, երկու գլխաւոր շարժառիթ. Մէկ կողմէն՝ անձնական կամք մը, Սթալինի կամքը, որ կը բացառէ բացառիկ դատերը, ազգայացումներ ձերբակալութիւնները, անակնկալ պաշտօնանկութիւնները։ Կամք մը՝ որ հետզհետէ ազնիւ, այսինքն չափազանց անձնական, քմայքոտ, անտանելի կը դառնայ, հակառակ անոր որ իրը ինք կը զգայ մարշանդուլ աճեցումը մէջ, առանց լքելու «ակզբնական գծեր»։

Միւս կողմէ, կայ բնական եւ անխուսափելի մղումը, խմորը այն մեծամեծ գանգուածներուն (մասսա), որոնք իրենց յատուկ հաւատալիքները, աւանդութիւնները, տրտունջները, ցանկութիւնները ունին։ Այս գանգուածները, հետզհետէ կ'արթնցնեն իրենց կամքութիւնները (վէհէբէ), դժգոհանքները իրենց համար արտօնուած շրջանակներուն մէջ, կուսակցական կազմակերպութեան մէջ, քանի որ գաղտնի քուէի եւ ամէն պաշտօններու ընտրելիութեան իրաւունքը ունին, այսինքն նոր օրէնքները եւ ․․․ կեանքը անգամ իրենցմէ կախում ունին։ Այս է պատճառը որ դիջումներ կ'ըլլան ժողովրդային աւանդութիւններուն, ժողովրդային ճաշակներուն, զիջումներ՝ որոնք ի յայտ կուգան զբրական եւ գեղարուեստական նոր ձգտումներուն մէջ, անձնական սեփականութեան սկզբունքին հետ խուսափումին մէջ, այն չափով սակայն որ այս իրաւախոհութիւնը անձնական հանգիստի կամ հաճոյքի քիչ շատ աղբիւր մը ըլլայ, առանց ճարտարարուեստի կամ վաճառականութեան ոյժ մը դառնալու, ի վնաս պետականացած ճարտարարուեստին եւ վաճառականութեան։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ԲԱՆՔ ՀԵԳՆԱԿԱՆՔ

ԳԻՐՔ ԳՐԵԼՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Դատապաշտպաններ կան որ կը փոտոն իրաւունքի հետ անըմբռնել մասին ու աղտոտ դատեր, քաջ գիտնալով թէ դրամը այն բոյսն է որ կը անանի ու կ'աճի աղբով ու աղտաղծութով։

Այսպէս, անգլիացի նախկին ․․․ մը, Մր. Ճին, տեսնելով որ դրամ ․․․ հելու միջոցները խառնելին չէն ․․․ բեր, մանաւանդ նկատելով ու ․․․ առջեւ ունենալով ներկայ քաղաքական ասպարէզի ախոյեանները ․․․ անհախապաշար ընթացք մը ցոյց ․․․ տան կեդծիքի ու անիրաւութեան ․․․ ․․․ն՝ կ'որոշէ ինքն ալ հետեւիլ ․․․ շահաբեր ասպարէզին ․․․

Քանի որ, կը մտածէ ան, բոլոր ․․․ տուններ, արեւին արեւելքէն ծագող ․․․ մին վրայ կը պնդեն, որ շատ ․․․ րակ եւ տղայական վարկած մը ․․․ ձած է, ես, հետաքրքրութիւն շարժելու համար, պէտք է արեւը ․․․ ըեմ հարաւէն եւ հետեւելով ․․․ առկէտին, Թուրքին մորթը ․․․ հագցնեմ Հայուն, որուն ոչ գե․․․ եւ ոչ ալ հիւպատոսը հասցէ ․․․ մեր երկրին մէջ։ Մանաւանդ ․․․ սեն թէ, Հայերը իրենց շուրջը նախ․․․ լու ժամանակ չունին զբաղած ․․․ մ․․․ներով, միութիւններ կազմելու ու դանոնք բազմացնելու արհեստով եւ օտարին յանցանքները իրենց վ․․․ զէն կախելու մասնագիտութեամբ

Իսկ Թուրքը թէ հասցէ ունի եւ ․․․ ․․․վ գիտէ, կրնամ ծախքս ապահովել ․․․ դատ, փաշայութեան տիտղոսով ․․․ ալ պաշտուրուիլ ․․․ կ'ըսէ ու մտաբերիլ ․․․ ․․․ հաւանական գործիքին

— Այս . այս . յաջթական մեծ ․․․ գին հիւպատոսարա՞նն է հոս.

— Այո, պարոն։

— Խնդրեմ ներողամիտ եղէք ․․․ անհանգիստ ընելուս համար։ ․․․ կարգ մը տեղեկութիւններ ․․․ երկրի ու ձեր թագաւորի մասին

— Մենք թագաւոր չունինք

— Հա՜, ներողութիւն, ․․․ պիտի ըսէի։

— Սուլթանն ալ թաղեցինք։

— Վա՜յ, ցաւակցութիւններս ․․․

— Բարեկամ, լուսի՞նէն կուգաս

— Ախ, ներողութիւն, ներողութիւն, այս օրերս շատ զբաղած ըլլալով, օրուան թերթերը աչքէ ․․․ անցընել, խնդրեմ, ըսէք, ո՞վ է ․․․ սուլթանը հիմա։

— Ներկայիս մեր երկրին սուլթանը կը կրէ «հայր ամենայն Թուրքերու» եւ «հանրապետական նախագահ» տիտղոսը ․․․

— Ուրախ եմ, կը շնորհաւորեմ ․․․ որ զլած անցած էք մեր երկիրը։ Մենք պէտք է որ օրինակ առնենք ․․․ Ծնւէք, տակաւին «Աստուած պահէ թագաւորը» կ'երգենք մեծով պզտիկով։ Խնդրեմ կրնա՞ք ինծի քանի մը տեղեկութիւններ շնորհել ձեր երկրի ու ժողովուրդին վրայ։ Օրինակ՝ ․․․ վերջին պատերազմին մեծ յաղթանակներ տարած էք մեր մեծազօր նաւատորմին դէմ, անոնց հետ չափուած էք կ'ըսեն մավուզաններով։

— Այո՛, այո՛, նոյն իսկ ձեր օդանաւերը մեր միտրալէօզներով կը վարցնէինք։

— Պրաւօ, կը շնորհաւորեմ ու կը հիանամ։

— Ոչինչ, ատոնք պզտիկ բաներ ․․․

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԻՆՉՊԷՍ ՊԱՐՊՍԵՑԱՒ ԿԱՐԻՆԸ

(«Յառաջ»ի համար գրեց՝ ռուս հարիւրապետ ՇԱՎԵՐՆԵՒ)

Գնդ. Մորէլ հանել տուաւ ռումբերը եւ ռազմանիւթը, բեռցնելու համար Երկանիւ կառքերու վրայ, մեզի տըւաւ նաեւ քանի մը ձի իր խսկ հետեւորդներէն ձիերէն։ Բեռները թեթեւցնելէ եւ նոր ձիեր լծելէ վերջ, դէպ աղէկ յաջողեցայ յառաջանալ մինչեւ զօրահաւաքի վայրը։

Այնտեղ հանդիպեցայ ազդակոյտի անդամ ինծի ծանօթ քանի մը սպաներու, որոնք ըսին թէ մեծ եւ վտանգաւոր կռիւ մը պիտի սկսի շուտով, թէ ջոկատին հրամանատարին՝ գնդ. Թորգոմին խիզախութիւնն է միայն, որ յաջողութեան յոյս կը ներշնչէ։

Մեր այս արշաւին ամբողջ վտանգը ըմբռնեցի այն ատեն միայն, երբ ազդակոյտին մօտ կանչուեցայ, ուր ինծի յանձնեցին 12 Ս. Գէորգի խաչեր Դ. կարգի եւ 2 խաչեր Գ. կարգի, տալու համար զինուորներուն ի վարձատրութիւն իրենց զինուորական արժանիքներուն, հրահրելու համար անոնց քաջութիւնը։

Ամբողջ մեր արշաւախումբը հաւաքուեցաւ որոշուած վայրը։ Միայն հեծելազօրքն էր որ ներկայանալի վիճակի մէջ կը գտնուէր։

Բազմաթիւ կրակոտ ճառեր խօսուեցան, հրահրելու համար մարտական ոգին անոնց որ կռիւի կը մեկնէին, ազդակոյտի անդամները կ'ըսէին որ կռիւէն վերադարձին կարեւոր վարձատրութիւններու պիտի արժանանային մարտիկները։

Գնդ. Թորգոմ եւս կարճ ճառ մը խօսեցաւ իր զինուորներուն։ Կարճ եւ յստակ քանի մը խօսքով բացատրեց թէ հայրենիքը բոլորէս կը սպասէ ապացոյցը տալ մեր անձնուիրութեան եւ աւելցուց որ վստահ էր թէ մենք պիտի կատարէինք մեր պարտականութիւնը հայրենիքի հանդէպ։ Ցետոյ հրաման տուաւ արշաւախումբին յառաջ խաղալ։

Մեր արշաւախումբը բռնեց Խարբերդի ճամբան, դէպի Թէքէք - Տէրէսի ուղղութեամբ։ Ըլըճայի կողմէն արտջակի կը լսէինք թնդանօթաձգութեան եւ հրացանաձգութեան ձայներ, որոնք կը հաստատէին Թուրքերու յառաջխաղացութիւնը։

Մենք կը մեկնէինք բայց վստահ չէինք թէ երրորդ կրնար դիմադրել մինչեւ մեր վերադարձը, ոչ ալ ապահով էինք որ թրքական բանակը պիտի չկարենայ մեզ պաշարել դէպի Էրզրում իր յառաջխաղացութեան ընթացքին։

Ցամբարար կը յառաջանայինք դէպի Թէքէք - Տէրէսի։ Ձիերը այնքան ուկարացած էին, որ մեծ դժուարութեամբ կը քաշէին թնդանօթները եւ ամէնէն աննշան զառիվերին առջեւ հարկ կը դառնար հանգիստ տալ, որ ուժ առնեն քիչ մը։ Ցաճախ զինուորները կ'օգնէին, չուանի կտորներ անցուցած կառքերու՝ քաշելով յառաջ։ Դժնդակ բան էր մտածել որ ծանր կռիւի մը պիտի մտնէինք քիչ վերջ այդ պայմաններուն մէջ։

Ձիերը կը յառաջանային դժուարութեամբ, զինուորները քիչ էին եւ շատ քիչ ծանօթ էին թնդանօթաձգութեան արհեստին։ Ասպուարքը հրաչքով միայն կը տանէր բեռները։ Ես նոյնիսկ չունէի անհրաժեշտ տարրերը փակ նշանառութեան համար։ Մարտկոցին մէջ չկար զինուորական կարմանացոյց մը եւ ազդակոյտը ինծի տըւաւ հասարակ կողմնացոյց մը։

Մութը պատեր էր արդէն, երբ հասանք Թէքէք - Տէրէսի։ Այս գիւղը կը գտնուէր 2 - 3 կիլօ վերստ հեռու, Էրզրումի Խարբերդ խճուղին ձախ կողմը։ Զորս կողմէն լեռները կը պաշարէին գիւղը։ Թուրքերը գրաւած էին գիւղին վրայ տիրապետող բարձունքները, այսպէս պաշարելով մեզ կիսաշրջանակով մը։ Անոնց խրամները կը գտնուէին Թէքէք - Տէրէսիէն 2 վերստ հեռու, այնպէս որ կրնային իրենց կրակին տակ առնել գիւղը։

Գիւղ հասնելէն 3 ժամ վերջ, գնդ. Թորգոմ յաջողեցաւ քշել Թուրքերը իրենց գրաւած բարձունքներէն։

Զին. գործողութեանց անձնապէս կը մասնակցէր ինք, շարունակ նետուելով կրակի առաջին գիծերուն վրայ։

Ցաջորդ առաւօտ, որուշեց յարձակիլ Հանքէօյ գիւղին վրայ, որ կը գտնուէր մեր աջ թեւկունքը, Էրզրումի հովտին բերնին մօտ։ Գրաւելէ վերջ այս գիւղը, Թուրքերը կը զրկէինք օգնական ուժ ստանալու միջոցէն։ Այսպէս կարելիութիւնը կ'ունենայինք ամբողջովին բնաջնջելու թրքական ուժերը, որոնք կը յարձակէին Թէքէք - Տէրէսիի վրայ։ Հետեւակազօրքին հրահանգ տրուած էր, գիշերուան մէջ, որքան կարելի է մօտենալ Հանքէօյի, յարձակման անցնելու համար, առտուն կանուխ, Թուրքերուն դէմ։

Եւ կռիւը սկսաւ առտուն կանուխ։ Թանձր մառախուղ մը մեզի կ'արգիլէր յառաջանալ։ Հետեւակազօրքը քանիցս գրոհ տուաւ, գնդ. Թորգոմի առաջնորդութեամբ, որ կը գտնուէր ամէնէն վտանգաւոր դիրքերուն վրայ։

Հանքէօյը գրաւող Թուրքերը լաւ ամրացուցած էին գիւղը։ Հակառակ իրենց յամառ դիմադրութեան, առտուն ժամը 10ին մեր հետեւակազօրքը յաջողեցաւ գիւղ մտնել։ Կռիւը շարունակուեցաւ փողոցներուն մէջ։ Հարկ էր ամէն մէկ տուն գրաւել գրոհով։ Այդ շրջանին էր որ Թուրքերը օգնական ուժ ստացան։ Մեր զօրքը չկրցաւ Էրզրումի ճամբան պաշտպանել եւ թրքական ուժերը յաջողեցան օգնութեան հասնիլ Հանքէօյի իրենց ուժերուն։

Այսուհանդերձ գնդ. Թորգոմ յաջողեցաւ գրաւել գիւղը. Անկէ իր յարձակումը ուղղեց այն թշնամի դիրքերուն դէմ, որոնք բարձունքներու վրայ թառած՝ կը սպառնային Թէքէք Տէրէսիի։

Ամբողջ օրը մեր զօրքը կռուեցաւ յարձակելով թրքական դիրքերուն վրայ, հարկադրելով դանոնք նահանջել։ Իրիկուան դէմ ամբողջ բարձունքները լքուած էին։ Կռիւը դադրեցաւ այն ատեն միայն, երբ ամբողջ մութը իջած էր բոլորովին։ Միայն մեր յառաջապահներն էին, որ մերթ ընդ մերթ կը կրակէին թրքական յառաջապահ դիրքերուն վրայ։ Առաւօտ կռիւը վերսկսաւ նոյն կատաղութեամբ։ Թուրքերը հակայարձակման անցած էին։ Սակայն եւ մղուեցաւ անոնց յարձակումը, այնքան որ ստիպուեցան նահանջել ամբողջ ճակատին վրայ։

(3)

(Շար․)

ձեզի համար.

— Ու կարծեմ, այդ ձեր Հերոսամարտի միջոցին, «Հայ» կոչուած ապերախտ ժողովուրդը մեծ դժուարութիւններ տուած է ձեզի, ձեր այդքան զբաղած միջոցին ջարդելով ու խողխողելով ձեր խաղաղ Թուրք ժողովուրդը եւ աւերելով ձեր շէն ու բարգաւաճ գիւղերն ու քաղաքները:

— Այդչա՞փ միայն: Այդ բոլոր ոճիրներէ վերջ, մեր անհաշիւ դրամն ու հարստութիւնը կողոպտելով տարած յանձնած են ձեր դրամատուներուն եւ հիմա մեզ վարկաբեկելու համար Եւրոպայի աչքէն հաւատացնել կ'ուզեն թէ, մենք Թուրքերս ջարդած կողոպտած ենք զիրենք:

— Վա՜յ, այս մէկը բոլոր ոճիրներու թագն ու պսակն է, ու աներեւակայելին: Վստահ եղէք, պիտի աշխատիմ համոզել մեր արդարադատ կառավարութիւնը որ ձեզի վերադարձնէ այդ գումարները իրենց տոկոսովը եւ հաւատք չընծայէ այդ սուտերուն:

— Բայց ո՞վ էք դուք, պարոն:

— Համեստ մշակ մը գրականութեան եւ արուեստի՝ Մր. Ձին, որ ուխտած է զրկուած ազգերու իրաւունքը պաշտպանելով արդարութիւնը երեւան հանելու՝ ի փառս իր պատկանած հայրենիքին:

Ներկայիս շարժանկարի նոր ժապաւէն մը պատրաստելու վրայ եմ, ծախք չեմ խնայեր ի սէր ձեր երկրին, որուն հոյակապ կարգն ու պանիրը բոլորին քիմքը շոյած են եւ որուն աղնիւ զօրքերը ձեր անուշիկ օրիորդներու մատներուն շնորհը փայլեցնել տալ, ձեր քաղաքակրթութեան մասին ալ փայլուն ապացոյց մը տուած են:

Այդ գործերը այսօր պատիւը կը բարձրացնեն եւրոպական մեծ դիւանագէտներու սրահներուն: Ես ալ իմ կարգիս պիտի աշխատիմ փոքր յաւելում մը ընել այդ պատուին վրայ, եթէ ձեր վսեմութիւնը բարեհաճի . .

— Կը հասկնամ, անհոգ եղէք, Թուրքը ապերախտ չէ իր բարեկամներուն հանդէպ, անմիջապէս դրկեցէք ձեր արուեստին ու մեքենաներուն չափերը. Այդ գործերէն քանակն մը ունինք տակաւին, հայ յափշտակիչներու ձեռքէն ազատուած: Ասկէ պատ վստահ եղէք մեր [illegible] վրայ ...

— Ահ, շնորհակալ եմ, հպարտ եմ որ կրնամ ձեզի պէս մեծ ազգի մը գոյն չափով ծառայել, միեւնոյն ատեն ծառայութիւն մըն ալ կատարած կ'ըլլամ իմ հայրենիքիս համար, դարմանելով այն մեծ անիրաւութիւնը որ գործուեցաւ ձեզի դէմ Գաղեսոին՝ Արարայի ճակատին վրայ, մեր սպայակոյտին կողմէ, թոյլատրելով Հայերուն որ ձեր անպարտելի բանակին դէմ բռունցք ցոյց տան եւ զայն պարտութեան մատնելու ամբարտաւանութիւնը գործեն:

Վստահ եղէք, եթէ ողջ ըլլար Ջօր. Ալէնպին, ներողութիւն պիտի խնդրէր ձեզմէ սոյն յաղթանակին համար եւ պիտի դարմանէր իր սխալը, ինչպէս ըրաւ մեր միւս զօրավարը, Թաունզենտ ...

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ ԱՒԵՐՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Իր ժամանակին գրեցինք թէ շարունակական երկրաշարժ մը անցեալ փետրուարին անուղղակի մէջ պահեց Հայաստանի բնակչութիւնը: Այնքան որ խուճապային տրամադրութիւններ ստեղծուեցան եւ կառավարութիւնը ստիպուեցաւ պատանել սուտ լուրեր տարածողներուն: Արտասահմանի հեռագրական գործակալութիւնները հաղորդեցին թէ բաւական մեծ վնաս պատճառած է երկրաշարժը, սակայն Հայաստանի կառավարութիւնը հերքեց:

Այսօր կը հաստատուի որ իրապէս կարեւոր վնասներ հասցուցած է փետրուարեան երկրաշարժը: Խորհ. Հայաստան կը հրատարակէ (20 ապրիլ) կառավարական հետեւեալ զեկոյցը կ'ամփոփենք. —

Մոսկուայի կառավարութիւնը, մարտ 10ին, Երեւան քաղաքին եւ գիւղերուն մէջ պատահած երկրաշարժի աղէտեալներուն օգնութեան համար Հայկական Խորհրդային Հանրապետութեան յատկացուց 11,675,000 ռուբլի, որուն 5,675,000 ռուբլին՝ համամիութենական պիւտճէէն, իսկ 6 միլիոնը՝ իբրեւ երկարատեւ վարկ Կեդր. Համայնական Դրամատունէն եւ Գիւղատնտեսական դրամատունէն: Համամիութենական պիւտճէէն յատկացուած գումարը պիտի օգտագործուի հետեւեալ նպատակներուն. —

Ա) 500,000 ռուբլի՝ տախտակէ տաղաւարներու եւ առժամեայ բնակարաններու շինութեան ծախքերը գոցելու համար, — այդ բնակարանները շինուած էին Հայաստանի կառավարութեան կողմէ՝ երկրաշարժին յաջորդող առաջին օրերուն, անօթեւան մնացած բնակիչներուն համար, մինչեւ անոնց զետեղումը նոր բնակարաններու մէջ:

Բ) Մէկ միլիոն ռուբլի՝ երկրաշարժէն աղէտահար գիւղերու հաստատութեանց շինութեան համար (դպրոց, նամակատուն, գիւղական խորհուրդի տուն, եւն.):

Գ) 500,000 ռուբլի՝ իբրեւ պետական օգնութիւն, որ պիտի չվերադարձուի, շինութեան նիւթեր հայթայթելու համար հաւաքական գիւղատնտեսութեան անդամներուն, որոնց տուները վնասուած են կամ փլած:

Դ) 2 միլիոն ռուբլի՝ Երեւանի անօթեւան մնացած բնակչութեան համար երկու մեծ բնակարաններ շինելու նպատակով, իսկ 1,675,000 ռուբլի՝ երկու նոր դպրոց հիմնելու համար Երեւանի մէջ:

Մնացեալ վեց միլիոն ռուբլին, որ յատկացուած էր Կեդր. Համայնական Դրամատան եւ Գիւղատնտեսական Դրամատան կողմէ, պիտի օգտագործուի հետեւեալ նպատակներուն համար. —

Ա) Երեք միլիոն ռուբլի՝ նոր տուներ շինելու համար Երեւանի մէջ:

Բ) Երեք միլիոն ռուբլի՝ վերաշինելու համար աղէտեալ կոլտնտեսականներուն տուները:

Ասկէ զատ, հրահանգ տրուած է թեթեւ արդիւնաբերութեան, անոնց արդիւնաբերութեան գործավարութեանց եւ քաղաքացիական օդային նաւատորմի վարչութեան՝ շինել այն շէնքերը, որոնք իրենց կը պատկանին:

Հայաստանի կառավարութիւնը, համաձայն այդ հրահանգներուն՝ վարկերը բաշխեց այսպէս.— 1,675,000 ռուբլի Երեւանի, աւելի քան երեք միլիոն ռուբլի՝ Վաղարշապատի, 1 290,000 ռուբլի՝ Ղամարլուի շրջանին, 120,000 ռուբլի՝ Աշտարակի շրջանին: Երեւանի մէջ, բնակարանային շինութեանց ծրագրէն դուրս, շինել երկու բնակարան, իւրաքանչիւրը մէկ միլիոն արժէքով: Այդ բնակարանները պիտի ունենան մէկ կամ երկու սենեակնոց յարկաբաժիններ, ու պիտի տրուին միայն երկրաշարժէն աղէտեալներուն:

Երեւանի մէջ երկրաշարժէն վնասուած դպրոցներու տեղ, դպրոցական շինութեանց ծրագրին իբրեւ լրացում, պիտի շինուին երկու դպրոցներ, իւրաքանչիւրը 880 աշակերտի համար: Այդ դպրոցներուն շինութիւնը պէտք է աւարտի 25 օգոստոսին: Պիտի նորոգուին երկրաշարժէն վնասուած տուները: Մասնաւոր տուներու սեփականատէրներուն տրուած օգնութիւնը, երկրաշարժին հասցուցած վնասը դարմանելու համար, պէտք է գործածուի իր նպատակին:

Երկրաշարժէն աղէտահար հաւաքական գիւղատնտեսութեան անդամներուն վնասները պիտի ճշդուին տեղական կառավարութեան կազմած յանձնախումբերուն կողմէ, եւ այդ աղէտեալներուն պիտի տրուի 600էն 3000 ռուբլի օգնութիւն: Շինութեան նիւթեր ճարելու համար, աղէտեալներուն պիտի տրուի հարկ տեսնուած ու տեղական կառավարութեան կողմէ հաստատուած վարկը, 150էն մինչեւ 1500 ռուբլի:

Աղէտեալ վայրերուն մէջ պիտի հիմնուին հետեւեալ հանրային շէնքերը, — Վաղարշապատի շրջան, Փարաքար գիւղին մէջ՝ լրիւ միջնակարգ վարժարան մը, ծննդատուն մը, գիւղխորհուրդի շէնք եւ նամակատուն: Ջահմէթ գիւղին մէջ՝ Նախակրթարան մը եւ գիւղխորհրդի շէնք մը: Արբաթ եւ Դէմիրճի գիւղերուն մէջ՝ մէկ մէկ նախակրթարան. Ղամարլուի շրջանին Քոլարա եւ Նէջիլու գիւղերուն մէջ՝ մէկ մէկ նախակրթարան, Շորլու եւ Ջանղիլար գիւղերուն համար գիւղխորհուրդի մէկ շէնք:

Երկրաշարժէն ամէնէն աւելի վնասուած են Փարաքար, Ջահմէթ գիւղերը, որոնք պիտի վերաշինուին նոր յատակագիծերու վրայ:

Ցանձնարարուած է դրամատուներուն, որ այս վարկերու վճարումը կատարուի առանց ձեւակերպական յապաղումի

Երկրաշարժին վնասները դարմանելու նպատակով բոլոր որոշումներուն գործադրութեան պիտի հսկեն Երեւանի մէջ Շահսուվարեան, գաւառներու մէջ՝ Մամիկոնեան:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Բանախօսութիւն

— o —

ԷՔՍ, 17 մայիս (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Էքսի «Քեռի» խումբը իր կազմութեան շրջանէն ի վեր, առաջին անգամն էր, որ հրապարակային բանախօսութիւն մը կը սարքէր, օգտուելով ընկ. Ս. Վրացեանի ներկայութենէն:

Հանդէսը տեղի ունեցաւ մայիս 16ի կիրակին, Պար Փալասի սրահին մէջ, մասնակցութեամբ Կարտանի «Նիկոլ-Դուման» խումբին: Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր ամբողջութեամբ: Քիչ յետոյ կը հասնին Կարտանի ընկերները, խանդավառ արտամադրութեամբ: Օրուան նախագահ ընկ. Յ. Գալիկեան աւուր պատշաճի խօսքերով կը բանայ հանդէսը: Յետոյ կը հրաւիրէ Միլի Ռեսուլնաւերաց դպրոցի աշակերտները, որ երգեն «Ազատն Աստուած»ը: Փակագծի մէջ ըսենք որ ընկ. Ս. Քէնտոյեան, դպրոցին ուսուցիչը, ամէն ջանք թափած էր որպէսզի աշակերտները մաքուր առոգանութեամբ երգեն: Եղան քանի մը պատշաճ արտասանութիւններ ու մեներգներ, որոնց կարգին կ'արժէ յիշել փոքրիկն Անդրանիկ Մաթոսեանի (Կարտանէն, վեց տարեկան) մեներգները, «Արփինա դրօշ», «Քեռիին երգը» եւ «Կռտորածն անգութ»ը, որոնք արժանացան ներկաներու ջերմ գնահատանքին: Կարելի է աւելցնել որ Անդրանիկ մեր հանդէսներուն զարդն է: Դպրոցին երգչախումբը երգեց Ֆրանսերէն կտոր մը:

Գեղարուեստական բաժնի լրացումէն վերջ, բեմ բարձրացաւ ընկ. Ս. Վրացեան, որ կուռ բանախօսութեամբ մը պարզեց նախահայաստանեան դէպքերը մինչեւ 1918 մայիս 28: «Հայաստան եւ գաղութները», — այս էր օրուան նիւթը, որուն մասին իր գեղեցիկ ճառը ունկնդրուեցաւ լարուած հետաքրքրութեամբ: Պատմական փաստերով ու տուեալներով ներկայացուց բոլոր այն օգտակար երեւոյթներն ու աշխատանքները, որ կատարուեցան Հայաստանի Հանրապետութեան հռչակումէն յետոյ, թուեց պետական գործիչներու, գրագէտներու եւ պաշտօնատարներու թաւալգլոր անկումը, որ նման է խուճապահար նահանջի: Յօնեցաւ նաեւ Ներգաղթի մասին, ապացուցանելով թէ Հայաստանի կառավարութիւնը իր 16 տարուան գոյութեան ընթացքին չկրցաւ տանիլ այն աշխատանքները, որ նպաստաւոր վիճակ մը ստեղծէին արտասահմանի արժանաւոր բազմութեանց համար: «Քանի Խ. Հայաստանի եւ Խ. Ռուսաստանի կացութիւնը այս ուղղութեամբ չարունակուի, կարելի բան չէ որ մեծ քանակութեամբ ներգաղթ կատարուի: Եթէ Հայաստանի կառավարութիւնը կամենայ իսկ, հնարաւորութիւն չունի, որովհետեւ իր կամքէն ու կարողութենէն կախուած չէ»:

Բանախօսութիւնը մեծ տպաւորութիւն գործեց ներկաներու վրայ: Բանախօսութենէն յետոյ Հօկեան մը քանի մը հարցումներ ուղղեց, որոնց փաստացի պատասխանեց ընկ. Վրացեան: Տեղն է աւելցնել թէ Էքսի Հօկերը իրար անցած էին, մեր ձեռնարկը ձախողեցնելու համար, բայց մնացին ամօթահար:

Որքան կրցայ սուրալ, դաւադիրները նոյն օրը առտուան ժամը 10ին մօտերը հեռաձայնով լուր կուտան ոստիկանութեան, — Այսօր Պար Փալասի մէջ Փաշիստ Դաշնակները ժողով կը գումարեն, կրնայ պիտի ըլլայ, խօսողն ալ Փաշական մեծ դէմքերէն է:

— Ո՞վ էք դուք, կը պատասխանէ ոստիկանական տեսուչը: — Ե՞ս, ես եմ»: «Ալէ քուշէ, կ'ըսէ տեսուչը: Նոյն հեռնգամութեամբ հեռաձայնով կը խօսին նաեւ սրճարանապետին թէ աթոռները պիտի կոտրեն, ահագին նիւթական վնասներու պիտի ենթարկուիք, մի թողուք որ այդ Փաշիստները գան եւ քարոզութիւն կատարեն:

Սակայն «առաջ Աստուած», ինչպէս կ'ըսէ ժողովուրդը, բոլոր զզուելի դաւերը կը ձախողին եւ մեր հրապարակային անդրանիկ ձեռնարկը կը պսակուի մեծ յաջողութեամբ: ... Եւ կաթուածը կը քալէ:

Հանդէսէն վերջ ունեցանք ընկերական ժողով: Հոս եւս խօսեցաւ ընկ. Ս. Վրացեան: Բաժակներ պարպուեցան հայ մարտական մեծ կուսակցութեան կենացը: Ընկերական ջերմ մթնոլորտի մէջ բաժնուեցանք իրարմէ, Դաշնակցութեան խօսքն ու շունչը մեր սրտին մէջ:

** Հ. Յ. Դ. Էքսի «Քեռի» խումբը եւ Կարտանի «Նիկոլ-Դուման» խումբը կը պատրաստուին մեծ դաշտահանդէս մը սարքել Խանաարի արշաւանքի առթիւ Էքսի մէջ, ընկ. Ցարեթի տակաւին:

Լեւոն Գեղուեի

Հ. Ա. Ա. ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

(ԲԱԳՏԱՏ)

— ¶ —

Պիտի չուզէի թերանալ հաճելի պարտականութիւն մը կատարելու, մատնանշելով այն յաջողութիւնը, որ ունեցան Հ. Ա. Արուեստագէտներու Միութեան մարիչները, մերձերս իրենց տուած գեղարուեստական անմնկալներով օժտուած պարահանդէսով:

Մասնաւորապէս փայլուն եւ վայելուչ մթնոլորտ մը, ուր եւրոպական կարգապահութեամբ չարժող երիտասարդութիւն մը խմբուած իր ցեղին պաշտպան արուեստագէտներուն շուրջը, բերելով անոնց համակրանքի եւ գնահատանքի թարմ շունչը եւ քաջալերանքը:

Սրահին սեղաններու սպասարկիչ եղաւ կազմակերպութեան իւրաքանչիւր անդամին համար, որոնք ամէն ջանք գործադրած էին իրենց հիւրերուն ընծայելու համար գեղարուեստականօրէն հաճելի ժամեր՝ մտերիմ եւ ընկերական հանդիպումի մը մէջ:

Եւրոպական պարերը ընդմիջուեցան գանազան խաղերով՝ ռուսական պար, կատակերգական պատկերներ, եւ ի վերջոյ ընտրութիւնը թագուհիի մը, որ միացնէր իր վրայ հայ աղջկան մը գեղեցկութեան յատկանիշները:

Օրագրողներու եւ արուեստագէտնե-

րու_դատաւոր մարմին մը, տասներէկ հոգիէ բաղկացած, քննելով — երեք տողանցքներու միջոցին — ներկայացող շնորհալի եւ տարբեր գեղեցկութիւններով օժտուած թեկնածուները, եօթը ձայնի առաւելութեամբ ընտրեց Օր. Շուշանիկ Թիւրաբեանը, որուն համեստութիւնը եւ հայ աղջկան ամօթխածութիւնը միացած ներդաշնակ գիծերու եւ գրաւիչ արտայայտութիւններու, իր անունին վրայ խմբած էր ժիւրիին մեծամասնութեան ձայները: Օրիորդը իբր մրցանակ պիտի ստանայ ծանօթ նկարիչ Գ. Շահնազարի կողմէն գծուած իր կենդանագիրը:

Ընդհանուր ոգեւորութեան մէջ եւրոպական պարերը վերսկսան, տեւելով մինչեւ կէս գիշեր նոյն գնահատելի կարգապահութեամբ, եւ աւելի մտերմիկ ընկերական մթնոլորտի մը մէջ:

Շնորհաւորելի են ընկերակցութեան վարիչ մարմնի անդամները եւ անդամուհիները, որոնք յոգնած էին — եւ յաջողած — նախորդ տարիներէն աւելի լաւը եւ գեղեցիկ արտայայտութեամբ մը չեշտել իրենց գոյութիւնը, փարիզահայ գաղութին մէջ:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԱԶԳ. ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ Սամաթիոյ մատակարարութիւնը ծանր անձկութեան շրջան մը կը բոլորէ: Վարժարանը չահասուքքի պարտք ունենալուն համար բոլոր գոյքերը գրաւի տակ (հաճզ) առնուած են:

*** Եփրաֆի տպարանը տուած է ցուցակներ եւ յանձնարարած է որ մատակարար մարմինները ներկայանան եւ տեղեկութիւն տան անոնցմէ: Եղած ապարաութեան վրայ՝ Թօփգափուի Թաղ. Խորհուրդը գացած եւ առած է: Ցանձնարարուած է այդ ցուցակներուն մէջ արձանագրել եկեղեցիներուն բոլոր գոյքերը

*** Անդարա մեկնած է Թաղ. Խորհուրդներու կողմէ պատուիրակութիւն մը, դիմում կատարելու համար Գետական Խորհուրդին մօտ, Եփրաֆի նոր հրահանգին առթիւ:

*** Պատուիրակութիւնը նոյնպէս պաշտօն ունի դիմում կատարելու Պետական Խորհուրդին, եկեղեցիներէ պահանջուած խղճի ու մաքի հաշիւներու մասին, մինչդեռ օրէնքին մէջ այս եւ է յիշատակութիւն չկայ: Աղերսագիրը բացատրած է խղճի եւ մոմին հանգամանքը:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Մինչեւ յառաջիկայ ամիս պիտի շարունակուին ներկայացումները Թէաթր տիւ Մաթիւրէնի մէջ Փիթոյեֆի կողմէ խաղացուած ու ցայսօր նոյն յաջողութեամբ հարիւր անգամէ աւելի ներկայացուած Անույլհի Առանց գոյքի ճամբորդը թատերախաղին, որուն դաշնակի, քլարինէթի եւ ջութակի համար Տարիուս Միյհոյի կողմէ յօրինուած երաժշտամասին դաշնակի բաժինը կը վարէ շնորհալի արուեստագիտուհի Օր. Տիրուհի Զաքարեան:

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

— Ծօ, Սատանայ, — խռովկան երեխայի նման կը գանգատէր Առիւծ Գեւոն, — կարծես աշխարհը կործանեցաւ, եղած չեղածը երկու ականջ է ..

— Հա, իրաւ, էդ ականջները ի՞նչ ըրիր Գեւօ, անպատճառ դու պահած ես.

Առիւծ Գեւօն իր մտերիմ ընկերոջն ալ չուզեց յայտնել, որ բէկի ականջները, թելէ անցուցած, վզէն կախած էր:

Կէմի սարի գագաթը որ հասան, վայրը եւս վերադարձաւ: Ասկէ անդին Թոփալ Սատանան ու Առիւծ Գեւօն շատ լաւ գիտէին ճանապարհը: Երեքը միասին իջնալով լեռնէն, արագօրէն կտրեցին դաշտը, ու մօտեցան Բերդակին:

Գիւղին մօտեցած, Լեւոնը եւ երկու ընկերները պահ մը կանգ առին:

- Հիմա ուրո՞ւ տունը երթանք, — ընկերներուն հարցուց Լեւոնը՝ ինքն ալ հաստատ չգիտնալով, թէ ի՞նչ ընդունելութիւն կրնային ապասել Բերդակի մէջ:

Գեւօն ու Թոփալ Սատանան ալ այդ մասին շատ վստահ չէին: Վերջին անգամ Բերդակի մէջ Առիւծ Գեւօն փառաւոր կերպով ապրած էր, մանաւանդ բէկի տանը, ուր փորցաւ այնքան աղուոր դեղ մը գտաւ: Այդ յիշողութիւնը, մանաւանդ դարձեալ փորլցաւ մը ունենալու ախորժելի հեռանկարը ջերմացուց Առիւծ Գեւոյի քիչ մը ընկած տրամադրութիւնը: «Այլեւս ի՞նչ կարիք կայ փնտռտուքի», խորհեցաւ մտածեց Գեւօն, «անշուշտ բէկի մօտ պիտի իջնային»:

— Գործադիր Գրիգորի տունը կրնանք երթալ, — առանց մեծ ոգեւորութեան խօսեցաւ Թոփալ Սատանան՝ քիթը քերելով:

Բայց այդ առաջարկութիւնը այնպիսի ձեւով մը արտասանուած էր, որ աւելի կը նշանակէր թէ հոն չեն կրնար երթալ:

— Հէյ, հէյ, բանը որ Գրիգորին մնայ ... Աստուած գիտէ շոլը կը մրնանք: Աւելի լաւ է մէկ բէկին տունը երթանք, հացով մարդ է, — խօսեցաւ Առիւծ Գեւօն:

Լեւոնի համար բոլորը մէկ էր, բաւական էր, որ տեղ մը ճարուէր, ուր ցերեկը կարենային մնալ: Սակայն, պէտք էր առաջուց լուր տալ բէկին:

—Շատ լաւ, Գեւօ, ձեզմէ մէկը թող՝ երթայ գիւղ, լուր տալու:

— Ես կ'երթամ, — ուրախացած ըսաւ Գեւօն, — բէկը իմ խաս բարեկամն է:

Լեւոնն ու Թոփալ Սատանան նստան քանդուած շէնքի մը մօտ, մինչ Գեւօն կորաւ խաւարի մէջ: Հազիւ հինգ րոպէ անցած՝ գիւղի շները կատաղութեամբ սկսան հաչել: Այդ կը նշանակէր, թէ Գեւօն գիւղը մտած էր:

Քնած գիւղը մէկէն արթնցաւ: Հեռուէն կը լսուէր ճռճռալով բացուող գոցուող դռներու ձայնը: Քիչ անցած գիւղին մէջ աղմուկ մը փրթաւ: Շատ մը ձայներ պոռպռալով կը խօսէին ու անոնց մէջէն յստակօրէն կը լսուէր Առիւծ Գեւոյի բարձր ձայնը: Արդեօք ի՞նչ էր պատահած, ինչո՞ւ այդ աղմուկը: Լեւոնն ու ընկերը այնքան մը մօտ չէին, որ հասկնային այդ դալմադալի պատճառը:

— Գեւոյի թարս սամարն է բռնած նորէն. սրտնեղելով խօսեցաւ Թոփալ Սատանան, — տեսնեն՝ ի՞նչ պատահեցաւ

— Երթանք տեսնենք, հիմա ամբողջ գիւղը ոտքի կ'ելլէ:

Երկու ընկերները քանի կը մօտենային գիւղին, ձայները այնքան կը բարձրանային: Ցայտնի էր, որ անախորժ խօսքի կռիւ մըն էր տեղի ունեցածը: Մարդոցները մօտէն անցնելով՝ Լեւոնն ու Թոփալ Սատանան ալ ծռեցան ու մտան գիւղի միակ փողոցը: Բէկի տան առջեւ բազմութիւն մը հաւաքուած էր: Շատեր չալիկ վարտիքով դուրս թափած էին փողոց:

— Էնա ժամ պատարագ, — կը լսուէր Առիւծ Գեւոյի բարկաճայթ ձայնը, — որ վասակ վատակութիւն արած՝ ձեր գեղականի արածի քով հէչ բան է ... Հա Սողոմ Գոմոր, հա ձեր էս գեղը ...

— Ախպեր, զօ՞ր է, — բազմաթիւ ձայներու մէջէն կը լսուէր գիւղացիի մը բամբ ձայնը, — որ գեղական չուզեր, ալ ինչո՞ւ զոռով մեր գեղը կուգաս ... Ջաթի մեր գեղ ուրիշ ձեր երեսէն ... տահա ապուր ալ ունիք ... Ախպէր, ահա էս դու, էս չէ ճամբան, բարով, հազար բարով երթաս ... հասկցա՞ր ...

— Ծօ, անօրէնի տղայ, — ալ աւելի բարձր կը պոռար մեր բարեկամ Գեւօն, — ո՞նց թէ՝ էս դու, էս չէ ճամբան, պա դուք հայ քրիստոնեայ չէ՞ք, ձեր երեսին ասուր մեռած չկա՞յ ... Հիմա լուսը կը բացուի ... ո՞ւր կարանք երթալ. ես խօմ մինակ չեմ. անաքանդներ, դուք թասիբ չունի՞ք, պարոն Լեւոնը, մէկ հատ ալ ուրիշ ընկեր ունիմ ...

— Հայ հույ ... Լեւոն Մեւոն չենք ճանչնար, — հեգնօրէն պոռաց ուրիշ գիւղացի մը, — ձեր ճամբան գնացէք . . Էնա Տէրամէր, էս ահաթին արխայի կապերը պնդած՝ քաղաք կ'երթամ ... վալլահ պիլլահ խաբար կուտամ ..

— Ծօ, դու Կայէնի կռոտ, ծօ, դու կռապաշտ, ես քու . .

Այդ պահուն Լեւոնն ու Թոփալ Սատանան մօտեցան բազմութեանը: Եթէ բոլորովին մութ չըլլէր, Լեւոնի դէմքը տեսնողը կը սոսկար: Ինքզինքը զսպելով՝ հանդարտօրէն հարցուց.

— Էս ի՞նչ դալմադալ է, ախպրտիք:

— Գեղականը չուզեր որ գեղ մը նանք, — բացատրեց Գեւօն՝ հազիւ ինքզինք զսպելով.

— Միայն ցերեկ մը պիտի մնանք, — մեղմօրէն բացատրեց Լեւոնը դինք շրջապատող գիւղացիներուն, — վաղը մութը իջնալուն՝ պիտի մեկնինք . .

Չէ ախպէր, ընդմիջեց Բերդակի առաջաւոր գիւղացիներէն մէկը, — ոչ ձեր խերը կ'ուզենք, ոչ ձեր չառը, հազիր ճամբու վրայ էք, անցէք՝ ձեր գործին գնացէք

— Ծօ, քու էդ բերանդ թրիքով կը լեցնեմ, — կատղած պոռթկաց Առիւծ Գեւօն, — ծօ, դու որո՞ւ հետ կը խօսիս ... պարոն Լեւոնին ...

— Տէ, զահլէ տարաք, — յոխորտալով առաջ անցաւ հարուստ գիւղացի մը, — պարոն Լեւոն, հա պարոն Լեւոն, գլուխնիս տարաք ձեր պարոն Լեւոնով ... Եանի ի՞նչ մեծ բան ըրած է էս ձեր պարոն Լեւոնը, եղած չեղածը քանի մը փամփուշտ կրակեր է ..., Թահու, անցէք գնացէք ձեր գործին, մենք ալ մեր տեղը մարդ ենք, մեր գլխին ալ քոլոզ կայ, շատ մի սրտաղաք, Աստուած գիտէ ձեր ոտքը ձեռքը կապած՝ քաղաք կը տանիմ փաշին թալլիմ կենիմ, ձեր մէջը չմեռնի, ինծի ջաղացպան Կարօ կ'ըսեն .

Լեւոնը ձեռքի շարժումով մը զսպեց Առիւծ Գեւօն, որ ձեռքը դանչային նետած՝ կը պատրաստուէր յարձակիլ յանդուգն ջաղացպանի վրայ:

— Հանդարտ, — խստօրէն կրկնեց Լեւոնը ու դառնալով գիւղացիներուն՝ բսաւ, — լաւ, որ չէք ուզեր, ահա կ'երթանք ...

Քանի մը ձայներ վախվխելով ըսին, «Աստուած հետերնիդ»: Գիւղացիք քաշուեցան իրենց տները:

Մեր երեք ընկերները, պահ մը չփոթած իրարու նայելէ վերջ, ծանր քայլերով սկսան հեռանալ գիւղէն: Առիւծ Գեւօն, անկարող ինքզինք պահելու, բարկութենէն կ'արտասուէր երեխայի նման: Դեռ ջրաղացը չհասած՝ ճամբու եզրը նստան, ընելիքնին որոշելու համար:

— Լուսը շուտով կը բացուի, — մրմռաց Թոփալ Սատանան:

— Զերստան չե՞նք կրնար երթալ:

— Երկու ժամ կ'առնէ մինչեւ հոն հասնիլը ... մէկ ալ որ Թրքախառն գիւղ մըն է, ով ալ գիտէ թէ ...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

«Ամենայն ինչ մահը մի է...»

Հինգշաբթի օր Փարիզի ամէնէն փարթամ հիւրանոցներէն մէկուն մէջ մեռաւ Ալվարի մահարաճան, Թէյ Ռիչէ Սէվրա Շրա Դեւ, 55 տարեկան, որ համբաւ հանած է իբրեւ առաջնակարգ որսորդ վագրի եւ իբրեւ ջուրին տակէն լողացող: Կ'ըսեն թէ մինչեւ հիմա 82 վագր որսացած է, իսկ ջուրին տակէն կրնար լողալ 150 մեթր առանց շունչ առնելու... Մահարաճան իրեն հետ ունէր 24 սպասաւորներ, մէջն ըլլալով երգիչներն ու նուագիչները, եւ 400 անուոց բեռ: Առջի օր սկովտական մարզանք մը կը կատարէր, յետոյ տանդուղէ մը վար իյնալով վիրաւորուեցաւ եւ քիչ վերջը մեռաւ: Իր կտակին համաձայն, մարմինը անմիջապէս զմռսուեցաւ, Հնդկաստան փոխադրուելու եւ հոն հրկիզուելու համար:

Հանգուցեալը տասը տարեկանէն ի վեր վեհապետն էր 700.000 ժողովուրդի, Հնդկաստանի արեւելեան մասին մէջ, եւ հաւատարմօրէն կը հետեւէր իր երկրին սովորութեանց: Ո եւ է Եւրոպացիի ձեռք չէր սեղմեր առանց բամպակէ ձեռնոցները դնելու:

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

44 ԼՐՏԵՍՆԵՐ գնդակահարուած են Սիպերիոյ մէջ, համաձայն Խապարովսքի Զվեզդա թերթին (9 մայիս), որ դեռ նոր հասած է Մոսկուա:

ԾՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ մինչեւ 1938ի գարունը երկարաձգելու առաջարկ մը ներկայացուեցաւ Երեսփ. Ժողովին: Պաշտօնաթերթը կը տրամադրէ ցուցահանդէսը առժամապէս փակել 1937 նոյեմբերէն մինչեւ 1938 փետրուարի վերջը, որու ընթացքին բազմաթիւ բանուորներ գործ կրնան ճարել, նոր շինութիւններով կամ եղածները ամբողջացնելով:

Պելժիական տաղաւարը պաշտօնապէս պիտի բացուի երեքշաբթի օր: Այս առթիւ հացկերոյթ մը պիտի տրուի մասնակցութեամբ 1500 կոչնականներու, որոնք պիտի գան Պելժիայէն:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԷՆ հասած վերջին լուրերը կը յայտնեն թէ ապստամբները չորս մղոն եւս առաջ խաղացած են դէպի Պիլպաօ: Ցարժակման առեն 60 օդանաւեր կրակ կը տեղային երկինքէն: Հանրապետական կառավարութիւնը Ազգամողովին դիմեց, բողոքելով օտար պետութեանց միջամտութեան դէմ:

ԱԼԲԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը վերջին գեկոյցով կը ծանուցանէ թէ ապստամբներուն հրամանատարը, Էթհէմ Թոթօ, իր կուսակիցներուն հետ պաշարուած է անտառի մը մէջ եւ կը սպասուի որ անձնատուր ըլլայ: Ուրիշ ապստամբական խումբեր ցրուած են անմատչելի լեռներու մէջ: Արտակարգ ատեան մը հրամայեց անմիջապէս ձերբակալել Էթհէմ Թոթոյի բոլոր ազգականները եւ բարեկամները: Ամբողջ բանակը եւ ոստիկան - զօրքը շարժման մէջ դրուած են, ինչ որ կը նշանակէ թէ նոր խլրտումներէ կը վախցուի:

ՇԱՔԱՐԻ ԵՒ ԳԼԱՆԻԿԻ գիներու բարձրացման լուրերը կը հերքուին: Միայն օտար կարգ մը ծխախոտներու գիները բարձրացած են, իբրեւ հետեւանք ֆրանքի արժեզրկման:

Շնորհակալիք

Այրի տիկ. Մ. Թահմազեան եւ զաւակունք եւ Տոքթ. Ց. Սիմբիրխարեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Սէն Ժէրոմի Տիկ. Միութեան, Հ. Ց. Դ. Վրէժ խումբին, ինչպէս նաեւ ամէնն անոնց որոնք անձամբ, նամակով, ծաղկեպսակով եւ բարեկրական հաստատութեանց բրած նուէրներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, քեռայրին

Յ. ԹԱՀՄԱԶԵԱՆԻ

մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 1937 մայիս 4ին, Սէն Ժէրոմի մէջ, Մարսէյլ:

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղը Կ. Խաչի Օրը կը տօնէ այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հայ Ակումբին մէջ:
Կը խօսի՝ Պ. Ս. ՕՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
Կը ներկայացուի երկուք արար «Անուշ»էն:
Պար, խմբերգ, երգ եւ արտասանութիւն՝ Սանուց Միութեան կողմէ:
Մուտքը ազատ է

Դասախօսութիւն

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին երրորդ դասախօսութիւնը 30 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, 8 rue Bossuet, Փարիզ, Բարեգործականի ցան մէջ:
Կը դասախօսէ ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ
Նիւթ՝ Հայ կնոջ դերը ընկերութեան մէջ:
Մուտք 3 ֆր. (աշակերտ եւ խմբերգն միասին).

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Գրօպականոյի ցանձնախմբի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ 25 մայիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընկերահամախմբական դասախօսական ժողովը 22 մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ: Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ:

ԳԱՆԷԼԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ 22 մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Գանէլէօի S. F. I. O.ի ակումբը, 40 rue de Fontenay, ուր ընկերվարականներու ժողովին պիտի խօսի ընկ. ԶՕՐՄԻՐԵԱՆ, դաշնակցութեան, իսկ ընկ. ՊԱՇԷՐ Ֆրանսայի ընկերվարականներու մասին:

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի անդամական ընդհ. ժողովը 23 մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, սովորական ժողովատեղին: Կը հրաւիրուին երեք խումբերու ընկերները:

ՊՕՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի

Հրապարակային բանախօսութիւններ

ՎՐԷԺ խումբի հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 22 մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 8 Bld. Neuf, Սէն Ժերոմ:
Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, նիւթ՝ «Հայաստան եւ գաղութները»:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ կոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 23 մայիս, կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Եաղճըկեան սրահին մէջ:
Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, նիւթ՝ Ստալինեան սահմանադրութիւնը եւ Հայաստան:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի Արամ ենթակոմիտէի

ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ ԱՆԻԷՌԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ղ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ա. ԽՈՐԷՆԵԱՆ ԵՒ Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ:

Կ'ԵՐԳԷ ՕՐ. Ա. ՍՌԱՔԵԼԵԱՆ

Հայկական եւ եւրոպական պարեր մինչեւ առաւօտ

ԿԸ ՆՈՒԱԳԷ ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ՕՆՈՍԵԱՆԻ

ԹԱՌՈՒՍ ԳՈՐԵԳԻՆ (ԹԱՌ)

ԸՆՏԻՐ ՃԱՇ:

Պարի մրցում՝ ղեկավարութեամբ ՎԱՀՐԱՄ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ:

Ձրի պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Մուտք 3 եւ 5 ֆր.:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋ.— Շաթլէէն եւ Փորթ Շամփերէէն առնել BD օթօպիւսը, Փաստէօէն եւ Փորթ Աօնիէռէն առնել 45 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Մէռի տ'Անիէռ, Փորթ Քլիշիէն «Թօպիւս» 40, 39 եւ 3 եւ իջնել Փլաս Վօլթէռ, կամ Սէն Լազարէն՝ շոգեկառք:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

23 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Սէն Մարկրիթի մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած Վիէնի Հ. Յ. Դ. կոմիտէին կողմէ

23 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սէլեսթէն կաթոլիկ սրահին մէջ.

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԱՐՇԱԿ Բ.

(Դրամ 5 վարագոյրով)

Կը մասնակցին տեղւոյս լաւագոյն ուժերը:

Հագուստները վարձուած են Լիոնի «Կրան Թէաթր»էն:

Տոմսերու գիները՝ 4 եւ 3 ֆր.:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին

23 մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Գառ Պէլվէտէրի օդաւոր պարտէզին մէջ:

Մասնակցութեամբ Հայրենակցական, Երիտասարդական եւ Մարզական Միութիւններու:

Կը նախագահէ Պ. Տ. ԹԷՔԷԵԱՆ

Կը խօսին՝ Գնդ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (Փարիզէն) եւ ԱԶԳԻՆ:

Կը մասնակցին Կ. Խաչի Պօլվար Օտտօի մասնաճիւղի սանուհիներու երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Տիկ. Քն. ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆի.

Կ. Խաչի Լա-Վիքթի մասնաճիւղին սանուհիները կը ներկայացնեն «ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՎԻՃԱԿԸ» ղեկավարութեամբ Տիկ. Մ. ՇԱՀՄԻՐԵԱՆի

Կ'արտասանեն՝ Օրիորդներ ՄԱՐԻ ՀԱՑԱԳՈՐԾԵԱՆ եւ Գ. ՏԷՐ-ՆԱԶԱՐԷԹԵԱՆ, Պ. Պ. Ա. ՑԱԿՈԲԵԱՆ, Պ. ՀԱՐԹԵՆԵԱՆ, Ս. ԲՐՈՒՏԵԱՆ, Կ. ԹԻՒԹԷԼԵԱՆ եւ Ն. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ:

Հայկական եւ Կովկասեան պարեր:

Թատրի վրայ պիտի նուագեն եւ պարեն Գ. եւ Օ. ԶՕՐԱՊԱՃԵԱՆներ:

Կարելի է առաւօտէն գալ եւ ճաշը միասին բերել:

Մախքերու համար 2 ֆր.:

ԾԱՆՕԹ.— Քուռ. Պիլզօտէն առնել թիւ 25 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան: Սէն Ժէռոմէն Լա Ռօզի օթօպիւսը առնել եւ իջնել պարտէզին առջեւ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՇԷՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Փարիզի Հայրաւ. Շրջանի «Յառաջդիմասէրաց» Միութեան կողմէ, ի նպաստ իր վարժարանին

Յունիս 13ի կիրակին, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ կէսգիշեր, Բոպինեան, **Grand Arbre, Maison Fiquet**ի մէջ (Ամբրեւի պարագային ընդարձակ սրահ)

Կը ներկայացուի աշակերտութեան կողմէ (Երկրորդ անգամ ըլլալով, բազմաթիւ խնդրանքներու իբր գոհացում)

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ «ՀԻՒԱՆԴԻՑԵՍ»

կատակերգութիւնը մէկ գործողութեամբ:

Ներկայացումը կը սկսի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին:

ԽՄԲԵՐԳ ԵՒ ՄԵՆԵՐԳ — ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՂԵԿ. ՕՆՈՍԵԱՆ

ՃԱՇ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊԻՒՖԷ

Գին 3 ֆրանք:

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել օթօպիւս եւ իջնել Թէքլիքեւ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

«Հայ Արծիւ» Ակումբի անդրանիկ պարահանդէսը, որ կը խոստանայ ըլլալ եղանակին ամէնէն զուարթը, տեղի պիտի ունենայ Cercle des Chambres Syndicales de Franceի ընդարձակ եւ շքեղ սրահներուն մէջ, Elysées Palace Hôtel, 12 Rue de Marignan, Paris (8). Մեթրօ Rond-Point-des Champs-Elysées

23 մայիս, կիրակի ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր:

Ընտիր նուագախումբ (ճազ եւ թանկօ Արժանթին),

Ձրի պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐ., (որ իրաւունք կուտայ մէկ գաւաթ ..).

ԾԱՆՕԹ.— Պարերը կը շարունակուին անընդհատ: Ցպարողներուն համար պիտի տրամադրուին ժամանցի եւ թէյի սրահներ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կիրակի, 23 Մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սեվրի Մ. Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ, 26 Rue Troyon, Sèvres, Մեթրօ Pont de Sèvres.

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՕՀՕՒԴ—ԴԱՐԻՔ

(դրամ—օրէրգ 7 արար)

ԺՈՐԺ ՇԱՀԳԱՐՈՆԵԱՆ կը վարէ երաժշտութիւնը:

Կը մասնակցին՝ Ա. ԳՄՐԼԹԵԱՆ, Մ. ԱԶՆԱՒՈՒՐԵԱՆ, ՍԱՐԳՍԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, Տիկ. ԽԱՆԴԱՄԻՐՈՎ, Ք. ԱԶՆԱՒՈՒՐԵԱՆ եւ Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ

Գիները՝ 5, 7 եւ 10 ֆր.:

Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 rue M. le Prince

Դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած Լիոնի Համախորհրդակցական Միութեան կողմէ 27 Յունիս, կիրակի օր, Լա Մուշ գրօսայգի վայրը:

Կը խնդրուի Լիոնի հայ կազմակերպութիւններէն եւ միութիւններէն չխաչաձեւել:

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ սաներու միութիւնը կը յայտնէ թէ Մայիս 23ի կիրակի օրը Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի անմահ բարերար Մկրտիչ Սանասարեանի. կոչակատար կարապետ եզեանցի. բոլոր ուսուցիչներու եւ սաներու յիշատակին: Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

ՀԱՄԱՀԱՐԹԵՆԴՐԵԱԿԱՆ Միութեան Վալանսի մասնաճիւղին հրապարակային բանախօսութիւնը, շաբաթ, 22 մայիս, ծանօթ հաւաքատեղին: Պիտի խօսի Պ. Ս. ՔԱՐԵԱՆ, նիւթ ունենալով «Հայրենակցական Միութիւններու դերը գաղութներու մէջ»: Յաջորդ օրը ժամը 2ին, խնջոյք եւ պար:

ՍԵԲԱՍՏԻԱՅ Նահանգ. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը կիրակի 23 Մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին 8 rue Bossuet, Փարիզ. Մեթրօ Gare du Nord կամ Poissonnière: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՌՈՒՍ ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ (62 rue Regnault, Paris 13) կը ծանուցանէ թէ Միջազգային Ցուցահանդէսի միջոցին վարձու կուտայ իր հանրակացարանին մէջ, մէկ հոգի համար մէկ անկողին հետեւեալ պայմաններով.—

1 օրուան համար	10 ֆր.
Շաբաթը	60 ֆր.
Երկու շաբաթը	110 ֆր.

Կը տրուի նաեւ ամէն ճաշ ... ֆրանք: ճաշարանի տնօրէն ...

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ՕՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 23 ՄԱՅԻՍ
DIMANCHE 23 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3428

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉՊԷՍ «ՀԱՅԸ ՀԱՅ ՊԱՀԵԼ...»

Երբ կ'ըսենք «սերունդի փրկութիւն», գիտենք որ բացատրութիւնը յարաբերական իմաստ ունի։ Ներկայ պարագաներուն մէջ, փրկութիւն պիտի համարէինք ինչպէս հարիւրին 75ը, նոյնպէս 50ը, մինչեւ անգամ 25ը,— համաձայն միջավայրին։

Ըսել կ'ուզենք թէ պէտք չէ տարուիլ հարիւր առ հարիւր փրկելու հրաշապատում հէքեաթներով։ Կորուստներ միշտ ալ պիտի ունենանք, ինչպէս կ'ունենայինք երէկ ալ, Թուրքիոյ թէ Կովկասի մէջ, հակառակ միջավայրին բոլոր յարմարութեանց։

Եթէ Կովկասի մէջ ռուսական հարթիչ գլանն էր որ կը ճզմէր նոր սերունդը, մոռցնելով նոյն իսկ մայրենի լեզուն, Թուրքիոյ մէջ ալ քի՞չ աւերներ գործած են օտար կամ օտարոտի հաստատութիւնները։

Ոչ միայն Պոլսոյ, այլ եւ Վանի, Մուշի կամ Կիլիկիոյ մէջ բազմութիւն մը կը կազմէին այն ծնողները որ կը նախընտրէին «ֆրէր»ներու, «սէօր»ներու, միսիոնարներու կամ ճիզվիթներու վարժարանները գրկել իրենց զաւակները, չռնչութեամբ եւ մասամբ նորին։ (Մեր խօսքը այն օտար հաստատութեանց մասին չէ որոնք իրապէս կը ծառայէին լոյս տարածելու, ոչ թէ մեր գիտցածն ալ մոռցնելու եւ մեր սիրտն ու աչքերը մթագնելու)։

Դեռ այսօր իսկ, երբ հիմնովին վերիվայր շրջած է մեր կեանքը, Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ եւ այլուր, հազարաւոր աշակերտներու հոգին կ'աղճատուի օտար կրթարաններու միջոցաւ, իբրեւ հետեւանք նոյն չռնչութեան կամ բանդիտութեան։ Այն որ հինգ դահեկանը պիտի խնայէր հայկական դպրոցին, սիրայօժար կը ցնծայ 50ը, «բուհծի»ին կամ «փաթերա»յին։

Այսպէս եղած է մեր կեանքը, ակիզբէն ի վեր։ Եւ քիչ մը ալ մեր ժողովուրդի մէջ։

Դառնալով բուն հարցին, եւ մասնաւորապէս մեր միջավայրին, աւելորդ է կրկնել հանրածանօթ մշմարտութիւններ։ Տարիներէ ի վեր կը գրուի այդ մասին։

Բոլորս ալ գիտենք թէ ինչ տաժանելի հոգ է «Հայը Հայ պահել» այս անծայրածիր թոհ ու բոհին մէջ, ուր ամէն փոքր անկիւն մը կը յանգի, եւ ուր բոլոր ճամբաները դէպի փոքրութիւն կամ ուրացում կ'առաջնորդեն ...

Ուրեմն, խօսինք փրկութեան, չարիքներու սահմանափակման մասին, որ պարտականութիւններ եւ պատասխանատուութիւններ կը պարտադրէ ամէն մէկուս։

Երբ «Հայը Հայ պահել» կ'ըսեն, մենք չենք հասկնար տառական իմաստով։ Այսինքն պահել այնպէս ինչպէս երէկ, երբ մեր հողին վրայ կը գտնուէինք։

Ուզենք ալ, ոչ միայն մեր ուժէն վեր է այդ, այլ եւ անիմաստ։

Երբ այնքան հիմնական փոփոխութիւններ կատարուած են մեր կեանքին մէջ, երբ արեւելքի խաւարէն եւ խաժամուժէն յանկարծ նետուեր ենք արեւմուտքի ամէնէն անխափուն եւ ծաղկազարդ ափերուն վրայ, կարելի՞ է տղան կամ աղջիկը կրթել, դաստիարակել երէկուան կաղապարին վրայ։

Մանաւանդ որ, ինչպէս աչքերը, նոյնպէս միտքերը չուտ կը բացուին այստեղ։ Եւ կեանքը, ինքնին, դպրոց մըն է։ Աւելի կարճ եւ ազդու քան բուն դպրոցը։

Ուրեմն, պիտի հետեւինք միջավայրի պահանջներուն, ինչպէս հագուստ-կապուստի, եւ կենցաղավարութեան, նոյնպէս նոր սերունդի դաստիարակութեան հարցին մէջ։

Հետեւիլ, յարմարիլ, պատշաճիլ՝ չի նշանակեր կապկել կամ վիճակ փոխել։ «Էնթարի»ն, «եազմա»ն կամ «շալվար»ը մէկդի չե՞ն նետեր, երբ դաւառի խորերէն Պոլիս կամ Իզմիր կը հասնէին։ Պոլսէն ալ Փարիզ եւ մինչեւ Ամերիկա գացողները ամէն օր չե՞ն ածիլուիր, փոխանակ շաբաթը անգամ մը սափրիչի երեսնալու։

Այս արտաքին փոփոխութիւնները կապկութիւն չեն նշանակեր, ինչպէս որ բարքերու նրբացումը չապիկ փոխել չի նշանակեր։

Արդ, փոխաբերաբար առնելով այս տարրական օրինակները, կ'ուզէինք ըսել թէ՝ նոր սերունդին փրկութեան, մինչեւ անգամ տարագիր չափահասին «հայացման» համար անհրաժեշտ է գտնել նոր մեթոտներ։ Աւելի արդիական եւ ազդու միջոցներ։

Անոնք արդէն մեծենարար կը տաշուին, կը յղկուին արտաքին արտայայտութիւններով։ Ի՞նչպէս ըսել որ այդ «վերյարդարումը» ներսէն ալ ազդելով հանդերձ, առողջ պահէ ոգին։

«Հայը Հայ պահել»— կը նշանակէ սերունդը պահել եւ իբրեւ համբանք եւ իբրեւ ոգի։ Այլապէս, ի՞նչ իմաստ պիտի ունենար միայն «Եան»երով գանազանուած ֆրանսախօս կամ օտարամէտ բազմութիւն մը։

Բայց, կը բաւէ՞ միայն հայախօսութիւնը։

«Հայերէն լեզուով կտոր մը հաց ուզել՝ նշան չէ Հայ ըլլալու», կը գրէ ծանօթ Ամերիկահին, Տիկին Հէչ Պուրնազեան։ «Հայ է այն մարդը կամ պատանին, որ կը խանդավառուի հայ ժողովուրդի տակռէնութեամբ, կը հպարտանայ անոր հերոսներով»։

Երկրորդ անգամ կը յիշենք այս տեսակէտը, ոչ թէ հաւատալով անոր գործնականութեան, այլ քննութեան, վերլուծման մղելու համար միտքերը, երբ կը պատրաստուինք հարցարան մը բանալու։

Այնքան հիմնական է այս հարցը, որ ամէնէն սովորական կամ խրդախ տեսակէտն ալ կրնայ օգտակար ըլլալ։ Գոնէ կը բանայ միտքերը, ծուռն ու շիտակը զանազանելու համար։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ ՎԱՂԸ, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

Այցելութիւնները առ այժմ սահմանափակ

Վաղը, երկուշաբթի, տեղի կ'ունենայ ցուցահանդէսին պաշտօնական բացումը։ Ուրբաթ օր փորձ մը կատարուեցաւ նախագահական թափօրին համար։ Երկուշաբթի օր ժամը 3.30ին հանրապետութեան նախագահը պիտի կատարէ բացման արարողութիւնը։ Առեւտրական նախարարը Էլիզէէ պալատը պիտի երթայ, ցուցահանդէսի առաջնորդելու համար նախագահը, որուն կառքին պիտի ընկերանան երկու դասակ հանրապետական պահակներ։ Ժամը 3.25ին, Արքի Արսէնալի թանգարանին դրան առջեւ (Ավընիւ տը Թոքիօ), հանրապետութեան նախագահը պիտի ընդունուի վարչապետին, ցուցահանդէսի ընդհ. վերատեսուչին եւ օգնականներու կողմէ։ Ետոյ պիտի երթայ Թրոքատերոյի հրապարակը, ուր պիտի հասնի ժամը 3.35ին։ Այստեղ զինուորական պատիւներ պիտի ըլլան։ Ապա թափօր մը պիտի կազմուի եւ նախագահը իր հետեւորդներով պիտի այցելէ ցուցահանդէսին զանազան մասերը։ Ամբողջ արարողութիւնը պիտի հաղորդուի ձայնասփիւռներով։

Ցուցահանդէսը հանրութեան առջեւ պիտի բացուի յաջորդ օրը, երեքշաբթի, բայց առ այժմ ժամը 2էն 8, մինչեւ որ բոլոր շինութիւնները լրանան։ Միայն ինը դուռները բաց պիտի ըլլան հանրութեան համար։

** Այժմէն միջոցներ կը խորհուին, որպէսզի մէկ անգամէն փոքր շնորհուին ցուցահանդէսին բանուորները։ Հաջի օր պատուիրակութիւն մը գնաց վարչապետին պաշտօնատունը, բանուորներու պահանջները ներկայացնելու համար։ Ընդհ. քարտուղարը, Պ. Ժիւլ Մօք, լսելով եղած տրտունջները, խոստացաւ անհրաժեշտ կարգադրութիւններն ընել։ Մասնագէտներու յանձնախումբ մը պիտի կազմուի, որպէսզի գործատէրերը քմահաճօրէն չարձակեն բանուորները եւ անոր խորհուրդով չարժին։

Պատուիրակութիւնը ձամբայ ելած առեն, ցուցահանդէսին բանուորները հինգ վայրկեան դադրեցուցին բոլոր աշխատանքները, ժամը 10—10.5, ապացուցանելու համար իրենց համերաշխութիւնը։ Ցոյցը այլապէսական իմաստ ունէր։ Բանուորները անշարժ կեցան իրենց տեղերը, եւ աշխատանքը վերսկսան անմիջապէս, երբ լրացաւ հինգ վայրկեանը։

ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ԼՈՒՐԵՐ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԱՍԻՆ

Վրաստան անկախութի՞ւն պիտի ձգտէր

Մոսկուայէն կը հեռագրեն մայիս 21 թուականով (Հավաս) —

Վրաստանի համայնավար կուսակցութեան 10րդ համագումարին ներկայացուած տեղեկագրին մէջ, կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, Բերիա, յայտնեց թէ անդամատոմսերու ստուգման շնորհիւ երեւան հանուեցան բարձրաստիճան ժողովուրդի թշնամիներ։ Այսպէս, երեւան հանուեցաւ ահաբեկման, լրտեսութեան եւ խափանարարութեան թրոցքիական կեդրոն մը, որուն գործօն անդամներուն մէջ կը գտնուէին Մտիվանի, Օքուճավա, Քաւթարաձէ եւ ուրիշներ։ Անոնց նպատակն էր Անդրկովկասը եւ Վրաստանի մէկ մասը անջատել Խ. Միութենէն եւ, հակայեղափոխական ուժերու աջակցութեամբ, վրացական անկախ պետութիւն մը հաստատել, գրամատիրական պետութեան մը հովանաւորութեան տակ։

Այս նպատակին հասնելու համար, վրացի թրոցքիականները միացեալ ճակատ կազմած էին մենշեւիկ կուսակցութեան մնացորդներուն հետ, իսկ արտասահմանի հետ կապը կ'ապահովէր ոմն Նոյ Ժորդանիա, գործակալ աշխարհակալ պետութեան մը (ԽՄԲ.— Կ'ակնարկէ Վրաստանի ազգ. կառավարութեան նախագահին)։ Կուսակցական նախկին գործիչ Տուլիցէ եւս ժողովուրդի թշնամի հռչակուեցաւ։

Զինադադա՞ր պիտի կնքուի Սպանիոյ մէջ

Դիւանագիտական շրջանակներու մէջ կը հաստատուի թէ անգլիական կառավարութիւնը առաջարկած է Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ՝ հաւաքական դիմում մը կատարել Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան եւ ապստամբներուն, որպէսզի զինադադար կնքեն, թոյլ տալու համար որ օտար կամաւորները իրենց տեղերը վերադառնան։ Այս ձեռնարկը յղացուած է Լոնտոնի մէջ, երբ հոն կը գտնուէր Պ. Իվօն Տէլպոս, այնպէս որ Ֆրանսա համաձայն է արդէն։ Գերմանիա եւ Իտալիա վերապահ դիրք մը բռնած են։ Մինչեւ անգամ կարծողներ կան թէ Մուսոլինի պիտի մերժէ։ Հռոմի քաղաքական շրջանակներուն մէջ դիտել կուտան թէ զինադադարի որ եւ է առաջարկ պէտք է գայ Սպանիոյ կարմիր եւ ազգայնական կառավարութիւններէն։

** Վերջին լուրերու համաձայն, Պասքերը առաջին անգամ ըլլալով մէջտեղ հանեցին իրենց օդանաւերն ու հեծելազօրքը Պիլպաոյի ճակատին վրայ։ Օդանաւերը յանկարծակիի բերին զօր. Մոլայի զօրքը, մեծ վնաս պատճառելով, իսկ հեծելազօրքը գրեթէ բնաջինջ եղաւ, ազգայնականներու գնդացիրի կրակին տակ։ Կառավարական դեկոյցը կ'ըսէ թէ Պասքերը յաջողեցան ետ մղել թշնամին։

Նոյն աղբիւրին համաձայն, երկու գերմանացի օդանաւորդներ մահուան դատապարտուեցան Պիլպաոյի մէջ, իբրեւ մասնակից ապստամբութեան։ Երկուքն ալ գերի բռնուած էին ապրիլ 5ին։

** Թուլուզի պատժական ատեանը մէկ - մէկ ամիս բանտարկութեան դատապարտեց վեց օտարականներ, երբ կը փորձէին սահմանը անցնիլ, Սպանիա երթալու համար իբրեւ կամաւոր։

Իտալիոյ գաղթային ծրագիրները

Իտալիոյ ափրիկեան նախարարը, Պ. Լէսոնա, շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Երեսփ. Ժողովին մէջ, գաղթային եղմաացոյցի քուէարկութեան առթիւ։ Խօսելով Լիբիոյ մասին, ըսաւ թէ այդ գաղթավայրը իտալական ուժին հիմնական ազդակներէն մին կը կազմէ։ Անոր համար է որ զօրաբանակի մը կեդրոն հռչակուեցաւ։ Այդ բանակին ներկայութիւնը Ափրիկէի մէջ՝ սահմանուած է զիմաւորելու որ եւ է պատահականութիւն։

Ինչ կը վերաբերի արեւելեան Ափրիկէի զարգացման, նախարարը մանրա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԽՐԻՄ ՊԻՋԻՄ ՃԱՆԸՄԸԶ»

Անցորդ մը կը պատմէ.—

— «Շիտակը տ'ըսեմ (որպէս առնն Աստափողարցիք), սիրելի Վաչէ, «Թօհաֆ» բան չէ՞, որ Սիլիւթրէէն Թուրք սիրողներու խումբ մը Քոնֆանցագայ թատերական ներկայացում տալ «Թրանսլիւանի մեծ սրահին մէջ», ուր առնմախօսութիւն մըն ալ ընէ Թուրք մը, դարթօնքի աղդանշանր տայ ներկայ Թուրք ու Թաթար ունկնդիրներուն, որպէսզի վերջապէս չարժին, միանան, ուժաւորին եւ ... «Սօտ է գարանմը» ... օգնեն իրենց Թաթար եղբայրներուն, ազատագրելու համար ... (ի՞նչը, ո՞ր բանը) Խրի՞մը, Խրի՞մը, ունենալու համար «Խրիմի ազատ հանրապետութիւնը», ընդ հովանեաւ Աթաթիւրքի, որուն բարձր պաշտպանութիւնը մեծագոյն գրաւականն է յաջողութեան . .

Մարգիկը զարծին լրջութիւն առած են։ Գաղափար քարոզչական տեսչութեան թիկնագրանքով կը շարժին ամէն գի։ Նախորդ գիշայփական եփեփոխան Սալիմ էֆ. իր բարեկամական կապերով կը փաչէ կը տանի հայ, ռուսէն, յոյն 25 առ հարիւր ներկայութիւն մը 600է աւելի ունկնդիրներուն, մայիս 11ին։

Ներկայացման նիւթն է՝ ցարական կառավարութեան օրով Խրիմի Թաթարներու տխրատարութեան կեանքէն դրուագ մը։ Թաթարները կ'ուզեն ազատագրել Խրիմը, որ 125 տարիներ առաջ ազատ է եղեր ու բռնագրաւուեր Ռուսիէն։ Չերքեզական, քանտ, Սիպիր։ Բոլշեւիկեան յեղափոխութիւն, ազատ արձակումի աւետիս։ Անոնց հերոսը, երբ իր առջեւ կը բերեն բանտին մէջ զինքը յանձնեն ծեծող ռուս հարիւրապետը, լխկած, սեւցած, ու կը հրամայեն զինքը որ հիմա իր վրէժը լուծէ սպաննելով զայն, քանի որ ռուս զինուորները անզաւակ կը սպաննեն իրենց ազգերը, իբր թէ հերոսն այս վեհանձնօրէն մէկդի կը հրէ այդ լխկած, ծեծուած ազան՝ իր հոգեկան մեծութեան ու քաջի արժանապատուութեան դէմ նկատելով այդ բանը եւ գո՛րա կը խօսկոյ իր ընկերներով գործի՛, աշխատանքի՛ համար։ Խաղը վերջացած է։ Աստնախօսը ճառէ ճառէ կը ճառէ։

— Խրիմը մերը եղած է, մերը պիտի ըլլայ։ Մեր հայրերը մինչեւ Վիեննայի դուռները գացին, Եւրոպան դողացուցին։ Պատրաստուինք, ժամանակը կը մօտենայ, Աթաթիւրքը պատրաստ է իր թեւը տարածելու մեր վրայ»։

Անցորդը չափազանց զարմացած՝ այս յանդգնութեան, կը հարցնէ.

— Ուրեմն մեր «Հաննապահայր»ը կը ճանչնա՞յ։ Թուրքիան Խ. Միութեան գիտակից ըլլալով Թաթարներուն, ի՞նչպէս կը համարձակի աչք տնկել անոր հողին ...

— Չի՛ ճանչնար, չի՛ ճանչնար, բայց ... ի՞նչպէս ըսեմ ... Էշը նստելը մէկ ամօթ, վար իջնելը երկու։

Ամէն պարագայի մէջ, ես շատ ալ «թոհաֆ» չեմ գտներ այս ներկայացումը։

Վերջապէս թատրոն է եւ դերակատարներն ալ՝ սիրողներ։

Ի՞նչ «Ներկայացումներ» տեսանք 1920էն ի վեր, ոչ թէ սիրողներու, այլ «փրոֆէսիոնէլ» դերասաններու կողմէ, քաղաքական նալատին վրայ։

Ներկայացումներ արկածագանգ, խեղկատակութիւններ եղերական, տառմներ՝ անմախորհուրդ եւ անմխ-բազմերգելի։

Ինչո՞ւ զարմանալ որ Թուրքերը այսօր Խրիմն ալ կ'ուզեն, երբ երէկ առանց դժուարութեան ստացան Թուրքիոյ բոլոր բանալիները, Կարսն ու Սարդարապատը, նոյն իսկ Անիի աւերակները, Նախիջեւանն ալ պահելով իբրեւ պահակագնդ՝ Երեւանի դրան առջեւ։

Չէ՞ որ ախորժակը ուտելով կը բացուի։

Եթէ «Խրիմ պիզիմ ճանըմըզ» մնաց, ո՞ւր մնաց Խրիմ, որ դարձեալ մաս կը կազմէ Թուրանի, այսօր-մուտ կարմիր ճամբաներով։

Մի՛ բսէք թէ աշխարհակալութիւն կը հասնի այս բաները։

Բուն աշխարհակալները կը գտնուին ոչ թէ Էնիքլէի, այլ Երեւան, ուր գիշեր ցերեկ աղօթում կը խսկէ «մարդկութեան հանճարեղ առաջնորդը», «տէր ու պաշտպան» Ստալին։

ՎԱՀԷ

Թուրքիոյ նոր գաղթականներուն համար

«Ճումհուրիյէթ» կը գրէ.— Այս տարի նոր գաղթականներ պիտի գան Թուրքիա։ Անհրաժեշտ պատրաստութիւնները կ'ըլլան։ Տեղաւորման Տեսչութիւնը Սիրքէճիի մէջ (Պոլիս) կը լրացնէ այն հսկայ շէնքը որ նոր շինուեցաւ։ Շէնքին մէջ կարգադրութիւններ եղած են, հարիւրաւոր գաղթականներու պատսպարումին եւ պարէնաւորման համար։ Անկէ զատ, կան լոգանքի, ախտահանելու սրահներ։ Շէնքը ունի նաեւ մեծ խոհանոց մը։

Այս տարի օդերը քիչ մը աննպաստ գացին. այդ պատճառաւ, գաղթականներու փոխադրութիւնը հազիւ այս ամսուան վերջ պիտի սկսի։ Առողջապահութեան գործավարը Ռումանիայէն եւ Պուլկարիայէն գալիք մեր հայրենակիցներուն համար մասնաւոր շոգենաւեր պիտի վարձէ։ Այն գաղթականները որ Թրակիա պիտի հաստատուին, պիտի հանուին Սիրքէճի։ Իսկ անոնք որ Անատոլու պիտի հաստատուին, Թուզլա պիտի ելլեն։ Ուրֆ, Թուզլայի եւ Իզմիրի՝ մէջ եւս մէկ մէկ օթեւաններ կը շինուին։ Ասոնցմէ զատ, ... կայծակի կարգադրութիւնը պատրաստելու համար գաղթականներուն հետ բերուելիք կենդանիները, մեծ ախոռներ շինել պիտի տայ այդ նաւահանգիստներուն մէջ։

Քրտական խլրտումներ Տիարպէքիրի մէջ

Դամասկոսի Էլ Ճէզիրէ թերթին Հալէպի թղթակիցը կը յայտնէ թէ Թուրքերը շատ պէշ վերաբերում ցոյց կուտան Քիւրտերուն հանդէպ, որոնք թուրք զինուորներու հետ ընդհարուած եւ երկու հոգի սպաննուած են։ Այս ընդհարման տեղի տուաւ ... Թուրք զինուորներու կողմէ ... ծագրուած բռնութիւնները։ Կիները կ'ընդդիմանային հաղնիլ կառավարութեան կողմէ ... տարազը։

Այս ընդհարումէն ետք Թրքական նոր ուժեր օգնութեան հասած եւ ժողովուրդը ... են։

Թղթակիցը կ'աւելցնէ որ Քիւրտերու կողմէ ապստամբական շարժումներ կան, Թուրք կառավարութեան կողմէ իրենց հանդէպ գործադրուած բռնութեանց պատճառով։

Թուրք կառավարութիւնը 30 հոգի մահուան դատապարտած է, որոնք ապստամբած էին Տիարպէքիրի վիլայէթին մէջ։

Թուրքերը ամէն կերպ կը ջանան որ ապստամբութեան այս լուրերը չտարածուին Թուրքիոյ սահմաններէն դուրս։ Նմանապէս թոյլ չի տրուիր որ այս 30 մահապարտներուն մասին որ եւ է լուր տարածայնուի Տիգրանակերտի մէջ։

ԶՕՐ. ԻՍՄԷԹ ԻՆԷՕՆԻ, որ Լոնտոն կը գտնուէր, ուրբաթ գիշեր Փարիզ վերադառնալով, անմիջապէս մեկնեցաւ Կառ տը Լիոնի կայարանէն։

ԵՆԿՈՏԱՅԻ ԱՆՈՒՆԸ ԿԸ ՍՐԲՈՒԻ — Տեղական թերթերը Մոսկուայէն կ'իմանան թէ Կեդր. Գործադիր Կոմիտէն որոշած է Ենուկիտայի անունը սրբել բոլոր հանրային հաստատութիւններէն։

ԱՆՑԵԱԼԻ ԿԻՍԱՐԴԱՐԸ ԹԷ ԱՊԱԳԱՅԻ ԵՐԱԶԸ

Ա.

Երկու ձգտումներ կան աշխարհը բռնող, — աւանդութեան ոգին եւ յեղափոխական միտումը։

Մարդոց մեծ մասին մէջ չփոթ ու խառնուած այս երկու ձգտումները սակայն կը բնորոշուին, կը լուսաւորուին ու կը հակադրուին արուեստագէտներուն եւ իմաստասէրներուն մէջ։ Ցաւիտենապէս ներհակ հերոսներ են ասոնք, յաճախ իրենց ծառային գատին իսկ անգիտակից, որովհետեւ աւելի բարձր օրէնք մը կը տիրապետէ իրենց վրայ։

Իմաստասէրը ապագան կը պատրաստէ, նոյնիսկ եթէ արհամարհէ զայն. արուեստագէտը անցեալը կը յաւերժացնէ, նոյնիսկ եթէ անկէ բաժնուիլ ուզէ։ Եթէ արուեստագէտը աւանդութեան բնական պաշտպանն է եղած միշտ, պատճառն այն է որ անցեալով հրապուրուած է ան։ Միմիայն անցեալն է որ ձեւերով ու յիշատակներով հարուստ է բաւական։ Ապագան, խիստ աղքատ ու խիստ պարզ՝ վերացական իմացութիւն մըն է որ միայն իմաստասէրին երեւակայութեան կը խօսի։

Մինչ իմաստասէրը կը բողոքէ իրականութեան դէմ զոր կ'ուզէ ուղղել, արուեստագէտը չի կրնար դիմադրել այն կախարդանքին զոր պատմութիւնը եւ բնութիւնը յորդահոս սփռած են իր աչքի։ Կրօնքները, առասպելները, հերոսները, աստուածներն ու թագաւորները, սէրն ու մահը, ուրախութիւնն ու վիշտը, համօր անցեալը արուեստագէտին աւարէգը կը կազմեն։

Անցեալին հրապուրանքը այնքան զօրաւոր է արուեստագէտին համար որ, անիկա կը վերադարձնէ հին կերպարանքները որոնք իմաստասիրութեան ու պատմական նոր պարագաներուն կողմէ խոպան ոչնչացուած կը թուէին։ Քրիստոնեայ արուեստագէտները, հակառակ իրենց կրօնափոխութեան, հեթանոս դրոյցներէն չհրաժարեցան։ Հոմերոսի ու Վիրգիլիոսի դիցաբանութիւններով սնած արուեստագէտները անցեալին անյաղթելի կախարդանքին տակ էին ու չէին կրնար ազատուիլ անկէ։ Հնութեան շնորհը մնաց գործած էր իրենց մէջ, ու իրենց մկրտութեան խոստումներէն աւելի զօրաւոր էր։

Վերածնունդը մեծ յաղթանակը եղաւ բանաստեղծական ոգին որ երեւակայութեան ու սիրոյ զօրութեամբ վերադարձուց անցեալը իր ճշմարիտ դէմքով։ Ռաֆայէլ հին Հռոմի հոյակերտ մէկ վերանորոգման ձեռնարկեց։ ԺԹ. դարու սկիզբը, երբ միջին դարու պատմութիւնն ու գրականութիւնը խառնը վտարուած էին ուսուցումէն, Շաթօպրիանի երեւակայութիւնը, արուեստին մէկ անյաղթ օրէնքին ուժով, խաչակրութեանց եւ ասպետներու շրջանը վերակենդանացուց։

Բանաստեղծներն ու նկարիչները Միջին Դարուն մէջ դրուագներու եւ պատկերներու գանձ մը գտան, անհուն ու խրթին ազնուութիւն մը, որ թէեւ իմաստասէրին բանականութիւնը կը մոլորէր, այլ արուեստագէտին երեւակայութիւնը հեշտանքով կը յածէր։ Ռոմանթիքները երգեցին Թօլա-նը, Ժան Ժագը, Վիլհէլմ Թէլը, Իւանհոն, Ֆաուստը, Նօթռ Տամ տը Փարին, յիշենք եւ Ռուսթէր Սքօթի եւ Վակնէրի գործերը։

Վարուժանի դիւցազնական դրիչը Անին, հեթանոս դարերու կեանքն ու աստուածներուն ուժը ոգեկոչեց։ Հեթանոս երգերուն մէջ հնութեան աստուածութիւնները կ'երկնուին, Վահագն, Անահիտ, Վահանուր, ժեռած աստուածները, սաղուանական եւն.։

Արուեստագէտը ոչ միայն կը ճանչցնէ մեզի անցեալը, այլ եւ կը սիրցնէ զայն մեզի։ Գեղեցիկ առասպել մը, հէքեաթ մը չի կրնար հաճելի չըլլալ իրեն ու արուեստագէտը կ'ողեւորէ, կը պճնաւորէ զայն իր երեւակայութեան շողովը. ինչպէս ըրին Հոմերոս, Շէյքսփիր եւ մեր մէջ Ռ. Զարդարեան։

Մինչ իմաստասէրը կը հրապուրուի միութիւնով, աւելի կ'աղդուի նմանութիւններէն քան թէ տարբերութիւններէն, արուեստագէտին երեւակայութիւնը կը յափշտակուի ամէն կարգի յիշատակներով, խրթնութիւններով ու հակասութիւններով որոնց մով անցեալը կը լեցնէ մեր կեանքը։ Իմաստասէրը մարդկային ցեղին միութիւնը կը տեսնէ մտածումին ու անոր օրէնքներուն միօրինակութիւնը. մինչ արուեստագէտը ազգերու եւ ժողովուրդներու նկարչագեղ դանազանութեամբ կը հմայուի։

Բայց արուեստագէտը առով ալ չի գոհանար. անիկա բնորոշագոյն պահապանն կ'ըլլայ տեղական աւանդութեանց եւ սովորութեանց։ Այսպէս, պզտիկ հայրենիքները աւելի արուեստագէտը կը հրապուրեն քան թէ իմաստասէրը, որ մեծ պետութիւններ կը սիրէ։ (Թերեւս ասոր համար է որ մենք իմաստասէրներ չենք ունեցած, այս բառին թանձրացեալ իմաստով)։

Արուեստը, բոլորս, յուշերով կը սընանի։ Այդ խօսցեալ եւ ճշգրիտ բաները միայն յիշատակ ունին։ Երբ կ'ըսենք մարդկութիւն, հայութիւն, Հայաստան, պատկերը տարտամ է դեռ. իսկ երբ կ'ըսենք Վան, Կիլիկիա, Զէյթուն, Սասուն, — աւելի ճշգրիտ ու կենսունակ պատկերներ ծնունդ կ'առնեն մեր մտքին մէջ։ Այսպէս գաւառական աւանդութեանց պահպանման մէջ արուեստին դերը բացայայտ է։ Եթէ որ եւ է գաւառ իր տեղական գոյնը, իր սովորութիւններն ու աւանդութիւնները պահած է բանակալ տիրապետութիւնէն առլին, աւելի գրագէտներուն ու արուեստագէտներուն կը պարտի։ Թլկատինցի եւ Զարդարեան դաւառի շունչը, դաւառի հոգին տուած են մեզի։ Շիրվանզադէ քաղաքի կեանքը պատկերացուցած է, իսկ Սրմաքէշխանլեան Պոլսոյ թաղամասերու ձկնորսը, « Քորիսէմանի ծնեալն »։

Արուեստը, նախապէս իմաստասէրներուն եւ պետութեան կառավարիչներուն, հայրենիքն է փրկած շատանգամ։ Երբ իմաստասիրութիւնն ու սովորութիւնները կոտրի բռնութեան, Յրանսացի յատակատեա իմաստասէր մը Մօնթէնեը բարքերու եւ սովորութեանց զօրութիւնը ճանչցան։ Սովորութիւնը, ամէն տեսակ ծուղակներով ու հրապոյրներով, գիտէ յափշտակել մեզ, ու արուեստագէտն է որ միջնակեցը կ'ըլլայ այդ կախարդանքին։ Հայրենի պատկեր մը արցունքներ կը խլէ մեր աչքերէն, գիւղին հին մէկ երգը բաւական է որպէսզի սիրտը փղձկի։ Բանականութիւնը խիստ մօտ է յանձնուելու, երբ սիրտն ու զգայարանքները բռնուած են։ Երբ երեւակայութիւնն ու յիշողութիւնը կը յանձնուին, երբ հոգին համակ գինով է քաղցր, ընդմուտ ու նրբին թոյներով, մարդը միշտ անձնատուր կ'ըլլայ։

Իմաստասիրութեան պատմութիւնը ցոյց կուտայ մեզի իմաստասէրին մշտնջենական պայքարը արուեստին սխրագործութիւններուն դէմ։ Անդրայ՝ անցեալի հրապուրանքներուն համար, աններող՝ ճշմարտութեան պէս, մտածողը գրեթէ միշտ պատկերաբեկ մըն է եղած։ Տէքարթ անցեալը կ'արհամարհէր ու միմիայն բանականութեան առջեւ կը խոնարհէր։ Իր յաջորդները աւանդութեանց դէմ աւելի յարձակողական գիրք բռնեցին։ Ռուսօ համօր քաղաքակրթութիւնը դատապարտեց, սկսելով գրականութենէն ու արուեստներէն որոնք գլխաւոր ապականիչներն եւ վկաներն են, կ'ըսէր, մեր ապականութեան։ Իր վարդապետութիւնները տրամաբանօրէն յանգեցան 1793ի աւերումներուն։

Իմաստասէրին միտքը յեղափոխական է։ Ասոր համար, մեկուսի եւ առանձնութեան մէջ կը կազմէ իր վտանգաւոր ու աւաղդաւ գործը։ Մինչդեռ արուեստագէտը օր ցերեկով, հրապարակաւ կ'աշխատի, բայց ամէն կողմէ կը խնդրեն, աղքը, քաղաքը կամ եկեղեցին է որ կոչ կ'ընեն իր երեւակայութեան։

ԱՐԱՄ ԱԶՆԱՒՈՐ

ՇԱՐԱԹԸ ՄԷԿ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՑԵՆԱՐԱՆԸ

— • —

Շէն է հայկական Փարիզը։ Ազգային, կուսակցական, հայրենակցական, բարեսիրական, կրթական գրական, երաժշտական, քննադատական, պատմագիտական, թատերական, նկարչական, բժշկական, մարզական հազար ձեռնարկ միշտ յաջողութեամբ կը պըսակուին այս լուսաքաղաքին մէջ։ Գըրեթէ ամէն շաբաթ տասը հանդէս, որոնք հակառակ խաչաձեւումներու կը փայլին աստղաձեւումներ առաջած։

Ուրիշ գաղութներու մէջ պէտք ըսեն անպայման.

Երանելի փարիզահայեր, երջանիկնե՛ր, կ'ապրիք ժողովրդական, հոգեկան եւ մարմնակրթական պերճ կեանքի մը մէջ.

Ու անխուսափելիօրէն շատերու մէջ կը ծագի հարց մը.

— Ո՞ր բոցաթեւ ոգին է, ո՞ր մոգ անձնաւորութիւնը կամ ո՞ր հրաշազօր կազմակերպութիւնը որ փարիզահայերը կը պահէ անշիջելի խանդավառութեան մը կրակի ու բոցին մէջ։

Կը պատասխանենք պաշտօնապէս.

— Պարը։

Այո, պարը, այս օրհնեալ եւ փառաւորեալ արուեստ է որ շունչ, կամք, կենդանութիւն կ'բաշխէ, որ տաքի կ'բաշխէ միւս արուեստները, արհեստները ու գործերը։

Պարդագոյն ուշագրութիւն մը յայտարարութեանց վրայ բաւական է հաստատելու համար մեր ըսածին ճշմարտութիւնը։

Համեղ երաժշտական պարահանդէս «Հայերուն ծաղումը» պատմական դասախօսութիւն. քովը պարահանդէս։ Գրական քննադատութիւն՝ Դանիէլ Վարուժան եւ Վահան Մալէզեան (իրարմէ շատ հեռու նիւթեր) ուրեմն մէջը պարահանդէս։ Աղքատ աղջիկներ բացում. կանխիչ պարահանդէս։ Դպրոցական ցերեկոյթ. հետը պարահանդէս։ Ներկայացում. վերջը պարահանդէս։ Հայրենակցական երեկոյթ. անշուշտ պարահանդէս։ Սափրիչներու կողմէ ղլուխներու ցուցադրութիւն. մէջը քանի մը պարահանդէս։ Երեկոյ Աղքատախնամի. խնամին ու խնամողը՝ պարահանդէս։ Ուրախապարգական օր. գիշեր մը պարահանդէս։ Դեսարի գրասէրներու հաւաքոյթ. հերթական պարահանդէս։ Նկարահանդէս. անմիջապէս յետոյ կենդանի նկարահանդէս՝ այսինքն պարահանդէս։ Դաշտահանդէս. առջեւը, ետեւը, քովը, տակը, վրան պարահանդէս։ Հերոսամարտի տարեդարձ (մինչեւ լոյս) ամբողջ մութի (գիշերուան) ընթացքին պարահանդէս։ Մարզական հանդէս (առողջ միտք, առողջ ոտքերու վրայ) ուրեմն առանձնաւոր հանդէս՝ այսինքն միշտ պարահանդէս.

Ցունուար մէկի տօն. պարահանդէս։ Ցունուար վեցի տօն. պարահանդէս։ Ցունուար երեսունմէկի տօն. պարահանդէս։ Փետրուար չորսի, ութի, տասնըութի, քսանըութի տօն. յաւէտ պարահանդէս։ Մարտ մէկի տօն. պարահանդէս, մարտ տասներհինգի տօն. մայիս մէկի տօն, մայիս տասնըութի տօն, անդադար պարահանդէս, մինչեւ դեկտեմբեր։ Ու դեռ հաւկթախաղ, հաւկթապարահանդէս։ Հաւախաղ. պարահանդէս։ Ակլորախաղ. պարահանդէս։ Հաւնոց պարահանդէս։

Մեր դարը կանգնած է սրունքներու վրայ։ Ոտքերու դարն է։ Աւելի ճիշդ կ'ըլլայ ըսել չորքոտանիներու դարու մը մէջ կ'ապրինք։ Զորքոտանի՝ քանզի չորս ոտք պէտք է ունենալ մը կամ որ եւ է պար մը դառնալու համար։

Ուրեմն պարը ՑԵՆԱՐԱՆՆ է մեր բոլոր ձեռնարկութիւններուն։

Որ եւ է հանրային գործի յաջողութեանը եթէ վստահ չէք՝ ցանկացէք կոնակը ամենազօր փայլածոյն՝ պարահանդէսը ու յաղթանակը շահուած է։

Մտնենք մանրամասնութեանց մէջ։ Գիտէք բարեկամ մը, նոր ժամանած Փարիզ Մերսցեալ Նահանգներէն, տեղեկանալ կ'ըսէր

— Գիտական խիստ լուրջ խնդրի մը վրայ կը փափաքիմ բանախօսութիւն մը սարքել, սակայն, կը կասկածիմ որ չունենամ ունկնդիրներ։ Կը խորհիմ թէ ինչ պէտք է ընել բազմութիւն մը քաշելու համար

Տուի կեցող մէկը ըսաւ.

— Աստուած շատ քաշել շատ։ Աստ ալ խորհելիք բա՞ն է, մարդ Աստուծոյ։ Քու գիտական խիստ լուրջ բանախօսութեանդ եւ իր պարահանդէս մը փակցուր։

Ուրիշ օր մը, խումբ մը երիտասարդներ, կը խորհրդակցէին գեղարուեստական երեկոյթի մը գիները որոշելու մասին։ Իրենցմէ մին ըսաւ.

— Ժողովուրդ ունենալու համար խիստ աժան ընելու է գինը։ Երկու եւ հինգ ֆրանք։

Ուրիշ մը յայտարարեց վճռապէս.

— Միրելիս, եթէ մուտքը ձրի ալ ընես, անկարելի բան է որ բազմութիւն ունենաս։ Կը պնդեմ տեսակէտիս վրայ. պէտք է մեր գեղարուեստական երեկոյթը փակցնել պարահանդէսի մը։ Այն ժամանակ հինգ, տասը, տասնըհինգ ֆրանք կրնաս գին նշանակել եւ հարիւրէն հարիւր ունենալ քանի մը հարիւր հոգի։

Ու այսպէս պարը ցեց է, ձող է, գեբան է, սիւն է եւ կանգուն կը պահէ փարիզահայ կուլտուրական, լիբիքական, հասարակական կեանքի շէնքը։

Ու ընաւ մի զարմանաք եթէ վաղը միւս օր, թերթերու չորրորդ էջերուն մէջ հանդիպիք հետեւեալ յայտարարութիւններուն.

— Ժողով եւ պարահանդէս.

— Բաֆֆիի հարիւրամեակը եւ պարահանդէս։

— Վահան Մալէզեանի աղդօգուտ գործունէութեան յոբելեանը եւ պարահանդէս։

— Պատարագ եւ պարահանդէս։

— Դասախօսութիւն (Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ Ս. Հռիփսիմէ) եւ պարահանդէս։

— Վաւաշապուհ Արքունեաց արքայեան կը քարոզէ եւ պարահանդէս։

— Ցուցարկաւորութիւն եւ պարահանդէս

— Այց անծանօթ զինուորի դամբարանին եւ պարահանդէս։

— Անդրանիկի յուղարկաւորին բացումը եւ պարահանդէս։

— Սդահանդէս եւ պարահանդէս։

— Բժշկական դասախօսութիւն (նիւթ՝ պարամոլութեան վնասները) եւ պարահանդէս։

Դժբախտաբար կարելի չէ գիրքի մը, հանդէսի մը, տարեցոյցի մը կամ թերթի մը հրատարակութեան փակցնել պարահանդէսը, օգտուելու համար իր օժանդակութենէն։ Ահա այս անկարելիութեան պատճառով է որ հայ գրականութիւնը մնացած է անհեցուկ ու յամրաբար կը հիւծի, կը կքի։

Պարը ինչ բանի որ դպի անմիջապէս ոսկի կը հանէ դայն։

×

Անցեալներս ես ալ պարահանդէս մը դացած էի, դիտելու եւ լսելու համար։ Հեթանոս յորձանքի մը մէջ զոյգերը կը դառնային՝ ժայռի մը երաժշտական կարկուտին ներքեւ։ Այդ գեղարուեստական բարձրագոյն մթնոլորտին մէջ, կամայ ակամայ, ականջալուր եղայ շուրջ մը խօսակցութեանց, որոնցմէ լաւագոյն փունջ մը կ'ընծայեմ բացականերուն։

Քովս նստած էին երկու կին։ Մին ըսաւ միւսին.

— Սա կարմիր հագուստներով պարողը քանի՞ տարեկան է։

— Ինչ կ'ըսէ թէ երեսուն տարեկան է։

— Ատիկա ես ալ գիտեմ։ Երեսուն տարի առաջ, սակայն, քանի՞ տարեկան էր։

— Տասնըհինգ տարեկան մը չկա՞ր կ'ըսես։

Փոխեցի տեղս։

Մայր մը կ'ըսէր իր աղջկան.

— Աս գէր պարոնը հետդ պարած ատեն ի՛նչ կ'ըսէր քեզի.

— Կ'ըսէր որ զիս ճանչնալէ առաջ աշխարհը ճահիճ մըն էր իրեն համար։

— Ինչպէս յայտնի է խող ըլլալը։

Փոխեցի աթոռս։

Օրիորդ մը կ'ըսէր իր ընկերուհիին՝ ցոյց տալով պարող կին մը.

— Սա Թանգարանէ փախածը ո՞վ է։

— Հայրուստ Ասատուրեանին կինն է։ Լուվրի Թանգարանին մէջ գտեր են իրար։

Փոխեցի անկիւնս։

Տիկին մը կը հարցնէր օրիորդի մը

— Շատ կը սիրես հարսնութիւնը

— Ոչ, տիկին։ Ես հարսնուիլը կը սիրեմ։

Դարձեալ փոխեցի տեղս։

Ծանէօթ կին մը կը հարցնէր մարդու մը.

— Այս մասին ի՞նչ կը մտածէք

— Ես կնոջս պէս կը մտածեմ

— Իսկ ձեր կինը ի՞նչպէս կը մտածէ ...

— Մեր կնքահօրը պէս։

Թիչ անդին կին մը կ'ըսէր աղջկան մը.

— Աղէկ բաւական առաջ լսեցի որ Ալպէրին հետ ես եղեր։ Պէտք չէ շատ հեռուները երթալ անոր հետ

— Ոչ, շատ հեռու չգացի իրեն հետ. Մեր փողոցի թաղապետարանը գացինք ու ամուսնացանք։

Ցայնեկոյս երիտասարդ մը կ'ըսէր իր ընկերոջը.

— Լսեցի՞ր, Գեղամը Սիրանը փախցուցեր է։

— Սուտ է ու սխալ ...

— Ի՞նչպէս ..

— Սիրանն է որ Գեղամը փախցուցեր է։

Տիկին մը կը մտնէր ինծի.

— Խնդրանք մը ...

— Եթէ պարել կ'ուզէք, գժ. բախտաբար ուշէ մըն եմ։

— Ո՛չ. համեցէք ինծի բսել թէ ալ սրահէն հարցած պարող կնոջ մասնաւորներն մարդը իրականն է քնած ..

— Միակ բանը որ կնոջ չէ այդ կնոջ վրայ։

Կ'ուզէի մէկը չէ չեն դուրր Դիմացս կ'նկէ տասնըվեցամեայ աղջնակ մը ծանօթ բնատիպի մը ցուցարար. Կը հարցնեմ.

— Դու էր ալ հոս ի՞նչպէս մտար այս ճամբուն մէջ։

— Ոտքերովս։ Թաչելով։

— Շատ կը սիրէք պարը։

— Օ՜, երկար տարիներէ ի վեր։

— Քանի՞ տարեկան էք։

— Մայրիկս գիտէ ծնունդս։

— Մնած տասնըինդ քանի՞ տարեկան էիք։

— ՄԷկ տարեկան

— Կարծէք հայ մշակոյթի տարիք ունիք։ Այս պարահանդէսէն առաջ խօսուեցաւ. արդէն հայ մշակոյթի մասին ...

— Ես նոր կուգամ։

— Տեսանելի է ու հասկնալի։ Ի՞նչ կը խորհիք, սակայն, հայ մշակոյթի մասին ...

— Գիտէ՞ք ... ես ... այդպէս ...

— Այո, հասկցայ ... ես ալ այնպէս ..

— Համաձա՞յն էք ինծի ...

— Ոչ մէկ տարակոյս ...

— Որչափ ուրախ եմ, որ համամիտ էք ինծի ...

— Ներողութիւն, օրիորդ, սակայն ի՞նչ կէտի մէջ էր մեր համաձայնութիւնը ...

— Կէտի մէջ չէր ... հայ մաչիլու մէջ ...

— Ա՜հ, այո՛, այո՛ ... եւ համաձայն ենք։ Ի՞նչ օրինակելի տեսակէտ է այսպէս երկու հայերու համաձայնութիւնը, պարահանդէսի մը դաշն առջեւ։

Մեր այս իմաստալից տեսակցութիւնը վերջ գտաւ՝ որովհետեւ երիտասարդ մը մօտեցաւ օրիորդին ըսելով.

— Թումպա մը, օրիորդ ...

×

Եթէ օր մը — Աստուած մի արասցէ — չար դեւ մը, Բելիար մը, վերցնէ փարիզահայ հանրային կեանքին ՑԵՆԱՐԱՆԸ, աստուածառաք ՊԱՐԸ՝ այն ժամանակ իմական, արական, երգ, թատերգական, բարեսիրական, հայրենակցական, կուլտուրական, բոլոր միութիւններն ու ձեռնարկները կը կքին, կը փլին, կ'իյնան, կը քանդուին, կ'երերան, կը թափին, կը տապլին, կը քայքայուին, կը փլչուին, կը փոշիանան, կը կործանին.

Շէն փարիզահայ կեանքը մէկ օրէն միւսը կ'ըլլայ կատարեալ անի քաղաք մը։

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ԲԱԺԻՆԸ

ԾԻԾԱՂ ԵՒ ՄԻԱՄՏՈՒԹԻՒՆ

— • —

Մեր Շուշանիկը թէեւ մեծ է շուշանէն, բայց մեծ-աղջիկ չի կրնար բռնել տակառին, — հազիւ երեք տարեկան կայ։

Զոգեգալստեան տօնին, անցեալ Կիրակի, ժամ գնաց Սուրբիկ մայրիկին հետ, թաթիկը անոր քղանցքէն կախ։ Եկեղեցւոյն մէջ տեսաւ որ հսկայ մարդ մը խաչը հանած են։

— Ո՞վ է, հարցուց մեծ-մօրը։

— Յիսուս մանուկը, ըսաւ մեծ — մայրը։

— Շատ կը զարմանամ, հինգ ամիս չըներ Ծնունդը, բայց ո՜րքան մեծցեր է

×

Գլլանը աղուոր աչուկներով աղջնակ մըն է։ Թէեւ ոչ հարմնցաւ, քանի որ հազիւ չորս տարեկան կայ, բայց կը սիրէ օգնել իր մօրը։

Հոգեգալստեան տօնին օրը հիւրհիւրի վրայ՝ իրենց տունը լեցուեցան ազգականուհիները եւ դրացուհիները։ Տեսնէ՛ր Գլլանը, մօրը հետ կ'եկլկ'իջնէ, խոհանոց կը վազէ, հիւրանոց կը մտնէ, բանով մը մեծարելու համար պատուական հիւրերը։

Հիմա կարգը եկաւ թէյի սպասարկութեան, — անուշահոտ թէյը կը ծըխայ ծաղկազարդ բաժակներուն մէջ՝ ճիչդ ու ճիչդ խնկամաններու նման։

— Գլլա՛ն, աղջիկս, բռնէ՛ ափսէն եւ դուն հրամցուր, քեզ շատ կը սիրեն, քու հրամցուցածդ շատ յարգի կ'անցնի։ Ամէն հիւրի մէկ աչուկ մէկ բաժակ։ Միայն թէ առաջին աչուկը եւ առաջին բաժակը մեծին տո՛ւր։

Գլլան հասկցաւ իր պարտականութիւնը, ափսէն ձեռքը ներս մտաւ եւ կանգնեցաւ երեք մեծ-մայրիկներու առջեւ՝ ձիւնը իրենց գլխուն։ Շուարեցաւ, ետ դարձաւ գլուխը եւ կանչեց մօրը.

— Մայրի՛կ, չըլլամ-սխալիմ, ասոնց ո՞րն է աւելի տարիքով մեծ, երեքին ալ մազերը ճերմկած են ....

×

Սուրբիկը գիւղացի է, բաղձերու հայրենիքէն։ Բաց մըն ալ ինք, ճնոյլիկ, շատ-շատ ըսեմ՝ երեք տարու։

Հոգեգալստեան տօնին՝ հագաւ կարմիր սոլերը, դրաւ կանանչ գդակը եւ եկաւ Փարիզ, հին օրերու առջեւէ մը պէս։ Բայց չկարծէք թէ մինակ, — մեծ-հայրիկին հետ։

Մայրաքաղաքին գլխաւոր պողոտաներէն մէկուն վրայ, յանկարծ կանգ առաւ եւ ըսաւ մեծ հօրը.

— Պապա, տե՛ս սիրացուն՝ ճերմակ մօրը ձեռքին ...

Տեսածը ոստիկան մըն էր, որ ճերմակ գաւազանը վեր բռնած՝ ուղղութիւն կուտար ինքնաշարժներուն։

×

Անցեալ կիրակի, տօն ըլլալուն, ինչե՛ր, ինչե՛ր պատրաստեց Գանդուրին մայրիկը, — արդար իւղով, հաւկիթով և շաքարով պատրաստուած կարկանդակի տեսակ մը, որ երբ ուտես՝ մատներդ ալ հետը կ'ուտես, — չամիչով, չարմաղ ալիւրով եւ կարագով կարկանդակ մը, որ վարդի ջուրով ալ օծուած էր վրայէն, միայն թէ քիչ մը այրեցաւ, գոյնը աւրուեցաւ։ Մայրիկը, խելացի կնիկ, այրածը յայտնի չընելու համար՝ շաքարի փոշի ցանեց վրան, — Գանդուրին ալ ուղա՜ծ բանը։

Մամա, ըսաւ մխիթարական ձայնով մը, հայրիկը կը նեղանայ քեզի որ, երբ Վարդուշ մօրքուրին հետ խօսքի բռնուիս՝ անպատճառ կ'այրես եփածդ։ Աղէկ վերջ, երբ նորէն ալ ըրես, շաքար ցանէ վրան, ամենեւին յայտնի չըլլար, հայրիկը չուտէ՝ ես կ'ուտեմ։

×

Բրուլ ձախաւեր է քիչ մը, հինգ տարեկան է արդէն՝ բայց շիտակ քալել չի գիտեր տակաւին։ Կամ ոտքը պիտի սահի եւ գետին իյնայ, կամ գլուխը դարձուցած ատեն՝ պիտի զարնէ դրան բռնակին։ Այդպէս ալ եղաւ երէկ, — ճիշդ ճակատին զարնուեցաւ դրան բռնակը, եւ այնքան ուժգին՝ որ ամուլէն փիսիկը վախցաւ ու փախաւ։ Բրուլին լացը հոգ չէ, ճակատին վրայ ուռնկի պէս ուռեցք մը բուսաւ։ Բարեբախտաբար մայրիկը օգնութեան հասաւ։ Մետ մը շոգոլա տըւաւ որ ուռեցքը անցնի, — եթէ ուռեցքը չանցաւ, լացը կտրեցաւ։

Կիրակի, Բրուլ կենդանաբանական պարտէզ գնաց մօրը հետ։ Ուղտ մը տեսաւ, առաջաւ ալ՝ մղկիթի մը գմբէթին պէս կռնակին վրայ։

— Մաքէ՛, ըսաւ, այս ուղտը ո՜րքան սաստիկ զարկած ըլլալու է կռնակը պատին, որ այդքան խոշոր ուռեցք է բուսեր։

×

Ժիժի, — բուն անունով Ժիրայր, բայց կ'ըսեն Ժիժի՝ որովհետեւ շատ կը խօսի, թէեւ բերանը պզտիկ, ինք ալ պզտըրիկ, հինգ տարի չես տար, — կիրակի Սաքըէ-Քէօր կաթուղիկէին զանգակատունը բարձրացաւ ... հօրը թեւերուն վրայ։

Հայրը, պահ մը դիտելով Փարիզի համայնապատկերը, որ փռուած էր իրենց առջեւ, հարցուց.

— Հը՞, Ժիժի՛, ո՞ւր է մեր տունը, կրնա՞ս գտնել ...

Ցանկարծ տեղատարափ լաց մը բռնեց Ժիժին, աղիողորմ եւ սրտաճմլիկ լաց մը, որ արմանք-զարմանքի մատնեց հայրը։

— Ի՞նչ եղար, Ժիժի՛ ...

— Հայրի՛կ, բոլոր տուները փլած՝ գետին պառկած են, հիմա որ մեր տունն ալ փլած է, մայրիկս ի՞նչ կ'ընէ փլած տունին տակ ...։

ՊԱՊԻԿ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ

«ՏՈՒՆԷՐՈՒ ԵՐԳԸ»

(Քերթուածներ)

Ցուրտոյ Հունձքը ահաւասիկ:

Երիտասարդ բանաստեղծ մը, Մ. Իշխան, որ կը ներկայանայ ներշնչումի ինքնատիպ բխումով.

Ամբողջ հատորը նուիրուած է տուներու երգին: Քաջութիւն է իրապէս, երբ խորհինք որ բանաստեղծութիւնը, երկար ատեն, երգելու համար ուրիշ նիւթ չունէր՝ բայց եթէ սէրը, պլպուլը, լուսինը եւ աղջկան մը շրթները:

Բայց ի՞նչ է տունը:

Որքա՞ն բարդ է մարդկային հոգին, — կ'աշխատինք արտայայտութեան անհուն գիրքին եւ բազմազան եղանակներ գտնել, որ կարենանք պարզել մեր զգացումները եւ մտածումները: Եւ սակայն ճիշդ չէ ըսել թէ մարդկային հոգին կը ջանայ միայն բացուիլ, արտայայտուիլ, կամ ցուցադրել իր ներքին ալեկոծութիւնը: Որոշ ձգտում մը եւս կայ ծածկելու, պահելու — ատիկա կը կոչուի refoulement — [illegible] կը խօսի միայն սեռային նեղմղումի մը մասին, որ մէկ երեսն է այդ ընդհ. երեւոյթին: Նեղմղումը մենք կը գտնենք ոչ միայն ընկերային կեանքի արտայայտութիւններուն, այլ եւ կենսաբանութեան մէջ, ոչ միայն մարդոց իմացական կեանքի երեւոյթներուն, ախտաբանական կամ ոչ, այլ եւ կենդանիներու բնազդային արտայայտութիւններուն մէջ: Եւ ոչինչ կայ զարմանալի, եթէ տունը կը նկատենք նեղմղումի պահարանի մը, — տուն ուր մարդկային հոգին մերկ է քիչ մը աւելի, եւ երբ դուրս կ'ելլէ՝ կը ծածկէ իր մերկութիւնը, կը ներկայանայ տարբեր արտայայտութեամբ մը: Այս է պատճառը, որ [illegible] անձնական զգացումն կը գնէ [illegible] կազմութեան մէջ: Մեր ամէն օր յիշատակով մը կը հարստացնէ տունը, — հետզհետէ տունը կը դառնայ ապրող բան մը, կը ստանայ կենդանութիւն՝ վերապրեցնելու ձեւով մը նախահայրերու ժառանգութիւնը, կը հագնի գոյն մը մեր [illegible] անձնաւորութեան սիրած գիծերէն՝ անբաժանելի դարձնելով զայն, եւ այսպէս տունը կը զարգացնէ ընտանեկանութեան զգացումը: Վերջապէս տան մէջ, բնական՝ կան յիշատակներու կուտակումով, կը զօրանայ մեծ հաւաքականութեան [illegible] կեանքի սէրը.

Այս վերլուծումով՝ տունը ամուլ կա՛յ մըն է ենթակայական եւ հաւաքական արտայայտութիւններու, — սիրտերը եւ մինչեւ քաղքենի զգացմունքը կարգին [illegible] տունը այն բնակարանն էր, որ խոյս կուտար գէպի մենութիւն, քիչ մը ծաւ կ'առնէր իր [illegible] ինքնամփոփ՝ կը սիրէր նրան [illegible]: Այդ տիպարի տուները իրենց ամէնէն երջանիկ օրերը ապրեցան ռոմանթիք շարժումէն վերջ:

Բոլորովին տարբեր է, սակայն, հայկական տունը, — քիչ մը ռոմանթիք, ու նաեւ միսթիք, հայկական տունը դամբարան մըն է հին յիշատակներու, (տառապողն է, որ բոլոր ուրիշներէն աւելի կ'ապրի յիշատակներով), ապաստան մըն է ազգային ինքնատպութիւնը պահպանելու համար: Բայց հայկական տունը, հիմա տարագիր, դպրոց է, եկեղեցի, պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն: Այդպէս ալ կը նկարագրէ զայն Մ. Իշխան:

ԱՐՈՒԵՍՏԸ. — Երիտասարդ բանաստեղծը կը շարժէ իրապաշտ վրձին մը, որ ազնուական գեղեցկութիւններ կը ստեղծէ եւ խորութիւններու տարտամը կուտայ:

Իրապաշտութիւնը, մեր վէպին մէջ, յուսախաբ ըրաւ մեզ իր trivialisme-ով: Անոնք որ, Արփիարեանի, Բաշալեանի կամ Զօհրապի վէպը վերստեղծելու պատրանքը տալով պահ մը (բայց այդ վէպին ծագումն ու վարդապետութիւնը տարբեր մտահոգութենէ մը կուգային), ուզեցին պատկերացնել մեր օրերու խոնարհ խաւերը, այնքան իջան վար, որ վէպերու յատկանշական «Ներքին մենախօսութիւնը» դարձաւ կախտոչային: Կը խորհիմ որ բանաստեղծութիւնը, իբրեւ ազնուական սեռ, թերեւս կարենայ վեր բարձրացնել իրապաշտութիւնը, մաքրել անոր վրձինը գռեհկութենէ: Մ. Իշխանի մաքրապաշտութիւնը այդ յոյսը կը ներշնչէ իր իրապաշտ արուեստին ապագային համար:

ՏԱՂԱՉԱՓՈՒԹԻՒՆԸ. — Պէտք է ողջունել որ նորերուն մէջ, ահա, կը յայտնուին տաղաչափ բանաստեղծներ. Ալ ձանձրացեր էինք կարդալով տողատուններ, որոնք կը կաղային տողէ տող: Այսուհանդերձ, — մեր այս նշմարին մէջ կարելի չէ ծանրանալ աւելի, — պէտք է արձանագրել որ Մ. Իշխանի տաղաչափութիւնը սրբագրութեան կարօտ տեղեր ունի: Համամէջ հատած վանկերու սահմանը կը յենու յառաջատուական օրէնքներու, որոնք, դառն է խոստովանիլ, չեն յարգած նոյնիսկ մեր լաւագոյն տաղաչափերը: Դարձեալ ունինք ձայնաւորներ, շեշտուոր եւ անշեշտ, որոնք հոգածութիւն կը պահանջեն՝ գործածուելու համար իրենց տեղը, մանաւանդ հատածներու վերջաւորութեան ժամանակ, խուսափելու համար hiatusներէ: Նոյնպէս սխալ է կարճ գոյականի մը կանակը դնել քառայարկ ածական մը: Եւ վերջապէս կանոնաւոր վանկաչափութիւն իսկ չի կրնար ներդաշնակ ըլլալ, երբ հատածները շատ անկախ են իրարմէ, — այս պարագան դիւրին կը դառնայ մանաւանդ հնգոտնեայ քերթուածներու մէջ: Երբ առաջին տողին վրայ 5 վանկը կազմուած է նախ կարճ, ապա երկար երկու բառով, երկրորդ տողին վրայ կարելի չէ կազմել նոյն 5 վանկը նախ երկար, ապա կարճ բառերով: Մենք ասոնք կը մատնանշենք իբրեւ ընդհանուր թերութիւն, յատուկ մեր բոլոր տաղաչափերուն:

Մ. Իշխան ընդհանրապէս յաջող տաղաչափութիւն մը ունի, — իր վրիպումները աննշան են:

ԼԵԶՈՒՆ. — Մաքուր, պերճ, զուտ նեղ լեզու մը ունի Մ. Իշխան, եւ սակայն չեմ կրնար չարձանագրել հետեւեալ թերութիւնները. —

1. — «Երկակենցաղ» լեզու կը կոչուի, երբ արեւելահայերէնի եւ արեւմտահայերէնի իրարու հիմնովին հակառակ օրէնքները կը գործածուին յօդուածի մը մէջ անխտիր: Օրինակ, արեւելահայերէնի ազդեցութիւն է (թէեւ սխալ գործածուած) ըսել (էջ 17).

Եւ եղեղէն ձիուն վրայ գրկեց ԻՐԵՆ
ու բացուց...

Լեզուին գեղեցկութիւնը կը կայանայ ճիշդ ինքնատպութեան մէջ:

Դարձեալ արեւելահայերէնի ազդեցութիւն է ըսել արնահոս (էջ 21), ոտնաբոբիկ (էջ 47), — եւ [illegible] անգիտանալ որ հայերէնի մէջ արնահոս բառ գոյութիւն չունի, ոչ ալ ոտնաբոբիկ, այդ բառերը հրէշային կազմութիւն մը ունին, հայերէն քերականութեան օրէնքներուն բոլորովին հակառակ:

Սխալ է նոյնպէս գործածել կորած (կորսուած) եւ նման խորթ ձեւեր:

Տպագրութիւնը գեղեցիկ է, բայց զերծ չէ վրիպակներէ, (վրիպա՞կ է արդեօք, թէեւ քանիցս կրկնուած, հոտը զոր պէտք է գրել հոդ, հոն ուր բոյր նշանակութիւն չունի անշուշտ):

×

Ընդհանուր տպաւորութիւնը հաճելի է եւ սփոփարար: Կ'ուրախանամ, որ ահա կը հասնին նորերը, արդէն իրենց նայուածքը լեցուն խորութեանց հանաչումով, արդէն իրենց շարժումի տպաւորիչ՝ տաղանդով ու շնորհով:

Մ. Իշխան գեղեցիկ խոստումներ կը բերէ հայ բանաստեղծութեան: Վաստակը խորք ունի, միւս կողմէ կը մատնէ ձեւի, ինքնատպութեան որոնում մը:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹԻՒՆ - ՎՐԷԺ

Ամէնէն գեղեցիկ յոյսերը ոչնչացընող սխմոր դիպուածներէն մէկուն հետեւանքով, Պէն Օմար մէկ օրէն միւսը վրայ տուաւ տասը նետելիքի բաւոց բազմհարուածեան հրացանի յատուկ փամփուշտները, զոր աննկարագրելի բարեպաշտութեամբ մը գաղտնի պահած էր: Անգլիական գաղթային բանակին մէջ տասներկու տարի ծառայելէ վերջ ահա այսօր վաղը իր հեռաւոր հայրենիքը պիտի մեկնէր: Բայց այդ սխմոր դիպուածը իր չարաղէտ դերը կատարած էր: Ըստ սովորութեան խուզարկուած էր իր գոյքը եւ մէջտեղ ելած էր փամփուշտի իր տեսակ մը գողութիւնը: Հիմա, թէ շղթայակապ բանտարկութիւն կար, թէ հանգստեան թոշակի կորուստ:

Բնիկ սպան պահ մը վարանեցաւ, այն միտքով թէ արդեօք տեսնելու շպարնէ՞: Սակայն վարանումը երկար չտեւեց, ըրաւ ինչ որ պէտք էր ընէր — ձերբակալել տուաւ Պէն Օմարը.

Յաջորդ առաւօտ, արդէն իսկ իր զօրագունդին հրամանատար գնդապետ Հուայթլիի առջեւ կը գտնուէր դժբախտ ... չարագործը:

Բայց, ճիշդ այդ միջոցին, Հուայթլի կարծես իր պաշտօնական սենեակին մէջ չէր, այլ միտքովը խորաթափանց սուզուած էր Գուա Գաբռնուի բլուրին շուրջ, զոր գրեթէ տասը տարի առաջ արիաբար պաշտպանած էր ապստամբներու դէմ իր վաշտէն մնացած ափ մը բնիկ զինուորներով: Ամէնէն սարսափելի գիշերն էր իր արդարեւ սարսափներով ոչ աղքատ զինուորական ասպարէզին, ու երբ այսօր, աւելի հանդարտ ժամանակի մը մէջ, զօրագունդի հրամանատար եղած է, կը պարտի զայն Պէն Օմարի, որ զինքը այն սեւ գիշերուան մէջ իր սեփական մարմինով պատնիշած փրկած էր, երբ մահը մինչեւ տասներկու անգամ իր ոսկրոտ ձեռքը երկարած էր իրեն, ողջերու աշխարհէն խլելու համար զինքը: Այո, կը յիշէր, [illegible] կը յիշէր դեռ ապստամբներուն ղողանացած հորդանը դէպի ինքը, տեսնելու Սպիխալը ... Հուայթլի անդուլ կը շփէր իր քունքը: Շատ խօսող մարդ չէր ինքը, այլ գործի մարդ եղած էր միշտ, բայց այսօր ... Եթէ Պէն Օմարի վարմունքը, գողութիւնը, անտես կամ անպատուհաս թողուր, միւս բնիկները փամփուշտի գողութիւնը իբրեւ արտօնուած համարձակուած բան մը պիտի չնկատէի՞ն արդեօք, եւ անհատական ու եւ է գժտութիւն բանակի հրացանով պիտի չըմաքրէի՞ն արդեօք: Շատ բնիկներու այս կերպով, այս պատճառով կախաղան հանուիլը տեսած էր արդէն շատ անգամ.

«Իրաւ որ քեզ պէտք է զինուորական ատեանին յանձնեմ, Պէն Օմար», ըսաւ վերջապէս Հուայթլի: «Բայց», վեր բարձրացուց անոր յանցապարտութեան տախտակը եւ կտրեց նետեց զայն, «Կ'ուզեմ որ այս գործը թաղուի: Կրնաս վաղը հայրենիք մեկնիլ.. Ինծի նայէ, հարիւրապե՛տ Իսն Քառում», զգուշացնելով իր օգնական սպային, «զօրապունդ գնա՛ եւ յայտարարէ ի լուր ամէնքին, թէ որու քով որ գողցուած կամ պահուած փամփուշտ գտնուի, անողորմաբար պիտի յանձնուի իսկոյն զինուորական ատեանին: Շնորհակալութիւն»:

Հուայթլի խնդաց, երբ մինակ մնաց: «Այս արեւադարձային երկիրներուն մէջ իրաւ որ շատ շուտով ջուր կը կտրի մեր՝ Եւրոպացիներուս ուղեղը: Բայց, ինչ ալ ըլլար, չէի կրնար պատժել զայն. ո՛չ, Պէն Օմարը...»

«Սահիպ, Պէն Օմարն է», պոռաց Հուայթլիի սպասաւորը երկիւղած պատկառանքով, իրիկունը ուշ ատեն, իր ծամածուռ բնիկի դէմքը գնդապետին ցոյց տալով դրան առջեւ:

Հուայթլի զարմանքով անոր երեսը նայեցաւ: Չէր կրնար հասկնալ թէ այդ մարդը դեռ ինչ կ'ուզէր: Իր թուղթերը կանոնաւոր կերպով պատրաստուած էին եւ երեք ամիս հանգստեան թոշակն ալ կանխաւ վճարուած էր իրեն, որով ամէն ինչ կարգին էր զինուորական ասպարէզին տեսակէտով: Ալ ի՞նչ կ'ուզէ:

«Ներս թող գայ»:

Պէն Օմար շիլ մը սպասաւորին նայեցաւ: Ու երբ այս վերջինը իր ետեւէն դուռը գոցեց գնաց, ըսաւ մեղմօրէն.

«Փամփուշտներս, Սահիպ... Կ'աղաչեմ, ինծի տուր զանոնք»:

«Զա՛ր սատանայ», ըսաւ Հուայթլի, բարկութիւնը ձայնին մէջ զսպելով «Անկէց աւելի անպատկառ անհեթեթութիւն չըլլար, սատանի բան տեսած չեմ ես: Չի բաւեր որ քու գործդ խեղդեցի, հիմա երես ունիս փամփուշտները ետ պահանջելո՞ւ»:

«Պէտք է ունենամ զանոնք», ըսաւ Պէն Օմար հանդարտօրէն: «Ճակատագիրը ինծի դէմ ելած ըլլալուն համար, պէ՞տք է որ մեռնիմ առանց ընտանիքս տեսնելու: Փամփուշտներս ինծի տուր, Սահիպ, բոլոր ունեցածս անոնք են»: Եւ պահանջումի ձեւով ձեռքերը երկարեց:

«Փամփուշտները քեզի չեն պատկանիր, այլ թագաւորին»:

«Թագաւորը հարուստ է, Սահի՛պ, ու ես աղքատ մարդ մըն եմ: Թշնամիներս ինծի կը սպասեն թակարդ լարած, եւ ես ուրախ եմ որ չմեռած պիտի ողջագուրեմ կինս, զաւակս: Այդ փամփուշտներուն շնորհիւ թերեւս կարենամ տունս հասնիլ, որովհետեւ, դուն գիտես արդէն, Սահի՛պ, ես նշանաւոր մըն եմ»:

«Ըսէ ինծի ճշմարտութիւնը, Պէն Օմար: Երկուքիս մէջ պիտի մնայ, եւ բարի մարդիկ, մեզի պէս բարի ընկերներ կրնան խօսիլ սիրտէ սիրտ. Ի՞նչի պիտի գործածես փամփուշտներդ»:

«Եղբայր մը ունէի, Սահիպ, որ կը նայէր մեր տունը եւ մեր ունեցած քիչ մը հողը: Պիտի ամուսնանար: Նշանածին ծնողքին արդէն, ինչպէս մեր սովորութիւնն է, վճարած էինք ծախքը հարսնիքին համար, թէեւ աղքատ մարդիկ ենք, եւ ահա աչք տնկեց Մուհամմէտ Խան — Օմար այս անունը տուած ատեն, գնդապետէն պատկառելով, չթքաւ — եւ «Եղբօր նշանածը իրեն կին պահանջեց: Ան հարուստ է եւ աղջկան ծնողքն ալ համաձայնեցին զինքը այս կերպով: Բայց աղջիկը իմ եղբայրս ուզեց, չէր ուզեր Մուհամմէտը ու պաղատեցաւ եղբօրս որ միասին փախչին: Մուհամմէտ Խան շատ բարեկամներ ունէր.. Եղբայրս ձեռքէն եկածը ըրաւ դժբախտութեան առաջքը առնելու համար, բայց վերջապէս ի՞նչ կրնար ընել իր հին հրացանովը իր կողմը ցցուած վեց նոր հրացաններուն դէմ: Ութ գնդակ առաւ մարմնին մէջ եւ ինկաւ մեռաւ, իր թշնամիներէն երկուքը տեղն ի տեղը սատկեցան եւ երկու ուրիշներ ալ անդամալոյծ եղան ... Բայց Մուհամմէտ Խան կ'ապրի ... Բանակին մէջ ծառայած տարիներս, այդ ապիրատ Խանը կտոր կտոր գողցաւ մեր հողը, եւ ես պարտաւորուեցայ թագաւորին ինծի տուած վարձքը ամբողջ տուն ղրկել, որպէսզի եղբօրս կինը, իր զաւակները եւ իմ ընտանիքս անօթի չմեռնին: Աչքիս թարթիչներովս դրամ խնայելով, որպէսզի կարենամ հին հրացան մը գնել, որ բանակի յատուկ փամփուշտով միայն կը բանի: Բայց փամփուշտներս ձեռքէս առին, դէմը արծաթ ալ կ'չունիմ, չեմ կրնար անոնցմէ գտնել ուրիշ տեղ. Ուստի, Սահիպ, կ'աղաչեմ: Ահա, հայրերուս տունը կը վերադառնամ: Պարտաւոր եմ ընտանիքս պաշտպանել եւ անիրաւուած կոտորուած եղբօրս վրէժը լուծել, որովհետեւ դուն գիտես արդէն, Սահիպ, մեր երկրին մէջ ոչ օրէնք կայ ոչ ոստիկանութիւն, այլ մեծերուն քմահաճոյքը միայն, որով կը չարչարուին մեզի պէս աղքատ մարդիկը: Մեղք կ'ըլլայ ինծի, Սահիպ»: Դարձեալ երկարեց երկու ձեռքերը: «Սահի՛պ, տասը փամփուշտ միայն, թագաւորը շատ ունի: Եթէ ես չունենամ, կը մեռնիմ — եթէ տաս ինծի, թերեւս կարենամ տեսնել ընտանիքս, եղբօրս վրէժը լուծել եւ կեանքս տակաւին ժամանակ մը պահել...»: Կեցաւ: Դէմքը հալած մաշած, շատ մը խորունկ խորշոմներ ակօսաւորած էին զայն: Դէմքն էր մարդու մը՝ որ տարիներով իրեններուն համար տառապած էր, որ գիշերներ անքուն վրէժի յորձանքը ծառացած էր, եւ հիմա նորէն գիտէ թէ իր կեանքը եւ իր սիրելիներուն կեանքը միմիայն իրմէ կախում ունի...

Հուայթլի մտախոհ առջեւը կը նայէր: Կը ճանչնար կ'ըմբռնէր Պէն Օմարը եւ անոր ցեղը, որոնք անիրաւուածներու, նախատինքներու յատուկ խառնուածքի մը ճանճանակն [illegible] ազատուած, կը [illegible] շատախօսութիւն. Այսպիսի անիրաւուած մարդոց օրէնքը [illegible] վրէժը լուծել եւ լինեն [illegible] անարգուած պատիւը դարմանել: Հուայթլի միտքովը կը տեսնէր Պէն Օմարը, թէ ինչպէս միս մինակ գիշեր մը պիտի սողէր իր տունը, ուր լքուած նախատուած կիներ եւ փոքր զաւակներ ցանկանալով կը ցանկային իրենց պաշտպանին վերադարձին: Հուայթլի դարձեալ միտքովը կը տեսնէր Մուհամմէտը, ժպիրհ ցեղապետը, որ յոյսը պատուէին բարեկամներուն վրայ դրած, ծիծաղելով կը սպասէր ի նպաստ իրեն անձնական հակառակութեան վերջանալուն, Օմարի ալ սպանութեամբ՝ ամբարիշտ ձեռքով յափշտակելու անտէր անպաշտպան ընտանիքին բոլոր ունեցածը. Հուայթլիի կերպարանքը կը մատնէր երկմտեայ մտածմունք մը, երբ յանկարծ ոտքի ելաւ, քալեց տուաւ դէպի իր գիշերոցը եւ անկէց առաւ բազմհարուածեանի յատուկ տասը փամփուշտ:

— «Աղէկ նշան առ, Պէն Օմար», տուաւ զանոնք անոր, «Եւ Աստուած հետդ ըլլայ»:

Պէն Օմարի աչքերը փայլատակեցին, երբ թանկագին ընծան կը ծածկէր գօտիին պատառին մէջ:

«Քու Աստուածդ միշտ իր պաշտպան ձեռքերը վրադ պահէ, Սահիպ», ըսաւ ան կերկերաձայն եւ մանկօրէն երջանիկ ծիծաղ մը զարկեցաւ անոր դիմագծերուն վրայ, յետոյ պրկուեցաւ իր նիհարցած դէմքը, երկար շարժումով ողջունեց եւ խորին մեծարանքով աներեւոյթ եղաւ գիշերուան մէջ...

«Սպայ մը աւելի աւելի չէր կրնար օրինապանց գտնուիլ», ըսաւ Հուայթլի, եւ ձեռքովը [illegible] մը լեցուց, գաւաթը բռնեց լոյսին դէմ, մէկ ումպով պարպեց առաջ: «Ի՞նչ պատիժ կրնայ գալ, երբ կառավարութիւնը իմանայ .. Սպանութեան գործակի՞ց ... Բայց մարդկայնական պարտականութիւնը ... Ի՞նչ կը հասկնան ուրիշները Արեւելքի եւ անոր բնիկներուն գործերէն...»:

Գերմ. թրգմ. ** ՀԱՅՆՑ ԳԷԼՔԸՐ

Տունէր տարագիր

Արեւծագի ոսկեծամ ճառագայթներն առաջին
Քաղաքի հօծ տուներէն ճալս ա՛յն խումբին կը կանչին,
Որ դուրսն ազատ կըննիրէ դալարիքին մէջ զարնան՝
Մեկնելու մեռ Քաղցած կառախումբի մը Եման
Անանց Յովէն, ամէն օր, արեւծագին հետ յանկարծ
Դղրդագին կը սուրան շոգեկառքեր արընթաց,
Մուխի ամպեր խառնելով այդ տուներու ծխան.
Գամուած հողին, միշտ անշարժ, բայց յոյսերու լուռ գերին՝
Տուներն այնտեղ կը յառին կարօտաբաղձ աչքերով
Իրենց այնմա՞ն հարազատ փախչող խումբին անխռով,
Եւ բողոքի արտէն ներս կ'արձագանգէ ընդերկար
Հեռուն մարդ սայլերուն սրտամաշ թիւնը միայն
Ի տես ամէն գնացքի՝ տանկներն այդ տարագիր
Անզօր սենծով կ'երազեն նոյնքան լուսայիր,
Հանդիսաւոր այշաւներ բլուրներու կողն ի վեր,
Ոսկի դաշտեր, նո՛ր աշխարհ եւ կապտաւուն ծովակներ...
Օրերն անվերջ կը սահին անվերադարձ եւ ունայն,
Բայց անոնք միշտ, Քարացած կառախումբի մը նման,
Տարաշխարհիկ վայրերու երազանքով սրտառեղ՝
Կարծես կայան գաղտնօրէն, ծաղիկներուն մէջ, այնտեղ...:

Մ. ԻՇԽԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (81)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Մեզ պիտի ընդունի՞ն, — ընկերոջ խօսքը լրացուց Լեւոնը, — բայց ցերեկով դուրսն ալ չենք կրնար մնալ, ճար մը ընելու է.

— Գէշ աղէկ, նորէն Բերդակի մէջ մնալու ենք, թէեւ չեմ գիտեր թէ ինչպէ՞ս — գլուխը մեղաւորի նման կախած ըսաւ Թոփալ Սատանան:

— Տօ, Սատանայ, չլսեցի՞ր, թէ գեղացիք ինչեր ըսին: Ես անոնց բոլորին ալ... — նախադասութեան վերջին մասը կուլ տալով պատասխանեց Առիւծ Գեւօն:

Լեւոնը ճամբու եզր ժայռի մը վրայ նստած, գլուխը ձեռքերուն մէջ առած կը մտածէր: Մէկ ժամէն լոյսը կը բացուէր: Ձերբաստ երթալու մասին այլեւս խօսք չէր կրնար ըլլալ: Սակայն, պարզ էր եւ այն, որ դուրսը չէին կրնար մնալ: Ջրաղացը ճամբու վրայ, մեր երեք բարեկամներուն համար ապահով ապաստանարան մը չէր կրնար ըլլալ: Մինչդեռ Առիւծ Գեւօն եւ Թոփալ Սատանան դժկամութեամբ կը համեմատէին Բերդակցիներու նախկին սրտաբեկ ընդունելութիւնը քիչ առաջուան թշնամական վերաբերմունքին հետ, Լեւոնը, տառապէն, կը հասկնար գիւղացիներու հոգեկան վիճակը:

Բռնաբարուած, խուճապահար ժողովուրդ մը ամէն անդթութեան ընդունակ է. դառնութիւնը չէ որ կը գործէ անոր մէջ, այլ զուտ անասնական բնազդը, ինքնապաշտպանութեան կոյր զգացումը: Լեւոնի համար պարզ էր որ այդ հոգեկան վիճակը կ'ապրէին ոչ միայն Բերդակցիք, այլեւ Վասպուրականի ժողովուրդի մեծամասնութիւնը: Սակայն, Լեւոնի այդ եզրակացութեան յանդիմը եւ ոչ ալ միւս երկուքի բարկութիւնը որ եւ է կերպով կրնային օգնել եղած վիճակը բարելաւելու: Հրամայական պահանջ մը կար մէջտեղ՝ թաղնուիլ տեղ մը, ցերեկը ապահով կերպով անցընելու համար: Բայց թէ ո՞ւր եւ ի՞նչպէս, այդ մասին ոչ մէկը միջոց մը կրնար ցուցնել:

Հաւանական է, որ քառորդ ժամէ աւելի հոդ նստած մնացին մեր երեք բարեկամները, երբ Սատանան վիզը առաջ երկարած՝ հայեացքը կեդրոնացուց մութ զանգուածի մը վրայ, որ գիւղի կողմէն ձիւնի վրայէն գլորուելով դէպի ջրաղացը կուգար:

— Կարծեմ մէկը էս կողմը կուգայ, — փսփսաց Թոփալ Սատանան՝ մատնացոյց ընելով գիւղի կողմը:

— Հա, տօ, իրաւ, բան մը կը շարժի, տօ գէլ է...

Երեք ընկերները ոտքի ցատկած՝ ուշադրութեամբ կը հետեւէին ձիւնի վրայ շարժող մութ ստուերին, որ մօտենալով մարդու ձեւ առած էր:

— Արդեօք ո՞վ կրնայ ըլլալ, — ինքնիրեն խօսեցաւ Գեւօն՝ հրացանը պատրաստ բռնած:

— Վայ, Ցօվակ ապերն է, — ուրախացած բացականչեց Սատանան, երբ ծերունին դժուարութեամբ ձիւնի մէջէն քալելով բաւական մօտեցեր էր մեր բարեկամներուն:

— Ալմաստ մօրքուրի մարդը, էն տուրհանդակ պառաւը, որ նամակը տարաւ, պարոն Լեւոն...

Լեւոնը յիշեց Ալմաստ մօրքուրն ու անոր դժբախտ պատմութիւնը: Ծերունին աճապարելով հասաւ փախստականներուն մօտ:

— Աստուած ձեր բանը յաջողէ, — յայտնապէս յուզուած, ծանր ծանր հեւալով ըսաւ Ցօվակ Ապերը, — վայ թէ ձեզ չգտնայի... անոնք մնան, ոտքերս կը զօրէ՞ն որ ժիր ժիր քալեմ... Քոռանան մեր գեղի մեծաւորները:

Էս օր Բերդակայ նամուս տանսատակ տուին... Վախ, ցրտին փէտ կտրեցաք . Լըթանք, լըթանք, պառաւս աչքը ճամբուն՝ կը սպասէ... «Այ մարդ» ըսաւ պառաւս, «որ ազգութեան մարդիկ են չըրես, հարամ էղնի կերած հացը, մէկ էլ էս տան շըմքէն ներս չմանաս»...

Հա, պարոն Լեւոն, պառաւս զօռ պառաւ է... Ըհըմ, փառք Աստուծու անկէ վախցողը չեմ ... մենք ալ քոյլ ունինք մեր գլխուն ... բայց կին արմատը թարս կ'եղնի... որ մէկ բռնէր բանայ ... էրթանք, էրթանք, լուսը էս է կը բացուի ..

Ցօվակ Ապերը առաջ ինկած՝ գիւղի շուրջը մեծ շրջան մը ընելով, աննկատելի կերպով մեր բարեկամները առաջնորդեց իր տունը որ, ինչպէս նախօրօք ըսած ենք, գիւղի ամէնէն վերի կողմը կը գտնուէր, գրեթէ առանձնացած գիւղի խմբաւորումէն անկէն: Իրօք, տան սեմին վրայ նստած՝ Ալմաստ մօրքուրը կը սպասէր: Մեր մօտեցող բարեկամները տեսնելով՝ անխօսուկ տեղէն բարձրացաւ պառաւը, առաջնորդեց զանոնք ախոռի սաքուն, որ նոր աւլուած էր եւ թաղիքներ փռուած:

— Վայ, քէօռանամ, էս ի՞նչ հալի ինկաք, — ձեռքերը յուսահատօրէն տարուբերելէն Ալմաստ մօրքուրը կը դառնար հիւրերու շուրջը, — քսա մարդ, բուխերիկը թէժէցուր, փետի նման կեցեր ես որ ինչ... կացայ (չոր տերեւ) նետէ բուխերիկի մէջ, ցախ դիր ... Վախ վախ վախ, ես ձեր ցաւը տանիմ, փետացեր էք...

Հակառակ Լեւոնի եւ ընկերներու ընդդիմութեան, Ալմաստ մօրքուրը ազինձով ջուր բերաւ, տաք ջրով անոնց ոտքերը մաճեց, միեւնոյն ժամանակ պատմելով գիւղի մէջ կատարուածները:

Անոր պատմածներէն իմացան մեր բարեկամները, որ երկու օր առաջ մութ ու լուսին գիւղը շրջապատուած էր քաղաքէն եկած զօրքով: Ամէն տուն խուզարկած՝ շատեր ծեծած ու քահանան ու 7 երիտասարդներ ձերբակալած էին ու հետերնին քաղաք տարած:

— Կայէնի կտտոցը բռնէ ջեռ ջկըր խէղ Գործադիր Գրիգոր, — կը շարունակէր Ալմաստ մօրքուրը, — պեմու բաղ տուեկս... էս քէօ պատանք կաբիմ... Բերդակայ տուն աւերեցիր, քէօ տուն աւերի, չոլ ու վերան դառնայ... «Ամման մի թակէ, ես քէօ ոտք պաչեմ», ասաց էն վառակ՝ սինդաչու ոտքը ինկալով, «ամման մի թակէ, պահարանը տեղ չունեմ կուտամ... Կէօ էստեղն է...» պաղատեռձուէր իսա քէօ բերան, Ցուղայ, անմիւն Վլասակ ...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

մասին տեղեկութիւններ հաղորդեց վերամեայ ծրագրի մասին, որ կը պարմադրէ մասնաւորապէս ճամբաներու, ջրանցքներու, ելեկտրակայաններու, գործարաններու, բնակարաններու, պաշտօնատուններու եւն. շինութիւն: Մէկ խօսքով, հսկայական աշխատանք մը կը ներկայանայ Իտալիոյ առջեւ: Միւս կողմէ, հիմնական քաղաքականութիւն մը պիտի դառնայ ներգաղթը դէպի Եթովպիա: Նախարարը օր եւ է ակնարկութիւն չըրաւ մայրաքաղաքի փոփոխութեան մասին.

Լիբիոյ վերաբերեալ ճառին մէջ, նախարարը շեշտեց թէ Իտալիա զօրծակցութեան քաղաքականութիւն մը կը հետապնդէ բնիկներուն հետ: «Ոչ մէկ թագուն դիտում ունինք. բայց քաղաքակրթութեան եւ խաղաղութեան շահը կը պահանջէ որ միլիոնաւոր խումբեր ճանչնան եւրոպական մեծ պետութեան մը բերած առաւելութիւնները խաղաղական երկրի մը: Մեր դիրքը եւ գործերը ամրապնդեցին մեր խոյամ հպատակներուն հաւատարմութիւնը: Միեւնոյնատեն սահմանէն դուրս եղած խումբերու համակրանքը բերին մեզի»

Եւ վերջապէս, խօսելով տնտեսական հարցերու մասին, յայտարարեց. «Կայսրութիւնը պէտք է տնտեսական ինքնավար դրութիւն մը ունենայ: Պէտք չէ հարկադրուի մայր երկրէն ներածել սուղ արտադրութիւններ՝ ինչպէս հետեւանք Կարմիր ծովու մուտքին համար վճարուած տուրքերու (կ՚ակնարկէ Սուէզի ջրանցքին): Նոյնպէս պէտք է կարենայ պահել իր նախկին յաճախորդները, զօրացնելով իր դիրքը արեւելեան հրապարակներու վրայ»:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵԹՐՈՅԻՆ ՄԷՋ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ խնդիրը աւելի խորհրդաւոր հանգամանք առացաւ: Մէկ շաբթուան քննութիւններէն վերջը, հաստատուեցաւ որ զոհը, ըեղանին Նոլանտա Թուրօ, պաշտօն ունէր ոստիկանական մասնաւոր գործակալութեան մը մէջ և այդ պաշտօնին յարմար հագուստներ կը հագնէր: Այժմ կ՚ենթադրուի թէ թշնամի մը վրէժ լուծել ուզած է:

«ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ՀՈՎԸ», ճափոնական օդանաւը որ Եւրոպա եկած էր վերջերս, յաջողութեամբ Թոքիօ հասաւ ուրբաթ օր, մէկ շաբաթէն կարելով Լոնտոն - Ճափոն հեռաւորութիւնը: Դիմաւորելու գացած էին 15 զինուորական օդանաւեր, 15 ջրօդանաւեր եւ 15 քաղաքային սաւառնակներ, իսկ ցամաքի վրայ կը սպասէին 60.000 ճափոնցիներ. Օդանաւորդները միասին տարած էին Անգլիոյ թագաւորին թագադրութեան շարժանկարները, որոնք անմիջապէս ներկայացուեցան 50 սինէմաներու մէջ:

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Պ. Վէնսան Օրիոլ առջի օր Երեսփ. Ժողովի ելմտական յանձնախումբին ներկայանալով տեղեկութիւններ հաղորդեց գանձին կացութեան մասին: Կրկնելով ապրիլ 21ի յայտարարութիւնները, նախարարը շեշտեց թէ կառավարութիւնը յարգեց իր խոստումը, չարտօնելով որ եւ է նոր ծախք, բացի փոքր պաշտօնեաներու ռոճիկէն: Ցանձնաժողովը լսեց նաեւ առեւտրական նախարարը, որ յայտնեց թէ բաղդատելով 1936 ապրիլի հետ, 1937ի ապրիլի տնտեսական կացութիւնը աւելի նպաստաւոր է:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Պ. Իվոն Տէլպոս վերադարձաւ Պրիւքսէլէն, ուր գացած էր բացատրելու համար Պելճիոյ չէզոքութեան քաղաքականութիւնը: «Էնտանսիթէ» կը գրէ թէ նախարարը յուսախաբ եղած է:

ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ հրամանատարը, «զօրավար» տիկին Իվանճէլին Պութհ, պաշտօնանկ բլլալ ընդհ. սպայակոյտին պետը, Մէփ, որ ութ տարիէ ի վեր կը վարէր այդ պաշտօնը եւ իր փոխանորդն էր: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին:

40 ԺԱՄՈՒԱՆ դրութիւնը միջազգային օրէնքի մը վերածելու համար, Արդամօդալին Աշխատանքի Գրասենեակը բացառիկ նիստ պիտի գումարէ յունիսին, Ժընեւի մէջ: Լէօն Պլում եւս ներկայ պիտի ըլլայ ժողովին, պաշտպանելու համար 40 ժամուան առաւելութիւնները իսկ նախագահ Ռուզվէլթ ծրագիր մը կ՚որոճայ 35 ժամուան համար

ԹՈՒԼՈՒԶԻ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՄԵԾ ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ, Լաթէքօէր, փակուեցաւ իբրեւ հետեւանք վերջին գործադուլներու եւ պիտի տեղափոխուի Պայոն: Այս որոշումը մեծ յուզում պատճառեց Թուլուզի շրջանին մէջ:

«ԱԺԱՆՍ ՀԱՎԱՍ»ը ադդայնացնելու առաջարկ մը կը ներկայացնէ արմատական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, իբրեւ օրինակ յիշելով Անգլիա, Գերմանիան, Ա. Միութիւնը եւն.: Այդ պարագային գործակալութեան խմբագիրները պիտի դառնան պետական պաշտօնեայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

29 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, **21 Rue Cadet**

Մէթրօ **Cadet**

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ**

Ներկայ պիտի ըլլան Ֆրանսացի եւ օտար ծանօթ անձնաւորութիւններ

ՊԻՏԻ ԽՕՍԻՆ՝ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ **BENOIST D'AZY**

(Կազմակերպիչը Արեւելեան Լէգէոնի)

ԵՒ ԶՕՐԱՎԱՐ **BREMOND**

Ողջերթներ Հայ Միութիւններու կողմէ:

Գեղարուեստական բաժին՝ կ՚երգէ Տիկ. Ա. ԳԷՈՐԳԵԱՆ—ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ

Կ՚արտասանեն՝ ՕՐ. ՌԱՆԺԷԼԵԱՆ (ֆրանսերէն) եւ Պ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ.

Կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը

ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ.

Մուտք 5 ֆր.:

ՖՈՒԹՊՕԼ

Այսօր, կիրակի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. եւ պահեստի խումբերը պիտի մրցին Ֆ. Ք. Օլնէի Ա. եւ պահեստին դէմ: Ժամադրութիւն՝ 1ին, Կառ տիւ Նօռ:

Ցանձնախումբս ամէն չորեքշաբթի երեկոյ կանոնաւորաբար իր ժողովները կը կատարէ Chope du Nordի սրճարանին վերնայարկը: Այն հին եւ նոր անդամները որ կը փափաքին մասնակցիլ յառաջիկայ եղանակին համար, թող գան արձանագրուին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գավալճեան, Խաչմանեան, Խաչիկեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ԽԱՉԻԿ ԳԱՎԱԼՃԵԱՆի դաղնադէտ մահուան առթիւ:

Անէմեան, Զիթունի, Կիւմիւշեան եւ Խորթումճեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, նամակով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին Այրի Տիկին ՎԵՐԺԻՆ ԱՃԷՄԵԱՆի դառնադէտ մահուան առթիւ:

ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐԸ կը տօնեն ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ՕՐԸ, 24 Մայիս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Սոսիէթէ Սավանթի C սրահին մէջ, 28 rue Serpente, Փարիզ:

ՓԱՐԻԶԻ Պրօպականտի Ցանձնախումբի դասախօսական ժողովը տեղի կ՚ունենայ 25 մայիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին.

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

«Հայ Արծիւ» Ակումբի անդրանիկ պարահանդէսը, որ կը խոստանայ ըլլալ եղանակին ամէնէն գուարթը, տեղի պիտի ունենայ Cercle des Chambres Syndicales de Franceի ընդարձակ եւ շքեղ սրահներուն մէջ, Elysées Palace Hôtel, 12 Rue de Marignan, Paris (8), մէթրօ Rond-Point-des Champs-Elysées

Այսօր, կիրակի ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր

Ընտիր նուագախումբ (ճազ եւ թանկօ նրժանթին). ճոխ պիւֆէ, գիւրամատչելի գիները,

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐ., որ իրաւունք կու տայ մէկ զմպելիքի:

ԾԱՆՕԹ.— Պարերը կը շարունակուին անընդհատ ջպարողներուն համար պիտի տրամադրուին ժամանցի եւ թէյիմասնաւոր սրահներ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Այսօր, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սեվրի Մ. Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ.

26 Rue Troyon, Sèvres, մէթրօ Pont de Sèvres.

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ՕՃՈՒՂ ՂԱՐԻԲ**

(Դրամ օպերէթ 7 արար)

Գիները՝ 5. 7 եւ 10 ֆր.:

ՅՈՊԵԼԵԱՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը իր պատիւ Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարաններու հիմնարկութեան հարիւրամեակի Յոբելեանական հանդէսներու առթիւ կը կազմակերպէ Ցերեկոյթ—Հանդէս մը, 23 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իր կեդրոնատեղին,

8 Rue Bossuet, Place Lafayette, Փարիզ

Կը նախագահէ Պ. Լ. ԿԻՒՄԻՒՇԿԷՐՏԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ, 27 Մայիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին

8 Rue Bossuet, Paris (10)

Կը դասախօսէ՝ ՀԱՅԿ ԱՐԱՄ ՔԻՊԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Երկրագործական վիճակը խորհ. Հայաստանի մէջ

Ս'ՈՒԶՈՒԻ լաւ գործաւոր մը դերձակի խանութի մէջ աշխատելու համար: Լաւ վճարում: Դիմել՝ H. Beslinian, 17 Rue Danton, à Vesines par Chalette (Loiret).

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՋՈՒԻՑԵՐԻԱ, Պերժ.— Կրնաք առաջառօրէն գրել այդ նիւթի մասին:

ՇԱԼԷՓ, Մ. Մ.— Պիտի հրատարակուի յարմար ժամանակին:

ՍՏԱՑԱՆՔ

15—21 ՄԱՅԻՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ — 810:
ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՍՕ, Գործ — 462.40:
ԼԻՈՆ, Ա. ընկ — 20:
ՌՈՄԱՆ, Պ — 120:
ԻՒԺԻՆ, Օ. Լ — 35:
ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՐՕ, Սահ — 35:
ԹԻՐԱՆԵԱ, Ա. Զաք — 250:
ԼԸ ՊՈՒՐԺԷ, Եվր — 70:
ԼԻՈՆ, Գ. Զան — 70:
ՄՈՆՓԷԼԻԷ, Ճուհ — 35:
ԿԱՉԷՐ, Աւետ — 140:
ՍԷԹԻՖ, Ս. Ա — 140:
ՊԱՆԵԷՕ, Բաթ — 108:
ՆԻՍ, Բ. Գավ — 35:
ՌՈՒՍԻՔ, Քէօշ — 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Պօղոս — 35:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
... PARIS (12)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՓՈՒՆՋ ՄԸ Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՅՕՐԻՆԱԾ «ԱՆՈՒՇ»ԷՆ

Ա. Շարք, Երեք երգ դաշնակի բաժինով:

1.— Աղջի մնաստուած. 2. – Եկէք քոյրեր. 3. – Համբարձում եայլա

Գին 12 ֆրանք:

Դրատուն Հ. Տամուէլ, 51 rue M. le Prince, Փարիզ:
H. Malakian, 3 Bld. Theodore Thurner, Մարսէյլ

26 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Սեմֆոնիկ Նուագահանդէս ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Երգահանդէս Տիկ. Ա. Գէորգեան—Արղութեանի

4 յունիս ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին

Salle de Concert de l'Ecole Normale de Musiqueի մէջ

78, Ռիւ Քարտինէ եւ 114 պիս Պուլ. Մալզէրպ:

Ցայտագրին մաս կը կազմեն Gluckի, Կապրիէլ Ֆօրի Տիւփարքի, Շոպէրթի, Բլինկի, Պօրոտինի, Մուսորկսկիի, Չերեփնինի, Ֆօրի կտորները եւ, պէս նաեւ Ռ. Մելիքեանի եւ Գ. Ալէմշահի գործերը, դաշնակով կ՚ընկերանայ ռուսական օփերայի շէֆ տ՚օրքէսդր A. LABINSKY

Տոմսերու գինն է 20, 15, 10 ֆր., կարելի է գտնել Գրատուն Հրատ. Սամուէլ եւ նոյն օրը կիչէ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՄԱՅԻՍ
MARDI 25 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3429

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԱՒԼՏՈՒՔ ՎԵՐԷՆ ՎԱՐ

Հազիւ աչքէ անցուցեր էինք «Խ. Հայաստան»ի վերջին կարգը, մինչեւ մայիս 9, երբ ստացանք ծրար մը եւս, մայիս 10, 11 եւ 12:

Ինչպէս միւսները, նոյնպէս եւ մանաւանդ այս թիւերը կը յորդին «ինքնաքննադատութիւններով» եւ «մերկացումներով»: Ամէն տեղ հրապարակային ժողովներ, «ելոյթներ», բուռն յարձակողականներ եւ ամբողջութեամբ դատապարտուած պաշտպանողականներ, անճար զոհերով:

Եթէ հարկ ըլլար ամփոփել խմբովին կատարուած մերկացումներուն ցանկը հրատարակել մեր աչքին առջեւ պիտի ներկայանար, իբրեւ կենդանի շարժանկար, հետեւեալ պատկերը,— Խ. Հայաստանի մեծ ու փոքր ղեկավարներուն, կուսակցական եւ պետական աստիճանաւորներուն մէկ երրորդը, տեղ տեղ նոյն իսկ երկու երրորդը «ժողովուրդի ոխերիմ թշնամի»: Առնուազն «յերկերեսանի դաւաճան», «հակայեղափոխական տրոցկիստ — նացիոնալիստ - սպեցիֆիկ - դաշնակ»:

Թոյլ տուէք արագ ծաղկաքաղ մը կատարել, թէ իբրեւ տեղեկութիւն եւ թէ գաղափար մը կազմելու համար տիրող մթնոլորտի մասին, որ երթալով կը թանձրանայ:

«Խ. Հայաստան»ի մայիս 10ի թիւին մէջ կ'երեւայ յօդուած մը՝ նշանակալից խորագրով,— «Մայիսեան ապստամբութեան սեւ դաւաճանները»: Գրողն է՝ Պ. Կուզնեցով, երբեմն քարտուղար Անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէին,— այն որ Երեւան ղրկուեցաւ անցեալ ամառ, Խանջեանի «անձնասպանութեան» հարցը լուսաբանելու եւ կացութեան համապատասխան բանաձեւեր քուէարկել տալու համար:

Յօդուածը պարզելով «պանծալի ապստամբութեան ծրագիրը», կը ջանայ ապացուցանել թէ ձեռնարկը ձախողեցաւ անոր համար որ «նացիոնալիստ ու ժողովրդի դաւաճանների՝ Կասեանի, Դ. Տախվերդեանի, Դրաստամատ Տէր Սիմոնեանի ու նրանց կողմնակիցների ձեռքը տուինք մեր ժողովրդի պայքարի պատմութեան մէջ չտեսնուած՝ սեփական ճնշողների դէմ յարուցուած ապստամբութեան ճակատագիրը»:

Շարունակութեան մէջ, դաւաճաններու թիւին վրայ կ'աւելնան երկու նոր անուններ, Խանջեան եւ Մարտիկեան, յետոյ Տոքթ. Մելքոնեան եւ «բանդիտ» Պահլաւունի:

—«Սկսած մայիս 10ից, համարեա ամբողջ Հայաստանն ապստամբեց Դաշնակների դէմ: Ռազմյեղկոմներ կազմակերպուեցին Ալեքսանդրապոլում, Ղարսում, Սարիղամիշում, Նոր Բայազէդում եւն.: Երեւանը հեռու էր մնացել ապստամբութիւնից, թէպէտ նա Հայաստանի միւս բոլոր քաղաքներից ու շրջաններից աւելի տուեալներ ունէր դրա համար: Բայց այստեղ տեղի ունեցաւ այն ինչ որ բոլշեւիկների լեզուով կոչւում է շտրեյկբրեխերութիւն, սեւ դաւաճանութիւն՝ Հայաստանի աշխատաւոր յեղափոխական ժողովուրդի ազատագրական շարժման»ը:

Եւ նորէն նոյն անունները, Խանջեանն ալ միասին, որոնք իբրեւ վարիչները Արմենկոմի (Հայաստանի կոմիտէ) մերժեր են ստանձնել ապստամբութեան պատասխանատուութիւնը:

Ամբաստանեալները շատ աւելի ծանր մեղք մը գործեր են.

—«Դաշնակների կառավարութիւնը իրեն կորցրած, զգալով իր անզօրութիւնն ապստամբների դէմ մղուող պայքարում, իր մօտ է կանչում Արմենկոմի ներկայացուցիչներին եւ պաշտօնապէս առաջարկում է նրանց վերցնել իշխանութիւնը: Արմենկոմի ներկայացուցիչները կտրականապէս հրաժարւում են, յայտարարելով թէ իրենք (Արմենկոմի ղեկավարութիւնը) դէմ են ապստամբութեան եւ միջոցներ ձեռք կ'առնեն վերջինս խաղաղութեամբ լուծարքի ենթարկելու ուղղութեամբ»:

Շնորհիւ «այդ ստոր դաւաճանութեան», Դաշնակները տեսնելով որ «պատասխանատու կոմունիստները ապստամբութեան դէմ են», «անմիջապէս հեռացրին Խատիսովին, կառավարութեան նախագահ նշանակեցին մոլի Դաշնակ Համօ Օհանջանեանին, յանձնելով ապստամբութիւնը ճնշելու գործը յայտնի ջարդարար խմբապետ Ռուբէն փաշայի ձեռքը»:

Դեռ աւելի «ստոր դաւաճանութիւն մը».

—«Այժմ արդէն ապացուցուած է որ Արմենկոմը, Դաշնակների գիտութեամբ, ապստամբութիւնը խափանելու յատուկ առաջադրանքով, Ալեքսանդրապոլ է ուղարկում ժողովրդի յայտնի թշնամի դաւաճան Դրաստամատ Տէր Սիմոնեանին, Դոկտոր Մելքոնեանին, բանդիտ Պահլաւունու հովանաւորութեամբ: Եւ Հայաստանի աշխատաւոր ժողովրդի այդ ստոր դաւաճան Դրաստամատ Տէր Սիմոնեանը,, շտաբի պետ դաւաճան դաշնակ Կորգանովի հետ միասին (որ 1921 թուականին, Դաշնակների աւանտուրի ժամանակ, գնդակահարուեց մեր ձեռքով), կարողացաւ խաբել զրահագնացի հրամանատար, դիւրահաւատ, ազնիւ յեղափոխական ընկեր Մուսայէլեանին»:

… Միայն մէկ թիւ եւ մէկ յօդուած՝ ահա թէ ի՛նչպիսի գոհարներ կը պարունակեն:

Ասով՝ նոր գլուխ մըն է որ կը բացուի «մերկացումներու» շարքին մէջ: Միայն երէկուան — այսօրուան մեղքեր չեն որ երեւան կը հանուին, այլ ամբաստանեալներուն ամբողջ անցեալը կը քրքրուի, կարելի եղածին չափ սեւցնելու եւ ուրիշ մեղսակիցներ երեւան հանելու համար:

Քանի որ սկսանք, փորձենք ուրիշ կարգ մը մերկացումներ ալ ամփոփել, միշտ միեւնոյն աղբիւրէն,— «Խ. Հայաստան»:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐԱԲՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԱՆՏԻՈՔԻ ՄԷՋ

Թրքական եւ հայկական խանութները բաց կը մնան

Անտիոքէն կը հեռագրեն մայիս 21 թուականով.— Արաբները գործադուլ հռչակեցին, բողոքելու համար Ժընեւի մասնագէտներու յանձնախումբին որոշումներուն դէմ: Արաբներու խանութները փակուեցան: Ազգ. Կոմիտէին անդամները թոյլ չտուին որ տղաքները դպրոց մտնեն: Թրքական եւ հայկական խանութները բաց մնացին:

** Սուլթան Աթրաշ, Տիւրզիներու ցեղապետը որ անցեալ շաբթու վերադարձաւ աքսորէն, Դամասկոս երթալով այցելեց մարզպանութեան պատուիրակին: Այս վերջինը գոհունակութիւն յայտնեց տիւրզի ցեղապետին խօսած ճառին առթիւ, որ յոյս կը ներշնչէ բարեկամական գործակցութեան մը:

** Հալէպէն կը հեռագրեն թէ Մարգարէին ծննդեան տարեդարձը տօնուեցաւ արտակարգ հանդիսութեամբ: Կը մասնակցէին 10.000 հոգի, որոնց շատերը քրիստոնեաներ, ինչ որ կ'ապացուցանէ տօնակատարութեան միջազգային հանգամանքը: Արտաքին Նախարար Սաատալլահ Ճապրի այս առթիւ ճառ մը խօսելով, թուեց Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրին առաւելութիւնները անկախ Սուրիոյ համար: Իսկ Աղեքսանտրէթի հարցին առթիւ ըսաւ թէ Ֆրանսա մեծ գործունէութիւն ցոյց տուաւ, որպէսզի խնդիրը կարգադրուի ի նպաստ Սուրիոյ:

Ա. Դ. Խորհուրդին նոր նստաշրջանը եւ Աղեքսանտրէթի խնդիրը

Երէկ, երկուշաբթի, բացուեցաւ Ա. Դ. Խորհուրդին սովորական նստաշրջանը, իսկ վաղը՝ չորեքշաբթի կը կատարուի ընդհ. ժողովը: Ինչպէս Ֆրանսական պատուիրակութեան, նոյնպէս միւս պատուիրակութեանց գլուխը կը գտնուին իւրաքանչիւր երկրի արտաքին նախարարները: Խորհուրդը իր առաջին նիստին մէջ զբաղեցաւ օրակարգի պատրաստութեամբ: Սեղանի վրայ կը գտնուին քանի խնդիրներ, որոնց գլխաւորներն են սպանիական կառավարութեան բողոքը՝ իտալական եւ գերմանական կառավարութեանց միջամտութեան դէմ, Աղեքսանտրէթի հարցը, որուն մէջ վիճելի կը մնան շարք մը կէտեր եւ մասնաւորապէս պաշտօնական լեզուի խնդիրը, քաղաքական ահաբեկումներու դէմ ծրագրուած միջազգային օրէնքը, տարագիրներու միջազգային օգնութեան խնդիրը եւն.:

Արտակարգ ընդհ. ժողովը պիտի զբաղի Եգիպտոսի ընդունելութեան հարցով:

ՅԱՂԹԱԿԱՆ ԿԱՄԱՐԻՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Կիրակի առտու ժամը 10ին տեղի ունեցաւ բացառիկ զօրահանդէս մը՝ Յաղթական Կամարի հարիւրամեակին առթիւ, որ խորհրդանշանն է Ֆրանսայի զինուորական փառքերուն: Անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր Էթուալի հրապարակին վրայ: Հանրապետութեան նախագահին ժամանումէն անմիջապէս վերջը, սկսաւ զօրանցքը: Հանրապետական պահակներու նուագախումբին ետեւէն կը քալէր 1794ի դրօշը, նոյն շրջանի յատուկ զինուորներով (Վալմի): Ետեւէն կուգային միւս պատմական շրջաններու զինուորները, մինչեւ 1914 - 1916: Զօրանցքէն վերջը, ժամը 11.30ին ազդանշանը տրուեցաւ մէկ վայրկեան լռութեան: Ետոյ ռումբ մը պայթեցաւ եւ, Յաղթական Կամարին տակէն արձակուեցան 10.000 աղաւնիներ, որոնք Ֆրանսայի խաղաղասիրական ողջոյնը պիտի տարածեն ի սփիւռս աշխարհի:

Ամբողջ արարողութիւնը վերջացաւ ժամը 12ին:

Ցուցահանդէսը բացուեցաւ երէկ

Երէկ, երկուշաբթի, Հանրապետութեան նախագահը կատարեց Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսին պաշտօնական բացումը, մեծ հանդիսաւորութեամբ:

Ինչպէս գրած էինք, ցուցահանդէսը ժողովուրդին առջեւ բաց է այսօրուընէ սկսեալ (երեքշաբթի), առ այժմ կէս օրէն վերջը: Մուտքի տոմսերուն գինն է 6 ֆրանք: Իբրեւ փոխարինութիւն, տոմսակները արժէք ունին երկու կէս օրուան համար, մինչեւ որ կարելի ըլլայ այցելուներ ընդունիլ առաւօտէն մինչեւ իրիկուն: Լուսանկարչական մնայուն տոմսը կը տրուի 120 ֆրանքի: Զեղչեր պիտի ըլլան բազմանդամ ընտանիքներու համար:

Մուտքի մնայուն տոմս մը յատկացուած է, նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրին, իբրեւ անդամ օտար մամուլի ընկերակցութեան:

** Պ. Լէոն Պլում շաբաթ օր առանց մէկուն լուր տալու այցելեց ցուցահանդէսին զանազան վայրերը, մտերմաբար խօսելով բանուորներուն հետ: Շատեր կրցան ճանչնալ վարչապետը:

Օտարականներու հպատակութեան առթիւ

Անցեալ օր «Մաթէն» եւ ուրիշ կարգ մը թերթեր գրած էին թէ 1926էն Սէնի նահանգին մէջ հպատակութիւն ստացած 23.826 օտարականներու 4289ը բանտերն ինկած են, 3250ը հիւանդանոցները, 2790ը յիմարանոցները: Դատական Նախարարութիւնը հետեւեալ ճշդումները կը կատարէ պաշտօնական դեկոյցով մը.—

Իրականին մէջ, 1926էն հպատակութիւն ստացած են միայն 11,633 հոգի, իսկ բանտարկեալներու, հիւանդներու եւ խելագարներու մասին հրատարակուած թիւերը կը վերաբերին այդ շրջանին Սէնի նահանգը բնակող օտարականներու որոնք հպատակ եղած են նախընթաց տարիներու ընթացքին: Մնաց որ, հպատակութիւն ստացած օտարականներու առողջապահական հսկողութեան տեսակէտով, նահանգապետներուն տրուած հրահանգները կը տրամադրեն թեկնածուներէն եւ անոնց ընտանիքներէն պահանջել բժշկական վկայականներ որոնք հաստատեն թէ վարակուած չեն ֆիզիքական կամ մտային ակարութիւններով: Աւելի՛ դեռ, 30էն վար երիտասարդները, որոնք ենթակայ են զինուորական գործօն ծառայութեան, պէտք է քննուին զինուորագրութեան ճիւղի կամ ուրիշ պաշտօնական բժիշկի մը կողմէ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԸ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հիմա որ 15 տարի անցած է այս գաղութին վրայ եւ արդէն սերունդ մը կազմուած, անհրաժեշտ կը գտնենք մեր աշխատակիցներուն եւ ընթերցողներուն ուղղել հետեւեալ հարցարանը.—

1. Ի՞նչպէս կ'ըմբռնէք ցրուած նշանաբանը,— «Հայը Հայ պահել»:
2. Ի՞նչ է ձեր կարծիքը այն աշխատանքներու եւ ձեռնարկներու մասին որ կը կատարուին 10 - 15 տարի է ի վեր: (Դպրոց, դասընթացք, սան - սանուհիներու միութիւն, հայերէն խօսակցութիւն տուներու մէջ եւն.):
3. Եթէ այս միջոցները անօգուտ կամ անբաւական կը գտնէք, ի՞նչ կը թելադրէք, իբրեւ աւելի գործնական եւ արդիւնական ձեռնարկ:
4. Կը կարծէ՞ք թէ ազգային ոգին կարելի է պահել, եթէ իրենց մայրենի լեզուն մոռցած պատանիներու Հայոց պատմութիւն, Հայաստանի աշխարհագրութիւն եւ ուրիշ հայկական գիտելիքներ աւանդուին, իրենց հասկցած լեզուով (ֆրանսերէն): Օգտակար կը գտնէ՞ք ֆրանսերէն հրատարակութիւններ՝ նոյն ուղղութեամբ:
5. Անհրաժե՞շտ է մասնաւոր կազմակերպութիւն մը ստեղծել, յատկապէս այս գործին համար: Ի՞նչպէս:

Պատասխանները կարելի է գրել երկու ձեւով —

1. Կարճ եւ ամփոփ դիտողութիւններ եւ առաջարկներ իւրաքանչիւր հարցումի դիմաց.
2. Առանձին յօդուածներ եւ ուսումնասիրութիւններ՝ այս կամ այն կէտի կամ ամբողջութեան մասին:

«Յառաջ»ի թղթակիցներուն կը յանձնարարուի նաեւ ներկայացնել իրենց շրջանին մէջ կատարուած աշխատանքները եւ արդիւնքները, թուանշաններով:

Կը խնդրուի ՄԱՔՈՒՐ գրել:

Ստացուած գրութիւններ կը հրատարակուին միայն այն ատեն երբ խմբագրութեան հաղորդուած ըլլան յօդուածագրին բուն անունն ու հասցէն:

Որ եւ է ձեռագիր չի վերադարձուիր:

Խորհրդային արշաւախումբ մը կը տեղաւորուի Հիւսիսային բեւեռի սառոյցներուն վրայ

Խորհրդային գիտական արշաւախումբ մը, որ կը գտնուի փրոֆ. Շմիտի նախագահութեան տակ, մայիս 21ին օդանաւով իջաւ Հիւսիսային Բեւեռ: Արշաւախումբը կը բաղկանայ 11 հոգիէ: Այս առաջին յաղթանակը աննկարագրելի խանդավառութիւն պատճառեց Խ. Միութեան մէջ, փառաբանուելով իբրեւ ազգային հպարտութիւն:

Ձեռնարկին բացառիկ արժէքը այն է որ արշաւախումբը երկար ատեն պիտի մնայ Հիւսիսային Բեւեռի մէջ: Չորս մասնագէտներ ամբողջ մէկ տարի պիտի մնան բեւեռային կայանին մէջ, որուն հաստատումը կը կազմէ արշաւախումբին նպատակներէն մէկը: Այս պատճառով ալ, նախորդ ձեռնարկները մոռացութեան կը տրուին եւ խորհրդային մամուլը Նանսէնի, Ամունտսէնի, Անտրէի, Նոպիլէի անունները կը յիշէ պարզապէս հաստատելու համար թէ չեն յաջողած: Միայն Ռոպերթ Փիրի յաջողած է բեւեռ հասնիլ 1909ին, կ'ըսէ թերթ մը, բայց չէ կրցած գիտական հետազօտութիւններ կատարել, գործիքներ չունենալով: Գալով Պիրտի, 1926ին միայն սաւառնեցաւ բեւեռին վրայէն: Փրոֆ. Շմիտի արշաւախումբը թէ երկար պիտի մնայ եւ թէ մեթոտիկ ուսումնասիրութիւններ պիտի կատարէ:

** Օդանաւը, որուն վարիչն է հռչակաւոր օդաչու Վոտոպիանով, իջաւ սառնակոյտի մը վրայ: Փրոֆ. Շմիտ անմիջապէս հետեւեալ հեռագիրը ղրկեց Մոսկուա.

— «Առաջին 24 ժամը անցուցինք խորհրդային օդանաւային կայանին մէջ, Հիւսիսային Բեւեռին մօտ: Հինգ վրաններ հաստատուեցան սառնակոյտին վրայ, անթելի կայանով մը եւ գիտական գործիքներով: Օդը բաւականաչափ պաղ է,— զերոյէն 12 աստիճան վար արեւին տակ: Ամէնքս ալ շատ լաւ վիճակի մէջ ենք: Քսանչորս ժամուան անընդհատ աշխատանքէ մը վերջ, աղուոր քուն մը քաշեցինք մեր մուշտակէ պարկերուն մէջ: Ուրախութեամբ կը հաղորդենք թէ յաջողեցանք իրագործել Սթալինի հրահանգները եւ ամուր խարիսխ մը հաստատել Հիւսիսային Բեւեռի մէջ, գիտութեան եւ օդագնացութեան համար:

** Արշաւախումբը ճամբայ ելաւ մարտ 22ին, Մոսկուայէն, հինգ խորհրդային օդանաւերով: Քառասուներկու հոգի կը գտնուէին օդանաւերուն մէջ: Ճամբան քանի մը անգամ կանգ առաւ օդին անյարմարութեան հետեւանքով եւ Ռուտոլֆ կղզին հասաւ ապրիլ 19ին: Այնտեղ աւելի նպաստաւոր օդի մը սպասեց, ճամբան շարունակելու համար դէպի Հիւսիսային Բեւեռ: Օդանաւերը միասին առած են ուտելիք, հագնելիք եւ վառելիք, որոնց շնորհիւ չորս հոգի պիտի կրնան սառոյցին վրայ բնակիլ 18 ամսուան համար (ձմեռնային կայանին պետը, կենսաբան մը, անթելի վարիչը եւ աստղագէտ մը): Իրականին մէջ բնակութիւնը նախատեսուած է միայն մէկ տարուան համար: Օդանաւերը կը տանին նաեւ տուն մը որ կրնայ քակուիլ եւ շինուիլ: Այս ամբողջ բեռը հիւսիսային բեւեռ պիտի փոխադրուի, երբ ցամաք իջած խումբը օդակայան մը շինած ըլլայ վար իջնելու համար. եթէ կարելի չըլլայ գլուխ հանել այս ծրագիրը, այն ատեն բեռները վար պիտի իջեցնեն անկարգելներու միջոցաւ:

ՃՕՆ ՌԱՔՖԵԼԼԸՐ, քարիւղի թագաւորը, որու կեանքն ու գործը ժամանակին մանրամասնօրէն պատկերացուց Լոնտոնի մեր աշխատակիցը, մեռաւ կիրակի օր: 97 տարեկան էր եւ աշխարհի ամէնէն հարուստ մարդը կը նկատուէր: Երիտասարդ հասակէն տիրական դիրք մը գրաւեց «Սթանտարտ» ընկերութեան մէջ: 1878ին, շարք մը ճարպիկ խաղերէ վերջ, յաջողեցաւ իր ձեռքին մէջ կեդրոնացնել Մ. Նահանգներու քարիւղի ճարտարարուեստութեան 90 առ հարիւրը: 1928ին իր հարստութիւնը կը հաշուէին մէկ միլիառ տոլար: 1890էն ի վեր բարերարի համբաւ մըն ալ շինած էր, մեծագումար նուէրներ յատկացնելով բազմաթիւ հանրօգուտ ձեռնարկներու, Ամերիկայի, Ֆրանսայի եւ ուրիշ երկիրներու մէջ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ԿԸ ՀԵՌԱԳՐԵՆ թէ Գիտական Ակադեմիան միաձայնութեամբ նախագահութեան անդամի պաշտօնէն վտարեց Բուխարինը, իբրեւ «ժողովուրդի թշնամի»:

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՆԱՀԱՆԳԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Կ'երեւի թէ վերջնական լուծում մը առնելու վրայ է Ալէքսանտրէթի խնդիրը։ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած երկու մասնախումբերը արդէն լրացուցած են իրենց աշխատանքը, — Ազգերու Դաշնակցութեան նախորդ նիստին ընդունուած հիմնական սկզբունքներուն համաձայն սահմանադրութիւն մը յօրինել։ Միւս կողմէ Անգլիոյ դահակալ Ճորճ Զ.ի թագադրութեան դացող Զօր. Իսմէթ Ինէօնիւի կրկնակ այցը Փարիզ եւ Րիւշտի Արասի Ռումանիայէն արագ վերադարձը դէպի Ժընեւ աւելի պիտի դիւրացնեն կամ արագացնեն հարցին վերջնական լուծումը։ Կը թուի թէ Ֆրանսա մեծապէս ընդառաջ պիտի երթայ Թրքական պահանջներուն, Նաւահանգիստի առանձնաշնորհեալ օգտագործումի եւ մշակութային լեզուական մարզին մէջ, փոխարէն պարտաւորութիւն ընելով Թուրքիոյ վրայ սուրիական եւ Ալէքսանտրէթի սահմաններու անբռնաբարելիութեան մասին։ Եւ ասիկա թերեւս փոխարինութիւն մը համարուի Սուրիոյ համար, նկատի ունենալով անոր կրած բարոյական եւ նիւթական կորուստները։

Թէ ինչ վերջնական ձեւ պիտի ունենան կնքուած համաձայնագրերը, կարելի չէ նախատեսել, միայն որոշ է որ Թուրքիա օգտուելով համաշխարհային խառնիճաղանճէն, գոհացում պիտի ստանայ իր պահանջներուն մէջ։ Տնտեսական եւ մշակութային շահեր ապահովելէ աւելի պիտի ստանայ հսկիչի մը դերը, որ հիմնաւորուած է Ֆրանքլէն-Պույյոնի եւ նկող-դաշնագիր մարզպաններու հետ կատարուած բանակցութիւններու արձանագրութիւններով։ Տեսնուեցաւ թէ ինչպան վէճի եւ միջազգային դիւանագիտական հոյզերու առիթ տուաւ այն առեղի թոյլ վերաբերմունքը Ֆրանսացի պաշտօնատարներուն, որոնք այսօր ի զուր կը ջանան բան մը փրկել անհաճոյ մրցակցութենէն որ տեղ գտած է արդէն Արեւելքի մէջ, ի շահ իտալական, գերմանական եւ անգլիական յուրջ քաղաքականութեան։ Աւելի սուր վէճ մը բացած էր Թուրքիա Մուսուլի մասին, բայց գործնականօրէն անգլիական տակաւն քաղաքականութեան վերադարձաւ ձեռնունայն։

X

Ալէքսանտրէթի խնդիրը Հայերս կը հետաքրքրէ շատ մօտէն. Հողային ակնկալութիւններ չեն որ մեզ կը մղեն, թէեւ այդ շրջանը մօտ երկու հարիւր տարի մաս կազմած է պատմականօրէն Կիլիկեան Հայաստանի։ Մեզ հետաքրքրողը այն իրականութիւնն է որ այդ 5000 քառ. քիլոմեթր տարածութեան վրայ կ'ապրին աւելի քան 30000 Հայեր։ Ֆրանսական վիճակագրութիւն մը կը խօսէր 25.000 Հայերու մասին, բայց այս թիւին մէջ նկատի առնուած էին միայն առաքելական Հայերը, մինչ Աւետարանական եւ կաթոլիկ Հայերը «զանազան քրիստոնեայ» ներուն մէջ հաշուի առնուած էին եւ որոնց թիւը 5—6000 է։ Այդ շրջանի հայազգի երեսփոխանը յայտարարած էր «30.000 Հայերու կամքը», իսկ Թուրք «պաշտօնատար» մը կը խօսէր նոյնպէս 30.000 Հայերու մասին։

Այս հայ բնակչութեան 15 — 20000ը դարաւոր բնիկներն են տեղին, իսկ 10 — 15.000ը 1915ի կամ 1921ի գաղթականներ։ Ասոնք ամէնքը իբր նախկին օսմանցիներ նոյն իրաւունքներն ունին, իրենց կամքը յայտնելու ընտրութեան վարչութեան մասին, որքան Թուրքերն ու Թիւրքմէնները կամ ոչ-թուրք միւս տարրերը։

Ալէքսանտրէթի շրջանի Հայերը կը զբաղին հողագործութեամբ, արհեստներով եւ վաճառականութեամբ։ Անոնք շատ տեղերու մէջ կը կազմեն հոծ եւ միատարր համայնքներ, ինչպէս Ալէքսանտրէթ նաւահանգիստ քաղաքին բնակչութեան հարիւրին 65ը, Գըրըգ խանի հարիւրին 85ը, Մուսա լերան Քէսապ-Սուետիայի հարիւրին 95ը։

Մինչ Անտիոքը Թիւրքմէն-արաբական քաղաք մըն է եւ հարիւրին 15ը միայն Հայեր են, Ալէքսանտրէթը եւ Գըրըգ խանը, ինչպէս Մուսա լեռը հայկական են։

Եթէ ամբողջ նահանգը հիւսիսային եւ հարաւային երկու մասերու բաժնուած երեւակայենք, հիւսիսի մասը հարիւրին 45 Հայերով լեցուած կը գտնենք, իսկ մնացեալ հարիւրին 55ը ամենազգի խառնուրդ մը, որ կրօնքով եւ ցեղով տարբեր համայնքներու կը պատկանի։

Ահա այս իրականութեան առջեւ, հարց կը ծագի թէ, երբ Ժընեւի մէջ կը խմբագրուին նոր կանոնագրեր վարչական եւ մշակութային կազմակերպութեան մասին, նկատի առնուա՞ծ է հայ տարրը իր բարձր մշակոյթով եւ իր ոսկեղնիկ լեզուով։ Զարմանալի լռութիւն մը կը տիրէ։ Ու կ'երեւի թէ վհատութիւնը պատած է նաեւ հայ ժողովուրդի քաղաքական մտածողութիւնը։

Եթէ սուրիական դոյամիճակը անփոփոխ մնար, պէտք չկար մտատանջուելու, քանի որ սուրիական պետութիւնը չէր խանգարեր բաղկացուցիչ տարրերու մշակութային ազատ զարգացումի գործը։ Բայց երբ դրացի մեծ պետութիւն մը, Թուրքիա, անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան, բաւական չի համարիր այդ վարչաձեւը 80.000 Թուրք-Թիւրքմէն փոքրամասնութեան համար եւ այս առիթով կ'ապահովէ իրեն տեսակ մը խնամակալի կամ հսկիչի պաշտօն, Հայերս պարտաւոր ենք աչալուրջ հսկել անցքերուն եւ լսելի ընելու մեր պահանջները հայ տարրին ֆիզիքական եւ մշակութային պաշտպանութեան եւ ազատ զարգացման համար։ Այսինքն ինչ որ արդէն գոյութիւն ունէր կամ պէտք էր գոյութիւն ունենար իբր օրէնք եւ կանոնագիր, ի պաշտպանութիւն հայ փոքրամասնութեան, ըստ Ազգերու Դաշնակցութեան սկզբունքին, մտցնել նոր կանոնագրին մէջ։

Թուրքերէնի եւ արաբերէնի կարգին պէտք է ընդունիլ տալ հայերէնի գործածութեան իրաւունքը քաղաքային, դատական եւ մշակութային մարզերուն մէջ։ Պէտք է պահանջ դրուի որ պետական ծախքով հայաշատ կեդրոններու մէջ բացուին կամ լրացուին հայկական բարձրագոյն նախակրթարաններ եւ լիսէ մը։

Ահա պարզ մշակութային անհրաժեշտութիւններ զորս պէտք է չլքել եւ ապահովել Ալէքսանտրէթի շրջանի հայ տարրին զարգացման համար։

Այնտեղի մեր եղբայրները անշուշտ նկատի ունին անցուդարձը եւ իրենց կարելին կը փորձեն, բայց անոնք չեն կրնար ազատիլ արեւելեան դանդաղաշարժութենէն։ Հոն ժամանակ ունին մարդիկ...։ Մինչ մենք կը տեսնենք որ նոյն Ալէքսանտրէթի խնդիրը հետապնդող ալ այնտեղի Թուրքերը չեն, այլ «եւրոպականանալու» ճամբան բռնած Թուրքիան է։ Թուրքիոյ դիւանագէտներն են որ անընդհատ կ'երթեւեկեն եւ անխոնջ կ'աշխատին իրենց երկրի բարօրութիւն մը յարմարցնելու համար եւրոպականին եւ եւ քալելու համար արագավազ ժամանակին հետ։

Ուրեմն վայրկեանները թանկ են մեզի համար ալ, եթէ կ'ուզենք բան մը շահիլ։

ԱՐՄԷՆ ՏՕՀՄԻԿ

ԱՆՑԵԱԼԻ ԿԱԽԱՐԴԱ՞ՆՔԸ ԹԷ ԱՊԱԳԱՅԻ ԵՐԱԶԸ

Բ.

Արուեստագէտը մտածածին, ցնորական գործի մը չէ որ կ'օժանդակէ, բոլորովին խելալ՝ ինչպէս իմաստասէրները, այլ խիստ նիւթական, շօշափելի, տեսանելի, լսելի։ Անոր գործը տաճար մը, արձան մը, նկար մը, թատերախաղ մը կ'ըլլայ։ Արուեստագէտներուն կեանքը, բաղդատմամբ իմաստասէրներու կեանքին, կրնանք ըսել թէ հեշտ է եղած ու երջանիկ։ Անոնք պէտք չունեցան ապագայի վճիռին ապաւինելու, ինչպէս Սոկրատ մը կամ Գալիլէօ մը։ Նոյն բանը կարելի չէ ըսել սակայն իմաստասէրներուն համար։ Նոյնիսկ Աթէնքի մէջ որ եւ է քաղաքէ աւելի լաւ կրցան հասկցնել փիլիսոփայութիւնն ու արուեստը, իմաստասէրները յաճախ անհանգիստ եղան հոն ու երբեմն իրենց կեանքին գնով վճարեցին ժամանակի կանխադատութեանց վրայ յարձակելու իրենց յանդգնութիւնը։ Ամէն յանդուգն գաղափարի դէմ տեսակ մը հաւատաքննութիւն կար այնտեղ։ Հռոմ երկար ատեն կասկածեցաւ իմաստասէրներէն։ Օր մը թէեւ Մարկոս Աւրելիոսի հետ իմաստասիրութիւնը տիրապետեց աշխարհին, բայց ասիկա հեթանոսական իմաստութեան վերջին յաղթանակը եղաւ։

Հազիւ թէ քրիստոնէութիւնը աւանդութեան կարգ անցաւ, տիրապետութիւն դարձաւ, սկսաւ ազատ մտածումը հալածել։

Հերետիկոսութեան դէմ պայքարը մեծ աւատը եղաւ եկեղեցիին որուն կ'օգնէին իշխանութիւնները.

Իմաստասէրներ ու գիտուններ յաճախ չփոթուեցան հերետիկոսներու հետ։ Ճշմարիտ հաւատացեալները հաւատքի եւ ողորմութեան պէտք ունէին երկինք երթալու համար. գիտութիւնը անօգուտ է, նոյնիսկ վտանգաւոր. չես գիտեր ինչ սատանայական հոտ մը կը ծաւալի անկէ. բոլոր այն մարդիկը որոնց գիտցածները հասարակաց չափը կ'անցնէին, մոգեր կը նկատուէին որոնք չար ոգիներու հետ յարաբերութեան մէջ են։

Արիստոտէլի իմաստութիւնը առանց երկար ընդդիմութեան չի ներմուծուեցաւ դպրոցական ուսուցման մէջ։ Հռչակաւոր Աբելար [illegible] դատապարտուեցաւ կրօնաժողովի մը կողմէ։ Անհանդուրժողութիւնը բողոքականութեան հետ ալ չանհետացաւ։ Իմաստասիրութիւն եւ գիտութիւն, մինչեւ ԺԶ. դար, ստրկութեան դիմակին անցուցին իշխանութեանց կասկածները չարթնցնելու համար, Նոյն իսկ իրենց անունները ծածկեցին ու աստուածաբանութեան ծառաները դառնալ հարկադրուեցան։ Մինչեւ ԺԷ. դար, գիտութիւնը այսպէս յաճախ չփոթուեցաւ մոգութեան հետ, ինչպէս իմաստասիրութիւնը չփոթուեցաւ ցոփութեան հետ։

Սակայն իմաստասիրական մտածումը միմիայն այս կասկածելի պտուղները չէր արտադրեր։ Հետզհետէ Կոպեռնիկի, Քէփլէրի, Նեւտոնի, Պէյքընի, Փասքալի եւ Լայպնիցի հետ, գիտութիւն եւ իմաստասիրութիւն, իրենց գիւտերուն մեծութեամբ, ամբոխին եւ իշխանութեանց յարգանքին պարտադրեցին իրենք զիրենք։ Ազատ մտածումը սակայն պէտք է դեռ զգուշանայ չխրտչեցնելու համար հաստատուած աւանդութիւնները։ Դեքարթի ամբողջ վերապահութիւնը արգելք մը չեղաւ Հոլանտացի աստուածաբաններու իր դէմ հանելու, որոնք իր գիրքերը այրել ուզեցին։ Սփինոզա Ամսթէրտամէն վտարուեցաւ հրեայ րաբբիներուն կողմէ

Սակայն ԺԸ. դարուն գիտութեան եւ իմաստասիրութեան ազդեցութիւնը անդիմադրելի դարձաւ։ Կարծես նոր ուժ մը կը բարձրանար արուեստին դէմ, նոր կախարդանք մը կը տիրանար մտքերուն, ու կը սպառնար վանել անկէ հին հմայքը։ Պուֆոնի, Լիննէի, Դիտրոյի Լափլասի, Ֆրանքլինի, Լաւուազիէի դարուն գիտական խանդավառութիւնը, զոր Թէն անմահ էջերու մէջ յիշած է, մարդկութեան մտքին մէջ տեղի ունեցած մեծ փոփոխութիւնը կը յայտնէ։

Արուեստին կախարդանքը արբուելու վտանգին տակ է նոր կուռքին առջեւ։ Իշխանութիւնները, իրենց կարգին, կախարդուած կը թուին փիլիսոփայութեան հրաշալիքներով։ Կատարինէ, Ֆրետերիք, Յովսէփ Բ.ի պէս վեհապետները նորարարներու աշակերտները կ'ըլլան։ Իրականին մէջ սակայն կրակի հետ կը խաղան անոնք։ Իմաստասէրները, իրենք ալ, դէպի լուսամիտ բռնակալութեան դաւանելով, պատրանքի մը զոհերը կ'ըլլան։ Իմաստասէրին ու վեհապետին միջեւ անկեղծ, բնական աշխատակցութիւն մը չէ որ տեղի կ'ունենար, ինչպէս այն աշխատակցութիւնը որ կը միացնէր Օգոստոս կայսրը Վիրգիլիոսին, Լեւոն Ժ.ը Ռաֆայէլին, կամ Ռասինը Լուի ԺԴ.ին հետ, այլ անցաւոր ու նորօրինակ հանդիպում մը։ Վոլթէրի Փոցտամէն վտարումը այս հակաբնական միութեանց խորհրդանիշը չէ՞ միթէ։ «Լոյսերու դարուն» պատմութիւնը, իրականին մէջ, իմաստասէրներուն երկար մէկ տառապանքին պատմութիւնն է։ Առանց ծայրայեղութեան ըսուած է թէ ԺԸ. դարու գրագէտներուն 9/10ը աքսորի, բանտարկութեան կամ իրենց գործերուն բնաջնջումին ենթարկուեցան։

Յեղափոխութիւնը, ի վերջոյ, աւելի իմաստասիրութեան ու գիտութեան նպաստած ըլլալ կը թուի քան թէ արուեստին, որ ինչպէս տեսանք, աւանդութեամբ կը սնանի, մինչ ժողովրդապետութիւնը կը նախընտրէ դառնալ դէպի գիտութիւնը, անիկա իր բոլոր կորսուած կանխադատութեանց տեղը կը բռնէ, իր բոլոր յոյսերուն կը պատասխանէ։

Ի՞նչ պիտի ընեն արուեստագէտները այս աշխարհին մէջ որ իրենց կը պատկանէր ու կը սպառնայ խուսափիլ իրենցմէ։ Պիտի պայքարի՞ն յուսահատօրէն անցեալը պաշտպանելու համար։ Պիտի վստահի՞ն միշտ երբեմն անդիմադրելի այդ կախարդանքներուն որոնք մեր բնութեան էական ու խորհրդաւոր մէկ պահանջքին համապատասխան կը թուէին։

Արուեստագէտը խիստ վարպետ մըն է, քաջածանօթ ձեւափոխութեանց արուեստին։ Մենք զայն տեսանք հայրենասէր՝ Յունաստանի եւ Հռոմի մէջ, ասպետական ու քրիստոնեայ՝ Միջին դարուն, հեթանոս ու շքեղ, վերածնունդի շրջանին, միապետական՝ Լուի ԺԴ.ի ատեն, մենք զայն կը գտնենք յեղափոխական՝ 1830-ին։

Ինքն ալ կ'ուրանայ աւանդութիւնը եւ ազատութեան դրօշին տակ կ'ապստամբի։ Յեղափոխական նկարագիրը արուեստագէտներուն թէ կեանքին եւ թէ գործերուն մէջ կը ցոլայ։ Պայրըն, Հիւկօ, Պէրլիոզ, Շաթօպրիան, Միւսէ, Ժ. Սան դարուն հիւանդութիւնը ունին. յեղափոխութեան վրդովն ու անհանդարտութիւնը կայ իրենց հոգիներուն մէջ։

Հապա մե՞ր մէջ։

1830ի այդ շրջանին, Պոլսոյ մէջ ոչ հայկական կեանք կայ, ոչ ալ գրականութիւն գոյութիւն ունի։ Սահմանադրութենէն է որ կը սկսի ազգային կեանքը եւ անոր հետ գրականութեան ու լեզուի խնդիրը։ Հետզհետէ կ'երեւին Խ. Միսաքեան, Օտեան, Ռուսինեան, ինչպէս նաեւ բանաստեղծներ Պէշիկթաշլեան, Դուրեան, Նարպէյ, Թէրզեան, Աէթեան, Մ. Աճէմեան, որոնք ռոմանթիք դպրոցին ազդեցութեան տակ են ու կ'երգեն ըմբոստութիւնը, սէրը, տխրութիւնը։ Հայրենասիրութիւնն է իրենց դաւանանքը։ Բռնակալութեան թաթին տակ իմաստասիրութիւն ինքը դիւրին բան չէ։ (Ահա եւ երկրորդ մէկ պատճառ մեր մէջ իմաստասէրներու չգոյութեան)։

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՐԱՄ ԱԶՆԱՒՈՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՐՏՔԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ

Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը պարբերաբար կը հրատարակէ ցուցակը այն գումարներուն, զորս կը պարտին օտար պետութիւնները։ Այս ցուցակին համաձայն, Ամերիկա կը պահանջէ 12014919764 (տասներկու միլիառ եւ 14 միլիոն տոլարէ աւելի) հսկայական գումարը, մայր դրամով եւ բարդուած տոկոսներով միասին.

Ամբողջական ցանկին վրայ կ'երեւնուի Հայաստանի անունն ալ։ Հայաստան, Նիքարակուա եւ Ռուսիա ընդամէնը ունին 204.851.114 տոլարի պարտք մը եւ Հայաստանինը այժմ 16 միլիոնէն աւելի կ'ենթադրուի։

Մեծն Բրիտանիայի պարտքը Ամերիկայի՝ 4.368.000.000 տոլար է, Ֆրանսայինը՝ 3.763.650.000, իսկ Իտալիա եւ ուրիշ 12 աւելի փոքր պետութիւններ կը պարտին 2.004.900.000 տոլար։

Ամերիկայի պարտական պետութիւններէն բացառութիւնը Ֆինլանտան է, որ կանոնաւորապէս կը հատուցանէ իր մասնավճարները եւ այսօր կը պարտի 8.342.233 տոլար։

ԳԱՂԹ. ԿԵԴՐ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ԽՄԲ.— Նոր ստացանք հետեւեալ շրջաբերականը, որ ապրիլ (14?) թուականը կը կրէ եւ որ դրկուած է ազգային — եկեղեցական վարչութեանց, ինչպէս կ'իմանանք երկտող ծանօթութենէ մը.—

Հայ Գաղթականաց Կեդր. Յանձնաժողովը, որ պաշտօնի կոչուեցաւ Հայ Ազգ. Պատուիրակութեան 1924 նոյ. 30ի յայտարարութեամբ, 1925ի սկիզբէն ի վեր անխափան կը շարունակէ իրեն վստահուած գործը, որ է «Դաշնակից պետութեանց, Ազգերու Ընկերութեան, ռուս եւ հայկական կառավարութեանց եւ օտար մարդասիրական կազմակերպութեանց մօտ հայ գաղթականներու եւ որբերու վերաբերեալ խնդիրներուն պաշտպանութիւնը եւ հետապնդումը»։

Յանձնաժողովը այդ տասնեւեօթը տարուան ընթացքին զբաղած է տասնեակ հազարաւոր հայ գաղթականներ եւ որբեր խորհ. Հայաստան փոխադրելու եւ զանոնք տեղաւորելու Նանսէնեան ծրագրով, Թուրքիոյ Հայերուն «Լքեալ գոյքերու» եւ օտար դրամատանց մէջ ունեցած աւանդներու գործով, Դաշնակիցներու կողմէ Թուրքիայէն գրաւուած գումարէն Հայերուն հասնելիք բաժինին հարցով, ապահովագրուած եւ պատերազմի ընթացքին տարագրութեան մէջ մեռած Հայերուն ժառանգութեամբ, Սուրիոյ հայ գաղթականներուն տեղաւորման ձեռնարկով, օտար երկիրներու մէջ մնացած գաղթականներու իրաւական դրութեամբ, անոնց մաս առ մաս դէպի խորհ. Հայաստան ներգաղթով, եւ, մասնաւորապէս Ֆրանսայի հայ տարագիրներու բարօրութեան վերաբերող ամենօրեայ կենսական գործերով (բնակութեան եւ աշխատանքի իրաւունք, գործադրութեան նպաստ, վտարումներու եւ արտաքսումներու վճիռներու բարձում, տուրքերու թեթեւացում, եւ այլն)։

Յանձնաժողովը, որուն կից կազմուեցաւ 1931 յուլիսին, 1928ին Ժընեւի մէջ Ֆրանսայի եւ Պելժիքայի կողմէ կնքուած պայմանադրութեան հիման վրայ, Ֆրանսայի հայ գաղթականներուն իրաւական դրութեան վերաբերող գործերուն յատուկ գրասենեակ մը (օֆիս), ցարդ իր եւ օֆիսին նիւթական գործառնութեանց հաշուեկշռութիւնը ըրած է ինք իր մէջ, եւ իր բարոյական գործունէութեան համարատուութիւնն է ըրած գաղութահայ ընդհանուր հասարակութեան, պարբերական զեկոյցներով։

Իր պաշտօնավարութեան սկիզբներուն, յանձնաժողովը, իր կատարած եւ կատարելիք գործունէութեան ծրագրին էական կէտերուն վրայ տեղեկագիր մը ղրկեց գլխաւոր գաղութներու ազգային-եկեղեցական վարչութեանց, իր ծրագրին ամբողջական գործադրութեան մասին անոնց նիւթական աջակցութիւնը խնդրելով եւ անոնց իր տարեկան համարատուութիւնը ընել խոստանալով, բայց իր հրաւէրը որ եւ է արձագանգ չգտաւ։

Յանձնաժողովը այսօր որոշեց համաժողով մը գումարել, որուն մասնակցին ազգային-եկեղեցական վարչութիւնները բոլոր այն երկիրներուն ուր հայ գաղթականներ կը գտնուին

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԻՆՉՊԷՍ ՊԱՐՊՈՒԵՑԱՒ ԿԱՐԻՆԸ

(«Յառաջ»ի համար գրեց՝ ռուս հարիւրապետ ՇԱՎՐՈՆԻ)

Ժամը 9ին, առտուն, Թրքական ուժերը, բոլորովին ջախջախուած, առանց կռուելու կը հեռանային։

Ահա այդ պահուն էր, որ սաստիկ հրացանաձգութիւն մը լսեցինք մեր կռնակէն։ Մեր դէտերը հաղորդեցին, որ Թրքական կարեւոր ուժեր կտրած են Էրզրումի ճամբան եւ կը յառաջանային դէպի մեր դիրքերը, ուղղակի խճուղիէն։ Պաշարուած էինք Թուրքերու կողմէ։ Վայրկեանէ վայրկեան հրացանաձգութեան ձայները աւելի եւս կը մօտենային եւ ահա գնդակները սկսան վժժալ մեր ականջներուն տակ։

Առանց վայրկեան մը կորսնցնելու, գնդ. Թօրդոմ, իր հեծելախումբին հետ, նետուեցաւ Թրքական հետեւակազօրաց վրայ։ Այս յարձակումը շանթահար ըրաւ Թուրքերը, որոնք յանկարծակիի եկան եւ այսպէս խորտակուեցաւ անոնց կազմած ճակատը։

Այդ յարձակումին մէջ գնդ. Թօրդոմի ձին սպաննուեցաւ, եւ հազիւ կարելի եղաւ փրկել զինք։

Թօրդոմ 3 անգամ կրկնեց իր գրոհը Թրքական դիրքերուն վրայ եւ 3 անգամ սպաննուեցաւ իր հեծած ձին, բայց ինք ողջ եւ անվնաս մնաց։

Թէեւ Թրքական ուժերը թուական գերակշռութիւն ունէին մեր վրայ, այսուհանդերձ յաջողեցանք Թուրքերը վտարել իրենց դիրքերէն եւ բանալ Էրզրումի ճամբան։

Տեսնելով որ այլեւս անօգուտ է շարունակել կռիւը Թէքէ-Տէրէսիի մօտ, որովհետեւ Էրզրումը պաշտպանող մեր ուժերը եւս կը նահանջէին, գնդ. Թօրդոմ հրամայեց քաշուիլ Էրզրումի ուղղութեամբ, միշտ կռուելով Թուրքերուն դէմ, որոնք կը ջանային տակաւին վերագրաւել Էրզրումի ճամբան։

Նախ հրահանգ տուաւ փոխադրել վիրաւորները եւ պարենաւորման բաժինը, անոնց ետեւէն կ'երթար հետեւակազօրքը։

Մեր նահանջը տեղի ունեցաւ շատ դժնդակ պայմաններու մէջ։ Մէկ վերստ ճամբայ կտրելէ վերջ, Թրքական հետեւակազօրքը որ խորտակուած էր գնդ. Թօրդոմի հեծելազօրքին գրոհին տակ, նոր ոգի. ուժ ստանալով, գաղտնօրէն դիրք գրաւած մեծ ճամբուն եզերքը, շատ մօտէն սկսաւ կրակել մեր վրայ։ Էրզրումի կողմէն եւս կուգար Թրքական հրետաձիգ ջոկատ մը, որ նոյնպէս կրակ բացաւ մեզի դէմ։ Գնդ. Թօրդոմի հեծելազօրքն էր դարձեալ, որ ամէնէն վտանգաւոր դիրքերուն մէջ կը գտնուէր։ Մեր նահանջի ամբողջ տեւողութեան՝ մեր հեծելազօրքը պարտաւորուեցաւ շարունակ կռուիլ թշնամիին դէմ, մեր ճամբէն հեռու պահելու համար զայն։

Իրապէս տարօրինակ է որ այդքան մօտէն հետապնդութենէ մը Թուրքերը չկրցան մեզ բնաջնջել ...։

Գնդակներու տեղատարափին տակ մօտաւորապէս մէկ վերստ յառաջանալէ ետք, վերջապէս յաջողեցանք դուրս գալ Թուրքերու գրաւած շրջանակէն։ Շնորհիւ գնդ. Թօրդոմի խիզախ յարձակումին, մեր զօրքը կրցաւ խորտակել մեզ պաշարող Թրքական շղթան։

Մեր հետեւակազօրքը անցնելէ վերջ, գնդ. Թօրդոմի հեծելազօրքը, միշտ կռուելով իբրեւ վերջապահ՝ բռնեց յառաջանալ մեր ետեւէն։

Դէպի Էրզրում մեր նահանջին ժամանակ, խորապէս յուզեց զիս դրուագ մը,— Քաղաքէն քանի մը վերստ հեռու, մեծ ճամբուն մօտ կը գտնուէր պզտիկ ամրոց մը, որ ունէր 155 մմ. թնդանօթներ։ Ամրոցին կը հրամայէր հրետաձիգ սպայ մը, քանի մը զինուորներու հետ։ Երբ մօտեցանք, հարցուց թէ Թուրքերը հեռո՞ւ էին։ Իմանալով որ Թուրքերը մեր ետեւն են, յուսահատ շարժում մը ըրաւ խոստովանելով որ չէր կրնար օգնութեան հասնիլ մեզի եւ կասեցնել Թուրքերուն յառաջխաղացութիւնը թնդանօթի քանի մը հարուածով, որովհետեւ իր թնդանօթներու բանալիները կը պակսէին։ Անհասկնալի պատճառով մը, թնդանօթներուն բոլոր բանալիները մնացեր էին Էրզրումի մթերանոցներուն մէջ։

Մեր արշաւախումբը Էրզրում հասաւ կէսօրէ վերջ ժամը 2ին։ Երբ հաշուեցինք զօրքը, տեսանք որ շատեր կը պակսէին ...։

Կացութիւնը, Էրզրումի մէջ, շատ հեռու էր փայլուն ըլլալէ։ Թրքական բանակը մօտեցած էր արդէն փշաթելերուն եւ պարզ աչքով կարելի էր տեսնել որ մեր թնդանօթները կ'աշխատէին կասեցնել թրքական հետեւակազօրքին յառաջխաղացումը։ Քաղաքը շրջապատող պարիսպներուն վրայէն կը տեսնէինք, փշաթելերու գիծէն անդին, մեր հետեւակազօրքին գրաւած դիրքերը, նոր կառոյցներով, ինչպէս եւ Թրքական դիրքերը հոծ կառոյցներով։

Մեր հրետանին շարունակ կը կրակէր Թուրքերուն վրայ, սակայն ամրութիւնները լաւ չէին գործեր, հազիւ մէկ երկուքը կրցան քանի մը ռումբ նետել թշնամիին վրայ, որ կը մօտենար ժամէ ժամ, իսկ մեծ մասը համր մնացին։ Եւ խորհիլ որ Էրզրում 500 թնդանօթ կը հաշուէր իր ամրութիւններուն մէջ։ Ինչո՞ւ չէին գործեր այդ թնդանօթները։ Ինչո՞ւ կրակելու պատրաստ վիճակի մէջ չէին դրած զանոնք մինչեւ այժմ։ Ինչպէս մոռցած էին որ պաշարումի ժամանակ՝ ծանր հրետանին պաշտպանութեան զօրաւոր զէնք մը կը կազմէ։ Պէտք է գիտնային որ ամրութիւններուն շուրջը իւրաքանչիւր քառակուսի մեթր հողամասի վրայ նշանառութեան սահմանը որոշուած է առաջուընէ, այնպէս որ եթէ բոլոր ամրութիւնները կրակէին, քանի մը ժամէն կրնային բնաջնջել փշաթելերուն մօտեցող թշնամին։

Իրիկուան դէմ զիս ղրկեցին կռուի առաջին գիծը, լեռնային թնդանօթի փոքրիկ ուժով մը։

Թուրքերը կը յառաջանային շարունակ։ Այլեւս որոշ էր թէ քաղաքը պիտի յանձնուէր մէկ վայրկեանէն միւսը։

Երբ կ'անցնէի ամրութեան մը առջեւէն, որ անընդհատ կը կրակէր, հիացում պատճառեց ինծի իր հերոսական պաշտպանութիւնը. Ամրութեան կը հրամայէր հրետաձիգ սպայ մը, որուն մօտ կային ենթասպայ մը եւ քանի մը զինուոր։

(4)

(Շար.)

...մէջ շատ կարեւոր Թիւով եւ որուն իր բարոյական եւ նիւթական համակրութիւնը կը փափաքի ներկայացնել: Այդ համագումար մարմինը պէտք է իրաւունք ունենայ յանձնաժողովին գործունէութեան մասին իր դժգոհութիւնը կամ պարսաւը յայտնելու եւ անոր պաշտօնավարութեան ընդունակման մասին վստահութեան կամ անվստահութեան քուէ մը քուէարկելու: Յանձնաժողովին փափաքն է որ այդպիսի համագումար մը ամբողջացնող հայ գաղութներու ազգային-եկեղեցական վարչութեանց պատուիրակներէն բաղկացած, առնուազն երկու տարին անգամ մը գումարուի:

Համաժողովը որոշած է գումարել Փարիզ, յառաջիկայ յուլիս 7ին եւ 8ին, Բարեգործականի Տան մէջ, 8 Ռիւ Թօսիւէ. Հետեւաբար կը խնդրենք որ բարի ըլլաք ձեր կողմէ ղրկել պատուիրակ կամ նշանակել Փարիզաբնակ անձնաւորութիւն (նշանակելով միանգամայն փոխանորդ՝ ի դէպ բացակայութեան կամ հիւանդութեան) որպէսզի, իբր ձեր վարչութեան ներկայացուցիչ, մասնակցին համաժողովի աշխատութեանց:

Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովի անդամներն են Ա. Զօպանեան, նախագահ, Լեւոն Բաշալեան, ընդհանուր քարտուղար, Արամ Ինճիճեան, անօրէն Հայ Գաղթ. Գրասենեակին, Լեւոն Բժշ. Արսլանեան, Ա. Թէրզիպաշեան, Արամ Ճիմպիւշեան, Մատթէոս Նալպանտեան, Յակոբ Սարաճեան եւ Զարեհ Սրապեան:

Կը խնդրենք որ հաճիք համաժողովին գումարումէն առնուազն մէկ ամիս առաջ մեզի հաղորդել ձեր որոշումը եւ պատուիրակներուն անունը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՔԱՄԻՆ ԿԸ ՓՉԷ ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ԵՒ ԵՐԵՒԱՆՑԻՔ ԵՂԵԳԻ ՊԷՍ ԿԸ ԽՈՆԱՐՀԻՆ

Փոթորիկը կը շարունակուի: Մոսկուայէն՝ քամին կը փչէ անընդհատ, ու Երեւանի մէջ ամէն մարմին, կուսակցական թէ պետական, կուրծք կը ծեծէ մեղայականով:

Ամէն օր հաւաքոյթ կայ Երեւանի մէջ: Պետական մարմինները հարկադրուած են հրապարակաւ խոստովանիլ իրենց գործած եւ չգործած մեղքերը: Ո՞վ աւելի շատ «մեղայ» կանչէ, ան միայն կը մնայ իր աթոռին վրայ եւ իր բնակարանին մէջ,— այլապէս՝ դէպի անծանօթ ուղղութիւն:

Քրանեկու կարգը, Ապրիլ 17—22, կրթական գործավարութեան էր եկած. Կրթական գործավարը, Լ. Ս. ...եան, անդամ մը կրթ. գործավարութեան կանչուեցաւ Խանջեանի օրով, սակայն իբրեւ անպէտ տարրանք՝ մէկ կողմ դրուեցաւ շուտով: Խանջեանի սպանութենէն վերջ, իբրեւ անհրաւուած կամ հակախանջեան՝ բարձրացաւ կրթ. գործավարութեան աթոռին վրայ: Իր զեկոյցին մէջ, Ապրիլ 17-22 ժողովներուն, յարձակեցաւ «Երկերեանի նացիոնալիստ Խանջեան»ի հովանաւորած «հակայեղափոխական, նացիոնալիստ, տրոցկիստ տականքներուն վրայ, որոնք, իբրեւ «ժողովուրդի ոխերիմ թշնամիներ իրենց սեւ գործը կը կատարէին»: Ո՞վ են ատոնք,— Դ. Սիմոնեան, Աչրաֆեան, Ստեփանեան, Եղիազարեան, այլովքն հանդերձ:

Կրթ. գործավարը բաւ չէ խնայած՝ սեւցնելու համար ղանոնք, ոչ ալ ժամանակ,— խօսած է չորս ժամ անընդհատ, որպէսզի Մոսկուայի ներկայացուցիչը, ապահովաբար ժողովին ներկայ, բարի-վարուց վկայագիր տայ իրեն:

Արդ, կը հասկցուի որ կրթ. գործավար Արիստանի բառատոպակը չէ կրցած փրկել զինք,— Մոսկուայի ներկայացուցիչը դժգոհ է: Ապացո՞յց,— խորհ. Հայաստան կը գրէ (24 Ապրիլ) թէ կրթ. գործավարը «իր չորս ժամ տեւող զեկուցման մէջ չօշափեց եւ սուր ձեւով չքննադատեց կրթ. գործավարութեան ներկայ աշխատանքը»: Ուրեմն չի բաւեր հայհոյել Խանջեանի, պէտք է հայհոյել նաեւ ... ինքզինքին, «մեղա՛յ» աղաղակել հին արեղաներու նման: (Արդէն որոշուած է Կ. Կ.ի կողմէն հանել Արիստանը):

Նոյն թերթը յետոյ կ'աւելցնէ թէ ժողովականները կրթ. գործավարին հետ՝ քրտնցուցած են նաեւ փոխ-գործավար Շահվերդովեան, եւ պաշտօնակիցները՝ Թեմրա Զաքարեան, Ասուր Ասատրեան, Մուշեղ Սանթրոսեան, Սահակ Հայրապետեան, որոնք «իրենց քաղաքական բարեհոգութեամբ» եւ «յաջողութեամբ կրցեր էին օգտագործել թաքնուած տրոցկիստ-նացիոնալիստ արեկաները»:

Երկու հաւատաքննիչներ, Ս. Գաբրիէլեան եւ Ս. Մովսիսեան, «չօշափելի փաստերով ցոյց տուին որ կրթ. գործավարութեան մէջ տակաւին ներկայիս դոյութիւն ունի քաղաքական բարեհոգութիւն, որու հետեւանքով՝ դասագրքերու եւ դպրոցական ծրագրին մէջ կը մնան հակայեղափոխական նացիոնալիզմի արտայայտութիւններ»:

Ցետոյ խօսած են Ա. Մոկացեան եւ Սիմակ, առաջինը քննադատած է դպրոցներու վրայ կատարուած հսկողութիւնը, իսկ երկրորդը ցաւ կը յայտնէ որ իբրեւ ուսուցիչ՝ դասաւանդման գրկուած են տրոցկիստներ եւ Դաշնակցականներ:

Ամէնէն վերջ խօսք առին ենթականները, Սանթրոսեան, Հայրապետեան, Ա. Շաւարշեան եւ Գ. Էպլիեան, սակայն նոյն թերթը դժգոհ է անոնց մեղայականէն,— որովհետեւ «սխալներ չեն մերկացուած անհրաժեշտ չափով»: Պէտք էր աւելի խոստովանիլ, աւելի շատ յանցաւոր երեւնալ: Կասկածութիւն պատճառեր է Ս. Սաղմանեանի այն տեսակէտը, թէ ինչ օգուտ հին սխալները քննադատել, այնպէս ընել որ նոր սխալներ չգործուին,— չէ՛, պէտք է ջախջախել այդ «ձախ»ցիոն (յետադիմական) տեսակէտը:

Այս ժողովաշարքը կը փակուի ծանօթ բանաձեւով,— ողջունելով ժողովուրդի թշնամիներուն, դրամատիրութեան վերահաստատիչներուն՝ Բուխարինի, Ռիկովի վտարումը, արձանագրելով որ կուսակցութեան կողմէ «մերկացուած եւ ջախջախուած (Երեւանի) հակայեղափոխական տրոցկիստ, նացիոնալիստ սրիկաներու վնասարարական գործունէութեան բոլոր հետքերը բնաջնջելու մասին տրուած հրահանգները դոհացուցիչ չափով գործադրուած չեն կրթ. գործավարութեան մէջ»:

Ցաջորդով թէ ինչպէս խաչեցին աստղջապահական գործավարը եւ իր պաշտօնակիցները

Հ. Մ. Ը. Մ.

Ֆութպոլ

Յանձնախումբս ժամանակէ մը ի վեր կը փափաքէր Ֆութպոլի միջազգային բուռնմա մը կազմակերպել Փարիզի հայաշատ արուարձաններէն մէկուն մէջ: Վերջապէս իր տարած անխոնջ աշխատանքին շնորհիւ, յաջողեցաւ իր փափաքն իրագործել, վարձելով Իսի լէ Մուլինոյի Սթատ Աէն Ժէրմէնի դաշտը մասնաւորապէս Հոգեգալուստի երկու օրուան համար: Թէեւ մեսասաներորդ ժամուն՝ հապճեպով կազմակերպուեցաւ այս մրցումը, սակայն եւ այնպէս շատ պատուաբեր եւ միջազգային հաճելի եղաւ բոլոր հանդիսատեսներուն, որոնք խուռներամ փութացին կիրակի եւ երկուշաբթի, խանդավառութեամբ դիտելու մարզահանդէսը որ խիստպէս շատ հետաքրքրական էր:

Յանձնախումբս մասնաւոր հրաւէր ուղղած էր Փարիզի Թուրներուն, Ձեխերուն եւ Ֆրանսական լաւագոյն խումբերուն որոնք սիրայօժար ընդունեցին:

Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Հ. Մ. Ը. Մ.ի պահեստի խումբը մրցեցաւ Ձեխերու պահեստին դէմ: Թէեւ լաւ դիմադրեցին եւ նոյն իսկ շատ ալ նեղը դրին իրենց հակառակորդները, բայց չկրցան շահիլ եւ Ձեխերը օգտուելով մեր մարզիկներուն մէկ սխալէն, նշանակեցին յաղթական կէտը եւ խաղը շահեցան 1—0:

Ժամը երեքուկէսին Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը իր ամբողջական կազմով դաշտ եկաւ ջերմ ծափերու տակ, մրցելու համար Թուրներուն դէմ որոնք իրենց ամէնէն կարող ուժերով թէեւ ամէն ջանք թափեցին պարտութեան մատնելու, բայց չկրցան իրենց փափաքին հասնիլ: Խաղը վերջացաւ 6ի դէմ երեքով:

Ժամը 5ին տեղի ունեցաւ վերջին մրցումը,— Ֆրանսական Է. Ս. Թըրաժի ընդդէմ Ձեխերու: Այս վերջինները պարտուեցան 2-1ով

Երկուշաբթի օր ժամը 2ին Ձեխերուն պահեստը մրցեցաւ Թուրներու պահեստին հետ, որոնց յաղթեց 2-1ով:

Ժամը երեքուկէսին տեղի ունեցաւ կիրակի օրուան պարտեալներուն մրցումը այսինքն երկու պլաւ խումբերը (Թուռ եւ Ձեխ): Այս խաղը բաւական հետաքրքրաշարժ եղաւ եւ վերջացաւ հաւասար արդիւնքով 4—4ով:

Ժամը 5ին, դաշտ եկան կիրակի օրուան երկու յաղթական խումբերը Հ. Մ. Ը. Մ.ը եւ Է. Ս. Թրաժ շահելու համար յաղթութեան բաժակը որ նուիրուած էր ռուսական խումբին կողմէ:

Ֆրանսացիները նկատի առնելով մեր ուժեղ կազմը, զօրացուցած էին իրենց կիրակի օրուան խումբը չորս լաւագոյն մարզիկներով որոնց մէջ կը նշմարուէր նոյն իսկ հռչակաւոր «փրոֆէսիոնէլ» մարզիկ մը, թէեւ մեր մարզիկները արիաբար դիմադրեցին, բայց վերջին պահուն պարտուեցան 4—2ով:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը մասնաւորապէս իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Իսի լէ Մուլինոյի եւ Պիյանքուրի մարզասէր հայ հասարակութեան որ երկու օր, կիրակի եւ երկուշաբթի իր ներկայութեամբ նիւթապէս եւ բարոյապէս քաջալերեց անոր կազմակերպած մարզահանդէսը:

Նաեւ յատկապէս Գ. Կիւլպէնկ Ասլամեանի, որ իր անձնուիրութիւններէն զատ աւելի խաղի ամենակարեւոր միջոցին ինքնաբերաբար պետը նետուելով ջուրը ինկած գնդակը քաջութեամբ յանձնեց մարզիկներուն, ինչ որ բոլոր ներկաներուն մեծ գնահատանքին արժանացաւ.

Մ. Նրաճեան

«ՀԱՅԵՐՆ ՈՒ ՔԻՒՐՏԵՐԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ»...

Պէյրութի «Էլ Նիտա», որ երկարատեւ դադարէ մը վերջ սկսած է իր վերհրատարակութիւնը, խօսելով լիբանանեան հպատակութեան նոր օրինագծի մասին, կը գրէ.—

...Լիբանանեան կառավարութիւնը նոր օրինագիծ մը մշակած է ճշդելով հպատակութիւն ձեռք բերելու պայմանները օտարականներուն համար: Նախապէս հպատակութեան իրաւունքին տիրանալու համար անհրաժեշտ էր առնուազն հինգ տարի բնակած ըլլալ Լիբանանի մէջ: Նոր օրինագիծը այս հինգ տարին վերածած է 10ի: Երեսփոխանութեան կամ հանրային պաշտօններու թեկնածուներէն պահանջուած «բնակութեան ժամանակամիջոցներն» ալ նոյն համամասնութեամբ երկարաձգուած են:

Այս նախաձեռնութիւնը մեծ գոհունակութիւն կը պատճառէ մեզի, քանի որ մեր փոքրիկ երկիրը կայանն է բազմաթիւ ժողովուրդներու, ինչպէս Իտալացիներ, Հայեր, Յոյներ, Քիւրտեր, եւայլն:

Այդ օտարականները կը հարստանան ի վնաս մեզի, եւ կը հարստանան ոչ թէ իրենց մտաւորական արժանիքներուն այլ իրենց տրուած առանձնաշնորհներուն շնորհիւ:

Ներգաղթը կրնայ օգտակար ըլլալ մեր երկրին, պայմանաւ սակայն որ սահմանափակուած ըլլայ:

..Դիտել տանք, ի դէպ, թէ այդ օտար տարրերը միշտ չարաչէտ եղած են ու եւ է ազգային շարժման համար (Սուրիոյ կամ Լիբանանի մէջ): Արդարեւ Չէրքէզներն է որ, Սուրիոյ մէջ, գօլեցին սուրիական ապստամբութիւնը, իսկ Լիբանանի մէջ Հայերն ու Քիւրտերը եղան գլխաւոր պատասխանատուները Պէյրութի նոյեմբերեան վերջին խռովութեանց

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲՈՒՐԱՍՏԱՆ, պատանեկան եւ մանկական ամսագիր, Ա. տարի թիւ 1. Մայիս 1937: Տարեկան բաժնեգին 15: Արտասահման՝ 20 : Հատը 1.50 Փր.: Խմբագիր - Հրատարակիչ Ե. Տավօեան 4, Rue de la Trémoille, Paris (8):

ՊԱՄՈՒԿ

ՈՂԲԱԼԻ ՊԱՏԿԵՐ

Պուէնոս Այրէսի «Արմէնիա»ն կ'ողբայ խմբագրականի մը մէջ (23 ապրիլ).

Որ եւ է գործ միշտ լաւ կը սկսինք, բայց դէշ կը վերջացնենք. Մեր ազգային նկարագրի յատկոյն կողմերէն մէկը, որ կարծես անդարմանելի կը մնայ

Մեր վարժարաններէն ոմանց դէշ վերջաւորութիւնը մեզ կը ստիպէ նորէն անդրադառնալ դպրոցական հարցին:

Ինչպէս յայտնի է, ասկէ մօտ տասը տարի առաջ հիմնադրուեցան մեր առաջին հայկական դպրոց-խրճիթները, որոնց թիւը հետզհետէ աւելցաւ եւ այսօր Պուէնոս Այրէսի եւ արուարձաններուն մէջ ունինք 16 դպրոցներ: Անշուշտ, դպրոցներու բազմացման եւ ճիւղաւորման մէջ աւելի մեծ դեր խաղացին հայկական մոլեկին կիրքն ու եսականութիւնը, քան բարի նախանձը եւ կրթասիրութիւնը:

Ժամանակ մը դպրոցներու շուրջը եղած հակամարտութիւններն ու կիրքերը այնքան լարուեցան, որ դպրոցները կոտորուեցան եւ բաժնուեցան, մնալով նոյն թաղամասի եւ գրեթէ միեւնոյն փողոցի վրայ, պահելով նաեւ իրենց անունները:

Կրնայինք ունենալ միայն ութ դպրոց ապահով պիւտճէով, կարող ուսուցիչով եւ հոգաբարձական յօրաւոր կազմով, բայց ունեցանք 16 դպրոց վտիտ պիւտճէով, տկար ուսուցիչներով, անապահով եւ ենթակայ ամէն տեսակ քմահաճոյքի:

Քանի դեռ տարակարծութիւնները եւ կիրքը վառ կը մնային, մեր դպրոցները, հակամարտ եսականութեանց շնորհիւ, կերպով մը կը պահէին իրենց գոյութիւնը, թէեւ մեծ դժուարութեամբ եւ յայտնապէս իրենց մուրացկանութեամբ:

Իսկ այսօր երբ կիրքերը մարած են, հակամարտութիւնները վերջ գտած եւ դպրոցական բնականոն վիճակը կը նկատուի ամէն տեղ, դպրոցներէն ոմանց դուռները գոց կը մնան, ուրիշներն ալ հազիւ տարի մը պիտի կրնան շարունակել իրենց գոյութիւնը:

Այդ դժբախտութիւնը զուտ կրթական-ուսումնական տեսակէտէն:

ՕՐ. ՆՈՒԱՐԴ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

եւ

Պ. ԱԲՐԱՀԱՄ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

Նշանուած

17 Մայիս 1937, Սէն Շամոն

Ուրեմն, կը պարզուի, որ մեր դպրոցներուն գոյութիւնը եւ յարատեւութիւնը բացառապէս կախուած է եղեր մեր հակամարտութիւններէն եւ մոլեկին կիրքերէն:

Սակայն, աւելի ողբալին կայ, միանգամայն չնախատեսնուած: Նախապէս դպրոցները սեփական շէնքեր չունենալով ամփոփուած էին վարձու տուներու եւ շէնքերու մէջ:

Ցետագային եւ տարիներու ընթացքին, աճապին զոհողութիւններով, թաղեցիները սեփական հողեր գնեցին եւ անոնց վրայ բարձրացուցին սեփական դպրոցի շէնքեր [illegible]:

Մրցութեանց պատճառաւ եւ իրար անց տալով, դպրոցներէն ոմանք արդէն իրենց պարտքը լուծելու վճարած են կամ վճարելու մօտ են, որով ցերծ են կալուածատիրոջ վրդովումէն: Կան ուրիշներ ալ, որոնք հազիւ կրցած են վճարել իրենց պարտքին կէսը եւ սոթէն կը շարունակեն տոկալ, բայց գրեթէ յուսահատ: Կան աւելի ուրիշներ, որոնք աւարտելու վրայ են իրենց պարտքը, ինծաուն ամսական կանոնաւոր վճարելով, ու մնացած է միայն 5—6 ամիս որ սեփականատէր դառնան, բայց կանգնած են պարտատիրոջ դրաւման առջեւ: Այսպիսով թէ հողը, շէնքը եւ թէ վճարուած գումարը պիտի կորսնցնեն ընդմիշտ, որովհետեւ կռիւներէ, հակամարտութիւններէ եւ դասադրութիւններէ յոգնած ու կլասուած են՝ գործը թողլով Ամենակարողի տնօրէնութեան:

Անշուշտ, այս տեղեկութիւնները, որոնց աղբիւրը մեզ հասած բանաւոր եւ գրաւոր բողոքներն են, կրնան չափազանցուած ըլլալ, նոյնիսկ միակողմանի, բայց իրականութիւն մը կայ մէջտեղ, որ կը յանձնենք հանրութեան ուշադրութեան եւ առ որ անկ է:

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Ինչպէս գրած ենք, հելլենական կառավարութիւնը որոշած է քանդել Աթէնքի գաղթականներէն 2500 ընտանիքներու հիւղակները: Այս ընտանիքներէն 500ը բոլորովին չքաւոր եւ 1200ը մասնակի օգնութեան կարօտ ըլլալով, Նանսէնեան օֆիսը (Ժընեւ) 50.000 ֆրանքի նոր գումար մը յատկացուցած է, այն հասկացողութեամբ որ Բարեգործականն ալ եւս համահաւասար գումար մը յատկացնէ: Միութիւնը արդէն 250 անգլ. ոսկիի յատկացում մը րրած է եւ կարելին պիտի ընէ այդ գումարը հասցնելու 50.000 Ֆրանքի: Մ. Հասան այս գործին համար կոչ մը ուղղած է Նորվեկիոյ եւ Շուէտի մարդասիրական կազմակերպութեանց: Նոյնը պիտի ընեն նաեւ Անգլիոյ հայանպաստ մարմինները, թաղադրութեան հանդէսներէն վերջ:

Օֆիսը այս միջոցիս կ'ուսումնասիրէ միջազգային մեծ վիճակահանութեան ծրագիր մը ի նպաստ գաղթականներուն, մասնաւորապէս Հայերու ներգաղթին համար:

*** Լիբանանի կառավարութիւնն ալ վերջնապէս որոշած ըլլալով քանդել Պէյրութի վերջին քէմփերը, որ թշուառութեան եւ հիւանդութեան բոյներ են, Օֆիսը որոշեց 80.000 Ֆրանք փոխ տալ Սուրիոյ հայ գաղթականներու տեղաւորման հիմնադրամին, նոր բնակարաններու շինութեան համար:

*** Ինչպէս յայտնի է, Ֆրանս. կառավարութիւնը 75 սանթիմնոց եւ 50 սանթիմի վերադիրքով նամականիշներ հրապարակ հանած էր ի նպաստ գաղթականներուն: Ասոնց գործածութիւնը սահմանափակ ըլլալով, Ֆրանս. կառավարութիւնը որոշած է այժմ 50 սանթիմնոց եւ 25 սանթիմի վերադիրքով նոր նամականիշ մը հրապարակ հանել:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (282)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Դեռ երկար Ալմաստ մօրքուրը կը շարունակէր անիծել ազգուրաց Գրիգորը, որ ծեծի չդիմանալով՝ ընկերներու տեղը ցուցուցած էր, մինչ Լեւոն եւ ընկերները կողք կողքի երկնցած՝ կը քնանային պարտասած մարդու անխռով քունով:

Ցաջորդ օրը առանց պատահարի անցաւ: Մթնելուն մեր բարեկամները Թօհակ առաջնորդութեամբ անկատելի կերպով դուրս եկան գիւղէն, իրենց հետ տանելով Ալմաստ մօրքուրի պատրաստած պղպեղները եւ ջերմագին մաղթանքները: Երբ հասան դէպի Կուռուպաշ տանող ճանապարհը, ջերմօրէն սեղմեցին Թովակ Աղօր ձեռքը ու արագ քայլերով կորան խաւարի մէջ:

Այդ գիշեր թէեւ երկար ճանապարհ մը չունէին երթալիք, բայց Լեւոնը կ'առաջարկէր շուտով տեղ հասնիլ:

Բայց թէ ո՞րտեղ հասնելու համար էր անպայմանը, այդ մասին Լեւոնը ինքն ալ յստակ գաղափար մը չունէր: Նէմի, բայց մտածանց Բերդակի գիւղացիներու թշնամական ընդունելութենէն վերջ, դժուար, նոյնիսկ վըտանգաւոր էր որ եւ է հայկական գիւղ մտնել, առանց նախօրօք անոնց տրամադրութեանը ծանօթանալու:

Քաղաքի մօտ Կուռուպաշ եւ Շուշանց գիւղերը կային, լաւ կազմակերպուած գիւղեր, բայց չէ՞ որ Կեմն ու Բերդակն ալ կազմակերպուած էին, խանդավառ երիտասարդ ընկերներ ունէին այդ տեղերու մէջ. ի՞նչ երաշխիք որ Կուռուպաշն ու Շուշանցը ալ ընդունէին զիրենք.

Իսկ եթէ չընդունէի՞ն:

— Տղաք, քանի մը բոպէ նստինք ու մտածենք մեր ընելիքի մասին,— առաջարկեց Լեւոնը:

Երեքով միասին նստան ճամբու եզերքը, առած ձիւնի կոյտերու վրայ:

— Է, հիմա ո՞ւր պիտի երթանք,— ընկերները ճակատելով հարցուց Լեւոնը:

Թոփալ Սասոնեան քիթը մուռթը ծամածռելով ուսերը թօթուեց, իսկ Առիւծ Գեւոն առանց պատասխանելու հրացանի կոթով սկսաւ ձիւնը ծեծել: Իրենք ի՞նչ գիտնային, թէ ուր կրնան երթալ: Գիտցածնին միայն այն էր, որ սարի գայլն իսկ որջ մը ունի պատսպարուելիք, իրենք՝ ոչ, որ կառավարութեան կողմէ հալածուելէ վերջ, հիմա ալ արենակից գիւղացիք կը սպառնային մատնել զիրենք:

— Կուռուպաշ՝ Գալուոն կայ, հին վստահելի ընկեր մը,— մտածելով՝ ինքնիրեն խօսեցաւ Լեւոնը:

— Հա, Գալուոն, բայց տունը գիւղամէջն է... մինչեւ հոն հասնինք՝ ամբողջ գեղականը կ'իմանայ մեր հոն գտնուիլը, մէկ էլ որ Կուռուպաշը Խօշարի ճամբու վրայ կը գտնուի, եկող գնացող զափթիան, Քիւրտը անպակաս...

Թոփալ Սասոնեանի նկատողութիւնը ճիշդ էր: Երեք փախստականները իրարու նայեցան անկարող եզրակացութեան մը գալու:

— Ես գտայ,— ուրախացած կանչեց Առիւծ Գեւոն,— ես գտայ, երթանք Սուրբ Խաչ վանքը, ծերուկ վանահայր մը կայ հոն, երկու հատ ալ ճահիլ հօտաղներ. լաւ տղաներ են, կը ճանչնամ, երկուքն ալ ազգութեան զինուոր:

— Ծօ, հա, ինչպէս ալ մտքես չանցաւ, Գեւօ, էդ մէկը լաւ մտածեցիր,— բսաւ Սասոնեան:

Առիւծ Գեւոն պատասխանի մը իսկ չարժանացուց Թոփալ Սասոնեան, բառակտնացաւ վերէն վար չափելով ընկերը, որ դեռ նոր կը հասկնար, թէ Առիւծ Գեւոն ով կայ. Առիւծ Գեւոն է, հայդուկներու մէջ միակ խելքի տէրը:

Լեւոնն ալ այդ պայմաններու մէջ ուրիշ միջոց մը չէր գտնար, եթէ ոչ համաձայնիլ Առիւծ Գեւոյի առաջարկութեանը, եւ երթալ Սուրբ Խաչ վանքը, որ քաղաքէն հազիւ մէկ ժամ հեռաւորութեան վրայ, Կուռուպաշ գիւղի մօտ, լերան փէշին թառած, մենաւոր դիրք մը ունէր:

— Որ երկուքդ ալ Սուրբ Խաչի յարմար կը գտնաք, ուրեմն ճամբայ ելլենք:

Քայլերնին արագացնելով երկու ժամէն հասան Սուրբ Խաչ վանքի գոց դարպասին առջեւ:

Թեթեւաշարժ Թոփալ Սասոնեան, բարձրանալով Լեւոնի ուսին վրայ, պարսպէն ցատկեց վանքի արտաքին փոքր բակը, որ երկրորդ դռնով մը զատուած էր բուն բակէն, որու շուրջը կը գտնուէին վանքի պատմական եկեղեցին, թոնրատունը եւ վանատունը: Լեւոնն ու Առիւծ Գեւոն նստան դարպասի առջեւ:

Բաւական երկար սպասեցին: Մէկ ալ դարպասի ետեւէն քափոցի ձայներ լսուեցան: Դրան բակի փայտէ լեզուակը զգուշութեամբ ետ քաշուեցաւ, ու կիսովին բացուած դրան մէջ երեւցան Թոփալ Սասոնեան ու վանքի ծառաներէն մէկը, հօտաղ Նշանը:

Նշանը, 96 Թուականի կոտորածէն ազատուած Նորգեղցի որբ մըն էր, որ երկու տարի Կարմրուսի որբանոցը մնալէն վերջ, Սուրբ Խաչի հօտաղ նշանակուած էր:

—Բարի եկաք, բարի եկաք,—յայտնապէս ուրախացած դիմաւորեց Նշանը,— ներս մտէք, ձեր եկած ճամբուն ղուրպան, մէկ էս դուռը կողպեմ..

Փոքր բակի մէջն էին: Բակին մէկ կողմը ախոռն էր, միւս կողմը յարդանոցը եւ խոտանոցը: Նշանը յարդանոցը մտցուց մեր բարեկամները: Փաքրը մարդ մըն էր, լաւ պատսպարուած ու համեմատաբար տաք: Տըղաք յարդի կոյտի վրայ երկնցան:

— Էս տեղ բոլորովին ապահով էք,— բսաւ Նշանը,— ձեզ անհանգիստ ընող չիլինի, ես ու ընկերս կուգանք երբեմն. ընկերս գօշախ տղայ մըն է, մենք երկուքս ալ ազգի մարդ ենք.

— Վանքի մէջ ո՞վ կայ, հարցուց Լեւոնը՝ ընկերներուն մօտ երկննալով

— Տէրունի վանահայրը, ան ալ արդէն սենեակէն դուրս չի գար, ամբողջ օրը կ'անցընէ քիւրսիի առջեւ, ծխելով եւ նիրհելով

Երկու հատ ալ կնիկ մարդ կայ. մէկը վանքի պառաւ տնտեսն է, մէկէլն ալ Հնդստան գեղացի հարս մը, որուն ամուսինը վեց ամիս առաջ Քրտերը սպաննեցին, հարսը փոքր երեխայով քաղաք փախաւ: Առաջնորդն ալ ղրկեց՝ որ հոս դրուի:

Կիսովին յարդի կոյտի մէջ խրըուած Առիւծ Գեւոն ու Թոփալ Սասոնեան անմիջապէս խոկալով սկսան քնանալ անդրդուելի համբերութեամբ մը կողմելով: Լեւոնն ու Նշանը իրարու քով նստած՝ կը շարունակէին խօսիլ:

— Քաղաքէ ի՞նչ լուր կայ,— հարցուց Լեւոնը:

— Քաղաքի վիճակը շատ, շատ գէշ է. ամէն օր խուզարկութիւն, ձերբակալութիւններ: Շատ զօրք եկած է Էրզրումի կողմերէն: Երէկ գեղ իջած էի: Կուռուպաշցիք կը պատմէին, որ այդ մեծերէն մէկը սպաննուեր է...

— Ո՞վ, ինչպէ՞ս,— ծանր նախազգացում մը սեղմեց Լեւոնի սիրտը:

— Ինչպէս պատմեցին, զօրքն ու ոստիկանութիւնը յանկարծ կը պաշարեն Նորաշէնի թաղը. դուն մի ըսեր պարոն Կայծակը այդ.

— Կայծա՞կը, Կայծա՞կը, լսիր,— ինքզինք զսպել ջանալով հարցուց Լեւոնը:

— Հա, պարոն Կայծակը հոն կը գտնուի եղեր: Զօրքը երբ կը մօտենայ էն տանը, ուր ան թաղնուած է եղեր, այգիի դռնէն դուրս գալով կը փորձէ Աղւորաձորի կողմէ անցնիլ. Տանիքներու վրայ բարձրացող զինուորներ կը նկատեն անոր փախուստը եւ համազարկ տալով՝ տեղն ու տեղը կը սպաննեն զայն ...

Լեւոնը հազիւ կրցաւ կոկորդին մէջ սեղմել հեծկլտանքը: Գլուխը ձեռքերուն մէջ առած՝ ան երկար ժամանակ անշարժ նստած մնաց տեղը, քարացածի նման արձանացած:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Մարդ մը ինկաւ խաղախաղեացարանի պատուհանէն

Մանր դէպքեր պատահեցան, շաբաթ օր, Սէն Տընիի քաղաքապետարանին առջեւ։ Ֆրանսայի ժողովրդական կուսակցութեան Երիտասարդական Միու-թեանց համագումարը տեղի կ'ունենար մասնակցութեամբ 500 պատգամաւոր-ներու եւ նախագահութեամբ Պ. Տորիոյի։ Ինչպէս կ'ըսէ այս առթիւ հրատա-րակուած զեկոյցը, համայնավարները կանուխէն հաւաքուած էին քաղաքապե-տարանին առջեւ, «կրկնելու համար Քլիշիի դէպքերը»։ Ժամը 20էն սկսեալ, «ծայրայեղ խմբակներ, որոնց մէջ կը գտնուէին բազմաթիւ օտարականներ, գրգռիչ ցոյցեր կատարեցին որոնք կրնային ծանր հետեւանքներ ունենալ։ Կիր-քերը հանդարտեցնելու համար յետաձգուած էր ի պատիւ պատգամաւորներուն սարքուած ընդունելութիւն մը։ Համայնավարները այս կարգադրութեան պա-տասխանեցին վտանգաւոր ծայրայեղութիւններով,— կեցուցին եւ նախատե-ցին անցորդները, խոշտանգեցին կիներն ու մանուկները. Քաղաքապետարա-նին շրջակաները, բնի փակել տուին սրճարաններն ու ճաշարանները։ Նմա-նապէս փորձեցին քաղաքապետարան խուժել, բայց հանդիպեցան Տորիոյի բարեկամ քաղաքացիներու խմբակի մը որ թոյլ չտուաւ գործադրել իրենց ծրագիրը»։

Ուրիշ տեղեկութիւններու համաձայն, 1500 կարմիր ցուցարարներ «Էն-թէրնասիոնալ»ը թնդացնելով, աղմկարար ցոյցեր կը կատարէին, երբ ոստիկանու-թեան հասան շրջուն պահակները, արդիական կազմածներով։ Հրասայլ մըն ալ փոխադրուած էր, արտասուաբեր ռումբերով։ Ցանկարծ քաղաքապետա-րանի երկրորդ յարկի պատուհանէն մարդ մը ինկաւ երկու անցորդներու վը-րայ, որոնց մէկուն աջ ոտքը կոտրեցաւ, միւսը թեթեւապէս վիրաւորուեցաւ։ Իսկ զոհը անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուեցաւ։ Հարցաքննութեան առեն հակասական պատասխաններ տուաւ։ Կը կարծուի թէ ցուցարար մըն էր, պա-տահաբար ներս մտած։ Ցայտնեց թէ անձնապաշտ ըլլալ կ'ուզէր։

Ցոյցերու առեն, երբ Տորիօ դուրս կ'ելլէր, անարգանքներու ենթարկուե-ցաւ։ Մէկուն չհանդուրժելով բացատրութիւն պահանջեց։ Մարդը փախաւ, Տորիօ եւսեւէն գնաց մինչեւ սրճարան մը, ուր մարդը ներողութիւն խնդրեց, ինչպէս կը գրէ «Ժը Սը Փարթու»։

Խորհրդային ապաստանական նաւամբ վրայ

Վերջին լուրերու համաձայն, զոր. Մոլա բուռն յարձակողական մը ձեռ-նարկելով Պիլպաոյի դէմ, ութ քիլոմեթր յառաջ խաղացած է եւ կը սպառնայ պաշարել քաղաքին արուարձանները։ Պասքերը յուսահատական դիմա-դրութեան մը կը պատրաստուին։ Հեռագիր մը կ'ըսէ թէ ժողովուրդին հա-մար կիրակի օր հաց չպատրաստուեցաւ, եւ սակայն այդ զոհողութիւնները չեն տկարացուցած թիկունքին բարոյական կորովը։ Պաշտպանողական գծին վրայ նոր դիրքեր շինուած են եւ թշնամին ծանր կորուստներ կը կրէ իւրա-քանչիւր յառաջխաղացութեան առեն։

Մանուկներու եւ կիներու փոխադրութիւնը կը շարունակուի։ Կիրակի օր 4000 մանուկներ հասան Անգլիա, իսկ 250 ալ Փարիզ։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ 17 օդանաւերը, որոնք հետապնդուելով կամ մոլորելով Ֆրանսա ապաստանած էին, Սպանիա վերադարձուեցան օդանաւային Նախա-րարին եւ միջազգային հսկողութեան յանձնախումբին արտօնութեամբ։ Երկու Ֆրանսական օդանաւեր մինչեւ սահմանագլուխ հետեւեցան սպանիական օդա-նաւերուն։

ՓԱՐԻԶԷՆ - ՄԱՐՍԷՅԼ 9 ԺԱՄԷՆ հասաւ նոր գրութեամբ կառախումբ մը՝ որ կը կոչուի «աէրոտինամիք»։ Փարիզէն ճամբայ ելլելով շաբաթ կէսօրին, կառախումբը Մարսէյլ հասաւ ժամը 9ին, երբեմն մինչեւ 140 քիլոմեթր արա-գութեամբ։ (Փարիզէն Մարսէյլ 862 քիլոմեթր է)։ Կառախումբը կը բաղկա-նար չորս վակոնէ եւ կ'առնէր 192 ճամբորդ։ Առ այժմ շահուած տարբերու-թիւն է 1 ժամ 20 վայրկեան։

ԻՏԱԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐՆ ՈՒ ԹԱԳՈՒՀԻՆ վերադարձան Փէշթայէն, ուր ջերմ ընդունելութեան արժանացած էին։ Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյ-ցը կ'ըսէ թէ երկու երկիրներու արտաքին նախարարները սիրալիր տրամա-դրութեամբ քննեցին օրուան խնդիրները եւ ամենամեծ գոհունակութեամբ հաստատեցին տիրող համաձայնութիւնը։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Աշխատանքի Դաշնակցութեան նախագահը, Պ. Կրին, ձայնասփիւռ ճառով մը յայտարարեց թէ բանուորական խլրտումներու կազ-մակերպիչը, Ճօն Լիւիս, իր հրահանգներն ու դրամները կը ստանայ Մոսկուա-յէն։

Պ. ՓՕԼ ԼԱՆՏՈՎՍԿԻ, օտար մամուլի ընկերակցութեան ընդհ. քարտու-ղարը, որ յանկարծամահ եղած էր մայիս 20ին, թաղուեցաւ երէկ, 24 մայիս, Թավէռնի գերեզմանատունը։ Այս առթիւ մասնաւոր մահազդ առաքած էր նա-եւ «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը։ Մեր ցաւակցութիւնները այրի տիկին Լան-տովսքիի.

Հանգուցեալը Լեհաստանէն եկած էր Փարիզ։ Մասնակցած է մեծ պատե-րազմին, ստանալով պատերազմի խաչ եւ պատուոյ լեգէոնի ասպետութեան աստիճան։ Արագօրէն բարձրանալով լրագրական ասպարէզին մէջ, մեծ հա-մակրանք շահած էր եւ տարիներէ ի վեր միշտ կ'ընտրուէր ընդհ. քարտուղար օտար մամուլի ընկերակցութեան։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ նաւահանգստի պաշտօնեաները գործադուլ հռչակած ըլլալով, 7 մեծ շոգենաւեր չկրցան ճամբայ ելլել։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՎԵՐԱՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆԸ կրկին կը յանձնարարէ անցորդ-ներուն՝ գամուած արահետներէն անցնիլ (փառաւոր գլուխէ), խուսափելու հա-մար յանախադէպ արկածներէ։ Անսաստողները պատասխանատուութեան կ'են-թարկուին։

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ տեղական մարմիններու ընտրութիւն-ները գրեթէ վերջացած են, համաձայն Մոսկուայէն զարնուած հեռագիրնե-րու։ «Փրավտա» կը գրէ թէ 54.000 մարմիններու ընտրութեան արդիւնքէն դատելով, նոր կոմիտէներու անդամներէն 55 առ հարիւրը եւ քարտուղարնե-րէն 36 առ հարիւր առաջին անգամ է որ կ'ընտրուին, շնորհիւ ընդհանուր եւ գաղտնի քուէարկութեան։

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Պրօպականտի Յանձնախումբի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ու-նենայ 25 Մայիս, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme Paris

ԵՐԿՆԵՐԵՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ — ԱԶԵՒ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Ա.

1893 մարտին Պետերբուրգի ոստի-կանութեան կենտրոնը Գերմանիայից մի յանձնարարեալ կարճ նամակ ստա-ցաւ։ Անյայտ նամակագիրը, որ ստո-րագրել էր նամակի տակ՝ «Ծառա-յութեան պատրաստ ձեր խոնարհ ծա-ռայ», առաջարկում է ոստիկանու-թեան՝ տեղեկութիւններ տալ Կարլս-րուէի երիտասարդական կազմակեր-պութեան եւ այն գաղտնի գրականու-թեան մասին, որ նշանակուած է նը-րանց համար Ռուսաստան ուղարկե-լու։ Պատասխանի համար նշանակ-ուած էր հետեւեալ հասցէն Վ. Շ. ցպահանջ (Poste restante)։

Այդ նամակը ոստիկանութեան մէջ մեծ հետաքրքրութիւն առաջ չբերեց։ Կարլսրուէի Երիտասարդական Կազ-մակերպութիւնը, ըստ երեւոյթին, նրան շատ չէր անհանգստացնում։ Մի շատ կարճ պատասխան արուեց այդ նամակին, այն էլ միայն հինգ շա-բաթ յետոյ։ Ոստիկանութիւնը ան-տարբերութեամբ յայտնեց թէ Կարլս-րուէի կազմակերպութիւնը եւ նրա գործունէութիւնը իրեն ծանօթ է, բայց առաջարկեց նամակագրին նախ հաղորդել իր անունը եւ ապա յայտ-նել թէ արդեօք կարո՞ղ է ճշգրիտ տե-ղեկութիւններ տալ այդ գրականու-թեան փոխադրութեան մասին, «յայտնելով, թէ ո՞րտեղ, ե՞րբ, ի՞նչ-պիսի ճանապարհով, ի՞նչ հասցէով եւ որու միջոցով են ուղարկւում նը-րանք»։ Դրա համար ոստիկանութիւ-նը առաջարկեց «խոշոր վարձատրու-թիւն» եւ խոստացաւ խիստ գաղտնա-պահութիւն։

Նման ձեւի նամակներ, ըստ երեւոյ-թին, շատ սովորական են աշխարհի բոլոր ոստիկանութիւնների համար։ Ըստ ձեւի նրանք մի քիչ յիշեցնում են ամուսնական յայտարարութիւննե-րին, որոնց ամէն օր կարելի է հան-դիպել գերմանական որոշ թերթերի մէջ, մի կողմից յայտարարուած է իր ունեցած հետաքրքրութիւնը հանդէպ դիմացինին, իսկ միւս կողմից խնդր-ւում է նաեւ իր ասած . . . տեղե-կութիւններ յայտնել օժիտի մասին եւ միաժամանակ ուղարկել լուսանկա-րը։

Բայց անյայտ նամակագիրը չյու-սաց իր անունը ոստիկանութեան նա-որոշ ժամանակ սպասեց եւ ապա, նո-րից առանց ստորագրութեան, մի նա-մակ եւս գրեց, որտեղ բացատրեց թէ ինչպէս ինչ է մտադիր յայտնելու։ Պահանջուած համեստ գումարը նա պարզ կերպով յայտնեց — «Ամսական վարձատրութիւն ոչ պակաս 50 ռուբ-լուց»։ Բացի դրանից, նամակագիրը խնդրեց պոկել եւ իրեն ուղարկել իր գրած առաջին նամակից մի կտոր, որպէս ապացոյց որ պատասխանը իս-կապէս ոստիկանութեան կողմէ է գր-ւած (չէ՞ որ նամակները երբեմն կոր-չում են, նոյն իսկ եթէ ապահովագր-ուած լինեն)։ Հասցէն ցոյց էր տրուած նոր տառերով՝ Ն. Ս.։

Կանդ չեմ առնում այդ նամակա-գրութեան մանրամասնութիւնների վրայ։ Միայն կ'ասեմ, որ յաղթանա-կը մնաց ոստիկանութեան կողմը։

Ինչպէս օժիտ փնտռողները իրենց յայտարարութիւնները տալիս են մի քանի թերթերի միաժամանակ, նոյն-պէս եւ . . . Ռոստովի ժանտարմերիայի վարչու-թիւնը ձեռագրից իմացաւ որ նամակը գրուած է Կարլսրուէից Ե. Ազեւի կող-մից, որ շատ աղքատ ծնողների զա-ւակ էր եւ վերջերս սովորում էր Ռոս-տովի գիմնազիայում։ Այդ երիտա-սարդը զբաղւում էր «աշխատաւորա-կան պրոպագանդով» եւ խռովարկու-թիւն մտ. . . Ընդհանրապէս քաղաքական անհուսալիութեան մէջ չէր կասկածւում։ Ժանտարմերիան ուղարկեց . . . Ըստ Ռոստովի ժանտարմերիայի վարչութեան նախագահ Սերախովի զեկուցման, Ազեւի ընկերները «կորզե-լով նրանից ուրիշի դրամները, հար-կադրեցին նրան փախչել արտասահ-ման»։ Կար եւ մի ուրիշ տեղեկութիւն ըստ որի իբր թէ Ազեւը հեռացել է Ռուսաստանից «Մարիուպոլսկու վա-ճառականներից մէկի յանձնարարու-թեամբ ծախելով 800 ռուբլու իւղ եւ իւրացնելով դրամը»։ Հոգեբանական տեսակէտից այդ երկու տեղեկութիւն-ների տարբերութիւնը չական էր, բայց գործնական նշանակութիւն, ի հարկէ, չունէր։

Ռոստովից տեղեկութիւն ստանա-լով Կարլսրուէի նամակագրի ինքնու-թեան մասին, ոստիկանութեան քա-ղաքական բաժնի վարիչ Սեմեակինը այդ երիտասարդին մի հետաքրքրա-կան նամակ գրեց, որի մէջ յայտնեց, որ ոստիկանութիւնը համաձայն է վը-ճարել ամսական 50 ռուբլի, ընդու-նում է «մորթ 25 թուականի ձեր նամա-կի ծրագիրը» իր կողմից աւելցնելով որոշ լրացումներ, ուղարկեց զգու-շութեան համար պահանջուած նամա-կի կտորը եւ տուեց պարզ հրահանգ-ներ։ Այդ հրահանգները գործնական էին («Զգուշաւորութիւն եւ տեսա-կան գատողութիւններ պէտք չեն») եւ գործակալական տեսակէտից՝ ազնիւ («Խուսափել ամէն տեսակի չափա-զանցութիւններից եւ անբաւարար համարուած եզրակացութիւններից»)։ Իսկ ամենամեծ տպաւորութիւնը պահ-ուած էր նամակի վերջում։ Սեմեակի-նը վերջացնում է իր նամակը հետե-ւեալ կերպով — «Ես կարծում եմ սը-խալած չեմ լինի, եթէ ձեզ, Պ. Ա-զեւ, կանչեմ ձեր իսկական անունով եւ կը խնդրէի ձեզ ինձ յայտնել թէ կարո՞ղ եմ արդեօք գրել ձեզ ձեր իսկական հասցէով՝ Շիւտցէնտրաշ. 22. 11, թէ՞ ուրիշ հասցէով»։

Այլ եւս կարիք չեղաւ ծածկանուն. Ազեւ պատասխանեց իր իսկական անունով։ Համաձայնութիւնը գաւ։

Վեց տարի շարունակ Ազեւ . . . ոստիկանութեան պատասխանատու . . . թղթակիցը։ Նրա զեկուցումներ . . . կարելի է եզրակացնել, թէ ինչպէս . . . բաց կերպով նա կատարել . . . իբրեւ գաղտնի գործակալ։ Իր . . . ջին նամակներից մէկի մէջ ոստիկա-նութեան ղեկավարներից ինչ որ . . . կի դէմ մի զայրացկոտ նկատողու-թիւն կար. «Յաջորդ նամակով եւ . . . խնդրեմ Ազեւին գրել աւելի պարզ յատկապէս հասցէները եւ ազգանուն-ները, որպէսզի հասկնալի լինի թէ որ . . . ով է աղամարդ եւ ով է կին եւ որ . . . հասցէին է գրուած»։

(1)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R C Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone . Glacière 15 - 70
Cheque Postal Paris 1678 - 63

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ ՀԱՄԱՐ Metro : TOLBIAC
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ .... 140 ֆրանք 70 ֆրանք 35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա ..... 250 » 130 ֆրանք —
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ .... 200 » 100 ֆրանք —

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ՄԱՅԻՍ
MERCREDI 26 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3430

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐԿՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ...

Մերկացումներու «չքեղ» բայց ոչ աննախընթաց պատկեր մը կը պարզէ «Խ. Հայաստան», մայիս 12ի թիւին մէջ։

Նախ եւ առաջ խոշոր խորագիր մը,— «Բօղարկուած թշնամին վտարուեց կուսակցութիւնից»։

Մայիս 4ին ժողով կը գումարէ Երեւանի կուսակցական կոմիտէն։ Ցետոյ 14 թեկնածուներ կ'առաջարկուին, նոր կոմիտէի ընտրութեան համար։

Մնացեալը այնքան համով - հոտով պատմութիւն մըն է որ, կը նախընտրենք արտատպել, միայն ուղղագրութիւնը փոխելով, ինչպէս միշտ.

— «Քննողն է նշել, որ առաջադրուած թեկնածութիւնների թւում չկար կուսկոմիտէի նախկին քարտուղար Հրանուշ Դաւթեանի անունը։ Հաշուետու ժողովից մի քանի օր առաջ, Հրանուշ Դաւթեանը մերկացւեց որպէս իսկական երկերեսանի, որը մի շարք տարիների ընթացքում խաբելիս է եղել կուսակցութիւնը։ Նրա ամուսինը՝ Մ. Ենգիբարեանը վերջնականապէս մերկացւած է որպէս հակայեղափոխական տրոցկիստ, որպէս մեր կուսակցութեան ու ժողովրդի ոխերիմ թշնամի։ Հրանուշ Դաւթեանը աւելի քան տասը տարի ապրելով Մ. Ենգիբարեանի հետ եւ իմանալով այդ բոլորի մասին, ոչ մի անգամ չի փորձել այդ մասին իրազեկ դարձնել կուսակցութիւնը։ Ճիշդ նոյնպէս էլ Լ. Արիսեանն իմանալով այդ բոլորի մասին, մինչեւ այժմ էլ դեռ երկերեսանիութիւն է անում, չնայած որ նա հնարաւորութիւն է ունեցել պատմելու հակայեղափոխական տրոցկիստ Մ. Ենգիբարեանի դիմակը։ Լ. Արիսեանի նման վարմունքն, անկասկած, բացատրւում է այն բանով, որ նա ինքն էլ նէնց հանդիսանում է թաքնւած երկերեսանի, որը խուսափելով ուրիշներին մերկացնելուց, ձգտում էր մնալ «անձեռնմխելի»։

Բանից դուրս է գալիս, որ Հ. Դաւթեանը կուլակային ընտանիքի զաւակ է, որի ծնողները եղել են ձայնազուրկ։ 1923 թուականին նա վտարւել է կոմերիտմիութիւնից։ Նրա քոյրը եւ եղբայրը 1926 – 27 թուականներին Պետական համալսարանում հակայեղափոխական աշխատանք կատարելու համար ձերբակալւել եւ դատապարտւել են։

Այս բոլորը Հ. Դաւթեանը խնամքով ու յամառօրէն թաքցրել էր կուսակցութիւնից»։

Մէկ շաբաթ վերջը, մայիս 10ին, նոր ժողով մը կը գումարեն եւ միաձայնութեամբ կ'որոշեն Հ. Դաւթեանը վտարել «որպէս երկերեսանի, սոցիալապէս խորթ եւ կուսակցութեան մէջ սողոսկած տարր, որ հովանաւորելիս է եղել մերկացւած հակայեղափոխական տրոցկիստ Ենգիբարեանին»։

Այս առթիւ կասկածելի կը դառնայ նաեւ վտարեալին մէկ ազգականը, որ «նոյնպէս կուլակային ընտանիքի զաւակ է եւ ունի մութ անցեալ»։

Ուրեմն, կարմիր աւելը հասաւ մինչեւ տուներէ ներս, մինչեւ երիկ - կնոջ յարաբերութիւնները։

Ուրիշ խօսքով, անգամ մը եւս կը նուիրագործուի զուտ բոլշեւիկեան առաքինութիւն մը,— փոխադարձ լրտեսութիւն ընտանիքներու մէջ, այրը կնոջ վրայ, զաւակները հօրը դէմ, եղբայրը եղբօրը հանդէպ, քոյրը քրոջ դիմաց ...

Ժամանակին «Գաղտնիք Փարիզու» մը հրատարակուած է, այս քաղաքին մէջ։ Ուրիշ մը եւս,— «Գաղտնիք Հաւատաքննութեան»։ Կը կարծենք թէ երկուքն ալ պիտի նսեմանային, եթէ փորձ մը կատարուէր ներկայացնելու խորհրդային «Գաղտնիք ընտանեացը»։

Բայց, ո՞ր մէկը յիշել, օրինակէ օրինակ բացուած մերկացումներուն, «Խ. Հայաստան»ի բոլոր թիւերուն մէջ։

Ամէն առիթով, փոխասացութեան պէս աջ ու ձախ կը կրկնուին արդէն գոց եղած անունները,— Ա. Խանջեան, Ն. Ստեփանեան, Դ. Սիմոնեան, Դ. Շահվերտեան, Կասեան, Մարտիկեան, Խանոյեան, Երզնկեան, Եղիազարեան, Արիսեան, Փիրումեան, Դալաղեան, Գալոյեան եւն. եւն.։ Իսկ «Դաշնակցական» բառը ամէն տեղ կ'երեւայ ճիշդ այնպէս ինչպէս, երբեմն, «միգիր» բառը՝ Թուրք մամուլին մէջ։

Որ եւ է ժողով չանցնիր առանց այդ բառը հոլովելու։ Կը բաւէ որ մէկը աչքէ իյնայ,— տա՛ր թէ կուտաս, «Դաշնակցական»ն ալ իբրեւ մուրճի հարուած։ Երբեմն առանձին, երբեմն ալ իրար կապուած համբիչի կուտերու պէս,— «քօղարկուած տրոցկիստական — դաշնակցական - նացիոնալիստական»։

Այսպէս, Հոկտեմբերեանի մէջ ժողով կը գումարեն եւ կըսակը ձգելով շրջանին քարտուղարը, կ'ամբաստանեն թէ «նա Նոր կուսակցութեան տուն է տուել 19 տրոցկիստների եւ Դաշնակցականների»։

Կիրովեան շրջանի խորհրդաժողովին մէջ, մէկը միւսը կ'ամբաստանէ թէ քանի մը ամիս առաջ «մատերիալ» (նիւթ) ղրկուած է քարտուղարին, ամբաստանելով այսինչ ընկերը «Դաշնակներու հետ կապ ունենալու մէջ», բայց կարեւորութիւն չէ տրուեր։

Այլապէս պերճիմաստ յայտնութիւն մը՝ Հոկտեմբերեան շրջանէն.— Աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր շրջանային կոմիտէէն մարդ չէ գացեր քրտական եւ թրքական գիւղերը, «եւ նրանց ուղարկուած գրութիւններն էլ միշտ պէս հայերէն են գրուել»։

— «Հակայեղափոխական Ղոնախչեանը ազգային փոքրամասնութիւնների մէջ դժգոհութիւն առաջացնելու համար, կտրել է քրտական գիւղերի հողամասերը եւ յանձնել է հարեւան հայ գիւղերին» (Խ. Հ. 12 մայիս)։

Ո՛ր եւ է խորհրդածութեան կը կարօտի՞ն այս բոլորը։

Շ.

ՎԵՐՋԻ՛Ն ԺԱՄ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄԸ

Հանրապետութեան նախագահին ճառը

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսին բացումը տեղի ունեցաւ երկուշաբթի, կէսօրէն վերջը, աւանդական հանդիսաւորութեամբ։ Վեց հազար Ֆրանսացի պաշտօնեաներ եւ օտար աստիճանաւորներ կը մասնակցէին արարողութեան Հանրապետութեան նախագահին ժամանումը ողջունեցին թնդանօթի 101 հարուածներով։ Ժամը 3.30ին նոր Թրոքատէրոյի Պատուոյ Դրան առջեւ շարուած էին Երեսփ. Ժողովին, Ծերակոյտին, քաղաքապետական խորհուրդին եւ օտար պատուիրակութեանց անդամները, սպասելով Հանրապետութեան նախագահին, որ հասաւ ժամը 3.40ին, ուղեկցութեամբ հանրապետական պահակներու։ Ֆրանսականին հետ, 44 ազգերու դրօշները կը ծածանէին բարձր աշտարակին կատարէն։ Նախագահին կ'ընկերանային վարչապետը, առեւտրական նախարարը, ցուցահանդէսին ընդհ. վերատեսուչը եւ ուրիշ պաշտօնատարներ։ Պաշտօնական արարողութենէն վերջ նախագահը իր հետեւորդներով պտտեցաւ գլխաւոր տաղաւարները։

Բուն արարողութենէն առաջ, նախագահը պտոյտ մը կատարած էր Սէնի վրայ, ընկերակցութեամբ 600 երեւելիներու։

Նախագահը բացման ճառը խօսեցաւ Կոան Փալէի մէջ, յայտարարելով.

— «Ցանուն Ֆրանսական հանրապետութեան շնորհակալութիւն կը յայտնեմ այն ազգերուն որոնք պատասխանելով իրենց ուղղուած կոչին, քաջահանեցան ժամանակցիկ արդի արուեստներու եւ արհեստագիտութեանց միջազգային ցուցահանդէսին։ Կ'ողջունեմ անոնց ներկայացուցիչները։ Երախտագիտութիւն կը յայտնեմ բոլոր անոնց որ, որ եւ է հանգամանքով, խոստ անձնուէր ընդհ. վերատեսուչ Պ. Լապէէն մինչեւ ամէնէն համեստ արհեստաւորը, գործակցեցան այս փառապանծ գործին կառուցման։

Ցետոյ պանծացնելով կատարուած ձեռնարկութիւնները, շարունակեց

— «Այսպէս կը հասկնանք խորունկ իմաստը մեր մեծ բանաստեղծի այն խօսքին որ կ'արտասանուէր 1878ի ցուցահանդէսի նախօրեակին եւ որ միշտ ճշմարիտ է,— այսինքն միջազգային ցուցահանդէս մը «ժողովուրդներու ատոքայրութիւնն է դրուած եղբայրակցութեան գործի մը տակ, ազգերու հաշտութիւնն է աշխատանքին բերած ներդաշնակութեան մէջ»։ Երանի՛ թէ այս տարուան մեծ համախմբումը անգամ մը եւս ուսուցանէ մարդոց թէ այս աշխարհին մէջ չկայ աւելի արժանաւոր կեանք քան փոխադարձ հասկացողութիւնը իւրաքանչիւր ժողովուրդի պահանջներուն, իղձերուն եւ հանճարին, չկայ բարգաւաճում բայց թէ արտադրութեանց եւ գաղափարներու յարաճուն փոխանակութեամբ, չկայ երջանկութիւն բայց եթէ միջ-ներդաշնակութեամբ եւ խաղաղութեամբ։ Այս բաղձանքներով եւ յոյսերով է որ հանդիսաւորապէս բացուած կը հռչակեմ 1937ի արուեստներու եւ արհեստներու ցուցահանդէսը»։

Նախագահին ընդունելութեան առթն, ճառեր խօսած էին ցուցահանդէսին ընդհ. վերատեսուչը, Պ. Լապէ եւ առեւտրական նախարարը, Պ. Պաաթիօ։ Այս վերջինը բացատրեց թէ աւելի քան 80 տարիէ ի վեր, շարք մը միջազգային հանդիսութիւններ սերունդէ սերունդ Փարիզ համախմբած են ժողովուրդներու ընտրանին, փառաբանելու համար մարդկային հնարագէտ հանճարը։ 1937ի ցուցահանդէսն ալ ահա պաշտօնապէս տեղ կը բռնէ այդ շարքին մէջ։ «Մեր նպատակն է համախմբումներու եւ համագումարներու մէջ հաւաքել ազգերու ընտրանին,— ճարտարագործութեան վարիչներ եւ արուեստագէտներ, դասախօսներ եւ գիտնականներ, ուսանողներ եւ երիտասարդ մարզիկներ։ Աւելի լաւ ճանչնալով իրար եւ աւելի սիրելով, անոնք պիտի կրնան աշխատանքի այս տօնը վերածել ներդաշնակութեան տօնի մը»։

** Ցուցահանդէսը հասարակութեան առջեւ բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջը, ժամը 2էն սկսեալ։ Երէկ, երեքշաբթի, այցելութեան առաջին օրն ըլլալով, ահագին բազմութիւն խռնուած էր, մանաւանդ որ արեւն ալ կը ժպտէր ցուցահանդէսին բացումէն ի վեր։

** Երէկ Փարիզ եկաւ Տոքթ. Շախթ, Գերմանիոյ տնտեսական նախարարը, գերմանական տաղաւարին բացումը կատարելու համար։ «Էմանիթէ» կը կասկածի թէ Ռայխսպանքի տնօրէնը ուրիշ ծրագիրներ ալ ունի։

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԽՆԴԻՐԸ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Թուրքիոյ պահանջները լեռնուի եւ սահմանագծման մասին

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի նստաշրջանին բացման առթիւ, «Լէօվր», արմատական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, կը ներկայացնէ Ալեքսանտրէթի հարցին վիճակը, անշուշտ արտայայտելով արտաքին նախարարութեան տեսակէտները։ Կ'ամփոփենք հիմնական մասերը.—

Փարիզի համար օրակարգի ամէնէն կարեւոր հարցն է սանճաքի սահմանադրութեան ընդունելութիւնը Թուրքիոյ կողմէ։ Այդ հիմնական օրէնքը որ համբերութեամբ մշակուեցաւ անցեալ դեկտեմբերէն ի վեր, չէզոք մասնագէտներէ կազմուած յանձնախումբի մը կողմէ, կը բաղկանայ 55 յօդուածներէ։ Այս առթիւ տեղեկագիր մը պիտի ներկայացնէ շուէտական պատուիրակը, Պ. Սանտլէր, ենթարկելով Ա. Դ. Խորհուրդին, որ ապահովաբար պիտի վաւերացնէ զայն։ Որպէսզի օրէնքը ի զօրու ըլլայ որոշուելիք թուականի մը, պէտք է որ Թուրքիա ընդունի, ինչպէս ըրած է Ֆրանսա։ Արդ, երկու կէտերու մասին Թուրքիա համաձայն չէ։ Ան չընդունիր որ արաբերէնը պաշտօնական լեզու համարուի սանճաքին մէջ, այլ կը պահանջէ որ թուրքերէնը ամբողջովին արաբերէնին տեղը տեղը բռնէ քանի մը տարիէն։ Ցետոյ, Թուրքիա չընդունիր սանճաքին հարաւային մասի սահմանագիծը, եւ կը պահանջէ անոր միացնել երեք շրջաններ, թէեւ սահմանադրութեան առաջին յօդուածին մէջ այս պահանջը մերժուած է չէզոք մասնագէտներուն կողմէ։ Թրքական այս երկու առարկութիւնները երկու նոր պահանջներ կ'երեւան, առաջին անգամ ըլլալով։ Արդ, մեր երկիրը չի կրնար ընդունիլ զանոնք, առանց ճշմարտապէս վտանգելու անցեալ աշնան կնքուած ֆրանքօ-թրքական դաշնագիրը։ Սուրիացիները բնականաբար տաժանելի կը գտնեն որ իրենց երկրէն անջատուի սանճաքը ի նպաստ Թուրքիոյ։ Բայց, նկատի առնելով Ֆրանքօ-թուրքիա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՇՏՐՆՅՈՒՐԵՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Այս թերթը երբ նոր ելած էր, երկար ատեն հատընտիր նմոյշներ կը հրատարակէր հայ - բոլշեւիկեան լեզուէն։ Նմոյշներ՝ բառակազմութեան, քերականութեան, ուղղագրութեան եւ ուրիշ «օրիգինալ» բարբառութեանց։

Անկէ ի վեր տարիներ անցան, եւ մեզի հետ ուրիշներ ալ պայքարեցին այս վէրքը։ Բայց, ո՞վ է լողը։

Մանաւանդ հիմա, երբ քիչ - շատ հայերէն գիտցողներ, նեմարականներ եւ ուրիշներ իրենց պաշտօններէն կամ երկրէն քշուած ըլլալով, ասպարէզը մնացած է իմաստակներու եւ բաշաներու։

Կը թուի թէ քանի այսպէս շարունակուի, աւելի անճանաչելի պիտի դառնայ խորհրդահայ լեզուն։

Երբեք այսքան սիրալիր համերաշխութիւն կնքած չէին տգիտութիւնն ու ծուլութիւնը, բարբարոսութիւնն ու ինքնահաւանութիւնը։

Երէկ բառ մը գարկաւ աչքիս,— չտրեյկբրեխերութիւն! (Խ. Հայաստան, 10 մայիս 1937)։

Նախ փորձեցի արտասանել,— չեղաւ։ Ցետոյ քրքիջ մը թռաւ բերնէս։ Գտա՛յ, շնորհիւ անգլիերէնի։ Եւ քրքիջ մը եւս արձակեցի։

Լաւ է,— Անգլիացիները գործադուլի. կ'ըսեն strike (սթրայք). Ան որ գործադուլ կ'աւրէ, կը կոչուի strike - breaker (սթրայք - պրէյքըր — գործադուլ կոտրող, աւրող, քանդող)։

Ուրեմն, մեր ամենագէտները — այսինքն ազէտները — այս բառէն շիներ են զոյական մը, գերմանական պատասնութեամբ,— չտրեյկբրեխերութիւն! Այնքան դիւրին, այնքան անո՛ւշ եւ հեշտ, որ բանուոր կարող մէկ անգամէն կը սորվի։

Այս հիմա վրայ, ունին ուրիշ նշանաւոր բառ մը եւս,— շախմատ!

Գիտէ՞ք ինչ է,— chess - mate (չէս - մէյթ),— սա մեր գիտցած ճատրակի խաղը։

Առոր պէս կաղուած բառ մը եւս, —Չեմպիոնատ ! (championnat — ախոյեանութիւն)։

Այս մէկն ալ՝ միջանկեալ,— Գերբ! որ երեւցաւ Խ. Հայաստանի նոր սահմանադրութեան բնագրին մէջ։

Ըսել կ'ուզեն՝ «զինանշան», կազմուած՝ gerbe բառէն, որ կը նշանակէ որայ, խուրձ եւն.։ Գերմաներէն՝ գարբա կամ գարբէ։

Կ'ուզէի բառակազմութեան եւ ածանցումներու ամենավերջին նմոյշներն ալ շարել, բայց տեղս լեցաւ։

Տաքերը նոր սկսան, եւ կը կարծեմ թէ այսօրուան համար «չտրեյկբրեխերութիւն»ը կը բաւէ, իբրեւ ազդու ...զովացուցիչ.

ՎԱՀԷ

Անգլիա թուրք բանակցութիւններ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն.— Զօր. Ինէօնիւ մայիս 14էն ի վեր քանիցս տեսակցութիւններ ունեցած է Պոլսոյին, Չէմպըրլէնի եւ Իտընի հետ։ Այս տեսակցութիւններու ընթացքին որոնք երբեմն բաւական երկար տեւած են, երկու պետութեանց վարիչները մասնաւորաբար նկատի առած են իրենց երկիրները շահագրգռող հարցեր. Տեսակցութիւնները ունեցած են սիրալիր հանգամանք։

Խ Միութեան արտաքին գործոց Լիթվինով եւս երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է Զօր. Ինէօնիւի հետ, իր մեկնումէն առաջ։ Երկու պետական անձնաւորութիւնները խիստ սիրալիր կերպով բաժնուած են իրարմէ։

Լոնտոնի Թուրք դեսպանը ճաշկերոյթ մը սարքած է ի պատիւ վարչապետ Ինէօնիւի։ Ճաշին ներկայ եղած է նաեւ արտաքին նախարար Իտըն։ Այս կերպով այլ եւս վերջ դրուած են Լոնտոնի թուրքեւանգլիական խօսակցութիւններ, որոնց մեծ կարեւորութիւն մը կ'ընծայուի անգլ. շրջանակներու մէջ։

Իտալիոյ ծրագիրները Եթովպիոյ մէջ

Իտալիոյ ափրիկեան նախարարը մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդելով Եթովպիոյ պատրաստուած ծրագիրներու մասին, յայտնեց թէ նոր գիւղեր պիտի շինուին, անոնց տեղաւորման համար։ Գերիները պիտի գործածուին շինութեանց մէջ։ Գալով կրօնական հարցին, բնիկներու աղանդները թոյլ պիտի տրուին, բայց իտալացի միսիոնարներու թիւը պիտի աւելնայ եւ անոնց աշխատանքին մղում պիտի տրուի։ Նախարարը խուսափողական խօսքեր ըրաւ օտար միսիոնարութեանց հանդէպ, յիշելով թէ շատերը վերակացութեամբ թշնամական դիրք բռնած էին։ Կառավարութիւնը անոնց հանդէպ դիրք պիտի ճշդէ համաձայն ապահովութեան պահանջներուն։

Եթովպիոյ մէջ պիտի պահուի 60 վաշտ հետեւակազօրք, վեց հեծելագունդ, 16 ջոկատ հրետանիք եւն.։ Օդանաւային ոյժը պիտի ըլլայ 300 օդանաւ, 600 մեքենավարներով, 12.000 սպաներով եւ զինուորներով

Պ. Ֆլանտէնի յարձակումը դահլիճին դէմ

Նախկին վարչապետ Պ. Ֆլանտէն կիրակի օր բուռն քննադատութիւններ ուղղեց դահլիճին դէմ, Լիոնի մէջ, իր կուսակցութեան համագումարին առթիւ։ Ահա քանի մը հատուածներ.—

«Այլ եւս ոչ մէկը կրնայ պատրանքներ սնուցանել ժողովրդական ճակատի փորձարկութեան վերջնական արդիւնքի մասին. Նախ բարգաւաճման վերադարձ մը յուսացին զանգուածներու գնելու կարողութիւնը աւելցնելով։ Երկրորդ շրջանին նոր յոյսեր սնուցին Ֆրանքին արժեզրկումով։ Վերջապէս յոյս դրին ցուցահանդէսին յաջողութեան վրայ։ Այս բոլոր նախատեսութիւնները անողորմաբար ի դերեւ ելան։ Կը թուի թէ Պ. Պ. Պլում այժմ մինակ ինք կը հաւատայ տնտեսական վերականգնման, որ պիտի լեցնէ պետական սնտուկը եւ պիտի հաւասարակշռէ ելմտացոյցը։ Ճշմարտութիւնը մէջտեղն է եւ միայն կուսակցական կիրքերով կուրացած մարդիկ չեն տեսներ զայն։ Ելմտական եւ դրամական դժուարութեանց չարաշուք նշանները կը բարդուին։ Այդ, որ խարուեցաւ սկիզբէն մինչեւ վերջը, ի՞նչ պիտի ըսէ, երբ տեսնէ աղէտին ծաւալը։ Ֆրանքին արժեզրկումով եւ ընկերային քաղաքականութեամբ, որոնք սպառեցին տնտեսական հնարաւորութիւնները, ժողովուրդին գնելու կարողութիւնը ի վերջոյ պիտի նուազի եւ ոչ թէ պիտի աւելնայ»։

Պաղեստինը երկու մասի՞ պիտի բաժնուի

«Տէյլի Մէյլ»ի քաղաքական խմբագիրը կը գրէ.— Արքայական յանձնաժողովը այս միջոցին կ'ուսումնասիրէ Պաղեստինը հրէական դաշնակցութեան մը վերածելու ծրագիր մը։ Յանձնաժողովին անդամները համոզուած են թէ արաբեւհրէական ընդհարումներուն վերջ տալու միակ միջոցն է երկու մասի բաժնել Պաղեստինը, հաւանութեամբ Ազգերու Դաշնակցութեան։ Այդ բաժանումը պիտի ըլլայ սկսելով Գալիլիոյ ծովէն մինչեւ Մեռեալ ծով։ Այդ գծին արեւելեան կողմը հաստատուած երկրամասը պիտի կազմէ արաբական պետութիւն մը, Անդրյորդանանի էմիրին վեհապետութեան տակ, իսկ հրէական պետութիւնը պիտի հաստատուի ծովեզերքին երկայնքը։ Հայֆա պիտի դառնայ միջազգային նաւահանգիստ մը, իսկ Երուսաղէմ, Բեթղեհէմ եւ Նազարէթ սրբազան քաղաքները պիտի գտնուին Մեծն Բրիտանիոյ հոգատարութեան տակ։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ

Սանճաքի խնդիրը բաւական սրեց Թուրքեւֆրանսական յարաբերութիւնները։ Ու, ճիշդ անցեալ տարուան նըման, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի նիստի նախօրէին կրկին դէպի սահմանագլուխ զօրքերու տեղափոխման կամ հաւանական բախումի զրոյցներ սկսան շրջան ընել։ Ազգերու Դաշնակցութեան նիստի օրերուն էր, դարձեալ, որ Իտալիա մօտեցաւ Թուրքիոյ, ինչպէս կ'ընէ այժմ։

Հակառակ այդ բոլորին, սակայն, Իսմէթ Ինէօնիւ Փարիզի մէջ շատ սիրալիր ընդունելութեան մը արժանացաւ։ Իսկ ֆրանսական մամուլը, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, նպաստաւոր արտայայտութիւններ ունեցաւ, նոյնիսկ լաւելայն կուլ տալով, ինչպէս դիտել կուտար «Յառաջ», Թուրք Միլլիէթիին փչոցը ...

Դէպքերէն աւելի, պարագաները նըկատի առնելով, փորձենք ճշդել թէ Թուրքեւֆրանսական յարաբերութիւնները ինչ կրնան ըլլալ։ Կամ՝ աւելի ճիշդ՝ ինչու, հակառակ երեւութական լարուածութեան, Թելը չի փրթիր երբեք ու պաշտօնական կապը կը շարունակէ մնալ գրեթէ բարեկամական։

Առաջին պարագան այն է, որ թէ Ֆրանսա եւ թէ Թուրքիա Միջերկրականեան պետութիւններ են։ Ու այդ ծովուն վրայ համընթաց շահեր ունին։ Հակառակ իրարու այնքան մօտ ըլլալուն — Սուրիա եւ Կիլիկիա — անոնք այդ ծովուն վրայ ոչ միայն իրարու հակադիր ձգտումներ չունին, այլեւ հաւասարապէս դէմ են իտալական ոգորման։

Ֆրանսա մերձաւոր արեւելեան երկիր է։ Հողամասեր ու շահեր ունի։ Ու շատ հինէն հաստատուած կամ ձեռք ձգուած ազդեցութիւն մը։ Ան՝ իբրեւ գաղթային պետութիւն, Թուրքիան՝ իբրեւ «տեղացի»՝ Մերձաւոր Արեւելքի հարցերուն կը նային միեւնոյն հայեցողութեամբ։ Ֆրանսա հողային յաւակնութիւններ չունի այլեւս։ Սուրիան իսկ «բեռ» մըն է իրեն համար։ Աւելին,— ան կողմնակից է այդ վայրին մէջ ուժեղ Թուրքիոյ մը գոյութեան։ Քամալ իր քաղաքական յաջողութիւններէն շատ բան կը պարտի Ֆրանսայի։

Ֆրանսա եւ Թուրքիա հայեցակէտի նոյնութիւն մը ունին նաեւ «խաղաղութեան ու ապահովութեան» հարցի մասին։ Ու երկուքն ալ ուժգնօրէն կողմնակից են զոյավիճակի պահպանումին։ Մտահոգ՝ ուրիշ պետութիւններու թաքուն կամ բացայայտ միտումներէն, անոնք իրենց ամբողջ քաղաքական ազդեցութիւնը ի գործ կը դնեն խաղաղութիւնը անվթար պահելու համար։ Վասնզի «հաշտութիւն»ը զոր երկուքն ալ — տարբեր տարբեր Թուականներու — բայց միեւնոյն խստութեամբ պարտադրեցին իրենց թշնամիներուն, բերաւ խաղաղութիւն մը որ սաղմն է պատերազմին ...

Կայ եւ ուրիշ պարագայ մը։ Ֆրանսա եւ Թուրքիա առանձին զինակցութիւն մը չունին իրենց միջեւ, բայց, միեւնոյն զինակիցները ունին։

Ֆրանսա զինակից է Ռուսիոյ։ Թուրքիա եւս զինակից է անոր։ Ֆրանսա զինակից է կամ դաշնակից է Ռումանիոյ։ Թուրքիա եւս Ռումանիոյ կապուած է Պալքանեան Ուխտով։

Մտանանք նաեւ պատմական կապը, որ, ճիշդ է՝ հիմնական ազդակ մը չի կրնար ըլլալ իրենց այժմու քաղաքականութիւններուն, բայց իր որոշ դերը կը կատարէ։

Թուրքիա գրեթէ երբեք ճակատ ճակատի եկած չէ Ֆրանսայի հետ, բաց ի ընդհանուր պատերազմէն։ Իսկ մենք գիտենք թէ Ֆրանսայի վերաբերումը ինչ եղաւ զինադադարէն։ Մասնաւորապէս Կիլիկիոյ մէջ ...

Այսուհանդերձ, Փարիզ ու Էնկիւրի կը շարունակեն վիճիլ, պիտի առարկուի։

Կը թուի թէ Ֆրանսա ոչ քաղաքական, ոչ տնտեսական եւ ոչ ալ զինուորական լուրջ պատճառներ ունի ընդդիմանալու Թուրքիոյ պահանջին։

Եւ սակայն, սկիզբէն ի վեր ամէն միջոց ի գործ կը դնէ թրքական պահանջներուն ընթացք չտալու համար։ Նոյն իսկ, հակառակ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ վերոյիշեալ կապերուն, Փարիզ, դաշնագրային կէտեր հիմք բռնելով, հարցը տարաւ Ժընեւ, ուրիշներու ձեռքով դուռը փակելու համար։

Սխալ կ'ըլլար, ի հարկէ, խորհիլ թէ Ֆրանսա իր սեփական նկատումներէն թելադրուած ընթացք չի տար Թուրքիոյ պահանջին։ Ծանօթ է, որ Ֆրանսայի քաղաքական ղեկավարութիւնը շատ կը գնահատէ «Թուրքիոյ բարեկամութիւնը», ու պատասխանատու անձեր երբեք չեն ծածկեր Թուրքիան սիրաշահելու իրենց տեսակէտը.

Եւ սակայն, Սանճաքի պարագան զուտ ֆրանսական հարց մը չէ ու միայն Ֆրանսացիները չի շահագրգռեր։ Ան սերտօրէն կապուած է Սուրիոյ՝ հողային սահմանագծումով, անցեալով, ճակատագրով եւ մանաւանդ դաշնագրային յօդուածներով։ Վերջապէս անոնց սահմանուած է միեւնոյն ճակատագիրը, ու մէկուն մասին կատարուելիք փոփոխում մը ինքնաբերաբար կ'անդրադառնայ միւսին։

Ասկէ զատ, Ֆրանսա ստիպուած է նկատի ունենալ Սուրիոյ տրամադրութիւնն ու տեսակէտը։ Թուրքիան բաւարարելու ցանկութենէն մղուած՝ ան չի կրնար դժգոհեցնել Սուրիան։

Հարցը արդէն գրուած է այնպէս մը, որ ուղղակի կը շահագրգռէ Սուրիան եւ ոչ թէ Ֆրանսան։

Օրինակ՝ սանճաքի արտաքին քաղաքականութեան, դրօշի, մաքսի եւն. խնդիրները սուրիակա՞ն պիտի ըլլան, թէ առանձին։ Կը տեսնուի որ ֆրանսական դրօշի կամ ֆրանսական արտաքին քաղաքականութեան խօսքը չկայ։

Անշուշտ, Սուրիան ինքնին Ֆրանսա է՝ որոշ չափով, գոնէ առ այժմ։ Բայց եւ այնպէս Սուրիացիները հարցին կը նային ազգային նկատումներով, ու երբեք համաձայն չեն՝ նախ՝ իրենցմէ անջատելու սանճաքը, եւ, երկրորդ՝ այնպէս մը ընելու զայն, որ Թուրքիայէն տարբերութիւն չունենայ ...

Փարիզի մէջ Իսմէթի ու Ֆրանսայի վարիչ դէմքերու միջեւ եղած տեսակցութիւնները կը ձգտէին, անշուշտ, դիւրացնել այն համաձայնութիւնը, որուն պիտի ջանայ հասնիլ Ժընեւ։ Ր. Արաս եւ Մէնէմէնճիօղլու արդէն իսկ կը գտնուին Ժընեւ, ուր վերջնականօրէն պէտք է լուծուի սանճաքի հարցը։

Ստոյգ է, որ Ֆրանսա Կիլիկիան աւելի դիւրաւ յանձնեց, քան սանճաքը։ Ատիկա չի նշանակեր թէ Ֆրանքլէն Պույիոնի քաղաքականութիւնը վերջ գտած է։ Ընդհակառակն, այն օրերուն, «Թրքասիրութիւն» եթէ հոսանք մըն էր Ֆրանսայի մէջ, այսօր պետական քաղաքականութիւն մըն է։

Հակառակ ատոր, Ֆրանսա կը դժուարանայ տալ այն ինչ որ Թուրքիա կը պահանջէ։

Ի՞նչ ընել, սակայն, — կ'ըսուի՞։

Անկարելի է։ Թուրքիա ինք ալ կողմնակից չէ զէնք վերցնելու։ Նախ՝ չի կրնար չափուիլ Ֆրանսայի հետ։ Երկրորդ՝ առ հասարակ պատերազմէ կը խուսափի, որովհետեւ որ եւ է կռուի ելք աւելի նպաստաւոր կացութիւն չի պարգեւեր իրեն, քան ինչ որ ունի այժմ։

Բայց, զօրք կը համախմբէ, կը սպառնայ, կը պահանջէ, որովհետեւ գիտէ թէ ուժեղ Ֆրանսան տկար կողմ մը ունի,— հոգ մը եւ փորձանք մը պակաս ունենալ եւ ի վերջոյ որ եւ է ձեւով համաձայնիլ ...

Թուրքերէն «Թան» բոլորովին տարբեր կերպով կը մեկնէ Ֆրանսայի ընդդիմութիւնը, ու կը գտնէ որ կան «երկու Ֆրանսաներ»։ Ու, ըստ իրեն, «չարիքը աղէկ է որ կը բխի»։ «Այդ երկու Ֆրանսաներէն մին, կը գրէ ան, մտքի ու գաղափարի յառաջ գործերուն մէջ միշտ յառաջ ընթացող, լայն հայեցողութեամբ, մարդկային սիրով տողորուած աշխարհ մըն է։ Միւսը՝ նեղ հայեցողութիւններ, շահեր, կիրքեր ունեցող եւ մեծ Ֆրանսային միշտ կից տուող մութ մարդ մըն է»։ Ու կը բաղձայ որ առաջինը յաղթէ երկրորդին՝ «յանուն Ֆրանսայի իսկ շահերուն» ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՆՑԵԱԼԻ ԿԱԽԱՐԴԱ՞ՆՔԸ ԹԷ ԱՊԱԳԱՅԻ ԵՐԱԶԸ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Հայուն ցաւը, մեր համատարած ողբերգութեան կանչը կ'արձագանգէ Կովկասէն, Արովեանի, Րաֆֆիի, Պատկանեանի, Փափազեանի, Ահարոնեանի գործերով։

Ժողովրդական լեզուն կը բարբառի մեծագոյն վարպետներուն գրչին տակ,— Երեմեան, Սրուանձտեանց, Թլկատինցի, Յ. Թումանեան, Աւ. Իսահակեան։

Ուխտաւորական Թուականներուն կ'երեւի այն սերունդը որուն առաջնորդը կ'ըլլայ Արփիար եւ որուն շուրջը կը գտնենք Գ. Զօհրապ, Բաշալեան, Հ. Կիւրճեան, Հ. Ասատուր, Տիգ. Կամսարական, Ե. Օտեան, աւելի վերջը Չօպանեան, Զ. Եսայեան, Մ. Պարթեւեան։ Ժողովրդասէր, ժողովրդավար ոգին ծայր կուտայ ու հետզհետէ կը զարգանայ։ Իրապաշտ դպրոցի ազդեցութեան տակ, անոնք կը ձաղկեն ընկերային չարիքները։ Բայց անկարող են ելք մը ցոյց տալու, որովհետեւ իրենք ալ որոշած չեն դեռ այդ ելքը։

Վերջապէս ահա մեծ Թուականը 1890։ Բուն յեղափոխական շրջանը կը սկսի։ Ազատութիւն, արդարութիւն ու երջանկութիւն ցանկացող բայց հայրենիքին տառապանքներով ու աքսորի դառնութիւններով օծուած այդ շրջանի մեր արուեստագէտները գրեթէ բոլորն ալ յեղափոխական են։ Ինչո՞ւ համար։ Որովհետեւ արուեստը ինքնին ազատ արտայայտութիւնն ըլլալով ցեղին, մեր արուեստագէտները չէին կրնար չընդվզիլ։

Յեղափոխական երգիչներու գլուխը, իբրեւ մեծագոյն առաջնորդ պէտք է դասենք Սիամանթօն, որուն հետեւողները գրեթէ բոլորն ալ յեղափոխականներ են ու վրէժի առաքեալներ։

Ցեղին մէկ ուրիշ զաւակը, ահա եւ Զարդարեան, իր այլապէս յանկուցիչ արուեստով, որ պոլսական կարգ մը Թոյլ ու ծայրուած գրողներու արուեստին դէմ կը փորձէ հակազդել, հայրենի երկրին կենդանի գոյնը ներմուծելով.

Ու Վարուժան, որուն քնարը բազմալար է ու դիւցազնական, Արտ. Յարութիւնեան, Ռ. Սեւակ, Յ. Գազանճեան, Գեղամ, Ջէօկիւրեան, Կիւրճեան Մելքոն եւ ուրիշներ։

ԺԹ. դարուն, Եւրոպայի արուեստագէտները մեծ դեր մը նշանակել սկսան արուեստին, ընկերութեան մէջ։ Բանաստեղծին առաքելութիւնը, քրմութիւնը նախասիրուած բնաբաններէն մէկը եղաւ Վինեիի, Հիւկոյի եւ Վակնէրի։ Հետզհետէ ԺԹ. դարու ամենամեծ արուեստագէտները քաղաքական կամ ընկերական դաւանանք մը կը յայտարարեն։ Մարդուն ծագումին ու ճակատագրին գաղտնիքները կը յաճախեն բոլորին ալ մտքերը։ Մինչեւ իսկ ժամանակակից հակաճառութեան մէջ կողմ կը բռնեն։

Իմաստասիրական ու ընկերական այս ձգտումները որոնք հետզհետէ աւելի զգալի դարձան բանաստեղծութեան, մէկը թէ Թատրոնի մէջ, նոյնքան եւ ոչ նուազ կը զգացուին կերպարուեստներու եւ երաժշտութեան մէջ Ռոտէնի, Պէթհովէնի, Վակնէրի քով։ Գրագէտներէ ոմանք գիտութեան հետ իսկ կ'ուզեն մրցիլ, ինչպէս Պալզաք եւ Զոլա։

Սակայն գիտութեան եւ իմաստասիրութեան մօտենալու համար ժամանակակից արուեստագէտներուն բրած բոլոր ջանքերը չյաջողեցան ամօքել գիտուններուն եւ իմաստասէրներուն անհաշտութիւնը. Այս վերջիններուն մեծ մասը դեռ թշնամի կը մնայ։

Իմաստասէրներուն առարկութիւնները միշտ գոյութիւն ունին, ինչպէս Պղատոնի, Տէքարթի եւ Ռուսոյի ժամանակ, արուեստը միշտ կը դատապարտուի յանուն ճշմարտութեան եւ բարոյականի.

Արուեստագէտ, Փրուտոնի, Թոլսթոյի, Նիցշէի համար կատակերգակ մըն է, շաղակրատ մը, երբ աղախնող մը չէ։ Արուեստը իր զօրութեամբ իսկ, իր խորհրդաւոր կախարդանքով կը պահէ մարդը իր առաւել կամ նուազ կոշտ, առհաւական հակումներուն տիրապետութեան տակ։ Անիկա մարդուն տարբեր մասին, զգայականութեան կը դիմէ ու կ'ուշացնէ քաղաքակրթութիւնը, պահելով զայն անցեալի հետքերուն տակ։

Արուեստը հետզհետէ աւելի հակասական կը թուի արդի գիտութեան, ժողովրդապետութեան եւ յառաջդիմութեան հետ։

Իմաստասէրները խօսէլ ժամանակ մը կ'երազեն, ուր բնութիւնը յաղթահարուած՝ մարդկային բանականութեան վրայ նկատելի ազդեցութիւն պիտի չունենայ այլ եւս. կ'երազեն ժամանակ մը ուրկէ պատմութիւնն աքսորուած պիտի ըլլայ։

Բայց արուեստը միշտ պատմութեան ու աշխարհագրութեան վրայ կը յենու։ Անիկա ոչ անցեալէն կրնայ ազատիլ ոչ ալ բնութենէն։ Արուեստագէտը ինքզինքը օտար կը զգայ ապագայապաշտ աշխարհին մէջ որուն շատ կը պակսին անցեալի կախարդանքներն ու պանծացումները։

Ահաւասիկ երկու հակադրութիւնները։ Անցեալին կախարդանքը որ արուեստագէտը կը հրապուրէ եւ որուն դէմ իմաստունները կը բողոքեն իրենց բոլոր ուժով, ու ապագայի երազը զոր իմաստասէրը կ'անձնաւորէ։

Մին պահպանողական է, միւսը յեղափոխական։ Այս հակամարտութիւնը կայ մտքերու երկու խումբերուն միջեւ։ Բայց կայ նաեւ ուրիշ պայքար մը որ անհատներու հոգիին մէջ տեղի կ'ունենայ։

Մենք գիտենք թէ ո՞ր բանակին կը պատկանին Վիրգիլիոս, Ռաֆայէլ կամ Ռասին։ Նոյնպէս չենք վարանիր Տէքարթի, Սփինոզայի եւ Փրուտոնի հասանքի մասին։ Բայց երբ կարգը կուգայ դասելու Փէթրարքա մը, Լէօնարտօ տը Վինչի մը, Կէօթէ մը, Միլտոն մը, Պայրըն մը, Հիւկօ մը կամ Վակնէր մը, մենք աւելի վարանոտ ենք։

Ո՞ր դրօշին տակ կռուեցան անոնք. ո՞րն է այն դատը որուն յաղթանակը կը ցանկային։

Պայքարը շարունակական է այդ մեծ հանճարներու հոգիին մէջ։ Արուեստագէտ՝ որքան ատեն որ անցեալին հաւատարիմ են մնացած, այդ մեծերը իմաստասէրներ եղած են, ամէն անգամ որ ապագայի գաղափարը չարչարած է զիրենք։

Ա. ԱՋՆԱՒՈՐ

4000 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻ
ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՇԷՆՔԸ ԳՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պ. Սիմոն Գայըքճեան, եղբայրը Երուսաղէմի միաբաններէն հանգուցեալ Մաթէոս եպսկ. Գայըքճեանի, 4000 ոսկի նուիրած է Անթիլիասի կաթողիկոսարանի հողին եւ շէնքերուն գնման համար։

Ինչպէս ծանօթ է, Կաթողիկոսարանը ազգային հանգանակութիւն մը բացած է, գնելու համար Ամերիկացիներէն այս հողն ու շէնքերը, որոնք տարիներէ ի վեր մարդասիրաբար Հայոց տրամադրուած էին եւ այժմ կը ծախուին։

Պ. Գայըքճեանի այս կարեւոր նուէրը կ'ապահովէ գնման ձեռնարկը։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Աշխարհն ամբողջ իր ուշադրութիւնը պահ մը կեդրոնացուց Անգլիոյ մայրաքաղաքը՝ թագաւորութեան աննախընթաց հանդիսութիւններուն առթիւ։

Բայց, տնտեսական աշխարհին համար աւելի հետաքրքրական պիտի ըլլար ուրիշ հաւաքում մը, որ տեղի ունենար դարձեալ Լոնտոնի մէջ. կ'ակնարկենք բրիտանական կայսրութեան տնտեսական խորհրդաժողովին, որ պիտի յաջորդէր թագաւորութեան հանդիսութիւններուն։

Կը յիշուի, որ հինգ տարի առաջ տնտեսական նման խորհրդաժողով մը գումարուեցաւ Օթթավայի մէջ։ Հոն բանագրուեցաւ Անգլիոյ ու իր գաղթավայրերուն միջեւ՝ համաձայնութիւն մը, ու որոշուեցաւ կայսրութեան կապուած երկիրներու ապրանքները նախընտրել ուրիշ երկիրներու ապրանքներէն։

Արդ, հետաքրքրական է, անշուշտ գիտնալ թէ Օթթավան ինչ արդիւնք տուաւ անցնող հինգ տարիներու ընթացքին։ Ու կայսրութիւնը կազմող պետութիւնները ի՞նչ օգուտներ ձեռք ձգեցին՝ իրենց ներքին համաձայնութեամբ

Ուշադրութեան արժանի առաջին պարագան այն է, որ, շնորհիւ Օթթավայի համաձայնութեան, Անգլիոյ ու գաղթավայրերու միջեւ ներածումի եւ արտածումի չափը աւելցաւ՝ ի վնաս օտար երկիրներու։

1931ի վիճակագրութեան համաձայն, Անգլիա իր ներածումներուն միայն 28,7ը իր գաղթավայրերէն բերած էր։ Օթթավայի համաձայնութենէն յետոյ՝ այդ ներածման համեմատութիւնը բարձրացաւ՝ 1932ին՝35,2ի, իսկ 1936ին 39,1ի։ Ուրեմն, նոյն ժամանակամիջոցին Անգլիոյ կողմէ օտար երկիրներէ եղած ներածումը 71,3 համեմատութենէն իջաւ 60,9 համեմատութեան՝ ի շահ իր գաղթավայրերուն։

Տարբերութիւն մը ձեռք ձգուեցաւ նաեւ արտածումին մէջ։

1931ին, Անգլիա կայսրութեան գաղթավայրերուն փոխադրած էր, ընդհանուր կերպով, 43,8ը՝ իր ամբողջ արտածումին։ Օթթավայի համաձայնութենէն վերջ, այդ համեմատութիւնը բարձրացաւ 45,4ի, նախ, յետոյ, 1936ին, հասաւ 49,2ի. Կլոր գումար՝ տարեկան 350 միլիոնի յաւելում մը։

Հակառակ այս արդիւնքներուն, սակայն, Անգլիոյ մէջ կայ տնտեսական շրջանակ մը, որ շահ մը չի տեսներ արտածումի եւ ներածումի այս ներքին յաւելումին մէջ։ Իրապէս եղած այս առեւտուրին յաւելումը, կ'ըսեն անոնք, նպաստ մը չէ երկրի տնտեսութեան համար։ Որովհետեւ, այդ կերպով «Անգլիա եւ իր գաղթավայրերը իրենց արտաքին յաճախորդները կորսնցուցին»։ Ասկէ զատ, այդ համաձայնութիւնը արգելք եղաւ, կը շարունակեն, զայն ստորագրողներէն ամէն մէկուն ազատ բարգաւաճումին։ Եւ որովհետեւ այս տեսակէտին կուսակիցները կ'ուզեն որ համաշխարհային տնտեսութիւնը նոր ու ազատ փոխանակումի դրութիւն մը ընդգրկէ,

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԻՆՉՊԷՍ ՊԱՐՊՈՒԵՑԱՒ ԿԱՐՍԸ

(«Յառաջ»ի համար գրեց՝ ռուս հարիւրապետ ՇԱՎԵՐՆԵԻ)

Թուրքերը մօտենալով ամրութեան, իրենց հրացանի եւ թնդանօթի կրակով նահատակեցին բոլորը, ողջ մնաց միայն սպան, որ կը շարունակէր տակաւին կռուիլ, ինք կը լեցնէր թնդանօթները եւ կը կրակէր յառաջացող թշնամիին վրայ, մինչեւ որ Թուրքերը մտան ամրութենէն ներս։ Այն ատեն սպան սկսաւ կրակել ատրճանակով. Թուրք սպան, սքանչանալով այս հերոսական դիմադրութեան վրայ, հրաման բրաւ ողջ բռնել զայն ամէն գնով։

Ետոյ այս հերոս սպան ներկայացուեցաւ թրքական բանակի հրամանատարին, Վեհիպ փաշայի, որ իրեն յանձնեց իր զէնքերը եւ արտօնեց վերադառնալ իրեններուն մօտ, զինուորական պատիւներով։

Ռազմաճակատ հասայ այն պահուն՝ երբ Թուրքերը խորտակած էին փշաթելերու առաջին գիծը։ Մեր զինուորները, վիճեր ցիրեն կռիւ մղելէն յոգնած, օգնական ուժ չստանալով, կը կռուէին ոչ այնքան մեծ խանդավառութեամբ, եւ տեսնելով թշնամիին անդադար յառաջխաղացումն անզամ, պաշտպանելու եւ բուն բանակէն կտրուելու վախէն տարուած, [illegible] չարունակ։ Իրենց հրամանատարը մեծ ճիգ կը թափէր զանոնք կեցնելու համար իրենց դիրքերուն մէջ եւ կը ջանար ետ մղել թշնամիին յարձակումը։ Սակայն կարգ մը ջոկատներ, իրենք իրենց գլխուն, լքեցին կրակի առաջին գիծերը եւ նահանջեցին՝ առանց ընդդիմութիւն ցոյց տալու Թուրքերուն։ Զօր. Անդրանիկ բռնի ուժով զանոնք կը մղէր դէպի իրենց դիրքերը, որպէսզի շարունակեն կռիւը։

Միայն Մուրատի զինուորներն էին, որ քաջաբար կը կռուէին մինչեւ վերջին վայրկեանը, եւ հողի ամէն մէկ թիզ կը լքէին խիստ ընդդիմութենէ մը վերջ միայն։ Մուրատ միշտ կրակի գիծերուն մէջ էր եւ տեղի կուտար միայն այն պահուն, երբ Թուրքերը կը փորձէին պաշարել զինք։

Իրիկուան ժամը 10ին, մեր զինուորները կը կռուէին արդէն Էրզրումի պարիսպներուն տակ։

Այդ պահուն էր որ լուր առինք թէ Թուրքերը մեծ ուժեր կը համախմբեն մեր ալ թիկունքը, սպառնալով խուժել քաղաքէն ներս Կարսի դռնէն, եւ կտրել նահանջի մեր միակ ճամբան։

Ճիշդ Կարսի դռնէն կը սկսի կիրճը, որ հետեւելով մեծ ճամբուն դէպի Հասան-Քալէ, կ'երկարի մինչեւ Սարը-Քամըշ։

Գնդ. Մորէլ ինծի հրաման տուաւ թնդանօթներով եւ հետեւակազօրքի ջոկատով մը երթալ դիրք բռնել, Կարսի դրան եւ, պաշտպանելու համար Էրզրում-Սարը-Քամըշ ճամբան։

Կէս-գիշերին մօտ յաջողեցանք դուրս ելլել Կարսի նեղ դռնէն եւ 2—3 վերստ յառաջանալէ վերջ կանգ առինք նախապէս որոշուած կէտին վրայ։

Այդ պահուն կը լսէինք Էրզրումի առջեւ տեղի ունեցող կռիւին աղմուկը, որ հետզհետէ կը սաստկանար, մանաւանդ մեր ալ թիկունքին վրայ։ Ու քիչ վերջ տեսանք որ մեր առջեւէն կ'անցնէին [illegible] կառքերը, Էրզրումէն դէպի Սարը-Քամըշ։

Առտուան դէմ ժամը 2ին, քաղաքին հետ հաղորդակցութիւն պահող մեր զինուորը լուր տուաւ որ կռիւը տեղի կ'ունենայ արդէն Էրզրումի արուարձաններուն մէջ։ Մինչ քաղաքը կը պարպուէր, ծերունիները չէին ուզեր հեռանալ իրենց տուներէն։ Մուրատի կամաւորներէն մաս մը կ'ամրանար բնակարաններու եւ մզկիթներու մէջ, շարունակելու համար կռիւը եւ կասեցնելու համար Թուրքերը, որպէսզի մեկնողներուն ժամանակ եւ կարելիութիւն տրուի հեռանալու։ Աւելի վերջ լուր առինք որ Էրզրումէն չհեռացողները, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնք որ մզկիթներու մէջ ամրացած կռուեցան Թուրքերուն դէմ, նահատակուեցան իրենց դիրքերուն վրայ։ Իրենց անձնուիրութիւնը անօգուտ չեղաւ, յաջողեցան Թուրքերուն ուշադրութիւնը շեղել նահանջող ուժերէն։

Գնդ. Մորէլ հրաման տուաւ, օդը հանել քաղաքին բոլոր մթերանոցները, անմիջապէս որ զօրքը նահանջէր։ Առտուան ժամը 4ին մեր ուժերը, դուրս ելլելով Կարսի դուռնէն, ճամբայ ինկան դէպի Հասան Քալէ։ Մեր ուժերէն քանի մը ջոկատներ ստիպուած էին կռուիլ Թուրքերուն հետ, ճամբայ բանալու համար թրքական ուժերուն մէջէն դէպի Կարսի դուռը։ Եղաւ վայրկեան մը, երբ Թուրքերը յաջողեցան մտնել քաղաքէն ներս եւ յառաջանալ մինչեւ Կարսի դուռը, կտրելով նահանջի ճամբան անոնց, որոնք տակաւին ժամանակ չէին ունեցած հեռանալու քաղաքէն։

Մուրատ իր զինուորներով յարձակեցաւ Թուրքերուն վրայ եւ ետ քշեց, այսպէս բանալով մեր նահանջի ճամբան։

Մէկ վայրկեանէն միւսը կը սպասէինք մթերանոցներու պայթիւնին։ Ժամ մը անցաւ, ժամ մը եւս, ամբողջ մեր զօրքը հեռացած էր քաղաքէն, եւ տակաւին չէինք լսած պայթիւնը։

Մուրատ իր զինուորներով եւ գնդ. Թորգոմ կը կազմէին մեր վերջապահները. Բոլոր ջոկատներէն միայն անոնք էին որ կը կռուէին Թուրքերուն դէմ, պաշտպանելով մեր նահանջը եւ կասեցնելով թրքական յառաջխաղացումը, մինչ ջոկատները բոլորովին անկարող էին դիմադրութիւն մը ցոյց տալու։

Հասան Քալէ հասնելէ վերջն էր, որ հասկցանք թէ ինչո՞ւ օդը չելան մթերանոցները։ Պայթեցնելու պաշտօնն ստանձնած խումբին պետը հրաման ունէր դժոխային մեքենաներ տեղաւորել մթերանոցներուն մէջ, այնպէս մը որ պայթէին զինուորներու նահանջէն վերջ։ Քանի մը զինուորներով կ'երթայ իր պաշտօնը գործադրելու, ճամբան կը հանդիպի հրետանիի գնդապետի մը որ կարեւոր դիրք մը կը գրաւէր Էրզրումի մէջ։ Գնդապետը կը հարցնէ թէ ո՞ւր կ'երթայ։ Անձնապէս ծանօթ ըլլալով գնդապետին, մթերանոցները պայթեցնելու պաշտօն ունեցող զինուորականը չի ծածկեր եւ կը յայտնէ թէ ինչ ընելու կ'երթայ։

(5)

(Շար.)

...մնչեւ թէ Մեծն Բրիտանիան ա–... օրինակը պէտք է տայ եւ գլ–... աւոր առաջնորդողը ըլլայ անոր։

Ուրեմն, Լոնտոնի անտեսական խորհրդաժողովը, ինքզինքը դրած է երկու ...ական ուղղութիւններու առջեւ։ ... կը թուի որ Լոնտոնը ժամամբ ... Հնդկաց Օթավայի գծած ուղիներէն, ... երկրներ, այս առթիւ, որ Գանատա ... այդ խմբաւորումէն անջատուած ... Անգլիոյ հետ առանձին համաձայնութիւն մը կնքած է։ Աստր պատճառը առաւելապէս այն է որ Գանատա ... կապեր ունի Միացեալ Նահանգներու հետ եւ ինքզինքը չի կրնար կամ չուզեր կաշկանդել Օթավայի ... ներքին կապանքներով։

Հաւանական է, սակայն, որ Լոնտոնի խորհրդաժողովը ընդգրկէ այդ ... մը, գտնելու համար, նախ, ... ճամբայ մը, եւ, երկրորդ, թէ ... ինքին եռայր պահելու եւ թէ նոր ... թեան նախընթաց մը ստեղծելու ... ...։

Այսպէս. Ցնչ եւս նախընտրուի կաղ... խումբերու առանձին Անգլիոյ հետ համաձայնութիւններ կնքելու ձեւը, ... կերպով նորքին թուամբերը քան... ըլլալու, բայց կայսրութեան անտեսութեան մէջ փոխադարձ օժանդակութիւն մը ապահովելու համար։ Այս ենթադրութիւնը աւելի կը հիմնաւորուի, երբ նկատի ունենանք որ ... խորհրդաժողովին հրաւիրուած են, առաջին անգամ ըլլալով, քանի մը ... դիտողներ եւ Գելժիայի ... ... մէկ ներկայացուցիչը։

Այս ձեւը վերցնելու տեսակէտը կը պատկառի առաւելապէս Մ. Նահանգներուն ... թէ իւրացուի, գանէ ... Լոնտոնի մէջ՝ ներքին ... վրայ նախընթաց մը բացուած կրնայ առաջքին ճակատին համար ... Այդ պարագային կամ տնտեսական խմբաւորումներ երեւան կուգան եւ կամ ընդհանուր հասկացողութիւն մը կը ստեղծուի։

Ամբաւորումը պէտք ըլլայ սա կերպով.— Ամերիկա եւ Անգլիա նոյն դիրութիւնը ցոյց պիտի տան այն պետութեանց, որոնք իրենց հանդէպ պիտի նուազեցնեն մաքսային եւ այլ արգելքները։ Կը թուի թէ Ֆրանսա ու Ամերիկայի նման պիտի շարժի։ ... հիւսիսային այն պետութիւններն որոնք Օսլոյի խմբաւորումին մաս կը կազմեն, նոյն հակումը ցոյց կուտան։ Կը մնայ որ Տոքիօ. Շախթ եւս յայտարարեց թէ Գերմանիա կողմնակից է միջազգային առեւտրական գործակցութեան մը, իսկ Հիթլէր նոյն տեսակէտը պարզեց՝ երբ կը տեսակցէր Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան պետին հետ։

Նկատի ունենալով մեծերու քով տիրող այս տրամադրութիւնը, ինչպէս նաեւ բրիտանական կայսրութեան մեծ դիրքն ու արժէքը՝ համաշխարհային անտեսական կեանքին մէջ, Լոնտոնի կայսերական անտեսական խորհրդաժողովի որոշումները կոչուած են, ուրեմն, նկատելի դեր կատարելու՝ համաշխարհային անտեսութեան նոր ուղին ճշդումին մէջ։

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ – ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԽԱՌՆ ԺՈՂՈՎ ՄԸ

Այս տարի Գանեքօ - Քաշանի «Արծիւ» ենթակոմիտէն քարոզչութեան եւ դաստիարակչական բեղուն շրջան մը կը բոլորէ։ Եւ պէտք է խոստովանիլ որ իր բոլոր ձեռնարկները, ըլլայ կուսակցական կամ հրապարակային, ամենուրեք, յաջողութեամբ պսակուած են։

Առանց մտնելու մանրամասնութեանց մէջ, ամփոփեմ չարաթ օրուան խառն ժողովը, որ տեղի ունեցաւ ֆրանսացի ընկերվարականներու ակումբին մէջ, ներկայութեամբ Դաշնակցական ընկերներու եւ ընկերվարականներու կազմին մասնակցող ֆրանսացի ընկերներու։

Ժողովը զուտ կուսակցական հանգամանք ունէր, որով շատեր զրկուեցան ներկայ գտնուելու առիթէն։ «Յառաջ»ի չորրորդ էջին վրայ, կուսակցական բաժնին մէջ պզտիկ յայտարարութիւն մը բաւած էր ոգեւորութիւն ստեղծելու եւ բարի նախանձ մը արթնցնելու շատերու մէջ, ներկայ գտնուելու համար։ Չէ՞ որ Դաշնակցական ընկեր մը ֆրանսերէն պիտի խօսէր ֆրանսացիներու ժողովին, ներկայացնելով թէ հայ ժողովուրդի եւ հայ յեղափոխական Դաշնակցութեան պատկերը։

Առաջին անգամն է որ, եթէ չեմ սխալիր, այսպիսի խառն ժողովի մը, Դաշնակցական մարմին մը իր մասնակցութիւնը կը բերէ, անշուշտ կուսակցական հանգամանքով։ Ցանկալի է որ ուրիշ շրջաններ ալ սկսէին այդ ձեւով ներկայացնել ֆրանսական ժողովրդական խաւերուն մէջ, մեր խնդիրը։

Այս ձեւի դասախօսութիւններ կամ ժողովներ մեծապէս կը նպաստեն մեր կուսակցութեան եւ մեր հայ ժողովուրդի հանդէպ կը ստեղծեն հետաքրքրութիւն եւ նպաստաւոր կարծիք։ Անշուշտ «Արծիւ»ը առաջին անգամ այդպիսի խառն ժողովի մը մասնակցելէ յետոյ, պիտի շարունակէ իր աշխատանքները նոյն ուղղութեամբ, աւելի ընդարձակ եւ հրապարակային ժողովներու մէջ, ֆրանսերէն թէ հայերէն, մեր ժողովուրդը ներկայացնելու ֆրանսացիին։ Անոնք որ ներկայ գտնուեցան չարաթ օրուան ժողովին, համոզուեցան թէ մեր ժողովուրդի եւ մեր կուսակցութեան կեանքը ինքնուրոյն ըլլալով կարելի է ներկայացնել հարազատօրէն, առանց կուսակցական ծայրայեղ կիրք ցնելու, եւ տալ պատկերը այնպէս ինչպէս որ եղած է եւ է։

Այրիլ տասներեկի աղահանդէսին, որ տեղի ունեցաւ այս տարի Փարիզի մէջ, Ֆրանսացի բանախօսի մը հիմնական առաջարկութիւնը եւ մտատանջութիւնը այն էր, թէ ֆրանսացի ժողովուրդը, բացի ղեկավար կարգ մը անհատներէ, չի գիտեր եւ չի ճանչնար հայ ժողովուրդի պատմութիւնը։

Շատեր մեզ կիսավայրենի ժողովուրդ մը կը կարծեն, շատեր գնչուներու կարգին կ'ուզեն դասել եւ այսպէս դեռ ինչեր։ Վերջերս ականատես եղանք կարգ մը անախորժ վերագրումներու, որ մեզ նուաստացնելէ զատ, մեր խոկական դէմքի հակառակ պատկերը ցոյց կուտան։

Ընկ. Լ. Զարմիսեան պատրաստած էր ֆրանսերէն գրաւոր դասախօսութիւն մը, որ տեսակ մը պատմականն էր մեր ժողովուրդի եւ մեր կուսակցութեան։ Շատ գեղեցիկ ոճով եւ ֆրանսերէն յստակ առոգանութեամբ մը ընկերը կարդաց դասախօսութիւնը որ մօտաւորապէս տեւեց մէկ ժամ։ Բոլոր Ֆրանսացիները կը հետեւէին լարուած հետաքրքրութեամբ ու հազիւ դասախօսութիւնը վերջացած, սկսան ծափահարութիւններն ու ողջոյնները։

Դասախօսութենէն վերջ խօսք առին քանի մը Ֆրանսացի ընկերներ։ Անոնք մէկը հարցումներ կ'ուղղէ, հետուէն հետու իմացած է Պրէսթ-Լիթովսքի դաշնագիրը, ուրիշ մը խօսք չի գտներ եթէ ոչ շնորհակալութիւններ յայտնել, երրորդ մը ուրախալի եւ ցանկալի կը գտնէ «Յառաջ»ի մէջ բաժնի ֆրանսերէն սիւնակ մը, որպէսզի իրենք ալ օգտուին, եւ կը խնդրէ հաղորդել իր այս փափաքը խմբագրութեան։ Ընկերը կը պատասխանէ բոլորին եւ ամէնքն ալ կը գոհանան տրուած լուսաբանութիւններով։

Դասախօսութիւնը անկեղծ էր եւ հարազատ պատկերը մեր ժողովուրդին։ Հայ ժողովուրդին եւ Դաշնակցութեան պատմութիւնը գրեթէ նոյնացած էին։ Ընկերը ծանրացաւ մեր ազգային գաղափարականութեան վրայ, խօսեցաւ մեր ընկերվարական սկզբունքներուն, Բ. Միջազգայինի մասնակցութեան մասին, չմոռնալով թէ ինչո՞ւ դէմ ենք բոլշեւիզմին եւն.։

Շատ ուրախալի պիտի ըլլար, եթէ նոյն կարեւոր դասախօսութիւնը հրատարակուէր գրքոյկի ձեւով որ, ինչպէս ըսի, հարազատ պատկերն էր մեր կեանքին։ Քարոզչութեան լաւագոյն ձեւերէն մէկն ալ կարելի է այդ համարել, քանի որ մեծ ծախքի մըն ալ չի կարօտիր։

Գալով հայերէն թարգմանութեան, բնագիրը կը յանձնեմ խմբագրութեան յուսալով որ մեր «իրելի խմբագիրը ուրախութեամբ պիտի հրատարակէ «Յառաջ»ի մէջ։

Ն.

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը, ի պատիւ Մուրատ - Ռափայէլեան դպրոցներու հիմնարկութեան հարիւրամեակի, կազմակերպած էր ցերեկոյթ մը նախագահութեամբ Գ. Լ. Կ. Կերտանի, կիրակի օր։

Գ. Նախագահը, գրաւոր ճառով մը օրուան հանդէսին իմաստը բացատրելէ յետոյ, խորհուրդ տուաւ որ, ամէն Հայ իր կարելին ընէ, հեզ մը, Սուրբ Ղազարու վանքը այցի երթայ։ Որովհետեւ, ըսաւ, հոն է որ պիտի տեսնէ այցելուն Մխիթարեաններու տարած աշխատանքին փաստերը։ Ու փափաք յայտնեց որ, Մխիթարեանները մնան միշտ կանգուն։

Գ. Սարգիս Սալբեան, յայտնեց թէ՝ բուն յոբելենական հանդէսը պիտի տօնուի յունիս 6ին, Սէվրի Մխիթարեան վարժարանին մէջ։

Ուղերձ մը կարդացուեցաւ Հ. Ե. Միութեան կողմէ, որ կը վերջանար հետեւեալ բառերով.

— «Որքան որ հեռու կը մնանք մեր ցանկալի Հայաստանէն, այնքան աւելի ուժ պէտք է տանք անոր զարգացման եւ յառաջացման վերելքին»։

Ապա, բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, Հ. Սահակ Տ. Մովսէսեան, որ պարզեց Մխիթարեան հաստատութիւններու ծագումն ու զարգացումը։

Մօտ մէկուկէս ժամ խօսելէ վերջ, վարդապետը չեզնեց.— — Սկիզբէն մինչեւ վերջ, Մխիթարեանները հալածուած են կարգ մը թշնամիներէ, սակայն միաբանութիւնը միշտ ապաւոժ մը պէս կանգուն մնաց։ Այս բանախօսութենէ վերջ, Օր. Գիւլպիւլեան իր թրթռուն երգերով ալ աւելի զօրացուց հանդիսականներու հաւատքը հայ ժողովուրդի վերածնութեան մասին։ Նուագեցին, ջութակ՝ Գ. Կիւրքճեան, դաշնակ՝ Գ. Աճէմեան։ Տիկին Արշալոյս Սարգիսեան արտասանեց առոգանութեամբ մը արտասանեց «Ճանապարհ խաչին» եւ «Սուրբ Մեսրոպ»։ Փոքրիկն Շուշան Թիւրապեան դաշնակի վրայ նուագեց քանի մը անուշ եղանակներ։ Գ. Ռ. Զարգարեան արտասանեց Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի «Քաջորդւոյն թաղումը»։

Հանդէսը վերջացաւ Ռափայէլեան սաներէն՝ փոքրիկներ Գէորգեանի, Ուզունեանի եւ Հալպեանի գեղեցիկ արտասանութիւններով։

Գ.

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Թուրքիոյ մէջ Երիտասարդութեան տօն հռչակուեցաւ մայիս 19ը։ Այս առթիւ բազմաթիւ նշանախօսքեր եւ տաղեր հրատարակուած են։ Ահաւասիկ նմոյշ մը (մարզական) —

Ուղիղ մարդը շիտակ կը քալէ։
Աշխատցուր մարմինդ եւ գլուխդ։
Ուր որ շարժում կայ, հոն առատութիւն կայ։
Բաժբասանք մի ըներ, այլ մարզուէ։
Մարզիկը թշնամին է տգեղին, անմաքուրին, չարին։
Գեղեցիկ մարդը բարի մարդ է։
Ձեր ամէնէն մեծ հարստութիւնը ձեր մարմինն է։
Առողջ մարմին, առողջ միտք, գեղեցիկ մարդ։
Գեղեցկութեան երկու պայմանները, — զուարթութիւն եւ շարժում։
Զուարթ եղիր, երիտասարդ կը մընաս։
Այսօր ամէնքս ալ պիտի խնդանք։
Առողջութիւնը ամէնէն մեծ երջանկութիւնն է։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՐԵՔ ՄԵՆԵՐԳ, 1. Ծիծառնիկ. — 2 Գարուն. — 3. Մրմունջներ։ (Դաշնակի ընկերակցութեամբ)։ Ցօրինեց՝ Եւեսիա Գ. Մեսումենց (Մելքոնեան)։ Միեւնոյն հատորին մէջ հայերէնի թարգմանուած են երեք մեներգները, երաժշտութեամբ։ Գին 15 Ֆր. 50։

ՄԱՄՈՒԼ

ՉԱՐԻՔ ՄԸ

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 մայիս).

— «Հայ կեանքին մէջ տակաւ կը խորանայ չարիք մը, որ շատերու համար արժէքազուրկ, թերեւս ալ անծանօթ կը մնայ։

Պէտք չէ թաքցնել եւ պէտք է խոստովանիլ թէ հայ զանգուածները առաջնաբար կը վարակուին անտարբերութեան ախտէն, որ գաղթաշխարհի ներկայ բացառիկ պայմաններուն մէջ, եւ հայապահպանման գործին համար, կրնայ դառնալ անհնելի չարիք մը։ Ու այդ չարիքը կրնայ անդարմանելի դառնալ, եթէ չեչտակի չմայիք իրականութեան եղերին, հիշդ ախտաճանաչումը չկատարենք եւ հաւաքական աշխատանքով դարմանը չփութացնենք։

Անտարբերութեան վարակը զանգուածներէն թափանցած է արդէն կազմակերպութիւններէն ներս ու կը չեչտուի ամէն տեղ եւ ամէն ուղղութեամբ։

Պակսած է նախկին հետաքրքրութիւնը հայ դատին հանդէպ։ Հայաստան եւ հայ ժողովուրդի երազները այլեւս նախկին ձգողական ուժը չունին շատերու համար, որոնցմէ ոմանք եթէ ուրացողներ են եւ ուրիշներ պարզ հիասթափուողներ, քիչ չեն սակայն անոնք որ մոլորուածներ են կամ լքուածներ, երկար ատեն անդաստիարակ ու անծանօթ մնացած եւ ապա առաջնաբար ու մեքենաբար անտարբերութեան ճահիճը մտած։

Նախկին բուռն հետաքրքրութեան փոխարէն, ոչ միայն անտարբերութիւն, այլ նոյնիսկ խորշանք մը կայ շատերուն քով դէպի հայ կեանքի հարցերու քննութիւնը — եթէ նոյնիսկ ճակատագրական ըլլան յանախ այդ հարցերը — ու խորշանք նաեւ հայ կեանքի ներքին պայքարներէն, եթէ նոյնիսկ անոնք մղուին զուտ գաղափարական գետնի վրայ։ Եւ այս ուղղութեամբ անտարբերները տակաւ իրենց հետաքրքրութիւնը կը կեդրոնացնեն օտար կեանքի վրայ, «բնական» կը համարեն հայ կեանքի հանդէպ իրենց «զզուանքն» ու անտարբերութիւնը եւ, առաջնաբար կորսնելով մեր իրականութենէն, կ'ուծանան մեզմէ եւ կը ձուլուին օտար կեանքին, հոգ չէ թէ հոն պարապատուող աղբի դեր միայն վիճակուած ըլլայ իրենց։

Շեշտուած անտարբերութիւն կայ նոյնիսկ հայ ազգային հաստատութիւններու եւ ձեռնարկներու հանդէպ նոյնիսկ անոնք որ, ատեն մը ոգի ի բռին կ'աշխատէին հայ դպրոցի, եկեղեցիի, ընկերութիւններու, մամուլի եւ գրականութեան համար, ազգային մարմիններու մէջ կամ մշակութային ասպարէզներու վրայ, այժմ մեծ մասամբ ձեռնթափ եղած են, «յոգնած» են, «զզուած», իրենց անձնական պատեանը քաշուած. Ու անոնք ալ եթէ ուրիշներու նման ընդմիշտ ուծացած չեն հայ կեանքէն, բայց անպէս դարձած են այդ կեանքին համար, ու նոյնիսկ վնասակար, որովհետեւ ձանձրախոյծ թոյնը կը պատցնեն իրենց հետ ամէն տեղ ու կը վարակեն փափկաթեւ ուրիշներ, որոնց հաւատքն ու եռանդը տակաւին մարած չեն։ Ու յաւագոյն պարագային անոնք ալ կ'... անտարբերութեան հաւիճը։

Անտարբերութեան ախտը վարակած է, միեւ ... անգամ անոնք, որ տակաւին իրեկ բռնկազին ծառայութիւններ կը կատարէին հայ քաղաքական կեանքին մէջ, քաղաքական կազմակերպութիւններէ ներս։ Ասոնց կորուստը շատ աւելի մեծ է հայ կեանքին համար ու անտարբերութիւնը շատ աւելի աղետաւոր, որովհետեւ դեռ կիսատ մնացած է անոնց լքած գործը եւ տակաւին զործէ վրայ է անոնց դաստիարակած սերունդը, որ այս պարագային ալ ամէնէն զիւրին վարակուողը կրնայ ըլլալ իր երէկուան ուսուցիչներու, ղեկավարներու, «աւագ ընկերներու» անտարբերութեան ախտէն։

Ու ամէնէն սոսկալին այն է որ անտարբերութեան վարակը թափանցած է նաեւ հոս երիտասարդութեան շարքերը»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԸ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հիմա որ 15 տարի անցած է այս գաղութին վրայ եւ արդէն սերունդ մը կազմուած, անհրաժեշտ կը գտնենք մեր աշխատակիցներուն եւ ընթերցողներուն ուղղել հետեւեալ հարցարանը.—

1. Ի՞նչպէս կ'ըմբռնէք ... ցրուած նշանախօսքը,— «Հայը Հայ պահել»։

2. Ի՞նչ է ձեր կարծիքը այն աշխատանքներու եւ ձեռնարկներու մասին որ կը կատարուին 10 - 15 տարի է ի վեր։ (Դպրոց, դասընթացք, սան - սանուհիներու միութիւն, հայերէն խօսակցութիւն տուներու մէջ եւն.)։

3. Երբ այս միջոցները անօգուտ կամ անբաւական կը գտնէք, ի՞նչ կը թելադրէք, իբրեւ աւելի գործնական եւ արդիւնաւոր ձեռնարկ։

4. Կը կարծէ՞ք թէ ազգային ոգին կարելի է պահել, երբ իրենց մայրենի լեզուն մոռցած պատանիներու Հայոց պատմութիւն, Հայաստանի աշխարհագրութիւն եւ ուրիշ հայկական գիտելիքներ աւանդուին, իրենց հասկցած լեզուով (ֆրանսերէն)։ Օգտակար կը գտնէ՞ք ֆրանսերէն հրատարակութիւններ՝ նոյն ուղղութեամբ։

5. Անհրաժե՞շտ է մասնաւոր կազմակերպութիւն մը ստեղծել, յատկապէս այս գործին համար։ Ի՞նչպէս։

Պատասխանները կարելի է գրել երկու ձեւով.—

1. Կարճ եւ ամփոփ դիտողութիններ եւ առաջարկներ իւրաքանչիւր հարցումի դիմաց.

2. Առանձին յօդուածներ եւ ուսումնասիրութիւններ՝ այս կամ այն կէտի կամ ամբողջութեան մասին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (783)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Հիմա մէկն ալ կ'իյնար իր փայլուն ընկերներէն՝ այնքան անժամանակ կերպով։ Այս բոլորի վերջը ո՞ւր պիտի երթար... Դժբախտութիւն դժբախտութեան կը յաջորդէր։

Ոմանք բանտարկուած էին, ոմանք սպաննուած... խոշոր ամրակուռ կարծուած շէնքն էր որ կը փլէր անհնարին թափով։

Նշանը հեռացեր էր։ Լեւոնը մինչեւ լուսաբաց արթուն մնաց։ Եթէ առաջ քաղաք մտնելը անհրաժեշտութիւն մը կը համարէր, հիմա արդէն հրամայական պահանջ մը կը դառնար իրեն համար։ Բայց ի՞նչպէս մտնալ քաղաք։ Ամբողջ քաղաքը զինուորական խիստ հսկողութեան տակ առած էր կառավարութիւնը։ Անկէ դուրս կը մնար եւ ուրիշ հարց մը։ Եթէ յաջողէր քաղաք մտնալ, ո՞ւր պիտի երթար, որո՞ւ տունը պիտի ապաստանէր. արդեօ՞ք նախկին բարեկամներն ու ընկերները տեղ պիտի տային, թէ ներդաւկներու ձեռքը պիտի ցուցնէին։ Բայց ինչ ալ որ ըլլէր, Լեւոնը կը զգար, որ պարտաւոր է քաղաք երթալ։ Պէտք էր ցրուած ուժերը հաւաքել, ոգեւորել զանոնք, վերջ տալ բարոյալքումին եւ զաւաճանի շահատակութիւններուն։

Կէս օրուան ժամանակ Նշանն ու ընկերը եկան։ Լեւոնը անոնց հետ միասին բարձրացաւ մարագի տանիքը, ուրկէ կ'երեւէր Վան քաղաքի համայնապատկերը։ Դիտակը ձեռքը, Լեւոնը երկար ժամանակ ուսումնասիրեց քաղաքի շրջակայքը, քաղաք մտնալու ճանապարհները։ Շուշանցի դաշտը, որ մինչեւ քաղաք կ'երկարէր, ծածկուած էր ձիւնի անկարուկ սաւանով մը։

Դեռ բոլորովին չմթնած, երեք ընկերները կարճ խորհրդակցութիւն մը ունեցան։ Լեւոնը այդ գիշեր իսկ պիտի փորձէր քաղաք մտնալ, իսկ ընկերները Սուրբ Խաչի մէջ պիտի սպասէին անոր հրահանգին։ Այս կարգադրութիւնը որքան ալ որ մեր երկու բարեկամներու սրտովը չէր, որոնք չէին ուզեր Լեւոնէն բաժնուիլ, բայց գիտակցելով երեքով քաղաք մտնալու անկարելիութիւնը, կամայ ակամայ լռեցին։

— Իսկ եթէ ինձ հետ ալ բան մը պատահելու ըլլի,— պատուիրեց Լեւոնը,— այդ պարագային անմիջապէս ճանապարհ կ'իյնաք դէպի Հայոց Ձոր Մոռոյին միանալու համար։ Ամէն պարագայի, շաբաթ մը հոս կը սպասէք։

Գեւօն եւ Սատանան գլուխնին կախած մտիկ կ'ընէին Լեւոնի խօսքերուն։ Ի՞նչպէս թէ եթէ Լեւոնին ալ «բան մը պատահելու ըլլայ», մի՞թէ այդ կարելի էր, Լեւոնը որ իրենց ամենակարող առաջնորդն էր, իրենց պնահատութեամբ գերմարդ մը։ Բայց եւ այնպէս Լեւոնի վերջին խօսքերը շատ ծանր ազդեցին անոնց վրայ։

Դուրսը սկսած էր մթնել։ Նշանը եկաւ տղոց մօտ լուր տալու, որ ժամանակն է շարժելու. Բոլորը միասին դուրս եկան բակը։

— Նշան, ինչրած չապիկս բերի՞ր,— հարցուց Լեւոնը։

Նշանը անութի տակ սեղմած փոքր ծրարը երկարեց Լեւոնին, վանքի դարպասը կամաց մը բացաւ ու բոլորը միասին դուրս եկան վանքէն։ Առիւծ Գեւոյի հետ խօսիլ չէր ըլլար, քիթն ու մռութը կախած՝ ճիգ կ'ընէր ինքզինք զսպելու։

Տէ, տղերք ջան, մնաք բարով...

Երեք ընկերները ջերմօրէն համբուրուեցան։ Առիւծ Գեւօն պինդ մը Լեւոնը գրկած՝ հեկեկալով կ'արտասուէր։

— Լաւ, բաւական է, Գեւօ,— Լեւոնը սաստիկ յուզուած կ'աշխատէր հանդարտեցնել ընկերը,— Գեւօ, նոր բան մը չէ, շատ անգամներ դուրս ենք պրծած նեղ վիճակէ, էս էլ կ'անցնի... Տէ, նորէն մնաք բարով, սպասեցէք, մինչեւ որ ձեզ լուր ուղարկեմ,— ու Լեւոնը միայն տասնոց ատրճանակով մը զինուած՝ Նշանէն առացած ծրարը թեւին տակ պինդ մը սեղմեց, որպէս թէ շատ թանկագին բան մը ըլլէր ան, խոշոր քայլերով զառիվարէն իջաւ ու շուտով անյայտացաւ խաւարին մէջ։

— Ներս մտանք,— խորհուրդ տուաւ Նշանը՝ աչքերը չորցնելով,— լաւ է դարպասը զոց պահենք, հէչ հոգ չընէք, վանքի մէջ էնպէս թաքստոց մը կայ, որ ոչ ոք կրնայ ձեզ գտնալ...

Գեւօն եւ Սատանան անխօս հետեւեցան Նշանին, որ խնամքով դրան փայտէ ահագին լեզուակը կոխեց երկաթէ շրջանակին մէջ։

— Մարագը մտանք, Գեւօ,— առաջարկեց որբացածի նման գլուխը կախած Թոփալ Սատանան,— Աստուած բարի յաջողութիւն տայ էնոր։

— Չէ,— յամառեցաւ Առիւծ Գեւօն,— չէ, տանիքը ելլենք... ականջ տանք... տեսնենք թփանքի ձէն կուգա՞յ...

— Լաւ, դուք բարձրացէք՝ ես սա-ւարին յարդ պիտի տանիմ,— ու Նշանը մեկնեցաւ, մինչ Գեւօն ու Թոփալ Սատանան իրարու օգնելով բարձրացան տանիքը։

Երկու ընկերները իրարու քով պպզեցան։ Ցուրտ էր։ Եթէ վարը, դաշտի մէջ հրացան մը արձակուէր, անշուշտ այդտեղէն պիտի լսուէր։ Կէս ժամէն Լեւոնը անցնելու էր Հաճի-Պէքիրի զօրանոցի առջեւէն։ Մէկ մը այդ վտանգաւոր տեղէն անցնէր, մնացած ճանապարհը համեմատաբար աւելի դիւրին էր։

Անցաւ կէս ժամ, երեք քառորդ ժամ։ Թանձր խաւար ու համատարած խոր լռութիւն մը կ'իշխէր քաղաքի ուղղութեան վրայ։ Թոփալ Սատանան աչքերը լարած ու ամբողջովին լռութիւն կտրած՝ արձանացած էր։ Գեւոյի շրթները երբեմն կը շարժէին, ու ինքնիրեն մեղմօրէն կը մրմնջէր.

— Եա, Տիրամէր... զօրութեանդ զուրպան էղնիմ Սուրբ Գէորգ... Վայլաճ ուխտի պիտի գամ տղոց... դու քեզմէկ հղնիս մեր պարոն Լեւոնին... զուն փորձանքէ պահես... Սուրբ Գէորգ ախպօրս բսեմ, ինծի Առիւծ Գեւօ կ'ըսեն... էնա Աստուած գիտէ, խօսքս բռնող մարդ եմ... խօսքս՝ խօսք... պատկերիդ առջեւ տասներկու Ֆրանս ականջ պիտի կախեմ... որ խօսքս չպահեմ... էն ատեն դու գիտես... Հայր մեր Սուրբ Աստուած, որ սուրբ եղիցի յանուն քօ... ծօ ա-ւանակ,— ու Գեւօն դադրեցնելով ջերմեռանդ աղօթքը, որուն կապը կորսնցուցած էր, բռունցքը իջեցուց Թոփալ Սատանայի կողին,— ծօ, կապաշտ, բերան մը աղօթք չըսե՞ս...

Երբ երկու ժամ վերջ Գեւօն եւ Սատանան վար իջան տանիքէն, կարգին սառած էին։ Երկնցան յարդի կոյտին վրայ։ Սակայն, մինչեւ լուսաբաց ոչ մէկը կրցաւ քնանալ։

ՅՈՒՍԱԼԲՈՒՄ

Լեւոնը ընկերներէն բաժնուելով արագօրէն բլուրէն իջաւ ու տասը բոպէէն հասաւ Կուռուպաշի գետակը, որ Այգեստանի մօտէն անցնելով, Շամիրամ թաղի միջով կը հոսի Վանայ ծովի մէջ։ Գետակէն հազիւ քառորդ մը հեռաւորութեամբ կ'անցնի Նոր Գեղի գլխաւոր ճանապարհը։ Այդ ճանապարհը քաղաքէն սկսելով՝ կը հասնի մինչեւ Գաշ - Քալէ, մինչեւ Գեւաշ ու Գարգկաստան։

Լեւոնը զգուշութեամբ առաջանալով եկաւ ճամբու վրայ։ Ոչ մարդ, ոչ մարդասպան։ Ճանապարհը ամայի, Շուշանցի դաշտը ձիւնի տակ ծածկուած։ Բաւական մը տեղ ճանապարհէն երթալով՝ Լեւոնը կանգ առաւ։ Խաւարի մէջ ձիւնի սպիտակ ֆոնի վրայ դուրս ցցուած կ'երեւային Հաճի-Պէքիր զօրանոցի մութ շէնքերը։ Զօրանոցի շէնքերու պատուհաններէն ոմանք աղօտ լոյսով մը լուսաւորուած էին։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

կան դաշնագրով եւ Ֆրանսայի, Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ համաձայնութեամբ տրուած երաշխաւորութիւններէն, Սուրիացիները արժանաւորութեամբ պիտի ընդունին սանճաքին սահմանադրութիւնը: Եւ սակայն, եթէ Ֆրանսա կատարէ Ժընեւի պահանջած երկու զիջումները, պիտի քանդուի Սուրիացիներու վստահութիւնը մեր երկրին հանդէպ, իսկ եթէ Ֆրանսա զիջում տայ անոր հողային պահանջներուն, պարզապէս անոր համար որ Թուրքերը կը կարծեն թէ այդ սահմանամերձ շրջաններու բնակիչները աւելի Թուրք են քան Արաբ, այն ատեն խնդիրը չափազանց վտանգաւոր պիտի ըլլայ, քանի որ ինքնին կը պարունակէ դաշնագիրներու վերաքննութեան այն սկզբունքները որոնց դէմ Ֆրանսա միշտ պայքարած է Եւրոպայի մէջ, փոքր ժողովուրդներու համար որոնց քաղաքական հոգատարութիւնը յանձնուած է իրեն:

Եւ վերջապէս, համաձայն զանազան երկիրներու բազմաթիւ մասնագէտներու, որոնք գրած են այս դժուարին հարցով, եթէ Ֆրանսա նոր զիջումներով սահմաններու վերաքննութեան ճամբուն մէջ մտնէ, շատ չանցած թերեւս Թուրքիա նման զիջումներ պիտի պահանջէ թուրքեւսուրիական 600 քիլոմեթր սահմանագծին վրայ:

Այս երեկուան տպաւորութիւնը այն է թէ Թուրքերը տոգորուած յամառ դոյն տրամադրութեամբ և պատշաճ խորհուրդներն առած Անգլիացիներուն եւ Ազգաժողովի ամէնէն ականաւոր անդամներուն, ի վերջոյ համաձայնութեան պիտի յանգին եւ կը յուսացուի, առանց բոլորովին հաւատալու, թէ սանճաքի այս Փրանքօ-Թուրք խնդիրը վերջնապէս պիտի կարգադրուի, երբ Պ. Տէլպոս եւ Պ. Վիէնօ Փարիզ վերադառնան:

Ընդհ. գործադուլ գլխաւոր նաւահանգիստներուն մէջ

Նաւաստիներու գործադուլը, որ սկսած էր Մարսէյլէն, ընդհանուր համեմատութիւն առաւ, տարածուելով մինչեւ Հավր: Զանազան նաւահանգիստներու պատուիրակները վարչապետին ներկայացան երէկ, վէճը լուծելու համար, մանաւանդ որ տագնապը կը զուգադիպի ցուցահանդէսին բացման: Մարսէյլի նաւահանգիստը անգործութեան դատապարտուած է ամէնէն աւելի: Անցեալ օր կրցան մեկնիլ միայն 11 նաւեր, մեծ մասով օտար: Հավրի մէջ, «Նորմանտի» ճամբորդները դուրս ելան, բայց բեռները կը մնան:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ճակատին վրայ կռիւները կը շարունակուին նոյն սաստկութեամբ: Զօր. Ֆրանքօ բացարձակապէս կը մերժէ զինադադար կնքել իր թշնամիներուն հետ, ինչպէս թելադրած են Անգլիա եւ Ֆրանսա:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ գերագոյն ատեանը, որ ընդհանրապէս անվաւեր կը հռչակէր նախագահ Րուզվէլթի հռչակած օրէնքները, հաւանութիւն յայտնեց բանուորներու ընկերային ապահովագրութեան եւ հանգստեան թոշակի ծրագիրներու մասին: Իսկ Նախագահը պատգամագիր մը ուղղեց խորհրդարանին, պահանջելով շաբաթական աշխատանքը վերածել 35 ժամուան, նուազագոյն աշխատավարձք հաստատել, արգիլել մանուկներու աշխատանքը եւն.:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Գօմսի Զաւարեան ենթակոմիտէին կողմէ

Այսօր, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Վարանդեան սրահին մէջ. Գօմսի:
Կը խօսի՝ ԸՆԴ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գարեգին Բրուտեան, Սմբատ Ծաքորեան եւ իրենց ընտանեկան պարագաները խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն իրենց անդուլական հայրենակից՝ Խաչիկ Դուլիթեանի դամբանականի մահուան առթիւ իր սպասող այրին եւ պարագաներուն:

Տէսին, 20 մայիս 1937

ՊԱՇՏՕՆ ՅԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՒ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅՑ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ

Յառաջիկայ կիրակի, մայիս 30, տօն կաթողիկէ եկեղեցւոյ Ս. Էջմիածնի, կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Սէն Փիէռ գերեզմանատան մէջ տեղի կ'ունենայ օրհնութիւն Գրիգորիս եպիսկ. Գալաճեանի մարմնին փոխադրութիւնն ու զետեղումը իր սեփական հանգստավայրին մէջ, ուր կը կատարուին թաղման արարողութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն:

Կը հրաւիրուի ամբողջ Մարսէյլի հայութիւնը իր պաշտօնական մարմիններով եւ կազմակերպութիւններով ներկայ ըլլալու ժամը 2.30ին գերեզմանատան մէջ՝ մասնակցելու համար թաղման թափօրին եւ պաշտամունքին:

Առաջնորդարան Հայոց Ֆրանս.

ԻՈԽՆԱՏԵՏՐ

Փարիզի Հայ Սափրիչներու Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ յունիս 1ին երեքշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, 8, Rue Bossuet, Փարիզ Բարեգործականի տան մէջ, Մեթրօ Կար տիւ Նօռ կամ Փուասոնիէռ:

ՕՐԱԿԱՐԳ.— Վարչութեան բնտրութիւն եւ տարեկան հաշուետուութիւն:

Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր արհեստակիցներէն ներկայ գտնուիլ

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 28 մայիս, ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին իր դպրոցին մէջ

ՎՐԻՊԱԿ.— Տիկին Նուրիցա Եէմէնիճեանի մահուան առթիւ յայտնուած շնորհակալիքին մէջ («Յառաջ», 20 մայիս) Աստուր Աստուրեանի, Տիգրան Ալթօ-Աղարեանի եւ Միհրան Քէօշկէրեանի անուններուն ակերը թիւրիմացութեամբ հրատարակուած է այրի, փոխանակ Տէր եւ Տիկին.

Փառքը

ՊԱՆԴԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 28 մայիս, ուրբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, իր ակումբին մէջ:

Դիւանը

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 28 մայիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Եաճըկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse. Մարսէյլ: Կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Հ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

29 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, **21 Rue Cadet**

Մէթրօ **Cadet**

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ**

Ներկայ պիտի ըլլան Ֆրանսացի եւ օտար ծանօթ անձնաւորութիւններ

ՊԻՏԻ ԽՕՍԻՆ՝ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ **BENOIST D'AZY**

(Կազմակերպիչը Արեւելեան Լէգէոնի)

ԵՒ ԶՕՐԱՎԱՐ **BREMOND**

ՆԵՐԿԱՅ Կ'ԸԼԼԱՅ **M. DELAHOCHE**

(Նախագահ Ֆրանսացի Նախկին Ռազմիկներու Միութեան)

ԽՕՍՔ Կ'ԱՌՆԵՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՅԱՅՏՆԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐ

Ուղերձներ Հայ Միութիւններու կողմէ:

Գեղարուեստական բաժին՝ կ'երգեն՝ ՏԻԿ. Ա. ԳԷՈՐԳԵԱՆ-ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ եւ Պ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կ'արտասանեն՝ ՕՐ. ՌԱՆՏԷԼԵԱՆ (ֆրանսերէն), ՊԵՐՃ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը

ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի.

Եւրոպական պարեր՝ կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ

ՃԱԶ, ԹՈՄՊՈԼԱ, ՊՈՒՖԷ

Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Հայ Արծուիներու սկաուտները

Մուտք 5 Ֆր.:

ՄԱՅԻՍ 28

Կազմակերպութեամբ Պանթէօ-Քաշանի Արծիւ ենթակոմիտէի կողմէ

5 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ,
Քաշանի քաղաքապետարանին Նորակառոյց շէնքին մէջ:
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէի

30 մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պար Էնթէրնասիոնալի մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ **ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ**

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Փունջ մը Վ. Սարգսեանի յօրինած «ԱՆՈՒՇ»ին

Ա. Շարք. Երեք երգ դաշնակի բաժինով

1. ԱՂՋԻ ԱՆԱՍՏՈՒԱԾ
2.— ԵԿԷՔ ՔՈՅՐԵՐ
3.— ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԵԱՅԼԱ

Գին 12 Ֆրանք:

Դրատուն Հ. Սամուէլ, 51 rue M. le Prince, Փարիզ:
H. Malakian, 3 Bld. Theodore Thurner, Մարսէյլ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Դիմեցէք ՊՕՂՊՕՍ ԴՈՐԻԿԵԱՆի, **31 Route de Choisy, Ivry-sur-Seine,** *հեռաձայնի թիւն է* **Italie 02-71**

ԵՐԿՆԵՐԵՒՕ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ — ԱԶԵՖ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց
ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Բայց արդէն 1896ին մենք գտնում ենք բոլորովին տարբեր նկատողութիւն. «Ազեֆի տուած տեղեկութիւնները զարմացնում են իրենց ճշգրտութեամբ եւ եզրակացութիւնների բացակայութեամբ»: Իսկ արդէն մի քանի տարի յետոյ յայտնի Ռատայեւը գրում է Ազեֆին. — «Աշխարհիս երեսին ես ամէնից շատ վախենում եմ ձեր խայտառակելուց եւ ձեր ծառայութիւններից զրկելուց»:

Եւ իսկապէս Ազեֆի տեղեկութիւնները, նոյն իսկ նրա ծառայութեան սկզբնական շրջանում, շատ կարեւոր էին: Նա ոստիկանութեան աչքերը բացաւ երիտասարդ յեղափոխականների վրայ, որոնք յետագային միայն յայտնի դարձան. «Անհրաժեշտ է յատուկ ուշադրութիւն դարձնել Գ. Կարպովիչի վրայ» ... «Ձեր յատուկ ուշադրութիւնն եմ հրաւիրում Զէնդիոնովի վրայ» ... Ամենավտանգաւոր ահաբեկիչ Գրիգոր Գերշունիին Ազեֆը գիտակցաբար իր նրա հետ ունեցած առաջին հանդիպումից եւ խակոյն եւեթ մեծ յուզումով ոստիկանութեան տեղեկացրեց նրա մասին

Ազեւ իր տեղեկութիւնները գրում էր մեծ բաւականութեամբ եւ կարծես նոյն իսկ ուզում էր մրցել յեղափոխականների հետ: Օրինակ, խորհուրդ տալով ոստիկանութեան գրաւել գրականութեան մի որ եւ է փոխադրութիւն, նա աւելցնում է — «Այլ եւս Գերշունին չի կարող պարծենալ, որ հիանալի ճանապարհ է գտել»:

Ազեւ ոստիկանութիւնից պահանջում էր լրիւ վստահութիւն հանդէպ իր խօսքերի. 1901ին վիրաւորուած Ռատայեւի անվստահելի նկատողութիւններից, Ազեւ պատասխանում է (յունուար 15) խիստ վիրաւորուած ոճով.— «Ինձ թւում է դուք ոչ մի փաստ չունէք, որ հարկադրի ձեզ մտածելու, թէ ես ընդունակ եմ ձեզ խաբելու: Կարծում եմ, որ ոչ մի անգամ ես չեմ տուել դա իմ բնաւորութիւնից դուրս է ... Ձեր անվստահութիւնը ինձ համար վիրաւորական է եւ անպատուաբեր»:

Նամակագրութիւնը, ըստ ձեւի, երբեմն տարօրինակ էր. Այսպէս, որոշ ժամանակ յետոյ կամենալով հետեւել Գերշունիին, ոստիկանութիւնը (1902 ապրիլ 17) գերմաներէն հեռագրում է Գերլին Ազեւին. — «Շատ եմ անհանգստանում Գրիշայի Պետերբուրգում ունեցած կացութեան մասին: Կը ցանկանայի որոշ տեղեկութիւններ ստանալ, որպէսզի հնարաւորութիւն ունենամ նրա հետ տեսակցելու: Դմիտրի»: Կամ թէ Ազեւ իր տեղեկութիւնները սկսում է հետեւեալ խօսքերով (1902 յունիս 17) «Սիրելի Հայրիկ», իսկ վերջացնում է նամակը՝ «համբուրում եմ քեզ: Քո Իվանն»(*):

Նման ոճով գրուած նամակներ ես հանդիպել եմ Փրանսական Ազգ. Դիւանատան մէջ. այդպէս օրում էին գրել Նափոլէոնի ժամանակի լրտեսները:

(*) Այս տեղեկութիւնները գրուած էին ծածկագիր մելանով: Իսկական բնագիրը իր մէջ պարունակում է Գրլեւէյի դէմ պատրաստուելիք մահափորձի մասին լուրեր:

Բ.

Երբ Ազեւ վերադարձաւ Ռուսաստան, նրան յանձնարարեցին Զուբատովի մօտ սովորել ոստիկանական գործի արուեստը: Ըստ երեւոյթին նա այդ արուեստը սովորեց կատարելութեան աստիճան: Հին յեղափոխականները պատմում են, որ նա շատ սուր յիշողութիւն ունէր եւ ճանաչում էր Պետերբուրգի բոլոր փողոցներն ու միջանցիկ տուները եւ կարող էր ահաբեկչական որ եւ է գործողութեան համար ի հարկին յիշողութեամբ նկարել մայրաքաղաքի խուզարկման մասը: Տարբեր «գործերի» բերմամբ նա պիտի իմանար բազմաթիւ հասցէներ եւ հեռախօսի համարներ: Ազեւ «զգուշութեան» համար երբեք այդ բաները գրի չէր առնում, բայց բոլորը յիշում էր անսխալ: Ահաբեկչական գործի մէջ նա մտցրեց մի քանի նոր ձեւեր (որոնք սովորել էր Զուբատովից): Հաւանաբար այս արուեստի մասնագիտութիւնն էր պատճառներից մէկը, որ նա մեծ համարում ունէր Մարտական կազմակերպութեան մէջ. այդ ժամանակի ահաբեկիչները միայն քաղաքական դրականութիւն չէին կարդում: Նրանք, ինչպէս մենք ամէնքս, հաւատար իրենց ազատ ժամերին կարդում էին եւ «Շերլոկ Հոլմսը»:

Սովորելով ոստիկանական գործը, Ազեւ յարեց սոցիալիստ-յեղափոխական կուսակցութեան: Աւելի ճիշդ, դարձաւ մէկը այդ կուսակցութեան հիմնադիրներից: Նա մասնակցեց ահաբեկչական գործի մէջ եւ սկզբում եղաւ Գերշունիի ամենամօտ օգնականը, իսկ յետոյ՝ Մարտական Կազմակերպութեան առաջնորդը, հոգին եւ տէրը. 1902 յունիս 4ին Ազեւ ոստիկանութեան մի կարեւոր նամակ է գրում, յայտնելով ահաբեկչական գործի համար իր ծախսած 500 րուբլու մասին: «Ես անհրաժեշտ գտայ այդ անել նրա համար, որպէսզի իմանամ թէ ի՞նչ է այդ Մարտական Կազմակերպութիւնը եւ ի՞նչ են նրա ապագայ ծրագիրները. եւ դա ինձ յաջողուեց ես գործօն դեր եմ գրաւել այդ յեղափոխական կուսակցութեան մէջ: Նահանջելը այլ եւս օգտակար չէ մեր գործի համար, բայց ազդեցութիւն ունենալու համար անհրաժեշտ է չափազանց շրջահայեաց լինել»:

Ազեւի վիճակը հետզհետէ լաւացաւ ոստիկանութեան մէջ: 1899ին ամսական ստանում էր 100 րուբլի ռոճիկ եւ Նոր Տարուան 50 րուբլի նուէր: 1900ին նրա ռոճիկը բարձրացաւ 150 րուբլու, իսկ 1901ին միանգամից բարձրացաւ մինչեւ 500 րուբլու: Իր գործունէութեան վերջում նա ստանում էր տարեկան 1000 րուբլի եւ նոյնքան եւ եթէ ոչ աւելին, ճանապարհածախս յաւելեալ աշխատավարձ, «պարգեւ» եւ «նուէր»: Նրա ստացած «նուէրները» 1904—5ին մի քանի հազարների հասնում: Հէնց այդ ժամանակներն էր, որ նա կազմակերպեց Կ. Պլեվէ եւ մեծ իշխան Սերգէյ Ալեքսանդրովիչի սպանութիւնները:

(2)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆ ՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ՄԱՅԻՍ
JEUDI 27 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3431

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՄՇԱԿԵՆՔ ԱՅՍ ՃԱՄԲԱՆ

Երկար ատենէ ի վեր, բայց մանաւանդ վերջերս մեր շարքերուն մէջ աւելի ուշադրութիւն կ'ընծայուի տարրական պահանջի մը,— ծանօթանալ, սերտ յարաբերութիւններ հաստատել տեղական կազմակերպութեանց հետ, քաղաքական ըլլան թէ տնտեսական - ընկերային։

Տարիներու ընթացքին, մենք յիշեցնելով այս անհրաժեշտութիւնը, միշտ ալ բացատրած ենք թէ մինչեւ ո՛ւր կրնան հասնիլ մեր թեւերը եւ ի՛նչ առաջադրութիւններ կրնանք ունենալ։

Այս առթիւ գիտել տուած ենք, նաեւ, յաճախ կոպտօրէն, թէ այլ եւս ներելի չէ տարուիլ «հայասիրական» միամտութիւններով։ «Հայասէրներ» չէ որ պիտի փնտռենք այս պարագաներուն վրայ եւ ալլուր, ոչ ալ «խաչապաշտներ» կամ «քեռի»ներ, այլ պարկեշտ եւ տաքսիրտ քաղաքացիներ, ընդունակ՝ մեր առատպանքն ու տագնապը հասկնալու, եւ տրամադիր՝ իրենց եղբայրական աջակցութիւնն ընծայելու։

Ուրիշ պարագայ մը եւս,— քանի կը սահին տարիները, այնքան կ'աճին ու կը ծաւալին հաւաքական ուժերը, կազմակերպուած համանքներու եւ բազմութեանց դերն ու կշիռը։ Անհատները, նոյն իսկ ամէնէն հեղինակաւոր կամ տաղանդաւոր դէմքերը նախկին արժէքը չունին այլ եւս։ Անշուշտ կը պահեն իրենց հմայքը, եւ կրնան ամբողջ բազմութիւններ շարժման մէջ դնել իրենց խօսքով կամ գրիչով։ Բայց, ուրի՛շ է զանգուածը։

Ըսել կ'ուզենք թէ ինչպէս ընկերային կամ քաղաքական շարժումներու յաջողութիւնը, նոյնպէս այս կամ այն ժողովուրդին համակրանքը աւելի շատ բազմութիւններով կ'ապահովուի, քան երեւելիներով։

Ուրեմն, հարկ է մօտենալ, խօսիլ, բացատրել, մթնոլորտ ստեղծել ինչպէս անմիջական, ընթացիկ պահանջներու, նոյնպէս վաղուան համար։

Մանաւանդ որ, արդէն սերունդ է հասած, ամէն տեղ, եւ հետզհետէ մատի վրայ կը համրուին անոնք որ քիչ - շատ ծանօթ են հայ ժողովուրդին պատմութեան։ Ի՛նչ յեղաշրջումներ կատարուեցան Մեծ Պատերազմէն ի վեր, եւ դեռ կը կատարուին, խմորելին ասպարէզէն քշելով ճերմկած գլուխները, եւ գիրքերու վրայ բարձրացնելով բոլորովին նոր տարրեր։

Արդ, այս պարագաները եւ ուրիշ նկատումներ կը պարտադրեն մեզ ծրագրել եւ յարատեւ աշխատանք։

Չի բաւեր օտարը յիշել միայն աղէտի մը կամ հարսնիքի մը առթիւ, գործ մը յաջողցնելու համար, ինչպէս կ'ըլլայ տարիներէ ի վեր։

Գիտենք որ բազմաթիւ նոր ծանօթութիւններ հաստատուած են վերջին 10 - 15 տարիներու ընթացքին, Փարիզ եւ ամէն տեղ Բայց, ընդհանրապէս պատահականութեան ձգուած է ամէն բան, եւ յարաբերութիւնները մնացած են կիսկատար վիճակի մէջ։ Եղած են աւելի շատ արարողական, քան գործնական եւ տեւական։

Տարակոյս չկայ թէ ընդհանրական հանգամանք ունի այս գործն ալ։ Եւ սակայն, իւրաքանչիւր կազմակերպութիւն պարտաւոր է բերել իր բաժինը, համաձայն իր կարողութեան եւ հայեցողութեան։

Այս տեսակէտին վրայ կանգնած, եւ միշտ գիտակից ամէնէն աւելի իր վրայ ծանրացող պատասխանատուութեան, Դաշնակցութիւնը տարիներէ ի վեր ճիգեր կը թափէ հին կապերը նորոգելու կամ նոր կապեր ստեղծելու համար, իր գտնուած երկիրներուն մէջ։

Նոյն մտահոգութեամբ, կուսակցութեան տեղական մարմինները ալ վերջերս աւելի աշխուժութիւն կը ցուցնեն, այս ճամբան մշակելու համար։

Զանազան ձեռնարկներու կարգին, առջի օր ուրախութեամբ արձանագրեցինք մօտակայ արուարձանի մը, Պանթէօ – Քաշանի «Արծիւ» ենթակոմիտէին խառն ժողովը՝ Ֆրանսացի ընկերվարականներու հետ, անոնց ակումբին մէջ։

Մանրամասնութիւնները ծանօթ են արդէն։ Ընկեր մը ֆրանսերէն ուսումնասիրութեամբ մը ներկայացուցած է հայ ժողովուրդը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, մեծ հետաքրքրութիւն շարժելով։

Նրնաք վստահ ըլլալ թէ ներկաներէն շատերը առաջին անգամ էր որ կ'իմանային տարրական գիտելիքներ՝ մեր մասին։ Ըլլալով ընդհանրապէս երիտասարդներ եւ բանուորներ, անոնք հայ ժողովուրդը ճանչցած են կա՛մ իրենց աշխատած գործարանին մէջ, եւ կամ կասկածելի աղբիւրներէ։

Կը մնայ նմանօրինակ աշխատանքներ կատարել տարբեր շրջաններու մէջ, օգտագործելով ընդունակ ուժերը, համաձայն կանխորոշ ծրագրի մը։

Աշխատանքի ձեւերը կրնան տարբերիլ, շրջանէ շրջան. բայց հիմնականը կը մնայ նոյն մտահոգութիւնը.— սերտ յարաբերութիւններ հաստատել, ծանօթացնել ինչպէս մեր ժողովուրդը, նոյնպէս մեր տեսակէտները։ Եւ, ինչո՞ւ չէ, թարմացնել յիշողութիւնները։

Կարելի չէ կղզիացած մնալ եւ անցեալ փառքերով օրօրուիլ, ընկերային եւ քաղաքական յեղաշրջումներու այս ալեկոծ շրջանին մէջ։

Կարելի չէր երէկ, իսկ աններելի է այսօր, քանի որ մեր կեանքին իսկ վեր ի վայր շրջուեցաւ, եւ լեռներէն իջանք, ետեւեցանք ծովուն ափերը։

Միւս կողմէ, ա՛յս է, նաեւ, մէկ ճամբան սերունդ հասցնելու։ Սերտելու եւ հասունալու, ինքնագործունէութեան վարժուելու։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԽՆԴԻՐԸ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՊՆԴԷ ԻՐ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Երէկուան թերթերը յոռետես կ'երեւան Ալէքսանտրէթի հարցին կարգադրութեան մասին, բացի ընկերվարական «Փօփիւլէռ»էն։

«Լ'Էօվռ», արմատական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, կը գրէ.— Ազգաժողովի նրբանցքներուն մէջ բանակցութիւնները յառաջ չգացին։ Իւրաքանչիւր կողմ մնաց իր դիրքերուն վրայ։ Պ. Վիէնօ գիտել տուաւ Պ. Ր. Արասի թէ Ֆրանսա, որ 300 տարիէ ի վեր հաստատուած է սուրիական հողին վրայ, չի կրնար Սուրիացիներուն համար պակաս առաւելութիւններ պահանջել քան ինչ որ ըրած են չէզոք մասնագէտները իրենց խմբագրած հիմնական օրէնքով։ Թուրքերը կ'ուզեն ձեռք ձգել երեք սահմանամերձ շրջաններ, որոնց մասին խօսեցանք երէկ։ Ցեռոյ, կը շարունակեն պահանջել որ երկլեզու սանճաքին մէջ որ միջազգային տեսակէտով միշտ մաս կը կազմէ Սուրիոյ, արաբերէնը որ եւ է պաշտօնական հանգամանք չունենայ, ինչ որ պիտի հարկադրէ արաբ մեծամասնութիւնը միայն Թուրքերէն գործածել։

Ֆրանսա կը նկատէ որ Թրքական կառավարութիւնը, ներկայ հանգամանքներուն պատճառով, կարծես կը ձգտի տեսակ մը «Քիւլթիւրքամփֆ»ի որուն անշուշտ չի կրնար հասնիլ։

Վերջապէս, Թուրքերը յայտարարեցին Ֆրանսացիներուն թէ պիտի արտայայտուին Ա. Դ. Ցորհուրդի հրապարակային ժողովին մէջ, առանց ստակայն անոր որոշումներն ընդունելու յանձնառութեան։

Իսկ Փոփիւլէռ կը գրէ նոյն հարցին առթիւ.—

Ա. Դ. Ցորհուրդի մասնաւոր մէկ նիստին մէջ, տեղեկաբեր Պ. Սանտլէր զեկուցում մը ներկայացուց Ալէքսանտրէթի սանճաքի մասին, պարզելով իր տեղեկագրին հիմնական մասերը։ Այս առթիւ բացատրեց թէ վիճելի կը մնան երկու խնդիրներ,— սահմանագիծ եւ լեզու։

Հարցը քննութեան պիտի ենթարկուի յառաջիկային։ Բայց արդէն, ինչպէս նախատեսեր էինք, նպաստաւոր ընթացք առնել սկսած է։ Թ. Ր. Արաս, որ այսօր (երեքշաբթի) շատ սիրալիր խօսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Վիէնոյի հետ, անշուշտ ըմբռնեց թէ Ֆրանսա չի կրնար աւելի անդին երթալ քան ինչ որ բանաւոր գտած են չէզոք մասնագէտները։ Անկէ զատ, կը թուի թէ Թուրքիա պիտի չպնդէ սահմանագծի փոփոխման մասին։ Այսպէս, լուրջ դժուարութիւն մը չկայ սանճաքին համար։

«Իւմանիթէ»ն անգամ կը յուզուի. ձեռքի չգայ

Այժմ լսենք կարմիր պաշտօնաթերթը, «Իւմանիթէ», որ իբրեւ խորագիր գրած է հետեւեալ բառերը.— «Սանճաքին ծանրակշիռ վէճը».—

Կը մնայ սանճաքին նեղացուցիչ խնդիրը. Ինչպէս յայտնի է, մասնագէտները իրաւական վիճակի նախագիծ մը եւ սահմանադրութեան օրինագիծ մը պատրաստած են. (այս վերջինը կը լրացնէ առաջինը, իսկ իրաւական վիճակի տրամադրութիւնները պիտի գերակշռեն հիմնական օրէնքին վրայ, երբ վէճ ծագի)։ Իրաւական վիճակի նախագիծը կը կազմէ սանճաքին միջազգային սահմանադրութիւնը։ Ան մասնաւորապէս կը սահմանէ թէ «սանճաքը անջատ ինքնութիւն մը կը կազմէ, վայելելով կատարեալ անկախութիւն իր ներքին գործերուն մէջ»։ Սանճաքին արտաքին գործերը պիտի վարէ սուրիական պետութիւնը։ Դրամական եւ մաքսային միեւնոյն վարչութիւնը պիտի ունենան սանճաքը եւ Սուրիան։ Ծրագիրը կը նախատեսէ նաեւ Ա. Դ. Ցորհուրդին ընդհանուր հսկողութիւնը։ Ցորհուրդը պատուիրակ մը պիտի նշանակէ որ պիտի ըլլայ Ֆրանսացի եւ պիտի բնակի սանճաքին մէջ։ Վերջապէս ծրագիրը կը տրամադրէ սանճաքին ապազինումը.

Իսկ սահմանադրութիւնը կը նախատեսէ օրէնսդիր իշխանութիւն մը՝ բաղկացած 40 անդամներէ եւ ընտրուած չորս տարուան համար, երկաստիճան դրութեամբ, ապա գործադիր իշխանութիւն մը նախագահով մը, որ պիտի ընտրուի ընդհ. ժողովին կողմէ չորս տարուան համար եւ գործադիր խորհուրդով մը որ պիտի բաղկանայ վարչապետէ մը եւ իր նշանակած չորս անդամներէն։ Վարչապետը պիտի ընտրուի սանճաքի նախագահին կողմէ։

Ինչպէս կը տեսնուի, այս ծրագիրը լայն— մեր կարծիքով չափազանց լայն — տեղ կուտայ Թրքական յաւակնութեանց։ Եւ սակայն Էնկիւրիի կառավարութիւնը դեռ աւելին կ'ուզէ,— կը պահանջէ նոր սահմանագծում։ Ցեռոյ կ'ուզէ արաբերէնը վտարել իբրեւ պաշտօնական լեզու սանճաքին մէջ, համրնթաց Թուրքերէնի։ Մինչեւ հիմա, ֆրանսական կառավարութիւնը ընդդիմացաւ այս տարապայման յաւակնութեանց։ Նախիւսյդ կուսանք շարունակել այդ ընդդիմութիւնը։ Անշուշտ Ֆրանսա պարտի ցանկալի գտնել ֆրանքօ-թուրք համերաշխութիւնը. բայց իրաւունք չունի յուսախաբութեան մատնելու արաբական աշխարհը եւ նպաստաւոր գետին մը պատրաստելու Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի հրապուրիչ եւ գրգռիչ ձեռնարկներուն համար։ Արդէն չափէն աւելի վնասներ քաշել տուին սուրիական միութեան։ Խոհեմութիւնը կը պահանջէ աւելի յառաջ չերթալ։

** Սէն - Գուխ, «Փուտնալ»ի քաղաքական խմբագիրը, իր կարգին խօսելով այս հարցի մասին, կը գրէ Ժընեւէն,— Սանճաքի խնդիրը յետաձգուեցաւ, որովհետեւ վիճելի հարցերը ասկախ կը մնան աւելի քան երբեք։ Ֆրանսա հասկցուցած է թէ բացարձակապէս անկարելի է որ եւ է զիջում կատարել ոչ լեզուի, ոչ ալ սահմանագծման հարցին մէջ։

Օտակարգի միւս ձարցերը

Երէկ, չորեքշաբթի, նիստի հրաւիրուած էր Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը, հաչակելու համար Եգիպտոսի ընդունելութիւնը։ Արարողութեան ներկայ էր Եգիպտոսի վարչապետը, Նահաս փաշա։

Ազգաժողովը օփոփանքի հառաչանք մը արձակեց, իմանալով թէ նէկիւսը պատուիրակ պիտի չղրկէ։ Տարագիր արքան նամակ մը գրած էր այս առթիւ, գործածելով իր բոլոր տիտղոսները, իբրեւ արքայից արքայ եւ կայսր Եթովպիոյ։

Բոլոր թղթակիցները կը հաստատեն թէ այս անգամ լաւատեսութիւն կը տիրէ Ազգաժողովի շրջանակներուն մէջ։ Այս լաւատեսութեան պատճառներէն մին Անգլիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Իտըն, իր ճառին մէջ չիշելով թէ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱԽՏԱԲԱՆԱԿԱՆ

Նոր ժամանակներու մէջ կ'ապրինք, ու նոր հիւանդութիւններ յառաջ կուգան։

Ժամանակին, Վարք Սրբոցի գրականութեամբ սնած քրիստոնեաներու մէջ ո՛րքան շատ էին միսթիք խենթերը, որոնք հիւծուակ կը տեսնէին ի րենց շուրջ։ Ու հեռագրի առաջին փորձերուն հետ բազմաթիւ էին այն խենթերը, որոնք ձայներ կը լսէին հեռաւոր աշխարհներէ։ Կը տեսնուի որ մտային հիւանդութիւններն ալ ունին իրենց նորոյթները,— ա՛յ, տեսէ՛ք արդի Ռուսիոյ մէջ։ Քանի մը տարի առաջ «բանուորական ինքնաթոռ» կը կոչէին հիւանդութիւն մը որ ծանօթ է fugue անունով կամ maladie des chemineaux բացատրութեամբ։ Հիմա նոր հիւանդութիւն մը կը ճարակի կարմիր դրախտին մէջ,— կը կոչուի «ապուշախտ»։ Ի՞նչ բանի մէջ կը կայանայ այս ապուշախտը,— համաձայն մեր կատարած քննութեանց՝ ապուշախտէ վարակուած է այն կոմունիստը, որ բարձր պաշտօն մը ստանձնելէ վերջ՝ անտարբեր եւ անհոգ կը մնայ, փոխանակ ամէն օր մէկը կամ միւսը ամբաստանելու իբրեւ եայրենիքի դաւաճան, կամ տրոցկիստ, կամ Դաշնակցական։

Այս ապուշախտէ վարակուածները անմիջապէս կը ղրկուին Սիպերիա կամ Սոլովեան կղզիները, դարմանուելու համար։

Հիւանդութեան ախտաճանաչութիւնը կատարուած է Մոսկուայի մէջ,— եւ հիմա կարմիր դրախտին յետին գիւղերուն մէջ մարդիկ գործ չունին՝ բայց եթէ փնտռել ապուշախտաւորներ։

Հայաստանի ժողովուրդն ալ, իր կարգին, այսուհետեւ երկար ժամանակ մը,— մինչեւ որ նոր հիւանդութիւն մը գտնուի,— ոչ միայն պիտի լսէ այդ «ապուշախտ»ին մասին տրուած զեկոյցները եւ անոր զոհերուն պատմութիւնները, այլ եւ քառակուսի պիտի ապշի Երեւանի երէկուան մեծխօսիկներուն յանկարծական ապուշնալը տեսնելով։

Ցաւալի բա՞ն է իրապէս.— Եղիա Չուբարի վարած Պորհ. Հայաստանը հիմա ուրիշ բանի մասին չի խօսիր, բայց եթէ այդ ապուշախտի մասին։ Ամէն կոմունիստ պարտաւոր է, բժշկական վկայական մը ցոյց տալու պէս, հաստատել թէ ինք վարակուած չէ ապուշախտով,— եւ ի՛նչ դժուար գործ։ Քեզ առնեն կը կանչեն, կը հրամայեն պատմել անցեալդ, կուսակցական գործունէութիւնդ, բրածներդ եւ չըրածներդ։ Եթէ առանց զեկուցումը կատարած պահուդ քիչ հայհոյեցիր ինքզինքդ եւ քիչ մեղադրեցիր ինքզինքդ,— ապուշախտէ վարակուած ես։ Եղիա Չուբարի բերբը շարունակ կը պոռայ.— Պէտք է մեղայի գալ եւ աւելի շատ խոստովանիլ. Խոստովանելիք ունենաս կամ ոչ, կարեւորը ինքզինքդ վարկաբեկելն է, ինքզինքդ բարոյապէս փնացնելն է,— պզտիկցո՛ւր ինքզինքդ, խարազանէ՛ բարոյական անձնաւորութիւնդ, կուրծք ծեծէ՛ քիչ մը, խոստովանէ՛ թէ ապուշ մըն ես, որովհետեւ կը փրկուի այն ապուշը միայն որ ապուշ ըլլալուն գիտակցութիւնը ունի, իսկ ով որ այդ գիտակցութիւնը չունի, կը նշանակէ թաթախուած է ապուշութեան մէջ, ապուշախտաւոր է։ Եւ, դժբախտնե՛րը, Ելիւանէն մինչեւ Գալիս՝ ինքնախարազանումի կ'ենթարկուին,— այս հիւանդութիւնը, գիտական լեզուով, կը կոչուի masochisme։ Վա՜յ անոր որ չի գայիներ խարազանը ինքզինքին եւ կ'ապարախեր,— այսպէս կը գրուի Ալոպերիա։

Փարի - Միտի թերթին եղբօրորդու գրագէտ աշխատակիցը, Փիէր Օտեա, անցեալ օր, խօսելով ռուսական գիտական արշաւախումբին մասին, որ Հիւս. Բեւեռ գնաց եւ ուր պիտի մնայ մէկ տարի, կ'արձանագրէ այն երջանկութիւնը, զոր կը զգան արշաւախումբին անդամները.— Նայն մէկ տարի ազատ պիտի ըլլան ինքնաքննադատութիւն կատարելէ, փոխանակ լսելու Մոսկուայի արքունական ձայնը՝ պիտի լսեն Հիւսիսի արջուն ձայնը, ինչ որ նուազ վախ կը ներշնչէ, եւն. եւն.։

Կը մտածեմ,— որչափով հայ ժողովուրդը ինքնօրէն ապրի, լաւ չէ՞ր ըլլար որ Հիւսիս ղրկուէին բոլոր հայ կոմունիստները։

Իբրեւ ապուշներ, որ իրենց գլխուն գալիքը չնախատեսեցին։ Կամ իբրեւ հիւսիսի արջեր,— չէ՞ որ հիւսիսէն եկան եւ Հայաստանցին զանոնք կ'անուանէ «ճիւղուոր»։

ԱՐԱՋ

ՄԵԾ ՈԳԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՌԹԻՒ

Աննախընթաց տեսարան մը պարզուեցաւ երեքշաբթի կէսօրէն վերջ, երբ հանրութեան առջեւ բացուեցան ցուցահանդէսին դուռները։ Աւելի քան 50.000 հոգի խուժեցին տասը դուռներէն, տեսնելու համար հինգ ազգերու տաղաւարներուն պաշտօնական բացումը։ Տակաւին բաւարար մուտքի գոմակներ (կիչէ) հաստատուած չըլլալով, շատեր ներս խուժեցին առանց վճարելու 6 ֆրանքը։ Այդ օրը բացուեցան Պելժիոյ, Իտալիոյ, Տանըմարքայի, Նորվեկիոյ եւ Ս. Միութեան տաղաւարները (վերջինին մաս կը կազմէ նաեւ Հայաստանի բաժինը)։ Իտալական տաղաւարին մէջ մեծ ուշադրութիւն գրաւեց Եթովպիոյ տեղագրական քարտէսը։ Խորհրդային տաղաւարը բացուեցաւ իրիկուան ժամը 5ին։ Մէկ ժամ առաջ հազար հոգինոց բազմութիւն մը խռնուած էր զանազան անկիւններէ, երբ դուռները բացուեցան եւ ահագին զանգուած մը ներս խուժեց։ Ցուցադրութեանց մէջ աչքի կը զարնէր Լէնինի հսկայ մէկ արձանը։

** Ինչպէս գրած ենք, ցուցահանդէսը առ այժմ բաց է ամէն օր ժամը 2—8։ Երէկ բացուեցաւ գերմանական տաղաւարը։ Այսօր, հինգշաբթի, ժամը 3.30-ին կը բացուի Զուիցերիոյ տաղաւարը, ժամը 6ին՝ Գիւղական Կեդրոնը, Փարթ Մայոյի մէջ։ Վաղը՝ ուրբաթ ժամը 10.45ին Պաղեստինի Հրեաներուն տաղաւարը, ժամը 4ին՝ Հոլանտայի տաղաւարը։

Իտըն Մինոնի Աթէնքի մէջ

Թուրքիոյ վարչապետը, որ Լոնտոնէն վերադարձին Փարիզէն անցաւ առանց կանգ առնելու, Սեւանիկ իջաւ 14 ժամուան յապաղումէ մը վերջ։ Հոն այցելեց Աթաթիւրքի ծնած տունը։ Ցեռոյ Աթէնք անցաւ երկուշաբթի առտու։ Կայարանին մէջ իրեն կը սպասէր վարչապետը, զօր. Մեթաքսաս։ Կիմոններու՝ փաշա մը պատիւներ ընծայեց։ Կէս օրէն վերջը երկու վարչապետները երկար տեսակցութիւն մը ունեցան։

ՄԵԹՐՈՆ ԿԸ ՍՂԷ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐ.— Քաղաքապետութեան պաշտօնաթերթը հրատարակեց մեթրոյին նոր սակացոյցը, որ գործադրելի է երկուշաբթի օրէն սկսեալ (31 մայիս)։ Ահաւասիկ նոր գիները.— Ա. կարգ 1.30, Բ. կարգ 80։ Ա. կարգ երթեւեկ (ժամը 9էն առաջ) 1.90, Բ. կարգ 1.05։ Դպրոցի աշակերտները (հաւաքաբար) 10 սանթիմ։ Անոնք որ Ա. կարգ կը նստին Բ. կարգի տոմսակով պիտի վճարեն 10 սանթիմ, իբրեւ տուգանք։

ՎՐԱՍՏԱՆԻ մէջ երեւան հանուած դաւադրութեան առթիւ, Պ. Ժորտանիա, ազգ. կառավարութեան նախագահը, մամուլին հաղորդուած երկտողով մը կը յայտնէ թէ «ինք որ եւ է ուղղակի կամ անուղղակի կապ չէ ունեցած Թիֆլիսի մէջ ամբաստանուած Թրոցքիականներու հետ»։

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

(Թղթակցութիւն Ն. Ֆ. Փրէսէի)

—o—

ՄՈՍԿՈՒԱ, Մայիսի սկիզբը

Թրոցքիականներու առաջին դատավարութենէն վերջ շարունակուող ձերբակալութիւնները, բազմաթիւ առաջնակարգ պետական պաշտօնատարներու կալանաւորումը, մէկէ աւելի յարգի հեղինակութիւններու թաւալգլոր անկումը նուիրապետական աստիճաններու ողջունիլի կործանումի մը երեւոյթը առին ժողովուրդին աչքին։ Շատեր՝ որոնք դեռ երէկ աստուածներ էին, այսօր փոքր կուռքեր դարձած են, որոնց կաւեղէն փշրանքներն ալ ամէն ատեն հանրային վիճաբանութեան սեղանին վրայ կը գտնուին։ Եթէ սակայն պետական կամ կուսակցական կեանքի մարզին վրայ աւելի կամ նուազ վարիչ անձնաւորութիւններու այսպիսի անկում մը կամ խորտակումը բնական համարինք, անդին կը տեսնենք որ միեւնոյն բանն է գեղարուեստին եւ մասնաւորապէս գրականութեան հանդէպ բանուած ընթացքը։ Բացառութիւն չկայ։ Դեռ ոչ շատ ժամանակ առաջ հանդիսաւորապէս ասուեցաւ իբրեւ մասնաւորապէս Խորհրդային, իբրեւ մասնաւորապէս Վարչաձեւին ոգիին համապատասխան համարուող սովետ թատերագիրներէն մին, հեղինակ «Ողջոյն, Սպանիա» անուն թատերախաղի մը, որ շատ ալ անճաշակ եւ յոռի գրուած մըն էր — Աֆինոկենով։ Սակայն, մէկ օրէն միւսը, ծիծաղելի յանկարծականութեամբ մը, խորհրդային հասարակութիւնը իմացաւ որ գրագէտ քննադատ Լէոփոլտ Աւէրպախ, երէկի խստավանեալ ղեկիչը ռուս Գրականութեան ուղղափառ պոլշեւիկեան թեւին, ռուս գրագէտներու հին չափաւոր խաւին դէմ պայքարի այդ վարիչը, ձերբակալուեր է իբրեւ Թրոցքիական եւ դաւաճան։ Եւ անոր հետ կ'իյնան անոր կողմէ հովանաւորուած մեծամեծները գլխաւորաբար՝ Քիրշոն եւ Աֆինոկենով թատերագիրները։

Ստանիսլավսքիի եւ Նեմիրովիչ — Տանչենքոյի անուններով ծանօթ Մոսկուայի գեղարուեստասիրաց թատրոնը, որուն բեմին վրայ բերուած էր վերջերս «Աննա Քարենինա», ռուս թատերական դասական աւանդութեան այս Թատրոնը, կը ներկայացնէր նաեւ Քիրշոնը եւ Աֆինոկենովը։ Աֆինոկենով գրած էր «Անձկութիւն» (Angst) թատերախաղը։ Նիւթն է համայնացումի շուրջ պայքարի շրջանը, քաղաքային կռիւներու այն սուր ժամանակամիջոցը, որ կը կոչուի Առաջին Հնգամեայ Ծրագրի Շրջան, եւ հեղինակը մտադրած է ապացուցանել, թէ մարդու մը ընկերային գաղափարներուն ընացքը եւ անոր կարգադրութիւնները ժառանգականօրէն նախասահմանուած են։ Թատերախաղին մէջ ցոյց կը տրուի այսպէս ծերակուտականի մը որդին, որ կեանքին մէջ բնաւ տեսած չէր հայրը եւ յեղափոխութեան մէջ կ'աճի կը մեծնայ, եւ սակայն իր «ընկերային» ժառանգականութեամբ հակայեղափոխական կ'ըլլայ։ Թատերախաղին կեդրոնը կար նաեւ հոգեբանութեան ուսուցիչ մը, որուն տեսութիւնները սխալ էին հեղինակին կարծիքով։ Եւ ահա Չեկային հարցաքննիչ մէկ դատաւորուհին հետ քանի մը վայրկեան խօսակցութենէն վերջ, մեր այս հին գիտնական ուսուցիչը իր ամբողջ կեանքին մէջ վարդապետած տեսութիւնները մէկ վայրկեանի մէջ կը խորտակէ։

Այդ միեւնոյն առաջնակարգ Թատրոնը ներկայացուց Քիրշոնի «Հացը», որ կը նկարագրէ քաղաքային պատերազմը եւ պայքարը կարծեցեալ կամ իրական կուլակներու դէմ. Այս երեք գրագէտները վարիչն էին ռուս գրականութեան մէջ այն շարժումին, որ դեռ երէկ կը նկատուէր իբրեւ ըստ ամենայնի եւ միակ շարժումը պրոլետարական եւ պոլշեւիկեան գիծով։

Ռուս գրականութեան մէջ պայքարը արդէն երկար ատենէ խմեր սկսած էր։ Յեղափոխութիւնը սկսելուն պէս՝ արմատական գրագէտները խմբուեցան «պրոլետկուլտ» (Պրոլետարական Կուլտուրա) կազմակերպութեան շուրջ եւ անկէց կը պայքարէին գրագէտներու կամ գրողներու հին խաւին, անկուսակցական գրողներու հին խաւին դէմ, որոնց ներկայացուցիչներն էին Ալեքսէյ Թոլսթոյ, Լէոնիտ Լէոնով, Վսեվոլոտ Իվանով եւ ուրիշներ։ Դրեթէ 1925ի շուրջ կազմակերպուեցաւ այս արմատական խմբակը, կուսակցական անդամատոմսերով օժտուած սակաւաթիւններէն ոմանք, եւ սկսաւ հրատարակել «Դիրքերում» գրական քննադատական պարբերաթերթ մը, եւ իբրեւ գրական ուղղութիւն առին «Նապոստովականութիւն անունը։ Եւ յետոյ շարժումը տարածուելով մեծ կազմակերպութիւն մը եղաւ, «Պրոլետար Գրողներու Յեղափոխական Ընկերակցութիւն» այսինքն նշանաւոր Ռապպ (Rapp)ը, որ իւրացուց իշխանութիւնը դիկտատորական ոճերով գրականութեան կայսրութեան մէջ։ Խ. Միութեան հին, կամ բուն բառով ճշմարիտ գրագէտները կամ գրողները ուրախանալիք ո եւ է բան չունէին։ Բոլորովին դուրս նետուած էին դէպ ի պատերը։ Պարբերաթերթերն ու մամուլը Արմատականներուն ձեռքը անցան, որոնք տպուած բառին օգնութեամբ, կուսակցական եւ պետական մեքենային օգնութեամբ, ճզմեցին ճնշեցին գրական աշխարհի ո եւ է կամակերպական եւ գաղափարաբանական ընդդիմութիւն։ Այդ խումբը ինքզինքը իբրեւ Յեղափոխութեան սիւն կ'ընդունի, քանի որ — կ'ըսէ — իրապէս պոլշեւիկեան գրականութեան մը համար գիտակցութիւն մը անխուսափելի է։ Եւ, այսպէս, ստեղծեց ամբողջ բանակ մը, իրեն ոյժ տուող գունդ մը, Wydwishenije կոչուած, — ամէնէն աղքատ գիւղացիական խաւերէն եւ արհեստաւոր պրոլետարներէն անմիջապէս գրագէտներ մէջ բերել, ստեղծել։ Եւ ահա յանձնարարական պարզ թղթիկներով բուսան կերպարանքներ... բաւական է որ հաստատէին իրենց գիւղացի եւ պարզ արհեստաւոր ըլլալը, եւ անյապաղ կ'անցէին մէկ օրէն միւսը պետական տպարանի վարիչներուն։

Կարծեցեալ ռուս գրագէտներու այս բռնակամ բանակէն ոչինչ իսկապէս առաւելին մնացած է ռուս գրականութեան մէջ։ Փոշիացած են... ։ Լէոփոլտ Աւէրպախ եւ Քիրշոն իրենց համախոհներուն, ամբողջ արմատականներուն, նաեւ լեհ համայնավար Պրունօ Եասէնսքիի հետ երկար ատեն տէրական էին գրականութեան եւ անոր հետ կապուած ... ոստիկանական ուժին։ Մինչեւ որ 1923ին իջաւ լախտի առաջին հարուածը։ Տիրող կուսակցութիւնը որոշում մը տուաւ, որուն «պատմական» իմաստը այսօր կը հասկցուի, դատապարտելու չափազանց մեծցող արմատականութիւնը, նաեւ Ռապպի չափազանց մեծցած դիկտատորութիւնը, եւ հրամայեց լուծել ինչ ինչ խմբակներ եւ կազմել միակ գրական կազմակերպութիւն մը։ Պէտք չէ մոռնանք յիշատակել, թէ բնականաբար միեւնոյն ճնշումին կ'ենթարկուէին գեղարուեստը, շարժանկարը, ճարտարապետութիւնը, որոնք պէտք է սնանէին արտօնուած հիւթերով միայն։ Ուրեմն ահաւասիկ ազատ բոլոր անոնց համար որոնք խմբակին կամ օջախին չէին պատկաներ, կամ ինքնապաշտութիւն, կամ բանտարկութիւն, կամ աքսոր։ 1932ին չափաւորութեամբ սկսաւ այս... շարժումը, նոյնիսկ գաղտնի խօսակցութիւններու մէջ միայն ակնարկութիւններ կ'ըլլային։ Այսօր սակայն իր բարձրագոյն կէտին հասած է։ Ոչ միայն Թատրոնին մէջ մոռցուած են երբեմնի ծայրայեղ արմատականները եւ երիտասարդները, ինչպէս Ֆօրշկեր, այլեւ ձախակողմեան երբեմնի Թատրոնին մեծ սիւները, ինչպէս՝ Մէյէրխոլտ եւ Թայիրով շնորհազուրկ եղած են։ Նեմիրովիչ — Տանչէնքօ դասականները պետական գեղարուեստին բարձունքը հասած են, իսկ արմատական գրականութեան վերջնական անկումը ի գլուխ եկած է։ Կուսակցական դրօշմով գրականութիւնը այսչափ կ'ըլլայ։ 1932ին, ծանօթ որոշումէն վերջ, Աւէրպախ եւ Քիրշոն, առաջինը իբրեւ պետ քննադատութեան եւ երկրորդը իբրեւ պետ թատերագիրներու, պահեցին իրենց պաշտօնը։ Բայց հիմա ինկած են։ Ո՛չ թէ միայն ա՛յն պատճառով որ անոնք Թրոցքիականութեան կ'երթան, ո՛չ միայն այն պատճառով որ մէջտեղ եկաւ յանկարծ թէ լեհ Պրունօ Եասէնսքին լրտես մը յանձնարարութեան վրայ իբր թէ համայնավարական կուսակցութեան մէջ ատուած ըլլայ, թէ ինչ ալ երկու լրտեսի դերութիւն տուած է Խ. Միութեան մէջ ճամբորդելու։

Ինչո՞ւ ա՛յն է թէ Խ. Միութեան մէջ գրականութեան եւ պետական ոստիկանութեան միջեւ յարաբերութիւնները ծածկող վարագոյրին մէկ ծայրը վեր ելաւ։ Յայտնի եղած է որ երկուքին ալ, Աւէրպախ եւ Քիրշոն մտերմական, մօտիկ կապակցութիւններու մէջ եղած են Եակոտայի հետ, եւ Պրունօ Եասէնսքի ընդարձակ անձնական յարաբերութիւններ կը տածէր Չեկային մէջ գտնուող Լեհերուն հետ։ Խորհրդային աշխարհիկ պետական ոստիկանութեան վարիչ պաշտօնատարները առանձնայատուկ հոգեբանութիւն մը ունին։ Շնորհալից դատավարութիւններու առեն չէ միայն որ կը վխտան անոնց համազգեստները։ Թատերական ներկայացումներու պահուն ոստիկանութիւնը աղի պէս ցանուած է հասարակութեան մէջ, եւ բնաւ չի ներուիր որ եւ է թատրոնի որ ոստիկանութեան մասնաւոր հրաւէր ղրկած չէ։ Սովետ պետութեան ոստիկանութեան մեծերը բան գործ ըրած են անհատներուն ներքին կեանքին մէջ ալ տեսնել բացարձակ հնազանդութիւն, թէ որ եւ է գաղտնիք պէտք չէ ըլլայ իրենցմէ դուրս, թէ հանրութիւնը իր ամէն կողմը պէտք է ցոյց տայ ոստիկանութեան, եւ կը պահանջեն որ ընկերները զիրենք գովեն, այնքան ալ փառաւոր են։ Այդ մեծերը կ'ուզեն որ իրենց պաշտպանութեան տակ գտնուող գրագէտներէ եւ գեղարուեստագէտներէ ... մը իրենց շուրջը յածի։ «Եակոտայի Տունը», այսինքն պետական ոստիկանութեան պաշտօնատունը ոչ միայն կեանքի ամէն տեսակ հաճոյքներով եւ վայելումներով օժտուած ... մըն էր — եթէ պէտք է հաւատալ գրոյցներուն — ուր քաղաքական խրախճանութիւններ տեղի կ'ունենային երբեմն իրենց սարօքը, օրինական սահմանէն բոլորովին անդին, այլ «գրական սրահ» մըն ալ էր, ուրկէ դուրս կը ճառագայթէր մասնաւոր շնորհներու արեւը, ինքնաշարժի նուէրներու, դրամի եւն. ձեւին տակ...

Պատմութիւնը հոս ալ կը կրկնուի. Պուշկինի մահէն հարիւր տարի վերջ հիմակ ալ պատմական զուգադիպութիւնը պարտաւորիչ կ'ըլլայ։ Ոստիկան զօրքերու պետ, կոմս Պէնքէնտորֆ, եւ իր ... պետ՝ Ծուպելթ, երկուքն ալ առնել դարձած այն ատենուան (մէկ դար առաջ) ռուսական ընկերութեան, ռուս գրականութեան մեկենասներն էին սակայն, Նիկոլա Ա. ցարին օրով։ Բայց այդ երկուքը չէին համակրած հանճարեղ Պուշկինին, եւ մասնաւոր համակրանք ունէին անոր հակառակորդ համբաւաւոր բայց անուանարկուած Ֆատտէյ Պուլկարինի համար. Ֆատտէյ Պուլկարին յօժարուած գրագէտ մը չէր, եւ միեւնոյն ատեն գրական-քաղաքական «Կրասնոտոնին» օրաթերթին յաջողակ ու վարպետ խմբագիրն էր։ Նաեւ, չմոռնանք, Պէնքէնտորֆի եւ Տուպպէլթի վստահելի մարդը, այսինքն... զեկուցիչը։

Հիմա ուրեմն զուգակշիռը կատարեալ չէ՞, երբ ըսենք թէ Քիրշոնի եւ Աֆինոկէնով եւ միւս արմատականները, որոնք երբեմն գաղտնի ոստիկանութեան ... զեկուցիչներն էին, այսօր իրենք ալ նոյն ծուղակը ինկան, եւ հիմա ինքզինքնին կը հաւակնին իբրեւ ժառանգորդ ռուս գրական մեծ անցեալին, իբր ժառանգորդ Ալեքսանդր Պուշկինի... Բայց պատմութիւնը աններող է եւ անկարեկից։ Ան կը պատռէ կը նետէ դիմակները, եւ կը ցուցնէ թէ մէկ տասնեակ տարիներ փայլատակող կամ բազմաշողիւն այս սովետ գրողները, ի շնորհ եւ ի փառս ոստիկանութեան այս սովետ գրողները, Ալեքսանդր Պուշկինի ժառանգները չէին, այլ իրենց ծագումը կ'առնէին Ֆատտէյ Պուլկարինէն, ոստիկանութեան գրականապետէն ։

Արմատականներուն դէմ այս պայքարէն, երէկի կամ, սին, կեղծ գրական արժէքներուն այս խորտակումէն կարելի է կարճ ժամանակ մը ստեղծագործ գրական աշխատութեան մը հնարաւորութիւններ ունենալ, բայց Խ. Միութեան արդի շրջանին կարելի չէ անանկ տեւական միտքի կեանք մը առաջ բերել, քանի որ կարմիր պետական ոստիկանութեան ամենախոր մութի մէջ ծածկուած աշխատութեան սենեակին ազդեցութեան հնարաւորութիւնը կը ծանրանայ հասարակաց լոյսին տակ աշխատող գրականութեան վրայ։

Թրգմ. Գնրմն. ***

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԲՋԻՋՆԵՐԸ ԵՒ ԿԵԱՆՔԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

—o—

Մեր օրով գիտնականները մօտէն ուսումնասիրելով բջիջներու կեանքը, հետամուտ եղած են թափանցելու կեանքի գաղտնիքին։ Երբ առնենք մը ծայրով առնենք գնդասեղի գլխու խոշորութիւն ունեցող կտոր մը հաւի լեարդէն, ոսկորէն կամ արիւնէն եւ զայն դնենք խոշորացոյցի մը տակ, կը տեսնենք թէ ինչ որ կ'ապրի՝ ուրիշ բան չէ, բայց եթէ կուտակում մը անթիւ ու անհամար եւ մէկը միւսէն անջատ մանր պարկերու։

Մագումով անոնց իւրաքանչիւրը կազմուած է թափանցիկ ու մածան նիւթով մը, որուն Նախանիւթ անունը կուտան։ Այդ հիւթին մէջ կը լողայ աւելի անթափանց նիւթէ բաղկացած կէտ մը, որ կորիզ կը կոչուի։

Իւրաքանչիւր պարկ կ'առնէ կենդանի բջիջ անունը. եւ որուն խոշորութիւնը մէկ միլիմեթրին տասներորդ հազարերորդ մասին կը հաւասարի։

Արու եւ էգ սերմերուն իւրաքանչիւրը կը կազմէ միակ բջիջ մը։ Երբ այս երկու սերմերը իրարու կը հանդիպին, իւրաքանչիւրը կը պահէ միայն իր կէսը, ու երբ այդ երկու սերմերը իրարու կը միանան կը վերակազմեն ամբողջական բջիջ մը, որ նոր էակի մը ծնունդ կուտայ։

Այսպէս, կեանքի սկզբնական շրջանին մէջ, մենք անտեսանելի կորիզ մըն ենք, բանտարկուած նախահիւթ կոչուած փոքր կաթիլի մը մէջ։ Ոչինչ գիտենք այդ հեղուկի մասին, որ ինքնին կը կազմէ կեանքը։

Չենք գիտեր նաեւ թէ ինչպէս այդ հեղուկը արեան միջոցաւ իրեն հասնող անօգտաբար նիւթերը կը ձեւափոխէ եւ անոնցմէ կը շինէ իրեն սեփական նիւթը։

Մինչեւ այսօր կարելի չէր եղած ճշգիւ քննել թէ ինչպէս բջիջ մը ծնունդ կուտայ ուրիշ բջիջի մը։ Ֆրանսացի ծանօթ կենսաբան Ալեքսիս Քարէլ երկար խուզարկութիւններէ յետոյ, յաջողած է լոյս սփռել այդ թաքուն երեւոյթին վրայ։

Անկէ առաջ, երբ կենդանի մարմինէ մը բջիջ մը կ'առնէին ու մանրադիտակով կը քննէին զայն, կը տեսնէին որ բջիջը անօթութենէն կամ բարեխառնութեան տարբերութիւններէն կը մեռնէր։ Քարէլ միջոցը գտաւ բջիջը առանձին ապրեցնելու, հեռու այն գործարանէն, որուն մէջ կ'ապրէր։ Այդ նպատակով, չրացուած հաւկիթի մը մէջէն սաղմնային վիճակի մէջ գտնուած փառակի մը սրտին մէկ կտորը առաւ, եւ զայն անուշիչ հեղուկի մը մէջ ձգելով, դրաւ խոռոչաձեւ ապակիի թերթի մը վրայ. տեսաւ թէ սրտին կտորը կը մեծնար, եւ ինչ որ աւելի տարօրինակ էր, կը կծկուէր եւ կը բաբախէր, իբր թէ տակաւին մաս կազմէր ամբողջ սրտին։ Որոշ ժամանակէ մը ետք, աճումը կը դադրէր, նոյն իսկ եթէ սնունդ տալը շարունակուէր, եւ վերջապէս մահը վրայ կը հասնէր։ Սակայն եթէ փորձին տեւողութեան նոր աճած կտորէն մաս մը կտրուէր, բջիջները կը վերսկսէին բազմանալ։ Սրտին կտորը միշտ յաջորդական ընձիւղներ կ'արձակէր ։

Քարէլ քսանըչորս տարիէ ի վեր կ'ուսումնասիրէ բջիջներու կեանքը, թափանցելու համար կեանքի գաղտնիքին.

Յիշեալ գիտնականը, բջիջներու բաժանումին պարկերը մանրադիտակով քննած ատեն, գիտած է որ ներքին կորիզը երկու ժամը անգամ մը կը կտրուի եւ կը բաժնուի երկու մասերու, որոնք դէպի ծայրերը կը հեռանան։ Երբ այս ձեւափոխութիւնը կը վերջանայ, նախահիւթը եւ զայն պարունակող թաղանթը կը խեղդուին կարծես թէ մէկը երկու մասերով զանոնք մէջտեղէն կը սեղմէ։ Քանի մը վայրկեան ետք, եւ կը մնայ միայն լեզուակ մը, որ տեղի կուտայ, ազատելով այս ձեւով կազմուած երկու նոր բջիջները. Անոնք իրենց կարգին կը սկսին մեծնալ եւ մասերու բաժնուիլ։ Այդ մասերը քանի մը ամսուան ընթացքին ամէն կողմէ միլիառներով իրարու վրայ կը բարդուին եւ կը կազմեն նորածինը։ Երբ մանուկը աշխարհ կուգայ, անոր ուղեղը կը պարունակէ ինը միլիոն բջիջներ, իսկ ամբողջ գործարանաւորութիւնը մօտաւորապէս քսան միլիառ բջիջներ, որոնց թիւը հետզհետէ կը շատնայ, մինչեւ աճումին վախճանը։ Մօրը արգանդին մէջ, մանուկին առաջին բջիջը կազմուելուն պէս յղութեան ամբողջ տեւողութեան, շարժման մէջ կը դրուի ամենանուրբ ու հանճարեղ մեքենականութիւն մը։ Բնութիւնը մեկնելով միակ բջիջէ մը, կը կերտէ հրաշալի ու դժուարակնճիռ ամբողջութիւն մը, կը շինէ զանազան ու զարմանազան գործարաններ, միլաներ, ոսկորներ, եղունգներ, ուղեղ, եւայլն

Մարդոց, ինչպէս նաեւ բիւրաւոր տեսակ կենդանիներուն եւ բոյսերուն մէջ բջիջները իրարու վրայ կը կուտակուին ամէն կողմերէ եւ ամէն ձեւերով, սակայն երբ անոնց մէջ աճումի գործողութիւնը կ'աւարտի, կանգ կ'առնեն ու այն ատեն կը բաւականանան վերանորոգելով իրենց մաշած մասերը։ Եթէ բջիջները չհպատակէին բնութեան այդ մեծ օրէնքին, բոլոր կենդանիներն ու բոյսերը ամէն կողմէ աճելով ու բազմանալով, անհամեմատ խոշորութիւն մը պիտի ստանային։ Անոնք ձեւ պիտի չունենային եւ պիտի չկրնային ապրիլ։

Այս անկանոն աճումը երբեմն տեղի կ'ունենայ մեր հիւսուածներուն մէջ։ Տակաւին անծանօթ պատճառներով, երբ բջիջ մը դիպուածով չուզէ հպատակիլ ընդհանուր օրէնքին, դադրեցնէ իր աճումը եւ սկսի առանց չափի վերարտադրել, այդ անչափաւոր ծաւալումը մարդկութեան համար կը կազմէ սոսկալի աղէտ մը, որուն քաղցկեղ կամ խլիրդ անունը կուտան։

Քարէլի կարծիքով, քաղցկեղը բառին բուն իմաստով հիւանդութիւն մը չէ, այլ խանգարում մը անծանօթ մեքենականութեան, որ կը ճշդէ ու կը կանոնաւորէ բջիջային հիւսուածներուն աճումը։ Այդ խանգարման հետեւանքով, բջիջները պէտք եղածէն աւելի կ'աճին, կը կազմեն ուռեր, եւ չունենալով այլ եւս սնանելու ոյժ եւ է նիւթ, կը մեռնին եւ առաջ կը բերեն խլիրդ, որ մահացու հանգամանք ունի։

Այն գաղափարը թէ կեանքը արգիւնք է բջիջներու գործունէութեան, թելադրած է Քարէլ քննելու այն պատճառները, որոնց հետեւանքով առաջ կուգայ ծերութիւնը։

Իր քննութիւններուն համաձայն, նախասաղմը տղուն ծնունդէն ութ ամիս առաջ 97 առ հարիւր ջուր կը պարունակէ, նորածինը 75 առ հարիւր, չափահասը՝ 67 առ հարիւր եւ ծերը 60 առ հարիւր, որմէ կը հետեւցնէ թէ տարիքին յառաջացումով բջիջային հիւսուածքներուն մէջ պարունակուած ջուրը կը նուազի, ու երբ այդ քանակը չափազանց պակսի, առաջ կուգայ մահը։ Թէ ինչպէս կը պակսի ջուրի այդ թանկագին պաշարը, եւ թէ ինչ պատճառաւ տարիքին յառաջացումով գործարանները կը մերժեն ջուրին վերանորոգումը արտաքին խառնութեամբ, այդ հարցը կը մնայ տակաւին անլուծելի գաղտնիք մը։

Ամփոփելով մեր խօսքը, կրնանք ըսել թէ՝ մարդկային գործարանաւորութիւնը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ կուտակում մը հարիւր միլիառաւոր բջիջներու, որոնք ծնունդ կ'առնեն միակ բջիջէ մը, կ'աճին, կը բազմանան, կը կազմեն հիւսուածքներ ու գործարաններ, որոնք ժամացոյցի մը ճշդութեամբ կը բանին, ու կը յօրինեն անթերի ու կատարեալ ամբողջութիւն մը հրաշալի մեքենականութեան, որ կը կազմէ կեանքին առեղծուածը։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԵԱՆ

ԳՈՒՆԱՒՈՐ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

—.—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ընդհանուր պատերազմէն ետք, այնքան այլափոխուած են մարդոց նկարագիրը, բարոյականը, ըմբռնումները որ շատ մը պարագաներու մէջ, մարդ սարսուռ կը զգայ, դիտելով յաճախ տխուր երեւոյթներ։

Ինչ որ արդահատելի էր եւ այլանդակ երէկ, ի պատուի է այսօր։

Կրնաս դառնալ ապիրատ, անարգել ընտանեկան սրբութիւններ, ստահակել եղբօրդ, հարեւանիդ արդար իրաւունքները. ոչ ոք կը մեղադրէ քեզ, ոչ ոք դատապարտութեան խօսք ունի այդ բոլորին հանդէպ։ Նոյն իսկ գովասանքն ալ կ'ընդունիս։ Ճարպիկ է, գործը գիտցող, աչքը բաց, խօսք տակ չմնացող եւ դեռ ինչե՜ր։

Ենթապատերազմեան մարդկութիւնը կարծես հաշտուած, ընտելացած է այս բացասական երեւոյթներուն։

Մեր մէջ աւելի զուարճալի է պատկերը։ Չէ՞ որ մեր գլխաւոր յատկութիւնն է, ամէն բանի մէջ պապէն աւելի պապական երեւալ. Օրինակ մը. Տարիներէ ի վեր, մամուլով, յօդուածներով, ճառերով ու գիրքերով, կը լուսաբանուի, կը բացատրուի պարագայ մը, բայց կարգ մը բախտախնդիրներ սուտ խնդիր ձեւանալով չեն ուզեր հասկնալ, եւ հրապարակի վրայ միտք կը պղտորեն, բարեմիտ մարդոց տրամադրութիւնները օգտագործելու համար։

Հազարաւոր անգամներ կրկնուած է թէ որ եւ է խելօք, ազատամիտ ու խղճամիտ Հայ, կուսակցական կամ ոչ, կրնայ, իր համոզումներու համաձայն հակառակ ըլլալ բոլշեւիկեան գաղափարին եւ մեր երկրի մէջ տիրող վարչաձեւին, բայց կրնայ մնալ ջերմ հայրենասէր, անկեղծ ազգասէր եւ նուիրուած Հայ մը։ Ասիկա այնքան պարզ ճշմարտութիւն է որ խօսք ու վէճ չի վերցներ։

Բայց հայ բոլշեւիկը ճշմարտութենէ կը հասկնա՞յ։ Բացատրէ իրեն թէ կոշտ ու կոպիտ օրինակներով, այսօր արտասահմանի մէջ կ'ապրին իտալացի եւ գերման տարագիրներ, որոնք իրենց երկրին մէջ տիրող իշխանութեան դէմ ըլլալով, կը ճգնին

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԻՆՉՊԷՍ ՊԱՐՊՈՒԵՑԱՒ ԿԱՐԻՆԸ

(«Յառաջ»ի համար գրեց՝ ռուս հարիւրապետ ՇԱՎԵՐՆԵՒ)

Գնդապետը կ'արգիլէ զինուորին մեքենայ գնել, ըսելով որ հակահրաման հասած է։ Սպան չի համարձակիր առանց մտիկ ընելու իր մեծին՝ գործադրել իր պարտականութիւնը, ու դժոխային մեքենաները առանց զետեղելու կը վերադառնայ սպայակոյտ ։ Թանկագին ժամանակը կորսուած էր այլեւս, այնպէս որ օդը չհանուեցան մթերանոցները։ Իսկ այդ գնդապետը մնաց Թուրքերուն մօտ ։

Տխուր է խոստովանիլ, բազմաթիւ այլ սպաներ մնացին Երզրումի մէջ, չուզելով բանալ նահանջի ճամբան։ Եւ ասոնց գործն էր Իսլամ բարեգործական կոմիտէի նախագահ Սէյֆուլլահի ։

Մեր զօրքը գիշեր ցերեկ նահանջեց։ Կանգ կ'առնէինք միայն կարճ հանգիստի եւ ճաշի համար, յետոյ նորէն ճամբայ կ'ելլայինք, առանց կռուելու հասնելու համար Սարը Քամըշ ։

Որքան տարօրինակ ալ թուի, իրողութիւն է որ նահանջող բանակին վերջնամասին մէջ կը գտնուէր սպայակոյտը գնդ. Մորէլի հետ։ Իսկ, ինչպէս ըսի, գնդ. Թորգոմ եւ Մուրատի զինուորները կը պաշտպանէին մեր նահանջը ընդդէմ թրքական հեծելազօրքին ։

Նահանջի ճամբան կտրեցինք արագաբար։ Նախ Հասան Ղալէ հասանք, յետոյ կտրեցինք Զիվինի լեռները։ Շատ ժամանակ չէր ըներ, որ այդ լեռները հանդիսատես էին դարձած մեր բանակներու յաղթական արշաւին Ամէն կողմ կը տեսնէինք տակաւին նոր շահուած մեր կռիւներուն հետքերը, ամէն կողմ խրամատ, ճամբուն եզերքը ձիու թամբեր, սաղմանիթ, իսկ փոսերու եւ լեռներու կազմած հովիտին մէջ՝ լքեալ գիւղեր։

Քանի՛ քանի՛ մարդկային զոհեր տալով շահած էինք այդ հողերը։ Դեռ նոր էր որ աշխարհ կը դղրդար լսելով անառիկ բերդաքաղաքին Էրզրումի գրաւումը մեր բանակին կողմէ։ Դեռ երէկ էր որ Կովկասի փառապանծ բանակը գիտակցութիւնն ունէր թէ ոչ մէկ խոչընդոտ կը սանձէր իր յաղթական արշաւը։ Դեռ երէկ էր որ հայկական նահանգները կ'ազատագրուէին թրքական լուծէն, — եւ ահա այդ ամէնը յանկարծ կորսուած։

Ոչ բանակ կար այլեւս, ոչ ալ յոյս յաւագոյն օրերու։

Մենք կը նահանջէինք դէպի մեր հին սահմանները, լքելով մեր նորագոյն յաղթանակի պտուղները ։

Սարը Քամըշ հասած էինք արդէն ։

(Վերջ)

ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԸ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հիմա որ 15 տարի անցած է այս գաղութին վրայ եւ որդին սերունդ մը կազմուած, անհրաժեշտ կը գտնենք մեր աշխատակիցներուն եւ ընթերցողներուն ուղղել հետեւեալ հարցարանը.—

1 Ի՞նչպէս կ'ըմբռնէք փրկութեան նշանաբանը,— «Հայը Հայ պահել»:

2 Ի՞նչ է ձեր կարծիքը այն աշխատանքներու եւ ձեռնարկներու մասին որ կը կատարուին 10-15 տարի է ի վեր: (Դպրոց, դասընթացք, սան-սանուհիութիւն, հայերէն խօսակցութիւն տուներու մէջ եւն.):

3 Երէ այս միջոցները անօգուտ կամ անբաւական կը գտնէք, ի՞նչ կը թելադրէք իբրեւ աւելի գործնական եւ արդիւնական ձեռնարկ:

4 Կը կարծէ՞ք թէ ազգային ոգին կարելի է պահել, եթէ իրենց մայրենի լեզուն մոռցած պատանիներու Հայոց պատմութիւն, Հայաստանի աշխարհագրութիւն եւ ուրիշ հայկական գիտելիքներ աւանդուին, իրենց հասկցած լեզուով (ֆրանսերէն): Օգտակար կը գտնէ՞ք ֆրանսերէն հրատարակութիւններ՝ այս ուղղութեամբ:

5 Անհրաժե՞շտ է մասնաւոր կազմակերպութիւն մը ստեղծել, յատկապէս այս գործին համար: Ի՞նչպէս:

Պատասխանները կարելի է գրել երկու ձեւով.—

1. Կարճ եւ ամփոփ դիտողութիւններ եւ առաջարկներ, իւրաքանչիւր հարցի մը դիմաց

2 Առանձին յօդուածներ եւ ուսումնասիրութիւններ՝ այս կամ այն կէտի կամ ամբողջութեան մասին:

«Յառաջ»ի թղթակիցներուն կը յանձնարարուի նաեւ ներկայացնել իրենց շրջանին մէջ կատարուած աշխատանքները եւ արդիւնքները, թուանշաններով:

Կը խնդրուի ՄԱՔՈՒՐ գրել:

Ստորագրուած գրութիւններ կը հրատարակուին միայն այն ատեն երբ խմբագրութեան հաղորդուած ըլլան յօդուածագրին բուն անունն ու հասցէն:

Որ եւ է ձեռագիր չի վերադարձուիր:

...կ'աշխատին որ իրենց երկրի Փառական իշխանութիւնները խորտակեն: Որովհետեւ համոզուած են թէ այդ իշխանութիւնները իրենց երկրին ժողովուրդին վնասակար են:

Արդ, կրնա՞նք այդ գերմանացի եւ իտալացի առաջադէմները հակազգի-ներ կամ հակհայրենասէրներ կոչել: Նախ բառն իսկ հիմնական նշանակութենէ զուրկ է եւ ծիծաղելի. քանի որ այդ խաղաղները Գերմանացի եւ Իտալացիներ են, իրենց ազգութեամբ:

Իսկ մեր պարագան բոլորովին տարբեր է, քանի որ այս խորթ ու անհրապոյր աշխարհուն վրայ կը գտնուինք, անտէր մեր կամքէն: Իտալացի հակաֆաշականը կը սպասէ որ երկրի վարչական փոփոխութեան հետ հայրենիքը վերադառնայ: Իսկ մենք հաշտուած մեր ճակատագրին, կը հանդուրժենք մեր երկրի մէջ տիրող իշխանութեան եւ կ'ուզենք հոն երթալ մեր արդար աշխատանքն ու քրտինքը հայրենի հողին վրայ թափելու եւ այդ իսկ կը պլացնի մեզի: Թուղթ, գրիչ, բացատրել օրինակներով, անօգուտ է. կ'ա՛յ քեզ որովհետեւ ու հարցնեն թէ Խանջեանը ի՞նչ անձնասպան եղաւ, կամ Հայաստանի գրողները աջ ու ձախ կը վտարուին: Նոյնիսկ եթէ ըսեն թէ ինչո՞ւ չեն ձգեր մեզ որ մեր դրամով ու մասնագիտութեամբ երկիր երթանք, այնտեղի զարգացման ու վերաշինութեան աշխատելու իրենց իսկ իշխանութեան տակ: Առ քեզի. անմիջապէս հակահայաստանեան կը կնքեն քեզ: Ալ յիշել վերապահիր ու միջազգային ոչինչ կարծէ: Քանի քանի բախտախնդիրներ եւ հացկատակներ կը ճանչնամ, որոնց բանը գործը այս է: Անոնք մութ անկիւններ կը թափառին բարեկամներ որսալու, եւ կեղծ ու խար-

դախ խոստումներով անոնց կռնակէն ապրելու համար ժամանակ մը: Անոր անոր հայաստանասիրութեան կամ հակահայաստանեան ըլլալու մասին ծուռ ծաղներ գրեն ու ցուցմունքներ կ'ընեն օրուան հացը ճարելու համար: Բարւոք ծառայութեան վկայական ունենալու վերիններուն քով: Այնքան աղմուկով, անխղճութեամբ եւ հպարտանքով կը խօսին որ կարծես թէ Հայաստանի համար առաջին վէրքերու ալիներով ծածկուած է իրենց մարմինը կամ պատրաստ են ամէն տեսակ զոհաբերութեանց:

Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի նեղ օրերուն, անկիւնները մնացած նշանաւոր անծանօթներն են այս կարգի տիպարները, որոնք գիշերուան օգին պարզութիւնը տեսնելով, ազատ գործերու պէս գլուխնին դուրս ցցած կը կռկռան: Վաղը թող փոթորիկը պայթի եւ հեղեղը սկսի թափիլ, անոնք նորէն կը թաղուին ճահիճներուն խորը, բան չիմանալու համար գրքէն:

Եւ այս՝ գունաւոր պատկերներէն մէկն է միայն:

ՀԵԹԱՆՈՍ

ՍԻՍԱՂ

— Ցաւալի է որ կառավարութիւնը ուտելիքներու գինը իջեցնէ:

ԳԻՆՈՎԸ.— Գինիի մասին խօսք չըկայ, կարծես մարդիկ միայն ուտելով կ'ապրին:

*** — Սիրելի ամուսինս, այս տարուան տան ծախքի համար տուած դրամով գեղեցիկ եւ աժան գլխարկ մը գնեցի:

— Ուրեմն հին գլխարկդ բեր ու տեսնենք, հարկաւ վրան քիչ մը խօսակայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԱՐԱԲԿԻՐ

Խորհ. Հայաստան (10 մայիս) հետեւեալ թղթակցութիւնը կը հրատարակէ Նոր Արաբկիրի մասին.—

Երեւանէն վեցվեց վերսթ Քանաքեռի տակ, այժմ կը կանգնի մեր նորաշէն աւաններէն մին Նոր Արաբկիրը:

Հիմը դրուած է 28 նոյ. 1925ին: Ցաջորդ տարի նոյն ամսուն արտասահմանէն Նոր Արաբկիր կը հասնին 72 Արաբկիրցիներ: 1927ին, երբ արդէն գիւղը ունի 15 տուն, կը հիմնուի առաջին ջուլհականոցը: Նոյն տարւոյն մէջ, Օգոստոսին արտասահմանէն կը հասնի Արաբկիրցիներու երկրորդ խումբ մը: 1928ին, սեպտեմբերին, երրորդ խումբ մը 193 հոգինոց: Հոկտեմբերին կը բացուի առաջին դպրոցը, փոքրիկ շէնքի մը մէջ: Կը հիմնուին նաեւ կօշկակարատուն մը եւ դերձակատուն մը: 1929ին՝ մանկապարտէզ մը եւ մանկամսուր մը: 1932ին՝ բաղնիք մը, եօթնամեայ վարժարան մը: Գիւղ կը բերուի նաեւ ելեկտրական լոյս:

Այժմ Նոր Արաբկիրը բարգաւած աւան մըն է: Նոր Արաբկիրցիները առեւտրական եռանդ ունին, արդիւնաբերական աշխատանքները այնքան զարգացած են որ այս տարի կը յուսացուի 3.5 միլիոն րուբլի արժէքով արտադրութիւն կարի, կօշիկի, գուլպայի եւ հիւսուածեղէնի,— 427,245 մեթր կերպաս, 28.400 ճերմակեղէն, 19.500 զոյգ կօշիկ, 33.845 արխալուղ, 7000 ծղօտէ եւ թաղիքէ գլխարկ, 51.800 հագուստ:

Աշխատաւորութեան թիւն է 400, որոնք բարեկեցիկ դարձած են: Ունին ժայռաքիւրի եւ բարձրախօս գործիքներ, ակումբ մը ուր տեղական եւ դուրսէն հրաւիրուած ուժեր ներկայացում կուտան: Ունին չարժանկարի սրահ մը որ միշտ լեցուն կ'ըլլայ: Աւանը ունի բուժարան, ատամնաբուժարան, դեղարան:

Նոր Արաբկիր ներկայիս ունի 2500 բնակիչ: Գիւղացիները իրենք կը ծաղկացնեն եւ կը ծառազարդեն փողոցներն ու պարտէզները: Այս գարնան տնկած են 1800 ծառ:

Նոր Արաբկիրը ամենամեծ աւանն է արտասահմանէն գաղթած աշխատաւորներու շինած գիւղերուն մէջ, մեծ են նաեւ իր պահանջները, որոնց իրականացումը ժամանակի կը կարօտի: Այսպէս, պէտք է շինուի ջրանցք մը, Քանաքեռի ջրանցքէն ջուր առնելով ոռոգելու համար Արաբկիրի դաշտերն ու պարտէզները,— այդ աշխատանքը չէ կատարուած տակաւին: Դարձեալ պէտք է Նոր Արաբկիրը եւ միւս աւանները հաղորդակցութեան անհրաժեշտ միջոցներով կապել Երեւանի,— այդ եւս կը մնայ անտեսուած: Նոր Արաբկիրի դպրոցին շէնքը նեղ կուգայ, աշակերտներէն մաս մը կը մնայ Ներքնայարկը, իսկ այս տարի 60 հոգի պիտի անցնին 8րդ դասարան, բայց Նոր Արաբկիր 8րդ դասարան չունի, փոխադրութեան միջոց ալ չկայ որ Երեւանի դպրոցները յաճախեն:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԻՆՉ ԿԸ ԿԱՐԴԱՆ

Թուրքիոյ մամուլի ընդհ. տեսչութիւնը ուսումնասիրական քննութիւն մը կատարած էր՝ հասկնալու համար թէ Թուրքիոյ ժողովուրդին ընթերցասիրութիւնը ի՞նչ նիւթերու շուրջ կը դառնայ, այսինքն ժողովուրդը ի՞նչ-պիսի գիրքեր կը կարդայ:

Քննութիւնը երեւան բերաւ թէ ամէնէն աւելի ժողովրդական խաւերն են որ շատ գիրք կը կարդան, իսկ բարձր եւ մտաւորական դասակարգը շատ քիչ գիրքեր կը կարդայ:

Բայց ի՞նչ են ժողովրդական խաւերուն կարդացած գիրքերը.— «Աշուղ Ղարիպ», «Քէրէմլէ Ասլը», «Քէօրօղլու», «Լէյլա Մէճնուն», որոնք երկու երեք դարերու հնութիւն ունեցող առասպելային գրուածքներ են եւ զուրկ որ եւ է գրական, իմաստասիրական կամ պատմական արժէքներէ եւ ամբողջովին անճաշակ հէքեաթներ են: Ասոնցմէ 50,000 օրինակ ծախուած են, իսկ մտաւորականներուն կարդացած լուրջ գիրքերէն հազիւ 1000 օրինակ ծախուած է:

Արդ, մամուլի ընդհ. տեսչութիւնը, նկատի առնելով որ եթէ ընթերցանութիւնը այսպէս իր վիճակին մէջ ձգուի, ժողովրդական խաւերը միշտ պիտի մնան խոր տգիտութեան մէջ եւ իրենց միտքը թթուած պիտի մնայ արմատական նախապաշարումներով, որոշած է օգտակար ընթերցանութիւնը ընդհանրացնել այդ խաւերուն մէջ, ժողովրդական այդ գիրքերուն անուններ պահելով՝ զանոնք օժտել արդիական նիւթերով, պատշաճեցուցած ժողովուրդին առօրեայ կենցաղին:

Այս կերպով նախապէս պիտի գրուին «Աշըք Կարիպ», «Քէօրօղլու», «Ֆէրատ Շիրին», «Լէյլա Մէճնուն», «Նէտի Ալիմլէր», «Թահիր Զիւհրէ», «Արզու իլէ Դամպէր», «Նասրէտտին Հօճա» եւայլն:

Նոյնպէս Մամուլի ընդհ. տեսչութիւնը պայքար բացած է արճարաններու մէջ տարածուած անճաշակ պատկերներու դէմ: Որոնց տեղ ծանօթ նկարիչներու պիտի յանձնարարուի պատրաստել ազգ. պայքարի, յեղաշրջումի եւ կենդանիներու, ծառերու, օդանաւերու եւ երկաթուղիներու մասին աչք ներշնչող նկարներ:

ՋԻՕՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՎԻԷՆ, 24 մայիս (Ցառաջ).— Հ. Ե. Դ. Վիէնի կոմիտէի նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած թատերական ներկայացումը «Արշակ Բ.» տեղի ունեցաւ մայիս 23ին, կիրակի ցերեկ, Սէրքըլ Կաթոլիկ սրահին մէջ:

Հակառակ օրուան կիզիչ արեւին եւ հայ վարդապետի մը կազմակերպած ուխտագնացութեան, ներկայ էր շրջապատուած բազմութիւն մը որ ուշադրութեամբ հետեւեցաւ խաղին մինչեւ վերջ:

Գլխաւոր դերակատարներն էին ընկերներ, Ե. Մաթոսեան (Արշակ Թագաւոր), Աւետիս Մաղաքեան (Արշակի որդին), Դ. Երամեան՝ Շապուհ Թագաւորը), Մ. Կարապետեան՝ (զինուոր մը), Գ. Գ. Աբաէն Կարապետեան (Մուշեղ Մամիկոնեան), Ղուկասեան (Մեծն Ներսէս), ու նաեւ քանի մը հայ եւ օտարի զինուորներ: Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ օրուան յուշարարն էր Կարապետ Մուրատեան: Բոլոր դերակատարներուն համար ալ մասնաւոր հագուստներ առնուած էին Լիոնի մեծ թատրոնէն: Դերակատարները, որոնք բոլորն ալ երիտասարդ ուժեր էին, շատ լաւ կատարեցին իրենց դերերը: Գլխաւոր թերութիւնը որ կար, բեմին կահաւորման պակասն էր: Հոս Վիէնի մէջ վարձուելիք տար այն սրահները, որոնք ունին բեմական բոլոր կահաւորումները: Մեր վարձած սրահը զուրկ է այդ յարմարութիւններէն: Բայց եւ այնպէս ներկաները միշտ ալ գոհունակութիւն կը յայտնեն կոմիտէի կազմակերպած ներկայացումներուն առթիւ:

Հ. Ե. Դաշնակցութեան համակիրներէն Գ. Թովմաս Թովմասեան, ինչպէս ուրիշ առեն, այս անգամ ալ մուտքի տոմսակ մը առնելով, 20 Ֆր. վճարեց, իբրեւ նուէր Ռամակ Ակումբին:

Գարունի

ՍԱՄՈՒԷԼ

ՊԱՌԱԿՏԻՉՆԵՐԸ ԿՐԿԻՆ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 մայիս).

— «1933 սեպտեմբերին Ամերիկահայոց Երեւափոխանական ժողովէն հեռացած եւ Մարթինիք հոթէլը ապաստանած Ռամկավար-Հնչակ-Հօկեան փոքրամասնութիւնը քանի մը օր առաջ Նիւ Եորքի մէջ ունեցած է նոր «Երեւափոխանական ժողով» մը:

Ուշագրաւ է, որ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի լիազօր ներկայացուցիչ Գարեգին արքեպիսկոպոս ներկայ չէ գտնուած այդ ժողովին, թէեւ ան տակաւին Քալիֆորնիա է եւ դիւրութեամբ կրնար Նիւ Եորք գալ, եթէ միայն Ռամկավար-Հնչակ-Հօկճի քլիքի գործին զօր անոր ներկայութիւնը:

Ամենայն հաւանականութեամբ այդ քլիքը որոշ հիմեր ու հաշիւներ է ունեցած, երբ որոշած է այս «Երեսփոխանական ժողովը» գումարել ի բացակայութեան Գարեգին Սրբազանի եւ այդ ընել օր առաջ, քանի դեռ Գարեգին Սրբազանը գրաւած է Քալիֆորնիոյ մէջ:

Թէ ի՞նչ են այդ հիմերն ու հաշիւները, դժուար չէ գուշակել, եթէ ի նկատի ունենանք այն անախորժ վայրկեանները, զորս Գարեգին Սրբազանը պատճառեց Ռամկավար-Հնչակ-Հօկճի պատուիրակներուն առէ քանի մը ամիս առաջ ամերիկահայ եկեղեցիի միութիւնը վերականգնելու իր ծանօթ առաջարկով:

Ճիշդ է, թէ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի լիազօր ներկայացուցիչը, իրենց ձեռքէն կրած գառն պարտութեններ յետոյ, Քալիֆորնիոյ մէջ կը շարժի իրենց ուզածին պէս: Սակայն, ըստ երեւոյթին, անոնք վստահ չէին, թէ ան, եթէ ներկայ ըլլար իրենց «Երեսփոխանական ժողով»ին, նոր անախորժութիւններ չպիտի պատճառէր իրենց:

Ինչպէս յայտնի է, նախորդ «Երեսփոխանական ժողով»ին մէջ Ռամկավար-Հնչակ-Հօկճի տխրահռչակ քլիքը, կատարելով ճախողանքի մատնելով համբերձ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի լիազօր ներկայացուցչին առաջարկած եկեղեցական միութեան ծանօթ ծրագիրը, չէր յաջողած առակայն ընտրել տալ ա) նոր Առաջնորդ մը եւ բ) նոր «ազգային կեդրոնական վարչութիւն» մը՝ բացառաբար իրենց ուզած անձերէն կազմուած: Չէին յաջողած, որովհետեւ Գարեգին Սրբազան, ըստ երեւոյթին, տակաւին ձեռք չքաշելով միութեան իր ծրագիրը ժամանակ մը յետոյ իրագործելու յոյսէն, արգելք էր եղած թէ Առաջնորդի մը եւ թէ նոր «ազգային կեդր. վարչութեան» մը ընտրութեան, որպէսզի այդ քայլերով նոր դժուարութիւններ չստեղծուին միութեան ձեռնարկին համար:

Արդ՝ նոր «Երեսփոխանական ժողով» մը շրջաբերելով ի բացակայութեան Կաթողիկոսի լիազօր ներկայացուցչին՝ Ռամկավար-Հնչակ-Հօկճի պատուիրակներու սպայակոյտը ակներեւօրէն ուզած է լրացնել այն տխուր գործը, զոր չէր կրցած վերջացնել նախորդ «Երեսփոխանական ժողովի» առեն ի ներկայութեան Գարեգին Սրբազանի:

Այդ տեսակէտէն չափազանց հետաքրքրական է, որ, ինչպէս կ'իմանանք, «Երեսփոխանական ժողովը» իր օրակարգի վրայ ունեցած է նաեւ այն երկու հարցերը, որոնց քանի մը ամիս առաջ ընդդիմացած էր Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի լիազօր ներկայացուցիչը: Այն է՝ ա) Առաջնորդի եւ բ) Ազգային Կեդր. Վարչութեան ընտրութիւն:

Սակայն, «Պայքար»ի մէջ տպուած կարճ տեղեկատուութենէն կ'երեւի, որ «Երեսփոխանական Ժողովը» «գոհացած է Առաջնորդական տեղապահ Գեր. Մամբրէ եպ. Գալֆայեանը հաստատելով իր պաշտօնին մէջ»: Եթէ ի նկատի ունենանք այն ծանօթ պարագան, որ դեռ անցեալ աշնան Ռամկավար-Հնչակ-Հօկճի քլիքը դժգոհ էր Գալֆայեան Եպիսկոպոսէն եւ կերպով մը կ'ուզէր անկէ ազատիլ, պէտք է ենթադրել, թէ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի լիազօր ներկայացուցիչը Քալիֆորնիայէն յաջողած է կրկին վիժեցնել այժմ Առաջնորդ ընտրելու ծրագիրը, որով Ռամկավար-Հնչակ-Հօկճի աղաները ստիպուած են ժամանակ մը եւս «գոհանալ» Գալֆայեան եպ. պահելով իր ներկայ պաշտօնին վրայ: Սակայն, այդ աղաները, ճարահատեալ տեղի տալով Առաջնորդի խնդրին մէջ, կրցած են իրենց կամքը առաջ քշել իրենց նախասիրած անձերէն ընտրելով «Ազգային Կեդր. Վարչութիւն մը»:

ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (184)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Լեւոնը նշանէն առած ծրագը բոլոր. Տիրացուներու յատուկ եկեղեցական շապիկ մըն էր. Ձիւսուր վրայէն շապիկը հագաւ, որ մինչեւ ոտքերը ծածկեց Զանթայի մէջէն երեւցողը հանեց եւ գլուխը անով փաթթեց եւ ճանապարհէն ելլելով՝ կարծրացած ձիւնի վրայէն զգուշութեամբ սկսաւ մօտենալ զօրանոցին: Եթէ ճերմակի լոյսը չըլլար, մարդ կրնար խաբուիլ, կարծելով թէ զօրանոցը անմարդաբնակ է:

Լեւոնը կռացած՝ հանդարտօրէն կը մօտենար: Երբ հազիւ հարիւր քայլ հեռաւորութեան վրայ կը գտնուէր, նոր միայն նշմարեց մութ ստուեր մը, որ համաչափ քայլերով կ'երթեւեկէր զօրանոցի առջեւ: Անշուշտ պահակն էր: Սակայն, Լեւոնի գիտնալ ուզածը այդ չէր: Կարեւորը այն էր, թէ քաղաքի կողմի Տուշանցի դաշտը հակողութեան տա՞կ էր թէ ոչ:

Լեւոնը ձիւնի վրայ անշարժ նստելով՝ համբերութեամբ սպասեց: Տասը րոպէէն աւելի անցաւ: Մէկ ալ Լեւոնը յանկարծ նշմարեց զօրանոցի առջեւ բռնչմանթիւ ստուերներու շարժումը: Երբ անոնք իրարու ետեւէ ձիւնի վրայէն չոլելով՝ դաշտի խորութեամբ սկսան յառաջանալ, Լեւոնը համրելով տեսաւ, որ տասնեակ մը զինուորներ էին: Այդ կը նշանակէր, որ դաշտը քաղաքի ուղղութեամբ պահակներու խիստ հսկողութեան տակ կը գտնուէր:

Կը մնար, որ Լեւոնը երկու պահակներու արանքէն աննկատելի կերպով անցնէր քաղաք մտնելու համար: Ջարքտանի անտառի նման, ձեռքերով ու ոտքերով, սկսաւ առաջանալ, որքան հնար էր, հեռանալով զօրանոցէն դէպի բաց դաշտը: Այդ վիճակին մէջ արագ չէր կրնար երթալ: Ցանկարծ աջ կողմէն, հազիւ քսան քայլ հեռաւորութեան վրայ ստուեր մը ցցուեցաւ: Զինուոր պահակն էր, որ կ'երեւի մինչ այդ քամիէն պաշտպանուելու համար՝ թումբի մը տակ նստած կը հանգստանար:

Լեւոնը ամբողջ հասակով երկնցաւ ձիւնի վրայ ու առեն մը բոլորովին անշարժ մնաց: Պահակը փոքր տարածութեան վրայ սկսաւ ետ ու առաջ երթալ, կ'երեւի ցուրտէն սառած ոտքերը տաքցնելու համար: Ամէն անգամ, որ պահակը կռնակը կը դարձնէր, Լեւոնը ձիւնի վրայ փորսող սողալով կ'առաջանար: Հակառակ ցրտին, Լեւոնը արիւն քրտինք մտած՝ կէս ժամէն աւելի չարչարուեցաւ, փոքր տարածութիւն մը կտրելու համար: Պահակը արդէն ետին մնացած էր: Լեւոնը քիչ մը տեղ ալ ոտքերու եւ ձեռքերու վրայ չորեքթաթ երթալով՝ բարձրացաւ ու խոշոր քայլերը բացած ուղղուեցաւ Այգեստանի կողմը, որու երկարաձիգ հողէ պատերը անորոշ կերպով կ'երեւային մութ զանգուածի նման:

Վերջապէս հասաւ Այգեստանի հարաւ-արեւելեան ծայրը գտնուող Մարդարուելի Մէչէի մօտ: Վայրկեան մը հանգստանալու համար, պատի մը տակ նստաւ Լեւոնը ու գլուխը ձեռքերուն մէջ առած՝ սկսաւ մտածել առնելիք հետեւեալ քայլերու մասին: Հիմա որ գրեթէ Այգեստան մտած էր, կը մնար որոշել, թէ որո՞ւ մօտ պիտի երթար, ո՞ւր պիտի թաղնուէր:

Իր բացակայութեան տեղի ունեցած անհաւատալի աղէտը ամէն ինչ տակնուվրայ բրած էր: Ընկերներէն շատեր ձերբակալուած էին, շատերն ալ յուսալքուած, այլեւս չէին ուզեր որ եւ է կապ ունենալ յեղափոխութեան եւ յեղափոխականներու հետ: Այդ պայմաններու մէջ դժուար էր ընտրութիւն մը ընել. բայց վերջապէս պէտք էր տեղ մը թաղնուիլ:

Լեւոնը մտածեց Վահանի մօտ երթալ: Աչքի զարնող հին յեղափոխական ընկերներէն էր Վահանը, կատաղի հայրենասէր մը եւ յանդուգն առաջամարդ մը:

Զգուշութեամբ շապիկը վրայէն հանեց, որ այլեւս պէտք չէր, ու պատի մօտ, ձիւնի տակ թաղեց զայն. տարտամ ստուեր կանակը պատերուն բռնած՝ բարձրացաւ տեղէն ու Փաշի փողոցը մտաւ, որու պատերու տակէն քալելով՝ յաճախ կանգ կ'առնէր, լսողութիւնը սրած:

Փաշի փողոցը կարծես ամայի էր. ոչ միայն անցորդ մը չէր երեւար, այլ փողոցը գերեզմանատան նման խաղաղ ու լուռ էր, նոյնիսկ տան հրագները մարած էին, հակառակ, որ դեռ շատ կանուխ էր: Այդ փողոցի ձախ կողմին վրայ կը բացուէին երկու նեղ փողոցներ, որոնք քիչ երկնելէ վերջ, իրարու միացած կը հասնէին մինչեւ Արարուոց հրապարակը: Լեւոնը հազիւ երկրորդ փողոցի առջեւէն անցած՝ յանկարծ լսեց Միրաքի Ջատրի կողմէն, կարծրացած ձիւնի վրայ, բազմաթիւ քայլերու հանած ճռչոցը: Կանգ առաւ: Առանց շփոթելու, ինքզինք նետեց այգիի մը ցած պատի ետեւը ու շունչը բռնած սպասեց: Չէր սխալած: Գիշերային աէվրիյէ (պահակախումբ) մըն էր անցնողը:

Դէմքը պատի ճեղքուածքին սեղմած՝ Լեւոնը ուշադրութեամբ կը դիտէր: Ոտքի ձայները մօտեցան: Ոստիկան մը առջեւէն կը քալէր: Զինուորները իրարմէ հնգական քայլ հեռաւորութեամբ, ձգուած շղթայի նման, կը հետեւէին իրենց առաջնորդին, առանց ձայն ձուն հանելու: Ինչ որ սակայն սաստիկ զարմացուց Լեւոնը, այդ՝ վերջապահ զինուորն էր, որ բաւական մը հեռուէն կը հետեւէր պահակագունդին, ուսին երկար սանդուխ մը շալկած: Ինչո՞ւ համար էր այդ սանդուխը:

Լեւոնը մտքին մէջ այդ հանելուկը լուծել կ'աշխատէր, երբ տէվրիյէն քանի մը քայլ եւս առաջանալով՝ երկյարկանի տան մը առջեւ կանգ առաւ: Լեւոնն ու ընկերները բազմաթիւ անգամներ այդ տունը գիշերած էին:

Առաջնորդող ոստիկանի ձեռքի չարժումին վրայ, սանդուխը տանող զինուորը մօտեցաւ, եւ ուսէն վար բերելով՝ սանդուխը կրթնցուց տան պատին: Թեթեւաշարժ ոստիկանը արագօրէն բարձրացաւ եւ սկսաւ պատուհանէն ներս նայիլ: Հազիւ աղօտ լոյսով մը լուսաւորուած էին պատուհանները: Ոստիկանը, որքան որ հնարաւոր էր, զգուշութեամբ ու առանց աղմուկի վար իջնելով՝ քովի ընկերոջը ըսաւ.

Կիտէլի'մ, պիր շէյ եօք, (երթանք, բան չկայ):

Ոստիկանը առաջ իյնալով՝ ծանրաքայլ հեռացաւ, զինուորներն ալ ետեւէն: Կամաց կամաց ոտքերու հանած աղմուկը մեռաւ, եւ Փաշի փողոցը լռութեան նախկին մեռած վիճակը:

Լեւոնը ապահով ըլլալու համար քանի մը րոպէ եւս սպասեց ու ապա, ուշադրութեամբ չորս բոլորը խուզարկելէ վերջ, պատի վրայէն ցատկեց փողոց:

Հիմա արդէն աւելի զգուշութեամբ սկսաւ քալել: Փաշի փողոցի ծայրը հասնելով, անկիւնի պատին կրթնեցաւ եւ հայեացքը խաւարի մէջ մխրճեց: Միրաքի Ջատրը ամայի էր: Արագօրէն կտրեց այդ փոքր հրապարակը ու դիմեց դէպի Զախկլ Պէնտ կոչուած թաղը, որտեղէն քանի մը փողոցներ կը բացուէին դէպի Այգեստանի ներքին մասերը:

Ապահովուած որ ճամբան բաց է, արագ քայլերով մօտեցաւ Զախկլ Պէնտին: Կը պատրաստուէր ձախ դառնալ դէպի Զախկլ փողոցը, սակայն անկիւնը չդարձած, տեսաւ նոր տէվրիյէ մը, որ ուղիղ դէպի իր կողմը կուգար: Եկողները հազիւ քառասուն քայլ հեռաւորութիւն մը ունէին:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

միջազգային լարումը մեղմացած է եւ «Թերեւս մօտ է միջազգային պատեհութեանց շրջան մը»։ Գ. Իտըն այս յայտարարութիւնն ըրաւ ի պատիւ Նահափաշայի տրուած հացկերոյթի մը։ Իրադեկներ կ'ըսեն թէ անգլիացի նախարարին լաւատեսութիւնը հիմնուած է երեք բաներու վրայ.— Առաջին՝ յոյս կայ մօտերս համաձայնութեան մը յանգելու, Սպանիոյ օտար կամաւորները ետ կանչելու մասին, ինչ որ պիտի նպաստէ քաղաքացիական պատերազմին վերջանալուն. երկրորդ՝ մեծ յոյս դրուած է Գերմանիոյ վարչապետին ուսումնասիրութեան վրայ՝ ի խնդիր տնտեսական գործակցութեան. եւ երրորդ՝ յոյս կայ ապահովութեան նոր դաշինք մը կնքելու, Լոքառնոյի տեղ։

Լաւատես տրամադրութիւնները աւելի զօրացուեցան, երբ Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան ներկայացուցիչը պատրաստակամութիւն յայտնեց դիւրացնելու օտար կամաւորներու յետս կոչումը։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՈՔԹ. ՇԱԽԹ, Գերմանիոյ տնտեսական նախարարը, որ Փարիզ եկած է ցուցահանդէսին գերմանական տաղաւարը բանալու համար, կարեւոր տեսակցութիւններ պիտի ունենայ վարչապետին, ատեւտրական եւ տնտեսական նախարարներուն հետ։ Առաջին առթիւ յայտարարեց թէ ինք եկած չէ փոխառութիւն մը խնդրելու, այլ «բոլորին օգտակար համաձայնութեան մը համար աշխատելու»։

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ մասին քննադատութիւններ եղան առջի օր, Երեսփ. Ժողովին մէջ։ Այս առթիւ նորէն խօսք առնելով, նախկին վարչապետ Գ. Ֆլանտէն պնդեց թէ յունիսը չվերջացած, կառավարութիւնը պիտի հարկադրուի նոր միջոցներ խորհիլ, վստահութիւնը վերարծարծելու համար։ Ելմտական նախարարը պատասխանելով, հեգնութեամբ դիտել տուաւ թէ Ֆրլանտէնի օրով 14 միլիառ ֆրանք փախած էր երկրէն. Բայց եւ այնպէս չծածկեց թէ բազմաթիւ դժուարութիւններ կան, որոնց մէկ մասին պատասխանատուները նախկին վարիչներն են։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն վաւերացուց Վորոշիլովի մէկ ծրագիրը, որուն համաձայն բոլոր այն սպաները որ կասկածելի կը համարուին քաղաքական տեսակէտով, հանգստեան պիտի կոչուին, նորահաստատ զինուորական խորհուրդներու յանձնարարութեամբ։ Ասոնց մեծ մասը Սիպերիա պիտի փոխադրուին իրենց ընտանիքներուն հետ, իբրեւ գաղթական տեղաւորուելու համար։ Իրենց պիտի յաջորդեն զինուորական վարժարաններէն եւ կուսակցութեան շարքերէն ելած երիտասարդներ։

ԽՐԱԾԻՇՏՆԵՐԸ արուեստին գործադուլ ըննել այս շաբաթ կէս օրին, եթէ նա չանուէ աշխատանքի նախարարին մայիս 14 թուակիր հրամանագիրը, որ 60 առ հարիւրի կը բարձրացնէ օտարներու մասնակցութիւնը նուագախումբերու մէջ։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱՄԲՈՐԸ (ճէմպորի) այս տարի տեղի պիտի ունենայ Հոլանտայի մէջ, յուլիս 31էն օգոստ. 9։ Մասնակցող արիներու (սկաուտ) թիւը կը հաշուէին 25.000, որոնք պիտի բաժնուին տասը բանակավայրերու։ Ֆրրանսացիներու թիւը պիտի ըլլայ 2500։

ԱՀՌԵԼԻ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐ պատահեցան Պելկրատի մէջ։ Անլուր փոթորիկ մը պայթեցաւ քաղաքին վրայ, տեւելով երեք ժամ, յետոյ կարկուտ տեղաց այնքան առատ, որ յաջորդ օրը փողոցները դեռ ծածկուած էին 30 սանթիմէթրի թանձրութեամբ։ Վնասները քանի մը միլիոն տինարի կը հասնին։

11 ՀՈԳԻ ԽԻՍ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՆ Խապարովսքի մէջ (Սիպերիա), իբրեւ ահաբեկիչ կամ լրտես։ Անկէ առաջ գնդակահարուած էին 44 հոգի, միեւնոյն ամբաստանութիւններով։

ՆԱԽԱՀԱՆԳԻՍՏՆԵՐՈՒ գործադուլը, որ անշարժութեան դատապարտած էր աւելի քան 100 նաւեր, վերջացաւ Գ. Լէօն Պլումի միջամտութեամբ։ Երթեւեկը վերսկսաւ երէկ իսկ։

ՓՐՈՖ. ՓԻՔԱՐԻ օդապարիկը բռնկելով ոչնչացաւ, երբ նոր փորձի մը կը պատրաստուէր։ Բարեբախտաբար մարդկային կորուստ չպատահեցաւ։

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԲԵՒԵՌ գացած երեք խորհրդային օդանաւերը, որոնք ուտելիք, հագնելիք եւն. կը տանին բուն բեւեռին մէջ հաստատուած չորս մասնագէտներու համար, դեռ կը սպասեն 550 մղոն հեռաւորութեամբ, օդերը աննպաստ ըլլալով։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Դերձակ ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆի, 81 Route de Choisy, Ivry-sur-Seine, հեռաձայնի թիւն է՝ Italie 02-71

Փութիգ

ՊԱՆԵԼՕ–ՔԱՑԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 28 մայիս, ուրբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, իր ակումբին մէջ։

Վ.ԱԼԵՄ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 28 մայիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին. Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse. Մարսէյլ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) ընկեր կարօ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը 30 մայիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ
ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Հ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

29 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, 21 Rue Cadet

Մեթրօ Cadet

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ռ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ, CHARLES PIVERT

ԸՆԴՀ. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ ՍԵՆԻ ՇՐՋԱՆԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ,

ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ BENOIST D'AZY (ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉԸ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԳԷՈՆԻ) ԵՒ ԶՕՐԱՎԱՐ BREMOND

ՆԵՐԿԱՅ Կ'ԸԼԼԱՅ M. DELAHOCHE

(Նախագահ Ֆրանսացի Նախկին Ռազմիկներու Միութեան)

Ներկայ պիտի ըլլան ֆրանսացի եւ օտար ծանօթ անձնաւորութիւններ։

Ուղերձներ Հայ Միութիւններու կողմէ։

Գեղարուեստական բաժին՝ կ'երգեն՝ ՏԻԿ. Ա. ԳԷՈՐԳԵԱՆ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ եւ Գ. ԽԱԶԱԿԵԱՆ։ Դաշնակով կ'ընկերակցին ՕՐ. Ա. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ եւ ՏԻԿ. Լ. ԵԱԶԸՃԵԱՆ։

Կ'արտասանէ՝ ՕՐ. ՌԱՆՃԻԼԵԱՆ (ֆրանսերէն). ՊԵՐՃ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը

ղեկավարութեամբ Գ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի։

Եւրոպական պարեր՝ կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ։

ՃԱԶ. ԹՕՄՊՕԼԱ, ՊԻՒՖԷ։

Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Հայ Արիներու սկաուտները։

Մուտք 5 ֆր.։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՅՕՅԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէի 30 մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Դար է Թէրնափոնալի մէջ.

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Մ. ՎԱՐԴԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները սեղուոյն վրայ։

Դասախօսութիւն

Յ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին երրորդ դասախօսութիւնը 30 մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին.

8 rue Bossuet, Փարիզ, Բարեգործականի ցան մէջ։

Կը դասախօսէ ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ

Նիւթ՝ Հայ կնոջ դիրքը ընկերութեան մէջ։

Մուտք 3 ֆր. (օգարակ եւ խմորեղէն միասին)

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան Տէսինի Մասնաճիւղին կողմէ

29 Մայիս շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, Հ. Յ. Դ. ցան սրահին մէջ։

Կը խօսի՝ ԳՆԴ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

(Նախագահ Հայ կամ. եւ մարտիկներու միութեան)

Նիւթ՝ Ֆրանսայի մէջ հայերու զինուորագրութեան եւ օրուան քաղաքական հարցերու շուրջ։

Ներկայ կ'ըլլան Տէսինի Les Médaillés Militaires 717րդ Sectionի անդամները,

Մուտք 1 ֆրանք։

Գրաւուած Թ.

Յ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կազմակերպած դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ 27 Յունիս, կիրակի օր, ՌՈԲԻՆՍՈՆի մէջ.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նախաձեռնութեամբ Ն. Գ. Հայ Սպայից Միութեան եւ մասնակցութեամբ բոլոր զինուորական եւ երիտասարդական միութիւններու 30 մայիս, կիրակի առաւօտ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Րիւ Ժան Կուժոն, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ Սարդարապատի, Բաշ-Ապարանի, Ղարաքիլիսէի ինչպէս նաեւ պատերազմի միջոցին բոլոր ճակատներու վրայ քաջաբար ինկած հայ մարտիկներու յիշատակին։ Սկիզբը պատարագի ժամը 10ին, հոգեհանգիստ ժամը 11.40ին։

Կը հրաւիրուին բոլոր Հայերը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Աղքատախնամը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Լիոնի բոլոր այն հայրենակիցներուն, որոնք քաջալերեցին եւ օգտակար հանդիսացան 15 մայիսին մեր կազմակերպած ներկայացման։ Մեր շնորհակալութիւնները բոլոր այն առեւտրականներուն, որոնք զանազան առարկաներ նուիրեցին Աղքատախնամին հաստատութեան բաժնելու համար։ Մեր շնորհակալութիւնները նաեւ բոլոր դերակատարներուն, որոնք անձնուիրաբար մասնակցեցան ներկայացման։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Փարիզի Հայ Սափրիչներու Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ յունիս 1ին երեքշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, 8, Rue Bossuet, Փարիզ Բարեգործականի տան մէջ, Մեթրօ Կադետ Նոտ կամ Փուասոնիէռ։

ՕՐԱԿԱՐԳ.— Վարչութեան ընտրութիւն եւ տարեկան հաշուետուութիւն։

Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր արհեստակիցներէն ներկայ գտնուիլ։

×

Յ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 28 մայիս, ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին իր ակումբին մէջ։

×

Տիգրանակերտի եւ շրջանի Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 3ին, Falschի հաշարանը, 50, Rue de Cléry, մեթրօ Սանթիէ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ այսօր, հինգշաբթի 27 Մայիս ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientalesի մէջ, 2 rue de Lille, Paris.

Դասախօս՝ Գ. ԽԱՆԴԿԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Ցովհաննէս Թումանեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ԵՐԿԵՐՍԱ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ – ԱԶԵՖ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Նա ոտնձգ էր ստանում նաեւ կուսակցութիւնից, բայց աւելի համեստ չափեր՝ կարծեմ ամսական 125 ր. Վ. Ս. գոց պատմում է, թէ ինչպէս մի անգամ կայարանում ընկերները աշխատում էին համոզել Ազեւին մի մշակ վարձել սնուցկների տեղափոխութեան համար, նա կորականապէս մերժում է, ասելով, որ չի կարելի ծայրայեղ կարիք չեղած դէպքում շըռայլել կուսակցական դրամները։ Կուսակցութեան անդամները սրտառուչ կերպով էին խօսում Ազեւի կեանքի մասին. «Նա միայն չոր հացով է կերակրւում»։ Բայց բաժանւելով յեղափոխականներից, նա այնքան էլ ճգնաւորի կեանք չէր ապրում. Մենշիկովը իր յուշերի մէջ ի միջի այլոց գրում է.— «1905 յունուար 5ին Ազեւ Պետերբուրգից Մոսկուա է գալիս ենկաթուղու առաջին կարգի վագոնով... Գիշերը անց է կացնում Սոուրեցկու ա

ռանձնատան մէջ, հանրատան մէջ» ...

Ազեւի երկերեսս գործունէութեան մասին դեռ չատ դժուար է լրիւ գաղափար տալ. հէնց նրա կատարած գործերի ցուցակը միայն մի քանի էջ կը բռնի։ Նա ինքը ասում էր, որ ամենամօտ մասնակցութիւնն է ունեցել կուսակցութեան կատարած ահաբեկչական բոլոր գործերի մէջ, բացառութեամբ Սիպեագինի սպանութեան։ Սավինկովը, որ բաւական ծանօթութիւններ ունի այդ մասին, Ազեւի համար ասուած պաշտպանողական ճառի մէջ տալիս է ահաբեկչական ամենամեծ գործերի ցուցակը, կազմակերպուած Ազեւի մասնակցութեամբ, գործակցութեամբ եւ թոյլտուութեամբ։ Այս ցուցակի մէջ մտնում են 25 սպանութիւններ եւ մահափորձեր, իսկ ցուցակը վերջանում է «եւայլնով»։ Մատնանշւում եմ միայն կարեւորները. Պլեհվէի, Մեծ Իշխան Սերգէյ Ալեք

սանդրովի, զօր. Բոգդանովիչի, Գապոնի եւ Թաթարովի սպանութիւնները, Ցարաւորի դէմ կազմակերպուած երեք մահափորձերը, մեծ իշխան Վլադիմիր Ալեքսանդրովիչի եւ Նիկոլայ Նիկոլայեւիչի մահափորձերը, Սառժինի, Դուրնովի, Տրեպովի, ծովակալներ Դուբասովի եւ Չուխնինի մահափորձերը։ Ազեւը մասնակցել է նաեւ «բոլոր ծրագիրների կազմութեան մէջ անխտիր, որոնց թւում եւ Մոսկուայի, Սեւաստոպոլի եւ Կրոնշտադի ապստամբութիւններին»

Բացի այս ցուցակից կայ նաեւ մի ուրիշ երկար ցուցակ այն յեղափոխականների, որոնց նա մատնել է ոստիկանութեան։ Նրանք հաշւում են տասնեակներով, եթէ ոչ հարիւրներով։ Թէ նրանցից քանիսն են մահափորձի ենթարկւել, չեմ ուզում ասել(*)

Ազեւի գործունէութեան ձեւը կական կերպով հետեւեալն էր։ Նա «ճշնակում էր» ահաբեկչական մի քանի

գործողութիւններ, նրանցից մի քանիսը նա տանում էր ոստիկանութիւնից խիստ գաղտնի եւ աշխատում էր, որ դրանք անպայման յաջողւեն։ Այդ ըսպանութիւնները ապահովում էին՝ նըրան կասկածից զերծ պահելու յեղափոխականների աչքին։ Մինչեւ վերջին րոպէն կուսակցութեան առաջնորդները ծիծաղում էին նման կասկածի վըրայ. «Ի՞նչպէս կարելի է մի մարդու մեղադրել մատնութեան մէջ, որ մեր աչքի առջեւ եւ համարեա իր սեփական ձեռքով սպանեց Պլեհվէին եւ մեծ իշխանին»։ Ահաբեկչական գործողութիւնների միւս մասը Ազեւը ժամանակին յայտնում էր ոստիկանութեան, որպէսզի սրանց մօտ էլ կասկած գոյութիւն չունենայ։ Այս պայմանների մէջ Ազեւի իսկական դերը երկար ժամանակ գաղտնի մնաց թէ յեղափոխականների եւ թէ ոստիկանութեան համար։ Իւրաքանչիւր կողմը համոզուած էր, որ նա ամբողջ հոգով իրենց է նուիրուած։

(Շար.

(*) Ազեւի կողմից մատնուած յեղափոխական մի խմբի պատմութիւնը պատկերացուած է Լէոնիդ Անդրէեւի «Եօթը կախուածների պատմութիւնը» գրքի մէջ։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER HACOPIAN
37 Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :- R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԱՐԹՆՆԻԿԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ 28 ՄԱՅԻՍ VENDREDI 28 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3132

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՈՒՐԻՇԻ ԽՕՍՔ

ԽԹՍԱՅԻՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Հասկաքաղ մը եւս, «Խ. Հայաստան»ի վերջին թիւերէն, ուրոնք խօսուն շարժանկարի մը պէս կը ներկայացնեն մեր երկրի մեծ ու փոքր վարիչներուն «վարք սրբոց»ը:

Մինչեւ Ա. Խանջեանի սպանութիւնը, ինչ որ կը հրատարակուէր Դաշնակցական նմամուլին մէջ, իբրեւ փաստացի տեղեկութիւն, կը համարուէր յերիւրանք: Առնուազն չափազանցութիւն: Այժմ ունինք աղբիւր մը, որ ոչ միայն ուղղափառ է, այլ եւ կը յայտնէ գաղտնիքներ, որոնց մասին դժուար թէ կարենար գաղափար ունենալ դրսեցի մը:

Եւ աղբիւրը միշտ կը հոսի: Կը հոսի ամէն ուղղութեամբ, նիւթեր հարելով հին ու նոր պատմութենէն,— մինչեւ իսկ Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան մեզրալուսնի օրերէն:

Եթէ տասը տարի մասնաւոր թղթակից մը պահած ըլլայինք Երեւանի մէջ, նորէն պիտի չկրնար այսքան ողբերգութիւն «մերկացնել», ի լոյս աշխարհի:

«Ինքնաքննադատութեան» այս արշաւը կը ներկայացնէ պատկեր մը, որ թ'ւ կազդուրիչ է թ'ւ յուսահատական:

Կազդուրիչ՝ անոր համար որ շատ մը դիմակներ կը պատռին եւ տարիներով պարտկուած մեղքեր երեւան կը հանուին:

Ու նաեւ յուսահատական, քանի որ այս բոլորը կը յանգին ահաւոր փլուզումի մը: Աւելի կամ նուազ ճշմարտութեամբ կը հաստատուի թէ ինչ որ Հայաստանի (նաեւ ուրիշ հանրապետութեանց) ղեկավարութիւն կը կոչուի, կազմուած է «երկերեսանի սրիկաներէ», «ժողովրդի ոխերիմ թշնամիներէ», քօղարկուած գաւաճաններէ, «բանդիտ»ներէ (աւազակ), ղեղծարարներէ եւ գոյնզգոյն գողերէ:

Ձենք ընդհանրացներ: «Խ. Հայաստան»ի մէջ տպուած բառերը եւ որակումներու ամէնէն սովորականներն է որ կը յիշենք, պատահաբար:

Այնքան արտմտութեամբ կատարեցինք մինչեւ հիմա, վարչական, կուսակցական, գրական եւն. ճակատներու վրայ կատարուած մերկացումներէն: Եթէ բոլորը մէկ հաւաքուին, պիտի տեսնէք որ հին ու նոր ղեկավարներու բազմութեան մէջ, «մեղաւորները» համրանք չունին, իսկ «անմեղները», այսինքն անոնք որ տակաւին բարոյապէս «ողջ» ձգուած են, մատի վրայ կը համրուին: Իսկ «մերկացուած» երեւելիներէն խրաքանչիւրի ճակատին այնքան մուր քսուած է որ, միայն գերեզմանը կրնայ մաքրել,—

Առտուն կանուխ արթնցողը երկանաքար մը կը կախէ նշանակուած ամբաստանեալի ոտքին, չուան մը կ'անցրնէ վզին եւ կը քաշէ: Ո՞վ է, ի՞նչ է, ինք առաջին անմե՞ղն է,— անշուշտ մենք չէ որ պիտի ճշդենք:

Ամէն պարագայի մէջ, այս բոլորը կը ներկայացնեն շարժանկար մը, որուն սեւութիւնը պիտի չկրնար պարտկել ամէնէն թթու բոլշեւիկն անգամ:

Ահա, օրինակ, նոր պատմութիւն մը, լսուած՝ Երեւանի կուսակցական ժողովին մէջ. («Խ. Հայաստան» 11 մայիս).

— «Կոնֆերանսի մի շարք պատգամաւորներն իրենց ելոյթներում մէջ բերին բազմաթիւ փաստեր Լ. Արիսեանի կողմից տրոցկիստական հակայեղափոխական տարրերին հովանաւորելու մասին եւ նշելով նրա գործնական աշխատանքներում տրոցկիստական պրակտիկայի փաստերը, պահանջեցին քննութեան առնել Լ. Արիսեանին կուսակցութեան մէջ թողնելու հնարաւորութեան հարցը»:

Այսքան ծանր ամբաստանուած Լ. Արիսեանը կրթական գործավար եղած է, ինչպէս միւսները՝ Դ. Սիմոնեան, Եղիազարեան եւայլն:

Իսկ այս ալ ուրիշ պատմութիւն.

— «Ընկերներ Լ. Ղազարեանը եւ Սահակեանը կոնֆերանսում ունեցած իրենց ելոյթներում առանձնապէս խօսեցին Հայմատառի դիրեկտոր ընկ. Վարդան Գրիգորեանի մասին, ցոյց տալով, թէ ինչպէս այլասերուել է նա, թէ ինչպէս իրեն վստահուած հիմնարկում անխնայ վատնում, շռայլում է պետական գումարներն ու միջոցները: Վարդան Գրիգորեանը Հայմատառում իր շուրջն է համախմբել ցարական եւ Դաշնակցական բանակի տասնեակ սպաներին եւ անհարազատ տարրերի ու նրանց հետ միասին խժռում է պետական միջոցները: Միայն մէկ տարուայ ընթացքում,— ասում է ընկ. Լ. Ղազարեանը,— զանազան պրեմիաների ու նուիրատուութիւնների պատրուակի տակ, Հայմատառի գլխաւոր հաշուապահ Շահնազարեանին բաց է թողնել 13,900 րուբլի, նախկին Դաշնակցական Լ. Նաւասարդեանի եւ բաց է թողնել 12 հազար րուբլի, ինքը Վ. Գրիգորեանը հիմնարկութեանը պարտք է մնացել 8000 ր.»:

Ազդանշանը վերէն տրուած ըլլալով, արշաւը կը շարունակուի տակաւին, հետզհետէ աւելի ուժգին, մինչեւ նոր մարտակոչ մը: Կը թուի թէ մարդիկ ամէն գործ, նոյնիսկ առտնին հոգերը ձգած, իրար լրտեսելով, հետապնդելով, սեւցնելով, «տօսիէ»ներ կազմելով զբաղած են: Եւ ստեղծուած է կախարդական շրջանակ մը, ուր ամէնէն վստահելի համարուած կոճղն անգամ կը փոշիանայ մէկ օրէն միւսը:

Ո՞ւր կրնայ յանգիլ այս վիճակը, երբ ղեկավարութեան եւ շարքերուն կէսը օրը իրիկուն կ'ընէ միւս կէսը հալածելով, կամ հալածուելու ահէն տառապելով...

Կ'ըսեն թէ սերունդի փոփոխութիւն է որ կը կատարուի,— երիտասարդացո՞ւմ:

Ուրեմն «յերկերեսանի սրիկաներու» արտադրած սերո՞ւնդն է որ պիտի կառավարէ Հայաստանը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵԳԻՊՏՈՍ ԱՆԴԱՄ ՀՌՉԱԿՈՒԵՑԱՒ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ, 46 ՁԱՅՆՈՎ

Նախագահութեամբ Թուրքիոյ Արտ. գործավարին

Չորեքշաբթի օր, 26 մայիս, Եգիպտոս միաձայնութեամբ անդամ հռչակուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան, իբրեւ անկախ պետութիւն: Արարողութիւնը յուզիչ էր մանաւանդ անոր համար որ նոր թեկնածուն թէ ամենահին եւ թէ ամէնէն երիտասարդ պետութիւնն է: Այս առթիւ 18 ճառեր խօսուեցան, զանազան պետութեանց պատուիրակներուն կողմէ. Անգլիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Իտըն, իր ճառին մէջ չեշտեց թէ «Եգիպտոսի ընդունելութիւնը կնիք մը դնէ անոր անկախութեան վրայ»:

Ցեղական թերթ մը գիտել կուտայ թէ ամէնէն կարծրացած թղթակիցն ալ յուզուեցաւ, երբ 46 պետութիւններ միաձայնութեամբ քուէարկելով Եգիպտոսի ընդունելութիւնը, ղուռները կոնակի վրայ բացուեցան ընդհ. ժողովի նախագահ Թ. Ր. Արասի հրամանով եւ Եգիպտոսի տասը պատգամաւորները ներս մտան առաջնորդութեամբ իրենց վարչապետին, Նահաս փաշայի, բոլորն ալ ֆէսեր դրած:

** Մոնթրէօյի ժողովին մէջ, որ ջնջեց Եգիպտոսի «քափիթիւլասիոն»ները, նախագահ ընտրուած էր Փարիզի հելլենական դեսպանը, Պ. Փոլիթիս: Այս անգամ ալ, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին համար պիտի ընտրուէր, բայց հրաժարեցաւ, իր տեղը առաջարկելով Թուրքիոյ արտաքին գործավարը: Ուրեմն Եգիպտոսը Ազգաժողովին մէջ հրաւիրելու պաշտօնը ինկաւ այն երկրին որուն իշխանութեան տակ էր մօտ չորս դար: Ինչպէս գիտել կուտայ Փարիզի արմատական պաշտօնաթերթը, Թուրքիա կը ջանայ ձգողական բեւեռ դառնալ արաբական աշխարհին համար: Ասոր առաջին քայլն է ասիական դաշինքը մասնակցութեամբ Թուրքիոյ, Իրանի, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի, որուն համար Ր. Արաս շարք մը ճամբորդութիւններ պիտի կատարէ մօտերս: «Թրքական հանրապետութեան ամէնէն հեռաւոր փառասիրութիւնն է օր մը այս դաշինքին միացնել ուրիշ կարգ մը պետութիւններ,— Եգիպտոս, Սուրիա, Արաբիա: Ահա թէ ինչ ծրագիր ունի Թուրքիան յառաջիկայ տարիներու ընթացքին: Դիտելի է որ ան լրացուց իր բարեշրջումը գէպի արդիական կեանք եւ կրցաւ պետութեան գաղափարը ստեղծել, զայն դնելով նոյն իսկ իր կրօնէն վեր, գաղափար մը որուն համաձայն սահմանները չկան եպրայր ժողովուրդներու առջեւ. Այժմ կ'նկլոյն իր ժողովուրդին անեղեալ համար իբրեւ նոր եւ ապագայ ոստան մը կը ներկայացնէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Թուրքիա Ազգաժողովը իր ժողովուրդին կը ներկայացնէ իբրեւ ֆրանքօ-անգլիական հաստատութիւն մը, որ անխախտ կոթնած է Խ. Միութեան վրայ: Բոլոր երկիրներէ բազմաթիւ արեւելագէտներ ներկայ էին արարողութեան եւ կը խօսակցէին Ազգաժողովի պատուիրակներուն հետ որոնք բոլորն ալ կ'ընդունէին թէ մայիս 26ը մեծ օրն է արաբական աշխարհին համար: Արդարեւ, 1932ին Իրաք ընտրուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ, 1937ին՝ Եգիպտոս, իսկ 1940ին ալ պիտի ընդունուի Սուրիան, ինչպէս հաւաստեց Պ. Իվոն Տէլպոս իր ճառին մէջ»:

Լեհաստան կ'առաջարկէ վանկէն ջնջել Եթովպիան

Ազգաժողովին նոյն օրուան երկրորդ կարեւոր դէպքը եղաւ լեհական պատուիրակութեան մէկ առաջարկը՝ որ կը տրամադրէր Եթովպիան ջնջել Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներու ցանկէն: Լեհաստանի գլխաւոր պատուիրակը կ'ուզէր որ ընդհ. ժողովը քննէ այս խնդիրը, միանգամ ընդ միշտ վերջ տալու համար կացութեան մը որ «արգելք կը հանդիսանայ Իտալիոյ վերադարձին»: Պ. Իտըն նախապէս հասկցուցած էր լեհական պատուիրակութեան թէ Անգլիա բոլորովին հակառակ է այս առաջարկին: Եւ լեհական ձեռնարկը ձախողեցաւ: Մասնաւոր ժողովի մը մէջ, լեհական պատուիրակը յայտարարեց թէ իր երկիրը Եթովպիան ջնջուած կը նկատէ Ազգաժողովի ցանկէն եւ կը ճանչնայ իտալական կայսրութիւնը, բայց միւս պետութիւնները չպաշտպանեցին այս տեսակէտը:

Այժմ նորէն կը քննուի նոր Լոքառնոյի խնդիրը, որու մասին մէկէ աւելի ծրագիրներ կան սեղանի վրայ:

Արտաքինի ստորագրիչը Պալքաններու մասին

ԱՐԷՆԷԷՆ կը հեռագրեն.— Զօր. Իսմէթ Ինէօնիւ երկուշաբթի օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետ Պ. Մեթաքսասի հետ: Ճաշոյ ընդունուեցաւ Եորկիոս Թագաւորին կողմէ: Պ. Մեթաքսաս հետեւեալ յայտարարութիւնն ուղղեց մամուլին.— Լիուլի գոհ եմ Պ. Իսմէթ Ինէօնիւի հետ ունեցած տեսակցութենէս: Յունաստան եւ Թուրքիա բացարձակապէս համաձայն են բոլոր տեսակէտներու վրայ եւ կատարելապէս վստահ՝ Պալքանեան Միութեան ամրութեան մասին»:

Իրիկունը Պ. Մեթաքսաս սեղան մը սարքեց ի պատիւ Թուրքիոյ վարչապետին եւ բաժակաճառ մը խօսելով չեշտեց.— «Ինքնելով մեր դինակցութիւնը, որուն բարոյական ուժը կը կայանայ իր հետապնդած խաղաղասիրական նպատակներուն մէջ, մեր երկու երկիրները կ'մրմռնեն վերջնապէս համերաշխ եւ սերտ գործակցութեան մը հետեւելու օգտակարութիւնը»:

Իսմէթ Ինէօնիւ պատասխանելով ըսաւ.— «Պալքանեան համաձայնութիւնը, դաշինք մը որ իրարու կը կապէ չորս պետութիւններ՝ խաղաղութեան իտէալով եւ իրենց սահմաններուն ապահովութեամբ, Եւրոպայի կարեւոր մէկ մասին մէջ դարձած է խաղաղութեան ամէնէն ամուր կազմակերպութիւնը, քանի որ ուղղուած չէ որ եւ է մէկուն դէմ եւ բաց կը մնայ խաղաղասիրական լայն գործակցութեան մը համար»:

Ճաշի ընթացքին, բուռն ծափերու մէջ կարդացուեցաւ Աթաթիւրքի հետեւեալ պատգամը, որ հաղորդուած էր հեռաձայնով.

— «Պալքանեան պետութեանց սահմանները միակ սահմանագլուխ մը կը կազմեն: Անոնք որ դիտումներ կը սնուցանեն այդ սահմաններու մասին, պիտի ներթարկուին հրակէզ արեւի մը ճառագայթներուն: Խորհուրդ կուտամ անոնց որ զգոյշ մնան: Այս հիման վրայ է որ պիտի լրանայ պալքանեան բարեկամութիւնը եւ տոոր մէջ կը կայանան իր մարդկային եւ քաղաքակրթիչ նպատակները»:

Զօր. Մեթաքսաս հետեւեալ հեռագիրը ուղղեց Թուրքիոյ հանրապետու-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԲԱՐՔԵՐԸ ՊԻՏԻ ՓՈԽՈՒԻ՞Ն ԵՐԲԵՔ»

Այս բացագանչութիւնը կ'արձակէ Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթը, խմբագրական ծանօթութեան մը մէջ, խօսքն ուղղելով «Յառաջ»ին, որ համարձակա՞ծ էր քանի մը քարեր գլորել:

Միամի՞տ ապաշնի, իր կտուրին վրայ քաշուած, կ'ուզէ ըսել թէ իրենք միշտ բարի եւ առաքինի եղած են, բայց,—

«...Դաշնակցական «րկանին» մեր վերահրատարակումը ողջունող այդ գոյդ խմբագրականներուն ցոյց տուած ինքնահաւան եւ կրքոտ ոգին պիտի բաւէր բացատրելու թէ ի՞նչ պէս ցարդ անկարելի դարձած է այդ կուսակցութեան հետ գործակցութեան մը ամէնէն յուրջ փափաքն անգամ (22 մայիս):

Վա՞խ եմ ըսեր Դառնիկլին

Ես ամբարիշտս, որ ներուէն-մօտէն գիտեմ թէ ի՛նչպէս այս բարի՛ եւ առաքինի մարդիկը համախորհուրդ մշակուած եւ հանդիսաւորապէս նշանակուած համաձայնութիւնը կէս ճամբան ձգեցին, անցած-գացած բաներ պիտի չպատմեմ:

Պատասխան ալ պիտի չտամ, այլ ուշադրութեան պիտի յանձնեմ քանի մը «մարգարտանմանութիւններ», շաբաթաթերթի նոր շրջանին առաջին երեք թիւերէն, որոնց վրայ հիմնուած էին «Յառաջ»ի երկու խմբագրականները:

Ռամկավար շաբաթաթերթը կը յայտարա՞յ, մէկ տարուան դադարէն վերջը, առաջին խմբագրականով (1 մայիս).

— «Դաշնակցութեան հանդէպ մեր դիրքը նորէն կը ճշդենք ուղղամիտ անկեղծութեամբ:

Զգիտի թոյլատրենք ո եւ է փորձ արտասահմանի հայութիւնը բանակցութեան ենթարկելու:

Զգիտի հանդուրժենք որ Խորհ. Հայաստանի կառավարութեան ինչպէս նաեւ Հայրենիքի ծառայող ազգային հաստատութիւններուն գործունէութեան արգելք հանդիսացուի պարզ կուսակցական նեղմտութեամբ»:

Ռամկավար շաբաթաթերթը կը պարծենա՞յ, Բ. թիւի խմբագրականով, իբրեւ պատասխան Երեւանցիներու կողմէ իրենց դէմ եղած մեղադրանքներու (8 մայիս).

— «Որքան շատ մոռցուեցան ու կը մոռցուին այն բուռն պայքարները զորս մղեց Ռամկավար Ազատական կուսակցութիւնը Դաշնակցութեան դէմ եւ դեռ եւս ալ կը մղէ, Դաշնակցութեան խափանարար ընդդիմութիւնը փշրելու եւ Խորհ. Հայաստանի կառավարութիւնը եւ անոնց իշխանութեան ենթակայ եղող Հայաստանը համակրելի դարձնելու համար սփիւռքի հայութեան»: Եւայլն:

Ռամկավար շաբաթաթերթը կը հակազէ, երրորդ խմբագրականով (15 մայիս).

— «Արտասահմանի մէջ Դաշնակցութիւնն է որ ինքզինքը կը նկատէ միակ իրաւատէրը ժողովուրդին ճակատագիրը վարելու եւ Հայաստանի կառավարութիւնը կը նկատէ օտար մարզպանութիւն մը եւ ռամկավար Ազատականութիւնը՝ գաւաճան գործակալները Մոսկուայի եւ Անգարայի»:

Ինչպէս կը տեսնէք, ազգասէ՞ր, համե՞ստ եւ քաղցրաբարոյ մարդիկ են մեր հայրենասէրները: Բայց, սա «փնէ-նահասներ» Դաշնակցականները չկա՞ն, անոնք են որ արինն կը պղտորեն:

Վերջե՞րը Դաշնակցութիւնը եւ բոլոր դիրքերը յանձ. ռամկավարներուն, տես ինչպէս «բարքերը կը փոխուին», եւ կը շաքրի, կը խաղաղի աշխարհ:

Խաղաղութիւն մը որ գերեզմանատան մէջ անգամ չես կրնար գտնել:

Վ.Ա.Հ.

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Աւետիս Նաւոյեան	5
Գրէօգչեէն Յ. Աւագեանի ձեռքով	—
Դաւիթ Օհանեսեան	10
Օհանէս Զէյթլերեան	10
Եղիա Տօգէնեան	10
Գէորգ Մուրատեան	10
Ոմն	10
Գումար՝	55
Մայիս 13ի գումար	5183
Ընդհ. գումար	5238

Ա. Նուրի Սաիտը կը յաստղի՞

Ժուռնալ տիւ Քէր կը գրէ.— Արտաքին գործավար Թ. Ր. Արաս մայիսի վերջին շաբթուն պիտի վերադառնայ Ժընեւէն:

Վերադառնալէ յետոյ պիտի երթայ Պաղտատ՝ փոխադարձելու համար բարեկամ Իրաքի արտաքին նախարար Նաճի Ասիլին այցելութիւնը: Հոն հաւանաբար մնայ երկու օր, յետոյ պիտի անցնի Թէհրան:

Որոշուած էր մօտերս Թէհրանի մէջ ստորագրել Արեւելեան ուխտը, եւ այն միջոցին երբ Ր. Արաս Թէհրան պիտի գտնուէր, հոն պիտի երթային նաեւ Իրաքի եւ Աֆղանիստանի արտաքին նախարարները: Բայց, Իրաքի կառավարութիւնը փափաք յայտնած է որ այդ ուխտը ստորագրուի այն ատեն, երբ Իրաքի ու Իրանի սահմանավէճը ամբողջովին հարթուի. Իրաք, իբրեւ ժառանգորդը օսմ. կայսրութեան, կարգ մը հողեր կը պահանջէ. Հաւանական է որ մեր արտաքին նախարարը Պաղտատի մէջ լուծէ այդ վէճը: Եթէ Ր. Արասի այս ճամբորդութեան ատեն Արեւելեան Ուխտը չստորագրուի, չորս պետութեանց արտաքին նախարարներուն ուրիշ մէկ հանդիպումի միջոցին պիտի ստորագրուի:

Գերմանիա Ռուէն կը յիշեցնէ ..

Այսօր օր, միջազգային ցուցահանդէսի գերմանական տաղաւարին բացման առթիւ, Գերմանիոյ տնտեսական նախարարը, Տոքթ. Շախթ իր բանախօսութեան մէջ անգամ մը եւս յիշեցուց իր երկրին պահանջները. Բացատրեց թէ, անոնք որ կ'աջակցին բարեփոխելու Գերմանիոյ գաղթային կացութիւնը, պիտի կրնան «ապահովել Եւրոպայի եւ աշխարհի խաղաղութիւնը ապագայ սերունդներուն համար: Այն անձերը որ կը ներշնչեն Գերմանիան քաղաքական եւ տնտես. խաղաղութեան իր բոլոր ճիգերուն մէջ, երբեմն դժուար կը հասկցուին միայն անոր համար որ պէտք եղած կերպով չէ գնահատուած գերմանական կեանքին հիմնական մէկ տարրը: Թոյլ տուէք ձեզի ըսել բան մը զոր շատերը չեն գիտեր. բացի Զուիցերիայէն, որ կ'օգտուի միջազգային երաշխաւորութենէ մը, Գերմանիա աշխարհի միակ ազգն է որ իր տրամադրութեան տակ չունի ներքին կամ գաղթային բաւարար կռուան մը՝ ապահովելու համար իր ժողովուրդին ուտեստը: Քաղաքագէտները պէտք է ի վերջոյ հաշուի առնեն այս նախնական իրողութեան նշանակութիւնը ամէն ազգի եւ մանաւանդ մեծ ազգի մը համար: Անոնք որ կը նախընտրեն պահել իրերու այս վիճակը, երբեք պիտի չյաջողին փարատել անոր պատճառած անստուգութիւնը»:

**Մինչ խորհրդային եւ իտալական տաղաւարները կը յորդին քարոզչական ցուցադրութիւններով, գերմանականը բաղդատաբար ժուժկալ է: Մուսոլինիի եւ Սթալինի բազմաղան պատկերները տիրական տեղ կը գրաւեն երկուքին մէջ, իսկ Հիթլէրի կենդանագիրը երկու անգամ միայն կ'երեւայ խմբանկարներու մէջ: Գերմանական ցուցադրութեանց հիմնական մասը կը կազմեն ճարտարարուեստական արտադրութիւնները:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Հրաժարեալ էտուըրտ Ը., Պոլսէն անցած ատեն, Քեմալը հրաւիրած էր Լոնտոն: Այս վերջինը յայտնած էր թէ Իսմէթ Ինէօնիւ «արդէն իսկ կը պատրաստուի Անգլիա այցելելու»: Թուրքիոյ վարչապետը, սակայն, ըստ սովորութեան յետաձգել իր համբորդութիւնը: Մտոր պատճառը, պարտօվարար, այն օրերուն յանկարծ երեւան եկած անգլօ-իտալական մերձեցումն էր:

Այդ այցելութիւնը կատարուեցաւ հիմա,— ճորճ Զ.ի թագադրութեան առթիւ: Հակառակ Անատոլուի դործակալութեան այն զեկոյցին թէ՝ «Զօր. Իսմէթ Ինէօնիւի Լոնտոն այցելութիւնը նպատակ ունի միայն ներկայացնել Թուրքիան՝ թագադրութեան հանդիսութեանց» եւ թէ՝ «հոն տնտեսական ու քաղաքական տեսակցութիւններ պիտի չունենայ», Թուրքիոյ վարչապետը, ինչպէս Փարիզ՝ նոյնպէս եւ Լոնտոնի մէջ քաղաքական լուրջ ու կարելի է ըսել վճռական ձեռնարկներ կատարեց:

Վարչապետը, Սիրքէճիի կայարանէն բաժնուելէ քիչ առաջ, յայտարարեց թէ «դէպի Լոնտոն իմ այս առաջին այցելութիւնս օգտակար կը գտնեմ ու շատ գոհ պիտի մնամ»:

Ու այդ գոհունակութեան փաստը կ'երեւի պէտք է նկատել այն «ծովային զինուորական դաշինքը» որ, համաձայն վերջին հեռագիրներուն, կնքուած է Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ:

Հեռագիրը կ'ըսէ թէ դաշինքը «Միջերկրականեան» է: Արդէն ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, քանի որ Անգլիա եւ Թուրքիա միայն Միջերկրականով հաղորդակից են ծովու վրայ:

Ըսենք, անմիջապէս, որ այս դաշինքը կամ զինակցութիւնը անակնկալ մը չէ քաղաքական աշխարհին համար: Իբրեւ վերջացած կամ յայտարարուած իրողութիւն՝ ան նորութիւն է, անշուշտ. Բայց, իբրեւ չօշափելի արտայայտութիւնը երկու երկիրներու տրամադրութիւններուն, ձգտումներուն ու կամքին՝ անակնկալ մը չէ:

Կը յիշուի, որ «Միջերկրականեան ուխտ» կամ դաշինքի ծրագիրը հրապարակ նետուեցաւ այն օրերուն, երբ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ յարաբերութիւնները չափազանց լարուեցան: Այն ատեն մթնոլորտը այնքան խանձրացած էր ու բախում մը այնքան հաւանական կամ կարելի կը նկատուէր, որ Անգլիա անհապաղ կազմել այդ ուխտը, որուն մասնակցեցան, իրմէ զատ, Թուրքիա, Եուկոսլաւիա եւ Յունաստան: Այսինքն՝ այն պետութիւնները, որոնք Արեւելեան Միջերկրականով շահագրգռուած են ու ծովուն այդ մասին ջուրերէն կը ծեծուին: Եւ սակայն, այդ ուխտը շատ կարճ կեանք մը ունեցաւ: Անոր յաջորդեց անգլօ-իտալական «ջենթլմէնական համաձայնութիւնը», Եուկոսլաւիա սերտօրէն մօտեցաւ Իտալիոյ կամ հակեցաւ իտալօ-գերման ճակատին, եւ Արեւելեան Միջերկրականի մէջ քաղաքական կացութիւնը մնաց անորոշ:

Իրերու այդ վիճակին մէջ, Թուրքիա առաւ քայլ մը որ չափազանց ուշագրաւ ու խօսուն էր՝ իր քաղաքական մտահոգութիւններուն ու հակումներուն տեսակէտէն: Հազիւ Միջերկրականեան ուխտը լուծուած, ան պաշտօնապէս դիմեց Անգլիոյ, յայտարարելով թէ այդ ծովուն մէջ իր գործակցութիւնը կը տրամադրէ Անգլիոյ. Լոնտոն խօսուն պատասխան չտուաւ: Նոյնիսկ չաճապարեց հրաւիրել Իսմէթը, որուն այցելութիւնը, ինչպէս ըսինք, յետաձգուած էր: Բայց, անկէ վերջ, մենք ականատես եղանք քաղաքական նոր շարժումներու: Իտալիա փորձեց փաղաքշել Թուրքիան: Անգլիա ձեռնարկեց երկաթի ու պողպատի գործարանի շինութեան՝ Թուրքիոյ մէջ, իսկ Մոսկուա սկսաւ գանգատիլ Էնկիւրիէն ....

Հիմա այլեւս պարզ է, որ Թուրքիա եթէ հեռացած չէ իր հիւսիսի զինակիցէն, բոլորովին հակած է, սակայն, Մեծն Բրիտանիոյ:

Ինչո՞ւ այս մերձեցումը եւ ինչո՞ւ այս դաշինքը:

Թուրքիա, կ'ըսէինք մեր նախորդ յօդուածներէն մէկուն մէջ, մտահոգ է Ռուսիոյ ներքին կացութիւնով: «Իզվէստիա» կը հարցնէր թէ «ո՞ւր կ'երթայ Թուրքիան», այդ հարցումին մէջ դնելով դժգոհանք մը՝ Թուրքիոյ քաղաքական քայլերու մասին:

Էնկիւրի, լռելեայն, սկսած է միտալ ինքնիրեն նման հարցում մը,— «Ո՞ւր կ'երթայ Ռուսիան»:

Ըսել կ'ուզենք,— ներքին խառնակութեանց վա՞յր մը կ'ըլլայ, կ'ազգայնականանա՞յ բոլորովին, զինուորական դիկտատուրա՞ կ'ունենայ, թէ ցար մը կը դնէ մէջտեղ յանկարծ: Կամ՝ արդեօ՞ք կ'ունենայ վարչաձեւ մը որ Մեծն Պետրոսի կտակը հանէ փոշիներէն եւ ընդգրկէ ցարական Ռուսիոյ քաղաքական էջը դէպի տաք ջուրերը .... Ան մէկ օրէն միւսը կրնայ ձեռք երկարել նաեւ Գերմանիոյ, հիմէն փոխելով ամէն փոխյարաբերութիւն: Կամ՝ յանկարծ ենթարկուիլ յարձակումի: Հաւանականութիւններ են ասոնք, որոնցմէ որ եւ է մէկին իրականացումը բաղձալի չէ Թուրքիոյ համար, ոչ ալ ապահովիչ:

Ասկէ զատ, Էնկիւրի միշտ կասկածով կը նայի Իտալիոյ: Սիրալիր տեսակցութիւններ, բանակցութիւն, հաւատիք,— այդ բոլորը կ'երեւի դեռ փարատած չեն մղձաւանջը թէ Հռոմի աչքը Փոքր Ասիոյ վրայ է՝ ու կամ կանուխ: Եւ կամ՝ իտալօ-գերման ճակատը, առհասարակ, իր գրկին մէջ կ'ուզէ ընդունել նաեւ Թուրքիան: Մնաց որ այդ ճակատը «խաղաղասիրական» չէ, մինչ Թուրքիա գոյավիճակի խաղաղ պահպանումին ամէնէն մեծ ջատագովներէն է: Այս պայմաններուն մէջ, ըմբռնելի է թէ ինչու իր հայեացքը ուղղուած է Լոնտոն՝ հաւկցած ըլլալով թէ Անգլիա պատճառներ ունի իր գոյութիւնը պաշտպանելու:

Այդ պատճառներէն առաջինը այն է, որ Թուրքիա տէրն է նեղուցներուն: Մոնթրէօյի մէջ, Անգլիա ուժ տուաւ թրքական տեսակէտին: Անոր պատճառը այն չէր որ, Անգլիա այլեւս շահագրգռուած չէր նեղուցներով. ոչ: Այլ՝ իր այդ շահագրգռութեամբ կ'ուզէր նեղուցները ծառայեցնել այլ քաղաքականութեամբ մը,— յանձնել զանոնք ամբողջովին Թուրքիոյ ու Թուրքիան առնել իր ձեռքերուն մէջ:

Անգլօ-Թուրք Միջերկրականեան ծովային դաշինքը այդ քաղաքականութեան իրականացումը կը փաստէ:

Երկրորդ պատճառը այն է որ թէ Թուրքիա եւ թէ Անգլիա լրջօրէն մտահոգ են Միջերկրականի մէջ Իտալիոյ աճուցած յաւակնութիւններով: Այդ յաւակնութեանց արձագանգները ծանօթ են: Յայտնի է նաեւ թէ Լոնտոն որքան շահագրգռուած է դէպի Կարմիր Ծով երկարող Արեւելեան Միջերկրականով: Բնական է, ուրեմն, որ Թուրքիա եւ Անգլիա «Միջերկրականեան ծովային դաշինք» մը կնքեն:

Երրորդ պատճառը ասիական է: Թուրքիա կեդրոնական ուժն է դարձած Միջին Ասիոյ իսլամ պետութիւններուն: Իրան - Աֆղանիստան - Իրաք - Թուրքիա ուխտը քաղաքական մեծ նշանակութիւն ունի: Անգլիա, իրեն զինակից ունենալով Թուրքիան, շատ բնականօրէն իր ազդեցութեան ենթարկած կ'ըլլայ, Ասիական ուխտով, Իրանը եւ Աֆղանիստանը, որոնք պատուար մըն են Ռուսիոյ առջեւ: Անգլիա երկու քաղաքականութիւն ունի Ռուսաստանի հանդէպ: Եւրոպայի մէջ անխոցելի պահել զայն, երբ մանաւանդ այդ հարուածը պիտի ստանայ ի շահ Գերմանիոյ: Բայց, Ասիոյ մէջ՝ սանձուած ու ընկճուած՝ երբ մանաւանդ հետզհետէ կը դառնայ հին ազգայնական ու այլեւս զօրաւոր Ռուսաստան մը:

Հիմք ունենալով այս բոլորը, ուրեմն, Անգլիա կը ցանկայ զօրաւոր Թուրքիա մը տեսնել: Թուրքիա մը, որ իրը կամ իրեն հետ ըլլայ:

Իր այդ ցանկութեան արդիւնք էր Մոնթրէօն.

Նոյն այդ ցանկութեան արդիւնք էր, դարձեալ, որ Թուրքիոյ երկաթի ու պողպատի գործարանը սկսաւ շինել: Ճարտարարուեստի այդ ճիւղը առաւելապէս պատերազմական ու պաշտպանողական նպատակներ կը հետապնդէ: Կասկած չկայ, որ Անգլիա նմանապէս ալ կ'օժանդակէ կամ պիտի օժանդակէ Թուրքիոյ, անոր սպառազինումը կատարեալ ընելու համար: Վասնզի, տկար Թուրքիա մը անկարող է Ասիոյ մէջ ըլլալու զօրավիգ մը իրեն, իր ձեռքին մէջ պահելու Տարտանէլը եւ դիմադրելու արեւմտեան ճակատէն ըլլալիք որ եւ է յարձակումի: Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, որուն խաղաղութեամբը այնքան շահագրգռուած է Անգլիա, ուժեղ Թուրքիա մը մեծ դեր կրնայ կատարել գոյավիճակի անխախտ պահպանումին համար, եթէ, անշուշտ, իրմէ աւելի մեծ ուժ մը կամ ուժեր չխախտեն այդ գոյավիճակը:

Եւ վերջապէս, չմոռնանք, որ Թուրքիա իսլամ պետութիւն մըն է: Խալիֆային հեռացումը դիւրին բան չփոխեց Թուրքիոյ եւ ուրիշ իսլամ երկիրներու փոխյարաբերութեան մէջ: Կարելի է ըսել, նոյնիսկ, որ անոնք այժմ, քաղաքական ըմբռնումներէ մղուած, աւելի մօտ են իրարու: Ունենալ Թուրքիան իր հետ, կը նշանակէ շօշափելի պատասխան մը տալ Մուսոլինիի այն յայտարարութեան, թէ «իսլամներու պաշտպանն է».... :

Իսմէթի այցելութիւնը՝ Լոնտոն, ու կնքուած դաշինքը քաղաքական մեծ արժէք ունին այն տեսակէտէն, որ Էնկիւրի, այդ կերպով, այլեւս որոշապէս կը հակի դէպի Մեծն Բրիտանիան: Հետաքրքրական է, անշուշտ, տեսնել թէ Իտալիոյ վերաբերումը ինչ պիտի ըլլայ այս դաշինքին հանդէպ: Քանի որ, Հռոմէական կայսրութիւնը, նաւած Արեւելեան Միջերկրականի մէջ, չի կրնար անտարբեր ըլլալ «իր» ջուրերուն մէջ իրար սեղմող երկու ձեռքերու դիմաց...

Բայց, առաւելապէս շահեկան է տեսնել Ռուսիոյ վերաբերումը: Մոսկուա, ինչ որ ալ ըսուի, գոհ չի կրնար ըլլալ երկաթի գործարանին Անգլիացիներու կողմէ կառուցուելէն, նեղուցներու տէր Թուրքիոյ՝ Անգլիոյ հետ զինակցելէն՝ նոյն այդ նեղուցներուն կապուած ծովուն յատուկ դաշինքով մը, եւ Անգլիոյ հաւանութեամբ ասիական ուխտ կնքող Թուրքիայէն:

Թերեւս պայմանները ու պարագաները Մոսկուան ստիպեցին լռելեայն կուլ տալ այս դեղահատը: Բայց քաղաքական Ռուսաստանը անկարող է ներելու Թուրքիոյ այս քայլին, քան տարիներու իր օժանդակութիւններէն վերջ: Եւ այս՝ ոչ թէ զգացական, այլ քաղաքական շարժառիթներով:

Այսպէս կամ այնպէս, «դիրքերը ճշդուած են» այլ եւս:

Թուրքիա հարկադրուեցաւ ընել այդ ճիգը:

Կը նշանակէ՝ անկարող եղաւ «ամէնուն հետ բարեկամ» մնալու իր քաղաքականութեան հետեւիլ, եւ, չըսենք դարձեալ, հարկադրուեցաւ մասամբ կռնակ դարձնել իր «եղբայր ու զինակից Ռուսաստանին»:

Իսկ այս «կռնակը» մենք գիտենք թէ [illegible] եղած սամ. կայսրութեան համար ու կը թուի թէ պիտի ըլլայ նաեւ քեմալական Թուրքիոյ համար ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԽՄԲ.— Կը խնդրուի ՅԻՇԵԼ ԱՂԲԻՒՐԸ այս եւ ուրիշ աշխատակիցներու յօդուածները արտատպած ատեն:

ՀԻՆՆ ՈՒ ՆՈՐԸ

(Հետեւողութեամբ)

Հարկ չկայ, գոնէ այսօր, քաղաքականութիւն խառնել: Ցուցահանդէսը Աստուծոյ հրաշալի զինադուլն է Փարիզցիներուն համար: Անոնց ամենամեծ մասը ուրիշ բանի վրայ չեն խորհիր այլ եւս: Ասիկա, ուրեմն, լաւ առիթ մըն է հին ցուցահանդէսներուն տարուիլ մեր միտքով: Եւ, այսպէս, անցեալին դառնալու համար, կը փնտռենք, կը թղթատենք հին հրատարակութիւններ եւ անոնց կը նայինք միշտ առոյգ, միշտ արթուն հաճոյքով: Հին այդ պատկերներուն մէջ ամէնէն աւելի աչքի զարնող բանը զգեստի ձեւերը, տարազներն են: Եւ, գիտէ՞ք արդեօք, այսօրուաններէն աւելի հիանալի են, թէեւ լուսանկարչութիւնը հիմա իր կատարելութեան հասած է: 1900, դեռ կէս դարէն ալ պակաս միջոց մը:

Բայց այս, դէշ չէր բնաւ այն ատենները: Այրերը ամէնքն ալ մազով մօրուքով էին: Կիները ամէնքն ալ խոշոր գլխարկ եւ երկայն շրջազգեստ կը կրէին: Սիրուն, հմայիչ, այսուհանդերձ: Միայն թէ, կրնանք հետաքրքրուիլ եւ հարցնել թէ փափկակազմ օրիորդներ եւ ոչ նուազ թարմ կիներ ի՞նչպէս կրնային թեւ թեւի քալել կապիկի նմանող թաւիչ, մազոտ մօրուքոտ այրերու հետ:

Բայց մի անճարէք ձեր զատումին մէջ: Ենթադրենք թէ այսօր վայր սափրիչական մեծամեծ գործադուլներ տեղի ունենան, եւ այրերն ալ, չուզելով իրենք իրենց ձեռքով ածիլուիլ, մօրուք թողուն: Դուք ալ, յարգելի տիկիններ եւ ոչ նուազ նազելի օրիորդներ, դուք ալ պիտի պարտաւորուիք լքել կարճ կտրուած մազերու նորոյթը եւ պիտի դառնաք երկար մազերուն, որոնք աւելի վայելուչ են եւ զոր սանտրել, յարդարելն ալ աւելի դիւրին:

Մի մոռնաք, որ 1900ի այդ հեաւոր Ցուցահանդէսի թուականին, երբ վիպասան մը, բանաստեղծ մը ուզէր գրուատել կնոջ մը գեղեցկութիւնը, կ'ըսէր թէ «ան մազեր ունի, որոնք մինչեւ ծունկերը կ'իյնան, եւ որոնց մէջ պիտի կրնայ փաթթուիլ, եթէ կորսնցնէր դիպուածով իր բոլոր հագուստները»:

Դուք ալ այդ հնոյթին պիտի դառնայիք եւ աւելի սիրով, եթէ հիմա նոր հանճարեղ վարսավիրայ մը միջոցը գտնէր մազերը երկնցնելու եւ մեքենայ մը հնարելու, որպէսզի Աստղիկին պէս գլուխ կամ, աւելի, վրայ-գլուխ [illegible]:

Բայց կարճ մազերը ի՞նչ կը նշանակեն, գիտէ՞ք,— Անոնք ձեզ ազատած են հպատակութենէն: Կեցցէ՛ սափրիչը, քանի մը անգամ մկրատը շարժելով, առանց իսկ, էրիկ մարդոց պէս կ'ըլլաք, ոչ եւս գանգրահեր, ոչ եւս երկարատեւ կայարաններ ... Հայելիին առջեւ: Արդարեւ կիներուն ապստամբութի՛ւնը, որմէ ծնաւ տունէն դուրս ամէն տեսակ արհեստանոցներու մէջ կանացի աշխատութիւնը, որմէ ծնաւ գործադրկումը, որմէ ծնաւ կառավարական անհարկի տաղտուկը, որմէ ծնաւ անհոգութիւնը ի մասին փոքրիկներուն, ընտանեկան դառնութեան, եւ դեռ ինչե՞ր, ինչե՞ր:

Բայց կարճ մազերուն արտաքոյ երեւոյթէն զատ ուրիշ բան մըն ալ կայ որ մեր այսօրուան ցուցահանդէսը կը տարբերէ 1900ի եւ 1889ի նախորդներէն — հագուստ կապուստի մէջ տիրող պարզութիւնը, որ էապէս ծնունդն է գիտախաղերուն: 1900ին եւ մանաւանդ 1889ին, բացօթեայ կեանքի սիրողներուն պէս հագուիլ համարձակող մարդկային էակները հայհոյանքներով, նախատինքով պիտի ընդունուէին փողոցներուն մէջ, եւ ապահովաբար ոստիկանութեան կողմէ պիտի առաջնորդուէին պահականոց՝ խեղկատակութիւնը արդարացնելու համար: Բարեբախտաբար երկանիւին գիւտը շատ բան ծածկեց, բայց հիմակ ալ երկանիւը նոր փորձանք մը կ'ըլլայ փողոցներուն այլապէս պարզած տեսարաններուն մէջ, քանի որ կիներն ու աղջիկներն ալ սկսած են ցուցադրուիլ կամ ցուցադրել անոնց վրայ: Վաթսուն տարի առաջ առանկ բաներ չկային, եւ չեմ գիտեր թէ այս ատենուան ընտանեկան կեանքը աւելի երջանիկ չէ՞ր արդեօք: Եւ մի կարծէք թէ մեր հին մայրերուն եւ մեր հին քոյրերուն աշխատանքը աւելի թեթեւ էր, տունը մնալով: Ընդհակառակն անոնք տունին սիւներն էին, հետեւաբար ամբողջ բեռը իրենց ուսերուն վրայ կը կրէին, բայց աւելի աշխոյժ էին իրենց բոլոր պարտականութիւններուն, որոնց կատարումը կընպատէ աղջիկները կար կարելով, մեքենաներ դարձնելով ոչ թէ իրենց տուներուն, այլ օտար հաստատութիւններու մէջ, աւելի կը միտին տունէ դուրս կեանքին քան թուն իրենց բնական, ընտանեկան պարտականութիւններու, որոց կատարումը կը նպաստէ ընկերութեան բարգաւաճումին, մեծութեան եւ ժողովուրդին անուշին: Բայց բոլոր այս ճշմարտութիւնները որո՞նց ականջը կը մտնէ:

Անցեալ կիրակի, Լիոնի կայարանին մէջ, տեսայ մատաղատի զոյգ մը այնքան տարօրինակ կերպով հագուած, որ անկարելի էր այրը զատել կնոջմէն: Երկուքն ալ կարճ էին, կինը քիչ մը աւելի բարձր քան այրը: Կատարելապէս երկու ծաղր եղած էին իրենց բեռան ծանրութեան տակ Արեւէն քրտինք մտած էին. Եթէ խնդիրը դատապարտեալներու վրայ ըլլար այսինքն եթէ ասոնք երկուքը դատարանի մը կողմէ այսպէս երթալու դատապարտուած ըլլային, վստահ եղէք որ ամէն կողմէ բողոքի ձայներ պիտի բարձրանային արդի ընկերութեան դէմ: Բայց ո՛չ. Ասոնք ... զբօսանքի կ'երթային. Վրան գրէ՛: Եւ տասնեակներ եւ կու հարիւր կային կառախումբին մէջ:

Ի՞նչ աշխատութիւն եւ ի՞նչ արձակուրդ

Հաց ճարելու օրինաւոր ձեւը ա՞յս միթէ ...

Ի՞նչ ընկերութիւն:

Ե.

ԲԱՆՔ ՀԵԳՆԱԿԱՆՔ

ԱՒԵԼՈՐԴ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ

Ցուցակներ, իրարանցում բոլոր մեր թերթերու չորրորդ էջերուն մէջ

Անուններ գոյնզգոյն, [illegible].

Հայ Առիւծ, Հայ Բազէ, Հայ Ձալամ, Քաջորդի, Հսկայորդի, Մասիս, Ալլպառա, Արագած, Հրազդան, Լոռամ, Դիլիջան, Տաթեւ, Շիրակ ..

Միայն այսչափ. Ծաղկեցէք հին ու նոր Հայաստանի աշխարհագրութեան բոլոր քաղաքները, գիւղերը, ամպերը, գետերն ու առուակները:

Առով կը լրանա՞յ: Շարունակեցէք առանց շունչ առնելու, պաշտպանելով այս բոլոր անունները «նոր» կամ «մերաչէն» ածականներով:

Վերջացա՞ւ: Քաւ լիցի, ինչու մոռնալ դասերը Սիամիթները, Այծեմնիկները, Աստղիկ, Դշխոյնները եւ այլն, եւայլն:

Եւ այս բոլորը իրենց ծրագիր-կանոնագրերով, կնիքներով, տացուցք տետրակներով կուգան սպառել՝ հայ նոր սերունդը Հայ պահելու, ամուր կերպով ղօղելու հայ ազգին դիրքը կամ պահելու Հայոց փառախին մէջ:

Այս միութենամոլութիւնը իր բարոյական օգուտէն զատ ունի իր նիւթական բարիքներն ալ:

Այսպէս կան մեր մէջ շատեր որ արհեստ մը փնտռելու եռանդ են, արհեստ մը որ տեւական ըլլայ եւ դադարի շրջան չունենայ:

Ահա ձեզի, այդ ձեր փնտռածէն աւելին:

Հիմնեցէք «Անուն Կերտողներու Ընկերակցութիւն» մը, որուն համար ոչ դրամագլուխի պէտք կայ եւ ոչ ալ փրոֆ. Տոտամեանցին դիմելու: Ձեր գործը պիտի ըլլայ մէկը միւսէն աւելի հմայիչ, շնչալից ու սրամիտ անուններ հնարել եւ թուղթին վրայ շարել:

Այս գործին համար տարին քանի չորս ամիս, շաբաթական ութսուն ժամ աշխատանք կայ: Եւ զուտ հայկական ճարտարարուեստ մը ըլլալով աշխատանքի ընկերակցութեանց հա-

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

«ՄԱՅԻՍԵԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԴԻՍՃԱՆՆԵՐԸ»

ԽՄԲ.— Այս յօդուածը կ'արտատպենք «Խ. Հայաստան»ի 1937 մայիս 10ի թիւէն: Գրողն է՝ Պ. Կուզնեցով, Երբեմն Քարտուղար Անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէին. —

1920 մայիսին Հայաստանում գոյութիւն ունէր միանգամայն հասունցած յեղափոխական սիտուացիա, այսինքն կար կազմակերպուած կոմունիստական կուսակցութիւն, գոյութիւն ունէր մինչ այդ Հայաստանի պատմութեան մէջ չտեսնուած յեղափոխական վերելք բանուորական եւ գիւղացիական լայն մասսաներում, որոնք պատրաստ էին մեր կուսակցութեան ղեկավարութեամբ, զէնքը ձեռքին, պայքար մղել դաշնակցական կուսակցութեան եւ նրա կառավարութեան դէմ, կատարեալ շփոթութիւն էր տիրում կառավարութեան բանակում եւ տիրապետող կուսակցութեան՝ Դաշնակցութեան մէջ, վերջապէս գոյութիւն ունէր բացառիկ նպաստաւոր արտաքին իրադրութիւն (խորհրդային իշխանութեան յաղթանակն Ադրբէջանում եւ յաղթական կարմիր բանակի մօտիկութիւնը)

Հայաստանի կոմունիստական կուսակցութիւնը մայիսեան ապստամբութեան նախօրեակին իր շարքերում ունէր բաւական թւով կուսակցականներ: Նրանք հսկայական հեղինակութիւն էին վայելում ժողովրդի լայն մասսաներում, կուսակցութեան լոզունգներն ազատօրէն իւրացնում էին իրաւազուրկ ու դաժանօրէն շահագործուող բանուորները քաղաքներում (մանաւանդ Ալեքպոլում) եւ ազգամիջեան անընդհատ պատերազմներից վերջնականապէս քայքայուած աշխատաւոր գիւղացիութիւնը, որ բացի դրանից ենթակայ էր հարստացող գիւղական դաշնակ կուլակների եւ մաուզերիստների դաժան շահագործմանը: Մեր կուսակցութեան լոզունգները հսկայական յաջողութիւն էին գտնում Դաշնակների կանոնաւոր բանակի զինուորների մէջ, պետական ծառայողների ստորին կատեգորիաներում, աշակերտների մէջ եւն.: Օրինակ, Ալեքպոլում մայիսեան ապստամբութեան պահին, բանուորների, ծառայողների եւ նոյն իսկ աշակերտների պրոֆէսիոնալ կազմակերպութիւնները կոմունիստների ձեռքումն էին: Ալեքպոլի կուսակցական կազմակերպութեան վիճակուած էր հսկայական աշխատանք կատարել՝ այդ կազմակերպութիւնները նուաճելու եւ Դաշնակներին նրանց միջից վտարելու ուղղութեամբ: Ես յիշում եմ թէ ինչպիսի խոշորագոյն յաղթանակ ձեռք բերինք երկաթուղայինների պրոֆմիութենական համագումարում եւ ինչպիսի ոգեւորութեամբ այդ համագումարում ողջոյնի հեռագիր ընդունեց Բագուի բանուորական կոնֆերանսին ու պրոֆմիութիւնների Բագուի խորհրդին ուղարկելու համար (այն ժամանակ Բագւում դեռ խորհրդային իշխանութիւն չկար):

Ալեքպոլի կուսակցական կազմակերպութիւնը մայիսեան ապստամբութեան պահին իր ազդեցութեան տակ էր առել գիւղացիական միութիւնը, որի նախագահին մենք ներգրաւեցինք մեր կուսակցութեան մէջ:

Մարտական այն յեղափոխական աշխատանքը, որ Ալեքպոլի կազմակերպութեան նախաձեռնութեամբ, մայիսեան ապստամբութիւնից շատ առաջ, հակառակ Արմէնկոմի հակայական դիմադրութեան եւ ընդդէմ նրա, սկսել էր Դաշնակցական կանոնաւոր բանակում, տուեց այն արդիւնքը, որ մայիսեան ապստամբութեան օրերին Ալեքպոլի ամբողջ կայազօրը, [illegible] զրահագնացքի զինուորութեամբ, կանգնեց մեր կուսակցութեան մարտական դրօշների տակ:

Ալեքպոլի ընդյատակի կազմակերպութիւնը, մայիսեան ապստամբութիւնից առաջ, մի լայն կազմակերպչական խորհրդակցութիւն գումարեց 1919ին ամրան եւ երկու կուսակցական կոնֆերանսներ:

Առաջին կոնֆերանսում (1919 թ. դեկտ.) վերջնականապէս ձեւաւորեց կուսակցական կազմակերպութիւնը, որ այդ ժամանակներն արդէն բաւական թւով անդամներ ունէր իր շարքերում: Նա ընտրեց կուսակցութեան Ալեքպոլի ընդյատակեայ կոմիտէն եւ մարտական բանաձեւ ընդունեց՝ տըւեալ քաղաքական մոմենտի կապակցութեամբ կուսակցական կազմակերպութեան խնդիրների մասին: Այդ բանաձեւը կազմեց մեր ամբողջ աշխատանքի հիմքը: Նրա մէջ ընդգծուած էր Հայաստանի կոմունիստական կուսակցութեան, որպէս Հայաստանի բանուոր դասակարգի եւ ամենաչքաւոր գիւղացիութեան մարտական կազմակերպութեան, դերն ու նշանակութիւնը՝ Դաշնակցական կառավարութեան դէմ աշխատաւոր մասսաների ապստամբութիւնը կազմակերպելու եւ հայ բուրժուական նացիոնալիզմը վերջնականապէս ջախջախելու գործում, որ պէտք է կատարուէր Դաշնակցութեան դէմ յեղափոխական քաղաքացիական պատերազմ մղելով եւ վերջնականապէս հաստատելով խորհրդային իշխանութիւն Հայաստանում:

Բանաձեւը մատնանշում էր, թէ անհրաժեշտ է աշխատանք ծաւալել բանակում, գիւղացիութեան մէջ, նուաճել բոլոր բանուորական կազմակերպութիւնները, վտարել նրանց միջից Դաշնակներին եւն.:

Հայաստանի կուսակցական կոնֆերանսն իր կողմից նոյնպէս ընդունեց այդ բանաձեւը՝ հակառակ Կասեանի եւ նրա բարեկամների խմբակի հակայական դիմադրութեանը, որոնք այդ կոնֆերանսում ծաւալեցին խաղաղ ճանապարհով «Դաշնակցական Հայաստանը սոցիալիզմի մէջ ներաճելու» օպորտունիստական թէօրիան: Կասեանը եւ նրա խմբակն առանձնապէս ուժեղ յարձակումներ էին գործում Ալեքպոլի կազմակերպութեան պատկանող ընկերների վրայ՝ բանակում նրանց կատարած աշխատանքի համար, Դաշնակցութեան եւ նրա կառավարութեան դէմ ապստամբութիւն բարձրացնելու եւ քաղաքացիական պատերազմ մղելու լոզունգի համար: Կասեանը այդ ժամանակներն արդէն լոյս էր ընծայել «Ո՞ւր է ելքը» օպորտունիստական գիրքը, որտեղ նա երկչոտ կերպով կոչ էր անում ժողովրդին եւ Դաշնակցական կառավարութեան՝ միանալ Խորհ. Ռուսաստանին՝ որպէս ստեղծուած դրութիւնից դուրս գալու միակ ճանապարհ:

(Մնացեալը յաջորդով)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԸ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հիմա որ 15 տարի անցած է այս գաղութին վրայ եւ արդէն սերունդ մը կազմուած, անհրաժեշտ կը գտնենք մեր աշխատակիցներուն եւ ընթերցողներուն ուղղել հետեւեալ հարցարանը.—

1 Ինչպէս կ'ըմբռնէք օրուան նշանախօսքը,— «Հայը Հայ պահել»։

2 Ի՞նչ է ձեր կարծիքը այն աշխատանքներու եւ ձեռնարկներու մասին որ կը կատարուին 10 - 15 տարի է ի վեր։ (Դպրոց, դասընթացք, տուն - տունուիրութիւն, հայերէն խօսակցութիւն տուներու մէջ եւն.)։

3. Եթէ այս միջոցները անօգուտ կամ անբաւական կը գտնէք, ի՞նչ կը թելադրէք, իբրեւ աւելի գործնական եւ արդիւնաւէտ ձեռնարկ։

4. Կը կարծէ՞ք թէ ազգային ոգին կարելի է պահել, եթէ իրենց մայրենի լեզուէն մոռցած պատանիներու Հայոց պատմութիւն, Հայաստանի աշխարհագրութիւն եւ ուրիշ հայկական գիտելիքներ աւանդուին, իրենց հասկցած լեզուով (ֆրանսերէն)։ Օգտակար կը գտնէ՞ք ֆրանսերէն հրատարակութիւններ՝ նոյն ուղղութեամբ։

5 Անհրաժե՞շտ է մասնաւոր կազմակերպութիւն մը ստեղծել, յատկապէս այս գործին համար։ Ի՞նչպէս։

Պատասխանները կարելի է գրել երկու ձեւով.—

1 Կարճ եւ ամփոփ դիտողութիւններ եւ առաջարկներ իւրաքանչիւր հարցումի դիմաց։

2 Առանձին յօդուածներ եւ ուսումնասիրութիւններ՝ այս կամ այն կէտի կամ ամբողջութեան մասին։

«Յառաջ»ի թղթակիցներուն կը յանձնարարուի նաեւ ներկայացնել իրենց շրջանին մէջ կատարուած աշխատանքները եւ արդիւնքները, թուանշաններով։

Կը խնդրուի ՄԱՔՈՒՐ գրել։

Ծածկանուն գրութիւններ կը հրատարակուին միայն այն ատեն երբ խմբագրութեան հաղորդուած ըլլան յօդուածագրին բուն անունն ու հասցէն։

Որ եւ է ձեռագիր չի վերադարձուիր։

...անութեան ալ պէտք չունի։ «Հարիւրին տասը տասը աշխատաւորի խնդիր է, վայ»։

Աղօթէ ու աշխատցուր։

Մի կարծէք որ, միայն անուններ կիսելով պիտի բաւականանաք, ոչ, այս կազմակերպութիւնները պէտք ունին ծրագիր - կանոնագրի, այդ թուղթերը տարբերէնի թարգմանող - ներու, ժողովատեղի յարմարցնողներու, հանգիստարան վարձողներու, յայտագիր շարադրողներու, բանախօսներ ճարողներու, տոմսակը արտասանողներու եւ սորվեցնողներու, վարչութեան համար ուղղադրութիւն փնտրող քարտուղար հայթայթողներու թերթերու տրուելիք յայտարարութիւններու համար հմայիչ ածականներ հնարողներու եւն.։

Եւ բոլորը որ այս ասպարէզը անունութիւն բառը պիտի չճանչնայ, անգործութեան մուրը պիտի մաքէ, եւ նոր ու այլազան սերունդներու համար ապրուստի միջոց պիտի ճարէ։

Եթէ կը կարծէք որ միայն մշակութային կազմակերպութիւններու համար պէտք են այս պիտակները, կը սխալիք։ Աղքին կան նպարավաճառները, կօշկակարները, ճաշարանները, նկարիչները, վարսայարդարներ, համագործները, բազմերամները, հէքի ներկողները, բրթահաւաքները եւ մեծարքիղները, որոնք պէտք ունին հայերցի պիտակներու։ Կրնաք հաշուել թէ որքան գործ կայ այս ճիւղին մէջ։

Դեռ կան կազմակերպութիւններ ալ որ կը գործեն իրաւէս եւ հրապարակ հանած չեն իրաւասէս։

Նմոյշի համար տանք անոնց ցանկն ալ, որքան կրնանք յիշել։

Հայ պարալրօններու, սիրակրօններու, ծամգարապաշտներու, օտար շլացնողներու, իրենց քիթէն անդին չտեսնողներու, աքռամոլներու, ստացողներու, անունին գրելու անկերկող փրոփէսէօրներու, պետերու եւ մէթրներու, ազգ իմ, ցեղ իմ կանչողներու, ազգին սիրոյն համար մեռնելի դիմակ անցընողներու, հայ արհամարհողներու, պատի մը խորշին մէջ պարկ մը սոխ դնելով վաճառականի հով առնողներու, բեմերու վրայ կը-տուց կափկափողներու, նստած տեղէն զարգարդարեալ թղթակցութիւն հնարողներու, ուրիշին նամակները գրաքննութեան ենթարկողներու, բրուցքեն շարադրող մասնագէտներու, եկեղեցին մէջ ծնրադիր մոմ վառելէն ետք դուրսը կռոնը ծաղրողներու, ազգական տարիք սրբագրողներու, եւ կին սրսացողներու ընդհ. միութիւններ։

Այս բոլորը պէտք ունին կոկիկ եւ պատուաւոր պիտակներու եւ ծրագիր կանոնագրի։

Երբ, թուանշանները յուսահատեցնող այսքան միութիւններ ունինք եւ նորեր ալ կը ծնին ծուկի հաւկիթի պէս, ու երբ այս ամէնուն աղէկ բաց են հայ մամուլի երրորդ եւ չորրորդ յարկերը, ալ որ հզօր առաւուած է որ պիտի կրնայ խլել Հայը հայութեան ճիրաններէն։ Ըստ իս, յաւակնոտութիւն ալ է այսքան իրարանցում, կարծելով թէ բոլոր ազգերը ինկած են մեր ետեւէն Հայ խլելու համար։

Անկարելի է մանաւանդ պատ մը Հայ դուրս տալ, քանի ունինք երկնքի աստղերուն թիւով կազմակերպութիւններ, որոնք պէտք ունին անդամի գոնէ վարչութիւն կազմելու համար։

Մարդ իր աւելցածէն է որ կուտայ ուրիշին.

Հ. Կ. ԽԱՉԻ «ՕՐ»Ը ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

—.—

Անցեալ շաբաթ երեկոյ Ալֆորվիլի Հայ Ակումբին մէջ խուռն բազմութեան մը ներկայութեան տօնուեցաւ Հ. Կ. Խաչի «Օր»ը։

Որոշուած ժամուն Ալֆորվիլի Սանուց Միութեան նորակազմ երգչախումբը «Մեր հայրենիք»ով բացաւ երեկոյթը, եւ ամբողջ ժողովուրդը յոտնկայս ունկնդրեց զայն։

Նախագահ Տոքթ. Կիլիկեցի խօսեցաւ Հ. Կ. Խաչի «Օր»ուան, անոր կատարած գործին եւ հետապնդած ուղիի մասին։

Դրուագներ յիշեց մեր անցեալ պատմութենէն, ցոլացնելով հայ կնոջ դերը, եւ զոհաբերութեան ոգին հայ հայրենիքի եւ հայ սերունդի հանդէպ։ Ցոյց յայտնեց որ «Հայ կինը կազմակերպուած Կ. Խաչի մէջ եւ բոլորուած անոր շուրջ՝ ներկայ փորձութեան շրջանն ալ պիտի կրնայ անցընել եւ կանգ պիտի չառնէ որ եւ է զոհողութեան առջեւ, մինչեւ որ հայ ցեղին անբրաւուած ժառանգորդները իրենց վերջնական հանգրուանը հասնին, որ է ազատ եւ անկախ հայրենիքը»։

Ցաջող կերպով արտասանեցին օրիորդներ Բ. Ալթունեան եւ Վ. Տէր Վարդանեան, ինչպէս նաեւ Գ. Գ. Էմիրմէլեան Ցուլումով երգեցին նաեւ օրիորդներ Հ. Մուրատեան եւ Բ. Գարբեան, բոլորն ալ Սանուց Միութենէն։ Սանուց Միութեան երկսեռ երգչախումբն ալ երգեց երկձայն քանի մը ժողովրդական երգեր ջերմ ծափեր խլելով ժողովուրդէն։

Ցետոյ նախագահը խօսք տուաւ ընկեր Ս. Ցովհաննէսեանի որ գրաւոր ճառ մը կարդաց, թուելով օգտակարութիւնը Հայ Կ. Խաչին, մանաւանդ տարագիր կեանքի մէջ։ Ըսաւ թէ Հ. Կ. Խաչը օգնութեան ձեռք կարկառելով հանդերձ հիւանդին եւ անկարին, օգ ու արեւ տալով հայ երախային, Ֆրանսայի մէջ ամէն կողմ ծաղկոցներ կը պահէ, որպէսզի հայ մատաղ սերունդը չզրկուի իր սեփական եւ մայրենի լեզուին ուսուցումէն։ Անկէ զատ գիշերային դասախօսութեամբ ճիգ կը թափէ նաեւ կազմակերպելու հայ չափահաս սերունդը, աշխատելով անոնց մէջ վառ պահել Հայու ոգին եւ հայրենիքի սէրը։ Կոչ բրաւ Ալֆորվիլի Տիկիններուն որպէսզի գան եւ շարքերը խտացնեն Հայ Կ. Խաչի որուն գործունէութիւնը բացարձակապէս ազգային է։

Կարճ դադարէ մը վերջ ներկայացուեցաւ «Անուշ» օփէրէթի առաջին արարը, նուագի ընկերակցութեամբ, որ շատ յաջող անցաւ։ Բոլոր դերակատարներն ալ ջերմօրէն գնահատուեցան։

Վերջաւորութեան հայկական տարազով աղջիկները երեք պարեր պա...

Եթէ այս բոլոր խմբակցութիւնները երկնքէն Հայ անդամագրեն, հայութիւնը փրկէլէ զատ, դուրսէն օտարներ եւս ներածելու պէտքը անհրաժեշտ կը դառնայ։

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

...րեցին, (Իմ երազներ, Հօյ նինիւէ եւ Հօյ նար) որոնք անվերջ ծափերու վրայ կրկնուեցան։

Կը յուսանք որ Հայ Կ. Խաչի Օրուան այս յաջողութիւնը, բարոյական մեծագոյն վարձատրութիւնը եղաւ Ալֆորվիլի ժրաջան խաչուհիներուն։

Ներկայ մը

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ, ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան, Գ. տարի, թիւ 32 (Մայիս), հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Լեռ զացէք՝ (ՏՈՔԹ. Ա. ԱՃԵԱՆ). — Նախ քեզ մեղադրէ՛, բարեկամս (ՏՈՔԹ. ՀԱՃՕԼԵԱՆ)— Ջիու մը (ՓՐՕՖ. Ա. ԳԻՐԳԻՐԵԱՆ)— Ի՞նչպէս ունենալ առողջ ակռաներ՝ (ՏՈՔԹ. ԳԵՂԱՄ ԱՅՎԱԶԵԱՆ)— Վախի եւ դեղնախտի դէմ (ԽՈՐԷՆ ՀԱԼԱՃԵԱՆ). — Ցաւի դէմ դեղեր (ԽՄԲ.)— Կեցցէ սխտորը (ՏՈՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ). — Վահանագեղձին ներգործունէութիւնը (ՏՈՔԹ. Գ. ՍԵՐՈԲԵԱՆ). — Ի՞նչ հիւանդութիւններ կարելի է կանխել մարզանքով (ՏՈՔԹ. Գ. Օ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ)— Բժշկ. հին մեծ կերպոններ (Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ)— Հարցարան (ԽՄԲ.)

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.— տարեկան՝ Ֆրանսա 25 Ֆր. արտասահման 30 եւ 35 ֆրանք։

Դիմել՝ 17 Rue Taitbout, Փարիզ։

ՏՈՔԹ. ԲԱՐՈՒՆԱԿ ՊԷՑ ՖԷՐՈՒԽԱՆ

—●—

Վերջերս Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութիւնը տօնեց Տոքթ. Բարունակ պէյ Ֆէրուխանի մահուան 70ամեակը. Այս առթիւ խօսեցան Տոքթ. Քօլօլեան, Տոքթ. Թօրգոմեան եւ Գ. Բասմաջեան։

Տոքթ. Բարունակ պէյ Ֆէրուխան ծնած է Հասքէօյի մէջ (Պոլիս), 18 նոյեմբեր 1824ին։ Նախ կը յաճախէ Գանլը - Քիլիսէի վարժարանը, յետոյ Սկիւտարի լիսէն, ապա բժշկական վարժարանը։ 1847ին, տակաւին ուսանող, կը ղրկուի հայկական նահանգները եւ Միջագետք, իբրեւ անդամ առողջապահական քննիչ մարմինի մը։ Վերադարձին կ'աւարտէ (1849) բժշկական վարժարանը, եւ յաջորդաբար բժիշկ կը նշանակուի Հայաստ - Փաշայի, Մանասթըրի, Շումէնի հիւանդանոցներուն։ 1856ին կը վերադառնայ Պոլիս եւ կը նուիրուի ազգային բեղուն գործունէութեան մը, անդամ Ուսումն. Խորհուրդին, ատենապետ Ազգ. Ժողովին, անդամ հողաբարձութեան Ե-տիզուլէի հիւանդանոցին։ Ցանկարծամահ կ'ըլլայ 5 հոկտեմբեր 1868ին, երբ 42 տարեկան էր։

Իրմէ կը մնայ շատ հետաքրքրական գիրք մը, իր տպաւորութիւնները Հայկական Նահանգներէն եւ Միջագետքէն, ուր գացած էր իբրեւ քննիչ, 1847ին, Աղտիէլ - Մէճիտի հրահանգով։ Այս գիրքը տպուած է Արմաշի տպարանին մէջ։ Ֆէրուխանի այս գիրքը շատ կարեւոր է՝ հասկնալու համար Հայոց թիւր, վիճակը, կրթական եւ եկեղեցական գործը հայկական նահանգներուն մէջ, 1847ին, մօտաւորապէս մէկ դար առաջ։

ՃՇԳՐՈՒՄ —— Էգօի «Քեսի» խումբը կը խնդրէ մեզմէ ճշդել թէ իր հանդէսին առթիւ դաւաղիրները հեռաձայնով յուր տուած են միայն սրճարանատիրոջ, եւ ոչ թէ ատենապետութեան, ինչպէս գրած էր մեր թղթակիցը։

ՄԱՄՈՒԼ

ՐԱՖՖԻԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

— o —

«Պայքար», Ամերիկայի Ռամկավարներուն օրկանը, այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ գոհունակութիւն յայտնելով Փարիզի ձեռնարկին առթիւ, կը բացատրէ.

— «Եթէ նկատի առնենք քաղաքական մտածումը որ կը տիրէ իր երկերուն մէջ, պիտի տեսնենք որ, մաքուր եւ իմաստուն, նոյնիսկ խորամանկ ու խոհական ազգայնականութեան մը ձգտումով տոգորուած էր Րաֆֆի։ Եւ երբ իր բոլոր գործերուն մէջ անիկա գետեղեց բաբախող սրտէն բխող ազատութեան հզօր բղձանքն՝ որպէսզի հայ ազգը միանգամ ընդ միշտ փրկուի գերութենէ, Րաֆֆի երբեք չը քաջալերեց այն անհեռատես արկածախնդրութիւնը որ խոհականութենէ եւ իրատեսութենէ զուրկ է։ Իր «Խենթ»ը եւ «Խաչագողի յիշատակարան» ... «Դաւիթ Բէկը», «Սամուէլը» ցոյց կուտան՝ որ Րաֆֆի հին պատմութեան մէջ ալ ճշմարտութիւններ փնտռած է, բայց հայկական կեանքի թէ հայ նկարագրին ու հոգեբանութեան մէջ, հետեւաբար, սխալ է զայն կարծել ցանկատեսութեամբ առլի անխորհուրդ գաղափարապաշտ մը։ Րաֆֆիի ազատագրական եւ ազգայնական վերածնութեան ներշնչումները քաղաքական դաւանանքի մը փոխող յեղափոխական կազմակերպութեանց պարտականութիւնն էր անոր ազատագրական հիմնական մտածումը հաշտեցնել հայ կեանքի ընկերային եւ քաղաքական պայմաններուն հետ, առանց երեւակայելու կամ երազելու որ իրենք եւս կարող պիտի ըլլային դառնալ «Կարօներ» եւ «Ֆարհատներ»։

Անգլիացիք ալ նոյն բախտին գոյ ... կը պատկանի։ Ֆրանսական մեծ յեղափոխութեան մարդկայնական եւ ազատագրական հզօր գաղափարները, այդ շրջանին, Վիքթոր Հիւկոյի եւ Լամարթինի նման մեծ հոգիներու բացմակի շունչով տարածուած էին աշխարհի ամէն կողմը վսեմ երազներով եւ աքանչելի տեսիլներով ցիւթուած դրագէտներու մէջ։ Րաֆֆի ալ զուեցաւ այս մարդկայնական գաղափարներէն, ինչպէս ազդուած էր Թոլսթոյ։ Մարդկայնական առաքելութիւններու երկու գլխաւոր քարոզութիւններն էին ազատութիւն եւ արդարութիւն, մանաւանդ՝ բանտը, չլլան, կախաղանն...

RAGNHILD (Schünen von Waldheim)

եւ

ԶՕՐ - ԹՈՐԳՈՒՄ

(Ամուսնացած)

Հռոմ, 1937 մայիս 27

...ու մահը դիմագրաւող ըմբոստութիւնը, որ յօժար է պատրաստ մարտիրոսութեան։

Առանց Րաֆֆիի գիւթական ազդեցութեան, կարելի չէ երեւակայել տասնեւիններորդ դարու հայկական վերածնունդ ու ազատագրական շարժում։ Սակայն Րաֆֆի ժողովուրդի մը դատին առաքեալը եւ ախոյեանը դարձաւ՝ ինչպէս Վիքթոր Հիւկօ մարդկութեան՝ կամ Թոլսթոյ քրիստոնէական բարոյականի առաքեալը դարձած էր, արուեստը չզոհելով։ Այս մեծ վիպասաններուն նման՝ Րաֆֆի գերադանցօրէն արուեստագէտ մնաց՝ իր նկարչական, գունագեղ եւ խանդավառ ոճով։ Իր պատմական գաղափարութիւնները, երկարապատում տեսութիւնները եւ վերլուծումները, այսօր կրնան անհամբեր ընթերցողն յոգնեցնել, ինչպէս կ'ընեն Հիւկոյի վերլուծումները «Նօթրը տամ տը Փարիզ»ի մէջ, — բայց անոնք շատ քիչ բան կը պակսեցնեն վիպասանին արուեստագէտի արժէքէն։ Րաֆֆի բանաստեղծի արուեստ ունէր եւ կենսախայտ յուզումներով առլեցուն կեանք մը ստեղծել, ամէնէն ազնուական եւ երեւակայութեան շրջանէն տեսիլներէն կազմելով գաղափարական գեղեցկութիւն մը։

Հայկական կեանքի խոր եւ յուզող տրամախ հերոսային տպաւորներով կը ցոլանայ «Դաւիթ Բէկ»ի, «Սամուէլ»ի, «Կայծեր»ու, «Խենթ»ի էջերէն։ Քառորդ դար, կէս դար, դարեր վերջ, երբ թերեւս բոլորովին փոխուած պիտի ըլլան մարդոց ընկերային տեսակէտները եւ քաղաքական ըմբռնումները, հայ սերունդներ պիտի կարդան Րաֆֆին, որովհետեւ տպրող ումեղ արուեստով մը նկարած է հայկական կեանքի իրական պատկերը եւ անոր հոգեբանական ճշմարտութիւնները, ազգային երազներն ու խոլականները, զանոնք արտայայտելով առհունի, կուռ, վճիտ, շնորհալի եւ անուշ լեզուով մը։ Անիկա իր գործին մէջ դրած է խոր, յորդող յուզում եւ իր մեծ սրտին ամբողջ բոցերը, մրրուտ եւ ցաւատանջ զգայութիւնը։ Րաֆֆիի այս գործը պիտի ապրի՝ իբրեւ հայ ազգին ապրած վերածնութեան կեանքին ճշմարիտ արտայայտութիւնը»։

ՏԻՏՂԱ

Ցակոբիկ, նոր լեզու եղած, իր կուրած մօտիկը ներկայացնելով մը քրոջ, ըսաւ.

— Կեցցէ՛ մատիտս։

Նշան է թէ Ցակոբիկ պիտի գիտապանցէ մեր նոր գրողները։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (785)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—●—

Լեւոնը ժամանակ չունէր եւս դառնալու։ Փողոցի երկու կողմերն ալ շարքով տներ էին։ Անկիւնի առնը մեծ յարկի խեղճ տնակ մըն էր, հողէ մարդահասակէ բարձր տանիքով։ Առջանակը տասմներով խռած՝ վարժ մարդիկի արդարութեամբ տանիքի եզրէն կախուած՝ Ջրայինդ թեւերու արտակարգ ուժով իրանը մինչեւ կէս մէջքը վեր բարձրացուց եւ անշարժ երկնցաւ տանիքի վրայ։

Տէվրիշէն քանի մը բոպէ կանգ առաւ անկիւնի մօտ եւ հանդարտ քալուածքով մը հեռացաւ։

Կէս ժամուան ընթացքին երկու անվերջ ...ին հանդիպելու պարագան Լեւոնին Աշօրէն մտածել տուաւ։ Պարզ էր, որ կառավարութիւնը Այգեստանի հայկական մասը զինուորական խիստ հսկողութեան տակ առած էր։ Բարեբախտաբար, երբ կառավարութիւնը փողոցները կը հսկէր, Այգեստանի ընդարձակ այգիները ազատ կը մնային։ Լեւոնը որոշեց այլեւս խուսափիլ փողոցներէն, այգիներով երթալ, մանաւանդ որ քաջածանօթ էր անոնց ծակ ու ծուկին։ Շատ չատ, երբեմն միայն այգիէ մը փողոց դուրս պիտի գար՝ ուրիշ այգի մը մտնելու համար։

Բոլորովին ապահովուած, որ տէվրիշէն հեռացած է, վար ցատկեց տանիքէն, վազելով անցաւ Ջաղլի փողոցով դէպի վար. Աջ կողմի վրայ այգիի մը փայտէ փականքը քաշեց, ընդարձակ այգի մը մտաւ, դուռը ետեւէն գոցելով։ Հին օրերուն այդ այգիով շատ անգամներ անցած էր։ Սեփական տանը մէջ եղողի մը նման, վստահութեամբ սատած առուի թումբի վրայէն սկսաւ քալել։ Գիտէր թէ ուր կերթար։ Մտերիմ ջերմութիւն մը զգաց հոգիին մէջ ու կոկծողին ցաւ մը՝ վերյիշելով անցեալ օրերը, երբ ընկերներով միասին կ'անցնէր այդ տեղերէն։ Իսկ հիմա՞... ո՞ւր էին իր անձնուէր ընկերները։ Ո՞ւր էր Վահէն, Գարեգինը, ո՞ւր Նայծակը, սեւ գառուղ մազերով այն կորովի երիտասարդը, որ դեռ քանի մը օր առաջ բռնուած էր Այգեստանի մէջ...

Շարքով տնկուած քարափներու սառուերներով պաշտպանուած՝ Լեւոնը այգիէ այգի անցնելով հասաւ բարձր պատերով շրջապատուած այգի մը։ Սողալով անցաւ այգիի ջրի գոմէն։ Այգիի երկու կողմերը կը բարձրանային կերոններու նման անկուած բարտիի կրկնակ շարքերը։ Այգիի վարի ծայրը կ'երեւէր ընդարձակ տուն մը։ Վահանի տունն էր այդ։ Լեւոնը մօտեցաւ տան այգիի դրանը, ու փորձեց հրելով բանալ. Դուռը ներսէն պինդ գոցուած էր։

Բակի պատերը բարձր էին, մագլցելով բարձրանալը անկարելի։ Լեւոնը կանգնելով ափ մը ձիւն վերցուց եւ նետեց պատուհանի ապակիներուն։ Քիչ անցած՝ պատուհանը կամաց մը բացուեցաւ ու նախ՝ կանացի ու ապա՝ տղամարդու գլուխ մը կախուեցան պատուհանէն դուրս.

— Էդ վո՞վ է,— լսուեցաւ անհամարձակ կանացի ձայն մը։

- Ես եմ, Լեւոնը, Վահան, շուտ դուռը բաց...

Ո՞վ ես,— այս անգամ առնական ձայն մը լսուեցաւ վերէն, որ կ'երեւի կամ լաւ չէր լսած Լեւոնի խօսքերը եւ կամ վստահ չէր լսածին։

— Ես եմ, Լեւոնը։

Զոյգ գլուխները անմիջապէս ներս քաշուեցան, պատուհանը գոցուեցաւ։ Լեւոնը անհամբեր սպասեց դրան բացուելուն։ Ահա, հիմա բակի մէջ կը լսուին ոտքի ձայներ, դրան սողնակը կը շարժի, ու Վահանը գրկաբաց կ'ընդունի զինք։ Անցաւ հինգ բոպէ, տասը բոպէ։

Տունը խաղաղ էր ու անձայն՝ որպէսպատուցէ փողոցի երկարութեամբ ամայի ճամբու վրայ ինկած աւերակ մը։ Լեւոնի սիրտը կսկծալով մըկտաց։ Հին, լաւ ընկերը երեւս կը դարձնէր, չէր ուզեր ապաստան տալ երեկուան գաղափարակից ընկերոջը։ Լեւոնը գլուխը կախ, անդամալոյծի նման չէր կրնար տեղէն շարժիլ։ Կէս ժամէ աւելի մնաց դրան առջեւ, որ չէր բացուեր, որ պիտի չբացուէր այլեւս։

Վերջապէս Լեւոնը ինքզինք թափահարելով, կարծես կուզմար երազէ մը արթննալու համար, դանդաղօրէն հեռացաւ ու նորէն ջրի դռնէն սողալով անցաւ յաջորդ այգին։ Մէջքը տուած բարտիի մը բունին՝ նստաւ, առանց զգալու սարսափելի ցուրտը, որ մինչեւ ոսկորները թափանցած էր։ Այդ բոպէին Լեւոնը հազիւ թէ կը մտածէր իր վտանգաւոր կացութեան մասին. զինք սաստիկ ընկճողը Վահաններու հոգեփոխութիւնն էր, այն համատարած բարոյալքումը, որ նոյնիսկ ազդած էր Վահանի նման վստահելի ընկերոջ վրայ։

Երկար նստած մնաց Լեւոնը, անկարողանալու տեղէն շարժելու։ Երբ բարձրացաւ տեղէն, կէս գիշերը վաղուց անցած էր։ Անցաւ յաջորդ այգին, որ Ազնաւուրի փողոցի վրայ կը գտնուէր։ Լեւոնը մօտեցաւ այգին փողոցէն զատող պատին, բարձրացաւ վրան, եւ ուշադրութեամբ հայեացքը տենալու այդ տներէն եւ ոչ մէկուն։

Փողոցը ամայի էր։ Ցատկեց վար, յանկէն կտրեց փողոցը ու բարձրանալով հակառակ կողմի պատին վրայ՝ ինքզինք նետեց այգիի մը մէջ։

Այգեստանի բոլոր թաղամասերու նման, այդ շրջանն ալ, ուր կը գտնուէր Լեւոնը, բազմաթիւ այգիներով խճողուած ընդարձակ տարածութիւն մըն էր, միայն փողոցներու կողմէն եզերուած տներով։ Ընդհանրապէս, Այգեստանի տները նկարի մը շրջանակին նման կը շրջափակէին լայնածաւալ այգիները, որոնք իրարմէ զատուած էին հողէ պատերով։ Այնպէս որ, մէկը կրնար Այգեստանի մէկ ծայրէն միւսը երթալ՝ այգիէ այգի անցնելով հազիւ երկու երեք փողոց յանկէն կտրելու ստիպուած։

Այգեստանի այս բացառիկ կազմութիւնը, տասնեակ տարիներէ ի վեր, գլխաւոր ազդակը դարձած էր յեղափոխական գործունէութեան, հեշտացնելով անոնց կեդրոնացումը Այգեստանի մէջ, հակառակ կառավարութեան ձեռք առած բոլոր միջոցներուն։

Այդ շրջանին մէջ բազմաթիւ տեղեր կային՝ Լեւոնին ծանօթ։ Շատ անգամ իր ընկերներով հիւրնասիրուած էր այդ բնականիքներու մօտ. նեղ օրերուն՝ անոնց տները ապաստանած։ Վահանի անկարեկիր ընդունելութենէն վերջ, Լեւոնը սիրտ չէր ըներ մօտենալու այդ տներէն եւ ոչ մէկուն։

Ծանր ծանր կը քալէր, երբեմն կանգ առնելով բարտիի մը բունին մօտ, կամ կրթնելով պատի մը։ Հոգին փոթորկած էր։

Կը մտածէր ժողովուրդի հոգեկան լքումի մասին։ Այդ բարոյալքումը, ինչպէս կ'երեւէր, համատարած բնաւորութիւն մը ստացեր էր։ Մօտեցեր էր ջրի դրան մը, որ երկու պատկից այգիներ իրարու միացնելու համար կը բացուի, կուզած կ'ուզէր անցնիլ ջրի դռնով, երբ յիշեց, որ այդ տեղին մօտ կը գտնուէր Կեդրոնականի բարձր վարժարանի աշակերտներէն Զաւէնի տունը։

Լեւոնը ետ դարձաւ, մօտեցաւ այգիի ծայրը գտնուող տան բակի դրանը։ Դուռը թխկացուց, մէկ անգամ երկու անգամ։ Թէկուզ ոչինչ կը տեսնէր, ոչինչ կը լսէր, բայց զարմանալի զգայնութեամբ՝ կը զգար, երբ տան մը ներսը քունը կը խանգարէր, երբ տան մէջ քնած կեանքը շարժում կը ստանայ։

Բակի մէջ թեթեւ տանձայն մը լսուեցաւ։

— Էն վո՞վ է,— դրան ետեւէն լսուեցաւ տարէց կնոջ մը լալկան ձայնը.

— Բաց, մայրէ, Զաւէնը կ'ուզեմ տեսնել։

— Զաւէ՞նը, քոռանամ ես... էս երեք շաբաթ կ'եղնի պալէս մարուան է... դուն վո՞վ ես...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

թեան նախագահին, իբրեւ պատասխան.— «Յունաստանի բանակին, նաւատորմին եւ օդատորմիղին ներկայացուցիչները, որոնք ներկայ են մեր ճաշին, իրենց անհուն ուրախութիւնն ու խանդավառութիւնը կը յայտնեն Թուրքիոյ նախագահին խօսքերուն առթիւ»։

Թուրքիոյ վարչապետը եւ հետեւորդները յետոյ մեկնեցան։ Շոգենաւին մէջ ալքերթ մաղթելու գացած էին բոլոր այն անձնաւորութիւնները որոնք զինքը դիմաւորած էին Աթէնքի կայարանը հասած ատեն։

Տորիոյի պաշտօնանկութիւնը

Ներքին նախարարը պաշտօնանկ հռչակեց Սէն Տընիի քաղաքապետը, Տորիօ, որուն գործառնութեանց մասին քննութիւն բացուած էր անցեալ դեկտեմբերին։ Պաշտօնանկութիւնը հաղորդուեցաւ Սէնի նահանգապետին միջոցաւ։ Ներքին նախարարութեան մէջ կ՚ըսեն թէ այս պաշտօնանկութիւնը որ եւ է քաղաքական հանգամանք չունի, այլ հետեւանք է հետեւեալ վարչական պատճառներուն.— 1. Անկանոն աճուրդ ածուխի եւ ելեկտրական լամբարներու.— 2. Ապրանքներ յանձնուած են որոնք չեն համապատասխաներ ոչ տետրակներու մէջ արձանագրուած տեսակին, ոչ ալ վճարուած քանակին։ Այս առթիւ կատարուած քննութեան թղթածրարը հաղորդուած էր Տորիոյի, բայց բացատրութիւնները բաւարար չեն համարուած. Ներքին նախարարին վճիռը անվերաքննելի է։ Տորիօ չի կրնար քաղաքապետ ընտրուիլ մէկ տարիէն առաջ եւ արդէն փոխանորդ մը նշանակուած է։

Տորիօ լսելով իր պաշտօնանկութիւնը, յայտարարեց թէ եղածը քաղաքական պայքար մըն է։ «Ես երբեք չեմ խուսափած ո եւ է մէկուն հետ կռուելէ, եւ կ՚ընդունիմ պայքարը»։

Ինչպէս կը յիշուի, Տորիօ թունդ համայնավար էր երբեմն եւ վարած է բազմաթիւ պատասխանատու պաշտօններ, բայց վտարուեցաւ, մերժած ըլլալով հլու հնազանդութեամբ համակերպիլ Մոսկուայի հրամաններուն։ Այժմ նախագահն է Ֆրանսայի Ժողովրդական Կուսակցութեան եւ երկուշաբթի օրէն մէջ կը վարէ «Լա Լիպէռթէ» օրաթերթը, բուռն պայքար մղելով ժողովրդական ճակատին եւ համայնավարութեան դէմ, յանուն «Ազատութեան Ճակատին»։ Դեռ լեզու չէ գտած դոց. Տը լա Ռօքի հետ, թէեւ երկուքն ալ նոյն պայքարը կը մղեն։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ խնամակալ իշխանը Լոնտոնէն Փարիզ հասնելով, առջի օր ճաշի հրաւիրուեցաւ Էլիզէի պալատին մէջ։ Այցելութիւնը քաղաքական հանգամանք չունի, եւ սակայն պիտի ծառայէ սերտացնելու երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները։ Անշուշտ խօսակցութիւններ պիտի կատարուին օրուան հարցերու մասին։

Գ. ՊՈԼՏՈՒԻՆ, Անգլիոյ վարչապետը, չորեքշաբթի օր նախագահեց նախարարական վերջին ժողովին։ Նախորդ օրը Թագաւորը ճաշի դնաց վարչապետարան, բան մը որ առաջին անգամ տեղի կ՚ունենայ 26 տարիէ ի վեր։ Այսօր, ուրբաթ, վարչապետը վերջնապէս հրաժարելով, պիտի կոչուի լորտ Պօյտուլին Պիւտլի։

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԲԵԼԺԻՔԻ մէջ հաստատուած չորս մասնաշէնքերուն ուսանողք, հագնելիք, գործիքներ եւն. հասցնելու համար, մայիս 26ին 23 հոգի ձամբայ ելան երեք խարհրդային օդանաւերով. Օդանաւերէն երկուքը ցամաք իջան, բայց երրորդէն լուր չկայ տակաւին։

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺՆԵՐԸ անդադար կ՚աճին Եթովպիոյ մէջ։ Պատերազմէն առաջ միայն 200 օթօ կը գտնուէր Ատիս - Ապէպայի մէջ, այժմ կը հաշուեն 8700, որոնց 6900 բեռնակառք։

ՍՊԱՆԻՈՅ ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ Ֆրանսական օդանաւ մը վար առին, հետապնդելով ութ օդանաւերու միջոցաւ. Երեք հոգի վիրաւորուեցան։ Ֆրանսական օդանաւը կ՚երթեւեկէր Պայոնէն Պիլպաօ, ծովային հաղորդակցութեանց խումբէն ի վեր։ Ապստամբները նոր յարձակողականի մը կը պատրաստուին Պիլպաոյի դէմ

ՊԱՂՏԱՏԷՆ կը հեռագրեն թէ նախիին սպայ մը սպաննեց պետական կալուածներու ընդհ. վերատեսուչը, Ապտուլ Գատէր Սինատի

ԱԼՊԱՆԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը կը տեղեկացնէ թէ ապստամբներուն հրամանատարը, Էթհէմ Թօթօ, երբեմն ներքին նախարար, սպաննուեցաւ բարմանուելու գիւղի մը մէջ։ Հետադիրը կ՚ըսէ թէ Թօթօ քաջաբար կռուեցաւ, մինչեւ որ գնդակ մը ծակեց սիրտը։ Ուրիշ մըն ալ սպաննուեցաւ, իսկ միւսները անձնատուր եղան։

Դասախօսութիւն

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին երրորդ դասախօսութիւնը
30 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին,
8 rue Bossuet, փարիզ. Բարեգործականի ցան մէջ։
Կը դասախօսէ ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ
Նիւթ՝ Հայ կնոջ դերը ընկերութեան մէջ։
Մուտք 3 ֆր. (աշակերտ եւ խմբերգչին միայն)

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան Տէսինի Մասնաճիւղին կողմէ
29 Մայիս շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, Հ. Յ. Դ. ցան սրահին մէջ։
Կը խօսի ԳՆԴ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ
(Նախագահ Հայ կամ. եւ Մարտիկներու միութեան)
ՆԻՒԹ՝ Ֆրանսայի մէջ Հայերու զինուորագրութեան եւ օրուան քաղաքական հարցերու շուրջ։
Ներկայ կ՚ըլլան Տէսինի Les Médaillés Militaires 717րդ Sectionի անդամները
Մուտք 1 ֆրանք։

Հրապարակային հանդէս Վիէնի մէջ

Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան մասնաճիւղի եւ Վասպուրականցիներու կողմէ կազմակերպուած է մեծ հանդէս մը՝ նուիրուած Վասպուրականի հերոսամարտի տարեդարձին, եւ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու մասնաճիւղի բացումին։

Հանդէսը տեղի կ՚ունենայ 30 մայիս, կիրակի ժամը 2.30ին, Թ. Ա. կուսակցութեան սրահին մէջ։

Կը խօսի Գնդ. Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին։

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Կրօնական ժողովոյ որոշմամբ եւ ժողովուրդին ընդհ. փափաքին ընդառաջ երթալով, հոգաբարձութիւնս որոշած է 3 յունիս, հինգշաբթի օր հանդիսաւոր յատուկ պատարագ մատուցանել տալ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ, այդ՝ առթիւ Ս. Հաղորդութիւն պիտի մատակարարուի միայն եւ միայն հայ ժառանգներու եւ պզտիկներու, ինչպէս կատարուեցաւ անցեալ տարի՝ երբ Ս. Զատկի հաղորդութիւն։

Կը հրաւիրուին բոլոր հայ հաւատացեալ ծնողքները նկատի ունենալով վերոյիշեալ թուականը եւ իրենց զաւակները առաջնորդել եկեղեցի, մաքուր հագուած եւ ծոմ պահած։

Պատարագը կը սկսի ժամը 10ին։

Փարիզ

ՊԱՆԵՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 28 մայիս, ուրբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Թոստոմ ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 28 մայիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Եաթիրկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse. Մարսէյլ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) ընկեր Վարօ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը 30 մայիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍԷՆԹ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 30 մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Դուրեան գրադարանը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ՝ կը խնդրուի Թալօտիէի ընկերներէն ներկայ գտնուիլ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

29 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ
ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, **21 Rue Cadet**
Մեթրօ **Cadet**

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **Ռ. ԽՈՍՏԻՍԵԱՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ, **CHARLES PIVERT**
ԸՆԴՀ. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ ՍԷՆԻ ԵՐՋԱՆԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ,
ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ **BENOIST D'AZY** (ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉԸ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԳԷՈՆԻ) ԵՒ ԶՕՐԱՎԱՐ **BREMOND**
ՆԵՐԿԱՅ Կ'ԸԼԼԱՅ **M. DELAHOCHE**
(Նախագահ Ֆրանսացի Նախկին Ռազմիկներու Միութեան)

Ներկայ պիտի ըլլան ֆրանսացի եւ օտար ծանօթ անձնաւորութիւններ։
Ուղերձներ Հայ Միութիւններու կողմէ։
Գեղարուեստական բաժին՝ կ'երգեն Տիկ. Ա. ԳԷՈՐԳԵԱՆ - ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ եւ Գ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ։ Դաշնակով կ'ընկերակցին ՕՐ. Ա. ԹԱԻՄԱՆԵԱՆ եւ Տիկ. Լ. ԵԱԶԸՃԵԱՆ։
Կ'արտասանեն՝ ՕՐ. ՌՈՆՃԻԼԵԱՆ (ֆրանսերէն), ՊԵՐՃ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ
Կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ–ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը
ղեկավարութեամբ Գ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի։
Եւրոպական պարեր՝ կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ։
ՃԱԶ, ԹՕՄՊՕԼԱ, ԳԻՒՖԷ։
Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Հայ Արծիներու սկաուտները։
Մուտք 5 ֆր.։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

29 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ
ՊՐԷՈՒԱՆ, ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
146 Ave. des Chartreux, Marseille

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի
Մասնակցութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Հ. Մ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտական կազմի, Հայ Արծիներու, Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Հ. Կ. Խաչի, Զ.Ո. Մ.ի, Լսարանական Միութեան, Զարթնող Երիտասարդաց Միութեան, Վասպուրականի, Տարօն Տուրուբերան Նահանգ Հայր. Միութեան, Բարձր Հայքի. Սալնոյ Ձորի Կարճեան գաւառի, Բոպերդի, Քղիի, Եզնգիի Յառաջդիմասէր Միութեան, Ուրֆայի, Երզնկայի. Ամասիոյ եւ Մարզուանի շրջակայքի Վեր. Հայր. Միութեան, Զարաանձագի Երիտ. Միութեան եւ ուրիշ շատ մը ազգային կազմակերպութիւններու։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **ԸՆԿ. Հ. ՄԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻ **ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն ՕՐ. ՄԱՌԻ ՍԻՄՈՆԵԱՆ (մեներգ), ՕՐ. ՌՕԶԱ ԹՈՒՂԼԱՃԵԱՆ (արտասանութիւն), Գ. ՀԱՅԿ ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ (նուագ)
Կը ներկայացուի «ԱՅ ՔԵԶ ՄԻՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ» զաւեշտ
Ղեկավարութեամբ Տէր եւ Տիկ. ՂԱԶԱՐԵԱՆներու։ Կը մասնակցին՝ Գ.Գ. Վ. Տէր Վարդանեան, Արէլեան Թատերախումբէն Գ. Գ. Վ. Քէչէճեան եւ Փ. Ասատուրեան։
ՆՈՒԱԳ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Պ. Ս. ՄՈՒՇԿԱՄՊԱՐԵԱՆԻ
ԿԷՍ ԳԻՇԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐ
Կը նուագէ ՄԱԹԷի նուագախումբը
Նախկերու համար մուտք՝ 3 ֆր.

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՅԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտտօի Վառմեան ենթակոմիտէի
30 մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Գար Էօ Թէրնասիօնալի մէջ։
ԿԸ ԽՕՍԻ **ԸՆԿ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ**
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԱՎԻՆԵՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Հ. Դ. Ավինյոնի Մուրատ խումբի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի, 30 մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Գրուա Վէրթ Փիժինէրի վերնայարկի սրահին մէջ։ Կը խօսի ընկ. Հ. ՄԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ։

Գեղարուեստական բաժին։ Մուտքը ազատ է։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ, ՅՈՒՆԻՍ 5ԻՆ
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ, ՅՈՒՆԻՍ 5ԻՆ
ՍԷՆԹ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ. ՅՈՒՆԻՍ 6ԻՆ
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ, ՅՈՒՆԻՍ 13ԻՆ

ԵՐԵՔ ՄԵՆԵՐԳ դաշնակի ընկերակցութեամբ
1.— ՄԻՄԱՌՆԻԿ 2.— ԳԱՐՈՒՆ 3.— ՄՐՄՈՒՆՋՆԵՐ
Երաժշտութիւն՝ Ա. Գ. ՄԵՍՈՒՄԵՆՑԻ (Մելքոնեան)
Գին՝ (փոստի ծախքով) 15 ֆր. 50
Ստանալու համար դիմել՝ A. K. Melkonian, Restaurant Burdiga., 66 rue du Pas St. Georges, Bordeaux (Gironde), եւ Librairie H Samuel 51 rue Mr. le Prince, Paris.

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները 30 մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2 ուկէսին, Պրասըրի տը Լ'Էթուալի վերնասրահին մէջ (1, Քուռ Կամպէթթա) Փլաս Տիւփոնի մօտ։

Օրակարգ.— Զեկոյց նիւթական եւ բարոյական. Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի տօնակատարութեան հարց. Կրթական խնդիրներ. Դպրոցական ամավերջի հանդէս եւ ընթացիկ հարցեր.

×

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 28 մայիս, ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին իր ակումբին մէջ։

×

Ֆր. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները այս կիրակի, 30 մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին. 181, Քուռ Լաֆայէթի դըբրոցարանին սրահը։ Կը խնդրուի անդամուհիներէն ներկայանալ անդամատետրերով.

Օրակարգ.— Շրջաբերականի ընթերցում, դաշտահանդէսի խնդիր, ընթացիկ հարցեր։

Տիգրանակերտի եւ շրջանի Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 3ին, Falschի ճաշարանը, 50, Rue de Cléry, մեթրօ Սանթիէ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Պէշիկթաշլեան սրահի տնօրինութեան որ 50 Ֆրանք զեղչով սրահը տրեց իր սրահը փետրուար 21ի հանդէսին։

Le Gérant: H STEPHAN
Imprimerie A. DER AGOPIAN
17. Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R C Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 29 ՄԱՅԻՍ SAMEDI 29 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3133

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԲԱՐՔԵՐ

Շատերուն զարմանք, ուրիշներու հիացում պատճառեցին Անգլիոյ վեհապետին թագադրութեան ծիսակատարութիւնները, այնքան միջնադարեան, նոյն իսկ ժամանակավրէպ սովորութիւններով:

Ընթերցողները կը յիշեն թէ հինգ–տասը «ընդհանուր փորձեր» կատարուեցան, արքայական պալատէն մինչեւ Ուէսթմինսթըրի Աբբայարանը, սորվելու համար յետին մանրամասնութեանց երթեւեկութիւնը:

Թագադրութեան կազմակերպիչները աչքէ անցուցին, փորձեցին, նորէն քննեցին ամէն կարծադրութիւն,— ինչպէս կառք պիտի նստին Թագաւորն ու Թագուհին, ինչպէս պիտի բարեւեն, ինչպէս Աբբայարան պիտի մտնեն, հետեւորդներէն ո՛վ ուր պիտի նստի, երգեցողութիւնները, երդումը, օծումը ինչպէս պիտի կատարուին եւն.:

Բուն արարողութեան մասին գաղափար մը տալու համար, պիտի թելադրէինք յիշել մեր կաթողիկոսական օծումները,— անշուշտ պահելով բոլոր համեմատութիւնները:

Բանգէտներ կը հարցնեն,— բրիտանական ժողովուրդը ի՞նչպէս կառչած կը մնայ այս միջնադարեան աւանդութեանց, Եւրոպայի արեւին վրայ: Այդ երկիրը չէ՞ր որ աշխատաւորական կառավարութիւն հաստատեց դեռ 1924ին, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, որ աշխարհի ամէնէն ազատամիտ սահմանադրութիւնն ունի, եւ իր արհեստակցական կազմակերպութիւններով շատ անգամ խարունկ յեղաշրջումներ, անարիւն յեղափոխութիւններ կատարած է քան հանրապետական կամ ժողովրդավար կոչուած երկիրներ ... Այս բոլորին ի՞նչպէս հանդուրժեցին Անգլիոյ ընկերվարականներն ու միւս ձախակողմեան հոսանքները:

Կարելի է անվերջ շարունակել այս «ինչպէ՞ս»ները եւ «ինչու»ները, որոնց լրիւ պատասխանը շատ հեռուները պիտի տանէր մեզ:

Ինչպէս նախընթաց թագադրութեանց առթիւ, այս անգամ ալ, անգլիացի նկարագրութիւններու ժխորին մէջ, լուրջ թղթակիցներ եւ հրապարակագիրներ պարզ սեպեցին վերլուծել այս հազար–ամեայ ծիսակատարութեան պատմական եւ հոգեբանական խմորը: Բացատրեցին թէ այդ բոլորը իրենց հնութեամբ, շքեղութեամբ եւ այլաբանական բծախնդրութեամբ կը կազմեն գեղագոյն խորհուրդը բրիտանական միութեան:

Արդ, պէտք չէ մոռնալ որ Մեծն Բրիտանիան ամէն բանէ առաջ բարեշրջումի վառարանն է,— հայրենիքը՝ Տարուինի եւ անոր հիմնած վարդապետութեան

Եւ ահա թէ ինչ կը տեսնենք, թագադրութեան խրախճանքներէն անմիջապէս վերջը:

Անգլիոյ աշխատաւորականներու համագումարին մէջ, ամբոխներ առաջ թելադրուեցաւ գիրք բանել թագադրութեան դէմ ... Նախագահը բացատրեց այդպիսի քայլի մը անպատշաճութիւնն ու ձախաւերութիւնը, եւ առաջարկը մերժուեցաւ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ:

Հիմա որ տօները վերջացած են, նոյն հոսանքը օրինական բոլոր միջոցները կը փորձէ, գոնէ կարգ մը բարեփոխումներ հաստատելու համար այդ հնադարեան աւանդութեանց եւ արքունիքի հախուռթեանց մէջ:

Այսպէս, երկուշաբթի օր, երբ Երեսփ. Ժողովը կը քննէր Թագաւորին եւ արքայական ընտանիքին անձնական ծախսերի խնդիրը, ելմտական նախարարը երկու բառով յայտնեց թէ օրինագիծը կը տրամադրէ տարեկան 400.000 ոսկի, եւ թէ 6000 ոսկի պիտի յատկացուի իշխանուհի Էլիզապէթի (գահաժառանգ), մինչեւ որ չափահաս ըլլայ:

Այս յայտարարութեան վրայ, աշխատաւորական խմբակցութեան առաջնորդը ակզբունքի խնդիր մը դրաւ: Ցայտարարեց թէ իր կուսակցութիւնը չուզեր կրճատել այդ գումարը եւ ճնրագի ճոխ խնայողութեանց հարկադրել արքունիքը», բայց, անհրաժեշտ կը գտնէ որ ամէն տարի Երեսփ. Ժողովին ներկայացուի օրինագիծը:

—«Արդարեւ, մենք կը յուսանք թէ թագաւորը շատ երկար պիտի թագաւորէ, բայց մենք, աշխատաւորականներս, կը հաւատանք թէ միապետութիւնը պիտի կերպարանափոխուի: Մենք երբեք չենք ուզեր վարչաձեւի փոփոխութիւն. եւ պէտք չէ հանրապետական ընդդիմութիւն տեսնել մեր ընթացքին մէջ: Սակայն մենք բնկերային փոփոխութիւն մը կ'ուզենք. մենք այլ եւս չենք ուզեր որ ազգը դասակարգերու բաժնուի, թագաւորը դնելով բուրգին կատարը, ինչպէս մէկ դար առաջ: Այս վերջին տարիներու ընթացքին, մամուլին ինչպէս ձայնասփիւռներու մէջ, քիչ մը շատ աղմուկ հանեցին թագադրութեան շուրջը: Այս բանը լաւ չէ միապետին համար, իսկ վատառողջ է ժողովուրդին համար: Կարգ մը թերթեր անձնատուր եղան ամենագռեհիկ շողոմարարութեան: Ուրիշներ աւելի նրբին ստրկամտութիւն մը ցոյց տուին: Ամէն պարագայի մէջ, լաւ չէ այսպէս ծուռ գաղափար տալ գահուն կարեւորութեան մասին»:

Պահպանողականները լուռ չմնացին, անշուշտ: Օրինագիծին երկրորդ ընթերցումը կատարուած ատեն, հինգշաբթի օր, աշխատաւորականները նորէն յարձակողականի ձեռնարկեցին, այս անգամ քիչ մը աւելի բաց խօսելով: Դիտել տուին թէ 700,000 ոսկի ծախսուեցաւ թագադրութեան միջնադարեան շքեղանքին համար, ինչ որ լայն անջրպետ մը կը բանայ ժողովուրդին եւ թագաւորին միջեւ:

Ի հարկէ մերժուեցաւ իրենց բանաձեւը, 112ի դէմ 240 ձայնով,— բայց երեւոյթը խորապէս պերճիմաստ է:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ ՆՈՐԷ՞Ն ԿԸ ՁԱԽՈՂԻ

Ժընեւէն հասած վերջին տեղեկութիւնները յոռետեսութիւն կը մատնեն: Անգլիա եւ Ֆրանսա ջերմապէս կը փափաքին որ նոր Լոքառնօ մը կնքուի, հիներն տեղը բռնելու համար, բայց երկու նախարարական յայտարարութիւններ յոյս չեն ներշնչեր թէ մօտերս կարելի պիտի ըլլայ գլուխ հանել այդ ծրագիրը: Առաջինը Ֆրանսայի արտաքին նախարարին յայտարարութիւնն էր Ազգաժողովին առջեւ: Պ. Իվոն Տէլպոս ըսաւ թէ արեւմտեան Եւրոպայի ապահովութիւնը անքակտելի կերպով կապուած է արեւելեան Եւրոպայի ապահովութեան հետ: Երկրորդը Պելժիոյ արտաքին նախարարին այն յայտարարութիւնն էր թէ իր երկիրը հաւատարիմ կը մնայ Ազգաժողովի ուխտին եւ անոր պարտաւորութեանց: Արդ, այս երկու տեսակէտներն ալ կը հակասեն Հիթլէրի ցանկութեանց

Ահաւասիկ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին գլխաւոր միտքերը.— «Ֆրանսական կառավարութիւնը երբեք չի մոռնար այն կապերը որ կը միացնեն արեւմտեան շրջանի եւ Եւրոպայի ընդհ. ապահովութիւնը: Առաջինը չի կրնար ձեռք բերուիլ առանց երկրորդին»:

Պ. Լիթվինով, որ Հնդինակն է «անբաժանելի խաղաղութեան» տեսակէտին, համոզուածութեամբ, սակայն եւ անձնութեամբ կը լսէր այս խօսքերը:

Պ. Իտըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, գոհացաւ դիւանագիտական ճառով մը: Ըսաւ թէ իր կառավարութիւնը կը յուսայ որ Պելժիոյ հետ կատարուած բանակցութիւնները պիտի նպաստեն աւելի սերտ գործակցութեան մը բոլոր շահակիցներու միջեւ: Բայց, խոհեմօրէն զգուշացաւ ըսել թէ բրիտանական կառավարութիւնը արեւմտեան Եւրոպայի խաղաղութիւնը կապուած կը համարի՞ արեւելեան Եւրոպայի ապահովութեան հետ:

Ալէքսանտրէթի խնդիրը եւ Սուրիոյ պատուիրակին [illegible]

Սուրիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ երեսփոխանները ուժգնօրէն արտայայտուեցան Ալեքսանտրէթի հարցի մասին, չեչտելով Սուրիոյ գերիշխանութեան իրաւունքները, արարբերէնի հաստատումը իբրեւ պաշտօնական լեզու եւ խորհրդարանական միութիւնը: Արտաքին նախարարին զեկուցումէն վերջ, ժողովը միաձայնութեամբ հաւանութիւն յայտնեց որ վարչապետը մինչեւ երթայ, պաշտպանելու համար Սուրիոյ շահերը: Վարչապետ Ճէմիլ Մէրտամ եւ արտաքին նախարար Սատալլահ Ճապրի ճամբայ ելան դէպի Ժընեւ, այն յոյսով թէ Ազգաժողովը պիտի յետաձգուի, մինչեւ իրենց ժամանումը: Կ'ըսուի թէ սուրիական կառավարութիւնը միեւնոյն ատեն տրամադիր է ուղղակի բանակցութիւններ կատարելու Թուրքիոյ պատուիրակին հետ:

Միջադէպ մը Տորիոյի եւ ներքին նախարարին միջեւ

Սէն - Տընիի քաղաքապետին պաշտօնանկութեան խնդիրը կը շարունակէ յուզել հանրային կարծիքը: Ձախակողմեան մամուլը բնականաբար գոհ է, եւ «Իւմանիթէ» աւելի քան երբեք ուժգնութեամբ կը պահանջէ բանտարկել իրենց նախկին գործիչը: Իսկ աջակողմեան թերթերը պաշտօնանկութիւնը կը վերագրեն քաղաքական վրէժխնդրութեան.

Պ. Տորիօ, որ միեւնոյն ատեն երեսփոխան է, հրաժարեցաւ քաղաքապետական խորհուրդի անդամակցութենէն, իր թեկնածութիւնը դնելու համար յառաջիկայ ընտրութեանց մէջ: Եւ արդէն ձեռնարկած է բուռն պայքարի մը. Երէկ «Լա Լիպէրթէ»ի ճակատը, վեց սիւնակի վրայ գրած էր հետեւեալ պատգամը,— «Կը վերցնեմ ձեռնոցը»: Ուրեմն ասպարէզ կը կարդայ: Արդէն պետական խորհուրդին դիմած է: Տարակոյս չկայ թէ խնդիրը պիտի արծարծուի նաեւ Երեսփ. Ժողովին մէջ, բարեկամներու թէ թշնամիներու կողմէ:

Տորիոյի կուսակցութիւնը առջի օր բողոքի ժողով մը գումարեց Սէն Տընիի քաղաքապետական թատրոնին մէջ: Օրուան բանախօսն ալ ինքն էր եւ բացատրեց թէ իր պաշտօնանկութիւնը հետեւանք է քաղաքական թշնամութեան: Այդ միջոցին զուրսը խումբ մը ցուցարարներ «Էնթէրնասիոնալ»ը կը թնդացնէին, միեւնոյն ատեն պոռալով,— «Բանտարկեցէք Տորիօն»: Ոստիկանութիւնը չմիջամտել կարգած ըլլալով ցրուեց բազմութիւնը:

** Հինգշաբթի ժամը 4ին բուռն միջադէպ մը ծագեցաւ Տորիոյի եւ ներքին նախարար Պ. Տորմուայի միջեւ: Պաշտօնանկ քաղաքապետը սրահի մը մէջ կեցած էր, երբ նախարարը իրեն մօտենալով ձեռք երկարեց: Տորիօ մերժեց սեղմել ձեռքը, յայտարարելով.

— Ես սովորութիւն չունիմ ձեռք սեղմելու անոնց հետ որ անարդար եղած են ինծի հանդէպ:

Նախարարը.— Բայց ես անարդարութիւն չգործեցի քեզի հանդէպ եւ բարեկամական չէ քու բռնած ընթացքդ:

Տորիօ.— Կը պնդեմ, պարոն Նախարար, թէ դուք անարդար եղաք ինծի հանդէպ:

Պ. Տորմուա զարմացաւ որ Տորիօ եղակի չի խօսիր, ինչպէս սովորութիւն է երեսփոխաններուն համար: Տորիօ բացատրեց.

— Ես այլ եւս չեմ ուզեր եզակի խօսիլ ձեզի հետ: Մնաց որ, իբրեւ նախարար, ձեզի համար անպատուութիւն պիտի ըլլար խօսիլ մարդու մը հետ զոր կ'ամբաստանէք իբրեւ զօշաքաղ եւ գեղծարար:

Նախարարը (բողոքելով)— Ես երբեք չեմ ըսած թէ դուք գեղծարար մըն էք: Ես միայն հարկադրուեցայ հաստատել թէ թոյլ տուած էք կարգ մը զեղծումներ

Տորիօ.— Այդ արգելք չէ որ վեց ամիսէ ի վեր թոյլ տաք «Իւմանիթէ»ի մէջ ըսել թէ ես գող մըն եմ եւ պաշտօնանկ ընէք զիս, ինչպէս կը պահանջէին այդ լրագիրը եւ իր բարեկամները:

Վիճաբանութիւնը շարունակուեցաւ հետզհետէ աւելի տաքնալով. Տորիօ բողոքեց թէ նախարարը արգիլած է իր կուսակցութեան 150 ժողովները, խօսեցաւ Քլիշիի դէպքերուն եւն.–մասին: Նախարարը տեսնելով որ վիճաբանութիւնը անվերջ պիտի շարունակուի, ձգեց գնաց:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏԸԼԷ ԽԱՄԱ՞Ն, ՊԱՉԵԼ ՉԿԱՅ ...

Հայ ժողովրդական այս անուշ երգը ինկաւ միտքս, — նոյն իսկ սկսայ սուլելով զայն երգել,— երբ կարդացի թէ քարոյական հով մը կը փչէ ներկայիս սինեմաներուն մէջ, ուր որոշ պայքար մը կը մղուի գայթակղեցուցիչ տեսարաններու, եւ մասնաւորաբար աստուածահամ (կեցցե՛ս, լեզուդ իմ հայերէն) եւ արեգծեր համբոյրին դէմ:

Ո՛չ, կ'ըսեն բարոյագէտները, շրթունքներու հպումը թունդ կը հանէ խեղճ ծերուկներուն հոգին, կամ բաներ մը կը յիշեցնէ ամուրիներուն: Պէտք է վերջ դնել սիրային զեղումներուն, կը բաւէ միայն «թելադրել» կամ «ենթակայել» տալ, քան թէ ցոյց տալ:

Համբոյրի ցուցահանդէսը ոչինչ կ'աւելցնէ շարժանկարին գեղեցկութեան, կ'ըսեն անոնք:

Ազդուելով այս քննադատութիւններէն, շարժանկարի ճարտարարուեստի վարիչները քայլ մը առին դէպի ... բարոյագիտութիւն, կրճատելով համբոյրին տեւողութիւնը: Ժապաւէնին վրայ, համբոյրին երկարութիւնը իջեցուեցաւ մինչեւ 6 մեթր:

— Սակայն այս կրճատ համբոյրն անգամ գրգռիչ է, ըսին պատուելիները:

— Առանց համբոյրի ո՛չ սէր կայ, ո՛չ ալ շարժանկար, ինչպէս ո՛չ գաւակ, ո՛չ ալ քաղաքակրթութիւն, ընդդիմախօսեցին շարժանկարի ճարտարարուեստի վարիչները:

—Համբոյրի դէմ չենք, կ'ըսեն պարզամիտ պատուելիները, բայց դէմ ենք համբոյրի ցուցադրութեան, (ուրեմն կ'արտօնեն դրան ետեւի համբոյրը եւ համբոյրի գաղտնիքը):

Ասոր վրայ, ժամանակ մը շարժանկարի ժապաւէններուն վրայ սէրը կը հասունցնէ՛ր, կը հասունցնէ՛ր, բայց քայլ կը կատարուէր վարագոյրին ետեւը: Ձեզի թելադրելով եւ հասկցնելով մնացածը: Ձեր նաշակին թողլով երեւակայել համբոյրին ձեւը, կրակը եւ բազմաբազմաքանի մանրամասնութիւնները:

— Աւելի լաւ է, այն ատեն, վեց կարդալ, ըսին երկրպագուները, ո-րոնք կ'ուզէին տեսնել եւ ուսումնասիրել համբոյրին Ֆիզիոկրաֆին:

Եւ պայքարեցան անոնք ալ:

Մամուլի մէջ եւս, պայքար մը բացուեցաւ ի նպաստ համբոյրին: Համարձակ գրիչներ այսպէս կը փաստարկէին.

— Դո՛ւք որ արիւնի կրակ չունիք, դուք որ քոնսերվի արջանիներու վրայ գամուած՝ երազանքի ճամբով միայն կը ճանչնաք կեանքի վայելքները, ա՛վ կեղծաւորներ բարոյագէտի վերարկուով, մի՛ մոռնաք որ չկայ աւելի խոյատարակ բան քան օտանական համբոյրը. Մինչ բնական համբոյրը, մատոր եւ խանդավառ ... կենսական գինովութիւն մը կուտայ հոգիներուն: Կրնա՞ք ուրանալ որ կան համբոյրներ յիսունեան, կան համբոյրներ մայրական եւ կան համբոյրներ աստուածային, աւելի սրբակրօն քան աղջիկ մերկացնելու արարողութիւնը, թատրոններու բեմերուն վրայ, լեղակագոյն մթնշաղի մէջ...

Չեմ գիտեր թէ ո՞ւր պիտի յանգի այս պայքարը,— համբոյրին թե՞ր թէ դէմ,— հո՞գս, այժմ ես կ'երգեմ մեր հայկական երգը.

Տըլէ խամա՛ն ... պաչել չկայ ...

Ու կը յիշեմ համբոյրին այն ձեւը,— որ վայրկի նման կը բացուի, կրակովը կ'այրէ քեզ, կը մօտենայ այլ չի կցուիր շրթներուդ: Հայկական համբոյրն է այդ,— որ կը թելադրէ բայց չերեւար, երեւակայել կուտայ բայց չի ցուցնել իրականութիւնը, ցանկութիւն կ'արթնցնէ մէջդ եւ համբոյրին ջերմութիւնը կ'երգէ քեզի՝ Հայաստանի ուշխարհի պատկերի պէս աղուոր աղջիկներուն մէջ, բայց կարծես թէ կը մնրժէ,— Վարդավառեան համբո՛յրը որ կը լսացնէ, կը ցանկացնէ, հազիւ հազար ու մէկ *Չէմ ու չէմ*-ներով, բայց մեզի պէս քաշելով քեզի եւ օծելով շրթները:

Այսպիսի համբոյրը Աստուած իսկ մեզ պիտի չհամարի: Ու թերեւս պատուելիներն անգամ դարձի բերէր: Ես վստահ եմ որ համբոյրի արգելք պիտի չդնէին անոնք, անգամ մը որ լսէին մեր *Տըլէ խամանը* կամ ... *Համբարձում եայլան*:

ԱՐԱԶ

Թրքահայերու զինուորութիւնը պատերազմի ատեն

Անգարայէն կ'իմացնեն թէ, ազգ. պաշտպանութեան գործավարութիւնը զարձեալ եւ հիմնական կերպով սկսած է զբաղիլ կիներու զինուորական ծառայութեան հարցով: Կը նշուի թէ, պատերազմի մը պարագային, կիները ո՞ւրտեղ, ի՞նչ ձեւով պիտի ծառայեն եւ ինչպիսի ծառայութիւններ պիտի տեսնեն.

Օրինագիծը մօտ ատենէն պիտի ներկայացուի Ազգ. Մեծ Ժողովին:

Խրուաթներու անկախութիւնը կը պահանջեն

Տոքթ. Մաչէք, Խրուաթներու վարիչը, հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ Եուկոսլավիոյ խնամակալ իշխանին եւ վարչապետին հետ ունեցած տեսակցութեանց մասին.—

Խորհրդակցութիւններէն ոչ մէկը նպաստեց բարելաւելու Սերպերու եւ Խրուաթներու յարաբերութիւնները: Խնամակալ իշխանը ատակ չէ փոփոխել ներկայ սահմանադրութիւնը, որուն օրինականութիւնը չենք ճանչնար մենք: Ըսի թէ բարելաւում կարելի չէ յուսալ, եթէ ներկայ խորհրդարանին տեղ, որ ընտրուած է նախկին վարչապետ Եէվթիչի ազդեցութեամբ եւ ահաբեկչական մեթոտով, չհաստատուի կանոնաւոր ընտրութեամբ կազմուած սահմանադիր ժողով մը, ժողովրդապետութիւնը վերահաստատելու եւ խրուաթական ազատ պետութիւն մը ստեղծելու համար:

Թէ խնամակալին եւ թէ վարչապետին բացատրեցի թէ մինչեւ ուր կրնայ հասնիլ մեր աջակցութեան սահմանը: Մենք կ'ընդունինք անձնական միութիւն մը Գարաճորճեվիչ դերդաստանին հետ եւ Եուկոսլավիոյ սահմանները, ուրիշ ոչինչ: Իսկ մեր պահանջներն են ոչ թէ պարզապէս ինքնավար, այլ անկախ Խրուաթիա մը, որ կատարեալ հաւասարութիւն պիտի ունենայ Սերպիոյ եւ դաշնակցային Եուկոսլավիոյ միւս անդամներուն հետ: Ինչ կը վերաբերի բանակին, ուսումնասիրութեան կարօտ խնդիր մըն է, բայց մենք պիտի պնդենք բանակին վերակազմութեան վրայ, նախաձեռնութեամբ խրուաթ պատերազմական նախարարի մը: Խրուաթները պէտք է զինուորուին զուտ խրուաթական գունդերու մէջ, հրամանատարներն ըլլալով Խրուաթներ, մինչեւ ամենաբարձր աստիճանները, փոխանակ մեր զինուորները ցրուելու սերպական եւ ուրիշ ոչ-խրուաթ զօրագունդերու մէջ: Խրուաթներու եւ Սերպերու յարաբերութիւնները նեթալով կը լարուին վերջին դէպքերէն ի վեր եւ ես ամենամեծ դժուարութեամբ կրնամ զսպել ժողովուրդին յարաճուն ցասումը:

— • —

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը պաշտօնական տեղեկագիր մը ներկայացուց Ազգաժողովին, պնդելով թէ Սպանիոյ մէջ կռուող Իտալացիները կանոնաւոր բանակէն առնուած են: Այս առթիւ հրատարակուած փաստաթուղթերը կը ձգտին ապացուցանել թէ Մուսոլինի անձամբ կը քաջալերէ այս շարժումը: Ա. Դ. Խորհուրդին անդամները զեկուցումը լսելէ վերջ, անցան օրակարգին ...

Կռիւները կը շարունակուին Պիլպաոյի ճակատին վրայ:

ՀԻՆ ՑԱՒ

Շատ են մեր ցաւերը եւ բազմապիսի, եւ կարելի է ըսել թէ բոլորն ալ հին: Բայց ատոնց մէջ մասնաւոր տեղ մը կը գրաւէ այն ցաւը, որ հայ մտքին՝ գրքին, գրականութեան եւ գրագէտին կը վերաբերի :

Առանց երկար փնտռտուքի, կրնանք ըսել թէ այս բոլորին պատճառը նոյնն է — Հայ գիրքը չի կարդացուիր, հայ գիրքը չի սպառիր: Նախ՝ հացն ու բըրդեառը, կօշիկն ու գլխարկը, յետոյ սինէման ու պարը, սուրճն ու գարեջուրը, յետոյ՝ ժամանցն ու զբօսանքը եւ վերջը, շատ վերջը, ձանձրոյթի պահերուն, կամ իբրեւ պարտականութիւն, թերթն ու գիրքը: Մէկ խօսքով, նախ՝ ինչ որ մարմինին կը վերաբերի, հանգիստին ու հաճոյքին եւ ապա մտքին, եթէ ժամանակ ըլլայ ու տրամադրութիւն.

Այս է ընդհանուր եւ սովորական վերաբերումը հայ գրքի, թերթի ու գրի հանդէպ, որոնք մաս կը կազմեն « ազգային » պարտականութեան եւ նոյնիսկ բարեգործութեան ....

Հայ գիրքը կը հրատարակուի առաւելագոյնը հազար օրինակ, 1000 օրինակ՝ 7—800,000 գաղթահայութեան համար. ծիծաղելի թիւ մը, որ սակայն ողբերգականի կը վերածուի, որովհետեւ տասնեակ տարիներով կը մնայ դարակներու մէջ եւ փոշիին տակ ... Ու գիրքին հետ՝ հայ միտքը, հայ հոգին կը քնանայ ու կը մնայ մութին մէջ, անգործօն եւ անազդեցիկ: Ինչ գիրքեր ու հեղինակներ ունինք, որոնց գիտը կ'ընենք, պատահօրէն, տասնեակ տարիներ ետք, զարմանալով որ ունինք եղեր այդպիսի գրող մը եւ արժէքով գիրք մը : Գիտը կ'ընենք մինչեւ իսկ անստղիւտ գրողներու, ինչպէս Զօհրապին, Երուխանին, Զոհրաբեանին ...

Հայ գրողները, այսինքն անոնց գործերը չեն փնտռուիր, չեն պահանջուիր, ու եթէ գիտուածն ալ չըլլայ, կը մնան ոչ միայն մոռցուած, այլեւ մեռած ընդմիշտ :

Շատ են պատճառները այս երեւոյթին, բայց մէկը՝ այս չարերէն :

Հայ ընթերցողը, այն որ օտար լեզու չի գիտեր, կը գոհանայ չուտչաւ թերթով

Իսկ այն՝ որ օտար լեզու գիտէ, կը նախընտրէ օտար գիրքը, նոյնիսկ իր ամէնէն թեթեւ նմոյշներովը :

Նոյնն է, ընդհանրապէս, վերաբերումը հայ մտաւորականին, որ աւելորդ կը նկատէ հայ գրքին դրամ տալը, բայց կրկնապատիկը, եռապատիկը կը տրամադրէ օտար գրքին :

Ու արդիւնքը այն կ'ըլլայ, որ հայ գիրքը կը մնայ լքուած, հայ գրականութիւնը որբ եւ հայ գրողը՝ յուսահատ. զուրս հանրային կեանքէն ու կրէկէն, թշուառ ու «վարժապետ»ի գլուխով, որ հազիւ դեր կրնայ կատարել :

Այս պայմաններուն մէջ, երբ հրատարակուած գործերը կը մնան, ձեռագիրները, հին ըլլան թէ նոր, բոլորովին կը մոռցուին. յաճախ՝ քանակով շատ ու արժէքով մեծ: Ձեռագիրներ՝ վանքերէն ներս ու գրողներու դարակներուն մէջ: Հարցուցէք Շանթին, Օշականին, Աղբալեանին, Անդրէասեանին եւ դեռ ուրիշ շատերու, որոնք պատրաստ եւ արժէքաւոր գործեր ունին եւ կրնան մեզի նոր լոյս մը ու կենդանութիւն մը տալ, բայց կը մնան մութին մէջ :

Իսկապէս, ինչ համարձակութեամբ հրատարակութեան ձեռնարկել, երբ Նահատակ Գրագէտները իրենց գործերովն ալ նահատակութեան մէջ են: Ձեն ծախուիր, չեն կարդացուիր ու կը դիզուին իրարու վրայ, մինչ անոնցմէ քանի մը անգամ աւելի սուղ օտար գիրք կը գնուի ու կը կարդացուի, յաճախ արժէքով շատ աւելի վար :

Ցիւե՞նք այս առթիւ թէ՝ կը մնան մեր լաւագոյն գրողներու գործերը, բայց հրապարակ թափուած յաճգոյն յաճախ փողոցային գրուածքները կը ծախուին հարիւրներով, ոճրային, սեռային եւ սատապառիր, կեղծ գրական գործերը, ամէն օր, պրակ պրակ ու մեր աչքերուն առջեւ: Կը ծախուին՝ մոլորեցնելով ընթերցող հասարակութիւնը եւ խաթարելով անոր գրական ճաշակն ու բարոյականը :

Ո՞ւր պիտի երթանք եւ ո՞վ պիտի անդրադառնայ այս հիւանդագին վիճակին ու պիտի դարման գայ :

Ձենք խօսիր այլեւս ցաւին մէկ ուրիշ երեսի մասին, որուն կ'ակնարկէ « Վէմ », արդար զայրութեամբ, իր վերջին թիւով (ԺԸ).

« Հայ մայրը ամէն բանի համար դրամ չի խնայի, բայց երբ խօսքը հայ գրքին ու թերթին գայ, հազար տեսակ հնարամտութեան կը դիմէ, պարտականութիւնից խուսափելու համար: Հայ հրատարակչի ու խմբագրի դրամը խլացնելը, կարծես, բնական եւ ալտարր է համարւում »:

Ըսած ենք մէկէ աւելի անգամ. բայց հարկ է կրկնել նորէն, պէտք է վերջ տալ այս ցաւին, որ ցաւ չէ այլեւս, այլ հիւանդութիւն. ախտ, ֆիզիքական ու բարոյական, անհատական ու ազգային: Ոչ միայն պէտք է մտածել հայ գիրքը պահանջ դարձնելու մասին. հաց ու լոյս դարձնելու, հայ մարդուն, երիտասարդի, կնոջ ու աղջկան համար. անհատին ու ընտանիքին համար: Պէտք է բոլորը համոզուին խորապէս, որ հայ գիրք գնելը, կարդալը, անհատական օգուտէն զատ, ազգային օգուտ է, այսինքն՝ հայ մշակոյթի զարգացման եւ ազգային գիտակցութեան մշակման ու խորացման :

Ֆրանսերէն թերթ մը վերջերս խօսելով գրքի եւ ընթերցումի կարեւորութեան մասին, կը գրէր.

—«Որքան պատանք, կանչենք, դարձեալ քիչ է, թէ գիրքը գործիքն է ճըշմարիտ ազատութեան, մանաւանդ միտքին ազատութեան: Ամէնէն գեղեցիկ մարդ-կենդանին, ամէնէն ուժաւորը, ամէնէն ճկունը, գծրախտ գերի մը, կալանաւոր մը կ'ըլլայ յաւէտ, եթէ խորհուրդը, միտքը պակսի անոր, եթէ չկարդայ, եթէ ներքին կեանք չունենայ: Ասոր գլխաւոր ապացոյցը այն է, որ բոլոր բռնապետական վարչաձեւերը ...., հալածած են գիրքը: Որովհետեւ մարդ գիրքին մէջէն կը քաղէ միտքին անկախութիւնը, ընտրութեան կարողութիւնը: Գիրքը մեծ ազատարարն է, գիրքը մխիթարիչն է նաեւ: Մեր մտերիմ բարեկամն է, միշտ ներկայ եւ միշտ հաւատարիմ: Ի՜նչպէս կարելի է մոռնալ զայն, այն պահուն, երբ բոլոր մեր ըրած կամ ընելիք կազմակերպութեան մէջ պէտք է ամէնէն խանդավառ օժանդակը ըլլայ»:

Աւելցնելիք ոչինչ ունինք մենք: Բայց, ըսենք միայն, թէ ինչ որ ճիշդ է եւ ճշմարիտ Ֆրանսացիի մը համար, մեզ համար, Հայուն համար, մեր հայրենիքէն այնքան հեռու եւ հազար հովերու ենթակայ, անառարկելի ճշմարտութիւն է, տասն անգամ աւելի «թանկագին օժանդակ» ազգային պահպանման ու զարգացման:

Ո՞ւր էր թէ անդրադառնայինք վերջապէս այս ցաւին, դարմանէինք զայն որովհետեւ մինչեւ այս ցաւը չդարմանուի, մենք իրաւունք չունինք խօսելու ազգային առողջութենէն:

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՅ

Սիրելի Արազ.—Շարունակենք նախորդը. Հայ լեզուին ակրական չեշտը կը գտնայ Խորենացիին Այբ Ծովակին (Վանայ Լիճին) եզերքը, առ եզերբ ծովակին ադոյ: Բիչ անգամ այնքան գոզար կ'օրօրակի կը գնդանայ ի վերջաւորուած բառ մը — ադի — ադոյ. հայլի — հայլոյ (Դուրեանի հայլույդ մէջ) : Գողցես զարեբու մէջէն անեղծ կուգայ կը դիմաւորէ մեզ մեր լեզուին ինքնաբաւ համարձակութիւնը, որով այսօր իսկ կարող է քար հանել քաղաքականութեան (ոչ թէ քաղաքակրթութեան) ասպարէզ վերայ հզօր ազգերուն. լեզուներուն հետ իր խաղին մէջ: Գոնէ այսօր անտեհման է խանդավառութիւնս, եւ վստահ եմ, թէ զաստպեսի իշխանութեամբ, որ տրուած է քեզի, սիրելի Արազ, կը ներես յորդահոսան հիացումիս՝ հանդէպ եւ ի տես Ոսկեդարեան հայագիտ, հայադրօշմ գրականութեան, որուն առջեւ, որքան պիտի երանէի ինքզինքս, եթէ հալէին կուսակցական մարտավար ամբոխումները եւ եղբօրէ եղբօր յարաբերութիւնները ընդհատող թանձր սառերը:

Կը զգամ թէ կը չափազանցեմ: Ոստի չուտ դառնանք կաթոտ Թագուհիին քաղաքաշէն ծրագրին՝ զոր այնքան դեղեցիկ կը ճարտարկերտէ Մեծն Խորենացին, քերթող-կերտող հայկածնունդ արգանդին: — Իբրեւ շարունակութիւն նախորդին վերլուծումին. — Ի հիմանց փեղկից լերանց — նոյնիմաստ ո՞ր բանաստեղծութիւնը այնքան բնական բացատրութիւն մը պիտի դտնէր՝ լեռներու խորքերէն, հիմերէն բղխող ջուրերը որակելու համար: Լեռներու փեղկե՞րը. փե՞ղկ, իբրեւ պատառուածք եւ իբրեւ կողք, փարախայր, այնքան բնորոշ առումով ուրիշ ո՞ր պիտի կրնար գտնել. Ահա ջուրերը այդ պատառուածներէն արտորելով ծորելով, կը խուժեն այդ ծովակին ձեւացուցած անհուն փորոքին մէջ — Ի հիմանց փեղկից լերանց իջեալ, եւ դուն, Արա՛զ, կ'ուզես թմբել հեղեղը, մինչ քու անասնակերպ, գերագոյն յիշատակներով Արաքսը, թումբ ու ռումբ քամահելով, կը սուրայ, թէկուզ իր մանկութիւնը խառնելու մեծածովին հսկայ դգչիւնին ծիծաղով .... Այսօր Հայ Լեզուին տրուպ բառերը օգտուելու հանքին զարգերէն, ինչպէս ընկերային չոինդը այսօր կը խանդավառէ այն միւս բծնութիւնը՝ որ հաց ու բաղ ու գինի կը հայթայթէ մարդկութեան միւս նուազ մասերուն, դանձի պահապաններուն: — Բայց իրօք հերի՛ք:

Ի ծաւալումն գետոց պերճանայի՛ն, անկարելի է Ոսկեդարու այս գոհարը նոյնքան յստակութեամբ եւ տարբերային օծումով տալ յեղուլ մեր արդի բարբառով, որ, սակայն, ունի հիմա, ինքն ալ, իր հրաշակերտ ուղիները : Ի ծաւալումն գետոյ պերճանայի՛ն, այսինքն՝ ընդարձակ գետեր կը ձեւանային այն բարեհամ ջուրերուն հոսանքներէն: Հանեցեալ բլրոյն — հանելի, անոյշ, մեղմ — հանեցեալ՝ անական՝ բլուրին: Խորենացին ապահովաբար գիտէր թէ արձակ քերթըուած մըն է որ կը յօրինէ — հանեցեալ բլրոյն ըսելէ վերջ աւելցնելով լեառն մի փոքրագոյն:

Ասորեստանէն բերուած բիւրաւոր գործաւորներու խառնիճաղանճը կը սկսի աշխատիլ այն հողին վրայ, ուր գիրենք համախմբած է իրենց վաւաշոտ Թագուհին, Արայի երանքը հատատելով դեռ այն կողմերը

Եւ պերճիմաստ Խորենացին կը շարունակէ .— «Եւ հրամայէ (Շամիրամ) նախ պամբարտակ գետոյն ապառաժիւք եւ մեծամեծ վիմօք շինել, կրով եւ աւազով մածուցեալ, ամբաւ լայնութեամբ եւ բարձրութեամբ, որ կայ հաստատուն, որպէս ասեն, մինչեւ ցայսօր ժամանակի: Եւ ի .... ժամ, որպէս լսեմք, մարդիկ ..... հին ի հէն եւ ի դղեկական .....տեամբ ամրանան, իբր ի ծայրս քարանձաւաց լեռանց ամրացեալք, եւ թէ փորձ առնուլ կէզ ումեք լինիցի, եւ ոչ իբր պարսատկաց քար մի արժանաւոր ի շինուածոյ ամբարտակին խլել ոք զօրեսցէ, թէեւ մեծաւ աշխատութեամբ ջանասցէ: Եւ ի հեղուածս արուեստին՝ որ դքարամբք հայեցեալ ուրուք, որպէս ճարպոյ ինչ հեղման հայեցողացն երեւեցուցանէ կարծիս : Եւ այսպէս ընդ բազում ասպարէզս անցուցեալ պամբարտակն, հասուցանէ ի նկատեալ տեղի քաղաքին: Անդ հրամայէ պամբոխն ի բազում դասս ուրոշել եւ ի վերայ իւրաքանչիւրոց դասուց դնելով ի ճարտարացն վարդապետս կարգել: Եւ այնպէս ի սաստիկ ճգնութեան պահելով, յետ սակաւ ամաց կատարէ զհրաշալին ամրացունիւք պարսպօք, հանդերձ դրամբք պղնձակերտիւք: Շինէ եւ ընտիր ընտիրս ի մէջ քաղաքին ապարանս ի պէս պէս քարանց եւ ի գունից զարդարեալ, կրկնայարկս եւ եռայարկս, եւ ըստ պատեհի իւրաքանչիւր՝ արեգակնակս, եւ գեղեցկագունիւք եւ ընդարձակ փողոցիւք պնդմամբ քաղաքին որոշելով»:

Քերականական խրթնաբանութենէ անդամ զերծ այս հատուածները, գիւրհասկնալի հանգամանքով, հայ ընթերցողին ականջին այսօր իսկ կը հնչեն ախորժալուր: Ածականի եւ գոյականի հոլովակցութեան ուշադիր ուսանողը անելի չի հանդիպիր բնաւ աղնիւ քարերէ շինուած այս նրբարուեստ տաղաւարին մէջ: Համաձայնութեան կանոններով այնքան շաղախուած այս հատուածները կարելի է փոքր ճիգի մը շնորհիւ փոխել հայ բարբառին արդի ձեւին :

Ուշադրութեամբ ընթերցումը կը բաւէ իմաստին խելամուտ ըլլալու : Իսկ քերականական ձեւերը փոքր ինչ բացատրել այս դասին անկ է .

— «Մարդիկ աշխարհին ի հէն եւ ի դաղթականս փախստեամբ ամրանան» — գետին չըշխկայ թումբը այնքան պատառուածքներ, խոշոր ճեղքեր ունի որ չատերը փախչելով կ'երթան ապաստան կը գտնեն անոնց մէջ իբրեւ աւազակ կամ իբրեւ փախստական (գաղթական) որ եւէ յանցանքի համար: Փախստեամբ — փախուստ-գործիական հոլով: Այսպէս կոբուստ — կորստեամբ, թաքուստ — թաքստեամբ: Ամրանալ — ամրաստական ամուր, որմէ ամրոց, նաեւ յամրի (ապահով տեղ): «Թէ դէպ ումեք լինիցի» — եթէ պատահի: Ումեք տրական ձեւն է ոք անորոշ դերանունին (ո եւ է մէկուն): «Ոչ իբր պարսատկաց քար մի արժանաւոր ի շինուածոյ ամբարտակին խլել ոք զօրեսցէ» — Պարսատիկի չափով քար մը չի կրնար փրցնել թումբին շինուածքէն: Ոչ ոք զօրեսցէ խլել ի շինուածոյ ամբարտակին քար մի արժանաւոր պարսատկաց: Այս կերպով պարզած կ'ըլլանք նախադասութիւնը, այսինքն իւրաքանչիւր բառ իր յարմար տեղը դրած կ'ըլլանք, զարդարուն վիճակէն պարզ վիճակին վերածած կ'ըլլանք: «Հայեցեալ ուրուք» — եթէ մէկը նայի: Հայեցեալ անցեալ դերբայ, որուն տէրբային է ուրուք (ոք) սեռական հոլովը: Կրկնենք որ հին գրականին մէջ անցեալ դերբային ենթական կ'ըլլայ սեռական, ինչպէս հոս. Եթէ մէկը նայի քարերուն չուրջ կամ վրայ կատարուած արուեստին հեղուածներուն (ձուլումները, թափծու շարուածքը — հեղուած), իրեն այնպէս կուգայ որ ճարպ թափուած է քարերուն վրայ (այնքան ողորկ են): — «Ի նկատեալ տեղի» — կանխաւ որոշուած տեղը: Ճարտար կը նշանակէ վարպետ արհեստաւոր, իսկ հոս ահա կը տեսնէք որ վարդապետ բառը գործածուած է .... ուսուցիչ. Վարժապետ — վարդապետ ժ եւ Դ գիրերուն փոխադրութիւնը : — «Ամրացունիւք պարսպօք » — ամրական - գոյական միեւնոյն հոլովով ինչպէս դրամբք պղնձակերտիւք (պղնձէ դուռներով, ամուր պարիսպներով): Գեղեցկագունիւք փողոցիւք — նոյն ձեւով:— « Պնդմամբ քաղաքին » Բաղաքին թաղերը :

Դասը վերջացաւ, գոնէ շրջանի մը համար:

ՏԱՐԱԶ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով :

Ցիլիս Աղազարեանի նուագահանդէսը

Ցաղթանակի օր:

Շ. Նարդունի իր նուրբ քանդակուած խանդավառ նախադասութիւններով՝ այս սիւնակներուն մէջ ապրեցուցած էր հայ հանճարը, ցեղին աղապառ աւիշը, հայկազեան քաղաքակրթութեան բացափառումը.

Կը հաստատեմ իր հայորդիի տպաւորութիւնը եւ գեղասէրի զմայլանքը

Աղազարեան մանաւանդ այս տարի իր անխոնջ եւ յամառ աշխատանքին շնորհիւ, նայուածքը դարձած արուեստին բարձունքներուն, հասած է կատարման մը՝ ուր մեր արուեստագէտներէն գրեթէ ոչ մէկը կրցաւ հասնիլ, մինչեւ այսօր, եւ ուր կը հանդիպինք Պրայլէրի, Հայֆէցի, Թիպոյի, Մենուհինի, Միլշթէյնի, Ֆիխմայինի նման աշխարհահռչակ անուններու

Մանաւանդ այս տարի, կ'ըսեմ, որովհետեւ նոր խոյանքով մը, ան կըցաւ տիրապետել երաժշտութեան ամպածրար գագաթներէն մէկուն, ... Գալիի մեհեանները ու ....«Շաքոնն»ին, ուր բարձրանալու համար արուեստագէտէն կը պահանջուի ոչ միայն գործիական կատարումի անվրէպ ճշգրտութիւն եւ տիրակալութիւն, այլ եւ հոգեկան արժանիքներ

Այսպէս եղաւ անցեալ շաբթու, Ծոփէնի սրահը լեցնող հաւատացեալ բազմութեան համար :

Աղազարեան այս անգամ իր յայտագրին մէջ դնելով Պախի այդ գործը առանձնած էր ճակատագրական պատասխանատուութիւն մը :

Արուեստագէտի մը բովանդակ արժանիքները եւ գիտութիւնը խստապահանջ փորձութեան մը ենթարկող այդ գործը չեմ լսած՝ տարիներու ընթացքին՝ նոյն իսկ Քրայսլէրի մը կամ Թիպոյի մը աղեղին տակ, որոնք կը բաւականանան սրաչ կտորներէ բաղկացած յայտագիր մը պատրաստելով, օտար երկինքներու տակ :

Աղազարեանի արժանիքներէն մէկն է նաեւ ամէն տարի թարմացնել եւ բարդացնել իր յայտագիրը, իր երեք հարիւր կտորներու պատկառելի հաւաքածոյին մէջէն ընտրելով ամէնէն գեղակերտ գլուխ-գործոցները.

Պախի գործը տեսիլք մըն է, պարունակելով հոգեկան աշխարհի մը փուլերը ընդյայն խորքերէն մինչեւ հոգեպարար երկնայնոյց երգեհոնային ներդաշնակութիւնները: Եւ իր վերարտադրութիւնը յաղթանակ մը եղաւ, իր հոյակապ կատարումին մէջ հիւանդոտ սրահի մը առջեւ:

Իր հարուստ յայտագրին ցայտուն գործերէն էին նաեւ Շուպէրթի sonate en sol mineurը, եւ Պէթհովէնի Sonate en ut mineurը, երկու տիրական գործեր :

Շուպէրթ երազանքի եւ հաղուագիւտ նրբութիւններու, ներդաշնակութիւններու մեծ վարպետն է, եւ իր զմայլելի Andanteին մէջ .... հոգիի մը ցաւալի նօթերը կը հասնին խորապէս յուզիչ արտայայտութիւններու, մինչդեռ Minuettoին մէջ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

«ՄԱՅԻՍԵԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՍԵՒ ԴԱՒԱՃԱՆՆԵՐԸ»

Կասեանը կարականապէս ժխտում էր Դաշնակների կառավարութեան դէմ ապստամբութիւն կազմակերպելու, հայ նացիոնալիզմը եւ նրա զինակից Դաշնակցութեան յեղափոխական դատերազմի միջոցով ջախջախելու անհրաժեշտութիւնը: Նա հայ ժողովրդի առջեւ յանցանք էր համարում որ եւ է աշխատանք կատարել Դաշնակցական բանակում որ իբրեւ թէ հարկաւոր էր «հայ ժողովրդի ֆիզիքական գոյութիւնը» պաշտպանելու համար: Ինչպէս ցոյց տուին յետագայ իրադարձութիւնները, մեր սխալն այն էր, որ հէնց այն ժամանակ մինչեւ վերջը չպատռեցինք այդ խմբակի հակայեղափոխական դիմակը կուսակցութեան անդամների եւ անկուսակցականների լայն մասսաների առջեւ, չհեռացրինք նրանց Արմենկոմի ղեկավարութիւնից եւ նացիոնալիստ ու ժողովրդի դաւաճանների՝ Կասեանի, Դ. Շահվերդեանի, Դ. Սիմոնեանի ու նրանց կողմնակիցների ձեռքը տուինք մեր ժողովրդի պայքարի պատմութեան մէջ չտեսնուած՝ սեփական ճնշողների դէմ յարուցուած ապստամբութեան ճակատագիրը:

Ալեքսանդրապոլի կազմակերպութեան երկրորդ կոնֆերանսը, ինչպէս տեսանք, դումարուել էր ապստամբութեան նախօրեակին: Ես յիշում եմ, թէ ինչպիսի ոգեւորութեամբ անցաւ երկրորդ կոնֆերանսի աշխատանքը : Կոնֆերանսին ներկայ էր Սերգօ Մարտիկեանը, որպէս դիտող Կասեանի խմբակից (Արմենկոմից) Յիշում եմ թէ ինչպէս Ալեքպոլի կազմակերպութեան ընկերներից մէկի հարցին ապստամբութեան մասին նա հառաչեց եւ շշնջաց՝ «վախենում եմ»: Որքան բնորոշ է դա Կասեանի տիպիկ հեռեւորդի բերանում .

Եռուն օրեր էր ապրում այն ժամանակ Ալեքպոլի կազմակերպութիւնը : Ամէն ինչ զօրաշարժի էր ենթարկուած, զգացւում էր մեծ դէպքերի մօտենալը: Այդ ոմանց ոգեւորում, հերոսութեան եւ պայքարի էր մղում, վհատեցնում էր, ինչպէս Կասեանին, Մարտիկեանին, Յանչեանին, Դրաստամատ Տէր Սիմոնեանին:

Կոնֆերանսը կրկին հաստատեց թէ անհրաժեշտ է ապստամբութիւն կազմակերպել դաշնակցական կառավարութեան դէմ եւ խորհրդային իշխանութիւն հաստատել Հայաստանում, ջախջախել հայ նացիոնալիզմը, զինուած ապստամբութիւն բարձրացնելով Դաշնակցութեան դէմ: Կոնֆերանսը մի յատուկ կէտով նշեց, որ այդ բոլորը չեն հասկանում մի քանի ղեկավար աշխատողներ. Այդպէս ասելով, բանաձեւը նկատի ունէր, ի հարկէ, Կասեանի խմբակը:

Սկսած մայիսի 10ից համարեա ամբողջ Հայաստանն ապստամբեց Դաշնակների դէմ: Ռազմյեղկոմներ կազմակերպուեցին .... Կարսում, Սարիղամիշում, Նոր-Բայազէտում եւն.: Միմիայն Երեւանը հեռու էր մնացել ապստամբութիւնից, թէպէտ նա Հայաստանի միւս բոլոր քաղաքներից ու շրջաններից աւելի տուեալներ ունէր դրա համար: Բայց այստեղ տեղի ունեցաւ այն, ինչ որ բոլշեւիկների լեզուով կոչւում է շտրեյկբրեխերութիւն, սարսափ, եւ դաւաճանութիւն Հայաստանի աշխատաւոր յեղ. ժողովրդի ազատագրական շարժմանը: Կուսակցութեան Ալեքսանդրապոլի կոմիտէն եւ գրաւոր, եւ բանաւոր ձեւով, ամէն կերպ աշխատում էր համոզելու, որ Արմենկոմը գլխաւորի ապստամբութիւնը : Բայց այդ ջանքերն ապարդիւն անցան: Ընդհակառակն որքան աւելի վճռական, ահեղ դէպքեր էին տեղի ունենում, իրենց պահանջները ներկայացնելով Արմենկոմի ղեկավարութեանը, այնքան աւելի նա, յանձինս իր անդամների՝ Կասեանի, Դ. Տէր Սիմոնեանի, Դ. Շահվերդեանի եւ Երեւանի Կոմիտէի անդամներ Մարտիկեանի ու Յանչեանի, աշխատում էր վիրցնել իր վրայից ապստամբութեան պատասխանատուութիւնը. Եթէ այն ժամանակ մենք չէինք հասկացել այդ նացիոնալիստական հակայեղափոխական բանդայի դաւաճանական քաղաքականութիւնը, ապա այսօր բոլորի համար ակնյայտ ու պարզորոշ է, որ նրանք այլ կերպ չէին էլ կարող վարուել: Դաշնակների կառավարութիւնը իրեն կորցրած, զգալով իր անզօրութիւնն ապստամբների դէմ մղուող պայքարում, իր մօտ է կանչում Արմենկոմի ներկայացուցիչներին եւ պաշտօնապէս առաջարկում է նրանց վերցնել իշխանութիւնը Արմենկոմի ներկայացուցիչները կտրականապէս հրաժարւում են, յայտարարելով, թէ իրենք (Արմենկոմի ղեկավարութիւնը) դէմ են ապստամբութեան եւ միջոցներ ձեռք կ'առնեն վերջինս խաղաղութեամբ լուծարքի ենթարկելու ուղղութեամբ. Արմենկոմի՝ ղեկավար չարքի այդ սոսկալի դաւաճանութիւնից յետոյ, Դաշնակներն ուշքի եկան, ոգեւորուեցին, զգացին, որ դեռ ամէն ինչ կորած չէ — եթէ իրենք, պատասխանատու կոմունիստներ, ապստամբութեան դէմ են, դեռ կարելի է փորձել բախտը: Նրանք անմիջապէս հեռացրին Խատիսովին՝ կառավարութեան նախագահ նշանակեցին մայր դաշնակ Համօ Օհանջանեանին, յանձնելով ապստամբութիւնը ճնշելու գործը յայտնի ջարդարար խմբապետ Սուրէն փաշայի ձեռքը.

Արդեօք Արմենկոմի սոսկալի դաւաճանները կատարեցի՞ն Դաշնակների կառավարութեան իրենց տուած այն խոստումը, թէ խաղաղ ճանապարհով լուծարքի կ'ենթարկեն Ալեքսանդրապոլի ապստամբութիւնը: Անշուշտ կատարեցին: Այժմ արդէն ապացուցուած է, որ Արմենկոմը, Դաշնակների գիտութեամբ, ապստամբութիւնը խափանելու յատուկ առաջադրանքով, Ալեքսանդրապոլ է ուղարկում ժողովրդի յայտնի թշնամի դաւաճան Դ. Տէր Սիմոնեանին եւ դոկտոր Մելքոնեանին, բանդիտ Գահլատունու հովանաւորութեամբ:

Եւ Հայաստանի աշխատաւոր ժողովրդի այդ սոսկալի դաւաճան Դ. Տէր Սիմոնեանը, շատ պետ դաւաճան դաշնակ Կորգանովի հետ միասին (որ 1921 թուականին, Դաշնակների աւանտիւրի ժամանակ, գնդակահարուեց մեր ձեռքով), կարողացաւ խաբել զըրահագնացի հրամանատար, գիւրահաւատ, ազնիւ յեղափոխական ընկեր Մուսայէլեանին: Դ. Տէր Սիմոնեանի քայքայիչ աշխատանքի հետեւանքով, Ցենկոմը ժամանակին թշնամուն դիմադրութիւն կազմակերպելու փոխարէն, զուր տեղը թանգ ժամանակը կորցրեց այն վիճաբանութեան վրայ, այն մասին թէ հարկաւո՞ր է արդեօք յարձակման անցնել դաշնակցական զինուած ուժերի դէմ: Ռազմյեղկոմի յեղափոխական գնկլաւարցիանները .... յեղափոխական բոլշեւիկեան գործի, յարձակման չանցաւ Դաշնակցութեան զինուած ուժերի դէմ, ... խառնեց .... ուժերը քաղաքում:

Դրան պէտք է աւելացնել նաեւ այն, որ այդ ժամանակները դաւաճանին յաջողուեց իր կողմը գրաւել Ցենկոմի մի քանի անդամներին, եւ կապիտուլյացիայի որոշում ընդունել տալ. դրանով իսկ կատարելով Արմենկոմի ցուցումը՝ զաղարեցնել բոլշեւիկեան պանծալի ապստամբութիւնը.

Մարդասպան Դաշնակների հետ համաձայնապէս ժողովրդի այդ դաւաճանների՝ Դ. Տէր Սիմոնեանի, Դ. Շահվերդեանի եւ նմանների վրայ է ընկնում մայիսեան ապստամբութեան պարտութեան եւ Տաճկաստանի դէմ մղուող պատերազմի պատճառով հայ աշխատաւոր ժողովրդի ջարդուելու, ինչպէս եւ մեր մարտական ընկերներ Սեւեանի, Ղուկաս Ղուկասեանի, Մուսայէլեանի եւ ուրիշների գնդակահարման պատասխանատուութիւնը:

(Վերջ)

ան կը յայտնուի միշտ շնորհալի եւ գերազանցօրէն ղուանադեղ :

Allegroին զուարթութիւնը կը մնայ միշտ ազնուական ուժի մը վրայ, վայելուչ եւ շնորհալի գիծերու ճարտարապետութեամբ մը։

Պէթհովէննեան հզօր ու միանգամայն զգլուող շունչը զգալի է առաջին նախադասութիւններէն իսկ, եւ անմիջապէս ստեղծուած խաղաղայոյզ ու չիկասրելի երկինքի մը վրայ կը ձեւաւորուի իր բարձրանալ հսկայ եւ տպաւոր սիլուէթ մը, ապշեցնող պատկերը մեծ ստեղծագործին ու մեծ տառապողին ..

Իր մեծ հոգիին տառապանքը՝ իր ցաւի ճիչերուն մէջ դժնդակօրէն ողբերգական՝ մեր հոգիները կը քամէ, կը փաթթէ նոր ողբերով, անհեթեւակայելի նախադասութիւններով, վրդովուած նօթերու հիւսուած եւ արտակեղբ ընչերով .

Մասնաւորապէս յուզիչ է իր Adagioն, ուր վիշտը կը քողարկուի համբերող ու երկարաձգուող հեծեծանքներու մէջ, համակերպող ու ճակատագրին առաջ խոնարհող շեշտերով :

Եւ յանկարծ Scherzoն կուգայ, զըւարթ եւ զինուորական քայլերգի մը նախադասութիւններով, հակառակ այն կարծիքին՝ թէ Պէթհովէն միշտ տխուր եւ վշտակոծ է եղած :

Իր Finaleը հակառակը կը փաստէ թէեւ, բայց նոյն իսկ հոս, ցաւը կը յայտնուի, իր վշտին մեծութիւնը բանաստեղծ ժպիտի մը տակ ծածկելու տաժանելի ճիգին մէջ։

Fioccoի Allegroն ժամանակի մը հիւանդ ոգին էր, թեթեւ ու թափանցիկ, որուն մէջէն խուլական արեւը կ'անցնէր :

Մանկական ու զուարթ շունչ մը, բարեմասնութեամբ, կապոյտ ու լուսաւոր երկինքի մը ներկայութիւնը յատկանիշ :

Անձամասնութեան համար նորութիւն մը եղաւ Ibertի «Le petit âne blanc»ը՝ երաժշտական սիրուն կատակերգութիւն մը՝ կարելի է ըսել, ուր իշուկին ամօթալար անհամբոյ երգը կը դառնայ հաճելի եւ ժպտալից :

Ալպերեանի նրբախաղութիւնը՝ Berceuseը ծանօթ է արդէն իր ներշնչումի յաջողութեամբ, եւ դաշնաւորումի նշանակելի գիտութեամբ, այս վերջինը եւրոպական իմաստով — եւ որ պատիւ պիտի բերէր ո եւ է օտար մեծ երաժշտագէտի :

Այդ դողարիկ կտորը լսուեցաւ մեծ հաճոյքով, եւ ծափահարուեցաւ ըստարժանւոյն ու կրկնուեցաւ :

J. Nինի Montagnardeին առաջին նախադասութիւններէն իսկ՝ պատկերացումի ուժեղ թափով մը կը պարզուի լեռնային կապոյտ յաւերժութիւններու եւ արծաթափայլ գագաթներու համայնապատկեր մը, ու կը լսենք հովիւին երգը մելամաղձիկ ու հանդարտ նօթերով, մինչեւ վերջաւորութեան մը ալ կը չքանայ անծայրածիր տեսարաններ նկարչական յատկանիշները :

Ցայտագիրը կը պարունակէր նաեւ Granadosի սպանիական շատ յատկանշական Rondelle Aragonesaն եւ Վիէննիաւսքիի հռուսական երգերը, կտոր մը՝ ուր արհեստագէտին կարողութիւնները շատ խտամբեր փորձառութիւններու կ'ենթարկուին, մանուածապատ դժուարութիւններու մէջ :

Ժամանակի անբաւականութեան պատճառով, հակառակ բուռն ծափերուն, երիտասարդ արուեստագէտը կրցաւ միայն Gossecի «Թամպուրէն»ը նուագել իբրեւ bis:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

Մայիս 28ը Անիէռի մէջ

— . —

ԱՆԻԷՌ.— Շաբաթ իրիկուն մօտ հինգ հարիւր հոգինոց բազմութիւն մը լեցուած էր Անիէռի թաղապետական նոր եւ շքեղ սրահին մէջ, տօնելու մայիս 28ը։ Մեր թաղին մէջ առաջին անգամ է որ այսչափ բազմութիւն կը տեսնուի։ Շատերը ոտքի վրայ մնացին. Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով, որմէ վերջ նախագահ ընկեր Շ. Միսաքեան բացատրեց տօնին նշանակութիւնը եւ հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել յիշատակը բոլոր այն քաջերուն, որոնք ինկան ազատութեան ճամբուն վրայ.

Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբը մեծ յաջողութեամբ երգեց երեք երգեր, որոնցմէ վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկեր Հր. Քէօսէեան։ Ընկերը կարդաց գեղեցիկ ճառ մը, որ պիտի հրատարակուի առանձին :

Գ. Գարեգին նուագեց «Կռունկ»ը, որ կրկնուեցաւ։ Օր. Ա. Առաքելեան իր հմայիչ ձայնով ծափեր խլեց բոլորէն, որմէ վերջ հրաւիրուեցաւ ընկեր Ա. Խատիսեան, որ յուզիչ դրուագներ յիշեց Հանրապետութեան առաջին օրերէն։ «Երբ Պոլիս հասնելով այցելութեան գացինք Թալէաթի եւ Էնվէրի, երկու նախարարները իրարմէ բացատրութիւն կը պահանջէին թէ ինչու համար ամբողջ Հայերը բնաջինջ չըրինք, ինչու տակաւին Հայ մնաց մեր հողերու վրայ որ այսօր մեզ հանգիստ չեն ձգեր»։ Ինչ որ կէս ձգեցին Թուրքերը կը լրացնեն եւրոպական երկիրներու այլասերումն եւ օտարացումը, մէկը բռնութեամբ, միւսը անուշութեամբ։ Պէտք է մեր մայրենի լեզուն եւ պատմութիւնը սորվեցնել նոր սերունդին։ Եւ Դաշնակցութիւնը այս ճամբուն վրայ եւս լուրջ աշխատանքներ կը կատարէ. ապա թէ ոչ հոկտեմբերը մոյխէն առաջ կուգայ, բաղդներ ալ կան մեր մէջ։ Միջանկեալ ու գեղեցիկ կտորներ արտասանեցին Գ. Գէրճ Կարապետեան եւ ընկեր Զ. Ղարիպեան։ Կէս գիշերէն վերջ սկսան պարերը, ղեկավարութեամբ Վ. Կարապետեանի, տեւելով մինչեւ առաւօտ։ Օր. Վ. Մանուկեան եւ Օր. Գալստեան պարեցին Կովկասեան պարեր : Խիստ գոհ մնացին բոլոր հանդիսականները. Առաւօտեան ժամը 6էր արդէն, բայց ներկաները դժուարաւ կը բաժնուէին սրահէն։

Կ'իմանամ թէ բարոյական յաջողութեան չափ շօշափելի եղած է նիւթական արդիւնքը։ Բոլոր ընկերներն ալ, որոնց կէսը դեռ նոր արձանագրուեցան, սիրով լծուած էին աշխատանքի, հանդէսին յաջողութեան եւ բարեկարգութեան համար :

Սու Հովիւ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՍԵԲԱՍՏԻԱ

— . —

«Խորհ. Հայաստան»ի թղթակիցը կը գրէ (27 ապրիլ) —

Գարնանային արեւին տակ կ'երկարի ոլորապտոյտ արծաթաւուն գիծ մը։ Ջրանցքն է, որ կը յագեցնէ խոպան դաշտերուն մէջ տնկուած թթենիներուն ծարաւը, կ'ոռոգէ Նոր Սեբաստիա աւանին 25 հեկտար տարածութեամբ թթենիները։ 2 —3 տարի վերջ այստեղ կը ստեղծուի մետաքսի արդիւնաբերութեան կարեւոր կայան մը :

Նոր Սեբաստիան արդէն դարձեր է գեղեցիկ աւան մը։ Այս տարի Նոր Սեբաստիայի մետաքսէ հիւսուածքներու կոմբինատը եւ կօշկակարանոցը պիտի տան 3 միլիոն րուբլի արժէքով արտադրութիւն ։ 6 ամիս վերջ պիտի ստացուին նոր գործիքներ, որոնց շնորհիւ կը յուսացուի տարեկան արտադրութիւնը հասցնել 4,5 միլիոն րուբլիի :

Արդիւնաբերութեան հետ, Նոր Սեբաստիայ մէջ կը զարգանայ նաեւ գիւղատնտեսութիւնը ընկերվարական հիմերու վրայ։ Կառավարութիւնը 60 հեկտար պարտէզ տուած էր Նոր Սեբաստիայի, Երեւանի հին պարտէզներէն, իսկ Շահումեան հաւաքական գիւղատնտեսութիւնը անցեալ տարի 22 հեկտար մրգաստան տուաւ։ Այս տարի ջուր բերուեցաւ գիւղը, ոռոգելու համար մշակութիւնները, ասոր վրայ՝ 43 հեկտար եւս յատկացուեցաւ աւանին։ Երկու տարի վերջ Նոր Սեբաստիան կը խեղդուի պտղատու ծառերու մէջ :

Մեծ աշխատանք կը թափուի նաեւ բարեզարդելու համար աւանը։ Անցեալ տարի խմելու ջուրի ջրմուղին վրայ ծախսուեցաւ մօտ 100.000 րուբլի :

Ներկայիս Նոր Սեբաստիան լծուած է շինարարական ծրագրի մը։ Կը կառուցուին մանկապարտէզ մը, մանկամսուր մը, բաղնիք մը, գիւղական խորհուրդի շէնք մը, բնակարաններ եւ 2 խանութներ։ Պետութեան օժանդակութեամբ շինուած են բազմաթիւ անհատական բնակարաններ :

Անցեալ տարի Նոր Սեբաստիոյ դպրոցը կը յաճախէին 100 երեխայ, իսկ այս տարի 220 :

Գիւղական խորհուրդի նախագահն է Յակոբ Յովիկեան։ Վերջին կարաւանով Ֆրանսայէն եկած են 93 տուն, որոնք գրեթէ անծանօթ էին մետաքսի արդիւնաբերութեան, բայց այսօր բոլոր փորձառու աշխատաւորներ դարձած են,— յիշենք Կիրեղ Մայիլեանը, կինը Աննան, Նշան Մօսիկեանը, Եղիսաբեթ Մելքոնեանը, Զարուհի Քամանչեանը, Մկրտիչ Գօզուեանը։ Մարսէյլի նաւահանգիստի բեռնակիրներէն Սուրէն Արապեան կ'աշխատի շինութեանց մէջ, իսկ կինը՝ Պետհրատի մէջ, ամսական երկուքը միասին կը ստանան 600 րուբլի (4,5 Ֆրանքը 1 րուբլի) :

Ցետոյ «Խորհ. Հայաստան» կը հրատարակէ հատուած մը Ավինեանէն գրուած նամակէ մը, որու մէջ Արապեանի հայրենակիցները իրենց փափաքը կը յայտնեն Հայաստան երթալու :

Նուպարաշէն

— • —

Նոյն թղթակիցը կը գրէ դարձեալ «Խորհ. Հայաստան» թերթին մէջ (29 ապրիլ) —

Այս քարքարոտ բլուրները եւ ձորերը, դեռ երէկ, ճամբայ չունէին : Ամայի անապատ էր այստեղ :

Քանի մը տարի առաջ Երեւանէն 8 քիլոմեթր դէպի հարաւ-արեւելք բուսան բարձրանալ ճերմակ տնակներ : Օրէ օր մեծցաւ եւ ընդարձակուեցաւ գիւղը ներգաղթող աշխատաւորներով,—եւ աւանը կոչուեցաւ Նուպարաշէն։ Սկիզբները աւանը ոչ ջուր ունէր, ոչ ելեկտրական լոյս, ոչ հեռախօսային կապ քաղաքի հետ, ոչ ալ ճամբայ :

Անցեալ տարի մեծ զարկ տրուեցաւ աւանին բարեզարդութեան, որուն համար յատկացուեցաւ 3,8 միլիոն րուբլի։ Միայն Երեւան — Նուպարաշէն ճամբուն շինութեան համար ծախսուեցաւ 800.000 րուբլի։ Այժմ կանանչ բլուրներու ուսին վրայէն Երեւանէն դէպի Նուպարաշէն կ'երկարի կուպրապատ ճամբայ մը, որու եզերքին՝ ելեկտրական լոյսի եւ հեռախօսի լարեր :

Ներկայիս Նուպարաշէն լծուած է շինարարական աշխատանքի։ Ծրագրուած է շինել 106 շէնք։ Կառուցուած բնակարաններէն 100ը գեղեցիկ շէնքեր են, իւրաքանչիւրը ունի 2 սենեակ, մէկ խոհանոց եւ 1 նկուղ, իսկ մնացեալ շէնքերը՝ թատրոն (150 աթոռով), հիւանդանոց, մանկապարտէզ, մանկամսուր, տասնամեայ վարժարան, բաղնիք։ Ցառաջիկայ երկուքուկէս ամսուան մէջ Նուպարաշէնի շինարարութեան վրայ պիտի ծախսուի 1,959,351 րուբլի :

Այսպէս երբեմնի անջրդի եւ ամայի տարածութը շուտով կը դառնայ քանքանչելի հանգստեան վայր մը։ Շինարարութեան թափին վրայ գէշ կ'ազդէ անշուշտ ջուրի պակասը, ինչպէս կը խոստովանի աւանի խորհուրդին նախագահը Յովհ. Սանթրոսեան։ Այժմ ուժ կը տրուի ջրանցքին շինութեան : Շինութեանց համար բանուորի պահանջ կայ, բայց ջուրը պակսելուն՝ բանուորներն ալ կը պակսին :

ԵՐԲԵՄՆԻ ՀԱՊԷՇ ԿԱՅՍՐԸ.— Ն. Ֆ. Փրէսէի Կ. Պոլսոյ թղթակիցը հետեւեալը կը հեռագրէ իր թերթին.— Հոս գրոյց կը շրջի թէ երբեմնի Հապէշ կայսրը, Հայլէ Սէլասէ, որ այս միջոցիս Լոնտոն կը բնակի, Ցունիսի սկիզբը քանի մը օրուան համար Պոլիս պիտի գայ։ Իր հետեւորդներուն մէջ պիտի գտնուի նաեւ երբեմնի Հապէշիստանի արտաքին նախարարը։ Նախկին Նէկիւսը Պոլիսէն Պաղեստին պիտի ճամբորդէ Տաւրոսեան ճեպընթացով, հոն գտնուած իր կինը տեսնելու համար։ Հապէշիստանի երբեմնի կայսրուհին Ատիս Ապէպայէն մեկնելէն ի վեր շարունակ Պաղեստին կը բնակի։ Հոս, Պոլսոյ մէջ, դարձեալ գրոյց կը շրջի, թէ նախկին Նէկիւսը բացարձակապէս պիտի քաշուի քաղաքականութենէ, նոյնիսկ այլեւս պիտի չզբաղեցնէ Ազգաժողովը հապէշական հարցով :

ԹՈՒՐՔԻԱ

Արեւելեան ուխտը

Թուրքերէն «Թան» հետեւեալ խմբագրականը կը հրատարակէ.—

Մեր արտաքին նախարարը՝ Տօքթ. Թէվֆիք Րիւշթիւ Արաս մայիսի վերջերը արեւելեան ուղեւորութիւն մը պիտի կատարէ եւ պիտի այցելէ Պաղտատ ու Թէհրան։ Այդ ճամբորդութեան ընթացքին, Արեւելեան ուխտ մը պիտի ստորագրուի :

Այդ ուխտի մասնակից երկիրներէն միայն Աֆղանիստանի կառավարութեան կեդրոնը կարելի պիտի չըլլայ այս տարի այցելել։ Ժամանակը կարճ ըլլալուն, այդ այցելութիւնը յառաջիկայ տարուան կը մնայ։ Ասոր փոխարէն՝ Մոսկուան կը մտնէ այս տարուան այցելութեանց յայտագրին մէջ։

Արեւելեան ուխտին նշանակութիւնն ու հանգամանքը մեր օտար թերթերուն առեն առեն տարբեր բաներ գրել կուտան։ Պէտք չէ զարմանալ ասոր։ Թերթերէն մէկ մասին համար իրականութիւնը շատ ուրիշ ու անդոյն է։ Անոնք միշտ երեւակայական մարզերու մէջ կը մտնեն եւ եռանդուն ու յամառ ենթադրութիւններ կը փնտռեն։ Միւս մասը քարոզչական ձեւի մը չափաւորուիլը կը նայի ու այդ պատճառով չոր ճշմարտութեանց առջեւ չի կրնար կենալ, — ինչ որ բնական պէտք է նկատել :

Արեւելեան ուխտը՝ Թուրքիոյ, Իրանի, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի միջեւ նպատակի նոյնութեան մը արտայայտութիւնն է։ Այս չորս բարեկամ ու եղբայր ազգերէն ամէն մէկը իրեն եւ ուրիշներու համար խաղաղութիւն, կոլլեկտիվ տեւականութիւն եւ ապահովութիւն կ'ուզէ։ Անոնց ոչ մէկը իր սահմաններէն դուրս աչք չունի եւ ոչ ալ յոյս։ Ասոնք երկիրներն ալ կարգ մը պատմական ազդակներու պատճառաւ՝ ետ են մնացած յառաջդիմութեան եւ զարգացման ճամբուն մէջ։ Միեւնոյն ճամբուն ուղեւորները ըլլալ, միեւնոյն հարցերով դիմաւորուած ըլլալ, միեւնոյն նպատակները հետապնդել, այս բոլորը անոնց միջեւ ներդաշնակութիւն մը, անկեղծութիւն մը եւ սէր մը ստեղծած են։

Հայեցողութեան եւ ուղղի այս նոյնութիւնը ուխտով մը արտայայտել օգտակար են նկատած ;

Այդպիսի ուխտ մը, չորս դրացի ու բարեկամ պետութեանց միջեւ, հետեւեալ համոզումը պիտի ամրացնէ — «Իմ չորս կողմս բարեկամներ, որոնք ինծի նման խաղաղութիւն կը փնտռեն, վէճերէ խոյս կուտան, ունեցածիս աչք չունին եւ իմ բարիքս կ'ուզեն որոնց։ Ես ամէն ատեն ու բոլոր պայմաններու մէջ կրնամ անոնց կրթնիլ. Անոնցմէ բարիք կրնայ գալ ինծի։ Ու ոչ մէկ չարիք :»

Այսպիսի անկեղծ մտածումով եւ մաքուր սրտով ուղեկիցներ գտնել՝ որքան արժէքաւոր ու հաճելի բան է անձի մը համար, ազգի մը համար տասնապատիկ աւելի հաճելի է։ Ասոնք երկիրները, խաղաղութեան ճամբուն վրայ, իրարու արժէքաւոր նեցուկներ պիտի ըլլան :

Մարդուս մէջ հետեւեալ մտածումը ծնունդ կ'առնէ։ Ասոնք երկիրներու միջեւ այս ձեւով մերձեցում մը արդեօք իրենց շուրջ [illegible] ու կասկածներ չա՞ր ծնցներ ;

Երկու պետութիւններ կան, որոնք կրնան շահագրգռուիլ Արեւելեան ուխտով,— Խ. Միութիւնը ու Անգլիան :

Խ. Միութիւնը ու մեր միջեւ բարեկամական դաշինք մը գոյութիւն ունի։ Ըստ այդ դաշինքին, կողմերէն ոչ մէկը, առանց միւսին համաձայնութեանը, անոր դրացի երկիրներուն հետ համաձայնութիւններ չի կրնար կնքել :

Մեր ու Խ. Միութեան յարաբերութիւնը կը յենու փոխադարձ վստահութեան եւ իր անկեղծութիւնը կը պահէ։ Թուրքիան արդէն երկիր մըն է որ խստօրէն կը յարգէ իր յանձնառութիւնները։ Արեւելեան ուխտով զբաղած առեն, անշուշտ նկատի առնուած է Խ. Միութեան հետ մեր ունեցած դաշինքը։ Հարկ է բնական նկատել այս պարագան :

Գալով Անգլիոյ, ան բարեկամական ու վստահութեան յարաբերութիւն մը ունի բոլոր ուխտակից երկիրներուն հետ, իսկ Իրաքի հետ ունեցած իր դաշնագրին պատճառով, կապուած ըլլալ թէ Արեւելեան ուխտը օգտակար պիտի գտնէ ու զայն պիտի դիմաւորէ՝ իբրեւ խաղաղութեան ու ապահովութեան ազդակ մը :

Աշխարհագրականօրէն՝ թէ Անգլիոյ եւ թէ Խ. Միութեան համար չափազանց կարեւոր է այս երկիրներու մարզը։ Այդ մարզին մէջ խաղաղութեան ու ապահովութեան այս ձեւով արմատացումը ուշադրութեան արժանի դէպք մըն է այդ երկու երկիրներու յարաբերութեանց տեսակէտէն ։ Երկու երկիրները այս հարցին մէջ թէեւ ուղղակի իրար չեն դիմաւորեր, բայց արդիւնքի տեսակէտով իրենց միջեւ բարոյական կամուրջ կ'ամրանայ։ Արեւելեան ուխտը խաղաղութեան եւ ապահովութեան ազդակի մը ամրապնդութիւնը պիտի թողու՝ աշխարհի անդորրութեան յառաջ ինչ կէտ ալ քննենք զայն :

ՖՈՒԹՊՈԼ

Կիրակի 23 մայիս Սթատ տը Քոլոմպի մէջ տեղի ունեցաւ քսանըվեց հազար հանդիսատեսներու ներկայութեան Անգլիական փուլի մեծ մրցում մը, Ֆրանսայի ազգային խումբը ընդդէմ Իրլանտայի :

Բրիտանացիները անգամ մը եւս ցոյց տուին իրենց համբաւը, պարտութեան մատնելով Ֆրանսացիները 2-0 -ով, ինչպէս նաեւ նախորդ կիրակի Զուիցերիոյ ազգային խումբին 1 —0-ով :

Այս առթիւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը առաջնորդ խաղն խումբով ներկայացաւ Ֆ. Ֆ. Օլնէյի դէմ որմէ պարտուեցաւ 4—2։ Փահեստին ալ իր կարգին պարտուեցաւ 3 — 1ով։

Ցանձնախումբս կը յայտարարէ մարզասէր հասարակութեան որ ֆութպոլի եղանակը վերջացած է, եւ պիտի վերսկսի աշնանը։

Կիրակի 30 մայիս պահեստի խումբը պիտի կատարէ իր վերջին մրցումը Ք. Ք. Պալանքարի Ա. խումբին դէմ։ Սոյն գիւղաքաղաքը կը գտնուի Փարիզէն 50 քիլմ. հեռու դէպի հարաւ։

Ժամադրութիւն.— 11.30ին Կառ տը Լիոն, շոգեկառքը կը մեկնի 12.18։ Անոնք որ կը փափաքին խումբին ընկերանալ եւ հաճելի պտոյտ մը ընել, կրնան ժամադրավայրը գտնուիլ, օգտուելու համար հաւաքական տոմսերէն (երթեւեկ 10 Ֆրանք)։

Միհրան Երամեան

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (286)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Լեւոնը առանց պատասխանելու հեռացաւ դրան քովէն ու վերադարձաւ նախկին տեղը, ջրի գոնակին մօտ։ Նստելու տեղ մը պէտք էր ճարել, խորհելու համար :

Լոյսը բացուելու շատ չէր մնացեր։ Դրան կուշտը կանգնած՝ միտք կ'ընէր Լեւոնը, երբ հեռաւոր փողոցի մէջէն անցնող ժամհարի կոչնակի ձայնը լսուեցաւ։ Լեւոնը ինքզինքը հաւաքեց։ Նստած կը լսէր։ Վճռական որոշում մը առնողի հաստատուն քայլերով անցաւ ջրի գոնէն, յաջորդ երկու այգիները արագութեամբ կտրեց, ու բարձր պատերով շրջապատուած այգիի մը պատը մագլցելով՝ այգին մտաւ :

Շատ ընդարձակ տուն մը կ'երեւէր այգիի վարի կողմը։ Լեւոնի ընկերներէն Ջօջ Աղայի տունն էր այդ, որ յեղափոխական կարիճ զինուորի համբաւ ունէր :

Լոյսը հետզհետէ կը բացուէր։ Լեւոնը առանց սպասելու, բարձրացաւ ծառի մը վրայ ու անկէ ցատկեց Թոնրատան տանիքը։ Մնացածը հեշտ էր արդէն։ Իջաւ բակը :

Բակի մէկ կողմը թոնրատունն էր ու մառանը, միւս կողմը երկյարկանի տունը, որ, ինչպէս Վանի անթիւ մեծատուններու մասը, լայն խարխուլով ձգուած շատ ընդարձակ շինութիւն մըն էր։ Լեւոնը, թոնրատան մէջ առեն մը սպասելէ վերջ, երբ մօտեցաւ տան դուռը բանալու, վերի յարկէն սպառառ կին մը, Ջօջ Աղայի մայրը, տնքալով սանդուխով բակը իջաւ։ Խեղճ պառաւը յանկարծ հոն կանգնած Լեւոնը տեսնելով՝ վախցած կանգ առաւ .

— Ցիսուս Քրիստոս... դու վո՞վ ես ...

— Մայրիկ, չճանչցա՞ր... Լեւոնն եմ... Ջօջ Աղան տո՞ւնն է։

— Լեւո՞նը... Պարոն Լեւո՞նը,— ու պառաւի սարսափած դէմքի վրայ անհուն տառապանք մը նկարուեցաւ։ Խեղճ կնոջ ձեռքերն ու շրթունքները սկսան ծատոիկ դողալ :

— Հա, մայրիկ, Լեւոնն եմ, բան չկայ՝ մի վախնար... Ճկա՞յ Ջօջ Աղան ...

— Մարէ, էդ որո՞ւ հետ կը խօսիս,— լսուեցաւ վերէն այրամարդու ձայն մը ու ծանր ոտնաձայն մը սանդուխին վրայ :

— Ես եմ, Ջօջ Աղա... մէկ վար եկուր..

Պառաւը տան մուտքի առջեւ կանգնած՝ խեղճացած կը նայէր Լեւոնին, անկարող զգացած յուզումը զսպելու։ Շրթները անձայն կը շարժէին, կարծես կ'աղօթէր :

Այդ պահուն, Ջօջ Աղան վար իջաւ գիշերանոցով, ուսերուն նետած վերարկու մը, ու բակին մէջ դէմ յանդիման եկաւ Լեւոնի հետ։ Եթէ յանկարծ կայծակ մը զարնէր Ջօջ Աղայի ոտքերու տակ, հազիւ թէ այն ազդեցութիւնը ընէր՝ ինչ որ ըրաւ Լեւոնի ներկայութիւնը .

Կարծես շիկացած երկաթ մը լինէր Լեւոնը եւ, փոխանակ անոր պարզած ձեռքը թօթվելու, Ջօջ Աղան սարսափած մէկ երկու քայլ ընկրկեցաւ, անկարող Լեւոնի դէմքին նայելու։ Բայց անմիջապէս ինքզինք գտնելով՝ ձեռքը պարզեց Լեւոնին՝ գունաթափուած դէմքին վրայ հազիւ նշմարելի ժպիտ մը ցուցնելով .

— Ջօջ Աղա, չէ՞ր սպասեր,— ժպտելով ընկերոջ ձեռքը սեղմեց Լեւոնը,— այս գիշեր քաղաք հասայ... երկար պատմութիւն է... կարգին սուած եմ ...

— Հա՞, հըմ... լաւ ըրեր ես... վեր ելլենք... ըհըմ, մարդ տեսա՞ւ հոս մտնելդ ...

— Ոչ ոք, դեռ լուսցած չէր, երբ պատով իջայ ձեր բակը ...

Երկու ընկերները բարձրացան երկրորդ յարկը, մինչ Ջօջ Աղայի պառաւ մայրը կարծես բոլորովին ուժաթափ եղած, կրթնեցաւ դրան շրջանակին, նոյն սարսափի արտայայտութիւնը դեռ դէմքին վրայ, ինչ որ առաջին անգամ Լեւոնը տեսնելուն։ Պառաւի աչքերը ալքած ցաւէն թրջեցան, զոյգ մը արցունք ակօսեց ճմրթկուած դէմքը, ու պաղատաւոր աչքերը երկինք բարձրացուց ...

— Զօրութեանց մեռնիմ, Սբ. Գէորգ... դուն իմ տան նամուսը պահէ, դուն իմ ճերմակ մազեր խնայէ...

×

Ընդարձակ դահլիճ մըն էր այն սենեակը, ուր երկու ընկերները բարձրացան։ Բազմաթիւ պատուհաններ՝ ծածկուած ճերմակ վարագոյրներով, երկար սէտիր մը դահլիճի ամբողջ ճակատը բռնող :

Այդ ընդարձակ սենեակը եւ որպէս հիւրանոց եւ որպէս ննջարան կը գործածուէր տնեցիներուն կողմէ։ Սենեակի մէկ կողմը, քիւրսի մը դրուած էր, մեծ վերմակով մը ծածկուած, շուրջը՝ բազմաթիւ մինտէրներ ու յենուելու բարձեր :

Ջօջ Աղան ու Լեւոնը քիւրսիի տակ նստան եւ ցած ձայնով շարունակեցին խօսիլ իրարու հետ, մինչ Ջօջ Աղայի երիտասարդ կինը նախաճաշը կը պատրաստէր։ Գլխի լաչակը մինչեւ քթի ծայրը բարձրացուցած՝ Ջօջ Աղայի կինը լուռ կը սպասարկէր երկու ընկերներուն, թախծոտ լեցուն հայեացքը երբեմն Լեւոնի վրայ նետելով։ Երկու փոքր երեխաներ կը խաղային սենեակի մէջ, իսկ Ջօջ Աղայի քոյրը՝ Աշխէնը, Սանդխտեան վարժարանի բարձրագոյն դասարանի աշակերտուհի մը, տուրը կանուխ դպրոց գնացած էր, առանց Լեւոնի իրենց տունը գտնուելու մասին իմացած լինելու :

Ջօջ Աղան, ապշի բերան զգացած շփոթութենէն եւ սարսափէն ինքզինք գտած, մտերմօրէն կը խօսէր Լեւոնի հետ, կը պատմէր վերջին շաբաթներու անցուդարձերը, պահեստներու կառավարութեան ձեռք անցնիլը, դաւաճան Դաւիթի քաջագործութիւնները, ընկերներու ձերբակալուիլը, Կայծակի սպաննուիլը, քաղաքի մէջ ստեղծուած քաոսը։ Ժամերով երկու ընկերները գլուխ գլխի տուած պատմեցին իրարու իրենց անցած ծանր օրերու մասին :

Կէս օրէ վերջը, Ջօջ Աղան կարծես փուշի վրայ նստած լինէր։ Երկու անգամ բարձրացաւ տեղէն՝ դուրս ելլելու համար, բայց երկու անգամին ալ Լեւոնը, հակառակ գիշերային յոգնեցուցիչ ճամբորդութեանը, առիպեց որ Ջօջ Աղան դեռ չհեռանայ, պատմէ քաղաքի անցուդարձերէն, բանտարկուած ընկերներէն :

Երեկոյեան կողմ, երբ Աշխէնը դպրոցէն վերադարձաւ, աղմուկով սենեակի դուռը բացաւ ու ներս մտաւ, կարծելով որ ներսը մարդ չկայ. Երբ քիւրսիի տակ նստած Լեւոնը տեսաւ որ եղբօրը հետ նստած մտերմօրէն կը խօսէր, քարացածի նման սառած մնաց կանգնած տեղը, ու անութի տակէն գիրքերը վար թափեցան :

— Հը՞,— աչքերը բարկութեամբ ոլորելով գոռաց Ջօջ Աղան,— ինչ՞ նեցա՞ր, աղջիկ, ի՞նչ փայտի նման տնկուեցար հոդ... դուրս կորսուէ սենեակէն ...

Աշխէնը խոշոր խոշոր բացաւ աչքերը, որոնց մէջ անզսպելի սարսափի արտայայտութիւն մը դրոշմուած էր։ Գինովի նման երերալով՝ դուրս ելաւ սենեակէն, դուռը կիսաբաց ձգելով :

Ջօջ Աղայի յանկարծական բռնկումը թէեւ զարմացուց Լեւոնը, որ այդ տանը շատ անգամ եկած լինելով՝ տնեցոց բոլորին ալ ծանօթ էր, բայց նկատողութիւն մը չըրաւ, այլ հանգարտօրէն շարունակեց խօսքը։ Առեն մը վերջ, Ջօջ Աղան վճռական շարժումով քիւրսիի տակէն բարձրացաւ՝ խօսքը Լեւոնին ուղղելով .

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԻՆԵՐՈՒ ԹՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵԱՆ խնդիրը ողջնցաւ նորէն։ Պատուիրակութիւն մը դիմեց վարչապետին, որ խոստացաւ նախարարական խորհուրդին ուշադրութեան յանձնել զայն։ Երեսփ. ժողովը անցեալ յուլիսին քուէարկած էր օրէնքը, հիմա կարգը եկած է Ծերակոյտին։ Ներկայիս քուէարկելու իրաւունք չունին մինչեւ անգամ այն կիները որ անդամ են կառավարութեան։

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԲԵՒԵՌԻ առաջին չարժանկարը քաշելու ձեռնարկած է խորհրդային բեւեռախոյզ արշաւախումբին մէկ անդամը, Թրոյանովսկի. Ինչպէս գրած էինք, երկու օդանաւեր Ռուտոլֆ կղզիէն իջան հիւսիսային բեւեռ, ուտելիք, հագնելիք եւն. տանելով չորս մասնագէտներու որոնք հոն պիտի մընան մէկ տարի։ Երկու օդանաւերուն մէջ կը գտնուէին Շական հօղի, որոնց երկուքը «Փրավտա»յի եւ «Իզվեստիա»յի թղթակիցներն են։ Ուրիշ երկու օդանաւեր ալ ճամբայ ելան։

ԼՈՆՏՈՆԻ հանրակառքի վարիչներու գործադուլը, որ կը շարունակուէր մէկ ամիսէ ի վեր, վերջացաւ առջի օր եւ 25.600 աշխատաւորներ վերսկսան աշխատանքը. Գործադուլը 500.000 ոսկի նստած է աշխատաւորներուն եւ արհեստակցական Միութեան.

Պ. ՆԷՎԻԼ ՉԷՄՊԸՐԼԷՆ, Անգլիոյ նոր վարչապետը, ուրբաթ առտու ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Թագաւորին կողմէ։ Պ. Պոլտուինի հետ, հրաժարական տուած էր, նաեւ, Պ. Մաքտոնըլտ։ Թագաւորը երկրորդ անգամ ըլլալով ազնուականութեան տիտղոս մը առաջարկեց, բայց ընկերվարական կուսակցութեան նախկին վարիչը մերժեց։ Պ. Մաքտոնըլտ քանի մը շաբաթ հանգստանալէ վերջ, հարաւ. Ամերիկա պիտի երթայ, յետոյ պատմական գիրք մը պիտի գրէ, վերջին 30 տարիներու յարժումներու մասին։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ տնտեսական նախարարին ի պատիւ, հացկերոյթ մը տրուեցաւ Փարիզի գերման առեւտրական սենեակին մէջ։ Այս առթիւ Տոքթ. Շախթ չեշտեց թէ երկու կառավարութիւնները շաբաթներէ ի վեր կ'աշխատին նոր հիմեր գտնել առեւտրական փոխանակութեանց համար։ Գերման նախարարը լաւատեսութիւն յայտնեց Փարիզի ցուցահանդէսին յաջողութեան համար։ Ֆրանսայի առեւտրական նախարարն ալ իր կարգին խօսք առնելով, մաղթեց որ նոր սերունդը զաղտ մնայ մեր թշուառութիւններէն եւ զարհուրանքներէն։

ՎԱՇԽԱՌՈՒԹԵԱՆ դատ մը բացուեցաւ Մարսէյլի մէջ, Էօժէն Պրինէ անուն մարդու մը դէմ, որ փոխ դրամ կուտար Նեղութեան մատնուած առեւտրականներու, 10 առ հարիւր տոկոսով, բայց ամսէ ամիս նորոգելու պայմանով. այսինքն հարիւրին 120։ Միեւնոյն ատեն յաճախորդներուն ստորագրել կուտար ոչ թէ մուրհակներ, այլ չէքեր, առանց պահեստի։ Եւ որովհետեւ մարդիկը չէին կրնար վճարել, նորէն առիթ կը բարդէր, դատարան դիմելու սպառնալիքով։ Վաշխառուին հետ պիտի դատուին նաեւ իր 30 զոհերը, կեղծ չէքեր ստորագրած ըլլալով։ Քաանիերկու փաստաբաններ վարձուած են։

45 ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐ եւ 60 ջրօդանաւեր ռազմափորձ կը կատարեն Պրէսթի բացերը։ Ծովային նախարարն ալ կը հետեւի գործողութեանց, Ֆրանսայի ամենավերջին դրահաւորին «Տէօնքէրք»ի մէջ։

ԻՐԱՐՈՒ ԵՏԵՒԷ ԵՕԹԸ ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆԵՑ Արաբ մը, Ամարա Պէն Ահմէտ, Պոնի մէջ (Ալժերիա)։ Այս հրէշը, որ 54 տարեկան է, կինը ճամբած էր ամուսնութենէն քանի մը ամիս վերջը եւ կ'ուզէր ամուսնանալ 16 տարեկան աղջկան մը հետ, որ մերժեց։ Ամարա աղջկան բնակարանը երթալով, նորէն կրկնեց առաջարկը, բայց կրկին մերժուեցաւ։ Ասոր վրայ հրացանը քաշելով սպաննեց աղջիկը եւ անոր երեք եղբայրները։ Յետոյ գնաց թաղին միւս կողմը եւ սպաննեց կին մը որ իրեն թէ իր ծաղրէր զինքը, անոր ամուսինը եւ քոյրը։ Եւ երկու կողմի ատեններն ալ կրակի տալով, լեռ բարձրացաւ։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէի 30 մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Գար Լէնթէրնասիոնալի մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԱՎԻՆԵՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Հ. Դ. Ավինեոնի Մուրատ խումբի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի, 30 մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Գրուա Վէրթ Փիժինէրի վերնայարկի սրահին մէջ։ Կը խօսի ընկ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ։

Գեղարուեստական բաժին։ Մուտքը ազատ է։

ՊԻՇՏՕՆ. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՐԱՒ. ՖՐԱՆՍԱՅԱՑՈՑ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ

Յառաջիկայ կիրակի, մայիս 30, տօն կաթողիկէ եկեղեցւոյ Ս. Էջմիածնի, կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Սէն Փիէռ գերեզմանատան մէջ տեղի կ'ունենայ օրհնութեան հանդէս Պրիգորիօ եպիսկ. Պալաքեանի մարմնին փոխադրութիւնն ու զետեղումը իր սեփական հանգստավայրին մէջ, ուր կը կատարուին թաղման արարողութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն։

Կը հրաւիրուի ամբողջ Մարսէյլի հայութիւնը իր պաշտօնական մարմիններով եւ կազմակերպութիւններով ներկայ ըլլալու ժամը 2.30ին գերեզմանատան մէջ՝ մասնակցելու համար թաղման թափօրին եւ պաշտամունքին։

Առաջնորդարան Հարաւ. Ֆրանս.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, **21 Rue Cadet**

Մէթրօ **Cadet**

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ, **CHARLES PIVERT**

ԸՆԴՀ. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ ՍԷՆԻ ՇՐՋԱՆԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ, ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ, ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ **BENOIST D'AZY** (ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉԸ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԳԷՈՆԻ) ԵՒ ԶՕՐԱՎԱՐ **BREMOND**

ՆԵՐԿԱՅ Կ'ԸԼԼԱՅ **M. DELAHOCHE**

(Նախագահ Ֆրանսացի Նախկին Ռազմիկներու Միութեան,

Ներկայ պիտի ըլլան Ֆրանսացի եւ օտար ծանօթ անձնաւորութիւններ

Ուղերձներ Հայ Միութիւններու կողմէ։

Գեղարուեստական բաժին՝ կ'երգեն՝ ՏԻԿ. Ա. ԳԷՈՐԳԵԱՆ—ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ եւ Պ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ։ Դաշնակով կ'ընկերակցին ՕՐ. Ա. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ եւ ՏԻԿ. Լ. ԽԱՉԸՃԵԱՆ։

Կ'արտասանեն՝ ՕՐ. ՌԱՆ ԺԷԼԵԱՆ (Ֆրանսերէն), ՊԵՐՃ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը

ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ։

Հայկական պարեր բեմի վրայ ընկերակցութեամբ թառի եւ տափի։

Եւրոպական պարեր կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ։

ՃԱԶ, ԹՕՄԲՈԼԱ, ՊՈՒՖԷ։

Կազմակերպութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Հայ Արիներու սկաուտները։

Մուտք 5 Ֆր.

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

146 Ave. des Chartreux, Marseille

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի

Մասնակցութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Հ. Մ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտական կազմի, Հայ Արիներու, Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Հ. Կ. Խաչի, Ջ.Ռ.Մ.ի, Լսարանական Միութեան, Զարմանք Երիտասարդաց Միութեան, Վասպուրականի, Տարօն Տուրուբերան Նահանգ Հայր. Միութեան, Բարձր Հայքի, Սալնոյ Ձորի Կարճկան գաւառի, Բաբերդի, Թղիի, Եղեգիի Յառաջդիմասէր Միութեան, Ուրֆայի, Նրգնկայի, Ամասիոյ եւ Մարզուանի շրջակայքի Վեր. Հայր. Միութեան, Զարսանճագի Երիտ. Միութեան եւ ուրիշ շատ մը ազգային կազմակերպութիւններու

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց օժանդակութիւնը կը բերեն ՕՐ. ՄԱՌԻ ՍԻՄՈՆԵԱՆ (մեներգ), ՕՐ. ՌՕԶԱ ԹՈՒՂԼԱՃԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. ՀԱՅԿ ԹԻՐԹԻՐԵԱՆ (նուագ)

Կը ներկայացուի «ԱՅ ՔԷԶ ՄԻՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ» զաւեշտ ղեկավարութեամբ Տէր եւ Տիկ. ՂԱԶԱՐԵԱՆներու։ Կը մասնակցին՝ Պ.Պ. Վ. Տէր Վարդանեան, Աքէլեան Թատերախումբէն Պ. Պ. Վ. Քէչէճեան եւ Փ. Աստուրեան։

ՆՈՒԱԳ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Պ. Ս. ՄՈՒՇԿԱՄՊԱՐԵԱՆԻ

ԿԷՍ ԳԻՇԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐ

Կը նուագէ ՄԱԹԷԻ նուագախումբը

Կանանց համար մուտք՝ 2 Ֆր.

Դասախօսութիւն

Յ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին երրորդ դասախօսութիւնը 30 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, 8 rue Bossuet, Փարիզ, Բարեգործականի ցան մէջ։

Կը դասախօսէ ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ

Նիւթ՝ Հայ կնոջ դերը ընկերութեան մէջ։

Մուտք 3 Ֆր. (օժանդակ եւ խմորեղէն միասին)

Հայաստանակային հանդէս Վիէնի մէջ

Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան մասնաճիւղի եւ Վասպուրականցիներու կողմէ կազմակերպուած է մեծ հանդէս մը՝ Նուիրուած Վասպուրականի հերոսամարտի տարեդարձին, եւ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու մասնաճիւղի բացումին։

Հանդէսը տեղի կ'ունենայ 30 մայիս, կիրակի ժամը 2.30ին, Ռ. Ա. կուսակցութեան սրահին մէջ։

Կը խօսի Պնդ. Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Փունջ մը Վ. Սարգսեանի յուրիած «ԱՆՈՒՇ»ներ

Ա. Շարք.— Երեք երգ. դաշնակի բաժինով։

1.— ԱՂՋԻ ԱՆԱՍՏՈՒԱԾ
2.— ԵԿԷՔ ՔՈՅՐԵՐ
3.— ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԵԱՅԼԱ

Գին 12 ֆրանք

Գրատուն Հ. Թամուէլ, 51 rue M. le Prince, Փարիզ։
H. Malakian, 3 Bld. Théodore Thurner, Մարսէյլ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները 30 մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2 ուկէսին, Պրասըրի տը Լ'Էթուալի վերնասրահին մէջ (1, Քուռ Կամպէթթա) Փլաս Տիւփոնի մօտ։

Օրակարգ.— Զեկոյց նիւթական եւ բարոյական. Բաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի տօնակատարութեան հարց. Կրթական խնդիրներ. Դպրոցական ամավերջի հանդէս եւ ընթացիկ հարցեր։

Ֆ. Կ. ԽԱՉի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր իր անդամուհիները 31 մայիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Հայ Ակումբը։

Ֆր. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները այս կիրակի, 30 մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 181, Քուռ Լաֆայէթի գըրադարանին սրահը։ Կը խնդրուի անդամուհիներէն ներկայանալ անդամատետրերով։

Օրակարգ.— Շրջաբերականի ընթերցում, դաշտահանդէսի խնդիր, ընթացիկ հարցեր։

Տիգրանակերտի եւ շրջանի Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը կիրակի, կէսօրէն վերջ ժամը 3ին, Falschի ճաշարանը, 50, Rue de Cléry, մէթրօ Սանթիէ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Բացուած է

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Գէորգ (Ժորժ) Մանթարեան. ծնած Ռոտոսթօ, թուրքիոյ Հայերէն հաղորդել Հ. Գալֆէճեանի, 15 Ռիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ (8)։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER AGOPIAN
17 Rue Daumesnil, PARIS 12e

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ԵՐԿԵՐԵՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ – ԱԶԷՒ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Գ.

Ազեւը արտաքինով գէր եւ տգեղ մի մարդ էր, ուռած երեսով եւ հաստ, կախուած շրթունքով։ Նրա անճոռնի արտաքինի մասին հաստատում են բոլոր նրան հանդիպողները։ Որոշ մարդիկ հաւատացնում են, որ «նրա աչքերը միշտ վազում էին եւ նա երբեք չէր նայում իր խօսակցի երեսին», մի նըշան, որ ընդունուած է յանցաւորներին ճիշդ կերպով ճանաչելու գործում։ Դէլեւսկին գրում է Ազեւի «օձի նայուածքի» մասին։ Բայց ուրիշ յեղափոխականներ գտնում էին նրա մէջ «լաւ եւ հաճելի հայեացք», «հրաշալի ժպիտ» եւ մինչեւ հիմա էլ պնդում են իրենց ասածի վրայ։ Վ. Մ. Չերնովը, Բուրցեւի դէմ բացած դատի ժամանակ իր խօսած ճառի մէջ ասել է. «Ներ ուշադրութեամբ նայենք Ազեւի երեսին, նրա մաքուր, դուստ մանկական աչքերի մէջ չենք կարող չտեսնել անսահման բարութիւն»։ Ս. Բասով-Վերխոյեանցեւը Ազեւին գտնում է «երկերեսանի, կեղծ, անգութ եւ ծածկամիտ, տխուր աչքերով»։ Լուսանըկարից դատել դժուար է, ի դէպ, Ազեւը չէր սիրում նկարուել։

Բայց ընդհ. տպաւորութիւնն այն է, որ «Աստուած չանի, որ մարդ գիշերը երազում նրան տեսնի»։

Ազեւը իր զեկուցումները գրում էր ոչ այնքան գրական լեզւով եւ նոյնիսկ մի քիչ էլ անգրագէտ կերպով, բայց միշտ՝ պարզ եւ խելացի։ Այն խմբագիրները, որոնք իրենց երիտասարդ թղթակիցներից միշտ «փաստեր, աւելի շատ փաստեր» էին պահանջում, Ազեւից շատ գոհ պիտի մնային. Նա միշտ էլ փաստեր էր ունենում։

Յեղափոխականները (քիչ բացառութեամբ) այդ ժամանակներում աւելի շատ տարուած էին պերճախօսութեամբ։ Ազեւը չէր սիրում պերճախօսութիւն։ Նրա նամակների ոճը հասարակ էր եւ գործնական. Հակառակորդները նոյն իսկ նրան անկիրթ մարդ էին համարում։ Բայց Ազեւի մերկանալուց յետոյ, կուսակցական քննութեան ժամանակ, վկաներից մէկը պատմում է, թէ ինչպէս մի անգամ Մոսկւայում Ազեւը ճառ ասաց մարքսիստական կազմակերպութեան ժողովում։ «Վէճը վերաբերում էր Միխայլովսկուն։ Նոր հերը (Ազեւը) լուռ էր։ Բայց ահա նա բարձրացաւ եւ յուզուած ձայնով սկսեց պաշտպանել Միխայլովսկուն, ... յենելով անհատականութեան համար պայքարելու տեսութեան վրայ.

Այդ ճառը շարունակեց շատ երկար եւ իր անկեղծութեան եւ հմտութեան համար մեծ տպաւորութիւն թողեց։ Մենք բոլորս էլ կրթուած մարդիկ ենք եւ գիտենք, որ նման վէճերի ժամանակ ամենամեծ տպաւորութիւնը կարելի է թողնել անկեղծութեամբ»։

Իր գործունէութեան վախճանին Ազեւի դրութիւնը շատ վատթարացաւ։ Նա հարկադրուած էր շարունակաբար մտնել եւ սպաննել, մտնել եւ բռնել ... Նա լարում էր իր ամբողջ ուժերը, որպէսզի գոնէ կարողանայ իր մտնած եւ սպաննած մարդկանց թիւը նուազագոյն չափի վրայ պահել։

Ֆրանսական վանքերից մէկում մի նկար կայ, որի տակ գրուած է՝ «Սատանայի պատիժը»։ Նկարը հետեւեալն է պատկերացնում. սատանան դատապարտուած է իր ձեռքում բռնելու այն կանթեղը, որ գողացել է Ս. Դոմինիկից։ Կանթեղը վառւում է եւ այրում սատանայի մատները, բայց նա նրանից ազատուելու համար ուժ չունի. նա միայն կարող է կանթեղը մի ձեռքից միւսը անցկացնել, այրելով մերթ աջ եւ մերթ ձախ ձեռքը։ Ահա նոյն դրութեան մէջ էր գտնւում Ազեւը՝ իր մերկացման ժամանակ։

(Շար

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՑՈՒՍԱԲԵՐ»Ի.— Ստացած ենք։

ԲԺ. Ա. ՄԻԼԱՆ.— Ստացած ենք շնորհակալութեամբ։

Յ. Մ. ԿՐԵՏԷ.— Ստացած ենք ձեր նամակը։

Ա. Վ. ՄՈՆՓԷԼԻԷ.— Առաջինը աւելի ատեկապահական է։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :- R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՏՈԼՊԻԱՔ) Métro : TOLBIAC

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆ ՆՈՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Պելճիքա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՄԱՅԻՍ
DIMANCHE 30 MAI 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3434
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԿՈՒՆՔԷ ԵՐԿՈՒՆՔ

Կ'ըսե՜ն, «ոմանք ի նոցանէ».—

Կ'արժէ՞ այդքան պանծացնել Մայիս 28ը: Պարզապէս պատահմունք: Դէպքերու դասաւորում, որ իրեն հետ բերաւ յուսախաբութիւն, աւեր եւ արիւն: Եւ ի՞նչքան կրցաւ տեւել,— ոչ իսկ երեք տարի: Եթէ Ռուսն ալ օգնութեան հասած չըլլար ...

— Մի՛ փրփրիր եւ լսէ՛, ցամաք հոգի: Սորվէ լսել:

Եթէ առիթ ունեցած ես պատմութիւն թղթատելու, գոնէ ժամանակակից պատմութիւնը սերտելու, պիտի տեսնես բազմաթիւ նման «պատահմունքներ»: Շատ-շատերը այսօրուան ազատ ու անկախ ազգերէն իրենց փրկութիւնը կը պարտին այդպիսի դասաւորումներու: Աշխարհ մը կը բռնկի, ամբողջ ժողովուրդներ կրակ կ'իյնան: Ճակատներ կը փայլատակին ու կը խորտակուին, ուժեր կը բոցավառին եւ կը յաղթանակեն: Դժուար է գիտական ճշգութեամբ նախատեսել ճակատամարտներու ելքը: Շատ բան կախում ունի աշխարհագրական, զինուորական, նիւթական ազդակներէ: Իսկ այդ բոլորին վերեւ՝ բարոյական կորովն է որ կը որէ նայուածքները, եւ աւիշ կը հոսեցնէ երակներուն մէջ:

Արդ, մէկդի դնելով բոլոր յարակից դէպքերը,— Ռուսին փախուստը, Թուրքին դաւերը, Հարաւայիններուն խաղերը եւ ուրիշ բազմաթիւ պարագաներ, — 1918 Մայիսի վերջերը, ճակատագրական շրջանի մը մէջ, կռիւ եղա՞ւ թէ ոչ: Օրհասական ճակատամարտներ մղուեցա՞ն նախնական, անբաւական միջոցներով, բայց գերագոյն վճռականութեամբ, — Մահ կամ Ազատութիւն: Այս կամ այն դրօշին տակ եւ կամ առանց դրօշի: Ցէտայիններով եւ կանոնաւոր զինուորներով: Հինով ու նորով: Ե՛ւ արեւելքի ե՛ւ արեւմուտքի քաջերով: Գոյամարտ՝ 10-12000ով, ընդդէմ թշնամի բանակի մը որ կը հաշուէր 30-35,000:

Եւ այս բոլորը յանգեցա՞ն ելքի մը, հող չէ թէ ոլոր-մոլոր: Ճեղեցա՞նք ափ մը հող մեր ոտքին տակ: Իսկ այդ ափ մը հողը չէ՞ր որ փառեց հողինները, միեւնոյն ատեն սրելով դաւադիր եւ թշնամի ախորժակները, հարաւէն թէ հիւսիսէն:

Եւ ի՞նչպէս կ'ունենայիք դուք այսօրուանը, թող կոչուի խորհրդային, եթէ կազմուած չըլլար երէկուանը:

Ի՞նչպէս կը համբէիք այսքան միատարր ժողովուրդ, մեր հայրենի ժառանգութեան մէկ մասին վրայ: Կ'ունենայի՞ք այսօրուան Երեւանը, առանց այն սկզբնական եւ հերոսական աշխատանքին որ թափուեցաւ անասելի թշուառութեանց եւ անհնարին դժուարութեանց մէջ, չեղածէն բան մը ստեղծելու առաջադրութեամբ ...

Լսէ՛, սերտէ եւ պատասխանէ:

X

Կ'ըսե՜ն ուրիշներ, միշտ «ի նոցանէ».—

Ընդունինք թէ արդար են այդ բոլորը: Բայց, դուք Դաշնակցականներդ անկախութեան հաշակման տօնը դարձուցեր էք մենաշնորհ: Միեւնոյն ատեն՝ մարտակոչ, օրուան իշխանութեան դէմ: Դուք ձեր փառասիրութիւնները յագեցնել կ'ուզէք:

— Զա՛րկ, բայց մտիկ ըրէ, դպիրդ իմ ամենադէտ: Մինչեւ Պոլսոյ վերջին արտագաղթը (1922) եւ անկէ վերջն ալ քանի մը տարի շարունակ միասին կը տօնէի՞նք այս տօնը: Ամէն տեղ շարք շարք բանախօսներ բեմ կ'ելլէի՞ն,— կղերական, Դաշնակցական, ռամկավար, հնչակեան: Բոլորն ալ կը պանծացնէի՞ն զայն, իբրեւ ազգային պարծանք: Նոյն իսկ հռչակաւոր Քաջազնունին, զոր միշտ օգնութեան կը կանչէք, շատ բնական եւ նուիրական պարտականութիւն մը չհռչակե՞ց Մայիս 28ի տօնակատարութիւնը, ընդունելով հանդերձ նոյեմբեր 29ը (դեկտեմբեր 2):

Արդ, ինչո՞ւ կէս ճամբան մնացիք դուք:

Ինչո՞ւ այսօր խոտելի կը գտնէք երէկուան պաշտելին:

Ձեր երէկուան դի՞րքը կեղծիք էր թէ այսօրուանը: Ի՞նչ բան փոխուեցաւ էութեան մէջ:

Նոր բանե՞ր սորվեցաք. ուրախ ենք, աւելին սորվեցէք: Բայց, ի՞նչպէս կրնաք ուրանալ պատմական երկունքը, այնքան դժոխային պայմաններու մէջ:

Երկունքը երկունք ըլլալէ կը դադրի՞, երախայ մը դուրգուրանքի, հոգածութեան իրաւունքէն կը զրկուի՞, պարզապէս մթութեան մէջ ծնած, տաժանելի մանկութիւն մը անցուցած ըլլալուն համար:

Իսկ երբ դուք տէր չէք ըլլար ոչ օրհասական պայքարին, ոչ կատարուած գերմարդկային ճիգերուն, ոչ հերոսական խոյանքին ու ոչ թափած արիւնին, կամ տէր կ'ըլլաք ականները թափած կեանքներու պէս, կէս բերան,— ինչո՞ւ մեղաւոր կ'ըլլայ Դաշնակցութիւնը:

Անո՞ր համար որ հաստակամեղ կանգնած, իր ետեւէն քաշելով անհամար բազմութիւններ, կը յայտարարէ.

— Ես կը խոնարհիմ կատարուած մեծագործութեան առջեւ: Ես թոյլ չեմ տար որ տգէտ կամ քինախնդիր մարդիկ նսեմացնեն, մոռացութեան մատնեն երէկուան Երկունքը: Իմ հոգիս կը խայտայ ոգեկոչելով յիշատակը հազարաւոր քաջերու որոնք արիաբար մարտնչեցան, իրենց եղունգներով ճանկռտեցին ռազմադաշտի հողերն ու ժայռերը, եւ ստեղծեցին խարիսխ մը,— ափ մը հող:

Ես, Դաշնակցութիւն, ամէն տարի տօնելով շահուած յաղթանակը, միեւնոյն ատեն աչքերս կ'ուղղեմ Երեւան եւ կը յիշեցնեմ,— Ծնեցո՛ւր, լրացո՛ւր սահմանը, եւ կատարէ այնպէս ինչպէս որ կը թելադրեն այս ժողովուրդին հիմնական շահերը: Նոյն երկունքն է որ կը շարունակուի, եւ վա՛յ անոր որ չըմբռներ պատմութեան վճիռը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԽՆԴԻՐԸ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԵՑԱՒ

Թէ արաբերէնը եւ թէ թուրքերէնը պաշտօնական լեզու

Վերջին պահուն համաձայնութիւն գոյացած ըլլալով, Ա. Դ. Խորհուրդը Մայիս 28ի նիստին մէջ կարգադրեց Ալեքսանտրէթի խնդիրը: Այս տեղեկութիւնը հազիւ քանի մը տողով հաղորդուած էր երէկուան թերթերուն մէջ, Սպանիոյ մասին խօսուած ճառերու ծանրութեան տակ: Այնպէս որ, առ այժմ կը պակսին մանրամասնութիւնները:

Հետաքրքիր մը կ'ըսէ թէ տեղեկարարը՝ Պ. Սանտլէր, հարթեց վերջին դժուարութիւնները, կատարելով համաձայնութեան վերջնական խմբագրութիւնը որ վաւերացուեցաւ Ա. Դ. Խորհուրդին կողմէ: Այս առթիւ որոշուեցաւ որ ֆրանքօ-թուրք երաշխաւորութեան զինուորական համաձայնութիւնը ի զօրու ըլլայ քաղաքական համաձայնութեան վաւերացումէն անմիջապէս վերջը:

Քաղուած տեղեկութեանց նայելով, լեզուի խնդիրը կարգադրուած է համաձայն Ֆրանսացի մասնագէտներու տեսակէտին: Թէ արաբերէնը եւ թէ թուրքերէնը պաշտօնական լեզու պիտի համարուին սանճաքին մէջ: Արաբերէնի գործածութեան եղանակները պիտի ճշդուին վերջնական համաձայնութեան մէջ: Դալով սահմանամերձ երեք վիճելի գաւառներուն, կը մնան Սուրիոյ, իբրեւ անոր ամբողջական մասը: Թուրքերը, որ պահանջներ դրած էին այս մասին, ապահովութիւններ ստացան թրքախօս բնակիչներուն համար:

Երէկ, շաբաթ, Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչները պիտի ստորագրէին այն համաձայնութիւնը որու մասին բանակցութիւններ կը կատարուէին Էնկիւրիի մէջ, թրքական կառավարութեան եւ ֆրանսական դեսպանին միջեւ, զուգընթաց ժընեւի բանակցութեանց հետ: Այս թուղթերէն մէկը ֆրանքօ-թուրք դաշնագիր մըն է, որ կ'երաշխաւորէ սանճաքին հողային ամբողջութիւնը: Սանճաքը պիտի ապազինուի, համաձայն մշակուած օրէնքին: Երկրորդը համաձայնութիւն մըն է Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, որ կ'երաշխաւորէ թուրքօ-սուրիական սահմանագլուխը: Ցառաջիկային Սուրիա եւս պիտի ստորագրէ այս դաշնագիրը:

Թերթերուն գինը նորէն կը բարձրանայ

Տեղական թերթերուն գինը նորէն պիտի սղի յունիս 1էն սկսեալ, բարձրանալով 40 սանթիմի («Թանը» 60 սանթիմի): Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ ինը ծանօթ սէնտիքաներ մայիս 25ին ժողով գումարելով, որոշեցին տասը սանթիմ աւելցնել օրաթերթերու գինը: Բնականաբար պիտի աւելան նաեւ բաժնեգինները: Այս բարձրացումը անհրաժեշտ կը համարուէր ամիսներէ ի վեր, եւ կարգ մը թերթեր չվարանեցան ինքնագլուխ աւելցնելու իրենց գինները: «Այսօր, բովանդակ մամուլը, մինչեւ ծայրայեղ սահմանը յետաձգելէ վերջ իր որոշումը, հարկադրուած է կատարել անօրինութիւն մը զոր կը պարտադրեն անցեալ օգոստոսէն ի վեր բարդուած բազմապատիկ ծախքերը, — ընկերային օրէնքներ, յաւելում թոշակներու եւ աշխատավարձի, թերթերու մատակարարութեան եւ առաքման ծախքերու, թուղթի գնի, եւ, ընդհանրապէս բոլոր նախնական նիւթերու: Վաճառման նոր գինը, 40 սանթիմ, հազիւ կը վերահաստատէ սովորական հաւասարակշռութիւնը եւ նուազագոյն չափն իսկ չընծայեր այն ապահովութեան որուն պէտք ունի: Թերթերու Ազգ. Դաշնակցութիւնը պարտականութիւն կը սեպէ յիշեցնել հանրութեան թէ մամուլի կեանքը կը շահագրգռէ հարիւր հազարաւոր աշխատաւորներ եւ աշխատակիցներ: Վերջերս կարգ մը թերթեր դժբախտաբար չդիմանալով ազգային տնտեսութեան մէջ յառաջ եկած խորունկ փոփոխութեանց հետեւանքներուն, դադրեցուցին իրենց հրատարակութիւնը: Այս դադարումը շատ ծանրակշիռ ազդարարութիւն մըն է: Ուրիշ թերթեր ալ դադրելու վտանգին ենթարկուած են: Ազգ. Դաշնակցութիւնը վստահ է թէ հանրութիւնը պիտի ըմբռնէ իր առած որոշման հարկեցուցիչ շարժառիթները, մանաւանդ որ այս յաւելումէն վերջն ալ, ֆրանսական թերթերուն գինը աւելի աժան է օտար թերթերու գինէն»:

** Համայնավար պաշտօնաթերթը, «Իւմանիթէ», որ սկիզբէն ի վեր պայքար կը մղէ գիներու յաւելման դէմ, թուղթի սղութիւնը վերագրելով թուղթի սէնտիքային շահաշահութեան, չէ համակերպած այս որոշման եւ պիտի ծախուի 30ի:

Երբ այս է տեղական թերթերուն վիճակը, հակառակ հարիւր հազարաւոր սպառումներուն եւ միլիոնաւոր խոստովանելի թէ անխոստովանելի եկամուտներու, աւելորդ է խօսիլ հայկական մամուլի մասին, որ նոյնպէս կը ճնշուի նոյն ընկերային օրէնքներուն եւ սղութեան տակ: Երբ տեղական թերթերը 25 սանթիմը 30ի վերածեցին, ռուսերէն օրաթերթը 70ի բարձրացաւ, շաբաթաթերթերը՝ 75էն 1 եւ 1.25ի:

Իսկ մենք ուրիշ բան չենք ուզած եթէ ոչ նոր բաժանորդներ ...

Պորտոյի մէջ ալ կը կանչեն զինուորագրուելու 20-48

Պորտոյի մեր թղթակիցը կը գրէ (28 մայիս) —

Հոս եւս ոստիկանական ընդհ. տեսչութիւնը մեզ հրաւիրելով օտարականներու ընդհ. գրասենեակը, յայտնեց թէ կ'ուզեն տարագիր երիտասարդներու իրաւական կացութեան վերջնական ձեւ մը տալ, այսինքն ֆրանսահպատակ դարձնել: «Բայց ասոր համար հարկ է որ Ֆրանսական դրօշի տակ ծառայէք, կ'ուզէ՞ք»: Պատասխանեցինք,— «Այո»: Երբ հարցուցինք թէ որքան պիտի տեւէ ծառայութիւնը, պաշտօնեան ըսաւ.

— Այդ մասին բան մը չենք գիտեր, նախարարութիւնը մեզի հրահանգած է ձեզի միայն այսքանը հարցնել, բայց կը մաղթենք որ ձեր ծառայութեան ժամանակը կարճ ըլլայ»:

Հրաւիրուած էին 20էն մինչեւ 48 տարեկանները:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ, Պ. Նէվիլ Չէմպըրլէն, անմիջապէս պաշտօնի ձեռնարկեց ուրբաթ օր: Կէսօրէն վերջ նախարարները ընդունելով իրենց պաշտօնատան կնիքը, երդում ըրին թագաւորին առջեւ: Ելմտական նախարար նշանակուեցաւ Սըր Ճօն Սայմըն, ներքին՝ Սըր Ս. Հօր: Պատերազմական նախարարն ալ փոխուեցաւ, նախորդը ծովային նախարար նշանակուած ըլլալով: Լորտ Պոլտուին միեւնոյն ատեն ստացաւ բրիտանական ամենաբարձր պատուանշանը, Ծնրակապ, որ շատ քիչերու կը տրուի:

ՄԱՍԻՍ

(ՀԱՏՈՒԱԾ ՄԸ ՀԱՄԱՆՈՒՆ ՔԵՐԹՈՒԱԾԷՆ)

Մասիս, ջա՛ն Մասիս, մանուկ օրերից
Մի երկվարի խրխինջ եմ լսում քո անդունդներից,
Քո ծոցն է շղթայուած իմ երազ արքան
Մեզ Արտաւազդն իր բոց երիվարով,
Եւ պիտի ելնի զէնք ու զրահով
Իր զաւակների արիւնն ուզելու
Աքար-աշխարհից.
Հզօր օրերին՝ իմ ցեղը զգաստ
Քեզ է պահ տուել իր աստուածներին,
Աժդահակներին, հին-հին քաջերին,
Աւերիչ դեւերին, իր հսկաներին,
Կայծակը ծածկող իր վիշապներին,
Մանուկ օրերից քո կատարների զրնգոցն եմ լսում քո անդունդներից.
Հայոց Վուլկանն է զարնում զնդանին,
Մեծ գաղափար է դարբնում հայ ցեղի,
Շղթայուած արքայի կիճը դարաւոր.
Մանուկ օրերից հոգիս է թնդում քո հուր հազու հետ.
Եւ ահա կեանքիս այս վերջալոյսին՝
Նորէն հինաւուրց խրխինջն եմ լսում.
Այն Արտաւազդի ձին է վրնջում՝ հուր երիվարը,
Գետինն է դոփում խոլ դղրդիւնով,
Շներն են հաչում, շղթան կրծոտում կապուած արքայի,
Ա՜խ, վաղուց է հասել օրը օրերի
Մասիս, ջա՛ն Մասիս, Արտաւազդը տուր մեզ:

X

Հայոց աշխարհի հսկայ նահապետ,
Քո ծոցում ծնած՝ մանուկ օրերից,
Ես Երկվարի խրխինջն եմ լսում քո անդունդներից,
Շղթայի շխկոց, զնդանի տնքոց.
Եւ ահա կեանքիս այս արեւմուտին,
Հոգիս վերստին դէպ քեզ է դարձած,
Որպէս յաւարացի ծաղիկն արեւին,
Ցրի՛ր կատարիդ ամպերը մռայլ,
Ճակատիդ ստուէ պսակը շորթիր,
Նայիր Գրգուռին, Սիփան, Նեմրութին,
Սեւանայ լճից մինչեւ Վանայ ծով,
Հայկական Պարից մինչեւ մեր Տաւրոս,
Արաքսի ափերից, մինչ Տիգրիս, Եփրատ,
Վիրխարի հովիւ Հայոց Աշխարհի,
Զաւակներդ ո՞ւր են, ո՞ւր են հօտերդ.
Ձին է խրխնջում քո անդունդներում
Մեզ Արտաւազդի հուր երիվարը.
Վուլկանը Հայոց վաղուց է կտրել
Սուսերն անեղ շանթերից ձուլուած.
Փշրի՛ր շղթաները ամեհի արքայի,
Քաջերդ տուր ինձ, աժդահաներդ,
Հուր ու բոց շնչող քո վիշապները.
Աշխարհի վրայ շպրտիր նրանց.
Վա՛ր քաշիր վերից հին Աստուածն անզօր,
Աստուածը Հայի,
Ու փակիր նրան քո անդունդներում,
Ու հազար տարի ու հազար տարի,
Կարմիր հողմերի թումբերը քանդիր,
Արտաւազդը տուր մեզ, զէնք ու զրահով,
Ու թող աշխարհի հիմքերը դղրդան
Նրա փրկարար յաղթ հարուածներից:
Մասի՛ս, ջան Մասի՛ս:
Ա՜խ, մենք այնպէս կարօտ ենք ուժին,

(ԿԱՐՕՏ ՀԱՅՐԵՆԻ, 1927) — Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԿԸ ԲԱՐԴԱՆԱՅ

Իտալական մարտանաւ մը ռմբակոծուած, Անգլիական փոխադրանաւ մը ընկղմած

Ուրբաթ օր երկու ծանրակշիռ դէպքեր հաղորդուեցան սպանիական ճակատէն: Իտալական մարտանաւ մը, որ բրիտանական եւ գերմանական նաւերուն հետ կը մասնակցէր միջազգային հսկողութեան, չորեքշաբթի օր ռմբակոծուեցաւ կառավարական օդանաւերու կողմէ, Փալմայի առջեւ (Մայորքա): Կ'ըսուի թէ վեց սպաներ սպաննուած եւ չորս հոգի վիրաւորուած են, կամրջակին վրայ պայթած ռումբի մը հետեւանքով: Լուրը անմիջապէս հաղորդուեցաւ Լոնտոն, չէզոքութեան յանձնախումբին: Դէպքը մեծ գայրոյթ պատճառեց Իտալիոյ մէջ: Կառավարութիւնը անմիջապէս ուժգին բողոքագիր մը ուղղեց:

Միւս դէպքին պատճառ եղան ապստամբները, երբ օդանաւային ռմբակոծութիւն մը կը կատարէին Վալենսիայի դէմ, որ հանրապետական կառավարութեան մայրաքաղաքն է: Թորփիլ մը ինկաւ նաւահանգիստին մէջ խարսխած անգլիական նաւի մը վրայ: Եօթը հոգի սպաննուեցան, ութ հոգի վիրաւորուեցան, որոնց երեքը ծանրապէս: Նաւը ընկղմեցաւ: Երկրորդ ռումբ մը ինկաւ ուրիշ անգլիական նաւու մը վրայ, բայց նաւաստիները դուրս ելած ըլլալով, մարդկային կորուստ չպատահեցաւ:

Վալենսիա քաղաքին ռմբակոծութեան հետեւանքով 42 հոգի սպաննուեցան, աւելի քան 100 հոգի վիրաւորուեցան: Աւելի քան 50 ռումբեր եւ օդային թորփիլներ ձգուած էին քաղաքին եւ նաւահանգիստին վրայ, աւերելով քաղաքին կեդրոնէն մինչեւ ծովեզերք:

** Ա.Դ. Խորհուրդի ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, Սպանիոյ հանրապետ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ ՉԵՆ ՄԵՌՆԻՐ

Պանծալի եւ հերոսական թուականներ շատ կան մեր պատմութեան մէջ. բայց ոչ մէկը իր տարողութեամբն ու պարտադրած զոհաբերութիւնով կրնայ հաւասարիլ ազատ եւ ինքնիշխան ապրիլ ուխտած ժողովուրդի մը հոյակապ ընդվզումին՝ Մայիս 28ի Անկախութեան թուականին:

Վեց դար յետոյ, առաջին անգամ ըլլալով, այդ օրն էր որ մեր ժողովուրդը դիտցաւ խորտակել ստրկութեան կապանքները:

Արդարեւ ի՞նչ է այս տօնը:

Մեր ժողովուրդին կատարած աշխատանքին, թափած արիւնին յիշատակը: Անոր ազատագրական պայքարին տարբին հանգրուանը, որ հիմը դրաւ իր պետական գոյութեան: Դարերով զրկուած մեր ճակատագիրը վարելու իրաւունքէն, ենթարկուեցանք դժոխային կեղեքումներու: Քալեցինք արիւնոտ ճանապարհներէ եւ քստմնելի սրածութիւններու ենթարկուեցաւ մեր պատմական հայրենիքը, որուն վրայ ապրելու, տոկալու դիմադրականութիւնը ցոյց տուած էր այս ժողովուրդը: Անհաշուելի նիւթական կորուստներ եւ միլիոնաւոր զոհեր տուինք, որովհետեւ վերջ ի վերջոյ գիտակցեցանք թէ անկախութիւնը չի դրնուիր, այլ կը խլուի անհուն զոհաբերութիւններով եւ մեծ պայքարներով: Աւելի քան կէս դար առաջ սկըսաւ այդ պայքարը եւ դուլ ու դադար չճանչցաւ: Եւ մենք այդ թուականէն ասդին ականատես եղանք այնպիսի հերոսական մարտնչումներու, որոնք Արարատեան աշխարհն ու հայկական բարձրաւանդակը կարմիր թելով մը իրար կապեցին: Յեղափոխութեանս ոգեկոչական զանգը նախ արծիւներ արձակեց բնաշխարհի սարալանջերուն վրայ, յետոյ քաղաքներ գինեց եւ օր մըն ալ ապրիլ ուզող եւ մահը արհամարհող ժողովուրդ մը ճակատեցուց սախական խուժանին դէմ՝ Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի դաշտերուն առջեւ: Անհատոր են բոլոր այս կռիւներուն մանրամասնութիւններն ու հերոսական դրուագները:

Թուրքը մահ ու աւեր սփռած էր ամբողջ կայսրութեան մը չէն ու բարգաւաճ հողամասերուն վրայ: Թրքահայաստանը վերածուած էր անծայրածիր աւերակոյտի: Հայութեան մեծ մասը կոտորուած, հայրենի երդիքները քար ու քանդ եւ վհատութիւնը ընդհանուր: Թուրքական բանակը լցած էր Կովկասեան ճակատը եւ ռազմաճակատի պաշտպանութիւնը ծանրացած էր ամբողջովին հայ կամաւորական գունդերու ուսերուն վրայ, որոնք ամիսներ շարունակ հարկադրուեցան կուրծք տալ գերազանց բանակի մը գրոհներուն՝ մնացորդ հայութեան խրնայելու համար նոր ողբերգութիւն եւ նոր սպանդ:

Այս հերոսական դիմադրութիւնը ի հարկէ չէր կրնար երկար տեւել: Բաթումէն եւ պարենաւորման ծայրայեղ պակասէն տառապող հայկական գունդերը, թրքական կանոնաւոր բանակի գրոհին առջեւ տեղի տուին: Մեր դարաւոր թշնամին կը հարուածէր ե-րեւանի դռները՝ վերջին ու վճռական հարուածը տալու համար մնացորդ հայութեան:

Այդ միջոցին է որ, թրքական բանակի հրամանատարութիւնը վերջնագիր կը յանձնէ Անդրկովկասի կառավարութեան՝ պահանջելով Կովկասեան Հայաստանի մնացեալ բոլոր գաւառները: Թրքական վտանգին առջեւ, մեր դրացիները կը բաժնուին Կովկասի ամբողջականութեան գաղափարէն, ձգելով որ Հայը առանձինն ճակատի Անդրկովկասի դուռները փակող Անիրալին դէմ: Հայ ղեկավարութիւնը կը տեսնէր որ իր հարեւանները մէկիկ մէկիկ կը դաւեն իրեն, եւ ինքը առանձին կը թաղուի ահաւոր վտանգին դիմաց:

Հայութիւնը կ'ապրէր իր ամէնէն եղերական ճգնաժամը: Զարհուրանքի եւ մղձաւանջի այդ օրերուն ուրիշ բան չէր մնար ընել, եթէ ոչ տէր կանգնիլ մեր ճակատագրին՝ յաղթանակի եւ կամ մահուան դնով:

Թուրքը կուգար մեր գոյութեան եւ մեր դատին վերջ տալու ծրագրով:

Այդ օրերուն, օրհասական կոչ մը կ'ուղղէր հայկական սպարապետութիւնը.

— « Հայեր, ծանր փորձութիւններ կ'ապրի մեր ժողովուրդը: Հասած է րոպէն, երբ իւրաքանչիւր Հայ, մոռնալով իր անձնականը, յանուն հայրենիքի փրկութեան եւ իր կնոջ եւ աղջիկներուն պատուի պաշտպանութեան, ի զուր պէտք դնէ իր վերջին ճիգը՝ թշնամին հարուածելու համար:

... « Ոտքի կանգնեցէք բոլորդ: Դէպի գործ, դէպի սրբազան պատերազմ »:

Եւ կոչը անպատասխան չմնաց: Եկան չարա՛-չարա՛, հնազանդ եւ գիտակից իրենց պայքարին, մեռնելու կամ յաղթելու ուխտով: Անբացատրելի հերոսական ոգեկոչումը կատարուած էր: 24 ժամուան ընթացքին բազմապատկուած հայկական բանակը յառաջացաւ դէպի Սարտարապատ, եւ չորս օրուան կռիւէ մը յետոյ խորտակեց եւ փախուստի մատնեց թրքական բանակը: Եւ մինչ թշնամին կը հալածուէր Սարտարապատի հերոսական բանակին կողմէ, անդին, Ղարաքիլիսէի առջեւ կը սկսէր երկրորդ արիւնահեղ ճակատամարտը, քերբաշինով ու ատրճի բախում մը, որու ընթացքին հազարաւոր դիակներ ինկան: Հնդօրեայ պատերազմը կը վերջանար զարհուրելի ողբերգութիւնով մը: Թուրքերը ի զուր ոպառեցին իրենց բանակներու յաղթական լուրին, եւ հերոսներու դիակոյտին եւ մահամերձ առիւծներու հանդիւններուն մէջէն բարձրացաւ հայկական դրօշը, եւ 1918 մայիս 28ին հիմը դրուեցաւ Հայաստանի Անկախութեան:

Հիմնաքարը դրուած էր: Սանդծակործ աշխատանքի եղէրքերու սպիացման շրջանն էր որ կը բացուէր այլեւս՝ մինչեւ այդ թուականը ինքնապաշտպանութեամբ կլանուած մեր ժողովուրդին առջեւ: Ամբողջ ցեղ մը, ամբողջ աշխարհ մը փիւնիկի նման կը վերածնէր աւերակներէն եւ անծայրածիր գերեզմաններու մէջէն:

Երկու տարուան յարաբերական անդորրութեան շրջանէ մը յետոյ, սակայն, խուժադուժ եռագներ պիտի դառնային այդ բոլորը, եւ արտաքին դէպքերու դժբախտ դասաւորումները մեծ չափով պիտի սահմանափակէին մեր անկախութիւնը: Այդ անկախութենէն սակայն մը միայն մնացած է այսօր, եւ հայութեան ստուարագոյն մասը հողմավար տաշեղներու նման երկրէ—երկիր կը թափուի անտէր եւ հայրենազուրկ:

X

Ժողովուրդները չեն մեռնիր, անձնասպան կ'ըլլան:

Երբ ժողովուրդի մը մէջ կը մեռնի դիմադրական ոգին, յարատեւելու եւ ազատ ապրելու կամքը, պատմութիւնը տապանագիր կը դնէ այդպիսի ցեղերուն վրայ: Անշուշտ անոնք գոյութիւն կ'ունենան իբրեւ անհատներ բազմազան ժողովուրդներու ծոցին մէջ— ուծացած եւ այլասերած—բայց ասաիճանաբար կը կորսնցնեն իրենց ցեղային յատկանիշները, կը տարրալուծուին իբրեւ հաւաքականութիւն, եւ քանի մը սերունդ յետոյ կ'անյայտանան պատմութեան երեսէն՝ իբրեւ ցեղային ամբողջութիւն:

Հաւատքն է որ կանգուն կը պահէ ազգերը: Այն ժողովուրդը որ այլ եւս չի հաւատար իր ազգային իտէալին, կը պարտուի կեանքի պայքարէն, կը տարուի սպաննող եւ քայքայիչ վհատութեամբ, մօտ է այդ ժողովուրդին վախճանը: Ցաղթանակը կը շահուի անդուլ պայքարով, յամառ վճռականութեամբ եւ մոլեռանդութեամբ:

Աշխարհասասան սպանդը չկրցաւ քայքայել մեզ: Բայց փարթամ պողոտաներու հրապոյրը, միջավայրին անհաշուելի խայծերը, եւ հզօր մշակոյթի մը ազդեցութիւնները կրնան խորտակել մեր դիմադրական ոգին:

Հպարտութիւնը պիտի ունենանք կրկնելու ամէն տեղ թէ Հայ ենք, ճակատ - ճակտի կռիւ մղած, բայց լքուած եւ պարտուած ժողովուրդի մը զաւակները: Կը շարունակենք պայքարը՝ արդարութեան յաղթանակին հաւատքով: Մեր զաւակներուն կը ներշնչենք արժէնական ոգի, ցեղային հպարտութիւն եւ գիտակցութիւն: Ժողովուրդ մը որ հազարամեակներու պատմութիւն եւ մշակոյթ ունի, չի մեռնիր: Երբ օրուան հզօրները սարկութեան եւ գերութեան մէջ կ'ապրէին, Հայը արդէն պատմութիւն եւ մշակոյթ կերտած էր, կայսրութիւն էր, Մեծն Տիգրաններ եւ Արտաշէս աշխարհակալներ ունէր: Մեր այսօրուան աշխարհացրիւ վիճակը պատճառ մը չէ վհատութեան եւ ճիտը ծռել կենալու: Կանգուն են մեր հոյակապ լեզուն, մեր մշակոյթը, մեր պատմութիւնը: Կանգուն են Վասպուրականի, Ճ. Գարահիսարի, Ուրֆայի, Մուսալեռան հերոսամարտերը: Կանգուն են նաեւ Արարատի, Սարտարապատի եւ Ղարաքիլիսէի յաղթական ճակատամարտերը: Կանգուն է Արարատը:

Մայիս 28 ստեղծագործութիւնն է մեր ստմանելի երկունքին, մեր ընդվզումին, մեր աչանչելի եւ օրստառուչ զոհաբերութեան: Եւ եթէ երէկ բնազդ էր ազատութեան գաղափարը, այսօր գիտակցութիւն եւ պահանջ է անկախութեան տենչը այնքան փոթորիկներէ եւ վերիվայրումներէ յետոյ: Մեր անպաշտպան եւ իրաւազուրկ վիճակը — որ մեզ կ'ենթարկէ ամէն տեսակ վարչական կամայականութեանց —, աշխատանքի կաշկանդումները եւ վերջապէս բոլոր այն անօրինութիւնները որ կը կատարուին մեր գլխուն վրայէն, նոյն իսկ առանց մեր գիտութեան, աւելորդ անգամ մը եւս կ'ապացուցանեն թէ ժողովուրդ մը ազատ զարգացման եւ երջանիկ կեանքի պատեհութիւնը կրնայ ունենալ միմիայն սեփական հայրենիքի շուքին տակ:

Բայց նախապայման է որ մենք ըլլանք ազգովին միակամ: Անհրաժեշտ է որ հարթուին ներքին ճակատները: Այսպէս կոտորակուած եւ բաժան-բաժան չենք կրնար ոչ մեր իրաւունքները արժեցնել եւ ոչ ալ դիմագրաւել փոթորիկը, որ ահա կը կուտակուի քաղաքական հորիզոնին վրայ: Անցեալի արիւնոտ սայթաքումները պէտք է բան մը սորվեցուցած ըլլան մեզի: Մեր փրկութիւնը մեր միութեան մէջն է: Այն օրը պիտի կրնանք հանդարտութեամբ լսել իրար, մեր մէջէն վանել կանխակալ կարծիքները եւ ատելութեան թոյնը, երբ չափ ու կշիռ պիտի դնենք մեր մաղձոտ արտայայտութեանց, այդ օրը խոշոր քայլ մը նետած պիտի ըլլանք դէպի ազգային համերաշխութիւն, դէպի միացեալ ճակատ: Միացեալ ճակատ մեր ներքին կեանքին մէջ, միացեալ ճակատ արտաքին ուժերուն հանդէպ:

Կայ նաեւ ուրիշ անհրաժեշտութիւն մը: Զանազան այն ուժերը որ կը շրջապատեն մեզ: Գէշ մը աւելի մօտիկութիւն մեր հարեւաններուն հետ, եւ տրամաբանական չափ մը մեր անսահման միամտութեան, առանց խոշոր յոյսեր կապելու արտաքին ուժերուն, որոնք այնքան անգթութեամբ շահագործեցին մեր դատը:

Հայաստանի տնտեսական եւ Ֆիզիքական զարգացման համար անհրաժեշտ է նաեւ, որ այս աշխատաւոր եւ իմաստուն ժողովուրդը ամփոփուի իր ազգային սահմաններուն մէջ: Այս պատճառով ներգաղթը պէտք է դառնայ ազգ. եւ պետական քաղաքականութիւն: Պէտք է բախել ամէն դուռ, արժեցնելու համար այս տարրական իրաւունքը: Ցաջողութեան պարագային մեր վատակը կ'ըլլայ երկու.—Ներգաղթողները կը փրկուին թշուառութենէն եւ այլասերման վըտանգէն, հայրենիքը կ'ունենայ աշխատաւոր նոր բազուկներ, թուական անհամ: Հայաստան կը դադրի զանցառելի քանակ մը ըլլալէ եւ կը դառնայ հաշուի առնուելիք ոյժ:

Ինչ փոյթ թէ այսօրուան խաւարը իր թեւերուն տակ առած է հորիզոններու պայծառութիւնը: Աւելի սեւ եւ աւելի սրտաբեկ չէ՞ր երէկը, որուն վրայ ծագեցաւ Մայիս 28ի արեւը: Մի՞թէ տուաւտները անվերադարձ են պայքարող ժողովուրդներու պատմութեան մէջ: «Արծիւները չեն մեռնիր»: Ամպերը ժամանակաւոր հիւրեր են եւ «Զախորդ օրերու նման կուգան ու կ'երթան»:

Վստահութեամբ նայինք ապագային եւ հաւատանք Հայաստանի հրաշափառ յարութեան:

ՀՐԱՆՏ ՎԻՆՑԵԱՆ

ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

Դարեր շարունակ լացինք եւ ողբացինք ազգովին արեւելեան բարբարոս աշխարհակալ բռնութիւններու ազանիչ ուժէն կքած:

Լացինք ու ողբացինք ապաւինելով նախախնամութեան եւ «մարդասէր քրիստոնեայ հզօրներուն», փրկելու հայ ազգը «տարագի անարգ եւ պիղծ լուծէն»:

Լացինք ու ողբացինք աւելի օրստառուչ եւ ողբերգու եղանակներով, աւելի լսելի դարձնելու մեր ձայնը բանի ուժի եւ շահու վրայ կերտուած «արդարութեան տաճարին»:

Աղօթեցինք ալ, բոլոր բարեպաշտներէն աւելի մաքուր եւ անշինջ նուիրումով մը, բոլոր առաքինութիւններու տատուծուն:

Աղօթեցինք բոլորէն աւելի հաւատաւոր եւ բոլոր ազգերէն աւելի միաձայն եւ միակամ:

Լացուկոծ աղօթքին հետ աշխարհի բոլոր քրիստոնեաներէն աւելի, համբերութիւնն եւ համակերպումը ընդունեցինք քրիստոնէական խաղաղասիրական առաքինութեամբ:

Մեր միջավայրի յատուկ պայմաններու թելադրիչ միջոցնե՞րն էին ատոնք, թօթվելու ստրկութեան շղթան, մեր ազգային գոյութեան պարզացման հրէշը, թէ զուտ ազգային ըստեղծագործութիւն— թող դնահատէ պատմագէտը:

Գիտենք եւ պէտք է կրկնենք սակայն բոլոր հասարակ մահկանացուներս, որ այս նոր թշուառ միջավայրին մէջ լացող եւ ողբացող, աղօթող եւ աղաչաւորող հայութեան ծոցէն էր նոյնպէս, որ պիտի լուէին նոր պատգամներ որոնք կը թելադրէին փոխել ոչ միայն պայքարի միջոցները, այլ եւ բովանդակութիւնը:

«Ազատութիւն ազգին Հայոց» հայ - քրիստոնէական աղօթքը - որուն ձայնակցեցաւ Հայը առանց դաւանական, դասի եւ սեռի խտրութեան, հայ եկեղեցական երգերէն ամենատարտուշը եղաւ — որ իր մէջ խորհրդանշեց որքան հայ ու կրօնական ջերմութիւնը - տաւել եւս Հայ եւ ազատ ապրելու յաւերժական ձգտումը:

Բան մը կը փոխուէր «հայկական դժոխքին» մէջ, փոխելով յաւիտենական լաց ու կոծի, մեղկ աղօթքի եւ ստրկական համակերպումի ծանր եւ թմրեցնող մթնոլորտը:

Ինքնապաշտպանութեան սրբազան ձայնը կ'արձագանգէր հայ աշխարհը:

Մահը ազատութեան համար, կը նուիրագործուէր իբրեւ անմահութիւն իսկ լացն ու կոծը որպէս անպատիւ առաքինութիւն:

« Ի վէն, ի սուր Հայեր, դէպի պատերազմ» կը կանչէին ոչ միայն հայ կղերն ու մտաւորականը, հայ բանուորն ու վարժապետը, այլեւ բուն հայ ռամիկ ժողովուրդը, բռնութեան ու բարբարոսութեան այդ իրական մեծ դռնը:

Պատմական տարբեր շրջաններու մէջ պատահած այս հրաշք - փոփոխութիւններով, որոնք իրաւամբ կը կազմեն հայկական վերածնութեան շրջանը, Հայը կը փոխուէր անճանաչելի դառնալու աստիճան:

19րդ դարու վերջին կիսուն մասնաւորաբար, մինչեւ այս դարու բոկիզբները, Հայը արդէն իւրացուց ազատութեան պայքարի անհրաժեշտութիւնը, իբրեւ միակ ազդու միջոցը իր ազգային ձգտումներու իրականացումին:

Այս գիտակցութիւնն էր, սրբազան ու նուիրական գիտակցութիւնը, որ առաջնորդեց Հայը Գողգոթայէ Գողգոթա:

Եղաւ պահ մը, 1915ի արիւնոտ օրերուն, երբ կարծողներ կային նոյնպէս, որ հայութիւնը թաղուած իր անծայրածիր գերեզմաններուն մէջ, մեռած է յաւիտենապէս:

Այսպէս չխորհեցաւ, սակայն, վերապրող հայութեան պատասխանատու դուածը: Այսպէս չխորհեցաւ հայ - քրիստոնեայ ժողովուրդը: Ցեղային յարութեան տուրք տուողը հաւատաց իր սեփական ազգի յարութեան գաղափարին:

Սրբազան միութեան դրօշին տակ համախմբուած, իր անվեհեր Մասիսէն՝ ուժ, եւ իր ազգային միութեան հրաշակերտ կոթողը հանդիսացող էջմիածնէն՝ հաւատք առած, նետուեցաւ օրհասական պայքարի դաշտը, ողողելու համար իր եւ թշնամի արիւնով Սարտարապատն ու Ղարաքիլիսան ...

1918ի մայիս 28ին յարեաւ Հայն ու Հայաստանը:

Այս հրաշքը տեսաւ ու աշխարհին վկայեց ամէնէն առաջ հայութեան դահիճն ու գերեզմանափորը:

Ցարութեան այս տօնն է ահա Մայիս 28ը:

19 տարի ետք այդ նուիրական թուականէն, հակառակ բոլոր տեսակի իմաստակ - իմաստասէրներու բոլոր բարբանջանքներուն, հայութիւնը կը փառաբանէ իր յարութեան թուականը — Մայիս 28ը:

Ինչքան ալ որ փորձեն մեր կարմիր ու գոյնզգոյն դահիճները, չեն կրնար աղարտել այս նուիրականութեան իրական իմաստը: Ինչ ալ որ ընեն եւ ինչ փորձի ալ դիմեն անոնք, չեն կրնար արմատախիլ ընել հայութեան մէջէն այն անխախտ հաւատքը թէ՝ հոն ուր Հայը կրցաւ անգամ մը գերեզմաններէն կեանք առնել, պիտի ապրի իր կամքով, իր սեփական հաւատքով ու դաւանանքով: 1918ի մայիս 28ը ապրող Հայը, կը հաւատայ անխախտօրէն այն Մայիս 28ին, երբ հարաւէն եւ հիւսիսէն հայկական գլխաւոր մուտքերը արգիլող պահակները իրենք պիտի վկայեն առաջինը, վերստին յարութիւնը կոտորակուած հայութեան եւ իր կոտորակուած հայրենիքին: Փառք ուրեմն Մայիս 28ը կերտող հայութեան:

Ս. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը

Ոչ միայն այս թուականը, այլ նաեւ անկախութեան իրողութիւնը պատմական փաստ է. մի փաստ, որ ծանօթ է թէ մեր բարեկամներին եւ թէ մեր թշնամիներին:

Եթէ չկայ մի փաստ, որ ծանօթ չլինէր թէ մեր բարեկամներին եւ թէ մեր թշնամիներին, դա էլ մեր անկախութեան չճզտելու փաստն է, որ պատմութեան մէջ գոյութիւն չունի:

Որովհետեւ ձգտել ենք անկախութեան, դրա համար էլ ունեցել ենք թշնամիներ, նաեւ բարեկամներ: Ազգ ենք եւ ունենք հայրենիք:

Այս երկու յատկանիշները մեզ պարտադրում են անկախութեան:

Այս ճանապարհին թափուած արիւնը անժխտելի փաստ է, որ մենք ազգ ենք որ մենք ունենք հայրենիք, որ մենք ձգտում ենք անկախութեան:

Ահա, ինչ որ պէտք է գիտակցենք նախ մենք եւ յետոյ ինչ որ պէտք է որ գիտակցեն մեր բարեկամները, մանաւանդ մեր թշնամիները, թէ մենք ձգտում ենք անկախութեան:

Որովհետեւ ազգ ենք:

Որովհետեւ ունենք հայրենիք:

Ազգ ենք եւ ունենք հայրենիք այն քան ատեն որքան ատեն կը ձգտենք անկախութեան, բաւական է որ մի պահ դադարի մեր այս ձգտումը՝ կը դադարենք ազգ լինելէ, կը դադարենք հայրենիք ունենալէ:

Դարերի ստրկութիւնը պէտք է տեղի տայ ժամանակի ոգուն եւ պարթեւնքին, եզակի ապաւէնը մեր մշակոյթին, մեր գոյութեան, մանաւանդ մեր գոյութեան իմաստի:

Այնպէս ինչպէս տեղի պէտք է տայ դարերի բռնակալութիւնը արդարութեան կանչի, մանուկների եւ կանանց ճիչի առջեւ, մանաւանդ հերոսական խոյանքի առջեւ:

Տենչալ՝ ազգովին, ձգտել՝ ազգովին, պայքարել ազգովին:

Մահի ձայնը ճառախօսն է յուռմ. հայրենիքը լսում է միայն ուժգին թափով պարկի ձայնը:

Իրաւունք ունի վաղը հայրենիքի տէրը լինելու նա ով հաւատարիմ ծառան է այսօր նրա:

Այն դարաւոր ու արիւնոտ պայքարը որ մղում է բռնակալը խափանելու մեր վերելքը, ստրկացնելու մեր ազգը, ամայացնելու մեր հայրենիքը, մի մի ապացոյցներ են ազգի ստեղծագործ հանճարի, հայրենիքի փրկարար ու պաշտպան դերի եւ անկախութեան երջանկարեր հանդամանքի:

Արդ՝ բռնակալի պարտքն է եւ շահը որ հանճարը խաւարի, հայրենիքը աւերուի, անկախութիւնը ստրկանայ,

Ահա թէ ինչու բախումը ուժգին պիտի լինի եւ ցնցող:

Կողմերի քանակն ու որակը հոս քիչ դեր են խաղալու. գլխաւորը՝ այդ գաղափարի արմատացումն է ամբոխների հոգիների մէջ: Դրա համար էլ պարտութիւնը արդիւնք է յաճախ անկախութեան գաղափարի տարակուսանքի ենթարկուելուն՝ քան բուն ոբակի ու քանակի:

Նիւթ լինելէ բարձր են ազգ, հայրենիք, անկախութիւն յորջորջումները, այլ՝ միմի զգացական հասանքներ, որոնց սկզբի ակերն են անհատների հոգիները, իսկ վերջնական ալաւանը՝ ժողովուրդների հոգու ավկիանը:

Ազգը մենակ չէ իր պայքարին մէջ անկախութեան: Նրա բնական եւ հաւատարիմ դաշնակիցն է իր սրբազան հայրենիքը անտառներով, լեռներով, գետերով ու անդնդախոր կիրճերով: Անկախութիւնը միայն կը տանի դէպի եղբայրութիւնը ազգերի ներսում, ազգերի դրսում: Աշխարհակալութեան հողային կցումների անհետացումով, կ'անհետանան նաեւ պատերազմները եւ անարդարութիւնները:

Տկարների եզակի յենարանն է անկախութիւնը, քանի բռնակալն է կանգնած այդ յենարանի վրայ՝ ինքը տակը պիտի ճզմուի: Անարդարութիւնը մեր տկարութեան աստիճանաչափն է. որքան տկար լինենք մենք այնքան անարդար պիտի լինի բռնակալը: Անիմաստ է ոխ պահել եթէ այդ ոխը ուժ չնի: Բոլոր դասի ու դասակարգի մարդիկ, բոլոր տարիքի եւ սեռի մարդիկ միաբերան «ցանկանում են» անկախութիւն, իրենց երազի մէջ, գինեձօնի սեղանի շուրջը եւ իրենց աղօթքների մէջ: Բայց, մասի վրայ են հաշւում նրանք, որոնք իրենց ցանկութիւնը յայտնէին հրապարակներում, մարտի դաշտում, աքսորի ճանապարհին, կախաղանի առջեւ: Երազը, գինին, աղօթքը կարող են մըխիթարել՝ բայց երբեք չեն կարող ազատագրել: Կը գայ մի օր այդ երազն էլ կը մթագնի, գինին կը թթուի, աղօթքը կը լռէ:

Ով որ զոհաբերելու հոգի ունի եւ կամք յաղթելու՝ նա է արժանի երազելու իր յաղթանակը, հարբենալու իր յաղթանակով եւ աղօթելու իր յաղթութեան տեւականութեան համար՝ որպէսզի նրա բարիքներէն օգտուեն գալիք ժամանակների բոլոր սերունդները:

ՏՈՔԹ. Ց. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

ՄԱՅԻՍ 28Ը

Մայիս 28ը տօնը տեսած եմ եւ ապրած շատ անգամ, սակայն առանձնապէս տպաւորիչ եւ ծայրայեղ խանդավառ մթնոլորտի մէջ տօնուեց 28ը 1920 թուականին Հայաստանի մէջ: Դրա պատճառներից գլխաւորն էր վստահումը այն դաւադիր հարուածից որ պատրաստուած էր իշխելու նոր ծնած, հազիւ մէկ տարի հասակ ունեցող անկախ ժողովրդավար պետութեան գլխին՝ Ռուսաստանի մեծամասնական կառավարութեան կողմից հայ մեծամասնականների միջոցով: Այդ օրը բոլորը երջանիկ էին զգում իրենց այնպէս, ինչպէս կարող է զգալ մի ընտանիք, երբ իր անդամներից մէկը ծանր տարափոխիկ հիւանդութիւնից բուժուած է լինում եւ ու-ժեղ պայքարից յետոյ ազատուած եւ ապաքինած է զգում: Բոլորի երեսները ժպտում էին եւ իրենց մտամտցութիւնը բերում արտայայտելու իրենց հոգիների բերկրութիւնը ամբողջ Հայաստանի ընդհանուր խանդավառութեան մէջ: Մայրաքաղաք Երեւանը մանաւանդ ցնծութեան մէջ էր: Տերեւներով, ծաղիկներով զարդարուած էին փողոցները եւ յայտնի շէնքերը (Խորհրդարանը, պետական հիմնարկութիւնները, դպրոցները եւն.), սիրելի ճարտարապետ Թամանեանի ցուցմունքներով եւ ղեկավարութեամբ բոլորովին զարդարուած էին: Արովհան փողոցում կառուցուած էր շատ գեղեցիկ յաղթական կամար, բոլոր տուները զարդարուած էին ծաղիկներով եւ տերեւներով ու դրօշներով: Առաւօտ հանդիսաւոր մաղթանք եւ զօրահանդէս կատարուեցաւ քաղաքահաս ժողովրդի մասնակցութեամբ եւ հրճուանքով, զանազան միութիւններ, խմբեր մէկը միւսի ետեւից շարժւում էին եւ անցնում փողոցներով, խոր տպաւորութիւն ձգելով: Ցերեկը նորակառոյց գիմնազիայի սրահում հրապարակային հանդէս կար սքանչելի ճառերով ու մաղթանքներով, իսկ երեկոյեան եւ գիշերը ճոխ խրախճանական հանդէսներ:

Անցեալ օր «Ց. Հայաստանի մայիս 1ի թիւի մէջ Անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէի երբեմնի քարտուղար Կուզնեցով մեղադրում էր Խանջեանին եւ Արմենկոմին, թէ դեռ 1920 թուականին դաւաճանի դեր են կատարած մերժելով ապստամբութիւն կազմակերպել Երեւանի մէջ: Մինչդեռ այդ երիտասարդ բոլշեւիկները (Խանջեան, Շահգելտեան եւն.) տարուած մոլեռանդօրէն աշխատում էին համայնավարացնել Հայաստանը բայց չուռ բռնութեան ու բանտից այլ եւ հնարաւորութիւն չունէին այդ ուղղութեամբ աշխատելու: Ո՛րքան դաժան եւ անարդարական պիտի լինի մարդը, որպէսզի ժողովրդին խաբելու եւ անձնական կուսակցական շահերը առաջ քաշելու նպատակով սեւցնէ իր ընկած ընկերների յիշատակը:

Ց. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ

Ֆրիկի գործը

Հայաստանի կառավարութիւնը կը բաժանդ տուաւ պատմութեան եւ գրականութեան կաճառին, հաւաքել միջնադարեան տաղասաց Ֆրիկի բոլոր գործերը, պարուած թէ անտիպ Երեւանի թէ արտասահմանի ձեռնագրատուներէն, եւ հրատարակել ժողովածուով մը:

Այս ժողովածուէն զատ պիտի հրատարակուի ընդարձակ հատոր մը յառաջաբանով եւ ուսումնասիրական բաժինով: Այդ նպատակով խմբագրական յանձնաժողով մը ընտրուեցաւ հետեւեալներէն —

Ն. Դարաղեան, Մ. Աբեղեան եւ Հէնրի Գաբրիէլեան:

ԻՆՉՊԷՍ ԱՐԺԵՒՈՐԵԼ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

— . —

Թուականներու արժեւորման մասին չէ մեր խօսքը: Մեր առնազեղ ցեղը մարտական կամ մշակոյթի թուականներ ստեղծեց, մղուած իր գոյութեան պայմանավորութեններէն կամ իր ստեղծագործական կարողութենէն:

Այդ չենք կամ սուուերտ թուականները պատմութիւնը արձանագրած է իր անխարդախ գրչով եւ անկողմնակալ ոգիով: Պատմութեան մրցման հրապարակագրին քննախնդիր միտումներով կարելի չէ փոխել: Անջնջելի գրուածը մելանով կարելի չէ սրբել: Մեր Վարդանանցի Աւարայրի պարտութիւնը պատմութեան մէջ դարձաւ բարոյական յաղթանակ, եւ հայ ժողովուրդը այդ թուականէն մինչեւ այսօր կը տօնէ եւ կը պանծացնէ հաւատով ու ջերմեռանդութեամբ:

Պատմութեան մէջ, ժողովուրդի փառքն ու պատիւը կազմող թուականները, որոնք ստեղծուած են անհամար զոհերու արիւնով, անձնուէր զինուորներու արիութեամբ, մտքի եւ հոգիի տառապագին երկունքներով, կը դառնան խորհրդանիշ, գալիք բոլոր սերունդներուն համար:

1918 մայիս 28ը մեր արիւնոտ պատմութեան չքնաղագոյն էջը գրաւող թուականն է: Մայիս 28ը ճակատագրական եւ պատմական արժէք ունէր այդ օրերուն համար, երբ մեր գոյութեան հարցը Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի եւ Բաշ - Ապարանի ճակատներուն վրայ պիտի վճռուէր: Ցաղթանակը շահուեցաւ եւ այդ օրէն սողին արդէն մենք ունինք Հայաստան: Չենք գիտեր ինչո՞ւ Մայիս 28ի պատմական արժէքը կ'ուրանան, բացի Հ. Յ. Դաշնակցութենէն, մնացեալ բոլոր կուսակցութիւններն ու կարգ մը խմբակցութիւններ: Չէ՞ որ Մայիս 28ով դարեր շարունակ մեզմէ խլուած հայրենիքին տէրը դարձանք: Մայիս 28-ով ստեղծուած Հայաստանը մնաց, միայն վարիչները փոխուեցան: Մի՞թէ ամէն կուսակցութիւն եւ վարիչ կարող է երկրի մը ազատագրութեան թուականը փոխել եւ պարտադրել այն թուականը, երբ ինք եկաւ իշխանութեան գլուխը: Եթէ այսպէս ըլլար ինչպէս է դժբախտաբար մեր մէջ, ոչ մէկ ազգ ազատագրութեան ուղիղ ու մնայուն թուական կ'ունենար: Իսկ ասիկա պղծութիւն է արդէն, հեղանանք այն հազարաւոր զինուորներու յիշատակին, որոնք իրենց արիւնով գրեցին այդ թուականը:

Ցետոյ, ինչո՞ւ ուրանալ պատմական փաստ մը, երբ փոքրիկ ժողովուրդի մը արի զաւակները, ընդհ. պատերազմէն հալածական ու արիւնաքամ, դրկուած ու թշուառ, միայն ցեղի գոյութեան ի խնդիր անհնարին, գերմարդկային զոհաբերութեամբ եւ տոկունութեամբ իրենցմէ հազարապատիկ ուժեղ եւ կազմակերպուած թշնամիին դէմ յաղթանակ տարին, հայրենիք ստեղծեցին:

Մանաւանդ, ինչո՞ւ մոռնալ որ, այսօրուան հակամայիսեան կուսակցութիւններն ու միութիւններն ալ, ժամանակին, այնքան սրտագին ու խանդավառօրէն կը մասնակցէին ազատագրական տօնակատարութիւններուն եւ Մայիս 28ի յաւերժական փառքը կը գովաբանէին իրենց առաջնորդութիւններուն մէջ:

Եւ, այսօր, ինչո՞ւ յանցաւոր կ'ըլլայ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, երբ կը շարունակէ Մայիս 28ը տօնել, իբրեւ պատմական անառարկելի փաստ, որպէս Հայաստանի ստեղծման թուական եւ իբրեւ յարութեան օր: Ինչո՞ւ, այսօր, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը դատապարտուի եւ կը մեղադրուի իր երէկուան գործակիցներէն: Որովհետեւ մենք հետեւողական եղանք եւ անոնք ո՞չ: Որովհետեւ անոնք ուրացան եւ մենք զայրացա՞նք, որովհետեւ անոնք օրուան իշխանաւորներուն գարշապարները կը լիզեն եւ մենք ո՞չ:

Օ՛, ասիկա մեզի պարծանք է, իսկ ուրացողներուն համար թուք, մեզի համար պատիւ է, իսկ անկարագիրներուն համար՝ մուր, մեզի համար հպարտանք է, իսկ սողացողներուն համար՝ արհամարհանք:

Ի՞նչպէս չեն խղճահարիր, ի՞նչպէս դրիչնին առաջ կ'երթայ գրելու համար թէ՝ «Թուրքին շնորհած Մայիս 28ի տօնակատարութենէն չենք հրաժարիր»: (Թամկավար թերթի մը խմբագրականը, 12 մայիս 1937):

Ո՞վ այսքան սանձարձակ երաւունք ու քաջութիւն տուաւ աս թրքաբուն սրիկաներուն, որ ուրանալէ յետոյ պատմական թանկագին թուական մը, անարգեն մեր ցեղին եւ մեր հայրենիքին համար իրենց կեանքը զոհաբերող, իրենց ազնիւ արիւնը թափող, մեր անմահ հերոս զինուորներու յաւէտ խնկելի յիշատակը: Ըսէք, ինչո՞ւ համար մասը մուխիրը չթաթխող այս զարշելի, այս կեղծաւոր հայրենասէրները հրապարակի վրայ են իրենց քսութիւններով: Ձիշդ չէ՞, երբ յայտարարենք թէ քանի կը շարունակուի մեր պաղթային կեանքը, դեռ շատ ու շատ այլանդակութիւններու, անկումներու, վատութիւններու ականատես պիտի ըլլանք:

Ինչքան շատ կը զբաղեցնէ մեզ, մեր ներքին այլասերածը, ներքին չարիքը: Այնքան ցրուած ու տարտղնած ըլլալէ յետոյ, արդէն շատ քիչ կազմակերպուած ույժ ըլլալէ վերջ, հա՞րկ էր միթէ, մէկ մըն ալ ներքին ճակատով զբաղիլ:

Ամէն անգամ որ Մայիս 28ը կը մօտենայ, հակազգային ճահիճը կը շարժի: Ձէչեր ու զարշահոտութիւններ: Բայց Մայիս 28ը տարուէ տարի աւելի բազմամարդ, աւելի մեծ սրահներու մէջ կը տօնուի:

Մայիս 28ը խորհրդանիշ մը դարձած է, ազատ եւ անկախ հայրենիքի խորհրդանիշը: Եռագոյնը մեր ցեղի գոյութեան եւ անոր դիմադրի պահպանման դաստառակն է:

Հակառակորդը ինչքան բուռն կերպով հալածէ մեր դրօշն ու Մայիս 28ը, այդչափ նախկան հայութիւնը նոյնքան մոլեռանդօրէն պիտի սիրէ ու պիտի փարի անոնց:

Բայց, մենք ալ պէտք չէ բաւարարուինք չոր տօնակատարութիւններով, դղեկորութիւններով եւ ծափով, որոնք կ'ըլլան մէկ օրուան համար: Դժբախտաբար, առ հասարակ, մեր հայկական տօնակատարութիւնները դարձած են ցուցադրական: Ամէն կուսակցութիւն կամ միութիւն, երբ կը տեսնէ որ իր կազմակերպած հանդէսին ժողովուրդը բազմութեամբ ներկայ է, կը նկատէ որ ձեռնարկը յաջողած է եւ ալ ուրիշ պապանելիք չունի եւ ոչ ալ ուրիշ պարտականութիւն: Ձախ յայտագիրը, հասոյթը եւ հայաշունչ մթնոլորտը վազանցիկ են:

Տօնակատարութիւններուն ոգին կայ, եւ այդ ոգիին իւրացումը, տարւոյն 364 օրերու ընթացքին: Չենք կրնար 364 օր մոռնալ մեր հերոսները, մեր նահատակները, մեր պայքարները, մեր ուժեղ ըլլալու անհրաժեշտութիւնը, մեր հայրենիքի բոցավառ ձայները, մեր թարմանալու կենսական ձգտումը, զոհաբերական ոգիի պարզացումը, եւն. եւն.: Եւ ասիկա միայն չմոռնալով կամ շաբաթը անգամ մը, թերթերու սիւնակներէն, բեմէն յիշելով ալ չի վերջանար: Գործնական քայլեր են հարկաւոր վաղուան համար: Այսպիսի գործնական դարու մը մէջ կ'ապրինք, որ խօսքով, երգով, արտասանութեամբ, ծափով ու չոր խանդավառութեամբ բան դուրս չի գար:

Մեր ժողովուրդի մեծ մասը դեռ դիտողի դերին մէջ է: Մայիս 28ի տօնակատարութեան կուգայ, կը հաւնի հանդէսին, կը ծափահարէ, բայց, Մայիս 28ի ոգիին թափանցած չէ, իւրացուցած չէ անոր խորհուրդը:

Մայիս 28ը պատգամ է: Մայիս 28ը մեր պատմութեան ոսկեղէն եւ ոսկեհունչ զանգն է: Քանի որ Մայիս 28ը խլուած է այսօր մեզմէ, ըսել կ'ուզենք մեր ազատութիւնը եւ հայրենիքը, այդ ոսկեղէն եւ ոսկեհունչ զանգը կ'ազդարարէ աշխարհի չորս ծագերուն ցրուած հայութեան:— «Կ'ուզե՞ս քեզի պէս հալածական եւ տարագիր եղբայրներդ հետ վերադառնալ Հայաստան, պատրաստ եղիր Մայիս 28ը վերանուաճելու»:

Իսկ Մայիս 28ը վերանուաճել ըսել է ուժապաշտ դառնալ, զօրեղ ըլլալ, կեանքի եւ արիւնի չխնայել, վճռական եւ նետուող ըլլալ, զարնել գիտնալ, հրաժարիլ անձնական մանր մոլութիւններէն եւ պատառ մը չոր հացով ապրելէ յետոյ, ծառայել ցեղին եւ հայրենիքին:

Երբ այս ոգին կը մշակուի, երբ այս շունչը կը վարակէ գաղթահայութիւնը, երբ մենք ալ ցրուած ույժ չենք ըլլար, այլ հոգեբանօրէն նոյն նպատակին համար կազմակերպուած բանակ, այն ատեն է որ մեր տօնակատարութիւնները կ'արժեւորուին իրենց բացած ակօսներով:

ՄԱԿԱՐԱՑԻ

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

Վերջին կտակ

(Հատուածներ)

— —

Թո՛ղ աշխարհից յուր լինի
Որ բանի եւ կեցանի
Հայաստան ո՛չ տի մեռնի ...
Հ. Պ. Մ. ԱԼԻՇԱՆ

Դարերն ըսին. «Հայը՝ գերի պէտք է ապրի միշտ, տարագի՜ր,
Չընչել՝ ջարդով, կախաղանով, պատմութենէն զայն աշխարհի.
Ձի լլութեան բիրտ օրէնքին կը պատկանի սրդ անցեալն իր.
Ան ուժի ոյժ՝ պէտք է ապրի. իսկ եթէ ոչ՝ պէտք է մեռնի»...
Ազգերն այսպէս հաւատացին. ցեղն իմ բիրտ զարհուրեցաւ,
Անդունդն էր այդ ճակատագրին որ չէր ճանչնար ոչ մէկ պատուար,
Հայը՝ հին էր. վրաանցին դէմ ոչխարի տեղ՝ վազքը դարձաւ
Ձինուած՝ կամքով, սուրը խոէալով յաւերժացուց անկախութեան
մեծ շունչը վա՛ռ ...

Եթէ այսօր՝ ամէն Հայու խորքին խորն է նշչըրակուած
Ոխտը՝ ցեղին Արշալոյսի՜ն, հայրենիքի մ'իրաւունքին,
Անյիշաչար արժանիքն է անոնց բոլոր՝ որ են զոհած
Կեանքերն իրենց համար ցեղին Ապարանի, Նեմեսի՜ն ...
Անոնց բոլոր՝ որ անվարան բռունցքի դէմ բռունցք մեղան,
Իրենց արեամբ, անիւններով անհունցուցին նեղ ճանապարհն
Յաղթանակին՝ ուրկէ երբեմն արքաներ հայ փառքով անցան,
Որպէսզի ցեղն ըլլայ՝ հզօր, կրուփ՛, հատա՛, խորհրդածէ՛
արար աշխարհին:

Ոտքի ե՛լ ցեղ ... թո՛ղ վերելքին ժողովուրդներն ականատես
Լաւ ըմբռնեն մրտքի՛, բազկի՛, զէնքի բոլոր տխտաններուդ
Զօրութիւնը անպարտելի, եւ չը ծաղրեն կամ խարեն քեզ
Քանի ծրմած ես վախազնիր, փառտ՝ դիւցազուն ցեղ մ'ըլլալուդ,
Քանի՛ ուխտած ես խոյառ միայն ապրիլ յանուն իղձ - կրտակին՝
Մեռելներուդ ... երբ՝ պառնէշին, հայրենիքի սուրբ բազկին վրայ
Նախատակուած հերոսներուդ վարձատրութեան տեղ, փոխարէնն
Աստանդական զաւակներուդ հոգին է որ կը կսկրծայ ...

Հոյ պատմութեան ամէնէն վեհ բնդվըզումին դասն է հիմա
Դիտակցութիւն՝ զոհողութեան, ցեղին դերին, ազատութեան,
Ցաղթել ուզող պարտեալ ցեղի մը հաւատքին աղբիւրը կայ
Ապրողներու խղիհուրդին մէջ: Դարերը թո՛ղ լսեն, գիտնան.
Այսուհետեւ վերջին Հայուն վերջին կըտակն է ամեհի,
«Ոտքի կոխան չըլլալու մերթ», անհունօրէն է գերագանց
Նոկ պաշտպանուիլ, արեւուն տակ տեղ կայ անոր՝ որ կը կրտաի
Ցաւէտ ինչոր պիտ թելադրեն կեանքն ու աշխարհ, բընազդն ու անձ:

ՖԵՐԱԴ

Գարունէն առաջ...

— • —

Գարուն է նորէն,
Ոսկեվա՛ռ արեւ,
Մրծղուն ծըպիտով
Երեր ու տերեւ:
Մաղիկներու բոյր,
Վ,առ վարդերու բոյր,
Կարկաչուն երգով
Վեհաշուք բռիօր,
Շարք - շարքի կանգնած,
Կուրծքերը բացած,
Ու բազկատարած
Ոսկի տաղերով
Օրհներգ մը կ'երգեն...
Եւ կանանչ դաշտեր,
Եւ ոսկի արտեր,
Ու սարալանջեր,
Լայն ու ծաւալուն
Կապոյտ երկինքին
Դիմացը փռուած՝
Արծաթ ծովակով,
Կիտախուփ աչքով,
Լուռ ու մեղմօրօ՛ր
Ձայնով մը առ կայծ՝
Խորհրդով եռուն,
Սաղմոսներ կ'երգեն...
Ու խորախորհուրդ,
Եւ յաւերժական,
Խնկաբոյր ծօնով,
Լուսէ երգերով
«Փառք ի բարձունս»ի
Ոսկի տաղերով
Գարնան վառ կանանչ
Մրնունդը կ'երգեն ...

X

Իմ սիրտըս, սակայն,
Տխո՛ւր է նորէն ...
Ոսկի գարունի
Շէնշո՛ղ պատկերին,
Վառնզի երբե՛ք,
Երբեք չտեսայ
Ո՛չ օր ու արեւ
Ո՛չ գարուն ոսկի ...

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Հայրենիքի ամենէն թանկ տօնը

— . —

Ամէն ամիս իր խորհուրդն ունի ալ մեզ համար:

Ու թուականներ ունինք մենք ալ, որ անմոռաց պէտք է մնան ու քանդակուին մեր սրտերուն:

«Ապրիլն երէկ ամբողջ ցաւ էր, ողբերգութիւն մը անանուն,

Մայիսն այսօր կը ժպտի մեզ ու կուգայ իր ռազմերգներովն կամքի, ու - ժի.Դարերով սարկութեան տակ որբացած ցեղ մը երբ կ'ողջունէր արշալոյսը այդ մեծ օրուան, որքան յուզիչ ու ցնծալից էր ան:

Այնքան հալածանք ու բռնութիւն ու արցունք եւ բանտ ու չարչարանք արգելք չէին ընկրկելու իր զաղափարէն նուիրական:

Եւ որքան արիւն, զոհեր, զոհեր ու պատարագ, թափեց, տուաւ ու ընծայեց ան, ազատագրութեան ճամբուն վրայ...:

Շատ սուղ գնեց Հայն իր անկախութիւնը 28 մայիսի այդ օրուան...:

Անոր համար հպարտ էր ան, ամէն զնով ու ամէն կողմ գլուխը բարձր, սիրտը զեղուն ժանուկներէն մինչեւ հասնին, փառք կուտային որ հասեր էին այդ տօնին:

Ու զովքը կ'ընէին այն մեծ մարդոց որ կերտեր էին նոր Հայաստան:

Ու կ'օրհնէին յիշատակը անոնց որ անոր սիրոյն ինկան, մեռան...:

Այդ օրերուն երբ դեռ չկար կարմիր սարսափը գլխուն վրայ, չկար Չեկան, ոչ կիրք ու նախանձ, ատելութիւն եղբայրասպան:

Այդ օրերուն խտիր չկար Հայուն մէջեւ, Երեւանէն թէ հեռուէն մէկ սիրտ, մէկ հոգի, բոլոր խաւերը պինդ, դրկախառն հայրենիքի սէրը կ'երգէին միահունչ ու միաձայն...:

Ամէն բանէ վեր ու ամէն բանէ առաջ հայրենիք մը ունինք մենք սրբազան:

Անոր դրօշն եռագոյն թող սաւառնի ու ծածանի աշխարհի չորս հովերուն, ուր կայ սակ մը հայութիւն, երբ նշանաբան առաջնորդ մեր ճամբուն ու փարոսը մեր հոգւոյն:

Փոթորիկներ ու մրրիկներ ու խորշակներ, սեւ, սեւ ամպեր հիւսիսէն ու հարաւէն, Արեւելքէն, Արեւմուտքէն շատ են անցեր Արարատի վեհ ճակատէն, բայց դարերով ու դարերով, դիմացեր է ան հպարտօրէն:

Կուգայ օրը ու կը փարատին եւ կարմիր ամպեր...

Ու կը տեսնենք կապոյտ երկինք, պայծառ արեւ, պղտոր լուսին, փայլուն աստղեր, խաղաղ ծով, անոյշ ջուրերու գետակներ, կանանչ պարտէր, չէն բուրերիկներ...

Պատմութիւնն ալ խաղեր ունի եւ կատակներ անհամ, անհոտ, ինչպէս կեանքը մեր ամէնուն:

Ժամանակն է որ կը չինէ ու կը քանդէ, ու կը լուծէ եւ կը յաղթէ այդ բոլորին:

Ամբոխաւ հաւատքով մը փարինք, յծուինք այդ աշխատանքին, դիմաւորելու համար գալիք այդ "նորագոյն օրերը...

ՄԻՆ - ՍԷ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

(787)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— • —

— Ես դուրս ելլեմ... մէկ պապարը ման գամ... տեսնեմ՝ ի՞նչ կայ չկայ... հիմա ամէն օր նորութիւն մը կը լսենք... Օֆ, զաւաճանի տունը քանդուի... դուն ալ յոգնած ես... պառկէ, հանգստացիր, մեր տունը բոլորովին ապահով է. մութը չկոխած կը վերադառնամ...

— Իրաւ, սաստիկ յոգնած եմ, մէկ երկու ժամ հանգստանամ, — համաձայնեցաւ Լեւոնը ու քիւրսիի տակ երկննալով՝ գլուխը դրաւ բարձին, աչքերը գոցեց, ու անմիջապէս քնացաւ:

Ջօջ Աղան քանի մը բոպէ ալ մնաց Լեւոնի մօտ, երբ վստահ որ Լեւոնը քնացաւ, զգուշութեամբ դուրս եկաւ սենեակէն, իջաւ տան բակը ու մտաւ Թոնրատունը, ուր ծերունի մայրը, կինը եւ Աշխէնը Թոնրատան կուշտը նստած էին:

— Հը՞, նորէն չոռն ու ցա՞ւը դպեր է ձեզի, — սրտնեղած բարկացաւ Ջօջ Աղան, նկատելով անոնց ցաւատանջ դէմքերը, — ինչ է նորէն քթերնիդ մռութնիդ կախեր էք... տունս սգատուն դարձուցիք, ձեր հէքն ու անիծած... Հա, դուն նորէն լացդ ըրա՞ր, — ալ աւելի զայրացած՝ խօսքը մօրը ուղղելով գոռաց Ջօջ Աղան, — բաւական է... բաւական է, կ'ըսեմ ձեզի, գիս մի խենթեցնէք... Դուրս կ'երթամ... գործ ունիմ... վերը կը քնանամ... սենեակը մի մօտենաք... Թողէք որ քնանամ...

— Ջօջ Աղա... ես քեզ ոտք պաչեմ,

— ծերունի մայրը լալով փաթթուեցաւ զաւկի ոտքերուն, — Ջօջ Աղա, ես քեզ ոտք պաչեմ...

— Ալ հերիք է, — մայրը մէկդի հրելով՝ Ջօջ Աղան մօտեցաւ Թոնրատան դրանը եւ մասը ապառնազին ձեռով թափահարելով՝ դարձաւ քրոջը. — Աշխէն, որ բառ մը խօսեր ես, քու բերանդ կը պատռեմ, հասկցա՞ր, — ու դուրս ելաւ՝ դուռը նաւէկէն թխկացնելով:

Քիչ վերջ տան դրսի դրան զոցուելու ձայնը լսուեցաւ: Թոնրատան սահմակած երեք կիները սարսափով իրարու նայեցան: Պառաւը երեսը խաչակնքեց ու գլուխը բարձրացուց մեղմօրէն շրթունքները շարժելով: Ջօջ Աղայի կինը ձեռքերով դէմքը ծածկեց եւ սկսաւ լուռ արտասուել: Աշխէնը Թոնրի կուշտը նստած՝ մէկ մօրը կը նայէր, մէկ հարսին; առանց տեղէն ելլելու: Աչքերը անորոշ արտայայտութիւն մը ստացած էին եւ, ինչպէս կ'երեւէր, հոգեկան ահաւոր տառապանք մը կ'ապրէր:

Թոնրատան մէջ ծանր լռութիւն մը տիրեց: Ոչ ոք կ'ուզէր խանգարել լռութիւնը, որ սարսափելի ծանրութեամբ կը ճնշէր մաքերը, կը բզքտէր սրտերը: Այնպիսի հոգեկան տառապանք մըն էր այդ, որ պառաւը այլ եւս անկարող տոկալու՝ բան մը բսած լինելու համար, քիթը վեր քաշեց ու դառնալով հարսին՝ ըսաւ.

— Աղջի, եւ, կերակուրը Թոնրին կուշտը դիր... որ տեղ որ է՝ տուն կուգայ, շուտով կը մթնի...

«Շուտով կը մթնի» մօր արտասանած այդ բառերը հրաշէկ երկաթի կըտորի նման դպաւ Աշխէնի ականջներուն: «Շուտով կը մթնի». Աշխէնը գիտէր որ իրիկուան մթնով էր, որ Այգեստանը նոր կերպարանք մը կը ստանար, այնքան սարսափելի դէպքեր կը պատահէին, կառավարութեան ուժերը մութով ու զաւաճաններով շըրջապատուած կը շրջապատէին կասկածելի համարուած տները, նոր պահեստներ գտնելու, նոր ձերբակալութիւններ կատարելու համար:

Թոնրատան ծանր լռութեան մէջ մօրը արտասանած «շուտով կը մթնի» բառերը կարծես թէ նոր իմաստ մը ստացան Աշխէնի մտքին մէջ, ու այդ բառերը զարմանալի հնչականութեամբ եւ ուժով կը ծեծէին աղջկան լսողութիւնը, կը փոթորկէին միտքն ու հոգին: Աշխէնին կը թուէր, թէ այդ բառերը կարծր նիւթի մը նման, կը սուրալէին օդի մէջ, ու ինք կը զարմանար, որ մայրն ու հարսն ալ իրեն նման այդ անտանելի ծանրութեան տակ չէին ճնշուեր: Պառաւը գլուխը կախած՝ կ'աղօթէր, իսկ Ջօջ Աղայի կինը հազիւ պոռթկացող հեկեկանքը խեղդելով՝ կ'արտասուէր:

Աշխէնը յանկարծ ոտքի ցատկեց եւ հաստատուն քայլերով ուղղուեցաւ դէպի թոնրատան դուռը:

— Աշխէն, ո՞ւր կ'երթաս, — սարսափահար եղած հարցուց մայրը, — աղջի, որ եղբայրդ լսէ...

Հարսը բարձրաձայն հեկեկալ սկսաւ, պառաւը մեղուորի նման գլուխը կախեց, մինչ Աշխէնը առանց պատասխանելու՝ ուսերը թօթվեց, դուրս եկաւ բակը, բարձրացաւ մօրը սենեակը, որ իր սենեակն ալ էր միաժամանակ, հապճեպով երկտող մը գրեց ու ամանակը ձեռքին դուրս եկաւ սենեակէն ու մօտեցաւ գահլիճի դըռանը:

Առանց վարանելու՝ Աշխէնը զգուշութեամբ բացաւ գահլիճի դուռը ու ներս մտաւ: Լեւոնը քիւրսիի տակ երկնցած անխռով կը քնանար: Աշխէնը պահ մը շուռը բռնած՝ կանգնեցաւ քնացողի գլխուն վրայ, նայեցաւ Լեւոնի անդորր դէմքին:

Աղջկան դէմքը յուզումէն կծկուեցաւ, ու աչքերը արցունքով լեցուեցան: Վար ծռեցաւ, ու գրած տոմսակը կնդասեղով մը ամրացուց քիւրսիի վերմակին վրայ այնպիսի դիրքով մը, որ Լեւոնը արթննալուն՝ չէր կրնար չտեսնել: Ոտքի մատներուն վրայ քալելով՝ մօտեցաւ պահարանին, պղինձէ մեծ ափսէն վերցուց եւ ամբողջ ուժով զարկաւ յատակին: Ափսէի շառաչիւնով անկումը ընդոստ արթնցուց քնած Լեւոնը, մինչ Աշխէնը արագօրէն սենեակէն դուրս փախաւ:

Դեռ քունը գլուխը՝ Լեւոնը պառկած տեղէն շոկուելով՝ չէր կրնար ինքնիրեն հաշիւ տալ եղածի մասին: Ինչո՞ւ Աշխէնը դուրս փախաւ, այն ի՞նչ օտարոտի ձայն էր լսածը: Ցանկարծ աչքը ինկաւ վերմակին գնդասեղուած տոմսակի վրայ: Այդքանը բաւական էր, որ Լեւոնի մէջ զարթնէր զաւակէր յեղափոխականը: Բնազդօրէն ձեռքը կողքին գնաց եւ շօշափեց ատրճանակը: Տոմսակը վերցնելն ու ոտքի ցատկելով պատուհանին մօտենալը մէկ եղաւ: Դուրսը սկսած էր մթնիլ: Թէեւ դժուարութեամբ, բայց կրցաւ կարդալ:

«Ջօջ Աղան զաւաճան Դաւոյի գործակիցն է: Փախիր: Աստուած քեզ պահէ»:

Ստորագրութիւն չկար:

Լեւոնի առաջին բնազդական շարժումը եղաւ դէպի սենեակի դուռը խոյանալ, բայց անմիջապէս ինքզինք զսպեց ու մնաց կանգնած տեղը:

Դէմքին վրայ անցողակի սառն ժպիտ մը խաղաց, յօնքերը կիտեց եւ, երկու բոպէի չափ մտածելէ վերջ, մօտեցաւ ու բացաւ այգիի վրայ նայող պատուհանը: Գետնէն քառն եւ հինգ ոտք բարձրութիւն ունէր պատուհանը: Բարեբախտաբար տանիքէն թափուած ձիւնը բարձր կոյտ մը կազմած էր պատուհանի տակ: Լեւոնը վար ցատկեց ձիւնի կոյտի վրայ: Թէեւ ոտքը սահեցաւ ու ամբողջ հասակով գետին փռուեցաւ, բայց անմիջապէս ոտքի ցատկելով՝ ձեռքէն թռած ատրճանակը վերցուց ու բարախներու քովէն վազելով անյայտացաւ խաւարի մէջ:

X

Այդ գիշեր ուշ ատեն, Սուրբ Թաչ վանքը անակնկալ կերպով պաշարուեցաւ բազմաթիւ զինուորներով:

Առիւծ Գեւոն ու Թոփալ Սատանան նոր երկնցած էին քնանալու համար, երբ վանքի դարպասը դրաքէն սկսան ծեծել:

Նշանն ու ընկերը աղմուկը լսելով՝ անմիջապէս վազեցին դէպի մարագը, որու դրան վրայ հանդիպեցան մեր երկու փախստականներուն, որոնք նոյնպէս դրսի աղմուկը լսելով՝ մարագէն դուրս եկած էին:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

տական կառավարութեան ներկայացուցիչը կրկնեց իր մեղադրանքները Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ դէմ, հաւելով աւելի փաստաթուղթեր ներկայացնելով ։ Այս առթիւ կը սպասէր որ Ազգաժողովը դատապարտէ այդ երկու պետութիւնները, բայց անդամները կրնայի՞ն այդքան յառաջ երթալ ։ Ասոր վրայ Սպանիոյ ներկայացուցիչը ինք ճառ մը խօսեցաւ եւ ձաղկեց կատարուած միջամտութիւնները եւ միջազգային հոգողութեան անբաւականութիւնը ։ Յետոյ հաւաստեց թէ իր կառավարութիւնը տրամադիր է պատեհ ժամուն Թոյլատրելու օտար կամաւորներու արձակումը եւ պահանջեց որ Ազգաժողովը յստակ եւ վճռական դիրք մը բռնէ ։

Այս խօսք առին միւս ներկայացուցիչները ։ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը առաջարկեց նոր կանչել օտար կամաւորները ։ Գ. Լիթվինով պնդեց թէ օտար միջամտութիւն կատարուած է Սպանիոյ մէջ ։ Գ. Իտըն աղդարարեց թէ Անգլիա պիտի չհանդուրժէ որ օտար պետութիւնները առաւելութիւններ շահին սպանիական տագնապէն ։ Իր երկրին ուզածը այն է որ, սպանիական պատերազմը չ՚աւելի եւ երկրորդ՝ ինչ որ ալ ըլլայ հետեւանքը, Սպանիոյ հողային ամբողջութիւնը պահպանուի ։

Նակոտա սպաննուա՞ծ է

Հետեւեալ տեղեկութիւնը կը քաղենք Լոնտոնի «Տէյլի Մէյլ»էն, անշուշտ վերապահութեամբ.—

Վարշաւայի մեր Թղթակիցը կը տեղեկացնէ թէ Նակոտա՝ Զեկային երբեմնի վարիչը, սպաննուած է իր յաջորդին՝ Եէժովի կողմէ, իր բանտային խցիկին մէջ, մայիս 27ի գիշերը ։ Սթալին այսպէս օձիքը ազատած է մարդէ մը որ շատ կարեւոր գաղտնիքներ գիտէր ։

Հեռագիրը կ՚ըսէ թէ Եէժով հրաւիրեց Նակոտան որ ինքզինքը սպաննէ, բայց ան ուժասպառ եղած ըլլալով արտի երկարատեւ հիւանդութենէ մը, վճռապէս մերժեց ։ Ասոր վրայ Եէժով ատրճանակը քաշեց եւ սպաննեց Նակոտան, ի ներկայութեան վկայի մը ։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

75.000 ՀՈԳԻ այցելեցին ցուցահանդէսը, առջի օր ։ Մուտք 285.000 Ֆր ։ Նոյն օրը բացուեցաւ Գաղնաւորի բաժինը ։

ՖՐԱՆՔԵՐԻԳԵՐՄԱՆ առեւտրական դաշնագրի մասին համաձայնութիւն գոյացաւ, Գ. Լէօն Պլումի եւ Տօքթ. Շախթի տեսակցութենէն վերջը ։ Դաշնագիրը գործադրելի պիտի ըլլայ երկու ամիսէն, իսկ ցուցահանդէսին վերաբերեալ մասը՝ երեքշաբթի օրն իսկ ։ Իբր 50.000 գերման այցելուներ կը սպասուին Փարիզ ։

ՆԱԽԿԻՆ ՀՐԵՂԷՆ ԽԱՉԵՐՈՒ մէկ զինարանը երեւան հանուած է Սուասոնի մօտ, համաձայն «Փոփիւլէռ»ի ։ Բռնուած են վեց գերմանական, 6 ֆրանսական հրացաններ, ուրիշ մանր զէնքեր եւ ռազմանիւթ ։

ԿԱԹՈԼԻԿՆԵՐՈՒ ԴԷՄ պայքարը կը շարունակուի Գերմանիոյ մէջ ։ Տօքթ. Կէօպէլս, քարոզչութեանց նախարարը, ճառ մը խօսելով ազդարարեց թէ ամենախիստ միջոցներու պիտի դիմէ, եթէ կաթոլիկները ուզեն միջամտել Գերմանիոյ գործերուն ։ «Այն ատեն պիտի չվարանիմ գերմանական դատարաններու առջեւ քաշել կարգ մը եկեղեցւոյ պետեր» ։ Նախարարը այս առթիւ ձաղկելով կաթոլիկ վանքերու մէջ տիրող անբարոյութիւնը, գոռաց.— «Կառավարութիւնը վճռած է հետապնդել ոճրագործները ։ Ան չէ՞ որ 1924ին մարգարէս հրացանի բռնեց մօտ 60 հոգի, մեր կուսակցութեան անդամները, որոնք անբարոյականութիւն գործած էին» ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նախաձեռնութեամբ Ն. Գ. ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ մասնակցութեամբ բոլոր զինուորական եւ երիտասարդական միութիւններու, այսօր, կիրակի առաւօտ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Րիւ Ժան Կուժոն, տեղի կ՚ունենայ հոգեհանգիստ ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ, ԲԱՇ-ԱՊԱՐԱՆԻ, ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԱՅԻ, ինչպէս նաեւ պատերազմի միջոցին բոլոր ճակատներու վրայ քաջաբար ինկած հայ մարտիկներու եւ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՍՊԱՐԱՊԵՏ ԶՕՐ. ՆԱԶԱՐԲԷԿԵԱՆԻ յիշատակին ։ Սկիզբ պատարագի ժամը 10ին, հոգեհանգիստ ժամը 11.40ին ։

Կը հրաւիրուին բոլոր Հայերը ։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ, ՅՈՒՆԻՍ 5ԻՆ ԿԸ ԽՕՍԻ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ, ՅՈՒՆԻՍ 5ԻՆ »
ՍԷՆԹ՚ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ, ՅՈՒՆԻՍ 6ԻՆ »
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ, ՅՈՒՆԻՍ 13ԻՆ

Շնորհակալիք

Կարապետ Մէշփէճեան (Հալէպ), Գրիգոր Մէշփէճեան (Փարիզ), Հաննէ Մէշփէճեան (Պաղտատ), Տէր եւ Տիկ. Յ. Լեւոնեան (Պուէնոս Այրէս), Յովհ. Թահթաճեան (Գահիրէ) շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց հօր, եղբօր, աներոջ եւ աներձագին՝

ՍԻՐԵՏԻՍ ՄԷՇՓԷՃԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Հալէպի (Սուրիա) մէջ ։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«Հայ Արծիւ» ակումբը իր անդամներուն զարգացման համար կազմակերպած է շաբաթական դասախօսութիւններ ծանօթ մտաւորականներու կողմէ, իր կեդրոնատեղին, 22 րիւ Րիշէ, Փարիզ ։ 5 յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21 – 22.30, կը դասախօսէ Գ. ԽՕՆԴԿԱՐԵԱՆ ։

Դասախօսութենէն վերջ պար մինչեւ կէս գիշեր ։

Կը հրաւիրուին նաեւ համակիրները ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Զառացի Տօնիկ Էվճուկեանի աղջկան հօրեղբօր աղջիկները՝ Մէսրիմա եւ Արմէնուհի Էվ-ճուկեանները ։ 1924ին Յունաստանէն որբերու հետ միասին Եգիպտոս մեկնած են ։ Իմացնել Մարիամ Ղուկասեանի, 23, Rue Danton, Issy les Moulineaux, Seine, France ։ Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել ։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ, 1 Յունիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին

8 Rue Bossuet, Paris (10)

Կը դասախօսէ՝ Գ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Ոսկեդարեան հայ գրականութիւնը ։

Այս նիւթի մասին ամէն երեքշաբթի երեկոյ յաջորդաբար պիտի դասախօսեն ուրիշ յայտնի հայ գրագէտներ ։

26 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Սենֆոնիկ Նուագահանդէս ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Երգահանդէս Տիկ. Արփիկ Արդուքեանի

4 յունիս ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին

Salle de Concert de l'Ecole Normale de Musiqueի մէջ

78, Րիւ Քարտինէ եւ 114պիս Պուլ. Մալզէրպ ։

Յայտագրին մաս կը կազմեն Gluckի, Կապրիէլ Ֆօրի, Տիւփարքի, Շուպէրթի, Բլինկի, Գորսաքովի, Մուսորկսկիի, Չերեփնինի, Ֆօրի կտորները ինչպէս նաեւ Ռ. Մելիքեանի եւ Գ. Ալէմշահի գործերը. դաշնակով կ՚ընկերանայ ռուսական օփերայի շէֆ տ՚օրքէսթր A. LABINSKY

Տոմսերու գինն է 20, 15, 10 Ֆր., կարելի է գտնել Գրատուն Հրանտ-

Տոմսերու գինն է 20, 15, 10 եւ 7 Ֆր., կարելի է գտնել Գրատուն Հրանտ-

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ ԱՆԺԷԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆԻ (Ցայտեկան)

Նուագահանդէսը տեղի կ՚ունենայ 12 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին, Maison Caveau, 45 Rue La Boëtie, Paris (8) Մասնակցութեամբ դաշնակահարուհի ՕՐ. ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆի

Փարիզին Անժէլ պիտի նուագէ կտորներ՝ Պախէն, Պէթհովէնէն, ՄՈՑԱՐԹԷն, ՇՈՒՄԱՆԷՆ, ՇՈՊԷՆԷՆ, ՋԱՅԳՈՎՍԳԻԷՆ, ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆԷ, ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ եւ իր յօրինած երեք պարերգները ։

Մուտք՝ 15 եւ 10 Ֆր.

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ ԼԱՒ ԵՒ ՆԵՐԿԱՅԱՆԱԼԻ ՎԱՃԱՌՈՒՀԻ (վանտէօզ) ՄԸ ԱՆՈՒՇԱՀՈՏՈՒԹԵԱՆ ՎԱՃԱՌԱՏԱՆ ՄԷՋ ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ։ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԼԱՒ ԳԻՏՆԱԼԸ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ։ ՆԵՐԿԱՅԱՆԱԼ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 1 — 3.30՝

BOITE A PARFUME, 100, BOULEVARD MONTPARNASSE, PARIS (14) ։

Կ՚ՈՒԶՈՒԻՆ քոնֆէքսիոն առղ կարող գործաւորուհիներ ։ Տեւական գործ ։ Դիմել Յ. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆի, 2 Rue Pierre Mareel. Gentilly, Seine. Հաղ. միջ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 125 թիւ օթօպիւսը (1 թիքէ) ։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Տիկին Աղնիւ Տամլամեան իր ողբացեալ եղբօր Գրիգոր Բիթապճեանի անուան տարեդարձին առթիւ կը նուիրէ 100 Ֆր. Ֆ. Կ. Խաչի եւ 100 Ֆր. ալ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն ։ Սաանայ Գրատուն Հրանտ-Սամուէլի համապատասխան ընկալագրով ։

ՄԱՅԻՍ 28

Կազմակերպուած Գանձէօ-Քաշանի Արծիւ ենթակոմիտէի կողմէ 5 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ, Քաշանի քաղաքապետարանին նորակառոյց շէնքին մէջ ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

Կը խօսի Ֆրանսացի ընկերվարական ԹԱՆԿԻ ՓՐԻԺԱՆ

Մուտք 5 Ֆր. ։

Դասախօսութիւն

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին երրորդ դասախօսութիւնը 30 մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, 8 rue Bossuet, Փարիզ, Բարեգործականի ցան մէջ ։

Կը դասախօսէ ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ

Նիւթ՝ Հայ կնոջ դերը ընկերութեան մէջ ։

Մուտք 3 Ֆր. (օշարակ եւ խմորեղէն միասին) ։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՇԷՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փարիզի Հարաւ. Շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» Միութեան կողմէ, ի նպաստ իր վարժարանին

Յունիս 13ի կիրակին, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ կէսգիշեր, Րոպէնսոն, Grand Arbre, Maison Fiquetի մէջ.

(Ամբողջ պարագային ընդարձակ սրահ)

Կը ներկայացուի աշակերտութեան կողմէ

(Երկրորդ անգամ ըլլալով, բազմաթիւ խնդրանքներու իբր գոհացում)

ՆԵԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ «ՀԻՒԱՆԴՏԵՍ»

կատակերգութիւնը մէկ գործողութեամբ ։

Ներկայացումը կը սկսի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին ։

ԽՄԲԵՐԳ ԵՒ ՄԵՆԵՐԳ ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՂԵԿ. ՕՆՈՍԵԱՆ

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17 Rue Damrémont. PARIS (18)